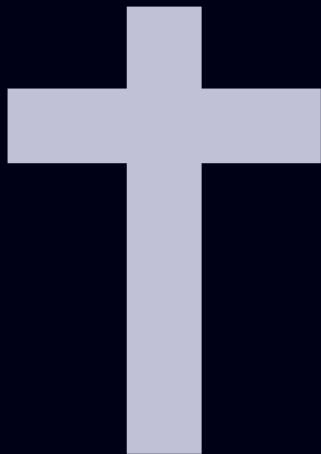

Nəkwəkwə imərhakə
kape kughen:
nirpenien vi

The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

Nəkwəkʷə imərhakə kape kughen: nɪrpenien vi
The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu
Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna de
Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

Contents

Nəgkiarien kupa	1
MATIU	3
MAK	52
LUK	81
JON	133
WOK MĤNĤ	171
ROM	214
1 KORIN	238
2 KORIN	259
GALESIA	273
EFESAS	282
FILIPAE	290
KOLOSI	296
1 TESALONAEKA	302
2 TESALONAEKA	307
1 TIMOTI	310
2 TIMOTI	317
TAETAS	322
FILIMON	325
HIBRUS	327
JEMES	345
1 PITA	351
2 PITA	358
1 JON	362
2 JON	368
3 JON	369
JUD	370
REVELESEN	372
DIKSONARI	395

Nəkwəkwə Imərhakə kape Kughen Nirpenien Vi

Niuteseman long Nivhaar,
lanwis blong Saotwes Tanna, Vanuatu
The New Testament in Nivhaar,
the language of Southwest Tanna, Vanuatu
Le Nouveau Testament en Nivhaar,
langue du sud-oues de l'île de Tanna au Vanuatu
First edition
© 2011
Wycliffe Bible Translators 2011

Nəgkiarien kupan

Fastok

God hemi lavem ol man mo woman long wol, mo i wantem soemaot fasin blong hem long olgeta man, blong oli save gud hem, mo oli kam blong lavem hem. Ale, long taem bifo, God i bin jusumaot sam man mo i givim sam tabu toktok we oli mas raetemdaon long buk ya Ol Testamen. Sam toktok ya i talemaot paoa blong God. Sam i talemaot histri blong kantri ya Isrel mo olsem wanem God i bin givhan long olgeta. Sam i talemaot promes we God i mekem long ol man se bae i givhan long olgeta. Sam toktok i talemaot ol loa blong hem, mo sam i talemaot samting we bae i jas kamtru bihaen (olsem ol profesi).

Bihaen, God i kam wan man ya Jisas Kraes. Hemi tijim yumi long plante samting, mo hemi mekem plante merekel, gogo i ded blong pemeaot panis blong yumi, mo hemi laef bakgen. Be taem Jisas Kraes i stap lon wol ya hem i no raetem eni samting long Baebol. God i yusum ol narafala man blong raetm Toktok blong hem.

Ale, sam man we oli bin lukum ol samting we Jisas i bin mekem oli raetem ol buk long Niutesteman. Speret blong God i givim toktok ya long olgeta. Stamba tingting blong Niutesteman hemi se ol man we oli bilif long Jisas Kraes, bae God i tekemaot panis blong sin blong olgeta, bae oli go stap wetem hem long heaven oltaem.

Histri blong Baebol Translesen Projek

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem long lanwis blong olgeta ya Gris. Afta, jos hemi kam bigwan, i goraon long wol. Gogo, oli jas transletem Baebol i kam long ol defdefren lanwis olsem Franis mo Inglis. Be i no kam long plante lanwis long Vanuatu. Sipos wan kristen man i wantem ridim tok blong God, hemi mas ridim long wan lanwis blong defren kantri, olsem Inglis.

Ale, taem jos i stanap long Yanemilen Vilej, kompani blong Baebol Translesen ya SIL i askem olgeta long Yanemilen se bae oli mekem rod blong wan famle blong USA bae i kam givhan blong yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong yumi. Ale, komuniti long Yanemilen i agri, mo oli stanemap wan komiti blong ol man mo woman we oli prea long ol defdefren jos long eria blong yumi. Translesen i no blong Presbyterian nomo, no i no blong Aposotolik nomo, be hemi blong evri man long Saotwest Tanna eria.

?Mifala i bin folem wanem rod blong transletem ol toktok long Niutesteman i kam long lanwis?

Lanwis ya Gris, we oli raetem Niutesteman fastaem long hem, i defren we i defren long lanwis blong yumi long Saotwes Tanna. Sipos yumi bin transletem nomo wan wan wod i kam long lanwis, bae i no stek nating- bae ol man oli no save kasem mining. Ale, Baebol translesen komiti i gat tingting se bae yumi no transletem wan wan wod nomo, be bae yumi faenemaot ful mining blong toktok long Gris; afta, bae yumi jas transletem mining blong toktok ya, blong man i save kasem mining. Be i minim se samtaem mifala i mas ademap sam smol toktok i go long samfala ves blong mekem hemi klia. Mifala i no wantem joenem toktok blong man i go long toktok blong God blong jenesim mining blong ol tok long Niutestman. !Nogat! Mifala i joenem sam smol toktok nomo blong traem mekem se mining blong Niutesteman i klia nomo long lanwis blong Saotwes Tanna.

Lanwis blong Gris i gat ol samting we yumi nogat long Vanuatu olsem “hae pris” mo “grep” mo “olta” mo “temple.” Ale, Baebol translesen komiti i sidaon mo traem faenemaot rod blong talem ol niu toktok ya. Sam toktok ya, mifala i yusum Bislama nomo, mo yu save faenem mining blong ol toktok ya long diksoneri long en blong Niutesteman ya. Sam, mifala i faenem rod blong talem long lanwis nomo.

Lanwis blong Gris i talem sam tok piksa we i no klia tumas long lanwis blong yumi. Ale, sam taem komiti i bin lego tok piksa, i talem i klia nomo, be oli bin putum wan futnot we i talem toktok blong Gris we i bin stap fastaem.

Fasin blong joenem ol ves

Long sam buk long Niutesteman, oli bin raetemdaon samting we i kam bihaen, afta, oli raetem samting we i kam fastaem. Mifala i faenem se i isi moa blong raetem fastem samting we i kamaot fastaem, bihaen, jas raetem samting we i kam bihaen. Ale, samtaem mifala i mas joenem tu o tri ves olsem Rom 1:3-4, blong mekem storian i klia long lanwis blong Saotwest Tanna.

Ol futnot mo ol refrens

Samtaem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.* Leta ya i soemaot se i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan toktok long saed blong wod ya o ves ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan “futnot”. Wan wan taem bae i talemaot mining blong wan toktok, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod ya o ves. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya blong kasem gud mining blong ves ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem ves we refrens i stap tokbaot.

Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem refrens blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

*Jon rimmor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)*

Ale, sapoting teks ya i soemaot se stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9 hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

Ol kopi blong ol buk blong Baebol we oli raetemdaon fastaem

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu taosan yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Afta, sam narafala man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naoia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hem nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan nao i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, “Long sam olfala kopi blong Niutesteman we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, ves ya i talem olsem se, ...”

Diksoneri

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long diksoneri bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

Ol map

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defdefren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

Lastok

Saotwes Tanna Baebol Translesen Projek hemi mekem ol wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Projek ya i stap aninit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu. I gat plante man mo woman we oli bin givhan long wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya. Prea blong mifala se, taem yumi ridim buk ya, bae God i tajem hat mo jenisim laef blong yumi wan wan.

* :: Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 blong wan buk.

Matiu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Matiu rimirai Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkəwə e Matiu

?Pa rimirai nəkwəkəwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkəwə e - nəmehua kupan kape niməhuak kimmhəni mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame raməer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimmokrən kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

?Nimraghien rimmhawor pən iran minə ye nipiḡ rimirai? Nəkwəkəwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimməvsao kin ye Oltestamen. Ye nipiḡ kape Yesu, gavman kape Rom rimmamarmar ye nəmə Isrel. Kimmamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əriə ye kwermi Rom. Tukmə kwən a ritarhav-pə, tukamokrən kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

?Rimirai nəkwəkəwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkəwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimmhəni ye Yesu, kini mhajoun mə nəgkiarien minə a kimisor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpig rapita king minə fam.

*Rip Yesu Kristo minə
(Luk 3:23-38)*

- 1 In e nhag rip Yesu Kristo* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.
- 2 Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,†
- 3 kini Juda in rim Peres mine Zera, nisinriu e Tamara, kini Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,
- 4 kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason, kini Nason in rim Salmon,
- 5 kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,
- 6 kini Jese in rim King Deved. Kini King Deved in rim Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan,‡
- 7 kini Solomon in rim Rehoboam, kini Rehoboam in rim Abia, kini Abia in rim Asa,
- 8 kini Asa in rim Jehosafat, kini Jehosafat in rim Jehoram, kini Jehoram in rip Usia,
- 9 kini Usia in rim Jotam, kini Jotam in rim Ahas, kini Ahas in rim Heskia,
- 10 kini Heskia in rim Manase, kini Manase in rim Amon, kini Amon in rim Josaea,
- 11 kini Josaea in rim Jehoeakin mine piauni minə, kini kwasig ikin, nəmə Babilonia kimmhavən apa Isrel, mhavəh-si ta nəmə Isrel tuk tanə atuatak kapəriə, mhapik əriə mhavən apa Babilonia.
- 12 Kini in e nhag rip Yesu minə, ririkakun ye nipiḡ yame kwənərəus minə kape Isrel kimmisarə Babilonia.
- 13 Jehoeakin in rim Sealtiel, kini Sealtiel in rip Serubabel,
- 14 kini Serubabel in rim Abiud, kini Abiud in rim Eliakim, kini Eliakim in rim Asor,
- 15 kini Asor in rim Jadok, kini Jadok in rim Aki, kini Aki in rim Eliud,
- 16 kini Eliud in rim Eleasara, kini Eleasara in rim Matan, kini Matan in rim Jakob,
- 17 kini Jakob in rim Josef e yerman kape Meri. Kini Meri in rimirah Yesu, kini kamokrən kin in kimə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.
- 18 Ror məkneikin mə ririkakun ye Ebrahim mamuə meriaji-pə King Deved, kaha hah minə kape Yesu, kimirai nhagriə, iriə fotin. Kini ririkakun ye King Deved, muə meriaji-pə kwənərəus kape Isrel kimmisarə Babilonia, nhagriə e, iriə m-fam fotin. Kini ririkakun

* **1:1:** Nəgkiarien Gris ramni "Mesaea." Nipran ramni mə "Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin." **1:1:** Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † **1:2:** Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimə kwənərəus twelef kape Isrel. **1:3:** Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 **1:5:** Rut 1:4-5; 4:13-17 **1:6:** 2 Saml 12:24 ‡ **1:6:** Uria rimmahə, ai, King Deved rikir: əmru stori ye 2 Saml 11. **1:11:** 2 King 22-24; 2 Kron 36:10; Jer 27:20 **1:12:** Esra 3:2

min ye kwənəəus kape Isrel kimnisarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

*Yesu Kristo rimnarha-pə
(Luk 2:1-7)*

¹⁸ In e nəvsaoyen kin narhayen kape Yesu Kristo. Nisin Yesu, nhagin e Meri. Kimirpen-ta mə tukrəri-pən kwən kirik, nhagin e Josef. Mərig kiripəh hanə niwarə-kwisien, kini Josef rəpəh napir-pənien tukun, mərig Nanmin kape Kughen rimmor Meri ror tipin. Kini narmamə kwəsəm mə Meri rinor tipin. ¹⁹ Kini kafan yerman Josef rimə tukrəpəh in, mərig in yemə atuatur, [mipəh norkeikeiyen mə tukror Meri rauris ye nimir narmamə], rikin raməsik mə tukrəpəh apis-apis əmə Meri. ²⁰ Mərig nipig rikin rimoh mə tukror məknakin, kini rəmrərhav, məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimauə tukun mimə, “Josef, mikip Deved. Takpəh niginien tuk nikirien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rimasi-pən əmə tuk Nanmin kape Kughen. ²¹ Kini Meri tukrirəh tini kirik yerman, kini takhen-pən nhagin mə Yesu^S, meinai In tukririsin kafan narmamə minə ye norien has kapəriə.”

²² Narimmar minə fam a kimnhatərhav-pə, kasor Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə, ²³ “Piakəskəh kirik yame yerman rəpəh hanə nivənien tukun, tukror tipin.

Kini mirəh tini kirik yerman,

Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.”

(Aes 7:14)

(Nipran e ramni mimə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

²⁴ Josef rimməm-ta nəmrərhavyen a, kini məri-pən nəgkiarien yame agelo kape Kughen Yermaru rimini, kini mivən, mikir Meri rəmhen kin kafan piraovin, miravən iman yerkwanu. ²⁵ Mərig in rəpəh nivənien tukun meriaji Meri rimneiməkin tini yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mimə Yesu.

2

Nəmasur minə kimnhasi-pən isok, masarha kin Kristo

¹ Yesu rimnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nipig a, King Herod rimnamarmaru iran. Kini ai nəmehua minə tiksın khasi-fiak isok mhauə Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nımtətien ye kəmhau minə. Kini mhauə misaiyoh mhamə, ² “Kwajikovə a In hiə, yame rimnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmhau rimmhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamhauə mə jakhavəh-si haktə In.”

³ Mərig King Herod rimmərig nəgkiarien a, iriə nəmə Jerusalem, kimisərig raha. ⁴ Kini rimmofugin hae pris minə mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, In tukraməkeikei marha-pə apa hiə?”

⁵ Kini khani-pən tukun mhamə, “In tukrarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kirik kape Kughen rimirai məknakin mimə,

⁶ “Eh. Betlehem, ye tanə Judia.

Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehua minə ye taon minə tiksın apa Judia kisapita əmlə,

meinai yemehua kirik tukrisi-pre irəmiə.

Kini In tukrəm huvə kafak narmamə minə e nəmə Isrel, rəmhen kin yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip minə.”

(Maeka 5:2)

⁷ Məknəikin King Herod rokrən kin narmamə yamə mine kharkun huvə nar khaus, rofugin apis-apis əriə. Maiyoh əriə mə kəmhau a rimmhaktə atuatur ye naha nipig. Kini kimnhani-əsah-pən tukun. ⁸ Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, “Havən Betlehem, misarhakin huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakhani-əsah-pə iran, pəh yo min yəkvən mivəh-si haktə In.”

⁹⁻¹⁰ Mərig nipig kimisərig nəgkiarien a, khatərhav, mhavən, misəm min kəmhau kupan yame kimisəm apa fiak, rikiriə ragien pik. Kini kəmhau a rikir əriə mivən mimhen atuatur a kwajikovə raməmir ikin. ¹¹ Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriə nisini Meri. Kini misənimkur ye nimir Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəh-ərhav narimmar kapəriə yame nimir rhaktə pik, mhavəh-si pən gol kimin, mine nimar nar kirik min yame nəmiövın rhuvə, kamni kimə frangkınsens, mine pomad yame nəmiövın rhuvə, kamni kimə mir.

¹² Kini kwasig ikin, kimisəmrərhav misəm Kughen ramor kwirig kimi əriə mimə, “Takhapəh nharerig-pənien tuk King Herod, mhakurao-pən ye swatur pisin, mharerig-pən iməmiə ikin.”

Josef mine Meri kir'ar'ah Yesu miwawap mirhuvan apa Ijip

¹³ Kini kwanhatarhav-ta, makneikin Josef rimnamr'arhav mam agelo kirik kape Kughen Yermaru rimatarhav-pa tukun mimə, "!'Erer aihuaa! Mirah kwajikovə e iriu nisini mirhap mirhuvin apa Ijip. Kini mirharə aikin mirheriaji Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrherig-pə min. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kin kwajikovə e mə tukrhopni."

¹⁴ Ror pən, yenpig, Josef rarar, mirah kwajikovə irisir nisini mirhap mirhuvin Ijip. ¹⁵ Kini kimirharə ye tanə a mirheriaji-pən King Herod rimamhə. Kimirharə Ijip rari-pən əmə Nəgkiarien kape Kughen Yermaru yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə, "Yimnokrən kin narik yerman mə tukritərhav Ijip." (Hos 11:1)

Mobael minə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem

¹⁶ Kini ye nipig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien huvə tuk nəmien nimtətien ye kəmhou minə kwənhakuraə ye nərigien kafan, makneikin niemha rhai pik. Kini mher-pən kin kafan mobael minə mə tukhavən Betlehem mine ikin minə fam ipakə tukun masarha kin kwajikovə narman yamə mine kapəriə newk ripəh napitayen kiraru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rimirpen newk kiraru meinai rikin raməsik mə ye nipig atuatur a in a nəmə minə a kimisəm kəmhou iran. ¹⁷ Nar a rimitarhav-pə ror Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini-ərhav tuk profet Jeremaea kupan mimə,

¹⁸ "Narmamə ipakə tuk Betlehem * kimisərig piraovin kirik ramasək pik, meinai ramərig raha pik.

Piraovin a in Rejel[†]. In ramasək tuk kafan kwajikovə minə.

Ripəh nipəhyen mə narmamə tuksəgkiar huvə kimin, meinai kafan kwajikovə narman minə kwənhamhə fam." (Jer 31:15)

Josef mine Meri mine kwajikovə krhitərhav Ijip mirherig-pən Nasaret

¹⁹ Mərig nipig Josef mine Meri mine kwajikovə kirharə apa Ijip, King Herod rimhə. Kini Josef rimnamr'arhav mam agelo kirik kape Kughen Yermaru rini-pən tukun ²⁰ mimə, "Josef. Hekimter. Mirah kwajikovə e mine nisini, mirherig-pən ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə minə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhamhə ta." ²¹ Ror pən, Josef rarar, mirah kwajikovə a mine nisini, mirherig-pən min ye tanə a Isrel.

²² Mərig nipig Josef rimnərig mə kwən a Akeleas rimivəh tamhek rimni King Herod, mamarmaru ye Judia, kini in rigin min kin nirerig-pənien tanə a Judia. Kini maməmr'arhav mam Kughen rimnor kwirig kimin mimə tukripəh nivənien Judia. Kini rimatarhav mivən iki pisin ye provins a Galili, ²³ kini kirhuvin mirharə ye taon kirik, nhagin e Nasaret. Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet minə kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə kimnhani mhamə,

"Tukamni kimə in yemə Nasaret."

(Aes 11:1; 53:2)

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarien kape Kughen

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)

¹ Newk minə tiksın ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes ritərhav-pə, maməvsao-ərhav kin Nəgkiarien kape Kughen apa ye tipəvsik apa Judia, ² mamni mimə, "Sarar ye nərigien kapəmīə tuk təvhagə has kapəmīə meinai nipig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə." ³ Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rimini-ta mimə,

"Kwən kirik ramokrapomh ye tipəvsik mamni mimə,

'Kimīə, taksor əpnəpeinə tuk Yermaru, kini misor kafan swatuk ratuatuk.'" (Aes 40:3)

⁴ Jon rapəh nivəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətətut kimnor kin tiki kau.* Kini nan nəviginien kəvraiyyuk əmə mine sukapak. ⁵ Kini narmamə khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mine iku pisin ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimnhauə mə tuksəm-ru Jon. ⁶ Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriə. Kini in rimnor baptaes irəriə ye nu a Jodan.

⁷ Mərig nipig Jon rimnəm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimnhauə mə in tukror baptaes irəriə, kini rini-pən tuk əriə mimə, "!'Ah! !Kimīə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhkwopah! Pəh nien mə tuku, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimīə nakhar-kun nisaptayen

* **2:18:** Gris ramni "Nəmə Rama." Rama in taon kirik ipakə tuk Betlehem. † **2:18:** Rejel e nisin kwən a Isrel kupan; kamni kimə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nipig ramni "Piraovin a in Rejel tukrasək" nipran ramni mə nipian Isrel minə fam tuksasək. **2:23:** Luk 2:39; Jon 1:45 * **3:4:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja.

kin? ⁸ Sor narimnar tiksin yamə rhuvə mə tukəsəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. ⁹ Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimie tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ¹⁰ Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, In tukrərəru marakikin-pən ye nap.[†]

¹¹ “Yo yakamor baptaes irəmie kin nu yame ramhajoun mə nakwəsəsar ye nərigien kapəmie tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasig irak, yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmie ye Nanmin kape Kughen mine nap. ¹² In ramərer matuk tuk nāmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsım kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit yame ripik əriə mamvən yerkwanu; mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yame ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

¹³ Kini Yesu rimitərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran. ¹⁴ Mərig Jon rimini-əhu skai In mini-pən tukun mimə, “Ratuatuk mə Ik takor baptaes irak. ?Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rimini mə ratuutuk mə takor baptaes irak.” Kini Jon rimneighan kin. ¹⁶ Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nipig Yesu rimneiwaiyu mhəkimter min ye tame nu, məkneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmin kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tanə, maməkwaə-pən iran. ¹⁷ Kini nəgkiarjen kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “In e narik, yame yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

4

*Setan ramarkut tuk nukraoyen ye nərigien kape Yesu
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)*

¹ Kini Nanmin kape Kughen rimikir Yesu mivən ye tipəvsik, mə Setan* tukrivəhsi-pən vəhsi-pən kimin. ² Kini Yesu rimməpəh nəviginien kape nipig foti, yeraan mine yenpig, kini məmkərəv pik. ³ Kini Setan† ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier minə e pəh khaukrekin mhauə misor bred kin.”

⁴ Mərig Yesu rhorpin nəgkiarjen mimə, “Nikam. Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Narmamə to khapəh nhamragh-əmə-yen ye nəviginien. Mərig kamhamragh min ye nəgkiarjen minə fam yame ramsi-pən tuk Kughen.’” *(Dut 8:3)*

⁵ Kini Setan rimikir Yesu mivən apa Jerusalem, mərip In ye Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpirig əgkəp. ⁶ Kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “ ‘In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk Ik. Tukharaptərakin Ik kin kwermirə mə takpəh nowhan-pənien nihum ye kapier kirik.’” *(Sam 91:11, 12)*

⁷ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarjen mimə, “Nikam. Nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə, ‘Takhapəh nisəm-asaahyen kapəmie Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’” *(Dut 6:16)*

⁸ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini mhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, mine nehuəyen kapəriə, ⁹ kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə nakəhuak kimi yo, yakvəhsi-pre narimnar m-fam e kimik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “!Setan, əta irak! Meinai Nəgkiarjen kape Kughen ramni mimə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəmie Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’” *(Dut 6:13)*

3:7: Mat 12:34; 23:33 **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12 † **3:10:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikiniyen ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəhsi-pən narpiniyen kimi əriə. **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 **3:11:** Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25

3:16: Jon 1:32 **3:17:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 * **4:1:** Setan in yemehua kape nanmin has minə. **4:1:** Hib 2:18; 4:15 **4:2:** Eks 34:28 † **4:3:** Gris ramni, “Kini yermamə kape nivəhsi-pən vəh-si-pənien rua.” **4:4:** Kol 1:16-17

11 Kini ai Setan rəta iran, kini agelo minə kimnhauə misasitu iran.

Yesu rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarjen kape Kughen ye provins e nhagin e Galili

12-13 Kini ye nipiɡ a, kimnharaptərəkin Jon Baptaes, kirəhsi-pən ye kalabus. Kini nipiɡ Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, kini mivən apa yerkwanu kirik ye provins Galili, nhagin e Nasaret. Mamarə apaikin, mitərhav, mivən apa taon kirik e Kapaneam, ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikin. Kwənmhaan a in kwənmhaan kape kwənərəus mir kape Isrel e Sebulun mine Naftali. 14 Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarjen kape profet kupan e Aesea ruauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,

15 “Kwənmhaan kape nəmə Sebulun mine Naftali, kawərəer ye swatuk ramvən apa ye lugun ehua e Galili, ye nikar tanə pən ye nu e Jordan.

In e provins e Galili - ime narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel.

16 Nəmə aikin a kimisarə ye nəpignəpien, kini misəm nikhakien kirik. Kini rinamraan.

Nikhakien ehua rimnəsia-pen əriə yamə mine kimnisarə ye nəpignəpien kape nimhəyən e yame ramhotərəkin əriə ye nipiɡ mifam.”

(Aes 9:1-2)

17 Kini ririkakun ye nipiɡ a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiarjen kape Kughen mamni mimə, “Sara ye nərigien kapəmiə tuk norien has minə, meinai nipiɡ yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə pakə.”

Yesu rimnokrən kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Yesu raməriwək ye nikar lugun ehua e Galili kini məm kwərə mir kiraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita). Iriu kwarukin net apa ye lugun, meinai iriu yermamə mir kape niviyen kamam. 19 Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo, mirauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə yermamə mir kape niviyen narmamə.”

20 Məkneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.

21 Kini Yesu rəriwək kəskəh min, məm kwərə mir kiraru min, iriu piauni. Nhagriu e Jemes mine Jon, ji Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rimnokrən kin əriu mə tukrauə, 22 məkneikin kwərəer, mwəpəh bot, mine rimriu, kini mirakwasig kin.

Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə

(Luk 6:17-19)

23 Kini Yesu raməriwək ikin minə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, maməvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə ye nəmhəyən pisin pisin. 24 Kini nəvsaoyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhuə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyən ror məkneikin: Tiksin kamhamhə; tiksin, niprairiə rimamhə; tiksin, nanmin has ramərəpən irəriə; tiksin, nikəvaan ramor əriə; kini tiksin, niprairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimnor huva fam əriə. 25 Kini nəmə Galili khapsaah, mine nəmə Dikapolis, mine nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə ikin minə apa nikarin pən apa ye nu e Jordan khapsaah kimnhakwasig kin in.

5

Yesu ripik kafan narmamə minə mishaktə mhavən ye tukwas, raməvhag kimi əriə

(Luk 6:20-23)

1 Nipiɡ Yesu rimnəm nukwhao ehua yame ramkwasig kin, kini In rhaktə fiak ye tukwas kirik, kini məkwətə. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. 2 Kini In rimirikakun mhajoun əriə mimə,

3 “Narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə masətigətə əmə ye Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyən əfrakis meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəriə.

4 Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmha, iriə e kisarə ye nihuvəyən əfrakis meinai Kughen tukragkiar vi vi kimi əriə.

5 Narmamə yamə mine khapəh nhavəh-si-haktə-atukien əriə, iriə e kisarə ye nihuvəyən əfrakis meinai Kughen tukrivəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə.

6 Narmamə yamə mine kisorkeikei pik yerkirə m-fam mə nimraghien kapəriə tukratu-atuk ye nimri Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyən əfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapəriə in ratuatuk.

7 Narmamə yamə mine rikiriə rehuə tuk narmamə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai Kughen rikin rehuə tuk əriə.

8 Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen.

9 Narmamə yamə mine kasəruhu nəmərinuyen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə.

10 Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuaturuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen ramarmaru irəriə.

11 “Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis nipig narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimia narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misoriah əmiə, miseikuə irəmiə mamhani nəgkiarieren hah misoriah əmiə kin. 12 Nəfrakisien, narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehua kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.”

Nigər mine nikakien

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə naksəmhen kin nigər kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini mərig tukmə nigər rəhiu pik, ?tukhawor kor rhəkin min? Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.

14 “Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwagien kin taon yame kimivhira kin yerpig ye tukwas. 15 Kini yermamə kirik rikək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye nitip. Nikam. Nipig tukmə rəsia-pən ye laet tukraməkeikei mukrai-haktə pən ikin kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrisia-pən fam narmamə apa imə. 16 Kini ye norien kirikianə əmə min, sor laet rəsia ye nimraghien kapəmiə pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhavəhsi-haktə nhag Rimimiə Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”

Nimraghien kape Yesu rimnor Loa kape Moses ruauə minor nəfrakisien kin

17 Kini Yesu ramni min mīmə, “Rikimiə tukripəh nuhyen mə yimauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəgkiarieren kape profet kupan minə. Nikam. Pəh nien mə yimauə mə jakarakikin əriə, mərig yimauə mə jakor nəgkiarieren minə a khauə misor nəfrakisien kin. 18 !Nəfrah! Yakamni-pre tuk əmiə mīmə nipig tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in min tukramarə. To nar kirik ripəh nirkəkien iran. Nar apnapig in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərər mor wok meriaji-pən nəgkiarieren minə fam kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin. 19 Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə min tuksəpəh, nar apnapig mə nəgkiarieren kəskəh əmə kirik ye loa kape Moses, tukokrən kin əriə kimə iriə yetanə əgkəp ye rao ye neai. Mərig narmamə yame mine kasor loa minə a, mishajoun narmamə kin, tukokrən kin əriə kimə iriə yerpig əgkəp ye rao ye neai. 20 Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əgkəp ye nimri Kughen rapita norien kape Farisi minə mine nəmhajoun minə kape Loa, yame khama ta mə iriə kisatuaturuk huvə. Mərig tukmə kapəmiə norien ripəh natuatuk-huvə-yen ye nimri Kughen, to nakhapəh nhavənien misarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kin nhopniyen yermamə

21 Kini Yesu ramni min mīmə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarieren yame nəmhajoun kimnhani-pən tuk ripmiə minə, mhama, “Takhapəh nishopniyen yermamə” *(Eks 20:13)* kini, ‘yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərer ye nimri mirh mivəh narpinien.’ *(Dut 5:17)*

22 Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kirik, niemha rhai in tuk nar kirik yame piauni rimnor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrərər ye nimri mirh mivəh narpinien. Kini tukmə yermamə kirik rimnhək piauni*, ratuatuk mə in tukrərər ye nimri kaonsel. Kini tukmə yermamə kirik raməko-pən yarmhə kimi in kirik, ratuatuk mə yermamə yame rimini nəgkiarieren a tukrivən ye nap ehua.

23 “Kini tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kirik kimi Kughen, mərig aikin a, tukmə rikim raməsik piam yame rimnor niemha kimik, uə ik nimnor nar kirik kimin yame ripəh nəmhenien, 24 pəh pi pom kafam nivəhsipənien, kini mivən məm piam mwərəhu huvə nətərigien kapəmiru, mirəpəh niworien tikmir, miwor kirikianə, kini ai, mipivən mipivəhsi-pən nar kirik kimi Kughen ye tebol.

5:10: 1 Pita 3:14 5:11: 1 Pita 4:14 5:12: 2 Kron 36:16; Wok 7:52 5:14: Jon 8:12; 9:5 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 5:16: Efes 5:8-9; 1 Pita 2:12 5:17: Rom 3:31 5:18: Luk 16:17; 21:33 5:19: Jem 2:10

* 5:22: Nəgkiarieren Gris ramni mə, “Tukmə ramni-pən tuk piauni mə ‘Rakah!’ Nəgkiarieren e in narpakwaiyen. 5:22:

1 Jon 3:15 5:23: Mak 11:25

²⁵ “Tukmæ yermamæ kirik rimæ tukrærip ik ye nimri mirh, kini tukmæ nakramæ takwæriwæk kwis miravæn ye nimri mirh, rhuvæ mæ takamækeikei mækupæn mæʔhu næmarinuyen tuk æmiru minæ, tamæ ræukækin ik mivæn ye nimri mirh. Kini yamehuæ kape kot reighan-pæn kin ik ye kwermi polis. Kini polis riræh ik mivæn matapig æsigin ik ye kalabus. ²⁶ Kini yakamni-pre næfrakisien tuk ik, mæ tukmæ ror mæknakin, to nakpæh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpinien kafam.”

Rikim tukripæh nækræhyen kin piraovin

²⁷ Kini Yesu ramni min mimæ, “Kimiæ nakwæsærig nægkiarieren e mæ, ‘Kimiæ yamæ mine nakwæsarkuræk ta, takhapæh nisækræhyen kin piraovin. (Eks 20:14; Dut 5:18)

²⁸ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmiæ mæ tukmæ yerman ræm piraovin pisin kini rikin ramækræh kin, in rinor ta tævhagæ has yerkin, ræmhen kin yame rinnækræh æfrakis kin. ²⁹ Kini tukmæ nimrim matuk ror nakamor tævhagæ hah, rhuvæ mæ takikum ierig ta marakikin. Rhuvæ pik mæ takpæh nimrim kirikianæ, rapita yame takvæn ye nap ehua kin nipram piæpia. ³⁰ Kini tukmæ kwermim matuk ror nakamor tævhagæ hah, rhuvæ mæ takæræru ta marakikin. Rhuvæ pik mæ takpæh kwermim kirikianæ, rapita yame takvæn ye nap ehua kin nipram piæpia.”

Takpæh næpæhyen kafam piraovin

³¹ Kini Yesu ramni min mimæ, “Kimiæ nakwæsærig ta nægkiarieren e yame ramni mimæ, ‘Yermamæ yame ramæpæh kafan piraovin, in tukramækeikei mivæhsi-pæn nækwækwæ kirik kimin yame ramhajoun mæ rinnæpæh.’ (Dut 24:1-4) ³² Mærig yakamni-pre tuk æmiæ mæ tukmæ yermamæ kirik ramæpæh kafan piraovin yame ripæh nivæn-hanayen tuk yerman pisin kirik, kini pian a rarar mikwasig kin yerman pisin, ræmhen kin mæ piraovin a rinnor tævhagæ hah, mærig tævhagæ has a rimirikakun ye yerman hanæ kafan. Kini tukmæ kwæn kirik rikir piraovin a, in ræmhen kin yame rinnækræh kin piraovin a.”

Takpæh nivæhyen kwæsu ye nhag yermamæ kirik, mærig takæfrakis æmæ

³³ Kini Yesu ramni min mimæ, “Nakwæsærig ta nægkiarieren kirik min yame næmhajoun minæ kimmhani-pæn tuk riptawæ minæ mhamæ, ‘Tukmæ nimnhani nhag yermamæ kirik mæ tukror kafam nægkiarieren tukror næfrakisien kin, takhapæh nisakapirien nægkiarieren kapæmiæ. Kini tukmæ nimnhani-pæn nægkiarieren kirik kimi Kughen Yermaru, sor.’ (Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21) ³⁴ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmiæ mimæ, takhapæh nhaniyen nhag yermamæ kirik mæ tukror kafam nægkiarieren tukror næfrakisien kin. Takhapæh nhaniyen nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwætæ ik in mamarmaru. ³⁵ Mhapæh nhaniyen nhag tokrei tanæ, meinai Kughen ramarmaru ik in. Mhapæh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuæ. ³⁶ Mhapæh nishajounien kapæmiæ kapæ mæ kafam nægkiarieren tukror næfrakisien kin, meinai kapæmiæ nesaninien rikæk tuk nukreikinien nikwænemæ mæ tukrhawæn uæ tukrapig. ³⁷ Mærig taksæfrakis nipig m-fam. Tukmæ nakseighan kin nar kirik, sor. Kini tukmæ naksæpæh, hapæh. Mærig Setan in ramherer narmamæ mæ tukhani nhag nar kirik mæ tukror nægkiarieren kapæriæ ror næfrakisien kin.”

Takpæh nisarpinien tai tævhagæ has

(Luk 6:29-30)

³⁸ Kini Yesu ramni min mimæ, “Kimiæ nakwæsærig ta nægkiarieren kirik ramni mimæ, ‘Tukmæ yermamæ kirik rhaps nimri yermamæ kirik, tukamækeikei khopis min nimrin. Kini tukmæ yermamæ kirik rhopir kweru yermamæ kirik, tukamækeikei khopir min kwerun.’ (Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21) ³⁹ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmiæ mimæ, takhapæh nisarpinien tai tævhagæ has yame kamor-pre kimi æmiæ. Kini tukmæ yermamæ kirik rærip nikapim matuk, kini nakukreikin-pæn min nikarin pæh rærip. ⁴⁰ Kini tukmæ yermamæ kirik rivæhsi-pæn ik ye kot mamækeikei kimik mæ takvæhsi-pæn kafam sot kimin mæ tukræruh huæ nætærigien kapæmiru, væhsi-ta min kafam kot mivæhsi-pæn kimin. ⁴¹ Kini tukmæ mobael kirik ramækeikei kimik mæ takrur kafan nitip mæriwæk ræmhen kin kilomita kirikianæ, takripin mæriwæk meriaji kilometa kiraru. ⁴² Væhsi-pæn naha nhagin kimi yermamæ yame ramaiyoh ik kin. Kini takpæh nini-æhuyen yermamæ kirik yame rimæ tukrivæh kafam kirik nar kirik mivæn, kini mirerig-pæ min miræhsi-pre min.”

Sorkeikei tikmir kapæmiæ minæ

(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ Kini Yesu ramni min mimæ, “Nakwæsærig ta mæ, ‘Takasækeikei misorkeikei kimiæ minæ tiks in, kini masæmækin kapæmiæ tikmir minæ.’ (Lev 19:18) ⁴⁴ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmiæ mæ taksorkeikei kapæmiæ tikmir minæ, kini masæhuak tuk narmamæ yamæ mine kasor ahas pre kimi æmiæ, ⁴⁵ kini norien a ramhajoun mæ kimiæ ji Kughen Rimimæ, yame

ramarə apa ye rao ye neai. Kini sor məknakin meinai Kughen ramor mirh raməsia-pen nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Kini In mamor nəhig riḫ mamuh nəmə atuatak mine narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien. ⁴⁶ Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, Kughen to riḫəh nərokien əmiə iran, meinai nar apnapig mə nəmə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mərig iriə min kasorkeikei narmamə yamə mine kasorkeikei əriə. ⁴⁷ Kini tukmə nakhavəh əmə kimiə minə tiksın misəgkiar kimi əmiə minə, pa riḫəh nakasor nar kirik rhuvə rapita narmamə minə tiksın. Nakharkun mə nar apnapig narmamə yamə mine khapəh nharkunien Kughen, mərig iriə min kasəgkiar kimi əriə minə tiksın.”

⁴⁸ Kini Yesu ramni min mīmə, “Rimimiə Kughen In ratuatak, ror pən, norien kapəmiə tukraməkeikei matuatak min.”

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə tuk norien huvə yame nakasor

¹ Kini Yesu ramni min mīmə, “Tukmə naksor nar atuatak, takhapəh nisorien mə tukəm kəgnəgin əmiə tukun, tamə Rimimiə ye rao ye neai riḫəh nərokien əmiə iran. ² Ror məkneikin, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, hapəh nisorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriə rhuvə mərig rikiriə rahas. In e, niḫig kisasitu ye yavən has minə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nimə kape nofuginien mine ye nəkwai swatuk, mə narmamə tuksəm khasiai əriə tukun. Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mīmə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piḫiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə]. ³ Mərig kimiə, tukmə nakhavəh-si-pən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, mərig takpəh nəpəhyen mə tuksəm. ⁴ Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəmiə, kini Rimimiə yame raməm norien apisapis kapəmiə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Norien kape nəhuakien

(Luk 11:1-4)

⁵ Kini Yesu ramni min mīmə, “Niḫig naksəhuak, hapəh nisəri-pənien norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien, mine ye swatuk pisiək, masəhuak mə narmamə tuksərig əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mīmə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piḫiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə]. ⁶ Mərig tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəmiə, misətapig, masəhuak kimi Rimimiə yame kiḫəh nəmien In. Kini Rimimiə, yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.

⁷ “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiarien riḫsaah yame niḫran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkiarien minə khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani. ⁸ Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meinai, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimimiə In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkwaqwə kin. ⁹ Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin:

“Rimtawə ye neai, nhagin rəmrahəkə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰ Pəh kafam narmaruyen tukruə mamara,

Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor nəfrakisien kin ikin e tokrei tana rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹ Niḫig mi-fam, vəh-si pə nəviginiən kimi əmawə rəmhen tuk niḫig e towei.

¹²⁻¹³ Pəh niḫəhyen əmawə mə Setan tukriḫəh-si-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir:

Kini vəh-si-ta əmawə tuk kwermi Setan.

Kini vəh-si ta narpiniən kape təvhagə hah kapəmawə minə meinai kimawə yakhapəh nhərapərəkin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəmawə.*

¹⁴ Səhuak məknakin meinai tukmə nakhapəh nisarpiniən tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmā, Rimimiə ye rao ye neai tukriḫəh narpiniən kapəmiə norien has minə.

¹⁵ Mərig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmā, Rimimiə min tukrəkeikei marpin norien has yame nakasor.”

Nəpəhyen nəviginiən tuk nəhuakien

5:48: Lev 19:2; Dut 18:13 **6:1:** Mat 23:5 **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14 **6:7:** 1 King 18:26-29 **6:8:** Mat 6:32

6:10: Luk 22:42 * **6:12-13:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman kamharpin nəgkiarien e mhamə, “Meinai Ik pisin əmə Yermaru, Ik pisin əmə nakavəh nəsaniniən, mine nar huvə minə, kafam pisin əmə, riḫəh norien infamien. Amen.”

¹⁶ Kini Yesu ramni min mimə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəviginien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nimiria rapou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəria norien rhuvə mərig yerkiria rəmkimik. Iria kasor nimiria ror pisin, mə narmamə tuksəm əria mə nikumhə raməs əria, khasiai əria tukun. Yakamni əfrah mə iria kwənhavəh ta nərok piəpia kapəria- [in e nisaiyen kape narmamə]. ¹⁷ Mərig nipig naksəpəh nəviginien, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye nimiria, misətəi huvə ye nikwənemia, ¹⁸ mə narmamə tuksəm əmia khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini Rimimia, yame kipəh nəmien In, In pisin əmə tukrəm mirkun. Kini Rimimia yame raməm kapəmia norien apisapis minə, tukrərok əmia tuk kapəmia norien huvə minə.”

Taksor nitip kapəmia apa rao ye neai
(Luk 12:33-34)

¹⁹ Kini Yesu ramni min mimə, “Takhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəmia nautə ye tokrei tanə e mə tukripsaah. Ye tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kisat-pən imə, misəkrəh kin narimnar. ²⁰ Mərig taksor nitip kapəmia apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen rəpəh nəsien narimnar aikin, kini to yəkrəh minə khapəh nisat-pənien aikin. ²¹ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmia narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimia tukrivən min aikin.”

Nikhakien kape laet
(Luk 11:34-36)

²² Kini Yesu ramni min mimə, “Nəkwai nimir in rəmhen kin laet yame ravəhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmə nəkwai nimir mir kirahuvə, rəmhen kin mə nipram rukwar kin nikhakien. ²³ Mərig tukmə nikwai nimir mir kwahas, rəmhen mə nipram rukwar kin nəpignapien. !Kini tukmə nikhakien ye nipram rəmhen əmə kin nəpignapien, in rəmhen kin yame nakamarə əfrakis aikin rəpignəp ikin!

To nakhapəh nisə-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane
(Luk 16:13)

²⁴ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməmakin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisə-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mivəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə
(Luk 12:22-31)

²⁵ Kini Yesu ramni min mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmia mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimraghien kapəmia mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ? Nakharkun mə nimraghien kapəmia rapita nəviginien, kini nipraimə rapita neipən? ²⁶ Səm-ru man minə ye nimago-ago. Khapəh nisəsımien, mhəpəh nisarha-kinien nəviginien, mhəpəh nisətu-yen nəria nəviginien ye nakwai nimə. Mərig Rimimia ye rao ye neai raməvigin əria. !Mərig nakharkun mə In rorkeikei pik əmia rapita man minə! ²⁷ ? Tukmə nakətərig pik tuk nimraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to rəpəh nəsik-əpnis-pən-ien aə kirikiana ye nimraghien kapəmia.

²⁸ “? Kini rhawor e naksətərig pik tuk neipən? Səm-ru jiji nai yamə mine kamhəvus. Iria khapəh nisorien wok, mhəpəh nhajirien kapəria neipən. ²⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmia mə King Solomon kupan, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig rəpəh nihuvə-pikien mapita jiji nai minə a. ³⁰ Jiji nai minə kishaktə tuk nipig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əria ye nap. Mərig Kughen ramor əria kamhəvəh-si-pən neipən huvə. ? Mərig kimia nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmia uə nikam? !Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmia nhatətəyen in rəkəskəh əmə. ³¹ Ror pən, takhapəh nisətərig-pikien mhani mhəmə, “?Jaksən naha?” uə “?Jakhənim naha?” uə “?Jakhəvəhsi-pən naha neipən?” ³² Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiria ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimia rikun narimnar yamə mine naksəkwakwə kin ye nimraghien kapəmia. ³³ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mine nimraghien atuətuk, pəh iriu tukwərer əkupən ye nimraghien kapəmia, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nimraghien e ye tokrei tana kimi əmia. ³⁴ Ror məkneikin, takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar yamə mine tukianəkwamer nakhəvəh, meinai narimnar kape tikianəkwamer, iria kape tuknəkwamir. Nimiraghien kape towəi in rəutən pik, takpəh norien narkutien kimik maməstərig tuk narimnar kape tikianəkwamer.”

7

Takpəh nħaniyen nıkar narmamə
(Luk 6:37-38, 41-42)

¹ Kini Yesu rimini min mə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has irəmia. ² Meinai nəgkiarien skai yame nakamhani hah yermamə kirik, Kughen tukrini əmə min iram rəmhen kin yame nimini. Tukmə nakəkir narmamə ye norien yame ratuatuk, Kughen tukrəkir ik ye norien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakəkir oror narmamə ye norien yame riskai, Kughen tukror əmə min iram rəmhen kin yame ik nimnor.

³ “? Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nımri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramhai nımrimia? ⁴ Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehua yame ramhai nımrimia, ?takshawor pən iran mine mhasur ta nimoptanə ye nımri piaumiə? ⁵ Kimia naksəmhen kin narmamə yamə mine kamhani nar mħapəh nisorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehua ye nımrimia, kwasig ikin, nakħarkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nımri piaumiə mīpıhasur-ta.”

Nıvəhsi-pənien nəgkiarien kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien

⁶ Kini Yesu rimini min mə, “Hapəh nhavəhsi-pənien narimnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kin kuri minə, tamə kisar misəs əmia. Kini mħapəh nisarakikin-pənien nar huvə minə kapəmiə* kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kin] pukəh minə, tamə kasəriwək əsuun.”

Saiyoh kin, misarha kin, misəsik-əsik tapig
(Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kini Yesu rimini min mə, “Saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmia. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik tapig, kini tapig tukrəhitə tuk əmia. ⁸ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tukxəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik tapig, tapig tukrəhitə tuk əria.

⁹ “?Yermamə kirik aikin irəmia yame tukmə tini raiyoh kin bred, mərig in tukrivəhsi-pən kapier uə, nıkam? !Nıkam! ¹⁰ ?Uə tukmə nıpig raiyoh kin kəmam, mərig in tukrivəhsi-pən snək uə? !Nıkam! ¹¹ Kimia naksahas pawk, mħarkun nhavəhsi-pənien narimnar huvə minə kimi jimia minə. Mərig Rimimia ye neai, kafan norien rhuvə pık rapita norien kapəmiə. Kini nəfraksien mə In tukrivəhsi-pən nar huvə minə kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.

¹² “Kini sor huvə pən kimi narmamə m-fam ye norien minə fam yame naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmia, meinai norkeikeiyeen raməpkəfugin nəgkiarien fam ye loa kape Moses mine profet kupan minə.”

Swatuk kiraru
(Luk 13:24)

¹³ Kini Yesu rimini min mə, “Kimia takasəkeikei mhakurao ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai kwəruə yame rehua, mine swatuk yame rimar, ramkir-pən narmamə ye nap ehua. Kini narmamə khapsaah tukħakurao-pən ye kwəruə a. ¹⁴ Mərig kwəruə yame rəkəskəh, mine swatuk yame rəutən, ramkir-pən narmamə ye nımraghien rerin. Kini narmamə kwatıksin əmə tuksəm.”

Yesu tukrivəhsi-pən narpınien kimi narmamə yamə mine kaseinein In
(Luk 6:43-44)

¹⁵ Kini Yesu ramni min mə, “Takasərig əmia tuk profet eikuə minə. Iriə tukħauə tuk əmia misəpou rəmhen kin sipsip; mərig rikiriə rəmhen kin kuri aparı yamə mine kasəkwəpəh. ¹⁶ Narmamə kasəm kwənkwan ye nımraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənrəkəsik to ripəh nıkuəyen kin kwənkwai grep; kini kapiriapir to ripəh nıkuəyen kin kwənkwai fig. ¹⁷ Ye norien kirikianə min, nai huvə tukramkuə kin kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kin kwənkwai nai hah. ¹⁸ Nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənkwan yame kipəh nənien. Kini to nai has ripəh nıkuəyen kin kwənkwan yame rhuvə. ¹⁹ Nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen kin kwənkwai riə yame rhuvə, tukrəpir-pir, karakə-pən kin ye nap. ²⁰ Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye nımraghien kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas.

²¹ “Nar apnapig mə narmamə kasokrən kin Yo mə Yermaru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai Rimik

7:1: Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12 7:2: Mak 4:24 * 7:6: Gris ramni mə “Takpəh narakikin-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh minə.” Perel in rəmhen kin kapier kirik yame nımrin rhaktə. 7:7: Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 7:8: Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22 7:11: Jem 1:17 7:12: Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14 7:15: Mat 24:24; Wok 20:29; 2 Pita 2:1 7:16: Gal 5:19-22; Jem 3:12 7:19: Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6
7:20: Mat 12:33

yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. ²² Ye nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə mīfam iran, narmamə khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhamə, 'Yermaru! Yermaru! Rhawor? Nakirkun əmawə uə nīkam? Kimawə yimnhanī-ərhav nəgkiarīen kafam yame nīmivəhsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmīn has ye nhagim. Kini masor nīmətətien mīnə.' ²³ Mərig Yo jakni-pən atuatak tuk əriə mīmə, 'Ah! ! Yakpəh hanə nirkunien əmiə! !Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhəgə has mīnə.' "

*Nəgkiarīen kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərər tim tim
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)*

²⁴ Kini mīni mīn mīmə, "Ror məkneikin meīnai narmamə yamə mīne khauə tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarīen kafak, masarar, misor narimnar yame yəkməni, narmamə en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan nirkunien rehuə, tukmə rīmə tukror kafan nīmə, tukrəkupən mīkir nīmoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nīmə iran. ²⁵ Kini nīpig tukmə nəhig rīp kini yapiwən raiyu, kini nīmətəg ramuh nīmə, to rapəh nīmīrien, meīnai nihun ramərer tim tim ye kapier. ²⁶ Mərig narmamə yamə mīne kasərig nəgkiarīen kafak, mhapəh nisoriēn, iriə kisəmhen kin yermamə yame kafan nirkunien rīkək. Tukmə rīmə tukror kafan nīmə, ravhīrəkīn haktə əmə ye nīpakir. ²⁷ Kini nīpig tukmə nəhig rīp, kini yapiwən raiyu, kini nīmətəg ramuh nīmə, rəusərku, mowhan əpīr-pīr."

²⁸ Kini Yesu rīmnor infamīen ye kafan nəvhagīen, nukwhao ehua a kisərig kafan nhajounien, kisakur ²⁹ meīnai rīmnhajoun əriə, kisəm mə rīpəh nəmhenien kin nəmhajoun mīnə kape Loa kape Moses, meīnai nəgkiarīen kafan, nanmīn aikin.

8

*Yesu rīmnor huvə yermamə kīrik yame ravəh nəmhəyən e leprosi
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)*

¹ Kini Yesu rīmasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin. ² Kini kwan kīrik yame ravəh nəmhəyən əutən kīrik e leprosi raməmīr ye tīkin ruə meiwaiyu, mənīmkur-pən tukun, mīni-pən tukun mīmə, "Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak."

³ Kini Yesu rərao-pən mīrap kwən a, mīmə, "Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Əsanin!" Kini taktakun əmə nəmhəyən e leprosi rīkək iran.

⁴ Kini Yesu rīmīni-əhu in mīmə, "Takpəh nīni-ərhavyen narimnar mīnə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kīrik pəh in rəm mə nīpram rīnor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisīen nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruīrkək."

*Nhatətəyən kape yemehua kape mobael
(Luk 7:1-10)*

⁵ Kini Yesu rīmavən mītərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehua kīrik kape Mobael kape Rom rīmauə məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, mīmə, ⁶ "Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapīr apa ye nīmə kafak, nīpran fam rīmhə. Kini ramərig pīk nəmhəyən."

⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, "Əwəh. Jakurə mor huvə in."

⁸ Mərig yamehua kape mobael rīmīni-pən tukun mīmə, "Yermaru, yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. Ik yerpīrig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsənīn mīn. ⁹ Yakirkun mə nīməyən a tukraməkeikei mor nəkwam, meīnai yo mīn, kafak nəmehua mīnə aikin yame kasehua irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael mīnə tīksin aikin yame yo yakamehua irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kīrik mīmə, 'Yuvən,' kini tukraməkeikei mīvən. Kini tukmə yakni-pən tuk kīrik mīmə, 'Yua,' tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mīmə, 'Or nar e,' tukraməkeikei mor."

¹⁰ Yesu rīmnərig nəgkiarīen e, rakur pīk kin. Kini marar mīni-pən tuk narmamə khapsaah yamə mīne khakwasig kin In mīmə, "Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, nar apnapig kwən e pəh nīen mə yemə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyən yemə Isrel kīrik yame kafan nhatətəyən rehuə rəmhen kin in. ¹¹ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə khapsaah tukhasi-pən ye kantri pīsīn pīsīn mīnə, mhaue misəvīgin kwis ye tebol iriə İbrahim mīne Aesak mīne Jakob apa ye rao ye neai. ¹² Mərig kimiə kwənərəus kape Isrel yame Kughen rīmnəkupan mīrpen əmiə mə In tukrarmaru irəmīə, In tukrarək-ərhav kin əmiə irua ye nəpīgnəpīen. Kini aikin a narmamə tuksasək, misəkwəruə meīnai kisərig nəmhəyən ehua."

¹³ Kini Yesu rarar mīni-pən tuk yemehua kape mobael mə, "Yuvən. Kafam yorwok tukrihuvə rəmhen kin yame nakwəni nəfrakisīen mə Kughen tukror." Kini ye nīpig atuatak a, yorwok kafan rīmnəsənīn mīn.

*Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Aikin, Yesu rarar, mivən apa nimə kape Saemon Pita *. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhə maməpan-əpan pik, kini Yesu rimavən məm, ¹⁵ məker-pən ye kwermın, məkneikin nəpan-əpanien rəta. Kini piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

¹⁶ Kini nipig mirh natukrivə, narmamə khapik narmamə khapsaah yamə mine nanmın has ramərer-pən irəriə, kini Yesu rimməgkiar əmə maməko ta nanmın has minə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁷ Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mımə,

"In rimivəh-si ta nəmhəyən minə kapətawə,

kini mor nipraitawə yamə mine kamhamhə, kwənhahuvə min."

(Aes 53:4)

*Nikwasigien kin Yesu in rəutən
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Kini nipig Yesu rəm nukwhao kisərer ərkurao kin, kini rimini-pən tuk kafan narmamə mə, "Takhavən ye nikar lugun pən."

¹⁹ Aikin yemhajoun kirik kape loa ruə mini-pən tukun mımə, "Yhajoun. Yo jakikwasig kin Ik ikin hiə takvən ikin."

²⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mımə, "Kuri aparu minə, kapəriə nəpəæg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien."

²¹ Kini yermamə kirik kafan rini-pən tukun mımə, "Yermaru. Pəh pi pom. Eighaan kin yo pəh yakvən minim rimik."

²² Mərig Yesu rini-pən tukun mımə, "Nikam. Apəh-pən, mikwasig kin Yo. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə."

*Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye lugun
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Kini ai, Yesu rat-pən ye bot, kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ²⁴ Məkneikin, nimətag ehuə kirik rimməvi nu, kini nu rinamakətanim kin bot. Mərig Yesu ramapir. ²⁵ Kini narmamə kafan kimnhavən mhasig In, mhamə, "Yemehua! Yemehua! Vəh miragh ətawə! Kinasəmmim!"

²⁶ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mımə, "?Nakashawor mamhagin məkneikin? ?Nhatəyən hiə kapəmiə?" Kini rarar, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min.

²⁷ Mərig nəmə minə a kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, "Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine nu, mərig tukmə raməgkiar kawor nəkwan!"

*Yesu rimməko ta nanmın has ye yermamə kiraru
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

²⁸ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhaviak apa kwənmhaan a kamni kimə Gedara†. Məkneikin, yermamə kiraru yamə mir nanmın has ramərer-pən irəriu kirasi-pən ye nəpəæg kapier yame kamnim narmamə ikin. Irii karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin. ²⁹ Kirauə miwəm Yesu kirəmə, "Eh! Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ?Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yame ripəh hanə norien nipig tukun, uə?"

³⁰ Ikin aikin a, pukəh minə khapsaah kasəruk ikin, mərig isok kəkəh tuk əriə. ³¹ Kini nanmın has minə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, "Aweh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəmawə yerki pukəh minə a."

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, "Havən!" Məkneikin, nanmın has minə a kimnhatərhav ye kwəra mir a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmmim ye tahik. ³³ Kini ai, narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsao-pən kin narimnar fam, mine narimnar yame Yesu rimmor kimi kwəra mir yamə mir a nanmın has rimamərer-pən irəriu. ³⁴ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa taon khatərhav, mhauə tuk Yesu masəkeikei kimin mə tukritərhav aikin.

9

*Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame nipran rimamhə
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

* **8:14:** Nipig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, 'Saemon.' Kini nipig kirik, kamokrən kin kimə, 'Pita.' **8:20:** 2 Kor 8:9 **8:24:** Sam 4:8 **8:26:** Mat 14:31; Sam 89:9 † **8:28:** Mak mine Luk kiramə nhag kwənmhan a Gerasa. **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:41

¹ Kini Yesu rat-pən ye bot mukurao-pən ye nıkar nu, mitərhav-pən iman ikin. ² Kini narmama tiksın kharəh yermamə kirik mhavən kımın. Nıpran rıamamhə. Ramapır ye kafan nıkaokao. Kini Yesu rımməm kapəriə nhatətəyən, kını mını-pən tuk yemə ramhə mımə, “Narık, pəh nıgınıen. Yakwərəh-sı ta fam ta narpınıen kape təvhagə has kafam.”

³ Kini nəmhajoun mınə tiksın kape Loa kape Moses kımısərıg nəgkiarinen a, mhani-pən tuk əriə mınə mhamə, “!Ah! !Nəgkiarinen a rahas! Kwən a raməgkiar məkna kin mamni mə in Kughen.”

⁴ Mərig Yesu In ruirkun ta kapəriə nətərigien, kını mını-pən tuk əriə mımə, “? Rhawor e nətərigien kapəriə ramahas məkneikin? ⁵ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kını kımıə nakasəm mə nəgkiarinen kafak rəfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpınıen kape kafan təvhagə has? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekınter məriwək mamvən? ⁶ Mərig yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyən ye tokrei tanə tuk nıvəhsi-tayen narpınıen kape təvhagə has.” Kini marə mını-pən tuk kwən a mımə, “Yakamni-pre tuk ik mə, ‘Takhekınter, mırəh kafam nıkaokao məriwək mamvən imam yerkwanu.’” ⁷ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekınter, məriwək mamvən iman ikin. ⁸ Kini narmamə m-fam kısəm kısakur pik kin, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyən kımı yermamə mə tukror məkna kin.

Yesu rımmokrən kın Matiu

(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Kwasiğ ikin ye narımmar mınə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kını məm kwən kirik yame ramərər tuk mane kape takis, nhagin e Matiu*. Ramkwətə ikin kamərək takis ikin. Kini Yesu rımını-pən tukun mımə, “Yuə, mıkwasıg kın Yo.” Məkneikin Matiu rərər, mıkwasıg kın Yesu.

¹⁰ Kini Yesu rımvəvən məvıgin ye nımə kape Matiu, kını narmamə khapsaah yamə mine kasərər tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has pısın pısın mınə kımnhauə mısəkwtə mısəvıgin iriə Yesu mine kafan narmamə mınə.

¹¹ Mərig nıpig Farisi mınə kımısəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu mınə mhamə, “!Ah! ?Rhawor e yhajoun kapəriə raməvıgin iriə narmamə yamə mine kasərər tuk mane kape takis mine yor təvhagə has mınə?”

¹² Mərig Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Pəh nıen mə narmamə yamə mine kısəsanın khahavən mısəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən mısəm dokta. ¹³ Mərig havən misarha-kin nıprai nəgkiarinen e ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimıə tukrehuə tuk narmamə,

mərig rikik rıpəh nagienien tuk kapəriə sakrefaes mınə.”

(Hos 6:6)

Kını Yesu rırpın nəgkiarinen mımə, “Yakamni məkneikin meınai pəh nıen mə Yo yımauə mə jakokrən kın narmamə yamə mine [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nikam. Yımauə mə jakokrən kın yor təvhagə has mınə.”

Nhajounien kape Yesu in rıvi, nhajounien kape loa kape Moses in nəkwəs

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kini narmamə kape Jon Baptaes kımnhauə mısəm Yesu mhani-pən tukun mhamə, “İm-ru. Farisi mınə mine kımawə yaksəpəh nəvıginien tuk nəhuakien kımı Kughen. ?Mərig rhawor kafam narmamə mınə khapəh nısəpəhyen nəvıginien tuk nəhuakien?”

¹⁵ Mərig Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Nıpig kımıə nımısor nəvıginien kape yerman yame rımmarkurək pə pə, ?mərig nakhamə ta mə in mınə tiksın tukasək ye nıpig a uə? !Nıkam! Mərig tukrıpor nıpig yame narmamə tukhavəhsi-ta Yerman e yame rımmarkurək pə pə tuk In mınə tiksın. Kini ye nıpig a in a, In mınə tiksın tukəsəpəh nısəvıginien iran.”

¹⁶ “To yermamə kirik rıpəh nıvəhyen kwonmut neipən vi kirik kını mıjır-pən ye neipən mətıt kafan [yame rımneikus]. To ror məkna kin, kwonmut neipən yame rıvi to reikus neipən mətıt, kını reikus ehua. ¹⁷ Kini to yermamə kirik rıpəh nıvəhyen waen wi kını mıvı-pən ye tiki waen mətıt. To ramor məkna kin, kını waen a ye tiki waen mətıt tukrəmətıh, kını waen tukrıyu. Nıkam, kıpəh norien məkna kin. Tukaməkeikei kıvı-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmır huvə.”

Pıraovın kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame ruamhə

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

9:1: Mat 4:13 9:4: Luk 9:47; Jon 2:25 9:6: Jon 17:2 * 9:9: Matiu, nhag pısın kirik e Livae. 9:11: Luk 15:2 9:13: Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22 9:14: Luk 18:12 † 9:15: “Yermamə yame rımmarkurək pə pə,” nıpran e Yesu. Mine “In mınə tiksın” nıpran e Kristen mınə. Nıpig Yesu rımməpəh əriə mımhə ye nai kamarkwao kin, kımısasak.

¹⁸ Nipig Yesu ramægkiar hanæ kimi æriæ, yemehuæ kirik ruæ mænimkur-pæn tuk Yesu mimæ, "Eh. Kafak piakæskæh ripimhæ ai taktakun æmæ. Mærig yuæ, mærgæhu-pæn kwermim iran, pæh ramragh min." ¹⁹ Kini Yesu rimnærer iriæ kafan narmamæ minæ, mhakwasig kin kwæn a mamhavæn.

²⁰ Mækneikin pian kirik aikin yame ravæh næmhøyen kape nipiraovin, mivæh newk twelef. Kini rukuraop-pæn ye nimetai Yesu ikin, mæraop-pæn mirap næpæag nimri kot kafan. ²¹ Ye nærigien kafan rimæ, "Tukmæ yakrap æmæ kafan kot, kini jakæsanin."

²² Kini Yesu rukreik marha-pæn mæm pian a mini-pæn tukun mimæ, "Piakæskæh kafak. Pæh niginien. Kafam nhatætøyen rimnor ik nakwahuvæ min." Kini ye nipig a, pian a rimnæsanin.

²³ Kini nipig Yesu rimauæ mitærhav-pæ ye nimæ kape yemehuæ a, kini mivæn imæ, mæm narmamæ kisher tærhænao masæni nipei kape nimhøyen. Kini narmamæ kimnhauvrig-uvrig pik. ²⁴ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, "Sap mhætærhav. Piakæskæh e rapæh nimhøyen; ramapir æmæ." Mærig narmamæ kisarh iakei iran. ²⁵ Mærig narmamæ kimnhætærhav mhavæn iruæ, kini Yesu rivæn imæ, miræop-pæn mivæh kwermi piakæskæh a, kini rhekimter. ²⁶ Kini nævsæoyen kin rimnaiyu markurao fam ye tanæ a.

Yesu rimnor huvæ nimrin pis mir

²⁷ Yesu rimætærhav aikin a, kini Inimrin pis mir kiraru karakwasig kin, mwokræn apomh miræmæ, "Mikip King Deved. !Rikim tukrehuæ tuk æmru!"

²⁸ Kini Yesu rimavæn apa imæ, kini nimrin pis mir a kirauæ tukun. Kini Yesu rini-pæn tuk æriu mimæ, "?Kimiru nakwhatætæ irak mæ to yakor huvæ nimrimiru uæ nikam?"

Kini iriu kiræni-pæn tukun miræmæ, "Æwæh, Yermaru."

²⁹ Kini Yesu rimirap nimririu mini-pæn tuk æriu mæ, "Kughen tukror huvæ nimrimiru meinai nakwhatætæ irak." ³⁰ Kini nimririu rhuvæ, kinæwæm nar. Kini Yesu rini-pæn skai tuk æriu mimæ, "Takrapæ nævsæoyen kin narimnar minæ e kimi narmamæ." ³¹ Mærig iriu kimiratærhav miravæn mwævsæo-ærhav kin Yesu, miravæn ikin minæ fam ye tanæ a.

Yesu rimnæko ta nanmin has ye yermamæ yame reinein nægkiarien

(Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)

³² Nipig kwææ mir a kwætærhav, narmamæ kharæh yermamæ kirik yame reinein nægkiarien, mhaue tuk Yesu. Kwæn a in reinein nægkiarien meinai nanmin has ramærep-pæn iran. ³³ Kini Yesu rimnæko ta nanmin hah ye kwæn a, kini rimnægkiar.

Kini nukwhæo ehææ kisæm, kisakur pik tukun, mhani mhamæ, "Kipæh næm-hanøyen nar kirik ror mækneikin ikin e Isrel."

³⁴ Mærig Farisi minæ khani mhamæ, "!Nikam! Rirkun næko-tayen nanmin has minæ meinai rikwasig kin Setan, yemehuæ kape nanmin has minæ."

Yesu rikin ramæmhæ pik tuk narmamæ

³⁵ Kini Yesu rimnæriwæk mamvæn ye taon mine yerkwænu minæ fam, mamæwhag ye nækwai nimæ kape nofuginien, mamni-ærhav nævsæoyen huvæ kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvæ narmamæ m-fam yamæ mine kamhamhæ, mine narmamæ m-fam yamæ mine nipirairiæ raha, kamhahuvæ. ³⁶ Nipig rimnæm narmamæ kwænhapsaah, kini rikin ramæmhæ pik tuk æriæ meinai kimisaræ ye nipig æutæn minæ, [miseinein nisasitu-atukien iræriæ ye kapæriæ nimraghien] ræmhen kin sipsip yamæ mine yermamæ rikæk tuk narha-huvæyen tuk æriæ. ³⁷ Kini rini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mæ, "!Sæm-ru! Næviginien rinehuæ apa ye næsimien yame kwænhæmruæ. Mærig yorwok kwatiksæn æmæ yame kamhavæh. ³⁸ Kini sæhuak-pæn kimi Yemasur kape næsimien mhamæ In tukrher-pæn kin yorwok minæ khapsaah mæ tukhavæn mhavæh næsimien kafan."

10

Yesu rimirpen kafan narmamæ twelef

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

¹ Kini Yesu rimnokræn kin narmamæ twelef kafan khauæ kirikianæ, kini rivæh-si-pæn næsaninien kimi æriæ tuk nækotayen nanmin has ye narmamæ, mine tuk nor-huvæyen næmhøyen minæ fam.

² Nhag aposol* twelef kape Yesu minæ, iriæ e: yame ramækupan, Saemon, nhagin kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine Jon, ji Sebedi mir; ³ mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu, yermamæ kape nivæhyen mane kape takis; mine

9:21: Mat 14:36 9:27: Mat 20:29-34 9:30: Mat 8:4 9:33: Mak 2:12 9:35: Mat 4:23; Mak 1:39 9:36: Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 9:37: Luk 10:2 * 10:2: Aposol, nipran ramni mæ "yermamæ kher-pæn kin." Yesu rimirpen narmamæ twelef kafan mæ tukrher-pæn kin æriæ kamhavæn masor wok kape Kughen.

James ji Alfeas; mine Tadeas; ⁴ mine Saemon Selot; mine Judas Iskariot, yame rimneighan-pən kin Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

*Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tuksasitu ye narmamə
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)*

⁵ Kwasiq ikin Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tukhavən misor wok, mini-pən tuk əriə mīmə, “Takhapəh nhavəniən misarə kimiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənəəus kape Isrel; kini mhapəh nhavəniən ye taon kirik kape nəmə Sameria, ⁶ mərig takhavən misarə kimiə nəmə Isrel yamə mine kisəmhən kin sipsip yamə mine kaserwei. ⁷ Kini nipig takamhavən, takasəkeikei mamhani-ərhav mhamə, ‘Nipig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.’ ⁸ Kini kimiə takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. Kini takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhamhə ta mə tukhamragh min. Kini narmamə yamə mine leprosi ramor tikiriə, takasəkeikei misor niprairiə ruə mihuvə min. Kini narmamə yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, takasəkeikei misəko ta əriə. Kini tukmə naksasitu ye yermamə kirik, tukriyəh nərokien əmiə iran, meinai nimnhapəh nhavəhyen nimri nirkunien tuk nor huvəyən narmamə. ⁹ Tukmə nakamhavən, takhapəh nhavəhyen mane, ¹⁰ mhapəh nharurien nitip minə. Mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. Mhapəh nhavəhsi-pəniən sandel, mhapəh nhavəhyen kaskin. Yakamni məkneikin meinai ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə taksasitu irəriə tuksasitu min irəmiə ye napriən mine nəviginien.

¹¹ “Nipig takhavən ye taon kirik uə yerkwənu kirik, takasəkeikei misarha-kin yermamə kirik yame rikin ragien mə takhavən misarə kimiə min, kini misarə aikin miseriaji nipig yame takhatərhav yerkwənu a. ¹² Tukmə nipig takamhavən misarə ye nimə kirik, takasəkeikei misəgkiar huvə kimi əriə mhamə, ‘Pəh nəmərinyen tukramamir tuk əmiə.’ ¹³ Kini tukmə narmamə kisəhitə ye nimə kapəriə tuk əmiə, kini pəh kapəriə nəgkiarien kape nəmərinyen tukramamir tuk əriə. Mərig tukmə kisəpəh, nəhuakien kapəriə ye nikarin kape nəmərinyen tukrurə əmə ye nimraghien kapəriə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə tiksın khapəh nisəhitəyən ye nima kapəriə tuk əmiə, uə khapəh nisətarigien kin nəgkiarien kapəriə, takhatərhav ye nimə kapəriə, uə yerkwənu kapəriə, misarpita-arpita nimokruy ye sandel kapəriə. ¹⁵ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narpinien kape nəmə aikin a tukriskai pik rapita narpinien yame nəmə Sodom mine Gomora kimisarə iran kupan. ¹⁶”

*Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə minə mə “Tukor ahas-pre kimi əmiə”
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ Kini Yesu ramni mīmə, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən misarə mar yerki nəmə has minə rəmhen kin sipsip yamə mine kasəriwak yerki kuri aparu* yamə mine kasəkwəpəh. Takasəkeikei mhavəh nirkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kin snek; misarə mar rəmhen əmə kin mak ye tanə. ¹⁷ Takasərig əmiə tuk narmamə; meinai iriə tukəriyə-ərhav əmiə ye nimri mirh, misərkis-ərkis əmiə ye nəkwai nimə kape nufuginien kapəriə. ¹⁸ Meinai kimiə kafak narmamə minə, takasəkeikei misərer ye nimri namasur kape gavman mine ye nimri nəmasur kapəriə tuk nini-ərhavien Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə mine narmamə yamə mine pəh nien mə kwənəəus kape Isrel. ¹⁹ Mərig nipig tukharaptərəkin əmiə, takhapəh nisətarig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarien kapəriə, meinai ye nipig atuatur a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav. ²⁰ Takhapəh nhaginien meinai pəh nien mə kimiə atuk naksəgkiar, mərig Nanmin kape Rimimiə Kughen tukriyəhsi-pre nəgkiarien kimi əmiə, takhani-ərhav.

²¹ “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisiriə minə, miseighan kin əriə khopni əriə. ²² Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pre kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timtim miseriaji nipig kwasig, Kughen tukriyəh miragh əriə. ²³ Tukmə kisor ahas pre kimi əmiə ye taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrah tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-fam-ien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakrerig-pə min.

† **10:4:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavien kin nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel. **10:6:** Jer 50:6 **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 **10:9:** Luk 10:4 **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14 **10:12:** Luk 10:5-6 ‡ **10:14:** Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwənu a kimisor nar kirik ripəh nəmhəniən. **10:14:** Luk 10:10-12; Wok 13:51 § **10:15:** Stori kape narpinien yame Kughen rimnor kimi nəmə Sodom mine Gomora raməmir ye Jen 19:24-28. **10:15:** Mat 11:24; Jaj 7 * **10:16:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni nar miragh aparū kirik ye English kamni kimə “wolf.” **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19 **10:20:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26 **10:21:** Jon 14:26

²⁴ “Studen minə to khapəh nisehuəyen ye yhajoun kapəriə. Kini slef minə to khapəh nisehuəyen ye yemehua kapəriə.

²⁵ “Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen minə mə kisəmhen əmə kin yhajoun kapəriə. Kini tukasəkeikei misəm-pən slef minə mə kasəmhen əmə kin yamehua kapəriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yemehua kape nimə. Kini narmamə tiksin khani hah yo mə yo Bielsebul, yamehua kape yarmhə minə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei misor min ye kafak yor wok yamə mine kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”

*Pəh narmamə kape Yesu minə tukhapəh nhaginien kin narmamə
(Luk 12:2-9)*

²⁶ Kini Yesu ramni mimə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kin narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²⁷ Narimnar yame yakamni-pre tuk əmia ye nəsignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kini narimnar yame yakaməsiwən kin, takasəkeikei mhani-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. ²⁸ Takhapəh nhaginien kin narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nipraimə, mərig kaseinein nishopniyen nanmimə. Mərig hagin kin Kughen meinai in rirkun narakikin-pən-iən niprai jir mine nanmin apa ye nap ehua.

²⁹ “Nar apnapig keihap† in rikəskəh pik, kavəh nimrin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ³⁰⁻³¹ Kini nimraghien kapəmə rapita nimraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə tuk əmiə rapita. Nəfraksien, nar apnapig mə nimar nikwənemə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nimraghien kapəmə.

³² “Tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimri narmamə, Yo min jakni-ərhav nhagin ye nimri Rimik Kughen ye neai mə in kafak yermamə. ³³ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimri Rimik Kughen ye neai mə yakeinein min in.

³⁴ “Pəh rikimə tukripəh nəsikien mə ta mə yimauə mə jakərəhu nəmərinyen ye tokrei tanə. Pa rimə yimauə mə jakərəhu nəmərinyen, mərig yimauə mə jakor narmamə kasarowagkəp. ³⁵ Yakamni məkneikin meinai yimauə mə jakor

“Yerman tukror timəht iriu rimni,
mine piakəskəh tukror timəht iriu nisini,
mine yasuni tukror timəht iriu kuhuni.

³⁶ Kini narmamə tukror tikmir kimi iriə atuk minə tiksin.” *(Maeka 7:6)*

³⁷ “Kini yermamə yame rorkeikei pik rimni mine nisini [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. Kini yermamə yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəskəh [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. ³⁸ Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə ramərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁹ Yermamə yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukraməkeikei mimhə. Mərig yermamə yame tukuh tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimraghien rerin.

⁴⁰ “Kini yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamə yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh min yermamə yame rimmher-pə kin Yo. ⁴¹ Kini yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rirkun mə in profet kape Kughen, in tukrivəh nərokien iran, rəmhen kin yame profet minə kimmhəvəh. Kini yermamə yame ravəh yemə atuatak yerkin agien meinai in rirkun mə in yemə atuatak, in tukrivəh nərokien iran rəmhen kin yame nəmə atuatak tukhavəh. ⁴² Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkin, mivəhsi-pən kimi yermamə kirik kafak e, meinai in rirkun mə in kafak yermamə, nar apnapig mə kafak yermamə in ye tanə, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərokien iran.”

11

*Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə pəh nien mə in Kristo
(Luk 7:18-23)*

¹ Kini Yesu rimməvhag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mitərhav aikin, mivən apa ye taon minə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəgkiarieren kape Kughen aikin.

10:24: Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20 **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 **10:28:** Rom 8:31; Jem 4:12 † **10:29:** Nəgkiarieren kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “sparo.”
10:30-31: Luk 12:24; Wok 27:34 **10:33:** Luk 12:8-9 **10:37:** Luk 14:26-27 **10:39:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

² Ye nîpig a, Jon Baptaes rimnamarê ye kalabus, kîni mamêrig nêvsaoyen kin wok yame Yesu rimnor. Kîni mher-pên kin narmamê tiksin kafan khavên misêm In mhamê, ³ “? Rhawor? ?Ik e Kristo kîmini ta mê takuê, uê kîmawê jakamhawhin yarmê kirik tukripiuê?”

⁴ Makneikin, Yesu rîni-pên tuk êriê mê, “Harerig, mhavên mhani-pên narîmnar minê fam yamê mine nîmisêrig misêm tuk Jon. ⁵ Nimrîn pis minê khapsaah kîmisêm nar. Kîni narmamê yamê mine nihuriê rahas kîmiseriwêk. Kîni narmamê yamê mine kamhavê nêmhayen ye tikiriê*, tikiriê ruahuvê. Kîni narmamê yamê mine nîmêtirigirê raru, kîni taktakun ai, kîmisêrig nar. Kîni narmamê yamê minê kîmnhamhê, kwênhamragh min. Kîni yavên hah minê, taktakun ai kwên kirik rînamnî-êrhav-pên nêvsaoyen huvê tuk êriê.† ⁶ Kîni hani-pên tuk Jon mê narmamê yamê mine kapêriê nhatêtêyen irak rîpêh nîmirien, iriê tuksarê ye nihuvêyen êfrakis.”

*Yesu rîmini mê Jon Baptaes in profet êhuê kirik
(Luk 7:24-35)*

⁷ Nîpig narmamê a yame Jon rimnher pên kin êriê kratêrhav, kîni Yesu rîmirikakun mamêgkiar kin Jon kîmi nukwhao êhuê. Mîmê, “?In apa kupân kîmiê nîmnhavên apa ye tîpêvsik mê taksêm naha nhagin? ?Nîmnhavên mê taksêm êmê yermamê apnapîg kirik yame in rêmhen kin nuwig yame ramêrer ye nîmri nûmêtag? !Nîkam! ⁸ ?Tukmê nîkam, kîni nîmnamhavên mê taksêm pà? ?Yermamê kirik yame ramvân ye neipên huvê yame nîmrîn rêutên uê? !Nîkam! Narmamê yamê mine kamhavên ye neipên huvê kisarê ye nîmê huvê minê ramhen kin kape king. ⁹ ?Kîni naha nhagin a nîmnhavên mê taksêm? ?Profet kirik uê? Êwêh, nêfrakisien. Mêrig yakamni-pre tuk êmiê mê Jon in yerpîrig rapita profet. ¹⁰ Meînai kwên e in e Nêkwêkwê kape Kughen rîmini-ta mîmê,

“?Sêm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamê yame tukrivêh kafak nêgkiarîen.

In tukrêkupân kin ik mor apnêpeinê ye kafam swatuk.‡ (Mal 3:1) ¹¹ “Yakamni-pre tuk êmiê mê narmamê yamê mine kîmisarha-pê ye tokrei tanê, kirik rapêh nuêyen yame rapita kwên e Jon. Mêrig yermamê yame in ye tanê êmê ye narmaruyen kape Kughen, in yerpîrig min rapita Jon.§ ¹² Ye nîpig Jon Baptaes rîmirikakun mamnî-êrhav nêgkiarîen kape Kughen meriaji-pê taktakun, narmaruyen kape Kughen ramskai mê tukritêrhav-pê. Kîni narmamê yamê mine khaskai misarkut pik mê tukhauê pêh Kughen rarmaru irêriê. ¹³ Yakamni mênakîen meînai apa kupan êgkap muê meriaji-pê nîpig kape Jon, nêgkiarîen kape Loa yame Kughen rîmivêhsi-pên kîmi Moses mine nêgkiarîen kape profet kape Kughen minê kîmnhani-êrhav narmaruyen kape Kughen. ¹⁴ Kîni tukmê rikimîê ragîen mê takhavêh nêtirigîen e, jakni mê Jon in Elaeja yame profet kupan minê kîmnhani mê tukruê. ¹⁵ Tukmê kîmiê narmamê yame nîmêtirigîmîê rarê, sêtirig huvê kin nêgkiarîen e.

¹⁶ “?Kîni Yo jakni mê narmamê yamê mine kisarê ai taktakun, mê norîen kapêriê rêmhen kin naha? Iriê kisêmhên êmê kin kwajîkovê [yamê mîne nar kirik rîrkêk yame tukror êriê, rikiriê ragîen.] Misakwêta masêlîkîr îkîn kamor maket îkîn, mashêk êriê minê mhamê, ¹⁷ ‘!Ah! Kîmawê yîmnhauh gîta, mêrig kîmiê nakhapêh nîsorîen danis. Kîni yaksarar mîseikua kin nasakîen tuk nîmhayên, mêrig kîmiê nîmnhapêh nîsasêkîen kîtawê-m kîmiê.’ ¹⁸ Yakamni mênêi meînai ye nîpig Jon Baptaes rîmauê, mêpêh nêvîgîniên mê tukrêhuak nîpig rîpsaah, mîpêh nînimîen waen. Mêrig narmamê kamhani mhamê, ‘Kwên a, nanmîn has kirik ramamîr îran.’ ¹⁹ Kîni Yo, Ji Yermamê, yîmauê mamêvîgîen, mamnîm waen, mêrig narmamê kamhani min mhamê, ‘!Ah! Kwên a in yermamê kape nêvîgînî-pîkîen, mîne napîsîen kin waen. Kîni mamor norkeîkeîyen kîmi yor têvhagê has minê mine narmamê yame kasêrer tuk mane kape takîs.’ Mêrig narmamê êfrakis kape Kughen minê tukasêkeîkî mharkun mê kîmru Jon yakawor narîmnar ye nîrkunîen êfrakis.”

*Yesu ramnî narpîniên ye narmamê yamê mine khapêh nhaniyên nêfrakisîen îran
(Luk 10:13-15)*

²⁰ Kîni Yesu rîmnêgkiar skai kîmi narmamê ye taon yame mine In rimnor nîmtêtiên rîpsaah aikîn ye nîmrîriê. Ramêgkiar skai mênakîen meînai iriê khapêh nîsarariên ye nêrigîen kapêriê tuk kapêriê norîen has minê. ²¹ Kîni In mîmê, “!Ah! !Kîmiê yamê mine nakîsarê apa Korasin! Nêmhayên êhuê tukrurê tuk êmiê. !Ah! !Kîmiê nêmê Betsaeda! Nêmhayên êhuê tukrurê tuk êmiê, meînai yîmnor pawk nîmtêtiên rîpsaah ye taon mîr kapêmiê. Kîni tokmê yakpîor nîmtêtiên minê a apa Taea mine Saedon kupân, narmamê

* **11:5:** Nêgkiarîen kape Gris ramnî “leprosi.” † **11:5:** Profet Aesêa rîmini mê Kristo tukruê mor wok minê e, mamor huvê narmamê yamê mine kamhamhê. am-ru Aes 35:5-6; 61:1. ‡ **11:10:** Ye v. 10 Kughen ramêgkiar kîmi Yesu Kristo.

§ **11:11:** Tukmê ror Yesu ramêgkiar atuk îran, mamnî mê in rehûê rapita Jon. Uê, tukmê ror in ramnî narmamê kafan minê, mê iriê kamhavêh nihuvêyen rapita Jon, meînai khakwasîg kin Yesu. **11:13:** Luk 16:16 **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 **11:19:** Mat 9:14

a to kipisarar ye n̄erigien kap̄er̄iə tuk t̄əvhaḡə has m̄ipihav̄ən ye neip̄ən has, mis̄əsok-əsok ye n̄imrawk [ror n̄imt̄atien m̄ə kis̄ərig rahas pik tuk kap̄er̄iə norien has min̄ə.] ²² M̄ərig ye n̄ipig a yame Kughen tukror narp̄inien kap̄emīə, in tukr̄iskai pik rapita narp̄inien yame tukror kimi narmam̄ə yam̄ə mine kimn̄isar̄ə apa Taea mine Saedon kup̄ən. ²³ K̄ini kimīə n̄əm̄ə Kapeneam. ?Kimīə nakham̄ə ta m̄ə Kughen tukr̄iv̄əh-si hakt̄ə əmīə ye kw̄ənm̄haan kape nisīaiyen ye rao ye neai uə? !Nikam! Kughen tukr̄iv̄əh-si-əhu əmīə naksweiwaiyu pik əgk̄əp, ye kw̄ənm̄haan kape narp̄inien†. K̄ini tokm̄ə yakp̄ior n̄imt̄atien min̄ə a apa Sodom kup̄ən, to taon a ripip̄əh n̄irk̄əkien.‡ ²⁴ M̄ərig yakamni-pre tuk əmīə m̄ə n̄ipig a yame Kughen tukror narp̄inien kap̄emīə, in tukr̄iskai pik rapita narp̄inien yame tukror kimi narmam̄ə yam̄ə mine kimn̄isar̄ə apa Sodom kup̄ən.”

Yesu ravahsi-p̄ən napisien kimi narmam̄ə yam̄ə mine kas̄əp̄əu
(Luk 10:21-22)

²⁵ K̄ini ye n̄ipig a Yesu rim̄ə, “Tat̄ə Kughen. Ik Yermaru kape nar̄imnar fam- yerp̄irig ye neai, mine ye tokrei tan̄ə. Yak̄əgn̄əgin Ik meinai Ik n̄imnerkwaig kin n̄iprai nar̄imnar min̄ə e ye n̄imri narmam̄ə yam̄ə mine kharkun nar. K̄ini mor əpu kimi narmam̄ə yam̄ə mine kis̄əmhen əm̄ə kin kw̄ajikov̄ə min̄ə m̄ə irīə e tukharkun nar. ²⁶ Tat̄ə, in a norien yame Ik nakorkeikei.”

²⁷ K̄ini Yesu r̄irpin mamni-ər̄hav m̄im̄ə, “Rimik rimneighan-p̄ə ta kin nar̄imnar fam ye kwerm̄ik. K̄ini Rimik p̄isin əm̄ə r̄irkun Tini. K̄ini Tini əm̄ə mine narmam̄ə kafan min̄ə, irīə əm̄ə kharkun Tat̄ə Kughen. Irīə e narmam̄ə yam̄ə m̄ine Tini rim̄irpen ta ərīə m̄ə In tukror əpu Tat̄ə Kughen kimi ərīə.

²⁸ “Haū tuk Yo, kimīə yam̄ə mine nakasor pik wok k̄ini mis̄əp̄əu kin najip̄əyen kin nar pam min̄ə, p̄əh yakv̄əhsi-pre napisien. § ²⁹⁻³⁰ Yakamni m̄əkneikin meinai Yo yem̄ə mar, k̄ini kafak n̄ət̄erigien in ye tan̄ə. K̄ini haū tuk Yo mhav̄əh napisien ye kap̄emīə n̄imraghien. Taksajip̄ə kin kafak n̄itip meinai in r̄əruv̄əv̄ə, k̄ini kafak wok yame jakv̄əhsi-pre kimīə in rim̄ar.”

12

Yesu ramhajoun narmam̄ə kin norien kape Sabat
(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

¹ K̄ini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmam̄ə min̄ə kimis̄əriw̄ək mhav̄ən yerki wit* tiks̄in, k̄ini kafan narmam̄ə min̄ə kis̄əm̄k̄ər̄əv̄. Khav̄ən mis̄ət̄im wit tiks̄in, mas̄ən kw̄ənkwan. ² M̄ərig Farisi min̄ə tiks̄in kimis̄əm̄ mhani-p̄ən tukun mhama, “!Eh! Sabat e towei, m̄ərig kafam narmam̄ə kasor wok masakap̄ir Loa kape Moses. ?Rhawor e kasor m̄əknakin?”

³ M̄ərig Yesu rim̄ini-p̄ən tuk ərīə m̄im̄ə, “Tukm̄ə ror nakhap̄əh nis̄əv̄heikinien n̄əvs̄əoyen ye N̄əkw̄əkw̄ə kape Kughen yame ram̄əvs̄əo k̄un norien yame King Deved rimnor kup̄ən, yame in mine kafan narmam̄ə min̄ə kimis̄əm̄k̄ər̄əv̄. ⁴ M̄ərig, Deved rimav̄ən ye Nim̄ə Ehūə kape Kughen m̄ən bred yame pris min̄ə kw̄ənhav̄əhsi-p̄ən ta kimi Kughen. M̄ərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni m̄ə narmam̄ə ap̄napig tukhap̄əh nis̄ənien. M̄ərig pris min̄ə əm̄ə kharkun nis̄ənien.† ⁵ Ūə tukm̄ə ror nakhap̄əh nis̄əv̄heikinien ye loa m̄ə n̄ipig min̄ə fam ye Sabat, pris min̄ə apa ye Nim̄ə Ehūə Kape Kughen kasor wok kap̄er̄iə masakap̄ir loa kape Sabat, m̄ərig Kughen ram̄əm̄ m̄ə nar a in ratuatuk əm̄ə. ⁶ M̄ərig yakamni-pre tuk əmīə m̄ə kw̄ən kirik eikin e In yerp̄irig rapita Nim̄ə Ehūə kape Kughen. ⁷ Ye N̄əkw̄əkw̄ə kape Kughen In ramni m̄ə,

“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e m̄ə rikimīə tukrehūə tuk narmam̄ə,

m̄ərig rikik r̄ip̄əh nagienien tuk kap̄emīə sakrefaes min̄ə.’ ” (Hos

6:6) K̄ini Yesu r̄irpin nagkarien mamni-p̄ən tuk Farisi min̄ə m̄im̄ə, “To nakp̄iharkun n̄iprai n̄əgk̄iarien e, m̄ip̄iharkun narmam̄ə yam̄ə mine kis̄atuatuk‡, to nakp̄ihap̄əh nis̄əm̄-p̄ənien nar has kirik ye narmam̄ə kafak min̄ə. ⁸ Yakamni m̄əkneikin meinai Yo, Ji Yermam̄ə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

⁹ K̄ini Yesu r̄it̄ərhav aikin a m̄əriw̄ək mamv̄ən ye n̄əkwai nim̄ə kape nofuginien kap̄er̄iə. ¹⁰ K̄ini ikin a, kw̄ən kirik aikin, kwerm̄in rimh̄ə, r̄ip̄əh n̄ihuatukien kin. K̄ini kis̄aiyoh-p̄ən Yesu m̄ə, “?Rhawor? ?Ratuatuk ye loa m̄ə to nakor huv̄ə yermam̄ə yame ramh̄ə ye Sabat, ūə

* **11:22:** Kughen rimnoriah əḡəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8. **11:22:** Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos

1:9-10; Sek 9:2-4 † **11:23:** Yesu ramni narp̄inien yame Aesea rim̄ini ta tu ye Aes 14:12-15. ‡ **11:23:** Kughen rimnoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28. **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 **11:25:** 1 Kor 1:26-29 **11:27:** Mat 28:18;

Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 § **11:28:** Loa kup̄ən kape Moses in ramhen kin kajip̄ə pam. əm-ru Jer 31:25. **11:29-30:**

1 Jon 5:3 * **12:1:** Wit in kw̄ənkwai nai kirik kamor flaoa kin. **12:1:** Dut 23:25 **12:2:** Eks 20:10 **12:4:** Lev

24:5-9 † **12:4:** Tak̄əm stori e ye 1 Saml 21:1-6. **12:5:** Nam 28:9-10 **12:6:** Mat 12:41-42 ‡ **12:7:** Yesu ramni m̄ə kafan narmam̄ə kis̄atuatuk.

nikam?" Iriä kímisiyoh-pæn mæknakin Yesu meinai kisarkut mä tuksæm-pæn nar has kirik iran.

¹¹ Kini Yesu rimîni-pæn tuk æriä mimä, "Tukmä kímia kirik, kafan sipsip rivæ-ærhav pikin ye näkwai nimîr ehuä ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukramækeikei mivæn miræh-si haktä aihuua æmæ. ?Pa e iræmiä in to ripäh norien mækneikin? Rirkæk. ¹² Mærig nimraghien kape yermamä rapita sipsip. Kini in ratuatuk æmæ ye loa mä tukamor nar huvæ ye Sabat."

¹³ Kini rini-pæn tuk kwæn a mimä, "Huatuk kin kwermim." Kini rihuutuk kin kwermim, rhuvæ ægkæp ræmhen kin kwermim nikarin. ¹⁴ Mærig Farisi minä a kimnhavæn, mamharai mhun mä tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rimîrpen

¹⁵ Kini Yesu rimîrkun mä Farisi minä kisarkut mä tukshopni In, mitærhav aikin a. Kini narmamä khapsaah khakwasig kin In. Kini In rimnor huvæ næmhæyen fam kapæriä, ¹⁶ mini-æhu æriä mä tukhapäh nhani-ærhavyen In tuk narmamä. ¹⁷ Nar a ritærhav-pæ ror nægkiarien kape profet kupan e Aesea ruauä minor næfrakisien kin, yamæ rimini mimä,

¹⁸ "In e yorwok kafak yame yimîrpen ta yakorkeikei pik In,

kini rikik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mä Nanmin kafak tukruræ mukwar iran.

Kini In tukrini-ærhav norien atuutuk kafak mine nivæh-miraghien kafak ye nimri narmamä tanæ pisin pisin minä.

¹⁹ To In ripäh nuhyen æjir, mipäh nokræn-apomhien;

Mipäh nægkiar-pikien ikin narmamä kasofugin æriä minä ikin.

²⁰ In yemæ mar, kini In tukror huvæ-pæn kimi narmamä yamæ mine kasæpæu kini kapæriä næsaninien rikæk. ⁵

Tukror mækna meriaji-pæn In tukror norien yame ratuatuk tukror win ye norien yame rahas.

²¹ Kini narmamä yamæ mine pæh nien mä kwænærus kape Isrel, iriä tuksærhæu-pæn tim tim kapæriä nærigien iran, mä In tukrivæh miragh æriä." (Aes 42:1-4)

Narmamä tiksîn kamhani mhamä Yesu ramor narimnar ye næsaninien kape Setan
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Kini narmamä kimnharæh kwæn kirik mhavæn kimi Yesu. Kwæn a, nimrin ripis, ripäh nægkiarien, meinai nanmin has ramærer-pæn iran. Kini Yesu rimnor huvæ min, kini kwæn a rimnæm nar, mægkiar. ²³ Kini narmamä m-fam kisæm kisakur pik kin mhamä, "Tukmä ror Kwæn e in e Mikip King Deved yame Kughen rimæ tukrher-pæ kin."

²⁴ Mærig Farisi minä kímisærig, kamhani mhamä, "Nikam. Tukmä ror In ramæko-ta nanmin has ye næsaninien kape yarmhæ e Bielsebul yame in yamehuä kape yarmhæ minä."

²⁵ Mærig Yesu ruirkun ta nætærigien kapæriä kini mimä, "Nikam. Tukmä narmamä ye kantri kirik kasæwhai æriä minä, misaræ kiraru, kini tuksoriah kapæriä naræyen, kantri tukrimîr. Kini ræmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmä narmamä kwæsæwhai æriä minä, misaræ kiraru, rukwanu a to ripäh naræ-huvæyen. ²⁶ Kini ræmhen min kin narmamä kape Setan minä, tukmä iriä kasæwhai æriä minä, misaræ kiraru, tukseikus-eikus min nimæ kape Setan. Norien kape Setan tukripäh niskaiyen. Tukræsaah-æsaah mirkæk. ²⁷ Kini kímia minä min tiksîn kasæko-ta nanmin has minæ ræmhen kin yame yakamor. Mærig pa rimæ kisæko ta nanmin has minæ e ye næsaninien kape Bielsebul. Rhuvæ mä iriä tukhani neikuæyen ye nægkiarien yame nakamhani mhamä yakamæko ta nanmin has ye næsaninien kape Bielsebul. ²⁸ Mærig tukmä Yo yakamæko-ta nanmin has minæ ye næsaninien kape Nanmin kape Kughen, ramhajoun mä narmaruyen kape Kughen ruauä ta tuk æmiä. ²⁹ Kini mamhen min kin yame to yermamä kirik nagheen rehuæ rivæn, mætu kafan narimnar, mamæmir, yermamæ pisin kirik to ripäh nivænien mækræh kin. Tukmä yermamæ rimæ tukrivæn mækræh kin kafan narimnar, kini tukrikwæji yermamæ ai nagheen rehuæ. Kini ai mirkun nivænien mækræh kin kafan narimnar.*

³⁰ "Yermamæ yame ripäh nikwasigien kin Yo, in kafak tikmîr. Kini yermamæ yame ripäh nofuginien narmamæ minæ kafak, in ramæko-ta æriä kisaiyu rik rik. ³¹ Ror pæn, yakamni-pre æfrakis tuk æmiä, mä Kughen rirkun nivæhsi-tayen narpinien ye nahasien minæ fam yame nakasor, uä nini-hasien yame nakasor iran. Mærig tukmä nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen ripäh nivæhsi-tayen narpinien iran tuk nipig kirik. ³² Tukmä yermamæ

12:10: Luk 14:3 **12:12:** Luk 14:5 **12:14:** Jon 5:16 **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 **12:18:** Mat 3:17 **5** **12:20:** Gris ramni mä, "Tukripäh nakapirien nuwig kirik yame ramiko, kini tukripäh nher-æpisien kandel yame ramuak." **12:24:** Mat 9:34; 10:25 **12:28:** Wok 10:38; 1 Jon 3:8 * **12:29:** Niprai nuhpikinien ramni mækneikin mä yermamæ nagheen rehuæ in e Setan. Yesu rua mirkwaji in, mækræh kin kafan narimnar. In e, Yesu ramæko ta nanmin has ye kwæn a yame reinein nægkiarien. **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 **12:31:** Hib 6:4-6

ramni hah Yo, Ji Yermamə, kini Kughen tukrəru-kin mīpəh narpinien. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to rīpəh nəru-kinien tuk nīpig kīrik, ye nīpig e uə ye nīpig yame tukrīpiuə.

³³ “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kimiə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai a in rhuvə uə rahas. ³⁴ ! Ah! Kimiə naksəmhen kin snek yame ramor norien iko iko. Kimiə nəmə has minə. To nakhapəh nhaniyen nar huvə kīrik, meinai narmamə kamhəni əmə naha nhagin yame ramamir yerkiə. ³⁵ Yermamə yame nərigien rhuvə rukwar yerkin, nīpig m-fam in ramni nar yame huvə. Kini yermamə yame nərigien has rukwar yerkin, nīpig m-fam in ramni nar has. ³⁶ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nīpig yame Kughen tukrəkīr narmamə iran, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav-pən tukun mə rhawor iriə kīmnhəni nəgkiarien has apnapig minə fam kapəriə. ³⁷ Ror məkneikin In tukrəkīr fam nəgkiarien pisin minə kapəriə, mə kimiə nəmə atuətuk minə uə nəmə has minə.”

Nimtətien yame Kughen rīmnor ye nīmraghien kape Jona, kini tukrīpior min ye Yesu (Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kini nəmhajoun minə tiksin kape Loa kape Moses mine Farisi minə kīmnhəni-pən tukun mhəmə, “Yhajoun. ?To nakor nīmətətien əpsipis kīrik yaksəm?”

³⁹ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhəgə has mħaukreikin-pən nīmēitaimiə kimi Kughen, masorkeikei mə taksəm nīmətətien pisin kīrik. Mərig tukmə ror Kughen tukrīpəh norien nīmətətien kīrik ye nīmīrimīə. Mərig tukror əmə nīmətətien kīrikianə əmə yame rīmnor kupən ye nīmraghien kape Jona. ⁴⁰ Jona rīmnəmāmir ye tip kəməm ehuə kape nīpig kisīsət, yenpig mine yeraan. Kini ye norien kīrikianə əmə min, Yo, Ji Yermamə, jakaməmīr ye nəkwai nīmīr kape nīpig kisīsət, yenpig mine yeraan. ⁴¹ Kini ye nīpig yame Kughen tukrəkīr narmamə iran, nəmə Nineve min tūksərər mhəni hah narmamə yamə mine kisərə e towei mine. Meinai nəmə Nineve a kupən kīmisərig nəgkiarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhəgə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. ⁴² Kini in apa kupən, kwīn kape kantri e Shipa†, rīmāsī-pən isok muə mə tukrīvəh nīrkunien kape King Solomon kupən. Mərig Yo yakmauə, nīrkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nīpig Kughen tukrəkīr narmamə iran, kwīn a kape Shipa tukrərər mīni-hah yamə mine kisərə e towei mine.

⁴³ “Nīpig nanmin has raməta ye yermamə kīrik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha-kin ikin tukrapis ikin, mərig rīpəh nəmien. ⁴⁴ Kini in mamni mīmə, ‘Pəh yakrērig-pən ye kafak nīmə yame yīmnaməriə ikin.’ Nīpig in rīrērig-pə məm kafan nīmə, yermamə rīkək iran, kīmnahīə rīpiə huvə, narīmnar m-fam kamhaswin huvə. ⁴⁵ Kini in ramvən mīkīr min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nīmraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nīmraghien rahas; mərig taktəkun ai rīmnahas pik rapita yame in kupən. Kini kisəmhen əmə kin əmiə, nəmə has yamə mine nakasərə e taktakun.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan (Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nīpig Yesu raməgkiar hanə kimi narmamə, kini nisini mine piauni minə kasərər apa iruə mhəmə tūksəgkiar kīmin. ⁴⁷ Kini yermamə kīrik rīni-pən tuk Yesu mīmə, “Yemasur, nisīnim, mine naorahim minə khəmə tūksəm-ru lk apa iruə.”

⁴⁸ Mərig Yesu rīmə, “?Pa e nisīnik? ?Mine nīpa e piak minə?” ⁴⁹ Kini In mamhajoun-pən kafan narmamə minə mīmə, “Kimiə e nisīnik minə mine naorahik minə. ⁵⁰ Meinai yermamə yame ramor narīmnar yame Rīmīk Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisīnik, mine in ai nowinīk.”

13

Nūhpīkinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai (Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

¹ Ye nīpig atuətuk a, Yesu rītərhav mīvən məkwtə əpa ye nīkar-kar nu əpa Galili. ² Meinai narmamə khapsaah kīmnhəuə misərər rarkurao kin Yesu, In rīmavən ye bot kīrik mamkwətə. Kini narmamə kisərər fiak. ³ Kini In rīni-ərhav-pən narīmnar rīpsaah kimi əriə ye nūhpīkinien minə. Mamni mīmə, “Yəsīm kīrik rīmavən mə tikrīsvu kweru nai əpa ye nəsimien. ⁴ Mīpik mīvitəg-ətəg fam. Kini tiksin rəsəah-əsəah-pən ye swatuk, kini man minə

12:33: Mat 7:16-20 **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45 **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 **12:39:** Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12 **12:40:** Jona 1:17 **12:41:** Jona 3:5 † **12:42:** Nakəm kwīn kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. **12:45:** Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20 **12:50:** Rom 8:29 **13:2:** Luk 5:1-3

khaue misən fam.* ⁵ Kɪni kweru nai tiksɪn rəsaaħ-pən ye tokrei kapier, nɪmoptanə rikəskəħ ikin. Kɪni rurə aihuaa əmə meinai nɪmoptanə rikəskəħ. ⁶ Mərig nɪpig mɪrħ rhakta, kɪni mħen, kisaukei fam meinai nuairiə rɪpəħ neiwaiyu-pikien. ⁷ Kɪni kweru nai tiksɪn rəsaaħ-əsaaħ-pən yerki kwənurkəsik.† Kɪni mhaktə mehua. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun. ⁸ Kɪni tiksɪn rəsaaħ-əsaaħ-pən ye nɪmoptanə huvə, kɪni mħaurə, miseihua, kɪni tiksɪn khakuə kin kwənkwairiə wan handred, tiksɪn sikisti, kɪni tiksɪn toti.”

⁹ Kɪni Yesu rɪmə, “Tukmə kimɪə narmamə yame nɪmətərgimɪə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

¹⁰ Kɪni narmamə kape Yesu khaue misaiyoh In mħamə, “?Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikien?”

¹¹ Kɪni Yesu rɪmini-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rɪmnəhitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun nəgkiarien mənɪwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapig minə, Kughen rɪpəħ nəhitəyən ye swatuk məknakin tuk əriə. ¹² Narmamə yame minə kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nɪrkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə minə kisərig kafak nəgkiarien kɪni misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nɪrkunien kəskəħ kapəriə. ¹³ Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikien meinai kisərig pawk, mħapəħ nharkunien; kɪni iriə kisərhakin pawk, mħapəħ nisəmien nɪpran. ¹⁴ Nɪmrəghien kapəriə ror nəgkiarien kape Profet Aesea ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“ Iriə tuksərhakin, misərhakin pawk, mərig to khapəħ nisəmien nɪpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəħ nharkunien.

¹⁵ Ror məkneikin meinai kapəriə kapə ruauə muiskai,
kɪni kwəsəpou kin nətərigien kin nar,
kɪni misətəpig kin nɪmririə.

To kipihapəħ nisorien məknakin, kɪpisəm nar kin nɪmririə,

mɪpisərig nar kin nɪmətərgiriə,

mɪpɪharkun nar yerkiə,

mɪpisərar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kɪni to Yo yakpivəħ mɪragħ əriə.’

(Aes 6:9-10) ¹⁶ “Mərig kimɪə e, Kughen rɪmnautə-pre kin kafan nɪhuvəyən kimi əmiə, kɪni tukmə naksarha-kin, taksəm; kɪni tukmə naksərig, takharkun nɪpran.

¹⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə profet minə khapsaaħ minə nəmə atuatuk minə khapsaaħ kimisorkeikei mə tuksəm naha nhagin yame nakwəsəm ai taktakun, mərig kimnhapəħ nisəmien. Kɪni misorkeikei pik mə tuksərig naha nhagin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kimnhapəħ nisərigien.

¹⁸ “Kɪmiə sətərig huvə kin nɪprai nuhpikien kape yəsɪm. ¹⁹ Kweru nai yame rɪmnəsaaħ-pən ye swatuk, in rəmħen kin yermamə yame rɪmnərig nəgkiarien kape narmaruyen kape Kughen, mərig rɪpəħ nɪrkunien. Kɪni Setan ravəhsi-ta aihuaa əmə nərigien yame rɪmavən yerkin. ²⁰ Kɪni kweru nai yame raməsaaħ-pən ye nɪmoptanə yame kapier ipakə ikin, in rəmħen kin yermamə yame rɪmnərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikin ravəħ yerkin agien, ²¹ mərig nuan rɪpəħ neiwaiyu-pikien. Kɪni ramərer əmə tuk nɪpig kwakwə əmə. Tukmə nɪpig əutən uə nahasien kirik ruə ye nɪmrəghien kafan tuk nəgkiarien a, taktakun əmə rɪmɪr ye kafan nħatətəyən. ²² Kɪni kweru nai yame rɪmnəsaaħ-pən yerki kwənurkəsik, in rəmħen kin yermamə yame rɪmnərig nəgkiarien kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə, kɪni in rorkeikei mə kafan nautə tukripsaaħ, kɪni nətərigien minə a kaserko əsuun nəgkiarien kape Kughen. Kɪni nəgkiarien a rɪpəħ nikuəyən kin kwənkwan. ²³ Mərig kweru nai yame rəsaaħ-pən ye nɪmoptanə huvə, in rəmħen kin yermamə yame rərig nəgkiarien kape Kughen, kɪni mɪrkun nɪpran. Kɪni ye nɪmrəghien kafan, rikua kin kwənkwan. Tiksɪn khakuə kin kwənkwairiə wan handred, tiksɪn sikisti, tiksɪn toti.”

Nuħpikien ye mənvhirik yame rahas

²⁴ Kɪni Yesu rɪmini-ərhav-pən min nuhpikien kirik kimi əriə mɪmə, “Narmaruyen kape Kughen, in rəmħen kin yermamə kirik yame rɪmavɪtəg-ətag kweru nai ye kafan nəsimien.

²⁵ Yenpig, kisapir iriə kafan narmamə minə, məkneikin kafan kirik tikmɪr ruə mɪvɪtəg-ətag mənvhirik has ye kafan nəsimien, map. ²⁶ Kɪni kweru nai huvə minə kishaktə, misehua, misor kwənkwairiə. Mərig ye nɪpig a, mənvhirik has rhaktə min, mehua.

²⁷ “Kɪni slef minə kape kwən a khaue misəm, mħani-pən tukun mħamə, ‘Yemehua. ? Nɪmɪsuv kweru nai huvə in əmə in əmə, uə nɪkam? ?Mənvhirik has rɪsi-pkaa?”

²⁸ “Kɪni yamehua a rɪni-pən tuk əriə mɪmə, ‘Tikmɪr kirik kafak rɪmnor nar en.’

* **13:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuyven wit. † **13:7:** Yesu to rɪpəħ nɪniyən mə kwənurkəsik, mərig narəus kirik ror nħirin. **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 **13:17:** Luk 10:23-24 **13:22:** Luk 12:16-21; 1 Tim 6:9-10,17

“Kini kafan slef minə khani-pən tukun mhamə, ‘?Mərig nakmə jakhavən misəkwai ta mənvhirik has a ua?’

²⁹ “Rini-pən tuk əriə mīmə, ‘Nikam. Hapəh. To nakasəkwai ta mənvhirik has minə a, masor misəkwai ta pikin kwənkwai nai huvə. ³⁰ Pəh iriu kwhaktə kwis əmə miravən mwəriaji kwənkwai nai huvə rimiruə. Ye nīpig a in a, jakni-pən tuk kafak narmamə yamə mine tukharhi kwənkwai nai mə tukhavən misəkwai ta mənvhirik has, mhapik, misarakikin-pən ye nap. Kwasig ikin, khapik kwənkwai nai huvə minə mhaue ye nəkwai nimə kafak yame kamətu-pən nəviginien ikin.’”

Narmaruyen kape Kughen ramehuə atuk ye nasaninien kafan
(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)

³¹ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, yame yermamə rimivəh mivən misuv ye kafan nasimien. ³² Kwənkwai mastad a in rarkəskəh pik, mərig nīpig in tukrurə mehuə rəmhen kin nai ehua kirik. Kini man minə yamə mine kamhaivə yerpirig tukhauə misor nimairiə ye kwerəgrəgin.”

³³ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin yis yame piraovin kirik ramarap ye flaoa ripsaah yame ramor-pən ye besin ehua, kini rher-əpu flaoa rəsiis, mehuə.”

³⁴ Narimnar minə fam, Yesu ramni əmə nuhpikinien iran kimi narmamə, to ripəh nini-atuatuk-əməyen. ³⁵ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini mīmə, “Nīpig tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpikinien.

Jakamni-ərhav narimnar yame yimnerkwaig kin ririkakun ye nīpig yimnor tokrei tanə meriaji-pə e taktəkun.” (Sam 78:2)

Yesu ramhoprai nuhpikinien ye mənvhirik has

³⁶ Kini Yesu rata ye narmamə, mivən ye nəkwai nimə kirik. Kini kafan narmamə minə khavən misəm, misaiyoh-pən mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpikinien ye mənvhirik has yame raurə ye nasimien.”

³⁷ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e yermamə yame yimnəvi-ətəg-ətəg kwənkwai nai ye nasimien. ³⁸ Kini nəsimien in tokrei tanə. Kini kwənkwai nai huvə, iriə e ji Kughen yamə mine In ramarmaru irəriə. Kini mənvhirik has minə, iriə e ji Setan. ³⁹ Kini tikmir yame rimavən mivitəg-ətəg mənvhirik has a in Setan. Kini nīpig yame tukrhi kwənkwai nai, in e Nīpig Kwasig. Kini narmamə yamə mine kamharhi kwənkwan, iriə e agelo minə. ⁴⁰ Tukhapik mənvhirik has misəhi-pən ye nap. Norien a rəmhen kin Nīpig Kwasig. ⁴¹ Yo, Ji Yermamə, jakher-pre kin agelo minə kafak tukhavən ikin yakamarmaru ikin, misəkwai ta yor təvhagə has minə fam, mine narimnar minə fam mine yame kamhavi-pən narmamə tuk norien təvhagə has minə. ⁴² Iriə tuksarakikin-pən əriə ye nap ehua. Kini aikin a, narmamə tuksasək misəkwaruə. ⁴³ Kini narmamə yamə mine kisatuatuk tuksəsiə ye rao ye neai, rəmhen kin mirh. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nimoptanə. Kini yermamə kirik rimavən, məm, kini rarə minim min ye nimoptanə. Rikin rimnagian pik, kini rivən mor salem kin narimnar fam kafan, mivəh mane iran, mivən mivəh nimri nimoptanə a kimnerkwaig kin bokis mane ikin.”

Nuhpikinien ye kapier e kamni kimə perel

⁴⁵ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin sto kipa yame ramarhakin kapier huvə minə e nimrin rhaktə, kamni kimə perel, mə tukripik mivən mor salem kin. ⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvo pik, kini marar mivən mor salem fam kin kafan narimnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kin.”

Nuhpikinien ye net kape niviyen kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rirpin nəgkiarien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nīpig narmamə kisarko-pən kin net apa ye lugun mamhavi kəmam pisin pisin iran. ⁴⁸ Nīpig net rukwar kin kəmam, kini khavi-haktə net, kini masəwhai kəmam minə mhavai-pən kəmam huvə minə ye nīpit ehua minə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mine kisahas. ⁴⁹ Kini ye norien kirikianə əmə min, tuk Nīpig Kwasig, agelo minə tukhauə mhavəhsi-ta

narmamə yamə mine kisahas tuk narmamə yamə mine kisatuatuk, ⁵⁰ misarakikin-pən əriə ye nap ehuə- ikin narmamə kisasək misəkwəruə ikin.”

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mə, “?Kimiə nakharkun narimnar minə a uə nikam?”

Kini iriə khamə, “Ɖwəh.”

⁵² Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Ror məkneikin, nəmhajoun minə fam kape loa yamə mine kwanhauə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pən nəgkiarien wi kafak mine nəgkiarien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehua kape nimə kirik ramofugin-pən narimnar huvə yamə mine khawi mine narimnar huvə yamə mine ramswin hanə ye nimə kafan.”

Namə imei Yesu kimisəpəh In

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu rimini ta nuhpikini minə a, marar, mitərhav. ⁵⁴ Muə iman ikin, mirikakun maməvhag kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien. Kisərig nəgkiarien kafan, kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Man! ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ⁵⁵ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas, mine Saemon. ⁵⁶ Kini nowini minə kasarə min e kitawə miriə. ?Ravəh hiə nirkunien e?” ⁵⁷ Kini iriə kinasəmakin In.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai In. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pišin əmə to khapəh nhasiaiyen In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien, meinai kapəriə nhatətəyen rəkəkan iran.

14

Nimhəyen kape Jon Baptaes

(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Ye nipiɡ a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanə Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu. ² Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruimragh min ye nimhəyen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nimtətien minə.”

³⁻⁴ Herod rikin ramasik məknakin meinai nipiɡ kirik, in rimikir ta piraovin kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mīmə, “Kimini-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin e.”* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməmakin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən Jon ye kalabus. ⁵ Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik.

⁶ Mərig nipiɡ kirik, Herod rimnor nəviginien ehuə kirik mamor nipiɡ kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nimri narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei, ⁷ mini-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsə əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

⁸ Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mīmə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

⁹ Nəgkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarien ətən ye nimri in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. Kini rimə tuksor nəkwai piakəskəh ai. ¹⁰ Mher-pən kin narmamə tiksın khavən ye kalabus misərəru-ta kapən kapə Jon, ¹¹ mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rivəh-si-pən kimi nisini. ¹² Kini narmamə kape Jon kimnhavən mharəh niptan, mhavən mhanim. Misarar mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faeftaosən kin

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Nipiɡ Yesu rimnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimnharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakuraə mamhavən misəm. ¹⁴ Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rimavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə.

13:50: Mat 13:42; Luk 13:28 **13:54:** Jon 7:15 **13:55:** Jon 6:42 * **14:3-4:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6). **14:3-4:** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20 **14:5:** Mat 21:26

¹⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhamə, “Kwənmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Rhuva mə tukhapəh nisaiyu-rik-rik-ien. Kimiə taksəvigin əriə.”

¹⁷ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? Nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.” ¹⁹ Kini mini-pən tuk narmamə mə tuksəkwətə huva yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mipik-pən kimi kafan narmamə mīmə, “Takhapik misəvigin narmamə minə a kin.” ²⁰ Kini iriə kimisəvigin tupriə rəsiis misəpəh nipərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip twelef khakuar min. ²¹ Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipah nəvhuekinien nipiraovin mine kwajikovə minə.

*Yesu rameriwək ye nimar mar nu
(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)*

²² Məkneikin, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nikar nu, mərig In raməmir əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhavən iməriə ikin. ²³ Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin. ²⁴ Mərig bot ravirə ta ye nu, mirəhpikin nimətag. Peao-peao ramuh bot.

²⁵ Kini ye kwəsəm-niraanien, Yesu rarar məriwək ye nimar-mar nu mamuə tuk əriə. ²⁶ Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nimar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”

²⁷ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

²⁸ Kini Pita rimə, “Yermaru. Tukmə Ik əfrah, okran min kin yo pəh yakəriwək min ye nimar-mar nu mura.”

²⁹ Kini Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Yuə.”

Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nimar-mar nu mivən tuk Yesu. ³⁰ Məm peao-peao, kini rigin pik, kini minaməmnmn. Masək-pən tuk Yesu mīmə, “!Yermaru, vəh miragh yo!”

³¹ Məkneikin, Yesu rərao-pən mirəh, mini-pən tukun mīmə, “Kafam nhatətəyen rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh niniyen nəfraksien irak?”

³² Kini kwat-pən min ye bot, məknekin nimətag reiwaiyu. ³³ Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

³⁴ Kini kimnhavən ye nikar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret. ³⁵ Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, minharkun In, mishər-pən nəgkiarien kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu. ³⁶ misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpag nimri neipən kafan, kini iriə fam yamə mine kimnharap In misəsanin.

15

*Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə Yesu ye nikarin kape loa
(Mak 7:1-23)*

¹ Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhauə misəm Yesu misaiyoh In mhamə, ² “?Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pəniyen kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisarəyən rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “! Mərig kimiə nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyən kape kaha minə! ⁴ Əmru, Kughen rimini kupən mīmə, ‘Takhasi ai nisinmiə mine rimimiə.’ (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mīmə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ (Eks 21:17; Lev 20:9) ⁵ Mərig kimiə

nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisəsituyen ye nisinriə mine rimriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinien nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’ ⁶ Nakasəvhag kimi narmamə məknekin mamhani əswasig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinriə minə mine rimriə minə. Ror pən narəyən kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. ⁷ Niniyen kapəmiə rhuva mərig norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rimnəfrakis ye nikarin kapəmiə mirai mamni mə,

8 “ Nəmә minә, kamhani apnapig әmә nәfraksien irak ye nheriә, mәrig rikiriә ramәmir isok pik tuk Yo.

9 Kasәhuak mәrig kasәhuak tәkun әmә.

Kini ye kapәriә nәvhagien kamhani mhamә nәgkiarien e kape Kughen, mәrig rәmhen әmә kin nәrigien kape yermamә.’ ”

(Aes 29:13)

10 Kini Yesu rimnokrәn kin narmamә mә tukhauә misәm. Mini-pән tuk әriә mә, “Sәtәrig-ru, mharkun nar e. 11 Nar ramәmir irua, tukmә rивән yerki yermamә, to ripәh norien rәmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtәrhav ye nәkwai yermamә ramor nәmkimik ye nimri Kughen.”

12 Kini kafan narmamә minә khauә misәm misaiyoh-pән mhamә, “?Mәrig nakirkun mә Fariši minә kimisәrig nәgkiarien e kafam, rikiriә raha?”

13 Kini rini-pән tuk әriә mә, “Nai minә fam yame Rimik apa ye neai rimipәh nihuyen, In tukrivi-haktә piәpiә iriә nuan minә. 14 Sәpәh әriә. Iriә kamhakir narmamә, mәrig nimririә ripis. Tukmә nimrין pis rikir nimrין pis, kini iriu tukawәkeikei mirәivә ye nәkwai nimir.”

15 Kini Pita rini-pән tukun mimә, “?Hoprai-pә ru niprai nuhpikinien en kimi әmawә?”

16 Kini Yesu rini-pән tuk әriә mimә, “?Rhawor? ?Kimiә min nakseinein? 17 ?Nakharkun mә narimnar yame kaman ramvән ye tip jir mamtәrhav min? 18 Mәrig narimnar yame ramsi-pән yerki yermamә kini mamtәrhav ye tikinherin, ramor yermamә rәmәmkimik ye nimri Kughen. 19 Meinai in ai yerki yermamә, nәrigien hah ripsaah, rәmhen kin nhopniyen yermamә, nәkrәhyen kin piraovin, nor-apnapigien nar, nәkrәhyen, neikuәyen, mine niniyen nikar jir. 20 Norien has minә a kamhasi-pән yerki yermamә masor in rәmәmkimik ye nimri Kughen. Mәrig tukmә yermamә kirik ripәh nәravyen, pa rimә rәmkimik ye nimri Kughen.”

Piraovin yame pәh nien mә kwәnәrәus kape Isrel ramni nәfraksien ye Yesu (Mak 7:24-30)

21 Kini Yesu ritәrhav aikin a mivән ye taon kiraru e Taea mine Saedon. 22 Kini pian kirik yame pәh nien mә kwәnәrәus kape Isrel ramarә ye kwәnmhan a rimauә mәm, mamasak apomh mimә, “Yermaru. Mikip King Deved. !Rikim tukreihuә tuk yo! Nanmin has kirik ramәrer-pән ye piakәskәh kafak, mamoriah pik in.”

23 Mәrig Yesu ripәh niniyen nar kirik tukun. Kini kafan narmamә khauә masәkeikei kimin mhamә, “Her-pән kin pәh ramvән, meinai in ramasәk apomh mamkwәsig kin әtawә.”

24 Mәrig Yesu rini-pән tuk әriә mimә, “Kughen rimnher-pә kin Yo mә jәkvән әmә tuk sipsip minә kape kwәnәrәus kape Isrel yamә mine kaserwei.”

25 Mәrig pian a ruә mәnimkur ye nimri Yesu mamni mimә, “Yermaru, asitu irak.”

26 Mәrig Yesu rini-pән tukun mә, “Rapәh natuatukien mә tikvәh nәviginien ne kwajikovә minә karakikin-pән kimi kuri minә kapәriә.”*

27 Mәrig piraovin ai rini-pән tukun mә, “Yemasur, nәfrakis. Mәrig kuri minә kharkun nisәnien nimsimsi nәviginien ne kwajikovә minә yame ramәsaah-pән ye nәpәәg tebol kape yamehuә kapәriә.”†

28 Kini Yesu rhorpין nәgkiarien kafan mimә, “Piraovin. Kafam nhatәtәyen rehuә. Naha nhagin yame nakorkeikei, tukruә mor nәfraksien kin.” Kini taktakun әmә, piakәskәh kafan rimnәsanin min.

Yesu rimnor huvә narmamә khapsaah yamә mine kamhamhә

29 Kini Yesu ritәrhav aikin a mamәriwәk ye nikar-kar lugun Galili. Mhaktә fiak mivән ye tukwәs kirik mamkwәtә. 30 Kini nukwhao ehua khauә misәm. Mhapik narmamә yamә mine nihuriә rarpәvin mine nimrין pis minә, mine yamә mine nipraiриә rimhә, mine yamә mine kaseinein nәgkiarien, mine yamә mine kimnhavәh nәmhyen pisin pisin. Misitu-pән әriә ipakә tuk Yesu, kini In ror huvә әriә. 31 Kini narmamә minә a kimisәm mә narmamә yame kaseinein nәgkiarien kimisәgkiar, mine yamә mine nipraiриә rimhә kimissanin, mine yamә mine nihuriә rahas kimisәriwәk, mine nimrין pis minә kimisәm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

Yesu rimnor nimtәtien kirik, mamәvigin narman fo taosen (Mak 8:1-10)

32 Ye nipig a, Yesu rimnokrәn kin kafan narmamә minә mimә, “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamә minә e. Kitawә miriә kimisәmir nipig kisisәr, kini nәriә nәviginien rirkәk. To

15:11: Mat 12:34 15:14: Luk 6:39; Rom 2:19 15:24: Mat 10:6 * 15:26: Yesu ramәgkiar kin kuri meinai nәmә Isrel iriә khamә nәmә pәh nien mә kwәnәrәus kape Isrel kisәmhen kin kuri. Ror pән khamә takasitu ye kwajikovә minә kape nar Isrel, mipәh nasituyen ye kwajikovә minә kape namә tanә pisin. † 15:27: Pian a rimnәgkiar kin nimsimsi nәviginien ror nuhpikinien kin. Mә Yesu ramasitu ye narminә Isrel, mәrig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapәh nahipән-fam-iен kimi narminә Isrel. 15:31: Mak 7:37

yakher-pən kin əriə yerkwanu, kamhavən kirik rəmkərvəy e swatuk, nımrın rapig, kini rimir.”

³³ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəviginien rəmhen tuk nukwhao ehuə e? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

³⁴ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tiksın.”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwtə.” ³⁶ Kini mivəh nıpar bred ai mine kəmam, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə tüksəvigin narmamə ai kin. ³⁷ Kini kisəvigin, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhapik nıparpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven. ³⁸ Narmamə minə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kıpəh nisəvhuekinien nıpiraovın mine kwajikovə minə. ³⁹ Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mivən apa kwənmhan ehuə kirik, nhagin e Magadan.

16

Farisi minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nımtätien kirik

(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Kini ai, Farisi tiksın mine Sadusi tiksın khauə masəni-əhu Yesu mə to rıpəh norien nımtätien kirik ye nımririə yame ramhəjoun mə nəsaninien kafan ramsi-pən ye neai.

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nıpig mirh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’ ³ Kini yenpıgyenpıg iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrip, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun niniyen nıprai nımtätien ye nımar napuə, mərig nakseinein niniyen nıprai nımtätien yame yakamor ai taktakun. ⁴ Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nımisəpəh kapəmiə nhatətəyən ye Kughen rəmhen kin pıraovın kirik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pisin. Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nımtätien kirik yame tukrhəjoun mə yımasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nımtätien kirikianə əmə, in e nımtätien kape Jona kupan.” Yesu rımnəgkiar fam ai məpəh əriə.

Yesu rımnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye nımtätien yame rımnor

(Mak 8:14-21)

⁵ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nıpar bred nəriə. ⁶ Kini Yesu rımnor kwirig kimi əriə mımə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.”

⁷ Kini kınəsaiyoh əriə minə kin nıpran, mhamə, “? Tukmə ror kwən e rımə kitawə kımnhapəh nhavəhyen bred uə?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta narigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatətəyən rikəskəh. ?Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək? ⁹ ?Rhawor e rikimiə rıpəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyən mə nıpig yımivəh nıpar bred kirkirip, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, kini kimisəpəh nıparpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nıtip kuvhuun? ¹⁰ Kini nıpig yımivəh nıpar bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhapəh nıparpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun? ¹¹ ?Rhawor kimiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiarrien kin bred? Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə mine Sadusi minə.”

¹² Kini ye nıpig a, iriə kımnharkun mə pəh nien mə raməgkiar kin yis yame kamor bred kin, mə tukasərig əriə tukun. Mərig tukasərig əriə tuk nhəjounien kape Farisi minə mine Sadusi minə.

Pita ramni mə Yesu in Kristo

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kimə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriə mə, “? Mərig narmamə kamhani mə Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

¹⁴ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksın khamə Ik e Jon Baptaes; tiksın khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksın khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pisin kirik kape Kughen.”

¹⁵ Mərig In raiyoh əriə mə, “?Mərig rhawor irəmiə? ?Nakhama Yo e pa?”

¹⁶ Mərig əmə Saemon Pita rımə, “Ik e Kristo,* ji Kughen yame Ramragh.”

15:32: Mat 14:14 16:4: Jona 1:17; Mat 12:40 16:6: Luk 12:1 16:9: Mat 14:17-21 16:10: Mat 15:34-38
 16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * 16:16: “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nıpran rımə, “Yermamə yame Kughen rımini kupan mə tukrher-pəh kin tuk niwəh-miraghien atawa.”

¹⁷ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Saemon Jona[†], Kughen rimnautə-pre kin nihuvəyen kafan kimik, meinai pəh nien mə yermamə kirik rimnor əpu nar e kimik; mərig Rimik apa ye rao ye neai, In rimnor əpu nar e kimik. ¹⁸ Kini yakamni-pre tuk ik mə ik Pita[‡], ni-pran ramni mə kapier yame jakvhirəkin-pən niməhuak kafak iran. Kini to nəsaninien kape nimhəyen riphəh napitayen kafak narmamə minə. ¹⁹ Jakvəhsi-pre ki kimik kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhita ye naha tapig ye tokrei tana, tukrəhita ye rao ye neai. Tukmə nakətapig ye naha tapig ye tokrei tana, tukrətapig ye rao ye neai.” ²⁰ Kini mini-əutən-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhapəh nhani-pənien tuk yermamə kirik mə In Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.

*Yesu rimnakupən mārkun, mini-ərhav mə tukrimha, kini mīmragh min
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)*

²¹ Ririkakun ye nipig a, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mə tukraməkeikei mivan Jerusalem, kini nəwharu minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuksor nəmhəyen kimin, mhani mə tukraməkeikei mīmha. Mərig ye nipig yame ror kisəsər kin, tukramragh min ye nimhəyen kafan.

²² Məknekin Pita rikir In, mwapta irəria, kini mamni-əhu In mīmə, “!Nikam, Yermaru! Tukripəh norien rəmhen kin yame nakamni.”

²³ Mərig Yesu rarar, mini-pən skai tuk Pita mīmə, “!Setan! !Ap ikin e! Ik nakamərer əswasig kin Yo. Nərigien kafam riphəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

²⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ²⁵ Meinai yermamə yame ramgin tuk kafan nīmraghien, tukraməkeikei mīmha. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nīmraghien rerin. ²⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tana e, mamarakikin kafan nīmraghien tukun, nanmin tukrerwei. Mərig nar kirik rirkək min tuk nihəyen nimir nīmraghien kafan. ²⁷ Ror məknakin meinai Yo Ji Yermamə jakpiuə kimawə agelo minə ye nəsaninien ehuə mine nikhakien kape Rimik, kini jakpivəhsi-pən nərokien kimi narmamə m̄fam tuk wok yame kimisor. ²⁸ Yakamni əfrakis tuk əmia mə narmamə tiksın kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen miserijai nipig narmamə tuksəm Yo Ji Yermamə yakavəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

17

*Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimirin rukreikin muə mor pisin
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)*

¹ Nipig sikis ruauə muavin, Yesu rikir Pita, Jemes mine piauni Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. ² Aikin, ni-prai Yesu rukreikin muə mor pisin. Nimirin rakkak rəmhen kin nikhakien kape mirh. Kini neipən kafan rhawən pik. ³ Kini yemasur kupən mir kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, marhəgkiar irisir Yesu.

⁴ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru, rhuvə mə kimasir jakahrarə əmə eikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisəsər. Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

⁵ Pita raməgkiar hana, məknekin napuə hawən kirik reiwaiyu, muvrig əpis əria. Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mīmə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

⁶ Kimirhərig nəgkiarien a, kirhigin pik, mirhənim-pən nimirisir ye nimoptanə. ⁷ Mərig Yesu ruə mirap ərisir mīmə, “Rhekimter. Mirhipəh nirkhiginien.” ⁸ Məknekin, krharharha, mirhipəh min nirkhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu əutən pən tuk ərisir mīmə, “Takrhiphəh nirkhəsaoyen kin mirherijai Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhəyen kafak.”

¹⁰ Kini krhaiyoh mirhimə, “?Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa minə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”

¹¹ Kini Yesu rimə, “Nəfrakisien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narimnar fam. ¹² Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaeja ruərerig ta, mərig narmamə khapəh nharkunien in; yisor ahas pən kimin. Ye norien kirikianə min, tuksor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen.”

[†] **16:17:** Nagkiarien kape Gris ramni mə “Saemon Bar Jona.” Nipran ramni mə in ji kwən kirik, nhagin e Jona. **16:17:** Gal 1:15-16 [‡] **16:18:** Ye nəgkiarien Gris, “Pita” nipran ramni “kapier.” **16:18:** Jon 1:42; Efes 2:20 **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 **16:26:** Mat 4:8-9 **16:27:** Sam 62:12; Prov 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Rev 22:12 **17:2:** 2 Pita 1:16-18 **17:5:** Dut 18:15; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 **17:10:** Mal 4:5 **17:11:** Mal 4:5-6 **17:12:** Mat 11:14

¹³ Ramni mæknakin, kafan narmamæ minæ kharkun mæ In ramægkiar ye Jon Baptaes.

Yesu rimnako ta nanmin has ye pikwarien kirik

(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)

¹⁴ Kini khatærhav-pæ tuk nukwhao ehua. Kini yermamæ kirik ruæ mænimkur-pæn tuk Yesu mimæ, ¹⁵ “Yermaru. Pæh rikim tukrehua tuk pikwarien kafak. Nikævaan ramor pik in. Ramaræ ye nipig æutæn. Nipig ripsaah ramimir-pæn ye nap mine ye nu. ¹⁶ Kini yo yimiræh mivæn kimi kafam narmamæ minæ, mærig kiseinein nor-huvæyen.”

¹⁷ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “!Kasi! Kimiæ e taktakun mine, nhatætæyen kapæmiæ rirkæk. Kini kapæmiæ nætærigien rapæh natuatukien. ?Kitawæm kimiæ tuksaræ miseriaji naha nipig takpishatætæ irak?” Kini mamni min mimæ, “Haræh pikwarien en mhaua.”

¹⁸ Kini Yesu rimnægkiar skai kimi nanmin has mamæko-ta. Mækneikin mor huvæ pikwarien a.

¹⁹ Kini ai kafan narmamæ khauæ iriæ pisin æmæ misæm Yesu misaiyoh-pæn mhamæ, “? Rhawor e kimawæ yakwæseinein nækotayen nanmin has a?”

²⁰⁻²¹ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Meinai nhatætæyen kapæmiæ rikæskæh æmæ. Kini nanmin has yamæ mine kisor mæknekin, to nakpæh næviginiæn mæhuak mirkun nækotayen æriæ. * Mærig yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ to nhatætæyen kapæmiæ rikæskæh pawk ræmhen kin kwænkwai mastad, mærig takharkun nhani-pæniæn tuk tukwas e mhamæ, ‘Æta ikin e mivæn aikin a,’ kini tukror nækwaimiæ. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

Yesu rimini-ærhav min mæ tukrimhæ kini mamragh min

²² Kini kimnhauæ kirikianæ apa Galili, kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “Kwæn kirik tukreighaan-pæn kin Yo, Ji Yermamæ, ye kwermi tikmir minæ. ²³ Narmamæ tukshopni Yo, kini ye nipig yame ror kisissær kin, Kughen tukrivæh miragh Yo ye nimhæyen.” Kini kafan narmamæ minæ rikiriæ rapou pik tuk nægkiarien a.

Yesu rameighan kin mæ tukvæhsi-pæn mane kape takis kimi Nimæ Ehuæ kape Kughen

²⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamæ minæ kimnhatærhav apa Kapaneam. Kini narmamæ yame kasærer tuk mane kape takis kape Nimæ Ehuæ kape Kughen khauæ tuk Pita mhamæ, “? Rhawor? ?Yhajoun kafam ramærok-pæn takis kin mane kape Nimæ Ehuæ kape Kughen, uæ nikam?”

²⁵ Kini Pita rimæ, “Æwæh. Ramærok.”

Kini Pita rivæn ye nækwai nimæ, Yesu rækupæn mamægkiar mamni nuhpikiniæn kirik mimæ, “Saemon. ?Nakmæ rhawor? ?King minæ kape tokrei tanæ kamhavæh takis tuk nipa? ? Kamhavæh tuk kapæriæ narmamæ minæ, uæ tuk næmæ tanæ pisin yamæ mine kimisapita æriæ ye narowagkæpien?”

²⁶ Mærig Pita rimæ, “Kamhavæh tuk næmæ tanæ pisin yamæ mine kimisapita æriæ ye narowagkæpien.”

Kini Yesu rimæ, “Næfrah. Narmamæ kape king khapæh nisærokien takis.”†

²⁷ Kini Yesu rirpin mimæ, “Mærig kitawæ khapæh nisørkeikeiyen mæ tuksor niemha rhai æriæ tuk ætawæ. Kini ror mæknei, rhuvæ mæ ik takvæn apa ye lugun, maruk kin string, mivi kamam. Kamam yame takvi mækupan, meikus nækwan, mæm mane‡ kirik ræmhen tuk nærokien takis. Væh mane en, mivæn, mivæhsi-pæn kimi æriæ tuk nærokien takis kapærao.”

18

?Pa e in yermamæ yame in rehuæ rapita?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Ye nipig a, narmamæ kape Yesu kimnhauæ misaiyoh-pæn mhamæ, “?Pa in yerpærig ye narmaruyen kape Kughen?”

² Kini Yesu rokran kin kwajikovæ kirik, ruæ mærer ye kwerkwan iræriæ. ³ Kini mimæ, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ tukmæ nakhapæh nisariærien iræmiæ mhaua ræmhen kin kwajikova, to nakhapæh nhavæniæn misaræ ye narmaruyen kape Kughen. ⁴ Ror mækneikin, tukmæ yermamæ ravæhsi-æhu atuk in ræmhen kin kwajikovæ e, in yerpærig ye narmaruyen kape Kughen.

17:13: Luk 1:17 **17:19:** Mat 10:1 * **17:20-21:** Nagkiariæn e ye ves 21 rikæk ye kopi akwas tiks in kape Niutesteman. Keinein mæ Yesu rimini æfrah ikin e uæ nikam. **17:20-21:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2 **17:22:** Mat 16:21 **17:24:** Eks 30:13; 38:26 † **17:26:** Ye nuhpikiniæn e, Yesu ramni mæ in yermamæ kape Kughen, to riphæ nærok-pæn-ien takis kimi Nimæ Ehuæ kape Kughen, ræmhen kin yame yermamæ kape king to riphæ nærok-pæn-ien takis kimi king, næmæ iruæ æmæ kasærok-pæn takis kimin. ‡ **17:27:** Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikianæ in nærok kape wok ye nipig kirikianæ. **18:1:** Luk 22:24 **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

5 “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. 6 Mərig Kughen tukror narpinien ehua kimi narmamə yamə mine kamhavi-pən kwajikovə yamə mine kishatəta irak, mə tuksor təvhagə has. Kini narpinien a tukrisikai rapita yame tukruk-pən kapier kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

7 “!Kasi! Nəmhəyen ehua tukrua tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tuksor təvhagə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pənien minə a tukraməkeikei muə. !Mərig, kəsi! Nəmhəyen ehua tukrua tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a. 8 Kini tukmə kwermim uə nihum ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim uə nihum nikarin mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehua kin kwermim kwis mir uə nihum kwis mir. 9 Kini tukmə nimrim ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehua kin nimrim kwis mir.”

*Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei
(Luk 15:3-7)*

10 Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisam-əhuyen narmamə minə kafak yamə kisəmhen kin kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə mine kasəm əriə, nipig mifam iriə kasərer ye nimri Rimik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun. 11 Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəserwei, mivəh miragh əriə.*

12 “Tukmə yermamə kirik, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei. ?Mərig nakirkun mə tukrhawor? In tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye tukwas, kini in mivən marhakin yame rimnerwei. 13 Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig tukrəm, rikin tukragien tuk sipsip kirikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh niserweiyen.

14 “Ye norien kirikianə əmə min, Rimimia apa ye rao ye neai, In ripəh norkeikeiyen mə kafan kirik kwajikovə tukrerwei.”

*Piam yame ramor nahasien kimik
(Luk 17:3)*

15 Kini Yesu rimə, “Tukmə piam kirik ror nahasien kimik, yuvən kimiru pisin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rimnor ripəh nəmhenien. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiarien tukror rikin rirerig-pə min, nakawor huvə əmiru minə. 16 Mərig tukmə ripəh nərigien ik, takvəh min yermamə kirikianə uə kiraru, mə tukirkun mə nəgkiarien fam yame takhani in nəfrakisien.† 17 Kini tukmə ripəh nərigien əmiə, hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə ripəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

18 “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.

19 “Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, tukmə kimiru kiraru nakrani kwis mə takwaiyoh kin nar kirik, kini Rimik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin yame nakawaiyoh kin. 20 Ror məkneikin meinai ikin hiə yermamə kiraru uə kisisər kirhuə kirikianə ye nhagik, kimawə miriə.”

Nuhpikinien ye yermamə yame narmamə kasor kaon kimin, kini in raməkeikei kimi əriə mə tuksarpin

21 Kini Pita rimauə tuk Yesu maiyoh-pən In mimə, “Yermaru. ?Tukmə piak ramor ahas pə kimi yo mamripin, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kivhuun? ?Mi-seven rəmhen uə nikam?”

22 Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran m-seven əmə, mərig takor m-seventi seven.‡

23 “Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kin yame king kirik rorkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mine kafan narmamə kasor kimin, mə iriə tukasəkeikei misarpin. 24 Nipig rimirikakun mə tukrivəh tai mane, kharəh kafan kirik

18:5: Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 18:6: Mak 9:42; Luk 17:1-2 18:8: Mat 5:29-30 18:9: Mak 9:43-48

* 18:11: v. 11 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini nəgkiarien ikin e uə nikam. 18:12: Esik 34:11,16; Luk 19:10 18:15: Luk 17:3; Gal 6:1 † 18:16: Nəgkiarien kirik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kiraru uə kisisər kirhəni nəgkiarien kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiarien kaparisir. 18:18: Mat 16:19; Jon 20:23 18:19: Mak 11:24; Jon 15:7 ‡ 18:22: Niprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei məru kin fam norien has yame kamor iran nipig mifam.

yorwok yame ramor kaon rəmhen kin milian vatu khapsaah^S, mhavən kimin. ²⁵ Kwən a reinein narpinien; king rimə tukor salem kin yor wok a mine kafan piraovin mine kafan kwajikovə minə mine kafan narimnar minə fam pəh rarpin kafan kaon.

²⁶ “Məkneikin kafan yorwok rənimkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pə-minien nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’ ²⁷ Kini kafan yemehuə rikin rehuə tukun, kini məpəh fam kafan kaon mə tukri-pəh min narpinien, meighaan kin mə tukramvən.

²⁸ “Mərig nipig yorwok a rimavən, məm yermamə kirik yame rimnor kaon kimin rəmhen kin wan hundred taosen vatu əmə.* Iriu kwis yorwok mir kape king. Kini yorwok yame king rimnəru-kin kafan kaon, rarar miraptəkin yermamə yame ramor kaon kimin, mirəh nipətək nuan, məvit, mamni mimə, ‘!Arpin kafam kaon yame nimnor kimi yo!’

²⁹ “Kini yorwok a yame rimnor kaon kimin reiwaiyu mənimkur maməkeikei kimin mimə, ‘!Aweh! ?Nakirkun nivəhsi-pəyen nipig kwakwə kimi yo pəh yakarpin fam kafak kaon uə?’

³⁰ “Mərig in rimə, ‘Nikam.’ Kini mivən mə tukrivəh kwən a kavən kivəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpin fam mane yame rimnor kaon kin.

³¹ “Nipig yorwok minə tiksın kimisəm nar a, rikiriə rəmhe pik tukun. Kisarar mhavən mhani-əsa-h-pən fam narimnar yamə mine kimisəm tuk king.

³² “Kini king rimnokrən kin yorwok a ruə rini-pən tukun mə, ‘Ik yorwok has kirik. Yimnapəh nam kafam kaon, meinai ik nimnəkeikei kimi yo tukun. ³³ ? Mərig rhawor e rikim ripəh nehuəyen tuk yermamə yame nakawor wok kimiru min, rəmhen kin yame rikik rehuə tuk ik?’ ³⁴ Kini niemha rhai king a, kini rimə tukrəh kavən kirəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramārha tuk kalabus tukror nəmhuəyen kimin meriaji rarpin fam mane yame ramor kaon kin.”

³⁵ Yesu rimini-ta nuhpikinien a, mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə nakhapəh nisəru-kinien norien has yame piaumia minə kasor irəmia, Rimik apa ye rao ye neai tukrivəhsi-pre min narpinien rəmhen kin yame king a rimnor kimi kafan yorwok.”

19

*?Rhuə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)*

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mitərhav Galili mivən ye provins e Judia, mivən maməmīr apa nīkar nu Jodan pən. ² Kini narmamə khapsaah khakwasig kin. Kini In rimnor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamə, kasəsanin.

³ Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen ətən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarīen kirik yame ripəh nəmhenien. Mhāni-pən tukun mhāmə, “?Loa rameighan kin mə yerman rikun nəpəhyen kafan piraovin tuk nərigien apnapig əmə kirik kafan uə nīkam?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvheikinien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nipig Kughen rimnəruhu nimoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’ (Jen 1:27) ⁵ Kini mimə yerman tukrəta ye rimni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə. ‘Iriu tukrauə niprairiu kirikianə.’ (Jen 2:24)

⁶ Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. Meinai Kughen riməviəfugin məknakin əriu, yermamə to ripəh nakapirien narəyen kapəriu.”

⁷ Kini iriə kisaiyoh-pən In mhāmə, “?Tukmə ror məknakin, rhawor e Moses rimneighan kin mə yerman rikun niraiyen nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in?”

⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Moses rimneighan kin əmiə mə taksəpəh kapəmia nipiraovin minə meinai kapəmia kapə riskai pik. Mərig in apa kupan ripəh norien məknakin. ⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman kirik, kafan piraovin ripəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini tukmə yerman a rarar mivən tuk yarmə, rəmhen kin mə in rimnəkrəh kin piraovin a.”

¹⁰ Kafan narmamə kisərig, kisakur, mhāni-pən tukun mhāmə, “Tukmə narəyen kape yerman mine piraovin riskai pik məkneikin, rhuə mə tukpəh əmə norien kape mared.”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nisorien nəgkiarīen e; mərig əmə yamə mine Kughen rimivəhsi-pən rikunien kimi əriə, kapəriə pisin əmə. ¹² Ror məknakin meinai narmamə tiksın to khapəh nisorien mared tuk nərigien pisin pisin minə. Tiksın tukhapəh nisorien mared meinai niprairiə rahas ror hanə. Kini

^S 18:24: Nagkiarīen kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pik. * 18:28: Nagkiarīen kape Gris ramni mə “wan hundred denari.” 18:34: Mat 5:25-26 18:35: Mat 6:15; Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13 19:5: 1 Kor 6:16 19:7: Dut 24:1-4; Mat 5:31 19:9: Mat 5:32; 1 Kor 7:10-11

tiksin tukhapəh nisorien mared meinai kərai rəmhen kin kao karman. Kini tiksin kamhani atuk əmə mə tukhapəh nisorien mared mə tukSOR wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamə yame rirkun nivəhyen nəgkiarinen e, tukraməkeikei mivəh.”

*Yesu ravəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə minə
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Kini narmamə tiksin khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm min Yesu, mə In tukrəəhu-pən kwermir irəriə, maməhuak tuk əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə.

¹⁴ Kini Yesu rima, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en.”

¹⁵ Kini In mipik kwajikovə minə a mərəhu-pən kwermir irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə, mitərhav aikin a.

*Tamaruə yame kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nimraghien rerin
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

¹⁶ Kini tamaruə kirik ruə məm Yesu, maiyoh In mimə, “Yhajoun. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagin yame rhuvə, mə jakamarə rerin?”

¹⁷ Kini Yesu rima, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kin nar yame rhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. Tukmə nakmə takarə ye nimraghien rerin, əri-pən loa.”

¹⁸ Mərig kwən a rima, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rima, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napir-pəniyen tuk piraovin pisin. Kini mipəh nakrəhyen. Kini mipəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik.

¹⁹ Tuk nipig minə fam takamsiai rimir mine nisinim. Kini morkeikei min ik minə tiksin rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”*

²⁰ Kini tamaruə ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam. ? Mərig naha nhagin raməmir yame yakpəh hanə norien?”

²¹ Kini Yesu rima, “Tukmə nakmə kafam nimraghien tukratuatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nipig tamaruə ai rimmərig nəgkiarinen yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “!Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniyen ye narmaruyen kape Kughen. ²⁴ Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ?Nakasərig mə nar miragh ehua kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətəyen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁵ Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhama, “!EH! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nimraghien rerin?”

²⁶ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə ripəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

²⁷ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig kimawə jakhavəh naha nhagin? Yiməsəpəh fam kapəməwə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə mə, ye nipig yame narimnar fam tukhaukreikin mhauə mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kini kimiə e yame nimnhakwasig kin Yo, taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel. ²⁹ Kini narmamə m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə nimə minə, uə piauriə minə, uə nowinriə minə, uə rimriə minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə nipiraovin†, uə nimoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrivəh-sipən narimnar minə a rehuə pik kimi əriə, mivəhsi-pən nimraghien rerin kimi əriə. ³⁰ Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mipisəkupən.”

20

Nuhpikinien ye yorwok minə apa plantesen kape grep

¹ Kini Yesu rima, “Ror məkneikin mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kin yemehua kirik kape nəsimien. Rimatərhav yenpig-enpig əgkap marha-kin narmamə mə tukhauə

19:14: Mat 18:2-3 **19:17:** Lev 18:5; Luk 10:28 * **19:19:** Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20.

19:26: Job 42:2 **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 † **19:29:** Nəgkiarinen e “Nipiraovin” rikak ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis uə nikam. **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30

misor wok ye plantesen kape grep. ² Kini mini mə tukrərok əriə kirikianə kirikianə wan taosen vatu. * Marar mher-pən kin əriə khavən misəsım.

³ "İpaka tuk naen klok yenpig-enpig, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksın kasərer apnapig. ⁴ Rini-pən tuk əriə mə, 'Kimiə havən misəsım apa plantesen kape grep kafak. Kini jakərok əmiə kin mane yame ratuatuk.' ⁵ Kini kimnhavən.

"Kini yerkwəiha, rımatərhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu. ⁶ Kini ipaka tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm narmamə tiksın kasərer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriə mə, '?Rhawor nakasərer ikin e kape nıpig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?'

⁷ "Mərig khani-pən tukun mhamə, 'Meinai yermamə kirik rıpəh nıvəhsi-pəyen wok kirik kimi əmawə.'

"Kini rini-pən tuk əriə mə, 'Kimiə havən misəsım apa plantesen kape grep kafak.'

⁸ "Kini yenaiyu, yeməhuə kape plantesen kape grep rini-pən tuk manaja mə, 'Okərən kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kəpəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriəji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəkupan.'

⁹ "Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, manaja rımnərok əriə wan taosen vatu. ¹⁰ Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriə kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen vatu. ¹¹ Nıpig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yeməhuə kape plantesen. ¹² Mhani-pən tukun mhamə, 'Nəmə yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye əoa kirikianə əmə, mərig ik nımnərok əmawə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yimisor wok ehua yerkwəiha ehua, nıpig piəpiə.'

¹³ "Mərig yeməhuə rini-pən tuk əriə mə, 'Yo kirik. Pa rımə yımnoriah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu. ¹⁴ Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rınikwasig rəmhen əmə kin ik. ¹⁵ Kafak e mane. Yakırkun norien naha nhagin kin mane kafak. ?Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə? "

¹⁶ Kini Yesu rımini-ta nuhpikinien mini-pən tuk əriə mə, "Narmamə minə e kamlakwasig tukpisəkupan, kini yamə mine kasəkupən tukpihakwasig."

*Yesu rımini ərhav min mə tukrımhə kini mamragh min
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)*

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokərən min kin kafan narmamə twəlef mə tukhauə ye tamhekin kirikianə. Kini mini-pən mımə, ¹⁸ "Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmhaan aikin a, narmamə tiksın tuksarəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mımhə. ¹⁹ Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkiş-ərkiş Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh min ye nıpig yame ror kisısər kin."

*Mama kape Jemes mine Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu
(Mak 10:35-45)*

²⁰ Kini piraovın kape Sebedi rıkir tını mir muə mənimkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

²¹ Kini Yesu rımini-pən tukun mə, "?Nakorkeikei naha?"

Kini pian a rımə, "Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkəwətə ye nikarım matuk, kini kirik tukrəkəwətə ye nikarım mawor, nıpig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen."

²² Mərig Yesu rini-pən tuk kwərə mir a mə, "Nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nıpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə?"†

Kini iriu kramə, "İhə. Kimru yakwəmhen."

²³ Kini Yesu rini-pən mə, "Nəfrakis. Kimiru takwərig nəmhəyen rəmhen kin yame Yo jakərig. Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkəwətə ye nikarım matuk, kirik ye nikarık maor, yo yakeinein nıvəhsi-preyen. Mərig Rınik Kughen rımıvəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rımıren ta mımə iriə tuksəkəwətə kin."

* **20:2:** Nəgkiarın kae Gris ramni mə "wan denari." In nərok atuatak kape wok kape nıpig kirikianə. **20:8:** Lev 19:13; Dut 24:15 **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31 **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23 **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30

† **20:22:** Ye v. 22, Yesu rımnəgkiar kin nuhpikinien məkneikin, "?Nakrarkun nıranım-pən-ien ye pənkin yame jaknim-pən ikin uə?" Mərig Translesen Komiti rımnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprı nuhpikinien mirai əmə nıpran.

²⁴ Nipig narmamə minə tiksin kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin, niemha rhai əriə tuk James mine Jon. ²⁵ Kini Yesu rokran kin əriə mə tukhauə misəm. Kini mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehua yamə mine pəh nien mə namə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehua minə kasvitarəkin-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ²⁶ Mərig ripəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyən rapita əmia, nərgien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. ²⁷ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrəkupən mamkir əmia, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam ²⁸ rəmhen kin yame Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə Yo yimauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Yimauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nimirghien marpin nimirghien kin kape narmamə khapsaah.”

*Yesu rimnor huvə nimirin pis mir
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

²⁹ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misərə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ³⁰ Kini nimirin pis mir kwəkwətə ye nıkar swatuk. Kini nipig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokran kin In mirəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

³¹ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimi əriu, mhamə, “!Ah! Rapim.”
Mərig iriə karəpin əmə ye nokranien. Mirəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukreihuə tuk əmru.”

³² Kini Yesu rarar, mokran kin əriu mımə, “?Nakramə jakor naha nhagin kimi əmiru?”

³³ Kini krəni-pən tukun mirəmə, “Yermaru. Yakworkeikei mə nimirinru tukrarha, pəh yakwəm nar.”

³⁴ Kini Yesu rikin rehuə tuk əriu, mərao-pən mirap nimiriri. Məknekin nimiriri rərha. Kini kwəm nar. Kini ai iriə mirakwasig kin Yesu.

21

*Yesu ramvən Jerusalem mamor əpu mə In king
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu e Betfas, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, ² mımə “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Kini mwəm dongki kirik, mine tini, kimirkwəji əriu. Nakararisin əriu, mwəsəg mirauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre tuk əmiru mə takweihe kin, takrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru rimə tukrasuə ye dongki mir e.’ Kini taktakun əmə tukreighaan kin dongki mir a kimi əmiru.”

⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarrien kape profet kupan ruauə minor nəfraksien kin, yamə rimini mımə,

⁵ “Hani-pən tuk nipian Saeon* mhamə,
‘Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmia,
maməsua ye dongki.
Maməsua ye ji dongki.

Kini king a In yemə mar.’ ”

(Sek 9:9)

⁶ Kini kafan yermamə mir kwor naha nhagin yame Yesu rimini. ⁷ Kiravən mirarəh dongki mine tini mirauə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən kin ye nimetai dongki. Kini Yesu rəsua iran. ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mimhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nimar nai misətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasig kin kasokran apomh mamhani mhamə,

“!Səgnəgin Mikip King Deved!†

Pəh kivəh-si haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

(Sam 118:26)

!Səgnəgin Kughen yerpərig!‡

¹⁰ Yesu rimatərhav-pə Jerusalem, narmamə m-fam aikin, rikiriə rimnakur mamhani nəgkiarrien ripsaah misəiyoh-pən əriə minə mhamə, “?Pa e?”

¹¹ Kini narmamə khamə, “Yesu e. In profet kirik rimasi-pən apa Nasaret ye provins a Galili.”

*Yesu rimnako ta narmamə yamə mine kasor nar apnapig ye Nimə Ehuə kape Kughen
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)*

20:25: Luk 22:25-26 20:26: Mat 23:11; Mak 9:35 20:28: Luk 22:27; Fil 2:7 * 21:5: Jerusalem, nhag pisin kirik e Saeon. † 21:9: Kimnhani mhamə, “Hosana.” Kini nipran rima, “Vəh mirəgh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.”

‡ 21:9: Kaməni nipe e ye nipig kape Pasova.

¹² Kini Yesu rīvən ye nimə ehuə kape Kughen. Kini maməko yerhav narmamə yamə mine kasəvrəi narimnar mamhavəh mane iran, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərəkita kin narimnar yame ramswin ye tebol kape narmamə yamə mine kasərai mane ikin; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.[§] ¹³ Kini mor kwirig kimi əriə mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “Nimə kafak, in nimə kape nəhuakien.’ (Aes 56:11) Mərig kimiə nakasor rəmhen kin nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’” (Jer 7:11)

¹⁴ Kini nimrin pis minə mine yamə mine nihurie rarpəvin kimnhavən tuk Yesu apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini ror huvə əriə. ¹⁵ Kini kwajikovə minə kasokrən apomh ipakə tuk Nimə Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikip King Deved!” Mərig jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kimisəm Yesu ramor narimnar huvə minə, misərig mə kwajikovə minə a kasəgnəgin In, niemhaa rhai əriə. ¹⁶ Khani-pən tuk Yesu mhamə, “? Nakərig nəgkiarrien yame kwajikovə minə e kamhani iram uə?”

Kini Yesu rīmə, “Əhə. Mərig tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarrien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Ik nimnor mə kwajikovə minə, mine kwajikovə əmtəmtə minə tuksəgnəgin Ik ye tikinheriə.” (Sam 8:2)

¹⁷ Kini rəgkiar ta, məpəh əriə miterhav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

Yesu rimini hah nai kirik kimə figtri, kini ror siə kin
(Mak 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig əgkap, iriə khatərhav min Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rinəmkərv. ¹⁹ Kini mam nai kirik, kimə figtri, ramərə ye nikar swatuk. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimarın in əmə e in əmə. Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri ai mīmə, “Yermamə tukripəh min nəniən kwənkəwam tuk nipig kirik.”* Məkneikin nai a rimnaukei.

²⁰ Kini narmamə kafan minə kimisəm, kisakur. Mhamə, “!E-he-o! !Nai e raukei ahuaa əmə!”

²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakshatə ye Kughen, kini kapəmiə nhatətəyen rīpəh norien kiraru, nakharkun nisorien nar yame yimnor ye figtri. Mərig pəh nien mə in əmə a, mərig nakharkun nhani-pəniən tuk tukwas a mhamə, “Əta eikin e mivən məmmim apa ye tahik’ kini tukror nəkwaimiə. ²² Tukmə nakshatə, nakharkun nhavəyən naha nhagin yame naksəhuak tukun.”

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasip-kaa
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Kini Yesu rīvən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmehua kape kwənərəus kape Isrel minə, khauə misəm In. Masaioh In mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ²⁵ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

Kini kinasəsivən-əsivən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə, ‘Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon,’ mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’ ²⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mhamə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinaı kitawə khagin kin narmamə minə e meinaı iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

²⁷ Ror pən iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Əhə. Mərig Yo min to yəkrəh nini-pre-yen mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar.”

Nuhpikinien ye pikwarien kiraru

²⁸ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien tuk əriə mīmə, “Kwən kirik, tini yerman kiraru. Kini rivan mini-pən tuk irehuə mīmə, ‘Narik, yuvan məsim ye plantesen kape grep.’ ²⁹ Mərig rīmə, ‘Ah. Yakapəh.’ Kini marə, marar min ye nərigien kafan mivən məsim. ³⁰ Kini tatə kapəriu rimavən məm yame rəkəškəh, mini-pən min əmə nar kirikianə. Kini rīmə, ‘Rhuə,

§ 21:12: Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21. * 21:19: Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukramhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. 21:21: Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2 21:22: Mat 7:7-11; 18:19 21:26: Mat 14:5

pəh yakvən.' Meikuə, məpəh." ³¹ Kini Yesu raiyoh əriə mīmə, "ʔKwərə mir a, pa nhagin rimmor nəkwai rīmni?"

Kini khama, "Irehua."

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, "Ratuatuk. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nīpīraovin kape swatuk kimnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimiə. ³² Meinai Jon Baptaes rimauə tuk əmiə mə tukrhajoun swatuk kape norien atuatuk, kini mərig kimiə nimnhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Mərig yor təvhagə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nīpīraovin kape swatuk, iriə kimnhani nəfrakisien iran. Mərig kimiə naksəm pawk nar a, mhapəh nisararien ye nərigien kapəmiə mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran."

Yesu ramni mə namə Isrel kimishopni profet kape Kughen rəmhen kin yame yorwok minə kimishopni narmamə kape yemehua kape plantesen

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kini Yesu rima, "Kini sərig min ru nuhpikinien kirik. Yermamə kirik rimməsim kin kafan plantesen kin grep, markoparin-pən. Kini mikir kwətagtar kirik kape nəvisis-pənien kwənkwai grep iran. Mə nehen tukraiyyu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərəer ikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ³⁴ Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehua kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəh-si-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. ³⁵ Mərig iriə kisarar, mahau kirik, mishopni kirik, misarkwhopni kirik. ³⁶ Kini yamehua ai rarə mher-pən min kin kafan tiksın narmamə kisapita yamə minə apa kupan. Khavən, kini narmamə yame kasəsim kimisor rahas pən min kimi əriə rəmhen kin yame kimisor kupan. ³⁷ Kisor məknaikin mamhavən, yamehua kape plantesen rher-pən kin tini rivən tuk əriə. Ye nərigien kafan rima, 'Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, kini tukhasiai.' ³⁸ Mərig iriə kisəm khama, 'Kwajikovə atuatuk e kape yamehua kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.' ³⁹ Məknekin kharaptərəkin, misarkwərhav kin ye plantesen mishopni."[†]

⁴⁰ Kini Yesu raiyoh narmamə yame kasətərig kin, mīmə, "ʔRikimiə raməsik mə nīpig yemehua kape plantesen tukruə, kini tukrhawor-pən iran mine narmamə yamə mine kimisəsim ye plantesen kafan?"

⁴¹ Kini khani-pən tukun mhamə, "Tukroriah-oriah nəmə has minə a, mhopni əriə. Kwasig ikin, tukreighaan pən kin kafan plantesen kimi narmamə pisin minə. Kini ye nīpig atuatuk yame grep tukrimhiak, iriə tukhavəh-si-pən kwənkwan kimin."

⁴² Kini Yesu rima, "Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhəkin-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmni mīmə,

"Nai yame narmamə kape nīvhirəkinien nimə kimnhavəh kini minəsarakikin.

Mərig nai ai rehua, taktəkun ai Kughen rimmherig min, mor səpag apomh kin.

Nar e Kughen Yermaru rimmor.

Rikitawə ragien pik tukun.'

(Sam 118:22,23) ⁴³ "Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə

mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan. ⁴⁴ Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap. Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-hosis in."[‡]

⁴⁵ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rīmni, kharkun mə In raməgkiar irəriə. ⁴⁶ Kini misarha kin swatuk mə tukhavəh-si-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

22

Yesu rīmni nuhpikinien kape nəviginiən ehua

(Luk 14:15-24)

¹ Kini Yesu rīmni min nuhpikinien tiksın tuk əriə mīmə, ² "Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginiən ehua tuk narkurəkien kape tini.

21:32: Luk 3:12; 7:29-30 **21:33:** Aes 5:1-2 **21:38:** Mat 27:18 † **21:39:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **21:39:** Hib 13:12 ‡ **21:44:** Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiarien ikin e ua nikam.

³ Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimmokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginiən. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniən.

⁴ “Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksın mın, mini-pən tuk əriə mə, ‘Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimmokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginiən. Yımoh kafak kau yamə mine kisəsis-əsis huvə. Narımmar fam rınəmhen. Hauə ye nəviginiən kape narkurəkien.’

⁵ “Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa. ⁶ Kini tiksın kharəptərəkın yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mışhopni əriə. ⁷ Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael kafan minə khavən mışhopni narmamə yamə mine kimışhopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

⁸ “Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, ‘Kınor apnəpeinə ta ye nəviginiən kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yimmokrən kin əriə, norien kapəriə rıpəh nəmhenien mə tukhauə. ⁹ Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginiən.’

¹⁰ “Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisahə, kini narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

¹¹ “Mərig nıpig king rımauə məm narmamə, məm yermamə kirik aikin rıpəh nıvəniən ye neipən kape lafet kape narkurəkien. ¹² Kini king rini-pən tukun mə, ‘Yo kirik, nımıpəh nıvəhsi-pəniən neipən kape lafet kape narkurəkien. ?Rhawor e nakuə imə?’ Mərig kwən a reinein nhorpinien nəgkiarien kafan.

¹³ “Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə tuksərkis-ətərəkın kwermın mir mine nihun mir, kini misarakikin-pən ye nəpignəpien, ikin kamasək ikin, kaməkwrəuə ikin.”

¹⁴ Kini Yesu rırpın nəgkiarien mımə, “Ror məkneikin, narmamə khapsəah yame kimnokrən kin əriə, mərig kwatıksın əmə yamə mine kimırpen əriə mə tukhauə imə.”

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nıkarın kape takis (Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Kini Farisi minə kimnhatərəhəv mamharai mhun mə tuksor Yesu rini nəgkiarien kirik yame rıpəh nəmhenien. ¹⁶ Mısher-pən kin narmamə tiksın kapəriə, mine nukwao kape King Herod, khauə misəm Yesu. Mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatuk. Nakpəh niginiən kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meınai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu; mərig nakaməfrakis əmə. ¹⁷ Kini nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ¹⁷ Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ?Ratuatuk ye loa kapətawə mə tukasərək-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nıkam?”

¹⁸ Mərig Yesu rırkun mə kamhani nəgkiarien e, mhamə tuksor nar has kirik. Kini mini-pən tuk əriə mə, “!Ah! Kapəmiə niniyen in rhuvə mərig rikimiə rəmkimik. ?Nakshawor e misarkut mə taksapita Yo? ¹⁹ Havən-ru mharəh mane yame rəmhen tuk nərokien takis.”

Kini khavən, mhavəh siren*, mhaue.

²⁰ Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

²¹ Khamə, “Nanmi Sisa. Kini mine nhagin mın.”

Məkneikin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.”

²² Yesu rhorpin məkneikin nəgkiarien kapəriə, kisərig, kisakur pik kin. Məkneikin kisəta ye Yesu mamhavən.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nıkarın kape nımrəghien rerin (Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ye nıpig a, Sadusi minə tiksın khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rımha to rıpəh nımrəgh-minien ye rao ye neai. ²⁴ Kini kisaiyoh pən Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rımırai ye Loa mımə, “Tukmə yerman rımha-tan kin pıraovın kafan, kini kapəriu kwajıkovə rırəkək, naoraih yerman ai tukraməkəikei mıkır pıraovın ai tukreimək.’ (Dut 25:5-6) Ye nərigien a, iriu kirırkun nıərəptərəkiniən nhag piauni yame rımha. ²⁵ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nımrın nupan ror mared, kini nıpəh nıərəhyen kafan kirik kwajıkovə, mımha. Kini yame rikwasig kin rıkir pian a. ²⁶ Kini mımha, mıpəh nıvəhyen tını. Kini naorahini yame ror kisısər kin ror əmə mın nar kirikianə kin, meriaji iriə fam a seven kimnhakır pıraovın a, kini mhamə fam, mhapəh nıseiməkien.

²⁷ Kini en piraovin ai rimhə min. ²⁸ Kini ye nīpig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?"

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, "Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen. ³⁰ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khaphə nisorien mared. Norien kape mared rimnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə apa rao ye neai. ³¹ Kini ye nikarin kape nīmragh-minien, tukmə ror nakhaphə nisəvheikinien nəgkiarien yame Kughen rimini mīmə, ³² Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo." (Eks

3:2,6) !Kitawə kharkun mə irisir kīrharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mīrhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə kasagnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!"†

³³ Nīpig narmamə minə a kīmīsərig nəgkiarien kafan, kisakur pik kin nhajounien kafan.

Naha loa in rehuə pik

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Farisi minə kīmīsəm mə Yesu rimivəhsi-əhu Sadusi minə ye kafan nəgkiarien, khaue kirikianə mharai mhun mə tuksaiyoh-pən Yesu kin naiyohyen əutən kirik. ³⁵ Kini iriə kirik, yame in yhajoun kape loa rini-pən nəgkiarien kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kirik yame ripəh nəmhenien. Kini mīmə, ³⁶ "Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksın, kini mīhuvə pik tuk nəri-pəniēn?"

³⁷ Kini Yesu rimə, "Loa yame rehuə pik rapita tiksın in e ramni məknekin, 'Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen fam kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.' (Dut 6:4-5) ³⁸ In e loa yame rəkupən kini in yerpirig. ³⁹ Loa yame ror kīraru kin, ipakə əmə kwəm nəmhen. In e ramni mə 'Taksorkeikei narmamə yamə mine kasara ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kīmīə naksorkeikei atuk əmiə.' (Lev 19:18) ⁴⁰ Loa mir e kawəpkəfugin nəgkiariēn fam yame loa mine profet kamhani."

Yesu rimivəhsi-əhu Farisi minə kin naiyohyen əutən kafan

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kini nīpig Farisi minə kīmīsəfugin əriə minə, Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, ⁴² "Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In mīkip pa?"

Kini khamə, "In mīkip King Deved."

⁴³ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, " ?Tukmə ror məkneikin, rhawor e Nanmin Imərhakə rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrokrən kin Kristo mə 'Yermaru'? Yakamaiyoh məkneikin meinai Deved rimə,

⁴⁴ " 'Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mīmə,

"'Ekwətə ye kwermik matuk

Meriəji nīpig jakor ik takehua ye tikmir kafam minə." ' (Sam 110:1)

⁴⁵ ?Tukmə Deved rimnokrən kin Kristo mə 'Yermaru,' rhawor e kamni kīmə Kristo in mīkip King Deved?"

⁴⁶ Kini yermamə kirik rirkək yame to rhorpin nəgkiariēn kape Yesu. Kini ririkakun ye nīpig a mamvən, kimmhagin kin naiyoh-min-ien kin nəgkiariēn skai kirik kimin.

23

Yesu ramni mə narpinien tukrivən tuk Farisi minə

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

¹ Kini Yesu rimini-pən tuk nukwhao ehua mine kafan narmamə minə mə, ² "Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuəyen mə tukhani-ərhav Loa kape Moses kimi əmiə. ³ Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narimnar fam yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərig norien kapəmiə tukripəh nəmhenien kin norien kapəriə. Meinai iriə khaphə nisorien naha nhagin yame iriə kamhani. ⁴ Iriə kasəkeikei kimi narmamə mhəmə tuksəri-pən loa yame in rəmhen kin kajipə pam, mərig to khaphə nhavəhsi-pəniēn kwermiriə mə tuksasitu irəriə.

⁵ "Narimnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə narmamə tuksəm. Neipən yame narmamə kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kin kwaji bokis yame kivai-pən nəkwəkwə iran, mine nəərəus yame raməker-pən ye neipən, Farisi

† **22:32:** Sadusi minə kimmhəni nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimmhəphə nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min. **22:40:** Rom 13:10; Gal 5:14 **22:42:** Jon 7:42 **23:3:** Mal 2:7-8

minə mine nəmhajoun kape loa minə kəmhavəh narimnar minə e yame rehuə mapomh. ⁶ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukəsəkwtə əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tukəsəkwtə ye kwənəmhaan kape nisaiyen. ⁷ Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tukhani vi vi əriə misokrən kin əriə mə, 'Yemehua*.'

⁸ 'Mərig kimiə takhapəh nisorien mə narmamə tuksokrən kin əmiə mə 'Yemehua.' Meinai kapəmiə yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumiə minə mine kaka minə. ⁹ Kini hapəh nisokrənien kin yermamə kirik ye tokrei tanə e mə 'Tatə.' Meinai kapəmiə tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai. ¹⁰ Kini hapəh niseighanien kin narmamə mə tuksokrən kin əmiə mə 'Yhajoun.' Meinai kapəmiə yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo. ¹¹ Yermamə irəmiə yame in yerpərig, in yorwok kapəmiə. ¹² Meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.

¹³ 'Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhayən ehua tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk narmamə tuk nħavənien ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə min to nakhapəh nħavənien. Mhapəh niseighanien kin narmamə mə tukhavən aikin, nar apnapig mə kisorkeikei mə tukhavən.

¹⁴ 'Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhayən ehua tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə tukhasiai əmiə. Nəmhayən kapəmiə tukriskai rapita.†

¹⁵ 'Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhayən ehua tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Rikimiə ramagien əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mə takhavi-pə yermamə kirikianə əmə ye nħuakien kapəmiə. Mərig nīpig yermamə kirik rivəh norien minə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmiə. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh narpinien kape nap ehua rapita əmiə.

¹⁶ 'Man! Nəmhayən ehua tukruə tuk əmiə yamə mine nakamhakir narmamə mərig nirmimə rīpis. Kimiə nakamhani mhama, 'Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsə ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkarien rīpam, kini marar mīpəh norien nəgkarien yame ruini ta, in nar apnapig əmə.' Mərig nakhamə, 'Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsə ye mane‡ yame kivəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.† ¹⁷ Kimiə naksətəwao, nirmimə rīpis! Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen§ in yerpərig rapita mane yame kivəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə. ¹⁸ Nakamhani min mhama 'Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsə ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsə ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.'

¹⁹ 'Kimiə nirmir pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerpərig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə. ²⁰ Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsə ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsə əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin. ²¹ Kini yermamə yame ravəh kwəsə ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsə əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin. ²² Kini yermamə yame ravəh kwəsə ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsə əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsə ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.

²³ 'Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. Nəmhayən ehua tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nari-pənien, rəmhen kin in e naksəri-pən huə yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiə rīpəh nehuəyen tuk narmamə. Kini keinein niniyen nəfrakisien irəmiə. Rhuvə mə to nakpīsəri-pən loa yamə mine kasəkupən, mīpīsəri-pən min

* **23:7:** Nəgkarien kape Gris ramni mə 'Rabi.' Nipran ramni yhajoun uə yemehua. **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12:** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 † **23:14:** ves 14 rīkək ye kopi akwas tiksin kape Niustesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis nəgkarien ikin e uə nikam. ‡ **23:16:** Nəgkarien kape Gris ramni mə 'gol,' in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən kimi niməhuak tuk nini-vi-vi-yen Kughen. **23:16:** Mat 15:14 § **23:17:** Gris ramni olta, uə tebol. **23:22:** Aes 66:1; Mat 5:34 * **23:23:** Yesu rīpəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e "dill mine kumen". Nimar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən nīpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksokeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16.

Loa minə tiksin. ²⁴ Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nimirimə ripsis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə nəviginien, tamə naksəmkimik ye nimri Kughen; mərig naksətigai piəpia nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nimri Kughen.[†]

²⁵ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyən ehua tukruə tuk əmiə! Kapəmiə ninuyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhən kin besin mine kap yame kamrai ta nəmkəmkien e iruə mərig apa ye nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame niəpraimiə rorkeikei. ²⁶ Farisi minə, kimiə imrin pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimia, kini narimnar fam apa iruə tukshawən min.

²⁷ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. !Nəmhəyən ehua tukruə tuk əmiə! Kapəmiə ninuyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Naksəmhən kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuvə. Mərig in apa imə, rukwar kin nikəkri narmamə yamə mine kwənhəmhə, mine narimnar fam yame rəmkimik. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmiə, khamə rhuvə. Mərig yerkimia, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhəgə has.

²⁹ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyən ehua tukruə tuk əmiə! Kapəmiə ninuyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen minə masor huvə pən marə marə ye təwk ye namə atuatak minə. ³⁰ Kini mhani mhama, ‘Tukmə yimnisarə ye niəpig kape kaha minə kapəmawə, to yakpi-hapəh nisəsituyen ye kaha yamə mine kimishopni profet minə.’ ³¹ Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmiə, mhani-ərhav mə kimiə kwənərus atuatak minə kape rippimə kupan yamə mine kimishopni profet minə. ³² Kini rhuvə əmə- kimiə takasəkeikei misərkin təvhəgə has yame rippimə minə kimnharikakun.

³³ “!Kimiə snek minə, mine niəpnət snek minə! ?Rikimiə ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpinien ye nap ehua uə? Nikam. ³⁴ Ror pən, yakamher-pre kin profet minə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun nar, mine nakharuk haktə tiksin ye nai kamarkwao kin mishopni əriə; naksarkis-arkis tiksin mhauh əriə apa ye nimə kape nofuginien kapəmiə; kini masəko ta tiksin mamharpəhu əriə mhavən apa ye taon minə. ³⁵ Ror pən, kimiə takhavəh narpinien kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mine kisatuatuk; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuatak muə meriaji-pə Sekarəea[‡] ji Berekia, yame kaha kapəmiə minə kimishopni in ye Nimə Ehua kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhaka. ³⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narpinien minə fam e tukruə tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

³⁷ “!Awəh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakasarkwhopni əriə kin kapier apig. Niəpig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh. ³⁸ Səm-ru. Kughen rimnəpəh əmiə; nahasien tukrirəh-pikin nimə kapəmiə; nar kirik rikək iran, ³⁹ meinai, yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseriaji takhani mhama, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’”

24

Nimtətien minə kape Niəpig Kwasig (Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye Nimə Ehua kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehua kape Kughen. ² Kini Yesu rimiini-pən tukun mimə, “Əmru. Nimə ehua minə e, tukohtəg-ətəg ta kapier iran, kipəh niəpəhyen kirik.”

³ Kini kwasig ikin, Yesu rimnəriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwətə. Kini kafan narmamə pisin minə əmə kimnhavən misəm, mhani-pən tukun mhama, “Takni-ru mə ?narimnar minə e tukhau ye naha niəpig? ?Kini naha nimtətien yame tukror əpu mə Niəpig Kwasig rinamuə ipakə?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmiə. ⁵ Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhau mhani mə iriə e, Kristo. Tuk-seikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərgien kapəriə. ⁶ Kini niəpig naksərig mə narmamə

[†] **23:24:** Ye nəgkiarrien Gris Yesu ramni nuhpikinien kirik mimə, “Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel pəpia.” Kamel in nar miragh ehua kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Niəpran ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksin yame rimar, mərig khapəh nisəri-pəniən loa ehua minə. **23:25:** Mak 7:4 **23:27:** Wok 23:3 **23:28:** Luk 16:15

[‡] **23:35:** Pəh nien mə Sekarəea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekarəea kupan ye 2 Kron 24:20-22.

kamhauh ariä minä, uä naksarig nævsaoyen kin nuhyen əjir minä, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruä məkupəh, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁷ Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. ⁸ Mərig narimnar minä e in nirikakunien əmə kape nipig əutən, rəmhen kin piraovin yame rinamarig nəmhayen tuk neiməkien.

⁹ “Ye nipig a, tukseighan-pən kin əmiä kimi tikmir minä, tuksor ahas-pre kimi əmiä. Mishopni əmiä. Kini nəmə kantri pisin pisin minä tuksəmakin əmiä meinai nakamhavəh nhagik. ¹⁰ Ye nipig minä a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəriä nhatətəyən, miseighan-pən kin ariä minä ye kwermi tikmir minä kapəriä, kini masəmakin ariä minä. ¹¹ Kini profet eikuä minä tukhauə miseikuä ye narmamə khapsaah. ¹² Meinai nahasien tukrehuä, ipakə narmamə mifam, norkeikeiyen kapəriä tukrirəkək. ¹³ Mərig yermamə yame ramərer timtim meriaji Nipig Kwasig, Kughen tukrivəh miragh in. ¹⁴ Kini Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin minä fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minä fam tukharkun nisərigien, kini ai, Nipig Kwasig ruä.”

¹⁵ (Kini pəh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkwə e mharkun). Yesu rini-pən tuk ariä mimə, “Kini nipig kimiä takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ yame profet Daniel rimini-ərhav,* ¹⁶ kimiä e Judia taksap miserkwaig ye tukwas. ¹⁷ Tukmə yermamə raməpis iruä ye nimə kafan to ripəh nivənien imə tuk nipikien narimnar kafan, mərig pəh rap. ¹⁸ Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to ripəh nivənien yerkwanu tuk nivəhyen kafan neipən, mərig pəh rap. ¹⁹ ! Man! Riskai pik tuk nipiiraovin yamə mine khasiai nar, kini mine yamə mine jiriä minä kasəmaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. ²⁰ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukri-pəh nuəyən mirəh əmiä ye Sabat,† uə ye nipig kape nokieiyen, ²¹ meinai nahasien ehua yame tukruä, yermamə ripəh nəm-hanəyən ririkakun ye nipig Kughen rimnərəhu nimoptanə meriaji-pə taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripəh nuə-minien nipig kirik rəmhen kin nahasien a. ²² Mərig Kughen tukrərai ta nipig kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In rimnərəi nipig a mə tukrivəh miragh narmamə yamə mine In rimirpen ariä mə kafan narmamə minä.

²³ “Nipig a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiä to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²⁴ Meinai profet eikuä minä khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nimtətien mə tukseikuä ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen rimirpen ariä. ²⁵ Rikimiä tukraməkeikei maməsə huvə nəgkiarieren yame yimini-ta tuk əmiä, kwasig ikin narimnar minə e khauə misor nəfrakisien kin.

²⁶ “Ror pən, tukmə yermamə kirik rini-pre tuk əmiä mə, ‘Kristo apa ye tipəvsik,’ takhapəh nhavənien mə taksəm. Uə tukmə yermamə kirik rimə, ‘In apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran, ²⁷ meinai nipig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min, jakuə aihuaə əmə, kini narmamə m-fam tuksəm Yo, rəmhen kin yame karuəruə raməroapig pira, narmamə fiak kisəm. ²⁸ Rəmhen əmə min kin nipig ligkai‡ minə kamhaivə yerpilig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apalkin.

²⁹ “Kini nipig kape nahasien ruə mor infamien, ‘Mirh tukri-pis,

kini makuə to rapəh min nəsiəyən;
kini kəmhou minə tuksəsəaah,

kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.’ (Aes 13:10, 34:4)

³⁰ Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamə, jaktərhav-pə ye napuə. Kini kwənərəus minə fam ye tanimtanə tuksəm tuksəsək. Kini narmamə tuksəm Yo, Ji Yermamə, jaksipən ye napuə nivəh nehuəyən mine nikhakien. ³¹ Kini ai, tukher naiyuk, kher-pən kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta ariä.

³² “Sərig min nuhpikinien kin nai e kamni kimə figtri. Nakharkun mə nipig kape figtri rimnəpir-pir, mine nipig kape nəsimien kirauə kwis. ³³ Rəmhen əmə kin yame tukmə nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiä.

³⁴ “Yakamni əfrakis tuk əmiä mə narmamə yamə mine kamhamragh ai taktakun, to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpihatərhav-pə. ³⁵ Napuə mine

* **24:15:** Əm-ru nar e Daniel rimini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11. **24:17:** Luk 17:31 **24:19:** Luk 23:29 † **24:20:** Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh niseriwakien mhavən isok tuk yerkwanu ye Sabat. ‡ **24:28:** Nəgkiarieren Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “vulture.” **24:29:** Joel 2:10 **24:30:** Dan 7:13; Sek 12:10; Rev 1:7
24:31: 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16

nimoptanə tukawəkeikei mirarkək; mərig nəgkiarinen kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.”

Yermamə rikək yame rirkun nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

³⁶ Kini Yesu rimə, “Yermamə kirik ripəh nirkunien nipig uə aoa atuatuk kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamə, yakeinein. Mərig Tatə Kughen əmə In rirkun nipig atuatuk a. ³⁷ Ye nipig yo Ji Yermamə jakuə iran, tukramhen kin nipig kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nisor-apnəpənəyen iran. ³⁸ Ye nipig a, yapiwən ripəh hanə naiyuyen, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nımraghien kapəriə, miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan, ³⁹ kini iriə kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-pən yapiwən rimnaiyu mipik əriə fam. In e tukror rəmhen əmə kin nipig yame Yo Ji Yermamə jakurə iran. ⁴⁰ Yermamə kiraru ye nəsimien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik. ⁴¹ Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.

⁴² “Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha nipig yame kapəriə Yermaru tukruə iran. ⁴³ Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yemehuə kape nımə rirkun nipig atuatuk yenpig yame yəkrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamərha huvə mə yəkrəh tukripəh neikusien nımə mivən imə. ⁴⁴ Kini kimiə min takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye nipig yame rikimiə tukripəh nuhyen.

⁴⁵ “Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramrəptərəkın wok kafan mipəh nəpəhyen. Yermaru kafan rimmərəhu mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsi-pən nəriə nəviginien ye nipig atuatuk. ⁴⁶ Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyen. ⁴⁷ Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in raməhuə ye narimnar fam kafan. ⁴⁸ Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rikin raməsik mə, ‘To kafak yermaru ripəh nurə-aihuəa-yen,’ ⁴⁹ kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksin, kini mivən maməvigin, mammin iriə nəmə kisapis. ⁵⁰ Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nipig mine aoa yame manaja rikin ripəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran. ⁵¹ Yermaru a tukror narpinien ehuə kimi manaja a, marakikin-pən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine kapəriə ninuyen rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. Ikin a, narmamə kisasək pik misəkwəruə ikin.”

25

Nuhpiknien ye nipiraovin iriə m-fam ten

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ye Nipig Kwasig, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nipiraovin, iriə ten. Kamhatərhav yenpig, mhamə tukhavən ye narkurəkien kirik. Kini maseito kin kwən a yame rimmərkurək pə pə əmə tukruə mikir kafan piraovin mhavən ye nımə kamor lafet ikin. ² Nipiraovin minə a, kirkirip irəriə kisarmar, kini kirkirip irəriə kharkun nar. ³ Iriə kirkirip yamə mine kisarmar, kimnhavəh kapəriə laet minə, mərig khapəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nivı-pənien ye laet. ⁴ Mərig nipiraovin kirkirip yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nivı-pənien ye laet. ⁵ Kini kwən a yame tukror mared ripəh nuə-aihuəayen. Kini napirien ravəh nipiraovin minə a, kamhavi kəviəm, misapir.

⁶ “Kini yenpig-əru, kwən kirik rokrən apomh mımə, ‘Kwən yame tukror mared rinamua. !Hauə misəm!’

⁷ “Kini nipiraovin iriə ten kimisarha, mhaukrakin laet kapəriə minə. ⁸ Mərig nipiraovin yamə mine kisarmar khani-pən tuk nipiraovin yamə mine kharkun nar mhamə, ‘!Aw! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəməwə kerosin rürkək, kini laet minə natukhapis.’

⁹ “Mərig nipiraovin yamə mine kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, ‘Nikam. Kerosin e ripəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Mərig harerig mhavən mhavəh nımri kapəriə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

¹⁰ “Mərig nipig nipiraovin yamə mine kisarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kini kwən a yame tukror mared ruauə. Kini nipiraovin yamə mine kasərer matuk kimnhavən iriə min ye nəviginien kape mared. Mhavən imə, kini kətapig.

¹¹ “Kwasig ikin, nipiraovin yamə mine kisarmar kimnharerig-pə, mhamə, ‘!Yemehuə! ! Yemehuə! Əhitə, pəh yakhaurə imə.’

¹² “Mərig kwən a yame tukror mared rini-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmiə.’”

¹³ Kini Yesu rini ta nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mə, “Ror məkneikin, kimiə takasəkeikei misəer matuk, meinai nakseinein nipig mine aoa yame kapəmiə Yermaru tukruə iran.”

Nuhpikinien ye yermamə kisisər yame kimirhor wok kin mane
(Luk 19:11-27)

¹⁴ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik min mīmə, “Yakamni min mə narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Yemehuə kirik rimnor əpnəpeinə mə tukrivən ye tanə pisin kirik isok. Kini mokrən kin kafan yorwok misir kirhua. Kini rərəhu-pən mane ye kwermirisir mə tukrhor wok kin. ¹⁵ Mivəhsi-pən mane† kimi ərisir rəmhen tuk nirkunien kapərisir. Mivəhsi-pən nitip kirkirip kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kiraru kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kirikianə kimi kirik. Kini marar mitərhav mamvən ye kafan nəriwəkien. ¹⁶ Kini yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mor aihuua əmə bisnes kin, kini mor win ye kirkirip min. ¹⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, yorwok yame rimivəh nitip kiraru rimavən mor bisnes kin mor win ye kiraru min. ¹⁸ Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə in rimavən mikir nimoptanə minim nitip kape yemehuə kafan.

¹⁹ “Kini newk ripsaah ruə mivən. Yemehuə a kape yorwok minə a rirerig-pə kini mokrən kin ərisir mə tukrəm-ru mə kimirhawor-pən ye kafan mane. ²⁰ Yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mivəh nitip kirkirip min yame rimnor win iran mīmə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kirkirip, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kirkirip min.’

²¹ “Kini yemehuə rini-pən tukun mə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakam-raptərəkin huvə wok kafam kini miyəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. !Yuə imə pəh rikirau ragien!’

²² “Yorwok yame rimivəh nitip kiraru ruə məm yemehuə kafan mini-pən tukun mīmə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kiraru, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kiraru min.’

²³ “Kini yemehuə rini-pən tukun mīmə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakam-raptərəkin huvə wok kafam kini miyəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. !Yuə imə pəh rikirau ragien!’

²⁴ “Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Yakirkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampik nəviginiyen yame ik nimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame ik nimipəh nəmənyen ikin. Ror pən, yimigin kin ik, ²⁵ mamvən, mikir nimir merkwaig kin mane. Əm-ru, mane en kafam.’

²⁶ “Kini yemehuə a rini-pən tukun mīmə, ‘! Ik yorwok mə kərik! Nakamarpah pik. Nakwirkun ta mə yakampik nəviginiyen yame yimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame yimipəh nəmənyen ikin. ²⁷ Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu yame rəkwakw.’

²⁸ “Kini yemehuə rini-pən tuk kafan yorwok minə tiksın mīmə, ‘Havəh-si ta mane tukun mivəhsi-pən kimi yorwok e yame rimivəh nitip ten, ²⁹ meinai yermamə yame ravəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-si ta fam kafan narimnar minə. ³⁰ Kini arakikin-pən yorwok e yame ramarpah, meinein norien nar huvə kirik ye nəpignəpien-ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.’ ”

Nuhpikinien ye sipsip minə mine nani minə

³¹ Kini Yesu rimini mīmə, “Nipig Yo Ji Yermamə jakuə ye nikhakien mine nəsaniniyen kafak, kimawə agelo minə fam, Yo King, jakwəkwətə ye kafak jea mamarmaru ye nəsaniniyen mine nikakien kafak. ³² Narmamə m-fam ye kantri minə fam tuksofugin əriə minə ye nimrik, kini jakor narimnar rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip minə, maməwhai sipsip minə mine nani minə. ³³ Jakəwhai sipsip minə tukhavən ye kwermik matuk; kini nani minə tukhavən ye kwermik mawor.

³⁴ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik matuk mə, ‘Hauə. Kimiə e yamə mine Rimik Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rimnərəhu karin mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruyen kafan yame rimnor əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasig ikin ror tokrei tanə. ³⁵ Hauə mhavəh, meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhavəhsi-pə nəviginiyen; kini nipig yimnəkwakwə, nimnhavəhsi-pə nu; kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhakir Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu; ³⁶ kini nipig kafak neipən rimikək, nimnhavəhsi-pə neipən kimi yo; kini

25:13: Mat 24:42 † **25:15:** Nəgkiariyen kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kirikianə in nərok wok kape newk 15. **25:15:** Rom 12:6 **25:21:** Mat 24:45-47; Luk 16:10 **25:29:** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 **25:30:** Mat 8:12; Luk 13:28 **25:31:** Mat 16:27; 19:28 **25:32:** Esik 34:17; Rev 20:11-13 **25:35:** Aes 58:7

nipig yimnamhə, nimisəm huvə Yo; kini nipig yimnamarə ye kalabus, nimnhauə mhavaag-pə kin Yo.'

³⁷ "Kini nəmə atuatur minə tukhani-pə tuk Yo mhamə, 'Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimməmkərv, kini yaksəvigin Ik? ?Uə naha nipig nimməkəkwə, yakhavəhsi-pre nu kimik? ³⁸ ?Kini naha nipig yimisəm Ik yepsipis kini yakhakir ik mhavən yerkwanu? ?Uə naha nipig kafam neipən rimirkək kini yakhavəhsi-pre neipən kimik? ³⁹ ?Kini naha nipig yimisəm nakamhə uə nimmamarə ye kalabus, kini yimnhaurə mhavaag-pre kin Ik?"

⁴⁰ "Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, 'Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nimisor kimi piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nimisor kimi Yo.'

⁴¹ "Kini ai, jakni-pən tuk yamə mine kasərv ye kwermik mawor mə, 'Havən isok tuk Yo. Kughen rinərəhu ta kapəmiə narpinien. Havən ye nap ehua yame ramuak rerin, yame kimmor kape Setan mine yarmhə minə kafan. ⁴² Havən isok meinai nipig yimnəmkərv, nimmhapəh nhavəhsi-pəyen nəviginien kimi Yo. Kini nipig yimnəkəkwə, nimmhapəh nhavəhsi-pəyen nu kimi Yo. ⁴³ Kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimmhapəh nhakirien Yo mhavən yerkwanu. Kini nipig kafak neipən rikək, nimmhapəh nhavəhsi-pəyen neipən kimi Yo. Kini nipig yimnamhə, mine nipig yimnamarə ye kalabus, nimmhapəh naurəyen mhavaag-pə kin Yo.'

⁴⁴ "Kini iriə min tukhani-pə tuk Yo mhamə, 'Yermaru. ?Naha nipig yimisəm Ik nimməmkərv iran, uə nimməkəkwə iran, uə Ik nimaue yepsipis, uə kafam neipən rikək, uə nimmamhə, uə nimmamarə ye kalabus, kini yakhapəh naurəyen mhavaag-pre kin Ik?"

⁴⁵ "Kini jakni-pən tuk əriə mə, 'Yakamni əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisasituyen ye piak kirik, nar apnapig mə in yermamə apnapig əmə, mərig nakhapəh nisasituyen irak.'

⁴⁶ "Kini iriə tukhavan mhavəh narpinien yame infamien rikək. Mərig nəmə atuatur tukhavəh nimmraghien rerin."

26

Nəmehua kape nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopnien Yesu
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Kini Yesu rəgkiar ta, mini-pən tuk kafan narmamə minə mə, ² "Nakharkun mə tuknahu ror nipig kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, kəsik haktə Yo ye nai kamarwao kin."

³ Kini jif pris minə mine nəmehua kape nəmə Isrel kimisofugin əriə minə ye nimə kape hae pris, nhagin e Kaeafas. ⁴ Mamharai mhun mə tukharaptərək kin apis-apis Yesu mishopni. ⁵ Mamhani mhamə, "Mərig to khapəh nisorien ye nipig kape nəviginien ehua, tamə narmamə khauh apnapig əmə əriə minə."

Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Kini Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kirik nhagin e Saemon, yame apa kupən rimivəh nimməyen autan ye tiki. ⁷ Kini Yesu raməvigin, məkneikin piraovin kirik ruə mivəh botel senta kirik kimmor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Senta a, nimmrin rhaktə pik. Kini in ruə mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

⁸ Mərig narmamə kafan minə niemha rhai əriə khama, "Rhawor pian e ramoriah senta e? ⁹ Rhuvə pik mə to in ror salem kin; mirkun nivəhyen mane ehua kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə."

¹⁰ Mərig Yesu ruirkun nərgien kapəriə, mima, "Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. ¹¹ Yavən has minə tukasəmiv kimie miriə nipig fam. Mərig Yo jakpəh namirien kitawə-m kimie nipig fam. ¹² Piraovin e ravi-təgpən senta ye niprak mapnəpənə ye niprak mə tuknim Yo. ¹³ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarrien Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in."

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rivən məm jif pris minə ¹⁵ maiyoh əriə mima, "Takhavəhsi-pə naha nhagin kimi yo tukmə yakeighan-pre kin Yesu kimi əmiə?" Kini kishen-pən fiftin taosen vatu kimin.* ¹⁶ Kini ririkakun ye nipig a, Judas rimnamərig nipig yame tukreighan-pən kin Yesu kimi əriə.

25:40: Prov 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41 **25:41:** Mat 7:23 **25:46:** Dan 12:2; Jon 5:29 **26:2:** Eks 12:1-27; Mat 20:18 **26:7:** Luk 7:37-38 **26:11:** Dut 15:11 * **26:15:** Nəgkiarrien kape nəmə Gris ramni mə "kishen-pən silva toti." **26:15:** Sek 11:12; Jon 11:57

*Lodsapa**(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)*

17 Kini ye nirikakunien kape nipig kape lafet e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran, kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən In mhamə, “?Nakmə jakhaukaa misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

18 Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kini masəm yermamə kirik mhani-pən tukun mhamə, ‘Yhajoun ramni mə nipig yame Kughen rimirpen ta mə kafan, ruauə ipakə. Kini tukror nəviginien kape Pasova iriə kafan narmamə minə ye kafam nima.’”

19 Kini narmamə kape Yesu minə khatərhav, misor naha nhagin yame Yesu rimini mə tukzor tuk nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova.

20 Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan misofugin misəvigin ye tebol. 21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə kimia kirik tukreighaan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak.”

22 Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu, kini iriə kirikianə kirikianə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pa? Pəh nien mə yo.”

23 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mima, “Kimia kirik yame yakaweires kwis bred ye supsup ye bol tukreighaan-pən kin Yo kimi kafak tikmir minə. 24 Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən.† !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!‡

25 Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minə rimnaiyoh mimə, “?Pa ai? ?Yo?”

Mərig Yesu rini-pən tukun mima, “Ewəh. Ik atuk nimini.”

26 Kini kasəvigin hanə, Yesu rivəh bred məhuak minə vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən kimi kafan narmamə minə mima, “Sən. In e niprak.” 27 Kini mivəh kap waen minə vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini mima, “Kimia m-fam hanim. 28 Nitawik e. Ramor narigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuayen məmir-ərhav. Tukraiyu mirisin ta təvhagə has kape narmamə khapsaah. 29 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mima to yakpəh ninim-minien waen meriaji minim min waen ye narmaruyen kape Rimik.”

30 Kini kimisəni nipei əhuak kirik, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.

*Yesu rimə Pita tukrini mə in reinein In**(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

31 Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Tuk yenpig əmə e, taksəm naha nhagin yame tukor irak tukritərhav-pə, nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə,

kini sipsip kafan minə tuskaiyu rik rik.”

(Sek 13:7)

32 Kini Yesu rirpin nəgkiarinen mima, “Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Gallili.”

33 Mərig Pita rimini-pən tukun mima, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to rapəh nimirien.”

34 Kini Yesu rini-pən tukun mima, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisə mə nakeinein Yo.”

35 Mərig Pita rarə min-pən skai min mima, “!Nar apnapig tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik!” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarinen ai.

*Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak**(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)*

36 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mima, “Kimia taksəkwətə eikin e. Pəh yakvən aikin a maməhuak.”

37 Kini In mikir Pita mine ji Sebedi mir, irisir min. Rikin rərhakis pik. 38 Kini min-pən tuk ərisir mima, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə. Takarhəmir eikin e, marharha-huvə kitawə-m kimia.”

39 Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur mənim-pən nimrin ye nimoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mima, “!Aweh! Rimik, tukmə rikim ragien, vəhsi-ta nəmhyəyen yamə mine tukpihuə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

26:17: Eks 12:14-20 26:23: Sam 41:9 † 26:24: Sam 22 mine Aes 53 kirani mirəmə mə Mesiah tukraməkeikei mimhə mivəh narpinien kape təvhagə has kape narmamə. ‡ 26:24: Nəgkiarinen kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tana, rəpihuə!” Mərig niprai nəgkiarinen ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” 26:28: Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16 26:30: Luk 22:39; Jon 18:1 26:32: Mat 28:7,16 26:34: Mat 26:69-75 26:38: Jon 12:27

⁴⁰ Kini ai, In rirerig-pən min tuk ərisir, məm kwərhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, "Eh! ?Rhawor nakrhapir? ?To naksarha huva kitawə-m kimia kape nipig kwakwə uə? ⁴¹ Kimia takasərig əmia. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmia nakhamir. Rikimia rəsanin mərig nipraimə rəpou."

⁴² Kini ai In mirerig min maməhuak yame ror kiraru kin. Mima, "Rimik, tukmə jakaməkeikei mivəh nəməyən yame tukrua, kini pəh ror nəkwam." ⁴³ Kini ai mirerig-pən min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimirisir. ⁴⁴ Kini ai In rimməpəh min ərisir mivən maməhuak yame ror kisəsə kin mamni nəgkiarrien yame rimini ta. ⁴⁵ Marə muə min tuk kafan narmamə minə mima, "?Rhawor? ?Nakarhapir hanə? ! Nəmhen! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi narmamə hah minə. ⁴⁶ Rhekimter, pəh kamhəvən. !Yermamə yame tukreighaan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ta ipakə!"

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptəəkən In

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao ehua kamhakwasig kin. Mamhapik nau nisə mine kwətəvhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmehua minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁸ Judas ruini-pən ta tuk əriə mima, "Yermamə yame jakətərəm-pən iran, yermamə e in en takharaptəəkən."

⁴⁹ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mima, "!Rhuva, Yhajoun!" Məturəm-pən kimin.

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, "Yo kirik, or nar yame nimauə mə takor."

Kini narmamə minə a khauə mharaptəəkən Yesu. ⁵¹ Kini yermamə kirik kape Yesu rivən mirəh nau nisə kafan, mowhan mərəru ta nimətərgi slef kirik kape hae pris.

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mima, "! Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhekin, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kin nao, tukpiarəpni min əriə kin nao. ⁵³ Rikimia ramasik mə yakirkun nokrənien kin Rimik, taktakun əmə tukrher-pə kin agelo minə taosen taosen tukhauə misasitu irak. ⁵⁴ Mərig to yapior məknakin, to nəgkiarrien kape Kughen ripipəh nuəyən mor nəfrakisien kin."

⁵⁵ Ye nipig a, Yesu rimini-pən tuk nukwhao mima, "?Rhawor? ?Kimia nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə, nakamhapik nau nisə mine kwətəvhə mamhauə mə takharaptəəkən Yo? Nipig fam kitawə-m kimia kasəmri ye Nime Ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptəəkənien Yo. ⁵⁶ Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin." § Kini kafan narmamə minə kimsəpəh In misap.

Yesu ramərə ye nimri kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Kini khakir Yesu mhaue kimi hae pris, nhagin e Kaeafas. Nəmhajoun kape loa kape Moses, mine nəmehua minə kape nəmə Isrel kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁸ Kini Pita rikwasig kin əriə, mipəh nivən-pəkəyən tuk Yesu. Nipig ruauə pakə tuk nime kape hae pris, kini mivən mamkwətə iriə mobael minə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə tukhawor Yesu.

⁵⁹ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kəsarha-kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə mamhani hah Yesu, ai khauh mishopni Yesu tukun. ⁶⁰ Nar apnapig narmamə khapsaah khauə miseikuə iran mamhani hah In, narmamə kape kaonsel khapəh nisəm-pənien nar has kirik iran.

Kasəgkiar mamhəvən yermamə kiraru kwhekimter, ⁶¹ mirəni mirəmə, "Kwən e rimini mima, 'Yo jakəvitəg-ətəg Nime ehua kape Kughen; mərig kwasig ikin ye nipig kisəsə; jakərip yame rivi.'"

⁶² Kini ai, hae pris rərər mini-pən tuk Yesu mima, "?Rhawor nakpəh nəgkiarrien? ?Rhawor ye nəgkiarrien mine kamhani-pre iram?"

⁶³ Mərig Yesu rərər əmə mapnapig.

Kini hae pris rarar maiyoh min mima, "?Rhawor? Ik takaməkeikei mivəh kwəsu ye nhag Kughen yame ramragh, mini-pə tuk əmawə mə ?Ik e Kristo, ji Kughen uə nikam?"

⁶⁴ Kini Yesu rima, "Rəmhen əmə kin yame nakamni. Kini yakamni-pre tuk əmia mə, tuk nipig kirik, takpīsəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehua. Kini takpīsəm min Yo jaksı fakta ye napuə meiwaiyu-pə."

⁶⁵ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa rimnhai pik]. Mima, "!Raməgkiar məknekin mamni hah Kughen! ? Rhawor e kitawə kəsarha-kin hanə yermamə yame

26:51: Jon 18:26 26:52: Jen 9:6; Rev 13:10 26:55: Luk 19:47; 21:37 § 26:56: Yesu ramni mə profesi ye Sek 13:7 tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə tukhauh In, kini kafan narmamə tuksaiyu rik rik. Əm-ru min Mat 26:31. 26:61: Jon 2:19-21 26:63: Aes 53:7; Mat 27:12 26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30

tukrini hah in? Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen. ⁶⁶ ? Rikimiə ramhaw əsik? ? Tukshawor In?”

Kini khamə, “In rimmor nar has kirik yame tukraməkeikei mimhə tukun.”

⁶⁷ Kini kisərig-əvhin nimmri Yesu, misəsik In kin kwermirə, kini tiksin kimsərip In. ⁶⁸ Kini [tiksin kisərkis nimmrin*] misərip In mhamə, “!Eh! Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pa e ramuh Ik.”

Pita ramni mə in reinein Yesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Kini Pita raməmır ipakə tuk nımə ehua kape hae pris, kini piraovin kirik, yor wok kape hae pris, ruə mini-pən tukun mimə, “Eh, kimiru Yesu yemə Galili nimmawəriwək.”

⁷⁰ Mərig Pita rini-əhu ye nimmirə, mimə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.”

⁷¹ Miterhav meiwaiyu min maməmır ye kwəruə kape rukwanu ai.

Kini piakəskəh pisin kirik ruə məm in. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mimə, “Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kimmawəriək.”

⁷² Mərig Pita rivəh kwəsə mə pian a rameikuə; kini mimə, “Yakeinein kwən a.”

⁷³ Kasəkwətə mamhəvən, narmamə yamə mine kasəmır aikin khani-pən min tuk Pita mhamə, “Nəfrakis, ik əfrakis kirik min a. Nakəgkiar, yaksərig mə kimiru Yesu nimmirasi-pən ye tamhekin kirikianə.”

⁷⁴ Kini Pita rima “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.” Məknəkin, man rəkakə. ⁷⁵ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarrien yame Yesu rimini mimə, “Man tukripəh hanə nikakəyən, kini takni m-kisisəp mə ik nakeinein Yo.” Kini ritərhav; rikin rərhakis mamasək.

27

Judas rimməhəpni atuk in

(Wok 1:17-19)

¹ Yenpig-ənpig əgkap, jif pris minə fam mine nəmehua kape nəmə Isrel kimmhəuə kirikianə mhani kirikianə mə tukhəpni Yesu. ² Kini mharkwəji In, mhakır mhəvən kimi Paelat e, gavman kape Rom.

³ Nipig Judas e yame rimməghəpən kin Yesu kimi kafan tikmır minə, rimməmə mə kimmhəvə-ərhəv Yesu mhamə tukrimhə, rikin rimmə pik tuk naha nhəgin yame in atuk rimmor, kini mivəhsi-pən fiftin taosen vatu a rirerig-pən min tuk jif pris minə mine nəmehua kape nəmə Isrel. ⁴ Kini mimə, “Yimmor təvhəgə has, meighəpən kin kwən kirik yame ripəh norien nar has kirik kimi kafan tikmır minə, mə tukhəpni in.”

Kini khamə, “Kafam atuk. Kapəmawə kirik nar kirik rikək.”

⁵ Məknəkin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehuə kape Kughen miterhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.

⁶ Kini jif pris minə khəpik mane mhamə, “Rapəh natuatukien ye loa kapətawə mə tukserəhu-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimmivəh nimmri yermamə kin.” ⁷ Kini kimmhəni mhamə tukhavəh mane a mhəvəh nimmri nimmoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimmoptanə a, kimmim yepsipis minə aikin. ⁸ Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə nimmoptanə a, “Nitə rimməiyu ikin.” ⁹ Nar a ritərhəv mor nəgkiarrien kape Jereməea ruəuə minor nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimmhəvəh mane a, ¹⁰ mhəvən, mhəvəh nimmri nimmoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor rəmhen kin yame Kughen rimmə-pə tuk yo mə tukSOR.” (Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)

Yesu rimmərer ye nimmri Paelat

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kini Yesu rimmərer ye nimmri gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik nakamni.”

¹² Kini jif pris minə mine nəmehua minə kape Isrel kimmhəni hah In, mərig In ripəh nəgkiarrien. ¹³ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhəwor? ?Nəkpəh nərigien əriə kamhani nəgkiarrien rehuə iram uə?”

¹⁴ Mərig Yesu rapnapig əmə, miphəh nhərpiniən nəgkiarrien yame kamhani. Kini Paelat rimməmə rakur.

¹⁵ Ye newk minə fam, nipig kape nəviginien kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kivəhsi-pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mirisin in ramvən. ¹⁶ Kini ye nipig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas. ¹⁷ Kini kuwhen ai rufugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Nakhama jakrisin pa nhagin rirerig-pre tuk əmia? ?Barabas, uə Yesu yame kamni kimə Kristo?” ¹⁸ Ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimisərhə-pən Yesu ye kwermən meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kimisorkeikei In.

¹⁹ Kini Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkiriən nəgkiarien, məkneikin kafan piahuaru rher-pən kin nəgkiarien kimin, mimə, “Kafam kirik nar kirik rikək takor ye kwən en. In yemə atuatuk. Yimnəm nəmrəhavyen kirik iran e taktakun, yakərig rahas pik tukun.”

²⁰ Mərig jif pris minə mine nəmehua kape Isrel kimnhani mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə tukririsin Barabas, mhopni Yesu.”

²¹ Kini Paelat raiyoh-pən əriə mə, “?Iriu pa nhagin jakrisin rirerig-pre tuk əmia?”
Khamə, “!Barabas!”

²² Mərig Paelat rima, “?Mərig jakhawor ye Yesu e kamni kimə Kristo?”
Khamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²³ Mərig Paelat raiyoh əriə mimə, “?Tuk naha? ?Rimnakapir naha loa?”

Mərig kisokrən apomh pik min mhamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²⁴ Kini Paelat ram mə to rəpəh nini-əhuyen nəgkiarien kapəriə, kini iriə kinasərer matuk tuk nhauhyen əriə minə. Məkneikin rivən mərav ye nimir narmamə [ror nimtətien mə kafan kirik nar kirik rikək]. Kini mimə, “Tukmə nitawin raiyu, pəh nien mə yo yimnor. Raməmir irəmia.”

²⁵ Kini narmamə mi-fam kimnhani mhamə, “Pəh nitawin tukraməmir irəməwə mine kapəməwə kwajikovə minə.”

²⁶ Kini Paelat ririsin Barabas rirerig-pən tuk əriə. Kini mimə tukuh Yesu, kikir kavən, kəsik haktə ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimisarh iakei ye Yesu

(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)

²⁷ Kini mobael tiksın kape gavman khakir Yesu mhavən ye nimə ehua kape Paelat kini misokrən kin nukwhao kape mobael minə mə tukhauə. ²⁸ Kini khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. ²⁹ Kini mharəh nəərəus kirik ror nirhin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapa. Mhavəhsi-pən kaskin kirik ye kwermən matuk, misanimkur ye nimir mhamə kamhasiai In. Kini misarh iakei iran mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” ³⁰ Kini masərig-əvhin, mharəh kaskin a mhauh kapən kapə kin mi-khapsaah. ³¹ Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatarhav, mhavən mə tukharuk haktə ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

³² Nipig kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. Kini khani-əhu masəkeikei kimin mə tukririə nai kamarkwao kin kape Yesu. ³³ Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rima, kwənmhaan kape kerhə irə jir).*

³⁴ Ikin aikin a, kimivəhsi-pən waen kimi Yesu ikin yame kimnəvit-pən nar əukəh kirik iran tuk nini-əhuyen nəməmhayen. Mərig Yesu rinim əsigəvin əmə, mipəh ninimien.

³⁵ Kini kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masəukir tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien kupan kape profet ruauə minor nəfraksien kin yame ramni mə,

“Kimisəwhai neipən kafak misarukin daes tukun.”†

(Sam 22:18)

³⁶ Kini misəkwətə aikin masarha tukun. ³⁷ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yesu, King kape nəmə Isrel.” Kini kisarkwətərəkin-pən a kapən kapə ikin yerpərig. ³⁸ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ³⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kisarha-pən misəm, kisarh iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə, ⁴⁰ mhamə, “!Eh! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien Nima Ehua kape Kughen

^{27:18:} Jon 11:47-48; 12:19 ^{27:24:} Dut 21:6-9 ^{27:25:} Wok 5:28 ^{27:28:} Luk 23:11 ^{27:30:} Aes 50:6

* ^{27:33:} Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rima “kerhə irə jir.” ^{27:34:} Sam 69:21 † ^{27:35:} Nəgkiarien e rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rimirai, uə yermamə kirik rimnasək-əpnis ye nəgkiarien kape Matiu. ^{27:38:} Aes 53:12 ^{27:39:} Sam 22:7; 109:25

mine nor-minien ye n̄ipig kisiser əmə! İntah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwayiu-ru ye nai kamarkwao kin mivəh miragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kasarh iakei min iran. ⁴² Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig r̄ipəh nəmhenien tuk nivəh-miragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nəmə İsrəl tukreiwayiu ye nai kamarkwao kin pah kisəm, kini mhani nəfraksien iran. ⁴³ In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pah rivəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen.” ⁴⁴ Kini ye norien kirikianə əmə min, yeməkrəh mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kawarpakwə kimin.

Yesu rimamhə

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Yerkwəiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ⁴⁶ Kini ye tri klok, Yesu rokrən apomh m̄imə, “Elae, Elae. ?Lama sabaktani?” N̄ipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”⁴⁷

⁴⁷ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarrien ai mhamə, “Sərigru. In ramokrən kin Elaeja.”

⁴⁸ Məkneikin, kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh n̄ipar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. ⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın khamə, “Apəh. Pəh kisəm ru mə to Elaeja ruə mivəh miragh in, uə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rarar mokrən ehuə min. Kini ai kafan neihagien r̄itərhav.

⁵¹ Kafan neihagien r̄itərhav aikin, kini nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kiruk neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmanh yame Rəmrahə Məmrhə pik. Neipən a rəhipu n̄ipərin kiraru. Rəhipu apa yep̄irig əgkəp meiwaiyu. Nimmien ramavən, kini kapier minə kisakapir-pir. ⁵² Kini suranə yamə mine kimnor ye n̄ipəg kapier kimisakapir-pir misəkwag; kini n̄iprai nəmə atuatur yamə mine kwənhamhə, khamragh min. ⁵³ Kishaktə ye nəkwai nimir, kini kwasig ikin, n̄ipig Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan, iriə kimnhavən Jerusalem mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.

⁵⁴ Kini yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mine kasərer masarha tuk Yesu, kimisəm nimmien a ramavən, mine narimnar minə a, kimnhagin pik, masokrən pik mhamə, “Nəfraksien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁵⁵ Kini n̄ipiraovin khapsah kasərer isok masəm. Apa kupan kimnhatərhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minə. ⁵⁶ Iriə tiksın, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamə kape kwəra mir e Jemes mine Joses, mine mamə kape ji Sebedi mir.

Kiminim Yesu

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷ İpakə mirh rivə, yemə Aramatia kirik r̄itərhav-pə. Nhagin e Josef. Kafan nautə rehuə. In yermamə kirik kape Yesu. ⁵⁸ Rivən məm Paelat, kini maiyoh-pən mə tukreighaan kin n̄iprai Yesu. Kini Paelat rimə tukr̄irəhsi-pən n̄iprai Yesu kimin. ⁵⁹ Kini Josef rivən mirəh n̄iprai Yesu, muvrig kin neipən hawən kirik nhagin e linen. ⁶⁰ Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpag kapier kirik yame kimikir wi əmə kimə kafan. Kini məpər-pər pən kin kapier ehuə kirik mətapig kin nəpag kapier. Kini in mamvən. ⁶¹ Ye n̄ipig a, Meri, pian Magdala, mine n̄ifnagni, iriu kaokwətə ipakə tuk nəpag kapier.

Mobael yamə mine kimnisarha tuk nəpag kapier

⁶² Kani rikwamer kin, ye Sabat, jif pris minə mine Farisi minə kimnhavən misəm Paelat. ⁶³ Mhamə, “Yeməhuə. Rikimawə raməsik mə n̄ipig kwən a, yermamə kape neikuəyen rimnamragh hana, m̄imə, ‘N̄ipig kisiser tukruə mivən, jakimragh min ye nimhəyen kafak.’ ⁶⁴ Ror pən, yaksaiyoh ik mə takher-pən kin kafam tiksın mobael tukhavən masarha tuk nəpag kapier miseriaji-pən n̄ipig kisiser ruauə mivən ta. Tamə, kafan narmamə minə khaue misəkrəh kin n̄ipran, mhani-ərhav mhamə ruimragh min ye nimhəyen kafan. Neikuəyen a tukrahas pik rapita fam nhajounien eikuə yame Yesu rinamor.”

⁶⁵ Kini Paelat rimə, “Hakir mobael minə, mhavən misor naha nhagin yame nakharkun mə taksor misarha huvə tuk nəpag kapier.” ⁶⁶ Kini khavən misor, masarha huvə tuk nəpag kapier. Misor mak kin nehe kandel ye kapier mə tukmə kəsue ta kin kapier, nehe kandel tukrakapir, kini misətu mobael minə tukun.

27:40: Mat 26:61; Jon 2:19 † **27:46:** Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nimhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Sam 22. **27:48:** Sam 69:21 **27:51:** Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 **27:55:** Luk 8:2-3 **27:58:** Dut 21:22-23 **27:60:** Aes 53:9 **27:63:** Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21

28

*Yesu rimamragh min ye nimhøyen kafan
(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)*

¹ Kini Sabat rinamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig əgkap, Meri, pian Magdala, mine Meri, mama kape Jemes mine Joses, kravən apa ye nəpag kapiet.

² Məkneikin, nimnimien ehuə kirik ravən, meinai agelo kirik kape Kughen Yermaru rimasi faktə ye neiai mivən ye nəpag kapiet, məsue ta kin kapiet mamkwəta aikin. ³ Kafan neipən rhawən, nipran raməsia rəmhen kin narəapigien. ⁴ Mobael minə kimisəm, khagin kin, misətəmmimin. Mhamir masəmir rəmhen kin yermamə yame ruamhə.

⁵ Kini agelo a rini-pən tuk nipiraovin minə a mimə, “Takrapəh nirağinien. Yakirkun mə nakawarhakın Yesu e, yame kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin. ⁶ Mərig In rirkək ikin e. Ruəmrəgh ta, rəmhen kin yame rimini. Rauə miwəm tamhekın e kimnərəhu ikin. ⁷ Takwhai miren əmə miravən mirani-ərhav-pən tuk narmamə kafan minə mirəmə, ‘In ruimragh min ye nimhøyen kafan, minəkupən ta kin əmia muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin.’ İnta, nəgkiarlen en yakwani-pre ta tuk əmiru.”

⁸ Kini pia mir a kwaiyu pik miratərhav. Mrağın pik, mərig rikiriu ragien. Miravən mə tukrəni-ərhav pən tuk narmamə kape Yesu minə. ⁹ Kimiravən hanə, məkneikin Yesu ruə məm əriu, mimə, “Rhuva.” Kini kirauə tuk Yesu, mawəker-pən ye nihun, mawəgnəgin In. ¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rapəh nirağinien. Ravən, mirəni-pən tuk piak minə mə tukhavən apa Galili misəm Yo apaikin.”

Mobael minə kaseikuə

¹¹ Nipig pia mir a kimirarerig miravən, mobael minə a tiksın khavən ye taon mhani-ərhav fam tuk jif pris minə kin naha nhagin yame rimatərhav-pə. ¹² Kini jif pris kimnhauə misəm nəmehuə minə kape nəmə İsrəl, mharai mhun mə tukshawor. Kini mhavəhsi-pən mane ehuə kimi mobael minə ¹³ mhani-pən tuk əria mhama, “Takhani-pən tuk narmamə mə, ‘Kafan narmamə minə kimnhauə yenpig, nipig kimawə yimisapir, misəkrəh kin nipran, mharəh misap.’ ¹⁴ Tukmə gavman rərig nəvsaoyen kin, kimawə jakhavən misərəhu huvə kimawə min. Kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien iran.” ¹⁵ Ror pən, mobael minə a kimnhavəh mane a, masor naha nhagin yame kimnhani. Kini nəmə İsrəl kasərig nəvsaoyen eikuə a miseriaji-pə ai taktakun.

*Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)*

¹⁶ Kini narmamə leven kape Yesu kimnhavən Galili, mhavən ye tukwas kirik yame Yesu rimini ta tuk əria mə tukhavən ikin. ¹⁷ Nipig kisəm In, kini kisəgnəgin In. Mərig tiksın, kapəria nərigien ror kiraru. ¹⁸ Kini Yesu ruə tuk əria, mini-pən tuk əria mə, “Kughen rimivəhsi-pə nehuəyen minə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye tokrei tana. ¹⁹ Ror pən, yakamher-pre kin əmia mə takhavən mhavi narmamə ye kantri minə fam ye tokrei tana mə tukhauə kafak narmamə, kini misor baptaes irəria ye nhag Tatə Kughen minə Tini, mine Nanmin İmərhakə. ²⁰ Kini mishajoun əria mə tuk səri-pən fam nəgkiarlen yame yimini-pre tuk əmia. Kini nəfrakisien mə jakamarə kitawə-m kimiə ye nipig m-fam meriaji Nipig Kwasiğ.”

Mak Nægkiarien Huvə yame Mak rimirai Nægkiarien kwakwə ye nəkwəkwə e Mak

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e- nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhanı mə Jon Mak rimirai nəkwəkwə e. In, pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu Kristo. Mərig kamni kimə in fren huvə kirik kape Pita yame iriu kiravən ikin minə fam. Ol Wok ramni mə in apa kupən, Mak rimnor wok iriu Pol, kini ai, mivən mor wok iriu Banabas.

?Rimirai ramvən kimi pa? Kamni kimə Mak rimnamarə apa Rom ye nipig rimirai nəkwəkwə e. Kini tukmə ror in rimnamarə iriu Pita, kwasig ikin kishopni Pita. Mak rimirai nəkwəkwə e rivən kimi nəməhuak minə apa Rom mine yamə mine pəh nien mə kwənərəus kapə nəmə Isrel. Kitawə kharkun mə ramvən kimi nəmə pəh nien mə nəmə Isrel meinai Mak ramhoprai nıprai norien minə kape nəmə Isrel, kini mirai nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien e kamni kimə Arameak, yame nəmə Isrel kwənharkun ta. Mərig Mak rukreikin nəgkiarien minə a rivən ye nəgkiarien kape nəmə Gris, yame nəmə Rom kimnhanı.

?Narayen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig Mak rimirai nəkwəkwə e, nəmə Rom kimisarmaru ye tanə ehua yame rarkurao ye tahik e kamni kimə Meditèrian. Kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, kini kasarə ye nəmərinuuy. Ror pən, rimar əmə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kirik ritərhav mivən ikin minə fam. Ye nipig a, Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo rimnaiyu aihuaa əmə ye tanə pisin pisin minə ye swatuk minə apa Rom.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Mak rorkeikei mə tukrini-ərhav atuatuk nəvsaoyen fam kape Yesu, mə in pa, kini rimnor naha, kini mamhajoun naha. Tukmə ror in rorkeikei mə tukrivəhsi-haktə nərigien kape nəməhuak minə apa Rom, meinai narmamə khapsaah kimisor ahas pən kimi əriə. Mak rimnəvsao pik kin nipig əutən yamə mine tukripiuə tuk narmamə kape Yesu. Kini mini-ərhav norien kape Yesu mə In min rimnamarə ye nipig əutən minə.

Jon Baptaes raməmır ye tipəvsik mamniərhav nəgkiarien

(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ In e Nægkiarien Huvə kape Yesu Kristo, Ji Kughen. ² Profet kupən kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəvsao kin mini-ərhav mə, “Kughen rima,
“Yakamher-pre kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien.

In tukror apnəpənə ye swatuk kafam.*

(Mal 3:1)

³ Yermamə kirik ramok-rapomh ye tipəvsik, mamni mə,

“Taksor apnəpənə ye swatuk kape Kughen, yame in Yermaru kapətawə.” ’’ *(Aes 40:3)*

⁴ Kini ai kwən kirik, nhagin e Jon, rimaue ye tipəvsik, kini mor baptaes ye narmamə mə tukror nımtatien mə kwəsarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mımə, “Taksarar ye nərigien kapəmıə, misarakikin təvhagə hah, kini misor baptaes.” ⁵ Kini ai narmamə fam ye yerkwanu a Judia mine Jerusalem khavən misəm in. Mamhani-ərhav-pən təvhagə has kapəriə. Kini Jon ror baptaes irəriə ye nu apa Jodan. ⁶ Jon rıpəh nivəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.† Kini nan nəviginiən kəvraiuyuk əmə mine sukapak. ⁷ Kini in ramni-ərhav pən tuk narmamə mə, “Kwasig irak, yermamə kirik e tukrua In yerpirig rapita yo. Yo yakpəh nəmhenien mə to yakənımkur kini mırısın-ta nəərəus ye kafan sandel. ⁸ Mərig yo yimnor əmə baptaes irəmıə kin nu; kini mərig In tukror baptaes irəmıə kin Nanmin Rhaka.”

Jon rimnor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Ye nipig a, Yesu rimasi-pən Nasaret, yerkwanu kirik ye Galili. Muə e Jon raməmır ikin. Kini ai Jon rimnor baptaes iran ye nu apa Jodan. ¹⁰ Nipig Yesu rimneiwaiyu mhekimter min ye tame nu, In məm məknekın mə napuə rimnəkweg. In rəm Nanmin kape Kughen risi-pən aikin meiwaiyu-pə tukun rəmhen kin mak ye tanə. ¹¹ Kini ai, nəgkiarien kirik rimasi-pən ye rao ye neai mamni mımə, “Ik Narik yame yakorkeikei. Rikik ragien pik tuk Ik.”

Setan rimnarkut tuk Yesu

(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

* **1:2:** Kughen raməgkiar kimi Yesu ye ves e. **1:4:** Wok 13:24; 19:4 **† 1:6:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. **1:6:** 2 King 1:8; Mat 11:8 **1:7:** Wok 13:25 **1:11:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7

¹² Mæknekin, Nanmin kape Kughen rimnækeikei kimi Yesu kini mikir mivæn apa ye tipævsik. ¹³ Aikin, Setan ramarkut mä tukrukrao ye nærigien kafan kape nipig foti. Yesu ramaræ iriæ nar miragh aparu minæ. Kini nærig agelo minæ kimisarha huvæ tukun.

*Yesu rimirikakun kafan wok apa Galili
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)*

¹⁴ Kini kiræhsi-pæn Jon ye kalabus. Kwasig ikin, Yesu ripivæn Galili, mamni-ærhav Nægkiarien Huvæ kape Kughen. ¹⁵ Mimæ, "Taktækun ai, rinor atuatuk nipig. Narmaruyen kape Kughen ruauæ-ta. Taksarar ye nærigien kapæmiæ tuk tævhagæ hah kapæmiæ, mhani næfrakisien ye Nægkiarien Huvæ kape Kughen."

*Yesu rimnokræn kin narmamæ kuas- narmamæ kape niviyen kæmam
(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)*

¹⁶ Kini ai, Yesu rimnæriwæk ye nikar lugun Galili, kini mæm kwæræ mir kiraru, nhagriu e Saemon mine naorahini Andru. Iriu kwarukin net, meinai iriu yermamæ kape niviyen kæmam. ¹⁷ Kini Yesu rini-pæn tuk æriu mimæ, "Rauæ mirakwasig kin Yo. Pæh yakor æmiru yermamæ mir kape niviyen narmamæ." ¹⁸ Mæknekin kræpæh kapæriu net, mwarar, mirakwasig kin.

¹⁹ Kini Yesu ræriwæk mivæn kæskæh æmæ min, kini mæm kwæræ mir kiraru. Kwajikovæ mir kape Sebedi. Nhagriu e Jemes mine Jon. Kaokwætæ ye nækwai bot kapæriu, kini marajir æsigin net kapæriu. ²⁰ Mæknekin Yesu rokræn kin æriu. Kini ai iriu kwærer mwæpæh rimriu Sebedi ramæmir ye nækwai bot iriæ kafan narmamæ minæ. Kini iriu mirakwasig kin Yesu.

*Yesu rimnæko ta yarmhæ ye yermamæ kirik
(Luk 4:31-37)*

²¹ Yesu mine narmamæ kafan kimnhavæn apa yerkwanu kirik, nhagin e Kapaneam. Kini ye Sabat min kirik, Yesu rivæn apa nimæhuak kape næmæ Isrel, kini mamhajoun narmamæ. ²² Narmamæ kimisarig kafan nægkiarien, kisakur, meinai kafan nægkiarien nanmin aikin, ripæh næmhenien kin nægkiarien kape næmhajoun kape Loa kape Moses. ²³ Ye nipig a, yermamæ kirik, nanmin has ramærer-pæn iran. Kini in ruæ min ye nufuginien kapæriæ. Kini mok-rapomh kin Yesu mimæ, ²⁴ "¡Eh! ¡Yesu, yemæ Nasaret! ?Nakamuæ ikin e mæ takhawor æmawæ? Tukmæ ror Ik nimauæ mæ takoriah æmawæ." Kini mamni min mimæ, "Yo yakwir-kun-ta mæ Ik e Ik Yemæ Imærhakæ kape Kughen."

²⁵ Mærig Yesu rimnægkiar skai pæn kimi nanmin has ai, mimæ, "¡Eh! Pim. Æta ye yermamæ e." ²⁶ Mæknekin, nanmin has ai ror niprai yermamæ rætæmnimin pik kini mokræn ehua, mæta iran, mivæn isok. ²⁷ Kini narmamæ minæ aikin kisæm kisakur, misaiyoh æriæ minæ mhama, "¡Eh! ?Rhawor e? Nægkiarien vi kirik e. Kwæn e kafan nægkiarien, nanmin aikin. Tukmæ In nægkiar kimi nanmin has minæ kasor nækwan." ²⁸ Mækneikin, nævsaoyen kape Yesu ritærhav markuraoye Galili.

*Yesu rimnor huvæ narmamæ khapsaah
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)*

²⁹ Mæknekin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhatærhav ye nimæ kape nufuginien kape næmæ Isrel mhavæn atuatuk ye nækwai nimæ kape Saemon mine Andru, ³⁰ misæm kuhu Saemon ramokie-okie mamapir. Kini kirhævsao-pæn kin kimi Yesu. ³¹ Yesu rivæn, mivæh kwermæn, mivi haktæ, kini rhekimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini piahwaru ai rivæn, mivæhsi-pæn næviginien kimi æriæ.

³² Kini rinamenaiyu, narmamæ yamæ mine kimnhamhæ, mine narmamæ yamæ mine nanmin has ramæmir iræriæ, iriæ minæ tiks in kimnhakir-pæ æriæ tuk Yesu. ³³ Narmamæ minæ fam a yerkwanu aikin, kasofugin æriæ minæ ye kwæruæ ye nimæ Yesu ramaræ ikin. ³⁴ Kini Yesu ror huvæ narmamæ khapsaah yamæ mine kimnhavæh namhøyen pisin pisin. In mamæko ta min nanmin hah minæ ye narmamæ, mamni-æhu nanmin has minæ mæ tukhapæh nisægkiarien, meinai iriæ kwænharkun-ta In.

*Yesu ramniærhav kafan nægkiarien apa Galili
(Luk 4:42-44)*

³⁵ Kæni rikwamer kin, yenpig-enpig ægkæp, Yesu rarar mivæn apa ikin narmamæ kharkæk ikin mamæhuak. ³⁶ Kini ai, Saemon mine in minæ tiks in khavæn masarha-kin In. ³⁷ Kisæm In, khani-pæn tukun mhama, "Narmamæ fam kasarha-kin Ik." ³⁸ Mærig Yesu rimæ, "Nikam. Pæh khavæn apa yerkwanu pisin pisin, ipakæ tuk ætawa. Pæh yakni-ærhav nægkiarien aikin, meinai Yo yimauæ tukun." ³⁹ Kini ai In ræriwæk markuraoye Galili, mamni-ærhav

Nægkiarinen Huvə kape Kughen ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Maməkota nanmin hah minə ye narmamə.

Yesu rimmor huvə yermamə kirik rimivəh nimhəyen əutən kirik ye tikin
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Kini yermamə kirik yame rimivəh nimhəyen əutən ye tikin, in rimaue məm Yesu, kini mənimkur ye nimirin mamasək. Mamiyoh kin nasituyen, mima, “Tukmə nakorkeikei, nakirkun nor-huvəyen yo.” ⁴¹ Kini Yesu, rikin rewaiyu tukun. Mərəhu-pən kwermın iran, kini mima, “Yakorkeikei mə takhuvə min. !Isanin!” ⁴² Məknekin niprai yermamə ai rhuva min, nəmhəyen ai rirkək min iran. ⁴³⁻⁴⁴ Kini Yesu rəgkiar skai pən kimin, mima, “Takpəh nəvsaoyen kin kimi narmamə. Mərig takvən mərer ye nimir pris, pəh in rəm min ik. Kini ik mivən, məhuak mivəhsi-pən narimnar kimi Kughen rəmhen kin yame Moses rimini mə takor, pəh narmamə kisəm mə naknəsanin.” ⁴⁵ Mərig yermamə ai rimitarhav məvsao kin kimi narmamə. Ror pən, Yesu rima to riphə min nivənien yerkwanu minə məriwək ye nimir narmamə, meinai iriə kamhaku-pən pik In. Kini mərig In raməmir əmə apa ikin ruhiko ikin. Narmamə fam khavən masəm In aikin.

2

Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame nipran rimamhə
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹ Nipig tiksın ruə mivən, Yesu rirerig-pən min yerkwanu e Kapaneam. Kini narmamə kwəsərig mə In aikin. ² Kini ai, narmamə khapsaah khavən aikin, mhavən imə, kwənmhaan rimərəkəskəh. Nimə rukwar meriaji kwəruə risisəg. Kini ai Yesu ramni-əhrav-pən Nægkiarinen kape Kughen tuk əriə. ³ Mərig nipig raməgkiar hanə, narmamə kuas kharəh yermamə kirik. Nipran rimamhə. ⁴ Nimə rukwar kin narmamə, ror pən, iriə to kharəh nharəhyen yermamə ai mhavən ipəkə tuk Yesu. Mərig khavən mishaktə apa tokrei nimə, misəhipu ta nikar nimə kirik, kini mharəh nikaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən. ⁵ Yesu rəm nhatətəyen kapəriə, mini-pən tuk yermamə ai nipran rimamhə, mima, “Kafak kwajikovə. Yo yakwərhəsi-ta ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

⁶ Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kasəkwətə, misəm norien a, minəsaiyoh əriə minə tukun, ⁷ mhama, “!Ah. !Kwən e ramni hah Kughen! Nægkiarinen e rahas. Kughen pisin əmə In rirkun nivrəhsitayen narpinien kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa min to rirkun nivəhsi-tayen?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kini mini-pən tuk əriə, mima, “? Rhawor e nakasərig məknekin? ⁹ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimie nakasəm əfrakis? ? Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ? Uə mə jakni mə in tukrhekimter mirəh kafan nikaokao məriwək mamvən? ¹⁰ Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyen ye tokrei tanə e tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məknekin marar mini-pən tuk yermamə nipran rimamhə mima, ¹¹ “Yakamni-pre tuk ik mə takhekimter, mirəh kafam nikaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwanu.” ¹² Yesu raməgkiar hanə, kini yermamə ai rhekimter, mirəh kafan nikaokao ye nimirie, məriwək mamvən.

Məknekin narmamə kimsəm kisakur. Misəgnəgin Kughen, mhama, “!Eh! Kitawə kharəh nisəm-hanə-yen nar kirik ror məknekin.”

Yesu rimmokrən kin Livae mə tukruə mikwasig kin
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən min ye nikar lugun, narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini In rimməvhag kimi əriə. ¹⁴ Kini ai, in rimməriwək mivən kəskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rimmamərer tuk mane kape takis. Kini Yesu rini-pən tukun mima, “Yuə, mikwasig kin Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknekin, yermamə ai rhekimter kini mikwasig kin.

¹⁵ Kini ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvigin kwis iriə narmamə minə kape nivəhyen mane kape takis, mine narmamə tiksın min kamni kimə “yor təvhagə has minə,” mine kafan narmamə minə- meinai narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. ¹⁶ Ye nipig a, nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses kimsəm Yesu. Iriə tiksın a Farişi minə, kasəm Yesu raməvigin iriə yor təvhagə has minə, kini kinisaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhama, “? Rhawor e kwən e raməvigin iriə yor təvhagə has minə e?” ¹⁷ Mərig Yesu rimmərig nəgkiarinen kapəriə, mini-pən tuk əriə mima, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kasəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə tukasəkeikei mhavən misəm dokta.

Pəh nien mə Yo yımauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nıkam. Yımauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kısıaha.”

Nhajounien kape Yesu in nar vi; nhajounien kape loa in nar əkwəs
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Kini, ye nıpig a, narmamə minə kape Jon Baptaes, mine Farisi minə kwəsəpəh nəviginien misatuakəm tuk nəhuakien, raməri-pən loa kape Moses. Kini narmamə minə tiksin khauə misaiyoh Yesu, mhamə, “Ɔm-ru. Narmamə minə kape Jon, mine Farisi minə min, kharkun nisəpəhyen nəviginien. ?Mərig rhawor e kafam narmamə minə khapəh nisorien məknakin?”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə, mımə, “Tukmə yermamə yame kimmərəkək kafan, kini nagienien iran ramvən hanə, in minə tiksin to khapəh nisəpəhyen nəviginien. ²⁰ Mərig tukrıpior nıpig kape narmamə tukhauə mharəh Yermamə yame kimmərəkək kafan, mhavən isok tuk In minə tiksin. Ye nıpig a in a, In minə tiksin kharkun nisəpəhyen nəviginien iran.”*

²¹ Kini mımə, “To yermamə kirik rıpəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rineikus ta]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ²² Kini to yermamə kirik rıpəh nivəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit reikus, kini waen raiyu fam. Mərig yermamə a tukrivi-pən waen vi ye tiki waen vi.”

Yesu raməvhag ye nıkarin kape Sabat
(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ Nıpig kirik ye Sabat, Yesu mine kafan narmamə minə kasəriwək mamhavən mhatarhav-pən yerki wit tiksin.† Kini narmamə kafan minə kharhi kwənkwai wit nəriə. ²⁴ Kini Farisi minə khani-pən tukun mhamə, “! Eh! Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”‡

²⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Tukmə ror nakhapəh nisəhvekinien ye Nəkwəkəwə kape Kughen norien yame King Deved rimmor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkərəv. ²⁶ Nıpig e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kini mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehua kape Kughen mamən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə, kini kisen. Kini mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə arnapig tukhapəh nisənen. Mərig pris minə əmə kharkun nisənen.”§

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mımə, “Səmru, Sabat rıpəh nıkirien narmamə. Mərig narmamə kamhakir Sabat. ²⁸ Ror pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narimnar fam mine Sabat.”

3

Yesu rimmor huvə kwermi yermamə kirik yame rimnahas
(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

¹ Yesu rimavən min ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Nıpig ai, yermamə kirik, kwermın rimmarpəvin. ² Mərig narmamə tiksin kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha-əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nıkam. ³ Kini Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermın rimmarpəvin mımə, “Yuə marer ye nımri narmamə.” ⁴ Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” Kini kisəkwətə misarpnapig əmə. ⁵ Kini Yesu rarha mərarəo irəriə. Niehmaa rhai in. Kini mərig rikin rarə meiwaiyu min tuk əriə, meinai kapəriə kapə riskai pik. Kini mini-pən tuk kwən a mımə, “Huatuk kin kwermim.” Kini ai, kwən ai rhuatuk kin kwermın, ruahuvə əgkəp.

⁶ Mərig Farisi minə kimisəm norien a, kisap, mhavən misəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgkiarieren tukun mə tukshopni.

Narmamə khapsaah kimmhakwasig kin Yesu

⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin, miseiwaiyu-ərhav ye nıkar lugun. Kini narmamə minə Galili khapsaah kimmhakwasig kin əriə. ⁸ Narmamə min aikin kimisərig nəvsaoyen kin Yesu, kini mamhauə mə tuksəm. Khatərhav iku pisin pisin minə.

* 2:20: “Yermamə yame rimmərəkək pə pə,” nıpran e Yesu. Mine “In minə tiksin” nıpran e Kristen minə. Nıpig Yesu rimməpəh əriə mımə ye nai kamarkwəo kin, kimisasək. † 2:23: Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin. ‡ 2:24: Loa e kape Moses yame ramni-əhu mə takpəh nəsimien ye Sabat. Eks 20:8-11. § 2:26: Kwanage e kape Deved raməmir ye 1 Saml 21:1-6 2:27: Dut 5:14 3:4: Luk 14:3 3:6: Mat 22:15-16

Tiksin kimnhasi-pən apa Judia. Tiksin khasi-pən apa Jerusalem. Kini tiksin khasi-pən apa Idumia, tiksin khasi-pən ye nīkar nu Jodan, mine ye kwənmhaan minə yame ipakə tuk Taea mine Saedon. ⁹ Narmamə khapsaah pik. Yesu rimnamni-pən tuk kafan narmamə, mīmə, “Taksor apnəpenə ye bot kirik, pəh yakat-pən aikin, meinai narmamə kamhakupə Yo.” ¹⁰ In ramni məknakin meinai In rimnor huvə ta narmamə khapsaah yamə mine kimnhamhə. Kini narmamə yamə mine kimnhamhə aikin kisarkut mə tukhavən pakə tukun mharap misəsanin. ¹¹ Kini narmamə yamə mine nanmin hah ramərer-pən irəriə, tukmə kisəm əmə Yesu, khamir ye nimrin. Kini masokran ehuə kin, mhamə, “!Ik Ji Kughen!” ¹² Mərig Yesu rəgkiar skai pən kimi nanmin hah minə, mətapig kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.

*Yesu rimirpen aposol minə kafan twelef
(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)*

¹³ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə fiak ye tukwas kirik. Kini rokrən min kin kafan tiksin narmamə yame In rimnorkeikei, mə tukhauə pakə. Kini iriə khauə pakə. ¹⁴ Kini ai In rirpen kafan narmamə twelef. Mifəhsi-pən nehuəyen kimi əriə, kimə, Aposol* minə, mə iriə tukasəmir ipakə tukun tuk nini-ərhavyen Nəgkiarrien Huvə kape Kughen ¹⁵ kini mhavəh nirkunien tuk nəkotayen nanmin hah ye narmamə. ¹⁶ Nhag namasur twelef e ror məknəkin: Saemon (yame Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita); ¹⁷ mine Jemes; mine piauni Jon (yame kwajikovə mir kape Sebedi. Yesu rhen-pən min nhagriu mə, Boanejes. Kini nipran rimə, Pikwarien mir kape Karuəruə); ¹⁸ mine Andru; mine Filip; mine Batalomiu; mine Matiu; mine Tomas; mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas; mine Tadeas; mine Saemon Selot† ¹⁹ mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin reighan-pən kin Yesu kimi nəmə hah minə.

*Narmamə tiksin kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nasaniənen kape Setan
(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)*

²⁰ Yesu rirerig-pə yerkwanu. Kini ai narmamə khapsaah khauə masəm min In. Mamhauə, mhauə, kini kwənmhaan kape napisien ramrirkək tuk əriə. Nipig kape nəviginiən ramrirkək min. ²¹ Nipig famle kafan minə kimisərig, məknakin khauə mə tukhani-əhu, mhakir, misap, meinai nəmə aikin kimnhami mhamə kapən kapə rameno-eno. ²² Mərig namhajoun tiksin kape Loa kape Moses kimnhatərhav Jerusalem, mhauə, mamhani mhamə, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai Bielsebul, yemehua kape nanmin has minə, ramərer-pən iran.”

²³ Kini Yesu rokrən kin narmamə minə ai khauə ipakə tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk əriə, mīmə, “Nikam. ?Nakharkun mə Setan rirkun nəkotayen Setan uə? Nikam. ²⁴ Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoariah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. ²⁵ Kini rəmhen min kin yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwanu a to ripəh narə-huvəyen. ²⁶ Rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai narəyen kapəriə ror kiraru, kwəseikus-eikus nimə en kape Setan. Kini norien kape Setan to ripəh nərer-timtin-ien. Tukrasaah-əsaah mirkək.

²⁷ “Kini mamhen min kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rivən mətu kafan narimnar, kini in maməmir, yermamə pisin kirik to ripəh nivəniən məkrəh kin. Tukmə yermamə kirik rimə tukrəkrəh kin, tukrəkupən mirkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mirkun nivəniən məkrəh kin kafan narimnar. ²⁸ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nivəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. ²⁹ Mərig tukmə nakhani has Nanmin kape Kughen, to Kughen ripəh nivəhsi-tayen nipig kirik. Təvhagə hah a tukraməmir kape rerin.” ³⁰ Yesu raməgkiar məknakin meinai in apa kupən kimnhami mhamə nanmin hah kirik raməmīr iran.

*Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarrien kafan
(Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)*

³¹ Kini ai, piau Yesu minə, mine nisini khatərhav-pən min. Kini masəmīr iruə. Kini misher-pən kin kirik mə tukrivən mokran-pən kin. ³² Narmamə khapsaah kasəkwətə imə misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pən tukun, mhamə, “Yemasur, nisinin, mine piam minə mine kafam kakə minə kisorkeikei mə tuksem-ru Ik apa iruə.”

³³ Mərig Yesu rini-pən mə, “?Pa e nisinik? ?Mīne nipa e piak minə?” ³⁴ Kini In marha mərərao ye narmamə yamə mine kisəkwətə misarkurao kin, mīni-pən tuk əriə mə, “Kimiə

3:10: Mat 14:36 **3:11:** Luk 4:41 **3:12:** Mak 1:34 * **3:14:** “Aposol” nipran ramni yermamə kirik yame kamher-pən kin. **3:16:** Jon 1:42 **3:17:** Luk 9:54 † **3:18:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik yame rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin gavman kape nəmə Rom. **3:22:** Mat 9:34; 10:25 **3:31:** Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14

e nisinik minə mine piak minə. ³⁵ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Kughen rorkeikei, in e piak, in e nisinik, mine in e kafak kakə.”

4

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai

(*Mat 13:1-9; Luk 8:4-8*)

¹ Ye nipig a, Yesu rarə meiwaiyu-pə min ye nikar nu. Narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini Yesu ruvən ye bot mamkwəə aikin maməvhag kimi narmamə. Kini narmamə kasəkwəə i-fiak masətarig kin. ² In rimnəwhag kimi əriə kin narimnar khapsaah ye nuhpikinien minə. Kini mīmə, ³ “!Sərig-ru! Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Kini mərig in rimavən mə tikrisuv kweru nai, mipik mivitəg-ətəg fam, kini tiksin rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksin rəsaah-pən ye tokrei kapiet yame nimoptanə rikəskəh ikin, murə aihuaa əmə. ⁶ Kini mərig mīrh rhaktə mhen əpni fam. Kisaukei fam meinai nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksin rəsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknəkin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksin rəsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwaairiə khapsaah. Tiksin kimnhakuə kin kwənkwaairiə toti, kini tiksin kimnhakuə kin sikisti, kini tiksin kimnhakuə kin wan handred.”

⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə, mīmə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimə rarə, sərig huvə nəgkiarient e.”

Narmamə tiksin kisaiyoh Yesu kin niprai nuhpikinien

(*Mat 13:10-17; Luk 8:9-10*)

¹⁰ Kini Yesu rivən In pisin, kini kafan narmamə twelef, iriə narmamə tiksin min khavən minisaiyoh-pən kin niprai nuhpikinien minə. ¹¹ Kini In rimni-pən tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaig; mərig yəkwəni-ərhav-pre ta tuk əmiə. Kini mərig Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhpikinien tuk narmamə yamə mine kasəmīr iruə, ¹² rəmhen kin yame Profet Aesea rimini mə,

“Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nipran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

Tamə iriə kisərig mharkun, kini misarar ye nərigien kapəriə, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah kapəriə.”

(*Aes 6:9-10*)

Yesu ramni-ərhav niprai nuhpikinien kape yermamə yame rimisuv kweru nai

(*Mat 13:18-23; Luk 8:11-15*)

¹³ Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə, mīmə, “?Rhawor e? ?Nakaseinein hanə niprai nuhpikinien e? Tukmə ror məkne, ?takshawor pən iran mine mharkun min niprai nuhpikinien minə min tiksin? ¹⁴ Nuhpikinien e, nipran ramni məknəkin: Yermamə yame rimisuv kweru nai, in rəmhen kin yermamə yame ramni-ərhav nəgkiarient kape Kughen. ¹⁵ Narmamə tiksin yame kisərig nəgkiarient a, kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən ye swatuk. Rəmhen kin yame kimisərig nəgkiarient kape Kughen, taktəkun əmə Setan rivəhsi-ta min. ¹⁶ Kini narmamə tiksin kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kapiet kini murə aihuaa əmə. Rəmhen kin yame kisərig nəgkiarient kape Kughen, rikiriə ragien tukun, ¹⁷ mərig khapəh nhavəhs-huvəyen nəgkiarient yerkiəriə, masərer kape nipig kwəkwə əmə. Kini tukmə kharəhpikin nipig əutən, uə narmamə kisor ahas pən kimi əriə tuk Nəgkiarient Huvə kape Kughen, məknəkin kamhamir. ¹⁸ Kini narmamə tiksin yame kisərig nəgkiarient kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən yerki kwənurkəsik. Kisərig nəgkiarient e, ¹⁹ mərig kasətarig pik tuk narimnar kape nimraghien kapəriə. Kini nautə reikua irəriə, mivi əriə, ror rikiriə ramvən əmə tuk mane. Norien a rorrah nəgkiarient kape Kughen, ripəh norien kwənkwan. ²⁰ Kini narmamə tiksin kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaah-pən ye nimoptanə huvə. Kisərig nəgkiarient a, mharkun. Kini mhavəh kwənkwa nəgkiarient a ye narəyen kapəriə. Iriə tiksin kamhavəh kwənkwan rəmhen kin toti; tiksin kamhavəh sikisti; kini tiksin kamhavəh kwənkwan wan handred ye narəyen kapəriə.”

Nhatəyən kapətatəwə rəmhen kin laet yame raməsiə

(*Luk 8:16-18*)

²¹ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “To kipəh nivəhyen laet kirik kukrai-pən ye nəkwai baket, uə ye nəpag bed. Nikam. Tukaməkeikei kiruk haktə. ²² Tukmə nar erkwaig,

4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 4:2: Mat 13:34; Mak 4:33-34 * 4:4: Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rari-pən norien kape nisuyven wit. † 4:7: Yesu ripəh ninien kwənurkəsik, mərig rimini nərəus kirik yame ror nhirin.

4:19: Mat 19:23-24 4:21: Mat 5:15; Luk 11:33

tukamækeikei kəm. Tukmæ kuvrig æpis, kini mærig tukramækeikei mier-pæ ikin rhakak ikin.
²³ Tukmæ kimiæ narmamæ yame nimætirgimæ raræ, sætærig huvæ kin nægkiarien e.”

²⁴ Kini Yesu rini-pæn min tuk æriæ mimæ, “Nægkiarien e nakasærig, takasækeikei misærig huvæ. Narmamæ yame mine kisærig kafak nægkiarien kini mhapæh nisæripæn-huvæyen, to khapæh nharkun-huvæyen. Mærig narmamæ yamæ mine kisærig kafak nægkiarien kini misæripæn huvæ, tukhavæh nirkunien min rhaktæ haktæ. ²⁵ Narmamæ yame mine kisari-pæn kafak nægkiarien, Kughen tukrivæhsi-pæn min nirkunien kimi æriæ. Mærig narmamæ yamæ mine kisærig nægkiarien e kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivæhsi-ta nirkunien kækæh yame rikiriæ ramæsik mæ iriæ kharkun.”

Narmaruyen kape Kughen ramhaktæ atuk

²⁶ Kini Yesu rini-pæn min tuk æriæ mimæ, “Narmaruyen kape Kughen ræmhen kin kweru nai yame yermamæ ramsuv yerki næsimien. ²⁷ Tukmæ yenpig, ramapir. Mæ yeraan, in ramariwæk mamavæn. Mærig kweru nai in ramhaktæ atuk æmæ mamehuæ. Mærig kwæn a reinein mæ rhawor e mamor mæknekin. ²⁸ Nimoptanæ æmæ ror kweru nai ramhaktæ, mamor nimarin, kini mavus jihin, kini mamkuæ kin kwænkwan. ²⁹ Kini nipig tukmæ kwænkwan rimruæ, kini yermamæ ai rivæn mamrhi meinai neriaji nipig kafan.”

Narmaruyen kape Kughen ramehuæ ye nasaninien kafan

(Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kini Yesu rimæ, “?Narmaruyen kape Kughen in ræmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen? ³¹ In ræmhen kin kwænkwai nai kirik kamni kimæ mastad. Kwænkwai mastad rarkwæskwæ rapita kwænkwai nai minæ fam. ³² Mærig tukmæ ræsaah, in muræ mamehuæ pik, mapita nai minæ tiksins. Mamtikimkimin man yerpærig minæ khauæ masor-pæn nimairiæ ye rægrægin.”

³³ Nipig fam, Yesu ramævrag kimi narmamæ khapsaah kin nægkiarien ye nuhpikinien, reriaji atuatak nirkunien kapæriæ. ³⁴ In ramægkiar kimi narmamæ apnapig ye nuhpikinien æmæ. Mærig tukmæ In mine kafan narmamæ minæ, ramhoprai-pæn niprai nægkiarien kafan kimi æriæ.

Yesu rimini-æhu nimætag ehua ye tame tahik

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Kini ye nipig a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mimæ, “Pæh khavæn apa nikar lugun pæn.” ³⁶ Kini kisapta ye narmamæ, misat-pæn ye bot yame Yesu ramkwætæ iran, mhavira. Kini bot minæ tiksins kimmhakwasig min kin æriæ. ³⁷ Mhavira, mhavira, nimætag ehua kirik ravæn kin tahik rehuæ pik, ipakæ rakætænim kin bot. ³⁸ Mærig Yesu ramapir mamæsawæ huvæ ye nækwai bot. Mærig narmamæ kafan minæ kimmhasig In, mhama, “Yhajoun, !Emru! !Natuksæmmim, mærig Ik nakpæh nærigien!”

³⁹ Mækneikin Yesu rhekimter magkiar kimi nimætag mine tahik mimæ, “Rapæhræ.” Kini ai nimætag rewaiyu, tahik reiwaiyu; mamærinu min.

⁴⁰ Kini Yesu rini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mimæ, “?Nakshawor mamhagin mæknekin? ?Nhatætæyen kapæmiæ rirkæk hanæ uæ?”

⁴¹ Mærig iriæ kwænhagin pik. Mamhani-pæn tuk æriæ minæ mhama, “?Naha e yermamæ? ! Nar apnapig mæ nimætag mine tahik, mærig kawor nækwan!”

5

Yesu rimnækota nanmin has ye yermamæ kirik

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Kini ai, iriæ khatarhav-pæn min ye nikar lugun a, kini mhavhiak mhavæn ye kwænnhaan kirik kape næmæ Gerasa. ²⁻³ Kimmhatærhav ye nækwai bot, kini yermamæ kirik raræ misi-pæn min ikin kamnim narmamæ ikin, mamuæ miræhpikin Yesu. Kwæn a ramaræ ikin kamnim narmamæ ikin. Nanmin has ramæmir iran, keinein narkis-ætærækin-ien kin næræus uæ jen. ⁴ Nipig ripsaah kisarkis ætarækin nihun mine kwermmin kin jen, mærig in ramakapir-pir. Nagheen rehuæ, narmamæ kaseinein nharaptærækinien. ⁵ Tukmæ yenpig uæ yeraan, ramamir apa ikin kamnim narmamæ ikin uæ apa ye tukwas kini mamætæpar apomh, kini mamærtæih-ærtæih nipran kin kapier.

⁶ Nipig Yesu ramæmir hanæ isok, yermamæ ai ræm, kini raiyu ætkin muæ manimkur ye nimrin. ⁷⁻⁸ Yesu rini-pæn tukun mimæ, “!Nanmin has, æta!”

Kini nanmin has ai rokr-apomh mimæ, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpærig pik. ? Nakmæ takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mæ takpæh norien næmhæyen kimi yo.”

⁹ Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rimə, “Nħagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.” ¹⁰ Məknekin ramasək ətgin Yesu m-ripsaah mə tukri-pəh nəkota-pənien əriə apa isok.

¹¹ Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk ye niħu tukwas a. ¹² Kini nanmin has minə ai kisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Takəta-pən irəmwə yerki pukəh minə e.” ¹³ Kini Yesu reighan kin əriə kamhəvən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhavan yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

¹⁴ Narmamə kape nəviginiən pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnim, kini kisaiyu mhavan apa iməria ikin minə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnapig kin yerkwənu minə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khavən tukun misəm. ¹⁵ Khauə misəm Yesu, misəm yermamə ai, nukwao ehuə kape nanmin has rimnaməmīr iran kupan. Misəm ramkwətə mivəhsi-pən neipən. Kini nirkunien kafan ruahuvə. Narmamə minə ai kisəm khagin. ¹⁶ Kini nəmə minə kimisəm Yesu rimnəkota nanmin has kisəvsao kin yermamə yame nanmin has rimnaməmīr iran kupan, mine pukəh. ¹⁷ Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukri-ərhav a iməria ikin.

¹⁸ Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rimnaməmīr iran ramaiyoh-pən In mə iriū min. ¹⁹ Mərig Yesu riməni-əhu, mīmə, “Nikam. Takvən apa imam yerkwənu kimie kafam narmamə minə, kini məvsao kin narimnar yame Kughen rimnor kimik, meinai rikin rimneiwaiyu pik tuk ik.”

²⁰ Kini kwən ai ritərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rimnor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

Yesu rimnor huvə piraovin kirik yame rimivəh nəmhəyen, mor huvə min piakəskəh kirik yame rimamhə ramragh min

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kini Yesu rivəh bot məviəfugin ye nikar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao kin. ²² Yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənimkur ye nimrin ²³ kini masək ətgin, mīmə, “Yħajoun, piakəskəh kafak nimhəyen rineriaji. Yuə-ru mərəhu-pən kwermim iran, pəh in rəsanin.” ²⁴ Kini Yesu rivən iriū min.

Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriū. Mamhasig-sig əriə minə, misarkurao ye Yesu. ²⁵ Piraovin kirik aikin rimivəh nəmhəyen kape piraovin. Rimivəh nimhəyen ai meriaji newk twelef, nəmhəyen rapəh nirkəkien. ²⁶ Nipig minə fam, ramərig nəmhəyen. Kini rivən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan. Mərig nəmhəyen ripəh neiwaiyuyen; ramor pik. ²⁷⁻²⁸ Nipig rimnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini rikin rəsik mə, “To yakpirap neipən kafan, mipiəsanin.” Kini mivən mikwasig kin narmamə yamə mine kimnhakwasig kin Yesu, kini mərao-pən mirap neipən kape Yesu. ²⁹ Nipig rimirap əmə neipən kafan, məsanin. In mirkun mə to ripəh min nərigien nəmhəyen.

³⁰ Məknekin, Yesu rərig yerkin, mirkun mə nanmin kafan ror huvə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “?Pa e rimirap Yo?”

³¹ Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “! Əmrul! Kitawə khahum. ? Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimirap Ik?”

³² Mərig Yesu rarharha mamarhakin yermamə yame rimirap In. ³³ Məknekin, piraovin ai rərig mirkun naha nhagin yame rimnor in, kini muə məm Yesu, mənimkur ye nimrin. Migin pawk, mini fam ye nəfrakisien kafan. ³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhətəyən kafam rimnor ik naknəsanin. Takamvən ye nəmərinuyen. Kafam nəmhəyen rürkək.”

³⁵ Yesu raməgkiar hanə, narmamə tiksın khasi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, mhətərhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Takpəh norien narkutien kimi Yħajoun mikir mivən. Kafam piakəskəh ruamhə ta.”

³⁶ Kini Yesu rimnərig nəgkiariən a, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginiən. Hatətə əmə irak.”

³⁷ Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jemes, mine Jon, piau Jemes irisir min. ³⁸ Khatərhav-pə imei yemehuə a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhəuvrig-uvrig pik. ³⁹ Rauru-pən imə mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhəuvrig-uvrig pik a? Piakəskəh ripəh nimhəyen, mərig ramapir əmə.” ⁴⁰ Kisərig, kisarig iakei iran.

Məknekin Yesu rher-yerhav kin əriə apa iruə, mipəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwəmə misir ai yame karhikwasig kin In. Khavən misəm piakəskəh a. ⁴¹ Kini Yesu rivəh kwermim mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəgkiariən kapəriə, nipran rimə, “Piakəskəh,

yakamni-pre tuk ik mæ, 'Hekimter'.")⁴² Mæknekin, piakæskæh a rhekimter mæriwæk. (Kafan newk twelef æmæ.) Kimisæm norien ai Yesu rinnor, kisakur pik kin.⁴³ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, "Takhapæh nisævsaoyen kin norien e kimi narmamæ. Kini havæhsi-pæn næviginien kirik kimin pæh ræn."

6

Næmæ ime Yesu kimisæpæh In
(*Mat 13:53-58, Luk 4:16-30*)

¹ Kini Yesu ritærhav min aikin, miwæn apa iman ikin. Narmamæ kafan minæ kimnhakwasig kin. ² Sabat yame ramuæ, In rinnævhag kimi narmamæ æpa nimæhuak kape namæ Isrel. Narmamæ khapsaah aikin. Kini kisærig kafan nægkiarien, kisakur pik kin. Mamhani mhama, "Man, ?In ravæh hiæ nirkunien e? ?Ramhawor miwæh nirkunien? ?Rhawor mor nimtætien minæ e?"³ Kitawæ kwænharkun ta kwæn e. In kwajikovæ æmæ kape yermamæ yame ravhirækin narimnar kin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minæ e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kini kafan kakæ minæ kasaræ min e kitawæ miriæ." Kini narmamæ minæ a kasamækin In.

⁴ Mærig Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, "Tukmæ profet kirik kape Kughen, narmamæ tukhasiai in. Kini mærig, narmamæ iman ikin, mine kwænæræus kafan minæ, iriæ pisin æmæ khapæh nhasiaiyen in."⁵ In a kwænmaan a, ripæh nor-pikien nimtætien. Mærig In raræhu-pæn kwermîn ye narmamæ kwatiksîn yamæ mine kamhamhæ, kini mor huvæ æriæ. ⁶ Mærig Yesu rinnæm mæ narmînæ iman ikin kapæriæ nhatætøyen rirkæk, rakur.

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamæ twelef mæ tukhatærhav misævsao kin narmaruyen kape Kughen
(*Mat 10:5-15; Luk 9:1-6*)

Kini ai, Yesu ræriwæk mamarkurao yerkwænu minæ aikin mamævhag kimi narmamæ. ⁷ Kini mokræn kin narmamæ twelef kafan mæ tukhauæ, kini miwæhsi-pæn nehuøyen kimi æriæ tuk nækotayen nanmin has ye narmamæ. ⁸ Kini mimæ, "Tukmæ nakamhavæn ye swatuk, mhapæh nhavæhyen nar kirik. Takhapæh nhavæhyen bred, uæ nitip uæ mane. Takhavæh æmæ kaskin. ⁹ Kini mhavæhsi-pæn sandel, mærig takhapæh nhavæhyen neipæn kiraru kiraru."¹⁰ Mini-pæn min tuk æriæ mimæ, "Nipig tukmæ nakhavæn yerkwænu kirik, misaræ ye nimæ kirik, nimæ a in a taksaræ æmæ ikin miserijaji mhatærhav ikin mamhavæn. ¹¹ Mærig tukmæ yerkwænu kirik ripæh norkeikeiyen æmiæ mæ takhavæn imæriæ ikin, mhapæh nisætærigien kin æmiæ, takhatærhav imæriæ ikin, misarpita-arpita nimokur ye sandel kapæmiæ. Norien e tukror nimtætien mæ narmamæ yerkwænu a kimisor nar kirik rapæh næmhenien."

¹² Kini ai iriæ khatærhav, mhavæn, mhani-pæn tuk narmamæ mæ tuksarar ye nærigien kapæriæ tuk tævhagæ hah. ¹³ Kini masækota nanmin hah minæ ye narmamæ khapsaah. Kini masætæg-pæn nehe kwænkwaï olif* ye kapæn kapæ narmamæ khapsaah yamæ mine kamhamhæ, kini khahuæ.

Herod rimæ ta mæ Jon Baptaes ruæmragh min
(*Mat 14:1-2; Luk 9:7-9*)

¹⁴ Kini nævsaoyen kin Yesu ritærhav, kini king kape nar aikin, nhagin e Herod, rærig. Narmamæ tiksîn khamæ, "Mæ Jon Baptaes a. Mæ rimæmragh min kini mamor pik nimtætien."¹⁵ Mærig narmamæ tiksîn khamæ, "Nikam. Mæ Elæeja."

Kini mærig tiksîn khamæ, "Mæ profet pisin kirik. Ræmhen kin profet kupæn kape Kughen."

¹⁶ Mærig Herod rinnærig, mimæ, "Nikam. Mæ Jon Baptaes e, yame yimmæræru ta nipætæk nuan. Yækmæ rimimragh min."

¹⁷ Herod rikin rimnasik mæknekin meinai in apa kupæn, rimiræhsi-pæn Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip rinamkir piraovîn kirik, nhagin en Herodias; kini en, Herod rikir-ta min. ¹⁸ Mærig Jon rimini-pæn tuk Herod mæ, "Kamni-æhu mæ takpæh nikir-tayen piraovîn kape piam."¹⁹ Kini niemha rhai Herodias tukun, mæ tukrhopni Jon, mærig rineinæ ²⁰ meinai Herod rimisiai Jon, mirkun mæ in yermamæ atuatak kape Kughen, kini mamæm vi vi in. Nipig Jon ramægkiar mukrekin kapan kapæ Herod, kini Herod rorkeikei mæ tukrærig min.

²¹ Mærig nipig kirik, Herodias rimivæh kwænmaan tuk nhopniyen Jon. Herod rinnor næviginien ehua kirik mamor nipig kafan yame rimnarha iran. Kini mokræn kin gavman

5:41: Luk 7:14 6:4: Jon 4:44 6:11: Luk 10:4-11 6:11: Wok 13:51 * 6:13: Olif in nai kirik kamæn kwænkwan. Kamarkwæsis min nehen kamor oel kin. 6:13: Jem 5:14 6:14: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20

† 6:18: Kughen ramni-æhu mæ takpæh nikirtayen piraovîn kape piam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kini mærig tukmæ piam rimha, kafan kwajikovæ rirkæk, takamækeikei mikir kafan piraovîn. (Dut 25:5-6). 6:19: Lev 18:16

kafan, mine namehuə minə kape mobael, mine namehuə minə tiksin apa Galili; khaue ye nəviginien kafan. ²² Kini piakəskəh kape Herodias rivan min aikin, mamor danis ye nimiria. Nipig Herod mine in minə tiksin kimisəm, rikiria ragien tukun.

Kini Herod rini-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakirkun nivəhsi-preyen kimik. ²³ Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen. Nar apnapig tukmə rehuə pawk, yakirkun nivəhsi-preyen kim ik.”

²⁴ Kini ai piakəskəh ai ritərhav maiyoh nisini mimə, “?Nisinik, jakaiyoh-pən kin naha nhagin tuk rimik?”

Kini ai rini-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kin kapən kapə Jon Baptaes.”

²⁵ Məknekin, piakəskəh ai raiyu, mivən məm yermaru, kini mimə, “Yakorkeikei mə taktakun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

²⁶ Nəgkiarinen ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimmor nəgkiarinen əutən ye nimir in minə tiksin. To ripəh nəpəhyen. ²⁷ Ror pən, rher-pən kin mobael kirik mə tukrivən mikisəru nipətək nuai Jon, mirəh kapan kapa muə. Kini mobael ai rivan apa kalabus, mikisəru ta nipətək nuai Jon, ²⁸ mərəhu-pən kapan kapa ye tikiplet. Mivəhsi-pən kimi piakəskəh ai, mə tukrivəh mivən kimi nisini. ²⁹ Mərig narmamə kape Jon Baptaes kimisərig nəvsaoyen kin, khavən mharəh nipran, mhavən misəruhu-pən ye nəpəəg kapier.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mōr ripsaah, maməvigin narman faeftaosən kin (Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³⁰ Kini aposol minə kape Yesu khasi-pən min yerkwanu yamə mine Yesu rimmher-pən kin əriə ikin, mamhauə misəvəso-pən kin norien kapəriə mine nəvhagien kapəriə kimin. ³¹ Mərig narmamə khapsaah kimnhauə masəm In, kini iriə kafan narmamə minə kapəriə nipig rirkək tuk nəviginien. Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, pəh khavən apa ikin narmamə kharkək ikin kini misapis.”

³² Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin. ³³ Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhavən, kini kharkən əriə. Kini khatarəhav iməriə yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əriə. ³⁴ Mərig Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əriə meinai iriə kisəmhen kin sipsip minə tiksin yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əriə. Kini In raməvhag kimi əriə mamni narimnar ripsaah.

³⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khaue misəm In. Mhani-pən tukun mhamə, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini rinamenaiyu. ³⁶ Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

³⁷ Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə mə kimiə əmə taksəvigin əriə.”

Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə jaksoriah apnapig əmə tu handred taosen vatū[‡] ye bred, mhawəhsi-pən kimi əriə?”

³⁸ Mərig raiyoh əriə mimə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.”

Khavən misəm nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.

³⁹ Kini Yesu ruh rikiria mimə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuvə, misəkwətə ye nimrin nimrin.” ⁴⁰ Nimrin tiksin wan handred. Kini nimrin tiksin fifti. ⁴¹ Kini ai Yesu rivəh bred a kirkirip mine kəmam a kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəmam, mipik-pən kimi kafan narmamə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ⁴² Kini iriə kisəvigin tupriə rəsiis ⁴³ misəpəh nipərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip twelef khakwar min. ⁴⁴ Narmamə ai kimisəvigin, narman əmə, kisəmhen kin faef taosen.

Yesu raməriwək haktə ye nimar mar tahik (Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)

⁴⁵ Məknekin Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa ye nīkar lugun, mhavən yerkwanu kirik, nhagin e Betsaeda. Pəh In raməmīr, mher rik rik kin narmamə pəh kamhavən iməriə minə. ⁴⁶ Yesu raowia kin əriə, mapitan kin əriə, mhaktə mivən ye takwar kirik maməhuak.

⁴⁷ Rinəpignəp, bot ai raməmīr hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In raməmīr pisin apa fiak. ⁴⁸ In maməm əriə kasəsua ye bot, misəm rəuten meinai nīmətəg ramuh əriə. Kisisəg rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kini Yesu rəriwək ye nimar mar tahik mivən pakə tuk əriə. Natukrapita əriə, ⁴⁹⁻⁵⁰ mərig iriə kimisəm raməriwək ye nimar mar tahik, khamə ta yarmha. Kisəpəpəh mhagin pik.

6:30: Luk 10:17 **6:34:** Nam 27:17; Mat 9:36 **‡ 6:37:** Nakirkun min niniyen məknekin, “?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makuə seven us?” **6:44:** Mak 8:1-9 **6:46:** Luk 5:16
6:49-50: Luk 24:37

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”⁵¹ Kini ratpən ye bot, nimətag ror infamien. Kisəm kisakur rikiriə ragien.⁵² Mərig kapəriə kapə riskai hanə. Kimisəm pawk Yesu rimnəvigin narmamə khapsaah kin bred, məpəh irəkwak ramswin, mərig kimnhapəh nharkunien mə In pa.

Yesu rimnor huvə narmamə kimnhamhə apa Genesaret (Mat 14:34-36)

⁵³ Kini iriə kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmhaan kirik nhagin e Genesaret. Mhavi-tərekin kapəriə bot aikin.⁵⁴ Kini mhavhiak, narmamə min aikin kimisəm Yesu kini kharkun In.⁵⁵ Kini kisaiyu mhavən apa iməriə minə mhapik narmamə yamə mine kimnhamhə ye nikaokao mhavən ikin pukaa Yesu ramvən ikin.⁵⁶ Ikin minə fam Yesu ramvən ikin, yerkwanu ehua, mine yerkwanu kwəskwəh, narmamə minə khapik narmamə minə kamhamhə, masərə əswasig kin ye swatuk pisiək. Kini misasək ətgin mə tukreighaan kin narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nipeihage neipən kafan. Kini narmamə mifam yamə mine kimnharap, kimisəsanin.

7

Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu (Mat 15:1-20)

¹ Nəmhajoun tiksin kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən Jerusalem mhaue misofugin-pən tuk Yesu² kini misəm mə narmamə tiksin kape Yesu kasəvigin mamhavəh nəmkimik kirik meinai khapəh nisəravven rəri-pən natuakəmien kape nəmə Isrel.³ (Farisi minə, mine nəmə Isrel minə fam kamhakwasig kin narəyen kupən kapəriə. Tukmə khapəh nisəravven rəri-pən norien kapəriə, to khapəh nisəviginien.⁴ Kini, tukmə khasi-pən apa maket, mhaue yerkwanu, kini mhapəh nisəravven, to khapəh min nisəviginien. Kapəriə natuakəmien ripsaah ye nikarin kape nəspir-tayen nəmkimik ye pənkin, mine sospen mine besin kapəriə).*

⁵ Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mhamə, “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisəravven rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Eh. Kapəmiə niniyen rhuvə, mərig kapəmiə norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəfrakis ye nikarin kapəmiə mirai mamni mə,

“Nəmə minə a kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmir isok pik tuk Yo.

⁷ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarinen e kape Kughen, mərig ror əmə nərigien kin kape yermamə.”

(Aes 29:13)

⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwəsəpəh loa yame Kughen rimivəhsi-pre, kini minamhakwasig əmə kin nərigien kape yermamə.”

⁹ Kini mini-pən min tuk əriə mə, “?Kimiə nakhmə nakharkun pik nar? !Mərig nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə!¹⁰ Səm-ru, Moses rimini kupən mīmə, “Takhasiai nisinmiə mine rimimimə.” (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mīmə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ (Eks 21:17; Lev 20:9)¹¹ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisəsitu yen ye mamə mine tatə kapəriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien nivəhsi-pre kimik.’¹² Nakasəvhag kimi narmamə məknekin misətapig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinriə mine rimriə.¹³ Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarinen kape Kughen. Kini masor narimnar khapsaah ror məknekin.”

¹⁴ Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pən tuk əriə mə, “Taksətərig huvə, misərig mharkun.¹⁵ Nar raməmir iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to riphə norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen.¹⁶ Yermamə yame nimətergin rarə, tukrərig huvə nəgkiarinen e.”†

¹⁷ Kini Yesu rəta min ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisaiyoh kin nıprai nuhpikinien yame in rimini.¹⁸ Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? Takharkun mə narimnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye

6:51: Mak 4:39 * 7:4: Nəmə Isrel kisəuji-pən min loa tiksin tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pən ye nəkwəkwa kirik kima, Mishnah. † 7:16: Nəgkiarinen ye v. 16 rikak ye kopi akwas tiksin kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai afrakis uə nikam.

nimri Kughen. ¹⁹ Narimnar yame ror məknakin to rıpəh nıvənien yerkin. Mıvən ye tıpeuə en mıpıtarhav hanə mın.” (Nəgkiarfen a kape Yesu rini huvə fam nəvıgınen mınə ye nımrı Kughen).

²⁰ Kını In mımə, “Mərig narimnar yame ramsı-pən yerki yermamə in en ramor yermamə raməmkımık ye nımrı Kughen. ²¹ Meinai yerki yermamə, nərigien hah rıpsaah, rəmhen kın nəkrəhyen kın pıraovın, nhopniyen yermamə, napır-pənien tuk piakwənahın, nəkrəhyen, ²² nəptıgıen kın nautə, norien has, nor-apnapıgıen nar, neıkuəyen, nıniyen nıkar jır, nanıpieni, nəgkiar-ausitien, mine nətəwaoyen. ²³ Norien has mınə a kamhası-pən yerki yermamə mor yermamə raməmkımık ye nımrı Kughen.”

Pıraovın kırık yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nıfrakısien ye Yesu (Mat 15:21-28)

²⁴ Kını Yesu rıtərhav mın aıkin meıwayıyü ərhav kwənmhaan ehüə kırık, nhagın e Taea. Mıayıyü apıs-apıs pawk, mıvən imə, mərig narmamə a kharkun mə In eıkin e. ²⁵⁻²⁶ Kını pıraovın kırık, nanmın has rınnəmır ye kafan piakəskəh. Pıan ai pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. In rımnarha apa Fonısia, ye provıns a Sırıa. Kını rımnərig nəvsaoyen kın Yesu, kını ruə, mənımkur ye nımrın masək ətgin mə tukrəko ta nanmın has ye kafan piakəskəh.

²⁷ Mərig Yesu rini-pən nuhpıkini kırık tukun mımə, “Pəh kwajıkovə mınə əmə tıksəvıgın tuprıə rəsiis. Rıpəh natuatukien mə tukvəh nəvıgınen ne kwajıkovə karakıkin-pən kımı kırı mınə.”[‡]

²⁸ Mərig pıraovın ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kırı mınə kharkun nısənien nımsımsı nəvıgınen ne kwajıkovə mınə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol.”[§]

²⁹ Kını Yesu rini-pən mın mə, “Nımnhorpın məknen nəgkiarfen, rhuvə. Nanmın has ruatərhav ta ye kafam piakəskəh. Rerig-pən imam yerkwanu.”

³⁰ Pıraovın ai rırerig-pən iman yerkwanu məm kafan piakəskəh ramapır huvə ye nıkaokao. Nanmın has ruatərhav iran.

Yesu rımnor huvə kəru kırık, mor huvə mın rəgkiar

³¹ Kını ai, Yesu rıtərhav mın provıns a Taea, kını meıwayıyü-pə mapıta provıns a Saedon, muə e Galılı, mıvən kwənmhan ehüə kırık nhagın e Dıkapolıs. ³² Kını kharəh kəru kırık yame rıpəh nəgkiarfen, mhauə kımın. Mısayıoh-pən Yesu mə tukrərəhu-pən kwermın ye yermamə ai, pəh rhuvə.

³³ Kını Yesu rıvəh yermamə ai, mıravən isok tuk narmamə, mıvəhsi-pən kwənkwaı kwermın ye nımətərgı yermamə ai, məjai kwənkwaı kwermın, kını mırap neramı yermamə ai. ³⁴ Kını marha faktə ye neai, mərig kafan nərigien rıpam, kını meıhagh əpır. Kını mını-pən tuk yermamə ai mə, “!Efata!” (Nıpran rımə, “!Ekwagı!”). ³⁵ Məknekin, nımətərgı yermamə ai rəkwag, kını neramın rıhuatuk, məgkiar huvə.

³⁶ Kını Yesu rini-əhu əutən tuk narmamə mə tukharəh nısəvsaoyen kın norien a. Mını-əhu əutan pawk, mərig rıriə kısəvsao kın mamharpın. ³⁷ Kını rıriə kısakur pik kın nımtatien a, mamhani mhamə, “Man. Kwən a rapıta. Rırkun nar əfrakis. Ramor huvə kəru mınə mine narmamə khapəh nısəgkiarfen.”

8

Yesu rımnor nımtətien kırık, maməvıgən narman fo taosen

(Mat 15:32-39)

¹ Ye nıpıg a, narmamə khapsaah khauə mın mısəm Yesu. Rıriə, nəriə nəvıgınen rırkək. Ror pən Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mınə mə, ² “Rıkık reıwayıyü pik tuk narmamə mınə e. Kıtawa mıriə kasəmır nıpıg kısısər, kını nəriə nəvıgınen rırkək. ³ To yakher-pən kın əriə yerkwanu kamhavən, kırık rəmkərəv ye swatuk, nımrın rapıg, kını rımır, meinai tıksın kımınhası-pən isok.”

⁴ Kını narmamə kafan mınə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hıə nəriə nəvıgınen? İkin eıkin e kwənmhan əkwak.”

⁵ Kını Yesu rıayıoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven.”

⁶ Kını Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” Kını mıvəh nıpar bred ai, mını vi vi Kughen tukun, kını makapır-pır, məhi-pən kımı kafan narmamə mə tıksəvıgın narmamə kın aıkin. Kını ai rıriə kısor. ⁷ Kwajı kəmam tıksın mın aıkin. Yesu rini vi vi Kughen tukun, mını mə tukhavəhsi-pən mın kımı narmamə ai. ⁸ Kını kısəvıgən, tuprıə rəsiis fam. Mısəpəh

[‡] **7:27:** Yesu raməgkiar kın kırı meinai nəmə Isrel rıriə khamə nəmə Fonısia mınə nəmə Sırıa kısəmhen kın kırı. Ror pən khamə takasıtı ye kwajıkovə mınə kape nar Isrel, mıpəh nasıtuyen ye kwajıkovə mınə kape tanə pısın. **§ 7:28:** Pıan a rınnəgkiar kın nımsımsı nəvıgınen ror nuhpıkini kın. Mə Yesu ramasıtı ye narmınə Isrel, mərig nıpar nasıtuyen kafan in aıkin. To rapəh nəhipən-fam-ien kımı narminə Isrel.

nipərpərin mhavai-pən ye kəmeiru ehuə seven. ⁹ Iriə kiməsəvigən, narman əmə, rəmhen kin fo taosen. Kini Yesu rher rik rik kin əriə. ¹⁰ Kini ai iriə kafan narmamə minə, mhavən ye bot, mhavən apa kwənmhan ehuə kirik, nhagin e Dalmanuta.

*Nəmhajoun minə kape loa kape Moses khamə tuksəm nimtətien kirik
(Mat 16:1-4)*

¹¹ Kini ai, Farisi tiksin khauə masəni-əhu Yesu mə to rapəh norien nimtətien kirik ye nimirə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. ¹² Kini Yesu rikin rəpou, meihagh əpir, mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e kimia narmamə nakəsarə ye rao e, nakhamə taksəm nimtətien kirik? Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə taktəkun ai, to nakhapəh nisəmien nimtətien kirik ror məknenkin.” ¹³ Kini Yesu rəpəh namhajoun minə a, matpən min ye bot, məviəfugin-pən ye nikar lugun.

*Yesu rimmor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kapərhiə kapə riskai pik
(Mat 16:5-12)*

¹⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəru kin bred mhavəh əmə nipər bred kirikianə əmə. ¹⁵ Kini Yesu rimmor kwirig kimi əriə ye nuhpikinien mīmə, “Takəsərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Herod.”*

¹⁶ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin niprai nuhpikinien a, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rima kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e nakəsəm əmiə minə mə bred rikək? ?Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyən? ?Mishawor mhapəh nisərig-huvəyən? Kapəmiə kapə riskai pik. ¹⁸ Nimirimə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisəmien. Nimatərgimə pawk əmə eikin, mərig nakhapəh nisərigien. Tukmə ror nakwəsərukən fam narimnar yame kitawə kimisor. ¹⁹ Nipig yimivəh nipər bred kirkirip, makapir-pir, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, mərig kimisəpəh nipərpər nəviginiən, ?nakhavai-pən ye nitip kuvhuun?”

Khamə, “Twelef.”

²⁰ Kini rarə maiyoh min əriə mə, “Nipig yimivəh nipər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisən, kini mhapəh nipərpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”

Khamə, “Seven.”

²¹ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “?Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

Yesu rimmor huvə nimrin pis kirik rhuvə min

²² Kini ai khauə mhavhiak min yerkwanu kirik nhagin e Betsaeda. Kini narmamə tiksin kharəh nimrin pis kirik mhauə kimi Yesu mə tukrəəhu-pən kwermən iran. ²³ Kini Yesu riwəh kwermi yermamə ai mikir miravən isok tuk yerkwanu. Kini ai, rəjai nimrin, kini mərəəhu-pən kwermən iran, mīmə, “?Nakarha maməm nar uə nikam?”

²⁴ Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kini mīmə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə iriə nai minə.”

²⁵ Kini Yesu rarə mərəəhu-pən kwermən ye nimrin, kini ai yermamə ai rarə huvə. Kini nimrin rəmtir, məm huvə nar. ²⁶ Kini Yesu rher-pən kin mamni mīmə, “Takvən apa imam ikin, mərig takpəh nivənien yerkwanu e nimasi-pən ikin.”

*Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo
(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)*

²⁷ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav min mhavən yerkwanu minə ipakə tuk kwənmhan ehuə kirik nhagin e Sisaria Filipae. Kisəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhəni mə Yo e pa?”

²⁸ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksin khamə Ik e Jon Baptaes; tiksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tiksin khamə Ik e profet kupən kirik kape Kughen.”

²⁹ Kini In raiyoh əriə mə, “?Mərig kimia nakamhəni mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rima, “Ik e Kristo.”*†

³⁰ Kini ai Yesu rini-əhu ətən pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

*Yesu rimməkupən mirkun, mini-ərhav mə tukrimhə, kini mimgagh min
(Mat 16:21-23; Luk 9:22)*

8:9: Mak 6:35-44 **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29 * **8:15:** “Yis” in nar kirik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape nəmhajoun kape loa kape Moses mine Herod rivan yerki narmamə, ror nərigien kapəriə raməsiis kin nahasien. **8:15:** Luk 12:1 **8:17:** Mak 6:52 **8:19:** Mak 6:41-44 **8:28:** Mak 6:15 * **8:29:** Jon 6:68-69
† **8:29:** “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nipran rima, “Yermamə yame Kughen rimini kupən mə tukrher-pə kin tuk niwəh-miraghien ətawə.” **8:30:** Mak 9:9

³¹ Kini Yesu ririkakun maməvhag kimi kafan narmamə minə mīmə, “Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhayen ye narimnar khapsaah. Nəmehuə kape nəmə minə Isrel, mine jif pris minə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuksəmakin Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərig nīpig kisisar tukruə mivən, kini Yo jakimragh min.” ³² Rini-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekin Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamniəhu-pən nəgkiarien yame Yesu rimini.

³³ Mərig Yesu rarar, məm kafan narmamə minə, mini-pən skai tuk Pita mīmə, “!Setan! ! Ap ikin e! Nərigien kafam rīpəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

Yermamə kape Yesu tukrəta ye narimnar yame in atuk rorkeikei
(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)

³⁴ Yesu rokrən kin narmamə mifam aikin a, mine narmamə kafan, khaue kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhayen rəmhen kin nəmhayen ye nīmhayen ye nai kamarkwəo kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁵ Yermamə yame ramgin tuk kafan nīmraghien, tukraməkeikei mīmə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nīmraghien rerin. ³⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nauta rehuə pik ye tokrei tanə e, mərig in ramarakikin kafan nīmraghien tukun, nanmin tukrerwei. ³⁷ Mərig nar kirik rirkək min tuk nīvəhyen nīmri nīmraghien kafan. ³⁸ Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pik təvhagə has. Tukmə nakauris kin nini-ərhavyen nhagik mine nəgkiarien kafak ye nīmri mirh, Yo min jakauris kin nini-ərhavyen nhagim nīpig Yo, Ji Yermamə, jakrərig-pə min kimawə agelo rhakə minə ye neihuəyen kape Rimik.”

9

¹ Kini Yesu rini-pən min, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksın kasarə ikin e to khapəh nəmhayen miseriəji nīpig narmamə tuksəm Kughen ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nīmrin rukreikin muə mor pisin
(Mat 17:1-9; Luk 9:28-36)

² Nīpig sikis ruə mivən, Yesu rikir Pita, Jemes mine Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. Kharərər mhrəm mə nīprai Yesu rukrekin muə mor pisin. ³ Neipən kafan rhawən pik. Kini to yermamə kirik ye tokrei tanə e rīpəh norien neipən kirik rhawən masiə məknakin. ⁴ Kini yermamə misir ai kafan kīrhəm yemasur kupən mir kape Kughen kisari, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, mawəgkiar irisir Yesu.

⁵ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun, rhuə mə kimasir jakrharə əmə ikin e. Pəh yakrharəkwəpək nīmə kisisar: Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.” ⁶ (Khrigin, kini Pita rimməgkiar apnapig əmə).

⁷ Məknekin napuə kirik reiwayu, muvrig əpis əriə. Kisərig nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mīmə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kin In!”

⁸ Məknekin, krharhaha, mrihpəh min nīrhəmien əriə. Yesu pisin əmə ramərə.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu ətən pən tuk ərisir mīmə, “Takrhihpəh nīrhəvsaoyen kin mirheriəji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nīmhayen kafak.” ¹⁰ Kini irisir kimirhivəh tim tim nəgkiarien kape Yesu, mərig irisir atuk əmə kīrhəiyoh ərisir minə mirhīmə, “?Nəgkiarien e ramni, tukrimhə mīmragh min, nīpran ramni naha?”

¹¹ Kini kinirhəiyoh Yesu mirhīmə, “?Rhawor nəmhajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?”

(Mal 3:1)*

¹² Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Elaeja rimməkupən muə tuk nətu-huvəyen narimnar fan. ? Mərig rhawor Nəkwəkwə kape Kughen rimə ‘Narmamə tuksəmakin Ji Yermamə kini tukrərig nəmhayen ye narimnar rīpsaah?’ † ¹³ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Elaeja ruauə ta. Kini narmamə kasəri-pən nərigien kapəriə misor ahas pən tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini.”

Yesu rimməkota nanmin has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Irisir krhuə iriə narmamə minə kape Yesu, misəm min narmamə khapsaah. Namhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə minə. ¹⁵ Məknekin misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhavən tukun misətərum-pən iran.

¹⁶ Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mīmə, “?Nakasotgoh kimi nəmə minə e tuk naha?”

¹⁷ Kini mærig yermamæ kirik ruæ mini-pæn tukun mæ, “Yhajoun, yo yimiræh kafak pikwarien muæ mæ jakæm lk, meinai nanmin has ramæmir iran, mamor in reinein nægkiarien. ¹⁸ Tukmæ nanmin has rærer-pæn pik iran, kini mamæsuæ kin, ramæmir-pæn ye nimoptanæ. Nehe nakwan ramtærhav, mamoh kwæruæ, kini nipran rikimkim pik. Kini yakaiyoh-pæn kafam narmamæ mæ tukæsko-ta nanmin has, mærig kaseinein.”

¹⁹ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, “!Kæsi! Kimiæ yamæ mine naksaræ e towel, nhatætøyen kapæmia rirkæk. ?Kitawæm kimiæ tuksaræ miseriaji naha nipig nakpishatætæ irak? Haræh pikwarien en mhauæ.”

²⁰ Kini kharæh mhauæ kimin. Nipig nanmin has rimnæm Yesu, mækneikin ror pikwarien a rætæmnimin, mamæso-k-æsok ye nimoptanæ. Kini nehe nakwan ramtærhav rhawæn.

²¹ Kini Yesu raiyoh-pæn rim pikwarien mæ, “?Rimnor mækneikin m-kivhuun ai taktækun?”

Kini rini-pæn tukun mæ, “Rimnamarkæskæh mirikakun. ²² Nipig ripisaah nanmin has ramæsuæ-pæn kin ye nap uæ ye nu, mamarkut mæ tukrimhæ. Tukmæ nakirkun nasituyen, rikim reiwaiyu tuk æmawæ, kini masitu.”

²³ Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “?Nakhawor mamaiyoh mæ yakirkun nasituyen uæ? Yakirkun norien narimnar fam kimi narmamæ yamæ mine kashatætæ irak.”

²⁴ Mækneikin, rim pikwarien ai rok-rapomh mini mæ, “Yakamhatætæ, mærig kafak nhatætøyen rarkæskæh. !Takor yo mæ jakhatætæ pik min iram!”

²⁵ Kini Yesu ræm mæ narmamæ kamhauæ ipakæ tukun, kini rægkiar pæn skai kimi nanmin has mimæ, “!k nanmin hah. Nimætærgim ræru. Nakeinein nægkiarien. Yakamni-pre tuk ik mæ takætæ ye pikwarien e, mipæh min nuøyen tukun.”

²⁶ Mækneikin nanmin ai rok-rapomh mor niprai pikwarien ai rætæmnimin kini mæta iran. Kini iriæ kisæm niprai pikwarien ai mamhani mhama, “Ruamhæ ægkæp.” ²⁷ Mærig Yesu rivæh kwermmin, mivi haktæ, kini rhekimter.

²⁸ Kini Yesu rauru-pæn min imæ, iriæ pisin æmæ kafan narmamæ minæ kinh kisaiyoh In mhama, “?Kimawæ yakshawor miseinein nækotayen nanmin has a?”

²⁹ Kini Yesu rimæ, “Nanmin has yamæ mine kisor mækneikin, næhuakien pisin æmæ rirkun nækotayen æriæ.”[‡]

Yesu rimini-ærhav min mæ tukrimhæ

(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰ Kini khatærhav-pæn min aikin mamhavæn misapita yerkwanu minæ e Galili. Mærig Yesu ripæh norkeikeiyen mæ narmamæ tukharkun kwænmhæan yame In ramaræ ikin, ³¹ meinai In ramæwhag kimi kafan narmamæ minæ mamni mæ, “Yermamæ kirik tikreighan-pæn kin Yo, Ji Yermamæ, ye kwermi tikmir minæ kafak. Mærig tukshopni pawk Yo, tukreriaji nipig kisisæ, Kughen tukror min Yo yakimragh.” ³² Mærig narmamæ minæ kafan kharæh nharkunien niprai nægkiarien a. Mhagin min kin naiyohyen kin nipran.

?Pa e in yermamæ yame in rehuæ rapita?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Kini khatærhav-pæ min ye yerkwanu kirik, nhagin a Kapaneam, mhavæn ye nækwai nimæ. Kini Yesu rimnaiyoh kafan narmamæ mimæ, “?Naksæriwæk ye swatuk, masotgoh kimi æmiæ minæ tuk naha?” ³⁴ Kini iriæ kharæh nhaniyen nar kirik tukun meinai kimnamhauæ ye swatuk masotgoh mæ iriæ pa nhagin in rehuæ rapita æriæ minæ tiksins.

³⁵ Kini Yesu ritei-æhu makwætæ mokræn kin kafan narmamæ twelf khauæ, kini mini-pæn tuk æriæ mæ, “Tukmæ kimiæ kirik rimæ tukreihua mapita narmamæ, kafan nærigien tukramækeikei meiwaiyu ægkæp. Kini mamor atuæ kin æmæ kape narmamæ.”

³⁶ Kini riræh kwajikovæ kirik mærip in ye kwerkwan iræriæ. Miræh-si haktæ, mini-pæn tuk æriæ mimæ, ³⁷ “Yermamæ yame ravæh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovæ kirik ræmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pæh nien mæ ramasitu æmæ irak, mærig ramor min kimi Yermamæ yame rimnher-pæ kin Yo.”

Yermamæ yame ripæh nini-hahyen ætawæ, kitawæ kirik en

(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)

³⁸ Kini Jon rini-pæn tuk Yesu mæ, “Yhajoun. Yermamæ kirik e yakasæm rawæh nhagin mamækota nanmin has kin ye narmamæ. Kini yakhani-æhu meinai ripæh nien mæ kitawæ kirik.”

9:23: Mat 21:21; Mak 11:23 **9:26:** Mak 1:26 ‡ **9:29:** Swatuk pisin kirik tuk ninien v. 29: “Nanmin has yamæ mine kisor mækneikin, næhuakien æmæ mine næpæhyen næviginiin, rirkun nakotayen æriæ.” **9:30:** Jon 7:1 **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34 **9:32:** Luk 9:45 **9:35:** Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 **9:37:** Mat 10:40

³⁹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagik mamor nımətətien kin, to rıpəh narar-mınien mini has nhagik. ⁴⁰ Yermamə yame rıpəh ninihasien ətawə, in kitawə kirik. ⁴¹ Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu ye pənkin, mivəhsi-pre kimi əmiə meinai kafak e kimia, kini Yo e Kristo, kini kwən en, tukrivəh əfrakis nərokien iran.”

⁴² Kini Yesu rini mın mə, “ Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpınien ehuə kimin. Kini narpınien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapier kirik ye nıpətək nuan, karkwərhao kin apa ye tame tahik mə tukrəmнім. ⁴³ Kini tukmə kwermim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir, yame nap to rapəh nıpsien. ⁴⁴ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap mın to rapəh nıpsien. ⁴⁵ Kini tukmə nihum ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərəru ta. Rhuvə pik mə takpəh nihum kirikianə, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nihum kwis mir. ⁴⁶ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap mın to rapəh nıpsien. ⁴⁷ Kini tukmə nımrim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta. Rhuvə pik mə takpəh nımrim kirikianə mivən kin apa ye rao ye neai. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nımrim kwis mir. ⁴⁸ In aikin

“ ‘Sirət minə to khapəh nhamhəyen,

Kini nap mın to rapəh nıpsien.’

(Aes 66:24)

⁴⁹ “Nap tukrəsaah-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kin yame kaməviətəg-pən nıgar ye nəviginien. ⁵⁰ Nıgar in nar huvə kirik. Kini mərig tukmə nıgar rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekın mın? Pəh narəyen kapəmiə tukrheikən, kini takasarə ye nəmərinyuen.”

10

?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu rarə mıtərhav mın aikin mivən provins e Judia, mivən maməmır apa nıkar nu kirik nhagin e Jodan. Kini narmamə khapsaah kimnhauə mın masəm In. Kini In raməvnhag kimi əria, rəmhen kin yame In ramor rerin.

² Kini Farisi tiksin khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarinen kirik rapəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Rhawor tukmə yerman rəpəh kafan piraovin? ?Ramakapir loa uə nıkam?”

³ Kini Yesu raiyoh-pən əria mımə, “?Naha e loa Moses rimivəhsi-pre kimi əmiə məkupən?”

⁴ Kini iriə khama, “Moses rimneighan kin mə yerman rırkun nıraiyen nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in.”*

⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əria mımə, “Moses rimirai loa en meinai kapəmia kapə riskai pik.

⁶ Mərig kupən, nıpig Kughen rımnərəhu nımoptanə, ‘In mor mın yerman mine piraovin.’ (Jen 1:27) ⁷ Ror məknakin mə yerman tukrətə ye rımnı mine nisini, kini iriü piraovin mwarə kirikianə. ⁸ ‘Tukwarə mə nıprairiü kirikianə.’ (Jen 2:24)

Kini iriü kwis tukwarə kirikianə. ⁹ Meinai Kughen riməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rıpəh nakapirien narəyen kapəriü.”

¹⁰ Kini ai, Yesu mine kafan narmamə kharerig-pə yerkwanu, kini iriə kisaiyoh-pən mın kin. ¹¹ Kini In rini-pən mın tuk əria mımə, “Yerman yame rapəh kafan piraovin mamvən mamarkurək-pən mın ye piraovin pisin, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovin. ¹² Kini piraovin yame rəpəh kafan yerman, kini mivən mamarkurək-pən mın ye yerman pisin, in mın ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

Yesu rıvəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə minə

(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³ Kini narmamə tiksin khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermim irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əria. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əria. ¹⁴ Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini məgkiar skai pən kin kimi əria mımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en. ¹⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rıkin rıpəh nagienien tuk nıvəhyen kafan nərigien rewaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rapəh nıvənien ye Rao ye Neai.” ¹⁶ Kini

9:40: Mat 12:30; Luk 11:23

9:41: Mat 10:42

9:43: Mat 5:30

§ 9:44: v. 44 rıkək ye kopi akwas tiksin kape

Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nıkam.

* 9:46: v. 46 rıkək ye kopi akwas tiksin kape Niutestamen.

Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nıkam.

9:47: Mat 5:29

* 10:4:

Nəgkiarinen e raməmır ye Dut 24:1-4.

10:8:

Efes 5:31-33

10:11: Mat 5:32

10:15: Mat 18:3

In mīpik kwajikovə mīnə kīni mərəhu-pən kwermīn irəriə, kīni mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə.

Yermamə kirik kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nīmraghien rerin
(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Kīni Yesu rarə, mapitan kīn əriə, kīni yermamə kirik raiyu muə məm. Kīni mənīmkur ye nīmrin. Mīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mīne yakamərar rerin?”

¹⁸ Kīni Yesu rīmə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ¹⁹ Ik nakwīrkun ta loa yame Moses rīmīni mə, ‘Takpəh nhopniyen yermamə. Kīni mīpəh napir-pənien tuk piraovin pīsīn. Kīni mīpəh nəkrəhyen. Kīni mīpəh nīni-apnapigien nar meikuə kīn ye yermamə kirik. Kīni mīpəh neikuəyen kīn nəkrəhyen. Tuk nīpig mīnə fam takamsiai rīmīm mīne nīsīnim.’”[†]

²⁰ Kīni kwən ai rīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Loa mīnə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²¹ Kīni Yesu rəm tim tim kwən ai, kīni morkeikei pik. Mīni-pən tukun mīmə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kīni mivəhsi-pən kimi yavən has mīnə. Kīni kafam narimnar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kīni ik muə, mikwasig kīn Yo.”

²² Nīpig kwən ai rīmərīg nəgkiarien yame Yesu rīmīni, rīkīn rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. Rarar map ta ye Yesu.

²³ Kīni Yesu rarha-pən məm kafan narmamə kīni mīni-pən tuk əriə mīmə, “!Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mīne kapəriə nautə rehuə tuk nīvənien pəh Kughen rarmaru irəriə.”

²⁴ Kīni kafan narmamə kisakur kīn nəgkiarien ai. Kīni in rarə mīni-pən mīn tuk əriə mīmə, “Kwajikovə kafak mīnə, rəutən pik tuk yermamə tuk nīvənien pəh Kughen rarmaru iran.”

²⁵ ?Nakasərig mə narmirəgh ehuə kirik, kamni kīmə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nīkam, rəutən pik. Rəmhen əmə mīn kīn yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətəyen aikin a pəh Kughen rarmarmaru iran.”

²⁶ Kīni narmamə kafan mīnə kisakur, mīnəsaiyoh əriə mīnə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nīmraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rəm tim tim əriə mīni-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rīpəh norien. Kughen pīsīn əmə In rīrkun norien. Meinai In rīrkun norien narimnar fam.”

²⁸ Kīni Pita rhekimter maiyoh mīn mīmə, “?Mərig rhawor irəmawə? Yīməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhaū, mhakwasig kīn Ik.”

²⁹ Kīni Yesu rīni-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kīni maməta ye kafan narimnar rəmhen kīn nīmə, uə piauni, uə kafan kaka, uə rīmni mīne nīsīni, uə kafan kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nīni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen,

³⁰ narimnar a to khapəh nharkək-mīn-ien tukun. Yermamə ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kīn wan hundred, rəmhen kīn nīmə, mīne piauni, mīne nīsīni, mīne kafan kaka, mīne kafan kwajikovə, mīne nəsimien kafan (mərig tukhauh mīn in). Kīni ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nīmraghien rerin. ³¹ Mərig, narmamə mīnə e kasəkupən tukpihamakwasig, kīni yamə mīne kamhakwasig tukpihauə mīpīsəkupən.”

Yesu rīmīni-ərhav mīn mə tukrimhə kīni mamragh mīn
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Kīni Yesu mīne kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Yesu rīkīr əriə mhavən. Kīni kafan narmamə kisakur pik. Kīni narmamə apnapig tiksīn yamə mīne kīmnhakwasig kīn əriə, kīmnhagin mīn. Kīni Yesu rokrən kīn kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikianə. Kīni mīni-ərhav narimnar yame tukritərhav-pən tukun. ³³ Kīni mīni-pən mīmə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kamhavən Jerusalem. Kīni ikīn aikin a, narmamə tiksīn tuksarəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mīne namhajoun kape loa kape Moses. Kīni iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo. Mīseighan-pən kīn Yo kimi narmamə mīnə e pəh nien mə nəmə Isrel, ³⁴ pəh tuksarh iakei irak, kīni mīsərig-əvhin əpəs Yo, mīsərkis-ərkis Yo, kīni mīshopni Yo. Kīni mərig jakamragh mīn ye nīpig yame ror kisīsər kīn.”

Jemes mīne Jon kwaiyoh kīn nar kirik tuk Yesu
(Mat 20:20-23)

³⁵ Kīni ai, Jemes mīne Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kīraua mwəm Yesu, mīrəni-pən tukun mīrəmə, “Yhajoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kīni əmrū.”

³⁶ Kīni Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”

[†] **10:19:** Loa mīnə e kīmnharai ye Eks 20:12, mīne Dut 5:16-20. [‡] **10:24:** Nakirkun nīniyen mīn məknekin. “Riskai pik tuk yermamə yame ramətgə pik ye kafan nautə, tuk nīvənien ye Rao ye Neai.” **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30

10:34: Mak 8:31; 9:31

³⁷ Kini krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkwtə ye nıkarım matuk, kini kirik tukrəkwtə ye mawor, nıpig lk takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

³⁸ Mərig Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig mın nəmhayen ye nıpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə? ?Uə nakramə kimiru nakwəmhen mə takwarə ye nıpig əutən rəmhen kin yame Yo jakarə iran?”*§

³⁹ Kini iriu kramə, “Thə. Kimru yakwəmhen.”

Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru nakrarkun niwərigien nəmhayen rəmhen kin yame Yo jakərig. Kini kimiru nakrarkun mın narəyen ye nıpig əutən rəmhen kin yame Yo jakarə iran. ⁴⁰ Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwtə ye nıkarık matuk, kini kirik ye mawor, Yo yakeinein nıvəhsi-preyen. Mərig Kughen rımıvəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rımını-ta mımə iriə tuksəkwtə ikin.”

⁴¹ Nıpig narmamə mınə tiksin kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kin, niemhaa rhai əriə tukun. ⁴² Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhuaə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuaə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə mınə. Kini kapəriə nəmehuaə mınə kasəviətərəkin-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ⁴³ Mərig rıpəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə mınə tiksin, nərigien kafan tukreiwayu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. ⁴⁴ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukramkir əmiə maməkupən, in mın tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam ⁴⁵ meinai Yo mın, Ji Yermamə, pəh nien mə yımauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Mərig yımauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nımraghien marpin nımraghien kin kape narmamə fam.”*

Yesu rımınor huvə nımri Batimeas

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav mın, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. Kini nımrin pis kirik ramkwətə ye nıkar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nıpig fam in ramawə-pən kin mane tuk narmamə. ⁴⁷ Kini nıpig in rımınərig mə Yesu, yemə Nasaret, ramuə, ramokrən kin mamni mə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁸ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimin, mhamə, “!Ah! Pim.”

Mərig in ramrıpın əmə ye nokrənien. Mamni mə, “! Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁹ Kini Yesu rarar, mını-pən tuk əriə mımə, “Hani-pən tukun mə ruə.”

Kini iriə khavən misokrən kin nımrin pis ai, mhamə, “Eh. Agien. Yuvən. Ramokrən kin ik.”

⁵⁰ Kini nımrin pis a rarar məknekin məpəkiək-ta kin kafan kot, kini mivən məm Yesu.

⁵¹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini rini-pən tukun mə, “Yhajoun. Yakorkeikei mə nımrik tukrarha, pəh yakəm nar.”

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Rhuəv əmə. Takamvən. Nhatətəyen kafam rımınor ik nakwahuvə mın.”

Məknekin nımrin rarha. Kini rəm nar. Kini ai in mıkwasig kin Yesu.

11

Yesu rımavən Jerusalem mor əpu mə in king

(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu mir kıraru, nhagrii e Betfas mine Betani, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kıraru kafan, mımə ² “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Mwəm kwaji dongki kirik kipəh nəsuə-hanəyen iran, kimirkwəji. Nakrarsin, mwəsig mirauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mımə, “?Nakwhawor mawor məknekin?” Nakrani-pən tukun mirəmə, “Yermaru rımə tukrasuə ye dongki e. Pəh nien mə tuk tu, rarpin-pre mın.”

⁴ Kini ai, kıravən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nıkar swatuk. Kimirkwəji ipakə tuk kwəruə ye nımə kirik. Kini kırarsin, ⁵ narmamə tiksin kasərer aikin mınəsaiyoh əriu

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 § **10:38:** Ye v. 38, Yesu rımınəgkiar kin nuhpikinin məknekin, “?Nakrarkun niranım-pən-ien ye pənkin yame jaknım-pən ikin uə? ?Uə nakrarkun nırawəhyen baptaes yame Yo jakpiwah uə?” Mərig Translesen Komiti rımınəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprari nuhpikinin mirai əmə nıpran. **10:39:** Wok

12:2; Rev 1:9 **10:42:** Luk 22:25-26 **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35 * **10:45:** Mak 10:45 in rəmhen kin nuknei nərigien kape nəkwəkwə e yame Mak rımırai. **10:52:** Mak 5:34

mhamə, “Eh. Kwəra mir. ?Nakwhawor marirsin dongki e?” ⁶ Kɪni iriɯ krəni-pən nəgkiarien yame Yesu ruini-pən ta tuk əriɯ. Kɪni namə minə ai kiseighan kɪn. ⁷ Kirərəh dongki ai mirəuə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriɯ mawəpeinə-pən ye nimetai dongki. Kɪni Yesu rəsua iran. ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mimhahuvə-pən kɪn kimi swatuk; kɪni misərai nimar nai misətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kɪn Yesu kɪni mine yamə mine kimnhakwasig kɪn kasokrən ehua mamhani,

“!Səgnəgin Kughen!”[†]

Pəh khawəhsi-haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

¹⁰ Narmaruyen kupən kape kapətawə kaha Deved ruauə min.

!Səgnəgin Kughen yerpərig!”[‡]

(Sam 118:25, 26)

¹¹ Kɪni Yesu ritərhav-pən Jerusalem mivən ye nimə ehua kape Kughen, kɪni mamətamə. Rinənaiyu ta, iriə kafan narmamə twelef, kharerig-pən min yerkwanu kirik, nhagin e Betani.

Yesu rimini hah nai e figtri, ror siə kɪn

(Mat 21:18-19)

¹² Kani rikwamer kɪn, iriə khatərhav min Betani, kɪni Yesu rimnəmkərəv. ¹³ Kɪni mam nai e figtri, ramərəer, nimarın ripsaah. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nimarın in əmə e in əmə. Rimə-ta tukrəm kwənkwan kirik, məriɡ kwənkwan rirkək, meinai riphə neriaji-hanəyən niphig tukrikuə iran. ¹⁴ Kɪni Yesu rəgkiar-pən kimi figtri a mimə, “Yermamə tukriphə min nəniən kwənkwan tuk niphig kirik.”[§] Narmamə kafan minə kisəriɡ nəgkiarien ai.

Yesu rimnəkota narmamə yamə mine kasor nar apnəpig ye nimə ehua kape Kughen

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Niphig khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rīvən ye nimə ehua kape Kughen. Kɪni minaməko yerhav narmamə yamə mine kasor salem kɪn narimnar, mine yamə mine kasəvrə. Kɪni mərəkita kɪn narimnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kɪni məsuə kɪn jea kape narmamə yamə mine kasor salem kɪn mak ye tanə. ¹⁶ Kɪni mini-əhu mə narmamə tukhapəh nhapikien narimnar mhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁷ Kɪni mor kwirig kimi əriə mimə, “Kimirai ye Nəkwəkəwə kape Kughen kimə, ‘Nimə Ehuə kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tanimtanə.’ (Aes 56:11) Məriɡ kimiə naksor ruə rəmhen kɪn ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ ” (Jer 7:11)

¹⁸ Yesu rinaməgkiar, kɪni narmamə kisakur kɪn, misagien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kimnhagin kɪn, masarhakin swatuk tuk nhopniyen. ¹⁹ Məriɡ rinamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

Yesu rimnəvhag kɪn nuhpikiniən kape nai a figtri

(Mat 21:20-22)

²⁰ Kɪni rikwamer kɪn, yenpig-ənpig, kisəri-pən min swatuk ai, mhaue misəm nai ai figtri. Rinaukei minəriaji nuan minə. ²¹ Kɪni Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien kape Yesu. Mini-pən tukun mə, “!Yhajoun, əmru! Nai e nimini has, rinaukei.”[†]

²² Kɪni Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takshatətə ye Kughen. ²³ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimiə kirik rhatətə huvə ye Kughen, mini-pən tuk tukwas e mə tukraiɯ məsok pirə ye tahik məmnin, miphə niniyen ye rikin kiraru, mhatətə əmə ye Kughen, kɪni nar en tukror əfrakis. ²⁴ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak, narimnar nakasajoh kɪn kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kɪni en mhavəh. ²⁵ Tukmə naksəhuak, məriɡ tukmə yermamə kirik rimnor nar kirik riphə nəmhenien kimi əmiə, takhapəh nisarpiniən tai kafan təvhagə. Kɪni Kughen, Rimimlə ye Neai, In tukriphə min narpiniən tai təvhagə hah kapəmiə. ²⁶ Kɪni məriɡ tukmə kimiə nakasor tai təvhagə hah, Kughen min tukrarpin min tai təvhagə hah kapəmiə.”[‡]

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyən kape Yesu mə rimasip-kaa

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

* **11:7:** Yesu ramkwotə-pən ye dongki, profesie ye Sek 9:9 ruauə minor nəfrakisien kɪn. † **11:9:** Kimnhani mə, “Hosana.” Kɪni nipran rimə, “Vəh miragh əmawə,” ua, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **11:10:** Kaməni nipe e ye niphig kape Pasova.

§ **11:13:** Luk 13:6 § **11:14:** Yesu rəgkiar kɪn nai e rəmhen kɪn nuhpikiniən kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyən tukrəmhen kɪn figtri; tukror siə kɪn.” Ror pən Yesu ramni hah narəyən yame ror siə kɪn. * **11:15:** Yesu rimnor məknekin, mamor fulfilem profesie kirik ye Sek 14:21. **11:18:** Mak 14:1 † **11:21:** Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Emru futnot kafan. **11:23:** Mat 17:20 **11:24:** Mat 7:7

‡ **11:25:** Mat 6:14-15 ‡ **11:26:** Nəgkiarien ye v. 26 rirkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis ua nikam.

²⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav-pə min Jerusalem. Kini Yesu rəriwək mivən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif Pris minə mine namhajoun kape loa kape Moses mine nəmehuə kape kwənəərəus kape Isrel, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, ²⁸ “? Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekın?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuətuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar minə e. ³⁰ ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

³¹ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “? Tukshaw-ni e? Tukmə kitawə khani mə, Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrimə, ?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?”

³² Mərig to khapəh min nhaniyen mə, yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, meinai narmamə minə e kambahani mə Jon in profet əfrakis.” ³³ Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Hei? Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Əhə. Mərig Yo min to yakpəh ninipre-min-ien mə Pa nhagin rimivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

12

Yesu rimini nuhpikinien kirik kin plantesen kape grep (Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Yermamə kirik rimnəsim kin grep ye kafan plantesen, markoparin-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsip-pənien kwənkwai grep ikin. Mə nehen tukraiyyu, kivəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kirik mə tukramərer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik narie tiksın, mhavəh-si-pən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mitərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ² Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehua kape plantesen rher-pən kin kafan manaja mə tukrivən məm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehuə kape plantesen, rəmhen kin nərok kafan. ³ Mərig iriə kisasar, mharaptərəkin manaja ai, misərkis-ərkis, mishər-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien nar kirik kimin. ⁴ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Rivən, kini khauh kapən kapə, misor ahas pən tukun. ⁵ İmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Mərig khauh min mishopni. Kini mərig yemehua ai kape plantesen rher-pən min kin kafan tiksın narmamə khavən; narmamə minə ai kisor ahas pən min tuk əriə. Tiksın kasərkis-ərkis əriə; kini tiksın kimuh əriə, khopni əriə. ⁶ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen, kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikianə əmə: Tini keikei. Rher-pən min kin mə tukrivən. Ye nərigien kafan rimə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, khasiai.’ ⁷ Mərig iriə kimisəm khamə, ‘Kwajikovə atuətuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ⁸ Məknekın kharaptərəkin, mishopni, mharəh nipran misarkwərhav kin ye nəkwai plantesen.”*

⁹ Yesu rini-pən tuk nəmehuə minə ai mə, “?Yamehuə kape plantesen ehuə tukrhawor min? Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə a, mərəhu-pən plantesen ye kwermi narmamə pisin. ¹⁰ Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhəkin-hana-yen nəgkiarrien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“ ‘Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.

¹¹ Nar e Kughen Yermaru rimnor. Rikitawə ragien pik tukun.’ ”

(Sam 118:22,23)

¹² Kini nəmasur minə ai kimisorkeikei mə tukharaptərəkin Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpikinien ramni hah əriə. Mərig iriə kimnhagin kin narmamə, misap.

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarrien ye nikarin kape takis (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Kini nəmehuə minə tiksın kisher-pən kin Farisi minə, mine nukwhao kape King Herod, khauə misaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarrien kirik ripəh nəmhenien. ¹⁴ Kini ai iriə khauə misəm In, mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuətuk. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim ripəh nəsikien mə yermamə kirik rhaktə uə yermamə kirik reiwaiyyu,

^{12:1}: Aes 5:1-2 * ^{12:8}: Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. ^{12:8}: Hib 13:12 ^{12:13}: Luk 11:53-54

mærig nakamæfrakis æmæ, kini nævhagien kafam ramæri-pæn æmæ norien yame Kughen rorkeikei. Kini yaksorkeikei mæ jakharkun mæ, ?Ratuatuk ye loa kapætawæ mæ tukasærok-pæn takis kimi Sisa, yamehuæ kape Rom, uæ nikam? ¹⁵ ?Tukasækeikei misærok takis uæ nikam?"

Mærig Yesu ruirkun mæ iriæ narmamæ kape neikuøyen minæ tiksîn. Kini mini-pæn tuk æriæ mæ, "?Nakshawor misarkut mæ taksapita Yo? Havæn-ru mharæh siren kirik mhauæ pæh yakæm."

¹⁶ Kini khavæn, mhavæh siren, mhauæ. Kini raiyoh-pæn æriæ mæ, "?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?"

Khamæ, "Nanmi Sisa. Mine nhagin."

¹⁷ Mæknekin Yesu rini-pæn tuk æriæ mæ, "Namhen. Nar kape Sisa, havæhsi-pæn kimi Sisa. Mærig nar kape Kughen, havæhsi-pæn kimi Kughen." Kisærig nægkiarîen kape Yesu, kisakur pik kin.

Sadusi minæ khamæ tukhavæh-si æhu Yesu tuk nægkiarîen ye nikarin kape nimraghien rerin (Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kini Sadusi minæ tiksîn khaue misæm Yesu. Sadusi minæ a khamæ ta mæ tukmæ yermamæ rimhæ to ripæh nimragh-minien ye rao ye neai. ¹⁹ Kini kisaiyoh kin nærigien kirik kimi Yesu mhama, "Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimæ, 'Tukmæ yerman rimhæ-tan kin piraovin kafan, kini kapæriu kwajikovæ rirkæk, piau yerman ai tukramækeikei mikir piraovin ai tukreimæk.' Ye nærigien a, iriu kirirkun niraptæækinien nhag piauni yame rimamhæ.[†] ²⁰ Tukmæ narmamæ seven, iriæ piauriæ minæ. Nimrin nupan rarkuræk kini mipæh niræhyen kafan kirik kwajikovæ, mimhæ. ²¹ Kini tukmæ yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhæ, kini mipæh neimækien, kini mimhæ min. Kini naorahini yame ror kisisar kin ror æmæ min nar kirikianæ kin ²² meriaji iriæ fam a seven kisarkuræk ye piraovin a, kini nhamhæ fam, mhapæh niseimækien. Kini en piraovin a rimhæ min. ²³ Kini ye nipig kape narmamæ tukhamragh min iran, iriæ a seven iriæ piauriæ minæ, ?piraovin a tukror piraovin kin kape pa nhagin?"

²⁴ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, "Nakamhani-æro kin en meinai tukmæ ror nakseinein nægkiarîen ye Nækwækwæ kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen. ²⁵ Tukmæ narmamæ yamæ mine khamhæ mamragh min to khapæh nisarkurækien. Norien kape narkurækien rimnor infamien, ræmhen kin narøyen kape agelo minæ ye rao ye neai. ²⁶ Kini ye nikarin kape nimragh-minien, tukmæ ror nakhapæh nisæhuekinien nækwækwæ yame Moses rimirai tu, mæ Moses rimnæm nai kirik ramuæk. Aikin, Kughen rimnamni-pæn tukun mimæ, 'Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhægnægin hanæ Ik.' (Eks 3:2,6) ²⁷ !Kitawæ kharkun mæ irisir kirharæ iriæ Kughen meinai nar apnapiq kwærhimhæ ta tu mirhækupæn Moses, mærig Kughen ramni mæ karhægnægin hanæ In. !Kini pa rimæ narmamæ mhæ minæ kasagnægin Kughen, mærig narmamæ yamæ mine kamhamragh! !Kimiæ naksætawæ æfrakis!"[‡]

Naha loa in rehuæ pik

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kini yhajoun kirik kape loa kape Moses rimnærig nægkiarîen minæ ai, mæ Yesu ramho-prai huvæ, kini ruæ minamaiyoh pæn In mimæ, "?Naha loa in rehuæ pik rapita tiksîn, kini mihuvæ pik tuk næripænien?"

²⁹ Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, "Loa yame rehuæ pik rapita tiksîn in e ramni mimæ, " !Kimiæ namæ Isrel! !Taksærig huvæ! Kughen in Yermaru kapætawæ. Kini In pisin æmæ In Kughen. ³⁰ Taksækeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapæmiæ ye rikimiæ fam, mine ye narøyen kapæmiæ, mine ye nærigien kapæmiæ, mine ye nasaninien kapæmiæ.' (Dut 6:4-5)

³¹ Loa yame rikwasig kin ramni mimæ,

"Taksorkeikei narmamæ yamæ mine kasaræ ipakæ tuk æmiæ misor huvæ pæn tuk æriæ, ræmhen kin yame kimiæ naksorkeikei atuk æmiæ.' (Lev 19:18)

Loa kirik min rirkæk yame in rapita yamæ mir e."

³² Kini yhajoun kape loa kape Moses a rini-pæn tukun mimæ, "Yhajoun. Nakamæfrakis mæ Kughen pisin æmæ In Yermaru. ³³ Kini tukasækeikei misorkeikei In ye rikitawæ fam, mine ye nærigien kapætawæ, mine ye nasaninien kapætawæ. Kini misorkeikei min narmamæ yamæ

12:17: Rom 13:7 **12:18:** Wok 23:8 [†] **12:19:** Moses rimini mæknekin ye Dut 25:5-6. [‡] **12:27:** Sadusi minæ kimnhani nafraakisien ye Ol Testamen, mærig kimnhapæh nhaniyen nafraakisien mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ tukhamragh min. Mærig Yesu ramhajoun æriæ mæ Ol Testamen ramni mæ Ebrahim, Aesak mine Jakob kwærhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pæn mæ narmamæ yamæ mine kwænhamhæ tukhamragh min. **12:28:** Luk 10:25-28

mine kasarə ipakə tuk ətawə minə rəmhen kin yame kasorkeikei atuk ətawə minə. Nəri-pənien loa mir e rapita nuhyen narmiragh miwaan tuk niyəhsi-pənien kimi Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rəm mə nəgkiarien kape kwən a rhuva pik, kini mini-pən tukun mimə, “Ik nakuauə pakə ta tuk narmaruyen kape Kughen.”

Əmə aikin, narmamə kinisauris kin naiyohyen Yesu kin nəgkiarien skai kirik.

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan

(Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)

³⁵ Kini Yesu rivan apa ye nimə ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə, mamaiyoh əriə mimə, “?Rhawor e nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani mə Kristo In kwənərəus əmə kape Deved? ³⁶ Mərig, səmru, Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrini mə,

“Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

“Əkwətə ye kwermik matuk

Meriəji nipig jakor Ik takehuə ye tikmir minə kafam.” * [§] *(Sam 110:1)*

³⁷ Kini Yesu rirpin mimə, “Ye nəgkiarien e, Deved rimnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru.’ ? Mərig nakshawor mamhani mə Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rəgkiar aikin, narmamə khapsaah kisərig kisagien.

³⁸ Kini Yesu rimnor kwirig kimi əriə, mimə, “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk niyəhsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksəowia kin əriə mhasiai əriə. ³⁹ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁴⁰ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan narimnar. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. !Ah! Narpinien kapəriə tukriskai rapita.”

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin rimivəhsi-pən mane kimi Kughen

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Kini Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehuə kape Kughen, ipakə tuk kwənmhan yame kiyəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kini maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehuə, kamhavəh-si-pən mane ehuə. ⁴² Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə, kafan mane rirkək. Kini in riyəhsi-pən əmə siren* kiraru.

⁴³ Kini Yesu rokrən kin narmamə kafan minə khauə. Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksin kimnhavəhsi-pən. ⁴⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane rirkək pawk, mərig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginiən kin nan.”

13

Yesu rimini mə nimə ehuə kape Kughen tukrimir

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye nimə ehuə kape Kughen, yermamə kirik kafan rini-pən tukun mimə, “Yhajoun, əmru. Nimə ehuə kape Kughen kimnor kin kapier ehuə, kini nimə minə e khahuvə pik.”

² Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Əmru. Nimə ehuə minə e, tukoh-ətəg-ətəg kapier iran, kipəh nipəhyen kirik.”

Nahasien yame tukruə ye Nipig Kwasig

(Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)

³ Kini Yesu rimnəkwətə ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, miyəg-əhu kin nimə ehuə kape Kughen. Kini Pita mine Jemes mine Jon mine Andru khauə misəm In. ⁴ Misaiyoh-pən In mhamə, “Yaksorkeikei mə takni-pə tuk əmawə mimə ?narimnar minə e tukruə ye naha nipig?”

⁵ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə reikuə irəmiə. ⁶ Narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁷ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsəoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginiən. Narimnar minə e tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁸ Narmamə tukhauh

^{12:33:} 1 Saml 15:22; Hos 6:6 [§] ^{12:36:} Kughen rimini-pən nəgkiarien e tuk King Deved. * ^{12:42:} Yesu to rapəh niniyen “siren” mərig rimə mane kape nəmə Isrel e “lepta.” ^{12:43:} 2 Kor 8:12 ^{13:2:} Luk 19:44

əriə minə. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən apa tanə pisin mhauh əriə minə. Kini nimnimien tukravən ye tanimtana. Kini sweiwei tukruh narmamə. Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nahasien, rəmhen kin piraovin yame ramərig nəmħəyən ye nipiɡ kape neiməkien.

⁹ “Mərig takasərig əmiə. Tukeighan kin əmiə naksərer ye nimri mirh. Kini tukərkis-ərkis əmiə ye nəkwai niməhuak kapəriə. Meinai kimiə kafak narmamə minə, takasəkeikei misərer ye nimri nəmasur kape gavman mine ye nimri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəɡkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə. ¹⁰ Tikni-ərhav Nəɡkiarien Huvə kape Kughen ikin minə fam rarkurao ye tokrei tanə, kwasig ikin Nipiɡ Kwasig tukripirua. ¹¹ Mərig tukmə kivəh əmiə mə taksərer ye nahmri mirh, rikimie tukripeh napouyen. Mhapəh nisərigien mə, ‘? Jakhawni-pən tuk əriə?’ Takhani-ərhav nəɡkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsipre kimi əmiə meinai pəh nien mə kimiə nakasəɡkiar, mərig Nanmin Imərhakə tukrəɡkiar ye tikhhermia.

¹² “Ye nipiɡ a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisinriə minə, miseighan kin əriə kamhopni əriə. ¹³ Narmamə tuk səməkin əmiə, misor ahas pən kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhəɡik. Mərig narmamə yamə mine kasərer tintim miseriaji nipiɡ kwasig, Kughen tukrivəh mirəgh əriə.”

Nahasien ehuə apa Jerusalem

(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)

¹⁴ Kini pəh yermamə yame raməvhuekin nəkwəkwə e tukrirkun. Yesu rini-pən tuk əriə mima, “Kini nipiɡ kimiə naksəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame rorlah pik nar,’ ramərer ye kwənmhan yame ripeh nien mə tukramərer ikin, kimiə e Judia taksap miserkwaig ye takwar. ¹⁵ Tukmə yermamə ramapis irua ye nimə kafan to ripeh nivəniən imə tuk nipiɡkien narimnar kafan. ¹⁶ Tukmə yermamə raməmir yerki nasimien kafan, to ripeh nivəniən yerkwanu tuk niwəhyen kafan neipən. ¹⁷ !Man! Riskai pik tuk nipiəraovin yamə mine kisor triə, kini mine yamə mine jiriə minə kasomaah hana, meinai tukəsərig rahas pik. ¹⁸ Taksəhuak tuk nahasien e mə tukripeh nuəyen mirəh əmiə ye nipiɡ kape nəhiɡ ¹⁹ meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə ripeh nəm-hanəyən ririkakun ye nipiɡ Kughen rimnəəhuə nimoptanə meriaji-pə ai taktəkun mine. Kini nahasien kirik to ripeh nuə-minien nipiɡ kirik rəmhen kin nahasien a. ²⁰ Mərig Kughen rimnəraitə nipiɡ kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə to khapəh nhamraghien tukun. Mərig In rimnərai nipiɡ a mə tukrivəh mirəgh narmamə yamə mine In rimirpen əriə mə kafan narmamə minə.

²¹ “Nipiɡ a, tukmə kirik rimə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rimə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ²² Meinai profet ehuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nimtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nivi-tayen narmamə yamə mine Kughen ruirpen əriə. ²³ Mərig kwasig ikin narimnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiə mə takasərig əmiə.”

²⁴ Kini Yesu rirpin mamni-pən tuk əriə mima, “Kini nipiɡ kape nahasien tukruə mor infamien,

“ ‘Mirh tukripiə,

Kini makuə to ripeh min nəsiəyən;

²⁵ Kini kəmhau minə tukəsasaah,

Kini mine narimnar fam ye nimago-ago tukhakiu-kiu.”

(Aes 13:10, 34:4)

²⁶ Kini Yesu rirpin mima, “Kini en, kwasig ikin, narmamə tukpisəm Yo, Ji Yermamə, jaksipən ye napuə mivəh nehuəyən mine nikakien. ²⁷ Kini ai, jakher-ərhav kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtana, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə. ²⁸ Sətarig min kin nuhpikinien kin nai a figtri. Tukmə nipiɡ yame kwermın rinaurə kini nimirin rinəmhaier, kimiə nakharkun mə kwənhauə ipakə tuk nəsimien en. ²⁹ Rəmhen əmə kin yame tukmə naksəm narimnar məknəkən, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə. ³⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhəfamien kwasig ikin narimnar mine ritərhav-pə. ³¹ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nəɡkiarien kafak to ripeh nirkəkien tuk nipiɡ kirik. ³² Mərig narmamə fam kiseinein nipiɡ kape narimnar minə e tukruə iran. Agelo minə ye neai, mine Yo Ji Kughen, kimawə yakseinein min. Mərig Rimik pisin əmə In rirkun.

³³ “!Takasərig əmiə! !Mhapəh nisapirien! Meinai kimiə nakseinein nipiɡ yame narimnar minə e tukruə iran. ³⁴ Tukrəmhen kin yermamə kirik yame ritərhav iman yerkwanu

mamvən yerkwanu pisin. Kwasig ikin ritərhav, rəhi-pən kafan narimnar kimi narmamə pisin minə mə tukasəm vi vi, kini mərəhu wok pisin pusun kimi əria. Kini mini-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mimə, “Takamarha.”³⁵ Rəmhen əmə min kin kimiə takasərig əmiə meinai nakseinein nipiğ yame Yamehuə kape nimə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpiğ əru, uə tukruə yenpiğ-yenpiğ, uə tukruə yerkwaiha.³⁶ Tukmə In ramuə ye naha nipiğ, pəh In tukriyəh nəmien mə kimiə nakasapir.³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə, mamniərhav-pən min tuk narmamə mə takasərig əmiə nipiğ fam.”

14

Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakin swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Kini nipiğ a, tukharaptərəkin nəviginien ehuə kin bred yame yis rirkək iran tukhani nahu kin. Jif pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses kinasarhakin swatuk mə tukharaptərəkin apis-apis Yesu mishopni. ² Iriə kimmhahi mhamə, “Pəh khapəh nharaptərəkinien In ye nipiğ kape nəviginien ehuə, tamə narmamə [niemhaa rhai əria kini] khauh apnapig əmə əria minə.”

Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu

(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ Kini Yesu rivən Betani mivən ye nəkwai nimə kape Saemon. Kwən ai kupən rimivəh nimhəyen əutən ye tiki. Kini Yesu raməvigin hanə, piraovin kirik ruə mivəh botel kirik kimmor kin kapier kirik nhagin e alabasta. Botel ai, senta aikin kamni kimə nad: nimrin rhaktə pik. Kini piraovin a rəsikta botel, mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu. ⁴ Mərig narmamə tiksin niemhaa rhai əria khamə, “?Rhawor pian e rorlah senta e? ⁵ Rhuvə pik mə to in rəvrai əmə; mirkun nivəhyen mane rəmhen kin tri hundred taosen vatu* kin tuk nivəhsi-pənien kimi yavən has minə.” Kini kishek pian a.

⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əria mə, “!Eil! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. ⁷ Yavən has minə tukasəmür kimiə miriə nipiğ fam. Kini tukmə nakhamə taksasitu irəriə nakharkun nisasituyen irəriə nipiğ fam. Mərig Yo jakpəh narəyen kitawə-m kimiə nipiğ fam. ⁸ Piraovin e rimmor huvə-pə kimi Yo ye nirkunien kafan. Mavi-təg-pə senta ye niprak mapnəpənə ye niprak mə tuknim Yo. ⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarinen Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan

(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rivən məm jif pris minə tuk norien swatuk tuk neighan-pənien kin Yesu ye kwermiriə. ¹¹ Rivən məm əria, rikiriə ragien, kini kimmhahi mə tukhavəhsi-pən mane kimin. Kini Judas rivən, mamərə, mawhin nipiğ tuk neighan-pənien kin Yesu kimi əria.

Lodsapa

(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Kini nipiğ kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nipiğ kape nəviginien e kamni kimə Pasova. Kini narmamə tukasəkeikei mhaud kwaji sipsip kirik misor nəviginien ai kin. Kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən mhamə, “?Ik nakmə jakhavən hiə misor apnəpənə ye nəviginien kape Pasova?”

¹³ Kini Yesu rher-pən kin kafan yermamə kiraru mimə, “Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk-pən nu iran. Kini takrakwasig kin in ¹⁴ mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. Kini mirəni-pən tuk yemehua kape nimə mirəmə, ?Yhajoun rimher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame in mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Pasova?” ¹⁵ Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən ye kwənmhaan ehuə apa yerpig ye nimə yame kimmətu huvə ta narimnar m-fam kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpənə ye nəviginien aikin.”

¹⁶ Kini kratərhav miravən Jerusalem mwəm narimnar rəmhen kin yame Yesu ruini ta. Kini iriu kwor apnəpənə fam ye nəviginien kape Pasova.

Yesu rimini-ərhav mə Judas tukreighan-pən kin In kimi tikmir minə

(Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

13:35: Luk 12:38 **14:3:** Luk 7:37-38 * **14:5:** Khapəh nhaniyen tri hundred taosen vatu, mərig kimmhahi mə, “Tri hundred denarii.” Tri hundred denarii in rəmhen kin mane yame yermamə kirik rawəh kape newk kirikiana.

14:7: Dut 15:11 **14:8:** Jon 19:40 **14:12:** Eks 12:6

¹⁷ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan ¹⁸ misofugin ye tebol misəvigin. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimia kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak. Kimia kirik e kitawə kasəkwəta.”

¹⁹ Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu minəsaiyoh əriə minə mhamə, “?Pa? ?Yo?”

²⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimia kirik ye narmamə twelef kafak yame yakaweires kwis bred ye supsup ye pənkin. ²¹ Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən. !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”[†]

²² Kini kiməsəvigin ta, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun. Kini ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mini-pən tuk əriə mimə, “Sən. In e niprak.” ²³ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini kimnhanim. ²⁴ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Nitawik e. Ramor əpu nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukrayi mivəh miragh narmamə rehua. ²⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh ninim-minien waen meriaji minim min ye rao ye neai.”

²⁶ Kini iriə kimisəni nipe kirik,[‡] kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

Yesu rimini-ərhav mimə Pita tukrini-ərhav mə in reinein In

(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimiriəi ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“ Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip minə,

kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.”

(Sek 13:7)

²⁸ Kini Yesu rirpin mimə, “Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

²⁹ Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to riphəh nimirien.”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakəhanəyen mikiraru, ik takni m-kisisəy mə nakeinein Yo.”

³¹ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik.” Kini iriə fan khami əmə min nəgkiarien kirikiana.

Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Kini ai iriə khavən min apa yerkwənu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Kimia taksəkwəta ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”

³³ Kini In mikir Pita mine Jemes mine Jon, irisir min. Rikin rərhakis pik. ³⁴ Kini rini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmir eikin e, marharha-huvə.”

³⁵ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə mənimkur maməhuak. Mamaiyoh Kughen mimə, “Rimik, tukmə nakeighan kin, nəmhəyen en tukrirəkək tuk Yo.” ³⁶ Kini mimə, “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyen[§] yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

³⁷ Kini ai In rirerig-pə min tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ?To nakpəh narhayen kape nipig kwəkwə uə? ³⁸ Kimia takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimie rasanin mərig nipraimie rəpou.”

³⁹ Kini ai In mirerig min maməhuak. Mini-pən əmə min nəgkiarien a. ⁴⁰ Kini ai mirerig-pə min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimiririsir. Mərig irisir kwərhapir mirheinein nar yame tikrhini-pən tukun.

⁴¹ Kini ai In rivən min. Marə muə min yame ror kisisəy kin. Rini-pən tuk ərisir mə, “? Rhawor? ?Nakarhapis hanə? !Infamien! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə mə minə. ⁴² Rhekimter, pəh kamhavən. ! Rhəmru! Yermamə yame rikin rimnagian tuk neighan-pənien kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ipakə ta.”

14:18: Sam 41:9 [†] **14:21:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən riphəh narha-pə-yen ye tokrei ta, riphuhəv!” Mərig niprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” **14:24:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20 [‡] **14:26:** Ye Nəviginien kape Pasova, kwasig ikin kasəvigin, nəmə Isrel kimisəni nipe tiksın ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misəni nipe tiksın ye Ol Sam 115-118. **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 **14:31:** Jon

11:16 **14:32:** Jon 18:1 **14:34:** Jon 12:27 [§] **14:36:** Nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyen.” **14:36:** Mak 10:38; Jon 6:38

*Tikmir minə kape Yesu khauə mharaptəəkən In
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)*

⁴³ Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, ritirhav-pə. Nukwhao ehua kamhakwasig kin, mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kape Moses, mine nəmehua kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁴ Judas ruini-pən ta tuk əriə mīmə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptəəkən, mhakir mhavən, mhapəh nisorien rap.”

⁴⁵ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mīmə, “Yhajoun,” məturəm-pən kimin. ⁴⁶ Kini ai iriə khauə mharaptəəkən Yesu. ⁴⁷ Mərig yermamə kirik ramərer ipakə tukun, rəvi kafan nau nisə mərəru ta nimətərgi yor atuə kin kape hae pris.*

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ?Rhawor nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptəəkən Yo? ⁴⁹ Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmīr ye nimə ehua kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptəəkənien Yo. Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeikei mor nəfrakisien kin.”

⁵⁰ Kini mərig narmamə kafan kisap ta iran. ⁵¹ Mərig yermamə kirik yame rimikwasig kin Yesu rətəut əmə. Kini nipig kharaptəəkən kwən a, ⁵² rəta ye neipən kafan maiyu kopiə kopiə əmə map.†

Yesu rimmərer ye nimri kaonsel

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)

⁵³ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris. Jif pris minə mine nəmehua kape nəmə Isrel minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁴ Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipig rua pakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini mivən məkwətə iriə narmamə kape hae pris minə masərkəp. ⁵⁵ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kimisarha kin narmamə tiksīn yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mishopni. Mərig khapəh nisəmien yermamə kiraru yamə mir tikrani nəgkiarien kirikiana.‡ ⁵⁶ Narmamə khapsaah kishəkīnter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁵⁷ Kini narmamə tiksīn kishəkīnter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhama, ⁵⁸ “Yakasərig ramni mə, ‘Yo jakatmətəgətəg Nimə ehua kape Kughen yame narmamə kimisor; mərig kwasig ikin ye nipig yame ror kisīsər kin, jakərip yame rivi yame to yermamə ripəh nivhirəkinien.’” ⁵⁹ Iriə kamhani mhani mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁶⁰ Kini ai, hae pris rərer ye nimirīə mini-pən tuk Yesu mīmə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani məkneikin nəgkiarien iram?”

⁶¹ Mərig Yesu rərer əmə mamapnapig. Kini hae pris rarər maiyoh min mīmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovə uə?”

⁶² Kini Yesu rimə, “Yo en. Takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame naghen rehua. Kini takpisəm min Yo jaksī-faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶³ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha rimmhai ni]. Mini mə, “?Rhawor kitawə kasarha kin hanə narmamə yame tukhani hah In? ⁶⁴ Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen. ?Rikimiə ramhaw-əsik? ?Tukshawor In e?”

Kini khamə tukraməkeikei mīmha.§

⁶⁵ Kini tiksīn kishəkīnter masərig-əwhin. Tiksīn kisarkis-ətəəkən nimrin mir, mhauh mhani-pən tukun mhama, “!Eh, profet! !Ni-ru mə pa e rimuh Ik!”* Kini narmamə minə kape hae pris kisəsik In mhakir:

Pita rimini mə in reinein Yesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)

⁶⁶ Kini Pita raməmīr ipakə tuk nimə ehua kape hae pris, kini piraovin kirik, yasitu kape hae pris, ruə. ⁶⁷ Məm Pita ramərkəp. Rəm tim tim kini mīmə, “Eh, ik min kirik. Nakamkwasiɡ kin yemə Nasaret e Yesu.”

* **14:47:** Jon 18:10 rimə Pita e rimmərəru nimətərgi kwən a. **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20 **14:50:** Sam

31:11 † **14:52:** Narmamə tiksīn kamhani mə kwən a raiyu kopiə kopiə mamap, Mak en, yame rimirai nəkwəkwə e Mak. ‡ **14:55:** Nam 35:30 mine Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kirik, yermamə kiraru tikrani

nəgkiarien kirikiana, ai khopni. **14:58:** Jon 2:19-21 § **14:64:** Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rimə tukmə

yermamə kirik ramni hah Kughen, tukhopni. * **14:65:** Aesea 11:3 rimə Mesaəa, uə Kristo, nar apnapig mə ramapir,

mərig tukrirkun naha nhagin yame narmamə kasor. Narmamə e kasarkis nimri Yesu kini mhama tuksəm-ru mə to Yesu rirkun əfrakis min əriə uə nikam.

⁶⁸ Mərig Pita rimə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” Mitrəhav meiwaiyu min maməmir ye kwəruə kape rukwanu a. Kini man kirikianə rəkakə.[†]

⁶⁹ Kini yasitu a kape hae pris rarə muə min. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mə, “Kwən e, in kirik min a.” ⁷⁰ Mərig Pita rimini neikuəyen iran.

Rapəh norien tu, narmamə yamə mine kasəmir aikin khani-pən tuk Pita mhamə, “Nəfraksien, ik əfrakis kirik min a. Meinai ik min yemə Galili.”

⁷¹ Mərig Pita rini-pən skai tuk əriə mīmə, “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.”

⁷² Məknekin, man rəkakə mikiraru. Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien yame Yesu rimini mīmə, “Man tukripəh hanə nikakəyen mikiraru, takni m-kisisər mə ik nakeinein Yo.” Kini rərig rahas pik; rikin rərəkis məsək.

15

Yesu ramərer ye nimir Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Yenpig-ənpig əgkəp, jif pris, mine nəmehuə kape nəmə Isrel, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə tiksın min kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharaih mhun nəgkiarien kirik. Mhani-pən tuk narmamə tiksın mə tuksərkis-ərkis Yesu. Kini mhakir In mhauə mhakir-pən kimi Paelat, yamehuə kirik kape Rom. ² Kini ai Paelat raiyoh In mīmə, “?Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Nəfraksien e nakamni.”

³ Kini jif pris minə khani-ərhav neikuəyen rehuə yame kimisəm-pən ye Yesu. ⁴ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor nəkpəh nəgkiarien? Əmru. Kamhani nəgkiarien rehuə iram.”

⁵ Kini Paelat rimnəm mə Yesu ripəh ninuyen nar kirik, rakur.

Paelat rimə Yesu tukraməkeikei mīmə

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kini yamehuə ririsin kirik ramvən. ⁷ Kini narmamə tiksın kasəmir ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kini mışhopni narmamə tiksın. Iriə kirik, nhagin e Barabas. ⁸ Kini nəmə Isrel kimnhauə misəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerin mirisin yermamə kirik ye kalabus. ⁹ Kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Naksorkeikei mə jakrisin Yermaru kape nəmə Isrel uə?” ¹⁰ In ramaiyoh məknakin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermın meinai kasəmakin Yesu tuk yamai mə narmamə fam kisorkeikei In.

¹¹ Kini jif pris minə kimnhani mhani-pən tuk kuwhen a mhamə tukhapəh niseighanien kin Yesu mə tukritərhav, marig mə tukseighaan kin Barabas. ¹² Kini Paelat raiyoh-pən min əriə mīmə, “?Mərig jakhawor kwən yame kimiə nakamhani mə In Yermaru kape nəmə Isrel?”

¹³ Kini iriə kisokrən ehuə mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

¹⁴ Mərig Paelat raiyoh-pən min əriə mə, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rimnor rahas?”

Mərig iriə kisokrən ehuə pik min mhamə, “!Əsik-haktə In ye nai kamarkwao kin!”

¹⁵ Kini Paelat rimnorkeikei mə tukror rikiriə, meighaan kin Barabas ritərhav ye kalabus. Kini rimə tukərkis-ərkis Yesu, kikir In kavən kiruk haktə In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kasarəh iakei ye Yesu

(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Kini mobael tiksın khakir Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwao kape mobael minə mə tukhauə. ¹⁷ Kini kharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. Kini mharəh nəərəus kirik ror nhirin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukraipən ye kapən kapə. ¹⁸ Kini masokrən kin mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” ¹⁹ Kini mamhauh kapən kapə kin nai, məsərig-əwhin, kini misənimkur ye nimir mhamə kamhasiai In. ²⁰ Kini misarəh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rim Aleksanda mine Rufas. In ramvən apa Jerusalem, kini khani-əhu misarkut kimin mə tukrirəh nai

[†] 14:68: Kopy akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen mə man kirik rəkakə aikin. Kamhani əmə mə Pita raməmir ye kwəruə kape rukwanu a. 15:1: Luk 22:66 15:5: Aes 53:7; Mak 14:61 15:11: Wok 3:13-14

kamarkwao kin kape Yesu. ²² Kini iriä mhakir Yesu mhavän ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimä, kwänmhaan kape kerhä irä jir).^{*} ²³ Kini ye kwänmhaan a khavähsipän waen kimi Yesu yame kavit-pän nimar nai kirik kamni kimä “mir”.[†] Mërig Yesu ripäh ninimien.

²⁴⁻²⁵ Rampigpig hanä, kimnharuk haktä In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipän masarukin daes tukun, mä tukmä yame rapita, kini in raväh kafan. ²⁶ Kini kirai-pän nägkiarinen kirik ye nai kirik ramni mä kimisäm-pän nar has kirik iran mimä, “In e Yermaru kape nāmä Isrel.” Kini misarkwätäräkin-pän ye nai kamarkwao kin. ²⁷ Kini mharäh yemäkräh mir kiraru, mharuk haktä min äriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ²⁸ Mäknekin, nägkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauä, yame rimä, “Kiməsəvheikin In iriä nāmä has minä.”[‡]

²⁹ Kini narmamä yamä mine kasəriwək ye swatuk kasarh iakei pän iran. Masəwhan-əwhan kapəriä kapä. Kini mamhani mhama, “!In en! !Ik yermamä kape natmätäg-ätagian nimä ehua kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisiser əm! ³⁰ Intah. Əta-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, mivəh miragh atuk ik.”

³¹ Kini jif pris minä mine nəmhajou minä kasarh min iran. Mamhani-pän tuk əriä minä mhama, “In rivəh miragh ta narmamä khapsaah. Mërig ripäh nəmhenien tuk nivəh-miraghien In. ³² Rhuvə mä Kristo e, In yermaru kape nāmä Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin päh kisäm, kini mhani nəfraksien iran.” Kini kwərə mir yame kimiruk haktä ərisir Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

Yesu rimamhä

(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Yerksweiha əm, mërig nəpignəpien ruä muvrig əpis tanimtanä meriaji tri klok. ³⁴ Kini ye tri klok, Yesu rokran ehua mimä, “!Elae! !Elae! ?Lama sabaktani?” Nipran rimä, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”[§]

³⁵ Kini narmamä tiksın yamä mine kasərer aikin misərig nägkiarinen ai mhama, “Sərig-ru. In ramokran kin Elaeja.” ³⁶ Kini kwän kirik raiyu ətkin mivän miräh nipərər neipän meires ye waen əkwahir. Mərkis-pän ye nai apomh kirik kini mivəhsihaktə pän kimi Yesu mä tukrinim. Kini mimä, “?Pəh kisäm-ru mä to Elaeja ruä masitu iran uə?”

³⁷ Mërig Yesu rarə mokran ehua min kini ai kafan neihagien ritərhav.

³⁸ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai nimä ehua kape Kughen, kimiruk haktə neipän kirik yame kimmətapig kin Kwänmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipän a rəhipu nıparin kiraru. Rəhipu apa yerpirig əgkəp meiwaiyu. ³⁹ Kini yamehua kape mobael yame ramərer ipakə tuk Yesu məm nimhəyen kape Yesu kini mimä, “Nəfraksien. Kwän e In Ji Kughen.”

⁴⁰ Kini Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri nisin kwajikovə mir nhagriü Jemes mine Joses, karharer isok, iriä nipiraovin tiksın masəm In. ⁴¹ Nipig Yesu rimavän Galili, irisir ai karhikwasig kin In, mirhasitu iran. Kini nipiraovin apnapig minä khapsaah apaikin, kimmhatərhav-pän Jerusalem iriä min mhauä.

Josefyemä Aramatia riminim Yesu

(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Nipig a, kamni kimä napnəpenəyen meinai tikəni rikwamer kin nipig kape Sabat. İpakə mirh rivä, ⁴³ Josef, yemä Aramatia kirik, ritərhav-pə. In yermamä kirik kape kaonsel kapəriä, yame yermamä kamhasiai in. Kini in min rawhin narmaruyen kape Kughen mä tukrua. Ramgin pawk, mërig rimnarar mivän məm Paelat, maiyoh in mä tukreighaan kin niprai Yesu. ⁴⁴ Paelat rimnərig mä Yesu rimamhä aihuaa əm, rakur pik kin. Kini mokran kin yamehua kape mobael maiyoh in mimä, “?Yesu ruamhä əfrakis uə?”

⁴⁵ Kini yamehua ai reighan kin. Kini Paelat reighan kin Josef mä tukrivən mirəh niprai Yesu. ⁴⁶ Kini Josef rivən mirəhsihəhu nipran ye nai kamarkwao kin, mivän mivəh nimri neipän huvə kirik muə muvrig nipran kin neipän a. Kini mirəh mivän mərəhu ye nəpag kapier kirik yame kinor huvə ta. Kini mətapig əswasig kin kapier ehua kirik. ⁴⁷ Ye nipig a, Meri, pian Magdala, mine Meri nisin Joses, iriü kimawəm kwänmhaan yame rimnərəhu-pän Yesu ikin.

^{15:21:} Rom 16:13 * ^{15:22:} Nägkiarinen e “Golgota” ye nägkiarinen kape nāmä Rom ramni mä “Kalfari”, nipran rimä “kerhä irä jir.” † ^{15:23:} Tukmä ror kaməvit-pän mir ye waen tuk nini-shuyen nəmambayen. ^{15:24-25:} Sam 22:18
[‡] ^{15:28:} Nägkiarinen ye v. 28 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mä Mak rimirai əfrakis uə nikam.

^{15:29:} Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 § ^{15:34:} Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikin e. Nimhəyen kape Yesu rimnor fulfitem ye profesı ye Ol Sam 22. ^{15:36:} Sam 69:21 ^{15:40:} Luk 8:2-3

16

Yesu rimamragh min ye nimhøyen
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Rinamenaiyu, nipig kape Sabat rinamor infamien, Meri, pian Magdala, mine Salome, mine Meri, nisin Jemes, krhivøn mirhivøh nimri nimar nai tiksın yame nēmiovın rapien huvə. Mirhivøn mə tukrhor-pən ye niprai Yesu. ² Kəni rikwamer kin, ye Sande, yenpig-enpig əgkəp, krhivøn ikin niprai Yesu raməmır ikin. Mirh ririkakun mamhaktə, ³ karhivøn hanə ye swatuk, marhini-pən tuk ərisir mirhima, “?Pa tukrasitu irətəsir tuk nəsoktayen kin kapier yame kimnhaukraı əswasig pən tuk Yesu?” ⁴ Irisir kirhini məknai kin meinai kapier a in rehuə pik, mərig karhini hanə marharha-pən, mirhəm mə kinəsok ta kin kapier a.

⁵ Karhivøn imə ye nəpag kapier ai, mirhəm pikwarien kirik, kafan kot rəpomh mhawən. Ramkwətə ye kwermirisir matuk. Kirhəm, kirhakur. ⁶ Mərig rini-pən tuk ərisir mımə, “Takrhipəh nırhiginien. Yakirkun mə nakarharhakın Yesu yemə Nasaret, yame kimiruk haktə ye nai kamarkwao kin. Mərig In rirkək eikin ə. Ruimragh ta. Rhuəru mirhəm. Tamhekın ə kimnəəhu ikin. ⁷ Takrhihvøn mirhini-ərhav-pən tuk narmamə mine Pita mirhima, ‘In rinəkupən ta kin əmiə muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikın, rəmhen kin yame In ruini-pre ta tuk əmiə.’” ⁸ Kını pia misir a krhitərhav, meinai kimırhigin pik, kını marhətənnimin. Ror pən krhipəh nırhini-əsah-pənien tuk narmamə.*

Yesu rimamragh min, narmamə khapsaah kasəm In†
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)

⁹ Yesu rarə mımragh min ye Sande yenpig-enpig əgkəp. Aikin mıtərhav-pə tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəkota nanmın has seven iran kupən. ¹⁰ Kını pian ai rivən məm narmamə yamə mine kimnəmhakwasig kin Yesu, yame kasərig rahas pik tukun, misasək. Məvsao-pən kin kimi əriə. ¹¹ Mərig nipig kimisərig mə Yesu rimımragh min kını Meri mın rimnəm, iriə khapəh nhaniən nəfrakisien iran.

¹² Kını ai, yermamə mir kiraru kape Yesu kaweriwək ye swatuk, Yesu ritərhav-pən tuk əriu. Nipran rukrekin pisin. ¹³ Kını kirarerig miravən mēvsao kin kimi narmamə minə kafan; mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8)

¹⁴ Kasarə mamhavən, narmamə leven kape Yesu kasəvigin, Yesu ritərhav-pən min tuk əriə; kını məgkiar-pən skai kimi əriə meinai iriə khapəh nishatətəyen iran. Kını kaparhia kapə riskai pik. In rimnəgkiar skai pən tuk əriə meinai khapəh min nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape narmamə minə tiksın yame kimisəm In, mamhani-ərhav mə rimımragh min. ¹⁵ Kını rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Taksəkeikei mhavən misarkurao ye tanımtanə mhani-ərhav nəgkiarien huvə kape Kughen. ¹⁶ Yermamə yame rhatətə irak, kını mor baptaes, Kughen tukrivəhsi-pən nimraghien rerin kimin. Mərig yermamə yame rıpəh niyiən nəfrakisien irak, Kughen tukrini mə tukrivəhsi-pən narpnien kimin mə tukrivən apa ye nap ehua. ¹⁷ Kını narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukror nımtətien tiksın ye nimraghien kapəriə. Tukharkun nisəkotayen nanmın has ye narmamə ye nhagik; mharkun min niyiən nəgkiarien pisin pisin; ¹⁸ mharkun nırəhyen snek, mərig snek to rıpəh nəsiən əriə; mharkun nınimien kakonə, mərig to khapəh nhamhøyen kin; mharkun nəəlu-pənien kwermiriə ye narmamə yamə mine kamamhə, kını tukəsənin.”

¹⁹ Yesu Yermaru raməgkiar infamien, Kughen rivəh In mhaktə mivən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye kwermi Kughen matuk. ²⁰ Kını narmamə kafan kimnhatərhav misəvsao kin Nəgkiarien Huvə ikin minə fam. Kını In ramasitu irəriə. Kını mamor nımtətien rıpsaah ye nimraghien kapəriə mə narmamə tukhani nəfrakisien iran.

16:7: Mat 26:32; Mak 14:28 * **16:8:** Kopy akwas tiksın kape Niutesteman ye nəgkiarien kape namə Gris kharpin nəgkiarien ye ves 8 mhama, “Mərig nipıraovın minə ai kimnhauə misəvsao-pən kin kimi Pita mine narmamə yamə mine kasəmır aikın. Misəvsao kin narimnar yame kwən ai rimini-pən tuk əriə. Kwasig ikin ye narimnar minə a Yesu atuk ritaərhav-pən tuk əriə mivəhsi-pən nəgkiarien kimiriə mə tukhatərhav misarkurao ye tanımtanə misəvsao kin Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Nəgkiarien ai ramni mə Kughen rirkun niwəh-miraghien narmamə mirkun nəmviviyen narmamə kape rerin.” † **16:8:** Nəgkiarien ye v. 9 meriaji 20, rirkək ye kopy akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə pa nhagin rimirai. **16:14:** 1 Kor 15:5 **16:15:** Wok 1:8 **16:16:** Wok 2:38 **16:17:** Wok 2:4; 8:7 **16:18:** Luk 10:19; Wok 28:3-6 **16:19:** Wok 1:9-11; 2:33-34 **16:20:** Wok 14:3; Hib 2:3-4

Luk Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Luk rimirai Nəgkiarrien kwakwə kape nəkwəkwə e Luk

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e- nəmehuə kupan kape nıməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehuə tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyen narmamə, kini mor huvə skul. Miwəs huvə nəvsaoyen kape narimnar yame rimatorhav ye narəyen kape Yesu. In rimirai nəkwəkwə e, mine Wok yame Aposol minə Kimisor.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Niprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak minə khapsaah tuksəvhekin.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig yame rimirai? Ye nipig a, nəvsaoyen kape Yesu rehuə mərərao. Kasərig, tiksın kimnhani nəfraksien iran, tiksın kimnhaukreikin nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərigien kapəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrini atuaturək nəgkiarrien ye narəyen kape Yesu. Rimə tukrirkun huvə nəfraksien ye narəyen kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasəriwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rimnamor. Kini Luk rimiwəs huvə nəgkiarrien kapəriə, kwasig ikin rirai nəkwəkwə e. In rorkeikei mə tukrahoun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rimirəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh mirəgh narmamə.

Luk rimirikakun nəgkiarrien kafan

¹⁻³ Teofilas, ik yamehuə kirik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kimisəm narimnar kin nimirai yame Yesu rimnor ye nipig rimnamarə ye tokrei tanə. Iriə kimnisarə ye nipig kape nirikakunien kape narimnar minə a, kini misarkut pik mə tuksərəhu atuaturək nəvsaoyen kape narimnar minə a. Kimnharai ta narimnar yamə mine narmamə tiksın kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yimiwəs huvə nəgkiarrien iran minə mə jakirkun huvə narimnar minə a ye nirikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak nərigien rimə jakrai atuaturək narimnar m-fam mher-pre kin. Jakrai atuaturək yamə minə kimisəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. ⁴ Yimnorkeikei mə jakni narimnar minə e tuk ik mə takirkun atuaturək nəfraksien kape nəvsaoyen yame kinhajoun ta ik kin.

Agelo kirik rimirai-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

⁵ Ye nipig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehuə, pris kirik aikin, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris minə kamokrən kin əriə kimə, “Pris minə kape kwənərəus kape Apria,” iyame rimasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan piahwaru, nhagin e Elisabet, rimasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron. ⁶ Kini iriu kwətuaturək ye nimri Kughen, mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarrien minə iran; mirapəh niwəsikien kirik. ⁷ Mərig jiri rirkək meinai Elisabet ror siə kin ror hanə, minəpiahwaru, kini Sekaraea min rinəhuaru.

⁸ Kini ruauə atuaturək ye nipig yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ⁹ Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nimə Kape Kughen mivaan insens nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nirpenien yermamə yame tukrivan imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapier kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapier yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran rukreikin haktə. ¹⁰ Məkneikin riməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin masəhuak, kini rimauru-pən imə mivaan insens.

¹¹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə marer ye nikar tebol matuk ye kwənmmaan yame rivaan insens ikin. ¹² Kini Sekaraea rəm rakur, migin pik. ¹³ Mərig agelo a rini-pən tukun mima, “Sekaraea, pəh niginien, meinai Kughen rimnərig kafam nəhuakien. Kafam piahwaru Elisabet tukririəh tini kirik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon. ¹⁴ Kini takərig rhuvə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagien tuk nimraghien kafan, ¹⁵ meinai in tukruə yamehuə kirik ye nimri Kughen Yermaru. Kini to in ripəh ninimien waen, mine ninimien skai mina.* Kini Nanmin kape Kughen tukrikwar ye nimraghien kafan, ririkakun ye nipig raməmir apa ye tip nisini, mamvən, infamien

^{1:1-3}: Wok 1:1 ^{1:9}: Eks 30:7 * ^{1:15}: Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanimien waen, tamə kisapis kin.

riřkək. ¹⁶ Kini in tukrivı-pə nəmə Isrel khapsaah kharerıg-pə tuk Yerımaru kapəriə e Kughen. ¹⁷ Kini in tukruə məkupən kın Yerımaru ye nanmın mıne nəsanınien kape Elaeja kupən, mə in tukrukreikın riki tatə mınə khreıg-pən mın tuk kapəriə kwajikovə mınə; kını in tukrukreikın mın narmamə yamə mıne kasəsik nəkwai Kughen khauə mın ye nırkunien kape nəmə atuatur mınə. Ye norien a, in tukror apnəpeınə ye nımraghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yerımaru.”

¹⁸ Məkneikın, Sekarəea rını-pən tuk agelo mımə, “? Jakhawor pən iran mıne mırkun mə nar e tukruə mor nəfraksien kın? Meınai yo yaknəhuaru ta; kını kafak pıraovın rınəpiəhuaru mın.”

¹⁹ Mərig agelo a rını-pən tukun mımə, “Yo, nhagik e Gabriel, kını yo yakamərer ye nımri Kughen ye nıpig m-fam. Kını In rımınher-pə kın yo mə jakuə məgkiar kimik, mını-pre nəvsaoyen huvə e. ²⁰ !Etərig-ru! Neramım tukrəpəvın kını takeinein nəgkiarın meriaji nıpig takəm nıprai nəgkiarın e, meınai nımıpəh nıniyen nəfraksien ye kafak nəgkiarın. In tukruə mor nəfraksien kın ye nıpig atuatur kafan.”

²¹ Kını ye nıpig a, narmamə kımiseito kın Sekarəea, misərig mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nımə kape Kughen. ²² Kını rımatərhav-pə, meinein nəgkiarın. Ror məkneikın iriə kımnharkun mə in rımınəm nəmrərhavıyen kırık imə. Raməgkiar əmə kın kwermın mamvən, neramən rımınəpəvın.

²³ Kını nıpig rımınor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nımə kape Kughen, in rırerıg-pən yerkwano. ²⁴ Kını rıpəh norien tu, kafan piəhwaru ror tıpin, mamerkwaig əmə yerkwano meriaji makuə kırıkırıp, ²⁵ mamni mımə, “Nar e Kughen Yerımaru rımınor ruə irak. Apa kupən, narık rırkək, yakauris. Mərig taktəkun ai, Kughen rımınor rıhuvə-pə kımı yo, kını rırik ragien mə jəkrəh kwajikovə kırık, mıpəh mın naurisien kın nımri jir.”

Agelo kırık rımını-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

²⁶ Kını nıpig Elisabet ror tıpin mıvəh makuə sikis, Kughen rımınher-pə kın agelo kırık kafan, nhagın e Gabriel, rıvən apa yerkwano kırık nhagın e Nasaret, ye provıns e Galılı. ²⁷ In mıvəh nəgkiarın kırık mamvən kımı pıraovın kırık nhagın e Meri. Yerımar rıpəh hanə nıvənien tukun, mərig kımırpen ta kımə tukıkır pən kımı kwən kırık, nhagın e Josef, yame in kwənərus kırık kape King Deved. ²⁸ Kını agelo a rajı-ərhav pən tukun, mını-pən tukun mımə, “Rıhuvə, Meri. Kughen rımınəəhu kafan nıhuvəyen kimik, kını mamarə kımıru mın.”

²⁹ Mərig tıpir ramuh Meri tuk nıprai nəgkiarın a, mımə, “? Rhawor e mamni vi vı məkneikın yo?”

³⁰ Mərig agelo a rını-pən tukun mımə, “Takpəh nıginien, Meri, meınai Kughen rımırpen mə tukrautə-pre kın kafan nıhuvəyen kimik. ³¹ Ror məkneikın, takaməkeikei mor tıpin. Takaməkeikei mırəh kwajı kırık yerıman, mhen-pən nhagın mə Yesu†. ³² In tukruə mamor yemə huvə pik kın. Tukaməkeikei kokrən kın In kımə In Ji Kughen Yerıpirig. Kını Kughen Yerımaru tukror In ruə kın rəmhen əmə kın rıpnı kupən e Deved. ³³ Kını In tukramarmaru ye kwənərus yamə mıne khası-pən ye Jakob, kını kafan narmaruıen tukramarə kape rerin.”

³⁴ Kını Meri rını-pən tuk agelo mımə, “? Jakhawor-pən iran mıne mırəh kwajikovə kırık tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyen yerıman?”

³⁵ Mərig agelo rını-pən tukun mımə, “Nanmın kape Kughen tukruə marə ıram, kını nəsanınien kape Kughen Yerıpirig tukrhen ik. Kını in e kwajikovə yame takrəh, in ratuatur pik, tukamokrən kın In kımə Ji Kughen. ³⁶ Kını, əmru, kuıum e Elisabet rınəpiəhuaru pawk, mərig rınor ta tıpin kın kwajı yerıman kırık. Kımını in kımə piəhwaru yame ror sıə kın, mərig taktəkun ai rınor tıpin mıvəh makuə sikis. ³⁷ Narımın mınə e kashajoun-pən mə nar kırık rıpəh norien neineinien tuk Kughen.”

³⁸ Məkneikın Meri rını-pən tukun mımə, “Ewəh. Yo yorwok əmə kape Kughen Yerımaru. Pəh In tukror naha nhagın kımı yo yame ik nakamni.” Kını agelo rəta iran, mamvən.

Meri rımavən məm Elisabet

³⁹ Kwasıg ikın ye narımın mınə a, rıpəh norien tu, Meri rımınar iman ikın, mhai mıren nar mıvən apa yerkwano kırık ye nıkar tukwas mınə ye provıns e Judia, ⁴⁰ mauru-pən imei Sekarəea mıne Elisabet. Magien tuk Elisabet, ⁴¹ kını nıpig Elisabet rərig Meri raməgkiar, məknakın kwajikovə a ye tıpin rakur mıkiu; kını Nanmın kape Kughen rımınor Elisabet ⁴² rok-rapomh mımə, “! Kughen ramor rıhuvə-pre kimik rapıta nıpıraovın mınə fam, kını In tukror huvə-pən kımı kwajı yerıman yame takrəh! ⁴³ Mərig yakpəh nırkunien mə rhawor e Kughen ramor huvə pə məkneikın kımı yo mə nısın Yerımaru kafak tukruə

1:15: Nam 6:2-3 1:17: Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 1:19: Dan 8:16; 9:21 1:27: Mat 1:16,18 † 1:31: Nıhag e Yesu, nıpran ramni mımə Kughen tukrıvəh mırəgh narmamə mıfam. 1:31: Aes 7:14; Mat 1:21-23 1:33: 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7 1:37: Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17

məm yo. ⁴⁴Yakamni məkneikin meinai nīpig yimmnərig kafam nəgkiarjen, kwajikovə e yame raməmīr e ye tipik ramagjen mamkiu. ⁴⁵Kini Kughen tukror rhuvə pre kimik meinai nīmīni nəfrakisjen ye nəgkiarjen yame Kughen Yermaru rīmīni-pre tuk ik.”

Meri raməni nīpei maməgnəgin Kughen

- ⁴⁶Məkneikin Meri rīmə,
 “Ye nimmraghjen mīnə fam kafak, yakaməgnəgin Kughen Yermaru,
⁴⁷kini rīkik ramagjen pik tuk Kughen kafak yame ravəh miragh yo,
⁴⁸meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə apnapig əmə, mərig rīkin raməsik yo.
 Kini taktəkun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə Kughen rīmnor huvə pə kimi yo.
⁴⁹Meinai Kughen e nəsaninjen kafan in rehuə,
 In rīmnor narīmnar rehuə kimi yo.
 Kini nhagin ramərhakə.
⁵⁰Kini rīkin rehuə tuk narmamə yamə mine kamhasiai In, iriə e narmamə yamə mine kimisəkupan misarə mine yamə mine tukpihauə kwasig ikin.
⁵¹In rīmnor nar apsisip mīnə ye nəsaninjen ye kwermīn.
 Mher yerhav kin narmamə yamə mine kisausit ye nətərigjen kapəriə.
⁵²Mivəh-si-əhu namehuə mīnə ye kapəriə neihuəyen,
 kini mivəhsi-haktə narmamə yamə mine kapəriə nətərigjen reiwaiyu.
⁵³Narmamə yamə mine nikumhə raməs əriə, In raməvigin əriə kin nəviginjen yame rhuvə,
 kini narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, In rīmnher yerhav kin əriə, nar rīmirəkək tuk əriə.
⁵⁴In rīmnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok mīnə kafan. Rīkin raməsik mə rīkin tukraməkeikei mamehuə tuk əriə, ⁵⁵rīrikakun ye Ebrahim kupən mine kwənərəus kafan, mamvən kape rerin, rəri-pən nəgkiarjen yame rīmīni-pən ta tuk kaha mīnə kapətawə.”
⁵⁶Kini Meri ramarə iriu Elisabet mivəh makuə kisisə, kini ai, mīpīrerig-pən iman ikin.

Jon Baptaes rīmnarha-pə

- ⁵⁷Kini nīpig atuutuk kape Elisabet rīmauə mə tukreimək iran, kini rīmirəh tini yerman.
⁵⁸Kini narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun mine kafan kwənərəus mīnə kimisərig nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru rīkin rehuə tukun mor rhuvə pən məknakin kimin, kini iriə kimnhauə misor kirikianə iriə min mə tuksagjen kwis.
⁵⁹Kini nīpig pikwarijen a rīmivəh nīpig eit, kini iriə khauə mhavəh nao kim in. Kini ipakə əmə kishen-pən nhagin mə nifnhag rīmni e Sekarəea, ⁶⁰mərig nisini rīmīni-pən mīmə, “Nīkam. Pəh kishen-pən nhagin mə Jon.”
⁶¹Mərig iriə khani-pən tukun mhama, “?Rhawor? Ye kwənərəus kapəmīru, nhag e Jon rīrkək iran.” ⁶²Kini masəgkiar kin kwermīriə misaiyoh-pən Sekarəea mhama in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə pa.
⁶³Kini in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kirik pəh tukrīrai-pən nəgkiarjen kirik aikin, mirai-pən mīmə, “Nhagin e Jon.” Kisəm kisakur pik kin. ⁶⁴Məkneikin, neramin rihuatuk, məgkiar mamni vi vi Kughen.
⁶⁵Kini narmamə m-fam yamə mine kisarə ipakə tukun kisakur kin. Kini narmamə kimnhani narīmnar mīnə a rarkurao ikin mīnə fam ye nīkar tukwas mīnə ye provins e Judia.
⁶⁶Kini narmamə mīfam yamə mine kimnhavəh nəvsaoyen a, misətərig kin, misaiyoh əriə mīnə mhama, “Man. ?Keinein mə kwajikovə e tukreihuə mor naha?” Kimnhani məknaikin meinai kimisəm mə nəsaninjen kape Kughen Yermaru ramarə iran.

Sekarəea rīmīni-ərhav nəgkiarjen yame Kughen rīmivəhsi-pən kimin

- ⁶⁷Məkneikin Nanmīn kape Kughen rīmnor rīki Sekarəea, ramni-ərhav nəgkiarjen yame Kughen rīmivəhsi-pən kimin mīmə,
⁶⁸“Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel,
 meinai In rīmauə mə tukrasitu ye kafan narmamə mīnə,
 kini mīpik ta əriə ye kwermi tikmīr mīnə kapəriə.
⁶⁹In rīmivəh-si haktə yemə əsanin yame ravəh miragh ətawə, yame ramsi-pən ye kwənərəus kape yorwok kafan e Deved kupən ⁷⁰raməri-pən əmə nəgkiarjen yame rīmivəhsi-pən kimi kafan profet kupən mīnə mīmə ⁷¹tukrīvəhsita ətawə tuk tikmīr mīnə kapətawə mīnə tuk kwermi narmamə mīfam yamə mine kasəməkīn ətawə.
⁷²Kini mīmə rīkin tukreihuə tuk rīptawə mīnə,

kini rikin tukraməsik promes atuatur⁷³ yame In rimini-pən ta tuk riptawə e Ebrahim mimə⁷⁴ tukrirəh-si ta ətawə ye kwermi tikmir minə kapətawə, mə nipig mifam ye nimiraghien kapətawə, kitawə tukharkun nisorien wok kafan ye nimir Kughen, mhapəh nhaginien,⁷⁵ kitawə kisəmərhakə misatuatur ye nipig mifam.”

⁷⁶ Kini Sekarəa rarar mini-pən tuk tini mimə,
“Kini ik, narik, tukokrən kin ik kimə ik pris kape Kughen Yerpig;
meinai Ik takəkupən kin Yermaru mor apnəpeina ye swatuk kafan,

⁷⁷ mamni-ərhav tuk kafan narmamə minə mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has kapəriə, mivəh miragh əriə.

⁷⁸ In tukraməkeikei mor məknakin meinai rikin rehuə tuk ətawə, mamor huvə pə kimi ətawə.

Rikin rehuə tuk ətawə, Kristo tukruə tuk ətawə rəmhen əmə kin yame mirh ramhaktə mamvən ye neai⁷⁹ misia-pen ətawə yamə mine kasarə ye nəpignapien mine apa ikin nəsaniən kape nimirəvən ramhen narmamə ikin,
kini mamkir-pən nihutawə ye swatuk kape nəməriniyən.”

⁸⁰ Kini pikwariən a nipran ramehuə, kini mamehuə min ye nanmin kape Kughen. Kini nipig mifam in ramarə apa ye tipəvsik mameito kin nipig atuatur yame tukririkakun wok iran ye nimir nəmə Isrel.

2

Yesu rimnarha-pə (Mat 1:18-25)

¹ Ye nipig a, yemə Rom kirik, nhagin e Sisa Ogastas, in ramarmaru ye tanə minə fam kape Rom. In maməəhu loa kirik mimə tukəvheikin fam narmamə yamə mine kisarə aikin a. ² (In e nəvheikinien narmamə yame kimnəkupən kor. Ye nipig a, kwən e Kwaeriniəs in gavman kirik kape provins e Siria). ³ Kaməvheikin narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerig-pən mhavan hanə imariə minə ikin mə tukəvheikin əriə. ⁴ Ror pən kwən a Josef min ritərhav yerkwənu e Nasaret ye provins e Galili, mivən apa provins a Judia, yerkwənu kirik kamni kimə Betlehem, imei King Deved kupən. Rimavən aikin a meinai in kwənərəus kirik kape King Deved. ⁵ Kwerpen ta Josef mine pian e Meri mə tukwarkurək; kini Meri natukreimək kin kwajikovə. Kini iriū kimiravən apa Betlehem mə tukəvheikin min əriū. ⁶⁻⁷ Kini kratərhav Betlehem, mirapəh niwəmien kwənmhan tukwapir ikin, mwarə ye nimə kape nar miragh. Mwarə hanə apaikin, kini rinor nipig kape kwajikovə tukrarha, kini reimək kin nimir nupan kafan, yerman. Muvrig kin neipən, mərəhu-pən əmə in ye tikirao yame nar miragh minə kasəvigin-pən iran.

Agelo minə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip minə

⁸ Kini ipakə əmə tuk yerkwənu e Betlehem, narmamə yamə mine kasəvigin sipsip minə kasarə yerki mənvhirik masarha tuk sipsip minə yenpig. ⁹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə tuk əriə, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pen əriə, khagin pik. ¹⁰ Mərig agelo a rimini-pən tuk əriə minə, “Hapəh nhaginien. Meinai yo yakwəuə mə jakni-pre nəvsaoyen huvə tuk əmia, yame tukror riki narmamə ragien pik. Kini Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə mifam. ¹¹ Taktəkun əmə, yermamə kirik rimnarha-pə ye taon kape King Deved. In ravəh miragh narmamə, kini In Kristo yame Kughen rimini-ta kupən mə tukrher-pə kin tuk əmia. Kini In Yermaru. ¹² Kini taksəm kwajikovə en kimuvrig kin neipən, kərəhu-pən ye tikirao, ror nimitətien kimi əmia mə kwajikovə a in a yakməni.”

¹³ Məkneikin, agelo minə khapsaah khatərhav-pə masərə iriə min, masəgnəgin Kughen, mhani mhamə,

¹⁴ “Pəh khani vi vi Kughen apa yerpirig ye neai.

Kini narmamə ye tokrei tanə yamə mine riki Kughen ramagien tuk əriə, pəh kisarə ye nəməriniyən.”

Yorwok ye sipsip minə kimnhavən masəm Yesu

¹⁵ Məkneikin agelo minə kimisəta ye yorwok ye sipsip minə, mharerig-pən apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “Pəh khavən apa Betlehem, misəm-ru nar e Kughen Yermaru rimini-pə tuk ətawə.”

¹⁶ Kishai miren mhavan misəm Meri mine Josef mine kwajikovə yame ramapir-pən ye tikirao. ¹⁷ Nipig kimisəm, kimnhani ərhav nəgkiarien yame agelo rimini ye kwajikovə, ¹⁸ kini narmamə mifam yamə mine kimisərig nəgkiarien yame yorwok ye sipsip minə kimnhani-pən tuk əriə, kisakur pik kin. ¹⁹ Mərig Meri rimnətərig əmə kin narimnar minə e,

markut tuk nêrigien nîpran. ²⁰ Mêrig yorwok ye sipsip minê kîmhàrerig, mhavâhsi-haktê nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narîmnar m-fam yamê minê kîmîsêm misêrig; rêmhen êmê kin yame agelo rimîni-ta tuk êriê.

Kamhen-pên nhag Yesu

²¹ Kwajikovê a rimnarha, mivêh nîpig eit, kîni kîmivêh nao kîmin rêri-pên êmê loa kapêriê, kîni khen-pên nhagin kîmê Yesu, nhag yame agelo rimîni-pên ta tuk Meri nîpig in rimnor tipin.

Josef mine Meri kîmîrêrêh Yesu mîravân apa ye Nimê kape Kughen

²²⁻²⁴ Ye nîpig a, tukmê kwajikovê kirik rarha, rimni minê nisîni tukawêkeikei mwor sakrefaes kape nêspirien mamê, rêri-pên Loa kape Moses, * kîni ruauê atuaturk ye nîpig kape Josef mine Meri mê tukwor mækna. Ror pên kîrêrêh Yesu mîrhuvân Jerusalem, mîravêh mak ye tanê kîraru uê yâkwi-nêtuân kîraru kîni mwopni, rêri-pên êmê loa yame Kughen Yermaru rimîni.†

Kîni kîmîravêhî-pên kwajikovê a kîmi Kughen Yermaru. Nar a ramêri-pên Nêgkiariên kape Kughen yame ramni mîmê,
 “Nîmrîn nupan minê yerman, tukamêkeikei kîvêhî-pên êriê kîmi Kughen Yermaru mê kafan minê.”
 (Eks 13:2, 12)

Simeon mine Ana kîmawêm Yesu, kawêgnêgin Kughen

²⁵ Kîni huaru kirik ramarê apa Jerusalem, nhagin e Simeon. Kafan nîmraghien in ratuatuk huvê, kîni nîpig mîfam in ramêri-pên nêgkiariên kape Kughen. Kîni in rameito kîn nuayen kape Kristo yame In tukruê mivêh mîragh namê Isrel. Kîni Nanmîn kape Kughen ruê mikuar yerkin. ²⁶ Nanmîn kape Kughen ruîni-pên ta tukun mîmê tukrîpêh nîmhêyen meriaji tukrêm Kristo yame Kughen Yermaru rimîni mê tukrher-pê kîni. ²⁷ Kîni Nanmîn kape Kughen rimnor rikîn mê tukrauru-pên ye Nimê Ehuê kape Kughen. Kîni Josef mine Meri kîmîrêrêh Yesu mwaru-pên ye Nimê kape Kughen mê iriû tukwor narîmnar fam yame Loa kape Moses ramni. ²⁸ Mækneikîn Simeon rimnêm Yesu, kîni mîrêh kîni kwermîn, kîni mamni vi vi Kughen mamni-pên tukun mîmê,

²⁹ “Kughen Yermaru, promes yame Ik nîmîni tuk yo, naknor êfrakis.

Kîni taktêkun ai, eighaan kîni yo, yorwok e kafan, pêh yakmhê ye nêmêrinuyen,

³⁰ meinai yaknêm kwajikovê e kîni nîmrik yame tukrîwêh mîragh narmamê.

³¹ Ik nîmnor apnêpeinê mê In tukrîvêh mîragh narmamê,

kîni narmamê m-fam tukharkun nar a.

³² In tukruê rêmhen kîni laet, mhajoun swatuk kîni nêmê ye kantri pîsin pîsin minê,

Kîni narmamê tukhavêhî-haktê namê Isrel tukun.”

³³ Kîni rim kwajikovê a minê nisîni kwakur pik kîni nêgkiariên yame Simeon rimîni iran.

³⁴ Kîni Simeon rêhuak mîmê, “Pêh nîhuvêyen kape Kughen tukrurê tuk êmiru.” Kîni mîni-pên tuk Meri, nisîn kwajikovê a, mîmê,

“!Êrig-rul Kughen rimîrpen ta kwajikovê e mê tukror nêmê Isrel khapsaah tukhamîr,

kîni mê tukror mîni êriê khapsaah khavêh nîmraghien.

Kughen rimîrpen pawk In mê In ror nîmtâtiên kirik, mêrig narmamê tukhani hah In. ³⁵ Ror pên tukê m êpu nêrigien has kape narmamê khapsaah.

Kîni, Meri, rikîm tukrêmhê tukun rêmhen kîni yame yermamê kirik ramhai rikîm kîni nau nisê.”

³⁶ Kîni pîahwaru kirik ramarê aikîn, nhagin e Ana. In profet kirik. In jî Fanuel, kwênêrêus kape Aser kupên. Rînêpîahuaru êgkêp. Nîpig rimnamêtamaruê êmê, mêri-pên kafan yerman. Mwarê kwis kape newk seven êmê, kwên a rimhê. ³⁷ Rimnarê pîsin êmê mækna kîni meriaji mîpîêhuaru. Kîni taktêkun ai kafan newk eiti fo. Nîpig mîfam in ramêmîr ye Nimê kape Ehuê Kughen mamêhuak, yenpîg minê yeraan. Matuakêm mîpêh nêvîginien mê tukrêhuak kîmi Kughen. ³⁸ Kîni in rimauê atuaturk ye nîpig yame Simeon ramêgkiar kîni kwajikovê a. Kîni pîahwaru ai rimîni vi vi Kughen tukun, kîni mamêgkiar ye kwajikovê e kîmi narmamê mîfam yamê minê kamhawhîn mê Kristo tukrîrisîn nêmê Jerusalem.

Josef mine Meri kîmîravân apa Nasaret

³⁹ Kîni Josef mine Meri kîmîwor narîmnar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kîni mêrhîrerig-pên imêrisîr ikîn Nasaret ye provîns e Galîli. ⁴⁰ Kwajikovê a rînehuê muiskai, muirkun huvê nar, kîni nîpig m-fam nîhuvêyen kape Kughen rukwar ye kafan nîmraghien.

2:19: Luk 2:51 2:21: Luk 1:31 * 2:22-24: Nakêm loa e ye Eks 13:2 minê 1 Saml 1:22-28. † 2:22-24: Loa e ramâmîr ye Lev 12:8. 2:30: Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11 2:32: Aes 42:6; 49:6; 52:10 2:34: Aes 8:14; Mat 21:42; 1 Pita 2:8 2:39: Mat 2:23

Tamaruə e Yesu ramvən apa Nimə Ehuə kape Kughen

⁴¹ Ye newk minə fam, rim Yesu mine nisini kimiravən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.[‡] ⁴² Kini nīpig Yesu rimivəh newk twelef, kimiwor norien yame kawor hanə, kini Yesu rikwasig kin əriu mirhivən apa faktə ye lafet a. ⁴³ Kini lafet rinor infamien, kini kafan minə kimmharerig mhavən iməriə ikin; mərig tamaruə Yesu In rīpəh nikwasigien kin rimni mine nisini, maməmīr əməə apa Jerusalem. Kini iriu kweinein. ⁴⁴ Krəmə-ta mə ramkwasig kin əriə. Kini kimisəriwək mamhavən tuk nīpig pīpīə kirik. Mipirərikakun mwarha-kin yerki kwənərəus kapəriu mine iriu minə tiksīn. ⁴⁵ Mərig kirapəh nīwəmien In, mwarha-kin, mirarerig miravən Jerusalem. ⁴⁶ Kwarha-kin In nīpig kisīsər, kini mīpiwəm apa ye Nimə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə nəmhajoun minə, mamətərig kin əriə. Kini mamaiyoh əriə kin narimnar tiksīn. ⁴⁷ Kini narmamə mifam kimisəriɡ In, kisakur tuk kafan nirkunien mine nhorpinien nəɡkiarīen minə kafan. ⁴⁸ Kini rimni mine nisini kimīwəm In, kwakur pik kin. Kini nisini rimini-pən tukun mīmə, “Narik. ?Nimnhawor mor məkneikin iramru? ! Ərig-ru! !Kimru rimim, rikimru rəmħə pik tuk ik, kini yakwarha-kin pik ik!”

⁴⁹ Mərig In rini-pən tuk əriu mīmə, “?Nakawarha-kin Yo tuk naha? Tukmə ror nakrapəh nīrarkunien mə Yo jakaməkeikei maməmīr ye Nimə kape Rimik.” ⁵⁰ Mərig iriu kirapəh nīrarkunien nīprai nəɡkiarīen yame rimini-pən tuk əriu.

⁵¹ Kini In rikwasig kin əriu, mirheiwaiyu mirhivən apa Nasaret. Kini In rimisiəi əriu mamor nəkwairiu. Mərig nīpig mifam nisini ramətərig kin narimnar minə fam a. ⁵² Kini Yesu nīpran ramehuə, kini kafan nirkunien ramhaktə pik. Kini ye nīpig mifam, Kughen mine narmamə, rikiriə ragien əmə tukun.

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəɡkiarīen kape Kughen

(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

¹ Kwasiɡ ikin ye narimnar minə a, yemə Rom kirik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins minə fam kape Rom. Kini ye nīpig in rinamarmaru meriaji newk fiftin, kini kwermīn minə tiksīn e: Herod Antipas ramehuə ye provins e Galili; mine piauni Filip in ramehuə ye provins mir e Ituria mine Trakonaetas, mine Lisaniəs ramehuə ye provins e Abilin, mine Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia. ² In e ye nīpig atuətuk kape Anas mine Kaefas yame iriu jif pīr mir.

Ye nīpig a, Jon, ji Sekarəə, yame rinehuə ta ai, mamarə apa ikin ruhiko ikin, kini Kughen rimivəh-sipən nəɡkiarīen kirik kimin. ³ Kini in rimnokrən apomh pən ikin minə ipakə tuk nu apa Jodan maməvsao-ərhav kin nəɡkiarīen kape Kughen. In mamni-pən mīmə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mhavən tuk Kughen mə In tukraspir norien has minə kapəriə. Kini mə nimtətien kirik e, tukor baptaes irəriə. ⁴ In rəri-pən əmə nəɡkiarīen yame Aesea rimirai kupən ye nəkwəkwə kafan mīmə,

“Kwən kirik ramokrən ehuə apa ikin ruhiko ikin mamni mīmə,

‘Kimiə taksor apnəpeinə ye swatuk kape Yermaru,

kini misor kafan swatuk ratuətuk.

⁵ Nīkwətanə minə fam tuksuun huvə,

kini tukwas minə mine nahawk minə fam tuksətən-ətən,

kini swatuk iko iko minə tukərəhu atuətuk,

kini swatuk yame rapəjiapət tukəkeikei kor rīpiə.

⁶ Kini narmamə mifam tuksəm swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə.’” (Aes 40:3-5)

⁷ Kini ye nīpig a, narmamə khapsaah kimmhavən tuk Jon mə in tukror baptaes irəriə; mərig rini-pən tuk əriə mīmə, “! Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərħkwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksīn yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebraham, mərig rikimiə tukriyəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebraham. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapier apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebraham. ⁹ Kini taktəkun ai, Kughen rinəger matuk ta mə

‡ 2:41: Ye nīpig kape lafet kape Nəvīərokiniən, uə Pasova, nəmə Isrel rikiriə raməsik Kughen rimivəh miragh kwənərəus kupən kapəriə mirəh-si ta əriə ye kwermi yamehuə kape Ijip. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27. 2:51: Lük 2:19 2:52: 1 Saml 2:26; Prov 3:4 3:3: Wok 13:24 3:7: Mat 12:34; 23:33 3:8: Jon 8:33,39

tukrərərü nuknei nai. Kini tukmə nai kirik rirəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrərərü marakikin-pən ye nap.”*

¹⁰ Kini kwhen ehua a kimisaiyoh Jon mhamə, “?Mərig, naha nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

¹¹ Kini Jon rini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə kafam neipən kiraru, vəhsi-pən kirik kimi yermamə yame kafan rirkək. Kini tukmə nam nəviginien rarə, əhi-pən tiksin kimi narmamə yamə mine nəriə rirkək.”

¹² Kini narmamə tiksin yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimnhauə mə Jon tukor baptaes irəriə, kin misaiyoh in mhamə, “?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

¹³ Kini Jon rini-pən tuk əriə mīmə, “Takhapəh nhavəh-sitayen mane tuk narmamə rapita yame rəmhen mə takhavəh.”

¹⁴ Kini mobael minə tiksin kimisaiyoh min mhamə, “?Mərig rhawor irəmawə? ?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

Kini in rini-pən tuk əriə mīmə, “Takhapəh nhaviyen niginiən kimi narmamə mhamə, ‘Tukmə nakhapəh nhavəh-si-pəyen mane, kini jaksor nəmhəyen kimi əmiə, uə jaksor əmiə naksarer ye nımri mirh kini yakhani hah əmiə.’ Mərig rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk nərok atuatuk kapəmiə.”

¹⁵ Kini narmamə minə a kasəm misəm, rikiriə ruh mə tukmə ror Jon in Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin. ¹⁶ Mərig Jon rhorpin nətərigien kapəriə mīmə, “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu, mərig yermamə kirik tukripiuə yame kafan nəsaniniən mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur mirisin ta nərəus ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap. ¹⁷ In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripiik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit, riripik əriə mamvən yerkwanu. Mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, ramarakikin-pən əriə ye nap ehua yame ramuək rerin.”

¹⁸ Kini Jon ramni-ərhav nəgkiarien ripsaah mamor kwirig kin kimi narmamə mə tukripi-pə nətərigien kape narmamə khaue tuk Kughen.

Herod rimivəh-sipən Jon Baptaes ye kalabus

(Mak 6:14-29)

¹⁹ Ye nıpig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e piahwaru kape piauni, kini mamor narimnar ripsaah yame rahas. Mərig Jon rokrən skai kimin tukun. ²⁰ Ror pən Herod rimməsik əpnis pən min ye norien has kafan mivəhsi-pən Jon ye kalabus.

Jon rimmor baptaes ye Yesu

(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

²¹ Mərig kwasig ikin Jon rivən ye kalabus, kini in rinamor baptaes ye narmamə, kini Yesu min rimavən, Jon ror baptaes iran. Kini nıpig Yesu rimmaməhuak, Kughen rimməhitə ye neai. ²² Kini Nanmin kape Kughen risi-faktə meiwaiyu iran, nıpran rəmhen kin mak ye tanə, kini nəgkiarien kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik narik keikei; rikik ragien pik tuk ik.”

Rip Yesu minə

²³ Nıpig Yesu rimirikakun kafan wok, kafan newk rəmhen kin toti. Narmamə khamə ta mə in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,

²⁴ Heli in ji Matat,

Matat in ji Livae,

Livae in ji Melki,

Melki in ji Janae,

Janae in ji Josef

²⁵ Josef in ji Matatias,

Matatias in ji Amos,

Amos in ji Neham,

Neham in ji Esli,

Esli in ji Nangae,

* **3:9:** Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meina iriə ji Ebraham minə. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukrərərü ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huva, Kughen tukrivəh-si-pən narpinien kimi əriə. **3:9:** Mat 7:19

3:12: Luk 7:29 **3:16:** Wok 13:25 **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 **3:22:** Jon 1:32 **3:23:** Luk 4:22; Jon 6:42

²⁶ Nangae in ji Mahat,
Mahat in ji Matatias,
Matatias in ji Semein,
Semein in ji Josek,
Josek in ji Joda,
²⁷ Joda in ji Joanan,
Joanan in ji Resa,
Resa in ji Serubabel,
Serubabel in ji Sealtiel,
Sealtiel in ji Neri,
²⁸ Neri in ji Melki,
Melki in ji Adi,
Adi in ji Kosam,
Kosam in ji Elmadam,
Elmadam in ji Ere,
²⁹ Ere in ji Josua,
Josua in ji Eliesa,
Eliesa in ji Jorim,
Jorim in ji Matat,
Matat in ji Livae,
³⁰ Livae in ji Simeon,
Simeon in ji Juda,
Juda in ji Josef,
Josef in ji Jonam,
Jonam in ji Eliakim,
³¹ Eliakim in ji Melea,
Melea in ji Mena,
Mena in ji Matataha,
Matataha in ji Natan,
Natan in ji Deved,
³² Deved in ji Jese,
Jese in ji Obed,
Obed in ji Boas,
Boas in ji Salmon,
Salmon in ji Nason,
³³ Nason in ji Aminadab,
Aminadab in ji Admin,
Admin in ji Ani,
Ani in ji Hesron,
Hesron in ji Peres,
Peres in ji Juda,
³⁴ Juda in ji Jekob,
Jekob in ji Aesak,
Aesak in ji Ebrahim
Ebrahim in ji Teraha,
Teraha in ji Neho
³⁵ Neho in ji Serug,
Serug in ji Rehu,
Rehu in ji Peleg,
Peleg in ji Eba,
Eba in ji Sela,
³⁶ Sela in ji Kenan,
Kenan in ji Apaksad,
Apaksad in ji Sem,
Sem in ji Noa,
Noa in ji Lamek,
³⁷ Lamek in ji Metusela,
Metusela in ji Inok,
Inok in ji Jared,
Jared in ji Mahalalel,

Mahalalel in ji Kenan,
³⁸ Kenan in ji Enos,
 Enos in ji Set,
 Set in ji Adam,
 kini Adam in ramsi-pən tuk Kughen.

4

Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu
 (Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Nanmın kape Kughen rimikuar ye nımraghien kape Yesu, kini ye nıpig ruasi-pən ye nu apa Jodan, Nanmın kape Kughen rikir In mivən apa ikin ruhiko ikin. ² Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nıpig foti. Ye nıpig mınə fam a, In rapəh nəviginien, kini ye nıpig infamien, nıkumhə rəs pik. ³ Kini Setan rini-pən tukun mımə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier e mə rukreikin muə mor bred kin.” ⁴ Mərig Yesu rhorpin mımə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Yermamə ripəh nımraghien əmə ye nəviginien.’ (Dut 8:3)”

⁵ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini taktakun əmə, rhajoun In kin kantri mınə fam ye tokrei tanə, ⁶ kini mını-pən tukun mımə, “Yo jakərhəhu-pre narmaruyen ye tanımtanə ye kwermim, mine nautə kapəriə mınə fam, meinai narımmar mıfam a raməmır ye kwermik, kini yakirkun neighan-pənien kin kimi naha yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-pən kimin. ⁷ Kini tukmə nakəhuak kimi yo, narımmar m-fam ai ik takor kafam kin.”

⁸ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarieren mımə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəriə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’ (Dut 6:13)”

⁹ Məkneikin Setan rikir In mərip In apa Jerusalem mhaktə ye tokrei Nımə Ehuə kape Kughen apa yerpırig əgkəp. Kini mını-pən tukun mımə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, ¹⁰ meinai kimirai kimə, “‘In tukrher-pə kin agelo mınə kafan khauə masarha huvə tuk ik.

¹¹ Tukharəptərəkin ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pənien nihum ye kapier kirik.’” (Sam 91:11, 12)

¹² Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarieren mımə, “Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə, “Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəriə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’ (Dut 6:16)”

¹³ Kini Setan ror infamien ye nivəhsi-pən vəhsi-pənien kimi Yesu; məkneikin, mapitan kin Yesu mawhin nıpig huvə yame tukruə mın tukun.

Yesu rimirikakun kafan wok
 (Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

¹⁴ Kini ai, Yesu rimirerig-pən Galili, kini nəsaninien kape Nanmın kape Kughen rimikuar ye nımraghien kafan. Kini kımınəvsao kin In rarkurao ye tanə a. ¹⁵ Kini Yesu rımnhajoun ye nımə kape nofuginien mınə, kini narmamə m-fam khani vi vi In.

Namə ime Yesu kımısəpəh In

¹⁶ Kini Yesu rımauə Nasaret, aikin rımnehuə ikin kupən. Kini ye Sabat kirik, In rımavən ye nımə kape nofuginien rəmhen əmə kin yame ramor hanə. Kini mərer mə tukravheikin Nəkwəkwə kape Kughen, ¹⁷ kini kivəhsi-pən nəkwəkwə yame kımınarəvın-arpəvın yame profet Aesaea rimirai kupən. Kini ruhatukin nəkwəkwə məm nəgkiarieren yame Aesaea rimirai yame ramni mımə,

¹⁸ “Nanmın kape Kughen ramarə irak

meinai In rımırpen yo,

jakəvsao-ərhav kin nəgkiarieren huvə kimi yavən hah mınə.

Kini In rher-pə kin yo mə jakvən mamni-pən tuk narmamə yamə mine kivəhsi-pən əriə ye kalabus mə tukirisin əriə,

kini mını-pən tuk nımırin pis mınə mə tuksəm mın nar.

Kini rher-pə kin yo mə jakrisin narmamə yamə mine kasəmır ye kwermi narmamə pisin masərig rahah,

¹⁹ mamni-ərhav mə nıpig ruauə ta yame Kughen Yermaru tukrhajoun kafan nihuvəyen mivəh mırəgh narmamə.” (Aes 61:1, 2)

²⁰ Yesu rımnhəueikin ta nəkwəkwə a, kini meiwaiyu mivəhsi-pən mın kimi yermamə yame ramarha huvə tuk nəkwəkwə mınə, kini mamkwətə mə tukrəvhag kimi narmamə. Kini narmamə m-fam ye nımə kape nofuginien kasarha tim tim iran. ²¹ Kini In raməgkiar

kimi ɛriə mamni min mimə, “Taktəkun ai, ye nipig yame nimisərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, niniyen a ruuə minor nəfraksien kin.”

²² Kini narmamə mifam kasəgnəgin In, kini kisakur pik tuk nəgkiarien huvə yamə mine ramni, kini misaiyoh ɛriə minə mhamə, “?Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk ɛriə mimə, “Yakirkun mə takpihani nəgkiarien akwas e tuk yo yame ramni mimə, ‘Dokta, or huvə atuk-ru nipram,’ mhani min mhamə, ‘Narimnar yamə mine yimisərig mə nimnor ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor min e, imam ikin.’

²⁴ Nəfraksien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh nhasiaiyen profet kirik yame ramsi-pən irəriə. ²⁵ Ye nipig kape Elaeja, nəhig ripəh nipien newk kisəsər mine makuə sikis, kini nikumhə ravən ikin minə fam, nəviginien rirkək. Kini yakni nəfraksien tuk əmiə mimə, ye nipig a nipiahuaru kimhə tan kin ɛriə khapsaah e Isrel, ²⁶ mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən masitu irəriə. Nikam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel. ²⁷ Kini ye nipig kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimnisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyen e ‘leprosi’* mərig Elisa ripəh nor-huvəyen kirik. Mərig in rimnor huvə əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”

²⁸ Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəgkiarien a, niemhaa rhai pik ɛriə m-fam. ²⁹ Kini kisarar mharəh In, misəkək kin mhatərhav yerkwanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kimnor taon ikin, mə tuksarkwərhav kin apa ikəutən. ³⁰ Mərig Yesu rivən-pən ta ye kwənimrheriə, map.

*Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Mak 1:21-28)*

³¹ Kini Yesu rimneiwaiyu apa Kapaneam, taon kirik ye provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi narmamə. ³² Kini narmamə kimisərig nəgkiarien kafan, kimisakur kin, meinai nəgkiarien kafan, nanmin aikin.

³³ Kini ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kirik aikin yame nanmin has ramərer-pən iran. Kini in rokr-apomh mimə, ³⁴ “!Eh, Yesu, yemə Nasaret! ?Rhawor? ?Nimauə mə takoriah əmawə uə? Yakwirun ta ik. !Ik yemə rhakə kape Kughen!” ³⁵ Mərig Yesu rimnəgkiar skai kimin mimə, “!Ah, pim! !Əta ye kwən e!” Kwən a ramərer ye kwerkwan irəriə, məkneikin nanmin hah a rəsua kin reiwaiyu mowhan ye nimoptanə, map ta iran, kini mipəh noriahyen in.

³⁶ Kini narmamə m-fam aikin a kisakur kin, mhani-pən tuk ɛriə minə mhamə, “! Eh! Nəgkiarien pisin kirik e. Kwən a kafan nəgkiarien nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə, kasəta ye narmamə.” ³⁷ Kini nəvsaoyen kape Yesu ritərhav markuraə ye tanə a.

*Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)*

³⁸ Aikin, Yesu rarar, mitərhav ye nimə kape nofuginien mivən apa nimə kape Saemon Pita†. Ye nipig a, kuhu Saemon ramhə maməpan pik, kini iriə kisaiyoh-pən Yesu mə tukror huvə. ³⁹ Kini Yesu rərer ipakə tukun, məgkiar skai kimi nəpanien, nəpanien rəta. Taktəkun əmə piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

⁴⁰ Kini nipig mirh natukrivə‡, narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kini In rərəhu-pən kwerm in irəriə kirikianə kirikianə, kini iriə m-fam kisəsanin. ⁴¹ Kini yarmhə minə min kamhatərhav misap ye narmamə khapsaah, misokran apomh mhamə, “!Ik Ji Kughen!” Mərig Yesu rəgkiar skai kimi ɛriə mətapig kin ɛriə tuk nəgkiarien meinai iriə kwənharkun ta mə In Kristo yame Kughen rimnher-pə kin.

⁴² Kəni rikwamer kin, Yesu ritərhav aikin a, mivən apa ikin kirik. Mərig narmamə kimisarha-kin In, kini nipig kimisəm, khauə tukun misarkut mhamə tukhani-əhu mhamə In tukripəh nəpəhyen ɛriə. ⁴³ Mərig əmə Yesu rini-pən tuk ɛriə mimə, “Nikam. Yo jakaməkeikei mivən yerkwanu pisin minə, mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rimnher-pə kin yo mə jakor məkneikin.”

⁴⁴ Kini In rimavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye nimə kape nofuginien minə.

4:22: Luk 3:23; Jon 6:42 4:24: Jon 4:44 4:25: 1 King 17:1,7 4:26: 1 King 17:8-16 * 4:27: Leprosi in nəmhəyen skai kirik yame raməmir ye tiki yermamə. 4:27: 2 King 5:1-14 4:32: Mat 7:28-29 † 4:38: Nipig kirik, kamokran kin Saemon Pita kima, ‘Saemon.’ Kini nipig kirik, kamokran kin kima, ‘Pita.’ ‡ 4:40: Nəmə Isrel, rikiriə rimnəsik mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh nirahyen yermamə ye Sabat. Mərig nipig mirh rimivia, Sabat rinor infamien en, kini kirkun nirhəyen yermamə. 4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12 4:44: Mak 1:35-39; Mat 4:23

5

Aposol yamə mine Yesu rimnəkupən mokrən kin əria

(*Mat 4:18-22; Mak 1:16-20*) ¹ Nipig kirik, Yesu rərer ye nıkar-kar nu ehua kamni kimə Galili*, kini narmamə khapsaah kimnhauə misarer rarkurao iran mhamə tukсарig nəgkiarinen kape Kughen. ² Kini In rimnəm kwaji rao kiraru yame narmamə kape niyiyen kəməm kimnhapəh kawerer ye nipakir misaikwas ye kapəria net minə. ³ Məkneikin Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mini-pən tukun mə tukrivi-pirə rao. Saemon rivi-pirə rao, kini Yesu rəkwətə-pən aikin maməvhag kimi narmamə.

⁴ Yesu rimnəgkiar infamien, kini mini-pən tuk Saemon mima, “Saemon, əsuə. Pəh khavən apa ikəmni, pəh naksaruk kin net minə mhavi kəməm tiksın.”

⁵ Mərig Saemon rini-pən tukun mima, “Yemehua, yenpig, yimisarkut pik tuk nar e miseriaji reraan, mərig yimnhapəh niyiyen kəməm kirik. Mərig ik nakmə tukhavən min, ror pən, pəh khavən misaruk min kin net minə.”

⁶ Khavhirə, misaruk kin net minə, mhavi kəməm khapsaah pik, ror net minə kapəria khakwar huvə kin kəməm, mharikakun miseikus net minə. ⁷ Kini iriə kisokrən-pən kin iriə minə tiksın ye rao min kirik mhamə tukhauə misasitu irəriə. Kini khauə misarakə-pən kin kəməm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmni.

⁸ Kini Saemon Pita rimnəm, kini rənimkur-pən tuk Yesu mamni mima, “Yermaru. !Yuvən isok tuk yo, meinai yo yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kirik.” ⁹ In rimnəgkiar məknai kin meinai in mine narmamə minə a ye rao mir, kimisakur pik kin kəməm khapsaah yamə mine kimnhavi. ¹⁰ Kini Jemes mine Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu min kimiwakur pik kin.

Mərig Yesu rini-pən tuk Saemon mima, “Pəh niginien. Ik yermamə kape niyiyen kəməm. Mərig taktakun ai mamvən, ik takvi-pə narmamə.” ¹¹ Ror pən, kimnhavi-fiak kapəria rao minə, misəpəh narimnar mi-fam mhakwasig əmə kin Yesu, kini mhauə kafan narmamə minə.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen autən ye tikin†

(*Mat 8:1-4; Mak 1:40-45*)

¹² Nipig kirik, Yesu rimneriwək miyən yerkwanu kirik, kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi, kini nimhəyen ai riviəh fam nipran. Kini rəm Yesu, rəriwək muə tukun, meiwaiyu, mənim-pən nipəghigin ye nimoptanə, kini mamasək ətgin Yesu mima, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

¹³ Kini Yesu rərao-pən mirap kwən a, mima, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. !Əsanin!” Kini taktakun əmə nəmhəyen e leprosi rəta.

¹⁴ Mərig Yesu rimini-əhu in mima, “Takpəh nini-ərhavyen narimnar minə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nipram rinor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rimini ye yermamə kirik yame kafan leprosi ruirkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfraksien nakwahuvə, kini kafan nəmkimik ruirkək.”

¹⁵ Mərig nəvsəoyen kape Yesu ramtərhav mamvən ikin minə fam, kini narmamə khapsaah kamhauə mə tukstərig kin kafan nəgkiarinen kini mhamə In tukror huvə nəmhəyen minə kapəria. ¹⁶ Mərig, nipig ripsaah, In ramvən pisin əmə apa ikin kirkək ikin, maməhuak.

Yesu rimnor huvə yermamə kirik nipran rimhə

(*Mat 9:1-8; Mak 2:1-12*)

¹⁷ Nipig kirik, Yesu rimnhajoun apa nimə kirik, kini Farisi minə, mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, iriə kasəkwətə min aikin. Kimnhasi-pən apa yerkwanu minə apa provins mir e Galili, mine Judia, mine Jerusalem. Kini nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁸ Ye nipig a, narmamə tiksın kimnharəh kwən kirik mhauə yame ramapir-pən əmə ye nikaokao, meinai nipran rimhə. Kini iriə kisorkkeikei mə tukharəh misərəhu-pən ye nihu Yesu. ¹⁹ Mərig kiseinein mə tukshawor mhavən imə, meinai narmamə khapsaah aikin. Kini kimnhavən apa ye tokrei nimə, misəhipu ta nıkar nimə kirik, mharəh nikaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən ye kwerkwan ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

²⁰ Kini Yesu rəm nhatəyəyen kapəria mini-pən tuk kwən a mima, “Yo kirik. Kafan norien has minə, yakwərəh-si ta fam narpinien iran.”

* 5:1: Nəgkiarinen kape Gris ramni mima, “nu apa Genesaret.” 5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 5:5: Jon 21:3-8
5:11: Mat 19:27 † 5:11: Ye Nəkwəkwə kape Kughen, nəgkiarinen e ‘leprosi’ raməgkiar ye nəmhəyen pisin pisin minə kape tikim. Nəmhəyen minə e kasoriah tikim, kini Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhəyen məknə, in ramkimik ye nimri Kughen. Əvheikin Levitikas yame rehə 13-14. 5:20: Aes 43:25; Luk 7:48

²¹ Mærig næmhajoun kape Loa kape Moses mine Farisi mine, rikiriæ ræsik mime, “?Kwæn e ramægiar makne, mamni hah Kughen. Kughen pisin æmæ In rirkun nivæh-sitayen narpinien kape norien has kape narmamæ. ?Pa min to rivæh-si ta?” ²² Mærig Yesu In ruirkun ta æmæ kapæriæ nætærigien, kini mini-pæn tuk æriæ mime, “?Rhawor e nakasætærig mækneikin?” ²³ ?Jakni-pæn naha tuk yermamæ a, kini kimiæ nakasæm æfrakis? ?Mæ jakni-pæn tukun mæ narpinien kape kafan tævhagæ hah yakwæhæsi-ta ta? ?Uæ mæ jakni-pæn tukun mæ tukrhekimter meriwæk mamvæn? ²⁴ Mærig yakorkeikei mæ jakor yo mæ takharkun mæ yo, Ji Yermamæ, yakvah nehuayen ye tokrei tanæ tuk nivæhsi-tayen narpinien kape tævhagæ has.” Kini maræ mini-pæn tuk kwæn a mime, “Yakamni-pre tuk ik mæ, takhekimter, miræh kafam nikaokao mamvæn imam yerkwænu.”

²⁵ Kini taktækun æmæ, kwæn a rhekimter, miræh kafan nikaokao mæriwæk mamægnægin Kughen mamvæn. ²⁶ Kini iriæ m-fam kisakur pik kin, masægnægin Kughen. Khagin, mhamæ, “Man, kimisæm æfrakis nar apsisipis minæ e towei.”

Yesu rimnokræn kin Livae

²⁷ Kwasig ikin ye rimmnar minæ e, Yesu ritærhav mamæriwæk mamvæn, kini mæm kwæn kirik yame ramærer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwæta ikin kamærok takis ikin. Kini Yesu rimini-pæn tukun mime, “Yuæ, mikwasig kin Yo.” ²⁸ Mækneikin rimmæpæh narimmnar fam kafan, mærer, mikwasig kin Yesu.

²⁹ Kini ai, Livae rimaraptækin næviginien ehua kirik kape Yesu ye nimæ kafan. Kini narmamæ khapsaah yamæ mine kasærer tuk mane kape takis, mine narmamæ ærnæpig mine, kimnhavæn misækwæta iriæ min, mæ tuksævigin kwis. ³⁰ Mærig Farisi minæ mine narmamæ min tiksins iræriæ yamæ mine iriæ næmhajoun kape Loa kape Moses, rikiriæ rapæh nagienien, kini mhani-pæn tuk narmamæ kape Yesu minæ mhamæ, “?Rhawor e nakasævigin kwis kimiæ narmamæ yamæ mine kasærer tuk mane kape takis mine yor tævhagæ has minæ?”

³¹ Mærig Yesu rini-pæn tuk æriæ mime, “Pæh nien mæ narmamæ yamæ mine kisæsanin khavæn masæm dokta. Mærig narmamæ yamæ mine kamhamhæ, tukasækeikei mhavæn misæm dokta. ³² Pæh nien mæ Yo yimæuæ mæ jakokræn kin narmamæ yamæ mine kwasætuatuk ta. Nikam. Yimæuæ mæ jakokræn kin yor tævhagæ has minæ, mæ tuksarar ye kapæriæ nærigien.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nækwæ

(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kini iriæ kimnhani-pæn tuk Yesu mhamæ, “Æmru. Narmamæ kape Jon Baptaes, nîpig ripsaah kisæpæh næviginien masæhuak kimi Kughen; mine Farisi minæ min. ?Mærig rhawor kafam narmamæ minæ kasævigin æmæ mamharpin?”

³⁴ Mærig Yesu rini-pæn tuk æriæ mime, “?Nîpig kimiæ nakmasor næviginien kape yerman yame rimmnarkuræk pæ pæ, mærig nakhani-æhu in minæ tiksins mæ tukhapæh nisæviginien uæ? !Nikam! ³⁵ Mærig tukripior nîpig yame narmamæ tukhawæhsi-ta Yerman e yame rimmnarkuræk pæ pæ tuk In minæ tiksins. Kini ye nîpig a in a, In minæ tiksins tuksæpæh næviginien iran.”[‡]

³⁶ Kini Yesu rimini min nuhpikinien kirik tuk æriæ mime, “To yermamæ kirik ripæh niwæhyen kwonmut neipæn vi kirik kini mijir-pæn ye neipæn mætitt kafan yame rimneikus. To ror mæknakin, kini tukroriah kwonmut neipæn yame rivi, kini neipæn vi tukripæh næmir-pæn-tim-tim-ien ye neipæn mætitt. ³⁷ Kini to yermamæ kirik ripæh niwæhyen waen vi kini mivi-pæn ye tiki waen mætitt. To ramor mæknakin, kini waen a ye tiki waen mætitt tukræmæteih, kini waen tukraiyu. ³⁸ Nikam. Waen vi tukamækeikei kivi-pæn ye tiki waen vi. ³⁹ Kini yermamæ yame ruini ta waen, in ripæh norkeikeiyen mæ tukrinim waen vi, mærig in ramni mime, ‘Waen akwæ in rhuvæ rapita.’”

6

Narmamæ kape Yesu kimisætitt wit ye Sabat

(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamæ mine kimiseriwæk mhavæn yerki wit tiksins, kini kafan narmamæ mine kimisætitt wit tiksins misækwai-ækwai, masæn kwænkwan. ² Mærig Farisi minæ tiksins kimnhani mhamæ, “!Eh! Sabat e towei, mærig iriæ kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamæ kasor mæknakin?”

³ Mærig Yesu rimini-pæn tuk æriæ mime, “Tukmæ ror nakhapæh nisævheikinien nævsaoyen ye Nækwækwæ kape Kughen yame ramævsao kun norien yame King Deved rimmor kupæn, yame in mine kafan narmamæ minæ, næriæ næviginien ramrirkæk, kisæmkæv. ⁴ Mærig, Deved rimavæn ye Nimæ Ehuæ kape Kughen mæn bred yame pris minæ kwænhawæhsipæn-ta kimi

5:24: Jon 5:8 5:30: Luk 15:1-2 5:34: Jon 3:29 ‡ 5:35: “Yermamæ yame rimmnarkuræk pæ pæ,” nipran e Yesu. Mine “In minæ tiksins” nipran e Kristen minæ. 6:1: Dut 23:25

Kughen. Kini mærig Deved rimivæhsi-pæn min kimi kafan narmamæ kisæn min.* Kini mærig bred a, ye Loa kape Moses ramni mæ narmamæ apnapig tukhapæh nisænien. Mærig pris minæ æmæ kharkun nisænien.”⁵ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “Yo, Ji Yermamæ, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

Yesu rinnor huvæ yermamæ ye Sabat

(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavæn ye nækwai nimæ kape nofuginien, mamæwhag kimi narmamæ. Kini aikin a, kwæn kirik aikin yame kwermîn matuk rimhæ mirpævin. ⁷ Kini næmhajoun kape Loa kape Moses minæ mine Farisi minæ kimisarkut mæ tuksam-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha æterik mæ tuksam-ru mæ Yesu to ror huvæ kwæn a ye Sabat uæ nikam. ⁸ Mærig Yesu ruirkun ta nærgien kapæriæ, kini mini-pæn tuk yermamæ yame kwermîn rimhæ mirpævin mimæ, “Yua, mærer ye nimri narmamæ m-fam.” Kini rivæn mærer ækupæn. ⁹ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriæ mimæ, “?Loa kape Moses ramni mæ nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mæ takasor norien huvæ uæ takasor norien has? ? Mæ takshopni yermamæ uæ takhavah miragh yermamæ?” ¹⁰ Kini rinnarha mæærao iræriæ, mini-pæn tuk kwæn a mimæ, “Huatum kin kwermîn.” Kini ruhuatum kin kwermîn, rhuuæ ægkæp. ¹¹ Mærig niemhaa rhai pik narmamæ minæ a, kimnhavæn, mhani-pæn tuk æriæ minæ mæ tukshawor pæn iran mine ye Yesu.

Yesu rimirpen kafan aposol minæ twelef

(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Kini ye nipig a, Yesu rimnhaktæ fiak ye tukwas kirik mamæhuak, kini mamæhuak kimi Kughen meriaji reraan. ¹³ Kini yenpig-empig, rimnokræn kin kafan narmamæ minæ mæ tukhauæ masam In. Kini mirpen narmamæ twelef iræriæ mivæhsi-pæn nehuayen kimi æriæ mimæ “aposol minæ.” ¹⁴ Nhag namasur twelef e ror mæknekin: Saemon (yame Yesu rimnhen-pæn nhagin vi mæ Pita), mine piauni Andrew, mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine Saemon Selot,† ¹⁶ mine Judas ji Jemes; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rinnor kæut kæsuæ kin Yesu kimi næmæ has minæ.

Yesu rimnæwhag kimi narmamæ, mor huvæ narmamæ yamæ mine kamhamhæ

(Mat 4:23-25)

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamæ minæ kimnhasi-faktæ mhauæ ikin rætæn-ætæn ikin, misæm narmamæ khapsaah aikin- kimnhasi-pæn yerkwanu minæ ye provins e Judia, mine Jerusalem, mine ye nikar-kar tahik apa taon mir e Taea mine Saedon. ¹⁸ Kimnhauæ mæ tuksærig nægkiarien kape Yesu kini mæ tukror huvæ næmhøyen minæ kapæriæ. Kini In rinnor huvæ narmamæ yamæ minæ nanmin has minæ kimisoriah æriæ. ¹⁹ Kini narmamæ yamæ mine kimisarer rao rao kin, misarkut mæ tukharap In meinai næsaninien ramsi-pæn iran mamor huvæ fam narmamæ.

Nagienien mine nahasien

(Mat 5:1-12)

²⁰ Kini Yesu rarha-pæn mæm kafan narmamæ minæ, mini-pæn tuk æriæ mimæ, “Kimiæ e yavæn has minæ, nakasaræ ye niहुवयæn æfrakis. In niहुवयæn æfrakis meinai, kimiæ narmamæ kape Kughen, kini In ramarmaru iræmiæ.”
²¹ Kimiæ yamæ mine naksæmkæv æi taktakun, nakasaræ ye niहुवयæn æfrakis. In niहुवयæn æfrakis meinai, takprisævigin ræmhen.
 Kimiæ yamæ mine naksasæk æi taktakun, nakasaræ ye niहुवयæn æfrakis. In niहुवयæn æfrakis meinai, takprisarh.
²² Nakasaræ ye niहुवयæn æfrakis ye nipig narmamæ tuksæmækin æmiæ, kini mhapæh niseighanien kin æmiæ mæ taksor narimnar kimiæ miriæ, kini mhani hah æmiæ, kini masoriah nhagmiæ mhamæ kimiæ narmamæ kape yarmhæ minæ, kini iriæ tuksor mæknakin iræmiæ meinai yo e yo Ji Yermamæ, kini kimiæ, kafak narmamæ minæ.
²³ “Kini ripriæ minæ kimisor mæknakin ye profet minæ kupæn. Mærig ye nipig narimnar a ramuæ tuk æmiæ, taksagien, mhavi-haktæ-haktæ meinai nærokien kapæmiæ ramaræ apa ye rao ye neai.
²⁴ “!Kæsi! Mærig næmhøyen ehua tukruræ tuk æmiæ yamæ mine kapæmiæ nautæ rehuæ æi taktakun,
 meinai nakwænhavæh nar huvæ, mærig tukripior infamien.
²⁵ !Kæsi! Næmhøyen ehua tukruræ tuk æmiæ yamæ minæ nakasævigin tipimiæ ramæsiis,

* 6:4: Stori e ramæmir ye 1 Saml 21:1-6. 6:4: Lev 24:5-9 6:14: Jon 1:42 † 6:15: “Selot” ræmhen kin yermamæ kirik rikwasig kin nukwao kape næmæ Isrel tuk nherye-rhavyen kin næmæ Rom. 6:21: Sam 126:5-6; Aes 61:3; Rev 7:16-17 6:22: Jon 15:19; 16:2; 1 Pita 4:14

meinai takpisəmkəəv.

!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasarh ai taktəkun,
meinai, takpisasək rikimiə rəmhə.

²⁶ !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə nipiğ narmamə kamhəvəh-si haktə nhəgmia
meinai, rīpriə minə kupən kimnhəvəh-si haktə nhəğ profet eikuə minə.”

Sorkeikei tikmir minə

(Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)

²⁷ Kini Yesu rīmini min mīmə, “Məriğ yakamni-pre tuk əmiə yamə minə nakasəriğ Yo mīmə takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəməkin əmiə, ²⁸ kini nipiğ narmamə kamhəni hah əmiə, məriğ kimiə taksaiyoh Kughen mə tukriwəhsi-pən kafan niहुवयən kimi əriə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiə. ²⁹ Tukmə yermamə kirik rəriğ nikapim, kini nakukreikin-pən min nīkarin pəh rəriğ. Kini tukmə yermamə kirik rīrəhsi-ta kafam kot, takpəh nini-əhuyen mə tukripəh nīrəhsita-minien kafam sət. ³⁰ Vəh-sipən naha nhəğin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmə yermamə kirik rīrəhsi-ta kafam kirik nar kirik, takpəh niniyən mə tukraripin. ³¹ Kini takmor huvə pən kimi narmamə mifam ye norien mifam yamə naksorkeikei mə narmamə tukmor min kimi əmiə.

³² “?Məriğ tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, nakhamə ta mə norien a ramor əmiə nakhəhuvə uə? Nikam. Yor təvhəgə hah minə min kisorkeikei narmamə yamə mine kisorkeikei əriə. ³³ ?Kini tukmə naksor rhuəvə pən əmə kimi narmamə yamə mine kasor huvə pre kimi əmiə, nakhamə ta mə nakhəhuvə tukun uə? Nikam. Yor təvhəgə has minə min kasor əmə nar kirikianə. ³⁴ ?Kini tukmə nakseighan-pən əmə kin narimnar kimi narmamə yamə mine kharkun nhəvəhsi-preyən tain, nakhamə ta mə nakhəhuvə tukun uə? Nikam. Yor təvhəgə has minə min kaseighan-pən kin narimnar kimi narmamə yamə mine tuk nipiğ kirik tukpihawəh-sipən min tain rəmhən. ³⁵ Məriğ takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə. Masor rhuəvə pən kimi əriə. Mhəvəhsi-pən narimnar kimi əriə mhəpəh nisaiyohyən kin tain. Tukmə naksor məknekīn, nərokien ehuə tukrurə tuk əmiə, kimi takpihawə ji Kughen minə yame In Yerpriğ, meinai In min ramor huvə pən kimi nəmə has minə, mine narmamə yamə mine khəpəh nhəni-vi-vi-yen In. ³⁶ Rikimiə tukreihuə tuk narmamə rəmhən kin yame Rīmimiə Kughen rikin rehuə tuk narmamə.”

Takpəh nhəniyən nīkar narmamə

(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)

³⁷ Kini Yesu rīmini mīmə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has iram. Takpəh nini-pənien narpinien ye narmamə, tamə Kughen rini-pre narpinien iram. Takpəh norien tai təvhəgə has yame narmamə kasor pre kimik, kini tukpəh norien tai təvhəgə has kafam. ³⁸ Vəhsi-pən narimnar, kini tukwəhsi-pre min narimnar kimik. Narimnar khəpsəah yame kīvai-pən, kəsian-əsian, rhaktə mukwar tukhaswin ye kwermim. Tukmə nakvəhsi-pən narimnar ripsəah, tukwəhsi-pre narimnar ripsəah kimik; məriğ tukmə nakvəhsi-pən rikəskəh, tukhəvəhsi-pre rikəskəh kimik.”

³⁹ Kini Yesu rīmini nuhpikinien min kirik kimi əriə mīmə, “?Nimrin pis to rikir nimrin pis kirik uə, to reinein? Nikam, tamə kīrəviə ye nəkwai nimir. ⁴⁰ Kini studen minə to khəpəh nisarmaruyen ye yhajoun kapəriə. Məriğ narmamə yamə mine kasətəriğ huvə kin yhajoun kapəriə, mhəvəh fam nəgkiarən kafan, iriə tukhawə misəmhen kin yhajoun kapəriə. ⁴¹ ? Rhawor nakamhəni nīmoptanə yame ramswin-pən ye nīmri piaumiə; məriğ nakhəpəh nisəriğien nai ehuə yame ramərer-pən ye nīmrimia? ⁴² Tukmə nakhəpəh nisəriğien nai ehuə yame ramhai nīmrimia, ?takshawor pən iran mine mhəvəh-si ta nīmoptanə ye nīmri piaumiə? Kimiə nəmarpəkaə eikuə minə. Taksəkupən mhəvəh-si ta nai ehuə ye nīmrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyən nīmoptanə yame ramswin-pən ye nīmri piaumiə.”

Kwənkwaī nai huvə mine nai hah

(Mat 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Kini Yesu rīmini mīmə, “Kini nəpğin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənkwan yame kīpəh nənien. Kini to nai has rīpəh nikuəyən kin kwənkwan huvə. ⁴⁴ Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhəğ nai minə a. Kapiriapir to rīpəh nikuəyən kin kwənkwaī fig; kini kwənurkəsik to rīpəh nikuəyən kin kwənkwaī grep; . ⁴⁵ Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuə. Kini yermamə has, rikin rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəgkiar, nar has minə yerkin khəterhəv-pə.”

Nægkiarrien kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim

⁴⁶ Kini Yesu rimini mimə, “? Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ mərig nakhapəh nisəri-pəniən nəgkiarrien kafak? ⁴⁷ Pəh yakhajoun əmiə kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətərig kin nəgkiarrien kafak, marar, mor narimnar yame yakməni. ⁴⁸ Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rimməvhirəkin tim tim. ⁴⁹ Mərig yermamə yame ramərig nəgkiarrien kafak, mipəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan əsis.”

7

Yamehuə kape mobael kafan nhatətəyen rehuə

(Mat 8:5-13)

¹ Nipig Yesu rimməgkiar ta kimi narmamə minə a, kini mivən min apa ye taon Kapeneam. ² Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan aikin, yame in rorkeikei pik. Mərig slef a ramhə pik, ipakə rimhə. ³ Kini nipig yamehuə a rimmərig nəvsaoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehuə tiksın kape nəmə Isrel mīmə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef. ⁴ Kini nipig nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu, misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye yamehuə a ⁵ meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rimmivhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.” ⁶ Kini Yesu rikwasig kin əriə.

Kini nipig kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə, “Yermaru, takpəh norien narkutien tuk nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. ⁷ Kini ror məkneikin, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpərig mərig yo yetanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrasanin min. ⁸ Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

⁹ Nipig Yesu rimmərig nəgkiarrien e, rakur pik kin. Kini marar mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnəpig kwənərus minə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.” ¹⁰ Kini ye nipig narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rimmher-pən kin əriə kimnharerig-pə imə, misəm mə slef a rinəsanin ta.

Yesu rimməvəh miragh ji piraovin kirik yame kimhə tan kin

¹¹ Kini kwasig ye narimnar minə e, ripəh norien tu, Yesu rimməvən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin. ¹² Kimnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nipig Yesu rimauə ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tiksın khasi-pən ye taon a mamharəh yemə mhə kirik mamhauə. In pikwarrien kape piraovin yame kimhə tan kin, tini yerman kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a. ¹³ Məkneikin Yesu Yermaru rimməm pian a, rikin rəpou pik tukun, kini mini-pən tukun mimə, “Pəh nasəkien.” ¹⁴ Kini mivən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin rimməhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “!Pikwarrien! !Yakamni-pre tuk ik mimə, hekimter!” ¹⁵ Məkenikin yemə mhə a rimməgh, mhəkimter, kini mirikakun məgkiar. Kini Yesu rivəhsi-pən min pikwarrien a kimi nisini.

¹⁶ Iriə m-fam kimnhagin, misətəmmimin, mhani-vi vi Kughen mhamə, “!Profet ehuə kirik ramarə kitawə min ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə!”

¹⁷ Kini nəvsaoyen kin Yesu rimmənkurao ikin minə fam ye tanə Judia* mine yamə mine ipakə tukun.

Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə nikam

(Mat 11:2-6)

¹⁸ Narmamə kape Jon Baptaes kimisəvsao-pən Jon kin narimnar minə fam yame Yesu ramor. Kini rimmənkran kin kafan yermamə kiraru kirauə mwəm, ¹⁹ kini rher-pən kin əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mirəmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukrapiuə?”

6:46: Mat 7:21 7:15: 1 King 17:23; 2 King 4:36 7:16: Luk 1:68 * 7:17: 7:17 Ikin e, nipig Luk ramni “tanə Judia,” tukmə ror raməgkiar ye tanə papia kape nəmə Isrel.

²⁰ Kini kwəɾə mir a kimiravən mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Jon Baptaes rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mirəmə, ‘?Ik e yermamə yame Kughen rimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?’”

²¹ Kini ye n̄ipig atuatur a, Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə. Tiksin kimnhavəh nəm̄həyən minə pisin pisin; tiksin nanmin has raməm̄ir irəriə. Kini iriə khapsaah nimiririə r̄ipis. Mərig Yesu rimnor huvə əriə. ²² Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Rarerig, miravən mirəni-pən narimnar minə fam tuk Jon, yamə mine n̄imiwərig kini mwəm. Nimirin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəm̄həyən ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine n̄imət̄irgiriə rəru, kini taktəkun ai, n̄imət̄irgiriə rinəriə nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav pən n̄avsəoyen huvə tuk əriə. ²³ Kini kimiru, takravən mirəni-pən tuk Jon mirəmə narmamə yamə mine kapəriə nhatatəyən irak r̄ipəh n̄imiriən, iriə tuksarə ye nihuvəyən əfrakis.”

*Yesu raməgkiar ye Jon Baptaes
(Mat 11:7-15)*

²⁴ N̄ipig kwəɾə mir a yame Jon rimnher pən kin əriu kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar ye Jon kimi nukwəo ehua. M̄imə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvisik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnəpig kirik yame in rəm̄hen kin nuwig yame n̄imət̄ag ramuh mamowhan-owhan? !Nikam! ²⁵ ?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimirin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriə nautə, iriə kisarə ye n̄imə huvə minə rəm̄hen kin kape king. ²⁶ ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerp̄irig pik rapita profet. ²⁷ Kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta m̄imə,

“?Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukriyəh kafak nəgkiariən.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’

(Mal 3:1)

²⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh napitayen kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerp̄irig min rapita Jon.”

*Yesu raməgkiar skai kimi narmamə yame khapəh nhaniyən nəfrakisien iran
(Mat 11:16-19)*

²⁹ N̄ipig narmamə apnəpig, mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimisərig nəgkiariən kape Yesu, iriə khamə swatuk kape Kughen in swatuk atuatur. Kimnhani makna meinai Jon rimnor ta baptaes irəriə. ³⁰ Mərig Farisi minə mine nəm̄hajoun kape Loa kape Moses, iriə kimnhapəh niseighanien kin Jon mə tukror baptaes irəriə. Kini mhaukreikin pən n̄imeitairiə ye swatuk kape Kughen ye n̄imraghien kapəriə. ³¹ Kini Yesu rimnəgkiar min m̄imə, “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəm̄hen kin naha? ?Mə naha nhagin n̄ət̄ərigien kapəriə? ³² Iriə kisamhen əmə kin kwajikovə yamə mine nar kirik r̄irkək yame tukror əriə, rikiriə ragien. Misəkwətə masukir ikin kamor maket ikin, mashək əriə minə mhama, ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk n̄imhəyən, mərig kimiə nimnhapəh n̄isāsakien kitawə-m kimiə.’ ³³ Yakamni məkneikin meinai ye n̄ipig Jon Baptaes rimauə, mamatuakəm, məpəh nəviginien n̄ipig r̄ipsaah tuk nəhuakien, m̄ipəh n̄inimien waen. Mərig kimiə nakamhani mhama, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməm̄ir iran.’ ³⁴ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig kimiə nakamhani min mhama, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikien, mine napisien kin n̄inimien. Kini mamor norkeikeiyen kimi narmamə kape nəreien tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has minə.’ ³⁵ Mərig kwajikovə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye n̄irkunien əfrakis.”

Piraovin kape norien təvhagə has rimnəkwi nihu Yesu kin senta

³⁶ Kini Farisi kirik, nhagin e Saemon, raiyoh-pən Yesu m̄imə tukriyəh ye nəkwai n̄imə kafan məvigin kwis. Kini Yesu rimavən yerkwānu, m̄ivən ye nəkwai n̄imə kape Farisi a, məkwətə mə tukrəvigin. ³⁷ Kini piraovin kirik ye taon a in yor təvhagə hah, rimnərig mə Yesu raməvigin apa imei Farisi. Kini rimavən m̄iwəh botel kirik kimnor kin kapier kirik nhagin e alabata. Nimirin rhakta. Botel a, senta aikin. ³⁸ Kini in rimauə ipakə tuk Yesu mərer ye nikar nihun, mamasak. Nehe nimirin rətəg-pən ye nihu Yesu, mokwi nihun. Kini mamrai-ta

nehe nimirin kin nikwänen ye nihu Yesu, mənim-pən nimirin ye nihu Yesu, mətəg-pən senta ye nihun mir.

³⁹ Mərig Farisi e yame rimnokrən kin Yesu mə tukrəvigin iriu min, niṗig rimnəm narimnar minə e, rikin ruh mə, “To kwən e profet əfrakis, riṗirkun norien kape piraovin a yame ramrap nihun, miṗirkun mə in yor təvhagə has.”

⁴⁰ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Saemon, yakmə jakni-pre nar kirik tuk ik.”

Kini Saemon rimə, “Yhajoun, ni.”

⁴¹ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kiraru, kapəriu mane rapəh nəmhenien, kini yamehuə kirik riwəhsi-pən mane kirik kimi əriu, mə tuk niṗig kirik iriu tukwarṗin kafan mane. Kirik rimiwəh faef handred taosen watu; kini kirik riwəh fifti taosen watu[†]. ⁴² Kini mwarə miravən, mweinein narṗinien mane a. Kini yamehuə rimini-pən tuk əriu mimə, ‘Nəmhen. Wəpəh narṗinien mane yame nimirəvəh tuk yo.’ ? Kini, pa nhagin irəriu tukrorkeikei pik yamehuə a rapita?”

⁴³ Kini Saemon rini-pən tukun mimə, “Rikik raməsik mə yermamə yame rimivəh mane ehua, kini yamehuə a riṗəh naiyohyen kin tain.”

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴⁴ Kini Yesu rarar marha-pən məm pian a, mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon. ? Nakaməm pian e uə? Niṗig yimauə imam ikin, ik nakpəh niwəhsi-pəyen nu kirik tuk naikwasien ye nihuk. Mərig pian e in rimnəkwi nihuk kin nehe nimirin, məspir kin nikwänen. ⁴⁵ Kini niṗig yimauə, ik nimirəh nəturəm-pəyen kimi yo. Mərig pian e, ravəhsi-pə nisaiyen kimi yo miṗəh niṗəhyen. ⁴⁶ Ik nimirəh nhawkien kapək kapə kin nehe olif, mərig pian e rimnətəg pən senta ye nihuk yame nimirin rhaktə pik. ⁴⁷ Kini ror məkneikin yakamni-pre tuk ik mə yimnəspir ta fam kafan təvhagə has yame rehuə pik. Ror məkneikin mə in rorkeikei pik yo. Mərig tukmə yakaspir təvhagə has kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini, rorkeikei mar əmə Yo.”

⁴⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk pian a mimə, “Yakwərəh-si ta ta narṗinien kape təvhagə has kafam.”

⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın yamə mine kasəvigin iriə min, khani tuk əriə minə mhama, “? Naha e yermamə yame In ramni mə ravəhsi-ta narṗinien kape təvhagə has kape narmamə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk pian a mimə, “Kughen rimivəh miragh ik meinai nimmhatətə irak. Amvən ye nəmarinuyen.”

8

Nipiraovin yamə mine khakwasig kin Yesu

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu In rimneriwək mamvən ye taon minə mamtərhav mamvən yerkwanu minə, maməvsao-ərhav kin nəgkiarien huvə kape narmaruyen kape Kughen. Ye niṗig a, aposol minə twelef kafan kimnhakwasig kin, ² mine nipiraovin tiksın yamə mine kupan kimnhavəh nəmṗəyen pisin pisin, uə nanmin has minə kimnasəmır irəriə, mərig Yesu rimnəko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmṗəyen. Nhag nipiraovin minə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəko-ta nanmin hah seven iran; ³ mine Joana, piahwaru kape Jusa yame in ramarmaru ye nimə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nipiraovin khapsaah. Nipiraovin minə e kimnhavəh-sipən mane kapəriə tuk niwəhyen nimirin narimnar tuk nasituyen ye Yesu mine kafan minə.

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai

(Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

⁴ Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon minə khapsaah mhuə tuk Yesu. Niṗig kimnhauə masərər rarkurao iran, kini rimini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, ⁵ “Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. Mipik miṗitəg-ətəg fam, kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kəvi-əṗni, kini man minə khauə misən fam.* ⁶ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən ye tokrei kapier, murə aihuaa əmə. Kini mərig kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehua. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə miṗəh niṗəhyen. ⁸ Kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwairiə wan handred.”

† **7:41:** Gris ramni mə kirik rimiwəh “denari” faef handred, kini kirik rimivəh “denari” fifti. “Denari” kirik in rəmhen kin mane yame kiwəh tuk wok kape niṗig kirikianə əmə. **7:50:** Luk 8:48; 18:42 **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

* **8:5:** Kwon e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuvyen wit. † **8:7:** Yesu riṗəh niniyen kwənurkəsik, mərig narəus kirik nirhin aikin.

Kini Yesu rimini ta nægkiarinen e, mokran apomh mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nımätirgimä rarə, sätərig huvə kin nægkiarinen e.”

⁹ Mərig narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə niprai nægkiarinen e kimi əmawə.”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, mərig yakwəni-ərhav-prə ta kimi əmiə; kini mərig Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə minə tiksın, rəmhen kin yame Profet Aesaea rimini mə,

“Iriə tuksarhakin, misarhakin pawk, mərig to khapəh nisəmien nipran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.’ (Aes 6:9-10)

¹¹ “Niprai nuhpikinien e ror məkneikin. Kweru nai, in e Nægkiarinen kape Kughen.

¹² Kini yamə mine kisəsaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nægkiarinen kape Kughen, məkneikin Setan ravəhsi-ta yerkiria, mamətapig kin əriə mə tukhapəh nhaniyen nəfraksien ye Kughen, kini In to ripəh nivəh-miraghien əriə. ¹³ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kapier kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nægkiarinen kape Kughen, rikiriə ragien tukun, mərig nuairiə ripəh neiwaiyu-pikien, kini nhatətəyen kapəriə ramarə kape nipig kwakwə, mərig tukmə nasəsaoyen uə nahasien ramuə tuk əriə,

tukhamir ye kapəriə nhatətəyen. ¹⁴ Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kwənurkəsik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nægkiarinen kape Kughen, mərig narimnar khapsaah kiseruk nımraghien kapəriə, in e, kasətərig pik kin narimnar kape nımraghien kapəriə, uə, kisorkeikei nautə ripsaah, uə kisorkeikei mə tukasərig rhuvə ye niprairiə.

Khapəh nishaktə-huvəyen ye nımraghien yame Kughen rorkeikei. ¹⁵ Mərig yamə mine kisəsaah pən ye nımoptanə huvə, iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nægkiarinen kape Kughen, kini rikiriə ratuatuk mihuvə, mamharaptəəkın nægkiarinen kape Kughen riskai yerkiria. Kini iriə masərer tim tim mhavən, mhakuə kin nımraghien huvə.”

Nhatətəyen kapətawə rəmhen kin laet yame raməsiə

(Mak 4:21-25)

¹⁶ Kini Yesu rimini mimə, “To kipəh nəsiə-pəniyen ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəg tebol. Nikam. Tukaməkeikei kiruk haktə pəh narmamə kisəm nar. ¹⁷ Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yermamə kirik ruvrig nar kirik, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ¹⁸ Ror pən, nægkiarinen e yamə nakasərig, sətərig huvə kin. Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nægkiarinen, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nægkiarinen kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kwənhavəh ta.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nægkiarinen kafan

(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Kini ye nipig a, nisın Yesu mine piauni minə kimnhauə mə tuksəm In, mərig kiseinein nhavəniyen ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kisərer rarkuraə kin. ²⁰ Kini yermamə kirik rini-pən tukun mimə, “Eh. Nisınim mine piam minə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik.”

²¹ Mərig In rini-pən tukun mimə, “Narmamə m-fam yamə mine kisərig nægkiarinen kape Kughen kini misəri-pən, iriə e kafak narmamə minə, mine nisınik, mine piak minə.”

Yesu ramni-əhu nımətag ehuə ye tame tahik

(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Nipig kirik, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Pəh khavən apa nikar lugun a.” Məkneikin kisatpən ye bot mhavi pirə. ²³ Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini nımətag ehuə kirik rimməvi nu, kini nu rinamakətənim kin bot; ipakə iriə kisəmmnim. ²⁴ Kini narmamə kape Yesu kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Natuksəmmnim!”

Kini Yesu rarha, mini-əhu nımətag mine peao-peao ehuə. Nımətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min. ²⁵ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mimə, “?Mərig nhatətəyen hiə kapəmisiə?”

Mərig iriə kisakur mhagin, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nımətag mine tahik, mərig kawor nəkwani!”

Yesu rimməko-ta nanmin has ye yemə Gerasa kirik, yame nagheen rehuə

(Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nikar Galili pən, apa kwənmhaan a kamni kimə Gerasa. ²⁷ Yesu rəviə-fiak, məkneikin yermamə kirik ruə məm In. Kwən a, nanmin has minə kasəmır iran. In rimipəh nivəniyen ye neipən, mipəh napirien imə, ramarə əmə ikin kamnim

narmamə ikin. ²⁸⁻²⁹ Apa kupən, nīpig rīpsaah, nanmin has minə a kimisor in ramarmar pik, kini narmamə kimnharkwəji kwermīn minə nihun ye jen mə tukharapərəkīn tim tim pəh rīpəh noriahayen narimnar. Mərig nīpig m-fam raməvi-əru jen minə. Kīni nanmin has minə kasəkeikei kimin mə tukhakir misap mhavən apa ikin kirkək ikin.

Kini nīpig kwən a rīmnəm Yesu ruə mənīmkur-pən ye nihun. Kini Yesu rīmini mə nanmin has tukrier map ye kwən a. Kini kwən a rok-rapomh mīmə, “Yesu, Ji Kughen Yerpīrig. ? Nakmə takhawor yo? !Aweh! !Yakaməiyoh ik mīmə takpəh norien nəmḥəyən kimi yo!”

³⁰ Kīni Yesu rīmnaiyoh-pən nanmin has mīmə, “?Nhagim pa?”

Kini in rīmə, “Nhagik e Nukwao Ehuə.” Rīmini məknakin meinai nanmin has khapsaah kasəmīr iran. ³¹ Kīni nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai m-rīpsaah kimi Yesu mhāmə, “Takpəh nher-pəyən kīn əmawə ye nəpəəg e yame reiwaiyu pik, imei narpinien rerin.”

³² Kīni ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasərək a ye niḥu tukwas a. Kīni nanmin has minə kimisasək mhani-pən tuk Yesu mhāmə, “!Awe! Itə-pən irəmawə yerki pukəh minə a.” Kīni Yesu reighan-pən kīn əriə kamhavən. ³³ Kīni nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwən a mhavən yerki pukəh minə. Kīni pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu miseiwaiyu ye nəpatu, mhavīərhav misəmīn ye nu.

³⁴ Mərig nīpig narmamə yamə minə kasəvigīn pukəh minə a kimisəm nar a, kimisaiyu mhatarhav, mhavən misəvsao-pən kīn ye taon minə ikin minə fam rarkurao aikin. ³⁵ Kīni narmamə kimnhatarhav ye taon mhavən mə tūksəm nar a. Kīni mhavən masəm Yesu, kīni misəm kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kīni minīpəh narmərien, muavən ye neipən. Kīni narmamə ye taon a kimnhagin. ³⁶ Kīni narmamə yamə minə kimisəm atuatak nar a kīn nīmriə kimisəvsao min kīn kimi narmamə tiksin mhāmə Yesu rīmnhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmin has minə kimnasəmīr iran. ³⁷ Kīni narmamə mi-fam yamə minə kasarə apa Gerasa kimnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kimisəm khagin pik kīn. Məkneikīn, Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav. ³⁸ Mərig kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran, raiyoh-pən Yesu mīmə, “!Eh! Pəh kirau.”

Mərig Yesu rīmini-pən tukun mīmə, ³⁹ “Rerig-pən imam ikin, mivən minī-ərhav naha nhagin Kughen rīmnor kimik.” Kīni kwən a rīmavən ikin minə fam ye taon iman ikin mamni-ərhav narimnar m-fam yame Yesu rīmnor kimin.

Piahuaru kirik yame ramhə, minə piakəskəh yame rīmamhə
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Nīpig Yesu rīmīrerig-pə min ye nikar lugun pə, narmamə kimisagien tukun, meinai iriə kimnaseito kīn. ⁴¹ Kīni yermamə kirik, rīmauə məm In, nhagin e Jaeras. In ramehuə ye nīmə kape nofuginien. Rīmauə, mənīmkur-pən tuk Yesu, maməkeikei kimin mə iriū tukravən apa iman ikin ⁴² meinai kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə ramhə pik, nīmḥəyən rīneriaji. Kīni kafan newk twelef əmə.

Kīni Yesu rīmneriwək mivən tuk piakəskəh a, kīni narmamə khapsaah khakwasig kīn mamhasig-sig In. ⁴³ Kīni piraovin kirik aikin yame rawəh nəmḥəyən kapəriə nīpiraovin, nitawīn rīmnaiyu mivəh newk twelef. Rīmavən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmḥəyən kafan, mərig yermamə kirik to rīpəh nor-huvəyən. Kīni ruə məm Yesu, ⁴⁴ mukurao-pən ye nīmetain, mīrap nəpəəg nīmri neipən kafan, taktəkun əmə, kafan nəmḥəyən ror infamien.

⁴⁵ Kīni Yesu rīmə, “!Eh! Pa e rīrap Yo?”

Kīni iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rīmə, “!Yhajoun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

⁴⁶ Mərig Yesu rīmini mīmə, “Nīkam. Yakirkun mə yermamə kirik e rīmīrap Yo, meinai yīmnərig mə nanmin kafak rīmnor huvə yermamə kirik.”

⁴⁷ Kīni piraovin a ruirkun mə in to rīpəh min nerkwagīen, rīmauə mənīmkur ye niḥu Yesu makur pik kīn. Kīni ye nīmri narmamə m-fam rīni-ərhav-pən nar yame rīmīrap Yesu tukun. Kīni minī-ərhav min mə ye nīpig atuatak yame rīmīrap In, taktəkun əmə, rīmnəsanin min. ⁴⁸ Kīni Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Kafak piakəskəh, nhatətəyən kafam rīmnor ik naknəsanin. Amvən ye nəməriinuyen.”[‡]

⁴⁹ Yesu raməgkiar hanə, məkneikīn, yermamə kirik risi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kape nīmə kape nofuginien, muə, minī-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun e mə takikīr mivən.”

⁵⁰ Mərig Yesu rīmnərig nəgkiarīen e, minī-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh nīgīnien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukramragh min.” ⁵¹ Kīni ye nīpig Yesu rīmauə mītərhav-pə ye nīmə kape Jaeras, minī-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kīn. Kīni mīkir əmə Pita, minə

[‡] 8:48: Nəgkiarīen kirikianə əmə yame Yesu rīmini-pən tuk piraovin kirik ye Luk 7:50.

Jon, mine Jemes, mine rim piakəskəh e mine nisini, iriə min. ⁵² Narmamə m-fam kəsasək apomh tuk piakəskəh a mamhauvrig-uvrig pik. Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Hapəh nisasəkien. Piakəskəh e ripəh nimhəyen; ramapir əmə.”

⁵³ Mərig iriə kimisarh iakei iran meinai iriə kharkun mə piakəskəh a in ruamhə ta. ⁵⁴ Mərig Yesu rərao-pən, mivəh kwermi piakəskəh a, mini-pən tukun mə, “Piakəskəh kafak. Hekimter.” ⁵⁵ Kini taktəkun əmə nanmin rirerig-pə, in mhekimter. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh-sipən nəviginien kirik pəh rən.” ⁵⁶ Kini rimni mine nisini kawakur pik kin; mərig Yesu rini-pən tuk əriu mīmə, “Təkrapəh niwəvsaoyen kin nar e kimi narmamə.”

9

Yesu rher yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen (Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

¹ Kini ai, Yesu rimmofugin kafan aposol twelef, mivəhsi-pən neihuəyen mine nəsaninien kimi əriə tuk nəko-tayen nanmin has ye narmamə, mīmə iriə tuksor huvə min nəmhəyen minə. ² Kini Yesu rimmher-pən kin əriə mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen, kini mīmə iriə tuksor huvə min narmamə yamə mine kamhamhə. ³ Kini mamni-pən tuk əriə mə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik rəmhen kin kaskin, uə nitip, uə nəviginien, uə mane, kini mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. ⁴ Nipig tukmə nakamhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə e in a taksarə əmə ikin miserijaji mhatərhav ikin mamhavən. ⁵ Kini ikin pukhaa takhavən ikin, tukmə narmamə rikiriə ripəh nagienien mə takhauə misarə kimlə miriə, taksarpita-arpita nimokur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhənenien.” ⁶ Kini iriə kimnhatərhav miseriwək mamhavən yerkwanu minə, massəvsaο-ərhav kin nəvsaoyen huvə, kini ikin minə fam kimnhavən ikin, kimisəhuak tuk narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini kasəsanin.

⁷ Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye nəmə Galili, in rimiwəh nəvsaoyen kin, kini mətərig kin meinein apomh, meinai narmamə tiksin khamə Jon Baptaes a in a rimamragh min. ⁸ Kini narmamə tiksin kamhani mhamə Elaeja a ruauə min. Kini narmamə tiksin kamhani mhamə in profet kupən kirik kape Kughen yame rimamragh min. ⁹ Mərig Herod Antipas rimə, “Jon e, yimikis əru nipətək nuan. ? Mərig pa e nhagin yakamərig nəvsaoyen kin?” Kini in morkeikei mə tukrəm Yesu.*

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin (Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ Kini aposol minə kape Yesu kharerig-pə min tukun, mhani-pən narimnar m-fam yame kimisor. Kini In rikir əriə misəta ye narmamə, mhavən apa taon kirik, nhagin e Betsaeda. ¹¹ Mərig nipig narmamə kimisarig mə Yesu rimauə, kini khauə, mhakwasig kin. Kini Yesu rimməm əriə, rikin ragien əmə. Kini mamhajoun əriə kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.

¹² Kini rinamenaiyu, narmamə twelef kape Yesu khavən tukun, mhani-pən tukun mhama, “Yermaru. Her-pən kin narmamə mifam e kamhavən apa yerkwanu minə mə tuksarhakın kwənmhan huvə kirik kape napirien, mine nəviginien. Meinai ikin e kitawə kasəmır ikin, kwənmhaan əkwak.”

¹³ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mīmə, “Rhuə əmə. Kimiə səvigin əriə.”

Mərig iriə khamə, “?Rhawor? Kimawə yakamhawəh əmə bred faef mine kəməm kiraru. ?Nakmə jakhavən mhawəh nimri nəviginien ne nukwao e uə?” ¹⁴ Kimnhani məknakin meinai narmamə khapsaah khapsaah kwənhauə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Havən mhani-pən tuk əriə mə tuksəkwətə fifti fifti ye nimmrin minə.” ¹⁵ Məknəikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknakin əriə, kasəkwətə.

¹⁶ Kini Yesu rimivəh bred a faef mine kəməm kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəməm, mipik-pən kimi kafan narmamə minə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ¹⁷ Kimisəvigin tipriə rəsiis, misəpəh nipərpər bred mine kəməm. Kini kafan narmamə minə khavai-pən ye kəmeiru twelef khakwar min.

Pita rimini mə Yesu in Kristo (Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)

9:5: Luk 10:4-11 9:7: Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * 9:9: Nipig mobael minə kimnharaptəra kin Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mə rorkeikei mə tukrəm Yesu, məmru mə to Yesu ror merək kirik.

¹⁸ Nipig kirik, Yesu rimnamahuak iriä pisin ämä kafan narmamä minä. Kini raiyoh-pän äriä mimä, "Märig narmamä minä a kamhani mä Yo e pa?"

¹⁹ Kini khani-pän tukun mhamä, "Tiksin kamhani mä ik Jon Baptaes. Kini tiksin kamhani mä ik profet Elaeja. Kini tiksin kamhani mä ik profet kupän kirik kape Kughen yame ruämragh min."

²⁰ Märig Yesu raiyoh-pän äriä mimä, "?Märig kimia nakhamä Yo e pa?"

Märig ämä Pita rimä, "Ik e Kristo yame Kughen rimini mä tukrher-pä kin."

²¹ Märig Yesu rimini-äutän-pän tuk äriä mä tukhapäh nhani-pänien tuk narmamä.

Nikwasigien kin Yesu in räutan

(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)

²² Kini In rimini-pän min mimä, "Nar kirik yame tukramäkeikei muä mor näfrakisien kin. Mä Yo, Ji Yermamä, jakärig nämhäyen tuk narimnar khapsaah. Kini nämehuä kape nämä Isrel, mine jif pris minä, minä nämhajoun kape Loa kape Moses, iriä tukhaukreikin-pä nameitairiä kimi Yo, mishopni Yo. Märig nipig yame ror kisiser kin, Kughen tukror Yo jakämragh min ye nimhäyen kafak."

²³ Kini Yesu rini-pän tuk kafan narmamä minä mimä, "Tukmä yermamä rimä tukrikwasig kin Yo, in tukramäkeikei mäta ye närigien kafan, kini tukmä rägig pawk nämhäyen rämhen kin nämhäyen ye nimhäyen ye nai kamarkwao kin, märig tukrikwasig kin Yo. ²⁴ Yermamä yame ramgin tuk kafan nimraghien, tukramäkeikei mimhä. Märig yermamä yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarä ye nimraghien rerin. ²⁵ Tukmä yermamä kirik kafan nautä rehuä pik ye tokrei nimoptanä e, märig ramarakikin kafan nimraghien tukun, nanmin tukrerwei. ²⁶ Tukmä nakauris kin nini-ärhavyen nhagik mine nägkiarien kafak ye nimir mirh, Yo min jakauris kin nini-ärhavyen nhagig nipig Yo, Ji Yermamä, jakrerig-pä min kimawä agelo rhakä yamä mine tukhauä ye neihuäyen kape Rimik. ²⁷ Märig yakamni näfrakisien tuk ämia mä, kimia tiksin e nakasärer ikin e, kwasig ikin nakhamhä, taksäm narmaruyen kape Kughen."

Kughen ramhajoun mä Yesu in Tini, nimrin rukreikin muä mor pisin

(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

²⁸ Yesu rimnægkiar ta, nipig eit ruä mivän, kini rikir Pita, mine Jon mine Jemes mishaktä mhavän ye tukwas kirik mä tuksähuak. ²⁹ Nipig ramähuak hanä, nimrin rukreikin muä mor pisin. Kini neipän kafan ramäsiä rämhen kin naröapigien kape karuäruä. ³⁰ Mäkne, Moses mine Elaeja ³¹ kräterhav-pä, nikhakien rarkuraä iräriu. Kwarer mwægkiar irisir Yesu. Marhini nimhäyen kape Yesu äpa Jerusalem yame tukror nägkiarien kape profet minä kape Kughen tukruä mor näfrakisien kin. ³² Märig Pita mine in mir kiraru, napirien rimiväh nimirisir, kimirhapir kape nipig kwakwä. Märig nipig kimirharha, mirhäm nikhakien rarkuraä ye Yesu, mirhäm min Moses mine Elaeja kawarer irisir Yesu. ³³ Kini nipig kwärä mir a kimiravän, Pita rini-pän tuk Yesu mä, "Yermaru. Rhuvä mä kimasir jakarharä ikin e. Päh jakrharkwopäk nimä kisiser- kafam kirik, kape Moses kirik, mine kape Elaeja kirik." (Märig in rimnægkiar ämä mipäh nirkunien nar yame ramni). ³⁴ In ramægkiar hanä, napuä kirik reiwaiyu muvrig äpis äria. Napuä rimnhorukin äria, kirhigin pik. ³⁵ Kirhägig nägkiarien kirik risi-pän ye napuä mamni mimä, "In e Narik yame yimirpen; taksäterig kin In!" ³⁶ Kimisärig ta nägkiarien yame Kughen rimini, kini Pita mine Jon mine Jemes kimirharha-pän mirhäm Yesu ramärer pisin ämä. Ye nipig minä a, kimirhipäh nirhini-ärhavyen narimnar minä a kimi narmamä; mirhipäh nirhiniyen narimnar a yame kimirhäm.

Yesu rimnakota nanmin has ye pikwarien kirik

(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)

³⁷ Käni rikwamer kin, kisäta ye tukwas miseiwaiyu-pä, misäm narmamä khapsaah kamhauä mä tuksä Yesu. ³⁸ Kini yermamä kirik ramokrän apomh kin Yesu mimä, "Yhajoun. Yakorkeikei pik mä takuä masitu irak. Kwajikovä kafak yerman kwänkwan kirikianä ämä. ³⁹ Nipig nanmin hah kirik ramärer-pän iran, mor in ramätäpar pik, nipran ramätämmin mamor ghan ämä. Nehe näkwan ramaiyu rhawän. Nanmin has a ramoriah pik in; mamraptäräkin in, mipäh nipähyen. ⁴⁰ Kini yo yimnäkeikei kimi kafam narmamä minä mä tuksäko ta nanmin has e, märig kiseinein."

⁴¹ Kini Yesu rini-pän tuk äria mimä, "I Käsi! Kimia yamä mine naksarä e towei mine, nhatätäyen kapämia rirkäk. Kini kapämia nätärigien rapäh natuatukien. ?Kitawäm kimia

9:19: Luk 9:7-8 9:20: Jon 6:68-69 9:22: Luk 9:44; 18:32-33 9:23: Mat 10:38; Luk 14:27 9:24: Mat 10:39; Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25 9:26: Mat 10:33; Luk 12:9 † 9:31: Nägkiarien Gris atuatuk ramni mä, "kirhægkiar ye nipig yame in tukritarhav mipäh Jerusalem." Nipran ramni nimhäyen kafan. 9:31: Luk 9:22 9:32: 2 Pita 1:16-18 9:35: Luk 3:22

tuksarə miseriaji n̄ipig pukaa nakpishatətə irak?" Kini rini-pən tuk rim kwajikovə ai m̄imə, "Harəh pikwarien en mhaua."

⁴² Kini pikwarien a ruə tuk Yesu, məkneikin nanmin has rəsua kin reiwaiyu mowhan, mamətm̄n̄imin. Mərig Yesu r̄imnəgkiar skai kimi nanmin has məko-ta. Kini mor huvə pikwarien a. Meighan-pən kin pikwarien a kimi nisini mine r̄imni.

⁴³ Kini iriə m-fam kisakur, rikiriə ragien tuk n̄asaninien kape Kughen.

Mərig n̄ipig narmamə kimisakur pik kin nar̄imnar m-fam yame Yesu r̄imnor iriə miriə, kini In rini-pən tuk kafan narmamə minə m̄imə, ⁴⁴ "Havəh tim tim n̄egkiarien e yerkimia: Yermamə kirik tukreighaan pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak." ⁴⁵ Mərig kafan narmamə minə kimiseinein n̄iprai n̄egkiarien e meinai Kughen r̄imnerkwaig kin n̄iprai n̄egkiarien e mə iriə tukhapəh nharkunien; kini iriə khagin min kin naiyoh-pən-ien kin n̄ipran.

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)

⁴⁶ Kini narmamə kape Yesu kisotgoh kimi əriə minə mhama, "Pa irətawə in ravəh nehuəyen, yame rhuvə mapita?" ⁴⁷ Mərig Yesu r̄imirkun kapəriə n̄əterigien, kini m̄ivən mikir kwajikovə kirik mərip ye nikarin, ⁴⁸ mini-pən tuk əriə m̄imə, "Tukmə yermamə kirik ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramor əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame r̄imnher-pə kin Yo. Meinai tukmə yermamə r̄ivəh-si əhu atuk in yetanə, in tukruə mamehuə mapita."

⁴⁹ Kini Jon r̄imini m̄imə, "Yermaru. Kimawə ȳimisəm kwən kirik ravəh nhagim, maməkota nanmin has minə kin, mərig yakhama jakhani-əhu, meinai kwən a, pəh nien mə kitawə kirik."

⁵⁰ Mərig Yesu r̄imini-pən tuk əriə m̄imə, "Hapəh nhani-əhuyen in. Meinai, tukmə yermamə kirik r̄ipəh norien tikmir kitawə min, in kitawə kirik en."

Nəmə Sameria tiks̄in rikiriə rapəh nagienien tuk Yesu

⁵¹ Kini ruaua ipakə tuk n̄ipig yame Kughen tukriwəh Yesu iran m̄ivən apa ye rao ye neai. Kini Yesu r̄ikin r̄imnəsik mə tukraməkeli m̄ivən apa Jerusalem, nar kirik r̄irkək yame tukrerer əswasig kin. ⁵² Kini In rher-pən kin yəgkiar tiks̄in khavən apa yerkwanu kirik apa Sameria, mə tuksor apnəpeinə tukun. ⁵³ Mərig narmamə aikin a, khapəh nisorkelikeiyen mə In tukriwən marə a iməriə ikin, meinai iriə kwənharkun huvə mə In ramvən min Jerusalem. ⁵⁴ Kini kafan yermamə mir e Jemes mine Jon kimiwəm mə narm̄inə Sameria khapəh nisorkelikeiyen əriə, krəmə, "Yermaru. ?Nakorkeikei mə jakwokrən kin nap risi-faktə ye neai meiwaiyu məs əriə, uə?" ⁵⁵ Mərig Yesu rarha-pən məm əriu mini-əhu. ⁵⁶ Kini khatərhav mhavən min yerkwanu pisin min kirik.

Yesu r̄imə narmamə tukšəpəh fam nar̄imnar mhakwasig kin In

(Mat 8:19-22)

⁵⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimiseriwək ye swatuk, kini kwən kirik rini-pən tukun m̄imə, "Yo jakikwasig kin ik ikin hiə takvən ikin."

⁵⁸ Kini Yesu rini-pən tukun m̄imə, "Kuri aparū minə, kapəriə n̄əpəeg rarə yame kasapir ikin. Kini man minə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak n̄imə r̄irkək tuk napirien."

⁵⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk kwən kirik m̄imə, "Yuə, kirau mik, muə kafak kirik yermamə." Mərig kwən a rini-pən tukun m̄imə, "Rhuvə, Yermaru. Mərig eighaan kin yo yakvən pi pom minim r̄imik."

⁶⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun m̄imə, "Nikam. Apəh-pən. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen n̄imraghien pəh khavən mhanim nəmə mhə minə. Mərig ik, yuvən mini-ərhav narmaruyen kape Kughen."

⁶¹ Kini kirik min rini m̄imə, "Yermaru, jakikwasig kin ik muə yermamə kirik kafam. Mərig, awhin yo, pəh yakrerig m̄ivən imak ikin mawia kin yo minə tiks̄in."

⁶² Mərig Yesu rini-pən tukun m̄imə, "Yermamə yame r̄imə tukror wok kape Kughen, mərig r̄ikin ramvən tuk nar pisin, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran. \$"

10

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə seventi tu

9:44: Luk 9:22 9:45: Luk 18:34 9:46: Luk 22:24 9:48: Mat 10:40 9:50: Mat 12:30; Luk 11:23

‡ 9:53: Nəmə Sameria kasəmakin nəmə Jerusalem. 9:54: 2 King 1:9-16 9:61: 1 King 19:20 § 9:62: Yesu r̄imini nuhpikinien ye n̄asimien. Yermamə yame r̄imə tukrasim, mərig r̄ikin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapis əmə, in r̄ipəh nəmhenien.

¹ Kwasig ye narimnar minə a, Yesu Yermaru rimirpen ta narmamə kafan seventi tu, kini mher-pən kin əriə kiraru kiraru kisəkupən kin In mhavən ye taon minə mine ikin minə tiksin yamə mine Yesu tukripiqwasig mipivən min ikin. ² Kini rimini-pən tuk əriə mima, “! Səm-ru! Nəviginien rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksın əmə yame kamhavəh. Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan. ³ !Havən! Mərig takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən rəmhen kin kwaji sipsip yamə mine kaseriwək mhavən yerki kuri aparu minə, yame kasə narmamə. ⁴ Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mine nitip apnapig min, mhapəh nhavəhshipənien sandel, mhapəh nisapisien ye swatuk misagkiar apap kimi narmamə. ⁵ Naha nimə yame taksapir ikin, taksokupən mhani-ərhav mhamə, ‘Pəh nəmərinyuen tukramarə eikin e.’ ⁶ Tukmə narmamə aikin, iriə narmamə kape nəmərinyuen, kafam nəhuakien tukruə mor nipran, nəmərinyuen tukraməmər tuk əriə. Mərig tukmə narmamə kape nəmərinyuen rirkək aikin, kwəkwai nəhuakien kafam tukrikerig-pre min tuk ik. ⁷ Taksapir əmə ye nimə a, mhapəh nisapirien ye nimə pisin pisin. Kini taksən naha nəviginien yame tukvəhshipre kimi əmiə, mhanim naha niniimien yame tukvəhshipre kimi əmiə. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mine kasor wok tukhavəh nərokien iran. ⁸ Tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ragien tuk əmiə, sən naha nəviginien yame tukvəhshipre kimi əmiə, ⁹ misor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamə. Mhani-ərhav tuk əriə mhamə, ‘Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmiə.’ ¹⁰ Mərig tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə riphəh nagienien tuk əmiə, havən miseriwək ye swatuk ehə mamhani mhamə, ¹¹ Yaksarpita-arpita nimokurur ye taon kapəmiə yamə ramswin-pən ye nihumawə, ramor nimitətien mə nimisor nar kirik rapəh nəmhenien. Kini Kughen rimnəpəh əmiə. Mərig takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.’ ¹² Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Kughen tukror narpinien ehə kimi əriə rapita narpinien yame rimnor ye taon has a Sodom* kupən.

¹³ “!Kimiə nəmə Korasin! !Kəsi! Nəmhəyən ehə tukruə tuk əmiə. Kimiə nəmə Betsaeda, kəsi, nəmhəyən ehə tukruə tuk əmiə, meinai yimnor pawk nar apsipis rehuə ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yapior narimnar minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarar ye nərgien kapəriə tuk təvhagə has mipihavən ye neipən has, mipisəsok-əsok ye nimiraw ror nimitətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə. ¹⁴ Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimsarə apa Taea mine Saedon kupən.† ¹⁵ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai? Nikam. Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien.”‡

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk kafan minə mima, “Narmamə yamə mine kasəterig kin əmiə, kasərig Yo. Kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi əmiə, khaukreikin-pə min nimeitairiə kimi Yo, kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pə nimeitairiə kimi Yo, kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

Narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min

¹⁷ Kini narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min, rikiriə ramagien, mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yermaru. !Nar apnapig mə nanmin has minə, mərig kimawə yaksəgkiar ye nhagim, kini iriə kasor nəkwaimawə!”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mima, “Yo yimnəm Setan risi-pən ye neai meiwaiyu rəmhen kin yame narəapigien reiwaiyu mowhan. ¹⁹ Səterig-ru. Yo yakvəhshipre ta nəsaninien kimi əmiə. In a nakharkun nisəvi-əniyen snek minə mine milped§ minə. Kini nəsaninien yame yakavəhshipre kimi əmiə in rapita nəsaninien kape tikmir kapətawə e Setan. Kini to nar kirik riphəh noriahyen əmiə. ²⁰ In e nəfraksien. Mərig tukmə naksagien, pa rima naksagien mə nanmin has minə kasor nəkwaimə, mərig taksagien mə kwərai-pən ta nhagmiə ye nəkwəkwə ye rao ye neai.”

10:1: Mak 6:7 **10:2:** Mat 9:37-38; Jon 4:35 **10:3:** Mat 10:16 **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5

10:7: 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18 **10:8:** 1 Kor 10:27 **10:11:** Wok 13:51; 18:6 * **10:12:** Nap risifakta ye

neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25. **10:12:** Wok 13:51; 18:6 † **10:14:** Kughen rimnoriah əgkəp Taea mine Saedon. Əm-ru stori ye Aes 23:1-8. ‡ **10:15:** Yesu ramni narpinien yame Aesea rimini ta tu ye Aes 14:12-15. **10:15:** Mat 11:20-24 **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 **10:18:** Aes 14:12; Rev

12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10 § **10:19:** Gris rapəh niniyen “milped,” mamni əmə “skopion.” Nipikov skopion ramhai əjir. **10:20:** Fil 4:3; Rev 3:5

²¹ Kini ye nîpig a, Yesu, rîkin ramagien pik ye nagienien yame ramsi-pən ye Nanmîn kape Kughen, kini In ramahuak mamni mîmā, “Tata Kughen. Ik Yermaru kape narîmnar fam-yerpîrig ye neai, mîne ye tokrei tana. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nîmnerkwaig kin nîprai narîmnar mînā e ye nîmri narmamā yamā mîne kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamā yamā mîne kisəmhen əmā kin kwajikovā mînā mā iriā e tukharkun nar. Əwəh. Tata. In e nar yame nakorkeikei.”

²² Kini Yesu rîrpin nəgkiarîen mîni-ərhav mîmā, “Rîmik rîmneighan-pə ta kin narîmnar fam ye kwermik. Kini Rîmik pîsin əmā rîrkun Tîni. Kini Tîni əmā mîne narmamā kafan mînā, iriā əmā kharkun Rîmni. Iriā e narmamā yamā mîne Tîni rîmîrpen ta əriā mā In tukror əpu Rîmni tuk əriā.”

²³ Kini Yesu rarar məgkiar əmā kimi kafan narmamā mînā mîmā, “Kimiā nakasarə ye nihuvayen əfrakis meinai kimiā nakasəm narîmnar mînā e ye nîmri-mîmā. ²⁴ Yakamni-pre tuk əmîā mā apa kupən, profet mînā khapsaah, mîne king mînā khapsaah, kimîsorkerkeikei pik mā tukəsəm narîmnar mînā e yame kimiā nakasəm ai taktakun. Mərig kimnhapəh nisəmîen. Kini iriā kimîsorkerkeikei mā tukəsərig narîmnar yamā mîne nakasərig, mərig kimnhapəh nisərigien.”

Yesu rîmîni nuhpîkinien kin yemā Sameriā kirik yame rhuvā

²⁵ Nîpig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruā mîni naiyohyen kirik kimi Yesu mā tukrəm-ru mā Yesu rîrkun nar uə nîkam. Mîmā, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mîne mîvəh nîmraghien rerin?”

²⁶ Kini Yesu rîni-pən tukun mîmā, “?Mərig Loa kape Moses ramni naha nhagin? ?Nîpig nakəvheikin, kini nîpran ramni naha nhagin tuk ik?”

²⁷ Kini kwən a rîni-pən mîmā, “Takaməkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mîne ye nîmraghien mi-fam kafam, mîne ye nasanînen fam kafam, mîne ye nətərigien fam kafam. Kini morkeikei mîn ik mînā tiksin rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

²⁸ Kini Yesu rîni-pən tukun mîmā, “In atuatur en. Tukmā nakor məknakin, kini ik takvəh nîmraghien rerin.”

²⁹ Mərig kwən a, in rorkeikei əmā mā tukrhajoun mā in yemā atuatur, kini maiyoh-pən Yesu mîmā, “?Mərig, ni-pa mînā e yo mînā tiksin?”

³⁰ Kini Yesu rîni-pən tukun mîmā, “Yemā Isrel kirik rîmatərhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən ye swatur, yəkrəh mînā tiksin kimnharaptərəkîn mhəpik ta kafan narîmnar, kini mhauh, rîmhə rhaih, misap ta kin. ³¹ Mərig ye nîpig atuatur a, pris kirik rəri-pən swatur a mamua. Mərig nîpig in rîmnəm kwən a, rəurək kin mamvan. ³² Kini Lifaet* kirik rəri-pən mîn swatur a mamua. Kini nîpig rîmnəm kwən a raməmîr, in rîmnor əmā nar kirikianə kin məurək kin. ³³ Mərig yemā Sameriā kirik [yame kasor tikmîr iriā nāmā Isrel], in mîn rəri-pən swatur a mamua, kini məm kwən a raməmîr. Nîpig rîmnəm, rîkin rîmhə tukun. ³⁴ Kini meriwək mîvən pakə tukun. Maməkwi kafan nîmap mînā kin nehe olif mîne waen, muvrîg kafan nîmap mînā. Kini mîrəh-si haktə kwən a marəhu-haktə ye kafan dongki, kini mîrəh mîravən apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin. ³⁵ Kəni rîkwamer kin, in rîvəh mane tiksin, mîvən mîvəhsi-pən kimi yamehua kape hotel, mîni-pən tukun mîmā, ‘Takamarha huvə tuk kwən en. Kini tukmā nakəvrə kin kafam kirik mane, tukmā yakrerîg-pə, nakni tuk yo pəh jakarpin.’”

³⁶ Kini Yesu rîmîni-ta nuhpîkinien a, marar maiyoh-pən yemhajoun kape Loa kape Moses mîmā, “?Ye kafam nərigien, nakîrkun mā kwərə mîsir a, pa nhagin rîmnor huvə pən kimi kwən a kîmoh, rəmhen kin mə in kirik?”

³⁷ Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rîmîni-pən tukun mîmā, “Yermamā yame rîkin rehua tuk kwən a.”

Kini Yesu rîni-pən tukun mā, “Ita. Ik yuvən mor mîn rəmhen kin yame kwən a rîmnor.”

Yesu rîmavən imei Mata mîne Meri

³⁸ Kini nîpig Yesu mîne kafan narmamā mînā kaseriwək ye swatur, mhatarhav-pən yerkwanu kirik. Kini piraovîn kirik, nhagin e Mata, rîkir Yesu yerkin agien mîravən ye kafan nîmā. ³⁹ Pian a, naorahîni e Meri. Kini Meri ruā məkwətə-pən ipakə tuk nîhu Yesu Yermaru, mamətərig kin nəgkiarîen mînā kafan. ⁴⁰ Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəvigînen. Kafan wok rîmoh in. Kini rîvən mîni-pən tuk Yesu mîmā, “Yermaru. ?Rhawor? ?Rîkim raməsik mā ratuatur uə nîkam mā pian e naorahik rapəh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pîsin əmā yakamor. Her-pə kin pəh ruā masitu irak.”

10:22: Jon 3:35; 10:15 **10:24:** Mat 11:25-27; 13:16-17 **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18 **10:27:** Dut 6:5
10:27: Lev 19:18 **10:28:** Lev 18:5 * **10:32:** Lifaet in pris kirik yame ramehua ye temple. **10:39:** Jon 11:1; 12:2-3

⁴¹ Mərig Yesu Yerमारु rini-pən tukun mīmə, “Eh, Mata. Takpəh nərig-pikien narimnar ripsaah məknei. ⁴² Mərig nar kirikianə əmə in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvə rapita, kini to yakpəh min nivəhsi-tayen.”

11

Nəhuakien kape Yerमारु

(Mat 6:9-15)

¹ Nipig kirik, Yesu rimnaməhuak apa ikin kirik. Kini nipig rimnəhuak ta, kafan kirik yermamə raiyoh In mə, “Yerमारु, hajoun-ru əmawə kin nəhuakien rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnhajoun kafan minə.”

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Nipig nakahamə taksəhuak, takhani mhamə, “Rimtawə ye neai, nhagim rəmərhakə, pəh narmamə tukhasiai lk.

Pəh kafan narmaruyen tukruə mamara.

³ Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towei.

⁴ Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapamawə meinai kimawə yakhapəh nharəptəəkkin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.

Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.’”

Tukamharpin ye nəhuakien

(Mat 7:7-11)

⁵⁻⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Tukmə yermamə kirik ruə imam ikin yenpig, tukmə nakəm nəviginien rirkək, kini takhawor pən iran minə? Takvən imei ik kirik, mimi-pən mīmə, ‘Yo kirik, vəh-si-pə nəviginien kirik, pəh yakvən məvigin yermamə kirik kin yame rimasi-pən isok mitərhav-pə imak ikin yenpig. Mərig nəviginien rirkək yame jakəvigin in kin.’ ⁷ Kini ik kirik tukhorpin nagkiarən kafam mīmə, ‘Ah! Amvən. Pəh nisigien əmawə. Yaknəsapir kimawə kwajikovə minə. To yakpəh nərerien mivəhsi-pre nəviginien kimik.’ ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə, nar apnapig mə in ik əgkəp kirik, mərig kwən a riphə norkeikeiyen mə tukrivəh-si-pre nəviginien kimik. Mərig yakamni əfrakis mə tukmə nakamharpin ye naiyohen, in tukraməkeikei mərer mivəh-si-pre narimnar fam kimik yame nakorkeikei. ⁹ Kini ror məknakin, yakamni-pre tuk əmiə mə, saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəh-sipre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik kwəruə, kini pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə. ¹⁰ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tüksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

¹¹ “Kini, kimie tatə minə. Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin kəməm, mərig ravəhsi-pən snek uə, nikam? !Nikam! ¹² ?Uə tukmə nipig raiyoh kin kwənəhr man, mərig ravəhsi-pən milped* uə? !Nikam! ¹³ Kimie naksahas pawk, mharkun nhavəh-sipənien narimnar huvə minə kimi jimie minə. Mərig Rimtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə, kini nəfrakisien, In tukrivəh-si-pre Nanmin Kafan kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.”

Farisi minə kamhani mhamə Yesu ramor wok ye nəsaninien kape Setan

(Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Kini nipig kirik, kwən kirik aikin yame nanmin has raməmir iran, mamor in rameinein nəgkiarien. Kini Yesu rimnəko-ta nanmin has a iran, kini kwən a ririkakun maməgkiar, kini narmamə kisakur pik kin. ¹⁵ Mərig narmamə tiksın kimnhani mhamə, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə.” ¹⁶ Mərig narmamə minə min tiksın aikin khamə tukharkun-ru mə nəsaninien kafan ramsipkaa, kini misaiyoh In mə tukror nımtətien kirik ye nəsaninien yame ramsipən ye rao ye neai.

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mīmə, “Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tukSORIAH kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen min kin yerkwənu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwənu a to riphə narə-huvəyen. ¹⁸ Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mirkək. Yakamni məkneikin meinai kimie nakamhani mə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ¹⁹ Kini kimie minə min tiksın nakasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikusyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien

kape Bielsebul. ²⁰ Mærig Yo yakæko-ta nanmin has minæ ye næsaninien kape Kughen, ramhajoun mæ narmaruyen kape Kughen ruauæ ta tuk æmia. ²¹ Nipig yermamæ yame nagheen rehuæ, ravæhsi-pæn neipæn kape narowaginien, mamærer matuk mamarha huvæ tuk kafan nimæ, in, kafan narimnar ramswin huvæ æmæ. ²² Mærig tukmæ yermamæ min kirik nagheen rehuæ rapita min kwæn a, ruæ, miroh æriu minæ, miravæn, mærig yermamæ nagheen rehuæ, in tukramækeikei mapita, mivæn, mipik ta neipæn kape narowaginien yame kwæn a rimnækupæn mivæn iran, mamætigtæ iran, mipik ta min kafan nautæ mivæn mæwhai kimi kafan narmamæ minæ.†

²³ “Yermamæ yame ripæh nikwasigien kin yo, in kafak tikmir. Kini yermamæ yame ripæh nofuginien narmamæ minæ kafak, in ramæko-ta æriæ kisaiyu rik rik. ²⁴ Nipig nanmin has ramæta ye yermamæ kirik, in ramavæn ye tipævsik, mamarha kin ikin tukrapis ikin, mærig ripæh næmien. Kini in mamni mimæ, ‘Pæh yakrerig pæn ye kafak nimæ yame yimnamaræ ikin kupan.’ ²⁵ Nipig in rirerig-pæ mæm kafan nimæ, kimnahiæ ripiæ huvæ, narimnar m-fam kamhaswin huvæ. ²⁶ Kini in ramvæn mikir min nanmin has minæ iriæ seven yamæ mine kisahas pik min rapita in. Kini khavæn min imæ misaræ min ye nimraghien kape yermamæ a. Kini yermamæ a, in apa kupæn, kafan nimraghien rahas, mærig taktækun ai rimnahas pik rapita yame in kupæn.”

²⁷ Yesu ramægkiar hanæ, mækneikin, piraovin kirik rokræn apomh mimæ, “Pæh Kughen tukrautæ-pæn kin kafan nihuvæyen kimi piraovin yame rimneimæk kin ik, mivæhsi-pre nah kimik.”

²⁸ Kini Yesu rimæ, “Næfrakis. Mærig Kughen tukrautæ-pæn kin kafan nihuvæyen rapita kimi narmamæ yamæ mine kasærig kafak nægkiarien masor.”‡

Nimtætien yame Kughen rimnor kupan ye nimraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu (Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kini narmamæ kimnhauæ mæ tuksærig nægkiarien kape Yesu; iriæ khapsaah. Kini Yesu rimæ, “Kimiæ narmamæ e towei mine, kimiæ naksor pik tævhagæ has. Kimiæ naksorkeikei mæ taksæm nimtætien pisin kirik. Mærig tukmæ ror Kughen tukripæh norien nimtætien kirik iræmia. Mærig tukror æmæ nimtætien kirikianæ æmæ yame rimnor kupæn ye nimraghien kape Jona. ³⁰ Ræmhen æmæ kin yame nimraghien kape Jona rimnor nimtætien ye næsaninien kape Kughen kimi næmæ Nineve kupæn. Ye norien a, in æmæ min e, Yo, Ji Yermamæ, nimraghien kafak tukror nimtætien ye næsaninien kape Kughen kimi narmamæ e towei mine. ³¹ In apa kupæn, kwïn kape kantri e Shipa^S, rimasi-pæn isok muæ mæ tukrivæh nirkunien kape King Solomon kupæn. Mærig yo yakmauæ, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mærig kimiæ nakhapæh nisætarigien kin Yo. Mæ tukmæ nipig Kughen tukrækir narmamæ iran, kwïn a tukrærer mini-hah yamæ mine kisaræ e towei mine. ³² Kini ye nipig yame Kughen tukrækir narmamæ iran, næmæ Nineve min tuksærer mhani hah narmamæ yamæ mine kisaræ e towei mine. Meinai iriæ kimisærig nægkiarien kape Jona, misaræ ye nærigien kapæriæ tuk tævhagæ has. Mærig Yo yakapita Jona, mærig kimiæ nakhapæh nisætarigien kin Yo.”

Nikhakien kape laet (Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kini Yesu rimini mimæ, “Yermamæ kirik to ripæh næsiæ-pænien ye laet, kini merkwaig kin, uæ mæskæmnaan kin besin. Nikam. Tukmæ yermamæ ræsiæ pæn ye laet, tukramækeikei miruk haktæ ye kwænmhæan kape laet, mæ narmamæ yamæ mine tukhauæ ye nækwai nimæ masæm nar.

³⁴ “Nikwai nimrim in ræmhen kin laet yame rawæhsi-pre nikhakien ye nipram. Tukmæ nikwai nimrim mir kirahuvæ, ræmhen kin mæ nipram rukwar kin nikhakien. Mærig tukmæ nikwai nimrim mir kwahas, ræmhen kin mæ nipram rukwar kin næpignapien. ³⁵ Kini ror mækneikin mæ ik takamækeikei mamarha huvæ tuk nikhakien ye nimraghien kafam, mæ takpæh nivænien ye næpignapien. ³⁶ Kini tukmæ kafam nimraghien in rukwar huvæ kin nikhakien, næpignapien tukrirækæ æfrakis iram, kini nikhakien in ramæsia-pen huvæ fam kafam nimraghien ræmhen kin yame nikhakien kape laet ramæsia-pen ik.”

Yesu rimnægkiar skai kimi Farisi minæ mine næmhajoun kape Loa kape Moses (Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

† **11:22:** Ye stori e, Yermamæ yame ramarha tuk nimæ kafan, in e Setan. Yesu ræmhen kin yermamæ nagheen rehuæ rapita. Yesu rimnapita in, mirisi-ta nautæ kafan. In e, rimnor huvæ yermamæ yame reinein nægkiarien, meinai yarmhæ ramamir iran. **11:22:** Kol 2:15 **11:23:** Luk 9:50 **11:27:** Luk 1:28,42,48 ‡ **11:28:** Æm-ru stori ye Luk 8:18-21.

11:29: Mat 16:4 **S 11:31:** Nakæm kwïn kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. **11:32:** Jona 3:5-10 **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16

³⁷ Kini Yesu rimnægkiar ta, kini Farisi kirik ruə mīni-pən tukun mīmə tukravən məvigin ye kafan nīmə. Kini Yesu rauru-pən imə, məkwətə-pən ye nīkar tebol tuk nəviginien. ³⁸ Kini Farisi rəm mə Yesu ripəh nəravyen tuk nəviginien, rakur.

³⁹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mə, “Kimiə Farisi minə nakhamə ta mə tukmə naksai kwas ye narimnar, rəmhen kin kap mine tikiplet mə kimiə takhahuvə, nāmkimik rirkək irəmiə. Mərig in apa imə, nəptigien kin nar mine nahasien rukwar irəmiə. ⁴⁰ !Kimiə naksarmar pik! ? Rikimiə raməsik uə nikam mə Kughen e yame rimnor nīprai yermamə iruə rimnor min riki yermamə imə, uə? !Ewəh! ⁴¹ Mərig havəhsi-pən narimnar kimi yavən has minə yerkin agien, kini narimnar fam apa iruə irəmiə mine in apa imə tuksatuatuk mhahuvə.

⁴² “Mərig, !awi, kimiə Farisi minə! !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pənien, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nasimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig naksəpəh Loa yamə mine kasəkupən, iriə e, nakhapəh nisorien nar yame ratuatuatuk minə kimi narmamə, kini mhapəh nisorkeiyeien Kughen. To nakpisəri-pən Loa yamə mine kasəkupən a, mīpisəri-pən min Loa minə tiksīn.

⁴³ “Kimiə Farisi minə, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə meinai naksorkeikei mə takhavən misəkwətə əkupən əmə ye nīmə kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowīə kin əmiə ye nisaiyen.

⁴⁴ “Kimiə Farisi minə, naksəmkimik rəmhen kin suranə ye yermamə yame rikinar rhorukin. Narmamə kasəriwək əsuun, miseinein kimnhavən ye kwənmhaan kape nīməhəyen.”

⁴⁵ Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pən tuk Yesu mīmə, “Yhajoun. Nakni nəgkiarien minə e, mamoriah min əmawə kin.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimə, “!Kimiə nambahoun kape Loa kape Moses! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə meinai kimiə nakhapik-pən nar pam minə kimi narmamə mə tukhapik. Mərig nakhapəh nhawəsi-pənien kwermimīə mə taksasitu irəriə tuk nīpikien. ⁴⁷ Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə. Meinai kimiə nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, mərig ripmiə minə atuatuatuk kimishopni iriə. ⁴⁸ Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, ramhajoun mə rikimiə ragien tuk nar yame ripmiə minə kimisor, in e kimishopni profet minə. ⁴⁹ Kini tuk nar e, Kughen yame nirkunien kafan rehuə, ramni mīmə, ‘Yo jakher-pən kin kafak profet minə mine aposol minə tukhavən misəgkiar kimi iriə, kini mərig iriə tuksor nəmhəyen kimi tiksīn, mishopni tiksīn.’ ⁵⁰ Ror məknakin mə Kughen tukrəkir əmiə rəmhen kin mə kimiə atuk nīmishopni profet minə m-fam kafan. Kini In tuknor narpinien kimi əmiə tuk nīməhəyen kapəriə. Iriə yame mine kimisarə ye nirikakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktəkun- ⁵¹ profet minə fam yame kimnhopni iriə ririkakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekaraea, yame rimamə ye Nīmə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.† Nəfrakisien mə kimiə e towei mine Kughen tukror narpinien kimi əmiə.

⁵² “Kimiə nambahoun kape Loa kape Moses. Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai kimiə nakharkun pawk swatuk yame Kughen rorkeikei, mərig nakhapəh nisəri-pənien, masərer əswasig kin narmamə yamə mine khamə tuksəri-pən.”

⁵³ Kini Yesu ritərhav ye nīmə a, meriwək mamvən, kini nambahoun kape Loa minə mine Farisi minə, niemhaa rhai iriə. Ririkakun ye nīpig a, kimisor tikmir iriə min. Misaiyoh-pən kin naiyohyen skai rehuə kimin ⁵⁴ mə tuksəm nəgkiarien kirik kafan yame tukhani hah In iran.

12

Pəh norien mine nəgkiarien kapətawə tukror kirikianə

(Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)

¹ Kini ye nīpig a, narmamə khapsaah kimnhauə kirikianə, to kipəh nəhueikin-famien iriə. Mərig narmamə kwənhapsaah pik, kini mhasig-ta-sig-ta iriə minə. Kini Yesu ririkakun maməgkiar kimi kafan narmamə minə, mīmə, “Kimiə, takasəriɡ əmiə tuk yis kape Farisi minə, yis e in e nəgkiarien kapəriə rhuvə mərig nərigien kapəriə rəmkimik. ² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin

* **11:42:** Yesu ripəh ninien kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəh-si-pən nīpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmīr ye Dut. 30:16. † **11:51:** Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

rhakak ikin. ³ Nægkiarien yame nakhani yenpig, tukərig yeraan. Nægkiarien yame nakhani ye nəkwai nimə, tukni-ərhav ye swatuk.”

Kughen rorkeikei pik ətawə mamarha huvə tuk ətawə

⁴ Kini Yesu rima, “Kafak narmamə minə, yakamni-pre tuk əmiə mə takhapəh nəghinien kin narmamə yamə mine kharkun nhopniyen nīpraimiə, meinai kwasig ikin, to khapəh nisor-has-preyen nar kirik kimi əmiə. ⁵ Mərig yakamni-ərhav yermamə e kimi əmiə mə ratuatuk mə takhagin kin. Takasəkeikei mhagin kin Kughen, meinai tukmə In rhopni yermamə kirik, In rirkun narakikin-pən-ien in apa ye nap ehua. Əwəh, nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə takasəkeikei mhagin kin Kughen. ⁶ Nar apnapig keihap in rikəskəh pik, kivəh nimirin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ⁷ Kini nimiraghien kapəmiə rapita nimiraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig nimar nīkwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvheikin fam muirkun ta mə kuvhuun.

⁸ “Kini yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəghik ye nimir narmamə, Yo, Ji Yermamə, yo min jakni-ərhav nəghin ye nimir agelo minə kape Kughen mə in kafak yermamə. ⁹ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimir narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimir agelo minə kape Kughen mə yakeinein min in. ¹⁰ Kini yermamə yame ramni hah Yo, Ji Yermamə, Kughen rirkun nivəh-si tayen narpinien ye kafan təvhagə hah. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen, Kughen to ripəh nivəh-si-tayen narpinien kape kafan təvhagə has.

¹¹ “Kini tukmə kərip-ərhav əmiə ye nimə kape nofuginien, uə ye nimir nəmehua minə, uə ye nimir narmaru minə, mə tukharuk-pre nəgkiarien has irəmiə, pəh kimiə takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarien kapəriə, ¹² meinai ye nīpig atuatuk a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav.”

Takhapəh nisətərig-pikien tuk nimoptanə mine nautə

¹³ Kini nāmə minə a kirik rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Rimik ruamhə ta. Aweh. Uh riki piak mə tukrəwhai narimnar kape rimimru, mivəh-si-pə yame rimimru ruini ta mə kafak.”

¹⁴ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Kafak yermamə. Yakirkək ye nətərigien e kapəmiru tuk nəwhaiyen kapəmiru narimnar.” ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mimə, “!Takasərig əmiə! Taksətapig kin əmiə mə takhapəh nisəptigien kin nar. To yermamə kafan nautə rehuə pawk, mərig pəh nien mə nautə in nuknei nimiraghien.”

¹⁶ Kini rimini nuhpikienien kirik mimə, “Yermamə kirik, kafan nautə ripsaah. Kini kafan nəsimien ramor kwənkwan rehua. ¹⁷ Kini rikin raməsik mimə, ‘?Jakhawor pən iran mine? Meinai kafak nimə ripəh nəmhenien mə to yakətu-pən kafak nəsimien aikin.’ ¹⁸ Kini rarar mimə, ‘Rhuəvə mə jakor məkneikin. Jakpik ta nimə minə e mivhərikin min nimə tiksin yame rehuə pik min, mətu-pən kafak nəsimien aikin, mine kafak nautə. ¹⁹ Aikin, rikik tukraməsik mə kafak narimnar ripsaah rəmhen tuk newk ripsaah. Kini jakapis kin norien narimnar, məvigin, mamnim, mamərig əmə nagienien mamvən.’ ²⁰ Mərig Kughen rini-pən tukun mimə, ‘!Ik nakeno-eno! Taktəkun əmə, tuk yenpig, nakhmə. ?Kini rhawor ye kafam narimnar e yame nimməwhai kəji?’ ²¹ Kughen tukror məknakin kimi narmamə yamə mine kasəwhai kəji nautə ripsaah mə kapəriə əmə, mərig rikiriə ripəh nəsik-pikien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mavəh-si-pə fam narimnar kimi ətawə

(Mat 6:19-21, 25-34)

²² Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nimiraghien kapəmiə mə takəsn naha. Kini takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar kape nīpraimiə mə ‘Yakwəseinein mə jakhawəh-si-pən naha?’ ²³ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar minə e, meinai nimiraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nīpraimiə rapita neipən. ²⁴ Səm-ru man minə. Khapəh nisəsimien, mhapəh nisərhakinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Kughen raməvigin əriə. !Mərig Kughen rorkeikei pik əmiə rapita yame rorkeikei man minə! ²⁵ ?Tukmə nakətərig pik tuk nimiraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nīkam! Norien kape nətərig-pikien to ripəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa

kirikianə ye nımraghien kapəmiə. ²⁶ ?Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rhawor e nakasətərig pik tuk narimnar pisin pisin ye nımraghien kapəmiə?

²⁷ “Rikimie tukraməsik jihi nai yamə mine kamhavirus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəria neipən. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig ripəh niहुवə-pikien mapita jihi nai minə a. ²⁸ Jihi nai minə a kashaktə tuk nipig kwakwə əmə, kani rikwamer kin, kiyaan əria ye nap. Mərig Kughen ramor əria kamhəvən ye neipən huvə. ?Mərig kimie nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Ʒwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəkəh əmə.

²⁹ “Ripəh niहुवəyen mə rikimie tukrivən pik tuk nəviginien mine ninimien. Takhapəh nisətərig-pikien tukun, ³⁰ meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimimie rirkun narimnar yamə mine takamhavəh tuk nımraghien kapəmiə. ³¹ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrərer əkupən ye nımraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nımraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

³² “Kimie e sipsip minə kafak, kimie kwatiksın əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rimimie rikin ragien pik mə In tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimie min taksarmaru kimie min. ³³ Taksor salem kin kapəmiə narimnar, mhəvəhsi-pən mane iran kimi yəvən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor nitip kapəmiə yame to ripəh nımətitiən tuk nipig kirik. Misərəhu-pən nətarigien kapəmiə ye narimnar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kini ikin aikin a, to yəkrəh minə khapəh nhəvən-pəkəyen ikin, kini to ivn* minə khapəh nisəsin narimnar aikin. ³⁴ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimie tukrivən ikin.”

Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərər matuk tuk nırerig-pə-minien kafan

³⁵ Kini Yesu rimə, “Takasərər matuk nipig mifam, rəmhen kin yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kin yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauək ye nipig mifam. ³⁶ Takasəkeikei misəmhen kin yorwok minə kape yemehua kirik yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kimnor pə pə əmə. Tukmə rırerig-pən iman yerkwənu, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuksəhitə ye tapig mhamə tukruə imə. ³⁷ Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərər matuk ye nipig yame yamehua kapəria ramuə, iriə tuksərig huvə. Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə, yamehua a in tukreiwayıu mivəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kirik, mokrən kin əria mə tukhauə misəkwətə, kini in rarha huvə tuk əria maməvigin əria rəmhen kin mə in yorwok kapəria. ³⁸ Kini tukmə yamehua ramuə pawk yenpig, uə ye kwəsum-nıraanien, mərig yorwok minə kafan kasərər matuk əmə, kini in tukror huvə-pən pik kimi əria.

³⁹ “Kini kimie takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kirik rirkun nipig atuətuk yame yəkrəh tukruə ye kafan nimə mə tukrəkrəh, kini in to ripəh napirien, mərig tukramərər matuk mamarha huvə tuk kafan nimə mə yəkrəh tukripəh nivəniən imə. ⁴⁰ Kini kimie, nipig mi-fam, takasəkeikei misərər matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrərig pə min ye nipig yame kimie nakseinein.”

⁴¹ Kini Pita rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Nakamni-pə nuhpikienien e kapəmawə əmə, uə kape narmamə mi-fam?”

⁴² Kini Yesu Yermaru rimə, “?Pa e yorwok yame rirkun nar, kini mamor kafan wok ye nipig m-fam ye norien yame rhuvə? ?Kini yemehua kirik to rivəh-si haktə pə nhagin mə in tukrameihuə ye yorwok minə kafan, mivəh-si-pən kapəria nərokien, in e nəria nəviginien?

⁴³ Ʒwəh. Nipig yemehua kape kwən a ramtərhav-pə, kini məm mə in ramor huvə kafan wok, kini in tukror huvə-pən kimi yorwok a. ⁴⁴ Nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə yemehua in tukrivəhsi-hakta yorwok a mə tukruə mamehua ye narimnar m-fam kafan.

⁴⁵ ?Mərig rhawor? Tukmə ror yorwok a rikin tukruh mimə, ‘Kafak yamehua ramor tan pən tuk nuəyen.’ Kini mirikakun mamuh yorwok minə nipiraovın mine narman, mamvən, maməvigin, mamnım, mamapis. ?Kini yamehua kafan tukrhawor? ⁴⁶ Yemehua kape kwən a tukritərhav-pə tukun ye nipig kirik yame in to ripəh nirkunien nipəh nərer matukien tukun. Kini Yermaru tukrərpəni, mərəsis-ərəsis, marakikin-pən imei narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ⁴⁷ Yorwok a yame ruirkun ta nəgkiarinen kape yamehua kafan, mərig ripəh norkeikeiyen mə tukrərer matuk mamor wok minə a, tuku in, rərig nəmhayen. ⁴⁸ Mərig yorwok yame ripəh nirkun-huvəyen nəgkiarinen kape yamehua, kini mamor narimnar yame ripəh natuatukien, yame tukraməkeikei mivəh narpinien iran, tuku mar əmə in. Tuku mar əmə yorwok e meinai yermamə yame Kughen rivəhsi-pən

* **12:33:** Nəgkiarinen kape Gris ramni “Ikin aikin a, to popahuk ripəh nəsin narimnar aikin.” **12:33:** Luk 18:22

12:35: Mat 25:1-13 **12:39:** Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2 **12:44:** Mat 25:21,23 **12:46:** Mat 24:45-51 **12:47:**

narimnar ripsaah kimin, in tukramakeikei mor narimnar ripsaah. Kini yermamə yame kərəhu-pən narimnar ripsaah ye kwermın, tukaiyoh-pən kin narimnar rehuə tukun.”

Yesu raməwhai narmamə kafan minə mine narmamə yamə mine kharəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁴⁹ Kini Yesu rimini mimə, “Yo yakwauə mə jakərəhu-pən nap ye tanımtanə, kini taktəkun ai, nap a to rıpiuək ta; rikik rıpiagian. ⁵⁰ Mərig nıpig əutən[†] kirik tukruə ye kafak nımraghien, kini rikik rəmħə tukun meriaji nıpig yame tukror ifamien iran. ⁵¹ ?Rikimıə raməsik mə jakərəhu əmə nəmərınuyen ye tanımtanə uə? !Nikam! Pəh nien mə yımauə mə jakərəhu nəmərınuyen, mərig yımauə mə jakor narmamə kasəwhai əriə minə. ⁵² Kini taktəkun ai, tukmə narmamə kirkirıp yerkwanu kirik, kini tuksəwhai əriə minə, kisisər kirhek kiraru, kini kiraru kawhek kisisər. ⁵³ Rim narman tukshek nıpiqwarien minə kapəriə; kini nıpiqwarien minə tukshek rımriə minə; kini nisın nıpiraovin minə tukshek nıpiakwəskwəh minə kapəriə; kini nıpiakwəskwəh minə tukshek nisınriə minə; kini kuhu nıpiraovin minə tukshek yasunriə minə. Kini yasunriə minə tukshek kuhuriə minə.”

Tukasəkeikei mharkun nıprai nımtətien yame Kughen ramor kimi ətawə

(Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kini Yesu rimini-pən tuk nukwao ehua mimə, “Tukmə nakasəm napuə rərəer, nakharkun mə nəhig natukrip. ⁵⁵ Kini tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihin, nakharkun mə nıpig kape nəpan-əpanien ruauə paka. ⁵⁶ !Eh! !Kimiə nəmarpəkao has minə! Kimiə nakhama nakharkun pik nar, mharkun nıprai nımtətien ye tokrei tanə mine ye neai, rəmhen kin napuə, uə jihi nai minə. Mərig nakharəh nharkunien nıprai nımtətien e yame Kughen ramor kimi əmiə ai taktəkun. ⁵⁷ Takasəkeikei misəri-pən swatuk yame ratuatuk mə taksəri-pən. ⁵⁸ Tukmə yermamə kirik rımə tukrəri ip ik ye nımri mirh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis miravən ye nımri mirh, rhuvə mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərınuyen tuk əmiru minə, tamə, rəukəkin ik mivən ye nımri mirh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermi polis. Kini polis rirəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ⁵⁹ Kini yakamni-pre tuk ik mimə, tukmə ror məknakin, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpin fam.”

13

Sarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, tamə nakhamhə

¹ Kini ye nıpig a, narmamə tiksın kimnhauə mhani-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tiksın kamhau nar miragh minə mhamə tuksor sakrefaes kin kimi Kughen, kini aikin, mobael minə kape gavman e Paelat kimnhauə mishopni əriə.* ² Kini Yesu rini-pən mimə, “?Rhawor? ?Nakhama ta mə nımhəyen skai a yame rımivəh əriə ramhəjoun pən mə iriə nəmə has rapita narmamə apnapig minə apa Galili uə? ³ Nikam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rıpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakharəh nisarien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə. ⁴ Uə jakni min ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mine nimə apomh a yame kamni kimə Saeloam rımamir mohtərəkın əriə, khamhə. ?Nakhama ta mə nımhəyen skai yame rımivəh əriə ramhəjoun-pən mə iriə kisahas rapita narmamə apnapig minə apa Jerusalem uə? ⁵ Nikam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rıpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakharəh nisarien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə.”

⁶ Kini Yesu rımoh nuhpikinien kirik mimə, “Yermamə kirik rımihu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsimien. Kini newk minə tiksın ruə mivən, kini kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm rıpəh nıkuəyen. ⁷ Kini mını-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsimien minə, ‘Əm-ru. Yımauə məsiəkun kwənkwai figtri e mivəh newk kisisər, mərig yakpəh nəmien kwənkwai nai kirik. Ərəru ta. Rıpəh nəmhenien mə tukrərəer əswasig kin nımoptanə ye nəsimien.’ ⁸ Kini kwən yame ramarha tuk nəsimien rhorpin nəgkiarien minə, ‘Yemasur. Pəh rıvəh min ru newk kirikiana, pəh jakikir-pən nımoptanə huvə kimin. ⁹ Kini tukmə ramkuə ye newk aikin, kini rhuvə əmə. Mərig tukmə rıpəh nıkuəyen, pəh kərəru ta.”

Yesu rımnor huvə piraovin kirik ye Sabat

¹⁰ Kini ye Sabat kirik, Yesu rınaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nimə kirik kape nofuginien. ¹¹ Kini piraovin kirik aikin yame nanmın has rımnəmır-pən iran mivəh newk 18. Mor nimeitaan ramırpəvin ye nıpig mifam, to rıpəh nərer-atuatuk-ien. ¹² Kini Yesu

12:48: Mat 10:34-36 [†] **12:50:** Nəgkiarien kape Gris ramni “Baptaes,” mərig ikin e nıpran ramni nıpig əutən kirik.

12:50: Mak 10:38-39 **12:53:** Maeka 4:6 **12:59:** Mat 5:25-26 * **13:1:** Narmamə kimisərig nəvsaoyen kin, mə gavman kape Paelat rımavən ye nimə rhakə kirik, mhopni narmamə ye nıpig yame kimnhauə masəhuak, kisakur. Mə nar a gavman rımnor ramor naurisien. **13:2:** Jon 9:2 **13:7:** Luk 3:9 **13:8:** 2 Pita 3:9,15

rəm in, rokrən kin mə tukrərer kupən ye narmamə, mini-pən tukun mīmə, “Piraovın. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyen, to rīpəh nīraptərəkin-mīnien ik.” ¹³ Kini Yesu rərəhu-pən kwermīn mir iran, məkneikin rərəer atuaturuk mihuvə, kini maməgnəgin Kughen.

¹⁴ Niemhaa rhai yermamə yame ramehuə ye nīmə kape nofuginien, meinai Yesu rīmnor huvə pian a ye Sabat. Kini mini-pən tuk narmamə mīnə mīmə, “Nīpīg sikis kape norien wok kapəmīa. Nakharkun nħauəyen ye nīpīg mīnə a pəh In ror huvə əmīa. Mərig ye Sabat, takhapah nħauəyen mə In tukror huvə əmīa.”

¹⁵ Kini Yesu Yermaru rīni-pən tuk əriə mīmə, “!Kimiə narməpəkao hah mīnə. ?Kimiə pa nhagin ramrisin kafan dongki mīnə kao ye Sabat, mə tukrəsīg mīvən mə tukrīnīm nu? Mə kimiə m-fam naksor wok məkna. ¹⁶ Kini ye norien əmə a in a, ratuaturuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyen kafan, mīvəh mīragh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kīrik kape Ebrahim, kini Setan rīmīrkwəji ətərəkin in kape newk 18.”

¹⁷ Yesu raməgkiar məknei, kafan tikmīr mīnə kīmīsaurs. Kini narmamə mīfam, rīkiriə ragien tuk wok huvə yamə mīnə Yesu ramor irəriə.

*Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsānīnien kafan
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)*

¹⁸ Kini Yesu rīmīni mīmə, “? Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin riumhen? ¹⁹ Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, kini yermamə kīrik rīmīvəh mīhu ye kafan nəsīmīen. Kini kwerun rhaktə mehūə, kini man yerpīrig mīnə kamhauə masor-pən nīmairiə ye rəgrəgin.”

²⁰ Kini mamni mīn mīmə, “Jakamhājoun narmaruyen kape Kughen mīmə riumhen naha? ²¹ In rəmhen kin yis kīrik yame piraovın kīrik ramərəp-pən ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehua, kini rher əpu fam flaoa raməsīs mamehuə.”

*Swaturuk kəsəkəh
(Mat 7:13-14, 21-23)*

²² Kini nīpīg Yesu rīmnrīwək mamvən Jerusalem, maməwhag kimi narmamə ye taon ehua mīnə mīnə yerkwānu mīnə. ²³ Kini kwən kīrik raiyoh-pən In mīmə, “Yermaru. ? Kughen tukrīvəh mīragh narmamə kwatīksin əmə uə?”

Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, ²⁴ “Yakamni-pre tuk əmīə mə kimiə takasəkeikei misarkut pik mhamə takhavən misauru-pən ye kwəruə yame rəkəsəkəh, meinai narmamə khapsaah kīsarkut mhamə tukhavən imə, mərig to khapəh nhavənien. ²⁵ Mərig tukmə Yermamə, yame kafan a nīmə, tukrərəer mətapīg ye kwəruə kafan, kini kimiə yamə mīnə nakhapəh nisauru-pən-hanəyen ye kwəruə, takasərəer iruə masəsik-əsik tapīg mhamə, ‘Yermaru. Əhitə ye kwəruə tuk əmawə.’ Mərig əmə jakni mīmə, ‘!Ah! Yakeinein əgkəp əmīa.’ ²⁶ Kini kimiə taksokrən mhamhə, ‘Yermaru. Kitawə kīmīsəvigin kwis. Kini Ik nīmnhājoun əmawə əpa imamawə ikin.’ ²⁷ Mərig Yo jakni mīmə, ‘Yo yakamni-pre tuk əmīə mīmə, yakeinein əgkəp əmīə. Kimiə m-fam yor təvhagə has mīnə. !Havən isok tuk Yo!’ ²⁸ Ye nīpīg a, kimiə taksəm Ebrahim mīnə Aesak mīnə Jakob mīnə profet kupən mīnə kasarə ye rao ye neai ikin Kughen ramarmaru ikin, mərig kimiə takasərəer iruə, kini tukarak-ərhav kin əmīə, takasəsək, misokwəruə, masərig rahah. ²⁹ Kini narmamə tukhasi-pirə, mħasi-fiak, mħasi-prah, mħasi-pīhiu, mħavən misəkəwətə misəvigin ye rao ye neai yamə Kughen ramarmaru ikin. ³⁰ Kini rhuvə mə takharkun mhamə narmamə mīnə e kasəkupən tukpīhauə mħakwasīg, kini yamə mīnə kamhakwasīg tukpīhauə mīpīskupən.”

*Yesu rīkin rəpou tuk nəmə Jerusalem
(Mat 23:37-39)*

³¹ Kini ye nīpīg a, Farisi mīnə tiksin kīmnhauə mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Eh! Rhuvə mə takitərhav eikin e mamvən, meinai Herod rorkeikei mə tukrhopni Ik.”

³² Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Herod in yor kiko iko rəmhen kin kuri aparu yame ramən nar mīrə. Takhavən mhani-pən tukun mə Yo yakmə, ‘Əm-ru. Nīpīg kwakwə əmə aikin ramarə, yame Yo jakəko ta nanmīn has mīnə ye narmamə, kini mor huvə nīmhəyen kape narmamə. Kini nīpīg kīsīsər ror infāmīen, kini jakərkin kafak wok.’ ³³ Nar apnapīg əmə Herod rīmə tukrhopni yo, mərig Yo jakaməkeikei məri-pən kafak swaturuk mamvən ai taktəkun mīnə tikianakwamer mīnə tuknahu mīvən mītərhav-pən Jerusalem, meinai ikin əmə aikin a kamhopni profet kape Kughen mīnə ikin. ³⁴ !Awəh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet mīnə kape Kughen. Kini narmamə yamə mīnə Kughen rīmnhher-pre kin əriə tuk əmīə, nakwəsarkwhopni fam əriə kin kapier apīg. Nīpīg rīpsaah yakorkeikei mə jakəpəkəfugin əmīə maməm huvə əmīə rəmhen kin yame man ramauu tīni mīnə, mərig kimiə nakasəpəh. ³⁵ Mərig kimiə nakharkun mə Kughen rīmnrəpəh əmīə. Kini

yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-mīnien Yo mhavən miseriaji takhani mhamə, 'Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.' "

14

Yesu rimavən imei Farisi kirik

¹⁻² Ye Sabat kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape yemehua kirik kape Farisi minə mə tuksəvigin. Kini apa Yesu ramkwətə ikin, kwən kirik ramhə kin nəmhəyən e kasis ramkwətə ipakə tukun. Kini narmamə kimisəm Yesu mə tukrhawor. ³ Kini Yesu raiyoh-pən nəmhajoun minə kape Loa kape Moses mine Farisi minə mīmə, "ʔ Rhawor? ʔ Loa rameighan kin mə yermamə kirik rirkun nivəh-miraghien narmamə yamə mine kamhamhə kamhamragh min ye Sabat uə nikam?" ⁴ Mərig iriə khapəh nisəgkiarien. Kini Yesu rirap kwən a mor huvə min nipran, mher-pən kin ramvən.

⁵ Kini mini-pən tuk əriə mīmə, "ʔTukmə kimiə kirik, kafan kwajikovə*, uə kafan kau rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehua ye Sabat, kini tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-sihaktə aihuaə əmə. ʔPa e irəmiə in to riphəh norien məkneikin? Rirkək." ⁶ Kini nəgkiarien kapəriə rirkək.

⁷ Kini Yesu rimməm narmamə tiksın yame kimnokrən kin əriə tuk nəviginien a, kini khauə imə misorkeikei mə tuksəkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mīmə, ⁸ "Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəviginien kirik kape narkurəkien, takpəh nivənien məkwətə kupən ye kwənmhaan kape nisaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpirig pik rapita ik ruə, ⁹ kini yamehua kape nimə tukrini-pre tuk ik mīmə, 'Ita. Pəh kwən e tukrəkwtə-pre ikin en.' Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. ¹⁰ Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən məvigin ye lafet kirik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehua kape nimə tukruə mini-pre tuk ik mīmə, 'Yo kirik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen.' Ramni-pre məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagin ye nimri narmamə mi-fam apa imə. ¹¹ Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihua, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihaktə in tukreihua."

¹² Kini Yesu rimini-pən tuk yemehua kape nimə mīmə, "Kini tukmə nakamor nəviginien ehua kirik yenpig uə yeraan, takpəh nokrənien kin ik minə tiksın, mine piam minə, mine kafam kwənərəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehua yame mine kisərə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən min kin ik mə takvən məvigin kimiə miriə, misarpin tai nar yame nimnor irəriə. ¹³ Mərig tukmə nipig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə mine nikariə rimhə, mine nimrin pis minə, mə tukhauə nakasəvigin kwis kimiə miriə. ¹⁴ Iriə to khapəh nisarpin-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən kim ik. Kini ye Nipig Kwasig, nipig narmamə yamə mine kisatuatuk tukhamragh min, kini Kughen tukrəkək ik iran."

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehua

(Mat 22:1-10)

¹⁵ Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarien a, kini mini-pən tuk Yesu mīmə, "I Nar huvə kirik e, nivənien apa ye rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehua kafan!"

¹⁶ Mərig Yesu rimini-pən tukun mīmə, "Nipig kirik, yermamə kirik rimə tukror nəviginien ehua kirik kafan, kini markupig, mini-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis iriə min. ¹⁷ Kini rinor ta nipig kape nəviginien, mher-pən kin kafan kirik yorwok mə tukrivən mini-ərhav pən tuk narmamə yame rimmokrən-ta kin əriə mīmə, 'Hauə misəvigin, meinai yaknor apnəpeinə ta ye nəviginien.'

¹⁸ "Mərig iriə m-fam kimisəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh nhavənien. Kirik rimməkupən mini-pən tukun mīmə, 'Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyən. Yimivəh nimri nimoptanə kirik, kini jakaməkeikei mivən məsiəkun.' ¹⁹ Kini kirik min rimə, 'Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə to yakpəh nurəyən. Yimivəh nimri kau ten, kini jakaməkeikei mivən məm pi pom wok minə kapəriə.' ²⁰ Kini kirik min rimə, 'Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə yimmarkurək pə pə əmə, to yakpəh nurəyən.' ²¹ Kini yorwok rimauə mini-əsah pən tuk kafan yemehua. Kini yemehua ai rikin rəmhə pik, kini mini-pən tuk kafan yorwok mīmə, 'Ita. Yuvən aihuaa, apa ye swatuk mine ikin minə tiksın ye taon a məm yavən has minə, mine narmamə nikariə rimhə, mine nimrin pis minə, mine yamə mine nihuriə rahas,

13:35: Sam 118:26; Mat 21:9; 23:39; Mak 11:9-10; Jon 12:13 14:3: Luk 6:9 * 14:5: Kopi akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen "kwajikovə" mərig kamhani "dongki." 14:5: Mat 12:11; Luk 13:15 14:8: Prov 25:6-7 14:11: Mat 23:12; Luk 18:14 14:14: Jon 5:29 14:15: Luk 13:29 14:20: 1 Kor 7:33

mikir əriə, mhaue.’²² Kini in ror nar a yame yemehue rimini-pən tukun, kini mirerig-pə mini-pən mima, ‘Yemehue. Narimnar fam yame nimini, yo yaknor fam. Mərig nəviginien rehue aikin, kini nimə rəmhen min tuk narmamə tiksın.’²³ Kini yemehue rimini-pən tuk yorwok mima, ‘Ita. Yuvən ye swatuk, mine ikin minə fam irue ye taon. Yuvən məkeikei kimi narmamə mə tukhauə imə. Nimə e kafak tukraməkeikei mukwar huvə.’²⁴ Mərig yakamni-pre tuk ik mə narmamə yamə mine yimnokrən kin əriə maməkupən, iriə to kharəh nisən-əsigəvinien nəviginien kirik kafak.’ ”

Yermamə kape Yesu tukrəəhu kupən Yesu ye nimraghien kafan

²⁵ Narmamə khapsaah pik kamhakwasig kin Yesu ye swatuk, kini In rarar mini-pən tuk əriə mima,²⁶ “Tukmə yermamə kirik rorkeikei mə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mivəh Yo yakəkupən ye kafan nimraghien. In tukraməkeikei morkeikei Yo rapita rimni mine nisini, mine kafan piraovin, mine tini minə, mine piauni minə, mine nowini minə, mine in atuk. Tukmə ripəh norien məkneikin, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.”²⁷ Kini tukmə yermamə ripəh neighanien kin mə tukhopni in tuk nhagik, uə ripəh norien nəkwak, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

²⁸ “Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivhəkin nimə apomh kirik, in tukraməkeikei mokupən məkwətə, mirkun huvə mane ye narimnar minə, məm-ru mə kafan mane rəmhen uə nikam.”²⁹ Tamə ririkakun mor nuknen, meinein norien infamien iran, narmamə tuksarh iakei iran³⁰ mhamə, ‘Em-ru. Kwan a rimirikakun əmə kafan nimə. Mərig reinein norien infamien iran.’³¹ Kini tukmə king kirik, kafan mobael, iriə ten taosen əmə, tukmə rərig nəvsaoyen mə king pisin kirik min yame kafan mobael minə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagin iriə min, kini in to ripəh nivən-aihuaayen ye narowaginien. Kwasig ikin ramvən tuk narowaginien, tukraməkeikei məkwətə, mirkun huvə mə in rirkun napitayen tikmir minə a uə nikam.”³² Tukmə rirkun mə to ripəh napitayen, tukraməkeikei mher-pən kin narmamə tiksın khavən masəm kafan tikmir minə tiksın nipig kharəh hanə nhaueyen ipakə tukun, misəəhu nəmarinuyen.³³ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misəkwətə misəm huvə nimraghien kapamə. Tukmə yermamə kirik ripəh norkeikeiyen mə tukrəpəh narimnar fam kafan mikwasig kin Yo, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

³⁴ “Nigar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, tukhawor kor rhekin min? ”³⁵ Ripəh nəmhenien min nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarieren e.”

15

*Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei
(Mat 18:10-14)*

¹ Ye nipig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kimmhauə mə tuksərig nəgkiarieren kape Yesu. ² Kini Farisi minə mine nəmhəjoun kape Loa kape Moses kimmhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwan a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəvigin kwis.”

³ Ror pən, Yesu rimini nuhpikinien kirik mima, ⁴ “?Kimiə pa nhagin, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien? Tukmə kimiə kirik kafan sipsip rimirkək məknakin, kini in tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer apa ripiəriə ikin, kini in tukrivən marhakın yame rimnerwei meriaji məm. ⁵ Kini nipig tukram, kini rirəhsi-haktə məəhu-pən ye nuran, kini rikin tukragien. ⁶ Kini nipig tukmə rajərhav-pə yerkwənu, in tukraməkeikei mokrən kin in minə tiksın, mine narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun, kini mini-pən tuk əriə mima, ‘Hauə, kisagien kwis, meina yimnəm min kafak sipsip yame rimnerwei.’ ”

⁷ Kini Yesu ramripin nəgkiarieren mima, “Yakamni-pre tuk əmiə mə, rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai. Tukmə yor təvhagə hah kirikianə rarar ye kafan nərigien mivən tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwən a in rehue, rapita nagienien tuk narmamə naenti naen yamə mine kisatuatuk mharəh nisorien nar has kirik yame tukasəkeikei misarar ye nərigiein kapəriə tukun.”

Nuhpikinien ye mane yame rimirkək

⁸ Kini Yesu rarə mini min mima, “Tukmə piraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkək. ?Kini tukrhawor? Tukrəsiə pən ye laet mahiə marhakın huvə apa imə mivən meriaji məm. ⁹ Kini nipig tukram mane a, in tukrokrən kin in minə tiksın mine narmamə yamə mine kisarə ipakə tukun, mini mə, ‘Hauə kisagien kwis, meina yaknəm mane apa kafak yame rimirkək.’ ”

¹⁰ Kini n̄ipig Yesu rimnor infamien ye n̄in̄iyen nuhp̄ik̄inien, m̄ini-p̄en tuk ̄er̄īa m̄im̄a, “Kini yakorkeikei m̄a jakni-pre tuk ̄am̄īa m̄a, ye norien kirikian̄ ̄am̄a m̄in, agelo m̄in̄a kape Kughen kisagien pik ye n̄ipig yor t̄avhaḡa has kirikian̄ ramarar ye kafan n̄er̄igien mamv̄ən tuk Kughen.”

Nuhp̄ik̄inien ye ji yermam̄a kirik yame rimnerwei

¹¹ Kini Yesu ram̄ir̄ip̄in n̄agk̄iar̄ien mamni m̄im̄a, “Yermam̄a kirik, tini yerma kiraru. ¹² Kini yame r̄ek̄sk̄ah iran r̄ini-p̄en tuk rimriu m̄im̄a, ‘Rimik. Ēwhai naut̄a m̄in̄a kafam, m̄iv̄əhsi-p̄ə kafak ai takt̄əkun.’” Kini rimriu r̄əwhai kafan narimnar m̄iv̄əhsi-p̄en kimi ̄er̄iu. ¹³ Kini rap̄əh norien tu, tini yame r̄ek̄sk̄əh r̄ir̄əh kafan, m̄iv̄ən, mor salem kin, kini m̄iv̄əh mane ye naut̄a m̄in̄a a, m̄it̄ərhav im̄er̄īa ikin, m̄iv̄ən ye tan̄ə p̄isin kirik m̄in̄ isok. Kini aikin a rimnoriah kafan mane ehua ye norien yama mine ravi n̄er̄igien kafan, mamv̄ən mamv̄ən. ¹⁴ Kini n̄ipig kafan mane rimirk̄ək̄ fam, nikumh̄ə ehua rimav̄ən p̄īer̄īa ye tan̄ə a. Kini nikumh̄ə rinamas m̄in̄ kw̄ən a; nan n̄əv̄iginien ruirk̄ək̄. ¹⁵ Kini r̄iv̄ən mamor wok kimi kw̄ən kirik aikin, kini kw̄ən a r̄her-p̄en kin m̄a tukr̄iv̄ən mam̄əv̄igin kafan puk̄əh m̄in̄a. ¹⁶ [Kini nikumh̄ə rimn̄əs pik], r̄ikin r̄iv̄ən tuk n̄əv̄iginien ne puk̄əh m̄in̄a, m̄er̄ig yermam̄a kirik r̄irk̄ək̄ m̄a to r̄iv̄əhsi-p̄en n̄əv̄iginien kirik kimin. ¹⁷ Kini r̄ikin rar̄ə m̄in, mam̄ət̄er̄ig m̄a, ‘Eh. Takt̄əkun ai, yorwok m̄in̄a kape rimik, n̄er̄īa n̄əv̄iginien rehua rap̄ita, m̄er̄ig yo yakamar̄a ikin e, p̄əh nien m̄a tuktu, yak̄m̄k̄ər̄əv̄ m̄im̄h̄a. ¹⁸ P̄əh yakt̄ər̄hav ikin e, m̄ir̄er̄ig-p̄en tuk rimik, kini m̄ini-p̄en tukun m̄im̄a, ‘Tata. Yo yimnor t̄əvhaḡa has kimik mine Kughen. ¹⁹ Takt̄əkun ai, yakp̄əh n̄əmhenien m̄a takokr̄ən kin yo m̄a narim e yo. M̄er̄ig okr̄ən kin yo r̄əmhen ̄am̄ə kin yo yorwok ̄am̄ə kirik kafam.’”

²⁰ Kini rarar, meriw̄ək, mamv̄ən m̄a tukr̄əm kafan tata. “Kini ramūa han̄ə isok, kafan tat̄ə rimnarha-p̄en m̄əm, kini r̄ikin rehua tukun, raiyu, m̄iv̄ən m̄aut̄aru, mamagien tukun. ²¹ M̄er̄ig tini r̄ini-p̄en tukun m̄im̄a, ‘Tata. Yo yimnor t̄əvhaḡa has kimik mine Kughen. Takt̄əkun ai yakp̄əh n̄əmhenien m̄a takokr̄ən kin yo m̄a narim e yo.’

²² “M̄er̄ig kafan tat̄ə rokr̄ən kin kafan yorwok m̄in̄a m̄ini-p̄en tuk ̄er̄īa m̄im̄a, ‘Eh! Hav̄ən aihuaa mhav̄əh kot yame rhuv̄ə pik rap̄ita, mhaūa misarkaoh-p̄en kimin, kini mhav̄əh ring mhaūa mhav̄əsi-p̄en ye kwerm̄in. Kini mhav̄əh sandel mhaūa mhav̄əsi-p̄en ye n̄ihun. ²³ Kini m̄har̄əh kau e yame r̄əsiis-̄əsiis, mhaūa mhauh, p̄əh kisor kwis lafet kin kitaw̄ə narik, ²⁴ meinai narik e, r̄əmhen kin m̄a ruamh̄ə ta, m̄er̄ig takt̄əkun ai in ruəmragh m̄in. In rimnerwei, m̄er̄ig yakn̄əm m̄in in.’” Kini irīa kisor lafet.

²⁵ “Kini ye n̄ipig a, tini yame rehua, in apa yerki n̄əs̄imien. Kini ye n̄ipig ramūa mūə ipak̄ə tuk yerkw̄anu, kini m̄er̄ig narmam̄a kas̄əni n̄ipe, masor danis. ²⁶ Kini rokr̄ən kin yorwok kirik rūə maiyoh in m̄im̄a, ‘Eh! ?Naha e narmam̄a kasor?’ ²⁷ Kini r̄ini-p̄en tukun m̄im̄a, ‘Naorahim ruaua, kini kafam tat̄ə rimoh kau kirik yame r̄əsiis-̄əsiis, meinai naurahim r̄ir̄er̄ig-p̄ə m̄in, kini in r̄əsan̄in ̄am̄ə.’

²⁸ “Kini p̄iauni yame rehua, r̄ikin rimh̄ə, kini m̄im̄a, ‘To yakp̄əh n̄iv̄ənien im̄a.’ Kini kafan tat̄ə r̄it̄ər̄hav-p̄ə irūə mam̄əkeikei kimin m̄a tukr̄iv̄ən im̄a. ²⁹ M̄er̄ig r̄ini-p̄en tuk kafan tat̄ə m̄im̄a, ‘Īmru. Kimwar̄ə n̄ewk r̄ipsaah, kini yakamor wok ikin e r̄əmhen kin yorwok kirik kafam, kini m̄ip̄əh n̄əs̄ikien n̄əkwam. ?M̄er̄ig rhawor, tat̄ə? Nim̄ip̄əh n̄iv̄əsi-p̄əyən nar k̄əsk̄əh kirik kimi yo r̄əmhen kin n̄əni, m̄a jakor n̄əv̄iginien kirik kimaw̄ə yo m̄in̄a tiks̄in. ³⁰ M̄er̄ig narim a yame rimnoriah fam kafan naut̄a tuk n̄ərokien p̄iraov̄in kape swatuk, kini n̄ipig r̄ir̄er̄ig-p̄ə yerkw̄anu, kini nakarar muh kau kirik yame r̄əsiis-̄əsiis mamor lafet kin kafan.’

³¹ “Kini kafan tat̄ə r̄ini-p̄en m̄im̄a, ‘Narik. N̄ipig m-fam kirau mik kwar̄ə. Kini narimnar kafak kafam. ³² M̄er̄ig ratuatuk ̄am̄ə m̄a tuk̄sor lafet e mis̄əv̄igin meinai naorahim e r̄əmhen m̄a ruamh̄ə ta, m̄er̄ig takt̄əkun ai in ruimragh m̄in. In rimnerwei, m̄er̄ig takt̄əkun ai kw̄əs̄əm in.’”

16

Nuhp̄ik̄inien ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

¹ N̄ipig kirik, Yesu r̄ini-p̄en tuk kafan narmam̄a m̄in̄a m̄im̄a, “Yermaru kirik, kafan naut̄a r̄ipsaah, kini in m̄iv̄əh manaja kirik mūə yame ramehua ye kafan yorwok m̄in̄a. Kini yorwok m̄in̄a tiks̄in k̄hau m̄haruk-p̄en n̄agk̄iar̄ien has ye manaja a kimi yermaru mhama, ‘Eh! Kw̄ən a ramoriah kafam narimnar.’ ² Kini rokr̄ən kin kw̄ən a rūə ram̄əgk̄iar̄ kimin m̄im̄a, ‘Eh! ?Naha n̄agk̄iar̄ien yak̄er̄ig kamni iram? Yakorkeikei m̄a takv̄əh fam n̄agk̄iar̄ien m̄in̄a kape wok kafam, mūə, meinai takt̄əkun ai jakher ye-rhav kin ik.’

³ “Kini manaja a rimav̄ən, mam̄ət̄er̄ig kin m̄im̄a, ‘Aweh. Kafak yermaru rorkeikei m̄a tukr̄her ye rhav kin yo, kafak wok tukr̄irk̄ək̄. ?Kini jakhawor p̄ən iran mine? Nagheh r̄ip̄əh n̄əmhenien m̄a to yakik̄ir nimoptan̄ə [m̄iv̄əh mane iran], kini yakauris pik tuk nawyən kin mane tuk narmam̄a. ⁴ Eh! Takt̄əkun ai yakirkun naha nhagin yame jakor, p̄əh narmam̄a

tukhakir yo mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nipig kafak yermaru tukrher ye-rhav kin yo.'

⁵ "Kini manaja rimavən mokrən kin narmamə yamə mine kasor kaon kimi yermaru khaue kirikianə kirikianə. Kini rini-pən tuk yermamə yame rimnəkupən muə mima, ' ?Ik nimnor kaon kimi yermaru ye naha?' ⁶ Kini kwən a rini-pən tukun mima, 'Yimipik dram kape nehe olif iriə m-fam wan handred.' Kini yemehuə rini-pən tuk kwən a mima, 'In əmə e nəkwəkwe kape kaon kafam. Əkwətə aihuaə əmə ru, mirai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkwe.'

⁷ "Kini rini-pən min tuk kwən kirik mima, ' ?Ik nimnor kaon kin naha?' Kini rimə, 'Yimnor kaon kin wan taosen bag wit.' Kini manaja rimə, 'Vəh nəkwəkwe kape kaon kafam, kini mirai-pən əmə eit handred bag wit.'

⁸ "Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja aperə rimnərig nəvsaoyen kin, marar məgnəgin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramhajoun mə narmamə ye tokrei tanə, kharuk norien bisnes irəriə minə, mərig narmamə kape nikakien kharəh nharkun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə. ⁹ Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huva ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhaue kimia minə tiksın. Kini nipig mane kape tokrei tanə tukrirəkək, kini Kughen tukrivəh əmiə mivən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rein.

¹⁰ "Tukmə yermamə yame rirkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narha-huvəyen tuk nar ehua kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehua kirik. ¹¹ ? Ror məknakin mə tukmə kimia nakhapəh nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kin əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimnar kape Kughen. ¹² Kini tukmə kimia nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimnar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimia tukripəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi əmiə kapəmiə atuk narimnar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvə-minien tuk narimnar minə a.

¹³ "Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməmakin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, mərəpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine tuk mane."

¹⁴ Farisi minə kisorkeikei pik mane, kini nipig kimsəriəg nəgkiarinen minə a, kini misarh iakei ye Yesu. ¹⁵ Mərig In rimini-pən tuk əriə mima, "Kimia nakasor norien yamə mine kasor narmamə rikiriə raməsik mə naksatuatuk. Mərig Kughen rirkun mə rikimia rahas. Yakamni məkneikin meinai naha nhagin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehua, mərig ye nimri Kughen in nar apnapig əmə."

Loa tukramarə rerin

(Mat 19:1-12; Mak 10:1-12)

¹⁶ Kini Yesu rimə, "Kamni-ərhav Loa mine nəgkiarinen kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kisarkut mə tukhavən misarə minə. ¹⁷ Mərig kipəh niniyen kimə wok kape Loa mine nəsaninien kafan ruirkək. Nikam. Nəgkiarinen m-fam kafan kasəmir- yame rehua minə meriaji-pən yame rəkəskəh əgkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik ripəh kafan hanə piraovin, kini mamkir piraovin pisin kirik min mwarə, in ramor təvhagə has. Kini tukmə yermamə kirik rikir piraovin kirik yame kafan yerman rimnəpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrəh kin piraovin kape yermamə pisin."

Kwanage kape kwən kirik kafan nautə rehua mine Lasaros mine Ebrahim

¹⁹ Kini Yesu rimini mima, "Kwən kirik, kafan nautə rehua rivən ye neipən huvə minə, nimrin rhaktə, kini nipig mifam ramən pik nəviginien huva minə. ²⁰ Kini yavən has kirik, nhagin e Lasaros, nipran rəmhir-əmhir. Kini kirəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwanu. ²¹ In rorkeikei pik mə tukrən nisimsi nəviginien yame raməsaah-əsaah-pən ye nəpəæg tebol kape yamehuə a. Kini nar kirik rahas min, kuri minə min khaue masəpaih-əpaih nimap minə kafan.

²² "Kini yavən has a rimamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nikar Ebrahim, kwənmmaan kape nisaiyen. Kwən a kafan nautə rehua, in min rimamhə, kini kinim. ²³ Kini in rivən apa ye nap ehua, mamərig nəmhəyen ehua, marha-faktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nikarin. ²⁴ Kini mokrən apomh mima, 'Tatə Ebrahim. !Aweh! Pəh rikim tukreihuə tuk yo. Her-pən kin Lasaros mə tukreires kwənkwai kwermın ye nu kini mivəh muə mirap neramik kin pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhəyen ehua eikin e ye nap ai taktəkun.'

²⁵ “Mərig Ebrahim rımə, ‘Narık, rıkim tukraməsik ru kafam nımraghien apa kupən. Ik nımnavəh narımmar huvə kafam rıpsaah, mərig Lasaros rımmamərig nəmhayen ehua ye nıpran. Mərig taktəkun ai, in ramərig rhuvə ikin e. Kını ik, nakamərig nəmhayen ehua ye nıpram. ²⁶ Kını nar kırık mın. Ye kwerkwən ırətawə, nəkwai nımır ehua yame raməwhai ətawə. Ik en, kını kımawə e. Tukmə kımawə kırık rımə tukrurə məm əmıə, mərig to rıpəh nıruəyen. Kını tukmə kımıə kırık rımə tukruə məm əmawə, mərig to rıpəh nuayen.’

²⁷ “Kını yermamə yame kafan nautə rehuə rımını mımə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kımık. ! Aweh! Her-pən kın Lasaros rıvən ye nımə kape kafak tata ²⁸ meinai piak kırıkırıp aıkın. Rhuvə mə in tukrıvən mor kwırıg kımı ərıə pəh tukasərig ərıə mə tukhapəh nhauə-mınien ikin yakamərig pik nəmhayen ikin.’

²⁹ “Mərig Ebrahim rımə, ‘Nıkam. ırıə kharkun nısəvheikınien Nəkwəkwə kape Moses mıne profet kupən mınə kape Kughen. Pəh pıam mınə tukəsərig nəgkiarın mınə a.’

³⁰ “Kını yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mımə, ‘Nıkam, Tatə Ebrahim. Rıpəh nəmhenien. Mərig tukmə yemə kırık rırerıg-pən mını əsaah pən tuk ərıə, ırıə tuksarar ye nərıgien kapərıə, mısəpəh norien has mınə kapərıə.’

³¹ “Mərig Ebrahim rımə, ‘Tukmə khapəh nısərıgien nəgkiarın kape Moses mıne profet mınə kape Kughen, kını in nar apnapıg tukmə kwən kırık ramragh mın ye nımhayen kafan, kını mıvən məgkiar kımı ərıə, mərig tukhapəh nhanyen nəfraksıen ırın.’ ”

17

Takhapəh nısorıen yermamə rımır ye norien has

(Mat 18:6-7; Mak 9:42)

¹ Kını Yesu rını-pən tuk kafan narmamə mınə mımə, “Nəfraksıen. Nıvəhsıpən-vəhsıpənien kape təvhagə has yamə mıne kamhavi-pən narmamə ye nahasıen, ırıə tukhauə. Mərig narpınien ehua ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sıpən kımı narmamə, uə yame in swatuk kape nıwəhsi-pən wəhsi-pənien. ² Mərig tukmə yermamə kırık ravi-pən kwajıkovə kırık yame rhatətə ırak, mə tukror təvhagə has, kını yermamə a, Kughen tukror narpınien ehua kımın. Kını narpınien a tukrıskai rapıta yame kırık-pən kapıer pam kırık ye nıpətək nuan, karkw-ərhav-pən kın ye tame tahık mə tukrəmmın. ³ Kını ror məkneıkın mə takasəkeıkei masarha huvə tuk kapəmıə nımraghien.”

Takhapəh nısarpınien tai təvhagə has kape yermamə

(Mat 18:15, 21-22)

Kını Yesu rımə, “Kını tukmə pıam ramor təvhagə has kımık, nı-pən kafan norien has ye nımırın, kını tukmə ramarar ye kafan nərıgien, kını əru kın kafan norien has mıpəh nıvəh-tımıtimien yerkim. ⁴ Kını nar apnapıg in ramor təvhagə has kımık m-seven ye nıpıg kırıkıanə, kını muə m-seven mını-pre tuk ik mımə, ‘Kəsi. Yımmor təvhagə has kımık. Jakarar ye kafak nərıgien mıpəh kafak təvhagə has,’ kını ik takaməkeıkei mərukın kafan norien has mınə, kını mıpəh nıvəh-tım-tımien yerkim.”

Yermamə yame ramni nəfraksıen ye Kughen, kafan nəhuakıen ror nanmın

(Mat 17:20)

⁵ Kını aposol mınə kımısaıyoh Yesu Yermaru mhamə, “Or kapəmawə nhatətəyen rıskai məmhen mın.”

⁶ Kını Yesu Yermaru rımə, “To nhatətəyen kapəmıə rıkəskəh pawk rəmhen kın kwənkwai mastad, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwas e mə, ‘Əvi atuk ik, kını mıvən mıvıə pən apa ye tahık,’ kını tukror nəkwamıə.”

Kımıə naksəmhen kın yorwok mınə kape Kughen

⁷ Kını Yesu rımə, “Hani-ru. ?Tukmə yermamə kırık, kafan yorwok ramasım, uə ramarha tuk sıpsıp mınə, kını mırerıg-pə yerkwanu, kını rıkımıə raməsık mə yamehuə kafan tukrıni pən tukun mımə, ‘!Eh! Yuə aıhuua məkwətə mən nəvıgınien a.’ ?!Nıkam! ⁸ Mərig in tukrıni-pən tuk kafan yorwok mımə, ‘Yuvən mor nak nəvıgınien, kın yuvən mıwəhsi-pən kafam neıpən huvə, kını mıwəhsi-pə nak nəvıgınien mıne nık nımınien. Nıpıg nımmor fam kafam wok, nakırıkun nıvənien məvıgıni mınım.’ ⁹ ?Kını rıkımıə raməsık mə yemehua, in tukrıni-pən tenkıu kımı kafan yorwok tuk wok ehua kafan yame in tukraməkeıkei mor uə nıkam? ! Nıkam! ¹⁰ Kını kımıə en, naksəmhen əmə kın yorwok mınə kape Kughen. Nıpıg nımsor fam narımmar yame Kughen rımını-pre tuk əmıə mə takasəkeıkei mısor, takasəkeıkei mhanı əmə mhamə, ‘Kımawə yor wok mınə əmə. Rıpəh nəmhenien mə tukni vı vı əmawə. Yakasor əmə wok yame kımawə jakasəkeıkei masor.’ ”

Yesu rımmor huvə narmamə ten yamə mıne kamhawəh nəmhayen e leprosi

¹¹ Nipig Yesu rimneriwæk mamvæn Jerusalem, In rimavæn-pæn ye kwerkwan ye provins mir e Sameria mine Galili. ¹² Kini nipig rimatærhav-pæn ye yerkwanu kirik, narmamæ ten yamæ mine kamhavæh næmhøyen e leprosi kimnhauæ misærer isok kwænmoþin, ¹³ kini misokran kin In mhama, “!Yesu Yermaru! !Pæh rikim tukreihua tuk amawæ!”

¹⁴ Kini nipig Yesu rimnæm æria, mini-pæn tuk æria mima, “Havæn, misæm pris, pæh in tukræm nipraimia.” Kini nipig kimiseriwæk ye swatuk, kini maharuæ, næmhøyen a rirkæk iræia.

¹⁵ Kini iriæ kirik ræm mæ leprosi kafan rirkæk. Kini rarar mirerig-pæn tuk Yesu mamokræn apomh mimæ, “!Yakamni vi vi Kughen! !Yakamni vi vi Kughen!” ¹⁶ Kini in rimneiwaiyu mænimkur-pæn ye nihu Yesu, mini vi vi In tuk nor-huvøyen kafan næmhøyen. Kwæn a in yemæ Sameria. ¹⁷ Kini Yesu rimini mæ, “? Næfrakisien mæ yimnor huvæ narmamæ ten maikwas ta ye kapæria næmhøyen, uæ nikam? ?Mærig naen hiæ? ¹⁸ Kwæn a in yepsipis æmæ, mærig in pisin æmæ rimirerig-pæ mamni vi vi Kughen.” ¹⁹ Kini Yesu rini-pæn tuk kwæn a mæ, “Ærer meriwæk mamvæn. Kafam nhætætøyen rimnor huvæ ik.”

Narmaruyen kape Kughen tukrua

(Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nipig kirik, Farisi minæ kimisaiyoh-pæn Yesu mhama, “Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruæ?”

Kini In rini-pæn tuk æria mima, “To narmamæ khapæh nisæmien Narmaruyen kape Kughen yame ramuæ kin nimriæ. ²¹ Kini yermamæ kirik rirkæk yame tukrini mæ, ‘Hauæ-ru misæm, in apa,’ uæ ‘Hauæ misæm. In apa.’ Meina narmaruyen kape Kughen ruauæ ta mamæmir yerkimia.”

²² Kini Yesu rini-pæn tuk kafan narmamæ minæ mima, “Nipig minæ kimnhauæ yame naksorkeikei mhama taksæm nipig minæ kape Ji Yermama, mærig to nakhapæh nisæmien. ²³ Kini narmamæ tukhani-pre tuk æmia mhama, ‘!Hauæ-ru misæm, in apa!’ uæ ‘Hauæ, in apa!’ Mærig takhapæh nhakwasigien kin æria, ²⁴ meina ye nipig Yo, Ji Yermama, jakuræ iran, in tukramhen æmæ kin naropigien yame ramæsia ye neai ye nikarin kirik muæ meriaji-pæn nikarin kirik min. Kini narmamæ m-fam tuksæm mharkun. ²⁵ Mærig kwasig ikin ye narimnar minæ a, jakamækeikei mamærig næmhøyen ehua, kini narmamæ yamæ mine kisara ai taktækun, kamhaukreikin-pæ nimeitairia masæpæh Yo.

²⁶ “Ye nipig Yo, Ji Yermama, jakuæ iran, tukramhen æmæ kin narøyen kupæn ye nipig kape Noa. ²⁷ Ye nipig a, narmama kasævigin, mamhanim, masor næviginiin kape narkurækien, in e narimnar m-fam kasor ye nimraghien kapæria, miseriaji-pæ ye nipig yame Noa ruavæn imæ ye næpæag nækwai rao ehua kafan. Kini næhig rimap, yapiwæn ehua rimauæ maayu makatænim fam kin narmamæ yamæ mine khapæh nhavænien ye nækwai rao.

²⁸ “In ræmhen æmæ min kin narøyen kupæn ye nipig kape Lot. Narmama kimnasævigin, mhanim, masor salem kin narimnar, mamhawæh nimri narimnar, masæsim, mhavhirækin nima minæ, in e narimnar fam kimisor ye nimraghien kapæria. ²⁹ Mærig ye nipig yame Lot rimatærhav-pæn ye taon a Sodom, kini nap mine kapier yame kamhawæk mhasi-faktæ ye neai masækwæpni æria m-fam apa ye taon.

³⁰ “Kini ræmhen æmæ kin nipig Yo Ji Yermama jakuæ min iran. Kini Kughen tukror æpu Yo kimi narmama. ³¹ Ye nipig a, tukmæ yermama kirik ramkwætæ iruæ ye kafan nima, pæh in tukrap mipæh nivæn-minien a ye nima mæ tukripik kafan narimnar. Kini tukmæ yermama kirik apa ye kafan nasimien, pæh in tukrap, mipæh nuæ-minien ye yerkwanu. ³² !Takhapæh nisæru-kinien piahwaru kape Lot! ³³ Yermama yame rorkeikei mæ in tukramraptæra kin kafan nimraghien ye tokrei tanæ e, mipæh nikwasigien kin Yo, in tukripæh ni-wæhyen nimraghien rerin. Mærig yermama yame ramæpæh narimnar kape nimraghien kape tokrei tanæ e, mikwasig kin Yo, in tukrivæh nimraghien rerin. ³⁴ Yakamni-pre tuk æmia mæ, ye nipig a, yenpig, yermama kiraru tukawapir ye bed kirikianæ æmæ, kini jakvæhsi-ta kirikianæ, mipæh kirikianæ. ³⁵ Kini piraovin kiraru tukawor næviginiin, kini jakvæhsi-ta kirikianæ, mipæh kirikianæ. ³⁶ Yerman kiraru tukawasim, kini jakvæhsi-ta kirik, mipæh kirik.”*

³⁷ Kini kafan narmama minæ kimnhani-pæn tukun mhama, “Yermaru, takitærhav-pæ hiæ?”

Kini In rimini-pæn tuk æria mima, “Takharkun æmæ. Ræmhen kin nipig ligkai minæ kamhaivæ yerpipig miseiwaiyu masærip tahik, nakharkun mæ kæmæm minæ apaikin.”

18

Nuhpikinien ye yeni has yame ramor tan pæn ye nasituyen

17:13: Lev 13:45-46

17:14: Lev 14:2-3; Mat 8:3-4

17:23: Mak 13:21; Luk 21:8

17:28: Jen 18:20; 19:25

17:31: Mat 24:17-18

17:32: Jen 19:26

17:33: Luk 9:24

*

17:36: Nægkiarinen ye v 36 rikak ye kopi akwas

taksin kape Niutesteman. Keinein mæ Luk rimirai æfrakis uæ nikam.

¹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kimi əriə maməvhag kin kimi əriə mə tukasəkeikei masəhuak nipiğ mifam mhapəh nisəpəhyen, mhapəh nisorien mə rikiriə tukreiwaiyu. ² In rimini mīmə, “Yerkwanu kirik, yeni kirik aikin kape nərəhuyen nəgkiarien minə. Kini rīpəh nisaiyen Kughen, kini mīpəh nisai-mīnien narmamə. ³ Kini ye yerkwanu a, piraovin kirik kimnamhə tan kin aikin, kini nipiğ mifam ramuə mamaiyoh yeni a mīni-pən tukun mīmə, ‘Aweh. Asitu irak mərəhu atuatuk nahasien yame kafak tikmir ramor irak.’ ⁴ Mərig yeni a ramor pik tan pən tuk nəgkiarien mə tukror huvə aihuua nahasien kape pian a. Mərig pian a rīnnaiyoh-pən kwən a ye nipiğ mifam. Kini yeni a ramətarig mīmə, ‘Nar apnapig mə yakpəh nisaiyen Kughen, mīpəh nisai-mīnien narmamə, ⁵ mərig jakaməkeikei mivən mərəhu atuatuk kafan nahasien kini mərəhu niहुवय़ेन. Meinai pian a ramni nar kirikianə mamərik mitə yo tuk kafan nəgkiarien mamripin. Kini tukmə yakamor tan pən tukun, kini in tukruə mamokran-okran kin yo, kini yakəpkəs kin.’”

⁶ Kini Yesu Yermaru ramripin nəgkiarien mīmə, “Sətarig kin Yo. Nəgkiarien kape yeni apa rahəs pik. ⁷ Mərig rhawor ye Kughen? In rimirpən kafan narmamə minə, kini iriə kisəsək ətgin In nipiğ mi-fam yenpig-ənpig minə mine yenpig minə fam. ?Kini rikimiə raməsik mə In tukrini-pən tuk əriə mīmə, ‘Takhawhin pi pom?’ Nikam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nikam. ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuua əmə ye kafan minə, kini mərəhu atuatuk nahasien yame ramuə tuk əriə. ? Mərig nipiğ Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tiksin aikin yamə mine kishatətə ye Kughen uə kharkək?”

Nuhpikinien kape Farisi mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kin narmamə tiksin yamə mine khamə ta mə kisatuatuk rapita narmamə minə tiksin, masəm-əhu narmamə minə fam. ¹⁰ In rimini mīmə, “Kwərə mir kiraru kimiravən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kirik, in Farisi. Kini kirik in ramərer tuk mane kape takis. ¹¹ Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməgkiar atuatuk iran mīmə, ‘Kughen, yakamni vi vi Ik meinai yakor pisin ye narmamə apnapig minə, yamə mine kisorkeikei pik mane, masekiuə mə tukskrah kin, masor rahəs, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis. ¹² Nipiğ kiraru ye wik kirikianə, yo yakamatuakəm maməpəh nəviginiən tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kirikianə.’”

¹³ “Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamauris, mīpəh narha-faktəyən ye neai maməhuak. Kini rikin rarkwopir, mamasək, mamərip nimagen mīmə, ‘Kughen. Yo yemə has. !Pəh rikim tukreihuə tuk yo!’”

¹⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mīmə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə nipiğ kwərə mir e tukrarerig-pən yerkwanu, yermamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nīmraghien in ratuatu. Mərig Farisi rapəh natuatuken, meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəh-si-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.”

*Kwajikovə minə kimnhavən misəm Yesu
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Kini narmamə tiksin kimnhapik kapəriə kwajikovə əmtəmtə minə mhavən masəm Yesu mə In tukrərəhu-pən kwermīn irəriə, mivəhsi-pən niहुवय़ेन kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁶ Mərig Yesu rīnnokran kin kwajikovə minə mə tukhavən ipakə tukun. Kini mīmə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə e. ¹⁷ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rīpəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərgien reiwaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rīpəh nivəniən ye Rao ye Neai.”

*Yermamə kirik kafan nautə reihuə
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)*

¹⁸ Kini yeməhuə kirik ruə mīni-pən tuk Yesu mīmə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mamərə rerin?”

¹⁹ Kini Yesu rīmə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuə? Yermamə kirik rapəh niहुवय़ेन. Kughen əmə In rhuvə. ²⁰ Ik nakwīrkun ta loa yame Moses rimini mīmə, ‘Təpəh nhopniyen yermamə. Kini mīpəh napirpən-apnapig-ien tuk piraovin pisin. Kini mīpəh nəkrəhyen. Kini mīpəh nīni-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Tuk nipiğ minə fam takamsiai rīmim mine nisimim.’”

(Eks 20:12; Dut 5:16-20)

²¹ Kini kwən ai rīni-pən tukun mīmə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriəji-pə.”

²² Kini Yesu rimmærig nægkiarieren a, mini-pæn tuk kwæn a mímæ, “Nar kirikianæ æmæ ik napkæp nor-hanøyen. Takvæn, mævrai rik rik fam kafam narimmar; mivæh mane iran, kini mivæhsi-pæn kimi yavæn has minæ. Kini kafam narimmar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muæ, mikwasig kin Yo.”

²³ Nipig kwæn ai rimmærig nægkiarieren yame Yesu rimini, rikin ræpou, meinai kafan nautæ ripsaah. ²⁴ Kini Yesu rarha-pæn mini-pæk rik tukun mímæ, “!Man! Riskai pik tuk narmamæ yamæ mine kapæriæ nautæ rehuæ tuk nivænien pæh Kughen rarmaru iræria. ²⁵ ?Nakhamæ ta mæ narmiragh ehua kirik, kamni kimæ kamel, to rauru-pæn ye kwæruwei nidil uæ? Nikam, ræutæn pik. Ræmhen æmæ min kin yermamæ yame kafan nautæ rehuæ, ræutæn pik tukun tuk nætayen aikin a muæ Kughen rarmarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamæ yamæ mine kimisærig nægkiarieren yame Yesu rimini kinasaiyoh æria minæ, mhama, “!Eh! ?Mærig tukmæ ror mæknekin, kitawæ pa in tukramaræ ye nimraghien rerin?”

²⁷ Mærig Yesu rimini mæ, “Narimmar yame narmamæ kiseinein nisorien, Kughen rirkun norien.”

²⁸ Kini Pita rini-pæn tukun mímæ, “?Mærig rhawor iræmawæ? Yimæsæpæh fam kapamawæ narimmar, mhauæ, mamhakwasig kin Ik.”

²⁹ Kini Yesu rini-pæn tukun mímæ, “Yermamæ yame in ravæh ækupæn Yo, kini mamæta ye kafan narimmar ræmhen kin nimæ, uæ piraovin, uæ kafan kaka, uæ rimni mine nisini, uæ kafan kwajikovæ mæ tukruæ ye Narmaruyen kape Kughen, ³⁰ kini yermamæ a, ye tokrei tanæ e, tukramækeikei mivæh narimmar ripsaah mæknakin rapita narimmar yamæ mine rimmæpæh kupæn. Kini ye narøyen vi kafan, tukraræ ye nimraghien rerin.”

Yesu rimini-ærhav min kafan nimhøyen

(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

³¹ Narmamæ khapsaah, kini Yesu rokræn kin kafan narmamæ twelef, misækwætæ karin, kini rini-pæn tuk æria mímæ, “Sætærig ru. Taktækun ai, tukhavæn apa faktæ, Jerusalem. Kini narimmar yame profet kape Kughen minæ kupæn kimnhani irak, Ji Yermamæ, tukhauæ misor næfraksien kin. ³² Tukeighan-pæn kin Yo ye kwermi namæ Rom, kini tuksarh iakei irak, misærkis-ærkis Yo, misærig-ævhin Yo. ³³ Tukræh Yo, kavæn, khopni Yo. Mærig ye nipig yame ror kisiser kin, jakamragh min.”

³⁴ Mærig narmamæ twelef kafan kimnhapæh nharkunien niprai nægkiarieren kafan, meinai Kughen rimmærkwaig kin niprai narimmar minæ a, kini kimnhapæh nharkunien mæ ramægkiar ye naha.

Yesu rimmor huvæ nimrin pis kirik

(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

³⁵ Nipig Yesu ramuæ ipakæ tuk taon a Jeriko, nimrin pis kirik aikin ramkwætæ ye nikar swatuk. Nipig mi-fam in ramawæ-pæn kin mane kimi narmamæ. ³⁶ Kini nipig nimrin pis rimmærig mæ narmamæ khapsaah kaseriwæk ye swatuk, kini raiyoh-pæn mæ, “?Naha nhagin narmamæ kasor?”

³⁷ Narmamæ khani-pæn tukun mhama, “Yesu e. Yemæ Nasaret. Rameriwæk ye swatuk.”

³⁸ Kini rokræn apomh mímæ, “!Yesu! !Kwænæræus kape King Deved! !Rikim tukreihuæ tuk yo!”

³⁹ Kini narmamæ e kaseriwæk misækupæn kin Yesu khani-pæn tukun mhama, “!Ah! !Pim!”

Mærig ramripin æmæ ye nokrænien, mamni mæ, “!Kwænæræus kape King Deved*! !Rikim tukreihuæ tuk yo!”

⁴⁰ Kini Yesu rærer mini-pæn tuk æria mímæ, “Haræh mhauæ.” Kini kimnharæh mhauæ ipakæ, Yesu raiyoh-pæn mímæ, ⁴¹ “?Nakmæ jakor naha nhagin kimik?”

Kini in rimæ, “Yermaru, yakorkeikei mæ jakæm nar.”

⁴² Kini Yesu rini-pæn tukun mímæ, “Arha mæm nar. Kafam nhatætøyen rimmor huvæ ik.”

⁴³ Mækneikin, rarha mæm nar, kini mikwasig kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nipig narmamæ m-fam kimisæm nar a, iriæ min kimnhani vi vi Kughen.

19

Sakias rimini næfraksien ye Yesu

¹ Kini Yesu reriwæk mamvæn mæ tukritærhav-pæn Jeriko. ² Kini ye taon a, kwæn kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehua kirik kape narmamæ yamæ mine kasærer tuk mane kape takis. Kini kafan nautæ ripsaah. ³ Kini in rorkeikei mæ tukræm-ru mæ Yesu In pa. Mærig reinein næmien, meinai in rarkwakwæ. Kini narmamæ kasærer æswasig kin. ⁴ Kini Sakias raiyu

18:31: Luk 24:44

18:32: Luk 9:22,44

18:34: Mak 9:32

*

18:39: Kwæn a ramokræn kin Yesu mæknakin, ramhajoun mæ ramni næfraksien iran, mæ in Kristo yame Kughen rimirpen.

əkupən mivən mhaktə ye tokrei nai kirik e kamni kimə sikamo, mə tukrəm Yesu ye nipiḡ In tukrukuraō-pən aikin.

⁵ Kini nipiḡ Yesu rimauə atuatak a in ikin, marha faktə məm in. Kini mini-pən tukun mimə, "Sakias. Eiwaiyu aihuaa. Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei mivən apa imam yerkwanu kafam mamarə." ⁶ Məkneikin Sakias rimneiwaiyu, mikir Yesu miravən apa iman ikin yerkin agien.

⁷ Mərig nipiḡ narmamə kimisəm narimnar minə a, kini kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nikar Yesu mhamə, "IAH! Kwən a ramvən imei yor təvhagə has minə."

⁸ Kini nipiḡ kimnhavən ye nəkwai nimə kape Sakias, in rərer mini-pən tuk Yesu mə, "Yermaru. Ərig-ru yo. Jakəwhai kafak narimnar mivəhsi-pən nipərin kimi yavən has minə, mipəh nipərin kafak. Kini narimnar yame yimnəkrəh kin, yo jakarpin-pən mi-kuas."*

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, "Taktəkun Kughen rīvəh miragh ik mine kafam minə. Meinai ik min nimnhatətə ye Kughen, kini ik nimauə kwənərus əfrakis kirik kape Ebrahim.

¹⁰ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəsərwei, miwəh miragh əriə."

*Nuhpikiniən ye narmamə yamə mine kimisor wok kin mane
(Mat 25:14-30)*

¹¹ Nipiḡ Yesu rinamə ipakə tuk Jerusalem, narmamə rikiriə rimnəsik mə narmaruən kape Kughen pəh nien mə tuktu ruə. Kini Yesu ramripin nəgkiariən kafan mamni nuhpikiniən kirik kimi əriə ¹² mimə, "Yemehua kirik rimə tukrivən apa kantri pišin kirik isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kirik. ¹³ Kwasiḡ ikin ritərhav, in rimnokrən kin kafan yorwok ten, məwhai mane mivəhsi-pən kirikianə kirikianə kimi əriə[†]. Kini mini-pən tuk əriə mimə, 'Kimiə takasəkeikei masor wok kin mane, pəh ramehua, miseriayi yo jakrerig-pə min.'

¹⁴ "Mərig iriə apa iman ikin kimisəmakin kwən a, kini misher-pən nəgkiariən mhamə, 'Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kwən a tukrarmaru irəmawə.' ¹⁵ Mərig kivəh-si haktə in kinor king kin, kini in rirerig-pə min. Kini mokrən kin kafan yorwok yame mine rimnəwhai kafan mane irəriə. Rimə tukrirkun-ru mə kimisor win ye naha mane ye nipiḡ rimnamarə isok. ¹⁶ Kini yame raməkupən rimauə mini-pən tukun mimə, 'Yemehua. Nimmərəhu-pə mane kirikianə ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwaq ten.' ¹⁷ Kini kafan yemehua rimini-pən tukun mə, 'Ik nimnor wok yame rhuəgh, meinai nimnor wok huvə tuk nəm-huvəyen nar yame rikəskəh, kini taktəkun ai, yakeughan kin ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.'

¹⁸ "Kini yame ramkwasiḡ kin ruə mini-pən mə, 'Yemehua. Nimmərəhu-pə mane kirikianə ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwaq kirikirip.' ¹⁹ Kini yemehua rimini-pən tukun mimə, 'Ik takamarmaru ye taon iriə m-fam kirikirip.'

²⁰ "Mərig yorwok min kirik ruə mini-pən tukun mə, 'Yemehua. Mane e kafam. Yimnərkis ətərək kin neipən merkwaḡ huva kin ²¹ meinai yakamgin kin ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəviginiən ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.'

²² "Kini yemehua a rini-pən tukun mimə, '! Ik yorwok has! Nəgkiariən əmə kafam ramhajoun mə nimnoriah əḡkap. Nakwirkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafak, kini mampik nəviginiən ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak. ²³ ?Rhawor nimipəh nivəhyen kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipiḡ yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriū profit kafan?'

²⁴ "Kini yamehua a rarar mini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mimə, 'Havəhsita mane yame yimivəhsi-pən kimin, mhavəhsi-pən kimi kwən a kafan mane ten.'

²⁵ "Kini iriə kimnhani mhamə, 'Yemehua. Rapəh natuatukien meinai ruivəh-ta mane ten.'

²⁶ "Kini yemehua a rini-pən tuk əriə mimə, 'Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksən kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-sita fam kafan narimnar minə. ²⁷ Kini taktəkun ai, kafak tikmir yamə mine khapəh nisorkeikeiyen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhauə, mishopni əriə ye nimrik.'

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

²⁸ Kini nipiḡ Yesu rimnəḡkiar ta, kini In rimneriwək məkupən mamvən Jerusalem, kini narmamə kimnhakwasiḡ kin. ²⁹ Nipiḡ kimnhauə ipakə tuk yerkwanu mir a Bettas mine Betani ye tukwas a kamni kimə Olif, kini In rimini-pən tuk kafan yermamə mir kiraru mimə,

19:7: Luk 15:2 * **19:8:** Eks 22:1 mine Nam 5:6-7 krəni mə tukmə yermamə kirik raməkrəh kin nar kirik, turkraməkeikei marpin-pən m-kwas. **19:9:** Luk 13:16; Wok 16:31 **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15 † **19:13:** Nəgiariən kape Gris ramni mə yemehua rimivəhsi-pən "mina" kirik kimi əriə kirikianə kirikianə. Mina kirikianə in rəmhen kin wan handred taosen vatu. **19:17:** Luk 16:10 **19:26:** Mat 13:12; Mak 4:24-25; Luk 8:18

³⁰ “Takravən apa yerkwənu yame nakaravaag-pən ikin. Ikin a, takwəm kwaji dongki kirik yame kipəh hanə nəsuəyən iran. Nakrarisin mwəsig mirəuə. ³¹ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mīmə, ‘Nakararisin dongki a tuk naha?’ Kini takrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru kapətawə rīmə tukrəsua iran.’”

³² Kini kimiravən mwəm naha nhagin yame Yesu rīmīni. ³³ Kini nīpig kimirarisin kwaji dongki, kini narmamə kapəriə a dongki kimisaiyoh əriu mhama, “!Eh! ?Nakararisin dongki a tuk naha?”

³⁴ Kini iriū kirəni-pən tuk əriə mirəmə, “Yermaru rīmə tukrəsua iran.”

³⁵ Kini kimwəsig miravən kimi Yesu, mawəpeinə-pən kin kapəriu kot ye nimetai dongki, kini mwəsitu ye Yesu rhaktə məsuə ye kwaji dongki a. ³⁶ Nīpig rīmnaśua iran mamvən, kini kafan narmamə kisəpəkiək ta kin kapəriə kot misətu mīmhaħuvə-pən kin kimi swatuk.

³⁷ Kini nīpig Yesu rinamuə ipakə tuk Jerusalem, maməsuə ye dongki a, mamuə ye tukwas e kamni kimə Olif. Kini narmamə minə kafan khapsaah kimnhauə. Rikiriə m-fam ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen masokrən apomh tuk nīmətəien yamə mine kimisəm In ramor. ³⁸ Kini mamhani mhama,

“Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru! (Sam 118:26)

Pəh nəmərīnuyen tukrarə apa ye rao ye neai.

Kini apa yerpīrig əgkəp ye rao ye neai,
pəh kivəh-si haktə nhag Kughen Yermaru.”

³⁹ Kini Fārisi minə tiksīn yamə mine kasərer aikin khani-pən tukun mhama, “Yhajoun. Ni-əhu kafam narmamə minə mə tukhapim əmə.”

⁴⁰ Mərig Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə narmamə mine e khapim, kapier minə e tuksokrən-okrən.”

Yesu rīmīni mə nəmə Jerusalem tuksarə ye narpinien

⁴¹ Kini nīpig Yesu rīmauə ipakə məm taon a Jerusalem, kini mamasək tuk narmamə minə aikin a. ⁴² Mamni mīmə, “!Eh! Nar apnapig mə nīmīsəpəh narīmnar yame ravəhsi-pə nəmərīnuyen kimi əmiə miseriari-pə ai təkun, mərig tokmə nakpiharkun əriə ai taktəkun, kini Kughen rīpivəhsi-pre kimi əmiə. Mərig nīkam. Narīmnar minə a kaserkwaig to nakhapəh nisəmīen. ⁴³ Mərig nīpig minə e yame ramuə tuk əmiə, kapəmiə tikmir minə tukhauə misərer rukrao irəmiə, tukhakir nīmoptanə mhakir ihaktə kor kəsik kəupə kin ye kapəmiə taon, misor əswasig kin tuk əmiə. ⁴⁴ Kini iriə tuksorīah fam nīmə minə ye taon kapəmiə, to kapier kirik ye kapəmiə nīmə minə rīpəh nərerien. Kini tukshopni əmiə mīfam minə kapəmiə kwajikovə minə. Narīmnar minə fam e tukruə meinai kimiə nakseinein nīpig e towei yame Kughen rīmauə mə tukrivah miragh əmiə iran.”

Yesu rīmnaķo ye-rhav narmamə yamə mine kasor maket ye Nimə Ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Kini Yesu rīmavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməko yerhav narmamə yamə mine kasor maket aikin. ⁴⁶ Kini In rīmīni-pən tuk əriə mə, “Kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Kafak nīmə, in nīmə kape nəhuakien,’ (Aes 56:7) mərig kimīə naksor ruə rəmhen kin ‘nīmə kirik yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ (Jer 7:11)”

⁴⁷ Kini kwasig ikin, ye nīpig m-fam, Yesu rīmnaħvag apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine nəmehua minə kape kwənərəus kape Isrel, kasarhakīn swatuk mə tukshopni Yesu, ⁴⁸ mərig khapəh nisəmīen, meinai nīpig m-fam narmamə khapsaah iriə min, meiani kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarīen minə kafan, kini nəgkiarīen kafan ramuh kapəriə nətərigien.

20

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyən kape Yesu mə rīmasip-kaa

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nīpig kirik, Yesu rīmnaməħvag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses mine nəmehua minə kape kwənərəus kape Isrel kimnhauə məsəm In. ² Misaiyoh mhama, “?Nakamhawor narīmnar minə e? ?Pa nhagin rīmivəhsi-pre nehuəyən mə takor narīmnar məknekin?”

³ Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Rhuə. Jakaiyoh kin naiyohyən kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuətuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rīmivəhsi-pə nehuəyən kimi Yo tuk norien narīmnar. ⁴ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rīmivəhsi-pən nehuəyən kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

‡ 19:35: Sek 9:9 ramni profesi kirik mə Kristo tukrəkwəta-pən ye dongki mamuə Jerusalem rəmhen kin king. 19:44:

⁵ Kini kinasəsiwəñ-əsiwəñ kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə Kughen rīmivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrini mīmə, ?Tukmə Kughen rīmivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?”
⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mə, ‘Yermamə əmə rīmivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

⁷ Kini kishorpin mhamə, “Kimawə yakseinein mə pa rīvəhsi-pən neihuəyen kimin.”

⁸ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mə, “Kini Yo min, to yakpəh nīniyen mə Pa rīmivəhsi-pə neihuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

Nuhpikiniēn kin plantesen kape grep

(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kini Yesu rīmīni nuhpikiniēn kirik kimi narmamə mīmə, “Yermamə kirik rəsīm kin kafan plantesen kape grep. Kini in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamə tiksin, marə, mīərhav ye tanə pisin marə kape nīpig apomh. ¹⁰ Kini kwənkwai grep rīmhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksin manaja mə tukhavəñ misəm narmamə yamə mine kisəsīm aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan. Mərig iriə kisarar, mharaptərəkin kwən ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pəniēn mane kirik kimin. ¹¹ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor naurisien kimin, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pəniēn mane kirik kimin. ¹² Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav in. ¹³ Kini yamehuə kape plantesen a rīmə ?Jakhawor ai taktakun? Rhuvə mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.’ Kini rher-pən kin ruvən. ¹⁴ Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuutuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ ¹⁵ Məknekin kharaptərəkin, misarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mishopni.* ? Yamehuə kape plantesen a tukrhawor min? ¹⁶ Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə ai, mərəhu-pən plantesen a ye kwermi narmamə pisin.”

Kini nīpig narmamə kimisərig nəgkiariēn a khamə, “Pəh nar a tukripəh noriēn nəfrakisien kin.”

¹⁷ Mərig Yesu rīmīnarha tim tim irəriə mīmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Səpaag e, yame narmamə kape nəvhīrəkiniēn nīmə kimisarakikin,

mərig Kughen rīmīnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.’ (Sam 118:22)

“?Mərig nəgkiariēn e nībran naha? ¹⁸ Mə narmamə mifam yamə mine kamharəh pīkin səpaag a, nīkīkririə tukrakapir. Kini yermamə yame səpaag a tukrimamir, mhopni, mhosis.”

¹⁹ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses mine jif pris minə kimnharkun mə nuhpikiniēn minə a ramni irəriə; ror məknekin, kimisarha-kin swatuk mə tukharaptərəkin aihuaə əmə In, mhavəhsi-pən ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.

Nəmehuə kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiariēn ye nikarin kape takis

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine jif pris minə kimisarha tim tim ye Yesu misorkeikei mə tukharuk-pən nəgkiariēn kirik iran tuk nəgkiariēn kafan, mhavəhsi-pən in ye kwermi gavman kape Rom. Kini misarar misher-pən kin narmamə tiksin mə tukhavəñ masor kəut kəsua kimin. ²¹ Kini kəut kəsua minə kimnhavəñ misaiyoh Yesu mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuutuk. Nakpəh niginiēn kin yermamə mə to rivi kafan nərigiēn, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagiēn kafam raməri-pən əmə noriēn yame Kughen rorkeikei. ²² Ni-ru tuk əmawə mə, ?Ratuatuk mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nīkam?”

²³ Mərig Yesu ruirkun mə kimnhani əmə naiyohyēn a mə in tukrini nəgkiariēn kirik yame tukhani hah in tukun. ²⁴ Kini mīni-pən tuk əriə mə, “Havən-ru mhawəh mane kirik mhaue pəh yakəm. ?Mə nanmi pa raməmīr-pən aikin? ?Mīne nhag pa?”

²⁵ Khamə, “Nanmi Sisa, mine nhagin.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kimini kimə kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, hawəhsi-pən kimi Kughen.”

²⁶ Kini kisakur pik kin nəgkiariēn yame Yesu rīmīrpen, miseinein nhavəhsi-əhuyēn Yesu ye nīmri narmamə kin naiyohyēn. Mhapəh nhaniyen nar kirik.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiariēn ye nikarin kape nīmraghiēn rerin

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

20:9: Aes 5:1 **20:10:** Aes 5:1-2 * **20:15:** Yesu ramni nuhpikiniēn kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksin kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **20:18:** Aes 8:14-15; Rom 9:33; 1 Pet 2:8, 3:14 **20:20:** Luk 11:54

²⁷ Kini Sadusi minə tiksin kimnhauə tuk Yesu. Iriə khamə ta mə narmamə yamə mine kwənhamhə, to khapəh nhamragh-minien ye rao ye neai. ²⁸ Kini kimisaiyoh-pən kin nəgkiarinen kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai-pən ye Loa kapətawə mə tukmə kwən kirik rimhə-tan kin kafan piraovin, mərig kiripəh hanə niweiməkien kin kwajikovə kirik, kini piauni kirik tukraməkeikei mikir pian a tukaweimək†, kini kwajikovə minə tukharaptəkin min nhag yermamə yame rimamhə. ²⁹ Tukmə narman seven, iriə piauria minə. Nimirin nupan rarkurək kini mipəh nirəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. ³⁰⁻³¹ Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhə, kini mipəh neiməkien, kini mimhə min. Kini naorahini yame ror kisəsər kin ror əmə min nar kirikianə kin meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. ³² Kini en piraovin ai rimhə min. ³³ Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauria minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

³⁴ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Ye tokrei tanə e, narman mine nipiraovin kisarkurək. ³⁵ Mərig ye nipig kape narəyen vi, narmamə yame Kughen rikin ragien tuk əriə mə tukhamragh min ye nimhəyen kini mivəh əriə mivən kisarə ye narəyen vi, to iriə khapəh nisarkurəkien. ³⁶ Kini iriə to khapəh nhamhəyen meinai tuksəmhen əmə kin agelo minə. Kini iriə ji Kughen minə meinai In rimnor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ³⁷ Kini Moses ramhajoun ye nəkwəkəwə kafan mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, mamni mə nipig in rimnəm nai kirik ramuək; aikin, Moses rokran kin Kughen mimə Ik, ‘Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnagin hanə Ik.’ ³⁸ !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhokupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnagin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə ksəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!”*

³⁹ Kini Farisi^S tiksin kimhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun, nimirpen huvə nəgkiarinen.”

⁴⁰ Kini iriə m-fam kimnhagin kin naiyoh-pən-minien nagkiarinen kirik kimin.

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen əutən kafan

(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kini Yesu ramaiyoh-pən əriə mimə, “?Rhawor e kamni kimə, ‘Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?’ ⁴² Mərig, səmru, Deved rimirai-pən ye Ol Sam mimə, “Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

“Ekwətə ye kwermik matuk

⁴³ Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.”’

(Sam 110:1)

⁴⁴ “Ye nəgkiarinen e, Deved rimnokran kin Mesaea mə ‘Yermaru.’ ? Mərig nakshawor mamhani mə Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rimnəgkiar ye nəmhajoun minə kape Loa kape Moses

(Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nipig narmamə kisətərig kin, In rimini-pən tuk kafan narmamə mimə, ⁴⁶ “Kimiə takasərig əmiə tuk namhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pənien neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksəowiwə kimi əriə mhasiai əriə. Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmmahan kape nisaiyen. ⁴⁷ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. Narpinien kapəriə tukriskai rapita.”

21

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin ravəhsi-pən mane kimi Kughen

(Mak 12:41-44)

¹ Kini Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənmmahan yame kivəhsi-pən mane kimi Kughen ikin, mivəag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehuə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. ² Kini məm min piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə; kafan mane rirkək. Kini in miwəhsi-pən əmə siren* kiraru. ³ Kini Yesu rimə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimivəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksin kimnhavəhsi-pən. ⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane,

† **20:28:** Moses rimini məknekin ye Dut 25:5-6. **20:37:** Eks 3:2,6 ‡ **20:38:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jekob kwərhəamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. § **20:39:** Nəgkiarinen kape Gris ramni mə “nəmhajoun kape

Loa kape Moses.” * **21:2:** Pəh nien mə rimivəhsi-pən “siren” mərig mane kiraru kape nəmə Isrel, mə “lepta.” **21:3:** 2 Kor 8:12

mamhapah niparin. Mærig piahwaru e kafan mane rirkak pawk, mærig rimivæhsi-pæn fam mane yame tukrivæh nimri næviginien kin nan.”

*Nimtätien minä kape Nipig Kwasig
(Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)*

⁵ Kini kafan tiksın narmamæ kasægkiar ye Nimæ Ehuæ kape Kughen yame kafan kapier ehuæ minæ khahuvæ, mine narimnar huvæ minæ a imæ yame narmamæ kamhavæh-sipæn kimi Kughen. Kini Yesu rini mimæ, ⁶ “Nimæ e nakasæm ai taktakun, mærig nipig ramuæ yame narmamæ tuksatmatæg-ætæg kapier minæ kape nimæ e, kapier kirik to ripæh nærerien a ikin ramærer ikin taktakun.”

⁷ Kini kisaiyoh-pæn In mhamæ, “Yhajoun. ?Narimnar minæ e tuk nagheen ruæ? ?Kini naha nimtätien tukrhajoun mæ pæh nien mæ tuktu narimnar minæ e tukhatærhav pæ?”

⁸ Kini Yesu rima, “Takasækeikei masærig æmia mæ yermamæ kirik tukripæh neikuøyen iræmia mivi æmia. Meinai narmamæ khapsaah tukhauæ mhamæ, ‘Yo, yo e Kristo’ kini tiksın tukhani mhamæ, ‘Nipig kape narimnar minæ e rinamuæ ipakæ.’ Mærig takhapæh nhakwasigien kin æria. ⁹ Kini nipig takasærig nævsaoyen kin mæ narmamæ kasarowagin, uæ narmamæ kasærer mashopni gavman kapæria, mærig takhapæh nhaginien. Narimnar minæ a tuksakupæn kin, mærig pæh nien mæ Nipig Kwasig a.”

¹⁰ Kini Yesu ramripin nægkiarien mimæ, “Kwænæræus minæ tiksın tukhauh min kwænæræus pisin minæ tiksın. Kini gavman kirik tukruh gavman kirik. ¹¹ Kini mig ehuæ minæ tuksavæn. Kini nikumhæ tukravæn ikin minæ khapsaah ye tokrei tanæ, kini næmhøyen skai minæ tukhavæh narmamæ ye tokrei tanæ. Kini apa yerpærig ye nimago-ago, narimnar tukhauæ misor riki narmamæ khagin. Kini tuksæm nimtätien ehuæ minæ ye neai. ¹² Mærig kwasig ikin narimnar minæ a tukritærhav, narmamæ tukharaptæra kin æmia, mhauh æmia, misærip æmia ye nimæ kape nofuginien kapæria, mhavæhsi-pæn æmia ye kalabus. Misærip æmia ye nimri king minæ, mine næmehua minæ kape gavman meinai kimiæ nakamhavæh nhagik mamhani næfrakisien irak. ¹³ In a nipig atuutuk yame takhani-ærhav nævsaoyen huvæ kimi æria. ¹⁴ Mærig takhapæh nisætæg-kupænien mæ naha nægkiarien takhani-pæn tuk æria, ¹⁵ meinai Yo jakvæhsi-pre nægkiarien atuutuk kimi æmia kini mivæhsi-pre nirkunien kimi æmia, kini mor kapæmia nægkiarien ræsanin, kini kapæmia tikmir minæ tukhapæh nishorpinien nægkiarien, mhaphæh nhaniyen mæ kimiæ nakseikuæ. ¹⁶ Kini kapæmia tatæ minæ mine mamæ minæ mine piaumia minæ mine kapæmia kwænæræus minæ mine kimiæ tiksın tukseighan-pæn kin æmia ye kwermi tikmir minæ kapæmia. Kini mishopni æmia tiksın. ¹⁷ Narmamæ m-fam tuksamækin æmia meinai nakamhamani næfrakisien irak. ¹⁸ Mærig kimiæ taksaræ huvæ æfrakis, to kimiæ kirik ripæh nerweiyen. ¹⁹ Tukmæ naksærer tim tim, mishatæter irak ye nipig æutæn yamæ mine kamhauæ ye kapæmia nimraghien, takhavæh nimraghien rerin.

²⁰ “Mærig tukmæ naksæm mobael minæ khapsaah khauæ misærer kuraø ye taon e Jerusalem, kini kimiæ takasækeikei mharkun mæ pæh nien mæ tuktu kini kisoriah ægkæp taon a. ²¹ Kini kimiæ yamæ mine nakasaræ ye Judia, takasækeikei misaiyu misap mhavæn miserakwaig apa ye tukwas minæ. Kini kimiæ yamæ mine nakasaræ ye taon a, takasaræ ye taon a, kini kimiæ yamæ mine nakasaræ ikin minæ rarkurao ye taon a, takhapæh nhavænien imæ ye taon a, ²² meinai nipig a in nipig kape Kughen tukror narpinien kimi narmamæ yamæ mine kasor norien has. Kini nægkiarien yame kimirai-pæn ye Nækwækwæ kafan tukruæ mor næfrakisien kin. ²³ !Aweh! Næmhøyen ehuæ tukruæ tuk nipiraovin yamæ mine kisor tipria, mine yamæ mine kahavæhsi-pæn nah kimi kwæjikovæ, meinai nahasien ehuæ tukruæ ye tanimtanæ. Kini Kughen tukror niemhaa mine narpinien kimi næmæ Isrel minæ fam. ²⁴ Kini tukshapni narmamæ kin nau, kini nipig kapæria tikmir minæ kisapita æria, tukhakir æria mhavæn ye kantri pisin pisin minæ misor æria næmhen kin slef minæ kapæria. Kini narmamæ yamæ mine pæh nien mæ kwænæræus kape Isrel tuksævi-æsis Jerusalem mhavæh-si æhu narmamæ yamæ mine kisara aikin, misarmaru iræria mhavæn miseriaji nipig kapæria tukror infamien.†

²⁵ “Kini nimtätien tiksın tukhauæ ye mirh mine makuæ mine kæmhau minæ. Kini eikin e ye tokrei tanæ. Kini tahik tukræsæso, peao-peao minæ tukhavi pik, narmamæ m-fam tukhagin kin, rukreikin kapæria kapæ. ²⁶ Narmamæ tukhagin pik, nimririæ ræpignap kin nahasien ehuæ yamæ mine tukhauæ ye tokrei tanæ meinai narimnar kape neai kasærer tim tim pawk, mærig Kughen tukrikiu-kiu iræria. ²⁷ Kini ye nipig a, tuksæm Ji Yermamæ tukreiwaiyu-pæ ye nimar napuæ kirik ye næsaninien, niKhakien ehuæ tukrarkurao iran. ²⁸ Kini nipig narimnar minæ a kharikakun mhaue misor næfrakisien kin, særer misarha faktæ ye neai, meinai pæh nien mæ tuktu kapæmia Kristo tukruæ mirisin æmia.”

21:6: Luk 19:44 **21:14:** Luk 12:11-12 **21:15:** Wok 6:10 **21:16:** Mat 10:21-22 **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 † **21:24:** Yesu rimamha, newk 40 ruæ muavæn, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kimisoriah Jerusalem.

21:24: Sam 79:1; Rev 11:2 **21:25:** Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13 **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7

²⁹ Kini In rimini nuhpikienien kirik kimi ariə mima, “Nakharkun-ru nai e fig mine nai mina tiksin. ³⁰ Tukma nimaria rəsaah, mhapir-pir min, ramor nimtətien mə in nipig kape nəsımien. ³¹ Ye norien kirikiana əmə min, tukmə naksəm narimnar minə a ror məknakin, ramor nimtətien mə pən nien mə tuktu narmaruyen kape Kughen tukrua. ³² Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khaphə nhamhə-famien kwasig ikin narimnar minə fam e tukritərhav-pə. ³³ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nəgkiarien kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.”

³⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mima, “Takasəkeikei misərig əmiə. Takhapəh nisoriahyen nipig kapəmiə tuk norien əmə lafet, misapis kin ninimien, misətərig pik kin narimnar kape tokrei tanə, tamə Nipig Kwasig tukruə mor kakur kimi əmiə rəmhen kin yame kwənəkuru ramhotərəkin əmiə, naksakur. ³⁵ Meinai nipig a tukruə miwəh fam narmamə kape tokrei tanə. ³⁶ Mərig nipig mifam takasəkeikei misərer matuk, kini masəkeikei masəhuak mə takhavəh nəsaninien rəmhen mə takasərer tim tim əmə ye nipig narimnar m-fam a tukruə, kini in a riki Ji Yermamə tukragien tuk əmiə ye nipig taksərer ye nimrin.”

³⁷ Kini nipig m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini yenpig minə In ritərhav mivən apa tukwas a kamni kimə Olif, mamapir aikin. ³⁸ Kini yenpig-enpig minə fam, narmamə kamhauə misətərig kin kafan nəgkiarien apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.

22

Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə

(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)

¹ Kini nipig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nipig kape nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ² Kini hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakin məniwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakin məniwən swatuk meinai kamhagin kin narmamə. ³ Kini Setan rimavən yerki Judas, nhagin min kirik e Iskariot, in yermamə twelef kirik kape Yesu. ⁴ Kini in rimavən məgkiar kimi hae pris minə mine nəmehua minə kape mobael kape Nimə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kin Yesu rivən ye kwermiria. ⁵ Kini rikiria ragien, kini kimiseighan kin mə tukhawəh-si pən mane kimin. ⁶ Kini Judas reighan kin nəgkiarien kaparia, mə tukror, kini mamawhin nipig yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiria.

Lodsapa

(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)

⁷ Kini nipig kape lafet e kamni kimə Bred Yame Yis Rirkək Iran ruauə, kini ye nipig a, narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip tuk nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ⁸ Kini Yesu rimnokrən kin Pita mine Jon, mini-pən tuk ariu mə, “Ravən kini mwor əpnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien apa ikin tukhavən misəvigin ikin.”

⁹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “?Nakorkeikei mə kimru jakravən hiə mwor apnəpeinə ye nəviginien?”

¹⁰ Kini rini-pən tuk ariu mima, “Wətərig huvə ru. Nipig kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk pən nu iran. Kini takrakwasig kin mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. ¹¹ Kini takrani-pən tuk yemehua kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame In mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Nəviərokinien?’ ¹² Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpilig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹³ Kini kimiravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rimini. Kini kwor apnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien.

Nəviginien infamien kape Yesu mine kafan narmamə minə

(Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)

¹⁴ Kini ye nipig kape nəviginien, kini Yesu rimavən məkwətə-pən ye tebol iriə kafan aposol minə. ¹⁵ Kini mini-pən tuk ariə mə, “Pəh nien mə tuktu, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeikei pik mə tukəsakupən misor kwis nəviginien kape Nəviərokinien. ¹⁶ Yakorkeikei pik mə kitawə tukəsəvigin məkneikin meinai, jakpəh nən-min-ien nəviginien kape Nəviərokinien meriaji-pən niprai nəviginien e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen.”

* **22:2:** Nəmehua minə kimnəharkun mə tukmə kimishopni Yesu, narmamə tukhauh ariə tukun. **22:3:** Jon 13:2,27
22:7: Eks 12:1-27

¹⁷ Kini Yesu rimiwəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mimə, “Kimiə fam havəh mhanim, ¹⁸ meinai taktakun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh ninim-minien waen meriaji-pən nipig Narmaruyen kape Kughen tukruə.”

¹⁹ Kini miwəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mimə, “In e niprak yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nipig nakasən bred e, rikimiə tukramasik Yo.”

²⁰ Kini ye norien kirikianə əmə, nipig kimisəvigin ta, Yesu rimivəh kap waen kini mini-pən tuk əriə mə, “Kap waen e in nitawik yame tukraiyu tuk əmiə, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. ²¹ Mərig taksətərig-ru. Kwən kirik ikin e kasəvigin kitawə min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak. ²² Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mimhə rəri-pən nərigien kape Kughen. !Mərig, awe! Narpinien ehua tukrivən tuk yermamə yame rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak.” ²³ Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, “?Kitawə pa tukror norien a?”

Aposol minə kimisotgoh kimi əriə mə pa in rehu rapita

²⁴ Kini nar min kirik, iriə kimisotgoh kimi əriə minə mhamə pa nhagin irəriə in yerpig pik rapita əriə. ²⁵ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “King minə kape tokrei tanə kasarmaru ye narmamə ye kapəriə nasaninien, mamhawəhsi-haktə atuk əriə mə iriə ‘narmamə kape nasituyen.’ ²⁶ Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə kirik in yerpig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikova. Kini tukmə kimiə kirik ramərer kupən, kini in tukruə rəmhen əmə mə yorwok əmə kirik. ²⁷ ?Pa e in yerpig pik, yermamə yame raməvigin ye tebol uə yorwok yame ravəh nəviginien mamuə? Nakharkun mə yermamə yame raməvigin ye tebol in yerpig rapita. Mərig Yo, yemehua kapəmiə, nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, yakəmhen əmə kin yorwok əmə kirik.

²⁸ “Kimiə e, nipig mifam nakasarə ipakə tuk Yo ye nipig yakamarə ye nipig əutan minə. ²⁹ Kini rəmhen əmə kin mə Rimik rawəhsi-haktə Yo mə jakuə king, kini Yo min yakawəhsi-haktə əmiə mə takhauə rəmhen kin king minə, ³⁰ mə takhauə misəkwtə kitawə, masəvigin kwis ye nipig yame jakuə rəmhen kin king. Kini ye nipig a, kimiə min taksəkwtə ye jea kape king minə, kini kimiə takhauə misərer kupən ye kwənərəs minə twelef kape Isrel masəkir əriə masarmaru irəriə.”

Yesu rimə Pita tukrini mə in reinein In

(Mat 26:31-35; Mak 14:26-31; Jon 13:36-38)

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk Saemon Pita mə, “Kəsi. Saemon. Setan rinaiyoh-pən ta Kughen mə tukreighaan kin in pəh in ruə miwəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə mor nahasien kimi əmiə mə tukəm-ru mə nhatəyən kapəmiə riskai uə nikam. ³² Mərig Saemon, yimnəhuak tuk ik mə kafam nhatəyən tukripəh nimir-əgkəp-ien. Kini nipig nakamarar ye kafam nətərigien mamrerig-pə min, ik takaməkeikei mor nətərigien kape piam minə tukhaskai.”

³³ Mərig Saemon Pita rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. Yakamərer matuk mə kirau mik. Tukvəhsi-pən pawk ərau ye kalabus uə tukhopni pawk ərau.”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Pita. Yakamni-pre tuk ik mə tuk yenpig, kwasig ikin man rəkakə, kini takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

Yesu ramor kwirig kimi narmamə kafan mə tuksarə ye nəmhəyən

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Apa kupən, yimnamher-pən kin əmiə yerkwənu minə, nimnəpəh nhawəhyen mane mine nitip mine bag mine sandel. ?Mərig rhawor irəmiə? ? Nimisəkwəkwə kin nar kirik uə nikam?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Nikam.”

³⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Mərig taktəkun ai, tukmə kafam mane aikin ye nitip, kini takaməkeikei miwəh mine bag. Kini tukmə kafam nau nisə rirkək, takaməkeikei mor salem kin kafam kot miwəh nimri nau nisə. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəgkiarieren e ye Nəkwəkwə Kape Kughen yame raməgkiar irak, tukraməkeikei mor nəfraksien kin, e ramni mə, ‘Narmamə khamə-ta mə in yemə-akapir loa.’† Əwəh, nəgkiarieren e ruə minor nəfraksien kin ai taktəkun.”

³⁸ Kini iriə kəmhani mhamə, “Yermaru. Əmru. Nau nisə kiraru apa.”

Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Ah, nəmhen.”

Yesu rimavən maməhuak apa ye Tukwas e kamni kimə Olif

(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

22:21: Sam 41:9; Jon 13:21-22 **22:24:** Luk 9:46 **22:25:** Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 **22:27:** Jon 13:12-15 **22:30:** Mat 19:28 **22:32:** Jon 17:15 **22:34:** Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38 **22:35:** Luk 9:3; 10:4 † **22:37:** Profesi e raməmir ye Aes 53:12.

³⁹ Kini Yesu rimatêrhav ye taon mivên apa ye tukwas e kamni kimê Olif rêmhen kin yame ramor nipig mifam. Kini kafan narmamê minê khakwasig kin. ⁴⁰ Kini kishaktê aikin a, rini-pên tuk êriê mê, “Takasêkeikei masêhuak mê nar kirik to ripêh nivêh-si-pên vâh-si-pâniên kimi êmiê mor kapêmiê nhatatayen rimir.” ⁴¹ Kini In rimipêh êriê mivên isok kêsêkêh êmê, mênimkur mamêhuak mamni mîmê, ⁴² “Tatê, tukmê rikim ragien, aweh, vâh-si-ta nêmhâyên[‡] yamê mine tukpîhauê. Mêrig takpêh norien ye nêrigien kafak; or êmê ye kafam nêrigien.” ⁴³ Kini agelo kirik rimasi-pên ye neai muê nivêh-si-pên nêsaninien kimin. ⁴⁴ Meinaî rikin rimhê pik, kini ramatêrig pik, kini mamêhuak skai. Nêmnhawkien rarkwêmetêih iran maiyu rêmhen kin yame nitaw jir ramaiyu mêsik nimoptanê. §

⁴⁵ Nipig rimnêhuak ta, mêrer mîrerig-pê mê tukrê m kafan narmamê minê. Kini mêm êriê kwêsapîr yeru. Kwêsêpou meinaî rikiriê ramêmhê. ⁴⁶ Kini rini-pên tuk êriê mîmê, “? Rhawor nakasapîr? Sarha, misêhuak mhamê nar kirik tukripêh niwêh-si-pên vâh-si-pâniên kimi êmiê mê tukror nhatatayên kapêmiê tukrêta irak.”

Tikmîr minê kape Yesu kimnhauê mharêh In
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)

⁴⁷ Nipig Yesu ramêgkiar hanê, kwhen ehê ritêrhav-pê tukun, kini kwên a Judas, in yermamê kirik ye narmamê twelef kape Yesu, in rimikir êriê mhauê. Kini rimauê ipakê tuk Yesu mê tukrêturê m-pên iran. ⁴⁸ Mêrig Yesu rimîni-pên tukun mê, “Judas. Yo Ji Yermamê. ? Mêrig rhawor nakamê mê takaturim-pê irak mameighan-pên kin Yo kimi tikmîr minê?”

⁴⁹ Kini nipig narmamê kape Yesu kimîsê m narîm narîmê mîmê a, mharkun naha nhagin tukor, mhani-pên tukun mhamê, “Yermaru. ? Jakshawor? ? Jaksharai êriê kin nau, uê?” ⁵⁰ Kini iriê kirik rimnêrai nimêtirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

⁵¹ Mêrig Yesu rimê, “!Ah! !Nêmhên! Sêpêh êmê!” Kini In rirap nimêtirgi kwên a kini mor huvê min.

⁵² Kini Yesu rimnêgkiar kimi hae pris minê mine nêmhêhuê minê kape mobael kape Nimê Ehê kape Kughen, mine nêmhêhuê minê kape kwênêrêus kape Isrel, yame kimnhauê mê tukharaptêrêkin In. Mini-pên tuk êriê mê, “! Eh! ? Nakhamê ta mê Yo yermamê kape narowaginien, kini nakamhapik nau nisê mine kwêtavhê minê mamhauê mê takharaptêrêkin Yo uê? ⁵³ Nipig mifam yakamarê kitawê-m kimîê ye Nimê Ehê kape Kughen. ? Mêrig rhawor nakhapêh nharaptêrêkinien Yo aikin? Mêrig taktêkun ai, in nipig atuutuk kapêmiê- nipig yame nêpignapien in ramehuê.”

Pita rimê in reinein Yesu

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kini khauê mharaptêrêkin Yesu mharêh mhavên imei jif pris. Kini Pita rikwasig kin êriê, mêrig ripêh nivên-pakayen tuk êriê. ⁵⁵ Narmamê minê a kimîsher nap kirik ipakê tuk nimê kape hae pris, kini misêkwêtê rao rao kin nap. Kini Pita rivên mêkwêtê iriê miriê. ⁵⁶ Kini piakêskêh kirik yame in yorwok kirik rimauê mêm Pita ramkwêtê, nêmrhawênien kape nap risia-pên in. Kini pian a rarha tim tim iran, mîni-pên tukun mîmê, “Kwên mîn e in e iriu Yesu kimnaweriwêk.” ⁵⁷ Mêrig Pita rimîni-pên tuk pian a mê, “Pian apa, yakeinein kwên ên.”

⁵⁸ Kini kwasig ikin, ripêh norien tu, kwên min kirik ruê mîni-pên tuk Pita mê, “Eh. Ik min kirik yermamê kafan.”

Mêrig Pita rimê, “Eh. Pêh nien mê yo yermamê kafan.”

⁵⁹ Kwasig ikin, aoa kirik ruê muavên ta, kini kwên kirik ramêgkiar skai kimi êriê mîmê, “Yakamni êfrakis mê kwên e rinamêriwêk iriu Yesu, meinaî in mîn in yemê Galili.”

⁶⁰ Mêrig Pita rimê, “Kwên apa, yakpêh-nirkun-êgkêpien nêgkiariên e nakamni.” Kini Pita ramêgkiar hanê, man rêkakê. ⁶¹ Kini Yesu Yermaru rarar mîvaag-pên mêm Pita. Kini Pita, rikin ruh nêgkiariên kape Yermaru yame rimîni iran mîmê, “Tuk yenpig êmê e, kwasig ikin man rêkakê, takni m-kîsîsêr mê nakeinein Yo.” ⁶² Kini Pita rimatêrhav iruê, rimnasêk rimnasêk.

Narmamê kîsarh iakei ye Yesu

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Kini ye nipig a, narmamê yamê mine kimnharaptêrêkin Yesu kimîsarh iakei iran, mamhauh. ⁶⁴ Misarkîs êtêrêkin nîmrîn kini mhauh, mhani-pên mhamê, “!Eh! !Profet! Ni-ru mê pa ramuh ik!” ⁶⁵ Kini kimnhani nêgkiariên hah rehuê iran mîsoriah In.

Kimnêrip Yesu ye kaonsel

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

‡ 22:42: Nêgkiariên kape Gris ramni, “Vah-si ta ‘kap. Kap ramor nuhpikiniên ye nêmhâyên.” § 22:44: Ye kopi akwas tîksin kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nêgkiariên ye ves 43 mine 44 rikêk. 22:54: Mak 14:53-54

⁶⁶ Kini yenpig-yenpig kin, nāmehuā kape kwənərəus kape Isrel, mine hae pris minə, mine nəmhajoun kape Loa kape Moses khaue misofugin ye kaonsel kapəriā. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rərer ye nimir kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kimnhani-pən tukun mhama, ⁶⁷ “Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rimirpen uə nikam.”

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “To yakni pre tuk əmiə, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ⁶⁸ Kini to yakaiyoh əmiə, nakhapəh nishorpinien. ⁶⁹ Mərig ririkakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwəta ye kwənmuhaan kape nəsaninien mine nisaiyen, in e ye nīkar Kughen matuk yame Rəsanin.”

⁷⁰ Kini iriə m-fam kisaiyoh-pən tuk Yesu mhama, “?Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rimini mə, “Nakamhani məknen, nəfrakisien.”

⁷¹ Kini khama, “To khapəh nhawhinien yermamə min kirik mə tukruə mini-hah in, meinai kimisərig atuaturək nəgkiarieren a ye nherin.”

23

Yesu rimnərer ye nimir Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kini narmamə m-fam kape kaonsel kimisarar mhakir Yesu mhavən kimi Paelat. ² Kini mharuk-pən nəgkiarieren iran mhama, “Yimisəm mə kwən e in e ramkir kapətwə narmamə minə mamor əriə kasarmə; kini mamorar ye nərigien kapəriā kasor tikmir iriə gavman kape Rom, mamni-əhu əriə mə tukhapəh nisərokien takis kimi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rimirpen ta mə In king kirik.”

³ Kini Paelat raiyoh-pən mima, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mima, “Nakamni əfrah.”

⁴ Kini Paelat rini-pən tuk jif pris minə mine narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəm-pəniyen nar has kirik iran yame ramni mə In rimnakapir loa kirik.”

⁵ Mərig iriə kisokr-apomh mamhani mhama, “Nikam. Kwən e raməriwək apnapig mamhajoun narmamə mifam ikin minə ye Judia, ririkakun Galili muə meriaji-pə eikin e, kini mamor nətarigien kapəriā kaserwei misarmə.”

⁶ Kini nipig Paelat rimnərig nəgkiarieren a, raiyoh mə, “?Rhawor? ?Kwən e in yemə Galili?”

⁷ Kini rimnərig mə Yesu rimatərhav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in mher-pən kin Yesu mə tukrivən mamərer ye nimir Herod, meinai ye nipig a, Herod min in ramarə Jerusalem.

Yesu rimnərer ye nimir Herod Antipas

⁸ Kini nipig Herod Antipas rimnəm Yesu, rikin rimnagien pik, meinai rimnorkeikei mə tukrəm In ror tu. Herod rimnərig əmə nəvsaoyen kin, kini morkeikei mə tukrəm Yesu tukror nimtətien kirik. ⁹ Kini rimnaiyoh kin nəgkiarieren ripsaah kimi Yesu, mərig Yesu ramapnapig əmə mipəh nhorpinien kafan nəgkiarieren. ¹⁰ Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimisərer ye nimir Herod mamharuk-pən nəgkiarieren ripsaah ye Yesu. ¹¹ Kwasiq ikin, Herod Antipas mine kafan mobael minə kimisarh iakei ye Yesu. Kini Herod rini-pən tuk kafan mobael minə mə tuksarkaoh-pən kin kot huvə kirik kimin, kini mhakir mhavən min kimi Paelat.

¹² Kupan ikin, Herod Antipas mine Paelat kimawor tikmir kimi əriu minə. Mərig ye nipig a, iriu kimirauə kirikianə.

Paelat rimini mə Yesu tukraməkeikei mīmha

(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³ Kini Paelat rimnokrən kin jif pris minə mine nāmehuā minə kape nəmə Isrel, mine narmamə m-fam, kini iriə mifam kimnhauə kirikianə. ¹⁴ Kini in rimini-pən tuk əriə mima, “Kwən e, nimnharəh mhauə ramərer ye nimir, kini nakamhani mhama ramarar ye nərigien kape narmamə kapəmā, kasor tikmir kimi gavman. Mərig yaknəkir ta nərigien a ye nimirimā, kini mipəh nəmien mə rimnakapir loa kirik. Nəgkiarieren yamə mine nakamharuk-pən iran ripəh norien nəfrakisien kin. ¹⁵ Kini Herod Antipas min, in rinəkir min məm mə ripəh norien nar has kirik. Ror məkneikin in rimnher-pə min kin kimi ətawə, kini rimar əmə tuk nəmien mə kwən a in ripəh norien nar has kirik mə to khopni in tukun. ¹⁶ Pəh kafak mobael minə kisarkis-ərkis əmə in kini ai misher-yerhav kin pəh ramvən.”

¹⁷ Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, Paelat tukraməkeikei mirisin kapəriā kirik yermamə ritərhav ye kalabus.* ¹⁸ Mərig iriə m-fam kisokr-apomh mhama, “!Kiri ərhav kwən

^{22:67}: Jon 3:12 ^{22:69}: Wok 7:56 ^{23:7}: Luk 3:1 * ^{23:17}: Nəgkiarieren ye ves 17 rikak ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nikam.

en pəh khopni! !Mərig risin Barabas rirerig-pə tuk əmawə!"¹⁹ (Kwən e Barabas, kimivəhsi-pən in ye kalabus meinai in rimmor narmamə kamhauh mobael minə kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermamə).

²⁰ Mərig Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu ramvən, kini in mægkiar min kimi əriə. ²¹ Mərig iriə kisokr-apomh pik min mhamə, "!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin! !Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!"

²² Mərig Paelat rimnəgkiar min kimi əriə yame ror kisisər kin, mīmə, "ʔRhawor? ʔKwən a In rimmor naha nhagin yame rahas? Yo yakpəh nəmien mə In rimmor nar has kirik yame ratuatuk mə tukhopni In tukun. Mərig pəh kafak mobael minə tuksərkiis-ərkiis əmə In, kini ai misher-yerhav kin ramvən."

²³ Mərig iriə kasəkeikei misəgkiar skai, kini masokrən apomh ye Paelat mhamə tukrəsik haktə pən ye nai kamarkwao kin. Kini misokrən apomh mamhavən, mhakurao ye nərigien kape Paelat. ²⁴ Kini Paelat rimini-ərhav mə Yesu tukraməkeikei mīmə rəri-pən nəgkiarən kapəriə. ²⁵ Kini meighan-pən kin ramvən ye kwermi kafan mobael minə mə tukharəh mhavən misor nərigien kape narmamə minə a. Mərig Paelat rimirisin Barabas e kupən kimivəhsi-pən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mine nhopniyen yermamə.

Kimikir Yesu kivən mə tukhopni

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Kini nipiğ mobael minə kimnhakir Yesu mhatərhav ye taon, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rimasi-pən isok meriwək mamuə ye taon. Kini kharaptəəkin, misərhə-pən nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran mhamə tukrirəh. Kini mhani-pən tukun mhamə, "Kwasig kin Yesu." ²⁷ Kini narmamə khapsaah kimiseriwək mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini nipiraovin khapsaah kimnhakwasig kin əriə, misasək, masokrən kin Yesu. ²⁸ Mərig Yesu rarar marha-pən məm əriə, kini mini-pən tuk əriə mīmə, "Nipian Jerusalem, takhapəh nisasəkien tuk Yo; mərig sasək atuk tuk əmiə mine jimə minə. ²⁹ Satarig kin Yo. Nipiğ ramuə tukpini kimə 'Sagien kimiə nipiraovin yamə mine naksor siə kin əmiə, mine yamə mine nakhapəh nhavəhsi-pənien nah.'" ³⁰ Ye nipiğ a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehə mhamə,

!Awəh! !Əkwətəsis əmawə!

Mhani-pən tuk nahak minə mhamə,

!Əkwətəsuun əmawə.' (Hos 10:8)³¹ "ʔMərig tukmə nap ramuək məkna nipiğ nai ramrəmərə, kini tukrhawor ye nipiğ yame nai ramsiə?"[†]

Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

³² Kini mobael minə kimnharəh kwərə mir kiraru yamə mir kimawəkəpir loa mhamə tukshopni ərisir Yesu. ³³ Kini kimnhauə ikin kirik e, nhagin e Kerhə Irə Jir. Aikin a, kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktə min yemə-akapir loa mir kiraru aikin, kirik ye nikar Yesu matuk, kini kirik ye nikarin mawor. ³⁴ Kini Yesu rimə, "Tatə, takpəh narpin-pənien tai norien has yame kasor irak, meinai kiseinein naha nhagin yame kasor." Kini kimisəwhai kafan narimnar masarukin daes tukun.

³⁵ Kini narmamə yamə mine kasərəer aikin kasəm narimnar minə a. Mərig nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kasarh iakei min ye Yesu mamhani mhamə, "In ruəvəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen rimirpen, mine in Yemə Kughen Rimmher-pə kin, pəh rivəh miragh atuk ru In."

³⁶ Kini mobael minə, iriə min kisarh iakei ye Yesu, kini mhavən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a rəukəh pik). ³⁷ Mamhani-pən tukun mhamə, "!Tukmə Ik king əfrakis kape kwənərəus kape Isrel, vəh miragh atuk Ik ai təkun!"

³⁸ Kini kimirai-pən nəgkiarən kirik ye tankar nai kirik, kasik-pən yerpərig ye nai kamarkwao kin yame ramni mīmə, "In e king kape nəmə Isrel."

³⁹ Kini yemə-akapir loa kirik yame kimarkwatəəkin-pən in ye nai kamarkwao kin, rimnəgkiar has pən kimi Yesu mamni mīmə, "!Eh! ?Ik Kristo yame Kughen rimmher-pə kin Ik ua nikam? Tukmə ror məknenkin, vəh miragh Ik kini mivəh miragh min əmru."

⁴⁰ Mərig yemə-akapir loa kirik min rimini-pən tuk in kirik, mini-əhu mīmə, "ʔRhawor? Natakmhə pawk, mərig nakpəh nisaiyən Kughen. Narpinien e kapətəsir in rəm nəmhen əmə. ⁴¹ Mərig ratuatuk əmə mə kirau tukrimhə tuk kapərəu norien has yame mine kimiwor. Mərig kwən a ripəh norien nar has kirik."

23:29: Luk 21:23 † **23:31:** Yesu ramni nuhpikiniən kirik ye nai ramrəmərə mine nai ramsiə. Yesu In rəmhen kin nai ramrəmərə, meinai nimraghien kafan ratuatuk, mərig in ramərig rahas rəmhen kin yame nap ramuək. Mərig yor təvhaga has minə kisəmhen kin nai yame ramsiə nihuvəyən rirkək irəriə. Kini iriə tuksarə ye narpinien ehə, nap tukrəs pik əriə.

23:34: Sam 22:18; Aes 53:12

23:35: Sam 22:7-8

23:36: Sam 69:21

⁴² Kini mini-pən tuk Yesu mimə, “Yesu, ye nīpig takuə mor king iran, pəh rikim tukraməsik yo.”

⁴³ Kini Yesu rīmini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik, mə towei əmə, kirau mik tukwarə apa ye rao ye neai.”

Yesu rīmamhə

(Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kini ipakə tuk twelef klok yerkwēiha, mīrh rīpəh nəsiəyen, kini nəpignapien rīnneiwaiyu-pə məmir meriaji-pən tri klok yenaiyu. Kini ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənnmhan yame Rəmərəkə Məmərəkə pik. Neipən a rəhipu nīpərin kiraru. ⁴⁶ Kini Yesu rīmnokrən apomh mimə, “Tatə. Yakamərəhu-pre nīmrəghien kafak ye kwermim.” Nīpig rīmnəgkiar ta, kini kafan neihagien rītərhav.

⁴⁷ Kini nīpig yemehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rīmnəm narīmnar minə a, rəgnəgin Kughen mamni mimə, “! Nəfrakisien, kwən a In yemə atuutuk!” ⁴⁸ Kini narmamə yamə mine kimnhauə aikin a mhamə tuksəm, nīpig kimisəm narīmnar minə a, kimnhavən misərig rahah yerkiria, kini misərip nīmagiria. ⁴⁹ Kini narmamə tiksin kape Yesu, mine nīpəraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə, iriə kimiserer isok kəskəh, masəm narīmnar minə a.

Josef Aramatia rīminim nīprai Yesu

(Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Kini yemə Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kirik apa Isrel, kini kwən a in yermamə kirik kape kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nīmrəghien ratuatuk, kini in yermamə kirik yame rīmnawhin mə tukrəm narmaruyen kape Kughen. Kini in rīmipəh neighanien kin nəgkiarien kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə tukhopni. ⁵² Kini in rīmavən məm Pəlat maiyoh-pən in mə tukreighan kin nīprai Yesu pəh rirəh. ⁵³ Kini Josef rīmavən mīrəhsi-əhu nīprai Yesu ye nai kamarkwao kin, mīrəh mivən muvrig kin neipən huvə kirik e kamni kimə linen. Kini mīrəh mivən mərəhu-pən ye nəpəeg kapier yame kinirai ta tuk norien suranə ikin, mərig kīpəh hanə nīnimien yermamə kirik aikin. ⁵⁴ In a ye nīpig yame nəmə Isrel kasor apnəpeinə iran tuk Sabat, kini ipakə Sabat ririkakun.

⁵⁵ Kini nīpəraovin yamə mine kimnhasi-pən Galili mamhakwasig kin Yesu, kimnhakwasig kin kwən a, mhavən misəm nəpəeg kapier a. Kini misəm mə Josef rīmnhawor pən iran mine mərəhu nīprai Yesu. ⁵⁶ Kini ai, nīpəraovin minə a kimnharərig-pən yerkwənu mə tuksor apnəpeinə ye nīmar nai minə tiksin mine pomad yame nəmiovriə rapien huvə mə tuksor-pən ye nīprai Yesu. Mərig ye Sabat, iriə kisapis rəri-pən loa.

24

Yesu rīmimragh min ye nīmhayen

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sande, yenpig-enpig əgkəp, nīpəraovin minə kimnhavən apa ye nəpəeg kapier, mhəpik nar pien-pien yamə mine nəmiovriə rapien huvə, yamə mine kwəsor apnəpeinə ta iran. ² Nīpig kimnhauə ipakə tuk nəpəeg kapier, misəm kapier yame kimnətapig kin ye nəpəeg kapier, mərig kinəsua ta kin. ³ Kini kimisauru-pən imə ye nəpəeg kapier, mhəpəh nisəmien nīprai Yesu Yermaru. ⁴ Kini miseinein apomh masətarig kin narīmnar minə a. Məkneikin, yermamə kiraru kratərhav-pə, mwərər iriə miriə. Mīravən ye neipən yame rhawən maməsia. ⁵ Kini nīpian minə a kimnhagin pik, misənimkur. Kini kwərə mir a krəmə, “?Rhawor nakasarha kin yemə ruəmragh ta e imei nəmə mhə minə? ⁶ In ruirkək eikin e. !In ruəmragh min! Rikimiə tukraməkeikei maməsik-ru nəgkiarien yame rīmini-pre tuk əmia ye nīpig yame rīnamarə apa Galili mimə, ⁷ Narīmnar minə e tukasəkeikei mhaue misor nəfrakisien kin. Tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, yakvan ye kwermi yor təvhagə has minə, kini tukruk haktə Yo ye nai kamarkwao kin kini jakmhə. Mərig nīpig yame ror kisisar kin, jakaməkeikei mamragh min.”

⁸ Kini rikiriə rīmnaməsik nəgkiarien a kape Yesu. ⁹ Mhətərhav ye nəpəeg kapier, mhavən mhani-pən narīmnar minə a tuk narmamə leven kape Yesu, mine kafan minə m-fam. ¹⁰ Kini nīpəraovin yamə mine kimnhani-ərhav narīmnar minə a kimi aposol minə, iriə e Meri Magdala, Joana, Meri nisin Jemes, mine nīpəraovin minə min tiksin yamə mine kimnhavən ye nəpəeg kapier. ¹¹ Mərig aposol minə kimisərig nəgkiarien a, khamə nəgkiarien armər kirik yame nīpran rirkək, mhəpəh nhaniyen nəfrakisien iran.

¹² Mærig Pita rærer maiyu mivæn apa ye næpææg kapier, mæmræmir mivaag-pæn mæm æmæ neipæn yame kimuvrig niprai Yesu kin, mærig nar min kirik rirkæk. Kini in rarar mirerig mivæn yerkwanu, kini mamætærig pik kin norien a.

Yermamæ kiraru kape Yesu kimivæm In ye swatuk yame ramvæn apa Emeas (Mak 16:12-13)

¹³ Ye nipig æmæ in a, yermamæ kiraru kape Yesu kimaweriwæk miravæn yerkwanu kirik, nhagin e Emeas. Yerkwanu a isok tuk Jerusalem ræmhen kin leven kilometa. ¹⁴ Kini ye nipig iriu kweriwæk miravæn, kini maræni narimnar yamæ mine rimatærhav-pæ. ¹⁵ Mwægkiar hanæ, kini Yesu rivæn ipakæ tuk æriu, mirhæriwæk kwis marhivæn. ¹⁶ Mærig kiripæh nirhirkunien mæ pa irisir miriu krhæriwæk, meinai Kughen rimnætæpig kin ye nærigien kapæriu.

¹⁷ Kini Yesu rimini-pæn tuk æriu mima, “Kwæra mir. ?Naha e nakaræni?”

Mækneikin kwærer, rikiriu ræpou. ¹⁸ Kini iriu kirik, nhagin e Kleopas, rimini-pæn tukun mima, “Tukmæ ror lk yepsipis æmæ kirik e Jerusalem, yame reinein narimnar yamæ mine rimatærhav-pæ ye nipig yamæ mine ruuæ ta muavæn.”

¹⁹ Kini raiyoh æriu mima, “?Naha minæ e?”

Kini kiræni-pæn tukun miræmæ, “Narimnar yamæ mine kimnor ye Yemæ Nasaret e Yesu. In profet kirik kape Kughen, kini kafan wok ræsanin huvæ mine kafan nægkiarien minæ khapam. Kini riki Kughen mine riki narmamæ ragien tukun. ²⁰ Mærig kapæmawæ hæ pris minæ mine næmhajoun kape Loa kape Moses kimnharæhsi-pæn In ye kwermi næmæ Rom mæ tuksækir misæm mæ In tukrimhæ. Kini kimisæsik haktæ In ye nai kamarkwao kin, kini rimhæ. ²¹ Narimnar a rinor ta ruævæh nipig kisisor. Mærig kimawæ yimisærahæ-pæn pawk kapæmawæ nærigien skai iran mæ In tukririsin æmawæ kwænæraus minæ kape Isrel ye kwermi tikmir minæ kapæmawæ. ²² Nar kirik min, nipiraovin tiksins iræmawæ kimisor æmawæ yaksakur tuk nægkiarien kirik. Toweï, yepig-enpig ægkæp, kimnhavæn apa ye næpææg kapier yame kiminim Yesu ikin, ²³ mhapæh nisæmien nipran. Mharerig-pæ mhani mhamæ, ‘Yimisæm næmrærhavyen kirik. In e agelo mir kiraru kiræni-pæ tuk æmawæ miræmæ, “Yesu ramragh.”’ ²⁴ Kini kapæmawæ narmamæ tiksins kimnhavæn ye næpææg kapier, masæm narimnar fam ægkæp ratuatuk ræmhen kin yame nipiraovin minæ a kimnhani. Mærig khapæh nisæmien Yesu.”

²⁵ Kini In rini-pæn tuk æriu mima, “Kwæra mir. Kapæmiru kapæ rirkæk. Naksor pik kæmar tuk niniyen næfrakisien ye nægkiarien yame profet minæ kape Kughen kimnhani. ²⁶ ? Nakrarkun uæ nikam mæ Kristo yame Kughen rimirpen tukramækeikei mamærig næmhøyen ye nipran, kini kwasig ikin, In tukripivæn apa ye rao ye neai mivæh nhag kape nisaiyen?”

²⁷ Kini Yesu rimnhoprai-pæn Nækwækwæ kape Kughen kimi æriu yame ramægkiar iran, ririkakun ye nækwækwæ minæ kape Moses muæ meriaji-pæ nækwækwæ minæ kape profet minæ kape Kughen.

²⁸ Kini kinarhuæ ipakæ tuk yerkwanu yame kwæra mir a kiravæn ikin, mærig kwæm mæ rameriwæk mamvæn. ²⁹ Kini iriu kawækeikei kimin miræmæ, “Eh. Rhuvæ mæ takamæmir kitasir, meinai rinæpignæp ta. Pæh nien mæ tuktu mirh rivæ.” Kini rimavæn mæm æriu marhækwætæ.

³⁰ Kini kinarhækwætæ mæ tukrhævigin, kini In rivæh bred mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu nigæhsi-pæn kimi æriu. ³¹ Mækneikin Kughen rimnor kirarkun mæ In Yesu. Taktækun æmæ rirkæk min, kiræpæh niwæmien In. ³² Kini kiræni-pæn tuk æriu miræmæ, “Eh. Næfrakisien mæ nipig In rimnamhoprai-pæ huvæ Nægkiarien kape Kughen kimi ærau ye swatuk, kini kwærig huvæ kin, rikiraru ramagien pik.”

³³ Kini taktækun æmæ min kimiværer miratærhav aikin a mirarerig min miravæn Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimivæm næmæ leven kape Yesu mine narmamæ tiksins min kafan kwænhaæ misofugin ta misækwætæ. ³⁴ Mamhani-pæn tuk æriæ mhamæ, “Næfrakisien. Yesu Yermaru rimimragh min, kini Saemon Pita rinæm ta.” ³⁵ Kini iriu kiræni-pæn fam narimnar yame rimatærhav-pæ In tuk æriu ye swatuk, kini miræni-pæn nipig yame iriu kimirarkun Yesu iran, ye nipig yame In rimnhapu bred mivæhsi-pæn kimi æriu.

Yesu rimatærhav-pæ tuk kafan narmamæ minæ (Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)

³⁶ Kini nipig kiræni nægkiarien a, Yesu ruæ mærer ye kwerkwæn iræriæ mamni-pæn tuk æriæ mæ, “Pæh næmærinuyen tukramaræ tuk æmiæ.”

³⁷ Mærig iriæ kisakur pik kin, kini mhagin kin. Khamæ ta mæ yarmhæ. ³⁸ Mærig In rini-pæn tuk æriæ mima, “?Rhawor nakamhagin mækneikin? ?Rhawor kapæmiæ nætærigien ramor

kiraru? ³⁹ Taksəm-ru kwermik mir mine nihuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mharap nıprak kini mharkun mə Yo e. Nanmi yermamə nıpran mine nıkəkrin rırkək, rıpəh norien məkneikin. Nakasəm Yo, nıprak mine nıkəkrik aikin.”

⁴⁰ Rımını nəgkiarın a, mhajoun kwermın mir mine nihun mir kimi əriə. ⁴¹ Iriə khapəh nhani-əgkəpien nəfrakisien iran, meinai rikiria rımnmagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In rımnaiyoh əriə mımə, “Havəhsi-pə-ru nəviginien kirik.” ⁴² Kini kimivəhsi-pən kəməm kirik yame kımnhavaan ye nap kimin. ⁴³ Kini rən ye nımriə.

⁴⁴ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, “In apa kupən, nıpig yımnamarə kitawə-m kimia, yımını nəgkiarın e tuk əmiə mə, ‘Narımınar mınə fam yame kamhani irak ye Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mör nəfrakisien kin. In e nəgkiarın mınə ye nəkwəkwə mınə kape Moses mine nəkwəkwə kape profet mınə kape Kughen, mine Ol Sam.’ ”

⁴⁵ Kini In rəhitə ye nərigien kapəriə mə tukharkun nıprai nəgkiarın ye Nəkwəkwə kape Kughen. ⁴⁶ Mını-pən tuk əriə mımə, “Nəgkiarın yame raməmır ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə tuksor ahas pən kimi Kristo yame Kughen rımırpen. Masor rərig nəmhayen ye nıpran meriaji mımə. Mərig ye nıpig yame ror kisisər kin, In tukramragh mın ye nımhayen.’ ⁴⁷ Kini ye nhagik, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav nəgkiarın a mhamə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukriyəh narpinien tai təvhagə hah kapəriə, kini məru-kin kapəriə norien has mınə. Nəgkiarın e tukraməkeikei mivən kimi kwənərəus mınə fam apa ikın mınə fam. Rırıkakun Jerusalem, mivən meriaji pən ikın mınə fam ye tanımtanə. ⁴⁸ Kimiə nımısəm narımınar mınə e, kini takhani-ərhav atuatuk nəgkiarın mınə iran. ⁴⁹ Mərig taksəmır ye taon e mamhawhin miseriaji takhavəh nəsaninien kape Nanmın kape Kughen, kini tukrikwar ye nımraghien kapəriə. Yo jakher-pən kin In rəmhen kin yame Rımik rımırpen ta mə tukror.”

Kughen rımivəh Yesu mamvən ye neai
(Mak 16:19-20)

⁵⁰ Kini Yesu rımikır əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerkwau a Betani. Kini rımivəhsi-haktə kwermın mir maməhuak mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ⁵¹ Kini nıpig raməhuak hanə, mıpəh əriə. Kughen rıvəh In mamhaktə ye neai. ⁵² Kini kasəgnəgin In, mharerig pən Jerusalem, rikiria ragien. ⁵³ Kini nıpig mınə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

Jon

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kaseinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e ripəh niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In naorahi Jemes, kini iriu kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, mine 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə tukriskai, meinai kapəriə nhatətəyen ripəh niskaiyen.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Yesu rimamhə mamragh min, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. Jon in yemehua kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nipig nhajounien eikuə minə tukramua, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə mine kashatətə iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkwə kape Matiu mine Mak mine Luk kimirhipəh nirhiniyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuaturək nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

Nəgkiarien kape Kughen rimauə mor yermamə kin, in e Yesu

¹ Apa kupan əgkap, ye nirikakunien, Nəgkiarien rimnəmır ta. * Nəgkiarien e rimnamarə iriu Kughen. Kini Nəgkiarien e, in Kughen. ² Nipig Kughen ripəh hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriu Kughen. ³ Kini Kughen rimnor narimnar fam ye nəgkiarien a, kini narimnar fam yame Kughen rimnor, nar kirik min rikək yame Nəgkiarien a rimipəh norien. ⁴ In e, in Nuknei nimraghien, kini nimraghien e, in nikakien yame raməsia-pen narmamə mifam. ⁵ Nikakien a raməsia-pen nəpignəpien, kini nəpignəpien to ripəh napitayen.

⁶ Yermamə kirik yame Kughen rher-pə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.† ⁷ In rimnərer-ərhav mə tukrini-ərhav-pən nikakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfrakisien iran. ⁸ Pəh nien mə Jon in nikakien, mərig in rimauə əmə mə tukrini-ərhav nikakien a kimi narmamə m-fam. ⁹ [Nəgkiarien a rimauə ye tokrei tanə], kini in nikakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Nar apnəpik mə Kughen rimnor tokrei tanə ye Nəgkiarien a, kini rimnamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə kape tokrei tanə kimiseinein In. ¹¹ Rimauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərig narmamə yame In rimirpen əriə‡ kimnhaukreikin-pən nimeitairiə kim In, mhapəh nisorkeikeiyen In. ¹² Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhavəh In yerkirirə, rikirirə ragien tukun, mishatətə ye nhagin, kini In rameighan kin əriə mə tukhauə kwajikovə minə kape Kughen. ¹³ Pəh nien mə kwajikovə minə a kape Kughen kasarha-pə rəmhen kin yame kwajikovə minə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərigien kape yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərig kasarha wi min ye Kughen, ye kafan nəsaninien.

¹⁴ Nəgkiarien a rimauə yermamə mamarə kitawə min. Kimawə yimisəm kin nimrimawə nehuyeyen kafan. In e, in nehuyeyen kape Kwənkwan kirikianə Əmə, yame rimasi-pən ye Tatə Kughen. In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini rukwar min kin nəfrakisien.

¹⁵ Jon rimnərer-ərhav mamokrən apomh mīmə, “Yermamə e in e yame yimnamni mīmə, ‘Yo jakəkupən, kini kwan kirik min aikin yame tukripikwasig kin yo. Mərig In yerpirig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, mərig In rinarə rerin ta.’”

¹⁶ Kini In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini nipig m-fam In ravəhsi-pə nihuvəyen kafan kimi ətawə. ¹⁷ Ror məkneikin meinai Moses in swatuk kupan

* **1:1:** Nhad pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə “Nəgkiarien.” Əm-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13. **1:3:** Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2 **1:4:** Jon 5:26; 11:25; 14:6 **1:5:** Jon 9:5; 12:46 † **1:6:** Aposol Jon in rimirai nəkwəkwə e. Ror pisin ye Jon Baptaes. **1:9:** 1 Jon 2:8 ‡ **1:11:** Yesu rimauə pawk apa Isrel, mərig nemə Isrel, yame Kughen rimirpen əriə apa kupan, khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. **1:12:** Gal 3:16 **1:13:** Jon 3:5; 1 Pita 1:23 **1:14:** Fil 2:7; 1 Tim 3:16

yame Kughen rimivəhsi-pə loa kimi ətawə, mərig Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramautə-pə kin kafan niहुवəyən mine nəfrakisien kimi ətawə.

¹⁸ Narmamə to khapəh nisəmien Kughen. Mərig Tini Kwənkwan Kirikianə Əmə, yame ramərer ye nıkar Kughen, in Kughen. In rımmor əpu Kughen kimi ətawə kini kitawə kharkun In.

*Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo
(Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)*

¹⁹ Kini nəməhuə minə tiksın ye kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnisarə Jerusalem, kisher-pən kin pris tiksın mine Lifaet^S tiksın mə tukhavən misəm Jon Baptaes misaiyoh in mhama, “Eh. ?Ik naha yermamə?” Ror məkneikin, Jon rımini-ərhav in. ²⁰ Nıpig kimisaiyoh in mə in pa, in rıpəh nerkwaiğien kin, mərig rımini-pən atuətuk əmə in tuk əriə mımə, “Pəh nien mə yo Kristo yame Kughen rımini mə tukrher-pə kin.”

²¹ Kini iriə kimnhani mhama, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kini ik pa? ?Ik Elaeja uə?” Mərig Jon rımə, “Nıkam. Pəh nien mə yo Elaeja.”

Kini iriə kimisaiyoh min in mhama, “?Tukmə pəh nien mə ik Elaeja, kini ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kimini kupan mə tukruə uə?”

Mərig Jon rımə, “Nıkam.”

²² Kini iriə kimnhani mhama, “Ik takaməkeikei mini-ərhav ik kimi əmawə, pəh kimawə jakhavən mhani-əsah-pən kimi narmamə yamə mine kimisher-pə kin əmawə.”

²³ Kini rini-pən tuk əriə mımə, “Yo e yermamə yame profet Aesea rımini-ərhav ta kupan mə,

“Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tıpəvsik mamni mımə, “Kimiə taksor huvə swatuk kape Kughen Yerमारु.””

²⁴ Kini Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tiksın min khauə apaikin, ²⁵ misaiyoh-pən Jon mhama, “?Tukmə pəh nien mə Ik Kristo, kini pəh nien mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame kimisəvsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamə?”

²⁶ Kini Jon rhorpın nəgkiarieren kapəriə mımə, “Yo yakamor baptaes ye narmamə ye nu, mərig yermamə kirik ramərer ye kwerkwan irəmıə yame nakseinein In. ²⁷ Yo yakaməkupan, kwən a tukrikwasig, mərig In yerpirig, kini yo yetanə əmə. Yəkpəh nəmhenien tuk nırisin-tayen sandel kafan.”

²⁸ Narımmar a rımmor əfrakis apa yerkwanu kirik, kamni kimə Betani. In apa nıkar nu Jordan pən- apa ikin Jon rımmor baptaes ye narmamə ikin.

Yesu In rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen

²⁹ Kani rikwamer kin, Jon rımməm Yesu raməriwək mamua, kini rini-ərhav mımə, “! Ei! !Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukririsin ta narpinien kape norien has minə kape narmamə ye tokrei tanə. ³⁰ Yermamə e in e yımmaməvsao kin kimi əmiə mımə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin tukrikwasig kin yo. Mərig In yerpirig rapita yo. Meinai nıpig yımipəh hanə narhayen, In rınarə rerin ta.’

³¹ Nıpig yo yımmaməvsao kin In, kini yo min meinein mə In pa; mərig yımauə mor baptaes ye narmamə ye nu mə jakor əpu kwən a kimi kwənərəus minə kape Isrel.”

³²⁻³³ Kini ai, Jon rımmərə-ərhav mamni min mımə, “Kughen rımmher-pə kin yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kin nu, kini nıpig yımmaməvsao kin in, yo min yımməinein mə kwən ai in a. Mərig Kughen rımini-pə tuk yo mımə, ‘Takəm Nanmin kafak tukreiwaiyu mərəp-pən ye yermamə kirik. Kini kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmin Rhakə.’ Kini ai, yımməm Nanmin Kape Kughen risi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meiwaiyu məkwəpə-pən ye yermamə kirik. ³⁴ Yımməm atuətuk nar a, kini mərəp-ərhav mamni-ərhav mımə, ‘Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.’”

Yesu rımirpen kafan tiksın narmamə

³⁵ Kani rikwamer kin, Jon rımvən min apaikin irisir yermamə kiraru kafan. ³⁶ Kini məm Yesu raməriwək ye swatuk mamua, kini rini-pən tuk əriu mımə, “!Eh! !Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip kape Kughen.”

³⁷ Kafan yermamə mir kimıwəriğ nəgkiarieren a, mwərəp, mirakwasig kin Yesu. ³⁸ Kini Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rımə, “!Eh! Kwərə mir. ?Nəkawarha-kin naha?”

Kini iriu krəmə, “Rabae. ?Nakamarə hiə?” (Nəgkiarieren e rabae, nıpran ramni mə “yhajoun”).

1:17: Rom 5:21 1:18: 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4 S 1:19: Lifaet in yamehuə kape nəhuakien kape nəmə Isrel. Əm-ru diksoneri. 1:21: Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 1:21: Dut 18:15 1:29: Hib 9:22,26
1:30: Jon 1:15,27

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mīmə, “Pəh krhivən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin.” Kini iriu kimirakwasig kin, mirhuvən, kini mwəm ikin ramarə ikin. Ipakə mirh rivə, irisir min kimnarhamir mirheriaji rəpignəp.

⁴⁰ Kwərə mir a kirik rinnərig nəgkiarien yame Jon rimini marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita. ⁴¹ Məkneikin, Andru rimavən məm piauni Saemon, rikir mirəuə, kini mini-pən tukun mīmə, “!Eh! Yaknəm ta Mesaea.” (Nəgkiarien e Mesaea, nıpran rimə “Kristo,” yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin). ⁴² Kini Andru rikir Saemon miravən miwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mīmə, “Ik e Saemon, kwajikovə kape Jon. Mərig taktakun ai, tukokrən kin ik kimə ‘Kefas.’” (Nhag e Kefas, nıpran ramni mə kapier. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris kamni kimə Pita).

Yesu rimirpen Filip mine Nataniel

⁴³ Kəni rikwamer kin, Yesu rikin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kini məm kwən kirik, nhagin e Filip, mini-pən tukun mīmə, “Yuə mikwasig kin Yo.” ⁴⁴ Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mine Pita. ⁴⁵ Kini Filip rivən məm Nataniel mīmə, “Kimawə yakwəsəm kwən əpera, yame Moses rimnaməvsao kin ye nəgkiarien kape loa, in yermamə yame profet minə kimisəvsao kin, kini In yemə Nasaret, ji Josef. Nhagin e Yesu.”

⁴⁶ Mərig əmə Nataniel rimə, “?Rhawor? Nar huvə kirik to rıpəh nisi-pəniən e Nasaret.”

Mərig Filip rimə, “Ita. Yuə məm-ru.”

⁴⁷ Kini Yesu rinnəm Nataniel raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mīmə, “Kwən e, in kwənərəus atuətuk kape Isrel. In reinein neikuəyen.”

⁴⁸ Əmaikin, Nataniel raiyoh Yesu mīmə, “?Rhawor nakirkun yo?”

Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yimnəm ik nakamkwətə ye tikimkimi nai*, kwasig ikin Filip rokrən kin ik.”

⁴⁹ Kini Nataniel rimə, “Yhajoun. !Ik Ji Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape Isrel!”

⁵⁰ Kini Yesu rimini-pən tukun mīmə, “?Nakamni nəfrakisien irak meinai yakməni əmə mə yaknəm ta ik, nıpig nimnamkwətə ye tikimkimi nai? Ik takpiəm nar ehua minə rapita yame.”

⁵¹ Kini mini min mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, takpiəm napuə tukrək wag, kini agelo minə kape Kughen tukshaktə mhavən ye neiai, miseiwaiyu-pə tuk Yo, Ji Yermamə.”

2

Yesu rimukreikin nu ruə mor waen kin

¹ Kəni nahu kin, kimnər narkurəkien kirik apa Kena, yerkwanu kirik apa Galili. Kini mama kape Yesu rimavən ye narkurəkien a. ² Kini kimnokrən min kin Yesu mine kafan narmamə minə mə tukhavən min ye narkurəkien a. ³ Əmaikin, narmamə kimnhanim fam waen, kini mama kape Yesu rimini-pən tukun mīmə, “Nitawə waen ruikək.”

⁴ Mərig Yesu rimə, “Piahuarə apə. ?Rhawor nakamaiyoh-pə kin nar e kimi Yo? Rıpəh hanə norien nıpig kafak.”

⁵ Mərig kafan mama rimini-pən tuk yorwok minə aikin mīmə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.” ⁶ Kimnətu jag ehua sikis aikin, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuksərav ikin, mə tukhapəh nisəmkəmikien ye nımrı Kughen. Kimnər jag minə a kin kapier. Kirkun nıvi-pəniən galon twenti faef ye kirikianə kirikianə.*

⁷ Kini Yesu rini-pən tuk yorwok minə mə, “Havi-pən nu ye tikikwipir minə e.” Kimnhavən mhavi-pən nu irəriə kisokrig huva. Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Havi-ta nu tiksın, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kimi yemehua kape nəviginien.” ⁸ Kini kimnhavən kasor.

⁹ Kini yemehua kape nəviginien riminim əsigəvin, mərig nu rinor ta waen kin. Kini reinein mə kimivəhs hiə waen e. Mərig narmamə yamə mine kimnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kini yemehua kape nəviginien rimnokrən kin yermamə yame rimnarkurək pə pə əmə, ¹⁰ mini-pən tukun mīmə, “Tukmə nəviginien ehua kirik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuvə pik, kini narmamə kamhanim ripsaah, misapı kin, kini ai, kipivəhsi-ərhav yame rıpəh nihuvə-pikien. Mərig yakaməm mə ik nımnərəhu karin yame rhuvə rapita, raməmir meriaji nakpihavəhsi-ərhav ai taktakun.”

¹¹ Kini nımtətien yame Yesu rimnər apa Kena ye Galili in nımtətien yame In rimnəkupən mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə tımtim iran.

Yesu rimnəkəu ye rhav narmamə yamə mine kasor nar apnəpig ye nımə ehua kape Kughen (Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

1:42: Mat 16:18 1:47: Jen 27:30-36; 31:26; 32:28

kamni kimə fig;” kwənkwan rheiəkən.

1:51: Jen 28:12

* 1:48: Nəgkiarien kape Gris ramni “tikimkimi nai kirik

* 2:6: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “Kirkun nıvi-pəniən

‘metrete’ kiraru uə kisısər.”

¹² Kini ai, Yesu rimneiwaiyu mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mine naorahini minə mine kafan narmamə minə. Misarə kape nipig kwakwə əmə aikin.

¹³ Kini nipig kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ruauə ipakə, kini Yesu rimnhaktə mivən Jerusalem. ¹⁴ Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, mine sipsip minə, mine mak ye tanə minə. Məmə narmamə tiksın kasor jenis ye mane. ¹⁵ İmaikin Yesu rimavan mirəh təvrə kirik, mərər məmarkis kau mine sipsip minə kin, maməkə ərhav narmamə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin mane kape narmamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pisin pisin minə ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol minə kapəriə. ¹⁶ Kini mamhek narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə minə, “Hapik narimnar minə e mhatərhav. Hapəh nisorien Nimə kape Rimik rəmhen kin nimə kape norien maket.”

¹⁷ Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nəgkiarinen kirik ye Nəkwəkəwə kape Kughen yame ramni mə,

“Narmamə tuksəmakin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nimə, kini mamarkut pik mə narimnar m-fam aikin tukratuatuk.”

¹⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhamə, “!Ah! Pa nhagin rimivəh-sipre nehuəyen kimik mə takor narimnar minə e? Or-ru nımtətien kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfrakisien kafam nəsaninien ramsi-pən ye rao ye neai.”

¹⁹ Mərig Yesu rimə, “İta. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen, kini ye nipig yame ramor kisisər kin, jakherig min mərip.”

²⁰ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khamə, “Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran mine mivhirəkin min ye nipig kisisər əmə?”

²¹ (Mərig nipig Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In raməgkiar atuk əmə iran. ²² Kini kwasig ikin, nipig In rimamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nəgkiarinen e yame ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini iriə kimnhani nəfrakisien ye Nəkwəkəwə kape Kughen mine nəgkiarinen yame Yesu rimini-ərhav).

Yesu ruirkun ta nətərigien kape narmamə

²³ Mərig nipig Yesu rimnamarə apa Jerusalem, ye nipig kape nəviginien kape Pasova, narmamə khapsaah kimisəm In rimnor nımtətien tiksın, kini khani nəfrakisien iran. ²⁴ Mərig Yesu rimipəh niniyen nəfrakisien irəriə, meinai In ruirkun nərigien kapəriə. ²⁵ Yermamə kirik to ripəh nini-pənien nərigien kafan tukun, mərig In ruirkun ta narimnar fam yame ramswiin yerki narmamə.

3

Nikodimas rimavən məm Yesu

¹ Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuə kirik ye kaonsel kape nəmə Isrel. ² Kini nipig kirik, yenpig, in rimavan mə tukrəgkiar iriu Yesu, mımə, “Yhajoun. Kimawə yakharkun mə ik yhajoun kirik yame Kughen rimnher-pə kin ik nakuə, meinai Kughen ripipəh nəmirien tuk İk, nakpipəh norien nımtətien minə e.”

³ Kini Yesu rhorpin nəgkiarinen kafan mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə, tukmə yermamə ripəh narhayen yame ror kiraru kin, to ripəh narəyen ye narmaruyen kape Kughen.”

⁴ Nikodimas rinərig nəgkiarinen a, rakur, maiyoh In mımə, “?Yermamə tukrhawor-pən iran mine marha yame ror kiraru kin? To ripəh nırerig-pən-minien ye tip mama, marha min.”

⁵ Kini Yesu rimini-pən tukun mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə, tukmə yermamə ripəh narhayen ye nu mine ye Nanmin kape Kughen, tukripəh nivənien mamə ye narmaruyen kape Kughen. ⁶ Yermamə rameimək əmə kin yermamə mor nipran ramragh; mərig Nanmin kape Kughen əmə rirkun norien nanmi yermamə ramragh. ⁷ Takpəh nakurien tuk nəgkiarinen kafak yame yimini-pre tuk ik mə, “Takaməkeikei marha wi min.” ⁸ Rəmhen əmə kin nımatəg. Nımatəg ramavən, mamvən ikin yame rorkeikei mə tukrivən-pən ikin. Nakərig nımatəg ramavən, nakeinein mə ramsipkaa, uə ramvən hiə. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə khapəh nisəmien Nanmin kape Kughen, mərig kasəm əmə wok kafan ye nımraghien kape narmamə yamə mine kasarha wi min.”

⁹ Mərig Nikodimas rimini-pən tuk Yesu mımə, “Nar e nakamni rəutən pik. ?Tukrhawor pən iran mine mitərhav-pə?”

¹⁰ Kini Yesu rimə, “İk yhajoun kirik kape nəmə Isrel. ?Rhawor nakeinein narimnar minə e? ¹¹ Yakamni əfrakis tuk ik mə kimawə kafak narmamə minə yakharkun narimnar minə mamhani-ərhav, misəvsao kin narimnar yamə yakwəsəm ta. Mərig kimia nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarinen kapəmawə. ¹² Yo yakamni pawk əmə narimnar kape

tokrei tanə, mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. Tukmə ror məkneikin, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien ye nikarin kape narimnar kape rao ye neai. ¹³ Mərig yermamə kirik rikək yame ruavən ta apa ye rao ye neai. Mərig Yo pisin əmə, Ji Yermamə, yaksi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, mirkun nəvsaoyen kin.

¹⁴ “Apa kupan, Moses rimnamarə ye tipəvsik, miruk haktə nar yame rimnor misigovin snek kin, miruk haktə ye nai.* Kini ye norien kirikianə əmə min, tukruk haktə min Yo, Ji Yermamə, ¹⁵ mə narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien irak tukhavəh nimraghien rerin. ¹⁶ Ror məkneikin meinai Kughen rorkeikei narmamə m-fam ye tanimtanə mher-pə kin Yo, Tini kwənkwan kirikianə əmə, mə narmamə yamə mine kashatətə irak, tukhapəh nhamhayen, mərig tukhavəh nimraghien rerin. ¹⁷ Pəh nien mə Kughen rimnher-pə kin Yo Tini mə jakuə mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Mərig rimnher-pə kin mə Yo jakuə mor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanimtanə.

¹⁸ “Narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukripəh nivəhsi-pəniyen narpinien kimi əriə; mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyien irak, Kughen ruini ta narpinien kapəriə, meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, Ji Kughen Kwənkwan kirikianə əmə. ¹⁹ Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə meinai nikakien ruauə ta ye tokrei tanə, mərig iriə khapəh nisorkeikeiyen nikakien. Kasorkeikei əmə nəpignəpien, meinai nipig m-fam, norien kapəriə ramahas. ²⁰ Narmamə yamə mine kasor norien has kasəməkin nikakien. To khapəh nhavəniyen aikin rakhak ikin, meinai khapəh nisorien mə nikakien tukrəsia-pən norien kapəriə.

²¹ “Mərig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape nəfrakisien tukasərer aikin rakhak ikin, mə nikakien a tukrəsia-pən norien kapəriə, mhajoun mə naha nhagin yame kasor, kasor ye nəsaninien əmə kape Kughen.”

Jon Baptaes raməgkiar ye Yesu

²² Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək misavən apa Judia, misarə iriə nəmə aikin. Kini In rimnor baptaes ye narmamə. ²³ Mərig ye nipig a, Jon rimnor baptaes ye narmamə apa Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rimnor baptaes ye narmamə apaikin meinai nu rehuə aikin. Kini narmamə kimnhauə pik mə Jon tukror baptaes irəriə. ²⁴ Ye nipig a, kipəh hanə nivəhsi-pəniyen Jon ye kalabus.

²⁵ Kini narmamə tiksın kape Jon kimasotgoh iriə yemə Isrel kirik, ye nikarin kape nərvayen mə tukror narmamə khapəh nisəmkamikien ye nimri Kughen. ²⁶ Kini kimnhavan misəm Jon mhamə, “Yhajoun. Ik nakirkun kwən a kupan kimiru min apa nikar nu Jodan pən. Kini ik nimnərer-ərhav minə-ərhav pən In tuk narmamə. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kini narmamə m-fam kamhavən masəm.”

²⁷ Kini Jon rimni-pən tuk əriə minə, “Narmamə kharkun əmə nisorien narimnar yame Kughen ravəhsi-pən nəsaninien kimi əriə tuk norien. ²⁸ Kimiə e nakasərer tuk yo. Kimiə nakharkun huvə mə yakməni minə, ‘Pəh nien mə Yo Kristo.’ Mərig Kughen rimnher-pə kin yo mə jakəkupən muə, kini Kristo tukripikwasig. ²⁹ Yakmə jakni-pre nuhpikinien kirik. Yermamə yame tukrarkurək ye piraovin kirik, piraovin a tukrəri-pən əmə in. Kini kwən a, in minə tiksın kaseito kin in mə tukruə ye lafet kape narkurəkien, kini rikiriə ragien tukun, kasərer masarha-kin in mə tukruə ye swatuk. Kini nipig tuk səm in ramuə, rikiriə tukragien. Kini yermamə yame tukrarkurək, yo e in kirik yame yakamərer mameito kin, mamarha-kin in mə jakravən ye nəviginien kape narkurəkien. Kini taktakun ai, yimnərig nəvsaoyen kin Kristo mə ruauə ta, kini rikik ragien pik. ³⁰ In tukraməkeikei muə mə In yerpərig rapita yo; kini yo jakaməkeikei meiwaiyu.

³¹ “Yermamə yame ramsi-pən ye Rao ye Neai In yerpərig rapita narmamə m-fam. Yermamə yame ramsi-pə əmə ye tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kini rirkun əmə niniyen narimnar kape tokrei tanə. Mərig yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai In yerpərig rapita narmamə m-fam. ³² In mamərer-ərhav tuk minə-ərhavayen narimnar yame rimnəm minərig ta, mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³³ Kini mərig yermamə yame ravəh kafan nəgkiarien kini mamni nəfrakisien iran, in ramni-ərhav mə nəgkiarien yame Kughen ramni, in nəfrakisien. ³⁴ Ror məkneikin meinai yermamə yame Kughen rimnher-pə kin mə tukruə, In ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kitawə

* **3:14:** In apa kupan Moses rimikir ərhav nəmə Isrel ye kwermi nəmə Ijip, mərig nəmə Isrel kimnhani hah Moses mine Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mine kasəkwəpəh, kimisəs əriə. Kini narmamə yamə mine kisarha-pən masəm nar yame ramsigovin snek, yame Moses rimiruk haktə, kamhamragh. Mərig yamə mine khapəh nisarha-pəniyen misəm nanmi snek, kamhamhə. Əm-ru stori ye Nam 21:4-9. Ikin e Yesu ramni mə snek ramuh nuhpikinien kin nəmhayen kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kimiruk haktə in, kini narmamə yamə mine kisarha-pən misəm, kamhamragh. **3:14:** Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24 **3:16:** Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10

kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarinen kape Kughen meinai Nanmin kape Kughen rehuə pik iran. ³⁵ Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini məəhu-pən narimnar fam əgkap ye kwermın. ³⁶ Narmamə yamə mine kamhani nəfraksien ye Ji Kughen e, iriə tukhavəh nımraghien rerin. Mərig narmamə yamə mine kasəpəh In to khapəh nhavəh yen nımraghien rerin, meinai Kughen tukror niemhaa kimi əriə kape rerin.”

4

Yesu ruirkun ta norien kape pian Sameria kirik

¹ Farisi minə kimisərig nəgkiarinen mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriə khapsaah. Namba irəriə ripsaah rapita narmamə kape Jon minə. ² (Mərig nəfraksien mə pəh nien mə Yesu rimmor baptaes irəriə, mərig narmamə kafan minə kimisor baptaes ye narmamə.) ³ Kini nıpig Yesu rimmərig mə Farisi minə kimisərig nəvsaoyen kin, rimitərhav Judia mirerig-pən apa Galili.

⁴ Rimə tukruvin apa Galili, mərig provins e Sameria ramərer əkupan. ⁵ Kini ritərhav-pə ye taon kirik ye Sameria, kamni kimə Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kirik yame Jakob rımivəhsi-pən kimi tını a Josef apa kupan. ⁶ İkin aikın a, huaru Jakob rımikır kwətig nu kirik kafan. Yesu rimməriwək rapomh ikin minəpəu, kini muə məkwətə-pən ye nıkar kwətig nu a, mamapis, yerkwəiha.

⁷⁻⁸ Kini kafan narmamə minə kimnhavən apa taon, mə tukhavəh nımri nəviginien. Kini pian Sameria kirik ramuə mə tukrırək nu. Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Eh. Ruk nu mivəhsi-pə kimi Yo.”

⁹ Kini pian Sameria a rini-pən tukun mə, “!Eh! İk yemə İsrəl, kini yo pian Sameria. ? Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?” Ramni məknakin meinai nəmə İsrəl kapəriə kirik nar kirik rikək tuk nar Sameria.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “İk nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein min Yo. Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpırkun, nakpıaiyoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpıvəhsi-pre nu miragh.”

¹¹ Kini pian a rini-pən tukun mımə, “Yeməhuə. İk kafam tikikwıpir rikək, kini kwətig nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-pən iran mine mırək nu mıragh e yame nakamni? ¹² Apa kupan, rıptawə Jakob rımmamruk nu eikın e nin mine ni kafan kwajıkovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai, meighan-pə kin kwətig nu e mə nitawə. ?Mərig rhawor? ?Nakmə ik nakehuə rapita rıptawə Jakob, uə?”

¹³ Kini Yesu rımını-pən tukun mə, “Narmamə yamə mine kamhanım nu ye kwətigin e, tukasəkeikei misəkkwakwə min. ¹⁴ Mərig narmamə yamə mine tukhanım nu mıragh yame yakvəhsi-pən kimi əriə, to khapəh nisəkwakwə-min-ien tuk nıpig kirik. Nu yame jakvəhsi-pən kimi əriə, in rəmhen kin nımri nu kirik yame ramkwor-kwər apa yerkin nıpig m-fam mamaiyu, mivəh-si-pən nımraghien rerin kimin.”

¹⁵ Kini pian a rini-pən tukun mımə, “Yeməhuə. Vəh-si-pə-ru nu en kimi yo, mə jakpəh nəkwakwə-min-ien, pəh jakpəh nuə-minien ikin e mırək nu ye kwətigin e.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Yuvən mokrən kin kafam huaru, mırəuə.”

¹⁷ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rikək.”

Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Nakaməfrakis mə kafam huaru rikək. ¹⁸ Meinai ik, naknəri-pən ta narman kirkırıp, kini yerman yame nakwarə kwis a taktakun, pəh nien mə kafam atuatak yerman. Nakwəni mə kafam yerman rikək, nəfrakis.”

¹⁹ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Yeməhuə, yakwırkun mə ik profet kirik kape Kughen. ²⁰ Rıptawə minə kupan, iriə kimishaktə-pə ye tukwas e [kırəu kawərer ikin,*] masəhuak kimi Kughen. Mərig kimiə nəmə İsrəl nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa Jerusalem kaməhuak.”

²¹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piəhuaru. İk takaməkeikei mını nəfraksien ye kafak nəgkiarinen. Nıpig aikın tukruə yame narmamə m-fam takhapəh nisəhuak-əmə-yen kimi Tatə Kughen ikin e ye tukwas e, mhapəh nisəhuak-əmə-yen apa Jerusalem. ²² Kimiə nəmə Sameria, naksəhuak pawk kimi Kughen, mərig nakseinein In. Kughen kimawə nəmə İsrəl yakasəhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivəh mıragh narmamə iran, ramsi-pə irəmawə. ²³ Nıpig ramuə - kini ruəuə ta - yame Nanmin kape Kughen tukrasitu ye nəməhuak əfrakis minə, mor əriə tukharkun huvə Kughen, mə In Kughen əfrakis, mamor əriə taksəhuak kimin yerkirıə mımə. Meinai Tatə Kughen In rorkeikei nəməhuak yamə mine kasəhuak əfrakis kimin. ²⁴ Kughen rıpəh norien rəmhen kin nıprai yerməmə. In nanmin. Ror pən, narmamə yamə mine khamə taksəhuak kimin

tukasækeikei masæhuak kimin yerkiria m-fam, ye norien yame Nanmin kape Kughen ramasitu iraria, mæ tukharkun mæ In Kughen æfrakis.”

²⁵ Kini pian a rini-pæn tukun mimæ, “Yo yakwirkun mæ Mesaea tukramækeikei muæ. In e, kamokran kin In kimæ Kristo. Kini nipig yame In tukruæ iran, In tukrhoprai fam niprai nægkiarinen minæ kimi ætawæ.”

²⁶ Kini Yesu rimini-pæn tukun mæ, “Yo e yakamægkiar kimik, Yo e Kristo.”

²⁷ Mækneikin, narmamæ kafan minæ kimnharerig-pæ min tukun. Masæm ramægkiar kimi piraovin kirik, kisakur. Mærig khapæh nisaiyohyen Yesu mæ rhawor mamægkiar kimi pian a, mæ rorkeikei naha.

²⁸ Kini pian a, ræpæsi kafan tikikwipir, marar mamvæn apa ye taon. Mamævsao kin kimi narmamæ mimæ, ²⁹ “Eh. Havæn-ru misæm kwæn kirik aikin a, In ruirkun ta norien has minæ fam yamæ mine yimmamor ye nimraghien kafak mamni-pæ tuk yo. ?Tukmæ ror in Kristo, uæ?” ³⁰ Kini narmamæ khatærhav ye taon, mhavæn mæ tuksæm Yesu.

Yesu rimini nuhpikiniyen ye næviginiyen

³¹ Ye nipig a, narmamæ kape Yesu minæ kasækeikei kimin mhamæ, “Yhajoun, ævigin.”

³² Mærig In rini-pæn tuk æria mæ, “Yo, nak aikin næviginiyen yame kimia nakseinein.”

³³ Mækneikin, kafan narmamæ minæ kimsaiyoh æria minæ mhamæ, “?Rhawor? ?Tukmæ ror yermamæ kirik rivæhsi-pæn nan kirik næviginiyen uæ?”

³⁴ Mærig Yesu rini-pæn tuk æria mæ, “Kughen rimnher-pæ kin Yo yakua, kini næviginiyen nak ror mækneikin, mæ jakamor narimnar fam yame Kughen rorkeikei. Kini yakamor fam wok yamæ minæ In rimnher-pæ kin Yo mæ jakor, mor naunin ye kafan wok.

³⁵ “Sætærig-ru kin niprai nuhpikiniyen yame jakni-pre tuk æmia mæ, ‘Makuæ kuas tukruæ mivæn, ror nipig kape nivæhyen næsimien.’ Mærig Yo yakamni-pre tuk æmia mæ sarha-pæn ru, misæm-ru næsimien. Ruæmruæ ta.

³⁶ “Tukmæ nakhavah kafak nægkiarinen, jakvæhsi-pre nærokien kimi æmia ræmhen kin yame yemehua kape næsimien tukrærok narmamæ yamæ mine kasor wok ye næsimien kafan. Nipig nakasor wok, naksasitu ye narmamæ mæ tukhavæh nimraghien rerin. Yakamni-ærhav nægkiarinen kape Kughen ræmhen æmæ kin yame yermamæ ramsuv kweru nai. Kini kimia naksasitu ye narmamæ mæ tukhavæh nægkiarinen kafak, ræmhen kin yame kavah næviginiyen ye næsimien. Nipig tukmæ narmamæ tukhavæh nægkiarinen kafak, kitawæ kwis tuksagien. ³⁷ Ræmhen kin nægkiarinen kirik kamni kimæ, ‘Yermamæ kirik ramsuv kweru nai, kini yermamæ pisin kirik ravæh kwænkwan.’ ³⁸ Yakamher-pre kin æmia mæ taksasitu ye narmamæ mæ tukhavæh nægkiarinen kafak. Mærig pæh nien mæ kimia nimnhasuv kweru nai. Næmæ pisin kimsækupæn masæmnhakw tuk nisuvyen kweru nai. Kimia takharhi kwænkwai næviginiyen ye næsimien yame iria kimnhasuv.”

Næmæ Sameria khapsaah kamhani næfrakisien ye Yesu

³⁹ Pian a rimini-ærhav mæ Yesu ruirkun ta norien has minæ fam yame ramor ye nimraghien kafan, kini næmæ Sameria khapsaah ye taon a kimsærig, mhani næfrakisien ye Yesu. ⁴⁰ Kini nipig næmæ Sameria kimnhavæn misæm In, masækeikei kimin mæ iria min. Kini Yesu rivæn iria miria misaræ kape nipig kiraru. ⁴¹ Kini In ramægkiar kimi æria, narmamæ khapsaah khani næfrakisien iran. ⁴² Mhani-pæn tuk pian a mhamæ, “Apa kupan, kimawæ yimnhani næfrakisien iran tuk nævsaoyen yame ik nimini-æsav-pæ tuk æmawæ. Mærig taktakun ai, yakamhani næfrakisien iran meinai yimisærig kafan nægkiarinen, kini mharkun æfrakis mæ in Yermamæ yame tukrivæh miragh narmamæ ye tanimntanæ.”

Yesu rimnor huvæ kwajikovæ kape yemehua kirik

⁴³ Yesu rimnamaræ mivæh ta nipig kiraru, kini ai mitærhav mivæn [iman ikin] apa provins Galili. ⁴⁴ (Mærig apa kupan in rimnamni mæ, “Tukmæ profet kirik kape Kughen, narmamæ iman ikin tukhapæh nhasiayen In.”) ⁴⁵ Kini nipig Yesu ritærhav-pæ Galili, narmamæ aikin kimnhani vi vi In meiani in apa kupan iria min kimnhavæn Jerusalem masor lafet kape Pasova, kini misæm narimnar yame In rimnor aikin. ⁴⁶ Ror pæn, rimavæn min apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikin a kupan, In rimnor nu rukreikin muæ mor waen kin. Kini yemehua kirik ramaræ apa taon pisin kirik e Kapaneam, kafan kwajikovæ ramha. ⁴⁷ Kini yemehua a rimnærig mæ Yesu ruatærhav Judia mamuæ e Galili, mækneikin rivæn mæm Yesu, mamækeikei kimin mæ tukrivæn apa Kapaneam mor huvæ kafan kwajikovæ. Meinai kafan kwajikovæ, nimhøyen rineriaji.

⁴⁸ Kini Yesu rini-pæn tuk kwæn a mimæ, “!Ah! !To nakpihapæh nisæmien nimtætien, to nakpihapæh nhaniyen næfrakisien irak!”

⁴⁹ Kini kwæn a rimæ, “Yemehua. Pæh kwhai miren æmæ miravæn miwæm tamæ rimha.”

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Ita. Rerig-pən tukun. Kafam kwajikovə rinasanin ta.”

Kini kwən a rimini nāfrakisien ye nāgkiarinen kape Yesu, mirerig-pən tuk kafan kwajikovə.
⁵¹ Nīpig raməriwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok minə, kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rinasanin.”

⁵² Kini in raiyoh-pən əriə mīmə, “?Rimnəsanin ye naha nīpig atuatuk?”

Khani-pən tukun mhamə, “Nəpən-əpanien riemniwaiyu e niəv, ye wan klok, mirh rinəkəkin.”

⁵³ Kini kwən a ruirkun mə ye nīpig atuatuk a, Yesu rinamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rinasanin.” In mine kafan narmamə minə kimnhani nāfrakisien ye Yesu. ⁵⁴ In e nīmətəien yame ror kīraru kin yame Yesu rimnor apa Galili, nīpig rimasi-pən apa Judia.

5

Yesu rimnor huvə yermamə kirik apa Betsata

¹ Kasarə mamhəvən, Yesu rimnhaktə mivən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kirik kape nəmə Isrel. ² Ipakə tuk kwəruə kirik kape Jerusalem, kamni kimə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehə kirik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nāgkiarinen kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata. Nīmə kirik ramərər ipakə tuk nu a. Nīmə a, nīpərin kirkirip iruə ikin narmamə kasəkwətə ikin. ³ Narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kasəkwətə aikin. Tiksin, nīmriə rīpīs. Tiksin, nihuriə rahas. Tiksin nikariə rimhə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukrikiu, ⁴ meinai nīpig kirik, agelo kape Kughen ramuə, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nīpig a, yermamə yame raməkupan mamar ye nu a, nar apnapig mə ravəh naha nəmhayen, mərīg tukrəsənin.* ⁵ Kini kwən kirik aikin, ramhə mivəh newk toti eit. ⁶ Kini Yesu rəm kwən a raməmīr, rīrkun mə kwən a rimivəh ta nəmhayen tu. Kini raiyoh in mīmə, “?Nakmə takəsanin?”

⁷ Kini kwən a yame ramhə rini-pən tukun mīmə, “Yemehuə. Yermamə kirik rikək yame tukriəh yo meiwaiyu ye nəkwai nu nīpig tukramkiu-kīu. Nīpig m-fam yakamarkut pik mə jakəkupən mar ye nu, mərīg narmamə tiksin kasəkupən kin yo, misar.”

⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “!Erer! Mərpəvin-ərpəvin nimhakuə kafam mirəh mamvən.” ⁹ Kini taktakun əmə kwən ai ruahuvə min. Mərpəvin-ərpəvin kafan nimhakuə mirəh mamvən.

Nar a kimnor ye Sabat. ¹⁰ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimishek kwən a yame rimnəsanin, mhamə, “Ah. Sabat e tōwei; kini rīpəh natuatuken ye loa kapətawə mə takrəh kafam nimhakuə ye nīpig e taktakun.”

¹¹ Kini in rini-pən tuk əriə mə, “Mərīg kwən a yame rimnor huvə yo rimini-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nimhakuə kafak mameriwək mamvən.”

¹² Kini iriə kimisaiyoh in mhamə, “?Pa rimini-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nimhakuə mirəh mameriwək mamvən?”

¹³ Mərīg kwən a rimneinein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kini Yesu rimnap ta irəriə.

¹⁴ Kini kwasig ikin, Yesu rimnəm min kwən a ramkwətə ye Nīmə Ehuə kape Kughen, kini rini-pən tukun mə, “!Eh! !Em-ru! Naknəsanin ta. Mərīg takamərīg ik mə takəpəh nor-minien təvhagə has, tamə, nəmhayen kirik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

¹⁵ Məkneikin kwən ai rimavən mini-əshpən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mīmə, “Kwən e yame rimnor huvə yo, nhagin e Yesu.”

¹⁶ Ror məkneikin, nəmə Isrel kimisor ahas pən kimi Yesu, meinai kimisəm mə In rimnor wok ye Sabat. ¹⁷ Mərīg Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Rimik Kughen ramor wok nīpig m-fam, kini Yo min yakamor wok ye nīpig m-fam.”

¹⁸ Yesu raməgkiar məkna, nəmehuə kape nəmə Isrel kimisarkut pik mə tukshōpni In. Meinai kimisəm mə rimnakapir Sabat kini mor nar kirik min yame rahas rapita, in e, rimini mə Rimni atuatuk e Kughen, kini In min Kughen.

Ji Kughen ravəhsi-pə nimraghien

¹⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, Ji Kughen reinein norien nar kirik ye kafan atuk nətarigien. Rirkun əmə norien narimnar yamə mine Tatə Kughen ramor, meinai narimnar fam yame Tatə Kughen ramor, Tini min tukraməkēkēi mamor. ²⁰ Meinai Tatə Kughen rorkeikēi pik Tini, kini mamhajoun In kin narimnar fam yame In tukror. Kini tukripihajoun min narimnar yamə mine khahuvə misapita, taksəm naksakur. ²¹ Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rirkun norien narmamə yamə mine kamhamhə khamragh min. Ye norien kirikianə əmə min, Tini rirkun nivəhsi-pənien

* **54:** Nāgkiarinen ye v. 4 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis nāgkiarinen ikin e, ua nikam. **5:10:** Jer 17:21 **5:17:** Jon 14:10 **5:18:** Jon 10:30,33; 19:7 **5:19:** Jon 14:10

nimraghien kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. ²² Meinai pəh nien mə Kughen tukrəkir narmamə; mərig Tatə Kughen rimivəh-si pən nehuəyən kimi Tini mə In tukrəkir narmamə, ²³ mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame ripəh nisaiyen Tini, to ripəh nisaiyen Tatə Kughen e yame rimnher-pə kin Tini.

²⁴ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramərig kafak nəgkiarinen, kini mamhatətə ye Kughen yame rimnher-pə kin Yo mə jakuə, in ruivəh ta nimraghien rerin. Nipig tukrərer ye nimrik, jakpəh nivəhsi-pəniyen narpiniyen kimin. Rinap ta ye kwənmhaan kape nimhəyən muauə ime nimraghien. ²⁵ Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə yamə mine kwənhəmhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə tuksərig nəgkiarinen kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh nəgkiarinen kafak tukhavəh nimraghien rerin. ²⁶ Tatə Kughen In nuknei nimraghien. Ye norien kirikianə əmə min, In ramor mə Yo Tini, Yo min nuknei nimraghien. ²⁷ Kini In mərahu-pən nəsaniniyen mine nehuəyən ye kwermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

²⁸ “Yakaməgkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakuriyen. Meinai nipig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhəmhə ta tuksərig nəgkiarinen kafak e Yo Ji Kughen. ²⁹ Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nimir minə kapəriə. Yamə mine kimisor norien yame ratuatuk tukasəkeikei misərer min mamhavəh nimraghien rerin. Mərig yamə mine kimisor norien has minə tukasəkeikei misərer min ye nimhəyən masərer ye nimrik e Ji Kughen, kini jakni-ərhav kapəriə narpiniyen.

³⁰ “Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaniniyen əmə kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nipig jakaməkir norien minə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien yame ratuatuk, meinai yakpəh narkutiyen mə jakor əmə ye kafak nəsaniniyen. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye nətərigien kape Kughen yame rimnher-pə kin Yo.”

Jon Baptaes mine Nammin kape Kughen kimivəhsi-haktə Yesu; mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

³¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo, narmamə rikiriə tukrəsik mə nəgkiarinen kafak ripəh norien nəfrakisien. ³² Mərig kwən min kirik aikin yame ramərer-ərhav mamor əpu Yo. Kini yakirkun mə nəgkiarinen yame ramni irak in nəfrakisien. ³³ Apa kupan, nimisher-pən narmamə tiksın khavən misəm Jon Baptaes misaiyoh-pən in mə Yo pa. Kini in rimini nəgkiarinen əfrakis irak. ³⁴ Mərig yakpəh nətərigien kin nəgkiarinen kape yermamə kirik mə tukrini mə Yo pa. Mərig yakamor nikwənemə kin nəgkiarinen kape Jon, mə takhani nəfrakisien iran pəh Kughen tukrivəh miragh əmiə. ³⁵ Nhajounien kape Jon in ramhen kin laet. Ramasiə makak huva. Kini rikimiə ragien tukun kape nipig kwakwə. ³⁶ Mərig kafak wok ror nirkunien mə Yo e pa, rapita yame Jon rimnor. Rimik rimivəhsi-pə wok e kimi Yo, mə jakor infamien iran. Kini wok e kafak, ramni-ərhav Yo, mamor əpu Yo mə Rimik rimnher-pə kin Yo. ³⁷ Kini Rimik yame rimnher-pə kin Yo, In min ramni-ərhav Yo. Ramni-ərhav pawk Yo, nakhapəh hanə nisərigien nəkwan. Kini nakhapəh hanə nisəmien nimirin nipig kirik. ³⁸ Nəgkiarinen kafan rirkək yerkimia, meinai kimia nakhapəh nishatətəyən irak - Yo e yemə Kughen rimnher-pə kin Yo.

³⁹ “Kimiə nakasəvheikin pik nəgkiarinen minə ye Nəkwəkəwə kape Kughen, mamhani nəfrakisien iran, meinai naksorkeikei mə tukrivəhsi-pre nimraghien rerin kimi əmiə. Mərig sərig-ru, nəgkiarinen minə ye Nəkwəkəwə kape Kughen nasəgkiar irak kini mamhani-ərhav Yo. ⁴⁰ Mərig kimiə nakasəpəh nhauyən tuk Yo, mə takhavəh nimraghien rerin.

⁴¹ “Yakpəh nərigien mə narmamə kasəgnəgin Yo uə nikam. ⁴² Mərig Yo yakirkun huvə əmiə. Kini yakirkun huvə mə norkeikeiyen kape Kughen rirkək yerkimia. ⁴³ Yakməvəh nehuəyən kape Rimik muə, mərig kimiə nakhapəh nhavəyən Yo yerkimia, kini rikimiə ripəh nagienien tuk Yo. Mərig tukmə yermamə kirik ruə ye nəsaniniyen əmə kafan, takhavəh in, rikimiə ragien tukun. ⁴⁴ Nipig m-fam əgkap kimiə naksorkeikei mə narmamə tukamhani vi vi əmiə, mərig nakhapəh nisarkutiyen tuk norien yamə mine Kughen, yame In pisin əmə In Kughen, tukrini vi vi əmiə tukun. Tukmə nakasərig əmə nərigien kape narmamə, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

⁴⁵ “Mərig pəh rikimiə tukripəh nasikien mə yakamni hah əmiə ye nimir Rimik Kughen. Nikam. Mərig Moses e naksərahu-pən tim tim nərigien kapəmia iran, in e ramni hah əmiə ye nimir Kughen, ⁴⁶ meinai to kimiə nakpihani nəfrakisien ye Moses, mipihani min nəfrakisien

irak, meinai Moses rimnəvsao kin Yo. ⁴⁷ Mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame in rimirai; ror pən, ror neineinien tuk əmiə tuk nhaniyen nəfrakisien irak.”

6

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narmamə khapsaah kin (Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu rimnəviəfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kimə Lugun Taebirias. ² Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin, meinai kimisəm nimtətien ripsaah yamə mine In ramor tuk nor-huvəyen narmamə yamə mine kamhamə. ³ Kini Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas, misəkwətə iriə kafan narmamə minə. ⁴ Ye nipiğ a, lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə Pasova, ruauə pakə.

⁵ Kini Yesu rivaag pirə məm narmamə khapsaah kamhauə. Kini raiyoh Filip mīmə, “? Tukhavəh hiə nimri bred ramhen tuk narmamə minə a?” ⁶ Yesu raməgkiar məknakin mə tukrəm-ru nhatətəyen kape Filip, mərig ruirkun ta naha nhagin yame tukripior.

⁷ Kini Filip rini-pən tukun mə, “!Eh! To kisarakikin pawk tu handred taosen vatu* ye bred, to ripəh nəmhen-hanəmə-yen kin narmamə.”

⁸ Kini yermamə kirik kape Yesu, naorahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rini-pən tuk Yesu mə, ⁹ “Kwajikovə kirik e ravəh bred kirkirip kimnor kin bale, mine kəmam kiraru. Mərig to ripəh nəmhen-əgkəp-ien kin narmamə minə e.”

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Hani-pən tuk narmamə kisəkwətə.” Ikin aikin a, mənvhirik ripsaah ikin, kini iriə kisəkwətə. Narman əmə aikin, ipakə tuk faef taosen. ¹¹ Kini Yesu rimivəh bred, mini vi vi Kughen tukun. Mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kasəkwətə. Kini mor min nar kirikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kisən ramhen kin yame iriə kisorkeikei mə tuksən.

¹² Kimisəvigin ta, tupriə rəsiis, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mīmə, “Havən mhavai-pən nipiəpər nəviginien yame rakwak, tamə rahas.” ¹³ Apa kupan, bred yame kimnor kin bale, iriə fam kirkirip, mərig kimnhapsaah. Narmamə kimisən misəpəh tiksın. Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavən misəwhai nipiəpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru twelef rokrig huvə.

¹⁴ Narmamə kimisəm nimtətien yame Yesu rimnor, khani mhamə, “Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame profet minə kimnhani kupan mə Kughen tukrher-pə kin ye tokrei tanə.”

¹⁵ Kini Yesu ruirkun mə narmamə minə a tukhauə misarkut kimin mə In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mərərig-faktə min ye tukwas, maməmir In pisin əmə.

Yesu raməriwək haktə ye nimar mar nu (Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)

¹⁶ Nipiğ mirh riva, narmamə kafan minə kimnhavirə mhavən ye lugun. ¹⁷ Kini rinəpignəp, mərig Yesu rikək. Məkneikin, kisat-pən ye bot kirik, misəsua məhavirə ye lugun, mhamə tuksəviəfugin-pən ye Kapaneam. ¹⁸ Kini nimətag ehua kirik rəher-əpu nu, peao-peao rehua. ¹⁹ Kasəsua mamhavən raməhen kin kilometa faef uə sikis†, kini misarha-pən misəm Yesu raməriwək ye nimar-mar nu, mamua ipakə tuk bot. Kini khagin pik. ²⁰ Mərig In rini-pən tuk əriə mīmə, “Hapəh nhaginien. Yo əmə e.” ²¹ Kini rikiriə ragien mhamə tukrivən ye bot. Nipiğ Yesu rimnat-pən ye bot, kini kisakur əmə misəm kwənhavhiak apa ikin kimnhamə tukhavhiak ikin.

²² Kəni rikwamer kin, narmamə tiksın yamə mine kimnasəmir iriə Yesu ye nikar lugun kwənharkin mə bot kirikianə əmə rimnamərer ifiak e niəv. Kini mharkun mə narmamə kape Yesu minə kimnhavən ye bot a, mərig Yesu rimipəh nivənen iriə miriə. ²³ Kini narmamə tiksın kimnhasi-pən ye taon e Taebirias, misəsua ye bot minə tiksın, mhavhiak ikin Yesu Yermaru rimini vi vi Kughen tuk bred məhi-pən kimi narmamə ikin. ²⁴ Kini narmamə kimisəm minə Yesu mine kafan narmamə minə kwənharkək aikin. Məkneikin kisat-pən ye bot minə tiksın, mhavən apa Kapaneam, mə tuksarha-kin Yesu.

Yesu in bred kape nımraghien

²⁵ Narmamə minə a kimisəviəfugin ye lugun, misəm Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yhajoun. ?Nimnhawor-pən iran mine muə eikin e?”‡

²⁶ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə pəh nien mə nakasarha-kin Yo meinai Yo yakamor nimtətien, mərig naksarha-kin Yo meinai nimisən

* 6:7: Nəgkiarien kape Gris ramni mə “tu handred denari.” 6:9: 2 King 4:42-44 6:14: Dut 18:15-19 6:15: Mat 4:8-10; Jon 18:36-37 † 6:19: Gris ramni “stadia twenti faef uə toti.” 6:20: Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37 ‡ 6:25: Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 25 in e, “Yhajoun. ?Nimauə naghən?”

bred, tipmiä räsiis. ²⁷ Märig ripäh niuhvøyen mä kapämiä näsäninien tukrikkök tuk nivähuyen bred yame päh nien mä tuk tu krahas mirkök. Kimiä takasäkeikei masämnhakw tuk nivähuyen bred yame ramarä rerin. Bred e in e, Yo Ji Yermamä na-jakvähsi-pre kimi ämiä. Yo e Ji Yermamä, Tatä Kughen, rimnhajoun mä rikin ragien tuk Yo.”

²⁸ Kini iriä kimisaiyoh In mhamä, “?Naha norien yamä mine Kughen rorkeikei mä kimawä jakasor?”

²⁹ Kini Yesu rini-pän tuk äriä mä, “Kimiä takasäkeikei mishatätä irak, mä Kughen rimnher-pä kin Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”

³⁰ Kini iriä kimisaiyoh min In mhamä, “? Märig Ik takor naha nimtätien mä kimawä jaksäm kini yakshatätä iram tukun? ?Ik takor naha nhagin? ³¹ Nipig riptawä minä kupän kimiseriwäk ye tipävsik, iriä kimisän ‘mana.’ Nægkiarien kirik ye Näkwäkwä kape Kughen ramni mima,

“ ‘In rimivähsi-pän bred yame ramsi-pän ye rao ye neai mä iriä tukasän.’ (Eks 16:4)”

³² Märig Yesu rimini-pän tuk äriä mima, “Yakamni-pre äfrakis tuk ämiä mä, päh nien mä Moses atuk e rimivähsi-pre näviginien yame ramsi-pän ye rao ye neai, mä taksän. Kafak Tata e in e ravähsi-pre näviginien äfrakis yame ramsi-pän ye rao ye neai, mä kimiä takasän. ³³ Märig in ai bred kape Kughen, in e yermamä yame ramsi-pän ye rao ye neai mameiwaiyu-pä ye tokrei tanä. Kini bred e in e ravähsi-pän nimraghien kimi narmama ye tanimtana.”

³⁴ Kini iriä kimnhani-pän tukun mhamä, “Yemasur, väh-sipäh bred e kimi ämawä kape nipig m-fam.”

³⁵ Kini Yesu rimini-pän tuk äriä mima, “Yo e, yo Bred yame ravähsi-pän nimraghien. Narmamä yamä mine kamhauä tuk Yo, to khapä min nisämkäräyven. Kini narmamä yamä mine kashatätä irak, to khapä min nisakwäkwäyven. ³⁶ Märig Yo yimäni-pre ta tuk ämiä mä nakasäm pawk Yo, märig nakhapäh nishatätäyven irak. ³⁷ Narmamä yamä minä kafak Tatä ravähsi-pä äriä kimi Yo, iriä tukhauä tuk Yo. Kini narmamä yamä mine tukhauä tuk Yo, to yakpä nher-yerhav-yen kin äriä tuk nipig kirik.

³⁸ “Meinai päh nien mä Yo yimäsi-pän ye Rao ye Neai meiwaiyu-pä ye tokrei tanä mä jakor ämä narimnar yame yo yakorkeikei. Märig yimauä mä jakor narimnar minä e yame kafak Tatä rimnher-pä kin Yo tukun. ³⁹ Kini In ripäh norkeikeiyen mä jakäpkärhav ye narmamä yamä minä In rimnähi-pä äriä kimi Yo. In rorkeikei mä, ye Nipig Kwasig, Yo jakor narmamä minä e tukhamragh min ye nimhøyen kapäriä. ⁴⁰ Märig in ai kafak Tatä In rorkeikei mä narmamä m-fam yame kamhavaag-pä tuk Yo e Tini, mishatätä irak, tukhaväh nimraghien rerin. Kini ye Nipig Kwasig, yo jakor narmamä minä e tukhamragh min ye nimhøyen.”

⁴¹ Nämehuä kape Isrel kimisarig nägkiarien yame Yesu ramni mä In Bred yame ramsi-pän ye rao ye neai, meiwaiyu-pä ye tokrei tanä, kini kamhani hah In tukun, ⁴² mhani-pän tuk äriä minä mhamä, “Ah. Kwän e in Yesu, ji Josef. Kitawä kharkun kafan tata mine mamä. ? Rhawor e ramni mäkeikin mä In rimäsi-pän ye rao ye neai meiwaiyu-pä ye tokrei tanä?”

⁴³ Kini Yesu rimini-pän tuk äriä mä, “Rikimiä tukripäh nasikien mäkenkin. ⁴⁴ Tatä Kughen yame rimnher-pä kin Yo, to ripipäh nivi-päyven yermamä kirik ramuä tuk Yo, yermamä to ripäh nuäyven tuk Yo. Yermamä to ripäh nuä-atukien tuk yo mä jakor in ramragh min ye nimhøyen, ye nipig kwasig. ⁴⁵ Nægkiarien yame profet minä kimnharai kupan ye Näkwäkwä kape Kughen ramni mäkeikin mä,

“ ‘Kughen tukrhajoun narmamä m-fam.’ (Aes 54:13)

Yermamä yame ramätärig kin nhajounien kape Tatä Kughen, in tukramuä tuk Yo. ⁴⁶ Yermamä kirik rikäk yame rimnäm Tatä Kughen kin nimrin. Yermamä kirikianä ämä rimnäm, Yermamä e in e rimäsi-pän tuk Kughen. ⁴⁷ Yakamni-pre äfrakis tuk ämiä mä narmamä yamä mine kamhani näfrakisien irak kwänhaväh ta nimraghien rerin. ⁴⁸ Yo e bred kape nimraghien rerin. ⁴⁹ Nar apnapig mä ripmiä minä kimisän bred e ‘mana’ ye tipävsik, märig kwänhamhä. ⁵⁰ Märig bred yame ramsi-pän ye rao ye neai mameiwaiyu-pä ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pä mä narmamä m-fam yamä mine kasän tukhapäh nhamhøyen. ⁵¹ Yo e, Yo bred mragh, yame ramsi-pän ye rao ye neai mameiwaiyu-pä ye tokrei tanä. Yermamä yame tukrän bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvähsi-pre kimi narmamä ye tokrei tanä, in e, niprak.”

⁵² Nægkiarien a rimnor nämehuä kape nämä Isrel kasarer masotgoh kimi äriä minä mhamä, “?Rhawor? ?Tukrhawor pän iran mine nivähsi-pä nipran mä tuksän?”

⁵³ Kini Yesu rini-pän tuk äriä mima, “Yakamni-pre äfrakis tuk ämiä mä nakpihapäh nisänien niprak e Ji Yermamä, mipihapäh nhamimien nitawik, to nakpihapäh nhavähuyen

6:27: Aes 55:2; Jon 6:35, 48 6:29: Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23 6:31: Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40

6:33: Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4; Jon 3:13, 31 6:34: Mat 6:11; Jon 4:15 6:35: Jon 4:14; 7:37-39; 8:12; 10:7,11;

11:25; 14:6; 15:1 6:37: Jon 17:2 6:39: Jon 17:2,12; 18:9 6:44: Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32 6:45: Jer 31:34

6:46: Jon 1:18; 5:37; 7:29

nimraghien rerin. ⁵⁴ Narmamə yamə mine tuksən nıprak, mhanım nitawik tukhavəh nimraghien rerin. Kini ye Nıpig kwasig, jakor əriə kamhamragh mın ye nıməhəyen. ⁵⁵ Yakaməgkiar məkneikin meinai ratuatuk mə narmamə tukasəkeikei misən nıprak mhanım nitawik. ⁵⁶ Narmamə yamə mine tuksən nıprak, mhanım nitawik, tukharpin-pə ye nimraghien kafak. Kini Yo jakripin-pən mın ye nimraghien kapəriə.

⁵⁷ “Kafak Tatə rımher-pə kin Yo yakuə, In nuknei nimraghien. Kini Yo yakvəh nimraghien tukun. Ye norien kirikianə əmə mın, narmamə yamə mine tuksən nıprak tukhavəh nimraghien iran. ⁵⁸ Yo e bred əfrakis, yamə ramsi-pən ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e rıpəh nəmhenien kin bred kupan yamə rıpmiə minə kimisən [ye tipəvsik]. Nar apnapig mə iriə kimisən bred a, mərig kwənhamə ta. Mərig narmamə yamə mine kasən bred e, iriə tukhavəh nimraghien rerin.” ⁵⁹ Yesu rımını-ərhav nəgkiarrien e nıpig rımnhajoun narmamə apa ye nımə kape nofuginien apa Kapaneam.

Narmamə kape Yesu minə mın khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁶⁰ Narmamə khapsaah kape Yesu kimisərig nəgkiarrien e yamə Yesu rımını, mhamə, “!E-he-o! Nəgkiarrien e riskai pik. ?Pa e to rini nəfrakisien ye kafan nəgkiarrien?”

⁶¹ Kafan narmamə minə kisəsiwən-əsiwən, mərig In ruvirkun ta nərigien kapəriə, mini-pən tuk əriə minə, “?Rhawor? ?Nətərigien kapəriə rımneiwaiyu tuk nhajounien e kafak uə? ⁶² ?Mərig tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakəmrrerig faktə ye rao ye neai ikin yımasi-pən ikin kupan, takhani nəfrakisien irak uə nıkam? ⁶³ Nanmın kape Kughen əmə rirkun nivəhsipənien nimraghien rerin kimi narmamə. Yermamə to rıpəh nivəhyen nimraghien rerin ye nəsaninien əmə kafan. Nəgkiarrien minə e yakamni-pre tuk əmiə, iriə nəgkiarrien yamə mine kamhasi-pən ye Nanmın kape Kughen yamə ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə. ⁶⁴ Mərig kimiə tiksın eikın e, nakhapəh nıshatətəyen irak.” (Yesu ramni məkneikin meinai In ruvirkun ta ye nırikakunien mə ni-pa mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran, muvirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin In ye kwermi tikmır minə kafan). ⁶⁵ Kini Yesu rımə, “Tuk nar e in e, yakwəni-ta tuk əmiə mə Tatə Kughen to rıpipəh nivı-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to rıpəh nuəyen tuk Yo.”

⁶⁶ Ye nıpig a, narmamə kape Yesu khapsaah kimisəpəh In, mhapəh nhakwasigien kin.

Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu

⁶⁷ Kini Yesu rımniayoh kafan narmamə twelef mımə, “?Rhawor irəmıə? ?Kimiə mın nımnhamə taksəpəh Yo uə?”

⁶⁸ Mərig Saemon Pita rımını-pən tukun mə, “Yermaru. ?Tukmə yaksəpəh Ik, jakhavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə nəgkiarrien ravəhsi-pə nimraghien rerin. ⁶⁹ Kini kimawə yakshatətə iram, mınharkun ta mə Ik Yemə Rhakə kape Kughen.”

⁷⁰ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mə, “Kimiə e narmamə twelef kafak. Yo e yımırpen əmiə. Mərig kimiə kirik in yarmə.” ⁷¹ (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in mın kirik ye narmamə twelef kape Yesu, mərig kwasig ikin, rımneighan-pən kin In ye kwermi tikmır minə kafan.)

7

Yesu rımınəgkiar kimi naorahini minə

¹ Kwasig ikin ye narımnar minə a, Yesu rıpəh norkeikeiyen mə tukrivən yerkwənu minə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəməhuə kape nəmə Isrel apaikin kamharai mħun əpsapis tukun mə tukshopni. Kini rırerig mın mivən ye provins Gallı. ² Mərig nıpig ruauə ipakə tuk norien lafet kirik kape nəmə Isrel, kamni kimə “lafet kape nivəhsi-haktəyen nımə tapolen minə.” ³ Kini naorahi Yesu minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Rhuvə mə taktərhav eikın e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam minə apaikin tuksəm nımtətien yamə mine Ik nakamor. ⁴ Yuvən apaikin meinai yermamə yamə rorkeikei mə narmamə tukharkun In, to rıpəh nerkwaigien kin kafan wok. Mərig tukmə nakirkun norien nımtətien minə, yuvən, mor əpu Ik ye nımrı narmamə khapsaah ye nıpig kape lafet, pəh narmamə ye tanımtanə tuksəm.” ⁵ Kasəgkiar məknakin meinai nar apnapig mə iriə naorahini atuatuk minə, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

⁶ Kini Yesu rını-pən tuk əriə mə, “Rıpəh hanə norien nıpig kafak. Mərig kimiə nakharkun nisorien nar ye nıpig apnapig əmə. ⁷ Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to khapəh nisəmækien əmiə. Mərig iriə tukasəkeikei masəməkin Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien

ripəh natuatukien. ⁸ Kimiə havən ye lafet, mærig Yo to yakpəh nivəniən, meinai ripəh hanə norien nipig kafak.” ⁹ Raməgkiar məknakin kini In maməmīr əmə apa Galili.

Yesu ramvən ye lafet e kamni kimə “Nivəhsi-haktəyen nimə tapolen minə”

¹⁰ Kini naorahi Yesu minə kimisəkupən mhavən ye lafet a, kwasip ikin, Yesu ripivən. Mærig In rimnaiyu apisapis əmə, mə narmamə tukhapəh nisəmien. ¹¹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel khapsaah kimnhavən ye lafet a masarhakin In, misaiyoh apnapig əmə narmamə mhama, “?Kwən e in pukaa?”

¹² Ikin a, narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən mamhani In. Tiksin khamə, “In yemə huvə kirik;” mærig tiksīn khamə, “Nikam. In rameikuə ye narmamə.” ¹³ Mærig iriə khapəh nisəvsao-ərhavyen kin Yesu, meinai kamhagin mə ta mə nəmehuə kape nəmə Isrel kisərig nəgkiarien yame kamhani.

¹⁴ Lafet a ramvən hanə, Yesu rimavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə. ¹⁵ Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisərig nəgkiarien kafan, kisakur, mhama, “? Kwən e rimnhawor mīrkun narimnar minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yemehuə kirik kapətawə rīmipəh nhajounien In.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəgkiarien yame yakamhajoun narmamə kin, pəh nien mə kafak. Ramsi-pən tuk Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo. ¹⁷ Narmamə yamə mine nətərigien kapəriə ramskai mə tukSOR narimnar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə nəgkiarien kafak ramsi-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə. ¹⁸ Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə nehuəyen, iriə kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə. Mærig Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Yo yermamə kape niniyen nəfraksien. To yakəpəh neikuəyen.

¹⁹ “Moses rīmivəhsi-pre loa kimi əmiə, mærig yermamə kirik rikək irəmiə raməri-pən fam loa minə e. ?Rhawor e kimīə naksarkut mə takshopni Yo?”

²⁰ Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhama, “!Man! ?Tukmə ror nanmīn has ramərer-pən iram uə, mamor Ik nakamni nəgkiarien ətəwao uə? ?Pa e rīmə tukrhopni Ik?”

²¹ Kini Yesu rīmini-pən tuk əriə mīmə, “Yo yimnor nīmtətien kirikianə əmə ye Sabat, nīmīsəm, niemhaa ramhai əmiə fam tukun. ²² Mærig kimīə min nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikovə minə, raməri-pən loa kape Moses. (Mærig nəfraksien mə pəh nien mə Moses rīmirikakun norien kape nivəhyen nao kimi narmamə, mærig kaha minə apa kupan kimnharikakun). ²³ ?Mærig tukmə nakharkun nivəhyen nao kimi kwajikovə minə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemhaa ramhai əmiə nipig yakamor huvə niprai yermamə kirik ye Sabat? ²⁴ Takhapəh nisəkirien wok yame yakamor ye nərigien əmə kapəmiə, mærig taksəkir kafak wok ye nərigien yame ratuatuk.”

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

²⁵ Kini ye nipig a, nəmə Jerusalem kimisaiyoh əriə minə mhama, “?Rhawor? ?Kwən e In e nəmehuə minə kapətawə khamə tukshopni In uə? ²⁶ Mærig səm-ru. In ramni-ərhav nəgkiarien ye nīmri narmamə, mærig nəmehuə minə khapəh nhani-pəniən nar kirik tukun. ?Tukmə ror nəmehuə minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə? ²⁷ Mærig kitawə kharkun rukwanu kwən e rimasi-pən ikin. Mærig nipig Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə risipkaa.”

²⁸ Ye nipig a, Yesu rīnamərer ye Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mīmə, “Kimiə nakharkun Yo, mharkun ikin yimasi-pən ikin. Mærig nəfraksien mə pəh nien mə yimauə atuk əmə ye nərigien kafak. Mærig Kughen rimnher-pə kin Yo. Kini Kughen In nəfraksien. Kimiə nakseinein In, ²⁹ mærig Yo yakirkun In, meinai yimasi-pən iran. Kini In rimnher-pə kin Yo.”

³⁰ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptərəkin In. Mærig yermamə kirik rikək yame tukraptərəkin In, meinai ripəh hanə norien nipig kafan.

³¹ Mærig narmamə khapsaah kimnhani nəfraksien iran mhama, “Tukmə ror Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen mə tukrher-pə kin, meinai kimini mə nipig Kristo tukramuə, tukror nīmtətien khapsaah. Kini yermamə rikək yame rīrkun norien nīmtətien rīpsaah rapita In.”

Mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnhauə mə tukharaptərəkin Yesu

³² Kini Farisi minə kimisərig narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən masəvsao kin Yesu. Kini Farisi minə mine jif pris minə kimisher-pən kin mobael yamə mine kasarha tuk Nimə

7:7: Jon 3:19-20; 15:18-21

7:8: Jon 7:6

7:13: Jon 9:22; 12:42-43; 19:38; 20:19

7:18: Jon 5:41; 8:50,54

7:21: Jon 7:23; Jon 5:2-9

7:22: Jen 17:9-14; 21:4; Lev 12:3

7:23: Jon 5:2-9; Mak 3:5; Luk 13:12-14; Luk 14:4-6

7:24: Aes 11:1-3; Jon 8:15

7:29: Mat 11:27

7:30: Mat 26:18

7:31: Jon 2:23; 4:48

Ehuə kape Kughen mə tukharaptəəkən Yesu. ³³ Kini Yesu rima, “Yo jakamarə kitawə-mkimia kape nipig kwakwə əmə. Kwasig ikin, jakrerig-pən min tuk Yermamə yame rimmher-pə kin Yo. ³⁴ Ye nipig a in a, taksarha-kin Yo mərig to nakhapəh nisəmien Yo; meinai ikin yakamvən ikin, kimia to nakhapəh nhavəniən ikin.”

³⁵ Kini nəmə Isrel kimisaiyoh əriə minə mhamə, “? In rima tukrivən hia, mə to kitawə khapəh nisəmien In? ? Rima tukrivən məm kwənərəus kape namə Isrel yamə mine kisarə iriə nəmə Gris apa tana pisin pisin minə, mamhajoun min namə Gris uə? ³⁶ In rimini mə ye nipig a, kitawə tuksarha-kin In, mhapəh nisəmien In, meinai kwanmhan yame In tukrivən ikin, to kitawə khapəh nhavəniən ikin. ? Nəgkiariən e, nipran ramni mə naha?”

Nu yame ravəhsi-pə nimraghien rerin

³⁷ Lafet natukror infamien, kamor nəviginien yame in rehuə rapita nəviginien tiksin kape lafet. Kini ye nipig a, Yesu rimmərəer ye nimri narmamə mamokrən apomh mima, “Yermamə yame rinəkwəkwə, pəh in ruə tuk Yo, minim nu. ³⁸ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə yame rhatətə irak, rəmhen kin nimri nu yame ravəhsi-pən nimraghien ramkwor-kwor mhaktə mokrig yerkin mamaiyu.” *(Aes 44:3)*

³⁹ Yesu ramni nuhpikinien a, maməgkiar ye Nanmin kape Kughen yame kwasig ikin tukripivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iran. Mərig ye nipig a, Nanmin kape Kughen ripəh hanə nuəyen tuk narmamə, meinai Yesu ripəh hanə nivəniən ye nikakien kafan ye rao ye neai.

Narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu

⁴⁰ Yesu raməgkiar məknakin, narmamə kimisərig, kini tiksin kamhani mhamə, “Kwən e in profet kape Kughen yame profet minə kimnhani mə tukruə.”*

⁴¹ Kini tiksin khamə, “Kwən e in Kristo.”

Mərig tiksin khamə, “Nikan. ? Nakhamə ta mə Kristo tukrisi-pən apa Galili uə? ⁴² Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə Kristo tukraməkeikei misi-pən ye kwənərəus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.” ⁴³ Ror məkneikin, narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu. ⁴⁴ Tiksin khamə tukharaptəəkən In; mərig yermamə kirik rikə yame tukriraptəəkən In.

Nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyən nəfrakisien ye Yesu

⁴⁵ Kini mobael minə kimnhavən misəm jif pris minə mine Farisi minə. Kini nəmehuə minə a kimisaiyoh mobael minə mhamə, “? Rhawor e nimnhapəh nharaptəəkiniən Yesu mhakir mhaü?”

⁴⁶ Kini mobael minə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yimnhapəh nharaptəəkiniən In meinai yermamə kirik ripəh hanə nhajounien rəmhen kin In.”

⁴⁷ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə mhamə, “? Rhawor? ? In rimivi əmia kin nekuəyen kafan uə? ⁴⁸ ? Kapətawə kirik yemehuə rikə mine Farisi kirik yame ramni nəfrakisien iran. ⁴⁹ Narmamə apnapig əmə yamə mine kaseinein əgkap loa kape Moses kamhani nəfrakisien iran. Pəh iriə tukasarə ye narpiniən kirik.”

⁵⁰ Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriə min. Kwən a, apa kupan rimavən maməgkiar kimi Yesu. Kini rarar mini-pən tuk əriə mima, ⁵¹ “? Rhawor? Loa kapətawə ramni mə kwasig ikin tukhani-əhrav narpiniən kape yermamə kirik, tukasəkeikei misəkupan mhaü, misətərig kin nəgkiariən kafan, misəm atuətuk naha nhagin yame rimmor.”

⁵² Kini khani-pən tukun mhamə, “? Rhawor? ? Ik min ik yemə Galili, uə? Yuəvən-ru məvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuətuk mə profet a kape Kughen to ripəh nisipəniən ye Galili.”

⁵³ Kini narmamə kimnharərig-pən yerkwənu minə kapəriə.†

8

¹ Mərig Yesu rimmhaktə fiak ye tukwas e kamni kimə Olif.

Yesu ripəh nəgkiar-skaiyən kimi piraovin kirik yame rakwasig apnapig kin narman

² Kəni rikwamer kin, Yesu rirərig-pən min ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini narmamə khapsaah kimnhauə, masərəer ərkura iran, kini In rəkwətə maməvhag kimi əriə. ³ Kini

7:32: Jon 7:45-48 **7:37:** Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17 **7:38:** Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17 **7:39:** Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33 * **7:40:** Im-ru Dut 18:15. Moses rimini mə profet kirik min tukruə rəmhen kin in. **7:42:** 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7 **7:50:** Jon 3:1 † **7:53:** Nəgkiariən ye Jon 7:53-8:11 rikə ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis, uə yermamə kirik rimməsik-əpnis-pən ye nəgkiariən kape Jon.

nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə khakir piraovin kirik mhauə tukun, misərip-ərhav in ye nimir narmama. Narmama kimisəm əpu mə pian a rimnapir iriu yerman pisin. ⁴ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun. Narmama kimisəm əpu mə pian e rimnapir iriu yerman pisin. ⁵ Moses rimnəhuə loa kirik ye loa kapətawə mamni mə tukmə piraovin yame ramapir-pən apnapig tuk yerman, tukaməkeikei karkwhopni in. (Lev. 20:10; Deut. 22:22-24) ?Mərig ik nakmə rhawor?”

⁶ Iriə kimisaiyoh məknakin masor kiko-iko, mə Yesu tukrini nəgkiarinen kirik yame ripəh nəmhenien, pəh kisəm-pən nar has kirik iran, mhavəhsi-pən narpinien kimin. Mərig Yesu rapnapig əmə, məmrəmır, mamrai-pən nar ye nimoptanə kin kwənkwai kwermın. *

⁷ Mərig iriə kasəkeikei misaiyoh In. Kini In rərer, mini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Tukmə kimiə kirik e ikin e kafan norien has rikək, pəh in tukrakupən markwhopni pian e.” ⁸ Kini In məmrəmır min mamrai-pən nar ye nimoptanə.

⁹ Kini iriə kimisərig nəgkiarinen kafan, misəriwək kirikianə kirikianə misap, ririkakun ye nəwharu minə meriəji nitamaruə. Iriə kimisap, mhapəh əmə Yesu mine pian ai kawəmır. ¹⁰ Kini Yesu rhekimer min mini-pən tuk pian ai mima, “Pian əpə. ?Narmama minə apa kwənhaukaa? ?Yermamə ruikək yame tukrini-ərhav kafam narpinien uə?”

¹¹ Kini pian a rimini-pən tukun mima, “Yemehuə. Yermamə rikək yame to rivəhsi-pə narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ror pən Yo min to yakpəh nivəhsi-preyen narpinien kimik. Mərig amvən, məpəh əmə norien yame mine rahas.”

Yesu In rəmhen kin nikakien yame ramasia-pen narmama m-fam ye tokrei tanə

¹² Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mima, “Yo e, yo Nikhakien kape narmama m-fam ye tokrei tanə. Narmama yamə mine kamhakwasig kin Yo to khapəh niseriwəkien ye nəpignəpien, mərig tukhavəh nikakien yame ravəhsi-pən nimirghien kimi əriə.”

¹³ Kini Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Ik nakamni-ərhav məknakin Ik, mərig yermamə kirik rikək yame tukrərer-ərhav mamni əfrakis mə kafam nəgkiarinen raməfrakis. To kafam nəgkiarinen ripəh nəerieren.”

¹⁴ Kini Yesu rini mima, “Əwəh. Nəfraksien mə Yo atuk əmə yakamni-ərhav Yo. Mərig nəgkiarinen kafak in tukramərəer tımtim, meinai Yo yakirkun aikin yimasi-pən ikin. Kini mirkun min aikin yakamvən ikin. Mərig kimiə nakseinein aikin yakamvən ikin mine ikin yimasi-pən ikin. ¹⁵ Kimiə e naksakir norien kape narmama ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig Yo yakpəh nəkieren norien kape narmama məknakin. ¹⁶ Mərig tukmə yakəkir norien kape yermamə, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mərig pəh nien mə yakaməkir ye nətərigien əmə kafak, mərig kimru Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo, kapəmru nəkieren irikianə əmə. ¹⁷ Kimirai ye loa kapəmiə kimə, “Tukmə yermamə kiraru karəni nar kirikianə əmə, pəh narmama tukharkun mə nəgkiarinen kapəriu raməfrakis.” (Dut 19:15) ¹⁸ Kini taktakun ai, Yo yakamni-ərhav Yo, mərig Rimik yame rimnher-pə kin Yo, ramor nəgkiarinen kafak ramərəer tımtim.”

¹⁹ Kini kimisaiyoh In mhamə, “?Mərig kafam hiə tatə?”

Kini In rimə, “Kimiə nakseinein Yo, miseinein min Tatə kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun min kafak Tatə.”

²⁰ Yesu rimini nəgkiarinen a nipig in rimnamhajoun narmama apa ikin kaməəhu-pən mane ikin ye Nimə Ehuə kape Kughen. Mərig kwən kirik rikək yame to rivən miraptəəkin In meinai ripəh hanə norien nipig kafan.

Yesu ramni mə In rimasi-pən ye rao ye neai

²¹ Kini Yesu rimini-pən min tuk əriə mima, “Tuk nipig kirik, jakirkək, kini kimiə taksarha kin Yo. Mərig nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə. Kimiə nakseinein nhavəniyen aikin yakamvən ikin.”

²² Nipig rimini məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehuə kape nəmə Isrel. Khamə, “?Rhawor e kitawə kaseinein nhavəniyen aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In uə?”

²³ Mərig Yesu rirpin nəgkiarinen mima, “Kimiə, iməmiə eikin e. Mərig Yo yakmasi-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikin. ²⁴ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə. Tukmə nakhapəh nhaniyen nəfraksien mə yo e Kristo, nipig takhamhə, narpinien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmır irəmiə.”

* **8:6:** Rikimiə tukraməsik mə Kughen rimirai-pən Natuakəmien Ten ye kapier kin kwermın. Eks 31:18; Dut 9:10. **8:7:** Dut 17:7; Rom 2:1,22 **8:11:** Jon 3:17; 5:14 **8:12:** Sam 27:1; 44:3; 119:105; Prov 6:23; Aes 49:6; 60:19-20; Esik 1:26-28; Mat 5:14; Jon 1:4-5; Hib 1:3; Rev 21:23-24 **8:13:** Jon 5:31 **8:14:** Jon 13:3; 16:28 **8:18:** Mak 1:10-11; Jon 1:33-34 **8:19:** 1 Jon 2:23 **8:23:** Jon 3:31

²⁵ Kini iriä kimnhani-pæn tukun mhama, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kini In rimini-pæn tuk äriä mä, “Yo e yakaməvsao kin Yo ye nipig yame yimirikakun nhajounien kafak meriaji-pæ e taktakun. ²⁶ Yakirkun niniyen narimnar rehuä irämia, mivəhsi-pre narpinien ehuä kimi ämia. Mərig jakamni əmä nəgkiarien yame Yermamə yame rimnher-pæ kin Yo ramni-pæ tuk Yo. Nəgkiarien yame In ramni raməfrakis. Kini yakamni-ərhav pæn nəgkiarien kimi narmamə fam ye tokrei tanə yame In ramni-pæ tuk Yo.”

²⁷ Mərig iriä khapəh nharkunien mä Yesu raməgkiar ye Rimni Kughen. ²⁸ Ror pæn, In rini-pæn tuk äriä mä, “Nipig kimiä takpiharuk haktə Yo, Ji Yermamə, mipiharkun mä nəgkiarien yame yakamni irak in raməfrakis. Kini mipiharkun min mä yakpəh norien nar kirik ye nətərigien əmä kafak, mərig yakamni əmä nəgkiarien yame Kimik ramni-pæ tuk Yo. ²⁹ Yermamə yame rimnher-pæ kin Yo ramarə kimru min. In ripəh nəpəhyen Yo yakəriwək Yo pisin. Meinai nipig m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikei.”

³⁰ Yesu ramni nəgkiarien e, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

Mikip Ebrahim əfrakis minə mine ji Setan minə

³¹ Kini Yesu rimnəgkiar kimi nəmehua kape nəmə Isrel yamə mine kimnhani nəfrakisien iran mima, “Tukmə nakharaptərək in tim tim nəgkiarien yame yakamni-pre tuk əmia, kimiä atuutuk e narmamə kafak minə. ³² Kini kimiä takharkun nəfrakisien. Kini nəfrakisien en tukrisis əmia nakhapiəpia.”

³³ Kini iriä kimnhani-pæn tukun mhama, “! Ah! Kitawə e kwənərəus kape Ebrahim. Kitawə khapəh nisor-atuə-kinien kape yermamə kirik. ?Rhawor e nakamni mə nar kirik tukraməkei mirisn əmawə yakhapiəpia?”

³⁴ Kini Yesu rini-pæn tuk äriä mä, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mä narmamə yamə mine kasor norien has, norien has ramarmaru irəriä, mamraptərək in äriä mamor äriä kamhauə yorwok minə kafan. ³⁵ Kini nakharkun mə yorwok kirik, kafan yemehua to ripəh neighanien kin in mə tukramarə ye nimə kafan. Mərig yemehua rameighan əmä kin tini mä tukramarə ye nimə kape yamehua kape nipig m-fam.† ³⁶ Ror pæn, tukmə Yo Ji Kughen yakamrisis əmia, jakrisis əfrakis əmia nakhapiəpia. ³⁷ Yakirkun mä kimiä kwənərəus kape Ebrahim. Mərig nakasarha-kin swatuk tuk nhopniyen Yo, meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksətərig kin kafak nəgkiarien. ³⁸ Yo yakamni narimnar minə e yame yimnəm kafak Tatə ramor. Mərig kimiä nakasor narimnar yame kapəmia tatə minə kimnhani-pre tuk əmia.”

³⁹ Kini iriä kimnhani-pæn tukun mhama, “Mərig rimtawə e Ebrahim.”

Kini Yesu rimini-pæn tuk äriä mima, “To ripi mä kimiä kwənərəus atuutuk kape Ebrahim, to norien kapəmia ripiəmhen kin norien kape Ebrahim kupan. ⁴⁰ Yo yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmia yame Kughen rimini-pæ tuk Yo. Mərig kimiä nakhamə takshopni Yo. Mərig to Ebrahim ripəh norien məknenkin. ⁴¹ Kimiä nakasor əmä norien kape tatə atuutuk kapəmia.”

Kini iriä kimnhani-pæn tukun mhama, “Pəh nien mä kimawə e kwajikovə kape swatuk. Kughen pisin əmä In rimimawə.”

⁴² Kini Yesu rini-pæn tuk äriä mima, “To ripi mä kapəmia əfrakis e tatə Kughen, to nakpisorkeikei Yo, meinai Yo yimasi-pæn iran, muə eikin e. Pəh nien mä yimauə ye kafak nərigien. Mərig yimauə meinai In rimnher-pæ kin Yo. ⁴³ ?Mərig rhawor e nakhapəh nharkunien niprai nəgkiarien kafak? Meinai nakhapəh nisorkeikeiyen mə taksətərig nəgkiarien kafak. ⁴⁴ Kimiä, norien kapəmia rəmhen əmä kin rimimə e Setan. Kini nipig m-fam naksorkeikei mə takasor nəkwan. Norien kafan yame in yimirikakun mamor, ramor hanə. In yermamə kape nhopniyen yermamə. In raməmək in nəfrakisien, meinai nəfrakisien rikək iran. In rameikuə məknakin meinai in a norien hanə kafan. In yeikuə, mine tatə kape neikuayen. ⁴⁵ Mərig Yo yakamni-pre əmä nəgkiarien əfrakis tuk əmia. Ror pæn, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. ⁴⁶ Yo yakpəh hanə norien norien has; ror pæn kimiä kirik ripəh hanə nəm-pə-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nəgkiarien əfrakis tuk əmia. ?Rhawor e nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak? ⁴⁷ Narmamə kape Kughen kasor nəkwai Kughen; mərig pəh nien mä kimiä kwajikovə minə kape Kughen, nakhapəh nisorien nəkwan.”

Yesu In yerpərig rapita Ebrahim

8:28: Jon 3:14; 12:32-33; 14:24 **8:29:** Jon 4:34; 5:30; 6:38; 16:32 **8:31:** 2 Jon 1:9 **8:32:** Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1 **8:34:** Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9 † **8:35:** Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə nəmə Isrel kisəmhen kin slef yame kasarə iruə tuk promes mine nimə kape king. Nar apnapig Kughen rimirpen nəmə Isrel mə kafan narmamə, mərig in rivəhsi-ta nehuəyen kapəria, kiseiwaiyu əgak rəmhen kin slef yame kafan nihuəyən uə nautə rikək. **8:35:** Gal 4:30 **8:37:** Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10 **8:39:** Rom 2:28-29; 9:7-9 **8:42:** 1 Jon 5:1 **8:44:** 1 Jon 3:8

⁴⁸ Kini nãmehuã kape nãmã Isrel kimishek In mamhani mhamã, “!Man! Yakwãsam øpu ik, mharkun mã ik pa. Ik nakãmhen kin yemã Sameria kirik yame nanmìn has ramører-pøn iran.”

⁴⁹ Mørig Yesu rimã, “Nanmìn has rikøk irak. Mørig yakamsiai Rimik; kini kimiã nakhapøh nhasiaiyen Yo. ⁵⁰ Yo yakpøh narkutien mã nhagik tukrehuã; mørig yermamã kirik aikin yame ramarkut mã nhagin tukrehuã. Kini In tukripiækir narmamã m-fam. ⁵¹ Yakamni-pre øfrakis tuk ømiã mã yermamã yame ramor kafak nægkiarien to ripøh nimhøyen tuk nipig kirik.”

⁵² Kini nãmehuã kape nãmã Isrel kimnhani-pøn tukun mhamã, “! Yakwãnharkun ai taktakun mã nanmìn has ramører-pre iram! Meinai Abraham rimamhã, kini profet minã kimnhamhã min, mørig Ik nakamni mã yermamã yame ramor nækwam to ripøh nimhøyen tuk nipig kirik. ⁵³ ?Nakmã Ik nakehuã rapita Abraham e riptawã yame ruamhã ta, mine profet yamã mine kwãnhamhã ta? ?Nakmã ik e pa?”

⁵⁴ Kini Yesu rini-pøn tuk øriã mimã, “To yakvøhsi-haktø atuk Yo mamor nhagik ramehuã, kafak nægkiarien in ror nar apnapiø ømã kin. Mørig kafak Tatã e yame kimiã nakamhani mã In Kughen kapømiã In ravøhsi-haktø Yo, mamor nhagik ramehuã. ⁵⁵ Kimiã nakseinein pawk In; mørig Yo yakirkun In. To yakpini mã yakeinein In, mipiuã yeikuã rømhen kin yame kimiã nãmeikuã minã. Mørig yakirkun In mamor nækwam. ⁵⁶ Ripmiã e Abraham rikin ramagien pik mã tukripiem nipig kafak yame tukripiuã. Kini nipig in ruirkun mã nipig kafak rinamua, kini rikin ramagien ømã tukun.”

⁵⁷ Kini nãmehuã kape Isrel kimnhani-pøn tukun mhamã, “!Man! Ik tamaruã ømã kirik, kafam newk ripøh hanã neriaji-pønien fifti. ?Rhawor e nakamni mã nimnãm yemã tu e Abraham?”

⁵⁸ Kini Yesu rimã, “Yakamni-pre øfrakis tuk ømiã mã Abraham ripøh hanã narhayen, Yo yaknarã ta.”³

⁵⁹ Mækneikin khapik kapier asur minã mã tuksarkwhopni In kin. Mørig Yesu rimnerkwaig, map ta irøriã ye Nimã Ehuã kape Kughen mamvãn.

9

Yesu rimnor huvã nimrin pis kirik

¹ Nipig kirik, Yesu rinamøriwæk mamavãn, kini mãm kwãn kirik nimrin rimapis hanã.

² Kini narmamã kape Yesu khuã mhani-pøn tukun mhamã, “Yhajoun. Kwãn kirik e rimnarha, nimrin ruapis ta. Takni-ru mã rhawor ror mæknaikin. ?Ravøh narpinien ye norien has kape tatã uã mamã kafan, uã ravøh narpinien ye norien has kirik kafan yame rimnor?”

³ Mørig Yesu rimã, “Nimri kwãn e ramahas, mørig pøh nien mã ravøh narpinien ye norien has kirik kafan, uã kape tatã uã mamã. Mørig nimrin ramapis mækneikin mã Kughen tukrhajoun kafan wok ye nimraghien kafan. ⁴ Kitawã kasarã ye nipig kape nikakien, tukasøkeikei masor wok kape Yermamã yame rimnher-pø kin Yo. Mørig nipig kape næpignøpien tukruã, tukseinein nisorien wok ye nipig a. ⁵ Nipig yakamarã ye tokrei tanã e, Yo nikakien kape narmamã m-fam ye tokrei tanã.”

⁶ Yesu rini-ta nægkiarien a, miøvøh nimoptanã mørig-øvhin, røptig, møøhu-pøn ye nimri yermamã a. ⁷ Mini-pøn tukun mimã, “Takvãn mar ye nu apa Saeloam.” (Nhag e Saeloam, nipran ramni mã, “Kher-pøn kin.”) Kini ai rimavãn, mar ye nu, kini marha mamãm nar, miørerig-pøn iman yerkwanu. ⁸ Kini nãmã iman ikin, mine narmamã yamã mine kharkun in, mã in yermamã kirik yame nipig m-fam ramaiyoh-pøn kin mane, kimisøm in, kisakur. Misaiyoh-pøn øriã minã mhamã, “!Eh! ?Kwãn e in e yermamã yame nipig m-fam in ramkwøtã mamaiyoh-pøn kin mane kimi narmamã, uã nikam?”

⁹ Kini tiksìn khamã, “Ewøh. Mã in.”

Mørig tiksìn khamã, “Nikam. To nakãm, nakmã in. Mørig pøh nien mã in.”

Mørig kwãn a rimã, “!Mø yo e!”

¹⁰ Kini iriã kasøkeikei kimin mã tukrini mã rimnhawor nimrin rhuva.

¹¹ Kini in rimã, “Kwãn e, nhagin e Yesu, in rimivøh nimoptanã mørig-øvhin røptig, møøhu-pøn ye nimrik mir, mini-pø tuk yo mã jakvãn ye nu apa Saeloam, mar. Kini yakvãn mar. Mækneikin mãm nar.”

¹² Kini iriã kisaiyoh-pøn min in mhamã, “?Mørig kwãn en ramarã hiã?”

Kini in rimã, “?Hei? Yakeinein.”

¹³ Kini khakir in mhaue kimi Farisi mine. ¹⁴ Nipig Yesu rimivəh nimoptanə mərig əvhin rəptig mərahū-pən ye nimirin mir, nipig a ye Sabat. ¹⁵ Ror pən, Farisi mine min kisaiyoh-pən kwən a mhamə, “?Rhawor nimirin rhuvə?”

Kini kwən a rini-pən tuk əriə mīmə, “Yesu rimnor-pən nimtəgei ye nimirik, kini yimavən mar, kini nimirik rhuvə.”

¹⁶ Kini Farisi mine kimsəwhai kwhen kiraru kapəriə tuk nəgkiarən a. Tiksin kimnhani mhamə, “Tukmə ror məkneikin, Yesu ripəh nisi-pənien ye Kughen, meinai In rimnakapir Sabat.” Mərig tiksin khamə, “Nikam. Ramsi-pən ye Kughen. Meinai yor təvhagə has to ripəh norien nimtətien mine məknakin.”

¹⁷ Kini iriə kisaiyoh min kwən a nimirin ramapis kupan, mhamə, “?Kwən a rimnor huvə nimirin, nakmə In naha yermamə? ?Kini rikim ramhaw-əsik?”

Kini in rini-pən tuk əriə mīmə, “In profet kirik.”

¹⁸ Mərig nəmehuə mine kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien iran mə in apa kupan kwən a nimirin rimapis, mərig taktakun ai raməm nar. Ror pən, kisokrən kin rimni mine nisini kirauə. ¹⁹ Kisaiyoh-pən əriu mhamə, “?Rhawor? ?Kapəmiru e kwajikovə uə? ?Rimnarha nimirin ripsis uə nikam? ?Rimnhawor nimirin rhuvə?”

²⁰ Kini rimni mine nisini krəmə, “Yakrarkun mə kapəmru e kwajikovə. Nipig rimnarha, nimirin ripsis. ²¹ Mərig yakweinein mə rimnhawor nimirin rhuvə. Maweinein mə pa nhagin rimnor huvə nimirin. Saiyoh in. Mə rikin rinarə ta. In rirkun nəvsaoyen kin in.” ²² Karəni məknakin meinai krəgin kin nəmehuə mine kape nəmə Isrel, meinai nəmə Isrel kimnhani əutən mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav mə Yesu in Kristo, tukhapəh niseighanien kin rauru-pən ye nimə kape nofuginien. ²³ Ror pən, rimni mine nisini kirəni mirəmə, “Saiyoh in. Mə rikin rinarə ta.”

²⁴ Kini kisokrən min kin kwən a yame kupan nimirin rimapis, mə tukruə mərəer ye nimiria. Kini kashek in mhamə, “Ni əfrakis əmə, mivəhsi-haktə nhag Kughen.” * Kitawə kharkun mə Yesu In yor təvhagə has əmə.”

²⁵ Mərig kwən ai rimə, “Yo yakeinein mə kwən a in yor təvhagə has uə nikam. Nar kirikianə əmə yame yo yakirkun. Apa kupan, nimirik rimapis. Mərig taktakun ai, yaknaməm nar.”

²⁶ Kini kisaiyoh-pən min in mhamə, “?Rimnhawor ik? ?Rimnhawor mor huvə nimirin?”

²⁷ Mərig in rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin yo. ? Rhawor nakhamə jakəvsao min kin? ?Kimiə min nakhamə takhauə narmamə kape Yesu mine, uə?”

²⁸ Kini iriə kashek in, mamhani hah in, mhamə, “!Ah! !Ik e kafan kirik yermamə! Mərig kimawə narmamə kape Moses. ²⁹ Kimawə yaxharkun huvə mə Kughen rimnəgkiar kimi Moses; mərig kimawə yakseinein mə kwən en rimasipkaa.”

³⁰ Kini kwən ai rimə, “!Nəfrakisien! Kwən a rimnor huvə nimirik, mərig kimiə nakseinein mə rimasipkaa. ³¹ Kitawə kharkun mə Kughen ripəh nətərigien kin yor təvhagə mine. Mərig yermamə yame ramisai Kughen, mamor nəkwən, kini Kughen ramətərig kin! ³² Yermamə kirik rikək yame rirkun nor-huvsyen yermamə rimnarha əmə nimirin ripsis. ³³ To Yesu ripipəh nisi-pənien ye Kughen, to ripipəh norien nar kirik.”

³⁴ Kini iriə kimshek min in mhamə, “!Kəsi! Ik yermamə kape norien has nipig mifam, ririkakun ye nipig yame nimirarha-pə, muə meriəji-pə ai taktakun. ? Rhawor e nakmə takhajoun əmawə?” Kini kisher-ye-rhav kin In ye nimə kape nofuginien.

Yermamə yame reinein Yesu, in rəmhen kin nimirin pis

³⁵ Kini Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, mə kimnher-ye-rhav kin kwən ai ye nimə kape nofuginien. Kini rivən mivəag-pən kin, maiyoh-pən in mīmə, “?Ik nakamni nəfrakisien ye Ji Yermamə?”

³⁶ Kini kwən a rimə, “Yemehua. ?Ji Yermamə e pa? Ni-pə huvə tuk yo, pəh jakni nəfrakisien iran.”

³⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Ik naknəm ta In. Yo e yakaməgkiar kimik ai taktakun.”

³⁸ Kini kwən ai rimə, “Yermaru. Yo yakamhatətə iram.” Kini in mənimkur maməhuak kimin.

³⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yo yimauə ye tokrei tanə mə jakəkir narmamə. Mor narmamə yamə mine khapəh nisəm-huvəyen nar, kisəm huvə nar. Mamor narmamə yamə mine kasəm huvə nar, iriə tukhapəh nisəmien nar.”

⁴⁰ Kini Farisi mine tiksin kimsəwhai nəgkiarən kafan mhamə, “? Rhawor? ? Nakmə nimirimawə ripsis min uə?”

* **9:24:** Nəmehuə mine kimnhani-pən tuk kwən a “Vəh si haktə nhag Kughen” nipran ramni mə khamə Yesu tukrivəh kwəsu ye nhag Kughen. Əm-ru Jos 7:19. **9:28:** Jon 5:45 **9:31:** Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 **9:33:** Jon 3:2 **9:34:** Jon 9:2; Aes 66:5 **9:36:** Rom 10:14 **9:37:** Jon 4:26 **9:38:** Mat 28:9 **9:39:** Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 **9:40:** Rom 2:19

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “To nakpihani-ərhav mə nakhapəh nisəm-huvəyən nar, to nakpihapəh nhavəhyen narpinien tuk təvhagə has kapəmīə. Mərig kimiə nakhamə ta mə naksəm huvə nar, kini narpinien kape təvhagə has kapəmīə raməmīr hanə irəmīə.”

10

Yesu ramni nuhpikiniyen ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

¹ Kini Yesu rīmā, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rīmə tukrivən məkrəh kin sipsip, to ripəh nukuraoyen ye kwəruə; mərig tukrivəro kin kəupə. ² Mərig yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukuraə-pən ye kwəruə. ³ Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nīpig m-fam in raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kini sipsip minə kharkun rikin. Nīpig m-fam in ramokrən kin nhagriə kirikianə kirikianə, kini kamhatərhav. ⁴ Mokrən fam kin sipsip minə kafan, maməkupən; sipsip minə kafan kamhakwasig kin, meinaī kharkun rikin. ⁵ Mərig to khapəh nhakwasigien kin yermamə apnapig. Nikam. Tukmə yermamə apnapig, kisapta iran, meinaī kaseinein rikin.”

⁶ Yesu ramni nuhpikiniyen, mərig narmamə kaseinein nīprai nəgkiarien kafan. ⁷ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə tukhakuraə-pən ikin. ⁸ Narmamə yamə mine kimisəkupən irak, iriə yeməkrəh minə. Sipsip minə khapəh nisətərigien kin əriə. ⁹ Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakuraə-pə yakamner ikin, Kughen tukrivəh mīragh əriə. Tukhauə imə masəriwək misavən masən mənvhirik yame rhuvə. ¹⁰ Mərig yəkrəh ramuə imə tuk nar kirikianə əmə. Ramuə tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk noriahyen nar. Mərig Yo yakamuə mə takhavəh nīmraghien. Kini nīmraghien e in rukwar kin nihuvəyən minə fam.

¹¹ “Yo e Yermamə huvə kape narha-huvəyən tuk sipsip minə. Yermamə huvə kape narha-huvəyən tuk sipsip minə, in rameighan kin kafan nīmraghien mə tukrivəh mīragh əriə. ¹² Mərig yorwok yame ramor əmə wok tuk nərok, sipsip minə pəh nien mə kafan. Kini nīpig tukmə rəm kuri aparū minə kamhauə, in rap, mīpəh sipsip minə. Kini kuri aparū minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə. ¹³ Yorwok a tukrap meinaī ramor əmə wok tuk nərok. Ripəh nərig-pikien sipsip minə.

¹⁴⁻¹⁵ “Yo e, Yo Yermamə huvə kape narha-huvəyən tuk sipsip minə. Tata Kughen rirkun Yo, kini yakirkun In. Ye norien kirikianə əmə min, Yo yakirkun kafak sipsip minə, kini iriə kharkun min Yo, kini yakeighan kin nīmraghien kafak tuk nivəh-mīraghien əriə. ¹⁶ Kini kafak min tiksīn aikin sipsip, yamə mine khapəh nisəmīrien ye kəupə e. Iriə min, tuksəriɡ rikik. Kini iriə fam tukhauə kirikianə. Yo pisin əmə jakamarha huvə tuk əriə. ¹⁷ Kafak Tatə In rorkeikei pik Yo meinaī yakeighan kin kafan nīmraghien tuk nivəh-mīraghien sipsip minə kafak. Kini kwasig ikin jakamragh min. ¹⁸ Yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta nīmraghien kafak. Yo pisin əmə yakavəh nehuəyən tuk nivəhsi-pən-ien kafak nīmraghien, mine tuk nīmragh-minien. Kafak Tatə rimiini-pə tuk Yo mə jakor məknakin.”

¹⁹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel minə kimisəwhai min kwhen kapəriə tuk nəgkiarien a.* ²⁰ Iriə khapsaah kimnhani mhama, “Kwən a, nanmin has kirik ramərəp-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor masətəriɡ kin In?”

²¹ Mərig tiksīn khani mhama, “Nəgkiarien a pəh nien mə nəgkiarien kape yermamə yame nanmin has yame ramərəp-pən iran. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nanmin has rirkun nor-huvəyən nīmrin pis rarha min, uə?”

Narmamə kasəməkin Yesu meinaī In ramni mə In Ji Kughen

²² Ruauə ye nīpig yame nəmə Isrel kasor lafet kirik kamni kimə “Dedekesen” apa Jerusalem. Nīpig a, nīpig kape nokieiyen. ²³ Kini Yesu rinaməriwək ye nīkar Nīmə Ehuə kape Kughen, ye kwənmmhan kirik kamni kimə “Vranda Kape King Solomon.” ²⁴ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel tiksīn kimnhauə misarkuraə iran. Misaiyoh In mhama, “?Rhawor nakpəh norien Ik ror nirkunien ye nərigien kapəmawə mə Ik pa? Tukmə Ik Kristo, ni-pə huvə tuk əmawə.”

²⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakwəni-pre ta tuk əmiə, mərig nakhapəh nishatətəyən irak. Nīmtatien yamə mine yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kasor kafak nəgkiarien mə in raməfrakis. ²⁶ Mərig kimiə nakhapəh nishatətəyən irak, meinaī kimiə pəh nien mə kafak sipsip minə. ²⁷ Kafak sipsip minə kasəriɡ rikik mharkun Yo. Kini yakirkun huvə əriə. Kini iriə kamhakwasig kin Yo. ²⁸ Kini Yo yakvəhsi-pən nīmraghien rerin kimi əriə.

9:41: Jon 15:22,24; Hib 10:28-31 **10:1:** Jon 10:8,10 **10:7:** Jon 1:51; 14:6 **10:8:** Jer 12:1; Esik 34:2 **10:9:** Sam 11:8;20,22-24 **10:10:** Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31 **10:11:** Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16 **10:14-15:** Mat 11:27 **10:16:** Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6 **10:17:** Aes 53:12 **10:18:** Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8 **10:19:** Əm-ru Jon 9:16. **10:21:** Eks 4:11 **10:24:** Luk 22:67-71 **10:25:** Jon 5:36; 8:58; 14:11 **10:26:** Jon 6:44

To iriə kharəh nhamhəyen tuk nipiɡ kirik. Kini yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta əriə ye kwermik. ²⁹ Kafak Tatə yame ravəhsi-pə əriə kimi Yo, In yerpirig rapita narimnar fam. Kini yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta əriə ye kwermim. ³⁰ Kimru kafak Tata, kimru kirikianə əmə.”

³¹ Raməɡkiar məknakin, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapik kapier apig mhamə tuk-sarkwhopni In. ³² Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə rimivəhsi-pə nəsaninien kimi Yo, yakamor nimtətien huvə minə ripsaah ye nimrimia. ?Yimnor naha nimtətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

³³ Kini iriə khamə, “Pa rimə yakhamə jaksarkwhopni Ik tuk nimtətien kirik yame Ik nimnor. Mərig yakhamə jaksarkwhopni Ik meinai nəɡkiarien kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə apnapig əmə kirik, mərig nakamni mə Ik Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kimirai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə naksəmhen kin kughen minə. (Sam 82:6)’ ³⁵ Kini kitawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to riphəh nukreikinien. ?Tukmə Kughen rimini-pən tuk narmamə tiksin apa kupan mə iriə kisəmhen kin Kughen, 36 rhawor e nakashək Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mimə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rimnarəhu karin Yo mə Yo pisin əmə e Kafan, mher-pə kin Yo ye tokrei tanə. ³⁷ To yakpipəh norien nimtətien yamə mine Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakharəh nhaniyen nəfrakisien irak. ³⁸ Mərig nar apnapig nakharəh nhaniyen nəfrakisien ye nəɡkiarien kafak, mərig takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nimtətien minə kini nimtətien minə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nimraghien kape Tatə Kughen raməmir irak, nimraghien kafak raməmir ye Tatə.”

³⁹ Yesu raməɡkiar məknakin, khamə tukharaptəək In. Mərig In rapta irarə.

⁴⁰ Kini mivən məviəfugin ye nu apa Jodan, mamvən ikin Jon rimnor baptaes ye narmamə ikin kupan. Kini mamarə apaikin. ⁴¹ Kini narmamə khapsaah kimnhavən misəm In, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Man! Jon riphəh nor-pawk-syen nimtətien kirik, mərig nəɡkiarien yame in rimnamni ye kwən e ruauə minor nəfrakisien kin.” ⁴² Kini narmamə khapsaah aikin a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

11

Lasaros rimamhə

¹⁻³ Kini yemə Betani kirik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri mine Mata. Meri a in a kwasig ikin rəvit-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mirəh niəkwənən mamrai nihun kin. Kini Lasaros ramhə, məkneikin, nowini mir kwher-pən nəɡkiarien tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kirik yame nakorkeikei pik, in ramhə.”

⁴ Yesu rimnərig nəɡkiarien a, mimə, “Lasaros ramhə, mərig nimhəyen tukriphəh nivəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nimtətien ye nəsaninien kape Kughen. Kini nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nivəhsi-haktəyen Yo e kafan kwajikovə.” ⁵ Yesu rorkeikei pik Mata mine naorahini, mine kapəriu kakə Lasaros. ⁶ Mərig nipiɡ rimnərig pawk mə Lasaros rimamhə, In rimnarə Jodan mivəh nipiɡ kiraru min. ⁷ Kini mini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh kharerig-pən min [ime Lasaros] ye provins Judia.”

⁸ Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehuə kape nəmə Isrel apa Judia kimnhamə taksarkwhopni Ik kin kapier apig. ?Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

⁹ Kini Yesu rimini-pən nuhpikinien kirik kimi əriə mimə, “Kimiə nakharkun mə nipiɡ rarə kape niraanien rəmhen tuk norien wok kirik. To yermamə kirik raməriwək yeraan, to riphəh nhapitətərien, meinai rhakak. ¹⁰ Mərig tukmə raməriwək yenpig, in rhawor nhapitətərien. Meinai rəpignəp.”

¹¹ Yesu rimini-ta nuhpikinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kirik e Lasaros rinapir yeru ta. Mərig yamə jakvən misig in pəh rarha.”

¹² Kini kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rimə in ramapir əmə, tukripiəsanin min.” ¹³ Mərig nəɡkiarien kape Yesu, niəpran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rikiriə raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

¹⁴ Kini Yesu rimini-pən huvə mimə, “Lasaros ruamhə ta. ¹⁵ Kini rikik ragien mə yakpəh niwəmir-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmiə takshatətə irak. Nəmhən, pəh khavən misəm in.”

¹⁶ Kini Tomas e kamni kimə Didimas*, rini-pən tuk narmamə minə tiksın kape Yesu mımə, “Rhuva. Pəh kitawə mifam khavən apa Judia. Pəh tikmir minə tukhauh ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

Yesu In rirkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh min

¹⁷ Kini Yesu rimatərhav-pən Betani, kini mərig mə kimnerkwaig ta kin nıprai Lasaros, rıvəh nıpig kuas. ¹⁸ Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Rıpəh norien isok rapita kilometa kisısər.† ¹⁹ Kini nəmə Isrel khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mhəuə misəm Mata mine Meri mhavəh-si haktə nərigien kapəriu, meinai kapəriu kakə ruamhə.

²⁰ Kini Mata rımnərig mə Yesu ramuə, kini rərar, mivən məm. Mərig Meri, in ramkwətə əmə apa imə. ²¹ Kini Mata rımini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kıpısarə, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen. ²² Mərig yo yakirkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kini In tukraməkeikei mivəhsi-pre kimik.”

²³ Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Kafam kakə tukrıpiamragh min.”

²⁴ Kini Mata rımə, “Yakirkun mə Lasaros tukramragh min ye Nıpig Kwasig, ye nıpig yame narmamə mi-fam tukhamragh min iran.”

²⁵ Kini Yesu rımini-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nımrəgh-mınien ye nımhəyen. Kini Yo e, yo nuknei nımrəghien. Narmamə yamə mine kashatətə irak, nar apnəpig tukmə khamhə, mərig tukasəkeikei mhamragh min. ²⁶ Kini narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kini masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nıpig kirik. ? Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarien uə nıkam?”

²⁷ Kini Mata rini-pən tukun mımə, “Əwəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e, yermamə yame profet minə kimnamhani kupan mə takuə ye tokrei tanə.”

Yesu rımmasək tuk Lasaros

²⁸ Mata rımini-ta nəgkiarien ai, mivən mokrən kin naorahini Meri rıkir ta mıravən iriu pısın, mını-pən tukun mımə, “Meri, Yhajoun ruauə, morkəikei mə tukrəm ik.” ²⁹ Meri rərig, mənər aihuaa əmə, mivən mə tukrəm Yesu. ³⁰⁻³¹ Kini nıpig nəmə Isrel yamə mine kimnasəkwətə ime Meri, mhavəh-si haktə nərigien kafan, kimisəm Meri ramərər aihuaa əmə imə mamtərhav, khakwasig kin. Rıkiria raməsik mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu rıpəh hanə nıvənien ye rukwanu a; In raməmır hanə aikin Mata rımvən məm In ikin. ³² Kini Meri rıtərhav mivən məm Yesu, meiwaiyu mənimkur-pən ye nıhun, mımə, “Yermaru. To nakpiamarə kıtasır, to kafak kakə rıpipəh nımhəyen.”

³³ Yesu rəm pian a mine narmamə yamə mine kisarə iriə min misəsək, rıkin rəmhə pik. ³⁴ Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nımnhanım hiə kwən en?” ³⁵ Məkneikin mamasək.

³⁶ Kini nəmə Isrel tiksın khamə, “Səm-ru. Kwən e rımnorkeikei pik kwən a kupan.”

³⁷ Mərig tiksın kimnhanı mhamə, “Kwən e In e kupan rımnor huvə yımırın pis kirik. ? Rhawor e rıpəh nini-əhuyen Lasaros mə tukrıpəh nımhəyen?”

Yesu rımvəh mırəgh Lasaros

³⁸ Yesu rımnərig rahas pik tuk Lasaros. Kini mivən apa ye suranə. Kwənmhan yame kimırəhu ikin ye nıpəg kapier, yame kimisisigin kin kapier. ³⁹ Kini Yesu rımə, “Səsua-ta ru kin kapier.”

Mərig Mata e nowin Lasaros rımini-pən tukun mımə, “Yermaru. In rınapien ta. Kimiserkwaig ta kin rıvəh nıpig kuas.”

⁴⁰ Mərig Yesu rımini-pən tukun mımə, “?Rhawor? ?Naknərukın ta mə yakməni-pre tuk ik mə tukmə nakhatətə irak, takəm nəsanınien ehua kape Kughen, uə?” ⁴¹ Məkneikin, kisəsua ta kin kapier. Kini Yesu rıvaag faktə mımə, “Tata. Yakamni vi vi ik meinai nımnərig kafak nəhuakien. ⁴² Kini yakirkun mə nıpig m-fam, nakamərig Yo. Mərig yakaməgkiar məkneikin mə narmamə yamə mine kasərər rarkuraə irak tukhani nəfrakisien mə nımnher-pə kin Yo.”

⁴³ Yesu rini-ta nəgkiarien a, mokrən apomh mımə, “!Lasaros! İrer mıtərhav-pə.” ⁴⁴ Kini yermamə mhə ai rımnhekımtər, mıpik neipən yame kimnhatuapis kapən kapə kin, meriaji nıpran mine yamə mine kimnərkis nıhun kin, məriwək mıtərhav-pə.

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəhsi-ta neipən kape yermamə mhə, pəh ramvən yerkanu.”

*Nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)*

* **11:16:** Tomas mine Didimas, nıpran ramni mə, “Mir Mir.” † **11:18:** Gris ramin “stadia fıftın” rəmhen kin tri kilometa. **11:20:** Luk 10:38-42 **11:24:** Dan 5:28,29; 6:39,40; Wok 24:15 **11:26:** Mat 25:46; Jon 3:15
11:28: Jon 13:13 **11:35:** Luk 19:41 **11:42:** Jon 3:17

⁴⁵ Nəmә Isrel khapsaah yamә mine kimnissarә iriә Meri masәm nar yame Yesu rimnor kini kishatәtә iran. ⁴⁶ Mәrig iriә tiksın kimnhavәn misәm Farisi minә, mhani-әrhav-pән fam narimnar yame Yesu rimnor kimi әriә. ⁴⁷ Mәkneikin, Farisi minә mine jif pris minә kimisofugin ye kaonsel kapәriә. Mhamә, “? Tukshawor iran mine kwәn e? Rinamor nimtәtәn ripsaah. ⁴⁸ To khapәh әmә ramor әmә mәknakin, kini narmamә m-fam tukshatәtә iran. Kini nәmә Rom tukhauә misoriah kapәtawә nimә e Nimә Ehuә kape Kughen, mhavәhsi-ta kwәнmhaan kapәtawә tuk әtawә.”

⁴⁹ Kini iriә kirik, nhagin e Kaeafas, in ramor wok kape hae pris ye newk a. Rimini minә, “! Nakseinein әgkap nar! ⁵⁰ Rhuvә әmә tuk әmiә mә yermamә kwәнkwәn kirikianә әmә tukrimhә tuk narmamә. Nar a rhuvә rapita yame narmamә ye kantri piәpiә tukhamhә.”

⁵¹ (Ramni nәgkiarien a, mәrig pәh nien mә nәrigien kafan. Mәrig in ramni-әrhav nәgkiarien yame Kughen rimivәhsi-pән kimin, meinai in ramor wok kape hae pris ye newk a. Kini in ramni mә Yesu tukrimhә tuk nivәh-miraghien nәmә Isrel. ⁵² Mәrig pa rimә tukrimhә әmә tuk nәmә Isrel mәrig tukrimhә tuk ji Kughen yamә mine kisarә rarkurao ye tanimtana, mamor әriә kamhauә kirikianә.) ⁵³ Ror mәkneikin, ye nipig a, nәmehuә kape nәmә Isrel kimnharai mhun mhamә tukshopni In. ⁵⁴ Ror mәkneikin, ririkakun ye nipig a, Yesu ripәh nәriwәkien ye nimri nәmә Isrel. Map aikin a, nivәn ye taon kirik, nhagin e Efreem. Taon a in ipakә әmә tuk tipәvsik. Kini In mamarә aikin iriә kafan narmamә minә.

Narmamә kape Yesu kimisor apnәpeinә ye lafet kape Pasova

⁵⁵ Rinamua ipakә tuk nipig kape lafet kape nәmә Isrel kamni kimә Pasova. Kini narmamә khapsaah khasi-pән ikin pisin pisin minә mhauә Jerusalem mhamә tuksor narimnar minә pәh mishawәn ye nimri Kughen, mipihavәn ye lafet. ⁵⁶ Kini narmamә minә a kimissarha-kin Yesu. Misofugin ye Nimә Ehuә kape Kughen, misaiyoh әriә minә mhamә, “?Keinein mә Yesu tukruә ye lafet e uә nikam?”

⁵⁷ Mәrig ye nipig a, jif pris minә mine Farisi minә kimnhani nәgkiarien kirik mә tukmә yermamә kirik rirkun ikin Yesu ramarә ikin, tukramәkeikei muә mini-әsah pән tuk әriә, pәh mobael minә tukhavәn mharaptәrәkin.

12

Meri rimnavit-pән senta ye nihu Yesu (Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Nipig sikis әmә ramәmir ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu rirerig-pән min Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimnor ramragh min ye nimhәyәn. ² Kini nәmә ikin a kimisor nәviginiәn kirik tuk nivәhsi-pәniәn nisaiyәn kimi Yesu. Kini Mata rimivәh nәviginiәn muә. Kini Lasaros min ramәmir aikin iriә Yesu mine, kasәkwәtә ye tebol masәvigin. ³ Kini Meri rivәh botel ehuә kirik* rukwar kin senta e kamni kimә nad; nimrin rhaktә pik. Kini mәvit-pән ye nihu Yesu, nivәh nimar nikwәnen, mamrai-ta kin. Nәmiәv senta rimnapien huvә ye nәkwai nimә minә fam.

⁴ Mәrig yermamә kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin ripieighaan-pән kin Yesu ye kwermi tikmir minә kafan, rimini-әhu, mamni minә, ⁵ “Rhuvә pik mә to in ror salem әmә kin; mirkun nivәhyen mane ehuә kin tuk nivәhsi-pәniәn kimi yavәn has minә. Senta e nimrin rәmhen kin tri hundred taosen vatu.”[†] ⁶ In ramni mәknakin, mәrig pa rimә rikin rehuә tuk yavәn has minә. Mәrig ramni әmә meinai in yәkrәh. In ramәrer tuk nitip kapәriә, kini nipig kirik in ramәkrәh kin.

⁷ Mәrig Yesu rimә, “!E! Hapәh pian en. Piraovin e ravi-tәgpән senta ye niprak mamor apnәpeinә ye niprak mә tukrihuvә ye nipig yame tuknim Yo. ⁸ Yavәn has minә tukasәmir kimiә miriә nipig fam. Mәrig Yo jакpәh nәmirien kitawә-m kimiә nipig fam.”

Jifpris minә kasarha kin swatuk tuk nhopniyәn Lasaros

⁹ Ye nipig a, nәmә Isrel khapsaah kimisәrig mә Yesu ramarә Betani, kini kinәmhavәn tukun. Mәrig pa rimә kimnhavәn mә tuksәm әmә Yesu, mәrig kimnhavәn min mә tuksәm-ru Lasaros e yame rimamhә mәrig Yesu rimnor in ramragh min. ¹⁰ Mәkneikin, jif pris minә kimnharai mhun mә tukshopni min Lasaros, ¹¹ meinai nәmә Isrel khapsaah kimisәm Lasaros ramragh min, kimishatәtә ye Yesu, mhaukreikin-pән nimeitairiә kimi jif pris minә.

Yesu rimavәn Jerusalem mor әpu mә in king (Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

11:50: Jon 18:14 **11:52:** Aes 49:6; Jon 10:16 **11:55:** Eks 12:13,23,27 **12:2:** Luk 10:38-42 * **12:3:** Nәgkiarien kpaе Gris ramni “lepta,” rәmhen kin hafilita. **12:3:** Mak 14:3 † **12:5:** Nәgkiarien kape Gris ramni tri hundred dinari. **12:8:** Dut 15:11 **12:9:** Jon 11:43,44

¹² Kəni rikwamer kin, narmamə khapsaah kimnhauə Jerusalem mhamə tuksor lafet kape Pasova. Kini misərig mə Yesu raməriwək mamua ipakə tuk taon. ¹³ Məkneikin iriə khatərhav ye taon a, mhapik nımar nəmir mhavən mə tuksəm Yesu. Masokrən apomh mhamə, "İSəgnəgin Kughen!"[‡]

"İPəh kivəhsi-haktə Kwən en ramua ye nhag Yermaru!" (Sam 118:26)
"İPəh kivəhsi-haktə king kape nəmə İsrel!"

¹⁴ Kini Yesu rimməm kwaji dongki kirik, məkwətə-pən iran mamvən. Nar e raməri-pən profesı kirik yame ramni mə,

¹⁵ "Nıpiyan Saeon. [§] Hapəh nhaginien. Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə, maməsua ye dongki. Maməsua ye ji dongki mamua."

(Sef 3:14; Sek 9:9)

¹⁶ Ye nıpig a, narmamə kape Yesu minə kimiseinein nıprai nar a. Mərig kwasig ikin, nıpig Yesu rimımragh min ye nimhəyen, kini Kughen rımmnor əpu nehuəyen kape Yesu, kini rikiriə rıpiəsik mə Nəkwəkwə kape Kughen rımməvsao kin narımmar yame tukrıpitərhav-pə ye nımraghien kape Yesu. Kini narmamə kimisor narımmar minə a, ror nəgkiarieren kape Kughen ruauə minor nəfraksien kin.

¹⁷ Kupan, nıpig Yesu rımmnokrən kin Lasaros, kini Lasaros rhekimter ye nəpəg kapier mıtərhav-pə ye nımiri narmamə khapsaah. Kini ai, iriə kimnhatərhav misərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rımmnor. ¹⁸ Əmə məkneikin, narmamə khapsaah kimisərig nəgkiarieren mə In rımmor nımtətien a, kini khauə masəm Yesu aikin a. ¹⁹ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə minə mhamə, "Səm-ru. Kitawə kiseinein nhani-əhuyen kwən a. ! Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanımtanə kinamhakwasig kin In!"

Namə Gris tiksın kimisorkeikei mə tuksəm-ru Yesu

²⁰ Kini nıpig narmamə kimnhavən Jerusalem mə tuksəhuak ye nıpig kape lafet e, kini nəmə Gris tiksın kimnhavən min mə tuksəhuak. ²¹ Mhavan misəm Filip e yemə Betsaeda, yerkwanu kirik apa Galili. Mhani-pən tukun mhamə, "Yemehua. Yaksorkeikei mə jaksəm Yesu." ²² Kini Filip rərer mivən, minı-əsaah-pən tuk Andru, kini iriu kimiravən mırəni-əsaah-pən tuk Yesu.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, "Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak nıpig ruauə ta, mə Kughen tukror əpu kafak nehuəyen. ²⁴ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukaməkeikei kinim-pən kweru nai ye nımoptana. To kipipəh nınim-pənien ye nımoptana, to rıpipəh nurəyen mhaktə mamor kwənkwan khapsaah. Mərig tukmə kinim-pən ye nımoptana, tukraməkeikei mura mamor kwənkwan rıpsaah. ²⁵ Yermamə yame ramətərig pik tuk kafan nımraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei məpkərhav iran. Mərig yermamə yame rikin rıpəh nəsik-pikien kafan nımraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mam-raptəəkın huvə nımraghien kafan kape rərin. ²⁶ Yermamə yame rorkeikei mə tukror wok kafak, in tukraməkeikei mikwasig kin Yo. İkin pukaa yakamvən ikin, kimru min. Kini Rimik Kughen tukrisiai yor wok kafak minə."

Yesu raməgkiar ye nimhəyen kafan

²⁷ Kini Yesu rımini-pən tuk əriə mımə, "Taktakun ai, rikik rəmhə pik. ?Mərig jakhawor pən iran mine? To yakpəh nıni-pənien tuk kafak Tatə mımə, 'Takvəhsi-ta nəmhəyen yame ramua tuk Yo.' Nıkam, to yakpəh nıniyen məknakin meinai narımmar minə a, yakmauə tukun."²⁸ Kini In maməhuak mımə, "Tatə, vəh-si haktə atuk nhagin."

Məkneikin nəgkiarieren kirik risi-pən ye rao ye neai mamni mımə, "Yo yakwərhəsi-haktə ta nhagik, kini taktakun ai, jəkrəh-si haktə min."

²⁹ Kini narmamə yamə mine kimnasərer ipakə tukun kimisərig nəgkiarieren a, kini iriə tiksın khamə, "İEh! ?Naha e? ?Karuəruə kirik, uə?"

Mərig tiksın khamə, "Nıkam. Agelo kirik raməgkiar kimin."

³⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, "Nəgkiarieren ramsi-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; mərig kapəmiə, tukrasitu irəmiə. ³¹ Taktakun ai rımmnor nıpig yame Kughen tukrəkır narmamə ye tanımtanə. Kini taktakun ai, in tukrivəh-si-əhu əgkap nəsaninien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə. ³² Nıpig tukaməsik haktə Yo, kini yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk Yo." ³³ In raməgkiar məknakin kimi əriə mamhajoun mə tukshawor-pən iran mine mishopni In.

‡ 12:13: Nəgkiarieren kape Gris ramni mə, "Hosana." Nıpran ramni mə, "Vəh miragh əmawa," uə, "Səgnəgin Kughen."

§ 12:13: Jon 1:49

12:24: 1 Korin 15:36 12:25: Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15 12:26: Mat 10:38;

Luk 14:27; Jon 14:3; 17:24 12:27: Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21 12:30: Eks 19:9; Jon 11:42 12:31: Mat

4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2 Korin 4:4; Efes 2:2, 6:12 12:32: Jon 3:14; 6:44; 8:28 12:33: Fil 2:8-9; 1 Tim 3:16; Hib 1:3

³⁴ Kini narmamə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakwəsərig ta ye loa kapətawə mə Kristo tukraməkeikei mamarə kitawə min kape rerin. ? Mərig rhawor e nakamni mə narmamə tukasəkeikei misəsik haktə Ji Yermamə? ? Nəgkiarinen e ‘Ji Yermamə,’ nīpran ramni mə naha?”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nikakien e, ramarə tuk əmiə kape nīpig kwakwə əmə. Kini nīpig nikakien tukraməmīr tuk əmiə, taksəriwək iran. Tamə, nəpignəpien ruvrīg əpis əmiə. Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye nəpignəpien, kaseinein ikin kamhavən ikin.
³⁶ Nīpig nikakien tukraməmīr tuk əmiə, kimiə taksəkeikei mīshatətə ye nikakien, mə kimiə takharkun nhauəyen kwajikovə minə kape nikakien.”

Nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

Yesu rīmīni-ta nəgkiarinen a, kini map-ta irəriə, mivən merkwaig. ³⁷ Nar apnapīg mə In rīmnor ta nīmətəien rīpsaah ye nīmri nəmə Isrel, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.
³⁸ Nar a rītarhav-pə ror Nəgkiarinen kape profet Aesaea kupan ruauə mīnor nəfrakisien kin, yame ramni mīmə,

“Ah. Yermaru. Narmamə kwatīksin əmə kamhani nəfrakisien ye nəgkiarinen kapəmawə.

Nar apnapīg mə nakamor nīmətəien ye nəsaninien kafam, mərig to khapəh nhaniyen nəfrakisien iram.”

(Aes 53:1)

³⁹ Kini iriə to khapəh nhaniyen nəfrakisien iran rəri-pən nəgkiarinen yame Aesea ruini-ta kupan mīmə,

⁴⁰ “Kughen rīmnor əriə mə nīmriəriə tukrīpis.

To nīmriəriə rīpipəh nīpisien, to iriə kīpisəm, mīpiharkun.

Kini In rīmnor rīkiriə rīpəh narəyen.

To rīkiriə rīpiarə, to kīpisarar ye nərigien kapəriə, kini mīshatətə iran, kini rīpior nīmraghien kapəriə rīpihuvə mīn.”

(Aes 6:10)

⁴¹ Profet Aesea kupan rīmnaməgkiar mamni məknakin meinai in rīmnəm nəsaninien kape Yesu, maməvsao kin.

⁴² Kini mərig, ye nīpig a, nəmehua mīnə rīpsaah kwənmopin, iriə mīn kimīshatətə ye Yesu. Mərig iriə kīmnhapəh nhani-ərhavyen mə kwəshatətə iran, meinai kīmnhagin kin Farisi mīnə, mə tamə kisher ye rhav kin əriə ye nīmə kape nofuginien, ⁴³ meinai nəmehua mīnə a kīmisorkeikei pīk mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə, rapita yame kīsorkeikei mə Kughen rīkin tukragien tuk əriə.

Nīpig Kwəsīg tukruə, Kughen tukrīvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁴ Kini Yesu rok-rapomh mīmə, “Narmamə yamə mine kīshatətə irak, pəh nien mə kīshatətə pīsīn əmə irak, mərig kīshatətə mīn ye Kughen yame rīmnher-pə kin Yo. ⁴⁵ Kini narmamə yamə mine kasəm Yo, pəh nien mə kasəm əmə Yo, mərig kasəm mīn Kughen yame rīmnher-pə kin Yo. ⁴⁶ Yo e nikakien. Yakmauə ye tokrei tanə e mə narmamə yamə mine kīshatətə irak tukhapəh nīsarəyen ye nəpignəpien. ⁴⁷ Narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarinen, mhapəh nīsorien, to yakpəh nīni-ərhavyen kapəriə narpinien, meinai pəh nien mə yakmauə ye tokrei tanə e mə jakni-ərhav narpinien kape narmamə. Mərig yakmauə mə jakvəh mīragh əriə. ⁴⁸ Mərig Yermamə kīrik aikin yame tukrīvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nīmēitairiə kimi Yo, mhapəh nhavəhyen kafak nəgkiarinen. Tuk nīpig yame Kughen tukrəkīr narmamə iran, Kughen tukrīvəhsi-pən narpinien kimi əriə, meinai kīmīsəpəh nəgkiarinen yame yīmīni-pən tuk əriə. ⁴⁹ Meinai nəgkiarinen yame yakamni, pəh nien mə kafak pīsīn əmə, mərig Tata Kughen yame rīmnher-pə kimi Yo, In rīmīni-pə tuk Yo mə jakaməkeikei mīni məknakin. ⁵⁰ Kini Yo yakwīrkun ta mə nəgkiarinen kafan rīrkun nīvi-pənien narmamə ye nīmraghien rerin. Ror pən, nəgkiarinen yamə mine yakamni, Tata Kughen ravəhsi-pə kimi Yo, kini yakamni.”

13

Yesu rīmneiwaiyu rəmhen kin yor wok kīrik, məkwi nīhu narmamə kafan mīnə kin nu

¹ Rīnor nīpig atuatuk kape nəmə Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruīrkun mə kafan nīpig ruauə ta mə tukrəpəh kafan nīmraghien ye tokrei tanə mīvan mamarə iriū Rīmni Kughen. Nīpig m-fam In rorkeikei pīk kafan narmamə yamə mine kīsarə ye tokrei tanə, kini mərig taktakun ai in ramhājoun norkeikeiyen mīnə fam kafan kimi əriə.

² Rīnamenaiyu, kini Yesu mīne kafan narmamə mīnə kīnasəvīgīn. Kini Setan rīmivəhsi-pən vəh-si-pən ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mə tukreighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmīr mīnə kafan. ³ Yesu rīmīrkun mə Tata Kughen rīmnarəhu-pən ta narīmnar fam ye

kwermín, kini muirkun mín mæ In rimasi-pæn ye Kughen, kini tukripirerig-pæn mín tuk Kughen. ⁴ Mækneikin, rhekimter, miræhsi-ta kafan kot, kini mætæt kin neipæn kirik. ⁵ Kini miræh besin kirik, miruk-pæn nu iran. Kini mivæn mokwi nihu kafan kin narmamæ minæ. Mæspir nihuriæ kin neipæn yame rimnætæt kin.

⁶ Mor mæknakin, mivæn meriaji-pæn Saemon Pita, kini Pita rini-pæn tukun mimæ, “Yermaru. ?Rhawor? Ripæh næmhenig mæ Ik takækwi nihuk kin nu.”

⁷ Mærig Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Ik nakpæh nirkunien niprai nar e yakamor ai taktakun. Mærig tuk nipig kirik, takpirkun nipran.”

⁸ Kini Pita ramni-æhu In mimæ, “Nikam. To nakpæh nækwi-æfrakisien nihuk tuk nipig kirik.” Mærig Yesu rimæ, “To yakpripæh nækwiyen nihum, ik nakpæh nuæyen kafak yermamæ.”

⁹ Kini Saemon Pita rini-pæn tukun mimæ, “Yermaru. Tukmæ ror mækneikin, kini takpæh nækwi-æmæyen nihuk, mærig ækwi mín kapæk kapæ mine kwermik.”

¹⁰ Mærig Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Nikam. Narmamæ yamæ mine kwæsar ta, kwæshawæn. To kharpæh nisar-mín-ien. Mærig Yo jakamækeikei mækwi æmæ nihum. Kimiæ nakwæshawæn ta. Mærig pæh nien mæ kimiæ fam. ¹¹ Yesu ruirkun mæ iriæ pa nhagin tukreighaan-pæn kin in ye kwermi tikmir minæ kafan. Ror pæn, In rimini mimæ, “Pæh nien mæ kimiæ fam nakwæshawæn.”

¹² Kini Yesu rimnækwi fam æriæ, mivæn mivæh-si-pæn kafan kot, mivæn mækwætæ-pæn ye kwænmuhaan yame rinamkwætæ-pæn ikin. Mamaiyoh æriæ mimæ, “?Kimiæ nakharkun niprai nar e yimnor iræmiæ ai taktakun uæ? ¹³ Kimiæ naksokræn kin Yo mæ Yhajoun mine Yermaru, kini ratuatum. Meinai næfrakisien mæ Yo Yhajoun kapæmiæ mine kapæmiæ Yermaru. ¹⁴ Meinai nar apnapiæ Yo e kapæmiæ Yermaru mine Yhajoun kapæmiæ, mærig yimnækwi nihumæ, kini ye norien kirikianæ æmæ mín, kimiæ mín takasækeikei masækwi nihumæ minæ. ¹⁵ Yo yimnor mhajoun æmiæ kin, mæ takasor æmæ norien kirikianæ æmæ iræmiæ minæ. ¹⁶ Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ yorwok kirik to ripæh nehuæyen rapita kafan yemehua; kini yermamæ yame ravæh nægkiarien mameriwæk to ripæh napitayen yermamæ yame ravæhsi-pæn nægkiarien kimin. ¹⁷ Taktakun ai, kimiæ nakwæn harkun huvæ nar e. Ror pæn, tukmæ nakasor mækneikin iræmiæ minæ, Kughen tukriwæhsi-pre nihuvæyen kimi æmiæ.

¹⁸ “Mærig pa rimæ yakamni æmiæ m-fam. Yakirkun æmiæ mæ ni-pa minæ e yakmirpen æriæ. Mærig nægkiarien e kape Nækwækwæ kape Kughen tukramækeikei muæ mor næfrakisien kin yame ramni mæ,

“Yermamæ yame jakwæn kwis bred kimru mín,

in tukrukreikin-pæ nimeitaan kimi Yo, muæ tikmir kafak.’

(Sam 41:9)

¹⁹ Yakamni-pre tuk æmiæ, mæ narimnar minæ e ripæh hanæ nitærhav-pæyen; mærig nipig tukmæ khatærhav-pæ, takhani næfrakisien irak, mæ Yo e Kristo.

²⁰ “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ tukmæ yakher-pæn kin yermamæ kirik tuk nævsaoyen kin kafak nægkiarien kimi narmamæ, kini narmamæ rikiriæ ragien tukun, ræmhen æmæ kin yame rikiriæ ramagien tuk Yo. Kini tukmæ narmamæ rikiriæ ragien tuk Yo, ræmhen æmæ kin yame rikiriæ ragien tuk Yermamæ yame rimnher-pæ kin Yo.”

Yesu rimini-ærhav mæ Judas tukreighaan-pæn kin in ye kwermi tikmir minæ kafan
(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Nipig Yesu rimini nægkiarien a, rikin ræmhæ, kini In mimæ, “Yakamni-pre æfrakis tuk æmiæ mæ kimiæ kirik irætawæ tukreighaan-pæn kin Yo ye kwermi tikmir minæ kafak.”

²² Kini kafan narmamæ minæ kisarha-pæn misæm æriæ minæ. Rikiriæ ramæsik mæ, “?Ramni pa?” ²³ Kini iriæ kirik, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwætæ ipakæ æmæ tukun. ²⁴ Kini Saemon Pita ræsiwæn-apsapis-pæn kimin mimæ, “Aiyoh-pæn-ru In mæ pa nhagin e ramni.”

²⁵ Kini kwæn a rimneiwayiu-pæn ipakæ tuk Yesu maiyoh In mimæ, “Yermaru. ?Pa e nhagin?”

²⁶ Kini Yesu rimæ, “Kwæn a in e yame jakakapir bred meires ye sup mivæh-si-pæn kimin.” Mækneikin In rakapir bred, meires ye sup, mivæh-si-pæn kimi Judas, ji Saemon Iskariot. ²⁷ Kini Judas rivæh bred ai. Mækneikin Setan rivæn yerkin.

Kini Yesu rimini-pæn tukun mimæ, “Nar e nakmæ takor, yuvæn aihuua æmæ mor.” ²⁸ Mærig narmamæ minæ kape Yesu kisækwætæ rarkuraoye tebol masævigin, kimnhapæh nharkunien niprai nægkiarien kape Yesu. ²⁹ Judas, in ramærer tuk nitip kapæriæ, kini iriæ tiksín, rikiriæ ræsik mæ Yesu rimini-pæn tukun mæ tukrivæn mivæh nimri næviginién kirik næriæ kape lafet, uæ mæ tukrivæn mivæh-si-pæn mane tiksín kimi yavæn has minæ. ³⁰ Rinæpignæp ta. Kini nipig Judas rivæh bred, kini mærer, mitærhav.

Yesu rimini nægkiarién vi kirik mæ tuksor

³¹ Judas ruatərhav, kini Yesu rimə, “Taktakun ai, Kughen tukrivəhsi-haktə nhagik e Ji Yermamə. Kini Yo, Ji Yermamə, yakvəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Mərig n̄ipig Yo, Ji Yermamə, jakor əpu nehuəyen kape Kughen, kini Kughen pisin əmə tukror əpu atuk nehuəyen kafak. Kini In tukror aihuaa əmə.

³³ “Kafak kwajikovə minə, kitawə to khapəh nisəm̄ir kwisien ror tu. Kini kimiə takp̄isarha-kin Yo. Mərig Yo yakamni-pre n̄agkiarien kirikianə əmə kimi əmiə yame yakwəni-pən ta tuk n̄əmehuə kape n̄əm̄ə Isrel, m̄imə, ‘Ik̄in yakamvən ikin, kimiə to nakhapəh nhavənien ikin.’

³⁴ “Yakaməəhu-pre natuakamien vi kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə. Yimnorkeikei əmiə, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə. ³⁵ Kini tukmə naksorkeikei məknakin əmiə minə, narmamə mifam tukharkun mə kimiə kafak narmamə minə.”

*Yesu rimini-ərhav mə Pita tukripini mə in reinein Yesu
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)*

³⁶ Kini Saemon Pita rimnaiyoh In m̄imə, “Yermaru. ?Nakmə takvən hiə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ik to nakpəh n̄ikwasigien kin Yo ai taktakun, kiravən ikin yakamvən ikin. Mərig tuk n̄ipig kirik, nakpivən.”

³⁷ Kini Pita raiyoh-pən m̄imə, “Yermaru. ?Jakpəh n̄ikwasigien kin ik tuk naha? Yakmə jakikwasig kin Ik nar apnapig tukmə kimə tukhopni Ik, tukhopni kwis ərau.”

³⁸ Mərig Yesu rimini-pən tukun m̄imə, “?Ik nakmə takikwasig kin Yo nar apnapig tukmə kimə tukhopni kwis ərau? Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisə m̄ə nakeinein Yo.”

14

Yesu In swatuk tuk n̄ivənien tuk Tatə Kughen

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh n̄əmhəyen. Shatətə ye Kughen, m̄ishatətə min irak. ² Ye n̄imə kape Tatə kafak, kwənm̄haan r̄ipsaah. To r̄ipipəh norien məknakin, to yawəni-əsaah pre ta iran tuk əmiə. Taktakun ai, yakamvən aikin tuk nor-əpn̄əpənəyen ye kwənm̄haan kapəmiə. ³ Meinai jakvən mor apn̄əp̄einə ta ye kwənm̄haan kapəmiə, kini m̄irerig-pə min mikir əmiə, khavən misarə kitawə-m kimiə, mə kimiə takasarə aikin yakamarə ikin. ⁴ Ik̄in a yakamvən ikin, kimiə nakwənharkun ta swatuk yame ramvən ikin.”

⁵ Mərig Tomas rini-pən tukun mə, “Yermaru, kimawə yakseinein aikin nakamvən ikin. ? Jakshawor-pən iran mine mharkun swatuk yame ramvən apaikin?”

⁶ Kini Yesu rini-pən tukun m̄imə, “Yo e, yo swatuk. Kini Yo e, nuknei n̄əfrakisien, kini Yo e nuknei n̄imraghien. Yermamə yame r̄ipəh nuəyen tuk Yo to r̄ipəh n̄ivənien tuk Rimik. ⁷ Tukmə nakharkun Yo, nakharkun min Rimik. Ror p̄ən, r̄irikakun ai taktakun, nakwənharkun ta In, m̄isəm ta In.”

⁸ Kini Filip rini-pən tukun m̄imə, “Yermaru. Hajoun-ru Tata Kughen kimi əmawə. In əmə a kimawə yaksorkeikei.”

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Filip, Yo yimnarə pawk kitawə-m kimiə rapomh. ? Mərig ik nakeinein hanə Yo us? Yermamə yame raməm Yo, raməm min Tatə Kughen. ? Rhawor e ik nakamni mə jakhajoun Tata Kughen kimi əmiə? ¹⁰ ? Nakamni n̄əfrakisien irak mə n̄imraghien kafak, ramarə iriu Tatə Kughen, kini n̄imraghien kafan ramarə irak? N̄agkiarien e yakamni, p̄əh nien mə kafak əmə. N̄ipig m-fam, Tatə Kughen ramarə irak, mamor wok ye n̄imraghien kafak. ¹¹ Hani n̄əfrakisien irak mə n̄imraghien kafak raməm̄ir ye Tata Kughen, kini n̄imraghien kafan raməm̄ir irak. Mərig tukmə nakhapəh n̄ishatətəyen irak məknenkin, takhani n̄əfrakisien irak tuk n̄imtətien yamə mine yakamor. ¹² Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani n̄əfrakisien irak, iriə tukasor narimnar yamə mine Yo yakamor. N̄əfrakisien mə iriə tuksor n̄imtətien r̄ipsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e, minamr̄erig-pən tuk Tatə Kughen. ¹³ Yo Ji Kughen, kini tukmə naksaiyoh Kughen kin naha nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mə wok e kafak - Yo kwajikovə kape Kughen - tukrivəhsi-haktə nhag Tatə Kughen. ¹⁴ Kini tukmə naksaiyoh Yo kin nar kirik ye nhagik, jakaməkeikei mor.”

Yesu ruini ta mə Nanmin kape Kughen tukreiwayi-yə

13:31: Jon 12:23 **13:32:** Jon 17:1-5 **13:33:** Jon 7:33-34 **13:34:** Lev 19:18; Jon 15:12; 1 Tes 4:9; 1 Pita 1:22; 1 Jon 2:7-11; 3:11 **13:35:** 1 Jon 3:14; 4:20 **13:36:** Jon 14:2 **13:38:** Jon 18:27 **14:1:** Sam 4:5 **14:2:** Hib 11:16 **14:3:** Jon 12:26; 1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8, Fil 1:23 **14:6:** Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20 **14:7:** Jon 1:18; 1 Jon 2:23 **14:8:** Eks 33:18 **14:9:** Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3 **14:10:** Jon 14:20; 10:38; 17:21 **14:12:** Luk 10:17 **14:13:** Mat 7:7

¹⁵ Kini Yesu rimnægkiar mürpün nægkiarien kafan mímə, “Tukmə kimiə naksorkeikei Yo, takasakeikei masor nægkiarien kafak. ¹⁶ Kini Yo, jakaiyoh Tatə Kughen mə In tukrher-pre kin Yasitu min kirik rurə tuk əmiə. Kini In tukramarə rerin kimiə min. ¹⁷ Yasitu a in Nanmin kape Nəfrakisien. Narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nhavəhyen In yerkiria, meinai iriə khapəh nisəmien In, maseinein In. Mərig kimiə nakwənharkun ta In, meinai In ramarə kimiə min. Kini In tukraməmür yerkimia kape nöpig m-fam.

¹⁸ “Nöpig Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmiə naksarə pisin əmə, rəmhen kin kwajikovə yame khamhə tan kin. Yo jakpırerig-pə min tuk əmiə. ¹⁹ Pəh nien mə tuktu, narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nisəm-minien Yo. Mərig kimiə takasəm Yo kape nöpig m-fam. Yo jakamragh min ye nimhəyen kafak, kini kimiə min takhamragh min ye nimhəyen kapəmiə. ²⁰ Ye nöpig kape narimnar minə e, kimiə takharkun mə nimraghien kafak raməmür ye Tatə Kughen. Kini nimraghien kapəmiə raməmür irak, kini nimraghien kafak raməmür irəmiə.

²¹ “Yermamə yame ravəhs-huvə nægkiarien kafak, kini mamor, norien a ramhajoun pən mə in rorkeikei Yo. Kini yermamə yame rorkeikei Yo, Tatə Kughen rorkeikei min in. Kini Yo min jakorkeikei in. Mor əpu yo kimin, mə in tukrirkun huvə Yo.”

²² Məkneikin, Judas e (pəh nien mə Judas Iskariot, mərig nifnagni kirik), rimnaiyoh In mímə, “Yermaru. ?Nakhawor mor əpu əmə Ik kimi əmawə, kini mupəh nor-əpu-yen Ik kimi narmamə m-fam ye tokrei tanə?”

²³ Mərig Yesu rini-pən tukun mímə, “Yermamə yame rorkeikei Yo, in tukraməkeikei mamor kafak nægkiarien. Kini Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə mwarə kimasir min. ²⁴ Yermamə yame rıpəh norkeikeiyen Yo, in to rıpəh norien nægkiarien kafak. Nægkiarien yamə mine nimisərig yakamni, pəh nien mə yakamni atuk əmə. Mərig yimivəh nægkiarien minə a tuk kafak Tatə yame rimnher-pə kin Yo yakua. ²⁵ Yo yakamni-ərhav-pre nægkiarien mine kimi əmiə ye nöpig kitawə-m kimiə. ²⁶ Mərig Nanmin kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhajoun əmiə kin narimnar minə fam. Kini mor əmiə mə rikimia tukraməsik narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə, mə takhapəh nisəru-kinien. ²⁷ Pəh nien mə tuktu, yakəpəh əmiə, kini mərəhu-pre nəmərinuyen kafak ramarə tuk əmiə. Kini nəmərinuyen e yame jakvəhsi-pre kimi əmiə, ror pisin ye nəmərinuyen yame narmamə kape tokrei tanə kasəru. Rikimia tukrıpəh nəpouyen, mhapəh nhaginien. ²⁸ Kimia nakwəsərig ta nægkiarien kafak yame yimini-pre tuk əmiə mímə, “Yo jakpırapəh əmiə, kwasig ikin, mıpırerig-pə min tuk əmiə.” Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimia tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tatə, meinai In yerpırig rapita Yo. ²⁹ Yo yakwəni-pre ta narimnar minə e tuk əmiə ai taktakun, yamə mine tukpıhatərhav-pə, mə nöpig tukhauə misor nəfrakisien kin, kimiə takhani nəfrakisien irak. ³⁰ To yakpəh nægkiar-pikien kitawə-m kimiə, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rinamuə. Nəsaninien kafan rikək tuk napitayen Yo, ³¹ mərig yakamor atuatuk əmə nægkiarien kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In.”

Kini Yesu rimə, “Ita. Pəh kisərer misap eikin e.”

15

Yesu ramni nuhpikinien kin In, mə In rəmhen kin nukne nai

¹ Kini Yesu rimini mímə, “Yo e nuknei nai əfrakis. Rimik In yəsim. ² Kini kwermi nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen, In tukrərəru ta əriə. Kini kwermi nai minə fam yamə mine kamhakuə, In tukrəspir əriə mə tukhakuə kin kwənkwaيريا rıpsaah. ³ Kini kimiə naksəmhen kin kwermi nai. Yakaməspir huvə əmiə kin nægkiarien yame yakamni-pre tuk əmiə. ⁴ Səpit-pə irak, kini jakəpit-pre irəmiə. To kwermi nai rıpəh nəpit-pəniyen ye nıpran, to rıpəh nıkuəyen. Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nakhapəh nisəpit-pəyen irak, to nimraghien kapəmiə rıpəh norien kwənkwan.

⁵ “Yo e nuknei nai. Kini kimiə rəgrəgin minə. Yermamə yame rəpit-pə irak, kini jakəpit-pən iran, nimraghien kafan tukror kwənkwan rıpsaah. Mərig tukmə naksəpəh Yo, to nakhapəh nisorien nar kirik. ⁶ Yermamə yame rıpəh nəpit-pəyen irak in rəmhen kin kwermi nai yame kərəru, kamarakikin, ramswiin mimsiə. Kwermi nai yamə mine kisor məknakin, kampik, kamarakikin-pən ye nap, kavaan əru. ⁷ Tukmə naksəpit-pə tuk Yo, kini nægkiarien kafak

14:15: Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6 **14:16:** Jon 14:26; 15:26; 16:7 **14:17:** Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:14; 1 Jon 4:6; 5:6 **14:19:** Jon 6:57; 16:16 **14:20:** Jon 10:38; 17:21 **14:21:** Jon 16:27; 1 Jon 2:5 **14:22:** Wok 10:41 **14:23:** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3 **14:24:** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50 **14:26:** Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27 **14:27:** Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7 **14:30:** Jon 12:31 **14:31:** Jon 10:18; 12:49 **15:1:** Aes 5:1-7; Jon 6:35 **15:2:** Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11 **15:3:** Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26 **15:4:** Jon 6:56 **15:5:** Fil 4:13 **15:6:** Mat 3:10

raməm̄ir irəm̄iə, naha nhagin yame kimiə naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ⁸ Nimraghien kapəmiə tukror kwənkwan ripsaah; nar a tukravəh-si haktə nhag Tatə, kini mamhajoun mə kimiə kafak minə narmamə.

⁹ "Tata Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakorkeikei əmiə. Haraptərəkin tim tim kafak norkeikeiyen. ¹⁰ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, takamharəh tim tim kafak norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame yakamor nəgkiarien kape Tata Kughen, mamraptərəkin tim tim norkeikeiyen kafan. ¹¹ Yo yimnamni-ərhav-pre nəgkiarien e tuk əmiə mə rikimiə tukragien, rəmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimiə tukragien magien pik. ¹² Yakamərəshu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə, rəmhen kin yame Yo yakorkeikei əmiə. ¹³ Yermamə yame rameighan-pən kin kafan nimraghien mə tukrivəh miragh in minə tiksın, norkeikeiyen kafan rehuə rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksın. ¹⁴ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, ramhajoun-pən mə kimiə kafak tiksın fren minə. ¹⁵ To yakpəh nokrən-minien kin əmiə mə yorwok minə kafak, meinai yorwok ramor əmə wok meinein nərigien kape yamehuə kafan. Mərig taktakun ai, yakamokrən kin əmiə mə kafak minə fren, meinai yakamni-ərhav-pre fam nəgkiarien yame Tata Kughen ramni-pə tuk Yo. ¹⁶ Pəh nien mə kimiə nimnharpen Yo; mərig Yo yimrpen əmiə. Kini Yo yakamirpen əmə mə takhavən masor wok, kini pəh wok kapəmiə tukror kwənkwan. Kini kwənkwai wok kapəmiə tukraməm̄ir kape rerin. Kini ai, tukmə naksaiyoh kin naha nhagin kimi Tatə Kughen ye nhagik, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ¹⁷ Yakamərəshu-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə."

Narmamə kape tokrei tanə kasəməkin narmamə kape Yesu minə

¹⁸ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə minə, "Tukmə narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə apa kupan, iriə kimsisəməkin məkneikin Yo. ¹⁹ To ripi mə kimiə narmamə kape tokrei tanə, to narmamə kape tokrei tanə kisorkeikei əmiə; mərig pəh nien mə kimiə narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwirpen ta əmiə, kini mivəh-si ta əmiə tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə. ²⁰ Rikimiə tukraməkeikei məsik nəgkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə, 'Yorwok kirik to riphə nehuyen rapita kafan yemehua.*' Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kirikianə əmə min, iriə tukasəkeikei masor ahas pre tuk əmiə. To iriə kipsisor nəgkiarien kafak, to kipsisor min nəgkiarien kapəmiə. ²¹ Iriə tuksor məknakin iriəmiə, meinai kimiə kafak minə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rimnher-pə kin Yo.

²² "To yakpipəh nuəyen məgkiar kimi əriə, to kipəh nəm-pənien nar kirik irəriə. Mərig taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh niserkwaigien kin təvhagə has kapəriə. ²³ Yermamə yame raməməkin Yo, In raməməkin min Rimik. ²⁴ Yimauə mor nımtətien minə e ye nımririə, yame to yermamə pisin kirik riphə norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, mərig kasəməkin Yo, masəməkin min Rimik. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə. ²⁵ Mərig narimnar minə e tukasəkeikei misor məknakin, mor mə nəgkiarien yame kimnharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfraksien kin, yame ramni mə, " 'Yimipəh nor-pawk-əyen nar has kirik irəriə,

mərig iriə kasəməkin Yo.'

(Sam 35:19, 69:4)

²⁶ "Mərig nıpig Yasitu tukruə, in tukrini-ərhav Yo. Nanmin kape Nəfraksien tukrissi-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakher-pre kin rurə tuk əmiə. ²⁷ Kini kimiə min, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kitawə-m kimiə kimnisarə kwis ye nirikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.

16

¹ "Yo yakamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə mə kapəmiə nhatətəyen tukripəh nımiriən. ² Iriə tukpisher ta kin əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə; kini nəfraksien əgkap mə nıpig yame ramuə, tukshopni əmiə, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun. ³ Iriə kasor narimnar minə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein min Yo. ⁴ Mərig Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə. Kini nıpig tukmə nakwəsəm narimnar minə a kinamor irəm̄iə, rikimiə tukraməsik mə Yo yakwəni-ta narimnar minə a tuk əmiə.

15:7: Mat 7:7 15:8: Jon 8:31; Gal 5:22-23 15:10: Jon 14:15 15:11: 1 Jon 1:4 15:12: Jon 13:34 15:13: Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16 15:15: Jon 8:26 15:16: Jon 13:18; 15:5 15:17: Jon 15:12 15:18: Aes 66:5; 1 Jon 3:13 15:19: Jon 13:16; 17:14 * 15:20: Yesu rimini məkneikin ye Jon 13:16. 15:20: Jon 3:16; 2 Tim 3:12 15:21: Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41; 1 Pita 4:14; Rev 2:3 15:22: Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32 15:24: Jon 5:36; Mat 11:20-24 15:26: Jon 14:26 15:27: Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14 16:2: Aes 66:5; Jon 9:22; 12:42; Wok 26:9-10 16:3: Jon 15:21; 1 Jon 3:1

Wok yame Nanmin kape Kughen tukror

Kini Yesu rimā, “Mārig Yo yimnapāh niniārhav-pre-yen narimnar minā e tuk amia apa kupan, meinai kitawā-m kimiā kimnasamir, [nahasien minā a ramuā amā tuk Yo].⁵ Mārig taktakun ai, jakrerig-pān tuk Yermamā yame rimnher-pā kin Yo. Kini kimiā kirik rimnapāh naiyohyen Yo mā yakamvān hiā.⁶ Yakamni-ārhav-pre narimnar yamā mine tukripitārhav-pā tuk amia, rikimia rāpou.⁷ Mārig yakamni-pre āfrakis tuk amia mā rhuvā pik tuk amia mā jakāpāh amia. Meinai to yakripāh nāpāhyen amia, to Yasitu ripipāh nāmīrien tuk amia. Mārig tukmā yakāpāh amia mamvān, kini jakher-pre kin Yasitu tukruā marā kimiā min.⁸ Kini nīpig In tukruā, mhajoun narmamā kape tokrei tanā mā iriā yor tāvhaḡā has minā, kini nāterigien kapāriā ripāh nāmhenien mā iriā taksor nar ratuatuk ye nīmri Kughen. Kini nāterigien kapāriā ripāh nāmhenien tuk nākīrien norien kape narmamā.⁹ Nanmin e tukrhajoun āriā mā iriā yor tāvhaḡā has minā meinai khapāh nhaniyen nāfrakisien irak.¹⁰ Kini tukrhajoun āriā mā nāterigien kapāriā ripāh nāmhenien mā taksor nar yame ratuatuk ye nīmri Kughen, meinai jakrerig-pān tuk kafak Tatā, kini iriā tukhapāh nisēm-minien Yo.¹¹ Kini tukrhajoun āriā mā nāterigien kapāriā ripāh nāmhenien tuk nākīrien norien kape narmamā, meinai Kughen in rinākīr ta yermaru kape tokrei tanā e Setan mīmā tukrivāh-si-pān narpinien kimin.

¹² “Yakmā jakni-pre narimnar rīpsaah min tuk amia. Mārig to nakhapāh nhapik-famien āriā, meinai iriā khaskai pik tuk amia.¹³ Mārig nīpig Nanmin kape Nāfrakisien tukruā, In tukrikir amia, mōr amia takharkun nāfrakisien minā fam. In to ripāh nini-atuk-amāyen kafan nāgkiārien. Mārig In tukramni-ārhav amā narimnar yamā mine In ravāh tuk Tatā Kughen. Kini mamni-ārhav-pre tuk amia narimnar fam yame tuk nīpig kirik kīpihauā.¹⁴ In tukrivāh nāgkiārien āfrakis tuk Yo mīni-ārhav-pre tuk amia. Tukror norien a, mivāh-si haktā Yo.¹⁵ Narimnar fam kape Tatā Kughen, kafak. Ror makneikin, Yo yakamni mā Nanmin e tukrivāh nāgkiārien āfrakis tuk Yo, mamhōprai-pre kimi amia.”

Yesu tukrimhā, marā mhēkimter min, kafan narmamā tuksām min In

¹⁶ Kini Yesu rimini-pān tuk āriā mīmā, “Pāh nien mā tuktu, takhapāh nisēm-minien Yo; kwasig ikin, taksām min Yo.”

¹⁷ Kini narmamā tiksīn kafan kisaiyoh āriā minā mhamā, “?Nāgkiārien e nīpran rimā naha? In ramni-pā tuk ātawā mīmā, ‘Pāh nien mā tuktu, takhapāh nisēm-minien Yo; kwasig ikin, taksām min Yo,’ kini In rimini min mīmā, ‘Yakamvān jakām Tatā Kughen.’¹⁸ ?Nāgkiārien e rimini mā, ‘pāh nien mā tuktu’ nīpran ramni mā naha? Kitawā kiseinein nāgkiārien e In ramni.”

¹⁹ Kini Yesu ruirkun ta mā iriā kasorkeikei mā tuksaiyoh In kin nīprai nāgkiārien kafan, kini In rimini-pān tuk āriā mā, “?Rhawor? Yo yakamni mā, ‘Pāh nien mā tuktu, takhapāh nisēm-minien Yo; kwasig ikin, taksām min Yo.’ ?Kini taktakun ai naksaiyoh amia minā mā takharkun nīprai nāgkiārien e uā? ²⁰ Yakamni-pre āfrakis tuk amia mā rikimia tukramhā, taksasāk pik. Mārig narmamā kape tokrei tanā, rikiriā tukragien. Kimi taksārig rahas pik, mārig nāmheyen kapāmia tukrukreikin muā nāgienien.²¹ Tukmā ruauā ipakā mā piraovīn kirik tukreimāk kin kwajikovā kafan, tukramākeikei mārig rahas; meinai rinor nīpig kafan mā tukreimāk. Mārig kwasig ikin, tukmā tini rarha, rikin tukripāh nāsik-minien nāmheyen kafan. Rikin tukragien amā meinai tini rimnarha-pā ye tokrei tanā.²² Ye norien kīrikianā amā min, naksārig rahas pawk ai taktakun, mārig kwasig ikin, jakām min amia, kini rikimia tukragien pik; to yermamā kirik ripāh nor-minien amia naksārig rahas.²³ Ye nīpig a, to nakhapāh nisaiyoh-minien Yo kin nīprai nāgkiārien kirik.

“Yakamni-pre āfrakis tuk amia mā tukmā naksaiyoh Tatā Kughen kin nar kirik ye nhagik, kini In tukrivāh-si pre kimi amia.²⁴ Nakhapāh nisaiyoh-hanāyen kin nar kirik ye nhagik. Mārig saiyoḡ kin, mhavāh, pāh rikimia tukragien pik.”

Yesu rimnapita nāsaninien kape tokrei tanā

²⁵ Kini Yesu rāgkiar mamni mīmā, “Yo yimni-pre nuhpikīnien ye narimnar minā e tuk amia. Mārig nīpig ramuā yame jakpāh nini-pre-amā-yen nuhpikīnien minā tuk amia, mārig jakāgkiar atuatuḡ kin Tatā Kughen kimi amia, mā takharkun huḡā In.²⁶ Ye nīpig a, to yakpāh nāgkiar-atuā-kinien kapāmia, mārig taksāgkiar atuatuḡ kimiā Tatā Kughen misaiyoh In kin narimnar ye nhagik.²⁷ Meinai Tatā Kughen In rorkeikei pik amia, meinai kimiā naksorkeikei Yo, mamhani nāfrakisien irak mā yimasi-pān ye Kughen.²⁸ Yimasi-pān ye Tatā Kughen muā ye tokrei tanā. Kini pāh nien mā tuktu, jaktārhav min ye tokrei tanā, mīrerig-pān min tuk Tatā Kughen.”

16:7: Jon 7:39; 14:6 **16:9:** Jon 15:22 **16:10:** Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Taet 3:5; 1 Pita 3:18 **16:11:** Jon 12:31 **16:12:** Mak 4:33 **16:13:** Jon 14:17 **16:15:** Jon 17:10 **16:16:** Jon 14:18
16:20: Mak 16:10; Jon 20:20 **16:23:** Mat 7:7 **16:24:** Jon 15:7-8 **16:25:** Mat 13:34; Mak 4:33,34; Jon 10:6

²⁹ Kini narmamə kafan minə kimmhəni mhamə, “! In en! Taktakun ai ik nakpəh nini-əmayen nuhpikinien, mərig nakamhoprai atuaturək əmə nəgkiarieren. ³⁰ Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kirik rīpəh hanə nini-pre-yen nəgkiarieren kirik, kini ik nakwīrkun ta narigien kafan. !Nar e ramhajoun-pən mə Ik nīmasi-pən ye Kughen!”

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nakamhəni nəfrakisien irak ai taktakun. ³² Mərig satarig-ru. Nīpig ramua, kini nəfrakisien mə ruauə ta- yame narmamə tukəko ye rhav əriə taksaiyu rik rik, mamhavən iməmiə minə ikin, misəpəh pisin əmə Yo yakaməmīr. Mərig Yo yakpəh namīrien Yo pisin, meinai nīpig m-fam Kafak Tatə raməmīr kimru min. ³³ Yo yakwəni-ərahv-pre ta narimnar minə e tuk əriə, mə takhapəh nisətarig-pikien tukun, misarə ye nəmərinuyen meinai nīmraghien kapəmiə raməmīr irak. Nīpig tukmə naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei misarə ye nəmhəyen. Mərig takhapəh nhaginien, masərer tim tim, meinai Yo yimnapita nəsəninien kape tokrei tanə.”

17

Yesu rimməhuak tuk kafan nīmraghien

¹ Yesu rinamni narimnar minə a, mīvaag haktə ye neai, mamni mīmə,

“Kafak Tatə. Nīpig ruauə ta. Vəh-si haktə nhagik pəh rehua, mə Yo min jakvəh-si haktə nhagim pəh rehua, ² meinai Ik nīmivəhsi-pə nəsəninien minə nehuayen kimi Yo e kafam Kwajikova; mə jakamarmaru ye narmamə minə fam, kini mīrkun min nivəhsi-pəniən nīmraghien rerin kimi narmamə yamə mine nīmivəhsi-pə əriə kimi Yo. ³ Kini nīmraghien rerin e, nīpran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pisin əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nīmnhər-pə kin Yo. ⁴ Yo yimnavəh-si haktə nhagim ye tokrei tanə e, kini minor ta infamien ye wok yame Ik nīmivəhsi-pə kimi Yo mə jakor. ⁵ Tata, taktakun ai, takvəh Yo yakurə mamarə kirau mīk. Vəh-si haktə Yo mīvəhsi-pə nehuayen kimi Yo, rəmhen əmə kin yame yakwəvəh ta kupan nīpig tokrei tanə e rimmamrikək hanə.

Yesu raməhuak tuk aposol minə kafan

⁶ “Narmamə yamə mine Ik nīmivəh-si ta əriə ye tokrei tanə mīvəh-si pə kimi Yo, Yo yakamhajoun əriə kin Ik. Kupan, iriə kafam narmamə minə; mərig taktakun ai, Ik nakamərahv-pən əriə ye kwermik, mə iriə kafak minə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəgkiarieren, ⁷ kini taktakun ai, iriə kharkun mə narimnar yame nīmivəhsi-pə kimi Yo, ramsi-pre əmə tuk Ik. ⁸ Iriə kharkun narimnar minə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəgkiarieren iran kimi Yo, kini Yo yakmənī-ərhav-pən tuk əriə, kini iriə kamhavəh yerkiarə, mharkun mə nəfrakisien əgkap mə Yo yimasi-pre tuk Ik, mamhəni nəfrakisien mə Ik nīmnhər-pə kin Yo.

⁹ “Yo yakaməhuak tuk əriə. Yakpəh nəhuakien tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mine Ik nīmivəh-si-pə əriə kimi Yo, meinai iriə kafam narmamə minə. ¹⁰ Narmamə minə e yimipik əriə, iriə fam mine e, iriə kafam narmamə minə. Kini narmamə mīfam e nīmipik əriə, kafak minə fam. Kini Ik nīmnor narmamə minə e mə nīmraghien kapəriə ravəh-si haktə nhagik. ¹¹ Taktakun ai, yaknavrə tuk Ik, kini pəh nien mə tuktu, jakpəh narə-minien ye tokrei tanə e. Mərig narmamə minə e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tata, Ik nakatuaturək əgkap. Takəpkətərəkīn narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsəninien kafam, yame Ik nīmivəh-si pə kimi Yo, mə iriə tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə. ¹² Nīpig yimnamarə kimawə mīriə, kini yimnarha huvə tuk əriə ye nəsəninien kafam yame Ik nīmivəhsi-pə kimi Yo. Yimnaməm huvə əriə, mīpəh nəpəhyen kirik. Iriə kirikianə əmə rimmnerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mīvəh narpinien. Nar a rimatərhav-pə mor nəgkiarieren ye Nəkwəkwə Imərhakə ruə mor nəfrakisien kin.

¹³ “Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, mərig yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəgkiarieren minə e, mə narmamə minə e tukhavəh fam nāgienien e raməmīr yerkiək. ¹⁴ Yo yimni-ərhav-pən kafam nəgkiarieren kimi əriə. Kini ror məkneikin, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əriə, meinai iriə pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kin yame pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. ¹⁵ Pəh nien mə yakamaiyoh Ik mə takvəh-si ta əriə ye tokrei tanə. Mərig yakorkeikei mə Ik takərəs əswasig kin yemə has e Setan, mə in tukrīpəh nuəyen moriah əriə. Ik takamarha huvə tuk əriə. ¹⁶ Pəh nien mə Yo yermamə

16:30: Mak 2:8; Jon 1:48; 2:24-25; 6:64; 21:17 **16:31:** Jon 4:23 **16:32:** Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27; Jon 8:29
16:33: Mak 13:9; Jon 14:27; Rom 8:37; 1 Jon 4:4; 5:4; Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7 **17:1:** Jon 12:23; 13:31,32
17:2: Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28 **17:3:** Jon 17:25,26; Fil 3:8 **17:4:** Jon 13:31; 19:30
17:5: Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11 **17:6:** Jon 1:18 **17:10:** Jon 16:15 **17:11:** Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30
17:12: Jon 6:39,70-71 **17:14:** Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11 **17:15:** Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8

kape tokrei tanə. Ror pən, iriə min, pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə. ¹⁷ Kafam nəgkiarinen raməfrakis. Ik takor kafam nəgkiarinen pəh ramor wok ye nimirghien kapəriə mə iriə tukhauə narmamə əfrakis minə kafam, misəmərhakə misatuatuk. ¹⁸ Ik nimmher-pə kin Yo yakuə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əriə mə tuksarkurao ye tanimtanə. ¹⁹ Kini Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə jakasitu ye narmamə minə e, mə iriə min tuksəmərhakə misatuatuk, mə iriə tukhauə narmamə əfrakis kafam.

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran

²⁰ “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak minə, mərig yakaməhuak min tuk narmamə tiksın min yamə mine kafak narmamə minə tukhani-ərhav pən kafak nəgkiarinen kimi əriə, pəh iriə tukshatətə irak. ²¹ Tatə, yakaməhuak tuk əriə, mə iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə, rəmhen əmə kin yame kirau kwarə kirikianə əmə. Kafak nimirghien raməmır iram, kini kafam nimirghien raməmır irak. Yakaməhuak tuk əriə mə tukhauə kirikianə kitawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani nəfrakisien irak mə nimmher-pə kin Yo. ²² Ik nakwəvəh-si-pə ta nehuəyen kimi Yo, kini Yo yakamautə-pən kin kafak nehuəyen kimi əriə, mə iriə tuksarə kirikianə rəmhen kin yame kirau kwarə kirikianə. ²³ Kafak nimirghien raməmır yerkiria; kini kafam nimirghien raməmır irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə tukhauə kirikianə ye narimnar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tuksəm əriə, kharkun mə Ik nimmher-pə kin Yo, mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə minə rəmhen əmə kin yame Ik nakorkeikei Yo.

²⁴ “Tatə. Ik nimməəhu-pə əriə ye kwermik mə iriə kafak narmamə minə. Kini Yo yakorkeikei mə iriə tukharkun nivəniən aikin Yo yakamvən ikin, mə iriə tuksəm nehuəyen kafak yame jakpivəh. Nehuəyen e, Ik nimivəhsi-pə kimi Yo, meinai Ik nimmorkeikei Yo məkupan, nipig tokrei tanə rimmamrikək hanə.

²⁵ “Tatə. Ik nakatuatuk pik. Narmamə kape tokrei tanə, iriə kiseinein Ik, mərig Yo yakirkun Ik. Kini narmamə kafak minə, iriə kharkun mə Ik nimmher-pə kin Yo. ²⁶ Yo e yimnor əpu Ik kimi əriə, mə iriə tukharkun huvə Ik, kini Yo, jakaməkeikei mamor əpu Ik mamripin, mə norkeikeiyen kafam tukramarə yerkiria, mə Yo min jakamarə yerkiria.”

18

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptərəkin In

(Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53)

¹ Yesu rimməhuak ta, mitərhav ye taon a, mukurao-pən ye kwenimrhe tukwas mir, ye nikwətanə kirik kamni kimə Kedron, mhaktə ye tukwas, mivən aikin kaməsim ikin. Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhavən yerki nai minə a.

² Kini Judas e kwasig ikin rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan, in ruirkun ta kwənmhaan a, meinai nipig kirik, Yesu mine kafan narmamə minə iriə kasofugin əriə minə aikin. ³ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisher-pən kin mobael minə tiksın kape nəmə Rom mine mobael minə tiksın yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kini Judas rikir əriə mhavən yerki nəsimien a. Iriə kimnhapik kwensia, mine laet, mine narimnar kape narowaginien.

⁴ Kini Yesu ruirkun ta naha nhagin yame tukor iran. Mərig rimməriwək, mivən tuk əriə, maiyoh əriə mimə, “?Nakasarha-kin pa?”

⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhəmə, “Yakasarha-kin yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

Kini In rini-pən tuk əriə mə, “Yo e.” (Kini Judas e yame rimmheighan-pən kin Yesu ye kwermiria, in ramərer iriə min).

⁶ Kini nipig Yesu rimini mimə, “Yo e,” iriə kimisəriwək kin nimeitairiə mharerig, miseiwaiyu, mhamir.*

⁷ Kini Yesu rarə maiyoh min əriə mimə, “?Kimiə nakasarha-kin pa en?”

Kini iriə khamə, “Yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

⁸ Kini Yesu rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə ‘Yo e.’ Tukmə nakasarha-kin əmə Yo, sətə ye narmamə minə en pəh kamhavən.” ⁹ In rimini məknakin mə nəgkiarinen yame ruini ta

17:17: Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16 **17:18:** Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20 **17:19:** Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10 **17:21:** Jon 3:17 **17:22:** Jon 1:14; 14:20 **17:23:** Jon 16:27 **17:24:** Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20 **17:25:** Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26 **17:26:** Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5 **18:2:** Luk 21:37; 22:39 **18:3:** Wok 1:16 **18:5:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8 * **18:6:** Tukmə ror nipig Yesu rimini mə “Yo e” iriə kimiseiwaiyu mamhamir meinai nəgkiarinen e “Yo e” ye nəgkiarinen kapə nəmə Gris rəmhen əmə kin nhag Kughen yame ramərhakta, to kiph niniyen. **18:6:** Rev 1:17 **18:8:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8

tukrua mor næfrakisien kin, yame rimini mimæ, “Tatæ, narmamæ yame nimnæræhu-pæn æriæ ye kwermik, yimnamarha huvæ tuk æriæ, mipah næpahyen kirik.”[†]

¹⁰ Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisæ. Mækneikin riræhisi-ærhav, mæruu ta nimætargi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

¹¹ Mærig Yesu rimini-pæn tuk Pita mæ, “! Vai-pæn nao nisæ kafam ye tamhekin! Ik takamækeikei mirkun mæ Yo yakamækeikei mamaræ ye næmhæyen yame Tatæ Kughen ravæhisi-pæ kimi Yo.”

Kimnharæh Yesu mhavæn ramærer ye nimri mirh

(Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54)

¹² Kini mobael minæ kape namæ Rom mine yemehuæ kapæriæ, mine mobael yamæ mine kasarha tuk Nimæ Ehuæ kape Kughen kimnharæh Yesu misarkis ætærækin. ¹³ Kimisækupæn mharæh In ramærer ye nimri Anas. Anas e mirei Kaeafas. Kini Kaefas a ramor wok kape hae pris ye newk a. ¹⁴ In apa kupan rimini-pæn tuk næmehuæ kape namæ Isrel mæ, “Rhuuæ æmæ tuk æmiæ mæ yermamæ kwænkwæn kirikianæ æmæ tukrimhæ tuk narmamæ. Nar a rhuuæ rapita yame narmamæ ye kantri piæpiæ tukhamhæ.”[‡]

Pita rimini mæ in reinein Yesu

(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

¹⁵ Yermamæ min kirik kape Yesu, hae pris rirkun huvæ in. Kini iriu Saemon Pita karakwasig kin Yesu, mhavæn ipakæ tuk nimæ kape hae pris. ¹⁶ Mærig Pita to ripæh nivænien imæ, mamærer æmæ ye kwæruæ. Mærig yermamæ a kape Yesu yame hae pris rirkun huvæ in, risi-pæn imæ, mitærhav-pæ ye kwæruæ, mamægkiar kækæh kimi piraovin yame ramærer tuk kwæruæ, kini reighan kin Pita mæ tukrivæn imæ. ¹⁷ Mækneikin pian a yame ramærer tuk kwæruæ rarha-pæn mæm Pita, maiyoh in mimæ, “Eh. ?Ik min yermamæ kirik kape Yesu?”

Mærig Pita rimæ, “Nikam. Pæh nien mæ yo yermamæ kirik kafan.”

¹⁸ Kini nipig a, nipig kape nokieiyen. Kini yor wok minæ kape hae pris, mine mobael minæ kimnasarkæp. Kini Pita ramærer iriæ miriæ, masærkæp.

Hae pris ramægkiar kimi Yesu

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Ye nipig a, hae pris rimnaiyoh Yesu kin narmamæ minæ kafan, mine naha nhagin yame In ramhajoun.

²⁰ Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “Yo yimnamni-ærhav kafak nægkiarinen ye nimri narmamæ ye tokrei tanæ. Nipig m-fam, yakamhajoun narmamæ ye nimæ kape nofuginien, mine apa ye Nimæ Ehuæ kape Kughen, ikin namæ Isrel kasofugin ikin. Yækpæh nerkwaigien kin nar kirik. ²¹ ?Rhawor nakamaiyoh mækneikin Yo? Rhuuæ pik mæ takvæn maiyoh-pæn narmamæ yamæ mine kimnasærig kafak nægkiarinen. Iriæ kharkun huvæ narimnar yame yakmæni-pæn tuk æriæ.”

²² Yesu rægkiar mæknakin, mobael kirik yame ramærer tuk Nimæ Ehuæ kape Kughen ramærer ipakæ tukun, marar mærip nikapin, mimæ, “Nægkiarinen e nakamni-pæn tuk hae pris ripæh næmhenien.”[§]

²³ Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “? Rhawor e yakamni æmæ nægkiarinen yamæ mine kisatuatuk kini nakamærip nikapik tukun? Tukmæ nakasæm mæ yakmæni nar kirik ripæh næmhenien, hani.”

²⁴ Mækneikin Anas rher-pæn Yesu rivæn mæm hae pris e Kaeafas. Kipæh nirisin-ta-hanæ-yen næræus ye kwermîn mir.

Pita ramni min mæ reinein Yesu

(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Kini Saemon Pita ramærkæp hanæ, kini kisaiyoh-pæn in mhamæ, “Eh. Ik min e ik yermamæ kirik kafan uæ?”

Mærig Pita rimæ, “Nikam. Pæh nien mæ yo yermamæ kirik kafan.”

²⁶ Mækneikin, yorwok kirik kape hae pris, in kwænæræus kirik kape kwæn a yame Pita rimnæræru-ta nimætirgin, rimini-pæn tukun mæ, “Ririk ramæsik mæ yimnæm æmiru min apa yerki næsimien.”

²⁷ Mærig Pita rimini-pæn tukun mimæ, “Pæh nien mæ yo.”

Æmæ mækneikin, man rækakæ.

Yesu rærer ye nimri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

[†] 18:9: Ruini mækneikin ye Jon 17:12. 18:11: Mat 20:22 [‡] 18:14: Kaefas ruini ta nægkiarinen e ye Jon 11:49-51.

[§] 18:22: Khamæ Yesu ramni hah hae pris, makapir loa ye Eks 22:28 yame ramni mæ, “Takpæh nini-hah-yen Kughen mine næmehuæ minæ kapamiæ.” 18:27: Jon 13:38

²⁸ Kini yenpig-enpig əgkap, kharaptərəkin Yesu mhatərhav ye nimə kape Kaefas, mhavən ipakə tuk nimə kape Paelat. Paelat in gavman kape Rom, pəh nien mə yemə Isrel kirik. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəri-pən loa kapəria, mhapəh nhavənien ye nəkwai nimə kape yermamə yamə pəh nien mə yemə Isrel, tamə kisəmkimik, misəinein nənien nəviginiən kape Pasova. ²⁹ To khapəh nhavənien imei Paelat, Paelat ritərhav-pə, maiyoh əria mima, “?Naksəm-pən naha nhagin rahas ye kwən e?”

³⁰ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “To rimə kwən e rīpəh norien nar has, to yakhapəh nhakiriən mhaus kimik.”

³¹ Mərig Paelat rini-pən tuk əria mima, “Nikam. Rhuvə mə takhakir in mhavən. Rhuvə mə kimia səkir norien kafan rəri-pən natuakəmien kapəmia, mhavəhsi-pən narpiniən kimin.”

Mərig iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig loa kape nəmə Rom ramni mə nəmehuə əmə kape Rom kharkun nhavəhsi-pəniən narpiniən kimi yermamə mə tukraməkeikei mīmha.” ³² (Apa kupan, Yesu rimiini mə In tukrimhə məknakin; kini narimnar minə a ritərhav-pə mor nəgkiariən kafan ruə mor nəfrakisiən kin).*

³³ Məknəikin Paelat rīvən min imə, mokrən kin Yesu mə tukruə mərer ye nimirin, kini raiyoh In mima, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

³⁴ Kini Yesu raiyoh In mima, “?Nərigien en kafam nakamni, uə narmamə kamhani-pre tuk ik?”

³⁵ Kini Paelat rimiini-pən tukun mima, “!Ah! Pəh nien mə yo yemə Isrel kirik. Narmamə imam ikin əmə mine jif pris minə kafam, iriə kimiseighan-pə kin Ik ye kwermik. ?Naha e nimmor?”

³⁶ Kini Yesu rimə, “Narmaruyen kafak rīpəh nəmhenien kin narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To rīpimə narmaruyen kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə minə kipihəoh mobael minə tuk Yo, misərer əswasig kin nəmehuə kape nəmə Isrel mə tukhapəh nharaptərəkiniən Yo. Mərig narmaruyen kafak ror pisin ye narmaruyen kape tokrei tanə.”

³⁷ Kini Paelat rini-pən tukun mə, “!nta. Ik nakamni mə Ik king kirik.”

Kini Yesu rimə, “Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrah. Yo yimnarha-pə ye tokrei tanə tuk nar kirikianə əmə, mə jakərer-ərhav mamni-ərhav nəfrakisiən. Kini narmamə yamə mine kisorkəikei mə tukşərig nəfrakisiən tukasəkeikei misərig nəgkiariən kafak.”

³⁸ Mərig Paelat rini-pən tukun mima, “?Naha e nhagin nəfrakisiən?”

*Paelat rīnivəhsi-pən narpiniən kimi Yesu mə tukraməkeikei mīmha
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)*

Kini Paelat ritərhav min mivən məm nəmehuə kape nəmə Isrel, mimi-pən tuk əria mima, “Yo yakpəh nəmien norien has kirik ye kwən e, yamə ramni mə rīmnakapir loa. ³⁹ Mərig ye norien kapəmia, ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, yakamrisin yermamə kwənkwan kirikianə ye kalabus. ?Kini rhawor ye nərigien kapəmia? ?Nakhamə jakrisin king e kape nəmə Isrel uə?”

⁴⁰ Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “!Nikam! Takpəh nirisiniən. !Risən Barabas!” (Barabas e rīmikwasig kin narmamə tiksən mamhəuh mobael kape gavman).

19

¹ Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael minə, kini iriə kisərkis-ərkis In. ² Kini khapik nəərəus kirik yamə ror nhirin, mhakuh kəvəvhəo kin, yamə ramsigovin kəvəvhəo kape king, kini mhaukrai-pən ye kapən kapə. Misarkaoh-pən kin kot əvhəo kirik yamə ramsigovin kot kape king. ³ Kini masərer tukun, misarh iakei iran, mamhani mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisaiyen kimik.” Kini misarar misərip nikapin.

⁴ Kini Paelat risi-pən imə mītərhav mimi-ərhav mima, “Eh. Narmamə. Yakamkir ye-rhav kwən e mə kimia taksəm mə yakpəh nəm-pəniən nar has kirik iran.”

⁵ Kini Yesu risi-pən imə mītərhav. Məvəvhəo kin kəvəvhəo yamə kimnor kin nəərəus yamə ror nirhin, markaoh kin kot kape king, kini Paelat rini-pən tuk əria mima, “Səm-ru, kwən e ramua.”

⁶ Mərig jif pris minə mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimisarha-pən misəm, masokrən apomh mamhani mhamə, “!İsik-pən ye nai kamarkwəo kin! !İsik-pən ye nai kamarkwəo kin!”

18:28: Jon 11:55 * **18:32:** Yesu rimiini mə tukşəsik in ye nai kamarkwəo kin. (İm-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nəmə Rom khama tukhavəhsi-pən narpiniən kimi yermamə mə tukraməkeikei mīmha, khavəhsi-haktə in ye nai kamarkwəo kin. Mərig nəmə Isrel to khapəh nisorien məknakin. **18:33:** Mat 2:2; Luk 23:2-3 **18:36:** Luk 17:21; Jon 6:51 **18:37:** Jon 3:32; 8:47 **18:38:** Luk 23:4 **18:40:** Wok 3:14 **19:1:** Aes 50:6; 53:5 **19:6:** Wok 3:13

Kini Paelat rimini-pən tuk əriə mə, “Nikam. Kimiə atuatuk hakim mhavən, misəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁷ Mərig iriə khamə, “Kapəmawə loa ramni mə In tukraməkeikei mīmħə, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

⁸ Paelat rimmərig nəgkiarien a, rigin pik. ⁹ Kini marar mivən min imə, maiyoh Yesu mīmə, “?Ik yemə hiə?”

Mərig Yesu ripəh nhorpinien nəgkiarien kafan. ¹⁰ Kini Paelat rini-pən tukun mīmə, “? Rhawor e nakpəh nhorpinien nəgkiarien kafak? ? Nakirkun uə nikam mə yakavəh nehuəyen tuk nirisinien Ik uə tuk nəsik-pənien Ik ye nai kamarkwao kin?”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “To Kughen ripipəh nivəhsi-preyen nehuəyen kimik, to nakripəh nivəhyen nehuəyen tuk nəkirien Yo. Mərig hae pris rimməighan-pə kin Yo ye kwermim. Ror pən, Kughen tukrini mə in rimmor ta təvhagə has kirik rehuə rapita yame ik immor.”

¹² Kini ririkakun ye nipig a, Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu. Mərig nəmehuə minə kape nəmə Isrel kisokrən apomh mhama, “Tukmə nakrisin kwən en ramvən, pəh nien mə ik yermamə əfrakis kirik kape King Sisa, meinai tukmə yermamə kirik ramni mīmə in king, in tikmir kape Sisa.”

¹³ Paelat rimmərig nəgkiarien a, kini mikir Yesu miratərhav. Mivən ye kwənmhan kirik kamni kimə Kapier Ətən-ətən lkin. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə Gabata). Kini məkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien. ¹⁴ İpakə yerkwəiha, ye nipig kape nor-əpnəpnəyən ye nəviginien kape Pasova. Kini Paelat rini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mīmə, “!Kapəmiə e king!”

¹⁵ Mərig iriə kasokr-apomh mamhani mhama, “!Hakir ye-rhav! !Hakir ye-rhav! !Sik-pən In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pən tuk əriə mīmə, “?Nəfrah? ?Kimiə naksorkeikei mə jakarkwətərekin-pən king kapəmiə ye nai kamarkwao kin uə?”

Kini jif pris minə khamə, “Sisa pisin əmə in king kapəmawə.”

¹⁶ Kini Paelat rimməighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiriə, mə mobael minə kape Rom tucksarkwətərekin-pən In ye nai kamarkwao kin.

Mobael minə kimisəsik haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Kini kharəh Yesu mhavən. ¹⁷ In atuk rinamrəh nai kamarkwao kin, mhatərhav mhavən ikin kirik, kamni kimə Kerhə irə jir. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə Golgota). ¹⁸ Ye kwənmhaan atuatuk a in a, kimisarkwətərekin haktə Yesu ikin ye nai kamarkwao kin. Misarkwətərekin min yermamə kiraru. Kirik ye nikarin matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimməker ye kwerkwan.

¹⁹ Kini Paelat rini, kirai ta nəgkiarien kirik, karkwətərekin haktə ye nai kamarkwao kin. Nəgkiarien a ramni mə, “Yesu, Yemə Nasaret. In King kape nəmə Isrel.” ²⁰ Kini nəmə Isrel khapsaah kimisəvheikin nəgkiarien a, meinai ikin a, kimisarkwətərekin haktə Yesu ikin, ipakə əmə tuk taon. Kini nəgkiarien a kimirai ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, mine ye nəgkiarien kape nəmə Rom, mine ye nəgkiarien kape nəmə Gris. ²¹ Kini jif pris minə kape nəmə Isrel kimnhavən mhani-pən tuk Paelat mhama, “Takpəh niraiyen mə ‘In e king kape Isrel.’ Rhuvə mə takrai mə, ‘Kwən e in ramni mə in king kape nəmə Isrel.’”

²² Mərig Paelat rimə, “Nikam. Yakwərai, yakwərai.”

Mobael minə kimisəwhai neipən kape Yesu

²³ Kini nipig mobael minə kwəsəkwətərekin-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin, kini mhəpik kafan narimmnar, kini misəwhai narimmnar misətu nimmrin kuas, meinai iriə kuas. Mərig kimnhapəh nisəwhaiyen kot apomh kafan. Nipərin əmə, yame kipəh nijirien. ²⁴ Mhani-pən tuk əriə minə mhama, “To khapəh niseikusien. Pəh kisəsik daes tukun. Yermamə yame rapita, kafan e kot.” Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien ye nəkwəkwə kape Kughen ruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə, “Iriə tukhapik ta kafak neipən misəwhai irəriə minə.

Kini misarukin daes tukun.” (Sam 22:18) Ror məkneikin, mobael minə kimisor əfrakis məknakin.

Yesu mine kafan mamə

²⁵ Kini nipiraovin kuas kimnasərer ipakə tuk nai kamarkwao kin kape Yesu. Iriə e: Mamə kape Yesu, mine piauni, mine Meri kirik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri

pisin kirik, yame in pian Magdala. ²⁶ Kini Yesu rarha-pən məm kafan mamə, mine yermamə kirik kafan yame in rorkeikei pik, kawərer ipakə tukun, kini rini-pən tuk kafan mamə mə, “Pian əpə, kafam en kwajikovə.” ²⁷ Mini-pən tuk kwən a mīmə, “Kafam en mamə.” Kini ririkakun ye nīpīg a, yermamə a kape Yesu raməm huvə pian a rəmhen kin mamə atuatk kafan.

Yesu rimamhə

(*Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49*)

²⁸ Kini kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ruirkun mə In rinərkin wok yame rimauə tukun mə tukror. Kini mīmə “Yakəkəkwə.” Rimini məkneikin mə tukror nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.*

²⁹ Kini kwaji besin kirik aikin ramkwətə, kwəvi-pən ta waen əkwahir iran. Kini iriə kharəh neipən kirik, miseires waen kin, misarkis-pən ye nai kirik kamni kimə ‘hisop’ mhavəh-si haktə mhavəh-si-pən ipakə tuk tikiher Yesu, mə tukrinim. ³⁰ Kini rəpaih əsigəvin waen, mīni mīmə, “Rinor infamien.”

Kini rivaag-əhu, meighan-pən kin nīmraghien kafan, kini mīmhə.

Mobael kirik rimnhai nikar Yesu

³¹ Ruaə ye nīpīg kape napnəpenəyen, tukəni rikwamirkin, Sabat. (Sabat a in nīpīg ehuə kirik). Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapəh nisorkelkeiyen mə nīprai yermamə tukraməkə ye nai kamarkwə kin meriaji-pən Sabat. Ror pən, iriə tiksın kimnhavan misaiyoh Paelat mhamə tukrher-pən kin mobael minə khavən mishoprir-hoprir nihurisir, pəh irisir tukrhimhə aihuaa əmə. Kini nəmə Isrel tukharəh-si ta nīprairisir ye nai kamarkwə kin. ³² Kini mobael minə kimisəkupən mishoprir-hoprir nihu yermamə mir e kawəkə ipakə tuk Yesu. ³³ Mhauə ipakə tuk Yesu, misəm mə In ruamhə ta, mhapəh nishopririen nihun. ³⁴ Mərig iriə kirik rimnhai əmə nikarin kin kwenhao. Əmə aikin, nitawin mine nunu iran, iriu kwis kimīwaiyu miratərhav ye nikarin. ³⁵ (Kini kwən kirik rinamərer ipakə tukun, məm narimnar minə e kin nīmrin. Kini mamni-ərhav nəgkiarien yamə mine raməfrakis. Mamrai-pən ye nəkwəkwə e mə kimia min takhani nəfrakisien iran). ³⁶ Narimnar minə e kimnhatərhav-pə misor nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ruaə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“To iriə khapəh nishoprir-pirien nəkəkin kirik.” (*Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20*) ³⁷ Kini nəgkiarien kirik min ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriə tuksarha-pən misəm yermamə yame kimishai.” (*Sek 12:10*)

Josefyemə Aramatia, mine Nikodimas, kiməwerkwaig kin nīprai Yesu

(*Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56*)

³⁸ Kini ai, yemə Aramatia kirik, nhagin e Josef, in yermamə kirik kape Yesu. Mərig ramerkwaig kin mə tukpəh nirkunien mə in yermamə kafan, meinai ramgin kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Kini in rimavən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin nīprai Yesu. Kini Paelat reighan kin, kini Josef rivən mirəh-si-əhu.

³⁹ Kini Nikodimas e kupan rimavən yenpīg məm Yesu, in rikwasig kin Josef. Mamrur nitip kirik rukwar kin monar pien pien mir e ‘mir’ mine ‘alos.’ Nitip a rīpam rəmhen kin toti fo kilo†.

⁴⁰ Kini iriu kirəh-si-ta nīprai Yesu, mirəuvrig kin neipən kirik e ‘linen.’ Kini miwor-pən monar pien pien ye nīpran, raməri-pən əmə norien kape nəmə Isrel tuk nīnimien yermamə. ⁴¹ Kini ikin a kimiruk haktə Yesu ikin, ipakə tuk nəsimien kirik. Ye kwənmhaan a, kiməpnəpeinə ta ye nīpīg kapier tuk nīnimien yermamə, mərig kīpəh hanə nīnim-pənien yermamə kirik aikin. ⁴² Meinai tukəni rikwamer kin, Sabat kape nəmə Isrel, Josef mine Nikodimas kwai miren nar, mirəmə tukrinim aihuaa əmə. Kini nīpīg kapier a yame kamni yermamə ikin ipakə əmə. Ror pən, iriu kwərhəhu-pən nīprai Yesu aikin.

20

Yesu ramragh min

(*Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12*)

¹ Ye Sande, yenpīg-ənpīg əgkap, rampīgīg hana, Meri e pian Magdala rimavən ye nəpag kapier, kin məm mə kapier ehuə yame kimukrai əswasig-pən nīpīg kapier kin, kinəsok ta kin. ² Məkneikin, raiyu, mirerīg mivən tuk Saemon Pita mine yermamə min kirik kape Yesu,

19:25: Luk 8:2; Jon 20:1,18 * **19:28:** Əm-ru profesii kirik ye Ol Sam 69:21. **19:28:** Jon 17:4 **19:30:** Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4 **19:34:** Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7 **19:36:** Jon 19: 24,28,37 **19:37:** Rev 1:7 **19:38:** Jon 7:13 † **19:39:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni “wan hundred litrai,” rəmhen kin toti fo kilo. **19:39:** Jon 3:1-2; 7:50 **20:1:** Luk 8:2; Jon 19:25

yame Yesu rorkeikei pik in. Kini mini-pən tuk əriu mımə, “Yermamə kirik ruiəhsi-ərhav nıprai Yesu Yermaru ye nıpag kapier. Kini yakeinein mə rımnərəhu hiə nıpran.”

³ Kini Pita mine yermamə kirik min kape Yesu, kimiratərhav mıravan mə tukwəm nəpag kapier. ⁴ Kimıwaiyu pik mıravan, mərig kwərə mir a kirik rımnaiyu məkupan mapitan kin Pita, mıvən ye nəpag kapier. ⁵ Kini mamrəmır, mıvaag-pən imə, məm neipən huvə minə e kamni kimə ‘linen,’ yame kimuvrig Yesu kin kəkupən ramswiin. Mərig rıpəh nıvənien imə.

⁶ Kini Saemon Pita rarə muə min, kini mauru-pən apa ye nıpag kapier, məm neipən minə a ramswiin. ⁷ Kini məm min neipən yame kimuvrig kapən kapə Yesu kin kupan. Neipən a, rıpəh nəmir-pənien tuk neipən tiksın yame kimuvrig Yesu kin; mərig kimnarəvın-arpəvın huvə, kukrai-pən iki-pisın. ⁸ Kini ai yermamə kape Yesu yame rımnaiyu məkupan ye Pita, in min rımnauru-pən ye nıpag kapier, məm narımnar minə a, mamni nəfraksien mə Yesu rımımrəgh min ye nımhəyen. ⁹ (Ye nıpig a, iriu kirapəh nırarkun-hanə-yen nıprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə Yesu tukraməkeikei mamrəgh min ye nımhəyen).*

*Meri e pian Magdala rımnəkupan məm Yesu
(Mak 16:9-11)*

¹⁰ Kini yermamə mir e kape Yesu kimırarerig mıravan iməriu ikin, ¹¹ mərig Meri in rımnərəv ipakə tuk nıpag kapier mamasək. Mamasək əmə məkneikin, məmrəmır, mıvaag-pən ye nəpag kapier, ¹² məm agelo mir kırıru apa imə. Neipən kapəriu rhawən pik. Iriu kaokwətə aikin kimnərəhu-pən nıprai Yesu ikin. Kirik ramkwətə-pən a kimırəhu kapən kapə rıvən pən ikin; kini kirik ramkwətə-pən a kimnərəhu nıhın rıvən pən ikin.

¹³ Kini iriu kwaiyoh Meri mırəmə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha?” Kini in rini-pən tuk əriu mımə, “Kwərəhsi-ta nıprai Yermaru kafak, kini yakneinein mə kimırəhu-pən hiə.”

¹⁴ Ruini-ta nəgkiarien a, marar, marha-pən məm Yesu ramərəv aikin. Mərig in rıpəh nırkunien mə Yesu. ¹⁵ Kini Yesu raiyoh in mımə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha? ? Nakamarha-kin pa?”

Mərig Meri, rıkin raməsik mə ta mə yəsım kirik, rini-pən tukun mımə, “Yemehua. Tukmə ik nımirəh nıpran, mərəhu ikin pukaa, hajoun kin yo pəh yəkvən mırəh.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Meri.” Məkneikin Meri rarha-pən, məm, mokrən apomh mımə, “Raboni.” (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nıpran rımə, “Yhajoun kafak”).

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Takpəh nırapien Yo, meinai yəkpəh hanə nıvənien tuk kafak Tatə Kughen. Mərig ik, yuvən, məm naorahik minə mini-əsahpən tuk əriə mə Yo yaknamrerig-pən apa ye rao ye neai tuk kafak Tatə, kini In min kapəmıə Tatə. In Kughen kafak, kini In min kapəmıə Kughen.”

¹⁸ Kini Meri pian Magdala rımvən məm narmamə kape Yesu minə, mini-pən tuk əriə mımə, “! Nəmə minə əpə! Yımnəm Yermaru.” Kini məvsao kin naha nhagin yame Yesu rımini-pən tukun.

*Narmamə kape Yesu minə kimısəm In
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)*

¹⁹ Ye Sande, yenaiyu, narmamə kape Yesu minə kimısəfugin əriə minə apa ye nımə kirik, kini misətəpıg tım tım, meinai kimnhagin kin nəmehua minə kape nəmə Isrel. Məkneikin, Yesu rımaua mərer ye kwerkwan irəriə, kini mini-pən tuk əriə mə, “Nəmərınuyen tukramərə tuk əmiə.” ²⁰ Kini mhajoun kwermın kin əriə, mine nıkarın. Kimısəm Yesu Yermaru, rıkirıə ragien pik.

²¹ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nəmərınuyen tukramərə tuk əmiə. Kafak Tata rımnher-pə kin Yo, kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yakamher-ərhav kin əmiə mə takhatərəv mhavan ikin minə ye tanımtanə.” ²² Rımini ta nəgkiarien e, mher əpu əriə, mımə, “Havəh Nanmin kape Kughen. ²³ Tukmə nakharısın narmamə tuk təvhəgə has kapəriə, Kughen min tukrıvəh-si ta narpınien kapəriə. Kini tukmə nakhapəh nharısınien narmamə tuk təvhəgə has kapəriə, Kughen tukrıpəh nıvəhsi-tayen narpınien kapəriə.”

Tomas rımnəm Yesu kin nımrın

²⁴ Kini yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokrən kin in kimə Didimas. In rımırəkə yenıpig Yesu rımatərhav-pə tuk əriə. ²⁵ Kini in minə tiksın kimnhani-pən tukun mhama, “Eh. Yımsəm Yesu Yermaru.”

* **20:9:** Profesi e raməmır ye Ol Sam 16:10 mine Aes 53:11. **20:9:** Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wok 2:24-28 **20:19:** Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33 **20:20:** Jon 16:19-22 **20:21:** Mat 28:19; Jon 3:17; 17:18; 20:19,26 **20:22:** Esik 37:9; Jon 7:39; Wok 2:38; 8:15-17; 19:2; Gal 3:2 **20:23:** Mat 16:19; 18:18

Mærig Tomas rini-pæn tuk æriæ mæ, “Tukmæ yakæm tamhek nil kin nimrik mirap, kini mirap tamhek kwenhao ye nikarin, mipini næfraksien iran. Mærig tukmæ yakpæh næmien, to yakpæh niniyen næfraksien iran.”

²⁶ Kini nahuakien kirikianæ ruæ mivæn, narmamæ kape Yesu minæ kimnasækwætæ kwis iriæ Tomas ye nækwai nimæ kirik. Misætapiḡ tim tim pawk, mærig Yesu ritærhav-pæ mærer ye kwerkwan iriæ mimæ, “Næmarinuyen tukramaræ tuk æmia.” ²⁷ Kini mini-pæn tuk Tomas mimæ, “Yuæ mirap tamhek nil ye kwermik. Mirap tamhek kwenhao ye nikarik kin kwermim. Ni æmæ næfraksien irak. Nærigien kafam tukripæh norien kiraru.”

²⁸ Kini Tomas rini-pæn tukun mæ, “Ik kafak Yermaru, mine Ik kafak Kughen.”

²⁹ Kini Yesu rini-pæn tukun mæ, “Ik nimini næfraksien irak meinai ik nimnæm Yo. Mærig yamæ mine khapæh nisæmien Yo, mamhani næfraksien irak, iriæ tukasaræ ye niuhvøyen æfrakis.”

Kimirai nækwækwæ e kimæ narmamæ tukshatætæ æfrakis ye Yesu

³⁰ Yesu rimnor nimtætien minæ ripsaah ye nimri kafan narmamæ, yame kimnæpæh niraiyen ye nækwækwæ e. ³¹ Mærig kimirai narimnar ye nækwækwæ e mæ kimia takhani næfraksien mæ Yesu in Kristo, mine in Ji Kughen. Kimirai nækwækwæ e mæ kimia takhani næfraksien iran, mamhavæh nimraghien rerin.

21

Yesu rimnor nimtætien kirik, kafan narmamæ minæ khavi kæmam ripsaah

¹ Kwasiḡ ikin ye narimnar minæ e, Yesu ritærhav-pæ min tuk kafan narmamæ minæ apa ye nikar-kar tahik apa Lugun Galili.* Kini mamor æpu In. ² Ye nipig a, narmamæ minæ kape Yesu kimnasæriwæk kirikianæ. Saemon Pita, mine Tomas e kamokræn kin kimæ Didimas, mine Nataniel e yemæ Galili, rukwanu kafan kamni kimæ Kena, mine ji Sebedi mir, mine yermamæ mir kiraru min kape Yesu. ³ Saemon Pita rini-pæn tuk æriæ mæ, “Yo yakamvæn jakaruk kin net.”

Kini khamæ, “Inta. Pæh kitawæ khavæn.” Kini iriæ fam kimisæsoḡ piræ ye bot kirik. Misaruk kin net a miseriaji reraan. Mærig khapæh nhaviyen kæmam kirik.

⁴ Kini rinamraan, Yesu ruæ mamærer i-fiak; mærig kafan narmamæ minæ khapæh nharku-nien mæ Yesu.

⁵ Kini In raiyoh æriæ mæ, “Ah. ?Nakhavi kæmam kirik, uæ?”

Mærig iriæ khamæ, “Nikam. Kæmam rikæk.”

⁶ Kini In rini-pæn min tuk æriæ mimæ, “Intæ. Sarko-pæn ru kin net e ye matuk, mhavi kæmam tiksinsin.” Mækneikin, kisarko-pæn kin net, mhapiḡ kæmam ripsaah, ripsaah, to khapæh nhavi-haktøyen net.

⁷ Kini yermamæ yame Yesu rorkeikei pik in, rini-pæn tuk Pita mimæ, “Eh. Yermamæ e in en, Yesu Yermaru.” Pita rærig næḡkiarinen a, mætæt aihuaa æmæ, (meinai ye nipig a rimnamaiyu kopiæ kopiæ) meiwaiyu ye bot, meiai mæsok fiak. ⁸ Kini narmamæ kape Yesu minæ kimnhavi fiak bot, misækækin fiak net yame rukwar kin kæmam, meinai bot ramærer ipakæ æmæ tuk nimækrækir, ræmhen kin wan handred meta.† ⁹ Kini misæsoḡ fiak misæm kher nap, kini kwænæmtarhe nap ramuæk. Kini misæm kimnæpir kæmam kirik. Kini bred min apaikin.

¹⁰ Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Hapiḡ kæmam tiksinsin yamæ mine nimnhavi, mhapiḡ mhauæ.”

¹¹ Kini Saemon Pita rimavæn ye bot, kini mæukækin net mæsok fiak. Net a rukwar kin kæmam ehua minæ, iriæ m-fam wan handred fifti tri. Net a rukwar pawk kin kæmam, mærig rimipæh neikus-eikusien. ¹² Kini Yesu rini-pæn tuk æriæ mimæ, “Hauæ, pæh kisævigin kwis.”

Kini iriæ kirik rikin ripæh næsikien mæ tukraiyoḡ In mæ, “?Ik pa?” meinai iriæ m-fam kwænharkun ta mæ In Yesu Yermaru. ¹³ Kini Yesu rimivæh bred mivæh-si-pæn kimi æriæ, mivæh-si pæn min kæmam.

¹⁴ Nipig Yesu rimamhæ mamragh min, kini in a nipig yame ror kisisæḡ kin yame In rimatærhav-pæ tuk kafan narmamæ minæ.

Yesu rimivæhsi-haktæ nærigien kape Pita, meinai in apa kupan, rimini m-kisisæḡ mæ reinein Yesu

¹⁵ Kimisævigin ta, kini Yesu raiyoh Saemon Pita mimæ, “Saemon, ji Jon. ?Norkeikeiyen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyen kape narmamæ minæ tiksinsin, uæ?”

20:25: Mak 16:11 20:26: Jon 14:27; 20:19,21 20:27: Luk 24:40 20:28: Rev 4:11 20:29: Jon 3:15; 1 Pita 1:8-9 20:30: Jon 21:25 20:31: Jon 3:15; 19:35 * 21:1: Lugun Galili, nhag pisin kirik e Lugun Tiberias. 21:1: Jon 21:14; Jon 20:19,26 21:3: Luk 5:5 21:4: Luk 24:16; Jon 20:14 21:6: Luk 5:4-7 † 21:8: Næḡkiarinen kape Gris ramni “kiubit tu handred,” ræmhen kin wan handred meta. 21:14: Jon 20:1,19,26 21:15: Mat 26:33-35; Jon 13:37-38

Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Ǝwəh. Yermaru, Ik nakwɪrkun ta mə yakorkeikei pik Ik.”
Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Inta. Ik takaməvigin kwaji sipsip minə kafak.” ¹⁶ Kini marar maiyoh min in mimə, “Saemon, ji Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

Kini in rini-pən tuk Yesu mimə, “Ǝwəh Yermaru. Ik nakɪrkun mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Inta. Takamarha huvə tuk kafak sipsip minə.” ¹⁷ Kini marar maiyoh min yame ror kisisə kɪn mimə, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kini Pita, rikin rəmha, meinai Yesu rimnaiyoh in m-kisisə r mimə, “?Ik nakorkeikei Yo?”
Kini rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Ik nakɪrkun narimnar m-fam. Ik nakɪrkun mə yo yakorkeikei ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Ita. Ik takaməvigin kafak sipsip minə.”

Yesu rimini-ərhav mə tukhopni Pita

¹⁸ Kini Yesu rirpin nəgkiarlen mini-pən tuk Pita mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, apa kupan, nipig nimnamatamarua, nimivəhsi-pən atuk kafam neipən, mameriwək, mamvən aikin minə fam yame ik nakorkeikei mə takvən ikin. Mərig tukmə naknəhuaru, takhuatuk kɪn kwermim, kini yarmə kirik tukrivəhsi-pre atuə kɪn kafam neipən, kini mikir ik nakravən aikin ik nakpəh norkeikeiyen mə takvən ikin.”

¹⁹ Nəgkiarlen e Yesu rimnakupan mamni-ərhav nimhəyen kape Pita, kini kafan nimhəyen in tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

Kini Yesu rimnarar mini-pən tukun mə, “Ita, kwasig kɪn Yo.”

Yesu mine yermamə yame Yesu rorkeikei pik

²⁰ Kwəriwək miravən, kini Pita rarar marha-pən məm yermamə kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwasig kɪn əriu. (Kwən a in a, yame apa kupan, ye nipig kape Pasova, rimneiwaiyu mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ?Pa nhagin tukreighaan-pən kɪn Ik ye kwermi tikmir minə kafam?”) ²¹ Nipig Pita rimnəm yermamə e kape Yesu, kini raiyoh Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?”

²² Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrirpin meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun. Mərig ik, takaməkeikei mikwasig kɪn Yo.”

²³ Yesu rimini-pən məknakin tuk Pita, kini nəvsaoyen kirik rəvirh-əvirh ye nəməhuak minə mə yermamə a kape Yesu tukripəh nimhəyen. Mərig pəh nien mə Yesu rimini mə tukripəh nimhəyen. Rimini-pən əmə tuk Pita mimə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamrirpin meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.”

²⁴ Yermamə e kape Yesu, in yermamə kirikianə əmə yame ramni-ərhav narimnar minə e, kini mirai-pən narimnar minə e ye nəkwəkəwə e. Kini kitawə kharkun mə nəgkiarlen minə e kasəfrakis.

Nəgkiarlen infamien kape nəkwəkəwə e

²⁵ Kini Yesu rimnor narimnar ripsaah min. Tukmə narmamə khamə tukharai fam narimnar yame In rimnor, nəgkiarlen ripsaah, tukreriaji nəkwəkəwə ripsaah ripsaah ripsaah. Kwənmhan ye tokrei tanə e to ripəh nəmhenien tuk nətu-pənien nəkwəkəwə minə e aikin.

21:16: Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3 **21:17:** Jon 13:38 **21:19:** Jon 13:36; 2 Pita 1:14

‡ **21:20:** Jon rimini nəgkiarlen e ye Jon 13:23, 25. **21:22:** Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24 **21:24:** Jon 15:27 **21:25:** Jon 20:30

Wok Minə Wok yamə mine Aposol minə kimisor Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e Wok Minə

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Luk rimirai nəkwəkwə e. Eɣhuekin “Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

?Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rimmher-pən kin nəkwəkwə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, nıpran rımə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimmher-pən pakw kin nəkwəkwə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatəyəyen kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimiserig nəgkiarien kape Pol ye nikarin kape Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəkwəkwə yame Luk rimməkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nimraghien mine nəməhəyen kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkwə e mamni mımə niməhuak rimmhawor pən iran mine mirikakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmarə irəriə, iriə tukhani nəfraksien ye Yesu.

Kughen rımə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə

¹ Teofilas, kafak yermamə, yimməvsao ta kin Yesu ye nəkwəkwə yame yimirai ta. Yimməvsao kin nəwhagien mine norien kafan ² muə meriaji-pə Kughen rıvəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikin rıvən apa ye neai, Nanmin Rhakə rımavən iran, In rıvəhsi-pən nəgkiarien infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə. ³ Kini mərig, nipig kimoh Yesu khopni, kini ai rımimragh min ye nıməhəyen kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nipig foti. Nipig a, rimmərer ye nımriəriə nipig ripsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rımamragh əfrakis ye nıməhəyen kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyen kape Kughen. ⁴ Nipig ramarə hanə iriə min, In rıvəhsi-pən nəgkiarien kirik kimi əriə mımə, “Takhapəh nisətayen taon e Jerusalem. Masəmır mamawhin Nanmin Rhakə yame Rimik rimirpen mə tukrivəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo min yimməvsao ta kin kimi əmiə. ⁵ Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rimmor baptaes irəmıə kin nu, kini rıpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmıə kin Nanmin Rhakə.”

Kughen rıvəh Yesu mivən ye Rao ye Neai

⁶ Ye nipig a, aposol minə kimnhauə kirikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhama, “Yermaru. ? Rinor nipig ai taktəkun mə lk takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nıkam?”

⁷ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mə, “Rimik pisin əmə In ravəh nehuəyen tuk rəməhuəyen nipig minə a. Mamerkwaig kin tuk əmiə, mor əmiə mə takhapəh nharkunien. ⁸ Kini mərig nipig Nanmin Rhakə tukruə irəmıə, takhavəh nəsaninien, mhani-ərhav nhagik e Jerusalem, mhavən yerkwənu minə fam ye Judia mine Sameria, mhavən yerkwənu minə fam ye tanımtana.”

⁹ Yesu ruini ta, nipig iriə kisarha-pən hanə masəm In, Kughen rıvəhsi ta In kini mivəh in mhaktə mamvən ye neai. Aikin, napuə ruvrig əpıs In. ¹⁰ Kasarha-sterik ye napuə, məkneikin, misəm yermamə mir kiraru neipən kapəriu rhawən kirauə mawərer iriə miriə. ¹¹ Marəni mirəmə, “Nəmə Galili. ?Rhawor nakasərer məkneikin masarha fakta ye napuə? Yesu e, Kughen rıvəhsi-ta In, mivəh In muavən ye rao ye neai. In tukrirerig-pə min rəmhen əmə kin yame In rimmhaktə ai taktəkun.”

Aposol minə kimnhavəh-si haktə yermamə kirik mə tukrivəh tamhek Judas

¹² Aposol minə kisəta ye takwar Olif, misəriwək kaskah əmə*, mharerig min mhavən Jerusalem. ¹³ Mhavən Jerusalem, kini misauru-pən ye nımə kirik mishaktə mhavən ye kwənəmhaan kirik yame kimnasəmır ikin kupən. Narımnə a: Pita, minə Jon, mine Jemes,

1:1: Luk 1:3 **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 **1:3:** Luk 24:36-49; Wok 10:41 **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17;
Wok 2:33 **1:6:** Mat 3:11 **1:7:** Mak 13:32 **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48 **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27

* **1:12:** Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, v. 12 ramni mə, “Kimiseriwak ye nerwakien yame kimneighan kin mə tukeriwak ye nipig kape Sabat.” **1:12:** Luk 24:50-53

mīne Andru, mīne Filip, mīne Tomas, mīne Batalomiu, mīne Matiu, mīne Jemes, kwajikova kape Alfeas, mīne Saemon Selot†, mīne Judas, kwajikova kape Jemes. ¹⁴ Iriā nīpiraovin tiksīn mīne Meri, nisīn Yesu, mīne naorahi Yesu mīnā tiksīn, iriā kasofugin iriā miriā. Rikiriā kirikianā əmə. Nīpig mīnā fam, kasəhuak. ¹⁵ Nīpig tiksīn ruauā muavən, narmamā yamā mīne kishatətə ye Yesu kimnhauā kirikianā. Iriā khapsaah kisəmhen kīn 120. Aikīn, Pita rərer maməgkiar kimi əriā, mamni mīmā, ¹⁶ “Kafak narmamā mīnā, nəgkiarien kape Kughen tukraməkeikei muā mor nəfraksien kīn. Apa kupən, Nanmīn kape Kughen rimivəhsi-pən nəgkiarien kimi King Deved. King a rimirkun məkupən mini-ərhav mā kwən e Judas tukrikir narmamā mhavən kharaptərəkīn Yesu.‡ Kīni nəgkiarien e ruauā ai taktəkun mīnor nəfraksien kīn. ¹⁷ Apa kupən, Judas in kitawə kirik; mamor wok kape Kughen kitawə mīn. ¹⁸ Mərig rīmnarar meighan-pən kīn Yesu, mivəh mane iran, kīni en mivən mivəh nīmri nimoptanā kirik kīn. Ikin aikīn a, in riməviā məwhan ətei tipin nisīnavin ritərhav. ¹⁹ Kīni nəmā Jerusalem kisərig nar a, kishen-pən nhag nimoptanā a mhamə, ‘Akeldama.’ Ye nəgkiarien kapəriā nīpran ramni mīmā ‘Nita.’”

²⁰ Kīni Pita rimīni mīn mā, “Ye Ol Sam nəgkiarien kirik ramni mīmā,

“Pəh kwənmhaan kafan tukraməmīr apnapig əmə;

Pəh yermamā kirik tukriphə nəmīriən aikīn.’

(Sam 69:25)

“Kīni nəgkiarien kirik mīn ramni məkneikīn mīmā,

“Pəh yarmā kirik tukruā mivəh tamhekīn mivəh nehuəyen.”

(Sam 109:8)

²¹⁻²² Kīni Pita rīni mīrpin mīn mīmā, “Ror məkneikīn mā tukasəkeikei mhavəh-si haktə yermamā mīn kirik yame rīmnəm kīn nīmri mē Yesu Yermaru rīmamragh mīn ye nīmhayen kafan mā tukriņi-ərhav mē Yesu In rīmnərer mīn ye nīmhayen kafan. Yermamā a in yermamā kirik yame rīmnəmriwək kīmawə mīn kupən, ye nīpig yame Yesu rīmnəmriwək kīmawə mīn. In rīmnəm norien mīnā a rīrikakun ye nīpig Jon Baptaes rīmnəmni-ərhav nəgkiarien, muā meriāji-pə nīpig yame Kughen rimivəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mivəh In mhaktə.”

²³ Kīni iriā khani-ərhav nhag yermamā kīraru. Kirik, nhagin e Josef, kamni kīmā Basabas, kīni kamni mīn kīmā Jastas. Kirik mīn nhagin e Matias. ²⁴ Kīni iriā misəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakīrkun rikimawə fam. Ik takasitu irəmawə mīni mā pa e nhagin yermamā mir e Ik nīmripen ta kirik ²⁵ mā in tikriyəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rīmnəpəh məri-pən swatuk ahas- in a kwənmhaan atuatuk kafan.” ²⁶ Kīni kīmīsəhuak ta, mharai-pən nhagriū ye kapier kīraru mhawhan, mhamə tukharkun mā pa tukriyəh neihuəyen a “aposol.” Kīni nhag Matias rukreikīn. Kīni iriā kimnhavəhsi-haktə Matias rəmhen kīn aposol. Kīni taktəkun ai rīnor mīn aposol iriā fam twelef.

2

Nanmīn kape Kughen rimneiwaiyu-pə

¹ Kīni ai, ye nīpig kape nəviginien ehua kirik kamni kīmā Pentekos,* narmamā yamā mīne kishatətə ye Yesu kimnhauā kirikianā. ² Məkneikīn, kisərig nar kirik rīmasi-pən ye napuə rəmhen kīn nīmətəg ramavən mivən apa imā a kasəmīr ikin. ³ Aikīn, iriā kisəm nar kirik rəmhen kīn nap raməsiā, məwhai neram nap reiwaiyu irəriā m-fam. ⁴ Iriā m-fam, Nanmīn kape Kughen rukwar irəriā. Kīni mivəhsi-pən nīrkunien kimi əriā kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pisin pisin.

⁵ Kīni ye nīpig a, nəmā Isrel tiksīn yame kamhasiāi Kughen kimnhasi-pən ikin mīnā fam ye tokrei tanə, mhauā misofugin e Jerusalem. ⁶ Nīpig kīmīsərig əriā kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pisin pisin, narmamā khapsaah khauā misəm kisakur meinai narmamā mīnā fam kasərig kamhāni nəgkiarien atuatuk kapəriā. ⁷ Kisakur pik kīn nar a mhamā, “! Eh! Narmamā yamā mīne kasəgkiar məkneikīn, mərig iriā nəmā Galili əmə. ⁸ ?Rhawor e kitawə m-fam kisərig kasəgkiar ye nəgkiarien pisin pisin kapətawə? ⁹ Kitawə narmamā ikin pisin pisin. Ikin e taktəkun narmamā Patia, mīne narmamā Media, mīne narmamā Elam, mīne narmamā Mesopotemia, mīne nəmā Judia, mīne nəmā Kapadosia, mīne nəmā Pontas, mīne nəmā Tarki, ¹⁰ mīne nəmā Frijia, mīne nəmā Pamfilia, mīne nəmā Ijip, mīne nəmā Libia ipakə tuk Saerin, mīnā nəmā Rom ¹¹ (yame iriā tiksīn nəmā Isrel atuatuk, kīni tiksīn kimnhasi-pən ye tanimtanā mīnā misəpəh narəyen kape nar iməriā ikin, mhauā misəhuak kimi Kughen); mīne nəmā Krit, mīne nəmā Arebia. !Mərig kitawə m-fam kīmīsərig əriā

† **1:13:** Selot, nīpran rīmā, “Yermamā ye kwən a yame rorkeikei mā tukher ye rhav kīn namehuā kape Rom mīnā apa Jerusalem.” **1:13:** Mat 10:2-4 ‡ **1:16:** Əm-ru Sam 41:9. **1:21-22:** Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27 * **2:1:**

Pentekos in nəviginien ehua kirik kape nəmā Isrel. In nīpig yame kamni vi vi Kughen tuk nəviginien vi kape nəsimien. Kamor Nəviginien Kape Pasova, nīpig fifti ai, kīni ai kamor nəviginien ehua a Pentekos. **2:1:** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11

2:3: Mat 3:11 **2:4:** Mak 16:17; Wok 4:31; 10:44-46; 19:6

kasəgkiar ye nəgkiarien minə fam kapətawə mamhani norien ehuə minə yame Kughen ramor kimi ətawə!" ¹² Iriə kimisərig kisakur pik kin rukrekin kapəriə kapə misaiyoh əriə minə kin nīpran.

¹³ Mərig narmamə tiksin kisarh irəriə mhamə, "Nīkam. ?Kisapıs kin waen uə?"

Pita rīmnhoprai nīprai norien e yame Nanmin kape Kughen rīvəhsi-pən nəsaninien kimi nəmahuak minə

¹⁴ Aikin, Pita rīmnərer iriə aposol minə, iriə fam leven. In mokrən ehuə mini-pən tuk narmamə minə mīmə, "Nəmə Isrel, mine kimiə minə fam yamə mine nakasarə e Jerusalem, taksətərig huvə kin yo. Pəh yakhoprai-pre norien minə e kimi əmiə. ¹⁵ Narmamə minə a khapəh nisapısien kin waen, rəmhen kin yame kimiə nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə nīpig kape nīnīmien waen.] ¹⁶ Nar yame nakasəm ai taktəkun rəmhen əmə kin yame profet kape Kughen, nhagin e Joel, rīmini ta kupən mīmə,

¹⁷ "Kughen rīmini-ta mīmə,

"Nīpig Kwasig tukruə ipakə, Yo jakher-pre kin Nanmin Kafak tuk narmamə minə fam.

Kwajikovə kapəmīə minə tukharkun nīni-ərhavyen nəgkiarien kafak.

Tamaruə kapəmīə minə mine nəwharu kapəmīə minə tuksmərhav ye nəfrakisien.

¹⁸ Jakvəhsi-pən Nanmin Kafak kimi yasitu minə kafak- narman mine nīpiraovin, pəh tukharkun nīni-ərhavyen nəgkiarien kafak.

¹⁹ Yo jakor nīmtətien tiksin ye napuə mine ye tokrei tanə:

Nitə tukraiyo, nap tukruək, nehenap tukramənah.

²⁰ Mirh tukrīpis, makuə tukrəwhao rəmhen kin nitə; kwasig ikin, Nīpig Ehuə Pik kape Yermaru tukruə.

²¹ Ye nīpig a, narmamə yamə mine kasokrən kin Yo, Kughen Yermaru, Yo jakvəh mīragh əriə." "

(Joel 2:28-32)

Narmamə khapsaah kīmnhani nəfrakisien ye Yesu

²² Kini Pita rīmə, "I Kimiə nəmə Isrel! Taksətərig kin nəgkiarien e. Kimiə nakharkun huvə nīmtətien minə pīsin pīsin yame Yesu rīmnor ye nəsaninien kape Kughen, yame kimiə nīmīsəm. Narīmnar minə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rīmnher-pə kin Yesu ruə. ²³ Kughen rīmīrkun makupən mə tukuh In, kərəhu-pən In ye kwermimīə. Kini kimiə nīmnhauh In misərəhu-pən In ye kwermi nəmə has minə, iriə kisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin, mishopni. ²⁴ Mərig Kughen In rīmīrisin Yesu ye nəmhəyen kape nīmhyen, mor In rīmragh mīn; meinai nīmhyen rīpəh nəutənien mə to rīrəptərkīn tīm tīm Yesu. ²⁵ Rəmhen kin nəgkiarien kīrik yame King Deved rīmini kupən. Rīmənəgkiar iran mamni mīmə,

"Nīpig minə fam yakaməm Kughen ramarə kīmru mīn.

Nar kīrik rīrkək tukror yo yakmīr.

²⁶ Ror pən, rīkik ramagien pik mavəhsi haktə In.

Kini rīkik ramərinu meinai yakīrkun mə Kughen tukrīvəh mīragh nīprak.

²⁷ Mərig In rīpəh nīpəhyen yo mə jakaməmīr rērin ye nəkwai nīmīr.

Rīpəh nīpəhyen nīprak ramətīt mapien, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.

²⁸ In rīmnhajoun ta swatuk kin yo;

yame tuk nīvənien mamarə huvə, kini mor yo rīkik ramagien. Mərig in ai In ramarə kīmru mīn."

(Sam 16:8-11)

²⁹ Kini Pita rīmə, "Yo minə tiksin, jakhoprai-pre nəgkiarien e kimi əmiə. Kaha kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu, kīminim in. Təwk iran raməmīr imətawə ikin maməmīr təvir.

³⁰ In profet kīrik kape Kughen, kini rīmīrkun mə Kughen rīmīrpen ta mə kwənərəus kīrik kafan tukruə mīn yermaru kīrik rəmhen kin In. ³¹ Deved rīmnam nar a tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In rīmini mə Kristo, yame Kughen rīmini mə tukrher-pə kin, In tukror ramragh mīn ye nīmhyen, kini tukrīpəh nīpəhyen nanmin kafan raməmīr rērin ye nəkwai nīmīr, kini nīpran tukrəpəh nīmətītien. ³² Kughen rīmnor Yesu ramragh mīn. Kini kīmawə fam yīmīsəm kin nīmrimawə, mamhani-ərhav nar a. ³³ Kughen e In Rīmni, in rīmivəhsi haktə Yesu mə tukrəkwaə ye nikarin, mīvəhsi-pən Nanmin Rhakə kīmin, rəmhen kin yame rīmīrpen ta kupən. Kini narīmnar yame nakasəm mine yame nakasərig, Nanmin Rhakə ramor kimi ətawə. ³⁴ King Deved in rīmīpəh nīvənien ye neai, mərig in əmə rīmini nəgkiarien e mə,

"Kughen Yermaru rīmini-pən tuk Yermaru kafak mīmə,

"Ēkwətə-pən ye kwermīk matuk

³⁵ Meriaji nīpig jakor lk takehuə ye tikmīr kafam minə." "

(Sam 110:1)

³⁶ Kini Pita rirpĭn mĭmĕ, "Pĕh kitawĕ nĕmĕ Isrel, tukharkun huvĕ mĕ Yesu e nĭmĭsĕsik-pĕn In ye nai kamarkwao kin In a Kughen rĭmnor In mĕ In Yermaru kapĕtawĕ, mĭne Kristo mĭn." "

³⁷ Pita ramĕgkiar mĕkneikin, rikiriĕ rĕrhakis. Aikin, kisaiyoh Pita mĭne aposol mĭnĕ mhama, "Yo mĭnĕ tiksin ?jakshawor-pĕn iran mĭne?"

³⁸ Kini Pita rĭmini-pĕn tuk ĕriĕ mĭmĕ, "Kimiĕ taksarar ye nĕrigien kapĕmiĕ tuk norien hah kapĕmiĕ, kini misor baptaes ye nhag Yesu Kristo, misarakikin tĕvhagĕ hah, pĕh Kughen tukrivĕhsi-pre nihuvĕyen a Nanmĭn Rhakĕ kimi ĕmiĕ. ³⁹ Kughen rĭmirpen ta ĕmiĕ mĭne kwajikovĕ mĭnĕ kapĕmiĕ, mĭne mukupmiĕ mĭnĕ yamĕ mĭne tukpihauĕ. Nirpenien e ramĕmir ye narmamĕ yamĕ mĭne Kughen Yermaru rĭmnokrĕn kin ĕriĕ."

⁴⁰ Kini Pita rĭmini-ĕrhav mĭn nĕgkiarĭen rĭpsaah kimi ĕriĕ mamĕgkiar skai kimi ĕriĕ mĭmĕ, "!Takasĕkeikei misĕta ye nĕmĕ hah yamĕ mĭne kisarĕ ye tokrei tanĕ ai taktakun, pĕh Kughen tukriph nivĕhsi-preyen narpinien kimi ĕmiĕ!" ⁴¹ Kini narmamĕ yamĕ mĭne kimnhani nĕfrakisien iran, kimisor baptaes. Ye nĭpig a, narmamĕ rĕmhen kin tri taosen kimnhauĕ mhakwasig kin narmamĕ yame mĭnĕ kishatĕtĕ ye Yesu.

Norien kape narmamĕ yamĕ mĭne kishatĕtĕ ye Yesu

⁴² Nĭpig mĭnĕ fam narmamĕ yamĕ mĭne kishatĕtĕ ye Yesu kasarĕ kirikianĕ misĕtĕrig kin nĕvhagien kape aposol mĭnĕ, mamhavĕh Nĕviginien Rhakĕ†, misahuak. Rikiriĕ riskai mĕ tukasĕkeikei misor narimnar mĭnĕ a. ⁴³ Kini Kughen rivĕhsi-pĕn nehuĕyen kimi aposol mĭnĕ tuk norien nĭmtatien rĭpsaah. Narmamĕ kisĕm kisakur pik kin. ⁴⁴ Narmamĕ yamĕ mĭne kishatĕtĕ ye Yesu, nĭpig mĭnĕ fam kasofugin kirikianĕ. Iriĕ fam rikiriĕ ragien tuk nĕvraiĕyen kapĕriĕ nautĕ kimi iriĕ mĭnĕ tiksin, ⁴⁵ rĕmhen kin tukmĕ yermamĕ kirik kafan nar kirik rirkĕk, kini kirik rĕvrai kafan nautĕ, mĭvĕh mane iran, kini masitu iran. ⁴⁶ Nĭpig mĭnĕ fam iriĕ kasofugin ye Nimĕ Ehuĕ kape Kughen, rikiriĕ kirikianĕ. Kasĕvigin ye nakwai nĭmĕ kapĕriĕ, mamhavĕh Nĕviginien Rhakĕ rĕmhen kin Yesu rĭmini. Nĭpig mĭnĕ fam, nĕrigien kapĕriĕ reiwayiu, kini masagien, ⁴⁷ masagnĕgin Kughen. Kini narmamĕ kamhahi vivi ĕriĕ tuk norien kapĕriĕ. Kini nĭpig mĭnĕ fam Kughen ravĕh miragh narmamĕ mamofugin ĕriĕ ye kwĕn kapĕriĕ.

3

Yermamĕ yame nihun raha, rĕkĭmter meriwĕk

¹ Nĭpig kirik, ye nĭpig kape nĕhuakien, ye tri klok yenaiyu, Pita mĭnĕ Jon iriu kimiweriwĕk miravĕn ye nĕkwai Nimĕ Ehuĕ kape Kughen. ² Yermamĕ kirik ramĕmir aikin, nihun rahas rĭmnor hanĕ. Nĭpig mĭnĕ fam in mĭnĕ tiksin kharĕh in mamhavĕn ye kwĕruĕ kape Nimĕ Ehuĕ kape Kughen. Kwĕruĕ a kamni kimĕ "Rhuvĕ pik." In ramawĕ-pĕn kin mane kimi narmamĕ yamĕ mĭne kisauru-pĕn ye nĕkwai nĭmĕ. ³ Nĭpig in rĕm Pita mĭne Jon kaweriwĕk miravĕn mĕ tukwauru-pĕn ye nĕkwai nĭmĕ, in rĭmnaiyoh ĕriu kin mane. ⁴ Aikin, Pita mĭne Jon kwarha-pĕn mwĕm kwĕn a. Kini Pita rĭni-pĕn tuk kwĕn a mĭmĕ, "Arha-pĕ atuatur mĕm ĕmru." ⁵ In rarha-pĕn mĕm ĕriu, rikin rĕsik mĕ tikrivĕh mane kirik.

⁶ Mĕrig Pita rĭni-pĕn tukun mĭmĕ, "Yo, kafak mane* rirkĕk. Mĕrig nar kirik yame yo yakavĕh, jakvĕhsi-pre kimik. Ye nhag Yesu Kristo, yemĕ Nasaret, yakamni-pre tuk ik mĕ takhekĭmter mĕriwĕk." ⁷ Kini Pita rivĕh kwermĭn matuk, masitu iran mĕ tukrĕrĕr, taktakun ĕmĕ nihun mir kirahuvĕ. ⁸ Rivĕh haktĕ, mĕriwĕk mamavĕn. Mamkwasiĕ kin ĕriu, irisir mirhauru-pĕn ye nĕkwai Nimĕ Ehuĕ kape Kughen. In rĭmnariwĕk, mavihaktĕ-vihaktĕ, mamagnĕgin Kughen. ⁹ Kini narmamĕ fam kisĕm kwĕn a rameriwĕk, mamagnĕgin Kughen, ¹⁰ kharkun mĕ kwĕn ai nĭpig m-fam ramawĕ kin mane ye kwĕruĕ ye Nimĕ Ehuĕ kape Kughen. Kisakur pik tuk kwĕn a.

¹¹ Kwĕn a ramrĕh tim tim hanĕ kwermĭ Pita mĭne Jon, narmamĕ kimisĕm, kisakur pik kin, misaiyu mhauĕ a karharer ikin, ye kwĕnmhaan kirik kamni kimĕ Vranda kape King Solomon. ¹² Kini Pita rĕm narmamĕ mĭnĕ a, mĭni-pĕn tuk ĕriĕ mĭmĕ, "Nĕmĕ Isrel. ?Rhawor naksakur pik kin nar e? ?Rhawor naksĕtamĕ pik irĕmru? ?Kimiĕ nakhamĕ ta kimru yerpirig kini mirarkun nor-huvĕyen yermamĕ e ramĕriwĕk ye nasanĭnien ĕmĕ kapĕmru u? !Nĭkam! ¹³ Kughen kape kaha mĭnĕ tu, Ebrahim mĭne Aesak mĭne Jakob, In a rĭmnor nar e. In pisĭn ĕmĕ rĭmivĕh-si haktĕ yor atuĕ kin kafan e Yesu. In e Yesu ĕmĕ e nĭmnhavĕhsi-pĕn In rĕrer ye nĭmri namasur mĭnĕ kape gavman. Ye nĭpig ai, Paelat rĭmnamni pawk mĕ tukrisin In, mĕrig nĭmĭsĕkeikei kimi Paelat mĕ tukhopni In.†

2:36: Wok 5:30-31 **2:39:** Aes 57:19 **2:41:** Wok 2:47; 4:4 † **2:42:** Nĕviginien Rhakĕ, ua Lodsapa: Nĭpig Yesu ramĕvigin infamien iriĕ kafan narmamĕ mĭnĕ, In mĭni-pĕn tuk ĕriĕ mĕ tukhawĕh nĕviginien maknakin, rikiriĕ tukramĕsik In. **2:42:** Wok 20:7 **2:44:** Wok 4:32-35 **2:47:** Wok 6:7; 11:21 **3:4:** Wok 14:9 * **3:6:** Pita rĭmĕ, "Silva mĭne gol rirkĕk tuk yo," mĕrig nĭpan rĭmĕ, "Kafak mane rirkĕk." **3:6:** Wok 4:10; 16:18 † **3:13:** Swatuk pisĭn kirik tuk nukreikĭnien nĕgkiarĭen ye v. 13: "nimnhani-pĕn hah in tuk Paelat." **3:13:** Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23

¹⁴ Nakwənhaukrekin-pən nımetaimə kimi Yesu e yame ratuatuk mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukririsin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə. ¹⁵ Ye nərigien a, kimiə nımishopni yermamə a in nuknei nımraghien. Mərig kwasig ikin, Kughen rımnor In rımragh mın. Kini kimawə yimisəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfraksisien. ¹⁶ Kwən e kimiə nakasəm mharkun in, in rınəsanin meinai kimawə yakshatətə ye Yesu. In nasaninien kape Yesu, mine nhatətəyen yame Kughen rımivəhsi-pə kimi əmawə yame rımnor huvə yermamə e, kimiə nakasəm.

¹⁷ “Yo minə tiksın, yakirkun mə nımisor narımnar minə e kimiə namehuə kapəmiə minə ye nətəwaoyen kapəmiə. ¹⁸ Ror pən, nəgkiarien yame Kughen rımını kupən, ruauə minor nəfraksisien kin. Nəgkiarien kape profet kafan minə kupən rımını ta mımə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmhyəyən. ¹⁹ !Eh! Kimiə takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə. Kini mhakwasig kin Kughen, pəh In tukrivəhsi ta narpınien kape təvhagə hah kapəmiə kini mətu-pən əmiə imei napısien. ²⁰ Kini In tukrher-pə mın kin Kristo tukrırerig-pə mın, yame Kughen rımırpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu. ²¹ Mərig Yesu tukraməmır ye neai meriaji nıpig yame Kughen tukror huvə narımnar fam rəmhen kin yame Kughen rımını ta tuk profet rhakə kafan minə kupən, ²² meinai Moses rımını mımə, “Kughen Yermaru tukrivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yo. Profet a in kimiə kirik; takasəkeikei masətərig huvə kin nəgkiarien kafan misor nəkwan. ²³ Narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kafan, Kughen tukror narpınien ehuə kimi əriə.” (Dut 18:15-16)

²⁴ Kini Pita rırpın nəgkiarien mımə, “Kini profet minə mın tiksın kimnhani mın nəgkiarien a. Ririkakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig iriə kasəgkiar kin narımnar minə ai taktəkun. ²⁵ Nırpenien yame Kughen rımını kupən tuk profet kafan minə, promes a kapəmiə. Kimiə naksəmır ye promes yame Kughen rımını ta tuk kaha minə kapəmiə kupən. Nəgkiarien yame Kughen rımivəhsi-pən kimi Ebrahim mımə, “Kwənərəus kafam tukrivəhsi-pən nihuvəyən kimi narmamə fam ye tanımtanə.” (Jen 22:18)

²⁶ “Rəri-pən nəgkiarien a, Kughen rımhher-pə kin Yesu, yor atuə kin kafan, kimi əmiə tuk nivəhsi-preyen nihuvəyən kimi əmiə məkupən, mımə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.”

4

¹ Pita mine Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kini pris minə, mine yamehuə kape mobael yamə mine kasarha tuk Nimə ehuə kape Kughen, mine Sadusi minə, khaue mhatərhav-pə. ² Iriə, niemha rhai pik əriə meinai iriū kimiraniərhav-pən tuk narmamə mə Yesu rımamhə mımragh mın mor swatuk mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh mın ye nımhyəyən kapəriə. ³ Məkneikin, khapertəkın əriū, mine rinenayıy ta, kini kharəhsi-pən əriū ye kalabus mhamə tikəni rikwamer kin tuksem əpu əriū. ⁴ Kini mərig, narmamə khapsaah kisərig nəgkiarien kapəriū, mamhani nəfraksisien iran. Nəməhuak minə kimnhapsaah, iriə fam rapita faef taosen.

Pita mine Jon kawərer ye nımri kaonsel

⁵ Kəni rikwamer kin, namehuə minə kape nəmə Isrel, mine nəwharu minə kapəriə minə, mine namhəjoun kape loa kape Moses, kimisofugin apa Jerusalem. ⁶ Misofugin iriə hae pris kapəriə, nhagin a Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksandra, mine narmamə tiksın yame iriə kwənərəus kape hae pris. ⁷ Misor Pita mine Jon kawərer ye nımriə, misaiyoh əriū mhamə, “Nakaravəh nhag pa e mawor huvə yermamə e kin?”

⁸ Aikin, Nanmın Rhakə reiwaiyu-pən ye Pita. Kini Pita rini-pən tuk əriə mımə, “Namehuə kape nəmə Isrel, mine nəhuaru minə, ⁹ tukmə ror kimiə naksarkut mə taksarhakın-pə ru irəmru mə kwən yame nihun rımnahas rımivəh hiə nihuvəyən- mə yimiwhawor-pən iran mine mawor huvə nihun. ¹⁰ Kini kimiə nəmə Isrel minə fam takasəkeikei mharkun mə kwən e yame nihun ruahuvə ta, ramərəy əkupən irəmıə ye nəsaninien əmə ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret. In e Yesu yame kimiə nımisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. In rımhə, mərig Kughen rımivəh miragh mın In. ¹¹ Yesu a In a Nəkwəkwə kape Kughen rımını ta mımə, “Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nımə kımisarakinin,

mərig Kughen rımnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkır məkupən.” (Sam 118:22)

¹² “Kini yermamə kirik rirkək ye tokrei tanə e yame rirkun nivəh-miraghien ətawə, meinai Kughen tukraməkeikei nivəh miragh ətawə ye nhag Yesu Kristo pısın əmə.”

¹³ Narmamə kape kaonsel minə kımisəm mə Pita mine Jon yermamə arnapig mir əmə, kimirapəh niwor-pawk-ien skul, mərig kimiwətgha kin nəgkiarien. Kini iriə kisakur kin

nirkunien kapəriu, kini mharkun mə iriu kimiwəriwak irisir Yesu. ¹⁴ Kini iriə to khapəh nhaniyen nar kirik məriḡ in ai kimisəm yermamə a yame nihun ruahuvə ta, ramərer ye nimiria.

¹⁵ Kini iriə khani-pən tuk ərisir mhamə irisir tukrhap a ye kwənmhaan kape kaonsel pəh iriə əmə tuksəḡkiar. ¹⁶ Kini iriə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “?Tukshawor nar mir a? Nəmə Jerusaleml kwənharkun ta norien a nar mir a kimiwor ye kwən a. In rehə pik; kitawə to khapəh nhaniyen mə neikuəyen. ¹⁷ Pəh khani-əhu nəvsaoyen kin, kini misor kwirig kimi nar mir a mə tukripəh nirini-minien nhag Yesu.”

¹⁸ Kini ai, narmamə kape kaonsel minə kisokrən kin Pita mine Jon mə tukravən min imə. Kini mhani-əhu əriu mə tukripəh min niranien nhag Yesu, mine niwhajounien narmamə kin.

¹⁹ Kini iriu krəni-pən tuk əriə mirəmə, “Nikam. Kimiə taksəkir mə ratuatuk ye nimir Kughen mə jakwor nəkwai Kughen, uə mə jakwor nəkwaimiə. ²⁰ Məriḡ kimru jakrapəh niwapnəpigien. Kimru jakawəkeiki mirəni-ərhav narimnar a yame kimru yimiwəm ye nimirru, mine yame yimwəriḡ kin nimeḡirgimru.”

²¹ Kini kaonsel rimini-pən min tuk Pita mine Jon mə iriə tukhavəhsi-pən narpinien kirik kimi əriu tukmə iriu kawəkeiki mə tukarani-ərhav Yesu kimi narmamə; kini tuksher yerhav kin əriu. Kimisher yerhav kin əriu meinai kwəseinein mə tukshawor əriu. Kimnharkun mə narmamə apnəpig minə rikiriə tukrimhə tukmə iriə khavəhsi-pən narpinien kimi əriu, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nimeḡatien yame rimnor ²² ye kwən a yame nihun rahə rimnor hanə meriaji-pə aitaḡəkun, kini kafan newk rinapita ta foti.

Nəhuakien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

²³ Kaonsel a rher-yerhav kin Pita mine Jon kiravən, taktəkun əmə iriu kirarerig-pən min tuk kapəriu narmamə minə. Kini mawəvsao kin nəḡkiarien kape jif pris minə mine nəhuaru minə kimi əriə. ²⁴ Kini iriə kisəriḡ nəḡkiarien a, iriə m-fam khauə kirikianə misəhuak kimi Kughen mhani mhamə, “Kughen. Ik nimir neai mine nimeḡtanə mine tahik, mine narimnar minə fam yame kasəmir ye tokrei tanə. ²⁵ Kini kaha kapəməwə a Deved, yor atuə kin kafam, rimini-ərhav nəḡkiarien e ye Nanmin Kafam mimə,

“?Rhawor nəmə tanimeḡtanə minə niehmaa ramhai əriə?

?Rhawor narmamə minə a kamharai mhun mə tuksor nahasien minə e? Kamharai mhun təkun əmə nəḡkiarien.

²⁶ Namehuə kape tokrei tanə kasor apnəpenə tuk nuhyen, mine namehuə minə khauə misofugin mamhani hah Kughen kini mamhani hah min Kristo yame In rimirpen In.”

(Sam 2:1-2)

²⁷ Kini iriə mhamə, “Kughen, nəḡkiarien e nəfrakis. Herod mine Ponjes Paelat mine nəmə Isrel, kimisofugin iriə nəmə tanə pisin pisin minə, mharai mhun nəḡkiarien mə tukshopni Yesu, yame In kafam yor atuətuk yame nimirpen. ²⁸ Kimnharai mhun nəḡkiarien rəri-pən atuətuk əmə kafam nəḡkiarien yame Ik nimir ta ye nəsaninien mine nirkunien kafam kupən. ²⁹ Məriḡ Kughen, taktəkun ai, takaməkeiki maməriḡ nəḡkiarien skai yame kamhani-pə tuk əməwə. Kimawə yor atuə kin kafam minə. Takaməkeiki masitu irəməwə mə kimawə jakhani-ərhav nəḡkiarien kafam. Mə kimawə jaksəḡḡah kin nini-ərhavyen nəḡkiarien kafam. ³⁰ Takaməkeiki mərav-pə mhajoun nəsaninien kafam, mor huvə narmamə yamə mine kamhamə, kini mor nimeḡatien pisin pisin ye nhag Yesu yame In kafam yor atuətuk.”

³¹ Kimisəhuak ta, nime yame kimnasəmir ikin rikiu-kiu. Kini Nanmin Rhakə reiwaiyu-pən iriə m-fam. Kasəḡḡa tuk nini-ərhav-yen nəḡkiarien kape Kughen.

Norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu

³² Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, rikiriə kirikianə əmə. Yermamə kirik to ripəh niniyen mə, “Nar e kafak.” Tukmə nautə kirik, kapəriə m-fam. ³³ Nəḡkiarien kape aposol minə, nanmin aikin. Kini iriə kimnhani-ərhav mhamə, “Yesu in Yermaru kapətawə. In rimimragh min ye nimeḡayen kafan.” Kini Kughen rivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ³⁴ Yermamə rikək ye kwhen kapəriə yame kafan nautə rikək, meinai narmamə yamə mine kapəriə aikin nimeḡtanə, uə kapəriə aikin nime, kasəvrai mamhavəh mane iran, ³⁵ mhaue, mhavəhsi-pən kimi aposol minə. Kwasig ikin, aposol minə kisəwhai-pən mane a kimi narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, yamə mine kapəriə nar kirik rikək.

³⁶ Kini kwən kirik, nhagin e Josef, in kwənərəus kape Livae, in rimnarha apa tanə kirik kamni kimə Saepas. Aposol minə kimishen-pən min nhagin kirik mhamə, “Banabas.”

(Nipran rimə, “Yermamə kape nəgkiar-vi-vi-yen.”) ³⁷ Kwən a rimnəvrai kafan nimoptanə, mivəh mane iran, muə mivəhsi-pən kimi aposol minə.

5

Ananaes mine Safaera

¹ Kwən kirik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu min kimiwor salem kin kapəriu nimoptanə. ² Kwən a rimivəh nipar mane muə mivəhsi-pən kimi aposol minə. Merkwaig kin nipərin mimə kafan. Kini kafan piahwaru rimirkun.

³ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Ananaes. ?Nakhawor mameighan kin yarmhə e Setan raurə yerkim, kini ik mameikuə ye Nanmin Rhakə, mamraptərəkin nipar mane yame nimivəh ye nimoptanə a? ⁴ Kwasiq ikin nipior salem kin nimoptanə a, kafam pisin əmə. Kini nipig nimnor salem kin, mane iran raməmır əmə ye kwermim. ?Mərig rhawor nakameikuə məkneikin? Pa rimə nakameikuə ye yermamə, mərig nakameikuə ye Kughen.”

⁵ Kini Ananaes rərig nəgkiarien a, taktəkun əmə risi-faktə meiwaiyu mowhan mimhə əgkəp. Kini narmamə kisərig, kisakur pik kin. ⁶ Kini nitamaruə minə tiksın khauə, mhauvrig əpis nipran, mharəh, mhatərhav, mhanim.

⁷ Kini aoa kisisar ruə mivən, Safaera, piahwaru kape kwən ai, ruə imə. Mipəh nirkunien mə kafan yerman ruamhə ta. ⁸ Kini Pita raiyoh-pən in mimə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əmə e in e yame nimiravəh ye nimoptanə uə?” Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Thə. Mane hanəmei en.”

⁹ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Rhawor nakawor məknenkin? !Kimiru nimirəmə takwəvi niehmaa kape Kughen! ?Nakamərig narmamə kasəriwək mamhauə ye kwəruə? Iriə kwənhanim ta kafam yerman. !Kini iriə tukharəh min ik mhavən mhanim iki!”

¹⁰ Taktəkun əmə min, risi-faktə meiwaiyu mowhan a ye nihu Pita mimhə. Nitamaruə minə a khauə imə, misəm mə ruamhə min, kharəh mhatərhav mhavən, mhanim-pən min ye nikar yerman kafan. ¹¹ Nəməhuak minə mine narmamə min tiksın kisərig nəvsaoyen a, khagin pik.

Aposol minə kasor nimtətien minə

¹² Kini, aposol minə kimisor nimtətien ripsaah ye nimri narmamə. Nipig minə fam narmamə yamə mine kamhani nəfraksien ye Yesu kimisofugin apa kwənmhaan kirik apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamni kimə, “Vranda kape King Solomon.” ¹³ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfraksien ye Yesu, kamhasiai pawk əriə mərig kamhagin kin nisofugin-pənien tuk əriə. ¹⁴ Kamhagin, mərig nipig m-fam, narman mine nipiraovin khapsaah khauə mamhani nəfraksien ye Yesu. ¹⁵ Aposol minə kimisor nimtətien ripsaah. Narmamə khapik kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə, mamhauə. Kini misərəhu-pən əriə ye təvheitə kapəriə ye nikar swatuk mhapəh mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmin tukrirəh-pikin əriə tiksın, kisəsanin. ¹⁶ Kini narmamə khapsaah min yerkwənu minə ipakə tuk Jerusalem, kimnhapik narmamə yamə mine kamhamhə, mine yamə mine nanmin has raməmır irəriə, mhapik əriə mhauə, kini aposol minə kisor huvə əriə.

Namehuə minə khavəhsi-pən aposol minə ye kalabus

¹⁷ Kini hae pris mine in minə tiksın ye kwhen kape “Sadusi” kimisor timət kimi aposol minə. ¹⁸ Misarar mharaptərəkin aposol minə, mharəhsi-pən əriə ye kalabus. ¹⁹ Kini yenaiyu, agelo kirik kape Kughen ruə məhitə ye kwəruə ye kalabus, mikir əriə mhatərhav. ²⁰ Mini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, misəvsao kin nimraghien rerin kimi narmamə.”

²¹ Aikin, aposol minə kisor nəkwən. Yenpig-enpig əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, misəwhag kimi narmamə.

Kimisərip aposol minə ye kot

Kini hae pris mine in minə tiksın kisokrən kin nəwharu minə kape nəmə Isrel, khauə misofugin misəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kini mishər nəgkiarien rivən apa kalabus mə tukher-pə kin aposol minə mə tukhauə misərer ye nimririə. ²² Mərig nipig mobael minə kimnhavən apa ye kalabus, misəm mə aposol minə kwənharkək. Kharerig mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə, ²³ “Yimnhavən apa ye kalabus, misəm yakhamə tapig rətəpig tim tim. Kini mobael minə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mərig nipig yimisəhita, misəm yermamə rirkək a imə.” ²⁴ Yamehuə kape mobael minə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine jif pris, kisərig nəgkiarien a, rukreikin kapəriə kape, khani-pən tuk əriə mhamə, “?Naha nhagin tukruə min?”

²⁵ Kini yermamə kirik rītərhav-pə, mini-pən tuk əriə mīmə, “! Eh! ! Narmamə minə e nimnhapik-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apaikin!” ²⁶ Məkneikin, yamehuə kape mobael minə rimikir kafan narmamə minə, mhavən mhapik aposol minə mhauə. Mərig kimnhapəh nisəukəkinien əriə, meinai khamə ta tukmə kisəukəkin əriə, narmamə apnapig kisəsik əriə kin kapier apig.

²⁷ Kimnhapik aposol minə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksəer ye nimri kaonsel. Kini hae pris rimnaiyoh əriə mīmə, ²⁸ “? Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwən a Yesu. ?Mərig rhawor e kimiə naksor nəgkiarien kapəmīə rehuə e Jerusalem? Kini kimiə naksor narmamə kamhāni mhamə kimawə yimishopni Yesu.”

²⁹ Aikin, Pita mine aposol minə khamə, “Kimawə jakəsəeikei misor nəkwai Kughen. Kimawə yakhapəh nisorien nəkwai yermamə. ³⁰ Kimiə nakwəsəsik-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin mishopni. Mərig Kughen kape kaha minə tu rimmor In rimragh min. ³¹ Kini Kughen rimivəhsi-haktə In ramkwətə ye nīkarin matuk. Mə In Yemehuə, In Kristo kapətawə. Kughen rimmor məknakin mə tukror swatuk mə kitawə nəmə Isrel tukharkun nisarārien ye nərigien kapətawə tuk təvhagə hah, kini In tukrīrəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ³² Yakamhāni-ərhav nar a yame yiməsəm, mine Nanmin Rhakə yame Kughen rīvəhsi-pə ta kimi narmamə yamə mine kator nəkwai Kughen.”

³³ Narmamə kape kaonsel minə kisərig nəgkiarien a, nəgkiarien a raməvi pik niemhaa kapəriə, kini khamə aposol minə tukəsəeikei mhamə. ³⁴ Kini iriə kirik, nhagin e Gamaliel, in Faris kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nimri kaonsel, mini-pən tuk mobael minə mīmə, “Takhapik ta aposol minə mhatərhav.” ³⁵ Kini mini-pən tuk kaonsel minə, “Kafak narmamə minə. Pəh kisərig huvə mə tukshawor-pən iran mine narimnə a. ³⁶ Pəh nien mə tu əgkap e, kwən e Tudas rimmnar, mamni-ərhav mīmə in yamehuə kirik. Narmamə tiksīn rəmhen kin fo hundred kimnhakwasig kin in. Mərig kimnhopni in, kəko rik rik kafan narmamə minə. Kwhen kafan rūrək ta. ³⁷ Kwasig, Judas, yemə Galili, rītərhav-pə ye nīpig gavman rimmaməvheikin narmamə minə. In min ravi narmamə kamhakwasig kin. Mərig kimnhopni min in, kəko rik rik kafan narmamə minə. ³⁸ In e ye nirkunien kafak: Pəh khapəh narmamə minə e. Mharisin əriə khatərhav. Nar a kator, to kape yermamə əmə, tukrīrək. ³⁹ Mərig tukmə rimasi-pən ye Kughen, keinein nini-əhuyen. Tukmə khani-əhu, tuksəm əmə mə kitawə Kughen kasotgoh.” Narmamə kape kaonsel minə kisərig, kiseighan kin kafan nəgkiarien.

⁴⁰ Kini kisokrən kin aposol minə khauə min imə. Khani-pən tuk mobael minə mə tuksərkis-ərkis əriə. Misəgkiar-pən skai kimi əriə mhamə tukhapəh nhani-min-ien nhag Yesu. Misher yerhav kin əriə.

⁴¹ Khatərhav ye kaonsel, aposol minə rikiriə ragien maməsik mə nar huvə kirik mə Kughen rimmam-pən əriə mə iriə kisəmhen mə tuksərig nəmhəyen tuk nhaniyen nhag Yesu. ⁴² Nīpig minə fam, khavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine nimə apnapig minə, masəvhag kimi narmamə, mhani-ərhav Nəgkiarien Huvə, mhamə Yesu In Kristo yame Kughen rimirpen.

6

Kimnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəməhuak minə

¹ Kini ai, narmamə kape Yesu minə kamhəpsaah. Iriə tiksīn kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnhasi-pən ye tanə pisin pisin; mərig iriə tiksīn, kwənərəus kape Isrel yamə mine kasarə rerin Isrel. Kini yamə mine khasi-pən ye kantri pisin pisin minə kimnhani nīkar yamə mine kasarə rerin apa Isrel, mhamə, “Nīpig fam, nīpig kaməwhai mane mine nəviginien, kipəh nisarha-huvəyen tuk nīpiəwharu kapəmawə yamə mine khamhə-tan kin əriə.” ² Ror pən, aposol minə twelf kimisokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, mhani-pən tuk əriə mhamə, “Kitawə minə tiksīn. Ripəh nəmhenien mə jaksəpəh nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhuə misowhai əmə narimnar*.” ³ Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmīə yamə mine Nanmin Rhakə rukwar irəriə, kini nirkunien kapəriə rehuə. Pəh kimawə jakhavəh-si haktə əriə tukasarha huvə tuk nar a; ⁴ kini pəh kimawə jakharkun nəhuakien mine nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.”

⁵ Kisərig nəgkiarien a aposol minə khani, rikiriə ragien. Kimishajoun Steven, kwən kirik yame kafan nhatəyən rehuə, kini Nanmin Rhakə rukwar iran. Mishajoun min Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, yemə Antiok kirik, yame rimməpəh narəyen kape nəmə iman ikin, muə mīkwəsīg kin nəhuakien kape nəmə

5:28: Mat 27:25 5:29: Wok 4:19 5:31: Wok 2:33-34; Efes 1:20; Hib 2:10; 12:2 5:36: Wok 21:38 5:40: Wok 4:18 5:41: Mat 5:10-12; 1 Pita 4:13 6:1: Wok 4:35 * 6:2: Nəwhaiyen narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, niməhuak rimivəh-si haktə dikon kupan minə iriə m-fam seven.

Isrel. ⁶ Kini iriä khakir nãmä minä a iriä seven, mhaü misärerer ye nimri aposol minä. Kini aposol minä kasärähu-pän kwermiriä ye kapäria kapa, misähuak-pän iraria.

⁷ Kini narmamä kape Yesu kimnhani-erhav nægkiarien kape Kughen kimi narmamä, kini narmamä kape Yesu e Jerusalem kimnhapsaah. Ye nãmä minä a, pris minä khapsaah kimishatata ye Yesu.

Nãmä Isrel tiksın kimnharäh dikon a Steven mhavän ye kaonsel

⁸ Kini Steven, in kwän kirik yame Kughen rivähsi-pän nasaninien mine nihuväyen kimin, kini in ramor pik nimtätien ye nimri narmamä. ⁹ Märig nãmä Isrel tiksın kape nukwao kirik kamni kimä "Friman," kasamäkin Steven. Iriä a nãmä Saerin mine nãmä Aleksandra, mine nãmä Silisia mine nãmä Tarki, kimnhauä misotgoh kimi Steven. ¹⁰ Märig Nanmin Rhakä rivähsi-pän nirkunien kimi Steven. Nipig in rægkiar, iriä to khapäp nisapitayen in.

¹¹ Kasamäkin in, mhavän misärok narmamä tiksın mhamä tukseikuä iran, mhamä iriä kimisärig kwän a ramægkiar has pän kimi Moses mine Kughen. ¹² Kini nægkiarien kapäria rimnor narmamä minä aikin, mine nähuaru minä, mine nämhajoun kape loa kape Moses, kisämäkin min Steven. Kimnhavän mharaptäräkin in. Mharäh mhaü misärerer ye nimri kaonsel. ¹³ Mhakir min narmamä tiksın mhaü mä tukhani nægkiarien eikuä ye Steven. Iriä kimnhani mhamä, "Nipig minä m-fam kwän e ramni hah Nimä Ehuä kape Kughen mine Loa kape Moses. ¹⁴ Yimisärig min ramni mimä, 'Yesu e, yemä Nasaret, tukratmätäg-atäg Nimä Ehuä kape Kughen, kini mukreikin naräyen yame Moses rimnarähu kimi ätawä apa kupän.'"

¹⁵ Kamhani hah Steven, iriä fam yamä mine kasäkwatä ye kaonsel kimisarha-pän misäm Steven meinai nimrin rukreikin mämhen kin nimri agelo.

7

Steven rhorpin nægkiarien kape tikmir minä kafan

¹ Kini ai, häe pris raiyoh-pän Steven mimä, "Rhawor? ?Nægkiarien e nêfrakisien?"

² Kini Steven rini-pän mimä, "Tatä minä, mine yo minä tiksın, sätärig kin yo. Kughen yame yerpärig In rimauä tuk kaha kapätawä Ebrahim. Aikin, Ebrahim rimipäh nivan-hanäyen marä apa ye tanä a Haran; märig in ramarä hanä ye tanä apa Mesopotemia. ³ Kini Kughen rini-pän tukun mimä, 'Takapta ye kafam narmamä minä mine rukwanu kafam, mivän apa ye kwänmhan kirik yame Yo jakhajoun kin ik.' (Jen 12:1)"

⁴ Mäkneikin, Ebrahim räta apa Koldia mivän marä apa Haran. Nipig ramarä aikin a, kini rimni rimhä, kini Kughen rikir in muä ye tanä e kitawä kisarä ikin mhaü miseriaji-pä ai taktäkun. ⁵ Ebrahim rimauä aikin, märig Kughen ripäh hanä nöräiyen nimoptanä kirik kimin. Kafan nimoptanä rirkäk pawk, märig Kughen rimini ta mä tukripiamäkeikei mivähsi-pän fam nimoptanä e kimin. Kini rimä, 'Nimoptanä fam e kafam mine kape kwänäräus kafam.' Märig ye nipig a, Ebrahim, tini rirkäk. ⁶ Nægkiarien yame Kughen rimini-pän tukun rimini mimä, 'Märig kwänäräus kafam minä tukhavän misarä ye tanä päsin. Iriä yor atuä kin ämä kape nãmä ye tanä a. Tüksärik mitä äriä mhavän miseriaji newk fo handred. ⁷ Märig Yo, jakor narpinien kimi nãmä kasärik mitä äriä. Kini ai, kwänäräus kafam minä tukstä ye tanä a, mharerig mhaü eikin e, misähuak kimi Yo.' (Jen 15:13,14)"

⁸ Kini Steven rirpin nægkiarien mimä, "Kughen rimirpen Ebrahim mimä In tukrarha huvä tuk äriä. Kini mini-pän tukun mä tukräsig-pän nipikwarien, ror nimtätien kin mä iriä narmamä kape Kughen. Ror pän, nipig Ebrahim riräh kwajikovä kafan Aesak, kini ye nipig yame ror eit kin, räsig-pän. Kwasig ikin, Jakob räsig-pän kwajikovä kafan minä, iriä fam twelef yamä mine iriä kaha kapätawä."

Steven ramni hah nãmä Isrel mimä Kughen rimnher-pän pawk kin Josef, märig kaha tu minä kape nãmä Isrel kimisäpäh in

⁹ Kini Steven rirpin mimä, "Kaha tu minä kapätawä kimisämäkin naorahiria e Josef, miseighan-pän kin in kimi nãmä Ijip mä tukror atuä kin kape nãmä Ijip. Märig Kughen rimnarha huvä tukun, ¹⁰ kini miväh miragh in ye narä-ororien kafan. Kini mivähsi-pän nirkunien kimin. Nipig Josef rärer ye nimri yermaru kape nãmä Ijip, yermaru a rorkeikei in, mivähsi-haktä in mimä in yamehuä kirik. Mä tukramarha huvä tuk nãmä Ijip mine nautä kafan. ¹¹ Nipig a, sweiwei ramuh nãmä Ijip mine Kenan. Kaha kapätawä minä, neriä näviginien rimirkäk, kasärig raha. ¹² Kini märig rimriä Jakob rätig mä näviginien apa Ijip, kini rher-pän kin kaha kapätawä minä khavän aikin, in e nirikakunien kapäria kimnhavän Ijip. ¹³ Kini, kwasig ikin, iriä khavän min, Josef räsig äpu in kimi piauni minä. Kini yermaru kape nãmä Ijip räm rirkun kwänäräus kape Josef. ¹⁴ Kini Josef rher-pän

nægkiarjen kimi rīmni Jakob mine kafan mīnə tiksin tukhauə misarə iriə min. Iriə fam seventi faef. ¹⁵ Məkneikin Jakob rəsok pihū mivən apa Ijip. Kasarə mamhavən, in mine kaha kapətawə mīnə kimnhamhə aikin. ¹⁶ Kwasig ikin, kimirəh nikikiriə kirerig khavən apa Sekem, kərəhu-pən əriə ye nəpag kapier yame Ebrahim ruivəh-ta nīmriin tukkwənərəus kape kwən a Hamor.”

Steven ramni hah nāmə Isrel mīmə Kughen rimmher-pən pawk kin Moses, məriɡ kaha tu mīnə kape nāmə Isrel kimisəpəh in

¹⁷ Kini Steven rarar mīni mīn mīmə, “Kimisarə mamhavən, ruə ye nīpig yame nəgkiarjen yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi Ebrahim tukruə mor nəfrakisien kin. Ye nīpig a, kaha kapətawə mīnə kimnhaue mhapsaah apa Ijip. ¹⁸ Kimisarə mamhavən, yermamə pisin kirik yame reinein Josef ruə rəmhen kin yermaru kape nāmə Ijip. ¹⁹ In mamor has pən pik kimi kaha tu mīnə kapətawə mameikuə irəriə. Mamarkut kimi əriə mə tukmə kiseimək, misapitan kin kapəriə kwajikovə mīnə, pəh khamhə.

²⁰ “Ye nīpig atuətuk a, Moses rimmnarha. Mor kwən huvə kin.* Rīmni mine nisini kwerkwaig kin ye nakwai nīmə, mawarha huvə tukun mweriaji makuə kisisar. ²¹ Məriɡ nīpig iriū kwapitan kin in mə tukrimhə, piakəskəh kape yermaru kape nāmə Ijip rəm in, kini mīrəh mivən, mamrhi rəmhen kin tīni atuətuk. ²² Kini kimnhajoun in kin nirkunien kape nāmə Ijip. Kini in raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

²³ “Kini nīpig Moses kafan newk foti, rikin raməsik mə tukrivən məm narimnə iman e nāmə Isrel. ²⁴ Rarar mivən məm yemə Ijip kirik ramor aha-pən kimi yemə iman ikin kirik. Kini Moses rīmavən, masitu ye yemə iman; mivəhsi-pən tai norien mhopni yemə Ijip ai. ²⁵ (Moses, rikin rīmoh mata nāmə iman ikin tuksem kharkun mə Kughen rimmher-pən kin in mə tukripik ta əriə ye nəmhayen yame kamor irəriə; məriɡ iriə kisəm, khapəh nharkunien). ²⁶ Kəni rikwamer kin, Moses ruə məm yemə Isrel mir kiraru karauh əriū mīnə. Kini in rivən mə tukrini-əhu əriū mīmə, ‘!Ah! Kimiru piaumiru mīnə əmə. ?Nakwhawor mawor rahah irəmīru mīnə?’

²⁷ “Məriɡ əmə kwən e yame ramor hah kimi in kirik rəsua ta kin Moses mīni-pən tukun mīmə, ‘?Rhawor? ?Nakmə takarmaru irəmawə mivəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə? ²⁸ ?Nakmə takhopni mīn yo rəmhen kin yame nimmhopni yemə Ijip a e niəv uə?’ (Eks 2:14) ²⁹ Nīpig Moses rəriɡ nəgkiarjen a, rigin, marar map. Map a Ijip mivən mamara apa Midian rəmhen kin yepsipis kirik. Kini mīrəh kwajikovə kafan mir aikin a.

³⁰ “Newk foti ruə mivən, nīpig kirik, Moses rarar mivən apa ye tipəvsik ipakə tuk tukwas kirik kamni kimə ‘Sinae.’ Mivən aikin, məm nap ramuək ye kwaji nai kirik, kini agelo kirik kape Kughen ritərhav-pə tukun aikin. ³¹ Moses rəm rakur. Kini mivən ipakə tuk nai a mə tukrəm huvə. Məkneikin məriɡ nəgkiarjen kape Kughen ramni mīmə, ³² ‘Yo Kughen kape kafam kaha misir kupən: Ebrahim, mine Aesak, mine Jakob.’ (Eks 3:6) Moses rimməriɡ nəgkiarjen a, rətəmmimīn, migin pik kin nivag-pənien.

³³ “Kini Kughen rini-pən tuk Moses mīmə, ‘Moses. Takrəh-si ta sandel kafam, məriɡ in ai kwənmhan e nakamərer ikin in ramərhakə. ³⁴ Yo yaknəm ta mə kafak narmamə mīnə apa Ijip kasəriɡ raha pik. Kini yakaməriɡ mə kasasək; kini yakamuə mə jakpik-ta əriə ye nəmhayen kapəriə. Yua. Yakamher-pən kin ik takrerig mivən apa Ijip.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

³⁵ Kini Steven rirpīn mīmə, “Moses e in e, yermamə e nāmə Isrel kimisəpəh miseinein in mhama, ‘Ah. ?Nakmə takarmaru irəmawə mivəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?’ Məriɡ Kughen rīmivəh-si haktə in mə tukrarmaru irəriə. Kughen rimmher-pə kin agelo yame rimitərhav-pə tuk Moses ye nai yame nap ramuək iran, mə tukrivəh-si haktə in mə in tukrarmaru irəriə, mivəh mirəgh əriə. ³⁶ Moses a rimmor nimtəien mīnə tiksin nīpig rimmamkir nāmə Isrel misap-ta Ijip misəviəfugin ye tahik a kamni kimə Red Si’, mamhauə ye tipəvsik.

³⁷ “In e Moses mīn yame rīmīni-pən tuk nāmə Isrel mīmə, ‘Kughen tukripivəh-si haktə profet kirik kapəmīə rəmhen kin yame rīmivəh-si haktə yo. Profet a in kimīə əmə kirik.’ (Dut 18:15) ³⁸ Moses əmə e in e rimmamarə iriə nāmə Isrel nīpig kimiseriwək kirikianə ye tipəvsik. In rimmamarə iriə kaha tu mīnə kapətawə; ye nīpig a agelo kirik kape Kughen rimaue mægkiar kimin ye tukwas e kamni kimə Sinae. Kini Kughen rīmivəhsi-pən əmə nəgkiarjen mirəgh kimin, mə tukruə mivəhsi-pə kimi ətawə.

7:14: Jen 45:9-11; 46:27 **7:15:** Jen 46:1-7; 49:33 **7:16:** Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 **7:17:** Eks 1:7-8

7:18: Eks 1:7-8 **7:19:** Eks 1:11-22 * **7:20:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarjen ye v. 20, in e, “Moses rimmnarha, in kwajikova huvə kirik ye nīmri Kughen.” **7:20:** Eks 2:2 **7:21:** Eks 2:3-10 **7:24:** Eks 2:11-15

7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 **7:35:** Eks 2:14 † **7:36:** Red Si nipran rima, “Tahik nuwig ripsaah aikin.” **7:36:** Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33 **7:38:** Eks 19:3

³⁹ “Mærig kaha minæ kapətawə kimnhapəh nisorseikeiyein mə tuksærig in. Mhapəh nisorseikeiyein mə tukhakwasig kin. Ye nærigien kapəriə kimisorkeikei mə tukharegipən min apa Ijip. ⁴⁰ Ror pən kimisəikei kimi Eron mamhani mahmə, ‘Ah. Takvhirəkin kapətawə tiksın kughen, pəh iriə tukhakir ətawə. Mærig in a Moses e rimipik ta ətawə apa Ijip, mə tukhauə eikin e, mærig kitawə khapəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.’ (Eks 32:1) ⁴¹ Kini ye nipiğ a, iriə kimnhavhirəkin nanmi kwaji kau kirik rəmhen kin kughen kirik kapəriə. Mhavən mhauh nar miragh mhavaan əru misəhuak-pən kimi kau a. Kini misor næviginien ehua kirik, rikiriə rimnagien tuk nar yame iriə kimnhavhirəkin. ⁴² Məkneikin, Kughen rukreikin-pən nimeitaan kimi əriə, meighan-pən kin əriə khavən misəhuak kimi kəmhou minə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini ye nəkwəkwə kape profet minə mimə,

“!Nəmə Isrel! Kimiə nimisarə ye tipəvsik kape newk foti, mamhauh nar miragh mhavaan əru tuk nəhuakien, ?mə naksəhuak-pə kin kimi Yo uə? !Nikam!

⁴³ Nipiğ minə fam kimiə nakmaharəh nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen Yermaru ikin, mærig yerkimie naksəhuak kimi kughen eikua e Molek, mamhavəh-si haktə nanmi kəmhou kape kughen kapəmie Refan. Nakhama kughen mir e kapəmie.

Ror məkneikin, jakher-ərhav kin əmie takasarə apa isok,’ (Amos 5:25) takasarə apa Babilon, ye nikarin pən.”

Steven ramni mə nəmə Isrel kimiseinein niprai nəgkiarien e “Nimə kape Kughen”

⁴⁴ Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mimə, “Nipiğ kaha tu minə kapətawə kimnisarə ye tipəvsik, kapəriə kirik aikin nimə tapolen yame kaməhuak kimi Kughen ikin. Nimə a, Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukrivhirəkin; kini Moses rimnor atuaturk ye nirkunien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin. ⁴⁵ Kwasig ikin, nipiğ Josua rimikir kaha kapətawə minə mhauə misəkota nəmə Kenan mharəhsi-ta tanə ye kwermiria, iriə mharəh nimə tapolen a mhauə iriə min. Nimə tapolen a rimnəmir meriaji-pə nipiğ kape King Deved. ⁴⁶ Kughen rimnorkeikei pik King Deved. Kini Deved rini-pən tuk Kughen mimə, ‘Ik Kughen kape kaha tu Jakob. Takaməkeikei mipəh yakor nimə kirik kafam, pəh Ik takamarə ikin.’ (2 Saml 7:1-16) ⁴⁷ Mærig nimə ai, King Deved rimipəh nivhirəkinien. Mærig King Solomon əmə e in rimivhirəkin. ⁴⁸ Mærig Kughen, In yerpirig pik. Ripəh narəyen ye nimə yame yermamə əmə ravhirəkin. Rəmhen kin nəgkiarien kape profet yame rimini mimə,

⁴⁹ “Kughen ramni mə “Yo yakamarmaru ye neai mine tokrei tanə.
?Nakharkun mə taksor naha nimə yame Yo jakamarə ikin? ?Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame jakvən mapis ikin?

⁵⁰ Hani-pə tuk Yo. ?Pa rimnor narimnar fam? Yo pisin əmə yimnor narimnar fam ye tokrei tanə.” ’ ’ ’ (Aes 66:2)

Steven ramni mə nəmə Isrel kimisəpəh profet minə fam yamə mine Kughen rimnher-pə kin əriə

⁵¹ Kini Steven rarar mini-pən tuk əriə mimə, “!Ah! Kapəmie kapə riskai pik. Kapəmie nærigien rəpignap rəmhen kin nəmə khapəh nisəhuakien. Kimiə nakhapəh nisorseikeiyein mə taksor nəkwai Kughen. Kimiə naksəmhen kin kaha kapəmie minə kupən. Nakasətapig əmə kin Nanmin Rhakə nipiğ minə fam. ⁵² Profet minə kupən kimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, mærig kaha kapəmie minə kimisor has pən kimi əriə fam. Mishopni min profet minə kupən yamə mine kimnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuatuk kape Kughen natukruə. Kini taktəkun ai kimiə min nakaseikua mhakuraə-pən ye nimetai Yemə Atuatuk a kini mhauh In mishopni. ⁵³ Kimiə nakwənharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo minə kwənhavəhsi-pə ta, mærig kimiə nakhapəh nisorien nəkwən.”

Iriə kimisarkwhopni Steven

⁵⁴ Steven rimnəgkiar fam, narmamə kape kaonsel minə kimisərig, niemhaa rhai əriə, kasarkwəruə tukun. ⁵⁵ Mærig Steven, Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kini in marha fakta apa ye neai, məm nikhakien kape Kughen; kini məm min Yesu ramkwəta ye nikarin matuk. ⁵⁶ Kini mini-pən tuk əriə mimə, “Səmru. Yakamə napuə rimnəkwağ, mə Ji Yermamə ramərər ye nikar Kughen matuk.”* ⁵⁷ Kini namehuə kape kaonsel minə khasisigin nimətirgiriə kini misokrən iran. Misarar, iriə fam misaiyu mhauə tukun. ⁵⁸ Mharaptəkin in, mhaukəkin mharəhav-pən apa yerkwənu mə tuksarkwhopni In. Kini narmamə yamə mine kimnhani hah Steven kimisəpəkiək ta kin sot kapəriə misəhi-pən kimi tamaruə kirik nhagin e Sol, kini ai misəsik Steven kin kapier apig.

7:41: Eks 32:2-6 7:45: Jos 3:14-17 7:47: 1 King 6:1-38 7:51: Aes 63:10 7:52: Mat 23:31 7:55: Sam 110:1 † 7:56: Daniel min rimnəm napuə rəkwəag, kini məm Ji Yermamə ramərər ye nikar Kughen. Əm-ru stori ye Daniel 7:13-14.

⁵⁹ Kasəsik Steven kin kapiēr, raməhuak mamni mīmə, “Yesu Yermaru, yakamərəhu-pən nanmik ye kwermim.”[§] ⁶⁰ Mənimkur mokrən ehua mīmə, “Yermaru, takpəh narpinien tai təvhagə has kapəria.” Kini rimini fam nəgkiarien a, kini mīmə.

8

¹⁻² Kini Sol ramərer əmə rikin ragien mə iriə kimishopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak minə

Kini nəməhuak minə tiksin khauə mharəh nīprai Steven mharəh mhavən mhanim, kini misasək pik tukun. Ririkakun ye nīpig a, Sol mine in minə tiksin kisasar masor ahas pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Misəkota əriə kisap mhavən misarə apa yerkwanu minə tiksin apa Judia mine Sameria. Mərig aposol minə əmə kisarə apa Jerusalem. ³ Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nəməhuak minə. In mamvən ye nimə minə mampik yerhav narman mine nīpiraovin yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Ripik əriə mivən mampik-pən əriə apa kalabus.

Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarien Huvə apa Sameria

⁴ Mərig Sol mine kafan narmamə minə kimisəkota narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, kisaiyu kirikianə kirikianə, mhavən apa ikin minə mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. ⁵ Kini Filip rəsok-prah mivən yerkwanu kirik ye Sameria, kini maməvsao kin Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶ Kini nəmə aikin kisərig, misəam mə Filip ramor nīmətətien minə, khauə kirikianə misətərig huvə kin in. ⁷ Narmamə khapsaah, nanmin has minə kimisətə irəriə. Nīpig kisətə irəriə, misətəpar. Mine narmamə yamə mine nikariə rəpou, mine yamə mine nihuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə min. ⁸ Ror pən nəmə Sameria rikiriə ragien pik.

Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmhə minə

⁹ Yerkwanu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nīpig m-fam in ramor nīmətətien ye norien kape yarmhə minə, ye nimri nəmə Sameria, kini kasam kisakur pik kin. In ravəh-si haktə in mīmə in yamehuə kirik. ¹⁰ Nəmə ikin, nəmapnapig minə, mine namehuə minə, iriə m-fam kasətərig kin in. Mamhani mhamə, “In ravəh nəsaninien a kamni kimə ‘Nisaninien kape Kughen.’” ¹¹ Iriə kimnhakwasig kin mərig in ai nīpig ripsaah in ramor əriə kisakur kin nīmətətien yamə mine in ramor. ¹² Mərig nīpig kisərig Filip ruə mini-ərhav nəgkiarien kape Narmaruyen kape Kughen, mine nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisien ye nəgkiarien a. Narman mine nīpiraovin yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə. ¹³ Kini ai, Saemon min rini nəfrakisien ye Yesu; marar mivən kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvən ikin, Saemon rakwasig kin. Kini məm nīmətətien yamə mine Filip rimnor ye nəsaninien kape Kughen kini rakur pik kin.

¹⁴ Nīpig Aposol minə apa Jerusalem kisərig nəvsaoyen mə nəmə Sameria kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, kini iriə kisher-pən kin Pita mine Jon mə tukravən mwəm əriə. ¹⁵ Nīpig kimiravən mratərhav-pən tuk əriə, iriū mwəhuak-pən ye nəmə minə e mə tukhavəh Nanmin kape Kughen. ¹⁶ (Mərig in apa kupən, kimnor baptaes əmə irəriə ye nhag Yesu Yermaru; mərig Nanmin Rhakə rīpəh hanə neiwaiyu-pənien tuk əriə). ¹⁷ Kini Pita mine Jon kwərəhu-pən kwermiriū ye kaparia kapə, məkneikin iriə khavəh Nanmin kape Kughen.

¹⁸ Kini Saemon rimnəm mə Nanmin kape Kughen rimavən ye nimraghien kape narmamə nīpig aposol mir a kwərəhu-pən əmə kwermiriū irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikin Saemon ripik yerhav mane mə tukrivəhsi-pən kimi əriu ¹⁹ maməkeikei kimi əriu mīmə, “Takravəhsi-pə min nirkunien en kimi yo. Pəh jakərəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmin kape Kughen.”

²⁰ Mərig Pita rəgkiar-pən skai kimin mīmə, “! Mane en kafam tukraməkeikei mirkək kimiru min takravən ye nap ehua! ?Nakmə nakirkun nivəhyen nimri nihuvəyen a yame Kughen ravhsi-pən apnapig əmə kimi narmamə uə? ²¹ Tukor ik nakpəh norien norien minə e kapəməwə, meinai rikim rapəh natuatukien ye nimri Kughen. ²² Takaməkeikei marar ye nərigien kafam tuk təvhagə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərigien has kafam. ²³ Yakaməm nīpig minə fam nakəməkin narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rimnəruk autən ik.”

²⁴ Aikin, Saemon rini-pən tuk əriə məkeikei kimi əriə mīmə, “Kimiru takwəhuak kimi Kughen tuk yo; mə jakpəh nivəhyen narpinien yame nakarani-pə tuk yo.”

²⁵ Aposol mir a kirani-ərhav fam nəgkiarien kape Yesu Yermaru, mine narimnar yame In rimnor, kini ai mwarar, mratərhav Sameria, mweriwək mrarerig miravən Jerusalem.

§ 7:59: Yesu rərəhu-pən nanmin ye kwermi Kughen ye Luk 23:46. 7:60: Luk 23:34 8:3: Wok 9:1,13; 22:4; 26:9-11 8:17: Wok 19:6

Nīpīg kiravən, mīrani-ərhav Nəgkiarīen Huvə kape Kughen apa yerkwānu mīnə kape nəmə Sameria.

Filip rīmnəgkiar iriu yemə Itiopia kīrik

²⁶ Nīpīg kīrik, agelo kīrik kape Kughen reiwaiyu-pə tuk Filip mīni-pən tukun mīmə, “Takhekīnter, məri-pən swatuk e ye tīpəvsīk, yame rīpis e Jerusalem muə mīpis apa Gasa.”

²⁷ Aikin, Filip rēhēkīnter mārīwək māmṽən. Məm yamehuə kīrik kape piānehuə kape nəmə Itiopia, nhagin a Kandas. Kwən a in Yunik* kīrik; in ramarha huvə tuk mane kape piānehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem mīnəhuak. ²⁸ Rīmavən məhuak-ta apa Jerusalem, mīrerīg mīnamṽən apa iman ikin. Māmkwətə ye nar kīrik kamni kīmə “kat” yame hos ravi. Māmkwətə māməvheikin nəkwəkṽə yame Profet Aesea rīmīrai. ²⁹ Kīni Nanmīn Rhakə ruvən ye Filip mīmə, “Takvən mārīwək ipakə tuk kat a.”

³⁰ Məkneikin, Filip raiyu mīvən ipakə tukun, kīni məm kwən a raməvheikin nəkwəkṽə yame Profet Aesea rīmīrai. Kīni Filip raiyoh-pən in mīmə, “Yamehuə. ?Nakirkun nīprai nəgkiarīen e nakaməvheikin uə nīkam?”

³¹ Kīni yamehuə a rīmə, “Tukmə yermamə kīrik rēhōprai-pə kīmi yo, jakirkun.” Kīni raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriu mīn. ³² Nəgkiarīen ye Nəkwəkṽə kape Kughen yame kwən a raməvheikin māmni mīmə, “In rəmhen kīn sipsip kīrik, kīmīrəh khōpni.

Məmhen kīn kwaji sipsip əmə kīrik yame rapəh nasəkien nīpīg kīmnekis nīmīn Mərig in rapəh nəgkiarīen.

³³ Kīmnor naurīsien kīm in, kīvəhsi-pən narpīnien kīrik kīmīn yame rīpəh natuatukien.

Kafan kwajīkovə rīrkək, mərig in ai kīvəhsi-ta nīmraghien kafan ye tokrei tanə e.” (Aesea 53:7-8)

³⁴ Kīni yamehuə a raiyoh Filip mə, “?Profet e raməvsao kīn pa nhagin? ?Raməvsao atuk kīn in, uə raməvsao kīn yermamə pīsīn kīrik?” ³⁵ Kīni Filip rīmīrikakun ye nəgkiarīen kīrikianə əmə yame rīnaməvheikin mīnamni-pən Nəgkiarīen Huvə kape Yesu kīmīn.

³⁶ Iriu kwəri swatuk a, mīrauə mṽəm nu kīrik, kīni yamehuə a rīni-pən tuk Filip mīmə, “Əm-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikin e uə nīkam?”

³⁷ Kīni Filip rīni-pən tukun mīmə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kīni in rīni-pən tuk Filip mīmə, “Yo yakamni nəfrakīsien ye Yesu mə In Ji Kughen.”

³⁸ Məkneikin rīni-əhu kat a, kīni mweiwaiyu iriu Filip, kīni Filip ror baptaes iran. ³⁹ Kweiwaiyu mṽərər mīn ye tame nu, məkneikin Nanmīn kape Kughen rīvəh-si ta Filip kīni yamehuə a rīpəh mīn nəmīen, marar aikin a, məri swatuk māmṽən, rīkin ragīen.

⁴⁰ Mərig Filip rakur məm ramərər apa yerkwānu a Asdod. Kīni mīvən apa yerkwānu mīnə māmni-ərhav Nəgkiarīen Huvə kape Yesu, mīvən mīvən merīaji-pən apa Sisaria.

9

Sol rīmnāmṽən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

¹ Ye nīpīg a, Sol rīmnāmni has hanə narmamə kape Yesu mīnə mə tukraməkeikei mhōpni əriə. Marar, mīvən məm hae pris ² māiyoh-pən in mə tukrīrai nəkwəkṽə kīrik rīvən kīmi nəmə Isrel apa Damaskes, mīmə tukmə ruvən aikin məm narmamə kīsəri-pən Swatuk kape Yesu, nar apnapīg narman uə nīpiraovīn, tukrīraptərəkin əriə, mīpik əriə mhauə apa Jerusalem. ³ Nīpīg Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nīkhakīen rīsī-pən ye napuə məsia-pen in. ⁴ In rīmamīr, mərig nəgkiarīen kīrik ramni mīmə, “!Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kīmi Yo?”

⁵ Kīni Sol rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kīni In rīni-pən tukun mə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kīmi Yo. ⁶ Mərig takhekīnter, mīvən apa yerkwānu. Aikin en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mīne.”

⁷ Narmamə yamə mīne kamhakwasīg kīn Sol kasərər, kisakur pīk, mīsapnapīg meinai kīsərig pawk nəgkiarīen a, mərig khapəh nīsəmīen yermamə kīrik. ⁸ Kīni Sol rēhēkīnter mīn, mərha, məm rīpəh nəmīen nar. Ror pən khavəh kwermīn mhakir in mhavən apa Damaskes. ⁹ Kīni raməmīr nīpīg kīsīsər, nīmīrīn rīpəh narhayen, mīpəh nəvīgīnien, kīni mīpəh nīmīmīen nar kīrik.

¹⁰ Kīni yermamə kīrik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagin e Ananaes. Yesu Yermaru rīmnokrən kīn ye nəmīrərhayen kīrik mīmə, “Ananaeas.” Kīni Ananaeas rīmə, “O-o, Yermaru.”

* 8:27: “Yunik” in yamehuə kīrik, kīmīnarai rəmhen kīn pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwīn, məm, morkeikei, morīah in. 8:37: Wok 10:47 8:40: Wok 21:8 9:1: Wok 8:3

¹¹ Kini Yesu Yeramaru rini-pən tukun mīmə, “Takəri-pən swatuk a kamni kimə ‘Ratuatuk’ mivən mauru-pən imei Judas maiyoh kin yemə Tasas kirik nhagin e Sol. Taktakun ai in raməhuak. ¹² In rimməm nəmərəhavyen kirik məm mīmə ik nakvən ye nəkwai nimə a mamərəhu-pən kwermim iran mə nimrin tukrihuvə min.”

¹³ Kini Ananaeas rini-pən tukun mīmə, “Yeramaru. Narmamə khapsaah kwəsvsao-ta kimi yo kin kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmama yamə mine kashatətə iram apa Jerusalem. ¹⁴ Kini in ruauə ta eikin e, jif pris minə kwəseighan-ta kin mə in tukriraptəkin narmamə minə e kasəhuak kimik.”

¹⁵ Mərig Yesu Yeramaru rini-pən tukun mīmə, “Yuvən. Yo yakwirpen ta in mə in tukrini-ərhav nhagik kimi narmamə ye tanə pisin pisin minə, mine namehual minə, mine nəmə Isrel min. ¹⁶ Kini Yo jakpihajoun in mə tukraməkeikei mivəh nəmhayen tuk nhagik.”

¹⁷ Məkneikin, Ananaeas rivən ye nəkwai nimə a. Mərəhu-pən kwermim ye Sol mīmə, “Piak Sol, Yesu Yeramaru rimmher-pə kin yo eikin e mə jakuə mor huvə min nimrim, kini pəh Nanmin Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rimitərhav-pə tuk ik ye swatuk nīpig nimnamuə eikin e.” ¹⁸ Taktakun əmə, nar kirik rəmhen kin nīrigəvi kəmam rier ta ye nimri Sol, kini in rarha min məm nar. Kini ye nīpig a kor min baptaes iran. ¹⁹ Kini məvigin ta, marə mivəh min nəsaninien.

Sol ramniərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarə min nīpig tiksən apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu minə. ²⁰ Kini nīpig ruauə Damaskes, mivən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen. ²¹ Aikin, narmamə kisərig kisakur pik kin mhamə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in rimmamuh nəmə Jerusalem yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Khamə ta mə ramuə min eikin e mə tukripik narmamə kape Yesu minə, mivən kimi jif pris.”

²² Mərig nəgkiarien kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəgkiarien kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen.

²³ Sol ramni-ərhav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəgkiarien mə tukshopni in, ²⁴ mərig Sol ruirkun ta nərgien kapəriə. Nīpig fam, yenpig-yenpig yenaiyu, iriə kimisərer əswasig ye kwəruə ye yerkwənu ai, mə tukshopni Sol. ²⁵ Mərig yenaiyu kirik, narmamə kape Sol minə khakir in mhavən mhavai-pən in ye nitip ehua kirik, mharuk-pən nərəus iran, mhavi reiwayu ye nikar kəupə ye yerkwənu a, kini Sol rap mamvən.

Sol rimavən apa Jerusalem

²⁶ Sol rap mivən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrikwasig kin narmamə kape Yesu minə. Mərig rikiriə rimməsik mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kimnhagin kin. ²⁷ Kini kwən kirik, nhagin e Banabas, ruə masitu iran, mikir in mivən mwəm aposol minə. Mini-pən tuk əriə mə Sol rimmən Yesu Yeramaru ye swatuk rəgkiar kimin. Kini Banabas rini-ərhav mīmə Sol rimmipəh niginien tuk nini-ərhavyen nhag Yesu apa Damaskes. ²⁸ Kini Sol rimmamarə iriə miriə mamvən yerkwənu minə ye Jerusalem mamətgha kin nini-ərhavyen nhag Yesu. ²⁹ Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəgkiarien kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mishopni. ³⁰ Nīpig in minə tiksən kisərig, khakir Sol misəsok pirə mhavan apa yerkwənu kirik nhagin e Sisaria, misher-pən kin mə tukrivən isok apa yerkwənu a Tasas.

³¹ Kwəsig ikin, nəməhuak minə fam rarkurao ikin minə Judia mine Galili mine Sameria, kasarə ye nəmərinyen. Kini Nanmin Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskai, mamor əriə kamhapsaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yeramaru.

Pita rimmor huvə nihu kwən kirik nhagin e Aeneas

³² Mərig Pita rimmariwək mamvən ikin minə; nīpig kirik rivən mamarha-pən kin nəməhuak minə apa Lida. ³³ Aikin a, rimməm yermamə kirik nikarin rimmə. Kwən a reinein nəriwəkien. In rimməpir əmə meriaji newk eit. Kwən ai nhagin e Aeneas. ³⁴ Kini Pita rini-pən tukun mīmə, “Aeneas. Taktakun ai, Yesu Kristo tukror huvə min nīpram, ik takhuvə min. Takhekimter mərəpəvin-ərpəvin kafam nimakuə məriwək mamvən.” Taktakun əmə Aeneas rhekimter. ³⁵ Kini nəmə Lida mine Saron kisəm in, kisarar ye nərgien kapəriə mamhakwasig kin Yesu Yeramaru.

Pita rivəh miragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwənu a Jopa, piraovin kirik aikin ramni nəfrakisien ye Yesu, nhagin e Tabita Dokas.* Pian a, nīpig fam ramor nar huvə, masitu ye yavən hah minə. ³⁷ Nīpig a, rimmivəh nimhəyen kirik, kini mimmə. Kəkwi, kor huvə nīpran kirəh kərəhu-pən ye nimə ye

9:15: Wok 26:2,6; 27:24; Rom 1:5 9:16: 2 Kor 11:23-28 9:21: Wok 8:3 9:22: Wok 18:28 9:25: 2 Kor 11:32-33 9:26: Gal 1:17-19 9:27: 1 Kor 9:1 * 9:36: Nhag pian a, ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, ramni “Tabita.” Nīpran ramni nar miragh huvə kirik kamni kimə “dia.”

kwənmhan apa yerpīrig əgkəp. ³⁸ İkin a Jopa ipakə əmə tuk Lida, ror pən, nīpīg narmamə kape Yesu minə apa Jopa kisərig mə Pita raməmīr apa Lida, kisher-pən kin yermamə kiraru kiravən mwəm in. Mīweikeikei kimin mīrəmə, “İriwak aihuua muə.”

³⁹ Kīni Pita rarer mīkwasiḡ kīn əriu. Kīni rīvən mītarhav-pən tuk əriə, khakīr in mīshaktə mhavən ye kwənmhaan apa yerpīrig əgkəp. Kīni nīpīahuaru minə khamhə-tan kīn əriə, iriə fam khauə, misərer rao rao kīn. Mīsasək, mīshajoun Pita kīn neipən yame Dokas rīmījir nīpīg rīmnamragh.

⁴⁰ Kīni Pita rher-ərhav kīn əriə, kīni mənīmkur məhuak. Mīwag-pən məm pian ai ruamhə ta mīni-pən tukun mə, “Tabita, hekīnter.” Məkneikīn pian ai rarha-pən məm Pita, kīni mhēkīnter məkwətə. ⁴¹ Kīni Pita rasitu iran mīvi haktə in, ai rərer. Kīni Pita rokrən kīn narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisīen ye Yesu mīne nīpīahuaru yamə mīne khamhə-tan kīn əriə khauə, kīni rhajoun əriə kīn pian a mə ruəmragh mīn. ⁴² Kīni nəvsaoyen kīn norien a rarkurə fam ye Jopa. Kīni narmamə khapsaah khauə mīshatətə ye Yesu Yermaru. ⁴³ Kīni Pita rarə mīn apa Jopa ror tu, iriū yermamə kīrik nhagin e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnəpeinə ye tiki kau mə tukjīr kor narīmīnar kīn.

10

Kughen rīmnəḡkīar kīmi Konīlias

¹ Yermamə kīrik, nhagin e Konīlias, ramarə apa Sisaria. In yamehuə kīrik kape mobael mīnə kafan kīmə “Mobael kape İtali.” ² In mīne kafan mīnə iriə kamhasiai pīk Kughen kape nəmə İsrəl. Kīni in mīvəhsi-pən mane ehua kīmi yavən hah mīnə. Kīni nīpīg m-fam, raməhuak kīmi Kughen. ³ Nīpīg kīrik, ipakə tuk trī klok yenaiyu, ye nīpīg atuətuk kape nəhuakīen, rīmnəm nəmrərhavīen kīrik, məm huvə mə agelo kīrik kape Kughen rīmauə tukun mīmə, “!Konīlias!”

⁴ Kīni Konīlias rīḡin pīk marha-sterik iran, mīni-pən tukun mīmə, “İwəh, Yermaru. ? Rhawor?”

Kīni agelo a rīni-pən tukun mīmə, “Kughen rīnəḡig ta nəhuakīen kafam. Mīnəm ta norien mīnə kafam, mə ik nīmnasitu ye yavən hah mīnə. Kīni In raməḡig ik. ⁵ Taktəkun ai, ik takher-pən kīn narmamə tīksin khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakīr yermamə kīrik mhaue ikīn e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. ⁶ In ramarə iriū yermamə kīrik nhagin e Saemon yame in yermamə kape norien narīmīnar kīn tiki kau. Nīmə kafan ramərer ye nīkar-kar tahik.”

⁷ Kīni agelo a rəḡkīar fam, maḡta iran. Məkneikīn Konīlias rokrən kīn kafan yasitu mīr kīraru mīne mobael kīrik yame ramsiai Kughen kape nəmə İsrəl, mamasitu mīn iran, mə irisir tukrhuə mīrhəm. ⁸ In rhoprai-pən nəmrərhavīen a kīmi ərisir. Kīni mher-pən kīn ərisir kīrhivən apa Jopa.

Pita mīn rəm nəmrərhavīen kīrik

⁹ Kāni rəkwanīr kīn, yerkwēiha, nīpīg kwərə misir a karhəriwak hanə marhivən ye swatuk, ipakə əmə krhītərhav-pən apa Jopa, kīni Pita rhaktə mīvən apa ye tokrei nīmə mə tukrəhuak. ¹⁰ Maməhuak mamvən, mīnəmkrəv pīk. Kīni nīpīg kamavaan hanə nan, in rəm nəmrərhavīen kīrik. ¹¹ Məm mə napuə rīmnəkwaḡ. Rəm nar kīrik rəmhen kīn tapolen ehua rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nīkarin mīnə. ¹² Kīni nar mīragh mīnə pīsīn pīsīn kape tokrei tanə kasərer-pən ye tapolen a: yamə mīne kaserko, mīne yamə mīne kasəriwək, mīne man mīnə pīsīn pīsīn. ¹³ Kīni rəḡig nəḡkīariēn kīrik ramni mīmə, “Pita. Hekīnter, muh nar mīragh mīnə a kīrik mən.”

¹⁴ Kīni Pita rīni-pən tukun mīmə, “Yermaru. !Yakpəh! To yakpəh nənīen narīmīnar mīnə e yame rəmkiḡik ye nīmīrīn.”

¹⁵ Kīni məḡig nəḡkīariēn a rīmə, “Takpəh nīniyēn mə nar kīrik rəmkiḡik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rīpəh nəmkiḡikīen.”

¹⁶ Kīmīwəḡkīar tuk narīmīnar mīnə a m-kīsīsər; kwasīḡ ikīn, kīrəhsi-ta tapolen a, rhaktə mīvən ye neai.

Yermamə kīsīsər kape Konīlias kīrhivən mīrhəm Pita

¹⁷ Kīni Pita ramarkut hanə mə tīkrīrkun nīprai nəmrərhavīen yame in rīmnəm, məḡig kwərə misir yamə misir e Konīlias rīmnher-pən kīn ərisir, kīrhuə. Mīrhaiyoh kīn nīmə kape Saemon, mīrhuə, mīrhəm. Kīni marhərer ye kwəruə ye nīmə kafan. ¹⁸ Kīni mīrhokrən mīrhīmə, “!Ei! ?Yermamə kīrik eikīn e nhagin e Saemon Pita uə?”

¹⁹ Kīni Pita ramətəḡig hanə kīn nīprai nəmrərhavīen kafan, məḡig Nanmīn Rhakə rīni-pən tukun mīmə, “!Ei! İḡig-ru. Kwərə misir kīsīsər e karharha kīn ik. ²⁰ Hekīnter, meiwaiyu

mivən məm ərisir. Mərig rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nıkwasigien kin ərisir, mərig in ai Yo e yimnher-pə kin ərisir mə tukrhə. ”

²¹ Məkneikin Pita reiwayu mivən mini-pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame kimisir nakarharhakın. ?Nakrhimə rhawor?”

²² Kini kirhımə, “Yamehuə kirik kape mobael, nhagin e Konilias, rimnher-pə kin əmasir. In yemə atuatuk kirik; ramsiai Kughen kape nəmə Isrel. Kini nəmə Isrel kharkun mə in ror məkna. Agelo kirik kape Kughen ruə mini-pən tukun mə tukrokrən kin ik, takvən apa iman yerkwanu. Pəh in rərig nəgkiarien kafam.” ²³ Məkneikin Pita rikir ərisir mhavən ye nəkwai nimə. Yenaiyu, kisapir aikin.

Pita rivən məm Konilias mhoprαι nıprαι nəmərəhavyen kafan

Kəni rikwamer kin, Pita rarar mikwasig kin kwəə misir a. Kini nəməhuak minə min tiksın ye yerkwanu a Jopa, khakwasig min kin. ²⁴ Kəni rikwamer min kin, rivən mıtərhav pən yerkwanu a Sisaria. Kini aikin a, Konilias mine kafan minə, mine kafan narmamə yamə mine in rimnokrən kin əriə, kaseito kin Pita. ²⁵ Nıpig Pita rimavən yerkwanu kape Konilias, Konilias ruə mənımkur ye nihu Pita mivəhsi-pən nisaiyen kimin. ²⁶ Mərig Pita rivəh-si haktə min in, mini-pən tukun mımə, “Hekimter. Yo min yo yermamə əmə.”

²⁷ Kwəgkiar, miravən apa imə, kini Pita ram mə narmamə khapsaah kwənhauə ta aikin. ²⁸ Kini Pita rini-pən tuk əriə mımə, “Kimıə m-fam nakharkun huvə mə natuakəmien kapəməwə ramni-əhu mə nəmə Isrel tukhapəh nhavənien ye nəkwai nimə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel kini mhəpəh nisəriwak-kwisien. Mərig Kughen rimnhajoun yo mə jakpəh nıniyen mə narmamə tiksın kisəmkimik ye nımrin uə kisahas. ²⁹ Ror pən, nıpig naksokrən kin yo mə jakuə eikın e, yakpəh nıpəhyen, yakarar əmə mamuə. Mərig yakmə jakaiyoh əmiə mımə, “?Kimıə nımısokrən kin yo tuk naha?”

³⁰ Kini Konilias rini-pən tukun mımə, “Nıpig kisısər ruə mivən,* ye tri klok yenaiyu, ror məkneiktə taktəkun, yo yimnaməhuak ye nəkwai nimə kafak. Taktəkun əmə yermamə kirik yame kafan neipən raməsia, rimatərhav-pə, mərer ye nımrik. ³¹ Mini-pə tuk yo mımə, ‘Konilias. Kughen rınərig ta nəhuakien kafam. Rimnəm ta norien minə kafam, mə ik nımnasitu ye yavən hah minə. ³² Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə eikın e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. In ramarə iriu yermamə kirik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-əpnəpəneyen ye tiki kau tuk nıjirien mor narımnar kin. Nimə kafan ramərer ye nıkar-kar tahik. ³³ Ror pən taktəkun əmə yimnher-pre kin kwəə misir e, mə tukrhikir ik mırhuə. Kini rhuvə pik mə nakuauə. Taktəkun ai kimawə fam yaksərər ye nımri Kughen, mamhawhın əmə mə jaksərig naha nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pre kim ik mə ik takni tuk əməwə.”

Pita ramni-ərhav mə Kughen rimirpen narmamə ye kantri pisin minə fam mə tukhauə mharkun In

³⁴ Kini Pita raməgkiar mamni mımə, “Taktəkun yakwırkun mə Kughen ramor ram nəmhen kimi nəmə kantri pisin minə fam, ³⁵ kini rikin ragien tuk narmamə ikin minə fam yamə mine kamhasia In, kini misor nar yame ratuatuk.

³⁶ “Kimıə nakwənharkun ta nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimi nəmə Isrel. Nəgkiarien Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərınyen tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə minə fam. ³⁷ Kini kimıə nakharkun narımnar yame rimatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rimini-ərhav baptaes, kwasig ikin, narımnar minə a rıpirikakun. ³⁸ Ramhen kin Kughen rimnher-pə kin Nanmın Rhaka kimi Yesu, mivəhsi-pən nəsanınien kimin. Kini ai, Yesu rimnarkurao, mamor huvə pən kimi narmamə. Kini narmamə yamə mine kasamir ye kwermi Setan, Yesu rivəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

³⁹ “Kini kimawə yimisəm narımnar yame rimnor apa Jerusalem mine yerkwanu minə tiksın apa Judia. Kini yimisəm min mə kimisarkwətərəkın-pən In ye nai kamarkwao-kin, kini rimhə. ⁴⁰ Mərig ye nıpig yame ror kisısər kin, Kughen rimnor In rimragh min. Kini mor əpu In kimi narmamə mə tuksəm mə In rimimragh min. ⁴¹ Pəh nien mə narmamə minə fam kimisəm In, mərig narmamə əmə iriə e yame Kughen rimirpen ta əriə mə tuksəm. Kimawə e yimisəvigin mhanım kwis kimawə min nıpig rimimragh min ye nımhəyen. ⁴² Kini Yesu a in a rimini-pə tuk əməwə mımə jaksəkeikei mhanı-ərhav nhagin, mhanı-ərhav mə Kughen rimivəh-si haktə In mə In tukrəkir narmamə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine

10:26: Wok 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30:** Nıpig nəmə Isrel kasəvheikin nıpig minə, ror pisin ye norien yame nəmə Vanuatu kasəvheikin nıpig minə. Nar Isrel kisəvheikin nıpig minə a mhama “nıpig kuas,” mərig tukmə nəmə Vanuatu kimisəvheikin nıpig minə a, tukhani mhama, “nıpig kisısər.” **10:34:** Dut 10:17; Rom 2:11 **10:37:** Mat 4:12-17

10:41: Luk 24:42-43; Wok 1:8

kwənhəmhə ta. ⁴³ Kīni profet mīnə kupən kīmnhani ta In, mhamə narmamə mīnə fam yamə mīnə kashatə ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”

Nanmīn kape Kughen rīmneiwaiyu ye narmamə mīnə

⁴⁴ Pita raməgkiar hanə, Nanmīn Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mīnə kasətərig kin in. ⁴⁵ Kīni nəmə Isrel yamə mīnə kamhani nəfakisien ye Yesu yamə mīnə kīmnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhauə, misəm, kisakur pik mə Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen a Nanmīn Rhakə kimi narmamə yamə mīnə pəh nien mə nəmə Isrel. ⁴⁶ Kisakur pik kin meinai kīmisərig narmamə mīnə a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin mīnə, masəgnəgin Kughen.

Kīni Pita rīni-pən tuk əriə mīmə, ⁴⁷ “Narmamə mīnə e kwənhəvəh ta Nanmīn kape Kughen rəmhen kin yame kitawə kīmnhavəh. ? Pa nhagin tukrətapig kin əriə mīmə tukhapəh nisorien baptaes ye nu?” ⁴⁸ Kīni in rīmə iriə tukror baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kīni iriə kīmisaiyoh-pən in mhamə in tukrarə kəskəh mīn iriə mīn.

11

Pita rīmnevəso kimi nəməhuak mīnə

¹ Kīni aposol mīnə mīnə nəməhuak mīnə ye yerkwānu mīnə ye Judia kīmisərig nəvəsoyen mə nəmə mīnə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə mīn kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen. ² Kīni Pita rivhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mīnə khani mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, iriə kīmnhani nikarīn, ³ mhani mhamə, “?Rhawor e ik nimavən ye nīmə kape nəmə kīpəh nivəhyen nao kīni əriə, maməvīgīn kīmīə miriə?”

⁴ Kīni Pita rīmnevəso kimi əriə kin narīmnar fam yame rīmnam apa Sisaria. ⁵ Mamni mīmə, “Nīpig yīmnāmāmīr apa Jopa, maməhuak məm nāmərərhavyen kīrik. Məm nar kīrik rəmhen kin tapolen rīmneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarīn mīnə reiwaiyu ipakə tuk yo. ⁶ Yakarha-pən huvə a tapolen a, kīni məm nar miragh mīnə pisin pisin kape tokrei tanə kasərər: yamə mīnə kaserko, masəriwək, mīnə man mīnə pisin pisin. ⁷ Kīni yīmnərig nəgkiarien kīrik ramni mīmə, ‘Pita. Hekīnter, muh nar miragh mīnə a kīrik mən.’ ⁸ Mərig yo yakmə, ‘Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narīmnar mīnə e yamə mīnə kīsənkīmīk ye nīmrim.’ ⁹ Kīni yīmnərig mīn nəgkiarien a risi-pən apa ye rao ye neai mīmə, ‘Takpəh nīniyen mə nar kīrik rəmkimīk yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rīpəh nəmkimīkien.’ ¹⁰ Yīmawəgkiar tuk narīmnar mīnə a m-kīsīsər; kwasig ikin, kīrəh-si ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

¹¹ “Ye nīpig atuatk əmə a, kwərə misir kīsīsər krhītarhəv-pə ye nəkwai nīmə yame yakasəmīr ikin. Iriə apa Sisaria kīmīsher ta kin ərisir mə tukrhūə mīrhikīr yo mīrhuvən apa Sisiria. ¹² Kīni Nanmīn kape Kughen rīmīni-pə tuk yo mīmə, ‘Rīkim tukrīpəh nəsikien mə to nakpəh nikwasīgīn kin ərisir.’ Kīni piəutawə mīnə iriə sikis kīmnhakwasig kin yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nīmə kape Konlīas. ¹³ Kīni in rīni-pə tuk əməwə mə in rīmnam əgelo kīrik ruə marer ye nəkwai nīmə kafan mīni-pən tukun mīmə, ‘Takher-pən kin narmamə tīksin khavən apa Jopa tuk kwən kīrik yame nhagin əgkap e Saemon Pita. ¹⁴ In tukrīni-pre nəgkiarien kīrik tuk əmīə, pəh Kughen tukrivəh miragh ik mīnə kafam narmamə mīnə kin.’

¹⁵ “Kīni nīpig yīmīsəgkiar hanə, Nanmīn kape Kughen rīmneiwaiyu ye nəmə tanə pisin pisin mīnə rəmhen kin yame rīmauə irətawə e nəmə Isrel kupən. ¹⁶ Kīni rīkīk raməsīk nəgkiarien kape Yermaru kapətawə yame rīmīni kupən mīmə, ‘Jon rīmnor baptaes irəmīə kin nu; mərig tukrīpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmīə kin Nanmīn Rhakə.’ ¹⁷ Kīni tukmə Kughen rivəhsi-pən nihuvəyen a Nanmīn Rhakə kimi nəmə tanə pisin pisin mīnə rəmhen kin yame rīmivəhsi-pə kimi ətawə nīpig kitawə kīmnhani nəfrakisien ye Yermaru Yesu Kristo, rhuvə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh nīni-əhuyen Kughen tuk naha nhagin yame In rorkeikei mə tukror mīn kimi nəmə tanə pisin pisin mīnə.”

¹⁸ Nīpig iriə kīsīgīg nəgkiarien a kape Pita, kīsāpnāpig. Mīsəgnəgin Kughen, mhani mhamə, “Tukmə ror Kughen rīmnor ta swatuk tuk narmamə yamə mīnə pəh nien mə nəmə Isrel, iriə mīn kharkun nisarien ye nərigīen kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrivəh miragh əriə.”

Nīməhuak apa Antīok

¹⁹ Kīni mərig, kupən, nīpig Sol mīnə in mīnə tīksin kīmīshopni Steven, masarar masorahəs-pən mīn kimi narmamə yamə mīnə kīshatə ye Yesu, kīsap, mhavən isok. Iriə tīksin

kisap mhavən apa Fonisia, tiksın apa Saepras, kını tiksın khauə apa Antiok. Kını mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. Kını mərig kasəgkiar əmə kimi nəmə Isrel. ²⁰ Mərig tiksın, iriə nəmə Saepras, mine Saerin, kimnhauə apa Antiok, kını mamhani-ərhav min Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru tuk nəmə Gris. ²¹ Kını Kughen rınnasitu irəriə, narmamə khapsaah kisarat ye nərigien kapəriə, mamhani nəfrakisien ye Yesu.

²² Nəmahuak minə apa Jerusalem kimisərig nəvsaoyen kin, kını kisher-pə kin yermamə kirik nhagin e Banabas ruə e Antiok. ²³ Banabas ruə miterhav-pə, məm mə Kughen ruivəhsi-pən ta nihuvəyen kimi nəmə aikin, kını Banabas, rikin ragien pik. Mamor kwirig kimi əriə mə tukasəkeikei mhavəh tim tim Yesu Yermaru yerkiəriə m-fam. ²⁴ Banabas in yemə huvə kirik. Nanmin kape Kughen rukwar iran. Kını nhatəyəyən kafan riskai. In ravi narmamə khapsaah kəmhakwasig kin Yesu Yermaru.

²⁵ Kını kwasig ikin, Banabas rivan apa Tasas mamarha-kin Sol. ²⁶ Nipig rınnəm Sol, rikir, iriü miravən apa Antiok mwarə apaikin kape newk kirikiana. Mwofugin iriə nəməhuak minə aikin, mawəvhəwag kimi narmamə khapsaah. İkin a Antiok, kimirikakun kını narmamə kape Yesu Kristo minə kimə, "Kristin."

²⁷ Ye nipig a, profet minə tiksın khatərhav a Jerusalem mhavirə mhavən Antiok. ²⁸ İriə kirik, nhagin e Akabus, Nanmin Rhakə ramarə iran, rimirkun məkupən mimə sweiwei ehua kirik tukruh narmamə m-fam. (Kını profesi e rimauə minor nəfrakisien kin ye nipig yame Klodias rımnamehua ye nəmə Rom). ²⁹ Kını narmamə kape Yesu minə apa Antiok kimisorkeikei mə tuksasitu ye narmamə kape Yesu minə apa Judia, misher-pən kin mane kirikiana kirikiana yame ratuatuk ye nirkunien kapəriə. ³⁰ Kisor məknakin, misərəhu-pən mane a ye kwermi Banabas mine Sol mə tukravən mwərəhu-pən ye kwermi elda minə ye niməhuak apa Jerusalem.

12

Kughen rımərəhsi-ərav Pita ye kalabus

¹ Ye nipig a, king kape nəmə Rom, nhagin e Herod*, rimiraptərəkin nəməhuak minə tiksın minə tukruh iriə. ² Mini-pən tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mharaptərəkin Jemes, piau Jon, misərəru-ta kapən kapə. ³ Kını rımnhopni-ta Jemes məm mə nəmə Isrel, rikiriə ragien tukun, rarə mini-pən min tuk kafan narmamə minə mə tukharaptərəkin min Pita. Kiraptərəkin Pita ye nipig kape nəviginien ehua e kamni kimə "Nənien Bred yame yis rirkək iran." ⁴ Kharaptərəkin Pita, mhrəhsi-pən ye kalabus. Kını Herod rımını mə mobael 16 tukserer əswasig kin, kuas kuas ye aoa minə fam, yenpig mine yeraan. Herod rikin raməsik mimə nipig nəviginien ehua tukror infamien, in tukrikir Pita muə ramərer ye nimri mirh. ⁵ Mərig nipig Pita raməmır hanə ye kalabus, nəməhuak minə kasəhuak əusik-əusik tukun.

⁶ Kını tikəni rəkwamir kin, Herod rimə ta mə tukrərip Pita ye nimri mirh. Mərig yenpig, Pita raməmır ye kalabus mamapir ye kwerkwan ye mobael mir kiraru. Karkwəji in kin jen kiraru: kirik raməker-pən ye kwermi mobael kirik, kirik raməker-pən ye kirik. Kını mobael kiraru kawarer ye kwəruə mawarha tukun. ⁷ Taktəkun əmə, agelo kape Kughen ritirhav-pə tukun. Kını məsiə rakkha ye nəkwai kalabus. Kını agelo a rinhai kwerkwai Pita mimə, "Ei. ! Ərer aihuaa!" Taktəkun əmə jen mir yame e kawəker-pən ye kwermi Pita kimiraier-ta atuk.

⁸ Kını agelo ai rini-pən tukun mimə, "Vəhsi-pən kafam sot mine sandel." Kını Pita ror nar yame agelo rımını. Kını agelo a rini-pən tukun mə, "Təkvəhsi-pən kafam kot, mikwasig kin yo." ⁹ Kını Pita rikwasig kin, miratərhav ye nəkwai kalabus. Mərig in riphə nirkunien mə nar yame agelo a ramor iran ror nəfrakisien kin; rikin rəsik mə ta mə in raməmırhav əmə. ¹⁰ Kını iriü kirauə mwapita mobael yame ramərer əkupən mamarha, kını mirauə mwapita yame ror kiraru kin. Kwasig ikin, kirauə miratərhav-pə ye kwəruə yame kimnor kin aean. Kwəruə a kamtərhav-pən ikin, kamavan Jerusalem. Kını ye nipig a, kwəruə ai rəhita atuk, kını iriü kiratərhav. Mawəriwak ye swatuk miravən. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita mamvən.

¹¹ Məkneikin, Pita, rikin rarə, kını rımə, "Ei. Yakəm yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin. Yesu Yermaru rımnhər-pə kin agelo kafan mə tikirəh-si ta yo ye kwermi King Herod mine narimnar minə yame nəmə Isrel khamə tuksor irak."

¹² Pita rəm rirkun mə Kughen ruirisin in, taktəkun əmə, rivan imei Meri, nisin Jon Mak. Narmamə khapsaah kwənhauə ta ye nəkwai nimə a masəhuak. ¹³ Kını Pita rəsik-əsik tapig ye nimə a. Kını yasitu kirik, nhagin e Roda, ruə mə tukrəhite. ¹⁴ Kını in mərig riki Pita, ruirkun mə Pita a; kını rikin ragien pik tukun, kını mərukın nəhitəyən, kını maiyu əmə nivən mini-əsah-pən iran mimə, "İEi! Narimnə əpə. Pita ramərer ye kwəruə apa iruə."

¹⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. Nakeno-eno.”

Kini raməkeikei mamni mīmə, “Nikam. Yo yakamni əfrakis.”

Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Nikam. ?Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

¹⁶ Mərig Pita ramərer hanə iruə maməsik-əsik tapig. Kini iriə khavən misəhita, misəm in, kisakur kin. ¹⁷ Kini Pita rimi-ni-əhu əriə mə tukhapim. Kini maməvsao kin Yesu Yermaru rimi-vəhsi-ərhav in ye kalabus. Kini mīmə, “Taksəvsao kin kimi Jemes† mine kitawə minə tiksın.” Rəgkiar ta kini map.

¹⁸ Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig, mobael yamə mine kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə minə kin, mərig kiseinein mə naha nhagin rimmor Pita. ¹⁹ Kini King Herod rini-pən tuk əriə mə tukhavən misarhakın Pita; mərig khapəh nisəmien. Kini ai, King Herod rərip mobael minə a ye nimri mirh, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə mə tukasəkeikei mhamhə.

Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimi yermaru kape nəmə Rom, kini rīmha

Kwasig ikin, King Herod rimatərhav Judia, məsok pirə, mivən apa kwənmhan kirik kamni kimə, Sisaria. ²⁰ Ye nıpig a, narmamə ye taon mir e Taea mine Saedon kimisotgoh iriə min, kini rini-əhu nəviginien mə tukripəh nherpən-ien kin. Kini iriə kimisaiyoh nasituyen kin Blastus, yame in ramehuə ye nautə kape King Herod. Kimnhavi nərigien kafan mə tukrokrən kin Herod ruə, pəh kisəruə nəmərinyuen iriə min, mə tukrəta min ye nəviginien rivan min kimi əriə.

²¹ Kini kwənhauə ye nıpig yame Herod rimi-ni mə tukrəm əriə iran, kini rīvəhsi-pən neipən huvə kafan yame ramhəjoun mə in ramarmaru; mivən məkwəta ye kwənmhan kape king, mivəhsi-pən nəgkiarieren kafan kimi əriə. ²² Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməgkiar, pəh nien mə yermamə əmə, mərig in kughen kirik.” ²³ Mərig Herod rıpəh nivəhsi-haktəyən Kughen, məkneikin, Kughen rher-pə kin kafan agelo ror Herod rimir. Kini wom minə kisən tipeiwə iran, rīmha.

²⁴ Ye nıpig a, nəgkiarieren kape Kughen rarkurao. Narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

²⁵ Kini Banabas mine Sol kwəgkiar fam apa Jerusalem, mirarerig-pə Antiok, mirəkir kwən kirik nhagin e Jon Mak irisir min.

13

Kughen rimirpen Banabas mine Sol mə tukrəni-ərhav Nəgkiarieren Huvə kape Kughen

¹ Ye niməhuak apa Antiok, profet minə mine nəmhəjoun minə kasarə aikin. Iriə e: Banabas, mine Sol, mine Simeon (yame kamni kimə yeməpig), mine Lusias yemə Saerin, mine Manaen (apa kupan in yermamə kirik kape King Herod Antipas). ² Kasarə, kini nıpig kirik, kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmin Rhakə ruə mini-pən tuk əriə mīmə, “Yakorkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mine Sol pəh iriə tukwor nar yame yakamokrən kin əriu mə tukwor.” ³ Kimisor infamien ye nəhuakien mine nıpəhyen nəviginien, kini misəruə-pən kwermiriə ye kapəriu kapə tuk niwəhsihaktəyən əriu. Kini misher-pən kin əriu mə tukravən.

Banabas mine Sol kirani-ərhav Nəgkiarieren Kape Kughen apa Saepras

⁴ Nanmin Rhakə rīvəhsihaktə-ta Banabas mine Sol, kini kwəsok pirə miravən apa Selusia, kini miwat-pən ye nəkwai rao ehua kirik, miravən apa kwaji tanə kirik kamni kimə “Saepras.” ⁵ Miravən miratərhav-pən apa Saepras, miravən mirəvhiak apa yerkwanu kirik kamni kimə “Salamis.” Ikin aikin a, karəni-ərhav nəgkiarieren kape Kughen ye nəkwai nimə kape nofuginien minə kape nəmə Isrel. Kini Jon Mak rimməsitu irəriu.

⁶ Kini irisir kirharkurao ye tanə a, mirhivən mirhatərhav-pən min yerkwanu a Pafos. Kini ikin aikin a, kirhəm kleva kirik, nhagin e Bajisas. In yemə Isrel, yame in profet eikuə kirik. ⁷ Kleva a, in yasitu kirik kape gavman kape tanə a. Yaməhuə a, nhagin e Sejas Polas, nirkunien kafan rehuə. Kini in rokrən kin Banabas mine Sol mə tukrauə mwəm in, meina in rorkeikei mə tukrərig nəgkiarieren kape Kughen. ⁸ Mərig kleva a, Bajisas, ramni hah Banabas mine Sol. (Nhag kleva a, ye nəgkiarieren kape nəmə Gris, kamni kimə “Elimas,” nıpran ramni mə “kleva.”) Ramarkut mə tukrukreikin nərigien kape yaməhuə a, mə tukripəh niniyen nəfrakisien ye Yesu. ⁹ Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kimə Pol,* Nanmin kape Kughen ramarə iran. Rarha-pən məm kleva a Elimas, ¹⁰ mini-pən tukun

† **12:17:** Jemes e ror pisin ye Aposol Jemes yame King Herod rimməhopni kupan (ye Wok 12:2). **12:18:** Wok 5:22-24

12:23: Dan 5:20 **12:24:** Aes 55:11 **12:25:** Wok 11:29-30; 15:37 **13:2:** Wok 9:15 **13:3:** Wok 6:6

13:5: Wok 12:12; 15:39 * **13:9:** Nhag e “Sol” in nəgkiarieren kape nəmə Isrel; kini nhag e “Pol” in nəgkiarieren kape nəmə Rom. Nıpig Sol rımavən mor wok iriə nəmə Rom, maməri-pən narəyən kapəriə, mukreikin nhagin muə nəgkiarieren kape nəmə Rom.

mīmā, “Ik kwajikovā atuatak kape Setan. Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuva. Ik yermamā kape tǎvhagā hah mine neikwāyen. Nipig m-fam nakaukreikin swatuk atuatak kape Kughen. ¹¹ Taktākun əmə, kwermi Kughen tukrirap ik, nimirim tukripis. Takpəh nəm-pipom-ien nikhakien.”

Taktākun əmə kleva ai rəm nətokien rəpignap muə muvrig əpis nimirin. Kini in rimnəriwək mamərav-ərhav əmə mamarkut mīmā yermamā kirik tikrivəh kwermim mikir in. ¹² Kini gavman a rəm nar a rimnor, rakur pik kin nəvhagien kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakisien ye nəgkiarinen kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravən apa Antiok

¹³ Kini Pol mine in minā tiksin kimnhavən apa Pafos, mhavən ye rao ehua kirik, mhavən apa kwənmhan kirik kamni kimā Pamfilia. Mhavən mhavhiak ye yerkwānu kirik kamni kimā Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rimnəpəh əriə ikin mirerig mamvən apa Jerusalem. ¹⁴ Kini iriə kisarar apa Pega, miseriwək mamhavən apa yerkwānu kirik kamni kimā Antiok, apa Pisidia. Ye nipig kape Sabat, khavən ye nəkwai niməhuak kape nəmā Isrel, misəkwətə. ¹⁵ Kəvheikin nəkwəkwa kape Loa kape Moses mine nəkwəkwa kape profet minə kupən, kini kwasig ikin, namehuə kape niməhuak minə kisaiyoh əriə mhamā, “Yo minə tiksin. Tukmā kimīə nakamhavəh nəgkiarinen kirik tuk nərip-tim-timien nəmā iku, hani-ərhav.”

¹⁶ Kini Pol rhekimter, mini-əhu əriə mə tukhapim, kini mīmā, “Nəmā Isrel, mine nəmā iku pisin pisin minə yamā mine nakhasiai Kughen kape nəmā Isrel, kimīə fam taksətərig kin nəgkiarinen kafak. ¹⁷ Kupən, Kughen kape nəmā Isrel rimirpen kaha kapamawə minə, kini nipig kimisarə rəmhen kin yepsipis minə Ijip, Kughen rivəh-si haktə əriə mor əriə khauə mhapsaah. Ye nəsaninien ehua kafan, In rirəhsi-ta əriə ye kwermi nəmā Ijip. ¹⁸ Kini khavən misarə ye kwənmhan əkwak miseriaji newk foti, masor tǎvhagā hah; mərig Kughen rapəh nipəhyen əriə. ¹⁹ In rimnor narmamə minə kape nəmā Isrel kamhauh gavman minə kape tanə seven yamā mine kasarə ye tanə a Kenan; kini mivəhsi-pən tanə a kapəriə kimi ripmawə minə, mə kapəriə. ²⁰ Narimnar a rimnor rivəh nipig rəmhen kin newk 450.

“Kwasig ikin, Kughen rivəh-si haktə namehuə kapəriə minə mə tuksarmaru irəriə, mhaue miseriaji nipig kape profet kirik nhagin e Samuel. ²¹ Nipig a in a, kimisaiyoh Kughen mhamā iriə kisorkeikei mə tukhavəhsi-haktə king kirik kapəriə. Kini Kughen rivəh-si haktə yermamə kirik nhagin e Sol, kwajikovā kape Kis. In kwənərəus kape Benjamin. Sol rimnehuə irəriə rəmhen kin king kapəriə kape newk foti. ²² Kini ai Kughen rirəhsi-əhu Sol, kini mivəhsi-haktə Deved mor king kin kapəriə. Kughen rəgnəgin King Deved mīmā, ‘Yakəm yakirkun mə Deved e, kwajikovā kape Jese, norien kafan ratuatak ye rikik. In yermamə kirik in ramor rikik.’ (1 Saml 13:13; 16:12)

²³ “Kini taktākun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mikip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukrivəh miragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rimirpen-ta kupan. ²⁴ Mərig kwasig ikin Yesu ruə mirikakun kafan wok, Jon Baptaes rimnamni-ərhav tuk nəmā Isrel mīmā, ‘Taksarar ye nərigien kapəmīə tuk tǎvhagā hah kapəmīə, misor baptaes.’ ²⁵ Kini nipig kape Jon Baptaes ruə ipakə tuk nərkinien kafan wok, kini rimini-pən tuk əriə mīmā, ‘? Kimīə nakharkun mə yo pa? Pəh nien mə yo e yermamə Kughen rimini ta. Takasətərig kin yo. Yermamə kirik e ramua, yo yakpəh nəmhenien mīmā yo jakrisin ta nəərəus ye kafan sandel.’”

²⁶ “Yo minə tiksin, kimīə kwənərəus kape Ebrahim, mine kimīə nəmā tanə pisin pisin minə e nakamhasiai Kughen kape nəmā Isrel. Kughen rimivəhsi-pə Nəgkiarinen kape swatuk yame tukrivəh miragh narmamə iran. ²⁷ Nipig Yesu rimatərhav-pə əmə, nəmā Jerusalem mine namehuə kimiseinein mə In a In yermamə yame Kughen rimirpen. Kini miseinein nəgkiarinen kape profet minə kupən yame kaməvheikin ye Sabat minə fam. Məkeikən, kimishopni Yesu rəri-pən nəgkiarinen kape profet minə kupən. ²⁸ Kini iriə khapəh nisəmpawk-ien mə In rimnor norien has kirik yame ratuatak mə tukrimhə tukun, kini kisarar, misəkeikei kimi Paelat, yamehuə kape nəmā Judia, mə tukhopni Yesu. ²⁹ Kimisor fam narimnar a rəri-pən nəgkiarinen kape profet minə kupən. Kimnharəh-si-əhu nipran ye nai kamarkwao kin, mharəh mhavən, misəru-pən ye nəpəg kapier. ³⁰ Mərig Kughen rimnor In ramragh min ye nimhəyen. ³¹ Kini rimimragh min, mitərhav-pə tuk narmamə kafan minə. Narmamə minə a, kimiseriwək kwis iriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhaue miseriaji-pə ye Jerusalem. Kini taktākun ai, narmamə minə a kamhani-ərhav-pən kimi piatutawə minə e, nəmā Isrel, mə iriə kimisəm əfrakis Yesu, mhani mhamā In rimimragh əfrakis.

13:11: Wok 9:8 **13:13:** Wok 15:38 **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51 **13:18:** Nam 14:34; Dut 1:31-32 **13:19:** Dut 7:1; Jos 14:1
13:20: Jdg 2:16; 1 Saml 3:20 **13:21:** 1 Saml 8:5,19; 10:20-24 **13:22:** Sam 89:20 **13:23:** 2 Saml 7:12-16
13:24: Mat 3:1-2 † **13:25:** Nəgkiarinen e kape Jon Baptaes raməmir ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27.
13:28: Mat 27:22-23 **13:29:** Mat 27:59-60 **13:31:** Wok 1:3,8

³² “Kini kimawə yimnhauə ikin e tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kimi əmiə. Nīrpenien yame Kughen rimini-pən tuk kaha kapətawə minə kupən, ³³ ruini-ta tuk ətawə, nimikipriə. Rimmor Yesu rimragh min ye nimhəyən, rəri-pən nəgkiarien ye Ol Sam japta tu yame ramni mīmə,

“ ‘Ik kafak kwajikovə.

Yimirəh Ik e towel.’

(Sam 2:7)

³⁴ “Kughen ruini-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mīmə tukror Yesu ramragh min ye nimhəyən kafan, mərig In tukriphəh min nimhəyən; nīpran to rapəh nəmətətien. Kini mamni mīmə,

“ ‘Yo jakvəhsi-pre nihuvəyən kimik rəmhen kin yame yimirpen-ta mə jakvəhsi-pən kimi King Deved.’

(Aes 55:3)

³⁵ “Kini nəgkiarien pisin kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“ ‘Ik to nakpəh nīpəhyen mə nīprai yemə rhakə kafam tukrəmətət.’

(Sam 16:10)

³⁶ “Nīpig King Deved rimamragh, in mamor narimmor yame Kughen rorkkeikei. Kwasig ikin, rimhə. Kinim in iriə kafan kaha minə. Kini nīpran ruəmətət ta. ³⁷ Mərig nīprai Yesu yame Kughen rimmor rimragh min ye nimhəyən, in ripəh nəmətətien.[‡]

³⁸⁻³⁹ “Ror pən, yo minə tiksīn, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarien yame kimawə yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə mhāmə Yesu rimmor swatuk mə Kughen tukriəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa minə fam kape Moses, to Kughen ripəh niniyən mə in yemə atuatuk. Mərig narmamə m-fam yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Kughen tukriini mə iriə nəmə atuatuk. ⁴⁰ Ror məknakin mə kimiə takasərig əmiə, pəh nəgkiarien kape profet minə tukriphəh nuə-minien irəmiə ⁴¹ yame ramni mīmə,

“ ‘Ah! Kimiə yamə mine naksarh iakei irak.

Taksəm, mharkun. Misakur, kini mhamhə.

Jakor nar kirik irəmiə, to yermamə kirik rhorprai-pre kimi əmiə, to kimiə nakhapəh nhaniyən nəfrakisien iran.’ ”

(Hab 1:5)

Narmamə rikiriə ramagien tuk nərigien Nəgkiarien Huvə

⁴² Kini nīpig Pol mine Banabas kiratərhav, narmamə kisaiyoh masəkeikei kimi əriu mhāmə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrarerig-pə min, mwəgkiar min kin kimi əmawə.”

⁴³ Kasəhuak infamien, misaiyu rik rik, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Pol mine Banabas.

Narmamə minə a, tiksīn nəmə Isrel, mine tiksīn nəmə tanə pisin pisin yamə mine kimisəpəh narəyən kape nəmə iməriə ikin, mhauə mhakwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. Kini iriū kawəgkiar kimi əriə mwor kwirig kimi əriə mirəmə, “Takasəkeikei misarə ye nihuvəyən kape Kughen mamharpin.”

⁴⁴ Kini ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə minə fam ye yerkwanu a khaue misofugin mə tuksərig min nəvsəoyen kin Yesu Yermaru.

Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisəpəh Pol mine Banabas; kini iriū kiravən tuk nəmə tanə pisin minə

⁴⁵ Mərig nəmə Isrel tiksīn kimisəm mə narmamə khapsaah kwənhauə aikin, kasor jalus kimi Pol, mamhani hah in mine nəgkiarien kafan. ⁴⁶ Mərig Pol mine Banabas krapəh nīraginien; mirəni mirəmə, “Kimru yakawarkut mə jakrəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mwəkupan kimi əmiə nəmə Isrel. Kini kimiə nakasəpəh nəgkiarien kapəru ramhajoun pən mə nakhapəh nisəmhenien mə takhavəh nīmraghien rerin. !Nəmhen, pəh kimru yakwəpəh əmiə miravən tuk nəmə iku pisin pisin minə! ⁴⁷ Meinai Kughen Yermaru rimivəhsi-pə ta nəgkiarien kimi əmawə mīmə,

“ ‘Yimmor ik laet kape tanimtanə.

Mə ik takvən mini-ərhav swatuk yame jakvəh miragh narmamə fam iran, rarkurao ye tanimtanə.’ ”

(Aes 49:6)

⁴⁸ Kini nīpig narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kimisərig nəgkiarien a, rikiriə ragien pik. Kini kasəgnəgin Kughen tuk nəgkiarien kafan. Kini narmamə yamə mine Kughen rimirpen ta əriə mə tukhavəh nīmraghien rerin, iriə kimnhani nəfrakisien iran. ⁴⁹ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Kughen ritərhav miyən ikin minə fam rarkurao ye kwənmhan a.

⁵⁰ Məkneikin nəmə Isrel kimnhavən misəm nīpiənehuə yamə mine kasəhuak ye nəhuakien kape nəmə Isrel, mine nəmehuə minə kape rukwanu a, misarkut tuk əriə mhāmə tukhauh Pol mine Banabas. Kini misəkəu-ta əriu a iməriə ikin. ⁵¹ Mərig iriū kwarpita-arpita nīmokru ye sandel kapəriu [mwor nīmtətien mə nəmə ikin a kimisor nar kirik ripəh nəmhenien.] Kini kiravən apa yerkwanu a, Ikoniām. ⁵² Mərig narmamə kape Yesu minə

‡ 13:37: Aposol Pita min rimnhoprai nəgkiarien ye Sam 16:10 ye Ol Wok 2:22-35.

13:38-39: Rom 10:4

13:46:

Wok 3:26; 18:6 13:51: Mat 10:14; Wok 18:6

apa Antiok, Nanmĭn kape Kughen rukwar irĕriĕ; kini rikiriĕ ragien.

14

Pol mine Banabas kimiravĕn apa Ikoniam

¹ Nar a rimnor min apa Ikoniam. Apaikin, Pol mine Banabas kimĭwauru-pĕn ye nimĕhuak kape nĕmĕ Isrel miwĕgkĭar miwĕpita, miĕvi narmamĕ khapsaah- nĕmĕ Isrel mine nĕmĕ Gris min; khani nĕfrakisien ye Yesu. ² Mĕrig nĕmĕ Isrel yamĕ mine khapĕh nhaniyen nĕfrakisien ye nĕgkĭarien kapĕriu kimnhavĕn tuk nĕmĕ Gris, mhauh nĕrigien kapĕriĕ mĕ tuksĕmĕkin nĕmĕhuak minĕ, mhani hah ĕriĕ. ³ Mĕrig Pol mine Banabas kimĭwarĕ aikin a ror tuk; kini kwĕtgah tuk nĭni-ĕrhavyen Nĕgkĭarien Huvĕ kape Yesu Yermaru; kini Kughen rimnor ĕriu kwor nĭmtĕtien rĭpsaah mĕ narmamĕ tuksĕm kharkun mĕ nĕgkĭarien kape nihuvĕyen kape Kughen ror nĕfrakisien kin.

⁴ Nĕmĕ ikin kimĭsĕwhai ĕriĕ minĕ; tiksĭn kimnhakwasig kin nĕmĕ Isrel yamĕ mine khapĕh nhaniyen nĕfrakisien ye Yesu, kini tiksĭn kimnhakwasig kin aposol mir a. ⁵ Nĕmĕ Isrel a, mine nĕmĕ Gris, mine nĕmĕhuĕ minĕ kapĕriĕ kimnharai mhun nĕgkĭarien mhĕmĕ tukhauh ĕriu misarkwhopni ĕriu kin kapier apig. ⁶⁻⁷ Nĭpig Pol mine Banabas kwĕrig nĭrai-mhunien kapĕriĕ, kwĕrar, miwĕp miravĕn ye provins e Likaonia.

Pol mine Banabas kimiravĕn apa Listra

Kini mawĕriwak, miravĕn yerkwĕnu mir a, Listra mine Debe. Kini ye yerkwĕnu mir a mine ikin minĕ ipakĕ tuk yerkwĕnu mir a, iriu kimarĕni-ĕrhav Nĕgkĭarien Huvĕ kape Yesu. ⁸ Apa Listra, yermamĕ kirik apaikin nihun rahas ror hanĕ; to rapĕh nĕriwĕkien. Ramkwĕtĕ, ⁹ mamĕtĕrig kin nĕgkĭarien kape Pol. Kini Pol rĕm tim tim kwĕn a mirkun mĕ ruĭni-ta nĕfrakisien minĕ Kughen to rirkun nor-huvĕyen nihun. ¹⁰ Kini Pol rokĕrĕn apomh minĕ, "¡Ah! Hekimter." Taktĕkun ĕmĕ rĕhekimter mĕriwĕk.

¹¹ Kini narmamĕ kisĕm nar yame Pol rimnor, kisokĕrĕn mamhani ye nĕgkĭarien Likaonia mhĕmĕ, "¡Sĕmru! ¡Kughen kapĕtawĕ minĕ khaukrekin ĕriĕ minhau misor yermamĕ kin ĕriĕ, misĕwaiyu-pĕ imĕtawĕ!" ¹² Kini rikiriĕ rĕsik mĕ Banabas e Sus, [yermaru kape kughen minĕ kapĕriĕ.] Mĕrig in ai Pol in yermamĕ kape nĕgkĭarien, rikiriĕ rĕsik mĕ in e Heremes, yeni kape kughen minĕ kapĕriĕ. ¹³ Nimĕ kape kughen e Sus, ramĕrer ye nĭkar rukwanu pĕn. Kini pris kape kughen a rimavĕn mokwan-pĕn jĭhi nai ye kau minĕ tiksĭn mĕsig ĕriĕ muĕ ye kwĕruĕ kape kaupĕ ye yerkwĕnu a kimnor kin kapier. In mine kwĕhen a kisorkeikei mĕ tukhauh mhavaan nar miragh minĕ a tuk nĕhuakien kimi Pol mine Banabas.

¹⁴ Mĕrig aposol mir a kwĕrig nĕvsaoyen kin, kweikus neipĕn kapĕriu [mwor nĭmtĕtien mĕ rikiriĕ rĕpou.] Mwaiyu miravĕn ye kwĕrkwan irĕriĕ mwokĕrĕn ehĕu mirĕmĕ, ¹⁵ "¡Ah! ?Rhawor nakhamĕ taksor nar e? Kimru yermamĕ mir ĕmĕ e- rĕmhen kin ĕmiĕ. Kimru yakĕrauĕ mĕ jakĕrĕni-ĕrhav Nĕgkĭarien Huvĕ, mirĕmĕ taksarar ye nĕrigien kapĕmiĕ, mhapĕh nisĕhuakien kimi kughen apnapig minĕ. Misĕhuak ĕmĕ kimi Kughen rerĭn. In rimnor neai mine nĭmoptanĕ mine tame tahĭk, mine narĭmmar fam yame kamhaswin irĕriĕ. ¹⁶ Apa kupĕn, In rimnĕta ye narmamĕ m-fam ye tanĭmtanĕ kisĕri-pĕn ĕmĕ swatuk minĕ kapĕriĕ. ¹⁷ Mĕrig nĭpig m-fam, In ramor swatuk kimi ĕriĕ mĕ irĕ tukharkun nisĕmien nihuvĕyen kafan. In ramor nĕhig ramĭp; mamor nĕvigĭnien ramor kwĕnkwan ye nĭpig minĕ atuatuk kapĕriĕ. In ravĕhsi-pre nĕvigĭnien kimi ĕmiĕ, mamor rikimiĕ ramagien." ¹⁸ Aposol mir a kirĕni pawk nĕgkĭarien a, mĕrig ipakĕ ĕmĕ iriu kirapĕh nĕmhenien tuk nĭrĕni-ĕhuyen narmamĕ minĕ a yamĕ mine khamĕ tukhauh kau, mhavaan ĕru, misor sakĕfaes kin kimi ĕriu.

¹⁹ Kasarĕ pi pom mamhavan, kini nĕmĕ Isrel tiksĭn kimnhasi-pĕn apa Antiok mine Ikoniam, mhauĕ mhatĕrhav-pĕ Listra. Khavi narmamĕ khapsaah khauĕ mhakwasig kin ĕriĕ, mharĕptĕrĕkin Pol, misasik in kin kapier, mhaukĕkin in misĕrĕhu in irĕu yerkwĕnu a, misapĕh ramĕmir. Rikiriĕ rĕsik mĕ ruamhĕ ĕfrakis. ²⁰ Mĕrig narmamĕ kape Yesu minĕ kimnhau misĕrer rao rao kin, Pol rĕhekimter min, minĕ min yerkwĕnu a. Kĕni rikwamer kin, in mine Banabas kimiravĕn apa yerkwĕnu a Debe.

Pol mine Banabas kirarĕrig-pĕn Antiok ye provins e Siria

²¹ Pol mine Banabas kimirani-ĕrhav Nĕgkĭarien Huvĕ yerkwĕnu a Debe, miĕvi narmamĕ khapsaah khauĕ narmamĕ kape Yesu minĕ. Kwĕrar min, mirarĕrig min miravĕn apa Listra. Kwasig ikin, krĕtĕrhav min aikin, mirarĕrig mirauĕ Ikoniam. Kwasig ikin, kirarĕrig min mirauĕ apa Antiok. ²² Ikin minĕ, iriu kwĕriĕp tim tim narmamĕ kape Yesu minĕ mwor kwirig kimi ĕriĕ mĕ tuksĕrer tim tim ye nhatĕyĕn kapĕriĕ, mirĕmĕ, "Kitawĕ kamhavan ye Narmaruyen kape Kughen, tukasĕkeikei misĕm rĕutĕn tuk ĕtawĕ." ²³ Kini Pol mine Banabas

kirmiavən ye niməhuak minə, miravəh-si haktə elda minə kapəriə, mwəpəh nəviginien mawəhuak, mawəəhu-pən əriə ye kwermi Yesu Yermaru yame kashatətə iran.

²⁴ Kini ai, kirakrao ye kwənmhaan a Pisidia, mwəsok-pihiu miravən Pamfilia ²⁵ marəni-ərhav Nəgkiarient Huvə apa Pega. Mwəsok pirə min yerkwənu kirik kamni kimə Atalia. ²⁶ Miravən ye rao kirik mirarerig min mirauə Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimnaməhuak kupən kimi Kughen mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu mə iriu tukratərhav mirəni-ərhav nəgkiarient kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriu.*

²⁷ Kimiratərhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narimnar minə a yame Kughen rimnor əriu mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə mhani nəfraksien ye Yesu. ²⁸ Kini iriu mwəvə aikin a ror tu iriə narmamə kape Yesu minə.

15

Nəməhuak minə tiksin khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses

¹ Narmamə tiksin khatərhav a Judia, misəsok-pihiu, mhavən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhamə, “Tukmə kipəh nəsigpənien əmiə rəri-pən Loa yame Moses rimini, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əmiə.” ² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriə minə tuk nəgkiarient a. Məkneikin, nəməhuak minə apa Antiok khavəh-si haktə Pol mine Banabas mine narmamə minə min tiksin mə tukhavən apa Jerusalem misəm aposol minə mine elda minə kape niməhuak tuk nəvəhu-atuatuk-ien nərigien a.

³ Nəməhuak minə kisher-pən kin əriə mə tukhavən. Nipig khavən, mhatərhav-pən Fonisia mine Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pisin pisin minə kimnhauə mhani nəfaksien ye Yesu. Nəvsəoyen a ror nəməhuak minə rikiriə ragien. ⁴ Nipig khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak minə mine aposol minə mine elda minə kimnhani vi vi əriə. Kini Pol mine kafan minə kasəvsao kin narimnar yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukzor.

⁵ Mərig Farisi minə tiksin yamə mine khani nəfraksien ye Yesu kishekimter mhamə, “Nəmə mine pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsig-pən əriə kini tukaməkeikei khajoun əriə pəh kisəri-pən Loa kape Moses.”

⁶ Kini aposol minə mine elda minə kape niməhuak kisəkwətə tuk nərigien a. ⁷ Kimisəgkiar rapomh pik, kini Pita rhekimter mīmə, “Yo minə tiksin. Kimiə nakharkun mə tu tu kwənmopin, Kughen rimirpen-ta yo irətawə mīmə yo jakni-ərhav Nəgkiarient Huvə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfraksien ye Yesu. ⁸ Kughen, yame rirkun riki narmamə, mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimi əriə rəmhen əmə kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə, kini mamor nimtətien mə rikin ragien min tuk əriə. ⁹ Ripəh norien ror pisin kimi əriə. Nikam. Iriə min khani nəfraksien iran, kini In rivəh-si ta tavhagə hah kapəriə rəmhen kin yame rimnor ta irətawə. ¹⁰ Kimiə naksəvi niemhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kirik kimi əriə rəmhen kin kajipə pam kirik. Səmrū. Kitawə, mine kapətawə kaha minə kupən khapəh nisəmhenien mə to kharəh kajipə pam a. ¹¹ Mərig kitawə kishatətə ye Yesu Yermaru mə tukrivəh miragh ətawə ye nihuvəyen kafan, mine nəmə tanə pisin pisin minə min.”

¹² Nəgkiarient a rətapig pik kin narmamə minə a kasofugin aikin a. Kini iriə kasətərig əmə kin Pol mine Banabas kawəvsao kin nimtətien yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriu mə tukwor ye nimri narmamə ye tanə pisin pisin minə.

Jemes rətapig kin nəgkiarient

¹³ Pol mine Banabas kwor infamien ye nəvsəoyen, kini Jemes rhekimter, mini-pən tuk əriə mīmə, “Yo minə tiksin, sətərig kin yo. ¹⁴ Saemon Pita rimnhoprai-pə huvə kimi ətawə mə Kughen rimnor əpu In kimi nəmə tanə pisin pisin minə, mīpik ta əriə tiksin mə kafan narmamə minə. ¹⁵ Rəmhen əmə kin nəgkiarient kape profet kirik kupən yame rimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rima,

¹⁶ “Kwasig ikin, Yo jakrerig-pə min. Mor huvə rao* kape narmaruyen kape King Deved e yame rimnamətəih kupən, ipakə əmə rəmnim.

* **14:26:** Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine Banabas mə tukrakuraə məvsao kin Yesu Kristo. Newk kirikianə ruauə muavən ta, kini taktakun ai iriu kirarerig-pə apa Antiok. **14:27:** Wok 15:4,12 **15:1:** Gal 5:2 **15:2:** Gal 2:1 **15:4:** Wok 14:27 **15:7:** Wok 10:1-43 **15:8:** Wok 10:44; 11:15 **15:10:** Mat 11:30; Gal 3:10 **15:11:** Gal 2:16; Efes 2:5-8 **15:13:** Gal 2:9 * **15:16:** Nəgkiarient kape nəmə Gris ripəh niniyen “rao kape King Deved” mərig rima, “nimə tapolen kape King Deved.” Mərig nipran rima “generation” uə yerkwənu, mine narmamə, mine nima.

Rinahas pawk, jakrah-si hakte, mirirpin, mæspir, mor ræutæn min.

¹⁷⁻¹⁸ Mæ narmamæ yamæ mine pæh nien mæ næmæ Isrel- narmamæ pisin pisin minæ rarkurao ye tanimtanæ- yamæ mine yimirpen ta æriæ mæ kafak narmamæ minæ tuksarha-pæ tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yimnhajoun narmamæ kin narimnar minæ e mæ tukharkun. In e nægkiarien kafak.' ” (Amos 9:11-12)

¹⁹ Kini Jemes rimæ, “Nægkiarien kafak ror mækneikin: Taktækun ai, narmamæ yamæ mine pæh nien mæ næmæ Isrel kwæsarar ye nærigien kapæriæ mamhauæ tuk Kughen. Rapæh næmhenien mæ kitawæ tuksor riskai pik tuk æriæ. ²⁰ Mærig pæh kharai nækwækwæ kirik rivæn kimi æriæ, mhani-pæn tuk æriæ mhama tukhapæh nisænien næviginien yame kimoh kivaan æru tuk næhuakien kimi nanmi kughen eikuæ minæ. Næviginien minæ a kisæmkimik ye nimri Kughen. Mhapæh nisor-haspæn-ien kimi nipiraovin. Mhapæh nisænien nar miragh yame kimmævît-æpni, meinai nitawin ramæmir hanæ ye nipran. Mhapæh nisænien nitæ. ²¹ Tukasækeikei mhavæhsi-pæn natuakmien minæ e kimi æriæ meinai kimmharikakun ta tu, kamævheikin Loa kape Moses ye Sabat mine fam ye nækwai nimæhuak minæ fam kape næmæ Isrel. Kini kimmnamni-ærhav Loa kape Moses yerkwænu minæ m-fam.”

Aposol minæ mine elda minæ kisher-pæn kin nækwækwæ kirik kimi næmæhuak minæ pæh nien mæ næmæ Isrel

²² Kini aposol minæ mine elda minæ, mine næmæhuak minæ fam khani kwis mæ tukhavæhsi-hakte iriæ tiksins mishær-pæn kin æriæ khakwasig kin Pol mine Banabas, mhavæn apa Antiok. Mishajoun Saelas mine Judas (nhagin min kirik kamni kimæ Basabas). Kwæra mir a, narmamæ kamhasiai æriu. ²³ Mhavæhsi-pæn nækwækwæ kimi æriu mæ tukhrivæh miravæn. Nækwækwæ a ramni mimæ,

Kimawæ aposol minæ mine elda minæ, kimawæ piaumia minæ.

Kimawæ yakamhani vi vi æmia, næmæ tanæ pisin pisin minæ, kimiæ næmæhuak minæ, yame kasaræ apa Antiok, mine Siria, mine Silisia:

²⁴ Yakasrig mæ kimawæ tiksins kimmhauæ misor riskai-pre pik tuk æmia. Mærig kimawæ yakhapæh nhavæhsi-pænien nægkiarien kirik kimi æriæ mæ tukhauæ misor mæknenkin. ²⁵ Ror pæn, kimawæ yimisækwætæ kirik, mishajoun yermamæ kiraru e mishær-pre kin mæ tukravæh nægkiarien kapæmawæ mirauræ kimi æmia. Mæ iriu tukrakwasig kin fren kapæmawæ mir e Pol mine Banabas. ²⁶ Ipakæ æmæ iriu kramhæ tuk nini-ærhavyen nægkiarien kape Yesu Kristo, Yermaru kapætawæ. ²⁷ Kimawæ yaksher-pre kin Judas mine Saelas mæ iriu tukrauræ tuk æmia. Kwæra mir ai tukrani huvæ nægkiarien yame kimawæ yimnharai. ²⁸ Kini Nanmin kape Kughen rikin ragien, mine rikitawæ ragien mæ jakkhapæh nhavæhsi-preyen natuakmien kirik yame riskai pik tuk æmia. Kini yakhavæhsi-pre æmæ natuakmien mine en: ²⁹ Takhapæh nisænien næviginien yame kamoh kivaan æru tuk næhuakien kimi nanmi kughen eikuæ minæ. Mhapæh nisænien nitæ. Mhapæh nisænien nar miragh yame kimmævît-æpni, meinai nitawin ramæmir hanæ ye nipran. Mhapæh nisor-haspæn-ien kimi nipiraovin. Tukmæ naksæri-pæn natuakmien minæ a, takpisaræ huvæ.

In æmæ e nægkiarien kapæmawæ.

³⁰ Kini namehuæ minæ a kisher-pæn kin narmamæ a, khavæn apa Antiok. Khavæn, mhatærhav-pæn, misokran kin næmæhuak minæ aikin. Khauæ, misofugin. Kini kimmhavæhsi-pæn nækwækwæ a kimi æriæ. ³¹ Kimisævhuekin nækwækwæ a misærig rhuvæ pik, meinai nægkiarien kafan ravæhsi-hakte nærigien kapæriæ. ³² Judas mine Saelas, profet mir ai, kawægkiar apomh kimi næmæhuak minæ, mæwhag kimi æriæ mwor æriæ kasarær tim tim. ³³ Iriu kimiwaræ ræpomh kwænmpopin aikin. Kwasig ikin, næmæhuak minæ kimsaowia kin æriu. Misaiyoh-pæn Kughen mæ tukrivæhsi-pæn næmærinuyen kimi æriu. Kini mishær-pæn kin æriu kirærerig miravæn tuk narmamæ yamæ mine kimisher-pæn kin æriu. ³⁴⁻³⁵ Mærig Pol mine Banabas kimiwaræ min apa Antiok ror tu kwænmpopin, iriæ narmamæ khapsaah kasævhag mhani-ærhav nægkiarien kape Kughen.

Pol mine Banabas kawæwhai æriu minæ

³⁶ Kisaræ mamhævæn, Pol rini-pæn tuk Banabas mimæ, “Rhuvæ mæ tukrarerig miravæn mwæw kinrau minæ tiksins yerkwænu minæ a mirani-ærhav ta nægkiarien kape Kughen, ai mwæsiekun-ru æriæ.” ³⁷ Mærig Banabas rorkeikei mæ tukrækir Jon Mak pæh rikwasig kin æriu. ³⁸ Mærig Pol ræm mæ ripæh natuatkien, meinai in apa kupæn, kimmnarharæ apa Pamflia, kini Jon Mak rimnæpæh æriu, mirerig. ³⁹ Kini Pol mine Banabas kaotgoh kimi æriu minæ tuk Jon Mak, kini mæwhai æriu minæ. Banabas rikir Jon Mak, miravæn ye rao kirik miravæn apa ye tanæ kirik kamni kimæ Saepas. ⁴⁰ Mærig Pol rimini-pæn tuk Saelas mæ iriu min. Kini næmæhuak minæ kimsæhuak kimi Yesu Yermaru mæ In tukrivæhsi-pæn nihuvæyen kimi æriu,

kini en kratərhav. ⁴¹ Iriu kimiwəriwək mratərhav-pən Siria mine Silisia, mawor nəməhuak minə kamhaskai.

16

Timoti ramkwasig kin Pol mine Saelas

¹ Kini Pol rəriwək min mivən apa yerkwanu mir kiraru nhagriu Debe mine Listra. Aikin a, yermamə kirik kape Yesu ramarə ikin, nhagin e Timoti. Nisini ramni nəfrakisien ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərig rīmni in yemə Gris. ² Nəməhuak minə apa Listra mine Ikoniam kamhani mhamə Timoti in yamehuə kirik. ³ Kini Pol rorkeikei mə tukrikir Timoti iriu min. Kini məsig-pən in, meinai rīpəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rīkiriə tukrahas mhawor nəmə aikin a kharkun mə rīm Timoti in yemə Gris.* ⁴ Kini irisir kirhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə, marhəni-ərhav tuk narmamə kape Yesu minə mirhīmə nəgkiarien yame aposol minə mine elda mine Jerusalem kimisərəhu. Kini irisir krhajoun əriə mə tukasəkeikei misəri-pən nəgkiarien a. ⁵ Ror məknakin, mə nəməhuak minə aikin minə fam kamhaskai ye nhatəsteyen kapəriə. Nipig minə fam, kamhapsaah.

Pol rəm nəmərəhavyen kirik

⁶ Irisir kirhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə Frijia mine Galesia, meinai Nanmin kape Kughen rīmni-əhu mə tukrhipəh nīrhivənien mirhīni-ərhav nəgkiarien apa provins a Tarki. ⁷ Kirhuvən mirhuə ye nīkar provins mir a Misia mine Bitinia, krhīmə tukrhuvən apa Bitinia; mərig Nanmin kape Yesu† rīpəh nīniyen mə tukrhuvən aikin. ⁸ Kini irisir krhitərhav-pən Misia, mrhivirə mirhuvən yerkwanu kirik kamni kimə Troas. ⁹ Yenaiyu, Pol rəm nəmərəhavyen məm mīmə yemə Masedonia kirik rərər maiyoh-pən in maməkeikei kim in mīmə, “Yuə-ru e Masedonia masitu irəmawə.” ¹⁰ Pol rīmnam ta nar a, taktəkun əmə kimawə yimisətu huvə kapəmawə narimnar mə jakhatərhav min aikin a, mhavən apa Masedonia, meinai yimnharkun mə Kughen rīmnoqrən kin əmawə mə jakhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kimi narmamə ikin.

Pian a Lidia ruə mīni nəfrakisien ye Yesu

¹¹ Kini ai, yakhavəh rao kirik, mhatərhav apa Troas, mhavən atuatur ye tanə a kamni kimə Samotres. Kəni rīkwamir kin, yakhavhiak-pən apa yerkwanu kirik kamni kimə Neapolis. ¹² Kini yakhatərhav aikin a, misəriwək mhavən miseriaji yerkwanu a Filipae, yame raməmīr kupən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramarmaru ye kwənmhaan a. Kimawə yimisərə kəskəh aikin a. ¹³ Kini ye Sabat, yimisəta yerkwanu a, misewaiyu mhavən ye nu kirik, meinai yimisərig mə kavən aikin kaməhuak. Aikin, yimisəkwətə, misəgkiar kimawə nīpīraovin yamə mine kwənhauə ta aikin misəkwətə. ¹⁴ Pian Tuatira kirik ramkwətə mamətərig kin əmawə. Nhagin e Lidia. In piraovin kape nəvraiyeen neipən huvə minə‡ mavəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kini Yesu Yermaru rəhita ye nīrkunien kafan mīmə in tukrini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Pol. ¹⁵ Kini in mine kafan minə kimnhavən misor baptaes. Kini rīmni-pə tuk əmawə mīmə, “Nakasəm mə yakamni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, kini takasəkeikei mhawə misərə imak yerkwanu.” In rīmivi əmawə, yakhavən misərə kimawə min.

Kivəhsi-pən Pol mine Saelas ye kalabus

¹⁶ Nipig kirik, kimawə yimnhavən aikin kaməhuak ikin, kini misəm piraovin kirik. In yor atuə kin kirik yame kimivəh nīmriin. Pian a, nanmin hah raməmīr iran, mamor in mə in rīrkun nīni-ərhavyyen narimnar yame tukripiuə. Kini pian a in ravəh pik mane ehua iran, kape kafan namehuə, meinai narmamə kasərok namehuə kafan minə mə tuksarig nəgkiarien kafan. ¹⁷ Kini in ramkwasig kin əmawə Pol, mamokrən ehua mamni mīmə, “Inarmamə minə e, iriə narmamə kape nor atuə-kinien kape Kughen, yame In yerpīrig! Kamhani-ərhav swatuk yame Kughen ravəh mīragh narmamə iran kimi əmia.”

¹⁸ Rīmnor nar a nipig rīpsaah. Ror Pol ramərig rahas pik. Rarar məgkiar kimi nanmin has yame raməmīr ye pian a, mīmə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mīmə, †Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmin has a rəta ye pian a.

¹⁹ Mərig namehuə kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane ruirkək ai taktəkun, kisarar, mharaptərəkīn Pol mine Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərer ye nīmri mirh. ²⁰ Misəriip əriu kawərer ye nīmri yemə Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhamə, “Kwərə mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworīah pik nəmə

16:1: Wok 14:6; 2 Tim 1:5 **16:2:** Fil 2:19-22 * **16:3:** Nəmə Isrel to khaph nisərigien kwənərəus kirik kape nəmə Gris. Mərig Pol rīma to rəsīgpən Timoti, ai ruə məmhen kin yemə Isrel kirik, ai nəmə Isrel to kisərig. **16:4:** Wok 15:23-29 **16:6:** Wok 18:23 † **16:7:** Nanmin kape Yesu in Nanmin kape Kughen, uə Nanmin Rhakə. ‡ **16:14:** Neipən a nīmriin rhakta, kini rīmrimə apig. **16:17:** Mak 1:24

imatawə ikin. ²¹ Mwarkut tuk ətawə mə tuksəri-pən narəyen pişin. Mərig norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To khapəh nisəri-pənien swatuk a.” ²² Kini narmamə khapsaah khauə min mhani hah əriu. Kini yamehuə mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael minə mə tukharəh-si ta neipən kapəriu mhauh əriu. ²³ Kini kimnhauh pik əriu, kwasig ikin, kharəh-si-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhama, “Ik takamarha huva tuk əriu.” ²⁴ Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiarjen a, mirəh əriu mivən ye kwənmhan kirik apa imə əgkəp. Məreshu-pən nai ye nihuriu markwaji ətarəkin-pən əriu iran.

²⁵ Kini yenpig əru, Pol mine Saelas kimiwəhuak. Kini mawəni nipe marəvəh-si haktə Kughen; kini narmamə yamə mine kasəmir ye kalabus kimisətarig kin əriu. ²⁶ Taktəkun əmə, nimnimien ramavən pik, mor kalabus rikiu-kiu. Taktəkun əmə kwəruə minə kisəhitə. Kini nərəus yamə mine kimnərkis narmamə kin, kharisin misəsaah. ²⁷ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwəruə minə kape kalabus kimisəhitə, rimə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknəkin rirəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk əmə in kin. ²⁸ Mərig Pol rokrən apomh mima, “!Ah! !Apəh nhapniyen ik! Kimawə fam yakasəmir hanə imə.”

²⁹ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kirik tukrirəh laet muə, maiyu mivən ye nəkwai nimə, mənimkur-pən ye nihu Pol mine Saelas, mişin pik. ³⁰ Mikir əriu mivən apa iruə maiyoh əriu mima, “!Yemehə mir! ?Jakhawor pən iran mine pəh Kughen rivəh miragh yo?”

³¹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Ik, takni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrivəh miragh ik mine kafam minə min.” ³² Kini iriu kirəni-ərhav nəgkiarjen kape Yesu Yermaru kimin mine kafan narmamə minə. ³³ Yenpig əru, mərig kwən a rikir əriu mivən, məspir tamhek nimap kapəriu yame kimoh. Taktəkun əmə, in mine kafan narmamə minə, mine kafan yor atuə kin minə kimisor baptaes. ³⁴ Kini in rimikir Pol mine Saelas kimin ye nəkwai nimə kafan, mivəh-si-pən nəviginien kimi əriu. Kini in, mine kafan minə, kimisərig rhuə pik, meinai kimnhani nəfrakisien ye Kughen.

³⁵ Kini rueraan, yermamə mir kape kaonsel kirəni-pən tuk mobael mine mirəmə, “Havən mharisin nar mir a kiravən.”

³⁶ Kini kwən a ramarha tuk kalabus rimini-pən tuk Pol mima, “Yamehuə kape kaonsel rimə kimawə jakharisin əmiru nakravən. Ravən ye nəmərinuyen.”

³⁷ Mərig Pol rini-pən tuk mobael minə a mima, “!Ah! ?Rhawor e? Kimru yemə Rom mir e, kini namehuə mir e kape nəmə Rom kirapəh niwəm-pawk-eyen mə kimru yimwor nar has kirik, mərig kwəroh-ta əmru ye nimri mirh, mwarko-pən kin əmru ye kalabus. Kini taktəkun ai iriu kwəroikei mə tukwher-ərhav apis-apis əmə kin əmru. !Nikam! Pəh iriu kirauə, mirakir əmru kimawə miriu.”

³⁸ Kini mobael minə a khavən mhani-pən nəgkiarjen kape Pol mine Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərig mə Pol mine Saelas iriu yemə Rom mir, kwakur. ³⁹ Kini iriu kiravən rikiriu reiwayyu tuk Pol mine Saelas, mirakir-ərhav əriu ye kalabus. Kini mawəkeikei kimi əriu mə tukravən.

⁴⁰ Pol mine Saelas kiratərhav ye kalabus, kwasig ikin, kiravən imei piraovin kirik, nhagin e Lidia, mawəm nəməhuak minə tiksin aikin a. Kini iriu mawor kwirig kimi əria. Kwasig ikin, kimiravən.

17

Pol mine Saelas kimiravən apa Tesalonaeka

¹ Kini ai, Pol mine Saelas kimiwəriwək mratərhav yerkwanu mir a Amfipolis mine Apolonia, miravən mwəriaji yerkwanu a Tesalonaeka. Ikin aikin a, niməhuak kirik aikin kape nəmə Isrel. ² Kini Pol ror əmhen kin yame ramor rerin, mauru-pən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel; mamarə yerkwanu a meriaji Sabat kisisar. Kamhani nəgkiarjen ripsaah ye nikarin kape Nəkwəkwə kape Kughen. ³ Kini Pol rimnhoprai-pən kimi əria mima, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni atuətuk mima Kristo tukraməkeikei mamərig rahah ye nipran meriaji mima, kini Kughen tukror In ramragh min.” Kini mima, “Yesu yame yakamni-pre tuk əmia, In e Kristo.” ⁴ Kini nəmə Isrel minə tiksin, mine nəmə Gris khapsaah yamə mine kamhasiai Kughen, mine nipianehua minə khapsaah min, kisərig nəgkiarjen kape Pol, kamhani nəfrakisien iran, mamhakwasig kin Pol mine Saelas.

⁵ Mərig nəməhuə kape nəmə Isrel kasəməkin əriu; kini mhavən apa ye maket, mhapik nəmə has tiksin misor kwənən kirikianə, misor nahasien rehuə apa yerkwanu a. Kini

mhavən imei yermamə kirik nhagin e Jeson. Miseikus kwəruə ye nimə kafan, misauru-pən ye nimə misarha-kin Pol mine Saelas. Mhamə tuksarip əriu ye nimri mirh. ⁶ Mərig khaphə nisəmien, kharaptərəkīn Jeson mine nəməhuak minə tiksīn min, mhaukəkīn əriə mhaue kisərər ye nimri nəmehua minə kape kaonsel. Misokrən apomh mhamə, “Kwəra mir a Pol mine Saelas kawor pik nahasion muavən fam ye tanimtanə; mirəuə min eikīn e. ⁷ Kīni kwən e Jeson rimnokrən kəriu kīravən iman ikin. Mərig iriū kwakapir loa minə kape yermaru kapətawə e Sisa. Iriū karəni mə king pisin kirik aikin; nhagin e Yesu.” ⁸ Nəmə Isrel kimnhani nəgkiarīen a, misor narmamə mine nəmehua minə a niemhaa ramhai əriə.

⁹ Kīni ai nəmehua minə kisəkeikei kīmi Jeson mine nəməhuak minə mə tukavəhsi-pən mane kirik kīmi əriə, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane ai kapəmīə əmə; mərig tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəmawə.” Nəməhuak minə kimisərok nəmehua minə a, kīni ai, kisəta irəriə kamhavən.

Pol mine Saelas kīravən apa Berea

¹⁰ Kīni yenaiyu kīn, nəməhuak minə kisher-pən kīn Pol mine Saelas kīravən yerkwānu a Berea. Iriū kīravən mirətarhəv pən aikin, mwauru-pən ye nakwai nīməhuak kape nəmə Isrel. ¹¹ Nəmə Berea, nərigien kapəriə rhuvə rapita nəmə Tesalonaeka, mərig in ai, kisorkēikei pik mə tukasərig nəgkiarīen kapəriu. Kīni nīpig m-fam kasəvheikīn huə Nəkwəkəwə kape Kughen mə tuksəm mə nəgkiarīen kape Pol ramni əfrah, uə rameikua. ¹² Kīni nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakisīen ye Yesu, mine nīpianehua Gris khapsaah, mine nəmə Gris khapsaah min.

¹³ Mərig nīpig nəmə Isrel apa Tesalonaeka kimisərig mə Pol ramni-ərhav min nəgkiarīen kape Kughen apa Berea, khaue min aikin, misəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol. ¹⁴ Taktəkun əmə, nəməhuak minə kisher-pən kīn Pol rīvən min apa ye nikar tahik. Mərig Saelas mine Timoti kīwarə hanə apa Berea. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mine kimnhakir Pol mhavən miseriājī əmə Atens mharerig, mhaue min Berea, mhavən tuk Saelas mine Timoti mhavəhsi-pən nəgkiarīen kīmi əriu mə tukwhai mīren mirəuə mwəm Pol.

Pol rīvən apa Atens

¹⁶ Kīni Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mine Timoti mə iriū tikravən min mwəm. Ramərig rahah pik meinai rəm mə yerkwānu a, nanmi kughen eikuə minə khapsaah. ¹⁷ Ror pən, in rīmavən ye nakwai nīmə kape nofuginien kape nəmə Isrel, kīni iriə nəmə Isrel, mine nəmə Gris yamə mine kamhasiāi Kughen, khani min nəgkiarīen rīpsaah. Kīni nīpig minə fam, Pol ramvən min ye kwənmanhan kape maket, maməgkiar kīmi narmamə kasəkwətə aikin. ¹⁸ Kīni nəmə Gris tiksīn, kamni kimə Epikiurien mine Sitok*, iriə nəməhajoun minə. Khaue misəgkiar min iriə Pol, mamharpəhu əriə minə. Iriə tiksīn kamhani mhamə, “Kwən e rīmīrəh əmə nəgkiarīen apa ye swatuk, mamua. !Keinein mə ramni naha apa!” Mərig narmamə tiksīn kimnhani mhamə, “Kīmawə yaksərig yakhamə in ramni kughen pīrə pisin pisin minə.” Kamhani məkna meinai Pol raməgkiar kīn Yesu, mamni mīmə, “In rīmamhə, mərig Kughen rīmnor In rīmragh min.”

¹⁹ Kīni iriə kisokrən kīn Pol mə tukruə marer ye nimri nəmehua minə kapəriə. Iriə kasəkwətə ye takwar a Areopagus. Kīni nəmehua khani-pən tukun mhamə, “Kīmawə yaksorkēikei mə jakharkun nəgkiarīen vi yame ik nakamni-ərhav. ²⁰ Nəgkiarīen kafam yame nakamni kīmawə yaksərig ror pisin. Yaksorkēikei mə jakharkun nīpran.” ²¹ Kamhani məkna meinai nīpig m-fam nəmə Atens, mine nəmə tanə pisin minə min aikin kasəkwətə masətərig kīn nərigien vi pisin masəgkiar mamharpəhu əriə minə.

²² Kīni Pol rərər ye nimri nəmehua minə a mīmə, “Nəmə Atens. Yakəm yakirkun mə kīmiə nakhasikai tuk nəhuakien kapəmīə. ²³ Nīpig yakameriwək mamətamə iməmīə ikin, maməm narīmnar kape nəhuakien kapəmīə. Kīni yaknəm ta kapier imərhakə kirik yame kīmīrāi nəgkiarīen aikin kīmə, ‘In e kwənmanhan kape nəhuakien kīmi kughen kirik yame keinein In.’ Mərig kughen yame kīmīə nakhamə nakseinein, yo jakni-ərhav In tuk əmīə. ²⁴ Kughen e In e rīmnor tokrei tanə mine narīmnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai minə tokrei tanə. Nīmə kafan pəh nien mə nīməhuak yame kitawə kamhəvhirəkīn. ²⁵ To In rīpəh nəkwəkəwəyən kīn nar kirik yame kitawə narmamə kasor mhavəhsi-pən kīmin. Meinai In pisin əmə rīmnor ətawə kamhamragh; kīni In mivəhsi-pə narīmnar fam kīmi ətawə. ²⁶ Apa kupən əgkəp, In rīmnor yermamə kīrīkianə əmə. Taktəkun ai narmamə fam ye tanimtanə kamhatərhav əmə ye yermamə a. Kīni Kughen rərəhu-pən əriə kasarə ye tanimtanə minə fam. Kīni In pisin əmə rīmīni nīpig yame iriə tuksarə iran; mine tanə minə kapəriə. ²⁷ Kughen a ror məknakin mə kitawə m-fam tuksarha-kin In mharkun In,

17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

17:17: Wok 18:19

* 17:18: Epikiurien minə khamə narīmnar yame ror yermamə

kirik rīkin ragien, narīmnar e in nīmraghien rhuvə. Mərig Sitok minə khamə rhuvə tukmə yermamə kirik rīpəh nərigien nagienien uə nəməhəyən yerkin.

17:25: 1 King 8:27; Wok 7:48

17:25: Sam 50:12

rəmhen kin yame yermamə kirik ramərav-ərav ye nəpignapien mə tukrivəh nar kirik. Mərig nəfraksien mə Kughen a to rapəh narəyen isok tuk ətawə. ²⁸ Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame ramni mīmə, 'Kitawə kasətigətə əmə ye Kughen tuk nimirəghien, mine nəriwəkien, mine narimnar fam.' Kini rəmhen kin yame kimiə kirik ramni niyə kirik mamni mīmə, 'Kitawə min e kafan kwajikovə minə.' ²⁹ Meinai kitawə kwajikovə minə kape Kughen, to kharəpəh nhanien mə Kughen in rəmhen kin narimnar yamə mine narmamə kamhəvhirəkin kin gol uə silva uə kapier. In pəh nien mə nanmi-nar kirik yame yarpəkao raməvhirəkin ye nirkunien kafan. !Nikam! ³⁰ In apa kupan, narmamə kharəpəh narkunien Kughen. Kini Kughen rimə nətəwəoyen kapəriə in nar apnapig. Mərig taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanimtanə minə mīmə, 'Kimiə fam taksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah.' ³¹ Ramni məknakin meinai In rinərhəu ta nipiɡ yame In tukrəkir əmhen narmamə fam ye tanimtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rimirpen ta yermamə yame tukrəkir əmhen narmamə. Kini narmamə kharkun mə Kughen rimirpen In meinai Kughen rimnor ta yermamə a ramragh min ye nimhəyen kafan."

³² Iriə kisərig nəgkiarien a mə Kughen rimnor yermamə kirik rimragh min ye nimhəyen, kini tiksın kasarh iran; mərig tiksın khamə, "Kimawə yaksorkeikei mə tuk nipiɡ kirik yaksərig min kafam nəgkiarien." ³³ Kini ai, Pol riməpəh namehuə minə a mamvən. ³⁴ Kini narmamə tiksın khakwasig kin, mhani nəfraksien ye Yesu. Iriə kirik, nhagin e Denis, in yermamə kirik kape kaonsel. Mine piraovin kirik nhagin e Damaris, mine narmamə minə min tiksın.

18

Pol ramvən apa Korin

¹ Kwasig ikin, Pol ritərhav Atens, mivən yerkwanu kirik kamni kimə Korin. ² Muə məm yemə Isrel kirik nhagin e Akwila. Kwən a rimnarha apa Pontas, mitərhav, mivən mamarə apa yerkwanu a Rom, apa Itali. Kwasig, yermaru kirik kape nəmə Rom, nhagin e Klodias, rimnher-ərhav kin nəmə Isrel apa Rom. Kini Akwila mine kafan piahwaru Prisila, kraier ikin, mirəuə mwarə Korin. Kirəpəh narəyen aikin a ror tu, Pol ritərhav-pən məm əriu, ³ mamarə irisir min. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmə kin wok kapəriu. Irisir yermamə kape nijirien nīmə tapolen. ⁴ Kini ye Sabat minə fam, Pol mine nəmə Isrel mine nəmə Gris kasəgkiar pik ye nəkwai nīmə kape nufuginien kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukrivə-pə əriə pəh khani nəfraksien ye Yesu.

⁵ Nipiɡ a, Saelas mine Timoti kratərhav Masedonia, mirəuə min Korin. Pol rapəh kafan wok ye nijirien nīmə tapolen, kini maməkeikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Mamni huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶ Mərig iriə kimnhani hah in, masəgkiar has pən kimin. Kini Pol rarpita-arpita nəmkimik ye neipən kafan [mamor nimtətien mīmə iriə kamhani hah nahg Kughen.] Mamni mīmə, "Tukmə Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmia, mərig kapəriə atuk. Yaknor infamien irəmia. Ririkakun ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pisin pisin minə." ⁷ Kini ai, Pol rapəh əriə apa ye nīmə kape nufuginien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kirik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nīmə kafan ipakə tuk nīmə kape nufuginien kape nəmə Isrel. ⁸ Kini yamehuə kape nīmə kape nufuginien kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mine kafan minə kimnhauə mhani nəfraksien ye Yesu Yermaru. Kini nəmə Korin khaphsaah min kimisərig nəgkiarien kape Pol kini khani nəfraksien ye Yesu kini misor baptaes.

⁹ Yenaiyu kirik, Pol rəmərərhav məm mə Yesu Yermaru raməgkiar kimin mamni mīmə, "Takpəh niginien kin narmamə. Takaməkeikei mamni-ərhav nəgkiarien kafak, mipəh napnapigien. ¹⁰ Meinai Yo yakaməmir kirau mik; to nar kirik rapəh noriahayen ik, meinai narmamə kafak minə khaphsaah ye yerkwanu e." ¹¹ Kini Pol rimnarə aikin rapita newk kirikianə, mamhajoun narmamə kin nəgkiarien kape Kughen.

Nəmə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

¹² Ye nipiɡ a, yermamə kirik, nhagin e Galio, in gavman kirik kape nəmə Akaea*. Kini nəmə Isrel khauə kirikianə mharaptəkin Pol mhakir mhavan ye kot. ¹³ Kini iriə mhəmə, "Kwən e ramarkut mə tukrivə narmamə pəh tuksəhuak kimi Kughen ye norien kirik yame raməsik loa kapəmawə."

¹⁴⁻¹⁵ Kini Pol natukrəgkiar, mərig Galio rini-pən tuk əriə mīmə, "Nəmə Isrel. Nikam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkir nar kirik ror məkneikin. Tukmə nakhauə mhani-riə tuk yo mə yermamə kirik rakapir loa kirik, nar apnapig mə to loa ehua kirik uə loa kəskəh kirik,

17:27: Sam 145:18; Jer 23:23 17:29: Aes 40:18-20; 44:10-17; Wok 19:26 17:31: Sam 96:13 18:2: Rom 16:3 18:3: Wok 20:34 18:5: Wok 17:14-15 18:6: Wok 13:46,51; Wok 20:26 18:10: Jos 1:9; Aes 41:10

* 18:12: Akaea in kwənmhan kirik apa Gris.

ratuatak mə jakətərig kin əmiə. Mərig kimiə nakhaü mhani əmə mus mus kirik ye nahag minə mine narimnar minə ye narəyen kapəmiə. Raməmīr əmə irəmiə mə takhani misərhü huva.”¹⁶ Galio rəgkiar ta, məkneikin mher-əhav kin əriə ye kot.¹⁷ Məkneikin, nəmə aikin tiksīn kisərar mharaptərkīn yemehua kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nīmri narmamə. Kīni Galio rəm, rīpəh nini-əhuyen əriə.

Pol rimirerig min muə Antiok apa Siria

¹⁸ Kīni Pol rīmnarə nīpig rīpsaah apa Korin iriə nəməhuak minə. Kwasig ikin, rīmipəh əriə məsok pīrə, mivən ye Kengkria. Aikin, məkis nīkwənən meinai in apa kupən rīmnatuakəm tuk nəkisien nīkwənən meriaji nīpig kape nəspirien, kīni nīpig kape nəspirien ruauə ta muavən. Kīni Pol rīvən ye rao kirik aikin a miviriə ipakə tuk Siria. Kīni Akwila mine Prisila kirakwasig min kin in.¹⁹ Krhivən mīrheriaji rukwanu a Efesas, mīrhivhiak. Kīni Pol rəta irəriu mivən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, məm əriə, kisəgkiar pik.²⁰ Iriə kisaiyoh-pən in mə tukrarə min ror tu iriə min. Mərig rīmnəpəh.²¹ Mərig nīpig rīnamvən, mīni-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə Kughen rīmə jakrerig-pə min, yo jakrerig-pə min məm əmiə.” Mivən min ye rao kirik, mītarhav Efesas.

²² Kīni Pol rīmavən mivhiak mivən Sisaria. Məriwək mivhiak mivən məm nəməhuak minə apa Jerusalem. Kwasig ikin, rīrerig min muə Antiok.²³ Mara min Antiok ror tu. Kīni mītarhav min məriwək mivən mītarhav-pən Galesia mine Frijia. Mamərip tim tim narmamə kape Yesu minə apaikin.

Apolos ramarə Efesas mine Korin

²⁴ Ye nīpig a, yemə Isrel kirik, nhagin e Apolos, ruə Efesas. Rīmnarha apa Aleksandria. Nīrkunien kafan rehue; kīni mīrkun min Nəkwəkwə kape Kughen.²⁵ Kīnhajoun ta in kin Swatuk kape Yesu Yermaru. Nīpig m-fam nap ramuək yerkin tuk nini-ərhayven nəgkiarien kape Kughen. Kīni nəgkiarien kafan ye nīkarin kape Yesu ratuatak. (Mərig in rīmirkun əmə baptaes yame Jon Baptaes rīmnor kupən).²⁶ Kīni in ramətgah kin nəvhagien kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Kīni Prisila mine Akwila kirauə mawətarig kin in. Kīni ai, mīrakir in mīrhivən iməriə ikin. Kīni Prisila mine Akwila kwhoprai-pən huva min Swatuk kape Kughen kīmin.²⁷ Kwasig ikin, kwən a Apolos rīmə tukrivən apa Akaea. Kīni nəməhuak minə kīmisasitu iran, mharai nəkwəkwə kirik rīvən kimi narmamə kape Yesu minə apa Akaea, misaiyoh əriə mhamə tuksarha huva tuk Apolos. Rīmauə Akaea, mamasitu pik ye narmamə yamə mine Kughen rīvəhsi-pən ta nihuyəyen kimi əriə khani nəfrakisien iran. Apolos ramasitu irəriə²⁸ mamhoprai huva Nəkwəkwə kape Kughen mīmə Yesu in Kristo yame Kughen rīmirpen. Kasəgkiar ye nīmri narmamə, kīni nəgkiarien kafan rapita nəgkiarien kape nəmə Isrel.

19

Pol rīrerig min muə Efesas

¹ Nīpig Apolos raməmīr hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tiksīn aikin kape Yesu.² Mamaiyoh-pən əriə mīmə, “?Rhawor? ?Nīpig nīmnhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh min Nanmīn kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Kīmawə yakhapəh hanə nisərigien mə nar kirik e, Nanmīn kape Kughen.”

³ Kīni Pol raiyoh-pən əriə mīmə, “?Mərig kimiə nīmishawor pən iran mine misor baptaes?”

Kīni khani-pən tukun mhamə, “Yīmisor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rīmnor.”

⁴ Kīni Pol rīni-pən tuk əriə mīmə, “Baptaes yame Jon Baptaes rīmnor, in rīmnor ye narmamə yamə mine kwəsəsar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rīmnamni-ərhav mīmə narmamə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.”⁵ Kisəriig nəgkiarien a, kisərar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru.⁶ Kisor baptaes, kīni Pol rərəhu-pən kwermīn ye kapəriə kapə, kīni Nanmīn Rhakə rīnneiwaiyu irəriə. Kīni iriə kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pīsīn pīsīn minə, mamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi əriə.⁷ Iriə fam ipakə twelef.

⁸ Paul rarə aikin meriaji makuə kisisə. In mivən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, mamətgah kin nini-ərhayven Nəgkiarien Huva. Iriə min kasəgkiar ye nīkarin kape Narmaruyen kape Kughen; kīni Pol rīvi əriə tiksīn.⁹ Mərig narmamə tiksīn, kapəriə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Kīni mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nīmri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mīkir narmamə kape Yesu minə, mamhavən. Kīni ye nīpig fam kīmnəvən ye nəkwai nimə ye skul ehua kirik kamni kīmə, “Tīranas” masəgkiar kimi narmamə.¹⁰ Kīni Pol rīmnamarə aikin mapita newk kiraru. Ror pən

narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mine yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kisərig nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə minə kape yermamə kirik nhagin e Skeva

¹¹ Kini Kughen rimivəhsi-pən nəsaniien kimi Pol tuk norien nimtətien pisin pisin.
¹² Narmamə kisaiyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhapik mhavən apa iməriə ikin, kini narmamə kamhamhə kharap, masəsanin, kini nanmin has minə kasəta irəriə.

¹³ Ikin aikin a, nəmə Isrel tiksin kimsəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmin has minə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘!Taksəta!’ ”

¹⁴ Kini jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə minə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə tuksəko-ta min nanmin has minə. ¹⁵ Mərig nipig kirik, nanmin has kirik rarar mini-pən tuk əriə mīmə, “Yakwirun ta Yesu mine Pol. ? Mərig kimiə nipa minə e?” ¹⁶ Kini yermamə ai nanmin has raməmir iran rheximter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kini mhoteih-hoteih iriə, kini kisap ye nəkwai nimə kafan, misaiyu kopriə kopriə əmə mamhavən. ¹⁷ Nipig nəmə Isrel mine nəmə Gris yamə mine kisərə Efesas kimsəriğ nəvsaoyen kin, kimnhagin pik. Kini mhasiai nhag Yesu Yermaru. ¹⁸ Kini narmamə khapsaah yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kisərə mhani-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk narmamə. ¹⁹ Iriə khapsaah yamə mine kasəmtah kimnhapik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nimri narmamə. (Narmamə kisəvheikin nimri nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milian vatu. *) ²⁰ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Yesu Yermaru rəsanin min markurao.

²¹ Kwasiğ ikin, Pol rimnəriğ yerkin mīmə tukrirerig min mivən Jerusalem, mərig tukrukrao-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rīmə, “Tukmə yakvən ta Jerusalem, jakaməkeikei mivən min apa Rom.” ²² Mher-pən min kin kafan dikon mir kiraru nhagrii e Timoti mine Erastus kiravən apa Masedonia. Mərig Pol rimnarə hanə Tarki.

Notgohyen ehuə apa Efesas

²³ Ye nipig a in a, notgohyen ehuə kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru.
²⁴ Kini yermamə kirik ramarə aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nivhirəkinien narimnar kin silva†. Rimnor nanminar kape kughen piraovin eikus e, nhagin e Artemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhavəh mane ehuə iran.

²⁵ Kini rokran kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksın mə tukhauə kirikianə. Mamni-pən tuk əriə mīmə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakwənharkun ta mə kitawə kamhavəh mane ehuə ye wok kapətawə. ²⁶⁻²⁷ Ye tanə e Tarki, mine ye ikin minə fam ye tanimtanə, narmamə fam kasəhuak kimi kughen e kapətawə. Mərig kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rimauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwau e Efesas markurao ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarien kafan rirkun nivəhsi-tayen nehuayen kape Artemis ruə mor nar apnapig kin. Ipakə kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nivəhyen mane, kini nəgkiarien kafan ramor min narmamə kasəm oror niməhuak kape Artemis, yame in yerpəriğ pik.”

²⁸ Kisəriğ nəgkiarien a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kisokrən apomh mhamə, “! Artemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpəriğ pik!” ²⁹ Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwau a kisokrən okrən, misaiyu kwis kwis mhauə mharapərəkin yemə Masedonia mir a yame kiməwəriwək irisir Pol, nhagrii Gaeas mine Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənman kape nəukirien.

³⁰ Pol rorkeikei mə tukrəgkiar kimi nəmə aikin, mərig narmamə kape Yesu minə khapəh niseighanien kin. ³¹ Kini gavman minə min kape nəmə Tarki, yamə mine kisorkəikei Pol, kisher-pən kin nəgkiarien misəkeikei kimin mhamə, “Takpəh nivənien yerki narmamə minə a.”

³² Narmamə kimnhauvriğ-uvriğ pik aikin. Masokrən pik, tiksın kimnhani nar kirik; tiksın kimnhani nar pisin kirik. Iriə khapsaah kiseinein mə kimishawor mhavən aikin.
³³ Kini nəmə Isrel tiksin kisəsua-pən kin iriə kirik nhagin e Aleksandra mə tukrivən mərəer ye nimriəriə. Kini narmamə tiksın ye kwhen a kimnhani-pən tukun mə tukrəgkiar. Rarer, mini-əhu əriə mə tukhapim. Markut mə tukrini-ərhav nəmien kafan. ³⁴ Mərig narmamə kisəm mə Aleksandra in yemə Isrel kirik, kisokrən apomh kwis kwis rivəh aoa kiraru, mhamə, “! Artemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpəriğ pik!”

19:11: Wok 14:3 19:12: Wok 5:15 19:17: Wok 5:11 * 19:19: Gris rīpəh niniyen 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikianə in nərək wok kape nipig kirikianə. 19:21: Wok 23:11; Rom 1:13 19:23: 2 Kor 1:8 † 19:24: Silva in rəmhen kin aeən. Nimrin rhaktə pik. 19:29: Wok 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

³⁵ Kini yamehuā kirik ye yerkwanu a rhekimter mīni-əhu əriā mīmā, “Nəmā Efesas. Atemis e kughen kapətawā, in ravəh nhag ehua. Kini narmamā fam ye tokrei tana kharkun mē norien e kapətawā tuk narha-huvəyen tuk niməhuak kafan, mīne kapiet imərhakə kafan yame rīmamir mīsi-faktə ye neai meiwaiyu-pə. ³⁶ Yermamā kirik to rīpəh nīnīyen mē yo yakameikuā. Pəh rikimīa tukrapnapīg. Rapəh nəmhenien mē naksar-mar məkneikin. ³⁷ Nīmīsərip kwəp mir eikin e, mərig iriu kimirapəh niwəkrəhyen kin nar kirik ye nəkwai niməhuak kapətawā, miripəh nīrəni-hahyen nhag pian e, in kughen kapətawā. ³⁸ Tukmā Demetrius mīne kafan narmamā kīsam yermamā kirik ror nar kirik rīpəh nəmhenien, kharkun nhavənien ye kot, mīsəm kaonsel. Pəh khavən aikin mhani-ərhav nərigien kapəriā. ³⁹ Tukmā nakasərig min nar kirik mē takhani-ərhav, takasəkeikei mhavən ye kot. ⁴⁰ Mərig rimar əmə mē tikvəh mīn ətawə kavən ye kot kīvəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk notgohyen yame kitawā kimisor towēi. Kini kitawə to khapəh nhaniyen nar kirik mē kīmmhauā eikin e ye nəkwətəyen towēi tuk naha, meinai nəkwətəyen e, nīpran rirkək.” ⁴¹ Rini ta nəgkiarien a, mətəpīg kin nəgkiarien, mher-pən kin əriā kamhavən.

20

Pol rīvən apa Masedonia mīne Gris

¹ Kini nāmā Efesas kisotgoh ta misərhū min nəmərīnuyen. Aikin, Pol rokrən kin narmamā kape Yesu minə khauā kirikiana, kini rəvhag kimi əriā. Kini ai maowīə kin əriā, kini mītərhav aikin a, mīvən apa Masedonia. ² Mītərhav ye kwənmhan a, kini maməvhag apap kimi əriā mavəhsi-pən nəgkiarien rehua kimi nāmā aikin, muā meriaji-pə Gris. ³ Mamarə apaikin meriaji makuā kīsīsə. Kwasiḡ ikin, rīmā natukrīvən ye rao kirik mīrerīg-pə min Siria, mərig əmə nāmā Isrel kamharai mhun mē tukhauh in mishopni in, kini rarar min ye nərigien kafan kini məriwək əmə mamvən apa Masedonia. ⁴ Rīmavən iriā yemā Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovā kape Piras, mīne yemā Tesalonaeka mir kiraru nhagriū e Aristakas mīne Sekandas, mīne yemā Debe kirik nhagin e Gaeas, mīne Timoti, mīne yemā Tarki mir kiraru nhagriū e Tikikas mīne Trofimas. ⁵ Iriā kīsəkupən mhavən apa Troas miseito kin əmawā. ⁶ Mərig kimawə yaksəmīr misor nəviginien ehua a yame kamni kimā “Bred yame yis rirkək iran.” Kwasiḡ ikin, yakhavən apa Filipae mhavən ye rao kirik mhavirə miseriaji nīpīg kirkirip, kini yakhauā mhavhiak apa yerkwanu ai Troas misofugin kimawə miriā. Misarə miseriaji nahuakien kirikiana.

Pikwarien kirik rīmamhā mīmragh mīn

⁷ Kini ye Sande, yakhauā misofugin mhavəh Nəviginien Rhakə. Kini Pol raməvhag kimi narmamā, məkkiar meriaji yenpīg əru meinai rikin ruh mē tikəni rikwamir kin, in tukrəpəh əriā. ⁸ Kwənmhan yame yīmīsəkwətə ikin yerpīrig pik. Kiruk laet ripsaah aikin. ⁹ Kini pikwarien kirik nhagin e Yutikas* ramkwətə ye windo. Pol raməkkiar pik, napirien rīvəh Yutikas. Kini rapir yeru, mīmīr mīsi-faktə ye kwənmhan yerpīrig meiwaiyu məwhan. Kīsaiyu mhavən mīsəm ruamhā ta. ¹⁰ Məkneikin, Pol min reiwaiyu mīvən makur, məmīr-pən iran.† Məker-pən iran, mīmā, “Rikimīa tukrīpəh nəpouyen. †Ramragh əmə!” ¹¹⁻¹² Kini iriā khakir pikwarien a mamhavən. Rikiriā ragien pik meinai in ramragh əmə. Kini kharerīg min mīshaktə mhavən min apa yerpīrig, mhavəh Nəviginien Rhakə misavigin kwis. Kini Pol rīmənəkkiar kimi əriā mīvən meriaji reraan. Kini mətə min irəriā.

Pol ramaowīə kin nəməhuak mīnə apa Efesas

¹³ Aikin, yakharəh rao kirik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhamə ta mē kimawə Pol. Mərig Pol, rikin raməsik mē tukrəriwək əmə mīkwasiḡ mīvən apaikin. ¹⁴ Ruā mītərhav-pə Asos, kimawə min yakhavən ye rao mhavirə mē jakhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Mitilen. ¹⁵ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min aikin a, mhavirə mhavən masəmīr iruā ye tanə a Kios. Kəni rikwamer min kin, yakhavirə min mhavən ye tanə a kamni kimā Samos. Kəni rikwamer min kin, yakhavən min mhatərhav-pən Maelitas. ¹⁶ Pol rīmīni-ta mē jakhapəh nisərerien apa Efesas meinai rīpəh norkeikeiyen mē jaksarə pik apa ye kwənmhan a Tarki. In rīmnrakut mē jakshai mīren mhauā Jerusalem kwasiḡ ikin ror nīpīg kape nəviginien ehua e kamni kimā “Pentekos.”

¹⁷ Nīpīg yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarien apa Efesas mokrən kin elda mīnə kape niməhuak mē tukhauā mīsəm. ¹⁸ Khatərhav-pə, rīni-pən tuk əriā mīmā, “Kafak narmamā mīnə. Kimiā nakwəsəm ta norien kafak nīpīg kīmīsarə kitawə-mkīmīa. Ririkakun ye nīpīg yīmauā Tarki, ¹⁹ yakamor yo mē yo yor atuā kin kape Yesu Yermaru. Mē rikik reiwaiyu nīpīg fam. Nīpīg m-fam yakamasək tuk əmīa. Yakaməm rəutən pawk meinai nāmā Isrel kisarkut mē tukshopni yo, ²⁰ mərig yakpəh nīpəhyen nasituyen irəmīa.

* 20:9: Nhag e “Yutikas” nīpran rīmā “laki.” † 20:10: Pol ramor rəmhen kin Profet Elaėja kupən ye Fas King 17:17-22.
20:17: Wok 18:21 20:18: Wok 18:19–19:10

Maməwhag ye nĭmri narmamə, mine ye nəkwai nimə minə. ²¹ Mamni-ərhav-pən tuk nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, mħauə tuk Kughen, mishatətə ye Yesu Yermaru.

²² “Kini taktəkun ai, Nanmin kape Kughen ramarkut tuk yo mə jakvən apa Jerusalem. Yakpəh nirkunien mə naha nhagin tukror yo aikin. ²³ Nar kirikianə əmə yakirkun. Yerkwanu yamə mine yakakrao ikin, Nanmin kape Kughen ramor kwirig kimi yo mə tukmə yakvən aikin a, jakarə ye nahasien, kini tukpivəhsi-pən yo ye kalabus. ²⁴ Mərig yakmə nimraghien kafak in nar apnapig əmə. Yakorkeikei mə jakor infamien ye narimnar yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə mə jakor tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə ye nihuvayen kape Kughen.

²⁵ “Səm-ru, yakwirkun ta mə kimiə m-fam yamə mine yakmaurə məm əmiə məvsao kin narmaruyen kape Kughen kimi əmiə, to nakhapəh min nisəmien yo tuk nĭpig kirik. ²⁶ Ror pən, taktəkun, yakamni-ərhav mə tukmə yermamə kirik rimhə miven ye nap ehua, pəh nien mə yo yimneighan kin mə tukrivən[‡]. ²⁷ Meinai yo yakpəh nəpəhyen nini-ərhav-preyen narimnar fam yame Kughen rorkeikei.

²⁸ “Takasərig əmiə mine narmamə yamə mine Nanmin kape Kughen rimnəəhu-pən əriə ye kwermimə. Takasarha huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kin yermamə kape narha-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rimivəh əriə kin nitaw Yesu Yermaru. ²⁹ Yakwirkun ta mə jakətə irəmā, kini ai narmamə yamə mine kisəmhen kin kuri aparu minə tukhauə tuk əmiə misəs əmiə - sipsip minə kape Kughen. ³⁰ Kini kimiə tiksin tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mə tukhavi-ta narmamə kape Yesu minə khakwasig kin əriə. ³¹ ! Ror pən, takasəkeikei masərig əmiə! Rikimiə tukraməsik mə ye newk kisəsə, yimipəh nəpəhyen norien kwirig kimi əmiə yenpig-yenpig mine yenaiyu, kini mamasək tuk əmiə.

³² “Kini taktəkun ai, yakaməəhu-pən əmiə ye kwermi Kughen; rikimiə tukraməsik nəgkiarien kin nihuvəyen kafan. Nəgkiarien a ror əmiə nakhaskai mavəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə kape Kughen minə fam. ³³ Rikik rĭpəh nəkrəhyen kin nautə uə neipən kape yermamə pisin. ³⁴ Kimiə nakwənharkun ta mə yo pisin əmə yakaməmhak tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamə minə yaksəkwakwə kin. ³⁵ Naha nhagin yame yakamor, yakamhəjoun əmiə kin mə takasəkeikei misor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavən has minə. Rikitawə tukraməsik nəgkiarien yame Yesu Yermaru rimini mĭmə, ‘Nivəhsi-pənien rapita nivəhyen.’”

³⁶ Pol rəgkiar fam, kasənĭmkur misəhuak. ³⁷ Kini iriə misəsək pik misəker-pən ye Pol masakei kimin misəowĭə kin. ³⁸ Khakwasig kin misəriwak mhavən miseriəji a rao ikin. Rikiriə rarkwəpĭr mhawor Pol rimini mə iriə tukhapəh min nisəmien in tuk nĭpig kirik.

21

Pol rimə tukrivən Jerusalem

¹ Yimisaowĭə-ta kin əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuutuk apa ye tanə kirik kamni kimə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kirik kamni kimə Roj. Mhatərhav min aikin, mħauə min mhavhiak ye tanə kirik kamni kimə Patara. ² Aikin misəm rao kirik rimə tukrivən apa Fonia. Yaksat-pən iran mhatərhav min. ³ Mhavirə misəm min tanə ehua kirik kamni kimə Saepas, mhakuraopĭhiu. Mhavirə mamhəvən Siria. Mhavhiak apa Taea mə tukpĭk-ta narimnar ye nəkwai rao a. ⁴ Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamə tiksin kape Yesu, misarə kimawə miriə miseriəji nəhuakien kirikianə. Kini Nanmin kape Kughen rəgkiar kimi əriə mə tukhavən misor kwirig kimi Pol mə tukrĭpəh nivənian apa Jerusalem. ⁵ Yaksarə miseriəji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mħarpin mamhəvən. Kini narmamə minə aikin kape Yesu mine kapəriə narmamə minə kamhəkwəsĭg kin əmawə mħauə ye nikar-kar tahik. Aikin, yaksənĭmkur misəhuak kwis. ⁶ Kini misəowĭə kin əmawə minə. Yakhavən min ye rao a; kini iriə kharerig-pə iməriə ikin.

⁷ Kini rao rĭtərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm nəməhuak minə. Masəmĭr kimawə miriə nĭpig kirikianə. ⁸ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kirik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mini-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kirik ye narmamə seven yamə mine kasasitu ye aposol minə.* ⁹ Kafan nĭpiakwəskəh kuas, khapəh hanə nisarkurəkien. Iriə a profet minə.

20:23: Wok 9:16; 21:11 **20:24:** Wok 21:13; 2 Tim 4:7 [‡] **20:26:** Pol ramni min ye Wok 18:6 “Tukmə Kughen rĭvəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəmāi atuk.” **20:28:** 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4 **20:29:** Mat 7:15; Jon 10:12

20:31: 1 Tes 2:11 **20:34:** 1 Kor 9:11-12 **20:34:** Wok 18:3; 1 Tes 2:9 **21:4:** Wok 20:23 * **21:8:** Kivəh-si haktə narmamə minə a ye Wok 6:1-7.

¹⁰Yaksarə aikin nīpīg tiksīn, profet kirik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə. ¹¹Muə, məm əmawə kini mirəh kətəut kape Pol, mərkis atuk kwermīn mīne nihun kin, mīmə, “Nanmīn kape Kughen ramni mīmə, ‘Kwən e, kafan e kətəut, namehuə kape nəmə Isrel mīnə apa Jerusalem tuk sərkis-ətərəkin in məkneikin, misərəhu-pən in ye kwermi nəmə Rom.’”†

¹²Yaksərig nəgkiarīen a, kimawə nəmə iku yaksəkeikei kimi Pol mə tukripəh nīvənien apa Jerusalem. ¹³Mərig Pol rima, “Kimiə naksasək, rikik rarkwəpīr. Mərig, səmru, yakpəh nīgīnien tuk nīvənien ye kalabus tuk nīniyen nhag Yesu Yermaru. Kini yakeighan kin mə jakmhə tukun apa Jerusalem.”

¹⁴Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nīpəhyen. Kini yaksəpəh, mhamə, “Kimawə yaksəhuak mhamə tukror rəmhen kin yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

¹⁵Kini ai, yaksor apnəpənə tuk nītərhavyen məriwək mhauə Jerusalem. ¹⁶Nəmə Sisaria tiksīn kape Yesu mīnə khakwasig kin əmawə. Mhakir əmawə mhavən imei yemə Səprās kirik nhagin e Nason. In yermamə kirik yame rīmnəkupən mīkwāsīg kin Yesu. Yaksapīr ye nəkwai nīmə kafan.

Pol rīvən Jerusalem

¹⁷Yakhavən mhatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak mīnə kisəm əmawə, rikiriə ragien. ¹⁸Kəni rikwamer kin, kimawə Pol yakhavən mīsəm Jemes. Elda mīnə kape nīməhuak kasəmīr mīn aikin. ¹⁹Pol rərer mīni vi vi əriə kini məvsao kin narīmnr fam əgkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rīmnor kimi nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə.

²⁰Kisərig nəgkiarīen a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmə Isrel kisəmhen kin taosen rīpsaah khani nəfrakisien ye Yesu, kini iriə fam mīn khaskai tuk nīraptərəkin-tīm-tīm-ien loa kape Moses. ²¹Kwəsərig ta nəvsaoyen kin ik mə ik nakamhəjoun nəmə Isrel yamə mīne kasarə ye tanə pīsīn pīsīn mə tukspəh loa kape Moses. Masərig mīn mə ik nakamni-pən tuk əriə mə tukhapəh nisəsīg-pənien nīpīkwarien kapəriə mīnə. Kini mhapəh nharaptərəkinien narəyen kape nəmə Isrel. ²²Iriə tuk sərig mə nakuauə ta. ? Tukshawor-pən iran mīne? ²³Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. Əm-ru, narmamə kuas kasəmire ikin e kwəharpen ta nəstərigien kirik kapəriə kimi Kughen.‡ ²⁴Tikianakwamer, takikwasig kin əriə mīvəh nīmri nar mīragh mīnə kape sakrefaes, kini naksor sakrefaes tuk nəspīrien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nisəkis-tayen nīkwənəriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kīrkun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiarīen yame kamni iram, neikwəyen fam. ²⁵Mərig ye nikarin kape nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə e yamə mīne kwənhani-ta nəfrakisien ye Yesu, kitawə kwəsher-pən ta nəkwəkəwə kirik kimi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiarīen kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nisənien nəvīgīnien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə mīnə. Mhapəh nisənien nītə. Mhapəh nisənien nar mīragh yame kaməvit-əpni, meinai nitawīn raməmīr hanə ye nīpran. Mhapəh nisor-haspən-ien kimi nīpīraovīn.”§

²⁶Kəni rikwamer kin, Pol rikir nəmə mīnə a, mhavən mə tukSOR apnəpənə tuk sakrefaes tuk nəspīrien. Kini Pol rīvən ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen mīni-əsah-pən ye nīpīg yame tukSOR infamien ye nəspīrien kapəriə, kini pris tukrivaan əru atuə kin kapəriə narmīragh mīnə.

Nəmə Isrel kharaptərəkin Pol ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen

²⁷Ipakə nīpīg seven a kape nəspīrien ror infamien, nəmə Isrel tiksīn yamə mīne kimnhatərhav Tarki mhauə ye Nīmə Ehuə kape Kughen mīsəm Pol. Misor narmamə kisarar mhani-hah Pol, khavən mharaptərəkin in ²⁸mīsokrən apomh mhamə, “!Ah! !Nəmə Isrel! Sasitu. Kwən e in e yame in ramarkuraō ikin mīnə mamhəjoun narmamə mamor əriə kamhani hah ətawə. Mamor narmamə khapəh nhasiayen loa kape Moses mīne Nīmə Ehuə kape Kughen. Kini taktəkun ai rikir nəmə Gris tiksīn mhauə ye nəkwai nīmə e kapətawə kasor kwənnhan rhakə e raməmkimik.”* ²⁹(Kamhani məknakin meinai kupən kimisəm yemə Efesas a, nhagin e Trofimas, rameriwək iriū Pol apa yerkwānu. Kini khamə-ta mə Pol rīmīkir in muə ye nəkwai Nīmə Ehuə kape Kughen).

³⁰Nəgkiarīen a ror nəmə Jerusalem kisarar misaiyu mhauə mharaptərəkin Pol, mhaukakin mhatərhav ye Nīmə Ehuə kape Kughen. Taktəkun əmə pris mīnə kisətəpīg ye

21:10: Wok 11:28 † **21:11:** Profet e Agabus ramor rəmhen kin profet mīnə kupan, mor drama kirik yame ror nuhpīkinien, kini ai, mhoprāi-pən kimi narmamə. Əmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mīne Aes 20:2-4. **21:13:** Wok 20:24 **21:19:** Wok 15:12 **21:20:** Wok 15:1,5 ‡ **21:23:** Promis e kimisor kamni kimə “Nasiraet promes” rəmhen kin yame Pol rīmnor ye Wok 18:18. **21:24:** Nam 6:1-20; Wok 18:18 § **21:25:** Nəkwəkəwə kimnharai raməmīr ye Wok 15:23-29. **21:26:** 1 Kor 9:20 * **21:28:** Kamni-əhu mə narmamə pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel tukhapəh nisauru-pənien ye nīmə ehua kape Kughen. **21:29:** Wok 20:4

nəkwai nīmə a. ³¹ Mhamə tukshopni Pol. Kini əmə aikin, yamehuə kape mobael mīnə kape nəmə Rom rərig nəvsaoyen mə kasor norien hah ehuə kirik apa Jerusalem. ³² Taktəkun əmə yamehuə kape mobael mīnə a rikir mobael mīnə mine namehuə mīnə kapəriə, misaiyu mhavən tuk narmamə mīnə a. Narmamə mīnə a kisəm yamehuə kape mobael mine kafan narmamə mīnə; kini kisəpəh nhauhyen Pol.

³³ Kini yamehuə kape mobael mīnə a ruə ipakə tuk Pol mini-pən tuk mobael mīnə mə tukharaptərəkin in. Mharkwəji in kin jen kiraru. Kini in raiyoh-pən əriə mīmə, “?Naha e yermamə? ?Rimnor naha?” ³⁴ Kini narmamə a kisokrən apomh. Tiksin kamhani nar kirik; kini tiksin kamhani nar pisin. Kasokrən pik, yamehuə kape mobael ripəh nəmien nəfraksien. Mini-pən tuk mobael mīnə mə tukharəh Pol mhavən ye nəkwai nīmə kape mobael. ³⁵ Khakir Pol misəriwək, ipakə əmə kiseriaji kwəruə. Narmamə kamhasig-sig pik əriə mīnə, ror pən mobael mīnə kimnharəh-si haktə Pol mharəh mhavən. ³⁶ Narmamə mīnə kimnhakwasig kin əriə masokrən apomh mhamə, “!Shopni! !Shopni!”†

Pol ramni-ərhav nəmien kafan

³⁷ Ipakə əmə mobael mīnə kharəh Pol misauru-pən imə, in raiyoh-pən yamehuə kape mobael mīnə mīmə, “?To yakəgkiar kəskəh kimik uə?”

Kini yamehuə ai rakur mīmə, “?Rhawor? ?Ik nakirkun niniyen nəgkiarien kape nəmə Gris?” ³⁸ Yakməta mə ik yemə Ijip a yame apa kupən rimnərer mamni-hah gavman. Kwasig ikin mamkir narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən misarə apa ye tipəvsik.”

³⁹ Mərig Pol rini-pən tukun mīmə, “Nikam. Yo, yemə Isrel. Yimnharha apa yerkwanu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kimi narmamə mīnə a.”

⁴⁰ Kini yamehuə kape mobael mīnə a reighan kin. Kini Pol rərer aikin, mini-əhu əriə mə tukhapim. Kini khapim, in rəgkiar kimi əriə ye nəgkiarien kape nəmə Isrel mīmə,

22

¹ “Piak mīnə mine tatə mīnə, takasəkeikei misətərig kin yo. Pəh jakni kafak nərigien kimi əmiə.” ² Kini iriə kisərig in raməgkiar ye nəgkiarien atuatur kapəriə, khapim apis-apis.

Kini Pol rīmə, ³ “Yo yemə Isrel kirik. Yimnarha apa yerkwanu a Tasas ye provins a Silisia. Mərig yimnehuə ye yerkwanu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rimnhajoun yo ye Loa kape riptawə mīnə mə jakəri-pən atuatur. Kini ye nipig ai yimnəsanin tuk norien narimnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kin əmiə m-fam e taktəkun. ⁴ Apa kupən, yimnamuh narmamə yamə mine kasəri-pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriə. Yimnamraptərəkin narman mine nipiraovin maməhi-pən əriə ye kalabus. ⁵ Nəgkiarien e, hae pris mine narmamə kape kaonsel mīnə kharkun nhaniyen mə nəfraksien; meinai nipig kirik, kimnhavəhsi-pə nəkwəkəwə kirik mhamə jakvəh mivən apa Damaskes mivəhsi-pən kimi nəmə Isrel aikin mə yakuuə mə jakraptərəkin narmamə kape Yesu mīnə mhakir əriə mhauə e Jerusalem mə tukuh əriə. ⁶ “Nipig a, yimnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kini ipakə tuk yerkwəi, taktəkun əmə, yimnəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen-pə yo. ⁷ Yakmri meiwaiyu, kini mərig nəgkiarien kirik rimi-pə tuk yo mīmə, ‘!Sol !Sol! ?Rhawor nakamər ahah pə məkneikin kimi Yo?’

⁸ “Kini yaknaiyoh-pən In mīmə, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kini In rini-pə tuk yo mīmə, ‘Yo Yesu e, yemə Nasaret, yame ik nakamər ahah pə kimi Yo.’ ⁹ Kini narmamə yamə mine kimnhakwasig kin yo ye swatuk kisəm əmə nikhakien a, mərig khapəh nisərigien nəgkiarien kape yermamə ai yame raməgkiar kimi yo. ¹⁰ Kini yimnaiyoh-pən In mīmə, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən iran mine?’ Kini Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mīmə, ‘Hekimter, mivən apa Damaskes. Ikin en, tukni-pre mə takhawor pən iran mine.’

¹¹ “Nikhakien a rimnəsia-pen pik nimirik, mor nimirik ripis. Kini narmamə yamə mine kamhakwasig kin yo khavəh kwermik mhakir yo mhavən Damaskes.*

¹² “Aikin a, kwən kirik aikin nhagin e Ananaes. In raməri-pən huvə Loa kapətawə. Kini nəmə Isrel aikin kamhasiai pik in. ¹³ In ruə marer ipakə tuk yo, mīmə, ‘Piak Sol, !Nimirim tukrhuvə min!’ Ye nipig əmə min ai, nimirik rimahuvə min. Kini yakəm in.

¹⁴ “Kini in rīmə, ‘Kughen kape kaha mīnə kapətawə In rimirin-ta ik mə ik takirkun narimnar yamə mine In rorkeikei. Kini mə ik takəm Yermamə Atuatuk a kafan, kini mərig nəgkiarien kafan. ¹⁵ Takaməkeikei mivən mini-ərhav tuk narmamə m-fam narimnar yame ik nimməm mamərig. ¹⁶ Takpəh niwhinien. Hekimter, məhuak kimi Yesu, mor baptaes, mipəh pəh rəspir təvhagə hah kafam.’

¹⁷ “Kini yakmərərig-pə min muə Jerusalem, mivən məhuak ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini məm nəmrərhavyen kirik. ¹⁸ Məm Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mīmə, ‘!Hai miren!

† 21:36: Narmamə kimisokrən ye Pol məknakin rəmhen kin in e kimnokrən ye Yesu ye Luk 23:18. 21:38: Wok 5:36-37 22:3: Wok 5:34 22:4: Wok 8:3 * 22:11: Kaməvsao kin narimnar mīnə e ye Wok 9:2-5.

Məta aihuaa Jerusalem. Meinai nəmə iku tukhani neikuəyen ye nəgkiarinen kafam yame nakamni irak.’

¹⁹ “Kini yimini-pən tukun mimə, ‘Yermaru. Iriə kharkun huvə mə in apa kupən yo yinnamvən ye nəkwai nimə kape nufuginien kapəriə mamraptərəkini narmamə yamə mine kamhani nəfraksien iram, mamuh əriə. ²⁰ Kini nipiğ kimnarkwhopni kwən a Steven, nitawin raiyu meinai in ramn-ərhav Ik, məriğ yo min yinnamərer kimawə miriə, kini rikik rimmagien tukun. Kini yo yinnamarha huvə tuk sot kape narmamə kimisarkwhopni in.’

²¹ “Məriğ Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mimə, ‘Təkvən. Yo yakamher-pən kin ik isok mə təkvən tuk nəmə tanə pisin pisin minə.’”†

Nəmə Jerusalem kimnhamə tukshopni Pol

²² Kini narmamə aikin kisətəriğ huvə kin nəgkiarinen kape Pol mhavən miserajii nəgkiarinen infamien kafan. Məriğ kisətəriğ nəgkiarinen a, kisokrən ehuə mhama, “!Shopni in! Kwən a riphə nəmhenien mə tukramragh.”

²³ Aikin, kisokrən apomh, misəpəkiək-ta kin sot kapəriə misərəsuun kin nimokrur. ²⁴ Kini yemehua kape mobael kape nəmə Rom rimiini-pən tuk mobael mine mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini mini-pən tuk əriə mə tuksərkis-ərkis Pol mə in tukrini-ərhav mimə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in. ²⁵ Kasarkis-ətərkini hanə in, mə tuksərkis-ərkis in, kini Pol rini-pən tuk yamehua kape mobael kirik yame ramərer ipakə mimə, “!Eh! Yo yemə Rom e. Riphə natuatukien mə tukərkis-ərkis yemə Rom kirik yame kipəh hanə nəmien mə in rimmor nar has kirik.”

²⁶ Yamehua a kape mobael rəriğ nəgkiarinen a, mivən mini-əsaah-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kini mimə, “!Eh! ?Naha e nakamər? Kwən a in yemə Rom atuatur.”

²⁷ Kini yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mimə, “!Eh! ?Təkni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?”

Kini Pol reighan kin.

²⁸ Kini yermaru a rini-pən tukun mimə, “? Rhawor? Yo yinnərok mane ehuə tuk neighanien kin yo mə jakuə yo yemə Rom.”

Məriğ Pol rini mimə, “Rimik in yemə Rom. Ror məkneikin, yo yemə Rom.”

²⁹ Taktakun əmə mobael yamə mine kasərer matuk mə tukhauh Pol, kisakur kin, misəta iran. Kini yermaru kape mobael a rirkun mə Pol in yemə Rom, miğin pik meinai in ruərkwəji-ta Pol kin jen.

Pol ramərer ye nimri kaonsel

³⁰ Kəni rikwamer kin, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrəriğ atuatur mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakin, kini rher-pən nəgkiarinen kimi jif pris minə mine narmamə kape kaonsel minə mə tukhauə kirikiana. Kirisin-ta jen yame kimirkwəji Pol kin, kikir, kavən kərip in ramərer ye nimri kaonsel.

23

¹ Kini Pol rarha tim tim ye narmamə kape kaonsel, kini mimə, “Yo minə tiksini. Yakaməm norien kafak mə ye nəkəskəhyen kafakmuə merajii-pə ai taktakun, yo yorwok atuatur kape Kughen ye nimri Kughen.” ² Pol rəgkiar məknakin, kini hae pris e Ananaes rini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol mə tuksəsik nəkwan. ³ Məriğ Pol rimiini-pən tukun mimə, “Nikam. Ik yarpəkao kirik; * Kughen tukrəsik ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikin e mə təkəkir yo ye Loa kapətawə, məriğ nimini mə kirik tukrəsik yo, naknakəpir ta Loa en!”

⁴ Kini narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhama, “!Eh! Takpəh nəgkiar-hah-yen kimi hae pris e kape Kughen.”

⁵ Kini Pol rima, “Yo minə tiksini. Yakirkun mə Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, ‘Təkhapəh nisəgkiar-has-pəniən kimi yermaru kapəmiə;’ (Eks 22:28) məriğ yimipəh nirkunien mə kwən a in hae pris.” ⁶ Kini Pol rəm əriə rirkun mə iriə tiksini Sadusi minə, kini tiksini Farisi minə, rokrən ehuə kin əriə mimə, “Yo minə tiksini. Yo Farisi kirik. Kini rimik mine riphik minə, iriə Farisi minə min. Məriğ kamərip yo e ye nimri mirh meinai yakamni nəfraksien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə, tukhamragh min.”

⁷ Pol rəgkiar məknakin, taktakun əmə Farisi minə mine Sadusi minə kasotgoh kimi əriə minə. Kini narmamə kape kaonsel a kasowhai kiraru. ⁸ Meinai Sadusi minə khamə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-miniən. Iriə mhama əgelo rirkək mine nanmin rirkək. Məriğ Farisi minə kamhani mə nar misir a, irisir nəfraksien.

22:18: Wok 9:29-30 22:19: Wok 8:3; 26:9-11 † 22:21: Kirai narimnar e ye Wok 7:54-8:1. 22:25: Wok 16:37 22:29: Wok 16:38 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Nəgkiarinen kape Gris ramni mə Pol rimiini-pən tuk hae pris a Ananaes mimə, “Ik nəkəmhen kin kapier kimnəspir-ta məriğ rəmkimik hanə.” Məriğ niprai nəgkiarinen a rima, “Ik yarpəkao kirik.” 23:3: Mat 23:27 23:6: Wok 26:5 23:8: Luk 20:27-40

⁹ Nægkiarinen kapəriə ramhaktə. Kisokrən apomh. Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mine iriə Farisi minə, kimishekimter mhani skai mhamə, “Kimawə yakhapəh nisəmien mə kwən e rimmor nar kirik yame rapəh nəmhenien. ?Tukmə ror nanmīn uə agelo kirik rimauə mægkiar kim in uə?” ¹⁰ Kini kisotgoh pik, kini mhauh əriə minə. Yermaru a kape mobael rəm rikin rimməsik mə narmamə tuksəpik Pol, kini rini-pən tuk mobael minə kafan mə tukhavan mharəh Pol mharerig mhaue min imei mobael minə.

¹¹ Yenpig, Yesu Yermaru ritərəhiv-pə tuk Pol mini-pən tukun mīmə, “Pol. Takpəh niginien. Nakwəni-ərəhəv ta Yo eikin e Jerusalem, kini ik takaməkeikei mivən apa Rom mor min məknenkin.”

Nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni Pol

¹² Kəni rikwamer kin, nəmə Isrel tiksīn kisəkwətə kirik mamharai mhun mə tukshopni Pol. Kini mhani kwis mə tuksəpəh nəviginien mine ninimien, miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. ¹³ Narmamə yamə mine kamharai mhun nəgkiarinen a, rapita foti. ¹⁴ Kini mhavən tuk jif pris minə mine nəmehuə mine kape nəmə Isrel mhani-pən tuk əriə mhamə, “Yakwənhani kwis ta mə jaksəpəh nəviginien miseriaji nipig yame jakshopni Pol iran. ¹⁵ Kimiə mine narmamə kape kaonsel minə taksher-pən nəgkiarinen kimi yermaru kape mobael minə misaiyoh pən in mə tukrikir Pol muə pəh rərer min ye nimmimə. Meikuə ye yermaru a mə naksorkeikei mə taksəm əpu min Pol. Pəh kimawə jakasəmīr ye swatuk maseito kin in tukramuə ye swatuk, kini yakshopni in.”

¹⁶ Mərig nukwai Pol rimmərig nəvsəoyen kin, rarar mivən imei mobael minə mini-əsah-pən tuk Pol.

¹⁷ Kini Pol rokrən kin yamehuə kape mobael kirik mini-pən tukun maməkeikei kimin mīmə, “Takikir pikwarien e mivən kimi yermaru kape mobael minə. In ravəh nəgkiarinen kirik mə tukrini-ərəhəv-pən tukun.”

¹⁸ Məkneikin yamehuə a rikir pikwarien a mivən kimi yermaru kape mobael minə. Kini mīmə, “Kwən e Pol, yame raməmīr ye kalabus, rimməiyoh yo mə jakikir pikwarien e muə məm ik. Meinai in ravəh nəgkiarinen kirik tukrini-pre tuk ik.”

¹⁹ Kini yermaru a kape mobael raturəm-pən kimi pikwarien a miravən iriu pisin əmə. Kini raiyoh-pən mīmə, “?Nakmə takni-pə naha tuk yo?”

²⁰ In rima, “Nəmə Isrel kwənnharai mhun ta nəgkiarinen kirik mə tukianəkwamīr, kisaiyoh-pre ik mə ik takikir Pol mivən ye kaonsel kapəriə. Mə tukseikuə iram mə iriə kisorkeikei mə taksəm əpu min Pol. ²¹ Mərig yakaməiyoh ik mə takpəh norien nəkwairiə, meinai iriə tiksīn, rapita foti, kaserkwaig ye nikar swatuk mamhawhin mə tukshopni in. Kwənhani kwis ta mə tuksəpəh nəviginien mine ninimien miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. Kasərer matuk maseito kin əmə ik mə takor nəkwairiə.”

²² Kini yermaru kape mobael a rimmor kwirig kimi pikwarien a mini-pən tukun mīmə, “Takpəh nini-ərəhəvən tuk narmamə mə ik nimmimə-pə nəgkiarinen a tuk yo.” Kini in mher-pən kin in ramvən.

Yermaru kape mobael rher-pən kin Pol apa Sisaria

²³ Kini yamehuə kape mobael minə a rokrən kin yamehuə kafan kiraru mini-pən tuk əriu mīmə, “Kimiru takravan mwəfugin nukwao kirik kape mobael minə. Mobael yamə mine kaseriwək əmə, iriə fam 200; mine mobael kape kwenhao minə iriə fam 200, mine mobael yamə mine kasəkwətə ye hos, iriə fam seventi. Taksor apnəpenə tuk nivənien apa Sisaria ye naen klok yenaiyu. ²⁴ Misor apnəpenə ye hos tiksīn kape Pol mə in tukramvən huvə muə tuk gavman a Filiks.”

²⁵ Kini yermaru kape mobael a rirai nəkwəkwə kirik mivəhsi-pən kimi yamehuə mir a miravən kimi gavman a. Nəkwəkwə a ramni mīmə,

²⁶ Filiks, yakamni “Rhuə” tuk ik. Ik yamehuə əfrah.

Yo Klodias Lisias, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimik.

²⁷ Kwən e Pol, nəmə Isrel kwənharəpətəkīn ta, ipakə əmə kishopni in. Mərig yo yimmərig nəvsəoyen kin mə in yemə Rom atuətuk, kini yimnhavən kimawə kafak mobael minə mharəhsi-ta in tuk əriə mhavəh mirəgh in. ²⁸ Yakmimə jakəm-ru mə rhawor e kamhani hah in. Kini yo yimikir mivən ye kaonsel kapəriə. ²⁹ Məm mə in rimiəhə norien nar hah kirik yame to rimhə tukun, uə yame tukvəhsi-pən in tukun ye kalabus. Kasəgkiar-əgkiar əmə tuk narəyən kapəriə. ³⁰ Mərig kwasig ikin, yimmərig nəvsəoyen kin mə nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni in, məkneikin, yimnher-pre kin kimik. Kini mini-pən tuk tikmīr minə kafan mə tukhauə mhani kapəriə nərigien tuk ik.

In əmə e nəgkiarinen kafak.

³¹ Mækneikin, mobael minæ kasor nækwai yermaru kape mobael. Yenpig, khakir Pol mhavæn miseriaji yerkwanu kirik kamni kimæ Antipatris. ³² Kani rikwamer kin, mobael minæ yamæ mine kisaiyu ye hos iriæ pisin æmæ khakir in mhavæn. Mærig mobael minæ tiksın kharerig mamhavæn imæriæ ikin. ³³ Kini iriæ a khakir in mhavæn apa Sisaria, kini mhavæhsipæn nækwækwæ a kimi gavman a Filiks, kini misæruhu-pæn Pol ye kwermın. ³⁴ Gavman a rævheikin nækwækwæ a maiyoh-pæn Pol mımæ, “?Ik yemæ hıæ?” Nıpig rærig mæ Pol rimatarhav a Silisia, ³⁵ rini-pæn mımæ, “Pæh khawhin tikmir minæ kafam tukhauæ eikin e, kini en, jakærig kafam, mækir.” Kini mini-pæn tuk kafan mobael minæ mæ tukhavæhsipæn Pol ye nimæ kape gavman kamni kimæ, “Nimæ ehua kape King Herod.” Mharaptæraekin in apaikin.

24

Pol rimnærer ye nımrı Filiks

¹ Nıpig kirikirip ruæ mivæn, kini hae pris a, Ananias, ræsoh prah iriæ namehuæ minæ tiksın kape næmæ Isrel, mine loea kirik nhagin e Tetalas, khauæ Sisaria. Khauæ, mhatærhav-pæ, misærer ye nımrı gavman a Filiks. Kini mamhani hah norien kape Pol. ² Misokræn kin Pol rivæn imæ, kini kwæn ai Tetalas ramni hah pæn Pol kimi Filiks, mamni mımæ, “Filiks, ik yamehuæ æfrah. Ik nakamkir tanæ kapætauwæ ye nırkunien huvæ kafam, ror pæn kitawæ kisaræ ye næmarınuyen ror tu. Ik nakamæruhu atuatuk nımrighien eikin e. ³ Nıpig fam, narmamæ m-fam rikiriæ ramagien tuk ik, masægnægin ik. ⁴ Yakpæh norkeikeiyen mæ jakoriah pik ik, jakægkiar kækæh æmæ, nakætaurig kin. ⁵ Kimawæ yakwæsæm ta mæ kwæn a Pol in yemæ has kirik. In nuknei norien has rıpsaah. Ramarkuraø ye tanæ minæ, mamor næmæ Isrel minæ kasotgoh kimi æriæ minæ. In yamehuæ kirik kape næhuakien eikuæ e kape yemæ Nasaret ai Yesu. ⁶ In mamarkut mæ tukror Nimæ Ehuæ kape Kughen ræmkimik ye nımrı Kughen. Mækneikin, kimawæ yakharaptæraekin. ⁷ Mærig yamehuæ kape mobael minæ e Lusias, rimivæhsi-ta ye kwermımawæ. Mher-pæ kin nægkiarien kimi tikmir minæ kafan mæ tukhauæ masæm ik.* ⁸ Kini tukmæ nakaiyoh-pæn Pol kin norien kafan, takæm mæ nægkiarien kapamawæ ræfrakis.” ⁹ Mækneikin næmæ Isrel kamharpin nægkiarien a, mamhani mhama, “Nægkiarien a in næfrakisien.”

¹⁰ Kini ai, gavman a ræwhan kapæn kapæ kin Pol mæ tukrægkiar. Kini Pol rimæ, “Yemehua. Yakirkun huvæ mæ newk rıpsaah ruauæ muavæn ta, nakamækir næmæ eikin e. Ror pæn, rikik ragien pik tuk nini-preyen norien kafak. ¹¹ Rımar æmæ tuk ik tuk næmien mæ nıpig twelef e ruauæ muavæn ta, yımnhaktæ fiak mivæn Jerusalem mæ jakæhuak. ¹² Næmæ Isrel a khapæh nisæmien mæ yakamotgoh kimawæ narmamæ tiksın ye nækwai Nimæ Ehuæ kape Kughen. Mhapæh nisæmien mæ yo yakamævi niehmaa kape narmamæ ye nækwai nim kape nofuginien minæ kape næmæ Isrel mine yerkwanu minæ. ¹³ Kini khapæh nıshajoun-atuatkien kimik mæ nægkiarien yame kamni irak ai taktækun in næfrakisien, meinai in neikwæyen. ¹⁴ Mærig yo yakamni-pre tuk ik mæ, yakikwasig kin Swatuk kape Yesu, yame næmæ Isrel kamhani mæ in næhuakien eikuæ, mærig yakamæhuak æfrah kimi Kughen kape kaha næmæ kapæmawæ. Kini yakamni næfrakisien min ye Loa kape Moses mine profet minæ fam min. ¹⁵ Kini yakamæruhu-pæn nærigien kafak kimi Kughen ræmhæn kin yame næmæ eikin e rikiriæ ramæsik, mæ Kughen tukror narmamæ yamæ mine kwænhamhæ-ta, tukhamragh min -iriæ yamæ mine kisatuatuk mine yamæ mine khapæh nisatuatkien. ¹⁶ Ror pæn, nıpig m-fam yakamarkut tuk norien narımnar yame ratuatk ye nımrı Kughen mine narmamæ.

¹⁷ “Newk rıpsaah ruauæ muavæn ta, yakuauæ e Jerusalem, mivæh mane mæ jakvæhsi-pæn kimi yavæn has minæ, mivæh min nımrı nar miragh minæ kape sakrefaes. ¹⁸ Næmæ Isrel e kımnhauæ misæm yo yakamæmir hanæ ye Nimæ Ehuæ kape Kughen, mamor sakrefaes tuk næspirien. Narmama khapæh nhapsaahyen kimawæ miriæ; notgohyen rıræk. ¹⁹ Ye nıpig a, næmæ Isrel tiksın yame kımnhatærhav Tarki masæmir ye nækwai Nimæ Ehuæ kape Kughen. Kini tukmæ kimæ tukni hah yo, iriæ atuatuk æmæ tukasækeikei mhuæ mhani-pre nægkiarien irak tuk ik. ²⁰ Uæ rhuvæ mæ narmamæ minæ e tukhani-ærhav-pre naha nhagin rahas yame kımısam irak ye nıpig yame yımnærer ye nımrı kaonsel. ²¹ Nægkiarien kirik rıræk irak, nar kirikianæ æmæ: Yımnærer yerkirıæ mokrapomh mımæ, ‘Kamærip yo ye nımrı mirh meinai yakamni næfrakisien mæ Kughen tukror narmamæ yamæ mine kwænhamhæ ta, tukhamragh min.’”

²² Kini gavman a Filiks, in ruirkun huvæ Swatuk kape Yesu, marar mætapig kin nækwætøyen mımæ, “Tukmæ yermaru kape mobael a Lisias ruæ, kini en, yo jakækir.” ²³ Kini marar mini-pæn tuk yamehuæ kape mobael yame ramarha tuk Pol mımæ, “Takamæm Pol, mærig takæta ye in minæ tiksın pæh khauæ mhavæhsipæn narımnar yame ramækwakwæ kin.”

24:5: Wok 17:6 **24:6:** Wok 21:28-30 * **24:7:** Keinein mæ Luk rimirai v. 7 uæ yarmæ rimirai, meinai ves 7 rıræk ye kopi akwas tiksın kape Nıutesteman. **24:15:** Jon 5:28-29 **24:18:** Wok 21:17-28 **24:21:** Wok 23:6 **24:22:** Wok 23:26

²⁴ Nīpig tiksın ruə mīvən, Filiks rikir piraovın kafan, Drusila, mirauə. Pian a in pian Isrel. Kını Filiks rini-pən tuk əriə mə tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kın nhatətəyen ye Yesu Kristo, in ramətərig kın. ²⁵ Kını Pol raməvhag kın narəyen yame ratuatuk, mine norien kape yermamə ramarmaru ye nārigien kafan mine norien kafan, mine nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran. Filiks rərig, migin pik, kını mīmə, “! Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən mın kın ik.” ²⁶ Rigin pawk kın nəgkiarien kape Pol, mərig rikin raməsik mə Pol tukrivəhsi-pən mane kirik kımın, pəh tukririsin in, ror pən, rokrən kın Pol nīpig ripsaah. Ruə, mawəgkiar iriu min.

²⁷ Newk kīraru ruə mīvən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kını yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mīvəh tamhekın. Mərig nīpig Filiks rəta ye gavman, in rīpəh Pol raməmır ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiriə ragien tukun.

25

Pol rini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nīmri Sisa

¹ Festas rīmivəh tamhek Filiks, kını nīpig kisısər ruə mīvən, kını Festas rītərhav Sisaria mīvən Jerusalem. ² Ikin a, jif pris mīnə mine namehuə mīnə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas, ³ misaiyoh-pən in mə tukrasitu irəriə mher-pə kın Pol apa Jerusalem. Iriə kımnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukasəmır ye swatuk maseito kın Pol ruə ye swatuk, kını kishopni. ⁴ Mərig Festas rīmə, “Pol raməmır ye kalabus apa Sisaria. Kını pəh nien mə tuktu, yakrərig mīvən apaikın. ⁵ Hapəh kapəmīə namehuə mīnə khakwasig kın yo. Tukmə kwən a rimmor nar hah əfrakis kirik, pəh iriə tukhani-pə nəgkiarien iran tuk yo apaikın.”

⁶ Kını Festas rarə apaikın mīpəh napitayen nīpig eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kın, rīvən mamkwətə apa ye nəkwai nīmə kape kot. Mīni-pən tuk əriə mə tukhakir Pol mhauə imə. ⁷ Nəmə Isrel yamə mine kımnhatərhav Jerusalem kasəmır mın, misərer rao rao kın Pol. Mamhani-hah pik in. Mərig khapəh nishajoun-atuatukien mə nəgkiarien yame kımnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.

⁸ Kını Pol rini kafan norien mīmə, “Yakpəh nakapirien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kını mīpəh noriahyen Nīmə Ehuə kape Kughen.”

⁹ Mərig Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kını raiyoh-pən Pol mīmə, “?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kın əriə kisəvsao kın norien kafam apaikın, kını yakəkir əmhen uə?”

¹⁰ Mərig Pol rīmə, “Yakamərər ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkir yo. Ik nakwīrkun-ta mə yo yakpəh nor-has-pənien kimi nəmə Isrel. ¹¹ Tukmə kasəm mə yimnkakapir loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Mərig tukmə nəgkiarien yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyen kın, rapəh natuatukien mə yermamə kirik tukrivəhsi-pən yo ye kwermiriə. Pəh yo yakərər ye nīmri Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

¹² Kını Festas rarər məgkiar kəskəh kimi namehuə tiksın kape kot. Kwasig ikın, rini-pən tuk Pol mīmə, “Nakmə takvən mərkər ye nīmri Sisa, nəmhen. !Nakirkun nīvənien məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³ Nīpig tiksın ruə mīvən, King Agripa mine kafan kakə Benis, iriu kīrauə Sisaria mə tukwəm Festas, mīrəni vi vi in. ¹⁴ Misarə nīpig tiksın, kını Festas raməvsao kimi king kın nəgkiarien yame kımnhani ye Pol. Mamni mīmə, “Kwən kirik e ramarə eikın e, yame yamehuə a Filiks rimməpəh in raməmır ye kalabus. ¹⁵ Kını nīpig yakvən apa Jerusalem, jif pris mīnə, mine namehuə kape nəmə Isrel kımnhani-hah-pə in kimi yo. Misaiyoh yo mə jakni-ərhav narpinien kafan. ¹⁶ Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mīmə, ‘Pəh nien mə norien en kapəmawə nəmə Rom mə kımawə jakseighan-pən apnapig əmə kın yermamə ye kwermir tikmır kafan mīnə. Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mīni atuatuk nəgkiarien yame kamhani iran.’ ¹⁷ Kwasig ikın, iriə khauə mhatərhav-pə eikın e, yakpəh niwhinien, mətərig kın nəgkiarien yame kamhani iran. Kəni rikwamir əmə kın, yimnəhita ye kot, mīni mīmə tukhakir Pol mhauə. ¹⁸ Məkneikın, tikmır kafan mīnə kishəkimter, kını rikir raməsik mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kirik. Mərig, nikam. Khapəh nhaniyen. ¹⁹ Iriə kimsəgkiar-əgkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mine yermamə kirik yame ruahmə ta, nhagin e Yesu. Pol rīmə yermamə ai in rīmamragh mın. ²⁰ Yakeinein mə jakhawor məkir narimnar mīnə a. Ror pən, yimnaiyoh-pən Pol mīmə, ‘?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kın əriə kisəvsao kın norien kafam apaikın, kını yakəkir əmhen uə?’ ²¹ Mərig Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kın in rīvən apa Rom kimi Sisa, pəh in tukrəkir. Ror pən yimīpəh Pol raməmır ye kalabus meriaji yakvəh nīpig tuk nher-pənien kın kimi Sisa.”

²² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mimə, “Yo min yakorkeikei mə jakərig nəgkiarinen kape kwən a.”

Kini Festas rimə, “Nəmhen. Tikianakwamer, nakətarig kin in.”

Pol rimnərer ye nimri King Agripa

²³ Kəni rikwamer kin, Agripa mine Benis kirauə ye kwən mhan yame kasor kot ikin. Kini namehuə yamə mine kasarmaru ye mobael minə, mine namehuə minə khapsaah kape yerkwanu a kimnhakwasig kin, masor norien ehuə minə kape nisaiyen Agripa mine Benis. Kini Festas rimə tukhakir Pol mhauə imə. ²⁴ Kini mimə, “King Agripa, mine kimia fam yamə mine naksəkwtə eikin e. Nakasəm kwən e yame nəmə Isrel eikin e mine nəmə Isrel apa Jerusalem min kamhani-hah-pə pik in tuk yo, misokran mhamə, ‘Ripəh natuatukien mə kwən e tukramragh.’ ²⁵ Mərig yakpəh nəmien nar kirik yame in rimnor mə in tukraməkeikei mīmə tukun. Mərig in raiyoh-pə yo mə tukrivən apa Rom mərer ye nimri Sisa, kini yimneighan kin mə jakher-pən kin apa Rom. ²⁶ Mərig nəgkiarinen iran rirkək mə to yakni-pən tuk Sisa. Ror pən, King Agripa, yakamərip in ye nimrim, mine ye nimri narmamə minə e, mə taksəm apu norien kafan, mə tukasəm nəgkiarinen kirik yame jakwəhsi-pən kimi Sisa. ²⁷ Yakamərig mə tukmə kiraptəra kin yermamə kirik, mərig kipəh nini-atuatukien nəgkiarinen iran, ripəh natuatukien mə tuksher-pən kin in kimi Sisa.”

26

Pol raməgkiar ye nimri yermaru a King Agripa

¹ Kini Agripa rini-pən tuk Pol mimə, “Taktəkun ai, nakirkun niniyen nikar nəgkiarinen yame kamni iram.”

Kini Pol rini-əhu əria mə tukhapim, mamni-ərhav nikar nəgkiarinen mimə, ² “King Agripa. Ririk ragien pik mə yakamərer ye nimrim ai taktəkun, mə jakni atuutuk nəgkiarinen yame kamhani irak, ³ meinai ik nakirkun huvə narəyen kapəməwə nəmə Isrel mine narimnar yame kamotgoh tukun. Ror pən, yakmə jakaiyoh mə nərgien kafam tukrapomh tuk nərgien nəgkiarinen kafak.

⁴ “Nəmə Isrel kharkun huvə norien kafak, ririkakun ye nipig yimnarkəskəh hanə, mamarə kimawə narimnə imak ikin, muə meriaji-pə nipig yimnamarə Jerusalem. ⁵ Kwənharkun ta yo tu, kini tukmə rikiria ragien, kharkun nhani-ərhayen mhamə yo Farisi kirik, ririkakun ye nəksəkəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun. Kimawə Farisi minə, yaksəri-pən huvə loa kape nahuakien kapəməwə, rapita narmamə minə tiksən. ⁶ Kini taktəkun ai yakamərer ye nimri mirh meinai yo yakaməruəhu nərgien kafak ye nəgkiarinen yame Kughen rimnor kupən kimi kaha minə kapəməwə. ⁷ Yenpig mine yeraan, kwənərus twelef kapəməwə minə kasəhuak kimi Kughen miseito kin nəgkiarinen a kape Kughen tukritərhav-pə. King Agripa, meinai yakaməruəhu məkneikin nərgien kafak, nəmə Isrel a kamhani hah yo. ⁸ !Kimiə! ? Rhawor rəutən pik tuk əmia tuk niniyen nəfrakisien mə Kughen rirkun norien yermamə yame rimamhə rimragh min? ⁹ Apa kupən, yo min yimnən mə ratuutuk tuk norien narimnar mətapig kin nhag yemə Nasaret a Yesu. ¹⁰ In e norien kafak yame yimnor apa Jerusalem. Jif pris minə kwənhavəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən məhi-pən narmamə khapsaah kape Kughen khavən ye kalabus. Kini nipig kisakir əria mə tukhamhə, yo min yakamni mə tukuh əria. ¹¹ Nipig rehuə yimnarkuraə ye niməhuak minə kape nəmə Isrel mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə, mamarkut mə jakarar ye nərgien kapəria, mə jakor əria khani hah Yesu. Yimnaməməkin pik əria, mivən min apa yerkwanu isok minə mə jakuh min əria apaikin.”

Pol raməvsao kin in mə rimauə mirkun Yesu Kristo

(Wok 9:1-19; 22:6-16)

¹² Kini Pol rimə, “Mərig nipig kirik, yimavən min apa Damaskes mə jakor min norien a. Jif pris minə kwənhawəhs-ipə nehuəyen kimi yo mə jakvən apaikin, mhani skai-pə min tuk yo mə jakaməkeikei mivən mor məkna. ¹³ King Agripa, ye nipig a, yerkwaiha, yimnaməriwak ye swatuk, məm nikhakien kirik ye napuə rəsia-pen yo mine kafak narmamə minə. Nikhakien a raməsia pik rapita mirh. ¹⁴ Kini kimawə m-fam yakhamir ye swatuk. Kini yakərig nəgkiarinen kirik ye nəgkiarinen kape nəmə Isrel ramni mimə, ‘Sol. Sol. ?Rhawor nakamor rahas pə məkneikin kimi Yo? Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakamhen kin kau yame tukmə khai kin nai esrə, kini ruh nai a rirerig-pən, məhi atuk əmə min in.’

¹⁵ “Kini yakaiyoh-pən in mimə, ‘?Yermaru, Ik pa en?’ Kini Yesu Yermaru rimə, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo. ¹⁶ Mərig takhekimter mərer. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeikei mivən mini-ərhav nar e

nimməm ai taktəkun kimi narmamə, mine narimmnar yame jakhajoun ik kin. ¹⁷ Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermi nəmə Isrel, mine ye kwermi nəmə tanə pisin pisin minə. Jakhər-pən kin ik takvən mini-ərhav-pən Yo tuk əriə. ¹⁸ Takaməkeikei məhitə ye nirkunien kapəriə, pəh kisarar ye nərigien kapəriə, misəta ye nəpignapien, mhauə ye nikhakien. Kini misəta ye kwermi Setan, mhauə tuk Kughen, pəh tukhani nəfrakisien irak, pəh Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə, kasarə iriə narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə.’”

¹⁹ Kini Pol rirpən mīmə, “King Agripa, yo yakamor narimmnar yamə mine Kughen ramor kimi yo ye nəmrərhavyen a. ²⁰ Yimavən məkupən tuk nəmə Damaskes, kwasig ikin yimavən tuk nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə tanə pisin pisin minə, maməvhag kimi əriə mə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mhauə tuk Kughen. Mə narmamə tuksam norien kapəriə, kharkun mə kwasarar əfrakis ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ²¹ Ror pən, nipiğ yimmaməmīr ye Nimə Ehuə kape Kughen, nəmə Isrel kisarar mhauə mharaptərəkīn yo, misarkut mə tukshopni yo. ²² Mərig Kughen ramasitu irak ye nipiğ fam meriaji-pə ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nimri narmamə kimi namehuə minə mine narmamə apnapig minə. Nəgkiarien yame yakamni in əmə min e profet minə mine Moses kimnhani-ərhav apa kupən mhamə tukruə. Kimnhani mhamə, ²³ Kristo a tukraməkeikei mamərig rahas ye nīpran, mivən, mīmħ. Kini meinai in tukrəkupən mamragh min ye nīmħayen, in tukrhajoun nikhakien kimi nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə minə.’”

(Aesea 42:6; 49:6)

²⁴ Pol raməgkiar hanə, kini Festas rīraptərəkīn nəgkiarien kafan, marar mokrən apomh mīmə, “!Pol! Ik nakamenoeno en! Nimmor pik skul en mor kapəm kapə ramenə-eno.”

²⁵ Mərig Pol rini-pən tukun mīmə, “Yamehuə kafak. Yakpəh neno-enoyen. Nəgkiarien yame mine yakamni kisatuatuk əmə, kini misəfrakis. ²⁶ Yakamətgah tuk nəgkiarien kimi King Agripa, meinai yakirkun mə in ruərkun-ta narimmnar minə a. In rimivəh fam nəgkiarien minə a. Pəh nien mə nar kirik yame kimnor kerkwaig kin. ²⁷ King, ?ik nakamni nəfrakisien ye nəgkiarien kape profet minə uə? Yakirkun mə ik nakamni nəfrakisien irəriə.”

²⁸ Mərig King Agripa rarar mini-pən tuk Pol mīmə, “!Ei! ?ik nakamarkut kimi yo ye nipiğ kwakwə e mə takvi yo yakuə Kristin uə?”

²⁹ Mərig Pol rini-pən tukun mīmə, “Nar apnapig mə nipiğ kwakwə uə nipiğ apomh, mərig yo yakaməhuak kimi Kughen mə pəh nien mə ik pisin əmə, mərig kimiə m-fam yamə mine nakasətərig kin nəgkiarien kafak ai taktəkun, taksor rəmhen kin yo ye narimmnar fam. Mərig jen əmə, yakpəh norkeikeiyen mə tikarkwəji əmiə kin jen rəmhen kin yame kimnor irak.”

³⁰ Pol ragkiar fam, kini King Agripa mine Festas mine Benis mine narmamə yamə mine kasəkwətə iriə miriə, kisarar, ³¹ mhatarhəv mhani tuk əriə minə mhamə, “Kwən a rīpəh norien nar has kirik mə to rimħə tukun, uə tukvəhsi-pən in ye kalabus tukun.”

³² Kini King Agripa rini-pən tuk Festas mīmə, “Ripi mə kwən a rīpīpəh nīpini-yen mə tukrərer ye nimri Sisa, kīpīharisin in ai taktəkun.”

27

Pol ritərhav Sisaria, mivən Rom

¹ Kini kimīni ta mə jakhavən apa Rom, * kimikīr Pol mine narmamə tiksin min yamə mine kwərapətərəkīn-ta əriə, kīvəhsi-pən əriə ye kwermi yamehuə kape mobael minə kirik, nhagin e Julias. Kafan e mobael minə kamni kimə, “Mobael kape Sisa.” ² Rao kirik rimatərhav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpenə mə tukrivən mivhiak apa yerkwanu minə Tarki ipakə tuk nikar-kar tahik. Kini yimmhavən ye rao a mhavirə. Kini yemə Masedonia kirik rimikwasig kin əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

³ Kəni rikwamer kin, yimmhavhiak min apa Saedon. Kini Julias a, rimnor huvə pən kimi Pol, kini meighaan kin mə tukrivhiak məm in minə tiksin apaikin, mə iriə tuksasitu iran. ⁴ Kini ai yimisarar, mhatarhəv min mhavirə. Yimmharəhpikīn nīmətag, kini mhakurao-pən ye tanə a Saepiras, mhavən ye tahik yame rəmərīnu. ⁵ Yimmhakurao-pən irua ye tanə mir a Silisia mine Pamfilia, kini mhavhiak apa yerkwanu a Maera ye provins a Lisia. ⁶ Ikin aikin a, yamehuə kape mobael minə rimməm rao kirik yame rimatərhav apa yerkwanu a Aleksandria, mamvən apa Rom†. Kini rīvəhsi-pən əmawə ye rao a. ⁷ Kini yakhavirə min, mərig nipiğ fam rao a ramaiyu mar, nipiğ rehuə ramarkut pik tuk nivhiakien ipakə tuk yerkwanu a Nidas. Aikin a, nīmətag rehuə pik, mamətapig kin əmawə, yimiseinein nhavhiakien. Aikin, yimisarar, misaiyu mhavən ye tanə a Krit. Misaiyu, mhakurao ye kwənmhaan a Salmone, misaiyu pirə ye nikarīn pən. ⁸ Yimvsaiyu ipakə tuk nikar-kar tahik;

26:18: Aes 42:16; Efes 2:2; Kol 1:13

26:23: Luk 24:44-47; 1 Kor 15:20

* 27:1: Rom in yerkwanu ehue kirik apa

tanə a Itali. 27:2: Wok 19:29

† 27:6: Nəgkiarien kape Girs ramni ma rao a ramvən apa ye provins Itali. Rom in

yerkwanu kirik ye provins Itali.

yimisarkut pik, mærig yakhavhiak ikin kirik kamni kimæ “Ikin ræmærinu ikin,” yame ipakæ tuk yerkwanu a Lasea.

⁹ Kimawæ yimisoriah nipig ripsaah, kini nipig kape tahik ramæsæsao iran ruauæ ipakæ.[‡] Kini Pol ramor kwirig kimi narmamæ minæ mimæ, ¹⁰ “Yo minæ tiksın. Yakæm yakirkun mæ tukmæ kitawæ khaviræ pik, nimætag ehuæ ravæn, rao tukræmæteih, rao minæ narmamæ minæ narimnar tuksmnım.” ¹¹ Mærig yamehuæ kape mobael minæ ripæh nætærig-pikien kin Pol, mamætærig æmæ kin kapten kape rao mine yermamæ e kafan a rao. ¹² Kini nikar-kar tahik a, rahas tuk nivhiakien aikin ye nipig kape nimætag. Ror pæn, iriæ khapsaah khamæ kimawæ jakhaviræ mamhavæn misarkut tuk nivhiakien apa tanæ a Krit. Kwænmhān kirik aikin ræmærinu ikin, kamni kimæ Finiks. Næpag nımri tanæ a ramor nækwān kīraru ye tahik rimnivhiak ikin: Kirik rivaag-pæn ye nikarin pihiu ikin; kirik rivaag-pæn ye nikarin prah ikin.

Nimætag ehuæ ruh æriæ

¹³ Kini nimætag kirik risi-pihiu mamavæn, ripæh nehæ-pikien. Kini kisæm, khamæ tukseri-pæn nærigien kapæriæ, mhavi haktæ angka, mhaviræ misaiyu ipakæ tuk nikar-kar tahik apa Krit. ¹⁴ Kini ripæh norien tu, nimætag ehuæ kirik ravæn. Nimætag a kamni kimæ, “Notis.” Nimætag a risi-flak ¹⁵ miræh æmawæ, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen miræhpikien nimætag. Yaksæpæh, misæra ye nimætag riræh æmawæ mivæn. ¹⁶ Kini yimnhakuroa ye kwaji tanæ a kamni kimæ Kaoda, ye nikarin pihiu. Aikin a yimisærkwaig kækæh, misarkut pik tuk nhavi-tærækinien kwaji bot kape rao ehuæ a, ¹⁷ mærig narmamæ kape rao minæ kisarkut pik, mharæh-si haktæ kwaji bot a ye nækwai rao ehuæ, mharæh næræus, miseiwaiyu-pæn ye nækwai rao ehuæ a apa ye tanæ, mharkwæji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruæ ye tanæ a Sirtis, tahik ripæh nænmimien. Khamæ ta-mæ rao tukriræhpikien nipakir. Ror pæn, kharæhsi-æhu sel kape rao, mhapæh nimætag ramræh æmæ rao mamvæn. ¹⁸ Kæni rikwamer kin, nimætag rimoh pik æmawæ, yimisærakikin-pæn narimnar yamæ mine rao rampik ye nækwai tahik. ¹⁹ Kæni rikwamer min kin, kimsærakikin narimnar kape rao ræmhen kin næræus minæ ye nækwai tahik. ²⁰ Kini nimætag a rimnamavæn nipig ripsaah, mipæh norien infamien. Yimnhapæh nisæmien mirh. Mine yenaiyu minæ, yimnhapæh nisæmien kæmhau minæ. Kini kimawæ yaksærig yakhamæ to yakhapæh nhamraghien.

²¹ Ye nipig a, kimawæ fam yimnhapæh nisæviginien nipig ripsaah, kini Pol rimnærer ye nımrimawæ mimæ, “Yo minæ tiksın. To nakpisærig nægkiarien kafak misækupæn, kini mipihapæh nisæpæhyen tanæ a Krit, to kipihapæh nisæræyen ye nahasien e. Narimnar ye nækwai rao to rıpiamswın huvæ æmæ. ²² Mærig taktakun ai yakamni-pre tuk æmiæ mimæ rikimæ tukrihuvæ æmæ. To kitawæ kirik ripæh nimhøyen. Rao æmæ e tukrahas. ²³ Samru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakamæhuak kimin, rimnher-pæ kin agelo kirik kafan rimauæ mæm yo ²⁴ kamni-pæ tuk yo mimæ, ‘Pol, takpæh niginien. Takamækeikei mivæn mærer ye nımri Sisa. Kughen, rikin ragien mæ tukrivæh miragh narmamæ fam yamæ minæ kasaræ kimæ miriæ ye nækwai rao, meinai In rhuvæ pik.’”

²⁵ Kini Pol rimæ, “Yo minæ tiksın, takhapæh nhaginien. Yo yakamni næfrakisien ye Kughen mimæ, narimnar yamæ mine agelo a rimini tukror næfrakisien kin. ²⁶ Mærig kupæn ikin, nimætag tukramækeikei miræh rao kapætawæ nivhiak ye tanæ kirik, mæwhan-pæn ye nikar-kar tahik.”

Kimnhavhiak ye tanæ kirik

²⁷ Yimisara ye nahasien a miseriaji nipig fotin, nimætag ramræh rao ye tahik a kamni kimæ “Mediterenian.”[§] Kini yenpig æru, narmamæ kape rao minæ khamæ ta-mæ rao ravhiak ipakæ tuk nikar-kar tahik. ²⁸ Kimnharuk-pæn nar kirik yame ripam ye næræus misarkwæhu kin ye nækwai tahik mæ tuksm-ru mæ rænmım uæ rætæpeikæ. Kini misæm mæ rænmım ræmhen kin toti seven meta. Misaiyu kækæh, misæm mæ rænmım ræmhen kin twenti eit meta. ²⁹ Kini kimnhagin pik, mhama rao a tukriræhpikien kapier. Kini kharæh angka iriæ kuas, misarkwæhu kin apa ye kwasig ye rao. Kini masæhuak kimi kapæriæ kughen minæ mæ tukriraan aihuaa æmæ. ³⁰ Kini narmamæ kape rao minæ kisarkut mæ tuksap ta kin rao ehuæ a. Knımnhavi kwaji bot reiwiayu, maseikua mhamæ tukhavæn æmæ misarkwæhu kin angka tiksın apa kupæn ye rao ehuæ. ³¹ Mærig Pol rini-pæn tuk yamehuæ kape mobael minæ mine mobael kafan minæ mimæ, “Tukmæ narmamæ minæ a khapæh nisæmirien ye nækwai rao ehuæ e, Kughen tukripæh nivæh-miraghien ætawæ.” ³² Ror pæn, mobael minæ kimnhavæn misæræru næræus ye kwaji bot a, rimavæn mirkæk.

[‡] 27:9: Nægkiarien kape Gris ramni mæ, “Yakvæsapita nipig kape næviginien ehuæ e kamni kimæ, ‘Yom Kipir.’” (Nıpran rima, “Nıpig kape niviyen nıta, pæh Kughen tukrivæhsita narpınien kape tvæhaga hah.”) Kiræptærækin næviginien ehuæ a ye makua e Oktoba. Kwasig ikin ye næviginien a, nipig kape nimætag. 27:24: Wok 23:11 27:26: Wok 28:1 § 27:27: Tahik a, nhag pisin e kimæ “Adriatik.”

³³ Ipakə əmə riraan, kini Pol raməkeikei kimi əriə mīmə tukasəkeikei misəvigin. Mamni mīmə, “Nipig fotin ruauə ta muavən, kimiə nakamhagin pik, misatuakəm, masəpəh nəviginien.” ³⁴ Ror pən yakaməkeikei kimi əriə m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei misəvigin. Meinai in a nimirəghien kapəmia. !Səvigin! To kimiə kirik rīpəh nīmḥəyən.” ³⁵ Pol rīmnaḡkiar ta, kini mīrəh nīpar bred ye nīmriə, mīni vi vi Kughen tukun. Makapir, mən. ³⁶ Kini nərigien kapəriə rhuvə mīn, khavən misəvigin. ³⁷ Kimawə m-fam tu handred seventy sikis ye nəkwai rao a. ³⁸ Kimiəsəvigin rəmhen, kini mhavən, mhəpik ye rhav bag flaoa* yamə mīnə e kamhaswin ye nəkwai rao, misarak-ərhav kin ye nəkwai tahik, mhamə rao tukrəruvəruvə mīn.

Rao rinahas

³⁹ Kini ruəraan, narmamə kape rao mīnə kisəm mə yakwənhavhiak ye tanə kirik. Mərig kiseinein mə hiə. Kini kisəm nikar-kar tahik kirik, nīpakir in əmə in əmə. Kini kisərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikin. ⁴⁰ Kini khavən misəruə rəruəs ye angka mīnə a kisənim. Kini mharisin ta nəruəs yamə mīnə kimnərkis ətəra kin nīveiyə ehua kin. Kini mhavi haktə sel apa kupən, mə nīmətag tukrīrəh rao mīvən mivhiak. ⁴¹ Mərig in aikin a, tahik rīpəh nənimien ikin, kini kupen ye rao rīmīrəhpikin nīpakir, meinein nīkiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

⁴² Kini mobael mīnə khapəh nisorkeikeiyen mə narmamə yamə mīnə kimipik-pən əriə ye kalabus tukseiai misap, kini masərer matuk mə tukshopni-hopni əriə. ⁴³ Mərig yamehua kape mobael mīnə rorkeikei mə tukrīvəh mīrəgh Pol, kini mīni-əhu nərigien kape mobael mīnə. Kini mīni-pən tuk narmamə yamə mīnə kharkun neaiyen mə tuksekupən mhaviəviə miseiai mhavhiak. ⁴⁴ Kini mīni-pən tuk narmamə tiksin aikin mīmə tukharəh nīpar-par nai yamə mīnə tahik rīmnaḡkiar-ta ye rao, miseiai kin. Ror pən kimawə fam yimnhavhiak, misarə huə.

28

Pol raməmir apa Molta

¹ Yimnavhiak, misarə huə, misərig mə tanə a kamni kimə Molta. ² Kini narmamə aikin a kimisor rhuvə-pə pik kimi əmawə. Nəhig ramip hana, nokieyen rehua, mərig iriə kimisher nap kirik mə jaksərkəp kin, misarha huə tuk əmawə. ³ Mərig Pol rərao-pən mampik nai misə mamərakə-pən kin ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmir yerki nai misə mīnə a. Nap rərag, snek ai rītərhav məs kwermi Pol. ⁴ Nəmə aikin kimisəm snek a ramaker-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə mīnə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rīnapita pawk tahik əsəso, mərig kughen mīnə khapəh nisatayen iran mə tukramragh.” ⁵ Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermīn kini snek a rier ta mīmīr-pən apa ye nap, mīpəh noriahyen Pol. ⁶ Kini nəmə aikin khamə ta mə kwermi Pol tikrəs, uə Pol tukrēwaiyu məwhan mīmḥə. Khawhin ror tu, mərig kisəm mə nar kirik rīpəh norien Pol, kini kisərar ye nərigien kapəriə mhamə, “In kughen kirik.”

⁷ Yimisəmir ipakə tuk imei yamehua kape tanə a, nhagin e Publias. Kini yamehua a ror rhuvə-pə kimi əmawə. Mikir əmawə mīvən ye nəkwai nīmə kafan. In məm vi vi əmawə nīpig kisisə. ⁸ Mərig ye nīpig a, rīm yamehua a ramhə, mamapir əmə ye kafan nikaokao. Ramokiei-okie, mamaiyu kin nitə. Kini Pol rauru-pən ye kwənmhan kape kwən ai, mərəhu-pən kwermīn iran məhuak-pən iran, mor huə in. ⁹ Kwasig ikin, narmamə tiksin kamhamhə ye tanə a khauə tukun, kini Pol rəhuak-pən iriə, kisəsanin. ¹⁰ Kini iriə khavəhsi-pə narimnar rīpsaah kimi əmawə. Nīpig yimisə arnəpənə tuk nītərhavyen aikin, iriə kimnhavəhsi-pə narimnar fam yame yaksorkeikei tuk nəriwəkin kapəmawə.

Pol rītərhav Molta mīvən Rom

¹¹ Kimawə yimisə makuə kisisə ye tanə a. Kini rao kirik raməmir aikin. Kupan, rīmatərhav apa Aleksandria, muə, mamerkwaig aikin ye nīpig kape nīmətag. Rao a, kamni kimə “Kwajikovə kiraru mir mir mir* kape kughen a Sus.” Kini yakhavən iran mhavira. ¹² Yakhavhiak ye yerkwənu a kamni kimə Saerakus. Misarə apakin nīpig kisisə. ¹³ Mhatərhav, misaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwənu a kamni kimə Rejiam. Kəni rikwamer kin, nīmətag kirik rīsi-pīhiu, mīrəh rao yakhavhira. Kəni rikwamer kin, yakhavhiak ye yerkwənu a kamni kimə Puteoli. ¹⁴ Aikin a, yaksəm nəməhuak tiksin. Kini iriə kisaiyoh-pə əmawə mə jaksarə kimawə mīriə kape nəhuakien kirikianə. Kwasig ikin, yaksəriwak, mhavən Rom. ¹⁵ Kini nəməhuak mīnə apa Rom kisərig nəvsaoyen kin əmawə, kini khatərhav mhaue mə tuk səm əmawə. Khauə misəriaji yerkwənu mir a Apias Maket,

* 27:38: Nəḡkiariyen kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kin flaoa, kon, mīnə wit. 28:2: 2 Kor 11:27 28:5: Mak 16:18 28:6: Wok 14:11 * 28:11: Kwajikovə mir a mir mir kape kughen a Seus nhagriū e Kastor mīnə Poliks.

mīne Tri Hotel. Pol rəm əriə aikin, mīni vi vi Kughen tukun. Kini rikin ramərinu mīn.
¹⁶Yakhavən, mhatərhav-pən Rom, gavman reighan kin Pol mə tukramarə pisin əmə ye nīmə
 kirik; mobael kirik ramarha tukun.

Pol raməvhag kimi narmamə apa Rom

¹⁷ Nipig kisisər ruə mivən, Pol rokrən kin namehuə kape nəmə Isrel, mə tukhauə
 misəkwətə. Khauə misofugin, in rini-pən tuk əriə mīmə, “Yo mīnə tiksīn. Yakpəh noriahyen
 ətawə kirik, mīpəh noriahyen narəyen kapətawə yame kaha mīnə kapətawə kimisərəhu
 kupən. Mərig kiraptərəkīn yo apa Jerusalem, kīvəhsi-pən yo ye kwermi nəmə Rom. ¹⁸ Iriə
 kisəm əpu norien kafak, mhəpəh nisəmien mə yimnor nar kirik yame ratuatuk mə jakmhə
 tukun. Mhamə natukharisin yo, ¹⁹ mərig nəmə Isrel khəpəh nisorkeikeiyen. Ror məknakin,
 rikik ramuh mə jakaməkeikei muə mərəy ye nīmri Sisa, pəh in rəkir yo. Mərig yo jakpəh nini-
 hahyen ətawə kirik. ²⁰ Ror pən, yimnokrən kin əmiə mə takhauə misəm yo, mə jakəgkiar
 kəskəh kimi əmiə. Kimirkwəji yo kin jen meinai yakamərəhu kafak nərigien ye Kristo e
 yame kitawə nəmə Isrel khamə tukrivəh miragh ətawə.”

²¹ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhəpəh nhəvəhyen nəkwəkwə iran kirik,
 yame rimasi-pən Judia. Mine kimawə kirik rirkək yame rimatərhav Judia mivəh nəvsəoyen
 kin ik muə, uə yame ramni-hah ik. ²² Mərig yaksorkeikei mə jaksərig nərigien kafam. Meinai
 yakharkun mə ikin mīnə fam narmamə kamhāni hah nəhuakien kafam.”

²³ Aikin, narmamə mīnə a iriə Pol kisərəhu nipig kirik. Ye nipig a, narmamə khəpsaah
 khauə misəm in apa iman ikin. Yenpig-ənpig meriaji yenaiyu, Pol rinməvhag kimi əriə,
 mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhəprai Loa kape Moses mīnə nəkwəkwə
 kape profet mīnə mə tukhāni nəfrakisīen ye Yesu. ²⁴ Iriə tiksīn kisərig nəgkiarien kafan,
 mhāni nəfrakisīen iran. Mərig tiksīn kisəpəh. ²⁵ Kini misotgoh kimi əriə mīnə, mhamə
 tuksətə ye Pol. Mərig kwasig ikin kisətə iran, Pol rini nəgkiarien infamien tuk əriə
 mīmə, “Nəgkiarien yame Nanmīn kape Kughen rīmivəhsi-pən kimi profet a Aesə mə
 tukrinīərhav kimi riptawə mīnə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rīmīni-pən tukun mīmə,

²⁶ “Yuvən mīni-ərhav tuk narmamə mīnə a mə yo Kughen yakamni mīmə,

“To nakasarha-kin misarha-kin pawk, mərig to nakhəpəh nisəmien nīpran.

Kimi to naksərig pawk, mhəpəh nharkunien.

²⁷ Tuksor məknakin meinai kapəriə kapə riskai pik,

Kamhəsisigin nīmətirgiriə, misəpīr yeru.

Ror pən, to khəpəh nisəmien Yo,

mhəpəh nisərigien Yo

mhəpəh nharkunien Yo

mhəpəh nisararien ye nərigien kapəriə mə jakor huvə əriə.” ’ ’ (Aes 6:9-10)

²⁸ Kini Pol ramni mamrīrpin mīmə, “Takasəkeikei mharkun mhamə nəgkiarien kape
 swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, Kughen rīmivəhsi-pən kimi nar-
 mamə pəh nien mə nəmə Isrel. !Iriə a tuksətərig kin!” ²⁹ Pol rəgkiar fam, kini nəmə Isrel
 khətərhav, nərigien kapəriə rəwhai. Kini kisotgoh pik kimi əriə mīnə tukun.†

³⁰ Pol ramarə ye nīmə a yame kamərok, kape newk kiraru. Morkeikei mīn narmamə
 yamə mine khauə misəm in. ³¹ In rətgha tuk nini-ərhavyen narmaruyen kape Kughen mīnə
 nhəjounien narmamə kin Yesu Kristo Yermaru, mīpəh nīpəhyen.

Rom Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Rom Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa taon ehua e Rom.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksin yame niməhuak minə kimnhavəh-si-pən kimin kape yavən has minə. Ye niməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tuksakupan mhar kun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavəhyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrini-ərhav swatuk atuutuk kape Kughen kape nivəh-miraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye niməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə iriə

¹ Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimnokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mīrpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan. ² Nəvsaoyen Huvə e, in rimirpen ta kimi ətawə kupan mini-pən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen. ³⁻⁴ Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. In rimauə yermamə kirik ye kwənərəus kape King Deved. Kini Kughen rimnhajoun mə in Tini atuutuk nipig rimivəh miragh in ye niməhyen kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhakə. ⁵ Kristo rimivəhsi-pə nihuvəyən mīrpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfraksien iran, kini masor nəkwəkwə. ⁶ Kini kimia min, Kughen rimnokrən kin əmia mə kimia kape Yesu Kristo.

⁷ Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmia fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmia, kini mokrən kin əmia mə kafan minə.

Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyən mine nəmərinuyen kimia əmia.

Pol rimnorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom

⁸ Nar yame yakmə jakakupan mini-pre tuk əmia, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmia m-fam meinai narmamə m-fam ye tanimtanə kimisərig nəvsaoyen kin nhatətəyən kapəmia. ⁹ Yakamor pik wok yerik minə-fam tuk nini-ərhavən nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nipig m-fam yakaməhuak tuk əmia. ¹⁰ Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrah, In tukrəhitə ye swatuk kirik mə jakurə məm əmia. ¹¹ Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmia mivəhsi-pre nihuvəyən kirik kape Nanmin kape Kughen kimi əmia mə taksərər tim tim. ¹² Niprai nəgkiarien e ramni mə nhatətəyən kapəmia rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatətəyən rirkun nasitu-min-ien irəmia.

¹³ Piak minə mine nowinik minə, rhuva mə takharkun mə nipig ripsaah, kafak nətarigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmia. Mərig nipig m-fam narimnar tiksin kasətapig kin yo tuk nurəyən. Yakorkeikei mə kafak wok tukrikuə ye nimraghien kapəmia, rəmhen kin yame rimnor kwənkwan ye nimraghien kape nəmə kantri pisin minə tiksin. ¹⁴ Nipig m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi narmamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətəwao. ¹⁵ Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmia minə en Rom.

¹⁶ Yakaməgkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə minə fam yamə mine kishatəta iran. Rimnəkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mīpiuə tuk nəmə kantri minə tiksin. ¹⁷ Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mimə tukhauə misatuutuk ye nimri Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyən kapətawə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimri Kughen,
tukhashatətə iran mamharpin.”

(Hab 2:4)

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam

¹⁸ Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətapig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə. ¹⁹ Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rimnor əpu In kimi narmamə m-fam. ²⁰ To narmamə khapəh nisəm-atuatukien Kughen kin nimririə. Mərig rimirikakun ye nipig In rimnor neai mine nimoptanə mine narimnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narimnar fam yame In rimnor kin nimririə. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rikun niniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.

²¹ Ror məkneikın meinai nar apnapig iriə kimnharkun Kughen kwənmopin, mərig kimnhapəh nhasiayen In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narimnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rimnamətawao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəmır əmə ye nəpignapien. ²² Nar apnapig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao, ²³ kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen yame In yerpig; kini to ripəh nimhəyen; minharikakun minasəhuak kimi nanmi nar yamə mine kamhasigovin əmə narmamə yame tukasəkeiki mhaməhə tuk əpig kirik, mine nanmi nar yamə mine kamhasigovin min man minə mine nar miragh yamə mine kasəriwək mine yamə mine kaserko.

²⁴ Tuk nar ai, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeiki mə tuksor ye nıprairiə. Rimnəpəh əriə kini iriə kimisor norien has ye nıprairiə yame ror naurisien. ²⁵ Kimisəpəh nəfrakisien kape Kughen mharaptərəkin neikuəyen kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen mhasiai masəhuak əmə kimi narimnar yame In rimnor. Mərig pəh kitawə tukhani-vi vi Kughen ye nipig m-fam kape rerin. Amen.

²⁶ Narmamə kimisəpəh Kughen, In rimnəpəh əriə, meighaan kin əriə mə tuksəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeiki mə tuksor ye nıprairiə yame ror əmə naurisien. Nar apnapig nıpiraovin minə, mərig iriə kimisəpəh nəri-pənien kapəriə narman minə, masapir atuk pən tuk əriə minə; kini norien e ror pisin ye yame Kughen rimnəpəhu. ²⁷ Kini ye norien rikirianə əmə min, narman minə kimisəpəh nıpiraovin kapəriə minə, misorkeiki pik narman pisin minə. Masapir-pən atuk tuk əriə minə yame ror naurisien. Kini Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

²⁸ Kini nar kirik min. Iriə kimnhapəh nisorkeikiyen mə tukharkun Kughen, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə tuk nərigien kapəriə mə tukmahəvən, tukhapəh nharkunien nar kirik mə rhuvə uə rahas; meighaan kin əriə mə tuksor nar yame ripəh nəmhenien.

²⁹ Rikiriə rukwar kin norien has pisin pisin minə fam, mine norien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kini iriə kasəptig kin nar, masarha-kin swatuk tuk noriahyen narmamə. Kini rikiriə rukwar kin norien has mine: iriə kasor jalus, iriə yhopni yermamə minə; iriə kasor narimnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə minə; iriə kasor ahas-pən kimi narmamə; mamhani nikar narmamə; ³⁰ mamhani hah narmamə; masəmakin Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəgiar ausit; masarha-kin swatuk tuk norien təvhagə has yamə mine narmamə khapəh hanə nharkunien. Masəsik nəkwai tatə mine mama. ³¹ Iriə, nirkunien rikək; kamhani mə tuksor nar kirik mhapəh nisorien. Norkeikiyen kapəriə rikək. Rikiriə ripəh nehuəyen tuk narmamə. ³² Iriə kharkun pawk nagkiarinen atuatuk kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mine kasor norien has minə e tukasəkeiki mhaməhə, mərig iriə kasəkeiki ye norien has minə a; kini masor norien has rapita. In e rikiriə ragien tuk narmamə minə tiksin yamə mine kasor min norien has minə a, kini masəkeiki kimi narmamə mə tukasor.

2

Kughen tukrəpəhu narpinien tuk təvhagə hah

¹ Kimiə nakamhani mhamə Kughen tukraməkeiki mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien hah. Kini mərig kimiə min, nakasor norien hah; ror pən, narpinien yame kimiə nakamhani, Kughen tukraməkeiki mivəh-si-pre min kimi əmiə, kini ripəh nəmhenien mə kimiə taksəkir norien kape narmamə. ² Kitawə kharkun mə nipig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has yamə

mine yimni ta, kafan nækirien in ratuatum amə. ³ Ror məkneikin mə nipig kimiə taksəkir narmamə tuk nahasien kapəriə, mærig kimiə min nakasor amə norien hah rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh nisapien nipig Kughen tukrəkir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. ⁴ Rikimia ripəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuvə pik kimi əmiə, mipəh nəmækinien əmiə; kini kafan nətərigien in rapomh. Mærig kimiə nakasor amə nar apnapig ye nihuvayen kafan. ?Nakharkun uə nikam mə In ramor norien huvə kimi əmiə mə taksasar ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə?

⁵ Mærig kapəmiə kapə riskai, kini nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə kapəmiə. Kini tuk nar ai, nakasəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehua kimi əmiə ye nipig yame In tukrəkir narmamə iran ye norien atuatum kape nækirien kafan. ⁶ Kughen tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə raməri-pən amə narimnar yame kimisor. ⁷ Mivəh-si-pən nimraghien rerin kimi narmamə yamə mine kasərer tim tim ye nipig mifam tuk norien nar yame ratuatum. Narmamə minə a yame kisarkut pik tuk norien nar huvə, Kughen tukrəgnəgin əriə tukun, mivəh-si-pən nisaiyen mine nimraghien rerin kimi əriə. ⁸ Mærig In tukrivəhsi-pən kafan niemhaa mine narpinien kimi narmamə minə tiksin yamə mine kisarkut atuk amə tuk tipriə, kini mamhaukreikin-pən nimeitairiə tuk nəfrakisien, masəri-pən norien has minə. ⁹ Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iriə tuksarə ye nəməhayen mine nipig əuten minə. Kwənərəus kape nar Isrel tuksəkupən mharəh-pikin nipig əuten minə a, kwasig ikin nəmə tanə pisin pisin minə. ¹⁰ Mærig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nisaiyen mine nəmərinyen kimi əriə. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi kwənərəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, mamərəhu-pən kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə. ¹¹ Ror məknaikin meinai Kughen raməm əmhen kimi narmamə m-fam.

¹² Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin minə tuk norien has minə kapəriə, nar apnapig kimnhapəh nhavəhyen loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses. Kini Kughen tukrəkir nəmə Isrel yamə mine kamhavəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə. ¹³ Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatum ye nimri Kughen, mærig narmamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iriə e, Kughen tukrini mə iriə kisatuatum ye nimrin. ¹⁴ Nəfrakisien, nəmə tanə pisin pisin minə khapəh nhavəhyen loa kape Moses. Mærig nipig kirik, kasəri-pən amə kapəriə nətərigien masor nar yame ratuatum, rəmhen amə kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pən mə loa kirik aikin yerkiria, kini iriə kharkun nar yame in ratuatum, mine nar yame ripəh natuatumkin, nar apnapig khapəh nhavəhyen loa kape Moses. ¹⁵ Iriə kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmir yerkiria, meinai nipig kasor norien huvə, rikiria raməsik mə, "Norien e rhuvə." Kini nipig kasor norien has, rikiria raməsik mimə, "Norien e raha." ¹⁶ Kini nipig yakamni-ərhav Nəvsəoyen Huvə, yakamni mimə nipig kirik tukripua əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu Kristo tukrəkir narmamə mifam tuk norien kapəriə yamə mine kaməm mine nətərigien kapəriə yame ramerkwaig.

Nəmə Isrel mine loa kape Moses

¹⁷ Mærig pəh yakəgkiar kimi əmiə nəmə Isrel. Nakamhani mhamə kimiə kwənərəus kape Isrel, kini masətigta ye loa mimə in swatum kape Kughen tuk nivəh-miraghien əmiə, kini masəgkiar ausit mhamə kimiə amə nakharkun Kughen, kini In rirkun pisin amə əmiə. ¹⁸ Kini nakamhani mhamə nakwənharkun ta naha nhagin yame Kughen rorkeikei, mhamə kimiə nakharkun swatum yame ratuatum huvə meinai loa kape Moses ramhajoun əmiə kin. ¹⁹ Kimiə nakamhani pik mhamə nakamhakir nimrin pis minə, mhamə nakasəsiapen swatum kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp ikin. ²⁰ Kini nakhamə nakshajoun yətwəwə minə mine kwajikovə minə meinai kimiə e nakamhavəh loa yame nirkunien mine nəfrakisien raməmir iran. ²¹ Rhuvə amə nakshajoun narmamə pisin pisin minə. ?Mærig rhawor e loa ripəh nhajounien əmiə? Kimiə nakshajoun mhamə narmamə tukhapəh nisəkrəhəy. ?Mærig rhawor e naksəkrəh? ²² Kimiə nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhəy kin piraovin. ?Mærig rhawor e naksəkrəh kin piraovin? Naksəmakin nanmi nar yame kamərai kin nai. ?Mærig rhawor e naksəkrəh kin narimnar ye nimə kape nəhuakien kimi nanmi nar minə a? ²³ Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Mærig rhawor e naksəkapir loa masorihə nhag Kughen? ²⁴ In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

"!Nəmə Isrel! Nəmə kantri pisin pisin minə kamhani hah nhag Kughen tuk norien hah kapəmiə."

(Aes 52:5)

²⁵ Tukmə nakasor narimnar fam yame loa kape Moses ramni, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə ramor nimtətien mə kimiə narmamə kape Kughen. Mærig tukmə naksəkapir

loa kape Moses, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə nīpran rikək. ²⁶ Tukmə yemə kantri pisin kirik raməri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimin, mərig Kughen tukrəm in mə ruauə yermamə kape Kughen rəmhen kin yame kimivəh nao kimi in. ²⁷ Nəmə kantri pisin pisin yamə mine kisəri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimi əriə, mərig iriə tuksəkir əmiə nəmə Isrel atuutuk meinai nar apnapig kimia nimnhavəh loa kape Moses yame kimirai, kini nar apnapig kimivəh nao kimi əmiə, mərig naksakapir loa.

²⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai nivəhyen nao kimi yermamə, ripəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai nivəhyen nao. ²⁹ Mərig yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel əfrah. Kini nīprai sakomsaes rəmhen kin mə Nanmin kape Kughen ruivəhsi-ta rikin hah kape yermamə, mərig pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rikin hah kape yermamə. Narmamə minə e, nar apnapig narmamə tukhapəh nhavəhsi-haktəyən əriə, mərig Kughen tukrivəhsi-haktə əriə.

3

Nipig m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarlen

¹ Tukmə ror yermamə kirik tukrini mīmə, “?Tukmə nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai sakomsaes əfrah, kini rhawor e nəmə Isrel kamhani mhamə nivəhyen nao kimi yermamə in nar huvə kirik? ?Nəmə Isrel kamhavəh nehuəyən kirik rapita narmamə minə tiksın uə nikam?” ² Kini yo jakhorpin nəgkiarlen mīmə tukmə ik yemə Isrel kirik, Kughen tukror rhuvə pre kimik ye swatuk pisin pisin. Nar yame raməkupan, Kughen rimməəhu-pən nəgkiarlen atuutuk kafan ye kwermimə. ³ In nəfrakisien mə nəmə Isrel minə tiksın khapəh nisorien nəgkiarlen yame iriə kamhani mhamə tuksor. Mərig norien kapəriə ripəh norien mə Kughen tukrakapir kafan nəgkiarlen. ⁴ !Nikam! Nar apnapig narmamə m-fam ye tokrei tanə kaseikuə, mərig Kughen ripəh neikuəyən. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Kughen, nipig Ik nakəgkiar, nəgkiarlen kafam ramhajoun mə Ik nakatuutuk.

Nipig narmamə tuksəkir kafam norien minə, tukhani mhamə Ik nimnor norien has minə, mərig Ik takapita əriə.”

(Sam 51:4)

Pol rəəhu atuutuk nəgkiarlen ətəwao tiksın

⁵ Mərig tukmə ror yermamə kirik tukrini ye nətərigien əmə kape yermamə mīmə, “Kitawə m-fam kasor norien yame ripəh natuutukien. Mərig norien has kapətawə ramhajoun-pən mə Kughen pisin əmə ramor ratuutuk nipig m-fam. Kini tukmə norien has kapətawə ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen meinai In pisin əmə In ratuutuk, ripəh natuutukien mə In tukrivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk norien has yame kasor.”

⁶ Mərig nikam. Nəgkiarlen e rətəwao. To ripipəh natuutukien mə Kughen tukrivəhsi-pə narpinien kimi ətawə tuk təvhagə has, to Kughen ripipəh nivəhyen swatuk tuk nivəhsi-pənien narpinien kimi narmamə m-fam ye tanimtanə.

⁷ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mīmə, “Tukmə yakeikuə, kini kafak norien kape neikuəyən ramor əpu mə Kughen pisin əmə raməfrakis, kini narmamə tukhani vi vi In, meinai kharkun mə In pisin əmə ratuutuk, kini tukmə kafak norien kape neikuəyən ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen, ripəh natuutukien mə Kughen tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo.” ⁸ Mərig yo yakamni mə tukmə narmamə kisəri-pən nəgkiarlen ətəwao məkneikin, tukhani min mhamə, “Rhuvə əmə - pəh kisor norien has minə mamharpin mə narmamə tuksəm mə kitawə m-fam kasor təvhagə has, khavəh-si haktə Kughen meinai In pisin əmə in ratuutuk.” Mərig nəgkiarlen e in rahas. Narmamə tiksın kamhani hah nhagik maseikuə mhamə yo yakaməri-pən nəgkiarlen ətəwao minə məknaikin. Kughen tukrəkir əriə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə tukun.

Yermamə kirik rikək yame ratuutuk

⁹ ?Kini rhawor? ?Kitawə tukhani naha e taktakun? ?Nakhamə ta mə Kughen tukror nihuvəyən kimi nəmə Isrel rapita nəmə ye kantri pisin pisin minə uə? Nikam. Yakwəni ta mə nəsaninien kape təvhagə hah ramarmaru ye narmamə m-fam - ye nəmə Isrel mine ye nəmə kantri pisin minə fam. ¹⁰ In e rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Yermamə kirik rikək yame ratuutuk, kirikianə əgkap rikək.

¹¹ Yermamə kirik rikək yame ravəh nirkunien;

kini yermamə kirik rikək yame ramarha-kin Kughen.

¹² Narmamə m-fam əgkap kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Kughen, iriə kwəsarparh fam kin norien nəkwai Kughen,

yermamə kirik rikək yame in ramor nihuvəyen, kirikianə əgkap rikək.” (Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20)

13 “Nəgkiarien kapəriə rapien rəmhen kin napienien kape nəkwai nimir kape yermamə mhə yame ramək wag,

Neramı narmamə m-fam rukwar kin neikuəyen.” (Sam 5:9)

“Kakonə kape snek ramsi-pən ye nheriə.” (Sam 140:3)

14 “Nheramriə rukwar kin nher-pənien kin nar hah kimi narmamə; kini nəgkiarien kapəriə rəukəh.” (Sam 10:7)

15 “Kasaiyu aihuaa əmə tuk nhopniyen yermamə;

¹⁶ aikin minə fam yame kamhavən ikin, kasoriah narimnar, masor narmamə kasərig rahas,

¹⁷ kini iriə kaseinein swatuk kape nəmərinuyen.” (Aes 59:7)

18 “Mhapəh nhasiayen Kughen nipiğ kirik.” (Sam 36:1)

¹⁹ Kitawə kharkun mimə narimnar fam yame loa e ramni in kape narmamə kirik rikək yame rirkun nhorpinien nəgkiarien yame Kughen ramni. Kini narmamə m-fam ye tokrei tanə tukasəkeikei masərer ye nimir Kughen mimə In tukrəkir əriə. ²⁰ Ror məknakin, pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə kisatuatuk ye nimir meinai kasəri-pən loa kape Moses. Nikam. Loa ramhajoun-pən mə kitawə fam yor təvhagə hah minə.

Nhatətəyen əmə ramor yermamə ratuutuk ye nimir Kughen

²¹ Mərig taktakun mine, Kughen rimnor əpu ta kafan swatuk mə narmamə tukhauə misatuatuk ye nimir. Swatuk e pəh nien mə nəri-pənien loa kape Moses. Nəgkiarien minə ye loa, mine nəgkiarien kape profet minə kupan kamhani-ərhav swatuk pisin kirik. ²² In e mə Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimir nipiğ kishatətə ye Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran. Narmamə m-fam kisəm nəmhen əmə, ²³ meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kini masəvi-əkiə ye swatuk kape natuutukien kape Kughen yame rhuva məkhak. ²⁴ Kini ye nihuvəyen kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mine kishatətə iran, iriə tuksatuatuk əmə ye nimir, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nərigien kafan. Iriə khapəh nisərokien nar kirik mimə tukhauə misatuatuk, mərig Kristo rimnərok swatuk kapəriə, in e rimamhə mirisin əriə tuk təvhagə hah minə kapəriə. ²⁵ Kughen rimnher-pə kin Kristo mə In sakrefaes; nitawin rimivəh narpinien mine niemhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kini Kughen raməspir təvhagə hah minə kape narmamə nipiğ kamhani nəfraksien mə Kristo rimamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in ratuutuk huvə, meinai ye kafan nətərigien yame rapomh, in ripəh norien narpinien tuk təvhagə hah yame narmamə kimisor kupan. ²⁶ Rimnor məknakin mə tukrhajoun ətawə taktakun mine mə norien kafan in ratuutuk. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatuk ta ye nimir.

²⁷ Ror məknakin, yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiar-ausitien tuk nar kirik yame rimnor muə in matuutuk ye nimir Kughen. ?Kini rhawor e narmamə kiseinein nisəgkiar-ausitien mhama kimisor nar kirik mhauə misatuatuk ye nimir Kughen? Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun nəri-pənien loa muə matuutuk ye nimir Kughen. Mərig nhatətəyen əmə ramor narmamə kisatuatuk ye nimir. ²⁸ Ror məknakin meinai kitawə kamharaptərəkin tim tim nhatətəyen ramor swatuk mə narmamə kasatuatuk ye nimir Kughen, pəh nien mə nəri-pənien nəgkiarien kape loa.

²⁹ Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen min kape nəmə tanə pisin pisin minə, ³⁰ meinai Kughen kirikianə əmə, yame In ror narmamə kisatuatuk ye nimir ye swatuk kirikianə əmə. In e nhatətəyen kapəriə. Nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə iriə nəmə kantri pisin pisin minə. ³¹ ?Mərig rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ?Nakharkun mə nhatətəyen e ramor loa e in nar apnapig uə? Nikam. Mərig nipiğ kishatətə əmə ye Kughen, kini ye norien a, kasəri-pən atuutuk swatuk əfrakis kape loa.

4

Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rimnor in ratuutuk ye nimir

¹ Ebrahim in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksərig ru naha nhagin swatuk yame Ebrahim rimnəri-pən ror pən ruə matuutuk ye nimir Kughen. ² Kughen rimnor Ebrahim ratuutuk ye nimir, mərig pəh nien mə ye norien huvə minə kape Ebrahim. Ripi mə norien huvə kafan in swatuk kape natuutukien, to Ebrahim rirkun nəgkiar-ausitien tukun. Mərig Ebrahim to ripəh nəgkiar ausitien tuk nar kirik ³ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni

mə,

“Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin.” (*Jen 15:6*)

⁴ Nipig yermamə kirik ramor wok tuk nərökien, kafan yermaru tukripəh nini-pəniən tukun mə kafan nərökien in nar kirik yame ravəhsi-pən apnapig əmə. Mərig tukraməkeikei mivəh-si-pən nərökien tuk wok kafan. ⁵ Mərig pəh nien mə kitawə tukror wok kape Kughen mə In tukrivəhsi-pə nərökien iran kimi ətawə muə misatuatuk ye nimirin. Kitawə tukshatətə əmə ye Kughen, kini In ramor mə kitawə kwənhauə misatuatuk. Kughen pisin əmə In tukror narmamə has minə kamhauə misatuatuk ye nimirin. ⁶ King Daved in rimnəgkiar kin nar e nipig in rimnamni-ərhav mīmə nihuvəyən əfrakis tukrivən tuk narmamə yamə mine Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə yame iriə kasor. In mamni mīmə,

⁷ “Nihuvəyən əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen raməspir əriə tuk norien has minə kapəriə,

maməru-kin norien has kapəriə.

⁸ Nihuvəyən əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen Yermaru ripəh niraptərəkinien təvhagə has kapəriə yerkin.” (*Sam 32:1-2*)

⁹ ?Rikimə raməsik mə nihuvəyən əfrakis raməmīr ye narmamə yamə mine kimivəh nao kimi əriə, in e nəmə Isrel, uə nihuvəyən əfrakis raməmīr ye narmamə yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə, in e nəmə kantri pisin pisin minə? !Ewəh! Raməmīr min ye nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yakməni ta mə Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə in ratuatuk ye nimirin. ¹⁰ ?Kini naha nipig yame Kughen rimini mə Ebrahim ratuatuk iran? ?Ye nipig kivəh nao kimin, uə ye nipig kimipəh hanə nivəhyen nao kimin? Kughen rimini vi vi in, kwasig ikin kipivəh nao kimin. ¹¹ Kini nipig kimivəh nao kimi Ebrahim, in rəmhen kin nimtətien yame ramhajoun əfrakis mə yermamə in ratuatuk ye nimir Kughen meinai rimnamhatətə ye Kughen nipig kipəh hanə nhavəhyen nao kimin. Kini ror məkneikin, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kivəh nao kimi əriə, mərig in tatə kape narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Kughen. Kini Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin tuk nhatətəyən kapəriə. ¹² Kini Ebrahim in tatə kape narmamə tiksin min, iriə yame kivəh nao kimi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kivəh nao kimi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə min kisəri-pən swatuk kape nhatətəyən yame kapəriə e tatə Ebrahim rimnari-pən kupan ai kipivəh nao kimin.

¹³ Kughen rimirpən Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tanə tukruə kapəriə tuk nipig kirik. Mərig loa ripəh nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin. Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natuatukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyən. ¹⁴ Ror məknakin meinai ripi mə promes ripiua mipior nəfrakisien kin nipig narmamə kisəri-pən loa, rikiriə ripiasik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyən ripior nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen nipran ripirkək. ¹⁵ Mərig narmamə m-fam kisakapir loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig ripi mə loa rikək, to kipəh niniyən mə narmamə kisakapir loa.

¹⁶ Ror məkneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye nimraghien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyən mə promes tukruə ye nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rimivəhsi-pən loa kape Moses kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyən rəmhen kin Ebrahim. In tatə kapətawə fam. ¹⁷⁻¹⁸ Rəmhen kin yame Nəkwəkəkə kape Kughen ramni mīmə,

“Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khapsaah.” (*Jen 17:5*)

Kughen rimini mə tukrivəhsi-pən mikupni minə tukhapsaah. Nar apnapig Ebrahim rimnəm mə promes a rəusik-əusik pik; mərig rimnhatətə tim tim iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə yamə mine kwənhamhə, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror, kini nar ai ruə məfrakis. Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mīmə,

“Kwənərəus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kipəh nəvhuekin-famien əriə.” (*Jen 15:5*)

Ebrahim rimini nəfrakisien ye nəgkiarieren a, mə in tukruə rip kantri minə khapsaah.

¹⁹ Nhatətəyən kafan ripəh neiwaiyuyen, nar apnapig in ruirkun mə rinəhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan handred, kini muirkun mə Sera rimnəpiəhuaru, nitiip kape kwajikovə rinaukei. ²⁰ Ebrahim rimipəh nəta-ətayen ye kafan nhatətəyən ye promes kape Kughen. Nəfrakisien, kafan nhatətəyən ramhaktə maməusik-əusik məmhen min, kini

mivəh-si haktə nhag Kughen. ²¹ In rimirkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsaninien tuk norien kafan promes tukruə mor nəfrakisien kin. ²² Ye norien a in a,

“Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin.” (Jen 15:6)

²³ Nəgkiarinen e yame ramni mə “Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin,” kipaḥ niraiyen kimə kape Ebrahim pisin əmə, ²⁴ mərig kimirai min kimə kapətawə e yamə mine Kughen tukrini mimə kitawə kisatuatuk ye nimirin, mishatətə ye Yermamə yame rimivəh miragh Yesu Yermaru kapətawə ye nimhəyen kafan. ²⁵ Kimneighan-pə kin Yesu ruə mimhə tuk təvhagə hah minə kapətawə, kini Kughen rimnor In rimimiragh min ye nimhəyen mə In tukror swatuk mə kitawə tuksatuatuk ye nimirin.

5

Nəmarinuyen mine nagienien

¹ Kitawə kishatətə ye Kristo, Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ye nimirin. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə kamhavəh nəmarinuyen kitawə Kughen. ² Ye nhatətəyen kapətawə, norien yame Kristo rimnor riməpik ətawə khauə ye nimirin Kughen mə tukhavəh nihuvəyen yame Kughen ramaütə-pə kin kimi ətawə. Kini nihuvəyen e in e kitawə kisarə iran ai taktakun. Kini kitawə kisagien ai taktakun meinai kitawə kwənharkun huvə mə tukhavəh nehuəyen kape Kughen. ³ Kini nar kirikianə min, tukasəkeikei misagien ye nipig tukmə kamharəh-pikin nipig əutan minə, meinai kharkun mə nipig əutan minə a kəsasitu irətawə mə tuksərəer tim tim ye nipig kape nahasiən. ⁴ Kini nipig kasərəer tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəhsi-pə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəhsi-pə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.

⁶ Kini nipig yame kitawə khapəh nhavəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuatuk yame Kughen rimini, Kughen rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə namə has yamə mine khapəh nhasiayen Kughen. ⁷ Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuatuk kirik, kini [rirəh pikin nipig əutan kirik natukrimhə], mərig narmamə kwatiksın əmə to kharkun niseighanien kin nimiraghien kapəriə tuk nivəh-miraghien in. Tukmə ror yermamə kirik tukraməkeikei mimhə min tuk nivəh-miraghien yermamə kirik yame kafan norien rhuvə. ⁸ Mərig Kughen rimnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mimə nipig kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə.

⁹ Nitaw Kristo rimnaiyu ye nipig rimamhə tuk ətawə, Kughen rimnor ətawə kisatuatuk ye nimirin. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrivəh miragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukritərhav-pə ye Nipig Kwasig. ¹⁰ Nipig kimnasor tikmir kitawə Kughen, nimhəyen kape Tini rimnor swatuk kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmarinuyen kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrivəh miragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun. ¹¹ Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rimnor ətawə khauə mhavəh nəmarinuyen kitawə Kughen, In ramor min rikitawə ramagien tuk narimnar yame Kughen ramor ye nimiraghien kapətawə.

Adam rimivi-pə nimhəyen, kini Kristo ravəhsi-pə nimiraghien

¹² Apa kupan, kwən e Adam rimnor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kirikianə əmə yame rimivi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rimivəh nimhəyen muə eikin e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah. ¹³ Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen ripivəhsi-pə Loa kape Moses. Mərig nipig Loa kape Moses rimnamrirəkə hana, to kipaḥ niyiyen mə kasəkapir loa, kini Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə. ¹⁴ Mərig nar apnapig Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə, narmamə yamə mine kimnisarə ye nipig kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhamhə. Nar apnapig narmamə kipaḥ niyiyen mə kimsakapir Loa rəmhen kin yame Adam rimnakapir Loa, mərig iriə mifam kwənhamhə.

Ye norien minə tiksın, Adam in rəmhen kin Kristo yame rimauə mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rimnor rimauə tuk narmamə mifam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rimnor rimauə tuk narmamə mifam. ¹⁵ Mərig norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kirikianə əmə e Adam rimnəsik nəkwai Kughen mivi-pə nimhəyen tuk narmamə khapsaah. Mərig nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə Kughen tukraütə-pə kin kafan nihuvəyen ehuə kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien

təvhagə has kapəriə. ¹⁶ Yakamni min mimə nihuvəyən ehuə kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə, in ror pisin əgkap ye kwənkwai təvhagə hah kape Adam. Kwən a rimnor təvhagə hah mikirikianə əmə, Kughen rimnəkir mivəh-si-pən narpinien kimin. Mərig, nipiğ kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has ripsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rimnor mimə kitawə kisatuatuk ye nimirin. ¹⁷ Təvhagə hah kape yermamə kirikianə əmə e Adam rimnor nimhəyən ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərig nar kirik min yame rehuə rapita in e nar yame yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor. Narmamə m-fam yamə mine kamhəvəh nihuvəyən kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əriə, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimirin, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

¹⁸ Nəfrəh. Adam rimnor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor nar atuatuk kirik, kini mor swatuk kimi narmamə mə tukhauə misatuatuk ye nimirin Kughen. Natuatkien a ramor mə narmamə m-fam kharkun nhəvəhyen nimraghien rerin. ¹⁹ Narmamə khapsaah kwənhəuə yor təvhagə hah minə meinai kwən a Adam rimnəsik nəkwai Kughen. Mərig narmamə khapsaah tukhauə misatuatuk ye nimirin Kughen meinai yermamə a Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen.

²⁰ Kughen rimivəh-si-pə Loa mə tukirkun ninien mə narmamə kasəkəpir pik loa. Mərig nipiğ kimini kimə narmamə kasəkəpir pik loa, nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin rimauə mehuə mapita, ²¹ mə nihuvəyən tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ramarmaru ye narmamə m-fam mamor nimhəyən kimi əriə. Mərig taktakun ai nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə, kini mamor narmamə kisatuatuk ye nimirin, mamhəvəh nimraghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

6

Nəsaninien kape təvhagə hah tukripəh nəruk-ətərəkin-ien ətawə

¹ ? Kini ror məknakin mimə kitawə tukshaw-ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuə mə tukasəkeikei masor təvhagə hah mamharpin mə nihuvəyən kape Kughen tukrehuə min məmhen.” ² Nikam, riphə natuatkien. Nipiğ nipraitawə raməkeikei kimi ətawə mə tukror təvhagə has, kitawə tukhapəh nisorien nəkwan, rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to riphə norien nəkwan. ³ Nakharkun uə nikam mə kimnor baptaes irətawə ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramhəjoun mimə kitawə kwənhəuə kirikianə kitawə Yesu Kristo. Kini kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhəuə kitawə Yesu Kristo. ⁴ Ror məknakin, nipiğ kamor baptaes irətawə, in rəmhen əmə kin yame kitawə kwənhəuə ta, kini kiminim ətawə kitawə Kristo. Kini ror məknakin mə kitawə tukseri-pən swatuk kape nimraghien wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimivəh miragh Kristo ye nimhəyən, ye nəsaninien ehuə kafan.

⁵ Kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhəuə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien kirikianə əmə min, tuksarə ye narəyən wi kirik, rəmhen kin yamai Kughen rimivəh miragh Yesu Kristo ye nimhəyən kafan. ⁶ Kitawə kharkun mə nipiğ kimnəsik-pən Yesu Kristo ye nai kamarkwəo kin, kimnəsik-pən min nimraghien akwas kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nipraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruən irətawə, ⁷ meinai Kughen rimirisin ətawə, təvhagə hah riphə narmaruən irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to riphə norien nəkwan.

⁸ In rəmhen kin yame kitawə kimnəhamhə kitawə Kristo, kini ror məknakin kishatətə mə tukhamragh min kitawə min taktakun, mine ye nipiğ yame tukripiuə. ⁹ Kashatətə məknakin meinai kharkun mhəmə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhəyən kafan, to riphə nimhə-min-ien. Nimhəyən riphə narmaruən iran. ¹⁰ In riməmhə mikirikianə əmə, kini ye nimhəyən kafan rimivəh-si ta nəsaninien fam kape təvhagə hah. Mərig ramragh ai taktakun, kini ye nimraghien kafan in ramragh mə tukrivəh-si haktə nhag Kughen. ¹¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nəmien kapəmīə, təvhagə hah to riphə niviyen nərigien kapəmīə rəmhen kin yame nar kirik rikək yame to rivi nərigien kape yermamə yame ruamhə ta. Nipran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk nivi-pəniən əmiə. Mərig ye nimraghien kapəmīə ai taktakun, taksəm əmiə minə mə naksofugin-pən ye Yesu Kristo mhəamragh tuk nivəhsi-haktəyən nhag Kughen.

¹² Ror məknakin mə takhapəh niseighanien kin təvhagə hah mə tukrarmaru ye nipraimīə yame tukrimhə tuk nipiğ kirik. Takhapəh niseighanien kin mə taksor nəkwai nəstrigien

has yame nīpraimiə rorkeikei. ¹³ Takhapəh niseighan-min-ien kin nor-nor nīpraimiə minə mə təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kin nīmraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kimiə e narmamə yame Kughen rimivəh-si ta əmiə ye nīmḥəyen məhi-pən əmiə ye nīmraghien. Kini seighaan kin nor-nor nīpraimiə minə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nīmri. ¹⁴ Ror məkneikin meinai təvhagə hah rīpəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nisarə-ətginien Loa kape Moses, mərig nakasarə ətgin nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə.

Yor wok minə kape norien atuutuk

¹⁵ ?Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mīm, “Rhuə. Pəh kisor norien minə, nar apnapig mə in təvhagə hah meinai Loa rīpəh narmaruyen irətawə, mərig nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə.” Nikam, rīpəh natuatukien. ¹⁶ Nakharkun uə nikam mə nīpig nakseighan-pən kin əmiə kimi yermamə kirik mə taksor nəkwan, kimiə nakhauə slef kafan. Kimiə slef kape naha yermamə yame naksor nəkwan. Swatuk kiraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape təvhagə hah; kini swatuk e ramvən tuk nīmḥəyen. Kini ye swatuk kirik mīn, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nīmri Kughen. ¹⁷ Kitawə kamhani vi vi Kughen meinai nar apnapig nīmisor yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərig kwasig, nīmisor norien yame kīmhajoun əmiə kin ye rikimiə m-fam. ¹⁸ Kughen rūirisin əmiə ye təvhagə hah, kini təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə mine kisatuatuk ye nīmri Kughen.

¹⁹ Yakamni nuhpikīnien kin slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətərigien kapəmiə rīpəh nəmhenien tuk nīrkunien narimnar kape Kughen. Apa kupan, nīmiseighan kin nor-nor nīpraimiə minə mə iriə slef kape norien yame ror naurisien, mine slef kape nahasien yame ramhaktə mamehua. Mərig taktakun ai, seighaan kin nor-nor nīpraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rīmərəhu karin əmiə mə kafan. ²⁰ Nīpig kimiə nīmisor slef kape təvhagə hah, norien yame ratuatuk ye nīmri Kughen rīpəh narmaruyen irəmiə. ²¹ In apa kupan nīmisor norien has yamə mine naksauris kin ai taktakun mine. Kini norien has minə a rīpəh nivəhsipreyen nihuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nīmḥəyen. ²² Mərig taktakun ai, Kughen rūirisin əmiə ye təvhagə hah, kini nakwənhauə slef minə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwai nihuvəyen yame nakamharhi ramkir-pən əmiə naksatuatuk ye nīmri Kughen, mamhavəh nīmraghien rerin. ²³ Ror məknakin meinai nərokien kape təvhagə hah in nīmḥəyen; mərig nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə, in e nīmraghien rerin yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

7

Loa rīpəh narmaruyen irətawə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə nīpig iriə kamhamragh əmə. ² Rəmhen kin nuhpikīnien e yame ramni mə tukmə piraovīn kirik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nīpig karamragh; mərig tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovīn rīrkun nəriwəkien. ³ Mərig tukmə kafan yerman ramragh hanə, kini rarar maməri-pən yerman pisin kirik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rīmnor pən kafan yerman. Mərig tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien rīpəh nīraptərəkin-minien piraovīn a, kini nar apnapig raməri-pən yerman pisin, tukpəh nīniyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

⁴ Piak minə mine nowinik minə. Ye norien kirikianə əmə mīn, kimiə nīmisor kirikianə kimiə Yesu Kristo, rəmhen kin yame kimiə nakwənhamhə kimiə mīn ye nai kamarkwao kin. Kini nīpig nakwənhamhə, loa kape Moses rīpəh nīraptərəkin-minien əmiə ai taktakun. Kini kimiə naksəmhen kin piraovīn kirik yame kafan yerman ruamhə, kini taktakun ai in rīpəh narkurəkien; kini in rīrkun nəri-pənien yerman pisin kirik. Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Mərig taktakun ai, kimiə naksəri-pən yerman pisin kirik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rimivəh mīragh In ye nīmḥəyen kafan. Kini nakamhakwasig kin mə nīmraghien kapəmiə tukror kwənkwan huvə, kini Kughen rīkin ramagien tukun. ⁵ Nīpig nətərig-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətərigien has minə kapətawə ravi-pən ətawə mə tuksor norien has minə ye nīpraitawə. Kini nīpig loa ramhajoun nar has, kini rīkitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kator təvhagə has rehua. Kini kwənkwai təvhagə hah minə a, in nīmḥəyen əmə. ⁶ Mərig taktakun ai, kitawə khapəh nisarə-ətginien loa kape Moses,

meinai in rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə ye loa; loa ripəh narmaruyen irətawə e towei mine. Kini taktakun ai, kitawə slef minə kape Kughen; mərig khapəh nisəri-pəniən swatuk akwas tuk nəri-pəniən loa yame kimirai; mərig kasəri-pən swatuk wi kape Nanmin kape Kughen.

Yakamarkut mə jakor nar huvə kirik; kini mərig təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakəpəh norien nar huvə

⁷ ?Kini kitawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kini ramor rikitawə ramvən əmə tukun.” Mərig nikam - ripəh natuatukien. Yo yakirkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran mine meinai loa ramhajoun yo kin. Loa to ripipəh nini-əhuyen yo mə rikik tukripəh nəkrəhyen kin nar kirik, kini to yo yakripəh nirkunien norien kape nanipiniən mə rhawor pən iran mine. ⁸ Loa ramni-əhu mə rikik tukripəh nəkrəhyen kin nar kirik kape yermamə kirik, kini nipig yakərig loa e, nətərigien yerikik yame rahas ramarkut kimi yo mə rikik tukrəkrəh kin nar kirik kape yermamə kirik. Mərig to loa ripipəh nini-əhuyen təvhagə has, nətərigien yerikik yame rahas to ripipəh niviye yo mə jakanipin mamor təvhagə hah. ⁹ Apa kupan, nipig yimneinein hanə loa, rikik ripəh nəsikien təvhagə hah, yimmamə huvə əmə. Mərig nipig yimauə mirkun loa, nəsaniniən kape təvhagə hah rimauə mamragh min miskai, kini yimirkun mə jakaməkeikei mimhə tuk təvhagə hah kafak. ¹⁰ Kini yimmə mə nəgkiarien e kape loa yame rimauə mə tukror narmamə tukhamragh, mərig nəfrakisien mə ravi-pə əmə nimhəyen ¹¹ meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kini nipig yakərig nəgkiarien kape loa, nətərigien yerikik yame rahas ramarkut kimi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kini nətərigien yerikik yame rahas rimneikuə irak mimə tukmə yimməri-pən huvə loa kape Moses, yakpivəh nimraghien rerin. Mərig yimneinein nəri-pən-famien, kini nəgkiarien kape loa rimini mə jakaməkeikei mimhə meinai yimməsik loa mamor təvhagə hah.

¹² Mərig loa ramərhakə yame rimasi-pən tuk Kughen, kini nəgkiarien kape loa kimnhasi-pən ye Kughen kisəmirkə, misatuatuk, mhahuvə misasitu ye narmamə. ¹³ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar huvə əmə, mərig rimnəvheikin mivəhsi-pə əmə nimhəyen.” Mərig nikam, nəgkiarien e ripəh natuatukien. Nipig yakərig rahah nəgkiarien kape loa, nar apnapig mə loa in rhuvə, mərig rikik rimavən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kini yo yimmor təvhagə hah yame kwənkwan in nimhəyen. Ror məknakin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nimhəyen, mərig norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mimhə tuk norien hah mə jakirkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

¹⁴ Kitawə kharkun mə loa rimasi-pən ye rao ye neai; mərig yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kin yame yimauə slef kape təvhagə has. ¹⁵ Nar yame yakamor ramuh tipir yerikik ye nipig mifam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kini yakamor əmə naha nhagin yame yakpəh norkeikei-pikien mə jakor. ¹⁶ Nipig jakərig rahah yerikik tuk təvhagə hah yame yakamor, ramhajoun pən mə yakameighan kin loa mə in raməfrakis. ¹⁷ Ror məkneikin, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah minə, mərig norien kape təvhagə hah yame raməmər ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə. ¹⁸ Yakirkun mə nətərigien has kafak ripəh neighanien kin yo mə jakor nar huvə kirik. Yakirkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuvə, mərig to yakpəh norien. ¹⁹ Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kirik yame yakorkeikei mə jakor; mərig yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor. ²⁰ Kini tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; mərig norien kape təvhagə hah yame raməmər ye kafak nətərigien ramor mimə jakor norien hah minə a.

²¹ Ror pən, yakaməm mə norien kirik ramor wok ye nimraghien kafak ye nipig m-fam. Norien e ror məkneikin mə nipig yakorkeikei mə jakor nar huvə, mərig təvhagə hah in əmə kwuse ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah. ²² Yerikik m-fam yakorkeikei loa kape Kughen, ²³ mərig yakaməm min loa kirik min yame ramor wok ye nimraghien kafak yame ramor tikmir iri kafak nirkunien, mamrəh yo, mamor mimə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye niprak. ²⁴ !Kəsi! Yakamərig rahah pik əgkap. ?Keinein mə pa tukrirəhsita yo ye niprak e yame ramvən tuk nahasien? ²⁵ !Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru kapətawə In tukror!

Kini ror məkneikin mə nimraghien kafak ror min məkneikin mimə yo slef kape loa kape Kughen ye rikik; mərig ye niprak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

7:6: Rom 8:2; 6:4 **7:7:** Eks 20:17; Dut 5:21 * **7:8:** Gris ramni mimə, “To loa ripirkək, in rəmhen kin yame nətərig-atukien kape yermamə yame rahas rimamhə mirkək.” **7:10:** Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5 **7:11:** Jen 3:13 **7:12:** 1 Tim 1:8 **7:15:** Gal 5:17 **7:20:** Rom 7:17 **7:23:** Gal 5:17; 1 Pita 2:11
7:25: 1 Kor 15:57

8

Norien kape nəri-pənien Nanmın kape Kughen

¹ Kini nuknei nægkiarinen minə fam e ror məkneikin mımə Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ta ye nımırın meınai kishatəta ye nar yame Kristo rımmor kimi ətawə. Ror məkneikin, Kughen to rıpəh nıvəhsi-pənien narpınien kimi narmamə yamə mine kwənhauə kirikianə iriə Yesu Kristo² meınai nəsanınien kape Nanmın kape Kughen, yame ravəhsi-pən nımraghien wi kimi ətawə ye Yesu Kristo, in rımırısın ətawə ye nəsanınien kape təvhagə hah mine nımhəyən. ³ Loə kape Moses reıneın nırısınien ətawə məknakin mə tukhauə mısatuatuk ye nımri Kughen, meınai nətərigien hah kape narmamə ramapita norien yame loə rorkeıkeı. !Mərig nar yame loə reıneın norien Kughen ramor! In e, rımmher-pə kin Tını atuatuk rımauə yermamə məmhen kin ətawə. Kini Kughen rımmor narpınien kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kasor nıpig Tını rımauə nıtawın rımnaiyu tuk təvhagə hah minə fam kapətawə. ⁴ Kughen rımmor məknakin mımə nægkiarinen atuatuk minə kape Loə tukhauə mısor nəfrakısien kin ye nımraghien kapətawə yamə mine khapəh nısəri-pənien swatuk kape nətərigien has kape yermamə, mərig kısıri-pən swatuk yame Nanmın kape Kughen ramhəjoun ətawə kin.

⁵ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətərigien hah rorkeıkeı. Mərig narmamə yamə mine kasəri-pən norien yame Nanmın kape Kughen rorkeıkeı, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmın kape Kughen rorkeıkeı. ⁶ Tukmə nətərigien hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nımhəyən. Mərig tukmə Nanmın kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərigien, in raməri-pən əmə swatuk kape nımraghien mıne nəmərınyuən. ⁷ Ror məkneikin meınai nətərigien hah kape yermamə ramor tıkmır irıu Kughen; meınai rıpəh nəri-pənien loə minə kape Kughen, kini reıneın əgkap nəri-pənien. ⁸ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə to khapəh nısorien rıki Kughen ragien.

⁹ Mərig kımıə nakhapəh nısəri-pənien nətərigien hah kape yermamə. Tukmə Nanmın kape Kughen raməmır əfrakıs irəmıə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmın kape Kughen rorkeıkeı. Yermamə yame Nanmın kape Kristo rıpəh nəmərıen iran, pəh nıen mə yermamə kape Kristo. ¹⁰ Mərig Kristo raməmır irəmıə. Kini nar əpnəpig nıpraimıə tukraməkeıkeı mımhə tuk təvhagə hah, mərig nanmın kapəmıə tukramragh meınai rıkımıə ratuatuk mıhuvə ye nımri Kughen. ¹¹ Nanmın kape Kughen ramarə irəmıə. In e Nanmın kape Kughen e yame rımmor Yesu Kristo rımımragh mın ye nımhəyən kafan. Nəfrakısien, nıpraimıə tukrıpmıhə tuk nıpig kırık. Mərig ye Nanmın kafan, Kughen tukrıvəhsi-pən mın nımraghien kimi nıpraimıə.

¹² Pıak mınə mine nownık mınə. Meını kitawə kharkun mə narımmar mınə e kasəfrakıs, kitawə tukasəkeıkeı mısəri-pən norien yame Kughen rorkeıkeı. Mərig tukhapəh nısəri-pənien nətərigien hah kape yermamə; ¹³ meınai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeıkeı, takasəkeıkeı mhamhə. Mərig tukmə ye nəsanınien kape Nanmın Kape Kughen taksəwıə ta* kin norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeıkeı, kini takasəkeıkeı mhamragh, ¹⁴ meınai narmamə m-fam yamə mine Nanmın kape Kughen ramkır əriə, iriə ji Kughen mınə. ¹⁵ Kımıə nakharkun mımə in e nəfrakısien meınai Kughen rımıvəhsi-pre Nanmın Kafan kimi əmıə, kini Nanmın to rıpəh norien əmıə nakhagin kin Kughen rəmhen kin yame slef ramgın kin kafan yamehuə. Nıkam. Nanmın Kafan ramor mə Kughen rımırıh əmıə. Kini Nanmın rımmor mə kitawə kharkun nokrənien kin Kughen mhamə, “Tatə.” ¹⁶ Kini Nanmın atuk kape Kughen ramni-ərhav mımə kitawə ji Kughen mınə. ¹⁷ Kini mərig in ai kitawə ji Kughen mınə, kitawə kwənhavəh ta narımmar huvə yamə mine Kughen rımnrəhu karın mə kapətawə. Kini kitawə Kristo tukhavəh narımmar mınə a. Kitawə kwənharkun mhamə in e nəfrakısien meınai kitawə kasərig nımhəyən kitawə mın, kini mharkun mhamə Kughen tukrıvəhsi-pən nısaiyen kimi ətawə ramhen kin yame tukror ye Kristo.

Nıhuvəyən kape Kughen yame natukruə

¹⁸ Yəkırkun mımə nımhəyən yamə mine kitawə kısırə iran ai taktakun mine tukpısəm mımə iriə nar əpnəpig əmə tuk nıpig yame Kughen tukror əpu nıhuvəyən kafan ye nımraghien kapətawə. ¹⁹ Nəfrakısien, narımmar mınə fam yame Kughen rımmor, in e nımoptanə mine naimınai, mine nar mıragh mınə, mine narımmar ye neai iriə fam kamhawhın masorkeıkeı pık mə tıksəm nıpig yame Kughen tukror əpu ni pa e nhagin nıpnətın mınə. ²⁰ Kamhawhın məknakin meınai Kughen rımmor mə narımmar fam yame

8:3: Wok 13:37-39; Hib 2:14, 4:15, 7:18, 10:1-2; Fil 2:7 8:4: Gal 5:16,25 8:9: 1 Kor 3:16; 12:3 8:10: Gal 2:20

* 8:13: Nægkiarine kape Gris ramni mə, “shopni nətərigien hah kape yermamə.” 8:13: Gal 6:8; Kol 3:5 8:15: Mak 14:36; 2 Tim 1:7 8:16: 2 Kor 1:22 8:17: Gal 4:5-7; Rev 21:7

In rimnor, iriə tukasəmir-pən ye kwermi nahasien, miseinein norien wok huvə yamə mine kimnasor kupan. Pəh nien mə kimisorkeikei mə tukasəmir-pən ye nahasien, mərig Kughen rimnor məknakin əriə meinai In rimnorkeikei mə iriə tukəsəhu-pən timtim nəterigien kapəriə iran ²¹ mə narimnar fam yame In rimnor tukhamətit pawk, mərig In tukrisisin əriə khahuvə min, meinai In rirkun nivəhsi-pənien nihuvəyen kirikianə əmə kimi əriə yame ravəhsi-pən kimi tini minə.

²² Kitawə kharkun mimə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narimnar fam yame Kughen rimnor kasərig nəmhəyən† rəmhen kin piraovin yame ramhə kin tini. ²³ Kini kitawə min kasərig nəmhəyən kitawə narimnar fam yame Kughen rimnor, nar apnapig Kughen rimivəhsi-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rimnəkupan mivəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kamhawhin nipig atuaturuk yame Kughen tukreighan-pə fam kin narimnar yame rimirhi ətawə tukun. Kini in tukrisisin nipraitawə yame rakwas, mivəhsi-pə yame riwi. ²⁴ Rimirikakun ye nipig Kughen rimivəh miragh ətawə, kitawə kwəsərhə-pən tim tim nəterigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə minə a. Tukmə yermamə kirik rimivəh ta nar kirik, to kipəh niniyen mə ramərhə-pən nəterigien kafan mə tukripirəh tuk nipig kirik, meinai ruirəh ta. ²⁵ Mərig kitawə kasərhə-pən tim tim nəterigien kapətawə ye nar kirik yame kipəh nisəmien, kini masor kapətawə nəterigien rapomh, mamhawhin masərer tim tim.

²⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Nanmin kape Kughen ramasitu irətawə ye nipig kitawə kasərou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuaturuk mə tukəsəhuak tukun, mərig Nanmin əmə kape Kughen raməhuak atuə kin kapətawə mamni nərigien kirik yame nəgkiarien iran rikək. ²⁷ Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmin kafan ramni, meinai Nanmin Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nəterigien kape Kughen.

Kughen ravəhsi-pə nimraghien kimi ətawə

²⁸ Kitawə kharkun mimə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramua, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rimnokrən kin ətawə ye nəterigien kafan. ²⁹ Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye nipig a, In rimini mimə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In yerpərig irətawə fam rəmhen kin nimrin nupan irətawə. ³⁰ Kini kitawə yamə mine In rimnəkupan mini mimə tukhauə kafan minə, In rimnokrən kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rimnokrən kin ətawə, In rimnor ətawə kisatuaturuk ye nimrin. Kini kitawə e yamə mine rimnor ətawə kisatuaturuk, In tukrirəh-si haktə mivəhsi-pə nisaiyen mine nihuvəyen kafan kimi ətawə.

Norkeikeiyen ehuə kape Kughen

³¹ ?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə ye nimraghien kapətawə, kini nar apnapig yermamə kirik ramərer əswasig kin ətawə. ³² In rimipəh niginien tuk Tini atuaturuk mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rimneighan əmə kin. Kini tukmə In rimivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhajoun-pən mə tukrautə-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə. ³³ ?Kini yermamə min kirik aikin yame to riruk-pə nəgkiarien kirik irətawə yamə mine Kughen rimirpen ətawə, mimə kitawə kimisor raha uə? Nikam, rikək, meinai Kughen atuk rimirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah. ³⁴ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyen narpinien kimi ətawə uə? Nikam, rikək, meinai Yesu Kristo rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyən kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk, maməgkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə. ³⁵ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nirəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo, uə? Nikam, rikək. ?Nakharkun mə nahasien, mine nipig əutan minə, mine nəmhəyən yame narmamə kasor kimi ətawə, mine nikumhə, mine nipig kapətawə neipən rikək, mine ikin resrə ikən, mine nau kape nuhyen yermamə to rivəhsi-ta ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo uə? Nikam, reinein, ³⁶ meinai nəfrakisien mə nimraghien kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen, nipig mifam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kimawə yakamhavəh nhagin.

Kimawə yaksəmhen əmə kin sipsip yamə mine kamrukəwəji əriə mə tukpihopni əriə.”
(Sam 44:22)

8:20: Jen 3:17-19 † **8:22:** Nəgkiarien kape Gris ramni “narimnar fam yame Kughen rimnor kaseihag əpir” mərig nipran ramni mə kisərig nəmhəyən mamhawhin mə tukəsəsanin min. **8:23:** 2 Kor 5:2-4 **8:27:** Sam 139:1 **8:28:** Efes 1:11 **8:29:** Kol 1:18; Hib 1:6 **8:31:** Sam 118:6 **8:33:** Aes 50:8-9

³⁷ Mərig ye narimnar minə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap. ³⁸ Kini yakirkun mə nar kirik rikək yame rirkun nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kristo. Nar apnapig nimhəyen, uə nimraghien, uə agelo minə, uə yarmhə minə, uə narimnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narimnar yame tukripiuə, uə nəsaninien minə fam, ³⁹ uə narimnar apa yerpərig, uə narimnar ye tokrei tanə, uə nar kirik ye narimnar fam yame Kughen rimnor, mərig to rəpəh nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeiyen kape Kughen yame kitawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

9

Pol rorkeikei pik mə nəmə Isrel tukshatə ye Kristo

¹⁻² Mərig rikik ramarkwəpir maməmhə [tuk nəmə Isrel nipiğ m-fam]. Yakamni nəfrakisien - kimru Kristo kirikianə əmə, ror pən to yakpəh neikuəyen. Kafak nətərigien mine Nanmin kape Kughen karəni mə nar e yakamni in nəfrakisien, ³ meinai nəmə Isrel kisəmhen mə piak atuutuk minə, kisəmhen əmə kin kafak atuutuk kwənərəus. Kini rikik ragien əmə to Kughen rīvəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swatuk tuk nəmə Isrel minə tiksin tukhauə kirikianə iriə min. ⁴ Iriə kwənərəus kape Isrel, kini Kughen rimirhi əriə mə tini minə, kini mor əpu kafan nehuəyen kimi əriə, mivəh-si-pən min promes kape nasituyen kimi əriə, mine Loa, mine nəhuakien ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine promes minə tiksin. ⁵ Kini rīpəriə atuutuk minə, iriə nəmasur yamə mine Kughen rimirpən əriə. Kini Kristo rimasi-pən atuutuk ye kwənərəus kapəriə. Kini Kristo in Kughen yerpərig ye narimnar fam - pəh kisəgnəgin In kape rerin. Amen.

Swatuk yame Kughen ramripen narmamə iran

⁶ Kughen rimirpən kwənərəus kape Ebrahim; mərig iriə khapsaah khapəh nishatəyən ye Kristo. Mərig pa rīmə nar e ramhajoun pən promes kape Kughen rīpəh nuəyen mor nəfrakisien kin, meinai nisi-pənien ye kwənərəus kape Isrel rīpəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrah. ⁷ Kini ye norien a, iriə yamə mine kimnhasi-pən ye Ebrahim, pəh nien mə iriə m-fam nīpnət Ebrahim əfrakis. [Meinai nar apnapig Ebrahim rimirəh tini kirarul, mərig Kughen rimini-pən tukun mīmə, “Kwənərəus atuutuk kafam tukriši-pən əmə ye nitaw kafam e kwajikovə Aesak.” (Jen 21:12) ⁸ Nīprai nəgkiarrien e ramni mə narmamə yamə mine kimisarha ye kwənərəus kape Ebrahim, pəh nien mə iriə fam nīpnət Kughen minə. Mərig nīpnət Kughen əfrakis iriə e yamə mine kimisarha ye promes kape Kughen. Kini iriə e kwənərəus əfrakis kape Ebrahim. ⁹ Ror məkneikin meinai Kughen rimini-pən tuk Ebrahim mīmə, “Ye nipiğ atuutuk, jakreriğ-pre tuk əmiru, Sera tukriəh kwaji yerman kirik.” (Jen 18:10, 14)

¹⁰ Mərig nəgkiarrien a rīpəh norien infamien eikin e. Ji Sera e Aesak rīmikir Rebeka, kini Rebeka rīrəh mir mir. Kapəriu tatə kirikianə əmə, in e kaha hah kape nəmə Isrel e Aesak. ¹¹ Mərig mir mir e kirəpəh niwarha-hanəyen, kini mirəpəh niworien nar kirik yame rhuə, uə raha, mərig Kughen rimini-pən promes kirik kimi mamə kapəriu. Kini nəgkiarrien e ramhajoun huvə mə Kughen rimirpən narmamə raməri-pən əmə nərigien kafan, ¹² mərig pəh nien mə ramirpən əriu meinai kimiwor nar huvə kirik, uə nar hah kirik. Kughen rimini-pən tuk Rebeka mīmə, “Nimrin nupan tukror atuə kin kape yame raməker ye nimeitaan.” (Jen 25:23) ¹³ Kini in e raməri-pən əmə nəgkiarrien yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Yakorkeikei Jakob, mərig yakəməkin Esao.” (Mal 1:2-3)

¹⁴ ? Tukshawni ai taktakun? ?Tukhani mə norien kape Kughen rīpəh natuutukien? ! Nīkam! Kitawə kharkun mə In ramor atuutuk ¹⁵ meinai in rimini-pən tuk Moses mīmə, “Yo atuk yimini mə narmamə hawor e rikik tukreihuə tuk əriə, kini narmamə hawor minə ai rikik tukriəh neihuəyen tuk əriə.

Kini Yo atuk yimini mə narmamə hawor e jakor huvə pən kimi əriə, kini narmamə hawor minə ai jakpəh nor-huvə-pənien kimi əriə.” (Eks 33:19)

¹⁶ Kini ror məknakin mə kitawə to khapəh nhavəhyen promes kape Kughen tuk nar kirik yame kitawə kasor, ramhen kin yame kasorkeikei pik In, uə kasor pik wok kafan. Nīkam. Kitawə kamhavəh əmə promes kape Kughen meinai rikin rehuə tuk ətawə. ¹⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen rimini-pən tuk king kape Ijip* mīmə, “Yimivəh-si haktə ik tuk nar kirikianə əmə, in e mə narmamə tuksəm kafak nəsaninien ye nimraghien kafam, mə narmamə tukamhani-ərhav nhagik ye tanimtanə.” (Eks 9:16)

¹⁸ Kini nīprai nəgkiarrien e ramni mə Kughen atuk ramni mə narmamə hawor mine rikin tukrehuə tuk əriə. Kini Kughen atuk rimnəriğ kəvsəsiyə ye narmamə yamə mine kasəpəh hanə-əmə In.

¹⁹ Tukmā ror kirik tukraiyoḥ yo mīmā, “Narmamā to khapāḥ nisətapigien kin nirkunien kape Kughen. ?Kini tukmā Kughen atuk ramni narmamā hawor mine tuksəpāḥ kafan nəgkiarien, kini rhawor e Kughen ramni mā kapəriā atuk?” ²⁰ Mərig jakhorpin naiyohyen e mīmā ik yermamā əmā, ?rhawor e nakmā takhorpin əsanin nəgkiarien kape Kughen? Nitip† to rīpāḥ nini-pəniēn tuk yermamā yame rīmīkuḥ in mīmā, “?Rhawor e nīmīkuḥ məkneikin yo?” ²¹ Yermamā yame ramkuḥ nitip, in rirkun nīrəḥyen mənkiuvyuv ye nuknen kīrīkianā əmā mīrkun nīkuhyen nitip kin kīraru - kirik kape nīvai-pəniēn nar əgkap iran; kirik kape nīvai-pəniēn nar apnapig iran. ²² Ye norien kīrīkianā əmā mīn, Kughen rirkun nor-mīniēn ye narmamā. Tukmā rorkeikei, In rirkun norien mā tukroriah əriā. In rorkeikei mā tukror əpu mā niēmhaa ramhai In tuk təvhagə hah, kini In tukror narpiniēn ehuə kimi narmamā yamā mīne kasor təvhagə hah. Mərig nar apnapig In ramor məknakin, kafan nətəriēn raməpōmh; kini In rīpāḥ nor-ahuaayen narpiniēn kimi əriā yamā mīne kasor mīmā rīkin tukraməmhā. ²³ Kafan nətəriēn rapōmh, mor mīmā In tukror əpu nīhuvəyēn ehuə kafan kimi narmamā yamā mīne In ramni mā rīkin tukrehuə tuk əriā. In apa kupan, In rīmīrpen ta əriā mā tukasarə ye nīhuvəyēn kafan apa ye rao ye neai. ²⁴ In e kitawə m-fam yamā mīne In rīmīrpen, kini pəḥ nien mā kwənərəus kape Isrel in əmā in əmā, mərig nəmā tanə pisin pisin mīnə mīn. ²⁵ Rəmhen əmā kin yame In ruini ta ye Nəkwəkwə kape Hosea mīmā,

“Narmamā yamə mīne pəḥ nien mā kafak narmamā,
jakokrən kin əriə mā, ‘kafak narmamā mīnə.’

Kini narmamā yamə mīne yīmīpəḥ norkeikeiyen əriə kupan,

jakokrən kin əriə mīmā, ‘narmamā yamə mīne yakorkeikei.’ ”

(Hos 2:23)

²⁶ “Kini ikin atuutuk, yame yīmīni-pən tuk əriə mā, ‘Kimiā pəḥ nien mā kafak narmamā,’
narmamā tuksokrən kin əriə mhama, ‘iriə nīpnat Kughen yame ramragh.’ ” (Hos 1:10)

²⁷ Kini Profet Aesea rīmīni-ərḥav ye nīkarin kape Isrel mīmā,

“Nar apnapig kwənərəus kape Isrel khapsaah rəmhen kin nīpakir ye tahik,
mərig Kughen tukrivəḥ miragh kwatīksin əmā,

²⁸ meinai Kughen Yermaru In tukrivəḥsi-pən aihuaa əmā narpiniēn kimi narmamā fam ye
tokrei tanə.” (Aes 10:22)

²⁹ Kini rəmhen əmā kin nəgkiariēn yame profet Aesea rīmīni kupan mīmā,

“Rīpi mā Kughen Yermaru yame Nagheen rehuə pik In rīpiəpəḥ neighanien kin kwənərəus
tīksin kapətawə mā tukhamragh,

to kitawə kīpihauə mīsəmhen əmā kin nəmā Sodom mīne Gomora yame In rīmnrīah
əgkap əriə.” (Aes 1:9)

Namə Isrel kimnhapəḥ nishatətəyēn

³⁰ ?Nīprai nəgkiariēn mīnə e ramni naha? Ramni mā narmamā yamə mīne pəḥ nien mā kwənərəus kape Isrel, nar apnapig kimnhapəḥ nisarkut-pīkien mā tuksəm swatuk kape nḥauyēn misatuutuk ye nīmri Kughen, mərig Kughen tukror əriə kisatuutuk ye nīmrin tuk nhatətəyēn kapəriā. ³¹ Mərig nəmā Isrel kimisarkut pik ye swatuk kape nari-pəniēn loa mā iriə tuksatuutuk ye nīmri Kughen. ?Mərig iriə khapəḥ nisatuutukien ³² tuk naha? Meinai iriə kisarkut pik mā tuksatuutuk ye nīmri Kughen tuk norien huvə yamə mīne kasor, mhapəḥ nisəri-pəniēn swatuk kape nhatətəyēn. Iriə kamharəḥ-pikin “Səpaag yame narmamā kamharəḥ pikin.”[‡] ³³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmā,
“Səm-ru. Yimnəkir səpaag ye nīmə apa Saeon.

Səpaag e tukror narmamā kamharəḥ-pikin, kini mamhamir.”

(Aes 8:14)

“Mərig narmamā yamə mīne kishatətə ye Kwən a,

to khapəḥ nisaurisien nīpig tuksərəer ye nīmri Kughen.”

(Aes 8:14, 28:16)

10

¹ Piak mīnə mīne nowinik mīnə. Yakorkeikei pik mā Kughen tukrivəḥ miragh nəmə Isrel, kini nīpig m-fam yakaməhuak tukun. ² Yo yakamni-ərḥav tuk əmiā mā iriə kisarkut pik tuk norien narimnar yame tukror riki Kughen ragien tukun. Mərig norien kapəriā rīpəḥ nīsi-pəniēn ye nirkunien. ³ To khapəḥ nisəri-pəniēn swatuk kape Kughen mā iriə tukhauə misatuutuk ye nīmrin, meinai iriə kaseinein swatuk kafan, kini masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriā swatuk, in e swatuk kape nari-pəniēn loa kape Moses. ⁴ Kristo rīmnr infamien ye swatuk kape nari-pəniēn loa tuk nuəyēn matuutuk ye nīmri Kughen. In rīmnr

† **9:20:** Nəgkiariēn kape nəmā Gris ramni nuhpikiniēn ye graonpot. **9:20:** Aes 29:16; 45:9 **9:21:** Jer 18:6

‡ **9:32:** Nəgkiariēn e ramamir ye Aes 8:14, mərig Nəgkiariēn kape nəmā Gris rīpəḥ nīniyēn səpaag, ramni kapier kape nīvīrəkiniēn nīmā. Translesēn komiti ramni səpaag. Səpaag e Yesu Kristo. Im-ru mīn nuhpikiniēn kape səpaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14. **9:33:** Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14

infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran tuksatuatuk ye nimir Kughen.

Nimraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

⁵ Moses rimirai nəgkiarinen kirik ye swatuk kape nəri-pənien loa mimə narmamə tuksatuatuk ye nimir Kughen. In rimini mimə, “Yermamə yame ramor narimnar fam əgkap yame loa e ramni, in tukrivəh nimraghien rerin.” (Lev 18:5) ⁶ Mərig nəgkiarinen yame ramni swatuk kape nhatətəyen yame narmamə khamhakwasig misatuatuk ye nimir Kughen ramni mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien mə takasəkeikei mamhavən apa ye rao ye neai”

(Dut 30:13) (misarha-kin Kristo mharəh miseiwaiyu mhauə mə tukrasitu irəmiə); ⁷ kini rikimiə tukripəh nəsikien mimə, “Takasəkeikei mhavən apa peiwaiyu ikin narmamə kamhamhə ikin” (Dut 30:13) (mharəhsi-ərhav Kristo misor In ramragh min ye nimhəyen kafan). ⁸ Rikimiə tukripəh nəsikien məknakin meinai nəkwəkwə kape Kughen ramni mə “Nəgkiarinen kafan in ipakə əmə tuk əmiə. In apa ye nhermiə, mine yerkimia.” (Dut 30:14) Nəgkiarinen e in nəgkiarinen kape nhatətəyen yame yakamni-ərhav ⁹ mimə tukmə nakhani-ərhav ye nhermiə mhamə Yesu in Yermaru, kini tukmə nakshatətə əfrakis yerkimia mfam mə Kughen rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan, kini Kughen tukrivəh miragh əmiə. ¹⁰ Ror məkneikin meinai Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin nipig kishatətə əfrakis iran yerkiria. Kini Kughen ravəh miragh narmamə nipig iriə kamhani-ərhav ye nheriə mhamə Yesu in Yermaru. ¹¹ Ramhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,

to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimir Kughen.”

(Aes 28:16)

¹² Nəgkiarinen e in kape narmamə m-fam, nar apnapig kwənərəus kape Isrel uə nəmə tanə pisin pisin minə, meinai Yermaru kirikianə əmə e ramarmaru mamautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh-pən kin. ¹³ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə m-fam yamə mine kasokrən kin Kughen Yermaru mə tukrivəh miragh əria,

In tukrivəh miragh əria.”

(Joel 2:32)

¹⁴ ?Mərig tukmə narmamə khapəh nishatətəyen ye Kughen Yermaru, tukshawor pən iran mine misokrən kin In mə tukrivəh miragh əria? ?Kini tukmə khapəh nisərigien nəvsaoyen kin, tukshawor pən iran mine mishatətə iran? ?Kini tukmə yermamə kirik rikək tuk nini-ərhavyen tuk əria, tukshawor pən iran mine misərig nəvsaoyen kin? ¹⁵ ?Kini tukmə Kughen ripəh nher-pənien kin narmamə, tukshawor pən iran mine mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə? Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“!Rhuvə pik əgkap mə kisəm yermamə kirik rivəh nəvsaoyen huvə kape Kughen muə kimi ətawə!”

(Aes 52:7)

¹⁶ Mərig pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kimnhavəh nəvsaoyen huvə yerkiria. Rəmhen kin nəgkiarinen yame Aesea rimirai mimə,

“!Yermaru! Narmamə kwatiksin əmə kimnhani nəfraksien ye nəgkiarinen kapəmawə.” (Aes 53:1)

¹⁷ Kini ror məknakin, nhatətəyen ramsi-pən ye nar yame nakasərig; kini nəgkiarinen yame nakasərig ramsi-pən ye nəvsaoyen kin Kristo.

¹⁸ ? Mərig yakamaiyoh mimə [nəmə Isrel] kimisərig uə nikam? Əwəh, kwəsərig ta. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Nəgkiarinen kape Kughen rimavən ikin minə fam ye tokrei tanə,

ruavən ikin minə fam əgkap.”

(Sam 19:4)

¹⁹ ?Kini jakaiyoh əmə kin nar kirik min mimə, nəmə Isrel kwənharkun ta uə nikam? Əwəh, kwənharkun. Meinai Moses rimnəkupan mini mimə,

“Jakor huvə pən kimi narmamə yame kapəria kantri kirik rikək, kimia taksor jalus tuk əria; kini jakor huvə pən kimi narmamə ye kantri yamə mine kimia nakamhani mhamə iriə kisar-mar, niemhaa tukrhai əmiə tukun.”

(Dut 32:21)

²⁰ Kini kwasig ikin Aesea ripəh niginien tuk niniyen mimə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisarha-kinien Yo kwəsəm Yo;

kini narmamə yamə mine khapəh nisaiyohyen Yo, yimnor əpu Yo kimi əria.” (Aes 65:1)

²¹ Mərig ye nikarin kape nəmə Isrel Aesea rimini mimə,

“Ye nipig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mə jakasitu irəria,

iriə narmamə yamə mine kasəsik nəkwək, mamhaukreikin-pə nimetairiə kimi Yo.” (Aes 65:2)

11

Kughen rikin rehua tuk namə Isrel

¹ Pəh yakaiyoh tuk nəgkiarinen kirik ye nikarin kape nəmə Isrel. ? In e nəfrakisien mə Kughen rimukreikin-pə nimeitaan kimi kafan narmamə uə nikam? Nikam. Taksəm-ru yo. In rimipəh nukreikin-pəyen nimeitaan kimi yo e yemə Isrel kirik, kwənərəus kape Ebrahim, nitə kape Benjamin. ² In apa kupan, Kughen rimirpen kwənərəus kape Isrel mimə In tukrorkeikei əriə, kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kini In rimipəh nukreikin-pənien nimeitaan kimi əriə. ?Nakharkun uə nikam naha nhagin Nəkwəkwə kape Kughen ramni ye nikarin kape Elaeja? In ramni mə Elaeja rimnaiyoh skai Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien kimi nəmə Isrel tuk nahasien yame kimisor ³ mimə, “Yermaru. Nəmə Isrel kimishopni profet minə kafam masoriah-oriah kafam olta. * Kini yo pisin əmə yakaməm; kini iriə kisarkut mə tukshopni min yo.”

(Fas King 19:10)

⁴ ?Mərig Kughen rimini-pən naha nhagin tukun? In rimini mimə, “Nikam, yakaməm mə narmamə seven taosen iriə narmamə kafak minə, yamə mine khapəh nisəhuakien kimi kughen eikuə e Bal.”

(Fas King 19:18)

⁵ Kini rəmhen əmə kin ai taktakun mine. Nəmə Isrel kwatiksın aikin yame Kughen ruirpen əriə ye kafan nihuvəyen. ⁶ Kini tukmə Kughen rimivəh miragh əriə ye nihuvəyen kafan, pa rimə rimivəh miragh əriə tuk nar huvə yamə mine kasor. Mərig to ripivəh miragh əriə meinai iriə kasor nar huvə minə, kini to nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi əriə, ripior pisin, kini pəh nien mə nar kirik yame ramautə-pə kin kimi əriə, mərig tukripior əmə rəmhen kin nərokien kirik tuk kapəriə wok.

⁷ ?Kini rhawor? Narmamə khapsaah kape Isrel kasarhakin pik swatuk kape nuəyen matuatuk ye nimir Kughen, mərig khapəh nhavəyən. Mərig iriə yame Kughen rimirpen, kamhavəh. Mərig iriə m-fam e yame khapəh nhavəyən, Kughen rimnərip khəvsəsiə kimi əriə mə tuksəpəh hanə-əmə In. ⁸ Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ruə meriaji-pə ai taktakun, Kughen rimnor mə nətərigien kapəriə ramapir yeru,

kini mor mə nimirirə ripsis,

kini mor mimə nimətirgiriə tukrəru.”

(Dut 9:24; Aes 29:10)

⁹ Kini King Deved rimini mimə,

“Nihuvəyen kape tokrei tanə yame kasarə iran, pəh tukruə rəmhen kin kwənməkuru kirik, yame tukrhosigin əriə, mor əriə kamhani mhamə, ‘Narimnar fam əgkap rhuva əmə.’

Pəh kapəriə narimnar huvə tukruə rəmhen kin kapier kirik yame kisapitətər iran, ramor narpinien kimi əriə.

¹⁰ Pəh nimirirə tukrəpignap mə tukhapəh nisəmien nar,

Pəh tukravi-əhu əriə kasamrəmir ye nahasien kapəriə, infamien rikək.” (Sam 69:22-23)

Swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin

¹¹ ?Kini yakamaiyoh min mimə nəmə Isrel kimnharəh-pikin kapier mhamir, mə to khapəh nisərə-r-minien uə? Nikam, tuksərə-r min. Ye kapəriə nəviəkiayen, Kughen rimnor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin minə, mə nihuvəyen yame nəmə tanə pisin pisin minə kisarə iran, nəmə Isrel tuksorkeikei mə iriə min tukhavəh. ¹² Ror məknakin, tukmə nəmə ye tanə pisin pisin minə kimnhavəh nihuvəyen kape Kughen meinai nəmə Isrel kimisəpəh swatuk yame Kughen ravəh-miragh narmamə iran, kini nəmə Isrel fam yame Kughen rimirpen ta əriə, nipig iriə tukshatətə ye Kristo, !nihuvəyen kape Kughen tukruə mehuə!

¹³ Taktakun ai yakaməgkiar kimi əmiə nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yo aposol e kamni kimə “aposol kape nəmə kantri pisin pisin minə.” Kini yo yakaməm wok kafak mə in rehua. ¹⁴ Kini yakorkeikei mə wok yame yakamor yerki nəmə tanə pisin pisin minə tukror nəmə imak e nəmə Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mə iriə min tuksarə ye nihuvəyen a - kini ye norien a Kughen tukrivəh miragh tiksın. ¹⁵ Nipig Kughen rimukreikin-pən nimeitaan kimi nəmə Isrel, kini In rimipik yemə tanə pisin pisin minə kamhauə kirikianə iriə min. Mərig nipig In tukripik nəmə Isrel kamhauə min tukun, in rəmhen kin yame yermamə ramragh min ye nəmhəyen kafan.

¹⁶ Tukmə narmamə kamhavəh-si-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien. † Ye norien kirikianə əmə min, tukmə kivəhsi-pən nuknei nai kimi Kughen, kwerəgrəgin minə fam əgkap kamhauə mhahuvə min. ‡

11:1: 1 Saml 12:22; Sam 94:14; Fil 3:5 * **11:3:** Olta in tebol rhakə ye Nimə Ehuə kape Kughen. **11:6:** Gal 3:18

11:11: Wok 13:46 † **11:16:** Nam 15:20-21 ramni mə tukaməkeikei kivəhsi-pən nipər bred yame kipəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien. ‡ **11:16:** Nuhpikinien e, nipran ramni mə Ebrahim mine mikupni minə kupan iriə narmamə kape Kughen. Kini kwənərəus min kapəriə, iriə min kape Kughen.

¹⁷ Mərig nəmə Isrel kisəmhen kin nai e olif yame Kughen rimihū, mərig iriə tiksin kisəmhen kin kwermīn yame Kughen rimnərai ta marakikin. Kini kimiə nəmə tanə pisin minə naksəmhen kin kwermīn nai e olif yame ramhaktə atuk əmə. Kini Kughen rimirpin-pən əmiə ye nuknei nai yame rimihū mə takhavəh tamhek kwermīn nai yame rimnərai ta. Kini taktakun ai nakwənhavəh nihuvəyən yame Kughen rimirpen-pən ta tuk Ebrahim mine nipnətin minə. ¹⁸ Mərig kimiə [nəmə tanə pisin pisin minə], takhapəh nisəgkiar-əusitien mhamə nakwənhavəh tamhek nəmə Isrel yame Kughen rimnərai-ta əriə. Takhapəh nisəru-kinien mimə nuknei nai raməvigin əmiə, mərig pəh nien mə kimiə kwermīn nai nakasəvigin nuknei nai. ¹⁹ Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Kughen rimnərai ta kwermīn nai minə tiksin mə tukrirpin-pən yo ye nuknen kini jakvəh tamhekria.” ²⁰ In e nəfrakisien, mərig rimnərai ta əriə meinai khapəh nishatətəyən iran. Kini kimiə nimisəpirpir ye nuknei nai meinai nakshatətə iran. Ror məkneikin, takhapəh nisəusitien tukun, mərig kimiə takasəkeikei mħagin, ²¹ meinai Kughen rimnərai ta kwermīn nai atuatak tiksin, kini tukmə nakhapəh nisəkeikeiyen tuk nhatət-timtim-ien iran, kini In tukrərai ta min əmiə.

²² Rhuvə mə takharkun mə Kughen rirkun nəgkiar-huvə-pənien kimi narmamə, kini mirkun nəgkiar-skai-pənien kimi əriə. In rimnəgkiar skai kimi narmamə yamə mine kimisəsik nəkwan, mərig In ramor huvə pre kimi əmiə, tukmə nakasəkeikei tuk nhatətəyən iran tuk kafan nihuvəyən. Mərig tukmə naksəpəh nhatətəyən iran, In tukrərai ta əmiə. ²³ Kini tukmə nəmə Isrel kharegri-pə min mishatətə ye Kristo, kini In tukrirpin-pən min əriə ye nuknei nai, meinai In ravəh nəsaninien tuk norien məknakin. ²⁴ Kini niprai nəgkiarien e ramni mə kimiə nəmə tanə pisin pisin minə naksəmhen kin kwermīn nai e olif yame ramhaktə atuk, yame Kughen rimnərai ta mirpin-pən ye nuknei nai ye nəsimien. Norien e kape nivəhyen nai pisin kirik mirpin-pən ye nai pisin kirik, pəh nien mə norien atuatak kape nai. Mərig kwənərəus minə kape Isrel kisəmhen kin kwermīn nai e kape olif apa ye nəsimien. Kini taktakun ai, in rimar əmə tuk Kughen tuk nirpin-pənien əriə ye nukneriə atuatak.

Kughen rikin rehuə tuk narmamə m-fam

²⁵ Mərig piak minə mine nowinik minə, rahas mə takhavəh-si haktə pik əmiə [mhamə nakhahuvə misapita nəmə Isrel]. Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar məniwən e in e mə Kughen rimnərai mə nəmə Isrel tiksin kimisəpəh nərigien kafan nəgkiarien. Mərig norien a raməmīr əmə meriaji-pən nəmə tanə pisin pisin minə fam yame Kughen rimirpen əriə tukshatətə iran. ²⁶ Kini ye norien e, Kughen tukrivəh miragh fam nəmə Isrel. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə, “Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə tukrisi-pən apa Saeon,

In tukrivəh-si ta norien has tuk nəmə Isrel. §

²⁷ Kini in e promes kape nasituyen kafak kimi narmamə mə jakvəh-si ta narpinien kape təvhagə has kapəriə.”

(Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34)

²⁸ Kwənərəus minə kape Isrel kimisəpəh nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, kini ror məkneikin, iriə kimnhəuə tikmir minə kape Kughen. Mərig nar e ramasitu irəmiə nəmə tanə pisin pisin minə, Kughen ravəhsi-pre kafan nihuvəyən kimi əmiə. Mərig Kughen rorkeikei hanə nəmə Isrel meinai In rimirpen əriə, kini iriə nitə kape Ebrahim, Aesak mine Jekob. ²⁹ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimirpen ta narmamə kini mor huvə pən kimi əriə, to ripəh nuheikin-minien kafan nəgkiarien. ³⁰ In apa kupan, kimiə nəmə tanə pisin pisin minə nimisəsik nəkwai Kughen. Mərig taktakun ai, nəmə Isrel kimisəpəh In misəsik nəkwan, Kughen rivəhsi ta nivhuəyən tuk əriə nivəhsi-pre kimi əmiə. ³¹ Ye norien kirikianə əmə min, nəmə Isrel kasəsik nəkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk mə riki Kughen tukrehuə min tuk əriə. Ror məknakin meinai taktakun ai iriə kimnasəm mə Kughen rikin rehuə tuk əmiə, kini tukmə ror iriə kisorkeikei mə Kughen rikin tukrehuə min tuk əriə. ³² Narmamə m-fam kasəsik nəkwai Kughen, kini In ramor mə kapəriə norien hah ramrəptəkin əriə m-fam əgkap, iriə atuk to khapəh nharisinien əriə. In ramor məkneikin mə [In pisin əmə tukrivəh miragh əriə] mamhajoun-pən mə rikin tukrehuə tuk əriə m-fam.

Pol raməni nipei mivəh-si haktə Kughen

³³ ! Taksəm-ru! ! Nihuvəyən yamə mine Kughen ramor kimi narmamə mine nirkunien kafan, iriə fam kishəuə!

Kitawə kiseinein nirkunien norien kape nətərigien kafan, mine kafan swatuk minə.

³⁴ “Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun narimmar yame raməmīr ye nərigien kape Kughen Yermaru.

Kini yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pənien nəgkiarien kirik tukrasitu ye Kughen.”

(Aes 40:13)

- ³⁵ “Yermamə kirik rikək yame rikun nivəhsi-pən-atuk-ien kafan kirik nar kirik kimi Kughen meinai narimnar fam əgkəp kape Kughen in əmə in əmə.” (Job 41:11)
- ³⁶ Ror məkneikin meinai Kughen rimnor narimnar fam, kini narimnar fam apa ramswiin meinai nasaninien kafan ramraptərək in əriə, kini narimnar fam In rimnor mə kafan. !Pəh kamhəvəh-si haktə In kape rerin! !Amen!

12

Sakrefaes yame nımraghien raməmır iran

¹ Piak minə mine nowinik minə. Meinai Kughen rikin rehuə tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiə mimə takhəvəh-si-pən nıpraimiə fam kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramragh, kini misəəhu karin mə kafan, kini rikin ragien tukun. In e swatuk atuatuk yame taksəhuak kimi Kughen iran. ² Takhapəh nhəvəhyen norien kape yermamə kape tokrei tanə, mərig seighaan kin Kughen mə tukrukreikin kapəmiə nətərigien ruə miwi mimə norien kapəmiə tukruə mihuvə. Kini ror məkneikin, kimiə takharkun nisəkirien norien minə, mharkun nisorien norien huva yamə mine Kughen rorkeikei. In e norien yamə mine khahuvə, mine yamə mine kasor rikin ramagien, mine yamə mine kisatuatuk.

³ Kini ye nihuvəyən yame Kughen ramautə-pə kin kimi yo, yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhəvəh-si-haktə-atuk-ien əmiə. Mərig ye nətərigien atuatuk, taksəm nəsaninien yamə mine Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə ye nhatətəyən kapəmiə ye Kristo. Kini nıpig taksəm nəsaninien minə a, taksəm kapəmiə nımraghien minə, kini misəkir misəm mə ? kapəmiə nımraghien minə khahuvə misəmhen raməri-pən nhatətəyən kapəmiə uə nikam?

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin (1 Kor 12:1-31)

⁴ Yermamə kirikianə, nıpran kirikianə əmə. Mərig nıpran, nor-norin minə rıpsaah. Kini nor-norin minə ye nıpran e, kapəriə wok pisin pisin. ⁵ Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo. İtatəwə khapsaah, mərig kamhauə nıpritatəwə kirikianə əmə ye Kristo, kini misətigtə atuk iratəwə minə. ⁶ Kini Kughen rimivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin pisin minə raməri-pən nihuvəyən kafan yame ramautə-pə kin kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərəhəyən nar kirik kwasig ikin nar ai rıpiuə. Kini pəh yermamə a tukrini-ərəhəv nəgkiarlen kafan raməri-pən nhatətəyən kafan. ⁷ Tukmə yermamə kirik ravəh nirkunien tuk nasituyən, pəh in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhəjounien, pəh in tukrhəjoun; ⁸ tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyən nətərigien kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-pənien mane, pəh in tukrivəhsi-pən rehuə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nıkirien nıməhuak, pəh in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rikin tukrehuə tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.

Swatuk kape norkeikeiyen narmamə (1 Kor 13:1-13)

⁹ Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəməkin norien has minə, kini mharaptərək in tim tim norien huva minə. ¹⁰ Sorkeikei əmiə minə rəmhen mimə kimiə piaumiə minə uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei misarkut mə takhasiəi əmiə minə. ¹¹ Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimə m-fam mamharpin, mhapəh nisəpəuyen. ¹² Taksagien əmə meinai nımisəəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye Kughen. Kini nıpig namhəyən tukruə, sor kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye nıpig m-fam. ¹³ Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwəkwə kin nar kirik, sautə-pən kimiə əriə. Sor huva pən kimi yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin.

¹⁴ Saiyoh Kughen minə tukror nihuvəyən kimi narmamə yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh nısherpənien nar hah rıvən kimi əriə, mərig saiyoh Kughen mə tukror nihuvəyən kimi əriə. ¹⁵ Sagien kimiə nəmə minə kisagien. Kini sasək kimiə yamə minə kisasək. ¹⁶ Sor kapəmiə nətərigien rəm nəmhen irəmiə minə fam. Rikimiə tukrıpəh nəsikien mə kimiə tiksin yerpərig, mərig rikimiə tukragien əmə mə taksəriwək kirikianə kimiə yavən has minə. Rikimiə tukrıpəh nəsikien mə nakharkun pik nar.

¹⁷ Tukmə yermamə kirik ror ahas-pre tuk əmiə, takhapəh nısarpinien tai norien kafan. Takasəkeikei misarkut mə taksor norien yame narmamə mifam taksəm mimə ratuatum. ¹⁸ Sor narimnar fam yame nakharkun norien minə kimiə naksarə ye nəmərinuyən kimiə

11:36: 1 Kor 8:6; 11:12; Kol 1:16 **12:1:** Rom 6:11,13; 1 Pita 2:5 **12:3:** Efes 4:7; Fil 2:3 **12:5:** 1 Kor 12:12,27

12:8: 1 Kor 12:4-11; 1 Pita 4:10-11

12:10: 1 Pita 1:22

12:12: 1 Tes 5:16-18

12:13: Hib 13:2

12:14:

Mat 5:44; 1 Kor 4:12

12:16: Prov 3:7

12:17: 1 Tes 5:15

narmamə mfam. ¹⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nisarpinien tai təvhagə hah kape narmamə. Apəh pəh Kughen pisin əmə tukripi-ərhəu narpinien mine niemhaa kimi əriə, meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen Yermaru ramni mīmə, “Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien has kape narmamə.”

(Dut 32:35)

²⁰ Mərig kimia taksari-pən əmə nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Tukmə kafam tikmir rəmkəwə,

vəhsi-pən nəviginien kimin;

tukmə rəkwəkwə,

vəhsi-pən nu kimin.

Nipig naksor narimnar minə a

in tukrauris pik tukun.”

(Prov 25:21-22)

²¹ Takhapəh niseighanien kin norien has mə tukruə tuk əmiə mivəh-si-əhu əmiə. Mərig sor mə norien huvə minə kapəmia pəh ravəhsi-əhu norien hah.

13

Pəh khasiai gavman

¹ Pəh kitawə fam kisərə ətgin gavman, meinai nehuəyen tuk narmaruyen m-fam ramsi-pən tuk Kughen, kini gavman m-fam yamə mine kasəkwəta, Kughen pisin əmə rimivəhsi-haktə əriə. ² Tukmə yermamə kirik raməsik nəkwai gavman, kini ror məkneikin mə in ripəh nisaiyen nehuəyen yame Kughen rimivəhsi-haktə mukrai. Kini narmamə yamə mine kasor məknakin kamhavi-pə əmə kapəriə narpinien. ³ Ror məkneikin meinai Kughen rimivəhsi-haktə gavman mukrai mə yamə mine kasor norien has tukhagin, pəh nien mə rimivəhsi-haktə gavman mukrai mə narmamə yamə mine kasor norien huvə minə tukhagin. Kini tukmə nakhapəh nisorkeikeiyen mə takhagin kin nəmasur minə kape gavman, takasəkeikei misor norien huvə minə, kini iriə tukhavəhsi-haktə əmiə tukun. ⁴ Takhapəh nisəru-kinien mīmə nəmasur kape gavman iriə yor wok minə kape Kughen yame wok kapəriə mīmə iriə tukasor ramhuvə-pre tuk əmiə. Mərig tukmə nakasor ramaha, takasəkeikei mamhagin, meinai Kughen rimivəhsi-pən-əpnəpigien əmə nehuəyen kimi əriə, mərig rimivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mə tukhavəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. ⁵ Ror məknakin mə kitawə mifam takasəkeikei misərə ətgin gavman tuk nar kiraru. Kirik e mīmə kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawə tukharkun mə norien kapətawə in ratuutuk.

⁶ Kini nar kirikianə min əmə, sərok-pən takis kimi gavman, meinai nəmasur kape gavman, iriə yorwok minə kape Kughen, kini in e wok kapəriə mə tuksarmaru ye narmamə.

⁷ Tukmə kimə takasəkeikei misərok yermamə kirik, sərok. Tukmə takis pisin pisin minə, takasəkeikei misərok. Tukmə kimə takasəkeikei mhasiai yermamə kirik, hasiai. Tukmə yermamə kirik ravəh narmaruyen, kini takasəkeikei misərə ətgin.

Sorkeikei narmamə meinai Nipig Kwasig ruauə pakə

⁸ Takhapəh nisorien mə tukəm mə nar kirik yame nakhapəh hanə nisarpinien kimi yermamə kirik. Mərig nar kirikianə yame raməmür hanə tuk əmiə mə taksarpin, in ai norkeikeiyen, meinai yermamə yame rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yame loa ramni. ⁹ Loa ramni mīmə, “Tahapəh nisəkrəhyen kin piraovin,” “Mhapəh nishopniyen yermamə,” “Mhapəh nisəkrəhyen,” “Rikimie tukripiəh nivəniyen tuk narimnar kape yermamə pisin kirik,”* kini loa minə min tiksın aikin. Mərig nəgkiarien kirikianə əmə in nukneriə fam; in e ramni mīmə, “Orkeikei ik kirik ramhen əmə kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev 19:18) ¹⁰ Tukmə yermamə kirik rorkeikei in kirik, to ripəh norien nahasien kimin. Kini ror məknakin mə yermamə yame rorkeikei narmamə, in ramor mə niprai Loa minə fam ruauə minor nəfraksien min.

¹¹ Takasəkeikei misor məknakin meinai kimiə nakwənharkun huvə nipig yame kisərə iran ai taktakun mine. Rinor ta nipig yame takasəkeikei misarha mhapəh nisarpinien, meinai nipig kitawə kimishatəta pə pə əmə iran, kini nipig yame tukrivəh miragh ətawə iran raməmür pən pən, mərig taktakun ai ruauə pakə. ¹² Pəh nien mə tuk tu, napignapien tukriəkək; kini nikhakien, pəh nien mə tuk tu tukruə. Kini ror məknakin mīmə pəh kisəpəh norien kape nəpignapien, kini mharaptərəkin əmə norien huvə minə kape nikhakien ramhen kin yame məbael ramraptərəkin huvə kafan kirik nau kape narowaginien. ¹³ Pəh kitawə tuksor norien huvə minə, ramhen kin yame yermamə raməriwək ye nikakien kini

12:19: Hib 10:30 13:1: Prov 8:15; Taet 3:1 13:3: 1 Pita 2:13-14 13:7: Mat 22:21 13:8: Mat 22:39-40;
Jem 2:8 * 13:9: Loa minə e kasəmür ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21. 13:10: 1 Kor 13:4-7 13:11: Efes
5:14; 1 Tes 5:6-7 13:12: 1 Jon 2:8

narmamə kasəm. Tukhapəh nisorien lafet has minə, mhapəh nisapisien kin ninimien, mhapəh nhakir-apnapigien əmiə minə, kini mhapəh nisorien norien ətawə minə, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien jalus kimi ətawə minə. ¹⁴ Mərig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mə tukrarmaru ye nımraghien kapamiə, kini takhapəh nisətərigien mə takshawor pən iran mine misor narimnar yame nıpraimiə əmə rorkeikei.

14

*Pəh khasiai nəməhuak yamə mine kasəri-pən Loa kape Moses
(1 Kor 8:1-13; 10:14-33)*

¹ Nəməhuak minə tiksın, kapəriə nhatətəyen rıpəh nəusik-əusikien, meinai narmamə tiksın kamhavəh-si-pən natuakəmien kimi əriə, kini khapəh nharkunien mə Kughen rameighan kin əriə tuk natuakəmien minə a uə nikam. Mərig kimiə rikimiə tukramagien tuk nivəhyen nəməhuak minə a yame kapəriə nhatətəyen rıpəh niskaiyen; takhapəh nisotgohyen kimiə əriə. ² Yermamə kirik, ye kafan nhatətəyen, rhuvə əmə mə in tukrən nəviginien m-fam. Mərig yermamə pisin kirik min, kafan nhatətəyen rıpəh niskaiyen, kini rikin rəsik mə in rirkun nənien nəviginien ye nəsimien əmə, mıpəh nənien nusai nar. ³ Rıpəh nihuvəyen mə yermamə e yame rirkun nənien narimnar fam tukrəm-pən nar hah ye yermamə yame rıpəh nənien nusai nar. Kini rıpəh nəmhenien mə yermamə yame rıpəh nənien nusai nar tukrini-pən tuk yermamə yame ramən fam nəviginien mə in ramor təvhagə has. Pəh tukrıpəh nəm-əhuyen in meinai Kughen rikin ragien əmə tuk yeməhuak a. ⁴ Rıpəh nihuvəyen mə ik nakamni mımə yorwok kape Yesu Yermaru kirik ramor norien has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkır mımə ramor nar huvə uə nar has. Kini in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rirkun nivəhsi-pənien nəsaninien kimin tuk norien nar huvə minə.

⁵ Ye norien kirikianə əmə min, yermamə kirik ramni mə nıpig kirikianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nıpig minə tiksın; mərig yermamə kirik min ramni mımə nıpig m-fam rəm nəmhen əmə. Mərig pəh narmamə tuksərer skai ye kapəriə nətərigien ye nikarin kape narimnar minə e. ⁶ Yermamə yame ramni mə nıpig kirikianə əmə in kape Kughen, in ramor tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini yermamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nivəhsi-haktəyen Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rikin ramagien tuk nan nəviginien. Kini yermamə yame raməpəh nənien nusai nar, in min raməpəh nənien tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru, kini in min ramni-pən tuk Kughen mımə rikin ragien tuk nan nəviginien. ⁷ Kitawə kirik rirkək yame nımraghien kafan, kafan əmə, uə nımhəyen kafan, kafan əmə. ⁸ Mərig tukmə kitawə kamhamragh, kamhamragh tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru; kini tukmə kamhamhə, kamhamhə tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini ror məknakin, tukmə kamhamragh uə kimnhamhə, mərig kitawə kape Yermaru. ⁹ Kristo rımamhə marə mamragh min, mə In Yermaru kape narmamə yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta.

¹⁰ Kini rıpəh nihuvəyen mə taksəkır norien kape piaumiə minə mine nowinmiə yamə mine iriə yəhuak minə. Rıpəh nihuvəyen mə taksəm-əhu piaumiə minə, meinai kitawə m-fam tuksərer əkupan ye jea yame Kughen ramkwətə iran maməkır narmamə ikin. ¹¹ Rəmhen kin nəgkiarrien yame Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mımə,

“Kughen Yermaru ramni mımə, ‘Yakavəh kwəsə ye nımraghien kafak mımə narmamə m-fam tuksənımkur ye nımrik

mhani-ərhav kin nheriə mhamə Yo, Yo Kughen.’”

(Aes 45:23)

¹² Kini ror məknakin mə kitawə fam kirikianə kirikianə tuksərer ye nımri Kughen tuk nini-ərhavyen narimnar fam yamə mine kimisor.

¹³ Ror məknakin, pəh kisəpəh nəkirien norien kape narmamə. Mərig takhaskai mə takhapəh nisorien nar kirik yame tukror piaumiə kirik rətərig pik tukun mımir ye kafan nhatətəyen. ¹⁴ Yımauə mor kirikianə kimru Yesu Yermaru, kini tuk nar ai, yo yakırkun huvə mə nəviginien * kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nımri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik rikin rəməsik mımə nar kirik rəmkimik ye nımri Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a. ¹⁵ Tukmə piəm raməm mə nəviginien kirik rəmkimik, kini nakamən ye nımrin, rikin tukrəpəu. Ramor məknakin mə kafam norien rıpəh nari-pənien swatuk kape norkeikeiyen. Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə kirik yame Kristo rımamhə tukun. ¹⁶⁻¹⁸ Nar apnapig mə kimiə nakamhani mə norien kirik in rhuvə

13:13: Luk 21:34; Efes 5:18

13:14: Efes 5:11

14:1: Rom 15:7

14:2: Jen 9:3-4

14:3: Kol 2:16

14:4:

Mat 7:1; Jem 4:11-12

14:5: Gal 4:10-11

14:8: Gal 2:20

14:10: 2 Kor 5:10

*

14:14: Suatuk pisin kirik tuk

nukreikinien nəgkiarrien ye v. 14: Yakirkun huvə mə nar kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nımri Kughen.

14:14: Wok 10:15; Taet 1:15

14:15: 1 Kor 8:11-13

amə, mærig səpəh, tamə piaumiə kirik raməm norien kapəmiə mamni mimə naksor təvhagə has. Ror pən, taksətapig kin, meinai yermamə yame ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen ramagian. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə huvə, kini rikiriə ramagian amə tukun. Ror məkneikin meinai Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginien mine ninimien, mærig in nar kirik kape natuatukien ye nimri Kughen, mine nəmarinuyen, mine nagienien ye Nanmin kafan.

¹⁹ Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmarinuyen kini mhavəhsi-haktə nətərigien kapətawə m-fam. ²⁰ Takhapəh nisoriahyen wok kape Kughen tuk nənien naha nəviginien yame naksorkeikei. Nəfraksien mə nəviginien minə fam khahuvə mhəpəh nisəmkəmikien ye nimri Kughen. Mærig rahas tukmə nakvəh nəviginien kirik yame piəm ramni mə rəmkimik mən ye nimrin, kini in rətərig pik tukun, mimir ye kafan nhatəyən. ²¹ Kini ror məknakin rhuvə mə takhapəh nisənien nusai nar, mhəpəh nhanimien waen, mhəpəh nisorien nar kirik yame tukror piəutawə minə kamhamir ye nhatəyən kapəria.

²² Kini tukmə kimiə nakhavəh nətərigien kirik ye nikarin kape narimnar minə e, takharaptəra kin maniwan amə kimiə Kughen. Narmamə kisərə ye nihuvəyən əfrakis nipig kasor amə narimnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor. ²³ Mærig yermamə yame kafan nətərigien ramor kiraru tuk nar yame ramən, meinei mə ratuatuk mə tukrən uə nikam, rhuvə mə tukriyəh nənien. Mærig tukmə rən, Kughen tukrini mə rinor təvhagə hah, meinai in ramən, mærig rikin raməsik mə ripəh natuatukien - kafan norien ripəh nərer-timtimien ye nhatəyən. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame rikin raməsik mə in ripəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

15

Pəh khavəhsi-haktə nətərigien kape yəhuak pisin pisin minə

¹ Kitawə yamə mine khaskai ye nhatəyən ye Kristo tukasəkeikei misasitu huvə ye yamə mine nhatəyən kapəria ripəh nuəyən miskai. Ripəh natuatukien mə tuksəri-pən amə norien yame kitawə atuk kisorkeikei. ² Kitawə tukasəkeikei masor norien yame tukror riki narmamə pisin kisagian tukun, mimə tukrasitu irəriə mor nhatəyən kapəriə ruə miskai. ³ Pəh kisor məknakin meinai Kristo min In rimipəh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mærig In rimnor narimnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapig narmamə kimnhani hah In tukun] rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, "Nini-hasien yamə mine kamni-pre tuk Ik,

nəgkiarinen a ramuə min tuk Yo."

(Sam 69:9)

⁴ Narimnar e yame kimirai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen, kimirai mə tukrhajoun ətawə, mə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. Kini kitawə kharkun norien a meinai kasərer tim tim ye nipig əutən minə, kini Nəkwəkwə kape Kughen ravəh-si haktə nətərigien kapətawə.

⁵ Kughen pisin amə ramasitu irətawə mə tuksərərer tim tim ye nipig əutən minə, kini In pisin amə ravəh-si haktə nətərigien kapətawə. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mimə tukrasitu irəmiə yamə mine nakhakwasig kin Yesu Kristo mor nətərigien kapəmiə mə tukruə mor kirikianə amə ⁶ mə takhavəh nətərigien kirikianə amə, mamhani nəgkiarinen kirikianə amə tuk nəgnəginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁷ Havəh əmiə minə yerkin agien, rəmhen kin yame Kristo rimivəh əmiə yerkin agien. Taksor məknakin mə narmamə tukhani vi vi Kughen tukun. ⁸ Takhapəh nisəru-kinien nar e mimə Kristo rimaūə yorwok kape namə Isrel* mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan nəgkiarinen, nəgkiarinen e in e mimə promes minə kafan yame rimini-pən tuk ripəh nəmə Isrel kupan, iriə kwənhauə misor nəfraksien kin ⁹ mə namə tanə pisin pisin minə tukhani vi vi Kughen meinai rikin rehuə tuk narmamə, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

"Ror məkneikin, yo jakvəh-si haktə nhagim ye kwerkwai nəmə tanə pisin pisin minə,

maməni nipei mamni vi vi nhagim."

(2 Saml 22:50; Sam 18:49)

¹⁰ Kini nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə,

"Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə mine narmamə kape Kughen minə takhauə kirikianə misagian."

(Dut 32:43)

¹¹ Kini mamni min mimə,

"Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, taksəgnəgin Kughen Yermaru,

kini kimiə kwənərəus minə fam kape tokrei tanə taksokapə misəgnəgin In." (Sam 117:1)

14:19: Rom 12:18; 15:2 14:20: 1 Kor 8:13 15:2: 1 Kor 10:24,33 15:4: 2 Tim 3:16 15:7: Rom 14:1

* 15:8: Nəgkiarinen Gris ramni mə "narmamə yame kimivəh nao kimi əria" mærig nipran ramni mə "nəmə Isrel."

¹² Kini Aesaea ramni min mima,

“Kwənarəus kape Jese† kupan tukrhaktə min,

kini Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənarəus minə kape tanimtanə m-fam.

Kini nəmə tanə pisin pisin minə tuksərhə-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.” (Aes 11:10)

¹³ Kughen rimnasitu iratawə mə tuksərhə-pən tim tim kapətawə nətərigien iran. Pəh In tukror mə rikimie tukrhaktə mukwar kin nagienien mine nəmərinuyen nipig nhatətəyən kapəmie iran tukriskai min meinai Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre nəsanien kimie əmie.

Pol ramni mə Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrivən ye kantri pisin pisin minə mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə

¹⁴ Plak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nimraghien kapəmie ramhaktə mukwar kin nihuvəyən, kini nakhavəh nirkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmie minə. ¹⁵ Kini ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwaigien kin nar kirik, mərig yimini-ərhav yerkiik m-fam narimnar minə e tuk əmie, kini morkeikei mə rikimie tukraməkeikei mamasik nəgkiarien minə a. Ratuatuk əmə mə yakəgkiar məknakin, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyən ¹⁶ mə yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavien nəvsaoyen huvə kimi nəmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kin pris kirik yame yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen mə nəmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmin kape Kughen ramərhə karin mə kape Kughen, kini Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.

¹⁷ Kini yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor. ¹⁸ Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar pisin kirik, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nipig yimnor kafan wok tuk nivəhyen nəmə tanə pisin pisin minə khauə misor nakwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nagkiarien mine ye kafak norien minə, ¹⁹ kini mor wok ye nəsanien kape nimtətien minə mine nar pis pis minə ye nəsanien kape Nanmin kape Kughen. Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam. ²⁰ Nipig m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsaoyen huvə ikin minə tiksın yamə mine kipəh nərig-hanə-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kirik yame yermamə kirik ruavan ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə. ²¹ Mərig raməri-pən nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməgkiar ye Kristo] mima,

“Narmamə yamə mine kipəh nini-ərhavien nəvsaoyen huvə kimi ərie, iriə tuksəm In,

kini narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyən nəvsaoyen huvə, iriə tukharkun.” (Aes 52:15)

Pol rorkeikei mə tukrivən mivaag-pən kin nəməhuak minə Rom

²² Kini nipig ripsaah, wok e kafak tuk nivənyen aikin pisin pisin minə ramətapig kin yo tuk nurəyən məm əmie. ²³ Mərig taktakun ai, yimnor infamien ye kafak wok ye provins minə e. Newk minə tiksın ruauə muavan ta, yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmie. ²⁴ Kini ror məknakin, rikik raməsik mima nipig jakamvən Spen jakukuraə-pre məm əmie. Kini nipig jakurə kisarə kape nipig kwəkwə əmə, kini yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwəkien. ²⁵ Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak minə aikin, ²⁶ meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine Gris, rikiriə rimnagien tuk nivəhsi-pənien kapəriə mane kimi yavən has minə ye niməhuak apa Jerusalem. ²⁷ Rikiriə ramagien əmə tuk nasituyen irariə məkneikin, mərig rəmhen kin yame kasarpin tai nasituyen yame kwənarəus kape Isrel kimnhavəhsi-pən ta kimi ərie, in e mə nəmə tanə pisin pisin minə kamhəvəh nihuvəyən yame Kughen rimirpen mə kape nəmə Isrel, kini misarpin tai nihuvəyən a kin nasituyen kin mane. ²⁸ Jakvəh mane yame iriə kimisəwhai kaj, mivən mivəh-si-pən kimi nəhuak minə apa Jerusalem. Kini nipig jakor infamien ye kafak wok apaikin, kini miterhav Jerusalem mivən apa Spen, mərig nipig jakamvən Spen, jakukuraə-pre məm əmie. ²⁹ Nipig yakaurə mamarə iməmie ikin, yakirkun mə jakvəh narimnar huvə ripsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kimi əmie, kini kimie taksərig rhuvə kin.

³⁰ Plak minə mine nowinik minə, meinai kitawə kishatə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə, kini Nanmin kape Kughen ramor mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, yakamaiyoh skai əmie mə taksəhuak tuk yo misasitu irak ye narowaginien kafak. ³¹ Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətapig kin nəmə Judia yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye

† 15:12: Jese in rim King Deved. 15:16: Rom 1:5; 11:13 15:20: 2 Kor 10:15-16 15:22: Rom 1:13 15:26: Wok 24:17; 1 Kor 16:1; 2 Kor 8:1; 9:2,12 15:27: 1 Kor 9:11 15:29: Rom 1:11 15:30: 2 Kor 1:11; Kol 4:3; 2 Tes 3:1

nəvsəoyen huvə mə tukhapəh nisoriahyen yo. Kini səhuak min mə nipiğ jakvən Jerusalem mitərhav min, mə narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo, rikiriə tukragien tuk wok kafak. ³² Kini ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm əmiə ye nagienien, kini kitawə mfam rikitawə tukragien. ³³ Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə m-fam. Amen.

16

Pol ramaowia kin in minə tiksın

¹ Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə nowintawə e Fibi yame ravəh wok kape dikon ye niməhuak apa Kengkria, in piraovin huvə kirik. ² Yakamaiyoh əmiə mə nipiğ in tukrurə, taksagien əmə tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in ratuatuk mə narmamə kape Kughen tukzor. Tukmə kafan kirik nar kirik rikək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in rimnasitu irak mine narmamə khapsaah.

³ Saowia kin Prisila mine Akwila, yame kimasir yimirhor wok kirikianə kape Yesu Kristo.

⁴ İpakə əmə kirhamhə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo pisin əmə, mərig kimawə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kasəhuak, yakamhani vi vi Kughen tuk əriu. ⁵ Kini saowia kin nəməhuak yamə mine kasofugin ye kapəriu nimə.

Saowia kin yo kirik e Epaenetas e yame rimnəkupan mhatətə ye Kristo ye tanə a Tarki.

⁶ Saowia kin Meri yame ramor pik wok irəmiə.

⁷ Saowia kin Andronikas mine Junias, yemə imak mir yame kivəhsi-pən əmasir ye kalabus. Aposol minə kamhasiai pik əriu, kini iriu kimwəkupan irak mwhatətə ye Kristo.

⁸ Saowia kin Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

⁹ Saowia kin Obanas, yame kimawə min yakasor wok kirikianə ye Kristo, kini saowia kin Stakis keikei.

¹⁰ Saowia kin Apeles, yame ramərer tim tim ye Kristo ye nipiğ əutən minə.

Saowia kin narmamə ye nimə kape Aristobolas.

¹¹ Saowia kin Herodion, kwənərəus atuutuk kafak.

Saowia kin narmamə yamə mine kisofugin-pən ye Yesu Yermaru ye nimə kape Nasisas.

¹² Saowia kin Trifaena mine Trifosa, piraovin mir yamə mir kawor pik wok kape Yermaru.

Saowia kin Persis keikei, piraovin min kirik yame raməmhawək tuk norien wok kape Yermaru.

¹³ Saowia kin Rufas, yeməhuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimnor huvə-pə kimi yo rəmhen kin nisinik atuutuk.

¹⁴ Saowia kin Asingkritas mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremas, mine piautawə yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁵ Saowia kin Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimpzas mine nəməhuak minə fam yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁶ Saowia kin əmiə minə rəmhen kin yame kimia kirikianə ye Kristo. Niməhuak minə fam kape Kristo kisaowia kin əmiə.

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə. Yakamaiyoh skai əmiə mə taksərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor mimə takseikus kwen kapəmiə, kini mishajoun narimnar yame kasor narmamə kasəviəkiə ye nhatətəyen kapəriə, kini nhajounien a ror pisin əgkəp ye nhajounien yame nimnhavəh ta. Sərer isok tuk əriə ¹⁸ meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikuə khapəh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mərig kasor wok əmə tuk nar yame nıprairiə rorkeikei. İriə kamhani huvə nəgkiarien, kini nəgkiarien kapəriə rheikən, mərig kaseikue, masoriah nətərigien kape narmamə khapsaah yame nirkunien kapəriə rıpəh nəri-p-timtimien. ¹⁹ Narmamə kwəsərig ta nəvsəoyen mimə kimia naksor nakwai Kughen. Ror məknakin rikik ragien pik tuk əmiə. Mərig yakorkeikei pik mimə takharkun naha nhagin yame ratuatuk, kini mhapəh nhəvənien tuk norien has minə. ²⁰ Kughen yame In nuknei nəmərinuyen, pəh nien mə tuk tu In tukrəvi-ətəkin Setan, kini in ramarə əmə ye təpaage nihumiə. Pəh nihuvəyen kape Yesu Yermaru kapətawə tukraməmir irəmiə minə.

²¹ Timoti e yame kimru min yakawor wok kirikianə ramaowia kin əmiə. Kini Lusias mine Jeson mine Sosipata e kwənərəus kafak minə karhaowia min kin əmiə.

²² Yo Tosias, yame yakamrai nəgkiarien kape Pol ye nəkwəkwə e, yo yakamaowia kin əmiə, kitawə kirikianə ye Yesu Yermaru.

²³ Gaeas ramaowiə kin əmiə. Yo Pol, yakamarə ye nimə kafan, kini narmamə kape niməhuak kasofugin iman ikin.

Erastas e yame ramərəy tuk mane kape taon e, mine piautawə Kwotas, iriu min kwaowiə kin əmiə. ²⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə mfam. Amen.*

²⁵ Pəh khani vi vi Kughen. In rirkun norien mimə kimiə naksərəy tim tim ye nhatətəyən kapəmiə meinai yimini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə. Nəgkiarien e rimnerkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə, ²⁶ mərig taktakun ai, ruətərhav-pə. Kini Kughen e yame ramragh rerin, In e rimini mə jakni-ərhav nəvsaoyen kape Kristo yame profet minə kupan kimmharai ye nəkwəkwə minə kapəriə, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mimə kwənərəus minə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye Kughen, misor nəkwan. ²⁷ Kughen pisin əmə In Kughen, kini In pisin əmə rirkun nar. !Pəh kisəgnəgin Kughen nipiğ m-fam, infamien rirkək, tuk nar yame Yesu Kristo rimnor! Amen.

16:23: Wok 19:22; 1 Kor 1:14 * **16:24:** Keinein mə Pol rimirai əfrakis nəgkiarien ye v. 24 meinai rikək ye kopi akwas taksin kape Niu Testamen. **16:25:** Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Korin

Nəkwəkwə yame Pol rimnəkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nəkwəkwə e.

?Kimirirai ramvən kimi pa? Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig kimirirai? Korin in taon ehua kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimrin. Korin in taon kirik yame in rhuvə pik ye provins a Akaea, yame raməmīr ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehua min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimnamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksın kasor norien has minə; kini tiksın kamhavəh nətərigien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kimisaiyoh Pol kin narimnar yamə mine iriə khapəh nharkun-huvəyen. Kini in rimirai nəkwəkwə e mhörpın naiyohyen kin kapəriə. Kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajom atuatuk norien has yamə mine iriə tiksın kimnasor.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmīr ye taon kirik yame norien has minə fam rimikuar aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrah-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimini-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mhareg-pə tuk Kughen. Kini mhajom əriə kin norien yame ratuatuuk mə narmamə tukSOR mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

Pol rimnokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimnokrən kin yo mirpen yo ye nərigien kafan mimə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kimru piautawə Sostenes. ² Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen apa Korin, kimia narmamə yame Kughen rimnətu karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən kin əmiə mə kafan minə, kimia mine nəməhuak yamə mine kisərə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame in Yermaru kapətawə fam. ³ Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien

⁴ Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ramagien tuk əmiə meinai naksofugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. ⁵ Rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehua tuk əmiə ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-ərhav nəgkiarien kafan. ⁶ Rimnor məkneikin meinai nimisəm mə nəvsaoyen kin Kristo yame yimnhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien. ⁷ Ror məkneikin mə nipig nakasərer mamhawhin nuəyen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nakhapəh nisakwəkwəyen kin nəsaninien kirik kape Nanmin Kafan tuk norien wok kafan. ⁸ Kini In tukror əmiə naksərer tim tim misəriaji-pən nipig yame tukror infamien, mə tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrirerig-pə min iran. ⁹ Kini Kughen tukror nar e kimi əmiə meinai nipig m-fam In ramor kafan nəgkiarien. In Kughen yame rimnokrən kin əmiə nakhauə kirikianə kimia Tini Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Nəməhuak minə kimisəwhai əriə minə

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə, yakamaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə mə kimia m-fam takasərig əmiə, mhapəh nisorien mə nətərigien kirik tukruə meikus kwəhən kapəmiə; kini mərig takhauə əfrakis misor kirikianə ye nərigien mine ye rikin kirikianə. ¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre məkneikin meinai yorwok tiksın kape pian e Kloe kwənhani-əsah-pə ta iran mə kimia nakasotgoh pik. ¹² Niprai nəgkiarien yame yakamni ror məkneikin: Kimia tiksın kamhani mhama, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksın kamhani mhama, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,” kini tiksın

kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig əmə kin Kristo.”* ¹³ ?Rikimiə raməsik mə ta mə nakharkun niseikus-eikusien məkneikin kuwhen kape Kristo, uə? ?Nakha mə ta mə yo e Pol yimnəker ye nai kamarkwao kin tuk əmiə uə? Nikam, pa rimə kinnor baptaes irəmiə ye nhagik. ¹⁴ Yo yakamni vi vi Kughen meinai yimipəh norien baptaes irəmiə kirik; mərig yimnor baptaes əmə ye kwərə mir a Krispas mine Gaeas. ¹⁵ Rikik ragien məknakin meinai yermamə kirik to ripəh ninuyen mə kinnor baptaes iran ye nhagik. ¹⁶ !Ah! Yimnarukin, yimnor baptaes min ye Stefanas mine kafan minə. Mərig yaknnaru-kin ta mə yimnor baptaes ye kimiə kirik min uə nikam. ¹⁷ Niprai nəgkiarien minə e ramni mima Kristo rimipəh nher-pəyen kin yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərig rimmher-pə kin yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini jakpəh nini-ərhav-əmə-yen nirkunien kape yermamə meinai yakpəh norkeikeiyen mə tukur əruvəruvə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin.

Kristo rimmor əpu nirkunien mine nəsaninien kape Kughen

¹⁸ Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən ye nap ehua, rikiriə raməsik mə nəvsaoyen kin nimhəyen kape Yesu Kristo in nəgkiarien ətəwao. Mərig kitawə e yame Kughen rimivəh miragh ətawə, rikitawə raməsik mə nəvsaoyen e ramhajoun-pən nəsaninien kape Kughen ¹⁹ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yo jakoriah əgkap nirkunien kape narmamə yamə mine kharkun pik nar;

kini mətapig kin nirkunien kape narmamə yamə nirkunien kapəriə rehua.” (Aes 29:14) ²⁰ ?Narmamə yamə mine kharkun nar iriə hiə? ?Nəmhajoun kape loa iriə hiə? ?Narmamə yame kharkun huvə swatuk kape nəgkiarien iriə hiə? Kharkək, meinai Kughen rimmor nirkunien kape tokrei tanə rimaū ye nətəwaoyen. ²¹ Ror məkneikin meinai ye nirkunien kape Kughen, rimmor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriə. Mərig Kughen rimmor mə nəgkiarien kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə in nəgkiarien ətəwao, tukrivəh miragh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran. ²² Nəmə Isrel kamhani əmə nəfakisien tukmə kisəm nimtətien kirik kape Kughen; kini narminə Gris kamhani əmə nəfakisien ye nəgkiarien yame in raməri-pən kapəriə nirkunien. ²³ Kini nipig kitawə kamhani-ərhav nimhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, nəgkiarien kapətawə in rəmhen kin kapiet ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kisapitətar iran, kini nəmə Gris khamə in nəgkiarien ətəwao. ²⁴ Mərig narmamə yame Kughen rimmokrən kin əriə, nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehua, meinai In rimmher-pə kin Kristo. ²⁵ Ror məkneikin meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə in norien ətəwao əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə nəsaninien kafan rikək, kafan nəsaninien rehua pik rapita nəsaninien kape narmamə.

²⁶ Piak minə mine nowinik minə, rikimiə tukraməkeikei mamasik mə kimiə narmamə hawor minə nipig Kughen rimmokrən kin əmiə. Kimiə khapsaah, narmamə kape tokrei tanə kimissəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyen nar kirik; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimiə nipnəti nəmasur minə tiksin. ²⁷ Mərig Kughen rimirpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə kasəno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mirpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rikək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehua ye tokrei tanə. ²⁸ In rimirpen narmamə tiksin yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə, mirpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisorkeikei-pikien əriə. Rimirpen narmamə tiksin yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapig əmə tiksin, mə tukror narimnər tiksin yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksin, tukhauə misor nar apnapig kin. ²⁹ Rimmor məknakin mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitien ye nimri Kughen. ³⁰ Kimiə nimnhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo rəri-pən nərigien kape Kughen. Kini Kristo rimaū rəmhen kin nuknei nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rimmor, Kughen rimmor ətawə kisatuatuk ye nimrin, kini mətu karin ətawə mə kafan minə, kini mivəh miragh ətawə. ³¹ Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mima,

* **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 12 in e: Kimiə tiksin kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pol,” mərig tiksin kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin kwən a Apolos,” kini tiksin kamhani mhamə, “Kimawə yakamhakwasig kin Pita,”. Mərig səm-ru, yo, yakamkwasi əmə kin Kristo. **1:12:** Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4 **1:14:** Wok 18:8; Rom 16:23 **1:16:** 1 Kor 16:15 **1:18:** Rom 1:16 **1:20:** Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25 **1:21:** Mat 11:25 **1:23:** Rom 9:32; 1 Kor 2:14 **1:24:** Kol 2:3 **1:25:** 2 Kor 13:4 **1:26:** Mat 11:25; Jem 2:5 **1:29:** Efes 2:9 **1:30:** Jer 23:5-6

“Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame Kughen Yermaru rimnor kimin.”
(Jer 9:24)

2

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimauə tuk əmiə, yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen.* Mərig yimipəh nini-ərhavyen ye nəgkiarien ausit, uə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nirkunien kape yermamə. ² Nipig yimnamarə kitawə-m kimia, rikik rimnəsik mimə jakpəh ninərhav-pre-yen nar kirik, mərig yimini-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nimhəyən ye nai kamarkwao kin. ³ Nipig yimauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rikək, kini yimigin, mamətəmmimin. ⁴ Kini nipig yimini-ərhav kafak nəgkiarien ye nəvsaoyen huvə, yimipəh ninien ye nirkunien kape yermamə, mine ye nivəhsi-pən-vəhsi-pəniən kimi əmiə tuk niviyen nərigien kapəmiə. Mərig nipig yimnəgkiar nimisəm nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. ⁵ Yimnor məknakin mə nhatəyən kapəmiə tukripəh nərə-əməyən ye nirkunien kape narmamə, mərig tukrərer ye nəsaninien kape Kughen.

Nanmin kape Kughen ramor əpu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kimi ətawə

⁶ Mərig in nəfrakisien mə kimawə yakamhani-ərhav nəgkiarien kape nirkunien kimi narmamə yamə mine rikiriə ruəmruə, mərig pəh nien mə nirkunien kape narmamə taktakun mine, uə kape narmamə yamə mine kasarmaru irətawə e towei mine, yame tuk nipig kirik, iriə tukhauə narmamə apnapig əmə. ⁷ Nikam. Kimawə yaksəgkiar ye nirkunien kape Kughen yame in apa kupan rimnaməmir məniwən, meinai narmamə kimnəpəh nharkunien; kini Kughen rimini apa kupan kupan əgkəp mə nirkunien e In tukruə mivəhsi-pə nihuvəyən kimi ətawə. ⁸ Narmamə yamə mine kasarmaru ye tokrei tanə e taktakun mine kwəseinein nərigien e kape Kughen, mərig to iriə kipiharkun, to kipihapəh nisəsik-pəniən Yermaru kapətawə ye nai kamarkwao kin, yame In nuknei nihuvəyən minə fam. ⁹ Mərig Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə,

“Narmamə khapəh hanə nisəmien,
kini mhapəh hanə nisərigien,
Kini mhapəh hanə nharkunien

naha nhagin yame Kughen rimnor apnəpeinə iran kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.”

(Aes 64:4)

¹⁰ Mərig Kughen rimnor əpu nərigien a kafan kimi ətawə ye Nanmin Kafan. Kini Nanmin Kafan rirkun narimnar m-fam, kini rirkun min narimnar kape Kughen yame narmamə khapəh nharkunien. ¹¹ Ror məknakin meinai narimnar yame yermamə ramətərig kin, in əmə in rirkun; yermamə kirik ripəh min nirkunien. Kini ye norien kirikianə əmə min, narimnar yame Kughen ramərig, Nanmin Kafan pisin əmə In rirkun. ¹² Pəh nien mə Kughen rimivəhsi-pə nətərigien kape narmamə kape tokrei tanə kimi ətawə, mərig rimivəhsi-pə Nanmin yame ramsi-pən tukun, mə kitawə tukharkun naha nhagin yame Kughen rimivəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə. ¹³ In e nəvsaoyen huvə yame kimawə yakamhani, kini nirkunien kape narmamə ripəh nhajounien əmawə kin nəgkiarien e; mərig Nanmin kape Kughen ramhajoun əmawə. Kini yakamhani-ərhav nəgkiarien əfrakis kape Nanmin kape Kughen ye nəgkiarien yamə mine kamhasi-pən tukun.

¹⁴ Yermamə yame Nanmin kape Kughen rikək iran, to ripəh nivəhyen narimnar yame Nanmin kape Kughen ramhajoun ətawə kin, meinai raməm məknakin mə narimnar a nirkunien rikək tuk əriə. Kini to ripəh nirkunien narimnar yame Kughen ramhajoun ətawə kin meinai Nanmin kape Kughen əmə rirkun nasituyen ye narmamə tuk nirkunien narimnar kape Kughen. ¹⁵ Kitawə yamə mine kamhavəh Nanmin kape Kughen kharkun nisəkrien norien minə; mərig narmamə apnapig minə kiseinein nəkir-əmhenien norien kapətawə ¹⁶ meinai Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə rikək yame ruirkun ta nətərigien kape Kughen Yermaru mirkun nhajounien In kin nar kirik.”

(Aes 40:13)

Mərig kitawə kwənhavəh ta nirkunien kape Yesu Kristo.

3

Pol rimə tukhapəh niseikusien kuwhen kape niməhuak

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimia, yimipəh nəgkiarien kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə yamə mine kharkun narimnar

* 2:1: Kopi akwas tiksın kape Niutestamen khama, “Yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame in apa kupan rimnerkwaig.” 2:3: Wok 18:9; 2 Kor 10:1 2:4: 1 Tes 1:5

kafe Kughen. Mærig yimnægkiar kimi æmia ræmhen kin yame yakamægkiar kimi narmamæ kape tokrei tanæ, meinai kimia nimnhavæh pæ pæ amæ Yesu Kristo ye nimraghien kapæmia. ² Nipig yimnhajoun æmia, ræmhen æmæ mæ yakhavæhsi-pre nah kimi æmia, mipæh nivæhsi-preyen næviginiën skai kimi æmia. Meinai kimia nimnhapæh nisæmhenien tuk næniën næviginiën skai. Kini taktakun ai, nakhapæh hanæ nisæmhenien tuk næniën, ³ meinai norien kapæmia ræmhen æmæ kin norien kape narmamæ kape tokrei tanæ. Meinai kimia nakasor jalus, masotgoh kimi æmia minæ ramhajoun-pæn mæ norien kapæmia ræmhen kin norien kape narmamæ kape tokrei tanæ. Naksæmhen kin narmamæ apnapig amæ. ⁴ Kimia kirik ramni mæ, “Yo yermamæ kape Pol,” kini kirik ramni mæ, “Yo yermamæ kape kwæn a Apolos,” ramhajoun-pæn mæ norien kapæmia in ræmhen æmæ kin narmamæ kape tokrei tanæ.

⁵ Taksæm-ru. ?Apolos in pæ? ?Kini yo pæ? Kimru yakwæmhen æmæ kin yorwok mir kape Kughen, yimivæhsitu iræmia tuk nhatætæyen ye Yesu Kristo. Kimru yimivor amæ wok yame Yermaru kapætawæ rimivæhsi-pæ pisin pisin kimi æmru mæ jakwor. ⁶ Ræmhen kin yame yo yimisuv kweru nai, kini Apolos in ramækwi-ækwi kin nu, mærig Kughen in ramor ramhaktæ. ⁷ Ror mækneikin mæ yermamæ yame ramsuv kweru nai, uæ yermamæ yame ramækwi-ækwi, in nar apnapig amæ; mærig Kughen pisin amæ ramor narimnar kamhamragh mamhakuæ. ⁸ Yermamæ yame ramsuv, mine yame ramækwi, kiravæn æmæ tuk nar kirikianæ æmæ. Kini Kughen tukramækeikei mærok æriu ye wok pisin pisin kapæriu. ⁹ Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimia naksæmhen æmæ kin næsimien kape Kughen, uæ nimæ kape Kughen.

¹⁰ Ye nihuvæyen yame Kughen rimnautæ-pæ kin kimi yo, yimivhæra kin huvæ nihu nimæ ræmhen kin yermamæ yame rirkun huvæ nivhæra kinien nimæ. Kini narmamæ tiksïn khauæ mharpin min nimæ rhaktæ. Mærig iriæ m-fam tukasækeikei misæm wok kapæria kape nivhæra kinien nimæ, ¹¹ meinai to yermamæ kirik ræpæh nivhæra kinien nihu nimæ kirik min yame ror pisin ye nihu nimæ yame kwævhæra kin ta, yame in e Yesu Kristo. ¹² Narmamæ tiksïn kamhævhirækin nimæ mharpin-pæn yame kwævhæra kin, mhævhirækin kin narimnar yame tukramæmir rerin, ræmhen kin gol mine silva mine kapier yame nimrin rhaktæ. Kini narmamæ tiksïn kamhævhirækin æmæ narimnar yame ramæmir kape nipig kwakwæ æmæ ræmhen kin nai mine nuwig mine nimar nikien. ¹³ Kini tuk nipig kirik narmamæ tukpisæm wok kapæria mipiharkun, meinai nipig Yesu tukripirerig-pæ min iran, kapæria wok tukhauæ ye nikhakien. Kughen tukripækir æmhen wok minæ kapæria ræmhen kin yame kivæhsi-pæn gol ye nap mæ tukrhajoun mæ rhuvæ uæ raha. ¹⁴ Narmamæ yamæ mine Kughen ramæm mæ wok kapæria rhuvæ, ræmhen kin yame nap ræpæh næsien nimæ kapæria, tukhavæh kapæria nærok. ¹⁵ Mærig narmamæ yamæ mine Kughen ramæm mæ wok kapæria rahas, ræmhen kin yame nap rimnæs kapæria nimæ, narimnar fam rimirkæk. Kughen tukrivæh miragh æria, mærig tuksæmhen æmæ kin yermamæ yame ræmap ta kin nimæ yame nap ramæs.

¹⁶ ?Nakharkun uæ nikam, mæ kimia nimæ kape Kughen, kini Nanmin kape Kughen ramaræ iræmia? ¹⁷ Tukmæ yermamæ kirik ramoriah nimæ kape Kughen, kini Kughen tukroriah min in, meinai nimæ kape Kughen, in ramærhakæ. Kini kimia nimæ e kape Kughen.

¹⁸ Yermamæ yame rikin ramæsik mæ in rirkun pik nar, tukramærig huvæ in tamæ reikuæ atuk iran. Tukmæ rimæ tukrirkun nar æfrakis, tukramækeikei mivæh nirkunien e yame narmamæ kape tokrei tanæ kamhani mæ nirkunien rikæk iran. ¹⁹ Ror mækneikin meinai nirkunien kape narmamæ kape tokrei tanæ, Kughen ramæm-pæn mæ in nætæwaoyen æmæ. Ræmhen kin yame Nækwækwæ kape Kughen ramni mimæ,

“Narmamæ yamæ mine kharkun pik nar, kasor norien yame riko iko,
mærig Kughen tukrivæhsi-pæn narpiniën kimi æria.”

(Job 5:13)

²⁰ Kini mamni min mimæ,

“Kughen Yermaru rirkun mæ nætærigien kape narmamæ yamæ mine kharkun nar, in nar apnapig amæ.”

(Sam 94:11)

²¹ !Kini takhapæh nhævæhsi-haktæ-min-iën næmehuæ minæ kape nimæhuak! Meinai Kughen rimivæhsi-pre narimnar fam kimi æmia mæ tukrasitu iræmia. ²² In rimivæhsi-pre næmehuæ minæ kapæmia ræmhen kin yo, Pol, mine Apolos, mine Pita, mæ jaksasitu iræmia. Mivæhsi-pre fam narimnar ye tokrei tanæ mæ tukrasitu iræmia. Nar apnapig mæ nakwænhamragh uæ nakwænhamhæ, uæ nar yame ruatærhav ai taktakun uæ yame tukripitærhav tuk nipig kirik, Kughen ravæhsi-pre fam narimnar mæ tukrasitu iræmia. ²³ Kini kimia kape Kristo, kini Kristo in kape Kughen.

4

Næmæhuak minæ Korin kamhavæh-si haktæ atuk æria minæ tuk norien kape Kughen yame kasor

¹ Ror məknakin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kin yorwok minə kape Kristo yame Kughen rimmərahə-pə ye kwermimawə mə kimawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame rimmerkwaig kupan. ² Kini narmamə yame kasarha tuk narimnar kape yemehua kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəria mə nipig yamehua kapəria tukruə iran məm kapəria wok, mirkun niniyen nəfrakisien irəria. ³ Mərig tukmə kimia uə narmamə pisin minə khamə tuk səm əmhen wok kafak, in nar apnapig əmə. Kini yo atuk to yakpəh nəm-əmhəniyen kafak wok. ⁴ Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərig nar a rəpəh nhajoun-pəniyen mə yo yakatuatuk. Yermaru əmə in rirkun nəm-əmhəniyen kafak wok. ⁵ Ror məknakin, takhapəh nis-haimireniyen nəkiriyen narmamə, mamhawhin əmə nipig Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə mine kaserkwaig ye nəpignəpiyen tukruə ye nikakien; kini mini-ərhav naha nhagin yame ramswiin yerki narmamə. Ye nipig a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk narimnar yame kimisor.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməgkiar ye nikarin kapəmru Apolos mə takhavəh nirkunien ikin mhawhai əmia iran. Kini tukmə nakhavəh niprai nəgkiariyen minə e, takasəkeikei misor əmə nəgkiariyen yamə mine kwərai ta, mhapəh nhavəhsi-haktəyen narmamə tiksin mə iriə kishaktə pik, mhapəh nhavəhsi-əhuyen tiksin. ⁷ Rhawor e nakhamə ta mə kimia nakshaktə rapita fam narmamə? Nirkunien minə fam yame nakhavəh misasitu kin ye narmamə, Kughen pisin əmə rimiəvəhsi-pre kimi əmia. ⁸ Mərig rhawor e nakasəgkiar ausit mhama kimia atuk naksor narimnar minə e?

⁸ Kimia nakhamə ta mə nakwənhavəh fam ta nirkunien tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakhapəh nisakwəkwəyen kin nar kirik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakwənhavəh ta nehuayen ye narmaruyen kape Kughen, mhama kimia naksehua misapita əmawə. Ripi mə nakpihavəh ta nirkunien məknənkən, kini kitawə-m kimia kipihavəh ta nehuayen e, riphuva. ⁹ Mərig rəpəh norien məknən. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kirik yame ravəh narpiniyen məkneikin mə tukhopni in apa rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine agelo minə ye neai kasəm əmawə mə nirmaghien kapəməwə tukrhawor pən iran mine. ¹⁰ Narmamə kisərig mə kimawə yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao. Mərig kimia nakhamə ta mə nakharkun nar. Kapəməwə nəsaniniyen rikək, mərig kimia nakhamə ta mə nəsaniniyen kapəmia rarə. Narmamə khapəh nhasiayen əmawə, mərig kamhasiai əmia. ¹¹ In e nəfrakisien muə meriəji-pə taktakun mine, nikumhə raməs əmawə; kini yaksəkwaqwə, kini yakamhavən ye neipən mətit, narmamə kamhauh əmawə, kini kapəməwə nima rikək. ¹² Kimawə atuk əmə yakasor pik wok ye kwermimawə. Nipig kini-hah əmawə, mərig kimawə yakasəhuak kimi Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuəyən kimi əria. Nipig narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig kimawə yaksapnapig əmə. ¹³ Nipig narmamə kamhani hah əmawə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əria. Meriəji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əmawə khamə kimawə yaksaha misəmhən əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

Tukasəkeikei misəri-pən norien kape Pol

¹⁴ Pəh nien mə yakamrai nəgkiariyen minə e mə jakor əmia naksauris; mərig yakamrai nəgkiariyen minə e mə jaksig əmia, meinai kimia kafak kwajikovə yame minə yakorkeikei pik əmia. ¹⁵ Kapəmia nəmhajoun ripsaah yamə mine kashajoun əmia kin Kristo. Kini rəpimə kapəmia tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmia ye nhətətəyən kapəmia ye Kristo, mərig kapəmia tatə atuatuk kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nirmaghien rərin kimi əmia nipig yimauə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo mini-ərhav-pre nəvəsoyən huvə tuk əmia. ¹⁶ Ror pən, yakamaiyoh skai əmia mə taksəri-pən kafak norien minə. ¹⁷ Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuatuk. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmia kin norien yame yo yimnəri-pən ye nirmaghien vi yame rimasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye niməhuak minə fam, apa ikin minə fam.

¹⁸ Kimia minə tiksin nakasausit, mhama ta mə to yakpəh nirerig-preyən tuk əmia mətapig kin norien has kapəmia. ¹⁹ Mərig pəh nien mə tuktu, yakaməkeikei murə min məm əmia, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nəgkiar-ausit-iyen yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaniniyen uə nikam. ²⁰ Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəria, pəh nien mə iriə narmamə kape nəgkiariyen əmə; mərig iriə kamhavəh nəsaniniyen kape Kughen ye nirmaghien kapəria. ²¹ ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmia yakuh əmia? ?Uə jakurə məm əmia masitu irəmia ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmia?

5

Tukmā yemāhuak kirik ramapir apnapag pin tuk nipiraovin, tukamākeikei kher yerhav kin
¹ Kimnvasao kin kimi yo kimā yermamā kirik yerkimia rimnākrēh kin piraovin kirik, mamor ye norien hah kirik yame rapita norien kape narmamā yame khapēh nisēhuakien. In e rimnākrēh kin pian vi kape kafan tatē. ² !Mārig kimia naksausit mhamā nimāhuak kapēmia in rhuvā rapita! Rhuvā pik mā taksārig raha tuk tēvhagā has yame yermamā a ramor, misher ye rhav kin ye nimāhuak kapēmia. ³ Nar apnapig yakpēh nāmīrien kitawām kimia, mārig nētārigien kapētawā kirikianā ēmā, rēmhen kin yame yakamāē kitawām kimia. Kini yaknēkir ta yermamā a tuk norien has yame in rimnor. ⁴ Nipig takhauā kirikianā ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapētawā, nārigien kafak mine kapēmia kirikianā ēmā. Nipig a in a, nēsaninien kape Yesu Yermaru tukramāmīr irēmia, ⁵ kini nipig a in a takseighan-pēn kin kwēn a ye kwermi Setan mā tukroriah nipran, kini rarar ye nārigien kafan, pēh Yesu Yermaru tukrivēh miragh in nipig In tukruā min ye Nipig Kwasig.

⁶⁻⁷ Naksausit mhamā ta mā nakwēsūsik-ūsik ye nhatētayen kapēmia, mārig nakseighan kin kwēn a ruvrē naksēhuak kwis. Nar e ripēh nēmhenien. Yis rākēskēh ēmā ramher flaoa piēpiā ramēsiis. Ye norien kirikianā ēmā min, yermamā yame ramor tēvhagā has tukroriah nimāhuak piēpiā. Ye nipig kape Pasova kimawā nāmē Isrel yaksarakikin bred yame yis ramāmīr iran, masor lafet kin bred yame yis rikāk iran. Ye norien kirikianā ēmā min, taksher yerhav kin yor tēvhagā has minā ye kuwhen kapēmia, mā tēvhagā has tukrikak ye kuwhen kapēmia. Taksor māknekin pēh misatuatuk ye nimāri Kughen, mārig yakirkuk mā naksatuatuk meinai Kristo rimamhā rēmhen kin sakrefaes kape nivēh-miraghien atawā, rēmhen kin sipsip yame nāmē Isrel kimnhauh ye nipig kape Pasova. ⁸ Pēh kasor lafet misagien iran ye nipig m-fam meinai Kughen rimirisin atawā, rēmhen kin yame nāmē Isrel kasor lafet misagien meinai Kughen rimikir ērhav ēriā apa Ijip apa kupan. Mārig ye nipig a in a kimnasor lafet kin bred yame yis rikāk iran. Ye norien kirikianā ēmā min, pēh narmamā yamā mine kasor tēvhagā has uē kasor ramahas-pēn tuk narmamā, pēh tukhatērhav ye kwhen kapētawā. Kini pēh narmamā ye kwhen kapētawā, pēh iriā in ēmā in ēmā tukasor norien huvā misēfrakis.

⁹ Yakwērai ta nēkwēkwē kirik kimi ēmia mīmā takhapēh nisōr-kwisien nar kimia narmamā yamā mine kasapir apnapig tuk nipiraovin. ¹⁰ Pa rimā yakamni-ēhu ēmia mā takhapēh nisōr-kwisien nar kimia narmamā yamā mine khapēh nisēhuakien, nar apnapig mā norien kapēriā rahas rēmhen kin yame kasapir apnapig, masēptig kin nar, misēkrēh, maseikuā, masēhuak kimi nanmi nar. Narmamā khapsaah kisōr mākneikin, tukmā nipig kitawā kisar hanā ye tokrei tanā, to khapēh nisaptayen ye yor tēvhagā has minā a. ¹¹ Mārig niprai nēkwēkwē yame yimīrai kimi ēmia mīmā takhapēh nisēriwēk-kwis-ien kimia yermamā yame ramni mā in yemāhuak kirik, mārig ramēkrēh kin piraovin, uē ramēptig kin nar, uē ramēhuak kimi nanmi nar, uē ramni hah narmamā, uē ramapis kin ninimien ye nipig m-fam, uē rameikuā tuk nēkrēhyen. Takhapēh nisōr-kwisien nar kimia miriā, kini mhapēh nisēvigin-kwisien kimi miriā. ¹² Pēh nien mā in kafak wok mā jakvēhsi-pēn narpinien kimi narmamā yamā mine khapēh nisēhuakien. Mārig in wok kapēmia mā takhavēhsi-pēn narpinien kimi nāmēhuak yamā mine kasor tēvhagā has minā e. ¹³ Kughen tukrām ēmhen narmamā yamā mine khapēh nisēhuakien, mārig Nēkwēkwē kape Kughen ramni mā,
 “Sher yerhav kin yor tēvhagā has minā ye kwhen kapēmia.” (Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7)

6

Nāmēhuak minā to khapēh nisērip-ērhavyen ēriā minā ye kot tuk notgohyen kapēriā

¹ Tukmā nipig yermamā kiraru ye kwhen kapēmia kawhek ēriu minā, ror naurisien mā tukravēh nārigien kapēriu miravēn ye kot, ikin narmamā yame khapēh nisēhuakien tuksām ēmhen timēht kape narmamā ikin. Mārig pēh nimāhuak in tukramākeikei mām ēmhen nārigien kapēriu. ² !Nakharkun mā tuk Nipig Kwasig, kimia nāmēhuak minā tuksām ēmhen nīnraghien kape narmamā yame khapēh nisēhuakien! Kini tukmā tuksām ēmhen narmamā kape tokrei tanā, ?rhawor e rikimia ramēsik mā nakhapēh nisēmhenien tuk nisēm-ēmhenien kapēmia mus mus minā? ³ !Nakharkun mā ye Nipig Kwasig tuksām ēmhen norien kape agelo minā! Kini narimnar ye nīnraghien kape tokrei tanā e, iriā rīmar ēmā tuk nām-ēmhenien. ⁴ Kini ror mākneikin mā tukmā nakasotgoh tuk nētārigien minā tiksīn, ?rhawor e nakamhavēn ye kot mā narmamā yamā mine khapēh nisēhuakien tuksām

timəht kapəmiə? Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehuə kape kot meinai khapəh nisəmhenien tuk nəm-əmhenien nərigien kape nəməhuak minə. ⁵ Yakamni məkneikin mə taksərig misauris tukun. ?Mə rhawor? ?Yermamə kirik yerkimia rirkək tuk nərsəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nikam? ⁶ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimia nəməhuak minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien taksəm əmhen notgohyen kapəmiə minə.

⁷ Kimia nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tigoh. Nar e in e ramhajoun-pən mə nimisəviakia ye swatuk kape Kughen ye nımraghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwən kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuvə mə takəru-kin əmə. Tukmə rameikuə iram mə tukrəkrəh, rhuvə mə takəru-kin əmə. ⁸ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimia nəməhuak pawk minə, nakaseikuə irəmliə minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən tuk əmiə minə.

⁹ ?Nakharkun uə nikam mə yor təvhagə has minə to khapəh nhavənien apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yame rımırpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh nhaniyen nəfrakisien ye neikuayen. In e nəfrakisien mə narmamə yamə mine kasapir apnapig, mine yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine yamə mine kasəkrəh kin piraovin, mine narman yamə mine kamhakir atuk əriə minə, ¹⁰ mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig kin nar, mine yame mine kisapis kin ninimien, mine yamə mine kamhani hah nhag yermamə, mine yamə mine kaseikuə tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavənien apa ye rao ye neai, yame rımırpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə. ¹¹ Kini kimia minə tiksın nimisor məknakin apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rimməspir əmiə, mətu-karin əmiə mə kafan minə, mə kimia taksatuatuk ye nımrin meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Norien kape nəkrəhyen kin piraovin in təvhagə has

¹² Narmamə tiksın kamhani məkneikin mhama, “Narimnar fam, rhuvə mə tukor.”* Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhama, “Narimnar fam rhuvə mə tukor.” Mərig to yakpəh neighanien kin mə narimnar minə en tuksarmaru ye nımraghien kafak. ¹³ Narmamə tiksın kamhani nuhpikienien ye norien kape nikirin nıpiraovin mhama, “Nəviginien in rhuvə tuk tip jir, kini tip jir rorkeikei nəviginien.” Mərig sərig-ru, tuk Nıpig Kwasig, Kughen tukror infamien irəriu. Kini pəh nien mə Kughen ravəhsi-pə nıpraitawə mə tukamhakir apis-apis ətawə minə. Mərig Kughen Yermaru rımivəhsi-pə nıpraitawə mə tukhasiai In kin, kini pəh Kughen Yermaru In tukrarmaru irətawə tukun. ¹⁴ Ye kafan nəsaninien, Kughen rımivəh miragh Yesu Yermaru ye nımhəyen kafan; kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹⁵ ?Kini nakharkun uə nikam mə nıpraitawə kape Kristo pisin əmə? ?Kini nakhamə ta mə rhuvə mə jəkrəh nıprək yame in kirikianə iriu Yesu Kristo, kini nivən mor kirikianə kin kimi piraovin kape swatuk? !Nikam! To yakpəh norien məkneikin tuk nıpig kirik. ¹⁶ ?Kini nakharkun uə nikam mə yermamə yame ramvən iriu piraovin kape swatuk, iriu kirauə kirikianə əmə ye nıpran? Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriu tukrauə nıprairiu kirikianə əmə.” (Jen 2:24) ¹⁷ Mərig yermamə yame ramofugin-pən ye Yesu Yermaru, rımauə kirikianə iriu min ye nanmin.

¹⁸ Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nivən-apnapigien tuk yermamə. Norien has pisin minə tiksın yame yermamə ramor, khapəh nisoriahyen nıpran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhagə has ye piraovin ramoriah nıpran. ¹⁹ ?Nakharkun uə nikam mə nıpraimiə in nimə kirik kape Kughen yame Nanmin kape Kughen ramarə ikin; kini Kughen rımivəhsi-pre Nanmin kimi əmiə, mamarə irəmliə? Kini pəh nien mə kimia kapəmiə atuk e kimia ²⁰ meinai Kughen rivəh ta nımrimia ye nərokien yame nımrin rhaktə. Ror məkneikin, hasiai Kughen ye norien minə kape nıpraimiə.

7

Norien kape narkurəkien

¹ Taktakun ai, jakhorpin nəgkiarrien kapəmiə yame nımisher-pə kin kimi yo ye nəkwəkwə. Nəfrakis, tukmə yerman kirik rima tukrəpəh əgkəp əmə nikirien piraovin, rhuvə əmə. ² Mərig narmamə khapsaah mine nıpiraovin kamhavən apnapig tuk əriə minə; ror məkneikin mə rhuvə əmə mə yermamə tukraməkeikei nivəh atuk kafan piraovin, kini piraovin tukrivəh atuk min kafan yerman. ³ Yerman tukraməkeikei mamapir-pən tuk kafan piraovin

6:10: Gal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15 **6:11:** Taet 3:3-7 * **6:12:** Nəmhajoun eikuə minə tiksın a Korin kimnhani mhama nıprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen rıpəh nəm-pənieh nahasien ye nıprai jir; kini rhuvə əmə mə tukasor naha nhagin yame nıprairiə rorkeikei mə tukror, rəmhen kin piraovin uə ninimien. Mərig Pol ramni mə Kughen ramehuə yerkitawə mine ye nıpraitawə. **6:12:** 1 Kor 10:23 **6:13:** 1 Tes 4:3-5 **6:14:** Rom 8:11; 1 Kor 15:20; 2 Kor 4:14 **6:15:** Efes 5:30 **6:17:** Jon 17:21-23; Rom 8:9-11 **6:20:** 1 Kor 7:23; 1 Pita 1:18-19

tukmā piraovin rorkeikei, kini piraovin tukramākeikei mamapir-pən tuk kafan yerman tukmā yerman rorkeikei. ⁴ Pəh nien mə piraovin ramarmaru atuk ye nıpran; mərig kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien kirikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nıpran, mərig kafan piraovin ramarmaru iran. ⁵ Rıpəh nəmhenien mə yerman uə piraovin tukrıg in tuk nıpran, tukmā kirik rorkeikei. Mərig tukmā iriu kwis kweighan kin mırəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuvə əmə. Kwasiğ in, tukawakeikei mırəuə kirikianə, tamə Setan rıvəhsi-pən vəhsi-pən kimi əriu. Yakamni məkneikin meinai kimiə fam nakhapəh nhaskaiyen. ⁶ Nəgkiarien e rıpəh norien mə takasəkeikei masor mared; mərig yakaməhitə əmə ye swatuk tuk norien kape mared. ⁷ Mərig ye nərigien kafak yakorkeikei mə narmamə tukhapəh nisorien mared rəmhen kin yo. Mərig Kughen rımıvəhsi-pə swatuk pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə, mor tiksın mə tukasor mared, tiksın tuksəriwək əmə.

⁸ Kini yakamni-pre tuk narmamə yamə mine kıpəh nisorien mared mine nıpiraovin yame kımhə tan kin əriə, rhuvə mə tuksəriwək əmə rəmhen kin yo. ⁹ Mərig tukmā kaseinein nisarmaruyen ye nıprairiə, rhuvə mə tukasəkeikei misarkurək pəh rıkirıə tukrıpəh nəsik-pikien piraovin uə yerman.

¹⁰ Kimiə yamə mine nakwəsarkurək, yakamni-pre nəgkiarien e tuk əmiə. Mərig pəh nien mə kafak nəgkiarien, mərig kape Yesu Yermaru. Ramni mımə, "Piraovin tukrıpəh nəpəhyen kafan yerman."

(Mat 5:32) ¹¹ Mərig tukmā rəpəh in, pəh tukrıpəh nəri-pən-mınien yerman pisin kirik; uə, tukmā rhawor, pəh tukrırerıg-pən mın tuk kafan yerman. Kini pəh yerman tukrıpəh nəpəhyen kafan piraovin.

¹² Kimiə yamə mine kapəmiə narman uə nıpiraovin khapəh nıshuakien, in e kafak nəgkiarien, mərig pəh nien mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru. Yakorkeikei mımə tukmā kimiə kirik, kafan piraovin rıpəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukrıpəh nəpəhyen. ¹³ Kini tukmā kimiə kirik, kafan yerman rıpəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, piraovin tukrıpəh nəpəhyen. ¹⁴ Tukror məknakin meinai nıpig piraovin kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karın mın kafan yerman mə kape Kughen. Kini nıpig yerman kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karın mın kafan piraovin mə kape Kughen. To rıpipəh norien məkneikin, to kapəmiə kwajikovə mınə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikin mə Kughen ramərəhu karın iriə mə kafan mınə, meinai rınərəhu-karın ta tatə mine mamə.

¹⁵ Mərig tukmā yame rıpəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəpəh kafan piraovin uə yerman yame raməhuak, seighaan əmə kin mə tukrəpəh. Yermamə yame raməhuak, yerman uə piraovin, Kughen rıpəh nərkis-ofuginien əriə ye narkurəkien a. Kughen rımnokrən kin ətawə mə tuksarə mar ye nəmərınuyen. ¹⁶ !Piraovin! Tukmā ror nımrəghien atuatur kafam tukror swatuk Kughen tukrıvəh mırəgh kafam yerman. !Kini yerman! Tukmā ror nımrəghien atuatur kafam tukror swatuk Kughen tukrıvəh mırəgh kafam piraovin.

¹⁷ Mərig in əmə e nıpig Kughen rımnokrən kin əmiə, nımnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rımnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. In e kafak nəgkiarien yakamərəhu kimi nıməhuak mınə fam. ¹⁸ Tukmā yermamə kirik, kıməsıg-pən ta in nıpig Kughen rımnokrən kin in, pəh in tukrıpəh nerkwəigien tukun. Kini tukmā yermamə kirik, kıpəh nəsigpənien in nıpig Kughen rımnokrən kin in, pəh tukrıpəh nətəyen mə kavəh nao kimin. ¹⁹ In nar apnəpıg əmə tukmā kımıvəh nao kimi yermamə kirik uə kıpəh nıvəhyen nao kimin. Nar keikei kapətawə yame tuksəri-pən nəgkiarien kape Kughen. ²⁰ Mərig nıpig Kughen rımnokrən kin əmiə, nımnasarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rımnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. ²¹ ?Nıpig Kughen rımnokrən kin ik, ik slef əmə kirik uə? Rıkim tukrıpəh nəsik-pikien; mərig tukmā nakırkun nəri-pənien swatuk yame kamrısin slef mınə iran, əri-pən. ²² Ror məkneikin meinai yermamə yame in slef əmə nıpig Kughen Yermaru rımnokrən kin in, in ruauə yermamə yame Kughen rımırısın ta in. Kini yermamə yame pəh nien mə slef nıpig Kughen Yermaru rımnokrən kin in, in ruauə slef kape Yesu Kristo. ²³ Kughen rıvəh ta nımrımıə ye nərokien yame nımrın rhaktə. Takhapəh mın nısetayen mə takhauə slef kape yermamə mın kirik mın. ²⁴ Piak mınə mine nowınık mınə. Nıpig Kughen rımnokrən kin əmiə, nımnisarə ye narəyen pisin pisin mınə, kini rhuvə mə nakasarə əmə məknenkin kimiə Kughen.

²⁵ In e nəgkiarien kirik kapəmiə narmamə wi yamə mine khapəh hanə nisorien mared. Yakpəh nıvəh-atuaturien natuakəmien kirik tuk Yesu Yermaru, mərig yakamni əmə ye nətərigien kafak. Mərig kimiə nakwənharkun mə yakaməkir norien mınə ye norien yame ratuatur, meinai Yesu Yermaru rıkin rehuə tuk yo mamasıtu irak. ²⁶ Ye kafak nərigien yakorkeikei mə takasarə əmə məknenkin mamhavən, meinai nıpig əutən mınə kwənhauə.

27 ? Rhawor? ? Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh norien mared? Takpəh narkutien tuk nikirien kafam kirik piraovin. 28 Mərig tukmə nakvən markurək, pa rimə nakaməsik natuakəmien kirik. Kini tukmə piraovin wi kirik ramvən markurək, pa rimə raməsik natuakəmien kirik. Mərig narmamə yamə mine kwəsarkurək tukasarə ye nipig əutən ripsaah ye kapəriə narəyen. Kini yakorkeikei mə jakni-əhu əmiə mə takhapəh nisarkurəkien tamə naksarə ye nipig əutən minə a.

29 Piak minə mine nowinik minə, in e niprai nəgkiarieren kafak. Nımraghien kapətawə ye tokrei tanə e ruəkwakwə. Ror məkneikin mə yermamə yame rinarkurək ta tukraməkeikei mamənhawk tuk norien wok kape Yesu Yermaru rəmhen kin yame yermamə yame rıpəh hanə narkurəkien rirkun nəmnhawkien tuk norien wok kape Yesu Yermaru. 30 Kini tukmə yermamə kirik rikin rəpou, rhuvə mə tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin rıpəh nəpouyen. Kini tukmə yermamə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukror wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin tukrəkəkəh tukun. Kini tukmə yermamə kirik raməvrə, rikin tukripəh nivəniyen tuk narimnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen. 31 Kini tukmə yermamə yame ramor bisnes ye tokrei tanə, tukraməkeikei mirkun mə kafan bisnes in nar apnapig əmə, meina ye tokrei tanə e mine nihuvəyen kafan tikripirkək.

32 Yakorkeikei mə rikimiə tukripəh nəsik-pikien nar kirik kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmə kwən kirik rıpəh narkurəkien, rikin raməsik pik wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mine mor riki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor. 33 Mərig yermamə yame rimnarkurək, rikin raməsik pik əmə narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mine mor piraovin kafan rikin ragien, 34 kini kafan nərigien ramvən tuk nar kiraru: kafan piraovin mine wok kape Yesu Yermaru. Kini piraovin yame rıpəh narkurəkien, uə piraovin wi, rikin raməsik pik wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mine kin nipran mine nərigien kafan rıpəh nəmkəmikiyen ye nımri Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərig piraovin yame rimnarkurək ta, in ramətərig pik tuk narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rikin ragien.

35 Yakamni-pre nəgkiarieren minə e tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə. Mərig pa rimə yakamni-əhu əmiə. Mərig yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nımraghien yame ratuatuk, kini rikimiə tukraməsik pik wok kape Yesu Yermaru.

36 Mərig tukmə kirpen yerman kirik mine piraovin wi kirik tuk narkurəkien, kini yerman rimə tukriwhin pi pom piraovin, mərig taktakun ai rikin raməsik mə tukripəh niwhin-minien narkurəkien, meina pian a rinaməpiəwharu, kini taktakun ai kwən a rikin rəsik mə rhuvə pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kirarkun narkurəkien kapəriu, pa rimə kawəsik natuakəmien kirik. 37 Kini tukmə kiraru min kaworkeikei mə tukwarkurək, rikin yerman rikin rimnəsik ta mə tukrəpəh narkurəkien, kini kipəh hanə nirpenien əriu mə tukwarkurək, kini kwən a ramarmaru ye nipran, kini rikin raməsik mə tukripəh nikirien pian a, in min a ramor norien atuaturək. 38 Ror məkneikin mə yermamə yame ramarkurək iriu pian wi, in ramor nar atuaturək; kini mərig yerman kirik rimə tukrəpəh əgkap-əmə nikirien piraovin, in ramor nar huvə rapita.

39 Piraovin tukraməkeikei marə iriu kafan yerman ye nipig mifam; mərig tukmə kafan yerman riməh, in rirkun narkurək-pəniyen ye yerman pisin min kirik yame in rorkeikei. Mərig nar kirikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kirik yame raməhuak kimi Yesu Yermaru. 40 Mərig ye kafak nətərigien, tukmə piraovin yame kimhə tan kin rıpəh narkurək-minien, nar a rhuvə rapita yame kimini kimə in tukrarkurək. Kini rikik raməsik mə Nanmin kape Kughen raməmir irak nivəhsi-pə nəgkiarieren e kimi yo mə jakni.

8

Nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə
(Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)

1 Kini taktakun ai jakəgkiar ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar. Kitawə kharkun mhəmə, “Kitawə m-fam kamhavəh nirkunien.” “Nirkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, mərig in e norien kape norkeikeiyen yame ravəhsi-haktə nımraghien kape narmamə. 2 Tukmə yermamə kirik rikin raməsik mə rirkun pik nar, mərig in rıpəh hanə nirkunien nar kirik yame in tukripirkun. 3 Mərig yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rirkun in.

4 ?Kini rhawor ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə? Kitawə kharkun mə nanmi nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh minə kharkək; mərig Kughen kirikianə əmə. 5 Kamni kimə, “kughen kwəskwəh minə” mine

“yermaru kwæskwəh minə” khapsaah eikin e. In e neikuøyen əmə. Mərig nəfrakisien narmamə tiksin kasəhuak kimi əriə. Mərig nar apnəpīg kughen kwæskwəh minə aikin, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə, ⁶ mərig tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narimnar m-fam ramsi-pən iran. Kini In ravəhsi-pə nimraghien kimi ətawə mə kitawə tukxor nəkwan. Kini Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kini Kughen rimnor swatuk kimin mə tukxor narimnar fam ye neai mine ye tokrei tanə. Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə tukhamragh.

⁷ Mərig pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nəgkiarieren e. In apa kupan, kimia tiksin nimməsəhuak kimi nanmi nar minə ye nipiğ m-fam. Kini taktakun ai, nipiğ nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, rikimia raməsik mə nakhasiai əfrakis kughen kwæskwəh minə a. Nhatəyəyən kapəmiə riphəh niskaiyen, kini nipiğ nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nakamhagin mhata mə nakasor təvhagə has. ⁸ Mərig nəviginien to riphəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə kəhapəh nisənien nusai nar a, uə kison nusan, nətərigien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

⁹ Rhuvə əmə. Nakharkun nisəri-pənien naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mərig takhapəh nisorien nar kirik mə in tukxor mə yeməhuak kirik yame nhatəyəyən kafan riphəh niskaiyen tukrəm kini rətərig pik tukun kini mimiir ye nhatəyəyən kafan. ¹⁰ Yakamni məkneikin meinai tukmə kimia yamə mine nakwənhavəh ta nirkunien e. Nəkwai nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatəyəyən kafan riphəh niskaiyen raməm, ?rikin tukrhaw-əsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvən imə mən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nərigien ror kiraru tukun. ¹¹ Ror məkneikin mə kimia yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwæskwəh rirkək, naksor piaumia yame Kristo rimamə tukun, yame rikin riphəh niskaiyen, rəpəh kafan nhatəyəyən ye Kristo. ¹² Nipiğ naksor norien has e ye kimia kirik, kini masoriah rikin yame riphəh niskaiyen, masor min norien has ye Yesu Kristo. ¹³ Ror məkneikin mə tukmə nar kirik yame yakamən ramor piak ramimiyə ye kafan nhatəyəyən, kini rhuvə mə jakpəh-nən-minien nəviginien a, mə in tukripəh min nimiriyen ye kafan nhatəyəyən.

9

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən nərok kimin rəmhen kin aposol

¹ ?Rikimia raməsik mima yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, uə nikam? ! Əwəh, yakirkun! ?Yo aposol kirik uə nikam? !Əwəh, yo en! ?Yimnəm Yesu Yermaru kapətawə kin nimrik uə nikam? !Əwəh, yimnəm! ?Kimia e kwənkwai wok kafak yame yimnor ye nhag Yesu Yermaru, uə nikam? !Əwəh! ² Tukmə ror narmamə tiksin kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakisien mə kimia to nakhapəh nhaniyen məknakin, meinai nimraghien kapəmiə ye Yesu Yermaru ramhajoun-pən mə yo aposol kirik.

³ Yakamhorpin nəgkiarieren kape narmamə tiksin yamə mine kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kirik. ⁴ ?Ratuatuk mə kimawə aposol minə yaksaiyoh əmiə kin nəviginien mine nar yame tuknim, uə? Əwəh, ratuatuk əmə. ⁵ Aposol minə tiksin, mine naorahi Yesu Yermaru minə, mine Pita, kapəriə nipiraovin yamə mine kasəhuak kimnamhakwasig kin əriə mhatərhav masəriwək nipiğ kimnasor wok kape Yesu Yermaru. ?Kini ratuatuk mə kimawə jaksor min məknakin, uə nikam? ⁶ ?Uə rikimia raməsik mə yo mine Banabas, kimru pisin əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəviginien nəmru mine napirien mine nəriwəkien?

⁷ Sərig-ru. ?Nakharkun mə to mobael kirik ror wok kini rikin riphəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nikam, rorkeikei mə tukərok in. ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik rəsim, kini miphəh nivəhyen kwənkwan mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik raməvigin nar miragh, to riphəh nəniyen kirik uə?*

⁸ ?Rikimia raməsik mə ta mə narimnar yamə mine yakamni ramsi-pən əmə ye nərigien kape narmamə uə? !Nikam! Kini loa ramni min əmə nar kirikianə yame yakamni. ⁹ Kimirai ye loa kape Moses kima,

“Nipiğ hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”†
(Dut 25:4).

8:6: Efes 4:5,6 8:9: Rom 14:13-15; Kəl 5:13 8:11: Rom 14:15,20 8:13: Rom 14:21 9:1: Wok 22:17-18; 26:16; 1 Kor 15:8-9 9:2: 2 Kor 3:2-3 9:4: Luk 10:8 * 9:7: Nəgkiarieren kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə kirik ramarha tuk sipsis, to riphəh ninimien melek kape sipsis?” † 9:9: Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kima ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviginien. 3m-ru min 1 Tim 5:18.

?Rhawor? ?Riki Kughen raməsik əmə hos,¹⁰ uə raməsik mın ətawə? Əwəh, kimivəhsi-pə loa e tuk kapətawə nihuvəyən, meinai narmamə yamə mine kasəkupən mamhahu nar ye nəsimien, mine yamə mine khakwasig mamhavəh, iriə m-fam nərigien kapəriə kirikianə əmə mə tuksən nəviginien ye nəsimien a.¹¹ Ye wok mınə kapəmru irəmia, rəmhen kin mə yakəwəsim kirik, mə kimiə taksəvigin ikin; in e mə kimiə takhavəh Nanmin kape Kughen. ?Kini rhawor? ?Riskai tuk əmiə mə taksarpin nasituyen mhavəhsi-pə mane rəmhen tuk nəviginien nəmru uə? ¹² Narmamə pisin minə kharkun nisaiyohyən əmiə kin nəviginien; kini ratuatuk əmə, meinai iriə kasor wok kape Kughen. ?Kini rhawor irəmru Banabas? Naiyohyən kapəmru in ratuatuk əgkap.

Nar apnapig yakrarkun niwəkeikeiyen kimi əmiə tuk nərokien kape wok kapəmru, mərig kimru yakrapəh niwaiyohyən. Kimru rikimru ragien əmə mə jakrapəh nərəhəyən nərokien, nar apnapig mə narəyən kapəmru rəutən, tamə yakravəh nərok, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, misatapig kin nəvsaoyən huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav.¹³ ?Nakharkun uə nikam mə narmamə yamə mine kasor wok ye Nime Ehuə kape Kughen, kamhavəh nəriə aikin nəviginien rəmhen kin nərokien kapəriə? Kini narmamə yamə mine kasor wok ye tebol, ikin kamor sakrefaes ikin, kamhavəh nəriə aikin nəviginien rəmhen kin nərokien kapəriə.¹⁴ Ye swatuk kirikianə əmə min, Yesu Yermaru rimni mə narmamə yamə mine kamhani-ərhav nəvsaoyən huvə, tukaməkeikei kivəhsi-pən nərokien kapəriə meinai kamhani-ərhav nəvsaoyən huvə.

¹⁵ Mərig yakrapəh niwaiyohyən əmiə kin narimnar yame ratuatuk mə to yakwaiyoh kin. Mərig pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mamaiyoh kin nərokien. Rikik ramagien əmə mımə yakamni-ərhav nəvsaoyən huvə kape Kughen, kini kərəh nərokien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeikei-əgkəpien mımə kimiə taksərok yo iran.¹⁶ Mərig pəh nien mə yakamausit mə yakamni-ərhav nəvsaoyən huvə, meinai Kughen raməkeikei kimi yo mə jakni-ərhav. !Kini nəmhəyən ehuə tukruə tuk yo tukmə yakpəh nəvsaoyən huvəyən kin nəgkiarinen huvə!¹⁷ Mərig tukmə yakamni-ərhav nəgkiarinen kape Kughen meinai yakorkeikei mamor məkneikin, ratuatuk əmə mə jakvəh nərokien iran. Mərig Kughen e in e rimirpen yo mə jakor wok e, kini ror məkneikin mə jakaməkeikei mamor.¹⁸ ?Kini naha nhagin e kafak nərokien? In əmə e, mə nipiğ yakamni-ərhav nəvsaoyən huvə, yakamni-ərhav apnapig əmə, mərəh niwəhyən nərokien iran. Kini ror məkneikin yakpəh naiyohyən kin nar kirik, nar apnapig in ratuatuk mə to yakaiyoh kin.

¹⁹ Yermarə kirik rərəh narmaruyən irak, mərig yimivəhsi-əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mi-fam mə jakvi-pə narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo.²⁰ Nipiğ yimnaməriwək kimawə nəmə Isrel, yimauə rəmhen əmə kin nəmə Isrel, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. Kini nar apnapig loa rərəh narmaruyən irak, nipiğ yimnəsəriwək kimawə miriə narmamə yamə mine kasəri-pən loa, yimauə məmhən kin əriə, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo.²¹ Nipiğ yimnaməriwək kimawə narmamə yamə mine loa rərəh narmaruyən irəriə, yimauə məmhən kin əriə. Yimnor məkneikin mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. (Mərig yakpəh narakikinen loa kape Kughen. Nikam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.)²² Nipiğ yimnaməriwək kimawə narmamə kapəriə nhatətəyən rərəh niskai-pikien, yimauə məmhən kin əriə mə jakvi-pə əriə pəh khauə tuk Kristo.† Yimauə məmhən kin narmamə mifam, mə ye norien minə fam jakvi-pə tiksın khauə tuk Kristo.²³ Yakamor məknakin mə nəvsaoyən huvə tukrivən ikin minə fam mə yo min jakvəh nihuvəyən yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakinen iran.

²⁴ ?Nakharkun uə nikam mə, ye naiyuyən, narmamə m-fam tuksaiyu, mərig kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə mımə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyən yame taksarkut pik mə taksor win.²⁵ Narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksaiyu ye naiyuyən tukhawəh əriə minə ye naiyuyən, mə tuksor win mhavəh nərokien kirik yame to rərəh nəmirien ror tu. Mərig kitawə kisaiyu mə tuksor win mhavəh nar kirik yame tukraməmır kape rerin.²⁶ Ror pən yakpəh naiyu-apnapig-əməyən rəmhen kin yermamə yame ramaiyu tuk nəvkirien ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwermik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kwermın maməsik nimago-ago.²⁷ Nikam. Yakawhai nıprak mımə tukror wok atuə kin kafak, mə nipiğ yakwəni-ərhav ta nəvsaoyən huvə kimi narmamə khapsaah, iriə tukhawə ye naiyuyən a, kini yo jakpəh nuəyən rəmhen kin yermamə kirik yame rimnakapir loa kape naiyuyən, kini karakikin in ye naiyuyən.

9:10: 2 Tim 2:6 9:11: Rom 15:27 9:12: Wok 20:34; 2 Kor 11:9 9:13: Dut 18:1-3 9:14: Mat 10:10; Gal 6:6
 9:16: Jer 20:9 9:20: Wok 21:20-26 † 9:22: Narmamə mine e kapəriə nhatətəyən rərəh niskai-pikien, iriə e yamə mine khamə ta mə rahas tuk nənien nusai nar yame kivəhsi-pən ta kimi kughen eikuə minə. Kini nipiğ Pol rimnamarə iriə miriə, in min rimipəh nənien nusai nar a. 9:22: 2 Kor 11:29 9:25: Fil 3:14; 2 Tim 2:4-5; 4:7-8 9:27: Rom 8:13; 13:14

10

Pol ramni-ərhav norien kape nəmə Isrel kupan

¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə takharkun mə nipig ripmawə minə kamnhaier Ijip, napuə rimuvrig epis əriə m-fam; kini iriə m-fam kimisəviəfugin ye tahik. ² Kini Kughen rimnor baptaes irəriə m-fam ye tahik mine napuə a, mə tukhauə narmamə kape Moses minə. ³ Kini iriə m-fam kimisən nəviginien kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmin kape Kughen. ⁴ Kini mhanim nu kirikianə əmə yame rimasi-pən ye Nanmin kape Kughen, meinai kimnhanim nu ye kapiet kape Nanmin kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in e Yesu Kristo. ⁵ Nar apnapig iriə kimisor məkneikin, mərig iriə khapssah, Kughen rikin ripəh nagienien tuk əriə, kini kwənhamə apa ikin pisin pisin apa ye tipəvsik. ⁶ Kini Kughen rimneighan kin narimnar minə e mə tukror kwirig kimi ətawə e towei mine mə kitawə tukhapəh nhasigovinien norien has kape kaha minə kupan, mhəpəh nisəəhu-pənien nərigien kapətawə ye norien has minə rəmhen kin yame kimnasor apa kupan. ⁷ Takhapəh nisəhuakien kimi nanmi nar rəmhen kin yame iriə tiksın kimnasəhuak kimi nanmi nar kupan. Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, "Narmamə kimisəkwəmə mə taksəvigin mamhanim, kini masərer mə tuksor danis e yame ravi-pən əriə ikin rahas ikin." (Eks 32:6)

⁸ Rahas mə kitawə tukhavən apis apis tuk ətawə minə rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri taosen kimnhamə ye nipig kirikianə əmə. ⁹ Rahas mə kitawə tuksor narimnar yame ravi-pə niemha kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tiksın kimisor kupan, kini snek rəs əriə khamə. ¹⁰ Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame iriə kimnasor kupan, kini agelo kape niməhəyen rəhəpnə əriə.

¹¹ Narimnar minə a kimnhauə ye nimraghien kape kaha tu minə apa ye tipəvsik, mamor kwirig kimi ətawə tukun. Kini kimirai-pən nəvsəoyen minə a ye nəkwəkwə mə tukramsig ətawə e towei mine meinai Nipig Kwasig ruauə ipakə. ¹² Kini tukmə rikimiə raməsik mīmə nakasərer tim tim, takasrig əmiə, meinai kimiə min nakharkun nimirien ye norien has minə e. ¹³ Nivəhsi-pən vəhsi-pənien yame ramuə ye nimraghien kapəmiə, in rəmhen əmə kin yame kimnor fam ye narmamə minə. Mərig nipig m-fam, Kughen ramor kafan nəgkiarien. Kini In ripəh neighanien kin nivəhsi-pən vəhsi-pənien kirik tukruə ye nimraghien kapəmiə yame in riskai rapita nəsaninien kapəmiə. Mərig nipig nivəhsi-pən vəhsi-pənien ramuə ye nimraghien kapəmiə, Kughen tukror swatuk kirik mə takharkun nisərer-timtimien, mə nar kirik tukri-pəh nivi-pənien əmiə ye nahasien.

*Nanmi nar mine nəməhuak minə**(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)*

¹⁴ Ror məkneikin, yo minə tiksın, sap ta ye norien kape nəhuakien kimi nanmi nar minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun nar, kini misəkir atuk nəgkiarien kafak mə in rhuvə uə rahas. ¹⁶ Nakharkun mə nipig kitawə kasən Nəviginien Rhakə, kamhani vi vi Kughen tuk ninimien, mamhanim, rəmhen mə kitawə kwənəhuə ye niprai Kristo misor kirikianə. Kini nakharkun mə nipig kitawə kasən bred yame kaməkapir-pir kaməwhai, kitawə kwənəhuə kirikianə kitawə Kristo. ¹⁷ Kitawə khapsaah, mərig kisəmhen əmə kin mə nipraitawə kirikianə əmə, meinai bred kirikianə əmə, kini kitawə m-fam kasən bred a.

¹⁸ Nakharkun mə nipig narmamə kasən nusai nar yame pris rivəhsi-pən ta kimi kughen kirik, rəmhen kin mə kasəhuak kwis iriə pris kimi kughen a.

¹⁹ ?Nakharkun niprai nəgkiarien kafak? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nəsaninien aikin kafan uə? Nikam, rikək. ?Mərig rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmi nar iriə kughen əfrakis minə uə? Nikam. ²⁰ Mərig yakamni mə nipig narmamə kasor sakrefaes kimi nanmi nar, yarmhə en. Pa rimə sakrefaes a ramvən kimi Kughen. Kini yakpəh norkeikeiyen mə taksor kirikianə kimiə yarmhə. ²¹ Takhapəh nhəvənien misən bred mine waen kape Nəviginien Rhakə, misəə mhəvən min ye nimə kaməhuak kimi nanmi nar ikin misən nar yame kamor sakrefaes kin mine waen kape yarmhə minə. ²² Naksor məkneikin masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk əmiə. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nəsaninien kapəmiə rehəuə rapita Kughen uə?

²³ Narmamə tiksın kamhani mhamə, "Rhuvə mə jakor naha nhagin yame niprak rorkeikei." Mərig yo yakamni mə pəh nien mə norien minə fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, "Rhuvə mə jakor naha nhagin yame niprak rorkeikei." Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam ravəhsi-haktə nimraghien kapətawə.

²⁴ Rîpəh niहुवəyən mə kimiə kirik tukrərig pisin əmə in; mərig tukraməkeikei mamərig in minə tiksîn. ²⁵ Sən nusai naha nar mîragh yame kavəh nîmrîn ye maket, mərig takhapəh nisaiyohyən tukun mə kwəsor ta sakrefaes kin kimi nanmî nar uə nîkam, kîni rikimîə tukrîpəh nətərig-pikien tukun. ²⁶ Norien e rhuvə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tokrei tanə e, minə narimnar fam aikin, iriə kape Kughen Yermaru.” (Sam 24:1)

²⁷ Kîni tukmə yermamə yame rîpəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nîmə kafan mawəvigin kwis, kîni rikim tukragien mə takvən. Æn naha nhagin yame ravəhsi-pre, mîpəh naiyohyən tukun mə kimmor sakrefaes kin kimi nanmî nar uə nîkam. Rikim tukrîpəh nətərig-pikien tukun. ²⁸ Mərig tukmə ramni-pre tuk ik mîmə, “Kimmor sakrefaes ye nusai nar mîragh e kimi nanmî nar;” kîni rhuvə mə takpəh nəniən, tamə raməm ik nakamən, rikin raməsik mə nakamor təvhagə has. ²⁹ Pəh nien mə nar has tuk ik, mərig in nar has ye nətərigien əmə kafan. Narmamə tiksîn khamə, “?Mərig rhawor e nətərigien kape yermamə kirik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kîni mamətapig kin yo mə jakpəh norien nar kirik? ³⁰ ?Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəviginien, kîni mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nîmri Kughen? !Yaknəhuak-pən ta ye nəviginien a!” ³¹ Mərig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvigin, uə nakamhanim, takasəkeikei mîsor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Takhapəh nisorien mə yermamə kirik tukrimir ye kafan nhatətəyən, nar apnapig mə in yemə Isrəl, uə yemə Gris, uə yermamə kirik ye nîməhuak kape Kughen. ³³ Sor norien a ramhen kin norien kafak yame yakamarukut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor məkneikin meinai pəh nien mə yakamərig pisin əmə yo, mərig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrîvəh mîragh əriə.

11

¹ Takhasigəvin yo ramhen kin yame yo yakamsigovin Yesu Kristo.

Norien kape nəhuakien

² Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nisəru-kiniən yo ye narimnar fam yame yimmor kîni mamhajoun, kîni nakharaptərəkin nhajounien yamə minə yimnhajoun əmiə kin.

³ Mərig yakorkeikei mə kimiə m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru iriə; kîni kapən kapə piraovin, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kîni kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran. ⁴ Tukmə yerman kirik raməvəvhao nîpig in raməhuak uə nîpig ramni-əhrav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kîmin, in ramor auris Kristo. ⁵ Mərig piraovin ramor auris kafan yerman tukmə rîpəh nəvəvhaoyen ye nîpig yame raməhuak uə nîpig ravəhsi-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pən kîmin. Norien a ror naurisien ramhen kin yame kimməki kapən kapə rîpiəpiə. ⁶ Rhuvə mə piraovin kirik yame rîpəh norkeikeiyen mə tukrəvəvhao məknakin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukrauris tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao. ⁷ Rhuvə mə narman tukhapəh nisəvəvhaoyen ye nîpig kape nəhuakien meinai Kughen rimmor yerman ravəh nanmîn kafan, mə tukəm-pən niहुवəyən iran kape Kughen; mərig tukəm-pən niहुवəyən kape yerman ye piraovin. ⁸ Ror məkneikin meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rimivəh piraovin mor yerman kin; mərig rimivəh yerman mor piraovin kin. ⁹ Kîni pəh nien mə Kughen rimmor yerman mə tukrasitu ye kafan piraovin, mərig rimmor piraovin mə tukrasitu ye kafan yerman. ¹⁰ Ror məknakin mə piraovin tukraməkeikei məvəvhao ramor nîmtətien mə in ramsiə kafe ramniə pəh agelo minə tuksəm kharkun mə ramsiə əfrakis kafan yerman.

¹¹ Mərig ye nîmraghien kapatawə yamə minə kasofugin-pən ye Yesu Yermaru, piraovin tu rîpəh narə-pisîniən; kîni yerman tu rîpəh narə-pisîniən, ¹² meinai in apa kupan Kughen rimivəh yerman mor piraovin kin. Mərig taktakun ai, narman minə fam, nîpiraoivin kaseimək kin əriə. Kîni narimnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

¹³ Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ?piraovin yame raməhuak kimi Kughen tukrəvəvhao uə nîkam? ¹⁴ Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nîmar nîkwənen rapomh, tukor naurisien kîmin, [tukamni kîmə in ramhen kin piraovin]. ¹⁵ Mərig tukmə piraovin kirik nîmar nîkwənen rapomh, rikin tukragien tukun, kîni narmamə tuksəgnəgin in tukun, meinai Kughen rimivəhsi-pən nîmar nîkwəne piraovin ramhen mə kafan kəvəvhao. ¹⁶ Mərig tukmə yermamə kirik rimə tukrəgkiar kimi yo tuk nar a, kîni yakamni məkneikin mîmə norien pisin min kirik ye yama rikək; nîməhuak pisin pisin minə kasəri-pən swatuk kirikiana.

Norien kape Nəviginien Rhakə

¹⁷ Ye nəgkiarien yamə mine jakni-pre tuk əmiə ai taktakun, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien kapəmiə rīpəh nasituyen, mərig ramoriah əmə əmiə. ¹⁸ Nar kupan yame jakni in e mə yimnərig nəvsaoyen kirik mə nīpig nakasofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə maseikus-eikus min kapəmiə kwheh. Kini rikik raməsik mə nəvsaoyen a yimnərig in nəfrakisien. ¹⁹ Nakhama ta mə takasəkeikei masəwhai kwheh kapəmiə mə tukror əpu mə kimiə ni-pa mine Kughen rikin tukragien tuk əriə. ²⁰ Nīpig nakasofugin əmiə minə, masən Nəviginien Rhakə, nakhama ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatur kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru, ²¹ meinai nīpig nakasəvigin, kimiə kirikianə kirikianə nakasəvigin, mhəpəh nhəwhinien əmiə minə tiksın. Tiksın kisəmkəv, tiksın kisəpis kin waen. ²² Tukmə nakhama taksəvigin kirikianə kirikianə mamhanim, taksor əmə əpa iməmiə yerkwənu minə, kwasig ikin nakpihavən ye niməhuak. Mərig norien kapəmiə rīpəh nisaiyen niməhuak kape Kughen; mamor auris yəvən has minə. ?Kini jakni-pre naha nhagin tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !Nikam, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə tukun!

²³ Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən tuk Yermaru. Yenpig a, kwasig ikin keighan-pən kin Yesu Yermaru ye kwermi tukmir minə, in rīmivəh bred ²⁴ mini vi vi Kughen tukun, kini mhəpu, kini mīmə, “In e nīprak yame tukrakapir tuk əmiə. Taksor məknakin, mə rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nīpig kwəsəvigin ta, In rīmivəh pənkin waen mini mīmə, “Kap waen e in nitawik yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. Nīpig takhanim rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁶ Tuk nar e, nīpig tukmə nakasan bred a, uə nakhanim waen a, nakamhani-ərhəv nimhəyen kape Yesu Yermaru miseriaji tukrirerig-pə min.

²⁷ Ror məkneikin, yermamə yame ramən bred uə ramnim waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame rīpəh natuatukien, in ramor təvhəgə has mamoriah nīprai Yesu Yermaru mine nitawin. ²⁸ Mərig kwasig ikin nakasan bred mamhanim kap waen, takasəkeikei misəm əmhen ta kapəmiə nīmraghien. ²⁹ Meinai yermamə yame ramən bred mamnim kap waen, mərig rikin rīpəh nəsik-huvəyen nīprai Yesu Yermaru, nənien mine nīmimien kafan ravi-pə atuk əmə narpinien kimin. ³⁰ Ror məkneikin mə kimiə khəpsaah nīpraimiə raməpou kini nakhəmhə, kini kimiə tiksın nakwənhəmhə ta. ³¹ Mərig tukmə kitawə kirikianə kirikianə kisəm əmhen ta nīmraghien kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginien Rhakə, tamə Kughen tukravəhsi-pə narpinien kimi ətawə. ³² Nīpig Yesu Yermaru tukraməko atuatur ətawə, ramor məkneikin mə nīpig In tukrəkir narmamə ye tokrei tanə mor narpinien kimi əriə, kini kitawə tukhəpəh nhəvəhyen narpinien kitawə miriə.

³³ Ror məkneikin piak minə mine nowinik minə, nīpig takhəuə kirikianə mə taksən Nəviginien Rhakə, takaseito kin əmiə minə tiksın. ³⁴ Tukmə yermamə kirik rəmkəv, rhuvə mə tukrəvigin ta əpa iman yerkwənu ai muə, tamə ruə ye nufuginien, mən pisin nəviginien kin narmamə tiksın, kini Kughen rīvəhsi-pən narpinien kimin.

Kini nīpig jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swatuk ye narimmar pisin minə tiksın yame nakasəyoh-pə kin.

12

Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin
(Rom 12:4-8)

¹ Piak minə mine nowinik minə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pisin pisin yamə mine Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə kimi ətawə, meinai yakorkəikei mə kimiə takasəkeikei mharkun. ² Kimiə nakharkun mə əpa kupan, nīpig nīmnhəpəh nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətarigien kapəmiə kamkir-pən əmiə ye swatuk tuk nəhuakien kimi nanmi nar yamə mine khəpəh nisəgkiarien. ³ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmin kape Kughen rīvəhsi-pən nəgkiarien a kimin; kini Nanmin kape Kughen əmə ramor yermamə nirkun niniyen mə Yesu in Yermaru.

⁴ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin minə kimi ətawə; mərig Nanmin kirikianə əmə. ⁵ Kitawə kasor wok pisin pisin ripsaah, mərig Yermaru kirikianə əmə yame kasor wok kafan. ⁶ Kitawə kasor wok ye norien pisin pisin ripsaah, mərig in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nīmraghien kape narmamə mifam mə iriə tuksor wok minə fam a.

⁷ Kini Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə minə fam. ⁸ Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarinen kape nirkunien kimi yermamə kirik; kini Nanmin kirikianə əmə rīvəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pisin kirik. ⁹ Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatəyən kimi yermamə pisin kirik min. Kini Nanmin kirikianə əmə ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nor-huvəyən yermamə. ¹⁰ Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk norien nımtətien minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rıpiamua. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nəkirien nanmin pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nıniyən nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə. Kini mivəhsi-pən min nirkunien kimi yermamə pisin kirik min tuk nhoprayen nıprai nəgkiarinen minə a. ¹¹ Nirkunien minə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk Nanmin kirikianə əmə, kini ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə kirikianə ye swatuk yame Kughen rorkeikei.

Nuhpikinien ye nıprai yermamə

¹² Narmamə kape Kristo kisəmhen əmə kin nıprai yermamə, yame in kirikianə əmə, mərig nor-norin minə rıpsaah. Kini nar apnapig mə nor-norin pisin pisin minə, kamharpin-pən ye nıpran kirikianə əmə. ¹³ Ye norien kirikianə əmə min, kitawə tiksın, kwənəəus kape Isrel; tiksın nəmə Gris; tiksın slef; tiksın pəh nien mə slef; mərig Nanmin kape Kughen kirikianə əmə rımnor baptaes irətawə fam mımə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kini kitawə kamhavəh* Nanmin kape Kughen yame in kirikianə əmə.

¹⁴ Sətarig-ru. Nıprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; mərig nor-norin rıpsaah. ¹⁵ Nar apnapig nıhun ramni mımə, “Mərig in ai pəh nien mə yo kwermın, pəh nien mə yo nori nıprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarinen kafan rıpəh norien nıhun mə pəh nien mə in nor nıprai yermamə. ¹⁶ Nar apnapig nımətirgin ramni mımə, “Mərig in ai pəh nien mə yo nımrın, pəh nien mə yo nori nıprai yermamə kirik,” mərig nəgkiarinen kafan rıpəh norien nımətirgin mə pəh nien mə in nor nıprai yermamə. ¹⁷ ?Tukmə nıprai jir, nımrın in-əmə-in-əmə, kini tukrhawor pən iran mine mamərig nəmiəv nar? ?Kini tukmə nıprai jir nımətirgin in-əmə-in-əmə, tukrhawor pən iran mine mamərig nəmiəv nar? ¹⁸ Mərig nıkam. Kughen rımnəəhu nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswin aikin. ¹⁹ ?Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini nıpran raməker-pən pukaa? ²⁰ Mərig nəfraksien mə nor-norin rıpsaah, mərig nıpran kirikianə əmə.

²¹ Nımrı jir to rıpəh nini-pənien tuk kwermi jir mımə, “Yo yakəpəh ik, yo yaknəmhen ta.” Kini kapən kapə to rıpəh nini-pənien tuk nıhun mir mımə, “Ah. Yakəpəh əmiru. Yo yaknəmhen ta.” ²² To rıpəh norien məknakin. Nor-nori nıpraitawə yamə mine rikıtawə raməsik mə iriə kasəpəh, mərig to khapəh nisəpəhyen. ²³ Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huvə tukun. Kini nor-nortawə yame rıpəh nəmhenien mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-pən kimin. ²⁴ Mərig nor-nortawə yame rıpəh norien naurisien, kitawə khapəh nisarkaoh-pənien kimin. Mərig Kughen ramofugin narmamə ye nıməhuak kapətawə mamor huvə pən kimi əriə yamə mine kitawə kasəm-əhu əriə, rəmhen kin yame In ravəhsi-pən nisaiyən kimi nor-norin yame kitawə khapəh nhasaiyən. ²⁵ Kini ye norien a, nor-nor nıpraitawə to khapəh niseikus-eikusien əriə minə; mərig pəh tuksəm huvə fam əriə minə. ²⁶ Tukmə nor-nori tiksın kasərig nəmhəyən, kini nor-nori minə fam tuksərig nəmhəyən. Kini tukmə kaməgnəgin norin kirikianə, kini nor-nori minə fam rikiriə ramagien.

²⁷ Nıprai nəgkiarinen e rımə kimiə nıprai Kristo, kini kimiə m-fam kirikianə kirikianə, kimiə nor-norin minə. ²⁸ Kini ye nıməhuak, Kughen rımnəkupən mırpen narmamə tiksın mə iriə aposol minə; kini kwasig ikin, mırpen tiksın mə iriə profet minə, kini kwasig ikin, mırpen nəmhajoun minə. Kini mırpen tiksın mə tuksor nımtətien minə, tiksın tuksor huvə narmamə, kini tiksın tuksasitu ye narmamə, kini tiksın kharkun nisəsituyen ye nıniyən kape nıməhuak, kini tiksın hamhani nəgkiarinen kape tanə pisin pisin. ²⁹ ?Nakhamə ta mə narmamə mfam iriə aposol minə? ?Uə narmamə m-fam iriə profet minə? ?Uə narmamə m-fam iriə nəmhajoun minə? ?Uə narmamə m-fam kasor nımtətien minə? ³⁰ ?Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ?Uə narmamə m-fam kamhani nəgkiarinen kape tanə pisin pisin minə? ?Uə narmamə m-fam kharkun nıprai nəgkiarinen pisin pisin minə a? Nıkam, rıpəh norien məknakin.

*Norkeikeiyen
(Rom 12:9-21)*

^{12:11:} 1 Kor 7:7 ^{12:12:} 1 Kor 10:17 * ^{12:13:} Gris ramni nuhpikinien mımə, “Kitawə kamhanım Nanmin kirikianə əmə.” ^{12:13:} Kal 3:28 ^{12:27:} Rom 12:5 ^{12:28:} Efes 4:11-12

³¹ Mærig rhuvæ mæ taksærhū-pæn tim tim nætærigien kapæmiæ tuk nhavæhyen nirkunien pisin pisin yamæ mine Nanmin kape Kughen ravæhsi-pæ, yame iriæ khahuvæ rapita. Kini taktakun ai, jakni-pre swatuk hanæ yame in rhuvæ pik.

13

¹ Tukmæ yakægkiar ye nægkiarieren kape narmamæ ikin pisin pisin minæ uæ ye nægkiarieren kape agelo minæ, mærig norkeikeiyen rikæk yerkiik, mærig yakamægkiar pik æmæ ræmhen kin yermamæ kirik yame ramuh næpag nai mamor tærigaru, uæ ramuh apnapig bel. ² Tukmæ yakvæh nirkunien tuk nini-ærhavyen nar, kwasig ikin nar a ripiuæ, mærig norkeikeiyen rikæk yerkiik, yo nar apnapig æmæ. Kini tukmæ yakirkun nar erkwaig minæ fam mine nirkunien minæ fam, mærig norkeikeiyen rikæk yerkiik, yo nar apnapig æmæ. Kini tukmæ kafak nhatætøyen in riskai mæ jakor tukwas kirik ræta mamvæn, mærig norkeikeiyen rikæk yerkiik, yo nar apnapig æmæ. ³ Tukmæ yakpik-pæn fam kafak narimnar kimi yavæn hah minæ, uæ yakeighan-pæn kin tikmir minæ kafak mæ tuksarko-pæn kin yo nap, mærig norkeikeiyen rikæk yerkiik, to yakpæh norien win ye nar kirik.

⁴ Norkeikeiyen ramor yermamæ kafan nætærigien ramæpomh; kini mor in ramor huvæ pæn kimi narmamæ; mipæh norien jalus kimi narmamæ, mipæh nivæhsi-haktæ-atukien in, mipæh nausitien, ⁵ mipæh nor-pænien narmamæ, mipæh nærig-atukien in, kini niemha ripæh nhai-pikien, kini ripæh niraptæækin-tim-timien rikin tuk norien has yame kamor kimin.

⁶ Kini norkeikeiyen ramor yermamæ rikin ripæh nagienien tuk norien has minæ, mærig rikin ramagien æmæ tuk norien huvæ minæ kape næfraksisien. ⁷ Norien kape norkeikeiyen ramætæpig kin yermamæ mæ kafan nærigien tukripæh næpouyen; mamor in ramhatæta tim tim ye Kughen, mærhū-pæn tim tim kafan nærigien kimi Kughen. Nar apnapig tukmæ næmhøyen ehua kirik rua, mærig norien kape norkeikeiyen ramætæpig kin in mæ tukripæh nimirien.

⁸ Norien kape norkeikeiyen to ripæh norien infamien. Mærig nirkunien kape nini-ærhavyen nar kirik kwasig ikin nar a ripiuæ, nirkunien nar a tukamhavan, tuk nipig kirik tikripirkæk. Mine nirkunien kape nægkiarieren ye nægkiarieren pisin pisin, tukamhavan, tuk nipig kirik tukpipharkæk. Kini nirkunien tikripirkæk. ⁹ Ror mækneikin meinai nirkunien kapætawæ rikæskæh æmæ; kini nægkiarieren yame Kughen ravæhsi-pæ, kitawæ kamhani-ærhav æmæ nipærin. ¹⁰ Mærig nipig Yesu Kristo tukruæ min mor atuutuk narimnar m-fam, kini nirkunien pisin pisin yamæ mine Nanmin kape Kughen ravæhsi-pæ taktakun tukripirkæk.

¹¹ Nipig yimnarkæskæh, kini yimnægkiar ræmhen kin kwajikovæ, kini nirkunien kafak ræmhen kin pikwarien kirik. Mærig nipig yimauæ mehuæ, yimnæru-kin norien kape kwajikovæ. ¹² Taktakun ai, kitawæ kasæm æmæ nipærin ræmhen kin yermamæ kirik yame ramarhanim ye glas yame ræmkimik. Mærig tuk Nipig Kwasig, kitawæ tuksæm huvæ Kughen. Taktakun ai, yakirkun nipærin æmæ; mærig ye nipig a, jakirkun huvæ narimnar fam, ræmhen kin yame Kughen rirkun huvæ yo ai taktakun mine.

¹³ Kini taktakun ai, norien misir e kisisæ karhæmir: norien kape nhatætøyen, norien kape nærhū-pæn-timtim-ien nætærigien ye Kughen, mine norien kape norkeikeiyen. Mærig yame rhuvæ pik ægkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

14

Nirkunien kape nini-ærhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai ripitærhav-pæ; mine nirkunien kape niniyen nægkiarieren kape tanæ pisin pisin minæ

¹ Taksarkut pik mimæ norkeikeiyen tukrarmaru ye nimraghien kapæmiæ, kini misarkut pik mæ takhavæh nirkunien yamæ mine Nanmin kape Kughen ravæhsi-pre, kini misarkut pik rapita mæ takharkun nhani-ærhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai ripitærhav-pæ. ² Yakamni mækneikin meinai tukmæ kimia kirik yame ramægkiar ye nægkiarieren kape tanæ pisin pisin minæ, pæh nien mæ ramægkiar kimi narmamæ, mærig ramægkiar kimi Kughen. Næfraksisien, yermamæ kirik rikæk yame rirkun nægkiarieren yame ramni, mærig in ramni-ærhav nægkiarieren erkwaig yame Nanmin kape Kughen ravæhsi-pæn kimin. ³ Mærig narmamæ m-fam yamæ mine kamhani-ærhav nar kwasig ikin nar ai ripiamtærhav-pæ, kamhani-pæn tuk nivæhsi-haktøyen nimraghien kape narmamæ, mine tuk nivæhsi-haktøyen nætærigien kapæria, mine tuk nasituyen iræria. ⁴ Yermamæ yame ramægkiar ye nægkiarieren kape tanæ pisin pisin minæ, ravæhsi-haktæ æmæ nimraghien kafan; mærig yermamæ yame ramni-ærhav nar kwasig ikin nar ai ripiamua, in ravæhsi-haktæ nimraghien kape nimæhuak. ⁵ Yakorkeikei mæ kimia m-fam taksægkiar ye nægkiarieren kape tanæ pisin pisin minæ, mærig rhuvæ pik mæ takhavæh nirkunien tuk nini-ærhavyen nar kwasig ikin nar ai ripiuæ. Yermamæ yame ravæh nirkunien tuk nini-ærhavyen nar kwasig ikin nar ai ripiuæ, in ramasitu pik ye nimæhuak rapita

yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, meriaji in rhoprai nīprai nəgkiarien mə tukrivəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. ?Tukmə yakaurə tuk əmiə maməgkiar kimi əmiə ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin, mīpəh nhopraiye nīprai nəgkiarien, kini tukrhawor masitu irəmiə? Mərig jakaməkeikei mīni-ərhav nar kīrik yame Kughen rīmnor əpu kimi yo pəh nakharkun. Kini jakaməkeikei maməvhag kimi əmiə, mīvəhsi-pre nīrkunien kimi əmiə, mamni-ərhav nar kīrik yame tukripiuə. ⁷ In rəmhen əmə kin tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narīmnar minə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərig rīkiriə. Kini tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmi nīpei yame tərhenao raməni. ⁸ Kini tukmə kamher oror naiyuk ye nīpig kape narowaginiein, narmamə tukhapəh nisor-apnəpənəyən tukun. ⁹ Mərig rəmhen əmə kin əmiə. ?Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarien yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nīprai nəgkiarien yame nakamhani? Kimiə naksəgkiar əmə kimi nīmago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nīpran. ¹⁰ Nəfrakisiein mə nəgkiarien minə rīpsaah ye tokrei tanə, kini iriə kīrikiana kīrikiana nīprai nəgkiarien aikin kapəriə. ¹¹ Kini tukmə yakpəh nīrkunien nīprai nəgkiarien yame yermamə kīrik ramni-pə tuk yo, yo yakapsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo. ¹² Rəmhen əmə kin əmiə. Kimiə naksorkeikei mə Nanmin kape Kughen tukrivəhsi-pre nīrkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nīrkunien yamə mine khavəhsi-haktə nīmraghien kape nīməhuak.

¹³ Tuk nar ai, tukmə kimiə kīrik raməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin kīrik, tukraməkeikei məhuak min mə Kughen tukrivəhsi-pən nīprai nəgkiarien e pəh rhoprai-pən kimi nīməhuak. ¹⁴ Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarien kape tanə pisin kīrik, rīkik raməhuak mərig nətərigien kafak ramərig apnəpig əmə. ¹⁵ ?Kini jakəwə? Jakəhuak yerik, mərig jakəhuak min ye nətərigien kafak. Kini jakəni nīpei yerik, mərig jakəni min nīpei ye nətərigien kafak. ¹⁶ ?Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəgkiarien kape tanə pisin, yermamə yame reinein nəgkiarien a tukrhawor pən iran mine mameighan kin nəhuakien kafam? To rīpəh neighanien kin, meinai in reinein nəgkiarien yame nakamni. ¹⁷ Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, mərig nəgkiarien kafam rīpəh nīvəhsi-haktəyən nīmraghien kape yermamə yame reinein nəgkiarien e nakamni.

¹⁸ Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə rapita əmiə m-fam. ¹⁹ Mərig ye nəkwai nīməhuak, tukmə yakaməhəjoun narmamə ye nəgkiarien kwatīksin əmə yame narmamə kharkun nīpran, in rhuvə pik rapita yame to yakni nəgkiarien rīpsaah pik ye nəgkiarien yame iriə kaseinein.

²⁰ Piak mine nowinik minə. Takhapəh nisorien nərigien kapəmiə minə rəmhen kin kwajikova. Ye norien kīrikiana əmə e taksəmhən kin kwajikova əmtəmtə yamə mine kiseinein norien təvhagə has. Mərig ye nərigien kapəmiə rhuvə mə rikimiə tukrimruə.

²¹ Meinai kimini ye loa kape Moses kimə,

“Kughen Yermaru ramni məkneikin mə,

‘Jakor mə narmamə yamə mine kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin minə tukhani-ərhav nəgkiarien kafak tuk narmamə.

Kini iriə tuksərig nəgkiarien kape yepsipis minə,

mərig nar apnəpig mə iriə tuksərig pawk nar vi kīrik, mərig iriə to khapəh nisətərigien kin Yo.’”

(Aes 28:11)

²² Ror məkneikin mə nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, in nīmətəien kīrik yame tukrasitu ye narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, pəh nien mə nīmətəien kīrik yame tukrasitu ye nəməhuak minə. Mərig nīpig yermamə ramni nar kwasig ikin nar ai rīpiamuə, nəgkiarien e kape nəməhuak, pəh nien mə kape narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. ²³ ?Ror məknakin tukmə nīməhuak piəpiə ramhum, kini narmamə m-fam kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, kini iriə yamə mine khapəh nharkunien, uə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien khauə imə, iriə tuksəm kini khamə ta mə kimiə nakaseno-eno. ²⁴ Mərig tukmə yermamə kīrik yame rīpəh nəhuakien, uə yermamə yame rameinein nəhuakien ramuə imə nīpig narmamə kamhani-ərhav nar kwasig ikin rīpiamuə, kini nəgkiarien kapəmiə tukrīrap rīkin, kini in tukrīrkun mə in yor təvhagə has, kini nəgkiarien minə a tukrəkīr kafak norien, ²⁵ kini kafan təvhagə hah yame ramerkwaig tukruə ye nkakien. Tuk nar e, in tukrimir mənīm-pən nīmrin ye nīmoptanə maməhuak kimi Kughen, mamni-ərhav mīmə, “Nanmin kape Kughen raməmīr əfrakis irəmiə.”

Pol raməvhag kimi əriə tuk nīpig kape nəhuakien

²⁶ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakni nīprai kafak nəgkiarien. Nīpig kimiə m-fam naksəkwətə kīrikiana ye nofuginiein tuk nəhuakien, kimiə m-fam kīrikiana kīrikiana kapəmiə aikin wok yame takasor. Tiksin kasəni nīpei, kini tiksin kashəjoun, kini tiksin kasor əpu nəgkiarien tiksin yame ramerkwaig, tiksin kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin

minə, kini tiksın kashoprai nıprai nəgkiarın minə. Takasəkeikei misor narimnar minə e tuk nərip-tımtımien nıməhuak. ²⁷ Tukmə narmamə tiksın kasəgkiar ye nəgkiarın kape tanə pisin, kırıru uə kisisər əmə tukrhəgkiar, kırık tukrını kafan, kini kwasig ikin, kırık rini min kafan, kini yermamə kırık tukraməkeikei mhoprai nıprai nəgkiarın minə a. ²⁸ Mərig tukmə yermamə rıkək tuk nhoprayın nıprai nəgkiarın yame kırıhını, pəh kırıhəgkiar pisin əmə kimi Kughen, mırhpəh nini-ərhavıyen ye nıməhuak.

²⁹ Rhuvə mə profet kırıru uə kisisər əmə tukrhəgkiar, kini narmamə tiksın tuksəkır huvə kapərisir nəgkiarın. ³⁰ Kini tukmə yermamə kırık rərər maməgkiar, məkneikin Kughen ror əpu nəgkiarın kırık yame rımmamerkwaig kupan ruə tuk yermamə kırık yame ramkwətə, rhuvə mə yermamə yame ramərər maməgkiar tukrəkwtə mapnapig, pəh yame Kughen rıvəhsi-pən nəgkiarın kımın pəh in rərər məgkiar. ³¹ Ror məknakin mə kımıə yamə minə nakamhani-ərhav nəgkiarın yame Kughen ravəhsi-pre, kırık tukrəkupən məgkiar; ai, kırık min, ai kwasig ikin, kırık min, mə takharkun nıshajounien narmamə m-fam, mhavəhsi-haktə nətərigien kapəriə. ³² Narmamə yamə minə kamhavəh nırkunien tuk nini-ərhavıyen nar, kwasig ikin nar ai rıpiuə, kharkun nıpig atuatuk kape nəgkiarın minə nıpig atuatuk kape nıpiimien, ³³ meinai pəh nien mə Kughen rorkeikei nuvrıg-uvrıgien, mərig in rorkeikei nəmərınuyen. Ror pən, ye nıməhuak minə fam kape narmamə kape Kughen, ³⁴ ye nıpig kape nəhuakien, nıpiraovin tukhpəh nısəgkiarın, meinai rıpəh natuatukien mə tuksəgkiar. Mərig tukasəkeikei masətərig kın nəmasur kape nıməhuak, rəmhen kın yame loa ramni. ³⁵ Tukmə kısırkeikei mə tukharkun nar kırık, tukharerıg-pən apa yerkwanu, kini misaiyoh kapəriə narman minə kın. Meinai ror naurısien mə pıraovin tukrəgkiar ye nəkwai nıməhuak.

³⁶ ?Rhawor? Kımıə tiksın nakhamə ta mə Kughen rımvəhsi-pre nəgkiarın mə kapəmıə pisin əmə. Nakhamə ta mə kımıə pisin əmə nakharkun nəkırıen norien minə. ³⁷ Mərig tukmə kımıə kırık rıkin raməsık mə Kughen ravəhsi-pən nəgkiarın kırık kımın, uə Nanmın Kape Kughen rımvəhsi-pən nəsanınien kımın, kini in tukraməkeikei mını nəfraksien ye nəgkiarın yame yakamrai kımı əmıə mımə nəkwai Yermaru nəfraksı a. ³⁸ Tukmə yermamə kırık raməpəh nəgkiarın minə e yakamni, pəh narmamə tuksəpəh nəgkiarın yame in ramni.

³⁹ Ror məkneikin, piak minə minə nowınık minə, rhuvə mə taksarkut tuk nini-ərhavıyen nəgkiarın yame Kughen ravəhsi-pre, kini takhpəh nısətəpıgien kın narmamə yamə minə kasəgkiar ye nəgkiarın kape tanə pisin pisin. ⁴⁰ Mərig ye narimnar fam yame naksor ye nıpig kape nəhuakien, takasor tukramatuatuk ye nıpig kape nəhuakien.

15

Pol ramni-ərhav mə Kristo rımımrəgh min ye nıməhəyen kafan

¹ Piak minə minə nowınık minə. Yakorkeikei mə jakni-ərhav min nəvsaoyen huvə kımı əmıə yame yakwəni-pre ta tuk əmıə, kini nımnhavəh yerkimıə, kini misərər tımtım iran. ² Tukmə nakharaptərəkın tımtım nəvsaoyen huvə yame yımını-pre tuk əmıə, Kughen tukrıvəh mırəgh əmıə iran. Mərig tukmə naksəpəh, mıshatətə ye nəgkiarın pisin, kini nhatətəyen kapəmıə in tukror nar apnapıg əmə kın.

³ Narimnar yame yo yımnrıg, in rhuvə pik, kini yakwəni-pre ta tuk əmıə mə Kristo rımamhə tuk nıvəhsi-tayen narpınien kape təvhəgə has kapətawə rəri-pən nəgkiarın yame Nəkwəkwə kape Kughen rımını kupan kwasig ikin rıpiuə. ⁴ Kımnerwaig kın In, kini rıvəh nıpig kisisər, ruımrəgh min ye nıməhəyen kafan, rəri-pən nəgkiarın yame Nəkwəkwə kape Kughen rımını kupan kwasig ikin rıpiuə. ⁵ Kini rımnəkupən mıtərhav-pən tuk Pita, kwasig ikin, mıpıtərhav-pən tuk kafan narmamə twelef. ⁶ Kwasig ikin, mıpıtərhav-pən min tuk nəməhuak minə rapıta faef hundred ye nıpig kırıkianə əmə. Kini tiksın kamhamrəgh hanə mısərıajı-pə ai taktakun, kini tiksın kwənhamhə ta. ⁷ Kini kwasig ikin mıpıtərhav-pən tuk Jemes, kini ai mıpıtərhav-pən tuk aposol minə fam.

⁸ Rımnəkupən mıtərhav-pən tuk narmamə minə a, kwasig ikin yo. Rıtərhav-pə tuk yo nar apnapıg yo yakəmhen kın kwajıkovə kırık yame rıpəh narhayen ye nıpig atuatuk kafan. ⁹ Yakamni məkenıknı meinai yo ye tanə əgkəp; aposol minə tiksın kısıpıta yo. Kini yakpəh nəmhenien mə narmamə tuksokrən kın yo mə yo aposol kırık, meinai in apa kupan, yımınor nahasien kımı nıməhuak minə kape Kughen. ¹⁰ Mərig ye nıhuvəyən yame Kughen rımnautə-pə kın kımı yo, yakwawə mınor məkneikin ai towı. Kini nıhuvəyən a rıpəh nuə-apnapıgien, mərig ramuə mamor kwənkwan. Nəfraksien yımınor wok rapıta fam aposol

minə, mærig pəh nien mə ye nəsaninien kafak, mærig ye nihuvəyən yame Kughen rimnautə-pə kin kimi Yo. ¹¹ Nar apnapig mə yo ua iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsaoyen Huvə tuk əmiə, mærig nəgkiarien in e yame yakamhani-ərhav pre tuk əmiə, nimnhani nəfrakisien iran.

Narmamə minə fam yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min

¹² ? Mærig tukmə kamhani-ərhav mə Kristo rimimragh min ye nimhəyən kafan, kini rhawor e kimiə tiksin nakamhani mhamə narmamə yamə mine kwənhamhə to khapəh nhamragh-minien? ¹³ Mærig ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien, to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyən kafan. ¹⁴ Kini to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyən kafan, wok kapəmiə tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə, mine nhatəyən kapəmiə tukror əmə nar apnapig kin. ¹⁵ Nar kirik min, to Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyən kafan, kimawə yakpiseikuə ye Kughen meinai yakamhani-ərhav mə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhəyən. Mærig ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kipihapəh nhamragh-minien ye nimhəyən kapəriə, to Kughen ripipəh nivəh-miragh-minien Kristo ye nimhəyən kafan. ¹⁶ Meinai ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kipihapəh nhamragh-minien ye nimhəyən, to Kristo ripipəh min nimraghien ye nimhəyən kafan. ¹⁷ Kini ripi mə Kristo ripipəh nimragh-minien ye nimhəyən, to nhatəyən kapəmiə nipran rirkək, kini kimiə to naksarə hanə ye narpinien kape təvhagə has. ¹⁸ Kini to narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kristo yamə mine kwənhamhə ta, to kipiserwei. ¹⁹ Ripi mə kitawə kipisərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kristo tuk nimraghien əmə kape tokrei tanə e, sore asul tuk atawə. Meinai kitawə kamharəh pikin nipig əutən minə rapita narmamə minə ye tanimtanə.

²⁰ Mærig nəfrakisien mə Kristo rimimragh min ye nimhəyən. In rimnəkupan ye narmamə m-fam yamə mine kwənhamhə, kini mimragh min ye nimhəyən. ²¹ Yermamə kirikianə əmə rimnor swatuk tuk nimhəyən ruə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, yermamə min kirik rimnor swatuk mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyən kapəriə. ²² Ror məknakin mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasi-pən ye Adam. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə m-fam yamə mine kamhauə kirikianə iriə Yesu Kristo tukhamragh min. ²³ Mærig iriə e tukhaamragh min ye nipig atuətuk kapəriə. Kristo in rimnəkupan mimragh min, kini nipig tukruə min iran, kafan narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min. ²⁴ Kini Nipig Kwasig tukruə, In tukroriah narmamaru minə fam, mine nehuəyən minə fam, mine nəsaninien minə fam. Kwasig ikin, tukrəta-pən ye narmaruyen kafan ye kwermi Tatə Kughen. ²⁵ Ror məknakin meinai In tukraməkeiye mamarmaru “meriaji tukrehuə ye tikmir minə kafan.” (Sam 110:1) ²⁶ Tukroriah tikmir minə fam kafan mamvən infamien tukroriah min nimhəyən. Kini nimhəyən tukrirkək min ²⁷ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə.” (Sam 8:6)

(Mærig nəgkiarien yame ramni mə “rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə,” pəh nien mə ravəhsi-əhu min Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrərəhu-pən fam narimnar ye kwermi Kristo.) ²⁸ Nipig Kughen tukror narimnar minə a, kini Tini atuətuk tukruə mamarə ətgin ye narmaruyen kape Kughen, mə Kughen tukruə mamarmaru ye narimnar fam.

²⁹ Narmamə tiksin kamhani mhamə to narmamə khapəh nhamragh-minien ye nimhəyən kapəriə. Mærig norien kape norien baptaes atuə kin kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ramhəjoun-pən mə narmamə kwənhamhə pawk mærig nanmiriə ramragh əmə. ³⁰ ? Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, rhawor irəməwə? ! Kimawə yakamharəh pikin nipig əutən minə ye nimraghien kapəməwə nipig minə fam! ³¹ Piak minə mine nowinik minə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nipig ripsaah. Kini kimiə nakharkun mə in e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien mə rikik ragien pik tuk əmiə meinai kimiə nakashatətə tim tim ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ³² Yimnarkut pik apa Efesas rəmhen kin in ai mə yakamarowagin kimawə nar aparū minə yame kasarkwəpah. Kini ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan ripirkək. Ripi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kipihapəh nhamragh-minien, ripihuvə mə to kisəri-pən nəgkiarien e yame ramni mə,

“Pəh kisor əwhai nhekinien kape tokrei tanə, masor lafet misapis kin waen mamharpin,

kwasiq ikin nipihamhə.” (Aes 22:13)

³³ Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuə irəmiə. Nəgkiarien e raməfrakis yame ramni mə, “Nipig narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah minə, nəmə hah minə kasoriah norien huvə minə kapəriə.” ³⁴ Havəh min nətərigien kapəriə

rirerig, muə mə taksor nar huvə kirik yame nakharkun mə taksor; mhapəh nisor-minien təvhagə has. Yakaməgkiar məkneikin meinai kimiə tiksın nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Niprai yermamə rimamhə marə mimragh min

³⁵ Mərig tukmə ror narmamə tiksın kisaiyoh mhama, “?Rhawor e yermamə yame rimhə marə mamragh min? ?Tukəm nipran, tukrhawor pən iran mine?” ³⁶ Naiyohyen mine rətəwao. Tiknim-pən kweru nai ye nimoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nipran yame rivi. ³⁷ Nipig naksuv kweru nai, pa rimə naksuv nipran yame tukruə, mərig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kirik uə kweru nai pisin kirik. ³⁸ Mərig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nipran kimi nai minə fam. ³⁹ Niprairiə ripəh nəm-nəmhenien. Niprai yermamə ripəh nəmhenien kin nar miragh yamə mine niprairiə pisin pisin. Man minə niprairiə pisin pisin. Kini kəmam minə niprairiə pisin pisin. ⁴⁰ Apa ye neai, narimnar aikin, kini in e tokrei tanə e, narimnar aikin ror pisin. Nipig taksəm narimnar apa yerpig ye neai mə in rhuvə, kafan nihuvəyen in ror pisin ye nihuvəyen kape narimnar kape tokrei tanə e. ⁴¹ Kini nikhakien kape mirh ror pisin ye nəsiəyen kape makua mine nəsiəyen kape kəmhau minə. Kini nəsiəyen kape kəmhau minə kasor pisin pisin.

⁴² Kini rəmhen əmə kin niprai narmamə kwənhamhə yame kamhamragh min. Niprai narmamə yame kimənim əriə tukrəmətīt, mərig nipig tukramragh min iran, to ripəh min nəmətītien. ⁴³ Nipig kamnim, in nar kirik yame narmamə khapəh nisorkeikeiyen, mərig nipig tukramragh min, in nar kirik yame narmamə tuksəm kafan nihuvəyen. Nipig kamhanim, nəsaninien kafan rirkək; mərig nipig tukramragh min, nəsaninien kafan tukrehuə. ⁴⁴ Nipig kamhanim nipraitawə, in nar kape tokrei tanə; mərig nipig tukramragh min, in nar kape rao ye neai. Tukmə nipran aikin kape tokrei tanə, kape rao ye neai min aikin. ⁴⁵ Ror pən, Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mima, “Yermamə kupan, in e Adam, in rimauə mamragh.”

(Jen 2:7)

Kini kwasig ikin en, Adam infamien*, in e Yesu Kristo, rīpiuə mivəhsi-pə nimraghien kape rao ye neai. ⁴⁶ Pəh nien mə nar kape nanmin rimnəkupan muə. Mərig nar kape tokrei tanə rimnəkupan muə, kwasig ikin nar kape nanmin rīpiuə. ⁴⁷ Yame rimnəkupan əgkap kimmor kin nimokru, mərig yame ror kiraru kin, in e Yesu Kristo, rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁸ Narmamə m-fam kape tokrei tanə, niprairiə rəmhen əmə kin niprai Adam yame rimasi-pən ye nimoptanə; mərig narmamə yamə mine kamhavən ye rao ye neai, niprairiə rəmhen əmə kin niprai Kristo, yame rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁹ Taktakun ai, kitawə kisəmhen kin Adam e kape tokrei tanə, kini ror məkneikin, tuk nipig kirik tuksəmhen kin Kristo e kape rao ye neai.

⁵⁰ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə niprai yermamə mine nitawin, to ripəh nivənyen ye narmaruyen kape Kughen. Kini ye norien kirikianə əmə min, nar yame tukrəmətīt to ripəh nivənyen nar yame ramarə rerin. ⁵¹ Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rimnor əpu. Pəh nien mə kitawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nipraitawə fam tukriwi min. ⁵² In tukror aihuaa rəmhen kin narəapigien† -nipig naiyuk kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kini narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min mhapəh nhamhə-minien, kini Kughen tukror nipraitawə tukriwi. ⁵³ Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətīt, tukraməkeikei mivən ye nipran yame to ripəh nəmətītien tuk nipig kirik; kini nar yame tukrimhə tukraməkeikei mivən ye nar yame tukramarə kape rerin. ⁵⁴ Nipig narimnar yame tukrəmətīt tukrivən ye nar yame to ripəh nəmətītien mine nar yame tukrimhə tukrivən ye nar yame tukramarə kape rerin, kini nəgkiarien yame kimirai ta tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kughen rimnarowagin ye nəsaninien kape nimhəyen mapita,

kini norien kape nimhəyen ruirkək.”

(Aes 25:8)

⁵⁵ “!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?

!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine moriah əmawə?”

(Hos 13:14)

⁵⁶ Təvhagə has in rəmhen əmə kin nar kirik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhagə has, kafan nəsaninien rehuə. ⁵⁷ !Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rimnor mə Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə tuksapita ye nimhəyen!

⁵⁸ Ror məknakin, piak minə mine nowinik minə, sərər tim tim. Takhapəh niseighanien kin nar kirik mə tukrikiu-kiu irəmiə. Nipig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimia

15:36: Jon 12:24 15:43: Fil 3:20-21 * 15:45: Nəgkiarien Gris ramni, “Adam yame ror kiraru kin,” in e Yesu Kristo. 15:51: 1 Tes 4:15-17 † 15:52: Nəgkiarien Gris ramni min mima, “tukror aihuaa rəmhen kin yermamə ramapiriapir marha min.” 15:52: Mat 24:31 15:53: 2 Kor 5:4 15:56: Rom 7:13

minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

16

Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem

¹ Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa Jerusalem. Taksor əmə nar kirikianə yame yimini-pən tuk niməhuak apa Galesia. ² Ye Sande minə fam, kimiə fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masərəhu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehua, tukrərəhu karin ripsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrərəhu karin rikəskəh əmə. Ror məkneikin mə nipiğ jakurə tuk əmiə, takhapəh min nisarkutien tuk narha-kinien mane. ³ Kini taksəri-p-ərhav narmamə yamə mine tukhapik mane mamhavan, kini nipiğ jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əriə kimi niməhuak apa Jerusalem, kini mher-pən kin əriə khapik mane a mhavan apaikin. ⁴ Tukmə yakəm mə rhuva mə yo min jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

Nəriwəkien kape nəmehua minə tiksın

⁵ Kwasiğ ikin yakurə mivaag-pre kin əmiə, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mivən mivaag-pən kin niməhuak minə aikin. ⁶ Tukmə ror jakarə kəskəh kitawə-m kimie. Tukmə rhawor tuksarə əmə miseriəji-pən nipiğ kape nokieyən tukror infamien. Ror məkneikin mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin. ⁷ Yakpəh norkeikeiyen mə nipiğ jakurə məm əmiə, məkneikin jakaməkeikei marə mier min. Məriğ yakorkeikei mə jakurə kisarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kin. ⁸ Məriğ kwasiğ ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas meriəji-pən nipiğ kape Pentekos, ⁹ meinai Kughen rimməhitə ye swatuk ehua tuk yo mə jakor wok huva yame ramkuə kin kwənkwan ripsaah, nar apnapig narmamə ripsaah kisarkut mə tuksatapig kin yo tuk norien wok.

¹⁰ Tukmə Timoti rurə məm əmiə, havəhsi-pən nisaiyen kimin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kin yo. ¹¹ Takhapəh nisorien mə kimiə kirik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran misher-pə min kin pəh rirerig-pə min tuk yo. Yo yakawhin piautawə minə iriə Timoti mə tukhauə misəm yo.

¹² Kini ye nikarin kape piautawə e Apolos, yimnamaiyoh əusik-əusik mə in tukraməkeikei mikwasig kin piautawə minə mhaurə misəm əmiə. In rirəh norkeikei-pikien mə tukrurə ai taktakun, məriğ tukruə ye nipiğ yame ratuatuk tukun.

¹³ Takasəriğ əmiə. Taksarer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə. Takhapəh nhaginien. Misor nətəriğien kapəmiə riskai. ¹⁴ Narimnar fam yame kimiə takasor, sor ye norkeikeiyen.

¹⁵ Kimiə nakharkun mhamə kwən a Stefanas mine kafan minə iriə kimisəkupən mhani nəfrakisien ye Yesu apa tanə Akaea. Kini iriə kisarkut skai tuk nasituyen ye niməhuak minə. Yakamni skai pre tuk əmiə piak minə mə, ¹⁶ takhasiai əriə masor nəkwairiə, mine narmamə m-fam yamə mine kasor pik wok ye niməhuak. ¹⁷ Rikik rimməgien nipiğ Stefanas mine Fotunatas mine Akaeas kimirhitarhav-pə, meinai nar apnapig kimiə nimmharkək, məriğ nipiğ yimməm ərisir, rəmhen əmə kin yame yimməm əmiə. ¹⁸ Irisir kimirhitarhəsi-haktə pik kafak nətəriğien rəmhen əmə kin yame kimirhor irəmiə. Taksəkeikei mhasiai narmamə yamə minə kasor məkneikin.

Pol rimmor infamien ye kafan nəkwəkwə e Fas Korin

¹⁹ Niməhuak minə apa provins e Tarki* kasokrən huva irəmiə. Akwila mine Prisila kworkeikei pik mə tukrəni-pre huva tuk əmiə ye nhag Yermaru iriə nəməhuak yamə mine kasofugin ye nimə kapəriu. ²⁰ Piautawə minə fam eikin e kamhani rhuva pre tuk əmiə. Taksokrən huva irəmiə minə rəmhen mə kimiə kirikianə əmə ye Yesu Kristo.

²¹ Yo Pol, yakamrai nəgkiarien e kin kwermik.

²² Tukmə yermamə kirik rirəh norkeikeiyen Yesu Yermaru, pəh tukrarə ye narpinien.

!Yesu Yermaru kapətawə! !Yu-*ra!*

²³ Pəh Yesu Yermaru tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

²⁴ Yakamher-pre kin kafak norkeikeiyen kimi əmiə fam ye Yesu Kristo. Amen.

2 Korin

Nəkwəkwə yame ror kɪraru kɪn yame Pol rɪmɪrai ramvən kɪmɪ niməhuak apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

?Pa rɪmɪrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɪmɪrai nəkwəkwə e.

?Rɪmɪrai ramvən kɪmɪ nɪpa? Rɪmɪrai ramvən kɪmɪ nəməhuak mɪnə apa Korin, mɪne nəməhuak mɪnə apa provins a Akaea.

?Nɪmrəghien rɪmnhawor pən iran mɪne ye nɪpɪg rɪmɪrai? Pol ruɪrai ta nəkwəkwə kɪsɪsər mher-pən kɪn kɪmɪ niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kɪn. Mərig nəkwəkwə yame ror kɪrɪkɪanə kɪn, mɪne nəkwəkwə yame ror kɪsɪsər kɪn, ɪriɪ kɪrarkək; keɪneɪn mə ɪriɪ pukaa. ?Kwərəmətɪt ta uə? Nəkwəkwə yame ror kɪraru kɪn, kamni kɪmɪ 1 Korin. Kɪnɪ nəkwəkwə a raməgkiar skai kɪmɪ əriə, mə tukrɪni-əhu norien has mɪnə kapəriə, kɪnɪ in ramhəjoun mɪn əriə kɪn narɪmɪnar pɪsɪn mɪnə tɪksɪn. ɪriə khəpsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rɪmɪrai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig ɪriə mɪnə tɪksɪn aɪkɪn, kamhəni mə Pol, pəh nien mə in yemehua kɪrɪk; kɪnɪ rɪpəh nəmhenien mə in tukrəvhəg kɪmɪ əriə. Kɪnɪ ɪriə kamhəni mə in ramor əmə wok kafan tuk nɪvəhyen mane.

?Rɪmɪrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rɪmɪrai nəkwəkwə e mamhəjoun mə in aposol kɪrɪk, kɪnɪ Kughen rɪmɪwəhsi-pən wok e kɪmɪn, kɪnɪ ratuatuk əmə mə in tukrəwahaag məkneikɪn kɪmɪ əriə. Kɪnɪ in morkeikɪ mə tukrɪni-əhu nəmhəjoun eikuə yamə mɪne kasarə apa Korin. Kɪnɪ maməiyoh nəməhuak mɪnə Korin mə tuksasitu mhəvəhsi-pən mane kɪrɪk yame tukrasitu kɪn ye niməhuak apa Jerusalem məvɪgin narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə ɪrəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rɪmɪrpen yo mə yo aposol kɪrɪk kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kɪmru piəutawə Timoti. Nəkwəkwə e raurə kɪmɪ əmɪə, niməhuak kape Kughen apa Korin mɪne narmamə mɪnə fam kape Kughen apa Provins a Akaea. ² Pəh Kughen Rɪmtawə mɪne Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kɪn nihuvəyən mɪne nəmərɪnuyən kɪmɪ əmɪə.

Kughen raməgkiar vivi kɪmɪ narmamə yamə mɪne kɪsarə ye nɪpɪg əutən

³ Pəh khəni vi vi Kughen e in Rɪm Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tatə yame rɪkɪn rehuə tuk narmamə, mɪne In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kɪmɪ narmamə. ⁴ In raməgkiar vi vi kɪmɪ ətawə ye nɪpɪg əutən mɪnə fam kapətawə, mə kitawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen kɪmɪ narmamə ye nɪpɪg əutən pɪsɪn pɪsɪn mɪnə yamə mɪne kamharəpikɪn. Kitawə tuksəgkiar vi vi kɪmɪ əriə rəmhen kɪn yame Kughen In ramor kɪmɪ ətawə. ⁵ Nəmhəyən yame Kristo rɪmɪnərig, nəmhəyən kɪrɪkɪanə yame kitawə kasərig aɪ taktəkun. Kɪnɪ ye norien kɪrɪkɪanə əmə mɪn, kitawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kɪmɪ ətawə, kɪnɪ norien a raməhuə mamvən mɪn tuk narmamə. ⁶ Nɪpɪg kɪmawə yaksərig nəmhəyən ramua tuk əmawə nɪpɪg yakamhəni-ərhav nəvsaoyən huvə, kɪnɪ nəvsaoyən huvə a rafəhsi-haktə nərigien kapəmɪə mavəh mɪrəgh əmɪə. Nɪpɪg Kughen raməgkiar vi vi kɪmɪ əmawə, ramor mə kɪmawə jakharkun nəgkiar vi vɪyən kɪmɪ əmɪə. Kwənkwaɪ norien a ramkuə ye nɪmrəghien kapətawə, kɪnɪ nɪpɪg nakasarə ye nɪpɪg əutən rəmhen əmə kɪn yame kɪmawə yɪmɪnsarə iran, ramasitu ɪrəmɪə mə takamharpin əmə ye nərer-tim-timien. ⁷ Kɪmawə yaksərəhu-pən tim tim nərigien kapəmawə ye Kughen mə kɪmɪə taksərər tim tim. Meinai kitawə fam kɪsarə əmə ye narəyən kɪrɪkɪanə, kɪmɪə taksarə ye nəmhəyən rəmhen kɪn yame kɪmawə yakasarə iran. Kɪnɪ Kughen raməgkiar vi vi kɪmɪ əmɪə rəmhen kɪn yame raməgkiar vi vi kɪmɪ əmawə.

⁸ Piak mɪnə mɪne nowinik mɪnə, yaksorkeikɪ mə takharkun huvə nɪpɪg əutən yamə mɪnə yɪmɪnsarə iran apa provins a Tarki. Nahəsien ehuə mɪnə kɪmnhəuə tuk əmawə, rapita nəsaninien kapəmawə, mamor rɪkɪmawə raməsik mə to yakhapəh nhamrəghien. ⁹ Nəfrakɪsien, kɪmawə yɪmɪsərig mə kɪneighan-pən ta kɪn əmawə mə jakhəmhə. Mərig nɪpɪg əutən mɪnə a kɪmnhəuə mə jakhəpəh nɪsətəgtə-atukien ɪramawə, mə jaksətəgtə əmə ye Kughen yame ramor narmamə yamə mɪne kɪmnhəmhə khamrəgh mɪn. ¹⁰ ɪprakə əmə yakhamhə, mərig Kughen rɪmɪvəh mɪrəgh əmawə. In rɪrkun nɪvəhsi-tayən nɪpɪg əutən mɪnə a tuk əmawə. Kɪnɪ yakasərəhu-pən nərigien kapəmawə iran mə tukrɪvəhsi-ta nɪpɪg əutən mɪnə a tuk əmawə. ¹¹ Kɪnɪ In mamor əfrakɪs məknəkɪn nɪpɪg naksəhuak tuk əmawə. Narmamə khəpsaah tuksəgnəgin Kughen tuk narɪmɪnar huvə yamə mɪne In ramor kɪmɪ əmawə, meinai kɪmɪə nakhəpsaah nakasəhuak tuk əmawə.

Narmamə kimnhani hah Pol, mærig in ramni-ərhav mə kafan norien rhuvə

¹² Nar kirik yame rikimawə ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kimi narmamə apnapig minə ye tokrei tanə, mine kimi əmia, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhajoun. Norien kapəməwə ratuatuk əmə, maməmər əmə ikin rakhak ikin. Kini taktəkun e, ye nərigien kapəməwə, yakasərig mə yakhapəh nisorien nar kirik yame rahas. Pəh nien mə norien kapəməwə ratuatuk məknakin meinai yakhavəh nirkunien kape narmamə, mærig mə Kughen ramasitu irəməwə yerkin agien. ¹³⁻¹⁴ Yakamhani məkneikin meinai yimnhapəh nharai-pəniən nəgkiarien kirik yame riskai tuk nəvhekiniən uə tuk nirkunien nıpran. Taktəkun ai nakwənharkun kəskəh nərigien kapəməwə, mærig yakorkeikei mə takhauə mharkun fam. Kini ye norien a, ye nıpig Yesu Yerमारु tukruə min iran, kimiə taksagien tuk əməwə rəmhen kin yame kimawə jaksagien tuk əmia.

Pol rimnarar ye nərigien kafan tuk nəriwəkien kafan

¹⁵⁻¹⁶ Yakharkun mə rikimiə ragien tuk əməwə, rikik rimnaməsik mə nıpig yakmavən Masedonia, jakəkupən murə məm əmia, kini nıpig yakamtərhav Masedonia, rikik rimnaməsik mə jakrerig-pre min məm əmia. Ror məkneikin mə takhavəh nihuvəyen mikiraru. Kini ai, rikik rimnaməsik mə taksasitu irak misher-pən kin yo apa ye provins a Judia. ¹⁷ Apa kupan, yakmə jakurə məm əmia. Kini ai yimnarar ye nərigien kafak ye nıkarin kape nəriwəkien kafak. ?Kini nakhamə ta mə yakaməgkiar apnapig əmə ye nəriwəkien kafak uə? Nıkam. Nərigien kafak rıpəh nısi-pəniən tuk norien kape tokrei tanə, rəmhen kin yame narmamə kaseighan kin nar kirik mamhani hah min ye nıpig kirikiana. ¹⁸ Kughen raməfrakis nıpig m-fam; kini yakamhakwasig kin norien kafan nıpig yaksəgkiar kimi əmia. Yakhapəh nisorpirh-pirh-ien nəgkiarien mir e “Əwəh” mine “Nıkam” ye nıpig kirikiana. ¹⁹ Kimasir Saelas* mine Timoti yimırhurə mırhıni-ərhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk əmia, kini In to rıpəh niniyen “Əwəh” mine “Nıkam” ye nıpig kirikiana. Nıkam. Nıpig mıfam, nəgkiarien kafan kirikiana əmə. ²⁰ Ror məkneikin meinai nar apnapig Kughen rimini promes kuvhuun, iriə kimnhauə misor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini kitawə kamhavəh-si haktə nhag Kughen mhani-pən tukun mhamə, “Amen. Əwəh.” ²¹ Kughen əmə ramor əməwə yaksərer tim tim ye Kristo kitawə-m kimiə. In rimirpen ətawə, ²² kini mivəh-si pə Nanmin kafan yerkitawə mamor nımtətien ye nımraghien kapəwə mə In, kafan e kitawə. Kini taktəkun ai, kitawə kwənharkun mə kafan promes minə tukhauə misor nəfrakisien kin tuk nıpig kirik ye nımraghien kapəwə.

²³ Kini yakvəh kwəsu ye nhag Kughen mə yimnəpəh nırerig-pre-min-ien Korin məm əmia meinai to yakpiurə, mıpiəgkiar skai pre kimi əmia, kini moriah əmia. ²⁴ Pəh nien mə yaksarkut tuk nehuəyen irəmiə mə jakhavəh-si-pre əmə nəgkiarien kimiə əmia mə taksəri-pən, mærig kimiə nakwəsərer tımtim ta ye nhatətəyen kapəmiə. Kini kasor wok kwis kitawə-m kimiə mə rikimiə tukragien.

2

¹ Ror məkneikin mə yaknərig ta mə jakpəh nurə-minien məgkiar skai pre kimi əmia, mor rikimiə rəmhe. ² Kini, tukmə yakor rikimiə rəmhe, ?pa irəmiə tukror rikik ragien? Kirəkə, meinai yimnor rikimiə m-fam rəmhe. ³ Ror pən, yimırai nəkwəkwə kirik mher-pre kin, mə jakwəh-si-haktə nərigien kin kapəmiə. Yakpəh norkeikeiyen mə tukmə yakurə məm əmia, rikik rarkwao tuk norien kapəmiə yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig norien kapəmiə tukramakeikei mor rikik ragien. Kini tukmə rikik ragien, kitawə fam rikitawə tukragien. ⁴ Nıpig yimırai nəkwəkwə a mher-pre kin kimi əmia, rikik rəpou pik tuk əmia, kini rikik rarkwopir, nehe nımrık rimnaiyu tuk əmia. Mərig yimıpəh nıraiəyen nəkwəkwə a mə jakor rikimiə rəpou; mærig yimırai mə takharkun mə norkeikeiyen kafak rehuə tuk əmia.

Takhapəh nisarpiniən tai təvhagə has

⁵ Yakpəh norkeikeiyen mə jakaməkeikei məgkiar skai pre kimi əmia. Mərig yakorkeikei mə jakni mə yermamə yame rimnor nahasien,* pəh nien mə rimnor yo pisin əmə yakamərig rahas tukun, mærig rimnor ətawə fam kisərig rahas tukun. ⁶ Narpiniən yame kimiə khapsaah nımnhavəh-si-pən ta kimin nəmhen. ⁷ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei misərükün kafan norien has kini misəgkiar vi vi kimin tamə rikin rəpou pik kini rapəh nhatətəyen kafan. ⁸ Yakamni-pre skai tuk əmia mə takhavəh misor rhuvə pən kimin mə in tukrirkun mə kimiə naksorkeikei in. ⁹ Yimırai nəkwəkwə a mher-pre kin kimi əmia mə jakəm-ru mə

1:13-14: 2 Kor 5:12; Fil 2:16 **1:15-16:** 1 Kor 16:5-6 * **1:19:** Saelas, nhag pisin kirik e “Silvanus.” **1:19:** Wok 18:5 **1:20:** Rev 3:14 **1:22:** 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14 **1:24:** 1 Pita 5:3 **2:1:** 1 Kor 4:21 **2:4:** Wok 20:31 * **2:5:** Yeməhuak kirik irəriə rimnor apnapig nar, mikir-ta pıraovın vi kape rimni. Kini Pol rimini-pən tuk əria mə tukhawəsi-pən narpiniən kimin in ye 1 Kor 5:1-5.

?taksor nækwak ye narimnar fam, uə nïkam?[†] ¹⁰ Tukmə kimiə nakwəsərukun norien has kape yermamə kirik, yo min jakərukun kafan norien has. Kini tukmə kwən a rimnor rahas pə kimi yo rəmhen mə jakor mirhuvə tuk əmru minə, mərig Kristo rirkun mə yakwor rhuvə ta tuk əmru minə mə jakwasitu irəmiə ¹¹ mə Setan tukripəh nəwhaiyen kwən kapətawə, meinai kitawə kwənharkun ta kafan nərigien tuk norien nahasien.

Narmamə yamə mine kamhani ərhav nəvsaoyen huvə

¹² Nipig yimavən apa Troas tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen kape Kristo, yimnam mə Yesu Yermaru rimnəhitə ye kwəruə kirik kimi yo. ¹³ Mərig nəmərinuyen rirkək irak meinai yimipəh nāmien piak Taetas aikin. Kini yimnaowia kin nəmə Troas mitərhav mivən Masedonia mamarhakın in.

¹⁴ Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer ye nimir narmamə ikin min fam, rəmhen kin yame king ramapita tikmir minə kafan, mamərip əria ye nimir namramə mifam. Mərig Kughen ramərip ətawə ye nimir narmamə mə tukhani-ərhav nəgkiariən kafan, rəmhen kin yame senta ramənaah ikin minə fam. ¹⁵⁻¹⁶ Ye nimir Kughen, kimawə yaksəmhen kin senta yame raməpnah narmamə, meinai kimawə yakamhavəh Yesu Kristo mamhavən kimi narmamə m-fam. Narmamə yamə mine kishatəta iran, kharkun mə senta e rapien huvə, kini Kughen ravəh miragh əria. Mərig narmamə tiksın, kasərig nəmiəv senta a rapien kin nimhəyen, ramhajoun mə Kughen tukror narpinien kimi əria.

Wok e rehuə pik, yermamə kirik ripəh nəmhenien mə to ror infamien iran. ¹⁷ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin narmamə tiksın yame iriə khapsaah kamhani ərhav nəgkiariən kape Kughen tuk nivəh-əmayen mane. Nïkam. Kughen rimnher-pə kin əmawə, kini kimawə yakasofugin-pən ye Kristo, mhani-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini ye nimir Kughen, nəgkiariən kapəməwə ramsi-pən yerkimawə m-fam.

3

Kughen rimirpen-pən nar vi kirik kimi narmamə

¹ Tukmə ror kimiə nakhamə kimawə yakamhavəhsi-haktə atuk əmawə ye nimirimə, mərig nïkam. Tukmə yepsipis minə kamhauə iməmiə ikin, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimirai tuk nini-ərhavyen norien kapəria kimi əmiə. Uə nipig tukmə khatərhav, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimiə takharai yame tukshen-hen narmamə kin, pəh tukirkun əria. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhyen leta kirik məknakin, meinai ² kimiə naksəmhen kin leta yame ramor əpu wok kapəməwə. Leta e kimirai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuekin mharkun nıpran. ³ Nimirghien kapəmiə ramhajoun mə kimiə naksəmhen kin leta kirik yame Kristo rimirai kini narmamə kasəvheikin. Kimiə kwənkwai wok kapəməwə. Kimiə naksəmhen kin leta yame Nanmin kape Kughen rimirai. Mərig pəh nien mə rimirəh pen mirai-pən ye nəkwəkəwə; mərig rimirai yerki yermamə.

⁴ Yaksətgħaa kin nəgkiariən minə məknən meinai Kristo ramarə yerkimawə kini yakshatəta timtim ye Kughen.

⁵ Yakhapəh nisərigien mə kimawə əmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik. Mərig tukmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik, in e Kughen ravəhsi-pə nirkunien tukun. ⁶ In rimnor əmawə yaksəmhen mə jakhauə kafan yorwok minə mhani-ərhav nəgkiariən vi yame In rimirpen ta. Nəgkiariən vi e yame Kughen rimirpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkəwə, mərig ramsi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Meinai loa yame kimirai-pən ye nəkwəkəwə ravəhsi-pən nimhəyen kimi narmamə; mərig Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nimirghien.

⁷ Nipig Kughen rimirai-pən loa ye kapier kini mivəhsi-pən kimi Moses,* nikhakien aikin kape Kughen; kini nimir Moses rhakak min. Kini nəmə Isrel to khapəh nisərha-pəniən misəm nimir, nar əpnarig mə nikhakien natukreiwayiu mirəkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nimhəyen, mərig rakhak, ⁸ kini wok kape Nanmin kape Kughen rakhak pik rapita. ⁹ Loa a yame rakhak, kafan e wok, Kughen raməkir narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əria. Mərig wok yame Nanmin kape Kughen ramor, in e narmamə khauə misətuatuk ye nimir Kughen. ¹⁰ Wok e rakhak pik rapita! ¹⁰ Nəfrakisien, nar yame rimnakhak məkupən, taktəkun ai, ripəh nikhakien. Meinai nar yame rakhak pik rinapita yame rimnakhak məkupən. ¹¹ Loa yame tikripirkək tuk nipig kirik rimauə ye nikhakien, mərig wok kape Nanmin kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.

† 2:9: Pol rimə tukirkun ru mə kwəsəri-pən nəgkiariən kafan misher-ye rhav əfrakis kin kwən a yame rikir-ta piahuaru kape rimni, uə nïkam. 2:11: Luk 22:31 2:12: Wok 14:27; 1 Kor 16:9 2:13: Wok 20:1 2:15-16: Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6 3:1: Wok 18:27; 2 Kor 5:12 3:2: 1 Kor 9:2 3:3: Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27 3:4: Wok 20:31 3:6: Jer 31:31; Jon 6:63; 1 Kor 11:25 * 3:7: 3m-ru Dut 5:22. 3:7: Eks 34:29 3:9: Dut 27:26; Rom 1:17 3:11: Luk 22:31

¹² Ror mækneikin mä yakasəəhu-pən tim tim kapəməwə nərigien ye wok a kape Nanmin kape Kughen, masətgəhaa kin nini-ərhavyen kafan nəgkiarinen. ¹³ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin Moses yame, nīpig nīmriin rhakak kape nīpig kwəkwə əmə, in rimmnatuopis in kin neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmien nikhakien ye nīmriin. ¹⁴ Mərig Kughen rimmor kapəria kapə riskai. Kini ye nīpig a, muə meriaji-pə taktəkun, nīpig iriə kasəvheikin Ol Testamen, khapəh nharkunien nīpran, rəmhen kin yame neipən kirik raməkər əswasig kin nīrkunien kapəria. Kughen rīpəh nīvəhsi-tayen neipən a tuk əriə; ramrəhsi-ta əmə tuk narmamə yamə mine kasofugin kwhen kapəria iriə Kristo. ¹⁵ Nəfrakisien, meriaji-pə taktəkun mine, nīpig kasəvheikin nəkwəkwə yamə mine Moses rīmīrai, rəmhen kin neipən kirik yame raməkər əswasig kin nīrkunien kapəria. ¹⁶ Mərig m-fam In ramarar irətawə mə tukhauə misəmhen kin In. Nikhakien kafan rarkurao irətawə mameihuə. Nikhakien e ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmin Rhakə.

¹⁷ Yesu Yermaru In ror Nanmin. Kini ikin Nanmin kape Yermaru ramamir ikin, In ramrisin narmamə. ¹⁸ Kini kitawə fam kasor əpu nikhakien kape Kughen, narmamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopis ətawə. Nīpig m-fam In ramarar irətawə mə tukhauə misəmhen kin In. Nikhakien kafan rarkurao irətawə mameihuə. Nikhakien e ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmin Rhakə.

4

¹ Kughen, rikin rehuə tuk əməwə, ror pən rikimawə rīpəh nəpouyen tuk norien wok e kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kafan. ² To yakhapəh nisorien norien yame kamor apīs-apīs mine norien yame ror naurisien. To yakhapəh niseikuəyen mhapəh nhaukreikunien nīprai nəgkiarinen kape Kughen. !Nikam! Kimawə yakamhani-ərhav əmə nəfrakisien, kini ye norien minə a, ye nīmri Kughen, yakasor əpu əməwə ye nīmri narmamə, mə ye nərigien kapəria, tukharkun mə wok kapəməwə ratuatuk. ³ Tukmə ror nəvsaoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nīpran ramerkwaig tuk narmamə tiksin; mərig ramerkwaig əmə tuk narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua. ⁴ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen kasəri-pən swatuk ai, meinai Setan e yarmhə in ramarmaru ye tokrei tanə, rimmnatuopis əriə mə tukhapəh nisəmien nikhakien kape nəvsaoyen huvə yame nikhakien risia-pen əriə. Nikhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In ravəh əfrakis Nanmin kape Kughen. ⁵ Ror mækneikin meinai kimawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-ien əməwə; mərig yakhami-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru. Kini In rimmher-pə kin əməwə mə kimawə yor atuə kin minə kapəmia. ⁶ Meinai Kughen e yame rīmīni kupən mīmə, “Pəh nikhakien tukrivən məsia-pən ikin rəpignap ikin,” (Jen 1:3) in Kughen kirikianə əmə yame raməsia-pən yerkitawə mə kitawə tukharkun nəsaninien mine nihuvəyen kafan yame kitawə kasəm ye Kristo.

Kitawə kisəmhen əmə kin nītip yame ramətīt aihuaə əmə

⁷ Kitawə kisəmhen kin nītip* yame Kughen ravai-pən narimnar huvə ikin kafan; mərig nītip ramətīt aihuaə əmə. Ramhajoun-pən mə nəsaninien əfrakis ramsi-pən tuk Kughen, rīpəh nīsi-pəyen tuk ətawə.

⁸ Nīpig ətan minə khapsaah kamharəh-pikin əməwə, mərig khapəh nisoriahyen əməwə. Nīpig tiksin, yakhapəh nisəmien swatuk, mərig yakhapəh nisəpəhyen. ⁹ Kamoh əməwə, mərig Kughen rīpəh nəpəhyen əməwə. Kaməsik əməwə, mərig kīpəh narkwəhopniyen əməwə. ¹⁰⁻¹¹ Ikin pukaa yakamhavən ikin, rikimawə raməsik mə kimnhopni Yesu, kini kimə tukhopni min əməwə tuk nini-ərhavyen nhagin. Mərig kimawə yakasəkeikei tuk nini-ərhavyen nhagin mə tukirkun mə Yesu rīmamragh. Kughen rīmneighan kin əməwə mə jəksərig nəmhayen mə tukam kirkun mə Yesu e in e rīmamragh mīvəhsi-pən nəsaninien ye nīpraimawə yame tuk nīpig kirik tukrəmətīt. ¹² Ror pən, nīpig mīfam ipakə əmə yakamhamhə mə kimīə takhavəh nīmraghien rerin.

¹³ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nar yame yakamni nəfrakisien iran, yakamni-ərhav.”

(Sam 116:10) Kini ye norien kirikianə əmə kape nhatətəyen, kimawə min yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav, ¹⁴ meinai kimawə yakharkun mə Yermamə yame rimmor Yesu ramragh min ye nīmhayen kafan, In tukror min ətawə-m kimīə tukamhamragh min ye nīmhayen kitawə Yesu, tuksarə kitawə min. ¹⁵ Yimnharəh pikin nəmhayen minə e mə kimīə taksarə huva iran. Kini nīpig m-fam nihuvəyen kape Kughen ravi-pə narmamə khapsaah min kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen nīpig m-fam, mhavəhsi-haktə nhagin mə In yerpīrig pik.

3:12: Wok 14:27; 1 Kor 16:9 3:13: Eks 34:33 3:16: Eks 34:34 3:17: Jon 8:36; Rom 8:2 4:2: 2 Kor 2:17; 1 Tes 2:5 4:4: Efes 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3 4:6: Jen 1:3; Aes 9:2; 2 Kor 3:18 * 4:7: Gris ramni “jag” yame kimnor kin nimoptanə skai. 4:7: 2 Kor 5:1 4:8: 2 Kor 1:8; 7:5 4:10-11: 1 Kor 15:31 4:10-11: Rom 8:36
4:14: 1 Kor 6:14

¹⁶ Ror pən rikimawə rīpəh nəpouyen. Nar apnapig mə nīpraimawə rameiwaiyu ai taktakun mine, mērig nīpig mīfam Kughen ramor rikimawə ramhuvə min. ¹⁷ Meinai nīpig əutən yame mine yaksarə irəriə, iriə nar apnapig əmə. Tukhapəh nisəmīrien ror tu. Mērig kwənkwaīriə in nikhakien yame raməmīr rerin; kini in rehuə mihuvə mapita narimnar m-fam. ¹⁸ Ror pən, kitawə khapəh nisəriḡ-pikien tuk nar yame kasəm kin nimritawə, mērig kisəriḡ pik nar yame kitawə khapəh nisəmīen. Meinai narimnar yame kasəm kin nimritawə, kasəmīr kape nīpig kwakwə əmə. Mērig narimnar yame khapəh nisəmīen kasəmīr kape rerin.

5

Nīprai narmamə tukror pisin apa ye rao ye neai

¹ Kitawə kharkun mə nīpraitawə in rəmhen kin nimə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk nīpig kīrik tukrəmətīt mahas. Kini nīpig nimə tapolen a tukrīrkak ye tokrei tanə, mērig apa ye rao ye neai, kapətawə kīrik aikin nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor, mērig Kughen əmə ramor. In e nīpraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikin. ² Mērig taktakun ai, kitawə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, misasək, misorkeikei pik mə nīpig tukruə yame kitawə tukpīhavəh nīpraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhəvən ye neipən vi. ³ Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmītawə əmə, yame nīpraitawə rīrkək. Mērig tukhavəh nīpraitawə vi, kape rao ye neai. ⁴ Nīpig kisarə ye tokrei tanə ye nīpraitawə yame tukrīpīmətīt, rikitawə rəpou, kisorkeikei mə tuksəpəh nəmḡayen. Mērig pəh nien mə kisorkeikei mə nīpig tukhamḡa, tuksəta əḡkəp ye nīpraitawə. Nikam. Mērig kisorkeikei mə nīpraitawə tukro ta kin yame rakwas kape tokrei tanə, mīpəh yame rivi kape rao ye neai. ⁵ Kini Kughen rimnor ətawə mə tukasarə ye nimrḡhien vi, mivəhsipə Nanmin Kafan mə tukrhajoun huvə ətawə mə kafan narimnar minə e tukhauə misor nəfrakisien kin.

⁶ Ror pən, nərigien kapətawə riskai, kini kharkun huvə mə nīpig kisarə əmə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, kitawə khapəh nisəmīrien imei Yesu Yermaru. ⁷ Nhatəyən kapətawə ramkīr ətawə; pəh nien mə narimnar yame kasəm ramhajoun swatuk. ⁸ Yakamni mə nərigien kapətawə riskai, kini kisorkeikei mə tuksəpəh nīpraitawə mhəvən ye nimə vi kapətawə kitawə Yesu. ⁹ Nar apnapig tukmə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə e, uə kisəpəh nīpraitawə kape tokrei tanə misarə ye rao ye neai, mērig narimnar yame kəsor, kəsor əmə mə Yesu, rikin tukragien tuk ətawə. ¹⁰ Kasor məkneikin meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərə əkupən ye Kristo mə In tukrəkīr norien minə kapətawə. Kini kitawə kīrikianə kīrikianə tukhavəh nərokien rəri-pən narimnar yamə mine kimisor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.

Wok e kapətawə, mə tukhavi tikmīr minə kape Kughen khauə kīrikianə iriə min

¹¹ Kini taktakun ai, yakamhasiai Yesu Yermaru yame tukrəkīr narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen ruīrkun ta əmawə mine wok kapəmawə; kini yaksorkeikei mə kimīə min takharkun huvə əmawə. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə jakhavəh-si haktə atuk əmawə ye nīmrimīə, mērig yakamhavəh-si-pre kapəmawə nərigien mə rikimīə tukragien tuk əmawə. Kini taktakun ai, nakharkun nishorpinien nəḡkiarīen kape narmamə yamə mine kisausit meinai narmamə kamhəvəh-si haktə əmə əriə tuk nhagriə, mhəpəh nisəkīrien nimrḡhien kapəriə. ¹³ Tukmə nakhamə kimawə yaksarmar, pəh Kughen tukrəm əmhen əmawə. Mērig tukmə nakhamə nīrkunien kapəmawə rəmhen, havəh nəḡkiarīen kapəmawə pəh tukrasitu irəmīə. ¹⁴ Ror məkneikin meinai norkeikeiyen kape Kristo ramarmaru irəmawə, meinai yakharkun huvə mə yermamə kīrikianə rīmamḡa tuk narmamə m-fam. Ror məkneikin mə kitawə m-fam tukasəkeikei misəpəh təvhəḡə has, rəmhen kin yame yermamə mhə reinein norien təvhəḡə has. ¹⁵ Kini yakharkun mə Yesu rīmamḡa tuk narmamə m-fam mə iriə yamə mine kamhamrḡh, tukhapəh nisorien narimnar yamə iriə atuk əmə kisorkeikei; mērig iriə tukasəkeikei misor norien yamə mine Yesu rorkeikei - in e yermamə yame rīmamḡa tuk əriə kini mīmragḡ min ye nīmḡhəyen.

¹⁶ Ror məkneikin, mə taktakun ai, yakhapəh nisəkīrien narmamə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasəkīr narmamə iran. Kupan, yīmīsəkīr Kristo ye norien a, mērig taktakun ai, yakhapəh nisorien. ¹⁷ Ror məkneikin, narmamə yamə mine kamhauə masor kīrikianə ye Kristo, Kughen ramor vi əriə. !Nar akwas ramətə iran! Nar vi ramuə iran. ¹⁸ Narimnar minə fam a kamhasi-pən tuk Kughen. Kupan, kitawə kimisor tikmīr kitawə Kughen; mērig ye Kristo, In rīmnapkəfugin ətawə kwənhauə ipakə tukun, minor

ətawə kwənəhauə In minə tiksin. Kini mivəhsi-pə wok e kimi əmawə, in e mə tukhavi tikmir minə kafan khauə In minə tiksin. ¹⁹ Nəgkiarinen e yakamni, nipran ramni mə Kughen rimivi-pə tikmir minə kafan ye tokrei tanə khauə misor kirikianə ye Kristo, mipəh nəvheikinien kapəriə norien has minə. Kini mivəhsi-pə nəgkiarinen e kimi əmawə kape nivipəyən tikmir minə kafan khauə misor kirikianə iriə min. ²⁰ Ror məkneikin, kimawə yəgkiar minə tiksin kape Kughen. Rəmhen kin Kughen ramokrən kin narmamə nipig kimawə yaksəgkiar. Kini yaksaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo mə taksəpəh norien kape tikmir minə, mhauə misor kirikianə kimiə Kughen. ²¹ Kughen rimmor Kristo yame norien has rirkək iran, In sakrefaes kape norien has minə kapətawə, mə tukshatətə misatuatuk ye nimri Kughen.

6

¹ Meinai kimawə yakasor wok kirikianə kimawə Kughen, yakasaiyoh-pre skai əmiə mə nipig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə, takhapəh nhavəhyen mə in nar apnapig əmə. ² Meinai Kughen ramni mīmə,

“Yimnərig ik ye nipig atuatuk,

mamasitu iram ye nipig kape nivəh-miraghien.” (Aes 49:8) Yakamni-pre tuk əmiə mə taktəkun ai, rinor nipig atuatuk kape Kughen tukrivəh miragh əmiə.

Pol raməvsao kin nipig əutən minə ye nimirghien kafan

³ Yakhapəh nisorien nar kirik mə yermamə tukrimir ye nhatətəyən kafan tukun, tamə narmamə kamhani hah wok kapəməwə tukun. ⁴ Mərig norien minə fam ye nimirghien kapəməwə kashajoun mə kimawə yorwok minə əfrakis kape Kughen: Kimawə yaksərer tim tim ye nipig kape nəməhyen, mine ye nipig əutən minə, mine ye nipig yakasərig rahas. ⁵ Narmamə kamhauh əmawə, misəhi-pən əmawə ye kalabus. Mhapəhu əmawə mə tukhauh əmawə. Yimisor wok ehua, mhapəh nisapirien yenpig, kini nikumhə raməs əmawə. ⁶ Yakhapəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis. ⁷ Yakamhani əmə nəfrakisien. Kini nasaninien kape Kughen ramarə irəməwə. Nimirghien kapəməwə yame ratuatuk ramor əmawə yaksapita tikmir minə kapəməwə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətavhə mə tukrapita kafan tikmir. ⁸ Narmamə tiksin kamhasiai əmawə; tiksin kasəm-əhu əmawə. Tiksin kamhani hah əmawə; tiksin kamhani huvə əmawə. Kini nipig kimawə yakamhani mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksin kamhani neikuəyən irəməwə. Mərig kimawə yorwok əfrakis minə tiksin kape Kughen. ⁹ Narmamə tiksin khapəh niseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nipig mifam nimehyen ramuə ipakə tuk əmawə, mərig yakamhiragh əmə. Kamuh əmawə, mərig khapəh nhorpiyen əmawə. ¹⁰ Rikimawə rapou, mərig nipig mifam yaksagien əmə. Kapəməwə nar kirik rirkək, mərig kimawə yaksor narmamə khapsaah kapəriə nautə ripsaah ye rao ye neai. Kapəməwə nar rirkək, mərig yakamhavəh narimmar fam.

¹¹ Nəmə Korin, yimnəhani-pre nəgkiarinen minə fam mhapəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam. ¹² Kimawə yakhapəh nisərer-əswasigien kin norkeikeiyen tuk əmiə, mərig kimə naksərer əswasig kin norkeikeiyen tuk əmawə. ¹³ Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin kwajikovə minə əgkap kafak mamni mə ratuatuk əmə mə kimiə min taksorkeikei əmawə yerkimə m-fam.

Yəhuak minə tukhapəh nisəriwək-pənien tuk yamə mine khapəh nisəhuakien

¹⁴ Takhapəh niseighanien kin narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok* meinai, ?norien atuatuk mine norien has kirarkun nwor-kwisien nar kirik uə? ? Uə nikhakien mine napignapien to kwofugin kirikianə uə? Nikam. ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo mine Setan*, to kirəpəh niran-kwisien nəgkiarinen kirikianə. ? Yeməhuak mine yermamə yame ripəh nəhuakien, iri kirarkun niworien nar kirik ye nərigien kirikianə uə? !Nikam! ¹⁶ Ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikın kirik rirkək aikın kape kughen eikuə minə, meinai kitawə e Nimə kape Kughen yame ramragh. Kini Kughen ramni mə,

“Yo jakamarə kimawə miriə,
mameriwək kimawə miriə.”

Kini mīmə,
“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə,
kini iriə tukhauə kafak narmamə minə.”

(Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27)

5:18: Rom 5:10 5:19: Rom 3:23-25 5:21: Hib 4:15 6:5: 2 Kor 11:23-27 6:6: 1 Tim 4:12 6:9: 2 Kor 4:10 6:13: 1 Kor 4:14 * 6:14: Gris ramni nuhpikien ye kau kiraru, kirik yame rehua, kirik rikaskah. Kirkwaji əriu mə tukwor wok, mərig wok rapəh naiyu-huvəyən meinai nehuəyən kapariu ripəh nəm nəmhenien. 6:14: Efes 5:11 † 6:15: Gris ramni “Beliar.” Nhad pisin kape Setan.

¹⁷ Kini Yermaru ramni min ma,
 "Ror makneikin, seta iraria, mhaven isok tuk aria.
 Mhapah nharapien nar yame ramkimik ye nimirik,
 kini rikik tukragien ma jakvah amia." (Aes 52:11; Esik 20:34, 41)
¹⁸ Kini Kughen Yermaru yame In Yerpilig Pik ramni min mimma,
 "Kini jakor Yo ma Rimimia,
 kini kimia takhaua kwajikova mina kafak." (2 Saml 7:8, 14)

7

¹ Yo mina tiksinn. Nægkiarinn mina e yame Kughen rimirpen, kapatawa. Ror pan, pah kisaspir rikitawa, mhavahsi-ta narimnar fam yama mine kasor nipraitawa mine narigien kapatawa kasamkimik. Kini pah kisarshu karin atawa ma kitawa kape Kughen mina ama, meinai kitawa kamhasiai Kughen.

Pol, rikin ramagien ma nama Korin kwanhaua tuk Kughen

² Sahita yerkimia tuk amawa meinai yakhapah nisorien rahas-pan kimi yermama kirik, mhapah nhavi-payen yermama kirik ikin rahas ikin, mhapah nisarkutien ma jakhavah nar kirik kapamia ye norien kirik yame ripah natuatukien. ³ Pah nien ma kimia nimisor nar kirik ripah namhenien, yakamgkiar makneikin kimi amia. Yakwani-pre ta tuk amia ma yaksorkeikei pik amia, nar apnapig nahasien ua nihuvayen ramua tuk atawa-m kimia, marig yakhajir amia misakwan amia. ⁴ Yo yakamni narakhsien iramia. Rikik ragien tuk amia. Kimia nakhavah-si haktä pik kafak natarigien. Yimnarä ye namhayen rehua pik, marig rikik ragien pik tuk amia.

⁵ Meinai nipig yimnhaua Masedonia, mhapah nisapisien, marig nipig m-fam, yakamharah pikin namhayen pisin pisin mina. Ye nimiraghienn kapamawa, narmama kasotgoh, masor nahasien kimi amawa, kini kimawa yakamhagin. ⁶ Marig Kughen yame ramagkiar vi vi kimi narmama yame narigien kaparia rapou, In rimivahsi-haktä narigien kapamawa, mor swatuk kape Taetas ruä mam amawa. ⁷ Kini pah nien ma nuayen ama kafan yame rimnor rikimawa ramagien, marig nipig nimmhawah-sihaktä narigien kafan, rikimawa ramagien min tukun. In rimini-asah pa tuk yo ma naksorkeikei pik ma takhaua misam yo. Kini mammi ma rikimia reihua tuk yo, mammi ma kimia naksorkeikei pik yo, masarer matuk tuk nisarer-aswasigien kin narmama yama mine kamhani hah yo. In ramni maknakinn, rikik ragien mapita.

⁸ Kupän, yimnam ma nakwakwa yame yimnher-pre kin makupän rimnor rikimia rapou, kini yimnher rahas tukun. Marig, nar apnapig ma nakwakwa a rimnor rikimia rapou, yakpah narig-rahah-pik-ien tukun, meinai rikimia rapou kape nipig kwakwa ama. ⁹ Marig taktakun ai, rikik ragien, marig pah nien ma rikik ragien meinai rikimia rimnapou. Nikam. Rikik ragien ma nipig rikimia rapou, nimisarar ye narigien kapamia tuk tavhaga has kapamia. Narakhsien, Kughen rorkeikei ma rikitawa tukrapou tuk norien has mina. Kini kimia nimisarar ye narigien kapamia tuk tavhaga has, kini nagkiarinn skai yame yimnhani-pre tuk amia ripah norien amia naksapah nhatatayen kapamia. ¹⁰ Tukma rikimia rapou tuk norien has mina kapamia, ramhen kin yame Kughen rorkeikei ma rikimia tukrapou tukun, kini misarar ye narigien kapamia, pah Kughen tukrivah miragh amia. Narig-rahassien a ripah nikir-pänien narmama ikin riki narmama rarakhsien ikin. Marig tukma narmama rikiria rapou ama tuk narimnar kape tokrei tana, narig-rahassien a ramkir-pan aria tuk nimhayen.

¹¹ Tukma naksarig rahas ye norien has mina kapamia, ramhen kin yame Kughen rorkeikei ma taksarig rahas tukun, nakharkun nisamien kwankwan ye nimiraghienn kapamia: in e naksarkut pik ma taksor norien yame ratuatuk, kini misarkut pik ma takhahuatukin norien has mina kapamia, kini masamakin norien has mina, kini misakur mhagin kin norien has mina. Nimirorkeikei ma taksam min yo, misarer aswasig kin narmama yama mine khani hah yo, kini masarer matuk tuk niwahsi-pänien narpinien kimi narmama yama mine kasor tavhaga has. Ye norien mina fam kapamia, nimishajoun ma nimmhaphä nisorien nar kirik rahas ye narimnar mina e. ¹² Kini yakamher-pre kin nakwakwa e kimi amia, marig pah nien ma yakamrai nakwakwa e ma jakagkiar ye norien hah kape yermama kirik*, kini pah nien ma yakamrai ma jakagkiar ye yermama yame kimmoriah in. Nikam. Yimirai nakwakwa mina kimi amia ma Kughen tukrasitu iramia ma takharkun ma nakhasiai afrakis Yo. ¹³ Narimnar m-fam a khavah-si haktä narigien kapamia.

Pah nien ma kimia ama nakhavah-si haktä narigien kapamawa, marig rikimawa ragien pik min tuk kwän a Taetas, meinai rikin ragien ma kimia nakhavah-si haktä min narigien kafan. ¹⁴ Yakmani-pan tukun ma rikik ragien pik tuk amia. Narimnar fam yame yimnhani-pre tuk amia, iria narakhsien. Kini ye norien kirikianä ama min, nipig yimini-pan tuk Taetas ma

7:5: 2 Kor 2:13

7:10: Mat 27:3-5; Hib 12:16-17

*

7:12: Pol ramni hana yermama yame rimnor apnapig nar.

norien kapəmiə rhuə, kini nīpig in rīmaurə məm əmiə, norien kapəmiə rīmnhajoun-pən mə nəgkiarīen a yīmīni irəmiə mamni-pən tuk Taetas in nəfrakisīen. Ror pən, nīmnhapə nisorien naurisīen kīmi yo tuk nəgkiarīen yame yīmīni-pən tukun maməgnəgin əmiə. ¹⁵ Taetas, rīkin raməsīk mə kīmiə m-fam əgkəp en nīmisor nəkwān, mħagīn kīn in mħasiāi in nīpig in rīmaurə məm əmiə. Kīni nīpig rīkin raməsīk narīmnar mīnə a, norkeikeiyen kafan rehuə tuk əmiə mapita. ¹⁶ Rīkīk ragīen pīk meīnai yakīrkun nīniyen nəfrakisīen irəmiə ye narīmnar fam.

8

Nīməhuak apa Jerusalem, nəriə nəvīginīen rīkək, Pol ramni mə nəmə Korin tuksasitu irəriə

¹ Piak mīnə mīne nowīnik mīnə, yaksorkeikei mə takharkun mə nīməhuak mīnə apa Masedonia kwəshajoun mə Kughen ramautə-pən kīn kafan nīhuvəyen kīmi əriə. ² Iriə kīmisarə pawk ye nəmħəyen ehuə kīrik, kapəriə nautə rīrkək, mərig nīmraghīen kapəriə rukwar huvə kīn nagīenīen, ror pən kamhəvəh-si-pən mane ehuə kīmi nāməhuak mīnə tīksīn. ³ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə mə iriə kīmnhəvəh-si-pən mane ehuə, rapita yame rīkiriə rəsīk mə tukpīhəvəh-si pən. Kamhəvəh-si-ərhav rəmhen kīn yame nərigīen kapəriə ramuh, ⁴ mīsaiyoh əmawə m-rīpsaah mə kīmawə jakseighan kīn əriə pəh iriə tuksasitu ye wok kape nīwəh-sīpənīen mane kīmi narmamə kape Kughen mīnə apa Jerusalem. ⁵ Yakhapəh nħarkunīen mə iriə tuksasitu rehuə məknakīn, mərig iriə kīsasitu. Kīmīsəkupən mħəvəh-si-pən nīmraghīen kapəriə kīmi Yermaru. Kwasig īkīn, khəvəh-si-pən nīmraghīen kapəriə kīmi əmawə rəri-pən əmə nərigīen kape Kughen.

⁶ Kīni kupən, Taetas a in rīmnamkīr əmiə tuk narukīen kīn mane kape nīməhuak mīnə; ror pən, yaksəkeikei kīmīn mə in tukraməkeikei maməmīr kīmiə mīn meriāji taksaruk fam kīn mane yame takhəvəh-si-ərhav. ⁷ Ye narīmnar mīfam e, kīmiə nakasor rhuə pīk mapita, in e, nħatətəyen kapəmiə, mīnə nəgkiarīen kapəmiə, mīnə nīrkunīen kapəmiə, mīnə nəer-tīmīenīen kapəmiə, mīnə norkeikeiyen kapəmiə tuk əmawə. Kīni ye norien kīrīkīnə əmə mīn, yakorkeikei mə taksarukīn mane məknakīn ye norien yame rhuə rapita.

⁸ Pa rīmə yakaməkeikei kīmi əmiə mə taksor. Mərig yīmnhajoun əmiə mə nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə rīkiriə ragīen tuk nasituyen ye wok a. Kīni taktəkun ai, yəkmə jakəm-ru mə norkeikeiyen kapəmiə in nəfrakisīen rəmhen kīn əriə, uə nīkam. ⁹ Kīmiə nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ramautə-pre kīn nīhuvəyen kafan kīmi əmiə. Kafan nəsanīnīen rehuə pawk, mərig rīmaurə mə tukrasitu irəmiə, mor In mə kafan nəsanīnīen rīrkək. In rīmaurə mor In mə kafan nar kīrik rīrkək ye tokrei tanə mə kīmiə takhauə narmamə kape Kughen mīnə, kapəmiə narīmnar tukrīpsaah ye rao ye neai.

¹⁰ Jakəvħaag kīmi əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksor. Ye newk yame ruauə muavən, kīmiə nīmīsokupən mīsorkeikei mə taksarukīn mane kape nīməhuak mīnə, kīni kīmiə mīn nīmīsokupən mīsarukīn mane. ¹¹ Taktəkun ai, taksarukīn mane mə takseriāji nīprai mane yame nīmīsorkeikei mə takhəvəh-si-ərhav. ¹² In nar apnapig mə kapəmiə narīmnar rīpsaah uə rīkəskəh. Kughen, rīkin tukragīen tuk əmiə tukmə nakhəvəh-si pən yerkīmiə mīfam.

¹³ Yakpəh norkeikeiyen mə nīpig takhəvəh-si-pən mane ehuə kīmi nīməhuak mīnə, kwasig īkīn, naksəkəkəkə kīn mane. Mərig ratuatuk əmə ¹⁴ mə taksasitu ye nīməhuak yamə mīne kasəkəkəkə kīn narīmnar, meīnai kapəmiə narīmnar rīpsaah. Kīni nīpig kīrik, tukmə naksəkəkəkə kīn nar kīrik, iriə tukharkun nīsasituyen irəmiə. Norien a takasor, tukasəm nəmhen. ¹⁵ Rəri-pən əmə Nəkəkəkəkə kape Kughen yame ramni mə, “Narmamə yamə mīne kamhəvəh pawk nəvīginīen rehuə, tukrəmhen kīn əriə; to rīpəh napitayen.

Mīne narmamə yamə mīne kamhəvəh pawk nəvīginīen rəkəkəkəh, tukhapəh nīsakəkəkəkəyən kīn nəvīginīen.”

(Eks 16:18)

Taetas ramvən apa Korin

¹⁶ Yakamni vī vī Kughen mə ramor rīki Taetas ramagīen mə tukrasitu irəmiə, rəmhen kīn kafak nərigīen. ¹⁷ Yīmnhani-pən tuk Taetas mə tukrurə məm əmiə; kīni rīkin ragīen tuk norien nəgkiarīen kapəmawə. Mərig in mīn, rīkin ragīen mīn tuk nurəyen masitu irəmiə. Ye nərigīen əmə kafan rīmnorkeikei mə tukrurə məm əmiə. ¹⁸ Kīni kīmawə yaksher-pre mīn kīn pīautawə kīrik raurə iriū mīn. Kwən a, nəməhuak mīnə kamħasiāi in tuk kafan wok tuk nīni-ərhəvayen Nəvsəoyen Huvə. ¹⁹ Kīni nīməhuak mīnə kīmnharpen in mə tukraməriwək kīmawə mīn nīpig yakhəvəh-si-ərhav mane yame nīmīsarukīn. Yakhəvəh-si-pən mane kīmi nīməhuak mīnə mə jakshajoun mə rīkīmawə ragīen pīk tuk nasituyen, mīne tuk nīvəh-si-haktəyen Kughen. ²⁰ Yaksarkut mə yermamə kīrik rīkək yame to rīni hah əmawə tuk norien kapəmawə tuk nəwhaiyen mane. ²¹ Ror məkneikīn meīnai, yaksarkut mə jaksor narīmnar yame ratuatuk ye nīmri Kughen mīne ye nīmri narmamə.

²² Kini yaksher-pre min kin piautawə kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yimnharkun mə kwən a rorkeikei pik mə tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktakun ai in rorkeikei pik mə tukrasitu irəmiə meinai in ramni nəfrakisien irəmiə. ²³ Kini Taetas, kimru min yakawor wok kirikianə. Kini kwən a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwan irəmiə, masitu irəmiə. Mine piautawə mir kiraru e, yame nimahuak minə kisher-pə kin əriu, karəhsi-haktə nhag Kristo. ²⁴ Sor norkeikeiyen kapəmiə rivən tuk ərisir, pəh niməhuak minə tuksəm, mharkun-ru mə rhawor e rikimawə ramagien tuk əmiə.

9

¹ Yakpi-pəh nher-preyen kin nəkwəkwə e kimi əmiə, ripihuvə əmə, meinai, nakwanharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ² Yakamni məkneikin meinai yakirkun mə naksorkeikei mə taksasitu, kini yimnəgnəgin ta əmiə ye nimri nəmə Masedonia tukun, mamni mimə newk yame ruauə muavən, kimiə apa Akaea nimisərer matuk tuk nivəhsi-pənien mane. Kini nipig nəməhuak apa Masedonia kimisəm mə rikimiə ragien pik tuk nasituyen, ramor min əriə khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu min. ³ Mərig taktakun ai, yakamher-pre kin piautawə misir e mə irisir tukrhəm əmiə mə kimiə taksor nar yame nimnhani, rəmhen kin yame yakwəni ta. Kini ror məkneikin, kapəməwə nəgkiarien tuk nivəhsi-haktəyen norien huvə kapəmiə, pəh nien mə nar apnapig əmə. ⁴ Mərig tukmə nakhapəh nisorien, nipig jakurə kimawə nəmə Masedonia tiksın, kini tukəm mə kimiə nakhapəh nisor-əgkəpien, kini taksauris tukun, meinai kimawə yakwanhavəh-si haktə ta nhagmiə. Tukror auris əmiə rapita. ⁵ Ror məkneikin, rikik raməsik mə jakaməkeikei maiyoh piautawə misir mə tukrhokupən irak mirhurə mirhəm əmiə pəh kisəm mə takhavəh-si-pən mane yame nakwənhani ta mə taksarukin. Mərig yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimia m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kimi əmiə mə taksasitu.

Norien kape nəwhaiyen narimnar

⁶ Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: Yermamə yame raməsım kəskəh, tukrivəh nəviginien iran rikəskəh əmə. Yermamə yame raməsım ripsaah, tukrivəh nəsimien iran ripsaah. ⁷ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei mhavəh-si-pən naha nhagin yame ramsi-pən yerkimia mə takhavəh-si pən. Mərig tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik raməkeikei kimiə əmiə tukun, ripəh natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən yerkin m-fam. ⁸ Kini Kughen rirkun nautə-preyen kin nihuvəyen m-fam kafan kimi əmiə mə tuk narimnar fam ye nipig m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkwəkwə kin, mhavəh min rəmhen məkwəkwə mə taksəwhai. ⁹ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“In rəwhai kafan narimnar ripsaah kimi yavən has minə,
kini norien atuatur kafan to ripəh nirkəkien.”

(Sam 112:9)

¹⁰ Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yeməsım, nivəhsi-pən min nəviginien nan, ye norien kirikianə əmə min, In tukrivəh-si pən narimnar ripsaah kimi əmiə mor min ripsaah-ipsaah min, mə kimiə takharkun nisasituyen ye narmamə tiksın min. Kini tukror kwənkwan ripsaah yame ramsi-pən ye norien atuatur kapəmiə. ¹¹ Ye narimnar fam ye nimraghien kapəmiə, Kughen tukrivəh-si pre kafan nivhuəyen kimi əmiə mə kimiə takharkun nəwhaiyen nipig mifam. Kini nipig taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

¹² Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginien ne narmamə kape Kughen yamə mine nikumhə raməs əriə, mərig naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tuksərig rhuvə, mhani vi vi Kughen tukun. ¹³ Nipig naksor wok minə a, narmamə kasəm norien kapəmiə. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiə nakasor əfrakis norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiə nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehua kimi əriə mine narmamə mifam. ¹⁴ Kini nipig iriə tuksəhuak tuk əmiə, rikiriə tukraməsik əmiə meinai Kughen rimnautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi əmiə rapita, mə taksasitu pik irəriə. ¹⁵ !Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rimivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuvə rapita.

10

Polramhorpin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamə kafan norien ror kiraru

¹ Narmamə tıksın kamhani nikarık mhamə kafak norien kıraru. Mə nıpig kitawə-m kimia, kafak nərıgıen reiwaiyu əmə, mərıg nıpig yımatərhav mərəpə əmia, kafak norien riskai pik. Mərıg yo Pol, yakaməkeikei kimi əmia tuk nar kirik, mımə Kristo, kafan nərıgıen reiwaiyu, kini In yemə mar. Kini ye norien kırıkiana əmə, ² yakamaiyoh əmia mə, taksor norien kapəmiə ratuatuk mə nıpig jakurə, mıpəh nəmien nar kirik mə to yakəgkiar skai pre kimi əmia tukun. Mərıg yakırkun mə jakhek narmamə tıksin e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei tanə, ³ meinai nar apnapıg yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh nısarowagınien ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagın kin. ⁴ Ror məkneikin meinai narımmar kape narowagınien yame kimawə yakasarowagın kin, pəh nien mə narımmar yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagın kin. Narımmar kapəməwə yame yakasarowagkəp kin, kamhavəh nəsanınien kape Kughen tuk norıahyen kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikin. ⁵ Kimawə yaksorıah nəgkiarınien eikuə mınə mine nərıgıen ausit mınə, irıə m-fam yame kasərəer əswasıg kin narmamə tuk nırkunıen Kughen. Yakhani-əhu nətərıg-hasıen mınə fam kape narmamə, mısor ərıə kasarar ye nərıgıen kapəriə masor nəkwai Kristo. ⁶ Kini nıpig naksəri-pən nərıgıen kape Kristo, kimia taksərəer matuk tuk nıvəhsi-pənıen narpınien kimi narmamə m-fam yamə mine kasasik nəkwən.

⁷ !Ah! Kimia nakasəm nar kamor ərhav, mərıg nakseinein nıpran. Tukmə yermamə kirik rırkun mə in yermamə kirik kape Kristo, tukraməkeikei mırkun huvə mə kimawə mın, narmamə kape Kristo rəmhen kin in. ⁸ Tukmə ror nıpig yakaməgkiar ye nehuəyen yame Yesu Yermaru rımıvəhsi-pə kimi yo, yakaməgkiar ausit; mərıg to yakpəh naurısien tuk nəgkiar ausıtien tukun, meinai Yesu rımıvəhsi-pə nehuəyen kimi yo tuk nıvəhsi-haktəyen əmia, pəh nien mə tuk nıvəhsi-əhuyen əmia. ⁹ Yakpəh norkeikeiyen mə rıkimıə tukraməsik mə yakher-pre kin nəkwəkwə mınə e kimi əmia mə tukror əmia nakhagin. ¹⁰ Mərıg narmamə tıksın kamhani nikarık mhamə, “In, kafan nəkwəkwə mınə khapam mısəsrə, mərıg nıpig in ramarə kitawə mın, pəh nien mə in yermamə skai kirik, mərıg kafan nəgkiarınien in nar apnapıg əmə.” ¹¹ Narmamə mınə a tukasəkeikei mharkun mə nıpig jakurə kisərə kitawə-mırə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə kin yame kafak nəgkiarınien in rəutən ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmia.

Pol ramhorrın nəgkiarınien kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehua kape nımahıuak apa Korin

¹² Narmamə tıksın kamhavəhsi-haktə atuk ərıə. Tukmə irıə yerpırig əfrakis rapıta yo, to yakpəh nəgkiar-ausıtien mə yo yerpırig rəmhen kin ərıə. Mərıg, pəh nien mə irıə yerpırig əfrakis. Kasakır əmhen narmamə ye nərıgıen əmə kapəriə, mə tuksəm mə norien kapəriə rhuvə uə rahas. Norien e yame kasor, rətəwao. ¹³ Mərıg kimawə yakhapəh nıspəgkiar-ausıtien rapıta nehuəyen kapəməwə, mərıg yaksəgkiar ausit ye wok yame Kughen rımmərəhu-pə mə kapəməwə, kini wok e, kimia mın apaikin. ¹⁴ Pəh nien mə yakwərəhsi-haktə atuk yo mamni mə yakamehıə ye narmamə yame Kughen rıpəh nərəhu-pəyen ye kwermik. To yakpıhapəh nhaurəyen iməmiə ikin, to yakpıhapəh nısehuəyen irəmiə. Mərıg yımısəkupən ta mhauə iməmiə ikin mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. ¹⁵ Narmamə tıksın kasəgkiar ausit tuk wok yame yermamə pısın rımmor. Mərıg kimawə yaksəgkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rımmərəhu-pə mə kapəməwə. Kimawə yaksərəhu-pən nərıgıen kapəməwə mə nhatətəyen kapəmıə tukrıhaktə haktə mın, ror pən, kapəməwə wok ye kwerkwan irəmiə tukreihıə mın, ¹⁶ mə jakharkun nhavənien ikin mınə ipakə tuk iməmiə, mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə, mhavən-vən mın, tamə yakhavən ikin kirik yermamə pısın kirik ruavən ta ikin mamor wok, mısəgkiar ausit tuk wok kape yermamə pısın kirik. ¹⁷ Mərıg Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tukmə yermamə kirik rəgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə mə in rırkun Kughen Yermaru.”

(Jer 9:24) ¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai kıpəh

nısaıayen yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in, mərıg kamsıai əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsi-haktə.

11

Pol mine aposol eikuə mınə

¹ Seighaan kin yo pəh yakəgnəgın kəskəh yo tuk wok kafak; tukni pakw mə nəgkiarınien ror məknakin rahas. Mərıg kimia nakwəseighan ta kin yhajoun eikuə mınə mə tuksəgnəgın atuk ərıə. ² Yakamarha huvə tuk əmia, mıpəh neighanien kin yermamə kirik mə tukrıvi-ta əmia tuk yo, mə takhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nərıgıen kape Kughen. Yo rımımiə, kini kimia naksəmhen kin piakəskəh kirik yame rırkun əmə kafan hanə yerman,

yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarha huvə tuk kafak piakəskəh yame yimneighan kin mə tukrivən məri-pən yerman a. ³ Mərig yakamgin mə naksəmhən kin pian a Iv yame Setan rimneikuə iran ye nəgkiarien heikən.* Yakamgin mə yermamə kirik tukrivi-pən nərigien kapəmiə rivən ikin pisin, kini naksəpəh kapəmiə norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin meinai nipiɡ yermamə kirik ramuə tuk əmiə mamni-ərhav Yesu kirik yame ror pisin ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə nipiɡ kimiə nakhavəh nanmin kirik yame ror pisin ye Nanmin yame nakwənhavəh ta, uə naksərig nəvsaoyen kirik yame ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə yame nakwəsərig ta, mərig kimiə nakamhakwasig əmə kin. ⁵ Aposol minə a kimiə nakamhani mhamə iriə “apostol huvə minə tiksın,” mərig ye kafak nərigien, yakpəh nəmien mə iriə khahuvə rapita yo. ⁶ Kipəh nhajoun-pakwien yo kin norien kape nivəhsi-ərhavyen nəgkiarien, mərig yakirkun huvə nıprai Nəvsaoyen Huvə. Yimishajoun əmiə kin nəvsaoyen huvə ye norien minə fam, nipiɡ ripsaah.

⁷ Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nikarin kape nivəhyen mane? Nipiɡ yimni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen tuk əmiə, yimipəh norien mə taksərok yo kin nar kirik. Yo atuk əmə yimivəhsi-əhu yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə. ⁸ Nipiɡ yimnor wok kitawə-m kimiə, niməhuak minə ikin pisin pisin minə kimisərok yo, rəmhen əmə kin yame yimnawə kin nar kirik tuk əriə, mə jakasitu irəmiə kin. ⁹ Kini nipiɡ kitawə kimnamhavən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimipəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kirik, meinai piatuwə yamə minə kimnhasi-pən Masedonia kimnhavəhsi-pə narimnar yame yimnəkwakwə kin. Ror pən, yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik, mipəh narkutien kimi əmiə tuk narha-huvəyen tuk yo. Norien minə a yakamor ye nipiɡ m-fam. ¹⁰ Tukmə ror yakamausit tuk norien kafak, mərig yermamə kirik əpa Akaea to rıpəh niniyen mə yakameikuə. Nəgkiarien yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kin nəgkiarien yame Yesu Kristo ramni. ¹¹ Mərig rhawor e yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik? Pəh nien mə yakəmakin əmiə məpəh naiyohyen kin nasituyen tuk əmiə. Nikam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

¹² Narmamə tiksın kimnasəmır kimiə miriə misorkeikei mə tukhauə misəmhen kin əmawə, mə tukharkun nisəgnəgin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Mərig kimawə yakhapəh hanə nisaiyohyen kin nasituyen kirik mə iriə tukseinein niniyen mə iriə kisəmhen kin əmawə. ¹³ Narmamə yamə minə kasor məknakin, iriə apostol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasigovin əmə wok kape apostol əfrakis minə kape Kristo. ¹⁴ Mərig kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan min, in ramsigovin əmə agelo kape Kughen.† ¹⁵ Kini kitawə to khapəh nisakurien nipiɡ yorwok minə kape Setan kasor norien yamə minə ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok minə kape Kughen. Mərig tuk Nipiɡ Kwasig, iriə tukhavəh nərokien rəri-pən norien minə kapəriə.

Pol raməvsao kin nipiɡ əutan yamə minə kimnhaue ye nimraghien kafan

¹⁶ Yakamsim atuk min. Mərig takhapəh nhaniyen mhata mə yakamsim atuk meinai yakamarmər. Mərig tukmə rikimiə raməsik məknakin, seighaan kin yo pəh yakor norien minə tiksın kape yarmər, maməgnəgin kəskəh atuk yo. ¹⁷ Nəgkiarien e kafak pəh nien mə nəgkiarien kirik yame Yesu Yermarə rimivəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəgkiarien kafak yakaməgkiar rəmhen kin yətəwao kirik. ¹⁸ Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo min, jakəgkiar ausit kəskəh. ¹⁹ [Kini yakirkun mə rikimiə ragien tuk nivəhyen kafak nəgkiarien] meinai kimiə yamə minə nakhamə ta mə nakwənharkun nar rikimiə ragien tuk nivəhyen nəgkiarien kape narmamə yamə minə kasətəwao. ²⁰ Rhawor e nakseighan kin narmamə apnapig kamhavəhsi-haktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masərip nikatərgimiə, maseikuə irəmiə, mamhapik kapəmiə narimnar? ²¹ Mərig norien kafak rıpəh nəutənien mə to yakor əutan-pre kimi əmiə məkneikin. Mərig kimiə nakhamə ta mə yaknauris meinai yimnəpəh nor-əutan-preyen məknakin kimi əmiə uə? Nikam, yakpəh naurisien tukun.

Naha nhagin yame narmamə tuksəgkiar ausit tukun, yo min jakəgkiar ausit tukun, nar apnapig rikimiə tukraməsik mə nəgkiarien e kafak rətəwao. ²² Rhawor? Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəgkiarien ye nəgkiarien Hibru uə? Yo min. Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo min. Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kwənərus kape Ebrahim uə? Yo min. ²³ Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok minə kape Kristo uə? Yo min, mərig yakapita əriə. !Kəs! Yakaməgkiar ausit rəmhen kin yame yemətəwao ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kivəhsi-pən yo ye kalabus nipiɡ ripsaah rapita əriə. Kimnərkis-ərkis yo rapita əriə. Nipiɡ ripsaah, ipakə yakmhə.

11:2: Efes 5:26-27 * 11:3: 3m-ru stori kape Iv ye Jen 3. 11:3: Jen 3:4,13 11:4: Gal 1:8-9 11:5: 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11 11:6: 1 Kor 2:1,13 11:7: 1 Kor 9:18 11:9: 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16 † 11:14: Gris ramni mə Setan ramsigovin agelo kape nikhakien. Nıpran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarien kirik kape Kughen. 11:22: Fil 3:5 11:23: Wok 16:23

²⁴ Nîpîg minə fam iriə fam faef, nəmehuə kape Isrel kimisərkis-ərkis yo m-toti naen ye nîpîg kirikianə. ²⁵ Kimnərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisə. Nîpîg kirik, kisəsik yo kin kapier apîg. Yimavən ye rao m-kisisə, kini rao rəmnim, kini nîpîg kirik, yimneai ye ikəmnim ye tame tahik kape nîpîg piəpiə kirik, yenpîg-enpîg mine yenpîg. ²⁶ Nîpîg m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapiwən ehua ramrəh yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak nîg, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehua minə, ikin resrə ikin, mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə minə, ikin resrə ikin. ²⁷ Yimnor pik wok, kini nîpîg ripsaah yakpəh napirien yenpîg. Nîpîg tiksın, nikumhə raməs yo; kini yakaməkwakwə; nîpîg ripsaah, nak nəviginien ramrirkək. Nîpîg ripsaah yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nokieiye rirkək. ²⁸ Mine narimnar tiksın yame yakamətərig pik tukun, in e yakamətərig pik tuk niməhuak minə fam. ²⁹ Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyen ripəh niskaiyen, rikik raməpou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə has, rikik ramhə tukun.

³⁰ Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar yame ramhajoun mə kafak nəsaniinien rirkək. ³¹ Kini Kughen e in e rim Yesu Yermaru, yame kaməgnəgin In ye nîpîg mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen. ³² Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rimnher-pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tukasarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus. ³³ Mərig kivaipən yo ye nîtip ehua kirik, kiruk-pən nərəus iran, kivi reiwaiyu ye nikar kəupə yerkwana a, kini yimnap ta kin gavman a.

12

Pol raməmrərhav

¹ Jakaməkeikei maməgkiar ausit, nar apnapig mə nəgkiar-ausitien ripəh nasituyen ye nar kirik; mərig jakaməkeikei mamni nəmərərhavyen tiksın mine nəgkiarien vi yamə mine yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo. ² Yo yermamə kirik* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rīvəh-ta yo muavən ye rao ye neai†, newk fotin ruauə ta muavən. Yakeinein mə nîprak ruavən uə nanmik əmə. Kughen əmə rirkun. ³ Kini mamni min mə yakeinein mə nîprak ruavən uə nanmik əmə, mərig yakirkun mə ⁴ Kughen rīvəh yo muavən apa iman. Kini yo yimnərig nəgkiarien erkwaig tiksın, yame narmamə kape tokrei tanə kiseinein niniyen. ⁵ Yakirkun nəgkiar-ausitien tuk naha nhagin yame Kughen ramor əpu kimi yo, mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakaməgkiar ausit əmə tuk naha nhagin yame ramhajoun mə yo, kafak nəsaniinien rəkəskəh. ⁶ Mərig tukmə yakmə jakaməgkiar ausit, ripəh norien mə yo yarmə; meinai nəgkiarien yame jakəgkiar ausit tukun in raməfrakis. Mərig to yakpəh nəgkiar-ausitien məkneikin, tama narmamə khavəhsi-haktə pik yo rapita ikin tukvəhsi-haktə yo ikin. Yakorkeikei mə narmamə tuksəkir əmhen yo ye nəgkiarien kafak mine norien minə kafak.

Nəsaniinien kape Kughen rirkun nivəh-miraghien ətawə

⁷ Kughen ripəh norkeikeiyen mə jakausit tuk nəgkiarien vi yamə mine In rimnor əpu kimi yo, kini nəgkiarien minə a khahuvə misapita. Ror pən, In rimnher-pə kin nəməhəyen ye nîmraghien kafak rəmhen kin nirhi nimirh ramhai yo kape nîg mifam. Nəməhəyen a in rəmhen kin yəgkiar kirik kape Setan yame ramor nəməhəyen ye nîprak, ramor yo yakpəh nausitien. ⁸ Yimnəkeikei kimi Yesu Yermaru m-kisisə mə tukrirəhsi-ta nəməhəyen a tuk yo. ⁹ Mərig In ramni-pə tuk yo mīmə, “Nikam. Kafak nihuvəyen ehua rirkun nivəh-miraghien ik; meinai nîpîg e in a kafam nəsaniinien rimirkək, in en swatuk kape nəsaniinien kafak raurə iram nakamskai.” Ror pən, rikik ramagien pik yakaməgkiar ausit mamni mə kafak nəsaniinien rikək; mərig nəsaniinien kape Kristo ramarə ye nîmraghien kafak. ¹⁰ Tuk nar a, rikik ragien nîpîg kafak nəsaniinien rirkək, kini rikik ramagien nîpîg kamni hah yo, kini rikik ramagien tuk nîpîg ətan minə, kini rikik ragien nîpîg kamor nahasien kimi yo, kini rikik ragien nîpîg yakamərig nəməhəyen. Rikik ragien tuk narimnar minə a meinai yakamor nəkwai Kristo. Kini tukmə kafak nəsaniinien rirkək, nîpîg a in a, kafak nəsaniinien rimaau.

Pol raməgkiar skai kimi nəməhuak minə apa Korin

¹¹ Yakaməgkiar ausit tuk kafak norien, raməri-pən norien kape yarmə. Mərig kimisə nimnəpəh nhavəh-si haktəyen yo aikin ratuatuk mə tukvəh-si haktə yo ikin. Ror pən,

11:24: Dut 25:3 **11:25:** Wok 16:22; 14:19 **11:26:** Wok 9:23; 14:5 **11:33:** Wok 9:23-25 * **12:2:** Pol ripəh niniyen mə in atuk rimnəm nəmərərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pisin. Mərig nîpîg kasəvhuəkin pəpia chapter 12, kitawə kharkun mə in raməgkiar mamni atuk in. † **12:2:** Gris ramni, “heven namba tri” rəmhen kin heven yame yerpirig pik. Nipran ramni mə imei Kughen. **12:7:** Job 2:6 **12:9:** Fil 4:11-13

jakamækeikei mamor. Mærig pæh nien mæ næmæ mine nakamhani mæ iriæ “apostol huvæ minæ tiksîn” kisapita yo, nar apnapig mæ yo yermamæ apnapig æmæ. ¹² Nîpig yimnamaræ kitawæm kimiæ, mamor narimnar mamripin yame ramhajoun mæ yo apostol æfrakis kirik. Yimnor nîmtætien minæ, minæ nar ehua yamæ mine ramor nakurien kimi narmamæ, minæ nar apsipis minæ ye nîmrîmiæ. ¹³ ?Rhawor? ?Kimiæ nakhamæ ta mæ norien yame yakamor ye nîmæhuak minæ tiksîn rapita nar yame yimnor iræmiæ uæ? Nîkam. Nar kirikianæ æmæ yakpæh norien iræmiæ - in e yakpæh naiyohyen nasituyen kin mane. ?Nakhamæ ta mæ nar e ratuatuk uæ rapæh natuatukien?

¹⁴ Taktækun ai, nîpig yame ror kisissær kin, najakuræ mîvaag-pre kin æmiæ. Kini jakpæh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi æmiæ, meinai pæh nien mæ yakorkeikei kapæmiæ nautæ; mærig yakorkeikei æmæ æmiæ. Ræmhen kin yame pæh nien mæ wok kape kwajikovæ minæ tuk narha-huvæyen tuk tatæ minæ mamæ, mærig wok kape tatæ minæ mamæ kwarha huvæ tuk kwajikovæ. ¹⁵ Ror pæn, tukmæ yakoriah fam narimnar kafak tuk nasituyen iræmiæ, rikik ragien æmæ. Kini nar apnapig tukmæ yakoriah kafak nîmraghien tuk nasituyen iræmiæ, rikik tukragien. Kafak norkeikeiyen tuk æmiæ in rehuæ, mærig kapæmiæ tuk yo rikæskæh æmæ. ! In e ripæh natuatukien! ¹⁶ Pæh khani mhamæ yimipæh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi æmiæ. Mærig kimiæ tiksîn nakamhani mhamæ yaknor nar iko mivæh kapæmiæ tiksîn narimnar. ¹⁷ ?Rhawor? ?Nakhamæ ta mæ yimnher-pre kin narmamæ tiksîn kafak mæ tuksor nar iko tuk nîvæhyen kapæmiæ narimnar uæ? Nîkam. ¹⁸ Yimnækeikei kimi Taetas mæ tukruræ tuk æmiæ, mher-pre kin piautawæ kirik iriû min. ?Mærig Taetas rimnor nar iko mivæh kapæmiæ narimnar uæ? Nîkam. Nakharkun mæ kapæmru nætærigien kirikianæ æmæ, kini yakawor norien kirikianæ æmæ.

¹⁹ Pæh nien mæ yakamni nægkiarîen minæ e tuk nætæpigien kin nægkiarîen kape narmamæ yamæ mine kamhani hah æmawæ. Mærig ye nîmri Kughen, yakamni æmæ nægkiarîen yame Kristo rorkeikei. Kini yo minæ tiksîn, norien m-fam yame yakasor, yakasor mæ kimiæ takhaskai. ²⁰ Yakamher-pre kin nækwækwæ e meinai yakpæh norkeikeiyen mæ tama yakuræ mæm æmiæ mæ nakasor narimnar yame ripæh næmhenien, kini jakamækeikei nægkiar skai-pre tuk æmiæ mor rikimiæ ræpæu tukun. Kini kimiæ takhapæh nisorkeikeiyen. Yakpæh norkeikeiyen mæ jakæm nakasotgoh kimi æmiæ minæ, masetet æmiæ minæ, niemhaa ramhai æmiæ, mamhani nîkar narmamæ, misausit, masor apnapig nar. ²¹ Yakpæh norkeikeiyen mæ nîpig jakuræ, kafak Kughen tukror yauris yo, rikik ræmha, yakasæk, meinai kimiæ tiksîn nakwasor tævhagæ has, masor apnapig nar, mamhakir apis-apis æmiæ minæ, mhapæh hanæ nisararîen ye nætærigien kapæmiæ.

13

Pol ramor kwirig kimi æriæ

¹ In e nîpig yame ror kisissær kin yame jakuræ mæm æmiæ. Nækwækwæ kape Kughen ramni mæ, “Tukmæ yermamæ kiraru uæ kisissær kirhini nægkiarîen kirikianæ, pæh narmamæ tukharkun mæ nægkiarîen kapærisir ramæfrakis.”

*(Dut 19:15)**

² Nîpig yimnauræ tuk æmiæ, ye nîpig yame ror kiraru kin, yimîni-ærhav pre ta nægkiarîen kape nisigien narmamæ yamæ mine kasor tævhagæ has minæ æmiæ m-fam, mæ taksæpæh tævhagæ hah. Kini yakamæmir isok mamni-pre min. Nîpig jakuræ min, jakvæhsi-pæn narpinien kimi narmamæ yamæ mine khapæh nisæpæhyen norien has minæ. ³ Kimiæ nakhamæ tæksækir æmhen mæ nægkiarîen kafak in nægkiarîen kape Kristo uæ nîkam. Kini yo jakægkiar ræmhen kin apostol kirik kafan. Norien kafan ripæh nîmarîen tuk æmiæ, mærig norien kafan riskai tuk æmiæ. ⁴ Næfrakisien, nîpig kimîruk haktæ In ye nai kamarkwao kin, kafan næsanînien rîrkæk. Mærig taktækun ai In ramragh ye næsanînien kape Kughen. Kini kimawæ min yamæ mine yakasofugin-pæn iran, næsanînien kapæmawæ rîrkæk. Mærig kimawæ yaksor wok kitawæm kimiæ ye næsanînien kape Kughen.

⁵ Kimiæ atuk, taksækir nîmraghien kapæmiæ mæ nhatætæyen kapæmiæ in ramæfrakis uæ nîkam. Kimiæ atuk, taksæm huvæ kapæmiæ norien. ?Nakharkun uæ nîkam mæ Yesu Kristo ramaræ ye nîmraghien kapæmiæ? ! Mærig tukmæ kapæmiæ nîmraghien ripæh narî-pænien norien kape nhatætæyen, ramhajoun mæ Kristo rîrkæk ye nîmraghien kapæmiæ! ⁶ Kini yakîrkun mæ kimiæ takpisæm mæ kimawæ narmamæ æfrakis minæ kape Kughen. ⁷ Kini taktækun ai, yaksæhuak tuk æmiæ mæ takhapæh nisorien nar has minæ. Mærig ripæh norien mæ yakasæhuak mæknakin mæ tukramhajoun mæ kapæmawæ wok in rhuvæ matuatuk. Mærig

12:11: 2 Kor 11:5 12:12: Rom 15:19 12:13: 2 Kor 11:9 12:14: 1 Kor 4:15 12:18: 2 Kor 8:6,16-18

12:21: 2 Kor 13:2 * 13:1: Nægkiarîen e ramæmir ye Dut 19:15. Nîpnan e ramni mæ nækwækwæ kiraru uæ kisissær yamæ mine Pol rimîrai ramvæn kimi nîmæhuak apa Korin, kapæriæ nægkiarîen kirikianæ æmæ, ror pæn, kasæfrakis. 13:1: Mat 18:16; 1 Tim 5:19 13:4: Fil 2:7-8 13:5: 1 Kor 11:28

yakasahuak məknakin meinai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnapig mə narmamə kamhani mə wok kapəməwə rıpəh nəmhenien. ⁸ Tukmə nakhapəh nisorien təvhagə hah, to yakhapəh nisəgkiar-skai-preyen kimi əmiə, meinai yakseinein nisorien nar kirik yame ramətapig kin nəgkiarien əfrakis kape Kughen, mərig yakharkun nisor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə nəgkiarien əfrakis kape Kughen. ⁹ Kini tukmə nakasor əmə narimnar yame ratuatuk, kini nar kirik rirkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kimi əmiə, kini rikimawə tukramagien əmə. Kini yakasəhuak tuk əmiə mə norien kapəmiə tukratuatuk huvə. ¹⁰ Ror pən, yakamarə isok pakw tuk əmiə, mərig yakamher-pre kin nəgkiarien minə e mivəhsi-haktə nərigien kapəmiə, mərig yakpəh norkeikeiyen mə nıpig jakurə jakaməkeikei maməgkiar-skai-pre kimi əmiə. Neihuəyen yame Kughen rımivəh-si pə kimi yo, kape nivəh-sihaktəyen əmiə; pəh nien mə kape nivəhsi-əhuyen əmiə.

Pol rimmor infamien ye nəkwəkwe kafan

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Nəgkiarien kafak ror infamien ikin e. Sarkut tuk norien yamə mine kisatuatuk. Sətərig kin nəgkiarien kafak. Kapəmiə nətərigien tukror əmə kirikiana. Sarə ye nəmərinuyen. Kini Kughen e yame rorkeikei pik narmamə, mivəhsi-pre nəmərinuyen, In tukraməmır yerkimia.

¹² Sokrən huvə irəmiə minə† rəmhen kin yame kimiə kirikiana ye Yesu Kristo. ¹³ Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

¹⁴ Pəh Yesu Kristo Yerbaru kapəwə tukrautə-pre kin kafan nivhuəyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Nanmin kape Kughen tukror rikimiə fam tukror kirikiana.

13:10: 2 Kor 10:8 † **13:12:** "Nıpig naksəfugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmiə minə." 'Holy Kiss' ror nımtətien mə kasəfugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

Galesia Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Galesia Nəgkiarjen kwəkwə kape nəkwəkwə e Galesia

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa yerkwanu minə apa Galesia. Pol rimirikakun niməhuak a ye nirikakunien nariwəkien kafan.

?Nimraghien rhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəməhuak minə kimisarə ye nipig autən ye nipig Pol rimirai. Nəmə Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə Isrel tiksın kimnhani mə nəmə Gris yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu tukasəkeikei misəri-pən loa minə kape Moses, ramhen kin yame tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiriə ramuh mətə mə nəmə Gris kamhani pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kipəh hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh nisatuatukien ye nimir Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris min tukasəkeikei misəri-pən loa kape Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol rorkeikei mə nəməhuak minə tukharkun mə nhatətəyen in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimirin, kini In ravəh miragh əriə yerkin agien. Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə nəripəniən loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Ye nipig a, nəmehuə minə kape niməhuak kimisəkwətə apa Jerusalem masəgkiar kin nətərigien e, mhamə rhuvə əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh nisəri-pəniən loa kape Moses. Əvhuekin nəvsaoyen kin ye Wok Minə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹⁻² Piak mine nowinik yamə mine naksəhuak yerkwanu pisin pisin minə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kin kimi əmiə. Yo mine piautawə minə tiksın yamə mine kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mine Tata Kughen kimirəvəhsi-haktə to mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan. Pəh nien mə yermamə arnapig əmə kirik yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen.

³ Pəh Kughen e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu tukwautə-pre kin nihuvəyen kapəriu kimi əmiə kini mwərəhu-pre nəmərinuyen raməmir tuk əmiə. ⁴⁻⁵ Yesu Kristo rimneighan atuk kin nimraghien kafan mə tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-ta ətawə ye norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə. In rimamhə meinai Tata Kughen rimnorkeikei mə tukror məkneikin. Ror pən, rhuvə mə kitawə tuksəgnəgin Kughen kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə

⁶ Yakakur pik tuk əmiə meinai Kughen ripiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse, mivəhsi-pre arnapig əmə nihuvəyen kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nimisəpəh Kughen, misap, mhakwasig kin nəgkiarjen eikuə ⁷ yamə mine pəh nien mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. Narmamə tiksın kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen mamhani nar pisin, mhani mhamə in e nəvsaoyen huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmiə tukun, masor əmiə naksətəwao. ⁸ Mərig nar arnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye neai ramni-ərhav nəgkiarjen pisin kirik min, yame ripəh nəmhenien kin yame yimini-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh Kughen tukrivəh-sipən in ye nap ehua. ⁹ Yakwəhani-pre ta, mərig yakmə jaksim atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəgkiarjen pisin yame ripəh nəmhenien kin Nəvsaoyen Huvə yame nakwənharkun ta, pəh Kughen tukrivəh-si pən in ye nap ehua.

¹⁰ Kafak nəgkiarjen e in riskai, kini nar arnapig əmə tukmə narmamə tiksın rikiriə ripəh nagienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nəgkiarjen kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tiksın rikiriə tukragien tuk yo, to ripəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

Kughen rimnokrən kin Pol

¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuutuk kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav nipig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye nətarigien kape narmamə əmə. ¹² Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rimivəhsi-pə kimi yo, mamhajoun yo kin, mərig Yesu Kristo əmə In rimnor əpu kin kimi yo.

¹³ Kimiə nakwənharkoun ta norien yamə mine yimnor kupan ye nipig yimikwasig kin nhatətəyen kape nəmə Isrel mīmə jakhəpni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak minə, kini mor narpinien əusik-əusik kimi əria. ¹⁴ Ye nipig a yo yimnamərer tim tim tuk nuknei norien kape nəmə Isrel, yame kafak kaha minə kimishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tiksin yame yimisərha kwis kwis.

¹⁵ Yimnoriah pawk kafan narmamə minə, mərig Kughen rikin rehuə tuk yo. Kupan, nipig yimnaməmir hanə ye tip nisinik, Kughen ruirpen ta yo. Kini rimauə ye nipig atuutuk kafan, kini In rimnokrən kin yo mə jakuə kafan atuutuk yermamə. ¹⁶ Kini məhita ye nirkunien kafak mhajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini mivən mīpiəvsao-ərhav kin Nəvsaoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Ye nipig a, yimipəh nivəniən məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə e. ¹⁷ Kini yimipəh nivəniən apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsi-haktə əria kupan mə iriə aposol minə. Yimipəh nivəniən mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu. Ye nipig a, yo yimnəsoq pihū mivən ikin kirik kamni kimə Arebia, kini mamərə, mirerig-pə min mivən apa yerkwənu a Damaskes. ¹⁸ Mamvən, mamvən meriaji newk kisīsər kimirhuə mirhivən ta, kini yo yimnarə mirerig-pən min Jerusalem mə jakəm Pita*. Kini yimipəh narəyen aikin ror tu. Yimīwarə mirəvəh əmə nipig fiftin. ¹⁹ Kini ye nipig a, yimnəm əmə Jemes, naorahi Yesu Yermaru, mərig yimipəh nəmien aposol min kirik. ²⁰ Yakavəh kwəsu ye Kughen mə nəgkiarien yame yakamni in nəfraksien.

²¹⁻²² Yimipəh narəyen rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kashuak kimi Kristo yerkwənu pisin pisin minə apa provins a Judia, kimnhapəh nisəmien yo, miseinein nimrik. ²³ Mərig kimnasərig əmə nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rimauə, in kapətawə tikmir. In rimoh ətawə tuk nəhuakien, mamoriah nimraghien kapətawə, kini mamarkut mə tukroriah min kapətawə nhatətəyen. Mərig taktakun ai, in min ramni-ərhav nhatətəyen e.” ²⁴ Kimisərig mhani vi vi Kughen tuk narimnar yamə mine In rimnor ye kafak nimraghien.

2

Aposol minə tiksin kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik

¹⁻² Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə minhavən ta, kini Kughen rimini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mirerig faktə min apa Jerusalem. Kini kimru Banabas, yimīravən mirakir Taetas kimis min mirhuvən Jerusalem. Yimisofugin kimawə nəmehuə minə kape niməhuak. Nipig yimisofugin tuk nəkwətəyen a, yimnamni-pən huvə nəgkiarien yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yimnamni-pən huvə narimnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə ripəh natuutukien, mhani hah wok kafak tukun, misor əmə nar apnəpig iran, kwənkwan rikək. ³ Kini ye nipig a, rikik rimnəsik pik mə tukshək yo mə jakaməkeikei mini-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kivəh nao kimi əria. Mərig kimnhapəh nhaniyen. Kini yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kipəh nivəh-pakwien nao kimin, mərig iriə kimnhapəh nhaniyen mə tukaməkeikei kivəh nao kimin. ⁴ Nəgkiarien ye nikarin kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsi-pən ye narmamə tiksin yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piatutawə minə. Kini iriə kasəm huvə əməwə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nikam. Mərig kimawə yimisap ta kin loa mhavən tuk Yesu Kristo, kini misor kirikianə kimawə min. Kini kimawə pəh nien mə slef kape loa. Mərig narmamə minə a, rikiriə ripəh nagienien tuk kapəməwə nəgkiarien minə, kini misorkeikei mə tuksəko-pən əməwə fam ye loa mine kastom kape nhatətəyen kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kivəh nao kimi nəmə Gris rəmhen kin Taetas.] ⁵ Mərig yimnhani-əhu əria mhapəh nisorien mə kapəriə nəgkiarien tukrhaktə rapita kapəməwə. Kini kimawə yimnhapərtəkin tim tim Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimiə min takharkun huva.

⁶ Kini narmamə tiksin aikin kamni kimə iriə nəmehuə kape niməhuak. (Mərig ye nəmien kafak, yermamə yame ravəh nhag ehua, mine yame ripəh nivəhyen nhag ehua, iriū kwəm nəmhen əmə. Kini ye nimri Kughen, In ripəh nəvheikinien nhag minə a.) Kini narmamə minə a kimnhapəh nishajounien yo kin nəgkiarien vi kirik mə jakvən mini-ərhav. ⁷ Nikam. Kimnhapəh nisorien. Mərig iriə kimisəm mə Kughen, In rimirpen yo mə jakvən

1:11: Mat 16:17
aposol a “Sefas.”

1:13: Wok 8:3
1:18: Wok 9:26-27

1:14: Wok 22:3
1:21-22: Wok 9:30

1:15: Aes 49:1; Gal 2:7
2:1-2: Wok 15:2

* 1:18: Gris ramni mə nhag
2:4: Gal 1:7; 5:1,13

mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kin yame rimərpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Isrel.* ⁸ Kitawə kwənharkun mə Kughen rimmher-pən məknekin yo meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen rimauə irak ye wok yakamor rəmhen kin aposol kape Yesu yame yakamni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə kantri pisin pisin minə, rəmhen kin yame nəsaninien kafan ramuə ye Pita ye wok yame in ramor rəmhen kin aposol kape Yesu yame ramni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə Isrel. ⁹ Kini Jemes mine Pita mine Jon kamni ərisir kimə nuknei niməhuak misir. Nipig kimirhəm mirhirkun mə ye nihuvəyən kape Kughen, In rimivəhsi-pə wok e ye kwermik, kini kimirhuə mirhini-pə tuk əmru Banabas mə jakhavəh kwermimawə minə tuk wok, mamhani mə tuksəwhai wok minə. Kimru yakrəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris, kini irisir karhivən mirhini-ərhav kimi nəmə Isrel†. ¹⁰ Mərig kimisaiyoh əmə mə tukmə yakravən, mərig rikimru tukraməkeikei maməsik yavən has minə kwuse Jerusalem mə jakwasitu irəriə. Kini rikik rinnagian əmə tuk wok a.

Pol rimmhek Pita

¹¹⁻¹⁴ Kini kwasig ikin, yimirerig-pən apa yerkwanu kirik e Antiok. Nipig yimnamarə apaikin, kini Pita rikwasig min muə. Kini maməvigin iriə in minə tiksın yamə mine kasəhuak. Mərig iriə pəh nien mə nəmə Isrel‡. Kini nipig narmamə kape Jemes, yamə mine kimnhasi-pən Jerusalem khatərhav-pə, iriə kimishek Pita, mhamə, “Ah. Narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsıg-pən əriə, tamə Kughen ripəh nasituyen irəriə.” Kini nəgkiarien e kimnhani rimmoriah Pita, mor rauris, kini migin kin nivanien məvigin iriə nəmə pəh nien mə nəmə Isrel. Pita rigin kin əriə məknakin, mivi nəməhuak minə tiksın apa Antiok, yamə mine iriə nəməhuak minə e ye kwənərəus kape nəmə Isrel, iriə min kimnhauə tuk Pita masor norien kape yermamə yame kafan nəgkiarien ror kiraru, kini mhagin kin nəməhuak yamə mine kipeh nivəhyen nao kimi əriə. Mhavi-pə min Banabas, kini ramgin min kin əriə. Mərig ye nipig yimməm mə iriə khapəh nisəri-pən-atuatukien swatuk yame Nəvsaoyen Huvə ramni, yimməriip Pita ye nimri mirh, mamni-pən əusik-əusik mimə, “Nar apnapig ik yemə Isrel, mərig nakpəh nəri-pənien natuakamien kapərao. ?Kini rhawor e nakaməkeikei kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel mə tuksəri-pən natuakamien kapərao?

¹⁵ “Nəfraksien mə kirao kimirasi-pən atuatuk ye kwənərəus kape nəmə Isrel. Pəh nien mə kirao yemə Gris mir yame nəmə Isrel rikiriə raməsik mə iriə m-fam yakapir loa minə. ¹⁶ Mərig taktakun ai kirao krarkun mə pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə yamə mine kisəri-pən loa kape nəmə Isrel kisatuatuk ye nimrin tukun. Nikam. Yermamə yame ramhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, in əmə en ratuatuak ye nimri Kughen. Nətarigien e in e ror ətawə tukasəkeikei mishatətə əmə ye Yesu Kristo mə tuksatuatuk ye nimri Kughen. Pəh nien mə Kughen raməm əmhen ətawə mə kisatuatuk meinai kasəri-pən loa, mərig raməvheikin əmə ətawə meinai kashatətə ye Yesu Kristo. Pəh nien mə nəri-pənien loa in swatuk kape yermamə mə in tukratuatuak ye nimri Kughen.

¹⁷ “Kitawə e kasətigətə ye Yesu Kristo mə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Mərig nəmə Isrel tiksın, rikiriə raməsik mə kitawə nəmə hah minə mərig in ai kitawə khapəh nisətigəyən ye loa. ?Ror məkneikin mə Yesu Kristo rimivi-pən ətawə mə tuksakapir loa uə? Nikam. Ripəh norien məkneikin. ¹⁸ Mərig, tukmə yakarar mamrerig-pən tuk loa mamətigətə iran, ramhəjoun-pən mə yakpəh natuatuakien ye nimri Kughen. ¹⁹⁻²⁰ Ror məkneikin meinai nipig yakamarkut pik tuk nəri-pənien loa, kini yakaməm mə norien e ripəh nəmhenien mə tukror yo yakatuatuk ye nimri Kughen. Ror məkneikin, yimməpəh nəri-pənien loa tuk nuəyən yemə atuatuk. Rəmhen kin yame yimamhə, kini taktakun ai loa ripəh narmaruyen ye nimraghien vi kafak. Yimmor məknakin mə jakamor əmə nətarigien kape Kughen. Rəmhen kin yame kimisəpən əmru Kristo ye nai kamarkwao kin. Nimraghien akwas kafak rimamhə. Mərig yimmərha-pə min kimru Kristo. Kini taktakun ai, pəh nien mə yo yakamragh, mərig Kristo ramragh yerkiik. Kini ye nimraghien fam kafak, yakamhatətə əmə ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pik yo, kini muə nimhə mivəh miragh yo. ²¹ Nihuvəyən e, Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, in rehuə pik. Kini to yakpəh noriahyen norkeikeiyen e yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin. Mərig yakaməm mə kimiə tiksın, nakasəri-pən loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nimri Kughen. Mərig ripimə nəri-pənien loa ripior narmamə kisatuatuk ye nimri Kughen, to nimhəyən kape Kristo ripior nar apnapig əmə kin.

* **2:7:** Ye nəgkiarien Gris ripəh niniyen “Nəmə Isrel” uə “nəmə Gris” mərig ramni “narmamə kivəh nao kimi əriə” mine “narmamə yame kipeh nivəhyen nao kimi əriə.” **2:7:** Wok 22:21 † **2:9:** Gris ramni mə iriə tukhavən misəm “Nəmə kivəh nao kimi əriə.” **2:10:** Wok 11:29-30 ‡ **2:11-14:** In ikin e, Pita rimməsik loa kape Moses, yame ramni mə nəmə Isrel tukhapəh nisəvigin-kwisien nəmə Gris. **2:11-14:** Wok 11:3 **2:16:** Wok 15:10-11; Rom 3:20-28; Gal 3:11 **2:19-20:** Gal 1:4

3

Nəmә Galesia kwəsəpəh swatuk

¹ Nəmә Galesia, kimiә nakseno-eno pik. ?Pa rimnako-pən məknenkin әmiә nakhavən ye swatuk iko iko? Yimnhani huvə-pre pawk tuk әmiә mә Yesu rimivəh narpinien tuk әmiә ye nai kamarkwao kin, ?mәrig rhawor? ?Tukmә ror yermamә kirik rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimi әmiә kini mivi-ta әmiә mor әmiә nakseno-eno uә? ² Hani-ru tuk yo mhamә, ?Kughen rimivəh-si-pre Nanmin Kafan kimi әmiә meinai kimiә nakasәri-pən loa, uә nikam? Nikam. In rimivəh-si pre Nanmin kafan kimi әmiә meinai kimiә nakashatәtә ye Nəvsaoyen Huvә kape Yesu Kristo. ³ ?Mәrig rhawor nakaseno-eno pik məknenkin? Apa kupan ikin, kimiә nimisәtigтә әmә ye Nanmin kape Kughen, mәrig taktakun ai nakwəsəpəh misәtigтә әmә ye nәsaninien kapәmiә. ⁴ Nimisәrig nәmhayen rehuә meinai nakshatәtә ye Nəvsaoyen Huvә. ? Mәrig nimisәrig арnәpig әmә nәmhayen e uә? Nikam. Pəh nien mә kape nar арnәpig әmә. ⁵ Mәrig pəh nien mә Nanmin kape Kughen ramor nimtәtien tiksин kimi әmiә meinai naksәri-pən loa. Mәrig ramor nimtәtien tiksин kimi әmiә meinai nimisәrig Nəvsaoyen Huvә kape Yesu Kristo kini mishatәtә iran.

Nәri-pәnien loa mine nhatәtәyen ye Yesu

⁶ Yermamә kirik, Ebrahim, yame Nәkwәkwә kape Kughen rimnəvsao-ərhav ta kin rimini məkneikin mimә, “Ebrahim in rimnhatәtә timtim ye Kughen, Kughen rimini mә in ratuatuk ye nimrin.” (Gen 15:6) Ye swatuk kirikianә әmә, ⁷ narmamә yamә mine kishatәtә ye Kughen, In ramәm әmhen әriә mә kisәmhen kin kwәnәrәus atuatur kape Ebrahim.

⁸ Nәkwәkwә kape Kughen ruini ta kupan mә Kughen tukrivəh narmamә yamә minә pəh nien mә kwәnәrәus kape Isrel, yamә mine kishatәtә iran, khauә tukun, mor әriә kisatuatur ye nimrin. Kupan, Nәkwәkwә kape Kughen rimini-ərhav nәgkiarinen huvә kirik kin Ebrahim mimә,

“Yo jakor kwәnәrәus kafam mә iriә tuksor swatuk yame jakvəhsi-pən nihuvәyen kimi tanimtanә iran.” (Jen 12:3)

⁹ Ror pən Kughen rimnautә-pən kin kafan nihuvәyen kimi Ebrahim, meinai in rimnhatәtә tim tim iran. Ye swatuk kirikianә әmә min, Kughen rikun nautә-pәnien kin nihuvәyen kimi narmamә yamә mine kishatәtә әfrakis iran.

¹⁰ Mәrig narmamә minә a, yamә mine rikiriә ramәsik mә iriә tukhavəh nimraghien mәrig in ai kasәri-pən fam naha nhagin yame loa ramni, narmamә minә a, iriә kwәsar ta ye nahasien. Rәmhen әmә kin yame Nәkwәkwә kape Kughen ramni mimә,

“Narmamә yamә mine khapəh nisor-atuaturkien narimnar minә fam yamә mine kimirai-pən ye Nәkwәkwә kape Loa mamharpin, iriә tukhavəh narpinien kirik.” (Dut 27:26)

¹¹ Kini ror məkneikin, ratuatuk әmә tuk әtawә mә yermamә kirik rikәk yame rimnәri-pən loa kape Kughen muә mә in yemә atuatur ye nimri Kughen. Mәrig Nәkwәkwә kape Kughen ramni məkneikin mә,

“Narmamә yamә mine kisatuatur ye nimri Kughen, tukhashatәtә iran mamharpin.” (Hab 2:4)

¹² Mәrig nәgkiarinen e ramәgkiar kin nhatәtәyen kapәtawә ye Kughen. Nәri-pәnien loa in ripəh nәmhәnien kin yame nakamhatәtә ye Kughen meinai nәri-pәnien loa in rәmhen kin yame Nәkwәkwә kape Kughen ramni mimә,

“Yermamә yame ramni mә nәri-pәnien loa in swatuk kape nivəhyen nimraghien rerin, yermamә e tukramәkeikei mor fam әgkap narimnar yame loa ramni.” (Lev 18:5)

¹³ Narmamә m-fam әgkap khapəh nisәri-pәnien naha nhagin yame loa ramni. Ror məkneikin, loa in ramәrəhu-pә narpinien kimi әtawә, kini kitawә fam kasarә ye nahasien. Mәrig Yesu Kristo rimamhә ye nai kamarkwao kin, kini mivi-ta әtawә ye nahasien a. Yesu In rimivəh narpinien tuk tәvhagә has kapәtawә rәmhen әmә kin yame Nәkwәkwә kape Kughen ramni mimә,

“Tukmә kәsik-pən yermamә kirik ye nai kamarkwao-kin, ramhajoun-pən mә kimmor narpinien kimin.” (Dut 21:23)

¹⁴ Yesu Kristo rimamhә məkneikin mә narmamә minә fam tukasarә ye nihuvәyen yame Kughen rimivəhsi-pən kupan kimi Ebrahim mimә tukrivəhsi-pən kimi kwәnәrәus kafan. Kini nar a ror məkneikin mә in e taktakun mine kitawә narmamә yamә mine kishatәtә ye Yesu, kitawә kharkun nhavəhyen Nanmin kape Kughen yame Kughen rimirpen mә tukrivəhsi-pən kimi narmamә.

Kughen rimnәkupan mini promes kafan, mәrig loa rimikwasig mipəh nәspirien әtawә

¹⁵⁻¹⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nimirghien kapətawə, kitawə kharkun norien kape niniyen promes minə. Tukmə yermamə rimə tukrini promes kirik, to kipəh nivəhsitayen, to kipəh nəsik-əpnisien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimirpen pən kafan nərigien kimi Ebrahim ye nikarin kape kafan kwənərəus. Kini ye nəgkiarieren a, ripəh nien mə rimirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rimirpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrisi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo. ¹⁷ Kini kafak nəgkiarieren, nipran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rimini-ta mə tukharaptəskin nəgkiarieren kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo hundred toti ruauə muavan ta, kini loa ripiua. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarieren yame In rimini-pən tuk Ebrahim. Loa a to ripəh noriahyen promes kupan kape Kughen. ¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai ripi mə nəri-pəniyen loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nihuvəyen kape Kughen, ripihajoun mə promes yame Kughen rimini kupan in nar apnəpig. Mərig ripəh norien məknakin: Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in swatuk yame in tukramarə iran ye nihuvəyen kafan.

Loa, kafan aikin norien

¹⁹ Yermamə kirik tukripiayoh mimə, “? Tukmə ror məkneikin, rimnhawor e Kughen rimnərəhu-pə loa?” Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in rimnəkupan marə, mərig loa in rimikwasig. Rimauə mə tukrhajoun ətawə mə kitawə yor təvhagə hah minə. Mərig Kughen rimnərəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ebrahim tukrarha-pə tuk ətawə. Kitawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, mərig rikimiə tukraməkeikei maməsik mə loa a, Kughen rimnəkupan nivəhsi-pən kimi agelo minə. Kwasig ikin kipihavəhsi-pən kimi kwən a Moses. Moses, in swatuk kape nivəhsi-pəyen loa kimi ətawə. Mərig nipig Kughen rimini promes tuk Ebrahim, ripəh norien məkneikin. ²⁰ Kughen In rimipəh nirpenien yermamə kirik mə tukrəgkiar kimi Ebrahim. Mərig In atuaturə əmə rimnəgkiar-pən atuaturə ye nimri Ebrahim mamripen-pən promes kafan kimin.

²¹ Kini pəh nien mə loa e rimauə mə tukrivəh-si ta promes kape Kughen. Nikam. To loa ripirkun nivəhsi-pəyen nimirghien vi kimi ətawə, kitawə kipiharkun nhauyen misatuaturə ye nimri Kughen. Mərig ripəh norien məkneikin. ²² Loa kirik ror məkneikin rikək, meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə norien has rimnərkis fam ətawə. Kini kitawə m-fam kasəkəpir loa minə. Ror məkneikin mə swatuk kirikianə əmə mə kitawə tukhavəh nihuvəyen kape Kughen yame rimirpen-pə ta kin kimi ətawə. Kini swatuk e, mə tukshatətə ye Yesu Kristo.

Nipig e taktakun, nipig kape nhatəyən ye Yesu Kristo

²³ Kupan, loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses, in rimiraptəskin tim tim ətawə, rəmhen əmə kin yame kitawə kimnisarə ye kalabus, miseriaji-pə nipig e taktakun mine, Kughen rimnəhita ye nimirətawə kasəm swatuk kape nhatəyən. ²⁴ Ror pən loa e in rəmhen əmə kin yemehua kirik yame ramarmaru irətawə, mamua meriaji-pən nipig Kristo rimauə. Mə ye nipig a, kitawə kwənhauə misatuaturə ye nimri Kughen, meinai kimishatətə iran. ²⁵ Mərig taktakun ai, loa tukriphə narmaru-minien irətawə, meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

Kimiə fam kirikianə meinai naksofugin-pən ye Yesu

²⁶ Meinai kimiə nimishatətə ye Yesu Kristo, kimiə fam ji Kughen minə. ²⁷ Kinor ta baptaes irəmiaə khapsaah, mə kimiə nakwənhauə masor kirikianə kimiə min. Ror məkneikin, kimiə nimnhavəh norien huvə minə kape Yesu rəmhen əmə kin yame nimisarkoah kin neipən vi kirik. ²⁸ Kini kimiə m-fam əgkap nimisofugin-pən ye Yesu Kristo, kini kimiə mfam naksəm nəmhen. Rhuvə mə kitawə tukhapəh nisəwhai-minien narmamə, nar apnəpig tukmə iriə nəmə Isrel, uə nəmə kantri pisin pisin minə, uə slef, uə pəh nien mə slef, uə yerman, uə piraovin. ²⁹ Kimiə fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikin mə kimiə kwənərəus minə əfrakis kape Ebrahim. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən kimi Ebrahim, kimiə takhavəh misarə iran.

4

Pəh nien mə kitawə slef kape loa, mərig kitawə ji Kughen minə

¹ Taktəkun ai, jakəgkiar kwəkwə min ye norien kapətawə, mamni nuhpikinien kirik. Tukmə yermamə kirik rimhə, tini tukrivəh kafan nautə minə fam. Mərig tukmə tini ramarkəskəh hanə, to ripəh nehuəyen ye kafan nautə, rəmhen kin yame slef kirik to ripəh

nehuøyen ye nautë kirik. ² Mærig tini a tukramækeikei mamarë irië piauni karin minë tiksin mamvæn meriaji-pæn nipig kafan tatë rimini mä in rirkun nivæhyen nautë yame rimnæræhu-pæn kimin. ³ Kini kitawë min tuksor mæknakin. Apa kupan, kitawë kimisæmhen kin kwajikovæ - kitawë slef minë kape loa yamë mine kasarmaru irætawë. ⁴ Mærig ruauæ ye nipig atuutuk yame Kughen rimini, kini Kughen rimnher-pæ kin Tini ruæ. Piraovin kirik rimiræh, rarha-pæ ye tokrei tanë. Kini in mamæri-pæn atuutuk narimnor fam yame loa ramni. ⁵ Rimnor mæknakin mä tukririsin ætawë yamë mine loa rimnærkis ætærækin ætawë, pæh Kughen tukririh ætawë, mirisin ætawë khauæ ræmhen kin nipnætïn atuutuk minë. ⁶ Kini taktakun ai, Kughen rorkeikei mä tukror æpu mä kitawë nipnætïn minë, mher-pæ kin Nanmin kape Tini rimauæ irætawë minë fam, kini mor ætawë kasokræn kin Kughen mä "Tatë." ⁷ Tuk nar ai, pæh nien mä kitawë slef minë, mærig kitawë nipnæt Kughen æfrakis minë. In rimivæhsi-pæ narimnar huvë minë kimi ætawë yame In ruini ta mä tukrivæhsi-pæn kimi nipnætïn minë.

Pol rikin ramæmhæ tuk næmæ Galesia

⁸ Apa kupan, kimia nimiseinein Kughen. Kimia masahuak kimi yarmhæ minë mhamë ta mä kapæmiæ kughen minë. Irië kimisærkis ætærækin æmia, mærig pæh nien mä irië kughen æfrakis minë. ⁹ Mærig taktakun ai, nakwænharkun Kughen. Uæ, rhuvë mä jakni mæknæikin mä Kughen rurkun ta æmia. ?Mærig rhawor e nakwænharærig-pæn min tuk natuakæmien minë a? Kapæria næsaninien rikak. Kini to kamhavæn, tukhapæh nisorien nar huvë kirik kimi æmia. ?Rhawor nakhamë irië tuksærkis ætærækin min æmia? ¹⁰ ?Rhawor nakasæri-pæn natuakæmien kapæria ye nipig minë kapæria, mine makua minë kapæria, mine nipig rhakæ minë, mine newk minë kapæria? ¹¹ !Kæsi narman! !Yo yakamgin pik tuk æmia! !Yakamam mä yimnor pik wok iræmia tuk nar apnapig æmæ!

¹²⁻¹³ Piak minë mine nowinik minë, yo yakamægkiar skai kimi æmia mimë apa kupan, kimia nimnhapæh nisarayen ye loa kape Moses, kini yo yimauæ mæm æmia kisara, yimivæh norien kapæmia, mæpæh næripænien loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mä kimia min takhavæh norien kafak, mhapæh nisorien mä loa tukriraptærækin tim tim æmia. Kimia rikimia tukræsik mä in apa kupan, nipig yimnamni-ærhav Nævsaoyen Huvë kimi æmia meinai yimnamhæ, mamaræ kitawë-m kimia. Mærig nar apnapig mä yo yimnamhæ ye nipig a, mærig kimia nimnhapæh nisorien yo yakærig rahas. ¹⁴ Næmhøyen kafak rimnæræk mitë æmia, mærig rikimia rimipæh næsikhahyen yo, kini nimnhapæh nishekien yo. Kimia nimnhavæh huvë yo mamhavæn ye nækwai nimë kapæmiæ minë, ræmhen æmæ kin yame nakhakir agelo kirik kape Kughen raurë ye nækwai nimë minë kapæmiæ minë, uæ nakhakir Yesu Kristo raurë ye nækwai nimë kapæmiæ minë.

¹⁵ Kupan, kimia nimisorkeikei pik yo, misasitu irak ye narimnar fam ye nirkunien kapæmiæ. ?Mærig rhawor e taktakun mine? ¹⁶ Ririk ramæsik mimë tukmæ ror nægkiarinen æfrakis minë kafak ramor æmia nakwæsæmækin yo.

¹⁷ Yhajoun eikuæ minë e kasæmnhawk pik mä tukhaukreikin kapæmiæ nætærigien kini kimia nakhakwasig kin æria. Mærig irië khapæh nisorien mæknakin mä tuksasitu iræmia. Kisorkeikei æmæ mä tukhavæhsi-ta æmia tuk yo mä kimia taksæmnhawk pik tuk nikwasigien kin æria. ¹⁸ Næmnhawkien in rhuvë, mærig taksæmnhawk tuk nar yame rhuvë nipig mifam, pæh nien mä ye nipig æmæ yame yakamaræ kitawë-m kimia.

¹⁹ Kafak kwajikovæ minë. Yakamærig raha tuk æmia ræmhen kin yame mama ramhæ mä tukreimæk kin kwajikovæ. Yakamasæk pik tuk æmia meriaji takhauæ misæmhen kin Yesu Kristo. ²⁰ Yakorkeikei pik mä jakamaræ kitawë-m kimia ai taktakun mine meinai tukmæ yakamaræ kitawë-m kimia, jakpæh nægkiar-pikien kimi æmia. Mærig taktakun ai, yakamaræ isok tuk æmia, kini meinein mä jakhawor pæn iran mine masitu iræmia.

Nivusien ris ye Hega mine Sera

²¹ Kimia narmamæ yame naksorkeikei pik næri-pænien loa, takshorpin-ru kafak nægkiarinen. ?Nimisærig ta naha nhagin yame Nækwækwæ kape Kughen ramni, uæ nakhapæh hanæ nisærigien? ²² In ramni Ebrahim yame rimiræh tini yerman kiraru. Kirik, slef kafan rimiræh. Kini kirik, piraovin atuutuk kafan rimiræh. ²³ Kwajikovæ yame slef piraovin rimiræh, in rimnarha ye nætærigien æmæ kape yermamæ. Mærig kwajikovæ yame piraovin atuutuk kafan rimiræh, in rimnarha meinai Kughen In rimirpen ta mä piraovin a tukriræh. ²⁴⁻²⁵ Kini kitawë kharkun nhavusien ris kin piraovin mir a, mhaukreikin-pæ nipran irætawë. Piraovin mir a kwahajoun promes mir yame Kughen rimnor kimi narmamæ. Pian e Hega, in mine kwænæræus kafan, irië kisæmhen kin slef yamë mine tukhapæh nhavæhyen narimnar kape tatë. Pian e in ræmhen æmæ kin promes yame Kughen rimnor ye tukwas apa Sinae apa ye tanë ehua e Arabia - ikin aikin a Kughen rimivæhsi-pæn loa ikin kimi Moses ikin.

Kini in rəmhen kin taon ehuə kirik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharaptərəkini tim tim loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehuə iriə. ²⁶ Mərig Jerusalem kirik min apa ye rao ye neai, in rəmhen kin piraovin yame pəh nien mə slef, yame loa ripəh nehuəyen iran. Kini in mamə kapətawə, ²⁷ meinai Nəgkiarinen kape Kughen ramni mima, "Ik e nimmor siə kin ik. !Agien!

Ik e nimpəh nərigien nəmhəyen kirik tuk neiməkien.

Okrən apomh, mamagien,

Meinai nar apnapig nimpəh nərəhyen kwajikovə kirik meriaji minəpiahuaru,

mərig taktakun ai, kafam kwənərəus minə kwənhapsaah rapita piraovin yame iriu kafan yerman kwara." *(Aes 54:1)*

²⁸ Mərig piak minə mine nowinik minə. Kimiə naksəmhen kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rimirpen min əmiə. ²⁹ Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rimnoriah pik kwajikovə e Aesak yame rimnarha ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen. Kini norien a rəmhen əmə kin e towei mine: In e, narmamə yamə mine iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mine kwəshatətə ye Kughen misarha vi ye Nanmin kape Kughen. ³⁰ ?Mərig Nəkwəkwə kape Kughen rimini mə naha? In ramni mə,

"Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin piraovin e slef mine tini. Iriu tukwəta ikin e, meinai ji pian a, in tukripəh nivəhyen nautə kirik kape rimni.

Nautə mifam kape tata ramvan kimi ji pian yame pəh nien mə in slef." *(Jen 21:10)*

³¹ Mərig kitawə e, kitawə pəh nien mə nipnət pian e slef; kitawə nipnət pian e yame rimivəh promes minə kape Kughen.

5

Yesu rimirisin kafan narmamə minə

¹ Nipig Yesu Kristo rimirisin ətawə, rimnor ətawə mə loa kape Moses tukripəh narmaryen irətawə. Ror pən, kimiə takasəkeikei miserer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, mhapəh niseighanien kin loa mə tukrarmaru min irəmiə. Apa kupan, loa e, rimnarik mite əmiə mamor əmiə mə kimiə slef minə kafan.

² Taksərig-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarinen e tuk əmiə mima tukmə kimiə nakseighan kin əriə mə tukhavəh nao kimi əmiə, ramhajoun pən mə naksor təkun wok yame Kristo rimnor. ³ Kini yo yakaməgkiar skai pre min kimi əmiə mima yermamə yamə rameighan kin mə tukvəh nao kimin, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermi loa kape Moses. Kini yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkap narimnar fam yame loa ramni. ⁴ Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pənien loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nimri Kughen, ramhajoun pən mə nakwəsəpəh ta Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nimetaimiə kimi nihuvəyen kape Kughen. ⁵ Kini mərig kitawə e Nanmin kape Kughen ramor ətawə kasərəhu-pən əmə kapətawə nətərigien ye Kughen, pəh in tukror ətawə kisatuatuk ye nimrin, meinai kitawə kishatətə əmə ye Yesu Kristo. ⁶ Kasərəhu-pən məkna nətərigien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapig mə kimivəh nao kimi əriə, uə kipəh nivəhyen nao kimi əriə. Mərig nar ehuə e, in əmə e nhatətəyen ye Yesu Kristo. Nhatətəyen e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor min norkeikeiyen kimi narmamə.

⁷⁻⁸ Apa kupan, yimnəm əmiə mirkun mə kimiə nakasaiyu əsanin ye swatuk atuatuk ye nimraghien kapəmiə mə takseriaji mak. Mərig taktakun, nakwənharərig. Kughen rimnokrən ta kin əmiə. ?Mərig nipa minə kasərə əswasig kin kapəmiə swatuk, masəko karin əmiə mə taksəri-pən min loa kape Moses? Yakirkun mə Kughen to ripəh norien məkneikin irəmiə. ⁹ Mərig nhajounien eikuə en yame kamhani tukripioriah fam əgkap əmiə rəmhen kin yis yame kivəhsi-pən ye bred ramher fam əgkap bred. ¹⁰ Mərig yakirkun mə nəfrakisien, Yermaru tukror nətərigien kapəmiə tukruə min mor kirikianə kitawə-m kimiə. Kini yo yakirkun huvə mə yermamə e yame ramoriah kapəmiə nətərigien məknakin, nar apnapig mə in yeməhuə kirik uə in yemə hawor pən iran mine, mərig Kughen tukror narpinien kirik kimin.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Narmamə tiksini kamhani mə yo yakamni-ərhav mə narmamə yame kashatətə ye Kughen, tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Mərig nəgkiarinen e ripəh norien nəfrakisien kin. To yakpini-ərhav məkneikin, kini narmamə mine e yame kasəriwək kimiə miriə, rikiriə ripiagien əmə tuk yo. !Mərig, səmru! Nəmə Isrel tiksini kasoriah yo mamharpəhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ərhav mə nimhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin, in əmə e, in tukrivəh miragh narmamə. ¹² Ye nətərigien

kafak, narmamə mine e yame kashajoun oror əmia, mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, rhuvə mə iriə tuksərai ta əgkap əmə matuk kapəria.

¹³ Mərig piak minə mine nowinik minə, Kughen rimnokrən kin əmia, kini mīrisin əmia mə loa kape Moses tukriyəh narmaruyen irəmia. ! Mərig takasərig huvə əmia! Pəh rikimīə tukriyəh nəsikien mīmə, “Rhuvə, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakirkun norien naha nhagin yame nīprak rorkeikei.” Kimiə takhapəh nhaniyen məknakin. Mərig norkeikeiyen kapəmia tukraməkeikei mor əmia rikimīə ragien əmə mə taksasitu irəmia minə. ¹⁴ Meinai norkeikeiyen in raməpkəfugin nəgkiarien fam yame loa ramni. In e ramni mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev. 19:18) ¹⁵ Takasərig huvə əmia. Tukmə kimīə nakasor timəht kimi əmia minə, naksəmhen əmə kin kirəvin* yamə mine kasəs atuk əriə minə, kini mus mus kapəmia tukroriah əmia.

Norien kape Nanmin kape Kughen mine norien kape narmamə

¹⁶ Ror pən, yakamni-pre tuk əmia mə kimīə, Nanmin kape Kughen tukraməkeikei mikir əmia kini nakhakwasig kin. Kini kimīə takhapəh nisorien nar has yame nīpraimiə əmə rorkeikei. ¹⁷ Təvhagə has minə a, in e, nīmisor narimnar has yame nīpraimiə atuk rorkeikei. Mərig norien e, in ravəhsi-əhu norien kape Nanmin kape Kughen. Kini Nanmin kape Kughen in riyəh norkeikei-minien norien has yame nīmnasor hanə kupan. Norien mir e kawor timəht kimi əriə minə, ror pən nakaseinein nisorien norien huvə yamə mine rikimīə raməsik mə taksor. ¹⁸ Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramkir əmia, to loa riyəh min narmaruyen irəmia.

¹⁹ Kitawə kwənharkun norien hah kupan kape narmamə yame kimnasor hanə kupan: Nīpiraovin mine narman kamhakir apisapis əriə minə, kini iriə kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen; kapəria nətərigien ramvan pik tuk norien has minə a. ²⁰ Masəhuak kimi nanmi nar minə, masəmtah, masəməkin narmamə, masor timəht, masəhəwk, masor niemhaa, mhavəhsi-haktə atuk əria, masəwhai əriə minə, misarə pisin pisin. ²¹ Masanipin ye narimnar kape narmamə, misapis kin niniyen, masor lafet mamharəhu nətəwaoyen, masor narimnar ehua min yame ror məknakin. Yakamor kwirig kimi əmia rəmhen əmə kin yame yimnor kwirig kimi əmia apa kupan: Narmamə yamə mine kasor norien minə a, iriə tukhapəh nhavəniyen misarə ye rao ye neiai yame rimnor apnəpeinə iran kape kafan kwajikovə minə.

²² Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarə ye narmamə, nīmraghien kapəria tukrikua kin kwənkwan e in e: Kisorkeikei narmamə, rikiriə ragien, nəmərinuyen ramarə yerkiria, kapəria nətərigien rapomh, rikiriə rehua tuk narmamə, kini kapəria norien in rhuvə. Kini narmamə kamhani nəfrakisien irəria. ²³ Kini iriə nəmə mar. Kini kasarmaru ye nīprairia. Norien minə e, iriə khahuvə pik, kini nəgkiarien kirik rikək ye loa yame ramni-əhu narimnar minə e. ²⁴ Kitawə narmamə kape Yesu Kristo, kitawə kwəsəpəh ta norien has minə kapətawa, mhəpəh nisorien narimnar yamə mine nīpraitawə əmə rorkeikei. Rəmhen əmə kin yame kimīsəsik-pən nətərigien has minə kapətawa ye nai kamarkwao kin. ²⁵ Nanmin kape Kughen In rimiəvəhsi-pə ta nīmraghien kirik kimi ətawa, kini rhuvə mə kitawə tuksəriwək ye norien huvə minə kafan. ²⁶ Rahas mə kitawə tuksausit mhavəhsi-haktə pik ətawa, masəməkin ətawa minə.

6

Rhuvə mə tuksasitu irətawə tuk kajipə pam minə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Tukmə kaməm mə yermamə kirik rimnor təvhagə has, rhuvə mə kimīə e yame Nanmin kape Kughen ramkir əmia, takhavən misasitu iran misərip atuutuk in. Mərig takhapəh nisəgkiar-pikien kimin, taksəgkiar mar əmə kimin, misor mə rikimīə raməmhə tukun. Mərig takasərig əmia, tamə nar kirik yame nakasətapig kin tuk narmamə ror min əmia nakhamir. ² Kimiə taksasitu irəmia minə. Taksasitu irəmia minə ye nīpig nakasarə ye nīpig əutən minə. Tukmə naksor məkneikin, naksəri-pən atuutuk naha nhagin yame loa kape Kristo ramni. ³ Meinai yermamə yame rikin raməsik mə in yerpirig, yermamə e, rikin rameikua, meinai reinein nəmien mə in yermamə apnapig əmə. ⁴⁻⁵ Mərig kimīə takasəkeikei misəm huvə narimnar yame nakasor. Takhapəh nisəm-əmhenien norien kape narmamə pisin mə takharkun mə kapəmia norien rhuvə rapita. Takasəkeikei misəm huvə pisin əmə kapəmia wok, meinai narmamə kapəria wok ror pisin pisin. Kini iriə kamhavəh kajipə pam pisin pisin ye nīmraghien kapəria kirikianə kirikianə.

5:13: 1 Pita 2:16 * 5:15: Nəgkiarien Gris riyəh niniyen kirəvin, ramni əmə nuhpikiniyen ye timəht, rəmhen kin yame narmamə kasəs əriə minə. 5:17: Rom 7:15-23 5:21: 1 Kor 6:9-10 5:24: Rom 6:6; Kol 3:5 5:26: Fil 2:3 6:1: Mat 18:15 6:2: Rom 15:1

Mərig rhuvə mə rikimiə tukragien tuk wok pisin kirik kapəmiə, kini tukəm mə kapəmiə wok in rhuvə əmə.

⁶ Kimiə takasəkeikei misəwhai narimnar minə tiksın kimi kapəmiə yhajoun yamə mine kashajoun əmiə ye nəgkiarjen kape Kughen.

⁷ Takasərig əmiə, mhapəh niseikuəyen irəmiə minə mhamə nakharkun nisorien naha nhagin yame nıpraimiə rorkeikei. Narpinien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnapig. Nımisuv naha nhagin kwənkwai nai ye nəsimien kafam, ik min takrhi atuk min kwənkwan, mən. ⁸ Yermamə yame raməsım kin norien has yame rimnasor hanə kupan, in rəmhen kin kwənkwai nai hah kirik ye kafan nımraghien. In tukraməkeikei mikuə kin kwənkwai nai yame rahas. Kwənkwai nai e, nıpran e, in e nımhəyen. Mərig yermamə yame ramsuv kwənkwai nai yame rhuvə, yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən, Nanmin kape Kughen tukror in tukrikuə kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrihi. Nhag kwənkwai nai en, in e nımraghien rerin.

⁹ Ror pən, takhapəh nisəpəuyen kin norien yame rhuvə, meinai kitawə tukharhi kwənkwan yame rhuvə ye nıpig atuutuk kafan, tukmə khapəh nisəpəhyen wok. ¹⁰ Kini nıpig minə fam, tukmə kitawə kasəm kwənmhaan kirik, pəh kisor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini rhuvə pik mə tuskor huvə pən kimi piautawə minə mine nowintawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nəgkiarjen infamien

¹¹ Jakrai nəgkiarjen infamien kafak ye nəkwəkwə e kin kwermik. Kimiə taksəm mhamə kafak nıraiye, rehuə pik.

¹² Nəmhajoun eikuə minə a kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə, ror pən, kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə. Mərig kasəkeikei əmə kimi əmiə məknakin mə nəmə Isrel tiksın tukhapəh nisorien nahasien kimiə əriə. ¹³ Mərig kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə meinai kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə tuk nıviyen əmiə nakharerig-pən min tuk loa kape Moses. Mərig səm-ru, iriə min, khapəh nisəri-pən huvəyen narimnar yame loa ramni. ¹⁴ Mərig yo, pəh jakpəh nəgnəginien yo tuk nar kirik yame yimnor. Mərig jakaməkeikei maməgnəgin əmə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tuk naha nhagin yame rimnor ye nıpig In rimamhə ye nai kamarkwao kin. Rimamhə ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpəh norkeikei-pikien narimnar kape tokrei tanə. Rımirisin yo ye narimnar minə a. ¹⁵ Nıpig Kughen ravəhsi-pən nımraghien vi kimi yermamə, mamor in ratuutuk ye nımrin, nar apnapig tukmə kimivəh nao kimin uə kimipəh nıvəhyen nao kimin. ¹⁶ Kini taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mine kasəri-pən huvə nəgkiarjen e, iriə kwənərus atuutuk minə kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmərinuyen kape Kughen tukramarə tuk əriə, kini pəh riki Kughen tukrehuə tuk əriə.

¹⁷ Kafak e nəgkiarjen infamien. Yo yakpəh norkeikeiyen mə yermamə kirik tukrini hah yo, meinai tamhek nımap minə e yame kimnəsik yo kin kapier apig kini kuh yo kərkis-ərkis yo kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.

¹⁸ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməhuak mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nıhuvəyen kimi əmiə. Amen.

Efesas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Efesas Nəgkiarinen kwəkwə kape nəkwəkwə e Efesas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas, kini morkeikei mə iriə tuksher-pən kin pəh rivən kimi niməhuak pisin pisin minə ipakə tukun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimirikakun niməhuak apa Efesas, kini mamarə iriə min kape newk kisisər. Kini in morkeikei pik əriə, kini iriə kisorkeikei pik in. Efesas in taon ehuə kirik ye tanə ehuə e Tarki, kini in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-ərhav nəgkiarinen ikin kape Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien mə nəmə Efesas kimisor nar kirik riphə nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə tukrini-ərhav norien atuatuk, mine wok kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak ikin minə fam.

Pol rimnokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen minə apa Efesas yamə nor-hanəyen neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuatuk ye nimirin, pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meina Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksofugin-pən ye Kristo, pəh In ririh ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a ramari-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei. ⁶ Rimmor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a In rimnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik. ⁷ Nitaw Kristo rimnaiyu mor swatuk kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimməspir norien has minə kapətawə. !Rimmor məknakin meina nihuvəyen kafan in rehuə mapita! ⁸ Kini rimirəhsi-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.

Kughen ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə ye Yesu Kristo

³ Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yamə mine kasofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyen minə a kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasitu ye nanmitawə. ⁴⁻⁵ Ror məkneikin meina nipig Kughen rimnəpəh nor-hanəyen neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuatuk ye nimirin, pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meina Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksofugin-pən ye Kristo, pəh In ririh ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a ramari-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei. ⁶ Rimmor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a In rimnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik. ⁷ Nitaw Kristo rimnaiyu mor swatuk kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimməspir norien has minə kapətawə. !Rimmor məknakin meina nihuvəyen kafan in rehuə mapita! ⁸ Kini rimirəhsi-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.

⁹ Kughen, kafan nətərigien rimmerkwaig kupan. Kini rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfraksien kin ye nimraghien kape Kristo. Kini rikin ragien mə tukror əpu nətərigien kafan kimi ətawə. ¹⁰ In e mə tuk nipig kirik, ye nipig atuatuk kafan, In tukrofugin narimnar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə tukasəmər ye kwermi yermamə kirikianə. In e, Yesu Kristo.

¹¹ Apa kupan, Kughen rimirpen ətawə mə tukhauə kafan minə, ye nipig yame rimnofugin ətawə khauə misor kirikianə kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə narimnar m-fam tukasəkeikei masəri-pən əmə nətərigien kafan. ¹² Rimmor məknakin mə kimawə [kwənərəus kape Isrel] yamə mine yimisəkupən mishatata ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In yerpərig pik rapita. ¹³ Kini kimia min, [yamə mine pəh nien mə kimia kwənərəus kape Isrel], nakwənhauə kirikianə kimia Kristo nipig kimia nimisərig nəgkiarinen əfrakis, yame ramhajoun swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Nimmhani nəfraksien iran, kini Kughen rimirəhsi-pə pre Nanmin Kafan kimi əmiə ramor nimtətien mə kimia narmamə kafan minə. ¹⁴ Meina kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukrivəh-si pə narimnar huvə minə kimi ətawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narimnar minə a nipig Kughen tukrivəh ətawə e kafan narmamə minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yame In yerpərig pik rapita.

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

¹⁵ Ror pən, ririkakun ye nīpig yame yinnərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norkeikeiyen yame nakasor kimi narmamə kape Kughen minə, ¹⁶ yakaməhuak tuk əmiə nīpig m-fam meriaji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmiə, nīpəh nəpəhyen. ¹⁷ Yakamaiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rimtawə yame In rhuvə pik, mə tukrivəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə. Kini Nanmin kafan tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ¹⁸ Kini yakaməhuak min mə tukrəhitə ye nətərigien kapəmiə mə takharkun nar huvə yamə mine tukrivəh-si pre kimi əmiə. Nakharkun mə takpīhavəh narimnar minə a neinai In ruirpen ta əmiə. Kini yakaməhuak mə takharkun mə niहुवəyen yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik, ¹⁹ kini nəsaninien kafan in rehuə pik, mamehuə ye nīmraghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Nəsaninien yame ramehuə irətawə in rehuə rəmhen kin nəsaninien ehua kafan ²⁰ yame rimnor Yesu rīmimragh min ye nīməyən kafan, kini mor In rimavən məkwətə ye nīkar Kughen matuk apa ye rao ye neai. ²¹ In yerpīrig rapita agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nəsaninien minə fam, mine nehuəyən minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In ramehuə ye nīpig ai taktakun mine ye nīpig yame tukripiuə. ²² Kini Kughen rīmnrəhu-pən narimnar m-fam ye kwermīn, mor In ruauə minehuə ye narimnar fam, mə tukrasitu ye nīməhuak. ²³ Kini nīməhuak in nīprai Kristo; Kristo raməmīr fam irəriə, maməmīr aikin minə fam mine ye narimnar fam.

2

Apa kupan, ror məkneikin mə kimnhamhə; mərig taktakun ai, kwənhamragh

¹ Kimiə e, apa kupan, nimnhamhə meinai nimissəsik nəkwai Kughen, masor təvhagə hah, ² masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mine kasəmīr rarkurao irətawə.* In e nanmin has yame ramor wok ai taktakun ye nīmraghien kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen. ³ Apa kupan, kitawə min kimisarə məknenkin kitawə miriə. Rikitawə rīmnorkeikei norien has minə, kini kimisor təvhagə has yame ramor rikitawə ramagien. Kitawə kimnhakwasig əmə kin naha nhagin yame ramsi-pən yerkitawə mine ye nətərigien has kapətawə. Nīpig kitawə kimisarha, təvhagə has rinarə ta yerkitawə, rəmhen kin yame ramarə yerki narmamə minə fam. Kini riki Kughen raməmhə tuk təvhagə has kapətawə; In tukraməkeikei mivəhsi-pə narpinien kimi ətawə.

⁴ Mərig Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kini rikin rehuə rehuə pik tuk ətawə, ⁵ nar apnapig mə kimnhamhə meinai kimissəsik nəkwai Kughen, mərig In rīmnor ətawə kamhamragh min kitawə Kristo. Kini niहुवəyən əmə kafan ramor swatuk kimi əmiə mə Kughen tukrivəh miragh əmiə. ⁶ Kini Kughen rīvəh-si haktə ətawə kitawə Kristo, mor mə kitawə tuksəkwətə kitawə Kristo ye rao ye neai. ⁷ Kughen rīmnor məkneikin mə nīpig yame ramua, In tukror əpu kafan niहुवəyən yame in rehuə pik rapita. In ramofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə, mamhəjoun mə niहुवəyən kafan in rehuə pik. ⁸ Meinai niहुवəyən kape Kughen in swatuk yame Kughen ravəh miragh əmiə iran, meinai nakashatətə iran. Pəh nien mə kimiə atuk nīmisor swatuk mə Kughen tukrivəh miragh əmiə - Kughen pisin əmə ravəh miragh narmamə, nərokien rikək iran. ⁹ Pəh nien mə wok kirik yame narmamə kasor; tamə kisausit tukun. ¹⁰ Ror məkneikin mə Kughen rīmivəhsi-pə nīmraghien wi kimi ətawə, mofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kitawə tukror wok yamə mine khahuvə. Wok minə e, Kughen ruirpen ta mə tukasor.

Kitawə kimnhaus kirikianə ye Yesu

¹¹ Ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə nīpig nīmisarha, pəh nien mə kimiə kwənərus kape Isrel. Kini nəmə Isrel yame kavəh nao kimi əriə, iriə kimnhanī mhamə kimiə nəmə iruə minə, meinai kīpəh nīvəhyen nao kimi əmiə. (Mərig nīvəhyen nao kimi yermamə, in nar apnapig - kamor əmə ye nīprai yermamə). ¹² Kini takhapəh nisəru-kinien mə ye nīpig a, kimiə nīmīsərər isok tuk Kristo, pəh nien mə kimiə nəmə Isrel atuətuk, mərig kimiə nəmə iruə minə əmə. Kini promes yamə mine Kughen rīmīni-pən tuk əriə, pəh nien mə rīmīni-pre tuk əmiə. Kimiə nīmīseinein əfrakis Kughen, misarə ye tokrei tanə, nar kirik rirkək yame to naksərhə-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran mə taksarə kimiə min.

1:17: Kol 1:9 1:19: Kol 1:11 1:20: Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12 1:21: Kol 1:16; 2:10 1:23: Rom 12:5; Efes 4:10,15; Kol 1:18 * 2:2: Nəgkiarīen Gris ramni mə "Nimisor nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye nimago-ago." Nīpran ramni Setan. 2:2: Kol 3:7; Taet 3:3 2:3: Kol 3:6 2:5: Kol 1:21; 2:13 2:6: Kol 2:12
2:9: 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9 2:10: Rom 9:23; Taet 2:14 2:12: Rom 9:4; Kol 1:21

¹³ Mærig kimia, nimnisaŕə pawk isok tuk Kughen, minhauə kirikianə kimia Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimnor swatuk kimi əmia mə takhauə əfrakis tuk Kughen.

¹⁴ Ror məkneikin mə Kristo pisin əmə raməŕəhu nəmərinuyen, mamarkis narəyen kape nəmə Isrel mine nəmə irua, mə tukhauə kirikianə. Apa kupan, loa kape kwənəŕəus kape nəmə Isrel in rəmhen əmə kin kəupə yame rimnarkoparin nəmə irua kəsor tikmir iriə miriə. Mærig Kristo rimnəhipu kəupə a. ¹⁵ Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor loa kupan ruauə mor nar apnapig kin, mə tukrofugin nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə, khauə kirikianə misor kwhen wi kirik. Rimnor məknakin miwəhsi-pə nəmərinuyen kimi ətawə. ¹⁶ Kini ye nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rimnofugin əria kirikianə, kini mikir-pən əria khareg-pən tuk Kughen, kini mor kapəria timət reiwaiyu mirkək. ¹⁷ In rimauə mini-ərhav nəmərinuyen kimi əmia nəmə tanə pisin pisin yamə mine kamni kimə nakasəŕə isok tukun, kini mini-ərhav nəmərinuyen kimi əmawə nəmə Isrel yamə mine kamni kimə yakasəŕə ipakə tukun. ¹⁸ Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mifam kwənəŕəus kape Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə tuk Rimtawə Kughen ye Nanmin Rhakə kafan yame In kirikianə əmə.

¹⁹ Kini ror məkneikin, pəh nien mə kimia yepsipis minə uə nəmə irua minə, mærig taktakun ai nakasəŕə ye rao ye neai kimia narmamə yamə mine kishatəŕə ye Yesu, kimia Ji Kughen minə. ²⁰ Kitawə kisəmhen kin nimə kirik kape Kughen yame səpaag ye nimə in e Yesu Kristo, kini aposol minə mine profet minə, iriə nihu nimə, ²¹⁻²² kini kimia nəmə tanə pisin pisin minə, naksəmhen kin kwenai yame Kristo raməŕəhu haktə ye nimə. Kini ravhirəkin kwermi nimə minə fam mə iriə tukhauə nimə atuətuk kape nəhuakien kimi Yermaru, yame Kughen raməŕə ikin meinai Nanmin kafan raməmır ikin.

3

Kughen rimnor əpu nətərigien kafan

¹ Ror pən, yo, Pol, yimini-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmia yamə mine pəh nien mə kwənəŕəus kape Isrel, kini taktakun ai kivəh-si-pən yo ye kalabus tukun. ² Kimia nakwənharkun ta mə Kughen rimivəh-si pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav nihuvəyen kafan kimi əmia. ³ Rəmhen kin yame yaknəgkiar kwakwə ta kimi əmia, yakmə Kughen pisin əmə rimnor əpu nətərigien erkwaig kafan kimi yo. ⁴ Nipig taksəvheikin nəgkiarien e, mharkun nhavəhyen kafak nirkunien ye nikarın kape nətərigien erkwaig kape Kughen ye nikarın kape Kristo. ⁵ Pəh nien mə Kughen rimnor əpu narimnar e kimi nəmə kupan, mærig taktakun ai Nanmin kafan rinor əpu kimi kafan aposol minə mine profet yamə mine rimirpen ta əria. ⁶ Nətərigien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen in ramor swatuk kimi nəmə pəh nien mə kwənəŕəus kape Isrel, mə iriə min tukhauə rəmhen kin nəmə Isrel, mhavəh nihuvəyen kape Kughen. Kini iriə mhauə kirikianə, mhavəh kwis nihuvəyen kape promes yame Kughen rimini ta tuk narmamə yamə mine kasofugin-pən tuk Yesu Kristo.

⁷ Kughen ramor wok ye nəsaninien ehua kafan, masitu irak ye nihuvəyen kafan, miwəhsi-pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kafan.* ⁸ Nar apnapig mə yo ye tanə ye narmamə mifam kape Kughen, mærig ye nihuvəyen kafan, Kughen rimivəhsi-pə wok e, mə jakni-ərhav-pre tuk əmia yame pəh nien mə kwənəŕəus kape Isrel nihuvəyen minə kape Yesu Kristo yame to kitawə khapəh nharkun-famien, meinai iriə khapəsaah, to kipiəh nini-famien. ⁹ Kini Kughen rivəhsi-haktə min yo mə jakor əpu kimi narmamə m-fam norien yame In rimnor nətərigien erkwaig kafan ruə mitərhav-pə. In apa kupan, Kughen e yame rimnor narimnar fam ripəh nor-əpu-yen nətərigien e kafan. ¹⁰ In rimnor məkna mə taktakun ai niməhuak in tukrər əpu kimi agelo minə mine nanmin yamə mine kasehua ye tapən mə Kughen, kafan nirkunien ripsaah. ¹¹ In e nətərigien kafan yame raməŕə rerin, kini rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹² Kitawə kashatəŕə ye Kristo, ror pən, to naha nipig, kharkun nhavənen misəŕer ye nimri Kughen mhəpəh nhaginien. ¹³ Ror pən, yakamərig pawk nəmhəyen tuk əmia, mærig yakaməiyoh əmia mə takhəpəh nisorien nətərigien kapəmia reiwaiyu tuk nipig əutən yame yakamarə iran ai taktakun, meinai in tukrasitu irəmia ye kapəmia nimraghien.

Pol raməhuak tuk nəmə Efesas

¹⁴ Ror pən, yakənimkur maməhuak kimi Kughen Rimtawə ¹⁵ yame In pisin əmə In nukne nimraghien kape narmamə mi-fam ye rao ye neai mine ye tokrel tanə. ¹⁶ Kughen,

2:13: Kol 1:20 **2:14:** 1 Kor 12:13 **2:15:** Kol 2:14 **2:16:** Sek 9:10; Kol 1:20,22 **2:17:** Aes 57:19
2:19: Efes 3:6 **2:20:** 1 Kor 3:11 **2:21-22:** 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5 **3:1:** Fil 1:7,13 **3:2:** Kol 1:25 **3:3:**
Efes 1:9-10; Kol 1:26 **3:6:** Efes 2:13,16-19 * **3:7:** Gris ramni "Yo slef kape Nəvsaoyen Huvə." Nipran ramni mə kafan wok kirikianə əmə: in e mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. **3:7:** Kol 1:25 **3:8:** 1 Kor 15:9-10
3:12: Jon 14:6; Rom 5:2

kafan năsaninien mine nihuvăyen rehuă. Kini yakamaiyoh In mă Nanmın kafan tukror rikimiă rasanin, mă kimiă taksarer tim tim nıpig mıfam, ¹⁷ pəh mishatətə ye Kristo, kini In tukramarə yerkimia. Kini yakaməhuak min mə nımraghien kapəmiă tukreiwaiyu məmnım huvə ye norkeikeiyen kape Kughen ¹⁸ mă kimiă narmamə kape Kughen minə fam takharkun huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rəmnım pik, məpəm pik, mehuă pik mhaktə. ¹⁹ Norkeikeiyen a kape Kristo to kıpəh nırkun-famien meinai in yerpırig pik. Mərig yakaməhuak mə takharkun huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrikuar ye nımraghien kapəmiă ye norien huvə minə fam kafan.

²⁰ ! Kini pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye năsaninien kafan yame ramor wok ye nımraghien kapətawə, In rırkun norien narımnar rapita narımnar fam yame rikitawə raməsik uə yamə mine kisaiyoh In kin. ²¹ Pəh kitawə nəməhuak minə kisor kirikianə kitawə Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nıpig mıfam mamhavən mamhavən, infamien rırkək. ! Amen!

4

Kitawə kasofugin-pən ye Kristo, mamhavəh nıpamien

¹ Ror pən, yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakaməkeikei kimi əmiə mə takasarə ye nımraghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rımnokrən kin əmiə mə takasarə məkneikin. ² Havəhsi-əhu atuk əmiə ye narımnar fam, kini mhauə kimiə nəmə mar minə, kini nətərigien kapəmiă tukrapomh, kini nıpig yermamə kirik tukror nar kirik rıpəh nəmhenien ye nımrımia, kini rikimiă tukrıpəh nəmħə-aihuaayen tukun, meinai naksorkeikei əmiə minə. ³ Nanmın kape Kughen rımnofugin əmiə; ror məkneikin mə taksarkut skai mə taksarə kirikianə ye nəmərınyuen. ⁴ Kitawə nıpraitawə kirikianə əmə. Kini Nanmın kape Kughen kirikianə əmə. Kini nıpig Kughen rımnokrən kin əmiə, nımisərhə-pən tim tim kapəmiə nətərigien ye nar kirikianə əmə. ⁵ Kini Yermaru kirikianə əmə. Nhajounien kirikianə əmə. Baptaes kirikianə əmə. ⁶ Kini kitawə kasəhuak kimi Kughen kirikianə əmə In e Rımtawə m-fam. In ramarmaru fam irətawə, kini mamor kafan wok ye nımraghien fam kapətawə, kini mamarə yerkitawə m-fam.

⁷ Mərig Kristo rımnəwhai kafan năsaninien tuk wok pısın pısın minə kimi ətawə kirikianə kirikianə. ⁸ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, "Nıpig In rımnhaktə mivən ye rao ye neai,

kini mikir-yerhav kafan tikmir yamə mine rımnapita əriə.

Kini mivəh-si-pən nar huvə kimi narmamə."

(Sam 68:18)

⁹ (Nakharkun mə nəgkiarien e yame ramni mə, "In rımnhaktə," nıpran rımə Kristo rımnəkupan meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. ¹⁰ Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rımnhaktə min yerpırig mapita neai, mə In tukrarə ikin minə fam). ¹¹ In yemə kirikianə əmə yame In rımvəhsi-pən năsaninien kafan kimi narmamə pısın pısın minə mə tiksın tukhauə aposol minə, tiksın tukhauə profet minə, tiksın tukhauə narmamə kape nıni-ərhavayen Nəvsəoyen Huvə, tiksın tukhauə pasta minə mine yhajoun minə. ¹² Kristo rımnor məkna mə iriə tuksasitu misor apnəpeinə ye narmamə kape nıməhuak. Kini narmamə kape nıməhuak tukzor wok kape Kughen mə nəməhuak, yame iriə kisəmhen kin nıprai Kristo, iriə tukhaskai ¹³ mamhavən miseriəji kitawə m-fam khauə misor kirikianə ye nhatətəyen kapətawə, mine nırkunien Ji Kughen, kini misəhuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In ratuatuk pik. ¹⁴ Kini mə kitawə tuksəpəh norien minə kape nitamaruə yame nıpig mıfam kamhaukreikin kapəriə nətərigien ye nar yame kwənhanı ta nəfrakisien iran. Pəh nəgkiarien kape yhajoun eikuə minə tukrıpəh nıkir-oror-ien ətawə rəmhen kin yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai. ¹⁵ Nikam, pəh kisor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə nəfrakisien. Kini ye norien a, ye narımnar fam yame kasor, tukseiħuə mhauə misəmhen kin Kristo yame In kapən kapə nıməhuak. ¹⁶ Kini Kristo ramor mə kafan narmamə minə tukhauə kirikianə, rəmhen kin yame kwənərəus minə kape yermamə kamharpın-pən ye nıprai yermamə. Nıpig nori-norin minə ye nıpran kasor wok atuatuk kapəriə ye norkeikeiyen, misor nıpran ramehuə mamskai.

Norien huvə kape nəməhuak minə

¹⁷ Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nisəri-pən-minien norien kape kimiə minə tiksın yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen.* Nətərigien kapəriə ror nar apnapıg kin. ¹⁸ Nırkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpıgnəp ikin, kini

3:18: Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7 4:1: Kol 1:10 4:2: Kol 3:12-13 4:3: Kol 3:14-15 4:6: 1 Kor 12:6 4:9:

Jon 3:13 4:11: 1 Kor 12:28 4:13: Kol 1:28 4:16: Kol 1:18; 2:19 * 4:17: Gris ramni "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape nəmə Gris" uə "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə Isrel." Nıpran ramni "Takhapəh nisəri-pən minien norien kape 'hithen man.'" 4:17: Rom 1:21; 1 Pita 1:14

mhavən isok tuk nımraghien yame Kughen ravəhsi-pə, meinai kapəriə kapə riskai, mhapəh nisorkeikieyen mə tukharkun Kughen, maseinein nar. ¹⁹ Mhapəh nisaurisien tuk kapəriə təvhagə has minə, maseighan kin norien has minə mə tuksarmaru ye nımraghien kapəriə, rəmhen kin nırpəhuyen nıpiraovın, mine norien minə ror məkna. Kini nıpig m-fam kasorkeikei mə tukasor norien a.

²⁰ ! Mərig kinhajoun Kristo kin əmia, nhajounien e ror pisin əgkap ye yame en! ²¹ Kinhajoun norien kape Kristo kin əmia, kimə kafan e kimiə. Kini khajoun əmia kin nəfraksien yame ramsi-pən ye Yesu. ²² Kini kinhajoun əmia məkneikin mə ye nikarin kape norien minə kupan kapəmia, kimə taksəpəkiək ta kin norien akwas kapəmia, meinai nətərigien has minə a kamhakır oror əmia, masorlah əmia. ²³ Kinhajoun əmia mə takseighan kin Kughen mə tukrukreikin nətərigien kapəmia. ²⁴ Kughen ruıkreikin ta nımraghien kapəmia, kini kinhajoun ta əmia mə taksəri-pən nərigien kafan. Kughen rımmor əmia mə kimiə naksatuatuk, misəmərhakə rəmhen kin In.

²⁵ Ror məkneikin mə kimiə m-fam taksəkeikei misəpəkiək ta kin norien kape neikuəyen, mamhani nəfraksien tuk əmia minə, meinai kitawə kasofugin kirikianə rəmhen kin yame nor-nori nıprai yermamə kımnharpın-pən irəriə minə. ²⁶ Tukmə niemhaa rhai əmia, takhapəh nisorien norien hah; kini səru-kin aihuua əmə mhapəh nisorien niemhaa rarə irəmıə meriaji mirh rıvə. ²⁷ Mhapəh nhavəh-sipənien kwənmhaan kimi Setan. ²⁸ Yeməkrəh tukraməkeikei məpəh norien a, marar mor wok kin kwermın tuk nıvəhyen narımmar məwhai kimi yavən has minə.

²⁹ Hapəh nhaniyen nar has ye nhermiə, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasitu ye narmamə tukmə kisarə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiarieren kapəmia tukrauta-pən kin nıhuvəyen kape Kughen kimi əria. ³⁰ Takhapəh nisorien Nanmın kape Kughen rıkin rəmhaə tuk norien kapəmia, meinai In rımmor nımtətien mə tuk Nıpig Kwasiğ, Kughen tukrırisin əmia. ³¹ Takhapəh nharaptərkınien norien has yame kamor irəmıə ror tu; mhapəh nisorien tımət, mhapəh nhaniyen nikar ji; mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien niemhaa, mhapəh nisor-has-pənien kimi narmamə. ³² Mərig hahuvə tuk əmia minə, masor rikimiə rımar tuk əmia minə, kini misarukin norien has yame nakasor irəmıə minə, rəmhen kin yame Kughen ramərükın norien has kapəmia minə meinai naksufugin-pən ye Kristo.

5

Sor norien kape nıkhakien

¹ Ror pən, sarkut skai tuk nisigovınien norien kape Kughen meinai kimiə ji Kughen keikei minə. ² Kini mharaptərkın tımtim norien kape norkeikeiyen, rəmhen kin yame Kristo rımmorkeikei məknakin ətawə, kini meighan-pə kin nımraghien kafan tuk nıvəh-mıraghien ətawə; nımhəyen kafan rəmhen kin sakrefaes kirik yame nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen.

³ Takhapəh nisorien norien has kirik mə tukni hah əmia tukun, meinai kimiə narmamə kape Kughen yamə mine naksatuatuk. Yakamni norien has minə rəmhen kin nıpiraovın mine narman minə kamhakır apsapıs əria minə, mine norien has m-fam yame ror naurisien tuk nıniyen, mine nəptıgıen kin nar. ⁴ Kini rıpəh nıhuvəyen mə takhani nəgkiarieren yame ror naurisien, uə nəgkiarieren ətawə minə, uə narpakwəyen. Nəgkiarieren has minə e khapəh nisəmhenien, mərig rıhuvə mə taksəgnəgin əmə Kughen. ⁵ Kini takasəkeikei mharukun nar e mə narmamə yamə mine kamharpəhu nıpiraovın, uə narmamə yamə mine kasor norien has yame ror naurisien tuk nıniyen, uə yamə mine kasəptıg kin nar, irıə e to khapəh nhavənien ye narmaruyen kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptıg kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmı nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).

⁶ Hapəh nhapəhyen yermamə kirik mə tukrıvi-pən əmia ye nəgkiarieren eikuə minə kafan yame nəfraksien rikək iran, meinai Kughen rıkin rahas tuk norien has minə a, kini tukror narpinien kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwan. ⁷ Ror pən, takhapəh nhavənien misəriwək kwis kimiə mirıə misor norien has yame kasor. ⁸ Meinai kupan, nəpıgnəpien rımmarmaru irəmıə. Mərig taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nıkhakien ramarmaru irəmıə. Ror pən, səriwək rəmhen kin narmamə kape nıkhakien ⁹ meinai nıkhakien ye nımraghien kapəmia tukrıkuə kin nıhuvəyen mine natuatukien mine nəfraksien. ¹⁰ Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen rıkin ramagien tukun. ¹¹⁻¹³ Takhapəh nhakwasıgıen kin narmamə kape nəpıgnəpien masor norien has minə kimiə mirıə. Norien

4:22: Rom 8:13; Kol 3:9 4:23: Rom 12:2 4:24: Jen 1:26; Kol 3:10 4:25: Sek 8:16; Kol 3:8-9 4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20 4:29: Kol 4:6 4:30: Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19 4:31: Kol 3:8 4:32: Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 5:1: Mat 5:48 5:2: Eks 29:18; Hib 10:10 5:5: 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5 5:6: Rom 1:18; Kol 2:4,8 5:8: Jon 12:36; Efes 2:13; Kol 1:13; 1 Pita 2:9

minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kitawə kisauris kin niniyen norien apisapis kape narmamə yamə mine kisəsik nəkwai Kughen. Mərig hapik-pə norien minə a ye nikakien, pəh narmamə tuksəm mharkun mə norien minə a kisahas. Meinai narimnar fam yame tukhauə ye nikhakien, narmamə tukasəm huvə mharkun mə iriə kisor maknakin, ¹⁴ meinai tukmə nikhakien rəsia-pen nar kirik, in min ruə ye nikhakien. Ror pən kamni kimə, “!Eh! Kimiə yamə mine nakasapir, !Sarha!

Hamragh min ye nimhəyen,

Pəh Kristo tukrisia-pen əmiə.”*

¹⁵ Ror məkneikin, takasərig əmiə, mhapəh nisorien norien kape yemətəwao, mərig sor norien kape yermamə yame kafan nirkunien rhuvə. ¹⁶ Kini nipiğ mifam tukmə naksəm swatuk tuk norien nihuvəyen, sor, meinai taktakun ai kitawə kisarə ye nipiğ kape nahasien rehua. ¹⁷ Ror pən, takhapəh nisətəwaoyen, mərig takasəkeikei misarkut mə takharkun naha nhagin yame Yermaru rorkeikei. ¹⁸ Hapəh nisapisien kin ninimien, meinai in ramkir-pən əmiə ye nətəwaoyen. Mərig rhuvə mə nimraghien kapəmiə tukrikuar əmə kin Nanmin kape Kughen. ¹⁹ Kini səni nipe kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Səni nipe mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru, ²⁰ kini ye nipiğ m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narimnar m-fam.

Nəgkiarrien ramvən kimi narman mine nipiəovin yamə mine kwəsarkurək ta

²¹ Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.

²² Kimiə nipiəovin yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Yesu Yermaru. ²³ Meinai yerman in ramarmaru ye kafan piraovin rəmhen kin yame Kristo in ramarmaru ye niməhuak rəmhen mə kafan piraovin, kini mavəh miragh narmamə. ²⁴ Niməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kini ye norien kirikianə əmə min, nipiəovin yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei miseiwaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye narimnar fam.

²⁵ Kini kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiə nipiəovin rəmhen kin yame Kristo rorkeikei niməhuak, meighan-pən kin kafan nimraghien kimin ²⁶ mor mə niməhuak in ratuatuk ye nimin, maikwas iran kin nu mine nəgkiarrien kafan, ²⁷ mivəhsi-pə ipakə tukun, mimə ratuatuk huvə. Niməhuak ai rhakak mihuvə, rəmhen kin piraovin kirik yame kimnor-pən marə marə kimin mə tukrarkurək, kini nar kirik rikək ye niran yame ripəh natuatukien. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, narman tukasəkeikei misorkeikei kapəriə nipiəovin, rəmhen kin yame kasorkeikei atuk nipiəriə. Yermamə yame rorkeikei kafan piraovin, rorkeikei atuk in. ²⁹ Səm-ru. Yermamə kirik rikək yame raməməkin atuk niran, mərig in raməvigin huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kin yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak. ³⁰ Mərig niməhuak in rəmhen kin niprai Kristo, kini kitawə kasofugin-pən iran. ³¹ Ror məkneikin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yerman tukrətə ye rimni mine nisini,

mivən mor kirikianə iriu kafan piraovin.

Kini iriu tukwərə rəmhen kin nipiəriu kirikianə əmə.”

(Jen 2:24)

³² Nəgkiarrien a in nəgkiarrien huvə kirik yame ripam, kini niran ramerkwaig. Mərig yakamni mə in nuhpiknien kirik mə Kristo mine niməhuak, iriu kirikianə. ³³ Mərig nəgkiarrien a raurə min tuk əmiə. Kini kimiə narman kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmiə nipiəovin rəmhen kin yame naksorkeikei atuk əmiə. Kini kimiə nipiəovin, takasəkeikei mhasiai kapəmiə narman minə.

6

Nəgkiarrien ramvən kimi kwajikovə minə mine tatə mine mamə

¹ Kimiə kwajikovə minə. Sor nəkwai tatə mine mamə kapəmiə, meinai kimiə narmamə kape Yermaru, kini norien a in ratuatuk mə kimiə taksor. ² Nəgkiarrien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiai kapəmiə tatə mine mamə.” In e loa yame Kughen rimmərəhu məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kin, taksarə ye nihuvəyen mimə, ³ “Tukmə naksor nar a, narimnar ye narəyen kapəmiə tukraiye huvə, kini narəyen kapəmiə ye tokrei tanə tukrapomh.”

(Dut 5:16)

5:11-13: Jon 3:20-21 **5:14:** Aes 60:1 * **5:14:** Tukmə ror nəgkiarrien e in nipe əhuak kirik, yame raməgkiar kimi narmamə yamə mine kiseinein Kughen. **5:16:** Kol 4:5 **5:18:** Luk 21:34 **5:19:** Kol 3:16 **5:20:** Kol 3:17
5:21: 1 Pita 5:5 **5:22:** Kol 3:18; 1 Pita 3:1 **5:23:** 1 Kor 11:3; Efes 1:22 **5:25:** Kol 3:19; 1 Pita 3:7 **5:26:**
Taet 3:5 **5:27:** 2 Kor 11:2; Kol 1:22 **5:32:** Rev 19:7 **6:1:** Kol 3:20

⁴ Kini tata minə. Takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun, mərig sarha huvə tuk əriə, misərip atuatur norien minə kapəriə, kini mishajoun əriə kin swatuk kape Yermaru.

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə mine nəmehuə kapəriə

⁵ Slef minə. Kapəmiə aikin yemehuə minə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiə yerkimia m-fam, mhasiai əriə, mhəgin tuk əriə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Kristo. ⁶ Kini sor nəkwairiə, mərig pəh nien mə nipig əmə iriə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig sor nəkwairiə rəmhen kin yame kimia slef minə kape Kristo, kini masor norien yamə mine Kughen rorkeikei yerkimia m-fam. ⁷ Sor kapəmiə wok yerkimia m-fam rəmhen kin yame nasituyen kapəmiə ramvən atuatur tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə. ⁸ Meinai nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərokien kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mine kimisor, nar apnapig yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.

⁹ Kini kimia nəmehuə minə. Sor rhuvə pən kimi slef minə kapəmiə rəm nəmhen, meinai nakharkun mə kimia miriə, kapəmiə Yermaru kirikianə əmə, kini In ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Mərig takhapəh nisəgkiar-skai-yen kimi slef minə kapəmiə mə tuksor nəkwaimia.

Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien

¹⁰ Nəgkiarien infamien e kafak. Sərer timtim ye Yermaru mine kafan nəsaninien ehuə. ¹¹ Kimia taksəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame Setan ramarkut mə tukruh əmiə iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-timien ye nipig kape narowaginien. ¹² Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kimi narimnar yame kipəh nəmien: In e yarmhə minə, mine nəmehuə minə ye tapən, mine narimnar yamə mine kasəsanin ye nahasien kape nəpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmin has minə e rarkurao irətawə. ¹³ Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimivəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame nahasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-tim-ien ye nipig kape narowaginien. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.

¹⁴ |Sərer matuk!

Haraptərəkın nəgkiarien əfrakis. In e rəmhen kin kətəut yame nakamhavitərəkın kwerkwaimia kin.

Sor norien kapəmiə ratuatur ye nimri Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətapig kin nimagemia.

¹⁵ Sor kapəmiə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmərinuyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu iramia tuk nərer-tim-timien.

¹⁶ Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehuə kirik yame rirkun nor-əswasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.

¹⁷ Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh mirəgh narmamə. In rəmhen kin kəvəvhao yame kimnor kin aean yame ramətapig kin kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə.

¹⁸ Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir əmiə tuk nəhuakien kapəmiə ye nipig mifam; misarha huvə, masəhuak nipig mifam tuk nəməhuak minə fam.

¹⁹ Kini səhuak min tuk yo mə nipig m-fam, tukmə yakaməgkiar, pəh Kughen tukrivəhsi-pə nəgkiarien kimi yo, mə jakpəh niginien tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə yame nipran ramerkwaig, mərig Kughen rimnor əpu kimi ətawə. ²⁰ Kini taktakun ai, rimnher-pə kin yo rəmhen kin yəgkiar kafan, mərig kivəhsi-pən yo ye kalabus, kimirkwəji yo kin jen, meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakətigah tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok kafak.

Nəgkiarien infamien

²¹⁻²² Yo yakorkeikei mə kimia taksərig nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamner-pre kin Tikikas rura. In piautawə keikei kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In tukrəvsao kin nimraghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-arə. Pəh nəvsaoyen a tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukravəh-si pre nəmərinuyen mine norkeikeiyen mine nhatəyəyən. ²⁴ Pəh Kughen tukrautə-pən kin nihuvəyən kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapətawə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

Filipae

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Filipae

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnərip niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kiraru kin kape nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin kasəhuak kwis. Kaməsip-pən nəmə Isrel, mərig kipəh nəsig-pənien nəmə tanə pisin minə. Kini ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhauə mhani mə narmamə, tukmə kipəh nəsig-pənien əriə, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig Pol rimnamarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak minə apa Filipae kimisher-pən kin kwən e Epafrodaetas mə tukripik mane tiksın muə nivəhsi-pən kimin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rimnəkupan mher-pən kin mane kimi Pol. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini vi vi niməhuak apa Filipae tuk narimnar yame kimisher-pən kin kimin. Kini ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeikei kəsip pən narmamə, tamə Kughen ripəh nivəh-miraghien əriə. Kini Pol rorkeikei min mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kirikianə əmə yame tukror rikitawə ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rimnokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, kimru Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokrən huvə kimi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo minə apa Filipae, mine nəməhuə kape niməhuak minə, mine dikon minə. ² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmarinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak tuk nəmə Filipae

³ Yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə nipig minə fam, nipig rikik raməsik əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə rikik ragien tuk əmiə. ⁴ Kini nipig m-fam ye kafak nəhuakien minə fam tuk əmiə m-fam, yakaməhuak əmə ye nagienien ⁵ tuk nasituyen kapəmiə ye nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə ye nirikakunien muə meriaji-pə ai taktəkun. ⁶ Kini yakirkun huvə mə Kughen yame rimirikakun wok huvə kirik ye nimraghien kapəmiə tukramor mamripin meriaji mipiərħkin ye nipig yame Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran.

⁷ Kini ratuatuk əmə mə rikik ragien tuk əmiə, meinai yakorkeikei əmiə; meinai tukmə yakaməmir ye kalabus uə tukmə yaktərħav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo mamhajoun mə nəvsaoyen e in rəfrakis, kimiə fam nimisasitu irak ye wok e Kughen rimivəhsi-pə ye nihuvəyen kafan mə jakor. ⁸ Kughen rirkun mə yakamni əfrah mə yakorkeikei mə jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeikei pik əmiə, rəmhen kin yame Yesu Kristo rorkeikei min əmiə.

⁹ Kini in e nəhuakien kafak: mə Kughen tukror swatuk kimi əmiə mə takharkun huvə mə takshawor pən iran mine misor norkeikeiyen kimi əmiə minə mamħarpin, ¹⁰ mə kimiə takharkun nəmien naha nhagin yame in rhuvə pik, kini mə taksatuatuk huvə, pəh tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə ye nipig yame Yesu Kristo tukruə min iran. ¹¹ Pəh nimraghien kapəmiə tukrikuə kin kwənkwan ripsaah; in e nihuvəyen mine natuatukien yame Yesu Kristo ramor ye nimraghien kapəmiə, pəh narmamə tuksəm kwənkwan vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə nhagin.

Nivəhsi-pənien Pol ye kalabus rimnor swatuk mə narmamə tuksərig Nəvsaoyen Huvə

¹² Yo minə tiksın. Yakorkeikei mə takharkun mə nar apnapig kimisor naha nəmhəyen kimi yo, mərig rimnor swatuk tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə khapsaah, ¹³ meinai mobael min fam yamə mine kasarha tuk taon e,* mine narmamə pisin pisin minə khapsaah kwənharkun ta mə kivəhsi-pən yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo. ¹⁴ Kini kafak nivənen ye kalabus ipakə ror mə nəməhuak m-fam kasətghaa min tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen mhapəh nhaginien.

¹⁵⁻¹⁶ Tiksın kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape Kristo ye nətərigien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun mə Kughen

1:1: Wok 16:12-40 1:6: 1 Kor 1:8 1:10: 1 Tes 5:23 * 1:13: Mobael minə e kamni kimə, "Mobael kape nima kape Sisa." 1:13: Wok 28:30

rimneighan kin mə tukvəhsi-pən yo ye kalabus mə jakərer-ərhav tuk nəvsaoyen huvə mə in nəfrakisien. Mərig nəfrakisien mə tiksin kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei mə tuksapita yo. ¹⁷ Mhapəh nhani-ərhavyen Kristo yerkiəriə fam, mərig kasor əmə meinai kasorkeikei mə tukhavəh-si haktə atuk əriə, kini rikiriə rəsik mə tuksəsik əpnis pən min nipiğ əutən yame yakamarə iran ye kalabus. ¹⁸ Mərig in nar apnapig əmə. Tukmə kini-ərhav Nəvsaoyen Huvə yerkiəriə fam uə kwənpər rikiria, mərig nar ehua e in e kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.

Nəfrah. Kini rikik tukragien min ¹⁹ meinai yakirkun mə kwənkwai nəhuakien kapəmiə, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh miragh yo ye nipiğ əutən e. ²⁰ Yakorkeikei pik kini mamərəhu-pən nərigien kafak mə jakpəh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye nimri Kughen, mərig jakətghaa tuk nini-ərhavyen Kristo, mə jakvəh-si haktə Kristo ye nimraghien kafak rəmhen kin yame yakamor hanə, nar apnapig mə jakmhə tukun uə jakamragh pi pom. ²¹ Ye nərigien kafak, yakmə nimraghien kafak, in kape nivəhsi-haktə-əməyen Kristo; mərig tukmə yakmhə, rhuvə rapita. ²² Mərig tukmə yakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiksin kape Kughen ye tokrei tanə. Ror pən, yakeinein mə naha nhagin in rhuvə rapita: nimhəyen uə nimragh-pi-pomien. ²³ Taktəkun ai swatuk kiraru kawəmır kupən kin yo: mərig yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei mə jakpəh narəyen ye tokrei tanə e mivən məm Kristo yame in rhuvə pik rapita narəyen ekin e. ²⁴ Mərig yakmə jakaməikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmiə. ²⁵ Meinai yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin, yakirkun mə jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmiə mə nhatətəyen kapəmiə tukramskai mamripin kini mə rikimiə tukragien tuk nhatətəyen kapəmiə. ²⁶ Kini ye norien a, nipiğ jakurə məm əmiə, rikimiə tukragien rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yimirerig-pre min tuk əmiə.

Pol ramni mə tuksarər tim tim

²⁷ Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmiə tukraməikei məmhen atuatur kin narmamə yame mine kashatətə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyen, pəh jakərig mə nakasərər tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk niraptərəkinien nhatətəyen kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə. ²⁸ Kini mhapəh nhagin-əgkəp-ien kin narmamə yamə mine kasərər əswasig kin əmiə. In e ramor nimitətien tuk əriə mə Kughen tukrapita əriə mivəh miragh əmiə. Kughen a in a tukror narimnar minə a. ²⁹ Ror məknakin meinai In rimneighan kin mə takshatətə ye Kristo, meighaan min kin mə taksərig min nəmhəyen tuk nhagin. ³⁰ Kitawə kisara ye narowaginien kirikianə əmə, yame nimisəm ye kafak nimraghien kupan, kini taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

2

Tukasəikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo

¹ Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatətəyen kapəmiə. Norkeikeien kafan ramor əmiə nakasərig huvə. Nofuginien ye Nanmin kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə minə kini rikimiə rehuə tuk əmiə minə. ² Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nərigien kapəmiə tukruə kirikianə; kini misorkeikei əmiə minə; kini mhauə kirikianə ye nanmin mine nətərigien tuk narimnar yame nakamhavən tukun. Kini tukmə naksor narimnar minə a, in tukror rikik ragien pik. ³ Ye norien kirikianə əmə, takhapəh nisorien nar kirik mə kimiə nakhahuvə pik misapita kimiə minə tiksin, mhapəh nisorien nar kirik mə takhavəhsi-haktə atuk əmiə kin. Mərig takhavəhsi-əhu atuk əmiə, kini misəm kimiə minə tiksin mə kisapita əmiə. ⁴ Kini sasitu irəmiə minə ye nimraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nimraghien.

⁵ Kapəmiə nərigien tukraməikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame ror məkneikin: ⁶ Kristo, in Kughen,

Mərig rimipəh narkutien tuk niraptərəkinien nehuəyen kape Kughen,

⁷ mərig rimnəpəh kafan nehuəyen, muə məmhen kin yorwok əmə kirik, kini marha-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kin yermamə əmə kirik.

⁸ Kini nipiğ in yermamə kirik, nıpran rəmhen əmə kin ətawə. In mivəhsi-əhu atuk In, mamor nəkwai Tatə Kughen ye narimnar m-fam muə meriaji-pə mimhə, yame kimnor auris In ye nimhəyen ye nai kamarkwao kin.

⁹ Ror pən, Kughen rimivəh-si haktə In, mhen-pən nhag kimin yame rapita nhag minə fam,

1:19: 2 Kor 1:11 1:21: Gal 2:20 1:23: 2 Kor 5:8 1:27: Efes 4:1; 1 Tes 2:12 1:29: Wok 5:41, 16:19-40
 2:3: Gal 5:26 2:4: 1 Kor 10:24 2:6: Jon 1:1-2; 17:5 2:7: Jon 1:14; 2 Kor 8:9 2:8: Hib 5:8; 12:2 2:9:
 Wok 2:33; Efes 1:20-21; Hib 1:3-4

¹⁰ mīmā ye nhag Yesu, narimnar fam yamā mine kasəmir ikin minā fam ye neai, mine ye tokrei tanā, mine ye kwənmhaan kape nīmhayen, taksənimkur mhavəhsi-pən nisaiyen kimin,

¹¹ kini iriā m-fam tukhani-ərhav mā Yesu Kristo in Yermaru.
Tuksor məknekin mhavəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

Kimiə naksəmhən kin laet yame raməsia-pən ye tanimtanə

¹² Kafak narmamə yamā mine yakorkeikei pik əmiā. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiā, kimiā nimnasor nəkwak ye nipig m-fam. Kini taktəkun ai, yakamarə isok tuk əmiā, mərig kimiā takasəkeikei misarkut min mā norien kapəmiā tukrəmhən atuutuk kin narmamə yamā mine Kughen riniyəh miragh əriā. Səri-pən swatuk a ye nimri Kughen misakur mamhagin. ¹³ Kini səri-pən swatuk a meinai Kughen ramor wok ye nimirghien kapəmiā mə taksorkeikei norien nəkwan, kini mə tukrivəhsi-pre nəsaninien kimi əmiā mə taksor əfrakis nərigien kafan.

¹⁴ Ye narimnar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien tukun mhapəh nisotgohyen tukun ¹⁵ mā nimirghien kapəmiā tukratuutuk huvə, kini tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiā, kini kimiā ji Kughen yamā mine norien iko-iko rikək irəmiā, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko minə, yəpignap minə. Kini kimi naksəsiə rəmhən kin kəmhau yame raməsia-pə ye tokrei tanə ¹⁶ yame nakamharaptəək kin huvə nəgkiarien kape nimirghien. Kini sor narimnar minə fam a mā nipig Kristo tukruə min, kini jakəgkiar ausit tuk əmiā, kini jakirkun mā yimipəh naiyu-əpnapien, nəgheek riəh nirkəkien tuk nar əpnapiə əmə. ¹⁷ Norien kapəmiā kape nhatətəyen ye Kughen, in rəmhən kin sakrefaes kirik yame ramvan kimi Kughen. Tukmə ror tukhophni yo, jakamhən kin sakrefaes ye waen* yame kamətəg-pən iriu sakrefaes kapəmiā. Mərig nar əpnapiə əmə - rikik ragien nipig rikimiə ramagien. ¹⁸ Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiā tukraməkeikei mamagien nipig rikik ramagien.

Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafrodaetas kiravan apa Filipae

¹⁹ Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə tuktu, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiā mirerig-pa məvsao kin əmiā kimi yo, rikik tukragien. ²⁰ Kwən kirik rirkək min eikin e yame kafan nərigien rəmhən kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiā. ²¹ Narmamə khapsaah kasərig əmə wok minə kapəriā, mhapəh nisərigien wok kape Yesu Kristo. ²² Mərig kimiā nakwənharkun mā Timoti ramhawor pən iran mine nipig mifam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in rhuvə, məmhən kin yame kwajikovə ramor wok iriu rimi, in ramasitu irak ye wok kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. ²³ Ror pən, tukmə nipig yakuə mā jakirkun mā kafak nimirghien tukrhawor pən iran mine, ye nipig a in a jakher-pre kin Timoti tukrurə tuk əmiā. ²⁴ Kini yakamhatətə ye Yesu Yermaru mə pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiā.

²⁵ Mərig rikik raməsik mə jakaməkeikei mher-pre kin Epafrodaetas rirerig-pre məm əmiā. In piak yame yakrauə kirikianə mawor wok kirikianə, mawarowagin kirikianə. Kupən nimisher-pə kin in tukruə mini-əsaah-pə nəvsaoyen kin əmiā, masitu min irak. ²⁶ Mərig taktəkun ai, in rorkeikei pik mə tukrəm fam əmiā, kini rikin rəpəu meinai ruirkun mā kimiā nimisərig mə in ramhə. ²⁷ Nəfrakisien, in rīmamhə pik, ipakə əmə rīmhə. Mərig Kughen rikin rehuə tukun. Mərig pəh nien mə Kughen rikin rehuə tuk in pisin əmə, mərig yo min, rikin rehuə tuk yo, mor əswasig kin narimnar yame tukror rikik rərhakis pik. ²⁸ Ror pən, rikik ragien pik tuk nher-pre-min-ien kin mə taksəm in, rikimiā tukragien. Kini mə jakpəh nivəh-pik-minien yerlik. ²⁹ Nipig taksəm in, sokrən huvə iran ye nagienien, meinai kimiā min naksor kirikianə kimiə Yesu Yermaru. Havəhsi-pən nisaiyen kimi narmamə yamā mine kisəmhən kin in, ³⁰ meinai ipakə əmə rīmhə tuk norien wok kape Kristo, mipəh niginien tuk kafan nimirghien ye nipig əutən minə, mīmā in tukrasitu irak ye nipig kimiā nimiseinein nisasituyen irak.

3

Kristo əmə ramor ətawə kisatuutuk ye nimri Kughen

¹ Kafak narmamə yamā mine yakorkeikei pik əmiā. In e nəgkiarien infamien kafak. ! Sagien tuk Yermaru! Kini yakrai min əmə nəgkiarien yame yimirai ta kupan raurə kimi əmiā, mərig pəh nien mə nar əutən tuk yo, kini in tukrasitu irəmiā mərer əswasig kin nəgkiarien eikuə minə tuk əmiā.

2:10: Rom 14:11 **2:11:** Rom 10:9 **2:16:** Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19 * **2:17:** Nipig kirik nəmə Isrel kimisətəg-pən waen ye sakrefaes, rəmhən kin nar kirik yame kamhavəh-si-pən kimi Kughen. 3m-ru Nam 15:1-12. **2:18:** Fil 3:1; 4:4 **2:21:** 2 Tim 4:10 **2:25:** Fil 4:18

² Taktəkun, yakamni-pre tuk əmiə mə, !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor norien has minə! Iriə kisəmhen kin kuri aparū yamə mine kasor nahasien.* !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kamhəvəh nao kimi narman! [Iriə kisəmhen kin yermamə yame ravəh oror nao kimi narman, meinai iriə khamə ta mə tukaməkeikei kivəh nao kimi yerman mə Kughen tukrivəh miragh in.] ³ Mərig kitawə e ji Kughen əfrakis, yamə mine In rənhərai ta norien has minə yərkita-wə. Kini Nanmin kape Kughen ramor ətawə kharkun nəhuakien kimi Kughen ye kapətawə nimiraghien. Kini kitawə kisausit pik tuk nar yame Yesu Kristo rimnor ye nimiraghien kapətawə, masətigə əmə iran. Mərig pəh nien mə nar kirik yame kitawə atuk kasor ye nīpraitawə mə tukrivəh miragh ətawə. ⁴ Mərig kupan, yimnamətigə ye sakomsaes mine narimnar minə tiksın ye loa mə tukrivəh miragh yo. Kini tukmə kwən kirik rikin ramuh mə rirkun nətigə-əməyen ye narimnar minə a, mərig narimnar minə a yimnor min ye nimiraghien kafak rapita. ⁵ Yimnarha əmə mivəh nīpig eit, kivəh nao kimi yo†. Kini yo yemə Isrel. Yimasi-pən ye kwənəraus kape Benjamin. Rīpik minə, iriə min nəmə Isrel atuatur. Apa kupan, yo Farisi kirik, kini yimnəri-pən huvə Loa. ⁶ Yimnorkeikei pik mə jakor nəkwai Kughen ye narimnar fam, meriaji-pən mamvən mor nəmhəyen kimi narmamə kape Yesu minə.‡ Kimipəh nəm-pə-yen nar has kirik irak meinai yimnaməri-pən fam loa kape nəmə Isrel. ⁷ Mərig narimnar minə fam yame yimnətigə irəriə kupan, kini rikik rimnasəsik mə iriə khahuvə pik, mərig taktakun ai yakaməm mə in nar apnapig əmə meinai yakirkun nar yame Kristo rimnor. ⁸ Mərig rīpəh norien infamien aikin a. Taktəkun ai, yakaməkir mə narimnar fam əgkap, in nar apnapig əmə meinai yakaməm nar kirik yame in rhuvə pik əgkap: in e mə jakirkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yimnəpəh fam narimnar minə a tuk Kristo, marakikin əriə rəmhen kin nirsig, mə jakvəh əmə Kristo ⁹ mor kirikianə kimru min. Pəh nien mə Kughen raməm mə yakatuaturk meinai yakaməri-pən atuaturk loa, mərig Kughen ramor yo mə yakatuaturk meinai yakamhatətə əmə ye Kristo. ¹⁰ Yakorkeikei mə jakirkun huvə Kristo, mine nasəninien yame Kughen rimnor In rimragh min ye nīmhayen, kini yakorkeikei mə jakuə tukun nīpig yakamərig nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen yame In rimnərig. Kini yakorkeikei mə jakəger tukun nar apnapig kamhopni yo rəmhen kin yame kimnhopni In ¹¹ meinai yakirkun nərhə-pən-timtim-ien kafak nətərigien əmə iran mə Kughen tukror min yo yakamragh min.

Pol ramarkut pik min mə tukrirkun huvə Kristo

¹² Pəh nien mə yimivəh ta narimnar minə a, uə taktəkun ai kafak nimiraghien in rinatuaturk ta. Nikam. Mərig Kristo rimirpen yo mə yo yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien kafak tukratuaturk məmhen kin in. ¹³ Yo minə tiksın. Yakpəh niniyen mə yakwəuə ta rəmhen kin Kristo. Nikam. Mərig nar kirikianə əmə yame yakamarkut tukun, mə jakəru-kin narimnar yame ramswiin kwasig, maməmnhawk tuk narimnar yame raməmīr kupan irak. ¹⁴ Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərok iran, yo yakamarkut tuk nīvəhyen kwənkwai wok kafak. Kini kwənkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhəvən misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.

¹⁵ Kini kitawə m-fam yamə mine kwəsehəyə ye nhatətəyen kapətawə tukasəkeikei mharaptərəkin nətərigien minə a. Mərig tukmə kimə tiksın, nətərigien kapəmīr ror pisin ye nar a, Kughen tukrəsīə-pre kin nətərigien yame ratuaturk. ¹⁶ Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatuk yame kwənharkun ta.

¹⁷ Yo minə tiksın. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə. ¹⁸ Səri-pən tamhek nihuk meinai yakwəni-pre ta tuk əmiə nīpig rīpsaah, kini taktəkun ai nehe nimir ramaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkiein ramhajoun mə iriə kasəməkin Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nīmhayen kafan ye nai kamarkwəo kin. ¹⁹ Kasərig pik tipriə, mə in kughen kapəriə, kini misəusit tuk norien narimnar yame ror naurisien. Kini nətərigien kapəriə ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua. ²⁰ Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrīsī-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ²¹ Kini In tukrukreikin nīpraitawə kape tokrei tanə e, yame in e naviginien ne sīrət minə, mor wi nīpraitawə ruə rəmhen kin nīprai Kristo nīpig

* **3:2:** Pol ramni hah nəmhajoun kape Isrel minə iriə kuri minə. Nəmə Isrel kamhani mhəmə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənəraus kape Isrel iriə kuri minə. Əm-ru Mat 15:26. **3:3:** Rom 2:29 **3:4:** Wok 22:3 † **3:5:** Loa kape nəmə Isrel ramni mə tukəsīg-pən nīpikwarien ye nīpig kamhəvəh əmə nīpig eit. Takəm-ru Jen 17:10. **3:5:** Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22 ‡ **3:6:** In apa kupan, Pol, rikin rimnasəsik mə ta mə Yesu Kristo in yekua, kini Pol rimuh nəməhuak minə tukun. Əm-ru Wok 8:3, 22:4, 26:9-11. **3:7:** Mat 13:44-46 **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17 **3:12:** 1 Tim 6:12,19 **3:14:** 1 Kor 9:24 **3:15:** 1 Kor 2:6 **3:17:** 1 Kor 4:16 **3:19:** Rom 16:18 **3:20:** Efes 2:6,19

rimamragh ye nimmhøyen. In tukror mækneikin ye nésaninien kafan yame rirkun nərəhu-pənién narimnar fam ye kafan narmaruyen.

4

¹ Ror pən, yo minə tiksin, taksärer tim tim mæknenkin ye Yermaru. Yakorkeikei əmiə kini morkeikei pik mə jakəm min əmiə. Kafak narmamə minə, nimmraghien kapəmiə yame ratuatuk ramor rikik ramagien. Kimiə e kwənkwaï wok kafak yame rhuvə pik əgkap.

Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə

² Yuodia mine Sintike. !Aweh! Takwəpəh kapəmiru nətgohyen mirauə miwōr kirikianə meinai kimiru kape Yesu Yermaru. ³ Kini ik min, yame kirau mik kimiwōr wok ta tu^{*}, yakorkeikei mə takasitu ye pia mir e meinai yimnor pik wok kimasir miriu, kini kimiwasitu irak mirəni-ərhav Nəvsəoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tiksin min yamə mine kimasasitu ye wok. Kughen rimmərəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhavəh nimmraghien rerin.

⁴ Sagien tuk Yermaru nipig m-fam. !Kini jakni min, sagien! ⁵ Sor pən kimi narmamə mə tuxsəm mə kimiə nəmə mar minə. Kini mhapəh nisəru-kinien mə pəh nien mə tuktu Yermaru tukrirerig-pə min. ⁶ Takhapəh nisərig-pikien tuk narimnar, mərig ye narimnar minə fam, taksəhuak pən əmə kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeikei. Kini nipig naksəhuak misaiyoh pən, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen. ⁷ Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəmərinyen kimi əmiə yame yerpig pik rapita nirkunien fam kape narmamə. Kini nəmərinyen a tukrətapig kin rikimiə mə takhapəh nisərig-pikien narimnar, meinai nakashatə ye Yesu Kristo.

⁸ Kini taktakun ai yo minə tiksin, sərig əmə narimnar yame ror nəfrakisien, mine yame ramrəptəkin nisaiyien, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikək iran, mine yame kitawə kisorkeikei, mine yame nhagriə rhuvə, mine yame rhuvə pik, mine yame narmamə kamhani vi vi. ⁹ Sor naha nhagin yame yimnhajoun ta əmiə kin, yame nimmhavəh ye nimmraghien kapəmiə, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasəm-pə irak, pəh Kughen yame ravəhsi-pre nəmərinyen kimi əmiə tukrarə kimiə min nipig mifam.

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapəriə

¹⁰ Rikik ragien tuk Yermaru meinai nimmhapəh nisasitu-pawkəyən irak ror tu kwənmopin mərig taktakun ai rikimiə raməsik min yo. Nəfrakisien, nimməsərig pik yo, mərig swatuk rikək mə taksasitu irak. ¹¹ Pəh nien mə yakamni nar e meinai nar rikək tu yo. Nirkam. Mərig taktakun ai yakirkun swatuk tuk nagienien tuk naha nhagin yame yakavəh. ¹² Yakirkun swatuk tuk nagienien, nar apnapig mə kafak nar kirik rikək uə kafak narimnar ripsaah. Yakwirkun mə jakhawor pən iran mine mor rikik ragien nar apnapig mə nak nəviginién rikək uə rehuə; nar apnapig mə kafak nautə rehuə uə rikəskəh. ¹³ Kristo ravəhsi-pə nésaninien kimi yo, yakirkun narəyən ye nihuyəyən minə fam mine nahasien minə fam.

¹⁴ Mərig kimiə nimisor norien rhuvə nipig nimmisasitu irak ye nipig yimnarə ye nipig əutən. ¹⁵ Nəfrakisien. Kimiə nəmə Filipae nakwənharkun ta mə nipig yame nimmhauə misərig Nəvsəoyen Huvə, nipig yimətərhav Masedonia [tuk norien wok kafak], kimiə pisin əmə nimmisasitu irak kin mane. Niməhuak kirik min rikək yame rimmivəhsi-pə narimnar tiksin kimi yo. ¹⁶ Kini nipig yimavən pakə tuk Masedonia, ye taon e Tesalonaeka, mamarə apaikin, nimisher-pə min kin mane. Pəh nien mə m-kirikianə əmə. ¹⁷ Pəh nien mə yakamarha kin mane mə takhavəhsi-pə kimi yo. Mərig yakorkeikei mə Kughen tukrəm norien kapəmiə, mərok əmiə iran. ¹⁸ Yakavəh fam mane yame nimisher-pə kin kimi yo, kini rəmhen rapita, meinai nipig Epafrodaetas rimmipik narimnar minə e muə kimi yo, taktakun ai narimnar kafak ripsaah. Kimiə nimmhavəhsi-pən nar kirik kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes yame nəmiövīn rhuvə. In ravəh əmə, rikin ragien tukun. ¹⁹ Kini kafak Kughen tukrivəhsi-pre narimnar minə fam kimi əmiə yame ratuatuk tuk nimmraghien kapəmiə. Kini narimnar yame ravəhsi-pə kimi ətawə ramsi-pən tuk nautə ehuə kafan yame rhuvə, mamuə tuk ətawə ye Yesu Kristo.

²⁰ Pəh narmamə m-fam tukhavəh-si haktə nhag Kughen Rimtawə mamvən mamvən niyəh norien infamien. Amen.

Nəgkiarién infamien

3:21: 1 Kor 15:28,42-53 4:1: 1 Tes 2:19-20 * 4:3: Tukmə ror raməgkiar kimi kwən kirik nhagin e Syzygus.
4:3: Luk 10:20; Rev 3:5, 13:8, 17:8, 20:12 4:5: Hib 10:25; Jem 5:8-9 4:6: Mat 6:25-34; Kol 4:2 4:7: Aes 26:3;
Jon 14:27; Kol 3:15 4:9: Rom 16:20 4:13: 2 Kor 12:10 4:15: 2 Kor 11:9

²¹ Yakamni rhuvə pre tuk əmiə mfam yamə mine nakashatətə ye Yesu Kristo. Nəməhuak minə e kimawə miriə kamhani rhuvə pre tuk əmiə. ²² Narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo kamhani rhuvə pre tuk əmiə, kini iriə min yamə mine kisarə apa imei Sisa kamhani rhuvə pik tuk əmiə. ²³ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin nihuvəyən kafan kimi əmiə m-fam. Amen.

Kolosi

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon ehuə kirik apa tanə ehuə e Tarki.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Pol rapəh nivən-hanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rimnərig əmə nəvsaoyen kin. Ye nipig a, nəmhajoun eikuə tiksin kimnhavan apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nirkunien kirik yame ramerk-waig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəviginien mine ninimien, kini tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpirig pik. Mhamə nirkunien kape yermamə in nar ehuə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə mine kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav mə Kristo In yerpirig rapita narimnar mifam, kini pəh nəməhuak minə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien eikuə minə a, meinai kaseikuə.

Pol rimirikakun kafan nəgkiarien

¹ Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kimru piautawə Timoti ² kimru yakarərai mwher-pre kin kimi əmiə narmamə kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e piak minə mine nowinik minə ye Kristo yame nakshatə timtim iran. Kimru yakawəhuak mə nihuvəyen mine nəmərinyuen kape Rimtawə Kughen In tukraməkeikei marə yerkimia.

Pol ramni vi vi Kughen tuk namə Kolosi

³ Nipig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nipig mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye nimraghien kapəmiə, ⁴ meinai yiməsərig mə kapəmiə nhatəyən ramskai tuk Yesu Kristo, mine norkeikeiyen kapəmiə ramvən tuk narmamə kape Kughen minə. ⁵ Nhatəyən mine norkeikeiyen kapəmiə ror məkneikin meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin kimi əmiə yame In rimnor apnəpeinə-ta iran apa ye rao ye neai. Nakwəsərig ta narimnar minə e ye nəgkiarien əfrakis, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. ⁶ Ikin minə ye tanimtanə mi-fam, nəvsaoyen huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor vi nimraghien kape narmamə. Kini nəvsaoyen huvə e rinor məknakin ye nimraghien kapəmiə ririkakun ye nipig yame kimiə nimisərig nəgkiarien əfrakis kape nihuvəyen kape Kughen mharkun. ⁷ In e kwən e Epafras ruini ta nəgkiarien e tuk əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh nəgkiarien kapəmr, mamərer timtim tuk norien wok kape Kristo kini mamasitu min irəmiə. ⁸ In nəvsaoyen-pə kimi əmr kin norkeikeiyen kapəmiə yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pre kimi əmiə.

⁹ Ror məkneikin mə ririkakun ye nipig kimawə yiməsərig nəvsaoyen kin əmiə, yaksəhuak ye nipig mifam tuk əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin, mivəhsi-pre min nirkunien ehuə kimi əmiə. ¹⁰ Yakasəhuak məkneikin mə kimiə takharkun nisaiyən Yermaru kapətawə ye nimraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien tukun. Mə nimraghien kapəmiə tukraurə mamor kwənkwan rhuə tuk wok m-fam kape Kughen yamə mine nakasor. Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun huvə min In. ¹¹ Yakasəhuak mə nəsaninien ehuə kape Kughen tukror əmiə naksəusik-əusik ye nipig nahasien ramuə tuk əmiə. Pəh taksərer tim tim, kini nərigien kapəmiə tukrəpomh, kini pəh rikimiə tukramagien əmə, ¹² kini pəh takamhani vi vi Kughen Rimtawə meinai In rimnor əmiə naksatuatuk mə takharkun nisərayen ye rao ye neai, aikin ramraan ghan əmə ikin, kimiə mine kwajikovə minə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen minə. ¹³ Kughen rimnor məknakin ye nipig rimirəhsi-ta ətawə ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpignapien mivəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tini keikei ¹⁴ yame rimnarpin nimraghien kapətawə, kini mirisin ətawə ye narpinien kape təvhagə hah.

Yesu Kristo In yerpirig rapita narimnar m-fam

¹⁵ Ji Kughen yame narmamə kimisəm, In rəmhen əmə kin Rimni yame kitawə khapəh nisəmien.

Kupən kupən əgkəp, nişig nişoptanə mine neai mine narimnar fam kimmamharkək hanə, mərişg Tini, In rinarə rerin ta. Ror məkneikin mə In nirmın nupan ye narimnar minə fam.

¹⁶ In yerprişg meinai In rimnor narimnar m-fam ye tanimtanə, mine neai, narimnar yame kaməm əriə mine yamə mine kipeh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmın has minə, mine yermaru minə fam.

In rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə.

¹⁷ Kwasig ikin narimnar m-fam ramswin, kini In rinarə rerin ta.

Narimnar mifam ramswin meinai In raməpkəfugin əriə.

¹⁸ Kini In əmə ramərer əkupən ye niməhuak. In kapən kapə niməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nişran.

In nuknei niməhuak. In e, In yermamə yame rimnəkupən mımragh mın ye nimhəyen kafan mamarə rerin.

Ror məkneikin mə In yerprişg ye narimnar m-fam.

¹⁹ Meinai Kughen rikin ragien pik mə mımraghien mine nəsaninien m-fam kafan ramswin mın ye Kristo,

²⁰ mə tukrərəhu-pə nəmərinuyen ye nişig nitaw Kristo rimnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine nar miragh minə, mine agelo minə, mine narimnar fam kwənharerig-pə fam mın ye kwermın.

²¹ In apa kupən, kimiə nişisərer isok tuk Kughen. Nərişgien mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmır kimiə Kughen. ²² Mərişg taktəkun ai, Kughen rimnor əmiə nakwənhauə nişor kirikianə kimiə mın ye nimhəyen kape Kristo yame nişran rimnaker ye nai kamarkwao kin. Kughen rimnor məkneikin mə tukrivəh əmiə nakhauə ipakə tukun, naksatuatuk ye nımrin, norien has kapəmiə rirkək, kini nar has kirik rirkək irəmiə yame to Kughen rinihah əmiə tukun. ²³ Narimnar minə e tukror məkneikin tukmə naksarer tim tim ye kapəmiə nhatətəyen ye Yesu. Nişisərişg nəvsaoyen huvə yame ramhajoun narimnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai, kini kapəmiə nətərişgien tukraməkeikei marer timtim ye narimnar minə e. Nəvsaoyen huvə e, yame nakwasərişg ta, kamhani-ərhav ikin minə ye tanimtanə. Kini Kughen rimnokrən kin yo, Pol, mə jakni-ərhav mın.

Pol in ramasitu ye niməhuak

²⁴ Rikik ragien mə yakərişg nəmhəyen ye nişrak tuk nasituyen irəmiə. Kristo rimnərişg nəmhəyen ye nişran mə niməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kirikianə əmə mın, yo mın yakərişg nəmhəyen ye nişrak tuk Kristo, in e niməhuak, mə tukrurə miskai. ²⁵ Kughen əmə rivəhsi-hakta yo mə jakor wok ye niməhuak kafan. Kini taktəkun ai, yakirkun nasituyen irəmiə tuk wok yame Kughen rimnərəhu-pə ye kwermik. Kafak e wok mə jakamni-ərhav nəşkiarien m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə ²⁶ nərişg-məniwən-ien kape Kughen yame rinamerkwaig tuk kaha minə mine rao minə kupən. Mərişg taktəkun ai In rimnhoprai nişran kimi kafan narmamə minə. ²⁷ Kughen rimə tukrhajoun narmamə mifam mə nəşkiarien kafan ramni mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen ripsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənarəus kape Isrel. Nəşkiarien kafan ramni mə Kristo ramarə yerkimie, in e nakharkun ninuyen nəfrakisien mə takhavəh mımraghien rerin.

²⁸ Kini kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əriə, mamhasig ihaktə rikiriə ye nirkunien fam kapətawə, mə narmamə minə fam tukhauə ye nımri Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə mişehua ye nhatətəyen kapəriə. ²⁹ Yakamarkut pik tuk nar e, kini nişig m-fam yakamor wok ye nəsaninien ehua kape Kristo yame ravəhsi-pə kimi yo.

2

Tukasəkeikei mişatətə tim tim ye Yesu

¹ Yakorkeikei mə takharkun mə yakaməmnhawk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, minə nəməhuak minə tiksin yamə mine yakpəh hanə nəmien əriə. ² Yakor məkneikin wok tuk nivəhsi-haktəyen nərişgien kapəmiə m-fam, nişig kimiə nakamharpin huvə rikimie mə rikimie tukror kirikianə əmə, kini narimnar minə e in ramua nişig naksorkeikei əmiə minə. Kini yakamarkut mə kimiə m-fam takhavəh nirkunien huvə yame tukror rikimie nəsanin, kini mor mın mə nakharkun huvə nəşkiarien əfrakis kape Kughen yame rimnerkwaig kupən, mərişg taktəkun ai, ruatərhav. Kini nətərişg-məniwən-ien e, in e Kristo ³ yame Kughen rimnəwhai kəji nirkunien m-fam kasamir iran. ⁴ Yakaməşkiar

mækneikin mə yermamə kirik rirkək mə to ri-vita nərigien kapəmiə kin nəgkarien heikən kafan.

⁵ Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərig rikik raməsik pik əmiə. Kini rikik ragien pik meinai yimmərig mə kapəmiə nətərigien kirikianə əmə, kini kimiə nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.

Kapətawə nimraghien tukraməkeikei maməmür tim tim əmə ye Yesu Kristo

⁶ Mərig in ai kimiə nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmiə, takasəkeikei masofugin-pən iran nipiğ mifam. ⁷ Takharəh tim tim Kristo rəmhen kin nuai nai yame rameiwaiyu mamrəh kapier. Kini pəh nimraghien kapəmiə rurə məusik-əusik pən iran ramhen əmə kin yame kinhajoun ta əmiə kin. Kini pəh nagienien tukrikwar yerkimə marhyerhav tuk naha nhagin yame Kughen rimmor irəmiə.

⁸ Taksərig əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətəwaoyen kapəriə, yame nıpran rirkək. Nhajoun eikuəyen e kamhasi-pən əmə tuk nərigien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pənien nərigien kape Kristo.

⁹ Kughen raməmür piəriə ye nıprai kwən e Yesu Kristo. ¹⁰ Kini Kughen In rıvəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nimraghien kapəmiə. Kristo e In e ramarmaru ye agelo

minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. * ¹¹ In rimməsıg-pən əmiə. Mərig pəh nien mə rımiyəh nao kimi əmiə, mərig rımiyəhsi-ta rikimə yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə. ¹² Kini ye nıpiğ yame kimnakatənim kin əmiə ye nu, ramor nimtəfien mə nimraghien akwas kape təvhagə hah kapəmiə rıtamhə,

kini kiminim əmiə rəmhen kin in ai kiminim Yesu, kini Kughen rimmor əmiə nakhamragh min ye nimraghien wi. In e nhatətəyen kapəmiə ye nəsaninien ehuə kape Kughen yame rimmor Yesu rımiyəh min ye nimhəyen kafan. ¹³ Apa kupən, nıpiğ Kughen rıpəh hanə nıvəhsi-tayen norien hah minə yerkimə, rəmhen kin nakwənhamhə ta tuk norien has minə kapəmiə. Mərig nıpiğ nimnhauə kisor kirikianə kitawə Yesu, kini Kughen rımiyəh mıragh

ətawə. Mırisin ətawə tuk narpinien kape norien has minə fam kapətawə. ¹⁴ In rimmor loa kupən kafan ruə mə in nar apnapiğ, mine natuakəmien minə iran, yamə mine kamhauh ətawə mamharuk-pən nəgkarien has irətawə tuk nəsikien natuakəmien minə kafan. Loa kupən kafan nəsaninien rirkək rəmhen kin in ai rimməsik pən ye nai kamarkwao kin iriu

Yesu. ¹⁵ Kimnəsik-pən Yesu ye nai kamarkwao kin, In rınapita nəsaninien kape yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. Kristo rınapita ta əriə, mamor-pən kimi əriə rəmhen kin yame king ramor-pən kimi tikmür minə kafan yame rınapita əriə, mofugin əriə ye nımrı jir, markis-arkis əriə.

Yesu ramarmaru irəmiə

¹⁶ Ror mækneikin mə takhapəh nisətərigien kin narmamə yamə mine kasərəhu natuakəmien minə mamhani-shu əmiə mə takhasiai nəviginien kirik, uə nınimien kirik, uə nıpiğ rhakə kirik, uə makuə rhakə kirik, uə Sabat. ¹⁷ Natuakəmien minə a kashajoun pən nar kirik yame tukripiuə, mərig nıpran e Yesu Kristo. ¹⁸ Narmamə tiksın kasausit pik mhama kasəmrərhav masəm nıprai nar. Mərig nərigien kapəriə in kape yermamə əmə, nıpran rirkək. Iriə kamhasıgəvin əmə mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə. Mərig nəfraksien mə kasausit pik. Kini mıshajoun mə tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə.

Mərig takhapəh nisəri-pənien norien kapəriə, tamə naksəpkərhav ye nimraghien kapəmiə. ¹⁹ Narmamə minə a khapəh nharaptərəkin-tim-timien Yesu. Mərig Yesu ramhen əmə kin kapən kapə niməhuak, kini niməhuak in nıprai Yesu. Rəmhen kin nıprai yermamə yame rırpın ikın ye kwənərəus minə ramvən ye nikəkrin, kini Yesu tukror mækneikin ye niməhuak kafan mə niməhuak tukriskai, kini murə mamehuə ye nimraghien huvə yame Kughen ramor raurə.

Kıtawə kimnhavəh nimraghien vi meinai kimisor kirikianə ye Yesu

²⁰ Nıpiğ nimishatətə ye Yesu, rəmhen mə kimiə min nimnhamhə. Kini natuakəmien to rıpəh nıvənien tuk narmamə yamə minə kwənhamhə. Kini nuknei loa yamə mine kasəgkiar kin narımmar kape tokrei tanə əmə, nəsaninien kapəriə rirkək, to khapəh nisarmaruyen irəmiə. Ror mækneikin yakamaiyoh əmiə mə, ?Rhawor e nakasəri-pən hanə natuakəmien mine kape tokrei tanə? In e nəgkarien yamə mine kamhani mhama, ²¹ "Takhapəh nırapien nar e," uə, "Takhapəh nisənien nar e," uə, "Takhapəh nharəhyen nar e." ²² Mərig

2:4: Rom 16:18 2:5: 1 Kor 5:3 2:7: Efes 3:17 2:9: Jon 1:14,16 2:10: Efes 1:21-22 * 2:10: Emru Kol 1:16. Ye nəgkarien kape nəmə Gris, rapəh nıniyen nhagriə, mamni əmə "Kristo ramarmaru ye narımmar fam yamə mine kamhawəh neihuəyen," mərig nıpran e agelo minə, mine yarmhə minə, minə nanmin has minə, mine yermaru minə fam.
2:11: Rom 2:29 2:12: Rom 6:4 2:13: Efes 2:1,4-5 2:14: Efes 2:14-16; 1 Pita 2:24 2:15: 2 Cor 2:14
2:16: Rom 14:1-13 2:17: Hib 8:5 2:19: Efes 2:21; 4:16 2:21: Gal 4:3,9; 1 Tim 4:3

natuakämien minä e kamhasi-pən əmə tuk nəgkiarjen kape yermamə. Kasəgkiar əmə kin narimnar kape tokrei tanə. Mərig narimnar yamə mine kasatuakəm tukun to khapəh nisoriahyen rikimiə, meinai tukmə nakvəh, mən, kini rirkək min. ²³ Yakirkun mə nipig nakwasərig nhajounien kapəriə, nakhamə-ta mə nəgkiarjen ehua e; mhamə ta mə taksor nəkwairiə. Mərig kamhasigəvin mə kasorkeikei pik Kughen, mamhasigəvin min mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə, mhamə kasarha huvə tuk nimraghien kapəriə. Mərig nəfraksien mə natuakämien minə kapəriə khapəh nisasitu-əgkəp-ien irətawə mə nimraghien kapətawə tukratuutuk.

3

Narəyen atuutuk

¹ Mərig in ai Kughen rimivəh miragh əmiə min Kristo, kini ror məkneikin mə taktəkun ai, kimiə takasəkeikei misor rikimiə tukrivən əmə tuk narimnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwətə ikin ye nikar Kughen matuk. ² Takasəkeikei misor rikimiə tukraməsik əmə narimnar kape rao ye neai, pəh rikimiə tukripəh nəsikien narimnar kape tokrei tanə. ³ Meinai kimiə Kristo nakwənhəmə, kini nimraghien əfraks kapəriə ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iriu Kughen. ⁴ Nimraghien əfraks kapəriə, in əmə e Kristo əmə. Kini nipig Kristo tukripirerig-pə min, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriə tuksam nikhakien kafan.

⁵ Ror məkneikin mə takasəkeikei misəpəh əgkəp norien has minə kape tokrei tanə rəmhen kin: nipiraovin mine narman minə kamhakir apis apis əriə minə; uə kasor norien rahas ror naurisien tuk niniyen; uə kasorkeikei pik əriə minə tuk norien has; uə təvhagə has rehua pik ye nətərigien kapəriə; uə kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə. ⁶ Kasor norien has minə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpinien ehua kimi narmamə yamə mine kasor narimnar minə a. ⁷ In apa kupan, ye nimraghien kapəriə, nimsəriwək əmə ye narimnar minə a. ⁸ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narimnar mine ye nimraghien kapəriə, mhapəh nisorien narimnar minə e: takhapəh nisorien niemhaa, tikinhermiə tukripəh nhopsir-hopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nikar jir; mhapəh nisarpakwaiyen; mhapəh nisor-has-pən-ien kimi narmamə. ⁹ Taksəpəh niseikuəyen irəmiə minə, mərig in ai kimiə nimisəpəkiək-ta kin nərigien əkwəs kapəriə, misəpəh kafan norien minə, ¹⁰ misarar miseriwək ye nətərigien vi. Kughen rimivəh-sipre nimraghien wi kimi əmiə, mor əmiə mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmiə nakharkun huvə In. ¹¹ Kughen rimivəh-si-pre nimraghien vi kimi əmiə, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə kinəsəg-pən ta ik, uə kipəh nəsig-pənien ik, uə nimnor skul, uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik yermaru kirik. Mərig nar ehua e in e Kristo, kini In ramarə min ye nimraghien kapətawə m-fam.

¹² Kimiə narmamə kape Kughen minə, In rorkeikei əmiə, mərəhu karin əmiə mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh kin neipən huvə kape Kughen, in e: rikimiə tukraməkeikei mehuaə tuk narmamə; masor huvə pən kimi narmamə; nətərigien kapəriə tukreiwaiyu yetanə; kimiə nəmə mar minə; kini nətərigien kapəriə tukrapomh. ¹³ Nipig yermamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien ye nimrimə, kini rikimiə tukripəh nəmhə-aihuəa-ayen tukun. Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimiə kirik, pəh in tukrivəh əmə rimhə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei məru-kin, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh nharaptərkən-tim-tim-ien norien hah yame yermamə ramor kimi əmiə yerkimə, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə kin yame Yermaru kapətawə rapəh nharaptərkən-tim-tim-ien norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə. ¹⁴ Nar keikei yame takasəkeikei masor, taksarkaoh kin neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei əmiə minə mamhavən, ror əmiə nakamhauə kirikianə. ¹⁵ Havəh nəmərinuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru yerkimə, meinai Kughen rimnokrən kin əmiə mə takhauə misor kirikianə, naksarə əmə ye nəmərinuyen. Kini nipig m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narimnar yame In ramor kimi əmiə.

¹⁶ Shajoun əmiə minə kin nəgkiarjen kape Kristo, kini takhavəh-si haktə nərigien minə kapəriə. Takasəkeikei misəni nipe minə ye Nəkwəkəwə e kamni kimə "Ol Sam," mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriə mamhani vi vi Kughen yerkimə. Kini ye norien kirikianə əmə min,

pəh nəgkiarien kape Kristo tukraməm̄ir mamragh maurə huvə yerkimia ye n̄ipig m̄ifam. ¹⁷ Narimnar yame nakasor, mine nəgkiarien m-fam yamə mine nakamhani, taksor əmə ye nhag Yerमारु Yesu. Kini n̄ipig m̄ifam taksəhuak kimi Yesu mhani vi vi Kughen Rimtawə.

Norien vi kape tatə, mine mamə, mine kwajikovə minə, mine slef minə

¹⁸ N̄ipiraovin, taksor nəkwai narman minə kapəmia. Norien e ratuatuk tuk n̄ipian əhuak minə mə taksor.

¹⁹ Narman, takasorkeikei n̄ipiraovin minə kapəmia, mhapəh nisərik-m̄itə-yen əria.

²⁰ Kwajikovə minə, taksor nəkwai rimimia mine nisim̄ia, meinai Yerमारु kapətawə, rikin tukragien tukun.

²¹ Kimia tatə minə, takhapəh nisorien narp̄inien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiria tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakin kimi əria, nərigien kapəria rimir.

²² Slef minə, kapəmia aikin namehuə minə kape tokrei tanə e, kini ye n̄ipig minə fam, takasəkeikei misor nəkwairia. Pəh nien mə n̄ipig əmə kasarha tuk əmia mə rikiria tukragien tuk əmia. Mərig in ai kimia nakhasiai Yerमारु kapətawə, takasəkeikei misor wok əfrakis yerkimia. ²³ Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimia m-fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehuə irəmia mərig Yerमारु kapətawə In ramehuə irəmia. ²⁴ Mərig takasəkeikei mharkun mə Yerमारु kapətawə In tukrarp̄in tai wok kapəmia. In ai nərokien yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi tini mina.

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kin kafan, in e Kristo Yerमारु. ²⁵ Kini mərig narmamə yamə mine kasor norien hah, Kughen tukrarp̄in tai norien hah kapəria. In ramor raməm nəmhen kimi narmamə m̄ifam.

4

¹ Nəmehuə yamə mine kapəmia aikin slef minə, takasəkeikei misor rhuvə matuatuk pən tuk əria. Taksor rəm-nəmhen pən tuk əria. Takasəkeikei mharkun min mə kapəmia min kirik aikin Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.

Pol raməvhag kimi əria

² Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi Kughen, misərig əmia, mhani vi vi In. ³ Kini yakorkeikei mə kimia taksəhuak min tuk əmawə, mə Kughen tukrəhita ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwənian kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nəgkiarien e, kimivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen tukun. ⁴ Taksəhuak mə jakamni-ərhav nəgkiarien e tukratuatuk mihuvə rəmhen əmə kin yame jakaməkeikei mamor.

⁵ Kimia nəməhuak minə, pəh narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien minə kapəmia. Kini ye n̄ipig m̄ifam, takasəkeikei məsərig əmia mə nimraghien kapəmia tukrivi narmamə iruə khauə tuk Yesu. ⁶ Kimia takasəkeikei məsəgkiar huvə kimi əria ye nəgkiarien e yame rhuvə mheikin, pəh iriə tuksarig nəgkiarien minə e mə khahuvə. Kini tukmə narmamə kasaiyoh əmia kin nhatətəyen kapəmia, rhuvə mə takharkun nhoprai-pənian kimi əria m-fam.

Pol rher-pən kin yermamə mir kiraru kiravən apa Kolosi

⁷⁻⁸ Yakamher-pən kin piautawə keikei Tikikas. N̄ipig m̄ifam in ramərer matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yerमारु. In raurə tuk əmia tuk nərigien kiraru əmə. Mə in tukrəvsao kimi əmia kin norien yame yakasarə iran ai taktəkun. Kini mə tukror rikimia ramragh. ⁹ In raurə iriu piautawə keikei Onesimas. N̄ipig m̄ifam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kimia kirik. Iriu tukwəvsao kin narimnar fam ye narəyen eikin e.

Nəgkiarien infamien

¹⁰ Kivəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kimru min. In ramni-pre huvə tuk əmia. Kini Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmia. Kini kimia nakwənhavəh ta nəgkiarien tukun. Tukmə rurə en kimia ikin, nakhakir mhavən misarha huvə tukun. ¹¹ Kini Josua Jastas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmia. Ye kwənəgəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kirhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kini kwərə misir a, irisir kirhasitu pik irak ye n̄ipig əutən yame ramuə ye nimraghien kafak.

¹² Kwən e Epafras in kimia min kirik. In rher-pre min kin nəgkiarien huvə kimi əmia. In yermamə kirik yame n̄ipig m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kini ye n̄ipig m̄ifam, in raməhuak tim tim tuk əmia. Kini in raiyoh Kughen mə kimia taksərer timtim kini mhaus

3:16: Efes 5:19 **3:17:** 1 Kor 10:31; Efes 5:20 **3:18:** Efes 5:22 **3:19:** Efes 5:25 **3:20:** Efes 6:1 **3:21:** Efes 6:4
3:22: Efes 6:5-8 **3:25:** Rom 2:11 **4:1:** Efes 6:9 **4:2:** Efes 6:18; Fil 4:6 **4:3:** Rom 15:30; Efes 6:19
4:5: Efes 5:15-16 **4:6:** Efes 4:29; 1 Pita 3:15 **4:7-8:** Efes 6:21-22 **4:9:** Flm 10-12 **4:10:** Wok 12:12; 13:13; 15:37-39; 2 Tim 4:11

mharkun huvə narimnar fam yame Kughen rorkeikei. ¹³ Yakirkun nini-pre-yen kimi əmiə mə kwən e in ramarkut pik tuk nasituyen irəmiə, mine ye narmamə yamə mine kisarə apa taon mir e Laodisia mine Hierapolis. ¹⁴ Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kitawə keikei kirik, iriu min kawher-pre kin nəgkiarien huvə kimi əmiə.

¹⁵ Yakamher-pre min kin kafak nəgkiarien huvə kimi piatawə mine nowintawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mifam yamə mine kasofugin aikin.

¹⁶ Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kin kimi əmiə, misher-pən kin kimi niməhuak apa Laodisia mə iriə min tuksəvheikin. Kini ye norien kirikianə min, kimiə takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

¹⁷ Kini takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pən kimin mə tukror.

¹⁸ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə kimi əmiə. Pəh rikimiə tukraməsik mə kivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen. Pəh Kughen tukrasitu irəmiə kini mautə-pre kin kafan nihuvəyən raməmər tuk əmiə.

1 Tesalonaeka Nəkwəkwə yame Pol rimməkupən mirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Tesalonaeka

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimmhawor pən iran minə ye nipig riamrai nəkwəkwə e? Niməhuak apa Tesalonaeka, in niməhuak vi kirik. Pol rirkun ta niməhuak apa Tesalonaeka ye newk kiraru uə kisisər. Nəməhuak minə aikin tukasəkeikei mhaurə ye nimraghien kapəria. Kashatəta ye Yesu Kristo, kamuh əria tiksin, kasərig nəməhəyen. Kini tiksin khapəh nharkun-huvəyen nipig kape Yesu Kristo yame tukrinerig-pə min iran ye tokrei tanə. Tiksin rikiria raməsik mə Yesu tukrinerig-pə aihuua əmə. Kini miseinein mə narmamə yamə mine kwnəhamhə ta kwasig ikin Yesu rirerig-pə min, tukhawor əria. ?Tukasarer min uə?

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəria, kini mor nhatətəyen kapəria rəusik-əusik. Kini morkeikei mə tukrivəh-sipən nhajounien yame ratuatuk ye nikarin kape nireg-pə-minien kape Yesu Kristo.

Pol rimmokrən huvə ye nəməhuak minə apa Tesalonaeka

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini rhuvə tuk əmia ye niməhuak apa Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rimtawə Kughen mine Yermaru Yesu Kristo. Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinyuen kimi əmia.

² Nipig m-fam, yakarhini-pən tuk Kughen mirhmə rikimasir ramagien tuk əmia m-fam, kini marhəhuak tuk əmia ye nəhuakien kapəmasir. ³ Nipig yakarhəhuak kimi Rimtawə Kughen, rikimasir ramagien meinai nipig mifam rikimasir raməsik kapəmia wok yame ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmia. Kini rikimasir raməsik mə norkeikeiyen kapəmia rehua, naksasitu ye narmamə. Kini rikimasir raməsik min narer-tim-timien kapəmia ye nipig əutən yamə mine kamhauə ye nimraghien kapəmia. Kini naksor məknakin meinai nimisərəhu-pən tim tim nərigien kapəmia ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁴ Piak minə, mine nowinik yamə mine Kughen rorkeikei əmia: Rikimasir ramagien min tuk əmia meinai yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmia. ⁵ Kini yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmia meinai nəvsaoyen huvə yame yakarhini tuk əmia, pəh nien mə ramuə ye nəgkiarien əmə, mərig Nanmin kape Kughen rimmor nar apsipis tiksin irəmia, ramor nimtətien mə nəgkiarien kafan ror nanmin, kini kitawə kharkun huvə mə in nəfraksien. Kini nipig kimnisarə kitawə-m kimia, nakharkun mə norien kapəmasir in rhuvə əmə mə tukrasitu irəmia. ⁶ Kini kimiə nimnhasigovin norien kapəmasir mine Yermaru kapətawə. In e ye nipig yame nimnhavəh pawk nəməhəyen ehua, mərig nimnhavəh nəvsaoyen huvə kape Kughen yerkin agien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə. ⁷ Ror məkneikin, ye norien kapəmia, nimishajoun swatuk huvə kirik kimi nəməhuak minə ye provins e Masedonia mine apa Provins Akaea, mə tukhasigovin əmia. ⁸ Nimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen kin yame naiyuk ramasək kamərig ikin minə fam. Kini pəh nien mə nəmə Masedonia mine Akaea əmə, mərig narmamə ikin minə fam kharkun kapəmia nhatətəyen ye Kughen, kini ripəh nəmhenien mə to yakarhini min nhatətəyen kapəmia, meinai narmamə minə fam kwəsərig ta nəvsaoyen kin. ⁹ Meinai nəmə Masedonia mine Akaea, iriə atuk kamhəni-ərhav mə nipig yimirhuə mirhəm əmia, rikimia ragien tuk niwəhəyen nəgkiarien kapəmasir. Iriə kamhəni-ərhav mə kimiə nimnhaukreikin-pən nimetaiməi kimi nanmi kughen eikuə minə, mhaue məkwəwasig kin Kughen yame ramragh, kini in Kughen əfrakis. ¹⁰ Mamhawhin min Ji Kughen yame tukrisi-fakta ye rao ye neai, yame Kughen rimirəh miragh In ye niməhəyen kafan. Kini In tukrirəhsita ətawə tuk narpinien mine niemhaa kape Kughen yame tukripiua.

2

Wok yame Pol rimmor apa Tesalonaeka

¹ Piak minə mine nowinik minə: Nakharkun mə nipig kimasir yimirhurə mirhəm əmia, nuəyen kapəmasir, pəh nien mə ror əmə nar apnapig kin, mərig in rimmor nəkuə. ² Kini kimiə nakharkun mə in apa Filipai, narmamə kimisor rahah pawk pə kimi əmasir, kini mashek iah əmasir, mərig Kughen kapətawə rimmnasitu irəmasir, kimasir yakarhətgəhaa kin nirhini-ərhavyen kafan nəvsaoyen huvə kimi əmia, nar apnapig narmamə kasarkut mə

tukhani-əhu əmasir. ³ Ror məkneikin meinai kapəmasir nəgkiarinen tuk niviyen nərigien kapəmiə rəpəh nisi-pənien ye nərigien hah kirik, uə tuk rikin yame rəpəh natuatukien. Kini yimərhipəh nırharkutien tuk neikuəyen irəmiə. ⁴ Nikam. Yimərhipəh nırhorien məknakin. Mərig nıpig yimərığkiar, yimərhirkun mə Kughen rıvaag-pə yerkimasir, məm mə kimasir yahrəmhen mə jakhini-ərhav nəvsaoyen huvə, kini maməəhu-pə ye kwermımasir. Kini pəh nien mə yimərığkiar mə narmamə rikiriə tukragien tuk əmasir. Mərig yimərığkiar mə Kughen rikin tukragien tuk əmasir. In Kughen yame rıvaag-pə yerkimasir. ⁵ Nakharkun mə kimasir yimərhipəh nırhuayen tuk əmiə mə jakhivi nərigien kapəmiə ye nəgkiarinen heikən minə. Pəh nien mə yimərhini-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əmiə mə jakarhivəh mane kapəmiə. Kini Kughen, In rirkun rikimasir mə yakarhəfrakis. ⁶ Kimasir yimərhipəh nırhuayen mə kimiə kirik uə yermamə apnapig kirik tukrivəhsi-haktə əmasir.

⁷ Kimasir e aposol misir kape Kristo, yakhirkun nırharkutien kimi əmiə mırhimə taksəkeiki məhasiə əmasir rəmhen kin yamehuə misir mərig yakhirpəh nırhorien. Nıpig yimərharə kitawə-m kimiə, norien kapəmasir rımar, rəmhen kin yame mamə ramarha huvə tuk tini minə. ⁸ Rikimasir ramagien mə yakarhini-ərhav nəvsaoyen huvə, mərig pəh nien mə yakarhini-ərhav əmə, mərig yakarhor narımnar fam yame yakhirkun nırhorien mə tukrasitu irəmiə. Rəmhen kin yımnarhivəh-si-pre nımraghien kapəmasir kimi əmiə, meinai kimiə nımnəhuə mə kapəmasir narmamə keikei minə. ⁹ Piak minə mine nowinik minə, ? Rikimiə raməsik nəmnhawkien kapəmasir uə nikam? Nıpig yimərharə kitawə-m kimiə mırhəvəso-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi əmiə, kimasir yimərhor wok yenpig mine yeraan mə jakhavəh mane kirik mırhipəh nırhaiyoh-preyen kin nasituyen kimi əmiə.

¹⁰ Kimiə nımisəm mħarkun nhani-ərhavyen mə nıpig yimərharə kitawə-m kimiə nəməhuak minə, norien kapəmasir in ratuatuk; kini Kughen raməm əmə mə norien kapəmasir in ratuatuk, kin rikin ramagien tukun. Kini nar kirik rirkək mə to kini-hah əmasir iran. ¹¹ Kini nakharkun mə kimasir yimərhor rhuvə pən kimi əmiə m-fam ramhen kin yame tata ramor rhuvə-pən kimi tini minə. ¹² Kini ye norien kirikianə əmə min, yimərharəp tintim əmiə, kini marharəhsi-haktə kapəmiə nərigien, marhəkeikei kimi əmiə mə nımraghien kapəmiə tukratuatuk ye nımrı Kughen, pəh rikin tukragien tukun. Kughen e rımnokrən kin əmiə mımə takhauə pəh In ramarmaru irəmiə, mıpiək əmiə naksarə ye rao ye neai.

¹³ Kini nıpig m-fam, kimasir yakarhini vi vi Kughen meinai nıpig nımnəhavəh nəgkiarinen kape Kughen yame nımisərig tuk əmasir, kini mhavəh rarə yerkimie, kini rikimiə rəpəh nəsikien mə in nəgkiarinen kape narmamə əmə, mərig rikimiə rımnəsik mə in nəgkiarinen kape Kughen. Kini nəfrakisien mə in nəgkiarinen kafan. Kini nəgkiarinen e ramor wok ye nımraghien kapəmiə, kimiə en narmamə yamə mine nakamhani nəfrakisien iran. ¹⁴ Piak minə mine nowinik minə, yakhirkun mə nakwənhavəh nəgkiarinen kape Kughen yerkimie meinai nımisor rəmhen əmə kin nəməhuak minə kape Kughen apa Judia kimisor. In e, iriə kwənhauə kirikianə ye Yesu Kristo, məkneikin nəmə imariə ikin, nəmə Isrel, kimisarar mamhauh əriə. Kini nəmə iməmiə ikin kimnhauh məknakin əmiə. ¹⁵ Nəmə Isrel a kimishopni Yesu Yermaru, mine profet kape Kughen minə, mısher-yerhav min kin əmawə yakhaier. Iriə a tikmır minə kape narmamə mıfam. Norien kapəriə ramor riki Kughen rapəh nagiənien, ¹⁶ meinai kimawə yakhamə jakhani-ərhav nəgkiarinen kape Kughen kimi narmamə yamə mine pəh nien mə kwənəəus kape Isrel, mə Kughen tukrivəh mırəğ əriə, mərig nəmə Isrel tiksin kasərər əswasig kin əmasir. Ye norien e, nıpig mıfam, iriə kasəwhai kəji norien has kapəriə rehuə mapita. Taktəkun ai, niemhaa mine narpinien kape Kughen ruauə tuk əriə.

Pol rımə tukruə məm nəmə Tesalonaeka

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə: nar apnapig mə yakahrarə isok tuk əmiə tuk kwənpər nıpig, mərig yakhorkeikei pik mə jakhurə mırhəm əmiə. Nəfrakisien, nıpraitawə isok tuk ətawə minə. Mərig nətərigien kapətawə kirikianə. Kini yakharkut pik mə jakharerig-pre mırəm əmə. ¹⁸ Yimərhorkeikei pik mə jakhurə mırhəm əmiə. Yo Pol, yımnarkut nıpig rıpsaah, mərig Setan rımnərer əswasig kin əmasir. ¹⁹⁻²⁰ Yakhorkeikei pik mə jakhurə mırhəm əmiə meinai rikimasir ragien tuk əmiə. Kini yakhərəhu-pən əusik-əusik nərigien kapəmasir mə nıpig Yesu Yermaru tukrırerig-pə min, jakhragien pik mırhini-pən tukun mə kimiə e kwənkawı wok huvə kapəmasir. Nəfrakisien, rikimasir ramagien pik tuk əmiə.

3

¹ Yakhirpəh nırhəmien əmiə ror tu, rikimasir rəpou; ipakə rikimasir rımnərkwopir. Kimasir yakhəinein mə kimiə naksarə huvə uə nikam. Kini kimasir yimərhini mə kimru [Saelas]

jakawarə əmə e Atens, ² mwher-pre Timoti mə tukrurə məm əmiə. In piautawə kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nini-ərhayven nəvsaoyen huvə kape Kristo. In rimaurə tuk əmiə mə tukrasitu irəmiə miwəhsi-haktə kapəmiə nərigien, kini mor əmiə naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, ³ mə nahasien yame ramuə taktəkun tukripəh norien rikimiə rətərig pik. Nakwənharkun ta mə nətərigien kape Kughen e mə narmamə taksor ahas pə kimi ətawə. ⁴ Nəfrakisien, nipig yimihramir kitawə-m kimia, yimihini mirhimə tukur ahas pə kimi ətawə. Kini kimia nakharkun huvə mə ruauə minor nəfrakisien kin rəmhen əmə kin yame kimasir yimihini ta. ⁵ Tuk nar a, nipig rikikrimnəpou pik meinai yimneinein mə kimia nimis-haw-ərə, kini yimnher-pre Timoti mə tukrurə məm-ru nhatətəyen kapəmiə, mə ramskai uə nikam. Yimigin mə, Setan yame in yermamə kape nivəh-sipən-vəh-sipənien, in tukrəm swatuk kirik tuk nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə, mor wok kapəmasir tukror əmə nar apnapig kin.

Timoti raməvsao kin nəmə Tesalonaieka

⁶ Mərig taktəkun ai, Timoti ruirerig-pə tuk əmru, kini miwəh nəvsaoyen huvə ye kapəmiə nhatətəyen mine norkeikeiyen. Mamni-pə tuk əmru mimə rikimiə raməsik əmasir ye nagienien, kini misorkeikei mə taksəm əmasir, rəmhen kin yame kimasir yakrhorkeikei mə jakarhəm əmiə. ⁷ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, nar apnapig mə yimihərə ye nahasien kini mirhərig nəmhəyen, mərig nəvsaoyen kape nhatətəyen kapəmiə rimivəhsi-haktə nətərigien kapəmasir tuk əmiə. ⁸ Yimihivəh nəvsaoyen mə naksərer tim tim tuk Yesu Yermaru, yakarhərig mə yakrhəvəh min nimraghien. ⁹ Nipig yakarhərer ye nimri Kughen, nagienien kapəmasir tuk əmiə in rehua, kini yakarhəni vi vi Kughen tuk əmiə. ¹⁰ Yenpig mine yeraan, ye nipig m-fam, yakarhəhuak əusik-əusik mə jakarhəm min əmiə, kini mirhajoun əmiə kin nar yame nakseinein hanə, mə kapəmiə nhatətəyen tukrurə mskai.

¹¹ Kini pəh Kughen kapətawə e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu atuatuk kawor swatuk kimi əmasir kini yakarhuə mirhəm əmiə. ¹² Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmiə tuk əmiə mine narmamə m-fam tukrhaktə mokrig marh-yerhav, rəmhen kin yame norkeikeiyen kapəmasir rehua tuk əmiə. ¹³ Pəh In tukror rikimiə rasanin mə nipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iriə kafan narmamə minə, kini taksərer ye nimri Kughen kapətawə e Rimtawə, kini misatuatuk, kini nar kirik rirkək irəmiə mə to kini-hah əmiə iran.

4

Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei mor Kughen rikin ragien

¹ Piak minə mine nowinik minə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narimnar təkšin. Yakwərhajoun ta əmiə ye naha norien yame taksor mə Kughen rikin tukragien tukun. Kini nəfrakisien naknasor. Kini taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə marhuh rikimiə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakin mamharpin pəh norien a tukreihua. ² Sor məknakin meinai nakwənharkun ta nəgkiarrien yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə nehuəyen kimi əmasir mə jakrhini-ərhav.

³ In e nərigien kape Kughen mə tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə mə taksor nar yame rhuvə matuatuk: Takhapəh nisəri-pənien swatuk kape nipiraovin mine narman yamə mine kamhakir apis apis əriə minə. ⁴ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei miseihua ye nipraimie ye norien yame rhuvə matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əmiə tukun. ⁵ Rikimiə tukripəh nivən-pikien tuk nikir-məniwənen yerman uə piraovin, rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien miseinein Kughen kasor. ⁶ Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin kape yerman pisin, tamə naksor ahas pən tuk piaumie minə. Yermaru kapətawə tukripior narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhəgə has minə a. Yakwərhini-pre ta nəgkiarrien a marhor kwirig kin kimi əmiə. ⁷ Ror məkneikin, yermamə meinai pəh nien mə Kughen rimnokrən kin ətawə mə taksəmkimik ye nimrin, mərig mə tukasarə ye nimraghien yame in rimnərhəu karin mə kafan. ⁸ Ror məkneikin, yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi nəgkiarrien e, pəh nien mə raukreikin-pən nimeitaan kimi narmamə, mərig raukreikin-pən nimeitaan kimi Kughen yame rimivəhsi-pə Nanmin Kafan kimi əmiə.

⁹ Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyen əmiə minə nəməhuak minə, kini in e pəh nien mə nar kirik yame jakaməkeikei mirai ye nəkwəkwa, meinai Kughen rimnhajoun ta əmiə kin mə taksorkeikei əmiə minə. ¹⁰ Kini nəfrakisien, naksorkeikei piautawə minə fam ye provins e Masedonia ikin nakasarə ikin. Mərig, piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor məkneikin mamharpin pəh norkeikeiyen kapəmiə tukreihua.

¹¹ Taksəkeikei misarkut tuk nəri-pəniien swatuk kape nımraghien yame ramərinu, misor atuk kapəmiə wok mə takhavəh mane kape nəviginiien*, rəmhen əmə kin yame yimirihini-pre ta tuk əmiə ¹² pəh takhapəh nisətgəyən ye yermamə kirik, kini kapəmiə nımraghien tukriwi-pə narmamə iruə minə mə tukhasiai əmiə.

Nirerig-pə-minien kape Yesu Yermaru

¹³ Piak minə mine nowinik minə, yakrhipəh nırhorkeikeiyen mə kimie takseinein mə tukrhawor pən iran mine ye narmamə yamə mine kwənhamhə ta. Nipig kimie kirik rımamhə, takhapəh nisəsək-pikiien rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisərəhu-pəniien nərigien kapəriə kimi Kughen kisasək pik rikiriə rərhakis. ¹⁴ Kitawə kamhani nəfraksien mə Yesu rımamhə nımragh min, ror pən rikitawə rirkun mə nipig Yesu tukramuə min, kini Kughen tukror mə narmamə yamə minə kimishatəta ta ye Yesu kimnhamə, tukharerig-pə min iriə Yesu. ¹⁵ Kini yakarhini-pre nəgkiariien atuutuk kape Yesu Yermaru kimi əmiə, mə kitawə e yamə mine kamhamragh misarə miseriəji nıreririg-pə-minien kape Yesu, nəfraksien, kitawə tukhapəh nisokupəniien ye narmamə yamə mine kimisakupan mhamhə. ¹⁶ Mərig Yesu Yermaru atuutuk əmə In tukriwi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kini mokrən apomh, kini yemasur min kape agelo minə in tukrokrən apomh, kini naiyuk tukrasak, məkneikin narmamə yamə mine kwəshatəta ta ye Yesu, kimnhamhə, tukhamragh misəkupan misərə. ¹⁷ Kwasig ikin, kitawə e yamə mine kamhamragh misarə, tukshaktə kitawə miriə ye napuə mə tuksəm Yesu Yermaru ye nimago-ago. Tuksarə kitawə min kape rerin. ¹⁸ Takhavəh nəgkiariien e mhavəh-si haktə nərigien kin kapəmiə.

5

¹ Piak minə mine nowinik minə, to yakrhipəh nırhini-atuutukien nipig narimnar mine tukruə iran, ² meinai kimie nakwənharkun ta mə Nipig Yame Yermaru* tukruə iran, in rəmhen kin yame yəkrəh ramuə yenpig. ³ Narmamə tukamhani mhamə, “Narimnar fam rəmərinu, kini nahasien rirkək,” məkneikin nahasien tukruə aihuaə əmə tuk əriə, rəmhen kin nəmhəyən yame ramuə aihuaə əmə tuk piraovin yame ror tipin. Nahasien tukruə tuk narmamə, tukseinein napien tukun.

⁴ Mərig piak minə mine nowinik minə, kimie nakhapəh nisərərien ye nəpignapien mə to Nipig Kwasig ramuə, to nakhapəh nisakuriien rəmhen kin yame yəkrəh kirik ramuə tuk yermamə, in rakur. ⁵ Kimie mifam ji nikhakien mine niraanien. Kitawə pəh nien mə narmamə kape nipigien uə nəpignapien. ⁶ Ror məkneikin, pəh tukhapəh nisorien rəmhen kin narmamə yamə mine kisapir. Mərig pəh kisarha, masəm huvə kapətawə nərigien mine norien minə, ⁷ meinai narmamə yamə mine kasapir, iriə kasapir yenpig, kini narmamə yamə mine kasapis, iriə kasapis yenpig. ⁸ Mərig pəh kitawə tukselhuə ye norien minə kapətawə, meinai kitawə narmamə kape niraanien. Pəh kharaptərəkın norien kape nhatəyən mine norkeikeiyen, rəmhen kin yame mobael kirik yame ravəhsi-pən aean kirik yame ramətapig kin nimagen, kini pəh kisərəhu-pən tim-tim kapətawə nərigien kimi Kughen, rəmhen kin mobael kirik yame raukrai pən kəvəvhao skai yame ramətapig kin kapən kape.

⁹ Pəh kisor məknaikin meinai pəh nien mə Kughen rimirpen ətawə mə tukror niemhaa mine narpiniien kimi ətawə, mərig rimirpen ətawə mə tukriwəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹⁰ Rımamhə tuk ətawə, yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta, mə kitawə m-fam tukharkun narəyən kirikianə kitawə min. ¹¹ Ror məkneikin, takhavəh-sihaktə nərigien kapəmiə minə, kini misasitu irəmiə minə mə taksor nhatəyən kapəmiə rəusik-əusik. Nəfraksien, in ai nakasor ai taktəkun mine.

Nəgkiariien infamien

¹² Piak minə mine nowinik minə. Taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mine kasor wok ripsaah. In e yamə mine Yermaru kapətawə rimirpen əriə mə tukhakir əmiə masəvhag kimi əmiə. ¹³ Takhasiai huvə əriə, misorkeikei əriə tuk wok yame kasor, kini misarə ye nəmərinuyen kimie miriə. ¹⁴ Kini piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimie mə taksor kwirig kimi narmamə yamə mine kasarpah. Havəh-si haktə nətərigien kape narmamə yamə mine rikiriə rəpou. Misasitu ye narmamə yamə mine kapəriə nəsaniniien rirkək. Misor nərigien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mifam. ¹⁵ Tukmə yermamə kirik ror nar kirik rirəh nəmhenien ye nımriəmiə, kini kimie takhapəh nisorien tai

* **4:11:** Nəgkiariien kape Gris ramni mə “Taksor wok kin kwermimieia.” **4:11:** Efes 4:28 **4:14:** Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4;12 **4:16:** 1 Kor 15:51-52 * **5:2:** Ol Testamen raməvsao kin “Nipig kape Yermaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakae 4:5. **5:2:** Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3 **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35 **5:5:** Rom 13:12 **5:8:** Aes 59:17; Efes 6:14,17 **5:10:** Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14 **5:14:** 2 Tes 3:6,11

norien yame rimmor, mærig nîpig mifam, takasækeikei misarkut mæ taksor wok huvæ kimi æmiæ minæ mine narmamæ minæ fam.

¹⁶ Nîpig mifam rikimiæ tukramagien; ¹⁷ nîpig m-fam taksæhuak kimi Kughen; ¹⁸ nîpig m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mæ naksaræ ye nihuvæyen uæ nahasien. Taksor nægkiarien misir a meinai in a nækwai Kughen tuk æmiæ yamæ mine nakasofugin-pæn ye Yesu Kristo.

¹⁹ Takhapæh nisarer-æswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen. ²⁰ In ravæhsi-pæn nægkiarien kimi profet minæ, kini takhapæh nhaniyen nar apnapig iran; ²¹ mærig taksæm huvæ misækir huvæ narimnar fam, mharaptæækin tim tim nar huvæ minæ, ²² misæpæh narimnar fam yame raha.

²³ Pæh Kughen atuatak, In Kughen kape næmærinuyen, In tukrææhu karin æmiæ mæ kafan minæ. Pæh tukror mæ rikimiæ m-fam, mine nimraghien fam kapæmiæ, mine nîpraimiæ mifam tukratuatak mæ nîpig Yesu Kristo Yermaru tukrirerig-pæ min iran, nar kirik rirkæk iræmiæ mæ to kini hah æmiæ iran. ²⁴ Yermamæ yame ramokræn kin æmiæ, nîpig m-fam tukror kafan nægkiarien, kini In tukror narimnar minæ a.

²⁵ Piak minæ mine nowinik minæ, sæhuak tuk æmiæ minæ. ²⁶ Sokræn huvæ iræmiæ minæ†, ræmhen kin yame kimiæ kirikianæ ye Yesu Kristo. ²⁷ Ye nhag Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tim tim kimi æmiæ mæ taksævheikin nækwækwæ e kimi piak minæ mine nowinik minæ fam.

²⁸ Pæh Yesu Kristo Yermaru kapætawæ tukratæ-pre kin kafan nihuvæyen kimi æmiæ.

5:15: Rom 12:17; 1 Pita 3:9 5:16: Fil 4:4 5:18: Efes 5:20 5:19: Efes 4:30 5:22: 1 Jon 4:1 5:23: 2 Tes 3:3 5:25: Kol 4:3; 2 Tes 3:1 † 5:26: "Nîpig naksofugin æmiæ minæ, taksor 'holy kiss' iræmiæ minæ." 'Holy Kiss' ror nîmtætien mæ kasofugin pæn ye Yesu masorkeikei æriæ minæ.

2 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame ror kɪraru kɪn yame Pol rɪmɪrai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Tesalonaeka

?Pa rɪmɪrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rɪmɪrai nəkwəkwə e.

?Rɪmɪrai ramvən kimi nɪpa? Rɪmɪrai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rɪmhawor pən iran minə ye nɪpig rɪmɪrai nəkwəkwə? Ye nɪpig a, nɪrerig-pə-minien kape Yesu Kristo rɪmnor neineinien tuk nəməhuak khapsaah. Kɪmnisarə ye nɪpig əutən. Kasarə ye nɪpig əutən, kɪni ɪriə tɪksin, rɪkiriə raməsik mə in e nɪmtətien yame ramhajoun mə pəh nien mə tuktu, Yesu tukrɪrerig-pə min; tɪksin kɪmnhani mə Yesu ruirerig-pə ta. Kɪmnhapəh nharkun-huvayen nɪprai nəgkiarien kupən yame Pol rɪmɪrai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka (1 Tes). Kɪni tɪksin kɪmnhani mhamə, “Yesu tukrɪrerig-pə aihuaa əmə, pəh kɪsəpəh wok, misarə əmə miseito kɪn in.” Mərig pa rɪmə kɪmiseitokun əfrakis Yesu mə tukruə, kɪmisarpah əmə. Kɪni Pol rɪmnəvhag kimi əriə mə tuksor wok mamhavən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

?Rɪmɪrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rɪmɪrai nəkwəkwə e mə tukrərəhu atuaturək nərighien kapəriə ye nɪrerig-pə-minien kape Yesu. Kɪni maməvhag kimi əriə ye nɪmraghien atuaturək.

Pol ramokrən huvə kɪmi əriə

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhɪni-pre rhuvə tuk əmiə ye niməhuak en Tesalonaeka. Kɪmiə nɪmnhauə kɪrikianə tuk Rɪmtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

² Pəh Rɪmtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kɪn kapəriu nɪhuvəyen mine nəmərɪnuyen kɪmi əmiə.

Pol raməhuak kɪmi Kughen mamni vi vi In

³ Piak minə mine nowinik minə, nɪpig m-fam kɪmasir yakarhəriɡ mə jakarhəkeikei mɪrhɪni vi vi Kughen tuk əmiə. Kɪni ratuaturək əmə mə yakrhor məkneikin, meinai nɪpig mɪfam nhatətəyen kapəriə raurə maməusik-əusik, kɪni nɪpig mɪfam kɪmiə m-fam naksorkeikei əmiə minə, kɪni norkeikeiyen mine nhatətəyen e raurə mamhaktə mameihua. ⁴ Ror məkneikin, kɪmasir yakarhɪni-ərhav kɪmi nəməhuak minə fam ikɪn minə fam mə rikɪmasir ramagien pik tuk əmiə, meinai nɪpig mɪfam nakasərər tim tim ye nɪmraghien kapəriə ye Yesu Kristo, kɪni nakharaptərəkin tim tim nhatətəyen kapəriə, nar apnapig narmamə kasor ahas-pre kɪmi əmiə, kɪni masor əmiə naksəriɡ nəmhəyen ehuə.

⁵ Narɪmnar minə e ramhajoun mə norien kape Kughen tuk nəkɪrien narmamə, in ratuaturək əmə. Narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yermaru kapəriə. Kɪni nɪpig naksarər tim tim ye nɪpig əutən kapəriə, tukəm-pən əmiə mə naksəmhen tuk nɪvənien ye narmaruyen kafan. ⁶ Ror məknakin meinai norien kape Kughen In ratuaturək, kɪni In tukror narpɪnien kɪmi narmamə yamə mine kasor ahas-pre kɪmi əmiə, ⁷ kɪni tuk nɪpig kɪrik In tukrɪvəh-si-pre napisien kɪmi əmiə yamə mine nakamhavəh nəmhəyen, kitawə-m kɪmiə. Nəgkiarien e tukruə mor nəfrakisien kɪn ye nɪpig yame Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrɪsi-pən ye rao ye neai. Tukruə ɪriə kafan agelo əsanin minə, nap tukrarkurao iran; ⁸ kɪni In tukror narpɪnien kɪmi narmamə yamə mine kaseinein In, kɪni mhapəh nɪsəri-pənien nəgkiarien kape nəvsəoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə. ⁹ Kughen tukror narpɪnien kɪmi əriə ye nahasien kape rerin. Kɪni In tukrərə əswasig kɪn əriə kape rerin ye nɪmri Yesu Yermaru mine nɪkhakien ehuə kape nəsaninien ehuə kafan. ¹⁰ Nəgkiarien e tukror nəfrakisien kɪn ye nɪpig yame Yesu tukrɪrerig-pə min iran. In tukrɪvəh nɪni-vivi-yen tuk narɪmnar yame rɪmnor kɪmi nəməhuak minə kafan, rɪkiriə tukragien pik, kɪmiə mɪriə, meinai nakshatəta ye kapamawə nəgkiarien yame yakamhəni-pre tuk əmiə.

¹¹ Tuk narɪmnar minə e, ye nɪpig mɪfam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen tukrəvheikin-pən əmiə mɪmə nɪmraghien kapəriə in ratuaturək rəmhen kɪn yame In rɪmɪrpen əmiə tukun. Kɪni yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan mə nətəriɡien huvə yame naksorkeikei mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsi-pən ye nhatətəyen kapəriə, tukror kwənkwan. ¹² Kɪmasir yakarhəhuak məkneikin mə jakrhəwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narɪmnar yame ramor ye nɪmraghien kapəriə, kɪni In tukrɪvəhsi-haktə əmiə. Narɪmnar minə e tukruə ye nɪhuvəyen kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

2

Yermamə yame ramor təvhagə hah nīpig m-fam

¹ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakəgkiar ye nīpig yame Yesu Kristo Yermaru* kapətawə tukrirerig-pə min iran, kini Kughen tukroflugin ətawə min Yesu Kristo. ² Narmamə kamhani mhamə kimasir yimīrhini profesi kirik uə yimīrhirai nəkwəkwə kirik, mīrhimə Nīpig kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətarig-pikiēn kin nəgkiariēn a, mhapəh nisakur-akuriēn tukun. Neikuəyēn en. ³⁻⁴ Takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmīə kin nəgkiariēn kirik, meinai nīpig a tukripəh nitərhav-pəyēn meriaji nīpig yame narmamə tukhauə misor tikmīr minə kape Kughen misarowagin kimi əriə minə, kini Kughen tukror əpu yermamə e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nīpig Mīfam.'† Ye nīpig a narmamə tuksəhuak kimi kughen pisin pisin minə, mərig in tukror tikmīr kimi əriə, mivəhsi-haktə atuk in rapita kughen minə a. Mivən məkwətə ye Nīmə Ehuə kape Kughen, mamni mīmə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiariēn kupan. ⁵ ?Rhawor? ?Nimisərukin mə nīpig yimnamarə kitawə-m kimiə yimnhajoun əmiə kin narimnar minə e uə? ⁶ Kini nakwənharkun ta naha nhagin yame rətapig kin kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nīpig atuatuk kafan. ⁷ Nəsaninien mənīwən kape Təvhagə Hah Yame Rīmawor rīnameriwək-ərhav; mərig yermamə yame rətapig kin nəsaninien a, in tukror məknakin meriaji Kughen tukriwəhsi-ta in. ⁸ Məkneikin Yesu Yermaru tukrirerig-pə ye nikhakien kafan, mor əpu kwən e kamni kimə 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nīpig Mīfam,' məkneikin məgkiar əmə, mhəpni, moriah əgəp in. ⁹ Mərig 'Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nīpig Mīfam' tukruə mor wok ye nəsaninien kape Setan, kini in tukror nar apsiṣis eikuə minə tiksīn, mine nīmṣatien eikuə minə tiksīn, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmīriə ramivə, ¹⁰ mine nahasien pisin pisin minə fam yame kaseikuə ye narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əgkəp meinai khapəh nisorkelkeiyen nəfrakisien; mərig nəfrakisien e in e swatuk yame Kughen ravəh mīragh əriə iran. ¹¹ Khapəh nisorkelkeiyen nəfrakisien, Kughen tukror nərigien kapəriə rameno-eno pik, tukamhani nəfrakisien ye neikuəyēn. ¹² Mərig Kughen tukriwəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkelkeiyen nəfrakisien, misagian əmə tuk təvhagə has.

Nəməhuak minə tukaskeikei masərər timtim

¹³ Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmiə, nīpig mīfam yakarhəkeikei mīrhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nīrikakunien, Kughen rīmīrpen əmiə mə tukriwəh mīragh əmiə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmin Kafan yame ramərhū karin əmiə mə kafan minə, kini tukriwəh mīragh əmiə ye nhatətəyēn kapəmīə ye nəfrakisien. ¹⁴ Kughen rīmivəh nəvsaoyen huvə yame yimīrhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokrən kin əmiə, mivəh mīragh əmiə, mə kitawə tukhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nikhakien kafan.

¹⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərər tim tim kini mharaptərəkin tim tim nəgkiariēn yame yimīrhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiariēn yame rīmnamtərhav ye nhermasir, uə nəgkiariēn yame nīmnasvəheikin ye nəkwəkwə yame yimīrher-pre kin.

¹⁶ Kughen Rīmtawə rorkeikei ətawə, kini nihuvəyēn kafan ravəhsi-haktə rikitawə kape rerin, kini mor mə kitawə tuksərhū-pən tim tim nətarigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine Rīmtawə Kughen, iriu atuk ¹⁷ tukravəhsi-haktə rikimīə kini mīwor əmiə naksəsanin tuk norien norien huvə minə fam mine nīniyēn nəgkiariēn huvə minə fam.

3

Pol ramaiyoh mə narmamə tuksəhuak tukun

¹ Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiariēn ror infamien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiariēn kape Yesu Yermaru tukriwən aihuaa əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kin. ² Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukriwəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mīfam kashatəta ye Yesu Yermaru. ³ Mərig Yesu Yermaru, nīpig mīfam ramor kafan nəgkiariēn, kini In tukror əmiə naksəsanin, kini marha huvə tuk əmiə mə Setan tukripəh noriahayēn əmiə. ⁴ Kini taktəkun ai Yesu Yermaru rīmnhajoun əmasir mə kimīə nīmīsor naha nhagin yame yimīrhini ta, kini takasor əmə mamhavən. ⁵ Pəh Yermaru kapətawə tukrikir rikimīə ye swatuk kape norkeikeiyen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərer-tim-timien ye nīpig nahasien tukruə iran.

* 2:1: ʔmru footnote ye 1 Tes 5:2. † 2:3-4: Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwermīn kirik. Kamokrən kin in kimə 'tikmīr kape Kristo' ye 1 Jon 2:18.

Takhapəh nisarpahyen

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk piautawə yamə mine kasarpah, kini mhapəh nhakwasigien kin nhajounien yame nimmhavəh tuk əmasir. ⁷ Kimiə atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei misəri-pən norien yame yimərhor. Nipig yimnirharə kitawə-m kimiə, yimərhipəh nirharpahyen, ⁸ kini marhivəh nimri nəviginien tuk narmamə, mihhipəh nivəh-apnapig-ien. Mərig yimərhor pik wok, yenpig mine yeraan. Yimərhor wok marhivəh mane kape nəviginien mə jakrhipəh nirhorien narkutien kimi əmiə. ⁹ Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhayoh əmiə mə taksarha huvə tuk əmasir, mərig yimərhipəh nirhorien məknakin meinai kimasir yimərhorkeikei mə jakrhajoun əmiə ye norien yame ratuatuk mə taksəri-pən. ¹⁰ Kini nipig yimnirharə kitawə-m kimiə, yakarhərəhu-pən loa e mərhimə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəviginien.”

¹¹ Yakarhini məkneikin meinai yimərharig mə narmamə tiksın e kimiə miriə kasarpah, mhapəh nisorien wok kirik. Iriə yəgkiar pik minə, mhapəh nisor-wok-ien. ¹² Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini-pre marhuh riiki narmamə yamə mine kasor məknakin mə takasəkeikei masarə mar əmə misor wok tuk nivəhyen nəviginien nəriə. ¹³ Kini kimiə piak minə mine nowinik minə, takhapəh nisəpouyen tuk norien nar yame ratuatuk.

¹⁴ Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mine khapəh nisəri-pəniən kapəmasir nəgkiarrien ye nəkwəkwə e. Takhapəh nhauəyen kirikianə kimiə miriə, pəh misor əriə pəh kisauris tuk kapəriə narpahyen. ¹⁵ Mərig takhapəh nisəmien əriə mə iriə tikmir minə kapəmiə. Nikam. Iriə piaumiə minə, kini rhuvə mə takhasig əriə.

Nəgkiarrien infamien

¹⁶ Kini pəh Yermaru kape nəmərinuyen In pisin əmə tukrivəhsi-pre nəmərinuyen nipig mifam ye norien minə fam. Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmiə mifam.

¹⁷ Yo Pol, yakvəh pən mamrai nəgkiarrien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə tuk əmiə. Kini ye nəkwəkwə minə fam yakamrai məkneikin mə takharkun mə in e in nəgkiarrien kafak. In e in norien kape niraıyen kafak.

¹⁸ Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə mifam.

1 Timoti

Nəkwəkwə yame Pol rimirai məkupən kimi Timoti Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə kirik yame rimnarha apa taon a Listra. Nisini in kwənərəus kirik kape Isrel, kini rimni in yemə Gris kirik. Timoti, in fren kirik kape Pol, kini nipig mifam kiravən apa ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pik Timoti, ror məkneikin in rokrən kin mə tini atuatak.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnarig mə nəmhajoun eikuə tiksın ye niməhuak apa Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə tukrivən mhajoun atuatak mə narmamə minə a kaseikuə. Timoti rimauə rəmhen kin pasta kape niməhuak apa Efesas, nar apnapig mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə tukşəpəh nəviginiyen tiksın, mə tukasan əmə nəviginiyen yame ratuatak mə tukşən, kini mhapəh nisorien mared.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nətərigien tiksın kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə kafan nərigien, kini mimə tukrasitu ye niməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar ye norien huvə minə kape nəhuakien, mine narha-huvəyen nəməhuak minə. Kini mini-ərhav norien huvə yamə mine nəməhuə minə kape niməhuak mine nəməhuak minə tukşəri-pən. Kini nəgkiarien infamien yame Pol rimini kimi Timoti ramni mimə Timoti tukraməkeikei muə yemə huvə kirik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kini kafan norien tukraməkeikei matuatak huvə.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Timoti

¹ Timoti, yo Pol. Kughen yame rimivəh miragh ətawə, mine Yesu Kristo yame kitawə kasərəhu-pən nərigien kapətawə iran, iriu kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərəu rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

Pol rimə Timoti tukramətapig kin narmamə yamə mine kamhaukrekin nəgkiarien kape Kughen

³ Timoti, kwasig ikin yimətərhav Efesas, mivən apa Masedonia, mamarkut tuk ik mə takarə rəpomh kəskah eikin e. Kini yakamuh rikim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh nishajoun-min-ien nəgkiarien eikuə minə. ⁴ Nipig m-fam, iriə kisarkut pik tuk nhaniyen kwanage minə, mine nivusien ris kin nəgkiarien kupən kape kaha minə. Mərig takətəpig kin əriə, meinai nəgkiarien minə a kamhavi-pə əmə timət; mhapəh nisasituyen ye narmamə mə tukşor wok kape Kughen, in e mə narmamə tukshatətə iran. ⁵ Yakmə takətəpig kin nəmhajoun eikuə minə mə narmamə tukharkun huvə nəkirien norien minə, misarkut tuk norien yame rhuvə, mishatətə ye Kughen. Kwənkwai norien minə e, in e norkeikeiyen. ⁶ Mərig iriə tiksın kimisəpəh norien atuatak e, kini mhavən əmə tuk nəgkiarien ətawao. ⁷ Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape loa kape Kughen, mərig kiseinein niprai loa e yame kamhani-ərhav. Kiseinein pawk niprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mishajoun.

⁸ ?Mərig, loa kape Kughen rhuvə uə? Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa rəri-pən nərigien kape Kughen, rhuvə əmə. ⁹ Kini kharkun mə Kughen riphə nəərəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atuatak minə; mərig tuk narmamə yamə mine kasakapir loa, mine tuk yamə mine kasasik nəkwai namehua, mine tuk yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen masor nahasien, mine tuk yamə mine khapəh nisorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə mine khapəh nisəhuakien, mine tuk yamə mine kashopni nisinriə mine rimriə minə, mine tuk yamə mine kashopni narmamə apnapig minə, ¹⁰ mine tuk narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta, mərig kamhavən apnapig tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakir əriə minə, mine tuk nipiraovin kamhakir əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kin yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nipig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pisin pisin yame ramakapir nəgkiarien atuatak. ¹¹ Nəgkiarien atuatak minə e, kamhasi-pən ye

Nægkiarien Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mīkwai pən. Kini in mərəhu-pən Nægkiarien Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

Pol rikin ragien tuk nihuvəyen kape Kughen

¹² Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame rimivəhsi-pə nəsaninien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rimnəm mə yo yakamrəpətəkin huvə wok kafan, ror pən rərəhu-pən yo aikin. ¹³ In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yimnor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yimnamni has pawk In, mərig nərigien kape Kughen rəpəpəh tuk yo, meinai nipig yimnamor narimnar minə a, yimipəh hanə niniyen nəfrakisien ye Yesu, meinəin mə narimnar a yimnor kisahah. ¹⁴ Mərig nihuvəyen kape Yesu Yermaru rehuə rehuə pik tuk yo. Kini ramətəmrin rikik kin nhatətəyen minə norkeikeiyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

¹⁵ Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, “Yesu Kristo rimauə ye tokrei tanə tuk nivəh-miragh-ien narmamə has minə.” Kini yo yemə has əgkəp rapita narmamə minə tiksin. ¹⁶ Yo yemə has rapita narmamə minə tiksin, ror pən Kughen ripən yo mivəhsi-pə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nərigien rəpəpəh əfrakis. Pəh narmamə tiksin kisəm kini khakwasig kin ye swatuk kirikianə əmə, mə tukshatətə ye Yesu kini mhavəh nimraghien rerin. ¹⁷ !Səgnəgin Kughen! !Mhasiai In! Kughen In Yermaru. In ramarə kape rerin. Narmaruyen kafan, infamien rirkək. Kitawə khapəh nisəmien In, mərig In pisin əmə In Kughen. Kughen kirik min rirkək. Pəh khavəhsi-haktə In ye newk minə newk kape rerin. Amen.

¹⁸ Timoti, narik. Yakvəhsi-pre nəgkiarien e kimik rəmhen kin nəgkiarien yame profet minə kape niməhuak kimnhan-ta iram. Takaməri-pən nəgkiarien e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyen ye Kughen. ¹⁹ Rəpətəkin nhatətəyen kafam, kini mor norien yame nakirkun mə in ratuatuk ye nimri Kughen. Mərig narmamə tiksin kwəsəpəh narimnar minə, kini masoriah fam kapəriə nhatətəyen, rəmhen kin yermamə kirik yamə ramrəh rao, mirəhpikin nimas rəmətəih-əmətəih mahas. ²⁰ Iriə mir kiraru e Haemeneus minə Aleksanda. Mərig yo yakwərəhu-pən ta əriu ye kwermi Setan mə tukhajoun əriu mə tukripəh nirani-hahyen Kughen.

2

Norien kape nəhuakien

¹ Ror məkneikin mə nar kupən yame yakamarkut kimi əmiə mimə takasəkeikei misəhuak kimi Kughen tuk narmamə, kini misaiyoh In pəh rasitu irəriə, mivəhsi-pən narimnar yamə minə kasəkwəkwə kin. Masəkeikei mhani vi vi In tuk əriə m-fam: ² Tuk king minə minə nəməhuə minə, mə kitawə m-fam tuksarə ye nəmərinuyen kimi misarə mar, pəh kitawə tuksor nəkwai Kughen kini kapətawə nəriwəkien tukratuatuk. ³ Norien kape nəhuakien minə a, in rhuvə pik, matuatuk ye nimri Kughen e yame rimivəh-miragh ətawə. ⁴ Kughen a In rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam, morkeikei mə narmamə tukhani nəfrakisien ye Nægkiarien əfrakis kafan:

⁵ Meinai Kughen kirikianə əmə.

Mine yermamə kirikianə əmə ramərə, In swatuk tuk nivəhyen narmamə mhavən kasor kirikianə iriə Kughen; yermamə e Yesu Kristo.

⁶ Yesu e In e, ye nipig atuutuk, rimnoriah kafan nimraghien marpən nimraghien kin kape narmamə m-fam.

Kini in e ramhajoun mə Kughen rorkeikei mə tukrivəh miragh narmamə m-fam.

⁷ Ror pən Kughen rimipən yo mə yo aposol kirik, mə jakamni-ərhav Nægkiarien Huvə kape Kughen mamhajoun nhatətəyen əfrakis kin nəmə tanə pisin pisin minə. !Yakamni əfra, mipəh neikuəyen!

⁸ Yakorkeikei mə narman minə fam ikin minə, tuksəhuak kimi Kughen. Kini nipig kamhavəhsi-haktə kwermiriə, yakorkeikei mə kapəriə norien tukratuatuk əmə. Niehmaa tukrirkək minə nətəgohyen.

⁹ Kini yakorkeikei min mə nipiraovin tuksarkaoh kin neipən yame ratuatuk əmə, mhapəh nhaviyen nimri narman, mhapəh nhavəhsi-pənien neipən yame ror nausitien. Kini mhapəh nisor-ausitien nikwəneriə. Mhapəh nhavəhsi-pənien narimnar minə tuk niviyen nərigien kape narman. Yakamni narimnar minə rəmhen kin neipən yamə minə nimrin rhaktə, uə nar kirik kamor kin nar kirik nimrin rhaktə, rəmhen kin gol uə perel. ¹⁰ Mərig mə tuksarkaoh kin norien huvə minə. Norien a ratuatuk tuk nipiraovin yamə minə kamhani mə iriə nipianəhuak minə.

¹¹ Kini nīpig khajoun, nīpīraovin tukhapim, misētərig kin, rikiriə m-fam reiwaiyu.
¹² Yakamni-əhu nīpīraovin tuk nhajounien, mə tukhapəh nisehuəyen ye narman.
 Tukhapim əmə. ¹³ Meinai in apa kupən, Kughen rimmor Adam məkupən, kwasig ikin,
 ror Iv. ¹⁴ Kini pəh nien mə Adam e Setan rimukrao iran apa kupən; mərig Iv a in a Setan
 rimukrao iran, ruə wor təvhagə has. ¹⁵ Mərig pəh nīpīraovin tuksor atuatak wok kapəriə: In
 e neiməki kin kwajikovə, mine nīrapətəəkīn-tim-tim-ien nhatətəyen, mine norkeikeien,
 mine norien nar yame ratuatak. Iriə yamə mine kasor məknakin, Kughen tukrivəh mīragh
 əriə.

3

Norien atuatak kape namehuə minə kape nīməhuak

¹ Nəgkiarien kirik ramni mə, “Tukmə yermamə kirik rimə tukrivəh elda, rimmorkeikei
 nar huvə en.” Kini nəgkiarien e raməfrakis. ² Mərig elda, to kipəh nəm-pənien nar has
 kirik iran. In, kafan pīraovin kirikianə əmə. In yermamə kirik yame ramarha huvə tuk
 nīmraghien kafan nīpig m-fam. Mamor narimnar ye nīrkunien. Kamsiai in. Ramarha
 huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin. Mamhajoun huvə. ³ In, pəh nien mə
 yermamə kape napisien kin nīnimien mine nəmhookien, mərig in yermamə kape nərəhuyen
 əmə nəmānuyen. Mipəh norkeikei-pik-ien mane. ⁴ In ramarha huvə tuk kafan minə,
 mīrkun norien mə kafan kwajikovə minə tuksor nəkwān mhasiai in. ⁵ ? Mərig, tukmə
 reinein narha-huvəyen tuk kafan minə, mərig in tukrirkun narha-huvəyen tuk nīməhuak
 kape Kughen uə? Nikam. ⁶ Kini yermamə yame rimauə pə-pə əmə Kristin, to rīpəh nivəhyen
 elda; tamə, naramsit pik, Kughen tukror narpinien kīmin rəmhen kin yame rimmor ta ye
 Setan. ⁷ Kini elda, in yermamə kirik yame narmamə yamə mine kasarə iruə ye nəhuakien,
 kamhāni huvə in. Tukmə rīpəh norien məknə, mīrəhpīkin kwənməkuru kape Setan, kini
 nhagin tukrahas.

⁸ Ye norien kirikianə əmə, nīmraghien kape dikon minə tukraməkeikei matuatak, pəh
 narmamə tukhasiai əriə. Nəgkiarien kapəriə tukrīpəh norien kīraru. Kini tukhapəh
 nisapisien kin nīnimien. Mhapəh nisəptigien kin nautə, mhəpəh nisərpəkaoyen tuk
 nīwəhyen mane. ⁹ Iriə narmamə yamə mine kharkun mə norien has kirik rīrkək irəriə; kini
 mharaptəəkīn timtim nəgkiarien əfrakis minə kape Kughen yamə mine kitawə kamhāni
 nəfrakisien irəriə. ¹⁰ Tukaməkeikei kəkīr huvə nīmraghien kape dikon minə kəkupən, kini
 tukmə kipəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə, kini en, kīvəh-si haktə əriə.

¹¹ Ye norien kirikianə əmə, nīmraghien kape pīraovin kape dikon minə* tukraməkeikei
 matuatak. Tukhapəh nhānien nīkar jir. Iriə nīpīraovin yamə mine kasarə huvə tuk
 nīmraghien kapəriə nīpig m-fam. Masor narimnar ye nīrkunien. Iriə nīpīraovin yamə mine
 narmamə kamhāni nəfrakisien irəriə nīpig m-fam.

¹² Dikon, kafan pīraovin kirikianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan
 kwajikovə minə mine kafan minə.

¹³ Narmamə yamə mine kasor huvə wok e, nhagriə tukrivəhə tukun; kini mīshatətə ye
 Yesu Kristo misətəgah.

¹⁴ Timoti, yakamrai nəgkiarien minə e kīm ik, mīmə pəh nien mə tuktu, yakurə məm ik.
¹⁵ Mərig tukmə yakpəh nurə-aihuəə-yen, kini nəkwəkəwə e in tukrini narimnar m-fam yame
 kitawə, narmamə kape Kughen minə, tuksəri-pən. Kughen ramarə kape rerin, mīvəhsi-pə
 nəgkiarien əfrakis kīmi ətawə e kafan narmamə minə. Nīməhuak rəmhen kin səpag ye nīmə
 yame ramrəptəəkīn nəgkiarien kafan. ¹⁶ Nəfrakisien, nuknei nhatətəyen kapətawə, in nar
 ehə kirik. Taktəkun ai, Kughen rimmor əpu nhatətəyen kapətawə kīmi ətawə, mīmə:
 Kughen rimauə yermamə; kīmmān In,

Nanmin Rhakə rimmhajoun huvə mə In ratuatak.

Agelo minə kīmisəm In.

Narmamə ye tanimtanə kīmmhāni-ərhav In kīmi narmamə ikin pisin pisin minə.

Narmamə ye tanimtanə kīshatətə iran.

Nīkhakien rarkurəo iran, Kughen rīmīwəh In mhaktə ye neai.

4

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Nanmin Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nīpig Kwasig, narmamə tiksin tuksəpəh
 nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasig əmə kin nanmin has yamə mine kaseikuə irə
 jir, mine nəgkiarien kape yarmhə minə. ² Nəgkiarien minə e khasi-pən ye nəmarpəka

2:12: 1 Kor 14:34 **2:13:** Jen 2:7,21-22; 1 Kor 11:8-9 **2:14:** 2 Kor 11:3; Gal 3:1-6 **3:6:** Taet 1:6-9 **3:7:** 2
 Kor 8:21 * **3:11:** Tukmə ror Pol raməgkiar ye “dikones,” pīraovin yame ramehuə ye nīməhuak. **3:11:** Taet 2:3
3:16: Mak 16:19; Kol 1:23; 1 Jon 2:18

yamə mine kaseikuə iriə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kini kaseinein nəkirien mə nəgkiarien əfrakis hiə, kini nəgkiarien eikuə hiə. ³ Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkien, kini mhani-əhu əriə mə tukhapəh nisəniən nəviginien minə tiksin. Mərig Kughen rimmor nəviginien minə m-fam mə tukamən. Kini kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisəniən. Kasəhuak, kini mhani-vi vi Kughen tukun, kini misən. ⁴ Meinai narimnar yame Kughen rimmor, rhuə əmə. Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen. ⁵ Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mə iriə khahuvə, kini kitawə kasəhuak tukun. Kini taktəkun ai, nəviginien minə e khahuvə.

Norien kape yor atuatur kape Yesu

⁶ Narimnar yamə mine yakamhəjoun ik kin, takamhəjoun narmamə kin, ai, ik takuə ik yor atuatur kape Yesu Kristo. Kini ramhəjoun mə ik yermamə kirik yame nakan nəgkiarien əfrakis minə kape nhatətəyen mine nəgkiarien atuatur mamragh iran, kini nimraghien kafam rəri-pən fam nəgkiarien minə a. ⁷ Takpəh nətərigien kin kwanage eikuə minə. Nərigien kape Kughen rirkək irəriə. Mipəh nətərigien kin nəvsaoyen apnapig yamə mine nipran rirkək. Mərig, takwhai atuk kafam nimraghien mə takamor nəkwai Kughen. ⁸ Meinai niwhaiyen ik tuk nəukirien, rhuə əmə tuk nipram. Mərig norien nəkwai Kughen, rhuə mə tukrasitu ye narimnar fam ye nimraghien kape tokrei tanə, mine kape nimraghien rerin.

⁹ Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, ¹⁰ "Kwəsəəhu-pən nərigien kapətawə ye Kughen Miragh, yame rəvəh miragh narmamə m-fam." Mərig In rəvəh miragh əfrakis narmamə yamə mine kishatətə iran. Ror məknəkən mə kitawə kasarkut pik tuk niwhai-atuk-ien kapətawə nimraghien.

¹¹ Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhəjoun narmamə kin, mīmə tukasəkeikei misəri-pən. ¹² Ik tamaruə əmə kirik, mərig rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Mərig takəgkiar huə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatur, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak minə tuksəm nimraghien kafam mə rhuə, khakwasig kin ik. ¹³ Rikim tukriskai mə takaməkeikei maməvheikin Nəkwəkwə kape Kughen ye nimri nəməhuak minə, maməvhag kimi əriə, mamni-ərhav Nəgkiarien kape Kughen, mamvən meriəji jakurə məm ik. ¹⁴ Timoti, nipig elda minə kimnharəhu-pən kwermiriə ye kapəm kapə, kini mhani-ərhav nəgkiarien kirik kape Kughen ye nikarin kafam, Kughen rimiəvəsi-pre nirkunien kimik mə takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmri apnapig.

¹⁵ Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəmiən mə kafam nimraghien mine kafam wok ramaiyu huə. ¹⁶ Takamarha huə tuk nimraghien kafam, mine nəgkiarien yame ik nakamhəjoun narmamə kin. Mamarkut skai mə takor narimnar minə e, meinai tukmə nakor, kini takvəh miragh əmiə narmamə yamə mine kasətərig kin ik.

5

Nisiayen nəməhuak minə

¹ Takpəh nəgkiar-skaiyen kimi nəhuaru minə; mərig takəgkiar huə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi rimim atuatur. Maməgkiar kimi nitamaruə minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piəm minə atuatur. ² Maməgkiar kimi nipiəhuaru minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi nisimim atuatur. Kafam nəgkiarien mine norien minə kimi nipiraovin minə tiksin tukraməkeikei matuatur əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən kimi nowinim.

Nasituyen ye nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə

³ Nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə nasituyen rirkək, tukamarha huə tuk əriə. ⁴ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan aikin tini uə mikipni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak minə, in e tuksəkupən misarha huə tuk kapəriə minə. Kughen, rikin ragien mə tuksor tai nasituyen minə kimi nisinriə minə mine rimriə minə mine ririə minə. ⁵ Mərig nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə minə kharkək, iriə kasətigtə əmə ye Kughen. Yeran mine yenpig, masəhuak kimi Kughen mə In tukrasitu irəriə. ⁶ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə ramragh əmə tuk nərig-huvəyen ye nipran, Kughen riviəvəsi-pən ta narpinien kimin. ⁷ Takni-ərhav nəgkiarien minə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə. ⁸ Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huə tuk kapəriə minə, kini misəkupən misarha huə tuk kapəriə atuatur minə. Mərig tukmə kisəpəh, ramhəjoun mə kwənhaukrekin-pən nimətairiə kimi nhatətəyen kapətawə. Iriə misahas rapita nəmə khapəh nisəhuakien.

⁹ Tukmæ nakrai-pæn nhag piraovin yame kabhæ tan kin ye nækwækwæ kape nasituyen, mæ nimæhuak tukrasitu iran, kafan newk tukramækeikei mapita 60. Kini kafan yerman kirikianæ æmæ apa kupæn. ¹⁰ In piahwaru kirik yame kamsiai in tuk kafan norien huvæ, mine nasituyen yamæ mine in ramor, ræmhen kin yame in ramarha huvæ tuk kafan kwajikovæ minæ; kini nipig yepsipis minæ khauæ iman ikin, in ramor huvæ æriæ; kini nivæhsi-æhu atuk in masitu ye næmæhuak minæ* ; kini masitu ye yavæn has minæ; kini kafan nærgien riskai mæ tukror wok yamæ mine khahuvæ.

¹¹ Mærig takpæh nirai-pæn-ien nhag nipiraovin kabhæ tan kin yamæ mine khapæh nisæpihuaru-yen ye nækwækwæ a. Tamæ, kapæriæ nærgien ramskai tuk narman rapita nærgien kapæriæ tuk Yesu Kristo. Kini mhamæ tuksarkuræk min. ¹² Masækapir promes en yame kimnhani-ta, kini Kughen tukrivæhsi-pæn narpinien kimi æriæ.† ¹³ Kini takpæh nirai-pæn-ien nhagriæ meinai, nipig kirik, kisarpah, mhavæn, misarkurao yerkwænu minæ, mamhani æmæ nægkiarien has. Mamhani nikar jir, mamhani narimnar yame kapæriæ nar kirik rirkæk iran.

¹⁴ Mærig yakmæ rhuvæ mæ nipiraovin kabhæ tan kin yamæ mine khapæh nisæpihuaru-yen tuksarkuræk min. Mhapik kwajikovæ minæ. Misarha huvæ tuk kapæriæ minæ. Kasor mæknekin, mhapæh nhavæhsi-pænien kwænmhan kimi tikmir minæ tuk nhani-hasien ætwæ. ¹⁵ Mærig nipiraovin tiksins yamæ mine kinamhæ tan kin æriæ kwæspæh-ta Yesu Kristo mhakwasig æmæ kin Setan.

¹⁶ Nipianæhuak minæ tukasækeikei misarha huvæ kaha kapæriæ yamæ mine kabhæ tan kin æriæ, mhapæh nisæhu-pænien æriæ mæ nimæhuak tukrarha tuk æriæ. Mærig tukmæ piraovin yame kabhæ tan kin, tukmæ kafan nasituyen rirkæk, nimæhuak tukrarha huvæ tukun.

Nisiaiyen elda minæ

¹⁷ Nærokien mine nisaiyen yame kiwæhsi-pæn kimi elda yamæ mine kasarha huvæ tuk wok kape nimæhuak, tukreihua. Kini tukreihua pik tuk yamæ mine kashajoun mamhani-ærhav Nægkiarien kape Kughen. ¹⁸ Nærok kapæriæ tukreihua ræri-pæn Nækwækwæ kape Kughen yame ramni mæ, "Nipig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmæ rorkeikei mæ tukravigin, takpæh nini-æhuyen."‡ (Dut 25:4) Kini ramni min mæ, "Nipig yermamæ kirik ramor wok, tukamækeikei kærok in iran."§

¹⁹ Tukmæ yermamæ kirikianæ æmæ ramni mæ elda kirik rimnor nar kirik rapæh næmhenien, takpæh nætærgien kin. Mærig tukmæ yermamæ kiraru uæ kisisær kirhini, takætærig kin.*

²⁰ Kini tukmæ elda kirik ramor nar has kirik mamripin, kini takægkiar skai kimin ye nimri næmæhuak minæ, mæ narmamæ tuksæm, khagin kin norien nar has minæ. ²¹ Timoti, ye nimri Kughen, mine Yesu, mine agelo yamæ mine Kughen rimirpen-ta æriæ, yakamor kwirig kimik mæ takamækeikei mæri-pæn nægkiarien minæ e. Takpæh norien ror pisin pæn kimi yermamæ kirik, maræ, mor pisin-pæn min kimi yermamæ kirik. Mærig takamor ræmhen-æmhen æmæ kimi narmamæ m-fam.

²² Takpæh nhai-miren-ien tuk næræhu-pænien kwermim ye kapæn kapæ narmamæ tuk nivæhsi-haktæyen æriæ kamhavæh elda.

Mærig takamæmir isok tuk narmamæ yamæ mine kasor tævhagæ hah, tamæ, nakmir min. Mærig or æmæ nimraghien kafam ratuatum ye nipig m-fam.

²³ Mærig in ai nipig tiksins tipim ramæmhæ, rapæh næmhenien mæ takamnim æmæ nu. Mærig rhuvæ mæ takamnim kækæh waen pæh ramæsik-æhu næmhøyen.

²⁴ Narmamæ tiksins, kitawæ kharkun mæ iriæ kasor tævhagæ hah, kini mharkun mæ Kughen tukror narpinien kimi æriæ. Mærig tiksins, kapæriæ tævhagæ hah ramerkwaig ai taktækun, mærig tuk nipig kirik, tukpisæm kharkun. ²⁵ Ræmhen kin norien huvæ minæ. Tiksin, kitawæ kasæm mharkun. Mærig tiksins aikin yame kaserkwaig ai taktækun, mærig tuk nipig kirik, tukpisæm æriæ.

6

Nægkiarien ramvæn kimi slef minæ

¹ Næmæhuak yamæ mine iriæ slef minæ tukasækeikei mhasiai namæhuæ kapæriæ, tamæ narmamæ khani hah nhajounien kapætwæ mine nhag Kughen. ² Næfra. Slef minæ, mine

* **5:10:** Nægkiarien Gris ramni mæ, "Kini ramækwi-ta næmkimik ye nihu næmæhuak minæ." Ye norien e ramhajoun mæ in piraovin kirik yame rawæhsi-æhu atuk in; kini rikin ragien tuk nasituyen ye narmamæ. † **5:12:** Nipig kirai-pæn nhag piraovin kabhæ tan kin ye nækwækwæ e, in ramor promes kirik kimi Kughen mæ tukripæh min narkurækien. **5:13:** 2 Tes 3:11 **5:14:** 1 Kor 7:9 ‡ **5:18:** Dut 25:4 ramni mæ tukmæ nar miragh kirik kamni kimæ ox ramor wok kirik kafam, takpæh ninæshuyen in mæ tukripæh næviginiën. § **5:18:** Nægkiarien e ramæmir ye Luk 10:7. * **5:19:** Emru Dutronome 19:15, Mati 18:16 mine 2 Kor 13:1. **5:19:** 2 Kor 13:1 **5:20:** Efes 5:11 **6:1:** Efes 6:5

masta kapəriä yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriä minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriä minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkiria m-fam, meinai nəmə minə a iriä kasor wok atuə kin kapəriä, iriä nəməhuak minə; kasorkeikei əriä minə.

Nəgkiarrien eikuə minə, mine narimnar huvə minə

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig kin kimi narmamə. ³ Mərig narmamə tiksın kishajoun nəgkiarrien pisin kirik, mamhani neikuayen ye nəgkiarrien atuətuk kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei. ⁴ Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit, misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavəniən misəgkiar pik tuk nəgkiarrien yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiarrien yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriä minə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, miseikus kwhen kapəriä, mamhani hah nhagriä minə, misərig has əriä minə. ⁵ Kini nipig m-fam, iriä kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriä nərigien rahas, iriä kwəserwei ye nəgkiarrien əfrakis. Iriä kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kirik tuk niwəhyen mane mine nautə.

⁶ Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien əmə, nar apnapig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə, ⁷ meinai nipig kitawə kimisarha-pə ye tokrei tanə e, kini kimnhapəh nhawəhyen nar kirik mhaui. Kini nipig tukhaməh iran, tukhapəh nhavəh-min-ien nar kirik mharerig. ⁸ Mərig tukmə nəviginien netawə mine neipən kapətawə rəmhen, kitawə kisagien. ⁹ Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriä nautə tukreihuə, rimar əmə tuk əriä mə tukhamir. Rəmhen kin kwənməkuru yame rhotəəkən əriä ye nəkwai nimir kape nahasien. Ye natawəoyen kapəriä, kisorkeikei narimnar yame rahas tuk əriä. Kisorkeikei nar has ehua minə, nahasien rakətənim kin əriä tuksəmnim. ¹⁰ Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə. Kini narmamə tiksın, kisorkeikei pik nautə, mamhavan isok tuk nhatətəyen kapətawə, kini masor narimnar minə tiksın yame ramoriah rikiriä, kini misərig rahas kin.

Arer timtim

¹¹ Mərig, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai Kughen. Nhatətəyen kafam tukriskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim nipig m-fam. Muə ik yermamə kape nəmərinuyen kirik. ¹² Narmamə kamharəhu əriä minə tuk nar has minə. Mərig ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, miyəh nimraghien rerin iran. Kughen rimnokran kin ik mə takvəh nimraghien rerin nipig nimini-ərhav nhatətəyen kafam ye nimri narmamə. ¹³ Ye nimri Kughen, yame ravəhsi-pə nimraghien kimi narimnar m-fam, mine ye nimri Yesu Kristo yame rimini-ərhav nəgkiarrien əfrakis ye nimri Ponjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə: ¹⁴ Takamor nəkwai nəgkiarrien minə e, mipəh nipəhyen kirik, miyəh meriaji nipig Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kipəh nəm-pəniən nar has kirik iram. ¹⁵ Yesu tukriərig-pə min ye nipig yame Kughen rimirpen.

Kughen pisin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam. Kamni vi vi In. In pisin əmə in king kape king minə fam. In Yermaru kape yermaru minə fam.

¹⁶ In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein niyən-pakə-yen tukun.

Kipəh nəmien In. Keinein nəmien In.

Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukrarmaru ye nipig m-fam. Amen.

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriä nautə rehuə

¹⁷ Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriä nautə rehuə ye tokrei ptanə, minə tukhapəh nisausit-pik-ien tukun. Mhapəh nisərhəhu-pən-ien nərigien kapəriä ye nautə, meinai nipig kirik nautə ramrirkək. Mərig pəh kisərəhu-pən əmə nərigien kapəriä ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə narimnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragien. ¹⁸ Nautə kapəriä rehuə, mərig takəgkiar skai kimi əriä mə nasituyen kapəriä, mine norien huvə minə kapəriä tukreihuə min. Kini mə tuksəwhai; mhapəh nisəptigien kin. ¹⁹ Ye norien a, rəmhen kin yame iriä kasəwhai kəji narimnar huvə minə rehuə. Rəmhen kin kasor apnapəna huvə tuk nimraghien yame tukripiuə. Kipihavəh nimraghien yame in nimraghien əfrakis.

Nəgkiarrien infamien

²⁰ Timoti, takamarha huvə tuk narimnar yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk nəgkiarrien yamə mine nipran rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, mine yamə mine kamhani neikuayen ye Nəgkiarrien kape Kughen. Nəgkiarrien minə a khamə kamhawəh-sipə nirkunien. Mərig, nikam. Kaseikuə. ²¹ Mərig

narmamə tıksin kamhakwasig kin nəgkiarien eikuə minə a, kini mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

2 Timoti

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin, yame Pol rimirai kimi Timoti

Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e 2 Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Kini in morkeikei mə nəməhuak minə apa Efesas tuksəvhekin min.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nipig gavman kape Rom rimiraptərəkin Pol apa Rom, kipeh nivəhsi-pənien in ye kalabus; kivehshi-pən əmə in ye kafan nimə, kini mobael minə kimisarha tukun apaikin, masarə iriə min, mə in tukripəh napien. Kini ai, gavman rimnher-yerhav kin, in rəriwək əmə kape newk kiraru. Mərig nipig rimirai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rimivəhsi-pən min in ye kalabus. Kalabus a ikin rahas pik ikin. Mərig Ol Wok rəpəh nəvsaoyen kin narimnar minə a. Nipig nəkwəkwə a rimnor ta infamien, narimnar a ripior. Kalabus a in rəutən ikin, kini riskai tuk narmamə tuk nivəneni mivaag pən kin. Luk əmə iriu min. Mərig Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in meinai in kafan fren atuatur. Kini morkeikei mə Timoti tukripik nəkwəkwə minə kafan muə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rirkun mə pəh nien nəmə tuktu gavman tukrhopni in. Ror məkneikin in rimirai nəkwəkwə e tuk nəərəhu-pənien niməhuak ye kwermi nəmehua pisin minə tiksın rəmhen kin Timoti. Nipig əutan minə kamhauə tuk niməhuak, kini Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptərəkin Nəvsaoyen Huvə, kini mərer timtim ye nhatətəyen kafan, kini mipəh niginiən kin nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, mərer matuk tuk nərigien nəmhəyen ye nipran tukmə nahasien ruə.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Timoti

¹ Timoti. Yo Pol. Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kini mher-pə kin yo mə jakni-ərhav promes kafan kape nimraghien rerin ye Yesu Kristo. ² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti. Timoti, ik narik yame yakorkeikei pik. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinyen kimik.

Pol ravəhsi-haktə nətərigien kape Timoti

³ Nipig m-fam, yenpig mine yeraan, yakaməhuak tuk ik, kini mamni vi vi Kughen tuk ik. Kini yo, yakor wok kafan rəmhen kin yame ripik minə kimisor, kini yakirkun mə norien has kirik rirkək irak. ⁴ Rikik raməsik nehe nimrim, kini yakorkeikei pik mə jakəm min ik, pəh rikik tukragien. ⁵ Rikik raməsik nhatətəyen əfrakis kafam, rəmhen kin yame kafam kaha e Loes mine nisnim e Yunis kimirivəh. Kini yakirkun mə taktəkun ai, ik min nakavəh nhatətəyen a. ⁶ Kughen rimivəhsi-pre nirkunien kimik tuk norien wok kafan nipig yimnərəhu-pre kwermik iram. Kini, yakamuh rikim mə takher nap yerkim tuk norien wok a. ⁷ Meinai Kughen rimipəh norien rikitawə rigin, mərig rimnor rikitawə mə tukramətəgah, mamorkeikei, mamor norien yamə mine in rirkun mə kisatuatur.

⁸ Kini mərig ik, takpəh naurisien tuk nini-ərhavyen Yesu Yermaru, kini mipəh naurisien kin yo yame kivehshi-pən yo ye kalabus tuk nhagin. Yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarrien Huvə kape Kughen. Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəsaninien kimik, takaməkeikei mor rəmhen kin yame yo yakamor.

⁹ Kughen rimivəh miragh ətawə mokrən kin ətawə tuk nimraghien yame ratuatur, kini nar a, pəh nien mə nar kirik yame kitawə kasor.

Mərig In ramor ye kafan atuk nətərigien, mine nihuvəyen kafan.

Nipig rimipəh nor-hanəyen tokrei tanə,

mərig In rimirpen-ta Yesu Kristo mə tukrivəhsi-pə nihuvəyen a.

¹⁰ Mərig taktəkun ai, in rimnor əpu nihuvəyen a kimi ətawə ye nuəyen kape Yesu Kristo, yame rimivəh miragh ətawə.

In rimnor təkun nəmhəyen ye nəsaninien kafan, mivəhsi-pə Nəgkiarrien Huvə kape Kughen, yame ramhajoun ətawə kin nimraghien rerin.

¹¹ Kini Kughen rimirpen yo mə yo yəgkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mə jakni-ərhav Nəgkiarrien Huvə a. ¹² Ror pən, yakamərig pik nəmhəyen ye niprak tukun. Mərig yakpəh naurisien, meinai yakwirkun-ta mə Pa e yakamhatətə iran. Mirkun huvə mə

In rirkun narha-huvəyen tuk naha nhagin yame In rimnərəhu-pə ye kwermik mamvən meriaji Nipig Kwasig.*

¹³ Timoti, takətərig kin nhajounien atuatur kafak, mikwasig kin swatuk kirikianə əmə, mamraptərəkin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo. ¹⁴ Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə tukramasitu iram, mə takarha-huvə tuk nar huvə yame Kughen rimnərəhu-pre ye kwermim.

Pol ramni vi vi Onesiforas

¹⁵ Timoti, ik nakirkun mə yo minə tiksın apa kwənmhan a Tarki, iriə kwərə mir e Fugelas mine Hemogenes, iriə m-fam kwəsapitan kin yo.

¹⁶ Mərig pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan minə. Meinaı nipig ripsaah, rinamasitu irak mivəhsi-haktə nətərigien kafak. Kini mipəh naurisien mə kimivəhsi-pən yo ye kalabus. ¹⁷ Nəfra, nipig in rimaue Rom, mamarhakın yo, marhakın muə meriaji-pə məm yo. ¹⁸ Kini nakirkun min mə in rimnasitu pik ye narimnar ripsaah apa Efesas. !Pəh Yesu Yermaru tukrivəh-sipən norkeikeiyen kimin ye Nipig Kwasig!

2

Norien kape mobael huvə kape Yesu Kristo

¹ Timoti, narik, pəh Kughen tukror rikim rəsanin ye nihuvəyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo. ² Naknərig-ta nhajounien kafak yamə yakavəhsi-ərhav ye nimri narmamə khapsaah. Vəh nhajounien en, məərəhu-pən ye kwermi narmamə tiksın yamə mine narmamə kashatətə irəriə, mə iriə tukharkun nishajounien narmamə minə min tiksın kin. ³ Nipig nahasien ramuə tuk ətawə, takaməkeikei mərer tim tim rəmhen kin mobael huvə kirik kape Yesu Kristo. ⁴ Rəmhen kin mobael kirik to rapəh norien narimnar yame narmamə apnapig kasor, mərig in ramor əmə nkawə kapten kafan. ⁵ Rəmhen kin yermamə yame ramaiyu mə tukrapita mivəh nərok iran, tukraməkeikei məri-pən fam loa minə kape naiyuyen, tamə riphə nivəhyen nərok iran. ⁶ Ratuatuk əmə məkneikin, mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsimien, in tukrəkupən mivəh kwənkwan. ⁷ Rhuvə mə rikim tukraməsik nəgkiarien kafak, meinaı Yesu Yermaru tukrasitu iram tuk nirkunien niprai nəgkiarien minə e.

⁸ Rikim tukraməsik kwənərəus kirik kape King Deved, Yesu Kristo, In a Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini in e Nəgkiarien Huvə yame yakamni-ərhav. ⁹ Mərig kamor yo yakamərig nəmhyen tuk Nəgkiarien Huvə a, kamarkis-ətərikin yo kin jen rəmhen kin yemə has kirik. Mərig keinein narkis-ətərəkin-ien Nəgkiarien kape Kughen. ¹⁰ Ror məkneikin mə yakamərer tim tim ye nəmhyen minə fam tuk narmamə yamə minə Kughen rimirpen əriə, mə Yesu Kristo tukrivəh miragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nikhakien kafan kape rerin.

¹¹ Nəgkiarien e raməfrakis mə, Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nimhəyen kafan, kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹² Tukmə kasərer timtim, kini kitawə tuksarmaru kitawə min.

Tukmə kitawə khaukrekin-pən nimetaitawə kimin, kini In tukrukrekin-pən nimeitaan kimi ətawə.

¹³ Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarien kafan, mərig In tukraməkeikei mor, meinaı In to rapəh nakapirien kafan nəgkiarien.

Norien atuatur kape nhajounien Nəgkiarien kape Kughen

¹⁴ Takuh riki narmamə kin nəgkiarien minə e. Kini mamor kwirig kimi əriə ye nimri Kughen mə iriə tukhapəh nisotgohyen tuk nəgkiarien apnapig. Kisotgoh, riphə nasituyen ye yermamə kirik; mərig ramoriah əmə narmamə yamə mine kasətərig kin. ¹⁵ Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yermamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisien tuk kafan norien. Tukmə nipig Kughen rəm kafam wok, In rirkun neighanien kin, meinaı nakamhajoun atuatur nəgkiarien kape nəfraksien. ¹⁶ Apəh kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine nipirairiə rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, meinaı narmamə yamə mine kasəgkiar məkna, kamhavan isok pik tuk Kughen. ¹⁷ Kini nhajounien kapəriə rəmhen kin nimap pien kirik yame raməmhir, mamehuə pik. Kwərə mir kiraru irəriə: Haemeneus mine Faelitas. ¹⁸ Iriu kimiravən isok tuk nəfraksien, marəni

* **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukrekin-ien v. 12: "Mirkun huvə mə In rirkun narha-huvəyen naha nhagin yame yo yakamərəhu-pən ye kwermim mivan meriaji Nipig Kwasig." **1:14:** 1 Tim 6:20 **2:3:** 2 Tim 1:8 **2:5:** 2 Tim 4:8 **2:6:** 1 Kor 9:7 **2:8:** Rom 1:3; 1 Kor 15:4 **2:9:** Efes 3:1,13; Fil 1:12-14 **2:11:** 2 Kor 4:11 **2:12:** Mat 10:33 **2:13:** Rom 3:3-4; Taet 1:2 **2:14:** 1 Tim 6:4; Taet 3:9 **2:15:** 1 Tim 4:6 **2:16:** 1 Tim 4:7 **2:17:** 1 Tim 1:20

mīrēmā, “Kughen rīmnor ta narmamā kamhamragh min ye nīmhāyēn, kīni to rīpēh nor-mīn-ien irātawā tuk nīpīg kīrīk.” Kwērā mir ai kwōriah nhatātāyēn kape narmamā tīksin. ¹⁹ Mārīg nar apnapīg əmā, səpaag ye nīmā yame Kughen rīmnārīp ramərər tīm tīm. Kīni rīmīrai-pən nēgkiariēn kīrīk iran mīmā, “Kughen Yermaru rīrkun narmamā kafan mīnā,” (*Nam 16:5*) mīne, “Narmamā yamā mīne kamhani mhamā iriā narmamā kape Yermaru, tukasəkeiē misapēh noriēn has mīnā.”

²⁰ Ətərīg-ru. Ye nīmā kape yermamā yame kafan nautə rīpsaah, plet mīne besin pīsin pīsin mīnā khapsaah. Kamor tīksin kīn gol, tīksin kīn silva, tīksin kīn nai, tīksin kīn kapiēr. Kampīk tīksin, kamətū-pən nar huvə əmā iran. Kampīk tīksin, kamətū-pən nīrəsīg iran. ²¹ Rəmhen kīn narmamā. Tukmā kīhvi-ta nīrəsīg yerkiā, khauā misəmhen kīn plet uə besin yame kamətū-pən nar huvə iran. Kīsatuatuk, mharkun nīsorīēn wok ehūə kape Kughen. Masarēr matuk tuk noriēn nar huvə mīnā.

²² Aiyu mīvən isok tuk noriēn has yamā mīne kamhaurə yerki nītamaruə. Kīni mamərī-pən huvə swatuk kape noriēn yame ratuatuk, mīne nhatātāyēn, mīne norkeiēyēn, mīne nəmərīnuyēn. Əri-pən swatuk a kīmīā narmamā yamā mīne nakasaiyoh Yesu Yermaru kīn nasituyēn, yerkiā yame rhuvə. ²³ Ap mīvən isok tuk nēgkiariēn ətəwao yamā mīne nīprairiā rīrkək. Nēgkiariēn mīnə e kamhavi-pə əmā tīmət tuk notgohyēn. ²⁴ Mārīg yorwok kīrīk kape Yesu Yermaru tukrīpēh notgohyēn, mārīg tukraməkeiē mor huvə pən kīmī narmamā m-fam, kīni tukraməkeiē muə rəmhen kīn yermamā kape nhajouniēn, kafan nətərīgīēn tukrapomh. ²⁵ Kīni tukmā narmamā tīksin kamhani hah kafan nhajouniēn, in tukraməkeiē meiwaiyu, maməvhag kīmī əriā. Tukmā ror Kughen tukreighaan kīn əriā mē iriā tuksarar ye nərīgīēn kapəriā tuk təvhagə hah, mē iriā tukharkun nəfrakisiēn. ²⁶ Pəh iriā tukhauə mīn ye nətərīgīēn huvə, kīni misəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramrəptərəkīn əriā, kasor nəkwān.

3

Kwasīg ikin Yesu tukruə məkir narmamā, nahasiēn tukruə

¹ Kīni takaməkeiē mīrkun mīn narīmnar e: Nīpīg Kwasīg tukruə ipakə, nīpīg əutən mīnə tukhauə. ² Meinai, narmamā tukasərīg əmā əriā, mīsorkeiē pik mane. Misausit, mhavəhsi-haktə atuk əriā. Mamhani hah narmamā, mīsəsik nəkwai nīsinriā mīnə mīne rīmriā mīnə, mhapəh nhani-vivi-yen narmamā tuk nasituyēn, mhapəh nhasiayēn Kughen. ³ Norkeiēyēn kapəriā tukrīrkək. Tukhapəh nīsarū-kīniēn təvhagə hah yamā kamor irəriā. Tuksōriah nhag narmamā. Mhapəh nīsarha-huvəyēn tuk nīmraghiēn kapəriā. Rīkiriā tukragiēn tuk noriahyēn yermamā. Tuksəməkīn nar huvə mīnə. ⁴ Iriā kəut kəsūə mīnə. Tūksor narīmnar ye nətəwaoyēn. Mhavəhsihaktə atuk əriā. Mīsorkeiē narīmnar tuk nərīg-huvə-yen ye nīprairiā, mārīg tukhapəh nīsorkeiēyēn Kughen. ⁵ Tukhasīgəvin əmā nəhuakiēn, mhapəh nīseighaniēn mē Kughen tukrīvən yerkiā.

Yuvən isok tuk narmamā kasor məkna ⁶ meinai kamhavən yerkwānu mīnə, masor nar iko tuk nhavi-ta-yen nərīgīēn kape nīpīraovin yamā mīne kapəriā nərīgīēn rapəh nīskaiyēn. Təvhagə hah kape nīpīraovin mīnə a rəmhen kīn kajipə pām. Rīkiriā rīvən tuk noriēn hah, kīni ravi-əhu əriā. ⁷ Iriā kasətərīg kīn nhajouniēn pīsin pīsin, mārīg tukhapəh nhaniyēn nəfrakisiēn ye Nēgkiariēn Əfrakis kape Kughen tuk nīpīg kīrīk.

⁸ Apa kupən, kwērə mir a Janes mīne Jambres* kīmawəsik nēgkiariēn kape Moses, kīni ye noriēn kīrīkianə əmā mīn, narmamā mīnə tīksin kīsəsik nēgkiariēn əfrakis kape Kughen. Narmamā mīnə a, nərīgīēn kapəriā rīnahas. Nhatātāyēn kapəriā rapəh nəmheniēn. ⁹ Mārīg nhajouniēn eikuə kapəriā to rapəh nəreriēn ror tu, meinai tukpīəm əpu nətəwaoyēn kapəriā, rəmhen kīn kwērə mir a Janes mīne Jambres.

Mə Timoti tukrəri-pən noriēn kape Pol

¹⁰ Mārīg ik, Timoti, nakamərī-pən kafak nhajouniēn, mīne noriēn kape nīmraghiēn kafak, mīne naha nhagin yame yakmə jakor, mīne kafak nhatātāyēn, mīne nətərīgīēn apomh kafak, mīne kafak norkeiēyēn, mīne nərər-tīm-tīmīēn kafak. ¹¹ Ik nakwīrkun-ta nīpīg əutən yamā mīne kīmnhauə ye nīmraghiēn kafak, mīne noriēn has yamā mīne kīmnor irak. Nakīrkun noriēn əutan yamā mīne kīmnor irak apa Antiok mīne Ikoniam mīne Listra. Mārīg Yesu Yermaru rīmīrəhsi-ta yo ye narīmnar m-fam a. ¹² Mārīg, nəfrakisiēn: Tūkuh narmamā m-fam yamā mīne khamā tuksor kīrīkianə iriā Yesu Krīsto, masor nəkwai Kughen. ¹³ Kīni mārīg nəmə has mīnə, mīne narmamā kape neikuəyēn, iriā tuksor noriēn has, mhavən, masor yame rahas əgkəp. Tukameikuə irəriā, kamhavən maseikuə ye narmamā.

2:19: Nam 16:5; Aes 52:11; Jon 10:14; 1 Kor 8:3 2:22: 1 Tim 6:11 2:23: 1 Tim 4:7 3:1: 1 Tim 4:1 3:5:

Mat 7:15,21; Taet 1:16 * 3:8: Eks 7:11, 22, 9:11. 3:11: Wok 13:50; 14:5; 14:19 3:11: Sam 34:19 3:12: Mat 16:24; Jon 15:20; Wok 14:22

¹⁴ Mærig ik, Timoti, ik nakwîrkun huvə ta əmawə yamə mine yakshajoun ik. Ror pən takaməkeikei mæri-pən əmə narimnar yamə mine yakshajoun ik kin, yamə mine nakamni nəfrakisien irəriə. ¹⁵ Ye nəkəskəhyen kafam muə meriaji-pə taktəkun, nakwîrkun-ta Nəkwəkwə kape Kughen e yame rîrkun nivəhsi-preyen nîrkunien kimik mə takhatəta ye Yesu Kristo mə Kughen tukrivəh miragh ik. ¹⁶ Nəgkiarîen m-fam ye Nəkwəkwə kape Kughen kamhasi-pən ye nəkwai Kughen əmə, kini misasitu irətawə. Mishajoun ətawə, mamhani-ərhav norien has minə kapətawə, masərəhu atuaturəkəwə, kini mishajoun ətawə kin norien yamə mine kisatuaturək. ¹⁷ Kisasitu irətawə məkneikin: Kitawə narmamə kape Kughen minə, tukhavəh nasituyen minə fam a, kini mhaue narmamə yamə mine kharkun nisorien wok huvə minə m-fam.

4

¹ Timoti, jakvəhsi-pre nəgkiarîen keikei kirik kimik ye nimri Kughen mine Yesu Kristo yame tukruə məkir narmamə m-fam, irə yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhəhə-ta. Yesu e natukruə mamarmaru; ror pən, yakvəhsi-pre nəgkiarîen keikei e mimə: ² Ni-ərhav nəgkiarîen kape Kughen, kini arer matuk tuk nini-ərhavyen, nar apnapig mə rimar əmə uə rəutən. Ərəhu atuaturək norien kape narmamə, kini ni-ərhav norien has minə, kini mivəhsi-haktə nətərigien kape narmamə. Takamor wok minə e, kafam nətərigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuaturək mihuvə. ³ Takaməkeikei mor məkneikin meinai, nîpig yame ramuə, narmamə tukspəh nəgkiarîen atuaturək, misəri-pən əmə nərigien kapəriə, mamhavəh namhajoun pisin yamə mine kamhani-ərhav əmə nəgkiarîen yame narmamə rikiriə ragien tukun. ⁴ Tukhaukreikin-pən nimətirgiriə tuk nəgkiarîen əfrakis, mhavən misətərig kin kwanage eikuə minə.

⁵ Mærig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nîpig m-fam, nar apnapig mə narimnar pisin pisin minə kamhauə ye nimraghien kafam. Nîpig nahasien tukramuə tuk ik, takamərer tim tim. Kini yuvən, markurao, mamni-ərhav Nəgkiarîen Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame Kughen ravəhsi-pre kimik mə takor.

⁶ Mærig yo, pəh nien mə tuktu, yakmhə. Nimraghien kafak ruauə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-vi-vi-yen Kughen. ⁷ Yo, yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mamaiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwərtərkən nhatətəyen kafak. ⁸ Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhao-pən kimin rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermaru, In raməkir huvə narmamə, məkir nimraghien kafak, mə ratuaturək. Mor apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin əmə, mærig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei mamhawhin mə In tukruə min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksîn

⁹ Timoti, arkut skai mhai miren muə məm yo, ¹⁰ meinai kwən a Demas rorkeikei pik nimraghien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka. Kini kwən a Kresens ruavən ta apa Galesia*, kini Taetas ruavən ta apa Dalmesia. ¹¹ Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak. ¹² Mærig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efesas. ¹³ Tukmə nîpig nakamuə, takaməkeikei mirəh neipən a yame yimnərhə raməmîr apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mipəh nəru-kinien nəkwəkwə yamə mine kimmor kin tiki nani, mipik, muə.

¹⁴ Mærig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rimnor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermaru tukrivəh-sipən tai norien kafan. ¹⁵ Mærig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rimnaməsik pik nəgkiarîen kapətawə.

¹⁶ Kini nîpig kimisakupən misarip yo ye kot, yimni-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rîrkək tuk neghanien kin kafak nəgkiarîen. Mærig kafak narmamə minə kimisap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəriə). ¹⁷ Mærig nîpig a, Yesu Yermaru, In raməmîr kimru min, mivəhsi-pə nîrkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarîen Kafan, mə nəmə tanə pisin pisin minə tukşərig. Yemehuə kape kot ipakə əmə rima tukrivəhsi-pə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei minəh, mærig Yesu Yermaru rimivəh miragh yo.† ¹⁸ Kini In tukrivəhsi-ta yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukor irak. Mamrapərəkin huvə yo, mivəh yo mivən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

Nəgkiarîen infamien

3:16: Rom 15:4 **4:3:** 1 Tim 4:1 **4:6:** Fil 2:17 **4:7:** 1 Tim 6:12 * **4:10:** Tukmə ror Kresens rimavən apa Spen. **4:11:** Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14 **4:13:** Wok 20:6 **4:14:** Aes 59:18; Rom 2:6 † **4:17:** Pol rima, "Yesu rimivəhsi-ta yo ye nəkwai laeon."

¹⁹ Yakamni rhuvə tuk Akwila mīne piraovin kafan Prisila, mīne Onesiforas mīne kafan mīnə. ²⁰ Kwən a rimnaməmīr apa Korin. Nīpīg yimītərhav apa Maelitas, mīpəh Trofimas raməmīr, meinai in ramhə.

²¹ Timoti, arkut skai mhai mīren muə eikīn e kwasīg ikīn nīpīg kape nokieiyen. Yubulas mīne Pudens mīne Linus mīne Klodia, mīne nəməhuak mīnə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

²² Pəh Yesu Yermaru tukramarə kīmīru min. Pəh nīhuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmīə.

Taetas Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Taetas Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Taetas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatətə ye Kristo. Pol rimivi-pə in ramni nəfraksien ye Yesu. Kini Taetas rimnor wok ripsaah iriu Pol rəmhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

?Nar-yen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirərikakun niməhuak kirik aikin. Kimirərikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmīr mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien hah minə, rəmhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rorkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrhawor pən iran mine kimi narmamə yamə mine kharəh nisəri-pənien narigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarien tiksin kape nhatətəyən mine narivək-atuutuk-ien. Kini mimə Taetas tukratəpig huvə kin nəmhajoun eikuə minə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetas tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas

¹ Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətəyən kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarien əfraks, mhauə misor nəkwai Kughen. ² Kitawə kharkun nəfraksien a, kini mishatətə iran. Kini misərəhu-pən narigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimirəh nor-hanəyən nar kirik, mərig In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyən. ³ Kini ye nipig atuutuk kafan, nəgkiarien kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rimivəh miragh ətawə rimnərəhu-pə wok e ye kwermik, mivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə janki-ərhav Nəgkiarien Huvə kafan kimi narmamə.

⁴ Taetas, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyən kapərəu rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyən mine nəmərinyen kimik.

Norien yame Taetas rimnor apa Krit

⁵ Nipig yimatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmīr, mə takaməkeikei mor infamien ye wok yame ramswin hanə, mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwau minə fam ye tanə Krit, rəmhen kin yame yimīni-pre ta tuk ik. ⁶ Mərig elda, to kərəh nəm-pənien nar hah kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, mhapəh nisor-apnapigien nar, mhapəh nisəsikien nəkwai rimriə mine nisiriə, tamə kini hah əriə tukun. ⁷ Elda* to kərəh nəm-pənien nar hah kirik iran meinai Kughen rimnərəhu-pən wok ehə ye kwermīn. Pəh nien mə in yermamə yame kapən kapə riskai pik. To niemha rərəh nhai-aihuayen. Pəh nien mə in yermamə kape napisien kin ninimien mine nəmhokien mine neikuəyən tuk nivəhyen mane. ⁸ Mərig kafan nimraghien tukraməkeikei mor məkneikin: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin, məkkeikei mə tukramor norien yame rhuvə, mamor narimnar ye nirkunien. Norien kafan ratuutuk. Ramarha huvə tuk kafan nimraghien. ⁹ Tukraməkeikei mamraptərəkin tim tim Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame kimnhajoun in kin, pəh in tukrəvhag kimi narmamə kin nəgkiarien atuutuk, kini mapita narmamə yamə mine kamhani hah nhajounien kafan.

¹⁰ Vəh-si haktə elda tiksin meinai ikin aikin a, narmamə khapsaah kimishaktə mashorukun Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Masəgkiar pik, nipran rirkək, miseikuə, masəvi kimi narmamə. Iriə khapsaah kwənərəus kape nəmə Isrel.† ¹¹ Tukaməkeikei kətapig kin nəgkiarien kapəriə, meinai nhajounien kapəriə ramoriah narmamə tiksin kamhamir

1:2: Kol 1:27 1:4: Rom 1:7; 2 Kor 8:23; Gal 2:3 * 1:7: Uə pasta. 1:9: 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26 † 1:10: Uə, iriə khapsaah kape kwhen e kamni kimə "Sakomsaes" yame ramni mə tukaməkeikei kəsīg pən Kristin minə. 1:10: 1 Tim 4:7

iria kapëria narmamə minə. Nhajounien kapëria rapəh nəmhenien. Kashajoun məkna miseikua tuk niwəhyen mane. ¹² Rəmhen kin kwən Krit kirik kupən, in profet kirik kapëria, rimini mə, “Nəmə Krit, iria narmamə kape neikuəyen nipiğ m-fam. Kismhen kin kuri aparu minə. Kini iria kasarpah, nipiğ m-fam misorkeikei əmə mə tuksəvigin.” ¹³ Mərig nəgkiarinen kape profet e, in ror nəfrakisien kin. Kini ror məkneikin, mə takni-əhu nəməhuak minə mə tukhapəh nisətərigien kin nhajounien kapëria, pəh nhatətəyen kape nəməhuak minə tukriskai. ¹⁴ Ətapig kin əria mə tukhapəh nhavəhyen kwanage eikuə minə kape nəmə Isrel kupən, mhapəh min nhakwasigien kin narmamə yamə mine kwəsəta ta ye nəgkiarinen əfrakis. ¹⁵ Meinai, narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimir Kughen, nar rirkək yame tukror əria kasəmkimik. Mərig narmamə yamə mine kasəmkimik ye nimir Kughen, meinai iria khapəh nishatətəyen ye Yesu, kini norien kirik rirkək yame tukror əria kisatuatuk. Ror məkneikin mə nərigien kapëria ramvən əmə tuk nahasien, kaseinein nəkirien norien minə. ¹⁶ Iria kamhani mə kharkun Kughen, mərig norien kapëria ramhajoun mə kaseikua, kwənhaukreikin-pən nimetairia kimi Kughen. Iria nəpnaihyen kapëria rahas. Kasəsik nəkwai Kughen, kini mhapəh nisəmhenien mə to kisor nar huvə kirik.

2

Nəvhagien ramvən kimi nəməhuak minə

¹ Mərig ik, Taetas, takaməkeikei mhajoun narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nəgkiarinen atuatuk. ² Əvhag kimi nəwharu minə mə tuksarha huvə tuk nimirghien kapëria nipiğ m-fam, masor narimnar ye nirkunien. Nimirghien kapëria tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əria. Takəvhag kimi əria mə tukasəkeikei mishatəta ye Kughen, misorkeikei narmamə, misərer tim tim ye nipiğ mifam.

³ Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nipiəwharu minə mə ye narəyen kapëria tukhasiai Kughen. Mə tukhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mhapəh nisapisien kin ninimien. Mərig tukasəkeikei mishajoun narmamə kin nimirghien atuatuk.

⁴ Tuksarə huvə məkneikin, mharkun nhajounien nipiəraovin min tiksın kin swatuk yame iria tuksorkeikei kapëria narman mine kwəjikoə kapëria minə. ⁵ Nipiəhuaru tukshajoun min nipiəraovin tiksın mə tuksarha huvə tuk nimirghien kapëria, kini kapëria nimakuə kirikianə əmə. Mə tuksarha huvə tuk rukwanu kapëria, misor rhuvə pən tuk narmamə, mhasiai narman kapëria, tamə kini hah nəgkiarinen kape Kughen.

⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, takaməkeikei məvhag kimi nitamaruə mə tuksarha huvə tuk nimirghien kapëria. ⁷ Pəh tuksəm nimirghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. Nipiğ nakamhajoun, nimirghien kafam tukraməkeikei matuatuk, mor nəgkiarinen kafam ripam. ⁸ Ik takaməkeikei mini əmə nəgkiarinen əfrakis yame narmamə tukhapəh nisəmien nimeitam tuk nəgkiarinen kafam, mhani hah ik. Pəh tukror kafam tikmir minə kisauris, meinai khapəh nisəmien norien has kirik iram, kini mhapəh nhaniyen nar has kirik irətawə.

⁹ Əvhag kimi slef minə mə tuksor nəkwai kapëria namehuə minə, ye narimnar m-fam, mhasiai əria, mhapəh nhaniyen tai nəgkiarinen kape namehuə minə kapëria, ¹⁰ mhapəh nisəkrəhyen kimi əria. Mərig nipiğ mifam, tukasəkeikei masor nar yame ratuatuk ye nimir namasur kapëria, mə tukhani nəfrakisien ye kapëria wok. Ye norien yame tuksor narimnar fam, tukshajoun mə nəgkiarinen kape Kughen yame rimivəh miragh ətawə, in ratuatuk mihuvə.

¹¹ Hajoun narimnar mifam a, meinai Kughen rimnautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə mifam, məhitə ye swatuk yame tukrivəh miragh əria iran. ¹² Nihuvəyen a kape Kughen ramhajoun mə nipiğ kitawə kasarə ye tokrei tanə, tukasəkeikei misapəh nəripənen norien has minə mine narimnar has minə kape tokrei tanə yamə mine kashaktə yerkitawə. Masəkeikei misarha huvə tuk nimirghien kapətawə, misor nəkwai Kughen. Nimirghien kapətawə tukraməkeikei matuatuk. ¹³ Nimirghien kapətawə tukraməkeikei mor məkneikin, kitawə tukaseito kin nipiğ yame Yesu Kristo tukruə iran. Yesu e, In Kughen kapətawə yame rimivəh miragh ətawə. ¹⁴ Moriah kafan nimirghien marpin nimirghien kin kapətawə, mirəhsita ətawə tuk nahasien mifam. Məspir ətawə mə kitawə tukhauə kafan narmamə yamə mine kasorkeikei əmə nar yame rhuvə.

¹⁵ Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin. Ik nakvəh nehuəyen tuk nəvhagien mine norien kwirig kimi narmamə. Rahas mə narmamə tuksəm əhu ik.

3

Norien kapə nəməhuak minə

¹ Taetas, takəvhag kimi nəməhuak minə mə tukhasiai namehuə minə, mine gavman kapəriə. Masəkeikei masor nəkwairiə, kini masərer matuk ye nīpig mīfam tuk norien nar huvə minə. ² Mhapəh nisoriahyen nhag narmamə, mərig pəh misəŕəhu nəmərīnuyen, masor huvə pən kimi narmamə, mhavəh-si-əhu nərigien kapəriə, mhasiai narmamə m-fam.

³ Meinai in apa kupən, kitawə min kimisətəwao, miseinein nəfrakisien, mhapəh nisorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rīmnarmaru irətawə mor ətawə kisorkeikei nahasien, misorkeikei əmə narīmnar tuk nərig-huvə-yen ye nīpraitawə. Rikitawə rīmnəkrah kin nautə kape narmamə, kini kitawə misor hah pən kimi narmamə. Narmamə kimisəməkin ətawə, kini kitawə kisəməkin ətawə minə.

⁴ Mərig Kughen yame rīmivəh miragh ətawə,

nīhuvəyən mine norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.

⁵ Mərig pəh nien mə In rīmivəh miragh ətawə tuk norien atuutuk minə kapətawə. !Nīkam!

In rīmivəh miragh ətawə ye norkeikeiyen kafan.

Rīmnaikwas irətawə tuk norien has kapətawə, kisarha huvə min, Nanmin Rhakə rīmnaw kin rikitawə.

⁶ Yesu Kristo yame rīmivəh miragh ətawə,

In e swatuk kape Kughen ramətəmīn rikitawə kin Nanmin Rhakə ye rīkin agien.

⁷ In mor ətawə kisatuutuk ye nīmīn kin nīhuvəyən kafan mə kitawə tukhauə kafan kwajikovə minə,

kini mharkun huvə mə tukpihavəh nīmraghien rerīn.

⁸ Tuk nīpig m-fam, tukasəkeikei mishatətə ye narīmnar minə e yakamrai, meinai kasəfrakis. Kini yakorkeikei mə takhajoun narmamə kin, pəh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kughen, kapəriə nərigien tukramərer tīm tīm əmə tuk norien narīmnar yame rhuvə. Nəgkiarien a rhuvə, kini ramasitu huvə ye narmamə.

⁹ Apəh marer isok tuk nəgkiarien ətawə, mine nəgkiarien yame ravus ris, mine nətgohyen tuk nīprai nəgkiarien kape loa minə. Apəh əmə nəgkiarien minə a meinai khapəh nisasituyen ye yermamə kirik, kini kapəriə nīhuvəyən rīrkək. ¹⁰ Kini tukmə yermamə kirik ramor narmamə kasəwhai əriə minə, takvən məkīar skai kimin, mīni-əhu. Mərig tukmə ramor min, kini takvən mīni-əhu min. Mərig tukmə nakni-əhu mīkīraru, mərig in raməkeikei ye kafan norien, kini takərer isok tukun. ¹¹ Meinai nakīrkun huvə mə yermamə yame ror məknakin, kafan nətərigien rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan əmə norien ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

Nəgkiarien infamien

¹² Jakher-pre kin yermamə kirik, Atemas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nīpig tukruə, takaməkeikei mhai mīren marha-kin swatuk kirik takuə məm yo apa yerkwanu a Nīkopolis, meinai nīpig kape nokieiyen, yakmə jakvən aikin mamara. ¹³ Kini yermamə mīr kīraru, Apolos, mine loa e, nhagin e Sinas, kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, mərig ik takasitu irəriu ye narīmnar yame kawəkəkəwə kin. ¹⁴ Nəməhuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nərigien ramərer tīm tīm əmə tuk norien narīmnar yame rhuvə, mə iriə tukharkun nisasituyen ye narmamə tīksin yame kapəriə narīmnar rapəh nəmhenien. Rapəh nīhuvəyən mə iriə tuksarə apnapig əmə.

¹⁵ Taetas, narmamə yamə mine yakamarə kimawə mīriə, iriə kamhani vi vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəməhuak yamə mine kasorkeikei ətawə.

Pəh nīhuvəyən kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

3:1: Rom 13:1-7; 1 Pita 2:13-14 3:3: 1 Kor 6:9-11; Efes 2:1-2; 5:8 3:5: 2 Tim 1:9; Hib 10:22 3:6: Wok 2:17-18

3:9: 2 Tim 2:14,16 3:10: Mat 18:15-17 3:12: Efes 6:21-22; Kol 4:7-8 3:13: Wok 18:24; 1 Kor 3:5-6

3:14: Efes 4:28

Filimon

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Filimon

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Filimon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimməkrəh kin mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rirkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kin in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ruauə rəmhen kin piauni, meinai iriu kwis kirani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramrerig-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol rorkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kin piauni kirik.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon

¹ Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-ərhavyen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasir karhor wok kirikianə əmə kape Kughen. ² Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kin mobael minə kape kwhen kirikianə. Kini yakarani rhuə kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nimə.

³ Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen kimi əniə.

Norien huvə kape Filimon

⁴ Filimon. Nipig yakaməhuak, nipig fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen ⁵ meinai yakamərig nəvsaoyen kin nhatəyəyen kafam ye Yesu Yermaru, mine norkeikeiyen kafam tuk nəməhuak minə. ⁶ Yakamaiyoh Kughen mə kimia narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo. ⁷ Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyen ramor nəməhuak minə kasərig rhuə. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nərigien, rikik ragien.

Pol ramarkut kimi Filimon mə tukripəh nivəhsi-pəniyen narpiniyen kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min

⁸ Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to yakpəh narkutien kimik. Yakaməm norkeikeiyen kafam ⁹ mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nikarin kape norkeikeiyen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Kristo, ¹⁰ yakamaiyoh ik ye nikarin kape slef kafam, nhagin e Onesimas*. Kwən en rimauə rəmhen kin narik nipig yimnamarə ye kalabus. ¹¹ Apa kupən, in rimipəh nor-huvəyen wok kafam, mərig taktəkun ai, in rimauə mirkun nor-huvəyen wok kapərao.

¹² Kini taktəkun ai, yakamher-pre kin kwən e, yame yakorkeikei pik in. ¹³ Yakmə jakor in ramarə əmə kimru min, pəh tukrivəh tamhekim, mamasitu irak ye nipig yakamarə ye kalabus tuk niniyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen. ¹⁴ Mərig, to yakpəh norien nar kirik məkupən kik tukmə nakpəh neighanien kin.

¹⁵ Yakeinein, tukmə ror Onesimas rimməp ta iram tuk nipig kwəkwə e mə takvəh min in rirerig-pre min nakawarə apomh. ¹⁶ Mərig pəh nien mə in tukror əmə slef kafam, nikam. Mərig taktəkun ai, in slef, mərig ruauə kwən kirik rhuə pik rapita slef kirik, in ruauə piaurao yame kworkeikei pik in. Yakorkeikei in, mərig ik nakorkeikei pik in rapita, meinai in kafam slef, kini ye nhag Yesu Yermaru, piam.

1:2: Kol 4:17; **2 Tim 2:3** **1:7:** 2 Kor 7:4 * **1:10:** Nhag e Onesimas, nipran rimə, "Yermamə yame rirkun huvə norien wok." **1:10:** 1 Kor 4:15; Kol 4:9 **1:16:** 1 Tim 6:2

¹⁷ Filimon, yakaməm mə kīrau kīrauə kīrikianə, kīni ror məkneikīn, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rurə, takamor əmə ramhuvə pən kīmin rəmhen kīn yame nakamor huvə-pə kīmi yo. ¹⁸ Mərig tukmə rīmnor nar kīrik rahah iram, uə rīmivəh kafam kīrik nar kīrik mīpəh nərokien, takərahū-pən raməmīr ye kaon kafak. ¹⁹ Kīni ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkwə e kīn kwermīk, pəh yo jakpīərok ik. ?Mərig nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kīnien mə yo yīmnasitu iram kīni nīmivəh kafam nīmraghien rerin. Rapəh nəmhenien mə takuh rīkik mə jakərok ik tuk nar kīrik. ²⁰ Piak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kīn ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rīkik tukramərig rhuvə ye Yesu Kristo. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kīmik meinai yakīrkun mə takor nəkwak, kīni takamor tukrapita naha nhagin yame yakamaiyoh kīn.

²² Kīni nar kīrik mīn, takamor apnəpenə ye kwənmhan kīrik kafak, meinai yakamərahū-pən kafak nətərigien ye Kughen mə in tukror swatuk kīmi yo jakrerig-pre mīn tuk əmiə rəmhen kīn yame kīmiə nīmīsəhuak tukun.

Nəgkīarien infamien

²³ Kwən e Epafra, kīmivəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nīni-ərhavyen nhag Yesu Kristo, kīni in ramni-pre rhuvə tuk ik. ²⁴ Kīni Mak, mīne Aristakas, mīne Demas, mīne Luk, yamə mīne kīmawə yaksor wok kīrikianə, iriə mīn kamhani-pre rhuvə tuk ik.

²⁵ Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

Hibrus

Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmә Isrel

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Hibrus

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in ripəh niniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimipəh nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksin yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmә Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uә Apolos kimirirai nəkwəkwə e, meinai iriu kirarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehuә ye niməhuak. Narmamə tiksin, rikiriә raməsik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rikitawə ripəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rimnərehu-pən nhagin. Mərig nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmә Isrel yamə mine kishatəta ye Yesu Kristo, mərig iriә tiksin kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pənien Loa kape Moses. Tukmə ror iriә khapəh nharkun-huvəyən niprai Nəvsaoyen Huvə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmә Isrel tiksin kimisoriah nəmә Isrel yamə mine kashatəta ye Yesu Kristo, misor rikiriә rəpou. Rhuvə mə iriә tukharkun mə nhatətayen kapəriә in nəfraksien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rimaә tukrher-pə kin.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nipig a, narmamə tiksin ye niməhuak, rikiriә rəsik mə norien kape nəri-pənien Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpirig rapita norien kape nhatətayen ye Yesu Kristo. Mərig narimnar ye Ol Testamen in nuhpikinien əmə kape norien yame Yesu rimnor. Rəmhen kin temple in ramor nuhpikinien ye Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpikinien ye napisien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi ətawə ye rao ye neai; kini norien kape niviyen nitə in ramor nuhpikinien ye nitaw Yesu Kristo yame rimnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo In yerpirig rapita narimnar fam, rapita profet minə, mine agelo minə, mine Moses, mine Eron, mine pris minə kupan. Nhatətayen ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita nəripənien Loa kape Moses. Ror məkneikin meinai narimnar fam ye Ol Testamen rimaus mor nəfraksien kin ye Yesu Kristo. Kini nimhəyən kafan in rəmhen tuk nirisinien norien has kape narmamə.

Kristo rimnor əpu Kughen kimi ətawə

¹ Apa kupan, Kughen rimivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi profet minə ye nipig pisin pisin minə, mine swatuk pisin pisin minə, kimnhani-pən tuk riptawə minə. ² Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nipig Kwasig, kini Kughen raməgkiar atuatuk əmə kimi ətawə kin Tini. Tini a Kughen rimirpen in mə tukror neiai mine tokrei tanə, mirpen In mə tukmə ror infamien, narimnar fam, rəmir tukun. ³ Tini e In nikhakien kape nihuvəyən mine nəsaninien kape Kughen. In rhai atuatuk rimni ye narimnar fam. In mampik ətərəkin narimnar fam ye nəsaninien kape nəgkiarien kafan. Nipig In rimamha tuk nəspir-tayen norien has kapətawə, In rimavan ye rao ye neai məkwəta-pən ye nikar Kughen Yermaru matuk.

Ji Kughen e In yerpirig rapita agelo minə

⁴ Kughen rimivəh-si haktə Tini e, kini In yerpirig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen rivəhsi-pən kimin in yerpirig rapita nhag agelo minə fam. ⁵ Kughen ripəh nini-pənien tuk agelo kirik kafan mīmә, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauә rimim atuatuk.”

(Sam 2:7)

Mərig in rimnəgkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen ripəh nini-pənien tuk agelo kirik mīmә,

“Yo rimim atuatuk,

kini ik nakuauә narik.”

(Sam 2:7)

Mərig In raməgkiar məknakin kimi Yesu. ⁶ Meinai nipig Kughen rimnher-pən kin Nimrin Nupan kafan ruә ye tokrei tanə, kini In mamni mīmә,

“Pəh agelo m-fam kafan tuksəgnəgin In.”

(Dut 32:43)

⁷ Nipig Kughen raməgkiar ye nikarin kape agelo minə mamni mīmә,

“Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin nīmətag yame ramavən ikin minə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.”

(Sam 104:4)

⁸ Mərig In raməgkiar kimi Tini mīmə,

“Kughen, kafam narmaruyen tukraməmīr rerin, infamien rikək.

Nakamehūə ye narmamə ye norien yame ratuatuk.

⁹ Ik nakorkeikei əmə natuatukien

maməməkīn norien iko iko minə.

Ror pən, Yo e, kafam atuatur Kughen,

Yo yakaməshu kupan ik, kini ik yerpīrig rapita ik minə tiksīn.”

(Sam 45:6-7)

¹⁰ Kini Kughen ramni-pən min tukun mīmə,

“Yermaru. Ye nīrikakunien, Ik nīmnor tanīmtanə,

Kini Ik nīmnor narīmnar fam yamə mine kasəmīr-pən ye neai kin kwermim.

¹¹ Narīmnar fam minə e tukharkək,

kisəmhen kin neipən yame tukrəmətīt,

mərig Ik takamarə kape rerin.

¹² Takarakikin narīmnar fam ye tokrei tanə mine ye neai rəmhen kin yame yermamə ramarakikin neipən mətīt.

Takukreikin narīmnar fam rəmhen kin yame yermamə raməviruə kin neipən.

Mərig Ik nakpəh nəviruəkinien,

Kini Ik nakamarə kape rerin.”

(Sam 102:25-27)

¹³ Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen rīmīni-pən nəgkiarīen tukun e mīmə,

“Ik əkwətə-pə ye kwermīk matuk,

Meriaji nīpig jakor ik takehūə ye tikmīr kafam minə.”

(Sam 110:1)

¹⁴ Mərig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmin yamə mine Kughen ramher-pə kin mə tuksarha huvə tuk narmamə yamə mine In ravəh mīragh əriə.

2

Narpinien aikin kape narmamə yamə mine kasor təvhagə has

¹ Yesu In yerpīrig pik, ror pən, rhuvə mə kitawə tuksətərig huvə kin naha nhagin yame kwəsərig ta, tamə kitawə kisəpəh nəgkiarīen minə a mhavən isok. ² Nəgkiarīen yame agelo minə kīmhani-ərav-pən tuk rīptawə minə, in nəfrakisīen, kini narmamə tukhavəh narpinien tuk nəsikien Loa mine nəpəhyen narīmnar yame Loa ramni. ³ Ror pən, tukmə kitawə kasor nar apnapig əmə ye nəgkiarīen huvə yame ramni swatuk yame Kughen ravəh mīragh ətawə iran, to khapəh nisaptayen kin narpinien. Nivəh-mīraghien e, Yesu Yermaru rīmənəkupan mīni-ərhav, kini narmamə minə tiksīn kīmīsərig, mishajoun ətawə kin, mə in nəfrakisīen. ⁴ Kini Kughen ramrīpīn nəgkiarīen a mamor nīmətīen minə, mine nar apsipis minə, mine norien pīsīn pīsīn yamə mine kasor narmamə kisəm kisakur, mivəh-si-pən nəsanīnien kimi naha yermamə yame rorkeikei ye Nanmin Kafan tuk norien wok, mamhajoun mə nəgkiarīen a in nəfrakisīen.

Yesu rīmauə mivəh-si-əhu In rəmhen kin yermamə apnapig əmə

⁵ Pa rīmə agelo minə tuksarmaru ye tanə vi yame tukrīpiuə, yame yakamni e taktakun,* ⁶ meinai ye Nəkwəkəwə kape Kughen yermamə kīrik rīmīni-pən tuk Kughen mīmə,

“Narmamə iriə nar apnapig əmə,

mərig Ik, nakipəh nərukīnien əriə, rikim raməsik əriə,

kini Ik nakamarha huvə tuk narmamə mīfam.†

⁷ Nīmivəhsi-əhu ji yermamə, agelo minə yerpīrig rapita, mərig kape nīpig kwakwə əmə.

Mivəhsi-pə narmaruyen mine nehuəyən mine nisīaiyən kīmīn.

⁸ Kini Ik mivəh-si-pən nehuəyən kīmīn mə tukrarmaru ye narīmnar fam.” (Sam 8:4-6)

Nəgkiarīen e yame ramni mə tukrarmaru ye narīmnar fam, nīpran e mə nar kīrik rikək yame in rīpəh narmaruyen iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmīen mə ramarmaru ye narīmnar fam, ⁹ mərig nar kīrikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rīmivəhsi-əhu In, agelo minə yerpīrig rapita, kape nīpig kwakwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rīvəh-si-pən narmaruyen mine nehuəyən mine nisīaiyən kimi Yesu” meinai In rīmivəh nəmhəyən mīmħə tuk ətawə. Əwəh, ye nihuvəyən kape Kughen, Yesu rīmamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.

2:1: Rom 11:22 2:2: Wok 7:53 2:3: Hib 10:28-29; 12:25 2:4: Mak 16:20 * 2:5: Nəmə Isrel rikiriə rīmīsīk mə agelo minə kasarmaru ai taktakun ye tanīmtanə. Əmrū Dut 32:8. † 2:6: Gris ramni mə “Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə.” 2:8: Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5 2:9: Fil 2:8-9

¹⁰ Kughen rimmnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə. Kini rhuvə əgkap mə In rimmnor Yesu, yame rimmnəkupan mhotei swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə, mamarig nəmhəyən ye nimhəyən, mə tukruə yemə atuatur kape nipik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh nimraghien rerin.

¹¹ Yesu e yame ramərəhu karin narmamə mə iriə nəmə atuatur kape Kughen, mine narmamə yame In ramərəhu karin əriə, iriə min, rimirə kirikianə. Ror pən, In ripəh naurisien tuk nokrənien kin əriə mə piauni minə mine nowini minə. ¹² Mamni-pən tuk Kughen mima,

“Yo jakni-ərhav-pən nhagim tuk piak minə mine nowinik minə.

Jakəni nipei mivəhsi-haktə Ik ye nimri mirh.”

(Sam 22:22)

¹³ Mamni min mima,

“Jakni nəfraksien iram.”

(Aes 8:17)

Kini mamni min mima,

“Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimirəhsi-pə əriə kimi Yo.”

(Aes 8:18)

¹⁴ Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - nipirairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə, nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nimhəyən. Kini nimhəyən kafan rimmnoriah Setan yame in raməhuə ye kwənmhan kape nimhəyən. ¹⁵ Narmamə kamhagin kin nimhəyən, kini niginiən kapəriə ramarkis ətərəkin əriə ye nipig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginiən. Mərig Yesu In rimmamə mə tukririsin əriə. ¹⁶ Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimaə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig,

“In rimaə mə tukrasitu irətawə e kwənarəus kape Ebrahim.”

(Aes 41:8-9)

¹⁷ Yesu tukrəkeikei muə nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narimnar fam, mə In rirkun nuəyən hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mimmə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehəuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgəyən iran. ¹⁸ Meinai In min, In rimirəhpikin nipig əutən ye nipig yame Setan rimirəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, nipig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.

3

Yesu In yerpig rapita Moses

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kughen rimmnokrən kwis kin ətawə-m kimia mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimia tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatətəyən kapətawə. ² Kughen rimirəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimmnor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimmnor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

“In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.”

(Nam 12:7)

³ Iriu kwis kimiwor nəkwai Kughen, mərig ratuatur mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nimə rapita nimə yame ravhirəkin. ⁴ Kini nimə minə fam, narmamə kamhavirəkin. Mərig Kughen rimmərəhu-pə narimnar m-fam. ⁵ Moses in yorwok kirik ye nəkwai nimə kape Kughen, yame ramor nəkwan, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyən kape Moses in ramor nuhpikinien kin narimnar yame Kughen tukripihajoun kwasig. ⁶ Kristo, In min rimmnor nəkwai Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyən tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə tukşərər timtim tuk nar yame kitawə kwəsərəhu-pən nəterigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfraksien mə kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.

Taksarip tim tim amia minə ye nhatətəyən kapəmia

⁷ Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni mima, “Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien,

⁸ mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik,

rəmhen kin ripmia minə kimsor məknakin kupan, misəsik nəkwai Kughen nipig kimnharap əsigəvin Kughen ye tipəvsik.

⁹ Kughen ramni mæ,

‘Kin aikin a, ripmiæ minæ kimisækeikei kimi Yo mhamæ tuksæm-ru kafak nasaninien,
nar apnapig iriæ kimisæm nîmtætien yamæ mine yimnor ¹⁰ mivæh newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi æriæ, mamni mîmæ,

“Rikiriræ ramvæn isok tuk Yo nîpig m-fam,
misæpæh swatuk kafak.”

¹¹ Niemhaa rimnhai Yo, yimivæh kwæsu mîmæ,

“Iriæ e to khapæh nhavænien a ikin yame jakvæhsi-pæn kimi narmamæ mæ tukhavæn
misapis ikin.” ’ ’ * (Sam 95:7-11)

¹² Piak minæ mine nowinik minæ, takasærig æmiæ tuk nar e. Sor mæ rikimiæ tukripæh nahasien mor æmiæ nakamir ye kapæmiæ nhatætøyen mhaukreikin-pæn æmiæ tuk Kughen yame Ramragh. ¹³ Mærig nîpig m-fam, tukmæ nakhavæh kwænmhaan tukun, takasækeikei mhavæhsi-haktæ nærigien kapæmiæ minæ pæh tævhagæ has tukripæh neikuæyen iræmiæ, mamor kapæmiæ kapæ riskai, mamor min nakhapæh nisærigien nægkiarien kape Kughen. ¹⁴ Meinai tukmæ kitawæ kisærer tim tim miseriaji-pæn infamien, mishatætæ ye Kughen ræmhen æmæ kin yame nîpig kimishatætæ pæ pæ æmæ iran, in e ramhajoun-pæn mæ kitawæ kisor wok kwis kitawæ Kristo. ¹⁵ Ræmhen kin yame kwæni ta kimæ,

“Taktakoun æmæ, takasækeikei misætærig kin kafan nægkiarien,

mhapæh nisorien kapæmiæ kapæ riskai pik

ræmhen kin ripmiæ minæ kimisor, mhavæhsi-pæn nîmetairiæ kimi Yo.” † (Sam 95:7-8)

¹⁶ ? Kini ni-pa mine kimisærig pawk nægkiarien kape Kughen mhapæh nisorien? Iriæ e Moses rimikir ærhav æriæ apa Ijip. ¹⁷ ? Ni-pa minæ e kimisor Kughen niemhaa rhai mivæh newk foti? Iriæ e næmæ kimisor norien has, kini mhamæ mhamhæ apap ye tipævsik. ¹⁸ ? Kini ni-pa minæ e Kughen rimnægkiar iræriæ, mivæh kwæsu mæ iriæ to khapæh nhavænien ikin Kughen ravæhsi-pæn napisien kimi narmamæ ikin? In rimnægkiar ye narmamæ yamæ mine kimisæsik nækwæn. ¹⁹ Kini kitawæ kisæm mhamæ iriæ kimiseinein nivænien ikin kamapis ikin meinai kimnhapæh nishatætøyen iran.

4

Ikin kavæh nimraghien tuk Kughen ikin

¹ Mærig kitawæ e, Kughen rimirpen mæ kitawæ tukharkun nhavænien ikin kavæh nimraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, ramæmir hanæ, mamæhitæ tuk ætawæ. Ror pæn, pæh kitawæ tukasærig ætawæ, kini mhagin, tamæ kitawæ kirik ripæh nivæhyen nimraghien a.

² Meinai kitawæ kwæærig ta Nævsæoyen Huvæ mæ Kughen rimnor apnæpeinæ ye ikin kirik tuk nimraghien kapætawæ, ræmhen kin yame kaha kapætawæ minæ kwæærig ta. * Mærig nægkiarien a ripæh nasituyen iræriæ meinai iriæ kimisærig æmæ, mhapæh nishatætøyen iran. ³ Meinai kitawæ yamæ mine kishatætæ iran mharkun nhavænien imæ, ikin kavæh nimraghien tuk Kughen ikin. Mærig ye nikarin kape narmamæ yamæ mine khapæh nishatætøyen iran, Kughen ramni mîmæ,

“Niemha rimnhai Yo, yimivæh kwæsu mîmæ,

‘Iriæ e to khapæh nhavænien a ikin jakvæhsi-pæn napisien kimi narmamæ ikin.’ ” (Sam 95:7-11)

Kughen rimnor tokrei tanæ, ai minor apnæpeinæ pawk ta ye kwænmhaan kavæh nimraghien tukun ikin, mærig rimini-æhu kaha tu minæ mæ tukhapæh nhavænien aikin. ⁴ Kitawæ kharkun mæ rimnor apnæpeinæ ta ye kwænmhan kape napisien, meinai Nækwækwæ kape Kughen ramægkiar ye Sabat mîmæ,

“Kughen rimnor ta narimnar ai, kini ye nîpig yame ror seven kin, In rapis mîpæh norien narimnar.” (Jen 2:2)

⁵ Mærig Nækwækwæ kape Kughen ramni min nægkiarien pisin kirik mîmæ,

“Iriæ e to khapæh nhavænien a ikin yame jakvæhsi-pæn kimi narmamæ mæ tukhavæn misapis ikin.” (Sam 95:11)

⁶ Ror pæn, ikin kavæh nimraghien tuk Kughen ikin a, in ramæmir hanæ mæ narmamæ tukhavæn ikin. Mærig narmamæ kupan tiksinn yamæ mine kimisærig Nævsæoyen Huvæ, kimisæpkærhav ye kwænmhaan kavæh nimraghien ikin, meinai kimisæsik nækwai Kughen.

* **3:11:** Ol Sam 95 ramævsao kin kaha tu yamæ mine Moses rimikir-yerhav æriæ apa Ijip. Kimnisaræ ye tipæusik, mhamæ ta mæ Kughen rimnæpæh æriæ, misarar, mhani hah Kughen. Kini Kughen rimivæh-si-pæn narpinien kimi æriæ tukun, mîmæ iriæ to khapæh nhavænien misara apa tanæ huvæ yame In rimirpen ta mæ kape næmæ Isrel. Nakæm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13. † **3:15:** Ramævsao min kin kaha tu yamæ mine Moses rimikir-yerhav æriæ apa Ijip. **3:16:** Nam 14:1-35 **3:17:** Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13 * **4:2:** In ikin e, ramævsao kin kaha minæ iriæ Moses kimiseriwæk apa ye tipæusik.

⁷ Kini ror tu kwənmopin, Kughen rimnəruhu-pən nipig kirik min tuk nivəniən ikin kavəh nimraghien tukun ikin. Nipig ai, in e taktakun. Kughen rimini ta ye nəkwəkwə kape King Deved nəgkiarien e yamə yakwərai ta mimə, “Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien, mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik.”

(Sam 95:7-8)

⁸ Rikimio tukrəsik-ru kwan e Josua kupan. To Josua ripivəhsi-pən napisien kimi əria ye nipig in rimikir əria mhavən Kenan, Kughen to ripipəh nini-pən-minien mə tukrəruhu nipig kirik kape nivəniən ikin kavəh nimraghien tukun ikin.[†] ⁹ Kini ror məkneikin, In rimini nipig pisin kirik min, nipig a raməmīr hanə tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mhavəh nimraghien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnapis ye kafan wok minə kupan, ye Sabat. ¹⁰ Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrivəh nimraghien e, in tukrapis ye kafan wok rəmhen kin yame Kughen rimnapis ye kafan wok kupan.

¹¹ Tuk nar ai, kitawə tuksarkut pik mhamə tukhavən imə mhavəh nimraghien e. Ripəh nihuvəyən mə kitawə kirik tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mine kimisasik nəkwai Kughen mamhamir. ¹² Meinai nəgkiarien kape Kughen, in ramragh mamor wok. In rəmhen kin nao yame resə ye nikarin mir. In rirkun nəripriayen mor əpu nətərigien minə mine rikin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprai nikəri jir mamor əpu ikin rirpin ikin mine nuun. In rirkun nəkirien nətərigien minə mine riki yermamə minə. ¹³ Kughen raməm narimnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kimnərai kwəskwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narimnar yamə mine kimisor kimi Kughen.

Yesu In rimauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar apnapig mə In Kughen, mərig rimauə ye tokrei tanə

¹⁴ Ror pən, pəh kitawə tukharəpərəkin tim tim nhatəyəyən kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin hae pris yame In rhuvə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai. ¹⁵ Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə khpəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame kamharap əsigəvin ətawə ye nimraghien kapətawə kwənharap əsigəvin ta In ye kafan nimraghien. Mərig nar kirikianə əmə e, In rimipəh norien təvhagə has. ¹⁶ Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətgah tuk nivəniən ipakə tuk jea kape King e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyən kimi ətawə. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini nivəhsi-pə nihuvəyən kimi ətawə yerkin agien, ye nipig əutən minə.

5

¹ Kitawə kharkun mə nipig m-fam Kughen ramripen yermamə kirik ye narmamə nivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nivəniən tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kin narimnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə. ² Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rimar əmə tuk narmamə, nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratuatuk, misapta kin swatuk. In ramor rimar tuk əria meinai in min ripəh nəmhenien, ³ mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.

⁴ Kini kwən kirik to ripəh nivəhsi-haktə-atukien in mə in hae pris. Nikam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rimnokrən kin Eron kupan mə in pris kirik. ⁵ Ror pən, Kristo rimipəh nivəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Mərig Kughen rimirpen In, kini mini-pən tukun mimə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuatuk.”

(Sam 2:7)

⁶ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimni min mimə,

“Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan,

Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin.”

(Sam 110:4)

⁷ Ye nimraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rimnaməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nimrin rimnaiyu kini mamaiyoh kin nasituyen kimi Kughen yame rirkun nivəh-miraghien In ye nimhəyən. Kini ramsiai Kughen, marar mamor nəkwan. Tuk nar ai, Kughen rimnərig In. ⁸ Nar apnapig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rimnərig nəmhəyən. Nəmhəyən yame In rimnərig rimnhajoun in kin norien nəkwai Kughen, ⁹ kini rimauə yemə atuatuk, kini mor swatuk kape nivəh-miraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwan.

[†] **4:8:** Stori e raməmīr ye Dut 31:7; Jos 22:4. **4:10:** Jen 2:2; Hib 4:4 **4:12:** 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 **4:12:** Aes 55:11; Jer 23:29 **4:12:** Efes 6:17 **4:12:** 1 Kor 4:5 **4:13:** Rev 2:23 **4:14:** Hib 7:25 **4:16:** Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hib 9:5 **5:1:** Hib 2:17; 7:27; 8:3; 9:9 **5:2:** Hib 2:17-18 **5:3:** Hib 4:15; 7:28 **5:3:** Lev 9:7; 16:6-15; Hib 7:27; 9:7 **5:7:** Luk 22:42 **5:7:** Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 **5:8:** Fil 2:6-8

Mampik huvə əriə kape rerin. ¹⁰ Kini Kughen rimivəhsi-pən nhag e kimin mimə In hae pris rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.

Takhapəh nhamirien

¹¹ Kimawə yakhavəh nəgkiarinen rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhopraiyeen nəgkiarinen m-fam tuk əmiə, meinai kimiə naksarpah pik tuk nərigien nar kirik mharkun. ¹² Kimiə nimishatətə tu pik, kini rhuvə mə kimiə takpihauə ta nəmhajoun minə kape nəgkiarinen kape Kughen. Mərig nikam, kimiə naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kamhajoun min əmiə, ririkakun min ye nuknei nəgkiarinen minə kape Kughen. Nəfrakisien e, kimiə nakwəsehuə ta mə taksən nəviginien skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəmahyen. ¹³ Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajikovə əmtəmtə minə - khapəh nhavəs-huvəyen nirkunien tuk swatuk yame ratuatuk. ¹⁴ Mərig nəviginien skai ne narmamə yamə mine kapəriə nirkunien ruəmruə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame rhuvə in əmə in əmə.

6

¹ Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misarkut pəh rikitawə rimruə; pəh khapəh nharerig-pənien tuk nuknei nhajounien kape Nəgkiarinen Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavirəkin-əməyen nuknei nimə nipig m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyen mə narmamə tukasəkeikei misəpəh swatuk yame ramkir-pən əriə ye nimhəyen, mamhani nəfrakisien ye Kughen. ² Kini pəh khapəh nishajounien nar kirikianə əmə rəmhen kin baptaes, uə norien kape nəəhu-pənien kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nipig yame narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, uə nipig yame Kughen tukrivəhsi-pən narpinien rerin kimi narmamə. ³ Nikam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶ Mərig narmamə tiksin kwənhauə ta ye nikhakien, mwəsən əsigəvin ta nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, minhavəh ta Nanmin kape Kughen yerkirikə mine nihuvəyen ye Nəgkiarinen kape Kughen, mwəsəm ta nəsaninien kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə, məkneikin, mhamir misəpəh. Kini swatuk ririkak tuk əriə tuk nararien ye nərigien kapəriə tuk nirerig-pəyen tuk Kughen. Meinai iriə kwəsəri-pən swatuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsik-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, misarh iakei iran ye nimri mirh.

⁷ Nimoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nipig m-fam, mamor nəviginien ramor kwənkwan, nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə mine kasəsim aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən nihuvəyen iran. ⁸ Mərig nimoptanə yame nar huvə kiririkə iran, mamor əmə kapir-iapir mine manvhirik has minə, nimoptanə a rirəpəh nihuvəyen tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nipig Kwasiq, tukriyaan əru.

⁹ Eh, kimiə yame yaksorkeikei pik əmiə. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmiə, mərig yakharkun huva mə kimiə nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huva mə kimiə nakamhavəh narimnar minə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə meinai In rimivəh miragh əmiə. ¹⁰ Kughen tukriyəh nəruginien wok yamə mine nimnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nipig m-fam. Kini In tukriyəh norien nar apnapig ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nimisor kimin, masor ai taktakun, nipig naksasitu ye kafan narmamə minə. ¹¹ Yaksorkeikei mə kimiə m-fam takharpin ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavən infamien rikək, mə takhavəh nar yame naksəəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimiə taksarpah, mərig yaksorkeikei mə takhavəh norien kape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen kini masor nətərigien kapəriə rapomh. Masor məknakin, taktakun ai, iriə kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə kapəriə.

Promes yame Kughen ramni ramamir rerin

¹³ Nipig Kughen rimini-pən promises tuk Ebrahim, nhag kirik min rikək yame tukrivəh kwəsəu iran, meinai nhagin Kughen In yerpigir pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh atuk əmə kwəsəu ye nhagin mimə,

¹⁴ “Yo jakvəhsi-pre kafak nihuvəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.”

(*Jen 22:17*) ¹⁵ Meinai Ebrahim,

kafan nətərigien rapomh, in rimivəh minə meriaji nipig rimivəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimin.

¹⁶ Nipig yermama ravəh kwəsu ye nhag yemehua kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgkiarjen ripam. Kini narmama tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəgkiarjen. To khapəh nisotgoh-minien tukun. ¹⁷ Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsu ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmama yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətərigien tukripəh nukreikienien tuk nipig kirik. ¹⁸ Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukrivəhsi-hakta nətərigien kapətawə, yamə mine kimisiayu ətgin In. Kini pəh kitawə tukharaptərakin tim tim norien a yame Kughen rimivəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tukstəigtə ye promes minə kafan. Nipig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsu tukun, to ripəh min nukreikienien tuk nipig kirik, meinai,

“Kughen to ripəh neikuəyen nipig kirik.”

(*Nam 23:19*)

¹⁹ Kitawə kwəsəruhu-pən tim tim kapətawə nətərigien mə tukhavəh narimnar minə a, ror məkneikin mə in rəmhen kin angka kirik yame ravi tim tim kapətawə nimirghien, mə nar kirik tukripəh nəsuə-əsuəyen kin mivi ta ətawə. Rəmhen əmə mə angka e raməmir hanə apa Ikin Ramərhakə Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipən raməker əswasig ikin. ²⁰ Ikin a, Yesu rimavən atuə kin kapətawə ikin, mə tukrəhita ye swatuk kapətawə. In ruauə ta rəmhen kin hae pris, rəmhen əmə kin pris e Melkisedek kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

7

Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmarinuyen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen

¹ Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpirig pik.* Kupan, Ebrahim rimavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mirerig muə. Melkisedek in rimavən məm Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamiyoh Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim. ² Kini Ebrahim rimivəhsi-ta taet ye kafan narimnar mivəh-si-pən kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nipran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik min e, kamokrən kin kimə, King kape Salem, nipran e ramni mimə, “King kape nəmarinuyen.” ³ Nəkwəkwə kape Kughen ripəh nəvsaoyen kin rimni mine nisini mine kwənərəus kafan. Kini mipəh niniyen nipig yame rimnarha iran, mine nipig yame rimamhə iran. Rəmhen əmə kin yame in rimipəh nimhəyen, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kin Ji Kughen yame in pris kape rerin.

⁴ Rikim tukramuh-ru Melkisedek in yemehua kirik. Nar apnapig mə riptawə e Ebrahim in yemehua, mərig in ramsiai pik Melkisedek mivəh-si-pən kafan nar huvə minə kimin rəmhen kin taet. ⁵ Kitawə kharkun mə ye newk minə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapariə taet kimi kwənərəus kape Livae, iriə e pris minə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapig mə pris minə, iriə min kwənərəus minə kape Ebrahim, mərig nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet kimi əriə. ⁶ Mərig Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kirik kape Livae. Mərig in ravəh taet minə kape Ebrahim. Kini in mivəh-si-pən nihuvəyen kimi Ebrahim e yame Kughen rimirpen. ⁷ Ratuatuk əgkəp mə yermama əmə yame in yerpirig tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi yermama yame in ye tanə. Melkisedek ravəh-si-pən nihuvəyen kimi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpirig, kini Ebrahim in ye tanə. ⁸ Kini pris yamə mine kamhavəh taet, iriə narmama əmə yamə mine tukpihamhə. Mərig Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kimə in ramragh rerin. ⁹ Livae mine kafan kwənərəus, iriə e kamhavəh taet kape nəmə Isrel, mərig kirkun niniyen mə nipig ripriə Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kafan min kwənərəus, iriə min kimhavəh-si-pən taet a iriə min, ¹⁰ meinai ye nipig Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kini ai Livae risi-pən ye kwənərəus kape ripni Ebrahim.

Kristo in rəmhen kin Melkisedek

¹¹ Nar apnapig Loa kape Moses ramni mə pris minə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, mərig pris minə a kiseinein norien mə narmama kisatuatuk ye nimri Kughen. Ror pən, pris min kirik tukraməkeikei muə, yame pəh nien mə in kwənərəus kape Eron mine Livae, mərig in pris rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹² Tukmə nipig kimə tukukreikin norien kape nirpenien pris, tukaməkeikei kukreikin min loa. ¹³ Tukaməkeikei kor məknaikin meinai kitawə kasəgiar ye Yermaru kapətawə yame risi-pən ye kwənərəus yame ripəh norien wok kape pris yamə mine khavaan əru nar miragh minə ye tebol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁴ Kitawə kwənharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in rimasi-pən ye kwənərəus kape Juda, kini nipig Loa kape Moses raməgiar kin wok kape pris minə, pa rima raməgiar

6:16: Eks 22:11

6:17: Rom 4:16

6:17: Nam 23:19; Taet 1:2

6:19: Fil 3:12

6:19: Lev 16:2; Hib 9:2,3,7

6:20: Hib 4:14

6:20: Hib 2:17

6:20: Hib 5:16

* 7:1: Stori kape Melkisedek raməmir ye Jen 14:17-20.

7:3: Sam 110:4

7:4: Jen 14:20

7:6: Jen 14:19,20

7:8: Hib 5:6

7:11: Hib 7:18,19; 8:7

7:14: Jen

49:10; Mat 1:3; 2:6; Rev 5:5

ye kwənərəus kape Juda. ¹⁵ Mərig rhuvə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kirik ruauə ta, yame in rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹⁶ In rımauə pris, mərig pəh nien mə Loa ramni mə kwənərəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris ye nar kirik yame rəsanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape nımraghien kafan yame infamien rikək. ¹⁷ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Ik takamor wok kape pris kape rerin.

Ik pris kirik rəmhen kin Melkisedek kupan.”

(Sam 110:4)

¹⁸ Kimməpəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in rıpəh nasıtuyen ye nar kirik. ¹⁹ Meinai loa a reinein norien yermamə kirik mə in ratuatuk ye nımri Kughen. Kini taktakun ai, norien pisin min kirik yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekin, mə kitawə tukserəhu-pən kapətawə nətərigien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk nivəniyen ipakə tuk Kughen.

²⁰ Kughen rımırpen mə Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini mivəh kwəsu mə kafan nəgkiariyen tukriyam. Mərig nıpig rımırpen pris minə tiksin, in rıpəh nivəhyen kwəsu. ²¹ Mərig Kughen rımivəh əmə kwəsu nıpig In rımırpen Yesu mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Yermaru ravəh kwəsu kirik,

kini to kıpəh nukreikiyen nərigien kafan. Kini mımə,

‘Ik takamor wok kape pris kape rerin.’ ”

(Sam 110:4)

²² Nəgkiariyen e ramhəjoum pən mə promes yame Kughen rımmor irətawə, yame Yesu rımmor ruə mor nəfrakisien kin, in rhuvə pik mapita promes akwas yame Kughen rımıni.

²³ Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirikianə tukramor wok mor wok mırimhə. Kirik ravəh tamhekin, mor wok mamvən, mımhə. Iriə khapəh nisorien wok kape rerin.

²⁴ Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape rerin, meinai In ramarə rerin. ²⁵ Ror pən, In rırkun nivəh-mıraghien ətawə yamə mine kamharpin kitawə min mhamə tukhavəh tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen.

²⁶ Ror pən, In ruauə hae pris yame In rəmhen tuk nasıtuyen irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In rıpəh norien norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor norien hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisarə apa ye rao ye neai. ²⁷ In ror pisin ye hae pris minə tiksin. Nıpig m-fam, iriə tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk kimisor, kwasig ikin, kipihavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə minə tiksin. Mərig nıpig Yesu rımneighan kin mə tukor sakrefaes ye kafan nımraghien, mikirikianə əmə, in rəmhen məkwəkwə. ²⁸ Loa in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig kwəsu kape Kughen, yame rımikwasig kin loa, in mivəhsi-haktə Tini e yame rhuvə məmhen tuk norien wok e kape rerin.

8

Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə mine kimisor wok kape hae pris kupan

¹ Nuknei nəgkiariyen yame yakamhani in e: Kapətawə kirik aikin hae pris yame ror məkna. In rınəkwətə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai. ² In mamor wok apa Ikin ramərhakə Ikin ye rao ye neai. In e Nimə Tapolen əfrah yame Kughen rımıvi, pəh nien mə yame yermamə rımıvi.

³ Kimivəhsi-haktə fam hae pris minə kupan kimə tukhavəhsi-pən narımmar kimi Kughen mhavi nitə. Ye swatuk kirikianə əmə min, kapətawə e hae pris, In min tukraməkeikei mivəhsi-pən sakrefaes kimi Kughen. ⁴ Nıpig rımmamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loa ramripen kwənərəus pisin kirik mə iriə pris minə, kini iriə kasor wok kape pris. ⁵ Nimə Tapolen yamə mine pris minə kasor wok ikin ye tokrei tanə in nammi nar yame ramsıgovin nimə apa ye rao ye neai. Ror pən, nıpig Kughen rımıni-pən tuk Moses mə tukrıvi Nimə Tapolen, in rımmor kwırig kimin mımə,

“Takaməkeikei maməm huvə mə takor narımmar minə e ratuatuk məmhen ye kafak mak yame yımmor mamhəjoum ik kin apa faktə ye tukwas.”

(Eks 25:40)

⁶ Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rıvəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan minə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvə mapita promes akwas minə. Meinai promes vi e, in ramərer haktə ye nəgkiariyen yamə mine khahuvə pik.

7:16: Jon 1:4; 5:26; Hib 7:25 **7:18:** Rom 8:3; Gal 3:21; Hib 9:9; 10:1 **7:19:** Rom 3:20 **7:19:** Hib 4:16; 10:22;

Jem 4:8 **7:22:** Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24 **7:25:** Rom 8:34; 1 Jon 2:1 **7:26:** Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1 **7:27:**

Lev 9:8; 16:6, **7:27:** Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3 **7:27:** Efes 5:2 **7:27:** Rom 6:10; Hib 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita

3:18 **7:28:** Hib 5:1-2 **7:28:** Hib 1:2 **7:28:** Hib 2:10 **8:1:** Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12;

12:2 **8:2:** Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6 **8:2:** Hib 9:11, 24 **8:3:** Hib 9:14 **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23

8:6: Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24

⁷ Meinai to kipipəh nəm-pəniēn nar has kirik ye promes akwas, to promes vi ripipəh nivəhyēn tamhekīn. ⁸ Mərig Kughen rīmnəm nahasiēn kape narmamə kini minī mīmə, “Nīpig aikin tukripiuə,
yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine kwənərəus kape Juda.
⁹ Promes e tukror pišin ye promes akwas yame Yo yimnor kimi ripriə minə kupan, ye nīpig e yame Yo yimivəh kwermiriə mikir-yerhav əriə khatarhav apa Ijip.
Yo jakor promes vi, meinai iriə kimnhapəh nharaptərəkinien promes yame yimnor kimi əriə kupan, kini ror pən yimukreikin-pən nimeitak kimi əriə.
¹⁰ Kini Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mīmə, ye nīpig yame tukripiuə,
Yo jakor promes vi kirik kimi kwənərəus kape Isrel.
Jakovəh-sipən kafak loa minə ye kapəriə kapa,
kini mirai-pən yerkiria,
Kini Yo jakuə rəmhen kin Kughen atuatak kapəriə,
kini iriə tukhauə kafak atuatak narmamə.
¹¹ Kini to khapəh nishajounien əriə minə,
mamhani-pən tuk əriə minə mhama, ‘Kughen ror məknei,’
meinai iriə m-fam tukharkun Yo,
ririkakun ye narmamə ənapig minə mivən meriaji-pən narmamə yamə mine kamhavəh nhag ehuə minə.
¹² Meinai rikik rehuə tuk əriə tuk kapəriə norien yamə mine ripəh natuatakien.
Yo jakvəhsi-ta norien has minə kapəriə,
Kini rikik tukripiəh nəsik-minien norien has minə kapəriə.” (Jer 31:31-34)
¹³ Nīpig Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nīpran e mə promes kupan, rinəkwas minaha. Kini nar yame ruauə minəkwas, ripəh nəmhenien, pəh nien mə tuk tu rikək.

9

Ikin ramərhakə ikin ye tokrei tanə mine ikin ramərhakə ikin ye rao ye neai

¹ Kini nīpig promes yame Kughen rīmnəkupan mor rīnnamarə, narmamə tukasəkeikei misəri-pən swatuk atuatak kape nəhuakien. Kini Nimə Tapolen, in kape tokrei tanə e.
² Nəmə kupan kimnhavi Nimə Tapolen a, misor nəkwan kirik apa imə atuatak, kimnhapir nəkwan kiraru. Kwənəmhaan kupan, kamni kimə Ikin Ramərhakə ikin. Ye kwənəmhaan a, kimisərəhu-pən nar kamhaukrai haktə laet iran, mine tebol kirik yame kamətu-haktə-pən min bred rhakə iran. ³ Kimivi-əswasig neipen ye kwənəmhaan yame ramkwasig. Kini kwənəmhaan a kamni kimə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin. ⁴ Ikin a, nar kirik aikin kimnor kin gol, yame kamətu-pən nimar nai pien-pien iran, kivaan. Kini ikin a, Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a, kimnor apa imə kin nai; kini iruə kimnor kin gol. Kini ye nəkwai Bokis a, botel kirik aikin kimnor kin gol, kimnhargin-pən kwənəmop bred nhagin e “manə” iran, mine kaskin kape Eron, yame kupan Kughen rīmnor rəpīripir min. Kini kapier mir kiraru aikin, yamə mir kwətsəuta, yame kimirai-pən natuəkəmien ten irəriu. ⁵ Kini yerpirig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim* kiraru aikin yamə mir kawor nimtətien ye nikhakien kape Kughen. Təmərəriu rhorukin kapən kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nitə mə tukririsin təvhagə has yamə mine narmamə kimisor. Mərig to yakpəh nhopraiye nīprai narimnar minə a.
⁶ Nīpig pris minə kimisətu huvə fam narimnar minə a, kharkun nivəniēn imə ye kwənəmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien; ⁷ mərig hae pris, in əmə rirkun nivəniēn ime Ikin Ramərhakə Əgkap ikin. Ye newk kirikianə, in rirkun nivəniēn ye nīpig kirikianə əmə. Kini nīpig tukmə ramvən, in tukraməkeikei mivəh nitə, mirisin kafan təvhagə has mine təvhagə has yame narmamə minə tiksin kimisor mhapəh nharkunien mə kimisor təvhagə hah. ⁸ Ramor narimnar minə a, Nanmin kape Kughen ramhajoun mə nīpig Nimə Tapolen kupan rīnnamərər, swatuk rikək tuk ətawə tuk nivəniēn Aikin Ramərhakə Ikin. ⁹ In rəmhen əmə kin nimtətien kirik yame ramhajoun-pə nīpig yame kisarə iran ai taktəkun mine. Narimnar yamə mine pris minə kamhavəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin, khapəh nisəmhenien tuk nəərəhu-atuatakien nərigien kape narmamə yamə mine kamhauə ye nəhuakien. ¹⁰ Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nikarin kape nəviginien, mine ninimien, mine nəravyen. Narimnar minə a, iriə kape nīprai

8:7: Hib 7:11, 18; 10:1 9:2: Eks 25:8,9 9:2: Eks 26:33,34 9:2: Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20 9:2: Eks 25:23-29; Jon 6:35,48 9:3: Eks 26:31-33 9:4: Nam 17:1-10 9:4: Eks 31:18 * 9:5: Jerubim in agelo kirik kape Kughen ramhen kin nar miragh yame ramivə. Əm-ru Eks 25:18-22 mine Esek 10:1-20. 9:5: Eks 25:17-22; Hib 4:16 9:6: Nam 28:2-4 9:7: Lev 16:2 9:7: Lev 16:34 9:7: Lev 16:3,11,14; Hib 5:3 9:7: Lev 16:15
9:8: Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20 9:9: Hib 10:1-2 9:9: Hib 5:1; 8:3 9:10: Lev 11:2-23 9:10: Nam 6:3; Kol 2:16 9:10: Lev 11:25,28,40

jir əmə. Kini Kughen rimməəhu-pən natuakəmien minə a rarə meriaji-pən əmə nipiğ yame In rimini promes vi kirik yame rhuva rapita.

Nitaw Yesu in sakrefaes kirik yame rhuva mapita

¹¹ Mərig taktakun ai, Kristo ruaua ta. Kini in hae pris yame rimipik narimnar huvə minə, muauə. Kini In ruavən ime Nimə kirik yame rhuva məmhen min, mapita yamə apa kupan. Nimə a, pəh nien mə nar kirik yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kirik kape tokrei tanə yame Kughen rimmor. ¹² Nipiğ Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Ikin, pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən mikirikianə əmə, nəmhen. Meina In ripəh nivəhyen nitaw nani mine nitaw kwaji kau mivən imə mə tukrivəhsita narpinien kape təvhagə has. Nikam. In rimivəh atuk əmə nitawin, mivən imə, kini In əmə rimivəh nimiritawə, nivəh nimri nimraghien rerin kapətawə. ¹³ Ye norien kape promes kupan, kimisətəg-pən nitaw nani mine kao, uə nimirawk ye kau yame kimivaan əru ye tebol, kamətəg-pən ye kwən kirik yame rəmkimik ye nimri Kughen mə tukror nimtətien mə nimraghien kafan ruauə nindhawən, nəmkimikien rikək iran. ¹⁴ Mərig nitaw Yesu in ravəh nəsaninien ehua rapita narimnar minə e meina Kristo In rimmor atuk sakrefaes iran, ye nəsaninien kape Nanmin Rhakə[†] yame ramarə rerin. In sakrefaes kirik yame ratuatuk əgkap, nahasien kirik rikək iran. Ror pən, nitawin rivəh nəsaninien rəmhen tuk nəspir-tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakir-pən narmamə tuk nimhəyən. Rimmor məknakin mə kitawə[‡] tuksətəgah əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.

¹⁵ Tuk narimnar yame Yesu rimmor, In swatuk tuk narmamə tuk nivəhyen promes vi. Kughen ramokrən kin narmamə kafan, kini mirpen-pən tuk əriə mə narimnar huvə minə e, kapəriə. Kini narimnar minə e, to kharəh nharəkien tuk nipiğ kirik. Tuksarə rerin. Iriə tukhavəh narimnar minə a meina nimhəyən kape Kristo in rimmarpin ta təvhagə has kape narmamə yamə mine kisəsik loa kape promes kupan.

¹⁶ To Yesu ripipəh nimhəyən məkna, to kafan narmamə minə kipihapəh nhavəhyen narimnar huvə yamə mine In rimirpen mə kapəriə. Meina tukmə tatə kirik rirpen mə tukmə rimhə, kafan nautə tukrivan tuk tini, tatə tukraməkeikei mimhə məkupan, kini ai promes kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁷ Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tini to ripəh nivəhyen nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nipiğ yame tukrimhə iran. ¹⁸ Tuk narimnar minə e, ye nikarin kape promes kupan yame Kughen rimini, nitaw nar miragh kirik tukraməkeikei mayu rhajoun mə nar miragh kirik rimamhə, ror nimtətien mə promes ramarə. ¹⁹ Ror məkneikin mə, nipiğ Moses in rimini-ərhav ta nəgkiarrien minə fam kape loa kimi narmamə, kini kwasig ikin, in rimivəh tiki sipsip kimmor rəwhao, mine kwermi nai e kamni kimə “hisop” meires-pən ye nitaw kwaji kao mine nitaw nani mine nu, kini mətəg-pən nitə ye nəkwəkwə kape Loa mine narmamə minə. ²⁰ Kini mini-pən tuk əriə mimə, “In e nitaw nar miragh kirik yame rimamhə tuk norien promes kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin. Kini kimiə takasəkeikei mhasiai In, masor nəkwən.” (Eks 24:8)

²¹ Ye norien kirikianə əmə min, Məsə rimmətəg-pən nitə ye Nimə Tapolen mine narimnar fam yame kavəh tuk nəhuakien. ²² Loa ramni mə pris tukraməkeikei mamor-pən nitə ye narimnar khapsaah, ipakə narimnar fam, ror nimtətien mə iriə kwənhauə mishawən. Kini tukmə nitə ripəh naiyuyen iran, Kughen to ripəh nəspirien təvhagə has.

Nitaw Yesu ramarpin təvhagə has

²³ Ror pən, nipiğ kimmor sakrefaes, nitə rimmayiu mor narimnar minə a kishawən. Mərig Nimə Tapolen mine narimnar kafan aikin, iriə nanmi nar əmə yame ramor əmə nimtətien ye narimnar yame raməmür ye rao ye neai. Mərig niprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nitaw nar kirik yame rhuva rapita tukraməkeikei mayu mor rhawən. ²⁴ Yesu ripəh nivəhyen ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin kape tokrei tanə e, yame narmamə əmə kimisor. Nimə a, in nanmi nar əmə kape Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin əfrakis apa ye rao ye neai. Mərig Yesu rimavən ye rao ye neai, kini taktakun ai, In maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen ye nimrin. ²⁵ Kini nipiğ Yesu rimmor atuk sakrefaes ye kafan nimraghien, kafan norien ror pisin ye hae pris minə kupan. Ye promes kupan, hae pris tukraməkeikei mivən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mivi nitaw nar miragh. Pəh nien mə ramor atuk sakrefaes kin nitawin. Kini tukraməkeikei mor məknakin ye newk minə fam. Mərig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin ye rao ye neai, mivəh atuk nitawin mor sakrefaes kin mikirikianə əmə, rəmhen. ²⁶ To Kristo ripior sakrefaes məknakin ye newk minə fam, rəmhen kin yame

9:11: Hib 10:1 9:11: Hib 8:2; 9:24 9:12: Rom 3:25 9:14: 1 Pita 1:2,18-19 9:14: Hib 10:4 † 9:14: Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman, nəgkiarrien e “Rhakə” rikək iran. ‡ 9:14: Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman, ramni “kimia.” 9:14: Taet 2:14 9:15: Luk 22:20 9:15: Hib 10:34 9:19: Eks 24:6-8 9:22: Lev 17:11
9:23: Hib 8:5 9:24: 1 Jon 2:1; Rom 8:34

pris minə kupan kimisor, to ripiarig nəmħayen nipig ripsaah ririkakun ye nipig Kughen rimnor tokrei tanə mamvən mamvən. Mərig taktakun ai, kitawə kwəsarə ye Nipig Kwasig, Yesu rimatərhav-pə mikirikianə əmə, mə tukror atuk sakrefaes kin kafan nımraghien tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

²⁷ Kitawə narmamə, Kughen rimnərəhu nipig yame narmamə kirikianə kirikianə tukhamhə iran, kini tukhamhə mikirikianə əmə. Kini kwasig ikin, In tukrəkir kapətawə norien minə. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor atuk sakrefaes kin mikirikianə əmə, mə In tukrarpin təvhagə hah kape narmamə khapsaah. Mərig kwasig, ye nipig tukrirerig-pə min iran, In to riphə min narpinien təvhagə has, mərig tukruə mivəh miragh əmə narmamə yamə mine kasərer matuk mamhawhin In.

10

Yesu rimneighan-pən kin nımraghien kafan rəmhen kin sakrefaes, mikirikianə əmə nəmhen

¹ Narimnar kape loa, kisəmhen kin nanmi narimnar yamə mine kamhauə kwasig. Mərig nanmi nar e riphə nəmtir-huvəyen. Pəh nien mə niprai nar. Ye newk minə fam, pris minə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapig iriə kasor sakrefaes, loa in reimein norien nəməhuak yamə mine kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nımrin, meinai sakrefaes minə a, iriə nanmi nar əmə. ² To sakrefaes riphəmhen riphor nəməhuak minə kipisatuatuk, mipihapəh nor-minien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kini to sakrefaes riphəspir-ta rikiriə, to kiphapəh nisərig-rahəsien tuk təvhagə has. Mərig, nikam. Kasərig rahəs hanə. ³ Mərig taktakun ai, ye newk minə fam, pris minə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rikiriə raməsik hanə təvhagə has kapəriə, ⁴ meinai nitaw nəni mine kao kirapəh niwəhənien tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has. ⁵ Ror pən, nipig Kristo rimauə ye tokrei tanə, mini-pən tuk Kughen mımə,

“Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kivəhsi-pre kim ik.

Mərig Ik nimnor niprak kirik mə jakvən iran.

⁶ Kamhavaan əru narimnar ye tebol rəmhen kin nəhuakien kapəriə raurə tuk Ik, kini masor sakrefaes tuk nəspirien təvhagə has.

Nar apnapig kasor məknakin, mərig khapəh nisorien rikim ragien tuk əriə.

⁷ Mərig Yo yakamni mımə,

‘Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməgkiar irak mımə,

“Kughen, Yo e, yimauə mə jakor nəkwam.” ’ ’

(Sam 40:6-8)

⁸ Kristo ruini ta mə Kughen riphə norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kivəhsi-pən kim in, mine narimnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape nəspir-tayen təvhagə has. Nar apnapig narmamə kasor narimnar minə e rəri-pən loa, Kughen rikin rapəh nagienien tukun. ⁹ Kini nipig Kristo ramni min mımə, “Yo e, yimauə mə jakor nəkwam” kini meighaan-pən kin nımraghien kafan, In rimnoriah swatuk kupan kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə hah, mor swatuk vi kirik tuk nivəhsi-tayen. ¹⁰ Kini Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen ror məkneikin: In rimnor atuk sakrefaes kin nipran, mikirikianə əmə, mə tukror ətawə kisatuatuk.

¹¹ Kini pris minə fam kasərer masor wok kape nəhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianə əmə nipig mifam tuk nəspir-tayen təvhagə has. Mərig sakrefaes minə a, iriə khapəh nisəmhenien tuk nivəhsi-tayen təvhagə has kirik. ¹² Mərig pris e kapətawə rimnor kafan sakrefaes mikirikianə əmə, kini sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerin. Kini nipig rimnor məknakin kafan sakrefaes, in mivən “məkwətə ye kwermi Kughen matuk.” ¹³ Kini ikin a, In rawhin əmə mə “Kughen tukror In ramehuə ye kafan tikmir minə.”*

¹⁴ Meinai Kristo rimnor sakrefaes mikirikianə əmə, mor kafan narmamə kisatuatuk ye nımrin kape rerin. Narmamə minə a, iriə en, yamə mine In rimnor əriə khauə misatuatuk.

¹⁵ Kini Nanmin kape Kughen, In min raməvsao kin narimnar minə a kimi ətawə, mamni mımə,

¹⁶ “Kughen Yermaru ramni mımə,

‘Nipig tukripiuə,

jakor promes vi kimi kafak narmamə minə.

Yo jakvəhsi-pən loa minə kafak yerkiria,

kini Yo jakrai-pən loa kafak ye nirkunien kapəriə.’ ”

(Jer 31:33)

¹⁷ Kini In mamni min mımə,

9:26: Hib 9:12,28

9:27: 2 Kor 5:10

9:28: Hib 7:27; 9:12,26; 10:10

9:28: Aes 53:12

9:28: Mat 16:27

9:28: 2 Tim 4:8

10:1: Kol 2:17; Hib 8:5

10:4: Hib 9:12-14

10:10: Hib 2:14

10:10: Hib 7:27

10:10:

Hib 10:14; Efes 5:26

* 10:13: Ramni Sam 110:1. 3m-ru Hib 1:13.

“Yo jakæru-kin kapæriæ norien has minæ,

kini rikik tukriphæ næsik-minien norien minæ kapæriæ yame kasækapir loa.” (Jer 31:34)

¹⁸ Nipig tukmæ Kughen rimnæspir ta norien has kape narmamæ, to khapæh nisor-minien sakrefæes kirik.

Pæh kisærer timtim ye nhatætøyen kapætawæ

¹⁹ Yo minæ tiksîn. Ror mæknækin mæ nitaw Yesu rimnor ætawæ kharkun nhavænien imæ Ikin Ramærhakæ EƷkap Ikin, mhæpæh nhægienien. ²⁰ Ræmhen kin yame In rimnæhipu neipæn yame ramæker æswasig kin Ikin Ramærhakæ Ikin. Mærig pæh nien mæ rimnæhipu neipæn kirik, mærig nipran rimnærkwopir ror swatuk vi kirik yame ramragh tuk ætawæ tuk nivænien tuk Kughen. ²¹ Kini hæ pris kapætawæ, in yemehuæ yame ramarmaru ye nimæ kape Kughen, in e kafan narmamæ minæ. ²² Ror mæknækin, pæh khavæn ipakæ tuk nimri Kughen, yerkitawæ yame rukwar kin nhatætøyen æfrakis. Meinaï Kristo rimnætæg-pæ nitawin yerkitawæ mæspir ætawæ. Kini rimnokwi-ta nipraitawæ ye nu yame ræmtir in æmæ in æmæ. ²³ Kitawæ khamæ kwæsræhu-pæn nætærigien kapætawæ ye Kristo. Ror mæknækin, pæh kisærer tim tim iran, mhæpæh nhæviæ-viæyen, meinaï kitawæ kharkun nisætigtøyen ye kafan nægiarien yame rimirpen-pæ ta kimi ætawæ. ²⁴ Pæh khasig ætawæ minæ mæ kitawæ tuksorkeikei ætawæ minæ, kini masor huvæ pæn kimi ætawæ minæ. ²⁵ Narmamæ tiksîn kwæspæh nofuginien æriæ minæ. Mærig ripæh næmhenien. Pæh kasofugin ætawæ minæ, masærip tim tim ætawæ minæ ye nipig mifam. Kini nipig kasæm mæ Nipig Kwæsig rinamuæ pakæ, rhuvæ mæ kitawæ tukasækeikei misærip tim tim ætawæ minæ mamharpin.

²⁶ Rhuvæ mæ tukserip tim tim ætawæ minæ mæknækin, meinaï tukmæ kitawæ kwænharkun ta næfrakisien, mærig khæpæh nisærigien, masor norien has mamharpin, kini sakrefæes kirik min rikæk yame to ræspir ætawæ. ²⁷ Kini tukmæ sakrefæes kirik min rikæk mæ to rivæhsi-ta tævhagæ has kapætawæ, kini nar kirikianæ æmæ aikin. In e, tukasækeikei mhægien, misætæmnimîn, meinaï kitawæ kwænharkun huvæ mæ kitawæ kamhæwhin narpinien skai, mine nap ehæ kape niemhaa kape Kughen yame tukramækeikei mækwæru kafan tikmir minæ. ²⁸ Loa kupan kape Moses ramni mæ tukmæ yermamæ kirik rækæpir loa, kini “yermamæ kiraru uæ kisiser kirihin-ærhav in.”

(Dut 17:6,7) kini kwæn a tukramækeikei mimhæ. Narmamæ, rikiria to ripæh nehuæyen tukun. ²⁹ ? Mærig rhawor ye yermamæ yamæ ripæh nisaiyen Ji Kughen? Kughen rimini-pæ promes kirik tuk ætawæ, kini nitaw Kristo rimnor promes e ruauæ minor næfrakisien kin. Nitæ æmæ a in a rikun norien narmamæ kisatuatuk. ?Mærig rhawor ye yermamæ yame ramor nar æpnærig ye nitæ e? ?Rhawor ye yermamæ yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame ramæwhæi nihuvæyen kimi narmamæ? Ratuatuk mæ yermamæ yame ror mæknæi tukraræ ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamæ yame ramækæpir loa kape Moses tukraræ iran. ³⁰ Meinaï kitawæ kharkun ta Kughen yame ramni mimæ,

“Narpinien tai tævhagæ hah, yakamærer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien kapæriæ ræmhen æmhen.”

(Dut 32:35)

Kini In ramni min mimæ,

“Kughen Yermaru tukrækir norien kape narmamæ kafan.”

(Dut 32:36)

³¹ Sæm-ru. !Tukmæ Kughen yame Ramragh ræpkætærækin ik, nar a ror niginien!

³² Rhuvæ mæ rikimîæ tukramuh nipig kupan, nipig nikhakien rinamæsia-pæn æmiæ kupan. Ye nipig a, kimîæ nimisaræ ye nipig æutæn kirik, yame ræsæso pik, nimisærig næmhæyen ehæ, mærig nimisærer tim tim. ³³ Nipig tiksîn, narmamæ kamhani hah æmiæ ye nimri mirh, masor min narimnar has minæ tiksîn iræmiæ. Nipig tiksîn, nimisærer-pæn tuk narmamæ yamæ mine kamor has pæn kimi æriæ. ³⁴ Misasitu iræriæ nipig kimmæhi-pæn æriæ ye kalabus, kini misaræ ye nipig æutæn kapæriæ. Kini nipig narmamæ kimisækræh kin narimnar minæ kapæmiæ, nakwænharkun ta mæ kapæmiæ aikin narimnar ramæmir yame in rhuvæ mapita, rikimîæ ramægien æmæ tukun. Kini narimnar minæ a to ripæh nirkækien tuk nipig kirik. Kini rikimîæ ramægien æmæ tukun. ³⁵ Ror pæn, nipig naksaræ ye nipig æutæn minæ, pæh rikimîæ tukriphæ napouyen, meinaï tukmæ nakshatætæ ye Kughen, In tukrivæhsi-pre nærok kimi æmiæ. ³⁶ Kimîæ takasækeikei misor nætærigien kapæmiæ rapomh, mæ taksor naha nhægien yame Kughen rorkeikei. Kini takpihavæh narimnar yame Kughen rimirpen mæ tukrivæhsi-pæn kimi æmiæ. ³⁷ Meinaï Kughen ramni mimæ pæh nien mæ tuktu

“Kwæn kirik tukrua,

10:20: Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8 **10:21:** Sek 6:13 **10:21:** Hib 3:6 **10:22:** Hib 7:19; Efes 3:12

10:22: Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24 **10:22:** 1 Pita 3:21 **10:25:** Hib 3:13 **10:26:** Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21

10:27: 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29 **10:29:** Hib 6:6 **10:29:** Mat 26:28 **10:29:** Rev 1:5 **10:30:** Rom 12:19

10:32: Fil 1:29,30 **10:33:** 1 Pita 4:14 **10:34:** Hib 13:3 **10:34:** 1 Pita 4:13 **10:34:** Hib 11:16; 1 Pita 1:4,5

10:36: Rom 5:3,4; Hib 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11 **10:36:** Hib 6:15; 9:15

in tukritərhav-pə, mīpəh norien kəmər.

³⁸ Meinai kafak narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimirik, iriə tukhashatətə irak mamharpin.

(Hab 2:3-4)

Mərig tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerig rerig, to rikik rīpəh nagienien tuk əriə.”

³⁹ Mərig kitawə e to khapəh nisərer rerig-rerigien, miserwei. Nikam. Kitawə narmamə kape nhatətəyen ye Kughen, Kughen tukrivəh miragh ətawə.

11

Kaha yamə mine kimishatətə ye Kughen

¹ Kitawə kasərəhu-pən kapətawə nərigien ye narimnar yamə mine tukripiuə, kini nhatətəyen kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narimnar minə e, iriə nəfraksien. Nar apnapig mə kitawə khapəh nisəmien narimnar minə a, mərig kharkun huvə mə tukpihavəh, meinai nhatətəyen ramhajoun ətawə mə tukpihavəh. ² Riptawə minə kimmishatətə ye Kughen, Kughen rimnəgnəgin əriə tukun.

³ Nhatətəyen ramor ətawə kharkun mə Kughen rimnəgkiar əmə, narimnar kape tokrei tanə kasəmīr. In rimivəh narimnar yame kipəh nəmien, mor narimnar kin yame kaməm.

⁴ Ebel in rimnhatətə tim tim ye Kughen, mivəh-si-pən narimnar kimi Kughen yame rhuva rapita yame Ken rimivəhsi-pən kimin. In rimnhatətə tim tim məknakin ye Kughen, Kughen rimini mimə in yermamə atuatuk kirik, rikin ragien tuk naha nhagin yame rimivəhsi-pən kimin. Kini nar apnapig mə kwən a ruamhə ta, mərig nhatətəyen kafan ramhajoun ətawə kin nar kirik ai taktəkun.

⁵ Mine Inok rimnhatətə timtim ye Kughen, kini mīpəh nimhəyen. Kughen rimivəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mivəh ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nisəm-minien in, meinai Kughen rimivəhsi-ta. Meinai nipig Kughen rīpəh hanə nīvəhsi-tayen in, minhajoun ta in mə rikin rimnagian tukun. ⁶ Mərig yermamə to rīpəh nhatətəyen ye Kughen, Kughen to rikin rīpəh nagienien tukun. Meinai nipig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukraməkeikei mamni nəfraksien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

⁷ Mine Noa in min rimnhatətə tim tim ye Kughen. In e, nipig Kughen rimini-əsah pən narimnar kupan tukun, yame narmamə kipəh hanə nisəmien, Noa rimisiai In mamor nəkwan. Mivhirəkin rao ehua kirik mə tukrivəh miragh kafan narmamə minə. Rimivhirəkin məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Nhatətəyen kafan rimnor swatuk kimi Kughen ror In ratuatuk ye nimirin.

⁸ Mine Ebrahim in rimnhatətə timtim ye Kughen. Nipig Kughen rimnokrən kin mə tukrivəh ye tanə pisin kirik, in rimnor nəkwan. Tanə a, Kughen rimirpen ta kimin mimə tukrivəh-si pən kimin. Kini Ebrahim rimitərhav, meinein mə ramvən hiə. ⁹ Mamhatətə timtim ye Kughen məkna, kini mamarə ye tanə a yame Kughen rimirpen ta kupan mə tukrivəhsi-pən kimin. Mərig rimnamarə aikin a, mīpəh nivhirəkinien nimə huvə kirik, mivəh-si haktə nikar nimə kirik, mamarə rəmhen kin yepsipis kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriū min kimīwarə əmə ye nimə has rəmhen kin yepsipis mir. ¹⁰ Ebrahim rimnamarə ye nimə tapolen məkna meinai in rimivəh in mə tukrivəh ye taon kirik yame nuknen riskai, tukraməmīr ror tuk. Taon e, Kughen əmə rimnəriwək iran mivhirəkin.

¹¹ Mine Sera min rimnhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig mə rimnəriwəhuaru əgkap, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimin mə tukreimək. In rimirəh tini e, meinai in rimnhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfraksien kin. ¹² Ebrahim rimnəhuaru ta, ipakə əmə rīmħə, mərig kwənərəus minə khapsaah kimmhasi-pən iran. Nar apnapig mə in yermamə kirikianə əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kin kəmħau minə ye neiai mine nipakir ye tahik yame to kipəh nəvhuekin-famien əriə.

¹³ Narmamə minə a, iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, mərig nipig kimmhamhə, iriə kimmhapəh nhavhyen narimnar yamə mine Kughen rimini ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Iriə kimmisəm narimnar minə e mə iriə kasəmīr isok tuk əriə, mərig rikiriə ragien pik mə tuksəm. Mhani-ərhav mhamə kisarə ye tokrei tanə e mərig kisəmhen əmə kin yepsipis əmə. Tokrei tanə e pəh nien mə iməriə əfrakis ikin. ¹⁴ Nipig narmamə kasagkiar məknaī,

11:1: 2 Kor 4:18 **11:3:** Jen 1 **11:4:** Jen 4:4-5 **11:4:** Hib 12:24 **11:5:** Jen 5:21-24 **11:6:** Hib 7:19

11:7: Hib 11:1 **11:7:** Jen 6:9 **11:9:** Wok 7:5 **11:9:** Jen 12:1-8 **11:10:** Hib 12:22; 13:14 **11:10:** Rev

21:2, 14 **11:10:** Hib 11:16 **11:11:** Jen 17:19; 18:11-14; 21:2 **11:12:** Rom 4:19 **11:12:** Jen 22:17 **11:13:**

Hib 11:39 **11:13:** Mat 13:17 **11:13:** Jen 23:4; Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11

in ramhajokun pən mə kasarha-kin iməriə atuatak ikin. ¹⁵ Kapəriə nətərigien riḗəh niregipənien ye tanə kapəriə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rikiria to riḗiuh məkna, kipiḗharkun niregigien mamhəvən. Mərig kimnhəpəh nisorien məknakin. ¹⁶ Iriə kimisorkeikei iməriə ikin piḗin kirik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai. Ror pən, Kughen riḗəh naurisien mə kamokrən kin In kimə kapəriə e Kughen. Kini Kughen rimmor apnəpeinə ta ye taon kirik iməriə ikin.

¹⁷⁻¹⁸ Mine Ebrahim rimivəh promes yame Kughen rimini-pən tukun mimə,
 “Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukriḗsaah min,
 iriə tukhavəh nhagin.”

(Jen 21:12)

Niḗig Kughen rimə tukrəm nhatətəyən kape Ebrahim, kini Ebrahim rimnhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kirikianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen. ¹⁹ Meinai Ebrahim rikin rimnaməsik mə Kughen rirkun norien yermamə ramragh min ye nimhəyən. Kini Ebrahim rimivəh min tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame rimivəh miragh in ye nimhəyən.

²⁰ Mine Aesak rimnhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən niḗuvəyən kafan ramvən kimi tini mir e Jakob mine Esao, mamni-ərhav narimnar yame tukriḗiua tuk niḗig kirik.

²¹ Mine Jakob rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, minim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəhsi-pən niḗuvəyən kimi ji Josef mir, maməgnəgin Kughen.

²² Mine Josef rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, kini maməgkiar kin niḗig kwənərəus minə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rimini ta tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, miḗawor mhanim in.*

²³ Mine tatə mine mamə kape Moses kimivhatətə tim tim ye Kughen. Niḗig in rimnarhəpə, iriū kimivəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rivəh makua kisisər. Kini iriū kirəpəh niraḗinien kin nəsikien nəkwai king.†

²⁴ Kini Moses rimnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in miḗig king kape Ijip,‡ kafan nautə riḗsaah, mərig niḗig rimnehuə, rimnəm mə riḗəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyən yame rimar ye tokrei tanə. ²⁵ Mimə tukrəpəh nagienien kape narimnar kape tokrei tanə, yame iriə kape niḗig kwakwə əmə, mivən, mamərer-pən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mitə əriə. ²⁶ Rikin rimnamuh mə tukmə narmamə kisərəh iakei iran tuk Kristo yame tukriḗiua, mərig in to riḗəh naurisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to riḗiamarə ye nimraghien yame rimar apa Ijip. Mərig rikin rimavən əmə tuk nərok yame Kughen tukrivəhsi-pən kimin.

²⁷ Moses rimnhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, miḗəh niḗinien kin king e yame niemha ramhai pik in. Miḗəh narha-kwasigien, maməkeikei mamvən, rəmhen kin yame in rimnəm Kughen e yame keinein nəmien kin nimri jir. ²⁸ Rimnhatətə tim tim ye Kughen məkna, kini mirikakun norien kape lafet e Pasova. Mini-ərhav tuk kwənərəus minə kape Isrel mə tukasəkeikei mhauh-pən nitaw sipsip ye kwəruə ye nimə minə kapəriə. Tuksor məknaikin mə agelo yame Kughen tukrher-pə kin tuk nhopniyen nimrin nupan yerman minə, tukriḗəh nhopniyen nimrin nupan yerman minə kapəriə.

²⁹ Mine kwənərəus minə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mħarkun nisəviofuginien ye tahik ehua yame rimnəwhai kiraru. Kini misəriwək iran rəmhen kin tipəvsik. Mərig niḗig nəmə Ijip kimisarkut tuk nikwasigien kin əriə, tahik rimipik əriə, kimisəmnim.

³⁰ Mine kwənərəus minə kape Isrel yame ramkwasig, iriə min kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwək misarkurao ye kəupə kape Jeriko, yame kimnor kin kapier. Kimisarkurao misarkurao ye kəupə a, mhavəh niḗig seven, kini ai, kəupə ehua a rarkwəpir məsaah.

³¹ Mine Rehab e in piraovin kape swatuk, in min rimnhatətə ye Kughen. Niḗig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriū. Ror pən kin, niḗig nəmə Isrel kimisarowagin kimi nəmə Jeriko,

11:15: Jen 24:6-8 **11:16:** 2 Tim 4:18 **11:16:** Mak 8:38 **11:16:** Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15 **11:16:** Hib 11:10; 13:14 **11:17-18:** Jen 22:1-10; Jem 2:21 **11:19:** Rom 4:21; Jon 5:21 **11:20:** Jen 27:27-29,39,40 **11:21:** Jen 48:1,8-22 * **11:22:** Gris ramni mə, “tukshawor nikəkrin.” **11:22:** Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 **11:23:** Eks 2:2 † **11:23:** King Fero rimini mə tukhopni ji nəmə Isrel minə fam yamə mine kapəriə newk riḗəh napitayən kiraru. **11:23:** Eks 1:16, 22 ‡ **11:24:** Nagkiarinen Gris ramni mə, “in ji piakəskəh kape Fero.” **11:24:** Eks 2:10 **11:26:** Hib 13:13 **11:26:** Luk 14:33 **11:26:** Hib 10:35 **11:27:** Eks 12:50, 51 **11:28:** 1 Kor 10:10 **11:28:** Eks 12:21-23 **11:29:** Eks 14:21-31 **11:30:** Josua 6:12-20 **11:31:** Jos 2:1-16

mishopni nēmə aikin yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kimnhapəh nishopniyen Rehab.

³² Mərig to yakpəh nini-minien mivən. To yakpəh nini-minien rapomh maməvsao kin Gideon mine Barak mine Samson mine Jeftaha mine Deved mine Samuel mine profet minə tiksın. ³³ Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen, masor narimnar pipsaah. Iriə kimnhakir kwənərus minə kape Isrel mhavən misarowagin iriə nəmə iku pisin minə, misapita əriə. Masor norien atuatur minə, kini mhavəh narimnar huvə yamə mine Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. Kimisəpkətərəkın nəkwai laeon minə mə tukhapəh nisənien əriə. ³⁴ Mishər-əpis nap ehua yamə mine kamhauək. Misapitan kin narmamə yamə mine khamə tukshapni əriə kin nau nisə. Kapəriə nəsaninien rikək pawk, mərig Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə. Kini iriə kimisapita mobael minə kape tanə pisin pisin minə. ³⁵ Nipiraovin tiksın aikin yamə mine kimishatətə tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriə minə kamhamragh min ye nimhəyen.

Mərig narmamə tiksın aikin, kivəhsi-pən pawk nəmhəyen kimi əriə, mərig kwashatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimə tukrisin əriə mə to kisəpəh nhatətəyen kapəriə, mərig kimnhapəh nisəpəhyen, mhāmə tukhavəh nimraghien kirik yame rhuvə rapita. ³⁶ Iriə tiksın, narmamə kisarh iakē irəriə, kini misərkis-ərkis əriə. Kini iriə tiksın, narmamə karkwəji ətərəkın əriə kin jen, mhəpik-pən əriə ye kalabus. ³⁷ Iriə tiksın, kimnarkwhopni əriə kin nəspier apig, kini iriə tiksın, kimivi əru əriə kin so. Tiksın, kimnhapni əriə kin nao nisə. Kini iriə tiksın kimisarkaoh əmə kin tiki nəni mine sipsip. Nar kirik kapəriə rikək. Kimnor ahas pən kimi əriə. Narmamə kimisoriah pik əriə. ³⁸ Mərig iriə nəmə huvə minə, tokrei tanə e ripəh nəmhənen mə to iriə kisarə ikin. Kimisarə apnapig əmə, apa ye tipəvsik, mine ye tukwas minə, mine ye nəpag kapier minə, mine ye nəkwai nimir.

³⁹ Nəmə minə a, iriə m-fam kimishatətə tim tim ye Kughen, In rivəhsi-pən nhag huvə kimi əriə. Mərig kimnhapəh nhavəhyen nar e yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi əriə, ⁴⁰ meinai In ruini ta nətərigien kirik kafan, mə In tukror huvə-pə rapita kimi ətawə e towei mine. Kini ye nətərigien kafan, In rorkeikei mə tukripin ətawə miriə kupan, mə kitawə miriə əmə tuksaiyu əm nəmhən əmə.

12

¹ Kini narmamə yamə minə, kimisarə-ərhav tuk Kughen, mishatətə tim tim iran, iriə khapsaah pik, kini kapəriə nimraghien in ravəh-si haktə nhatətəyen kapətawə. Ror pən, pəh kisəpəh nar pam yame ramrəptərəkın ətawə mine təvhagə has yame raməpit-pə irətawə. Kini pəh kisaiyu mhəpəh nisəpəyuen kin naiyuyen yame Kughen rimnəəhu-pə kupan irətawə. ² Misarha-pən əmə tuk Yesu, yame In nuknei nhatətəyen kapətawə, kini in e yame tukror mə kitawə tukseriaji mak ye nhatətəyen kapətawə. Pəh rikitawə tukruh norien kape Yesu e in e kafan nərigien rapomh. Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapig əmə ye nəmhəyən yame rimivəh. Meighan-pən kin naurisien kape nimhəyən ye nai kamarkwao kin, meinai In rimnor kafan nərigien skai tuk nagienien yame In tukripivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk e In King.

³ Rhuvə mə rikimiə tukraməsik Yesu mine kafan nərer-timtimien nipig yor təvhagə hah minə kimisarakikin-pən nəgkiarien has minə kimin, pəh rikimiə tukripəh nəpouyen kini mhəpəh nisəpəhyen nhatətəyen kapəmiə.

Kughen ramərip atuatur kwajikovə kafan minə

⁴ Yakirkun mə kimie naksarowagin tuk nətapigien kin təvhagə has ye nimraghien kapəmiə, mərig kimie kirik rikək yame nitawin rimnaiyu tuk narowaginien e. ⁵ Kimie nakwəsəru-kin ta nəgkiarien yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmiə. Ye nəgkiarien e, Kughen ramni-pre tuk əmiə, ramhen mə kimie tini atuatur minə, mamni mima,

“Narik, nipig Kughen Yermaru ramərip atuatur ik,
takpəh norien nar apnapig iran.

Pəh rikim tukripəh nəpouyen nipig In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.

⁶ Mərig in ai Kughen Yermaru ramərip atuatur narmamə yamə mine In rorkeikei əriə,

11:31: Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25 **11:32:** Jaj 6-8 **11:32:** Jaj 4-5 **11:32:** Jaj 13-16 **11:32:** Jaj 11-12
11:32: 1 Saml 16:1,13 **11:32:** 1 Saml 1:20; 3:19-4:1 **11:33:** 2 Saml 8:1-3 **11:33:** Dan 6:22 **11:34:** Dan 3:19-27 **11:34:** Eks 18:4 **11:34:** 2 King 20:7; Jaj 16:28 **11:34:** Jaj 15:8 **11:35:** 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37 **11:36:** Jer 20:2; 37:15 **11:36:** Jen 39:20 **11:37:** 2 Kron 24:21 **11:37:** 1 King 19:10; Jer 26:23
11:37: 2 King 1:8 **11:38:** 1 King 18:4; 19:9 **11:39:** Hib 11:2, 4 **11:39:** Hib 11:13; 10:36 **11:40:** Rev 6:11; Hib 2:10 **12:1:** 1 Kor 9:24 **12:1:** Hib 10:36 **12:2:** Sam 25:15 **12:2:** Hib 2:15 **12:2:** Fil 2:8,9; Hib 2:9
12:2: Mak 16:19 **12:3:** Gal 6:9; Rev 2:3 **12:4:** Hib 10:32-34

mamarkis-arkis narmamə m-fam yame In rirhi əriə rəmhen kin kafan kwajikovə minə.”
(*Prov 3:11-12*)

⁷ Ror pən, taksərer tim tim ye nipig əutən minə. Kughen ravəhsi-pre nipig əutən minə e tuk nəko-atuatukien əmiə. Kimiə ji Kughen minə, ror mə In ramərip atuatuk məkneikin əmiə. ⁸ Mərig kwajikovə kirik aikin yame kafan tatə riphə nərip-atuatukien in uə? Nıkam, rikək. ⁸ Ye norien kirikianə əmə min. Kughen ramərip atuatuk tini minə. To Kughen riphə norien məknakin irəmiə, riphajoun-pən mə kimiə pəh nien mə kwajikovə atuatuk minə kafan - kimiə kwajikovə kape swatuk minə. ⁹ Rımtawə minə ye tokrei tanə e, kasərip atuatuk ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ⁹ Kını tukshawor pən iran mine ye Rımtawə In Nanmin, ye rao ye neai? Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhavəh nımraghien. ¹⁰ Rımtawə minə min kasərip atuatuk ətawə kape nipig kwakwə əmə, rəri-pən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen ramərip atuatuk ətawə mə tukrasitu iratawə, kını mor ətawə kisatuatuk rəmhen kin In. ¹¹ Tukmə kərip atuatuk ətawə, nar a riphə nımarien tuk ətawə, mərig rəutən tuk ətawə. Mərig tukmə kitawə kiseighan kin mə tukrikir-pə ətawə ye swatuk yame ratuatuk, in tukrikuə kin kwənkwan e natuatukien mine nəmərinyuen.

Takasərig əmiə

¹² Ror pən, nar apnapig mə kimiə nakasarə ye nipig əutən, mərig harəh-si haktə kwermimie yame rəpəu mə tukrəsanin. Mine nihumiə yame ramətəmnimin, taksor mə ramskai tuk naiyuyen.

¹³ “Naha yermamə nakseriwək kwis kimiə min, nihun rımha,

Sor swatuk kapəmiə ratuatuk huvə, mə nihun tukripəh nahas-əgkəpien mier ta,

Mərig pəh nihun tukrhuvə min.” (*Prov 4:26*)

¹⁴ Sarkut mə kimiə m-fam taksarə kwis ye nəmərinyuen. Kını misarkut mə taksor mə nımraghien kapəmiə in ratuatuk, meinai yermamə yame riphə natuatukien, to riphə nivəniən məm Kughen tuk nipig kirik. ¹⁵ Takasərig əmiə tamə nakasaiyu misəpəu ye kwerkwai swatuk, kını mhapəh nhavəhyen nihuvəyen kape Kughen. Takasərig əmiə tamə nuai nai akonə kirik rura yerkimie, mikue, mor kwənkwan ripsaah ye nımraghien kapəmiə, kını nehen roriah narmamə khapsaah. ¹⁶ Takasərig əmiə mə takhapəh nhakir-apnapigien narman uə nıpiraovin. Takhapəh nisəmhenien kin kwən e Esao, yame kafan nımraghien riphə natuatukien. In ror nar apnapig ye Kughen. In nımri nupan, mərig in rımnor salem kin nehuəyen kape nımri nupan kimi naorahini, kını məvigin kin mane kape nipig kirikianə əmə. ¹⁷ Kını kimiə nakharkun mə kwasig ikin, rikin riphəvən min ye nehuəyen kape nımri nupan. Kını markut pik mə kafan tatə tukrəhuak mivəh-si-pən min nihuvəyen kimin. Rımnasak pik pawk tukun, mərig nımipəh nararien ye nərigien kape rımnı, kını rımnı riphə nəhuakien tuk nivəhsi-pəniən nihuvəyen kimin.

Rhawor e loa ror pisin ye Nəvsaoeyen Huvə

¹⁸⁻²⁰ Apa kupan, kwənərus minə kape Isrel kımnhavən ye tukwas ehua e Sinae. Kını ikin a, kimisəm nap yame ramuak, mine napignapien ehua rameiwaiyu mhorukin nar. Kını kimisərig nımatag ehua, mine naiyuk ramasək apomh. Masərig riki yermamə kirik raməgkır kimi əriə. Masərig kin kafan nəgkarien, kını misaiyoh-skai-pən mə tukhapəh nisərig-minien riki yermamə a. Misakur mħagin tuk nəgkarien a, kını In rımə,

“Naha nhagin yame ramuə tuk tukwas e, nar apnapig mə in nar mırəgh kirik, kimiə takasəkeikei misarkwhopni kin kapier apig.” (*Eks 19:12-13*) ²¹ Nıpig Moses rımnəm narımnar minə a, in min rımnərig rahas mımə, “!Yo yakwagin pik, makur!” (*Dut 9:19*)

Mərig pəh nien mə kimiə nakwənhauə ye tukwas e. ²² Kimiə nakwənhauə ye tukwas e Səon, mine taon ehua e, ime Kughen Mırəgh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai, ikin əgelo minə khapsaah khapsaah kasofugin əriə ikin tuk nagienien ehua. ²³ Kını kimiə nakwənhauə ye nofuginien ehua kape narmamə kape Kughen, yame kisəmhen kin nımri nupan minə kafan. Kimirai-pən nhəgmie ye rao ye neai. Kını nakwənhauə tuk Kughen yame tukripiakir narmamə m-fam. Nakwənhauə masor kirikianə kimiə nanmi narmamə atuatuk yamə mine kwənhəmhə ta. Kını Kughen rımnor əriə kwəsəriji mak. ²⁴ Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatuk kape promes vi yame Kughen rımnor kimi ətawə.

12:7: Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24 **12:8:** 1 Pita 5:9 **12:9:** Nam 16:22; 27:16 **12:9:** Aes 38:16 **12:10:** 2 Pita 1:4 **12:11:** Aes 32:17; Jem 3:17,18 **12:12:** Aes 35:3 **12:14:** Rom 14:19 **12:14:** Rom 6:22 **12:14:** Mat 5:8 **12:15:** Hib 3:12; 4:1 **12:15:** Dut 29:18; Hib 3:12 **12:16:** 1 Kor 6:18 **12:16:** Jen 25:29-34 **12:17:** Jen 27:30-40 **12:18-20:** Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11 **12:18-20:** Dut 4:12 **12:18-20:** Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16 **12:21:** Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12 **12:22:** Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1 **12:22:** Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16 **12:22:** Gal 4:26 **12:23:** Eks 4:22 **12:23:** Rev 20:12 **12:23:** Jen 18:25; Sam 94:2 **12:23:** Fil 3:12

Kini nakwənhauv tuk nitaw Yesu, yame in rimnətəg-pə irəmīə ror əmīə naksatuatuk. Nitə a in ramni-ərhav narimnar yamə mine khahuvə misapita narimnar yamə mine nitaw Ebel rimini-ərhav.*

Yermamə yame ripəh nhatətəyən ye Kughen, in tukrivəh narpinien

²⁵ Ror pən, takasarig əmīə tamə nakhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen yame raməgkiar kimi əmīə. Meinai Moses, in yermamə əmə. Kini kitawə kharkun mə nəmə kupan kimnhapəh nisərigien in nipig In rimnor kwirig kimi əriə. Kini iriə kimiseinein nisaptayen kin narpinien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikin, ? Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarinen kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai mamor kwirig kimi ətawə? ?Tukshawor misapta kin narpinien? ²⁶ Apa Sinae, riki Kughen rimikiu-kui ye nimoptanə. Mərig taktakun ai in rimirpen-pə kimi ətawə mīmə,

“Nipig min kirik aikin, Yo jakikiu-kui ye nimoptanə. Ye nipig a, pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakikiu-kui iran, mərig nimago-ago min tukrikiu-kui masaah.” (Hag 2:6)

²⁷ Nipig Kughen ramni mīmə, “Nipig kirik min aikin,” nipran e ramni mə tukrikiu-kui ye narimnar kape tokrei tanə əmə yame In rimnor, mə tukrivəh-si ta əriə. Tukrivəh-si ta narimnar, mə narimnar yame tukrivəh nikiu-kiuyen irəriə, iriə tukasəmīr - in e narimnar yame tukramarə rerin. ²⁸ Kini ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kitawə kwənhavəh rao kape Kughen e yame keinein nikiu-kiuyen iran. To ripəh niertayen tuk nipig kirik. Rhuvə mə kitawə tukshəhuak kimin, yerkin agien. Pəh kitawə tukamhasiai In, mamhagin kin ²⁹ meinai

“Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehuvə kirik yame raməkwəru narimnar m-fam.” (Dut 4:24)

13

Nəgkiarinen infamien

¹ Rhuvə mə taksəkeikei misor norkeikeiyen kimi əmīə minə rəmhen kin mə kimiə piaumiə minə. ² Takhapəh nisəru-kinien nəmien yepsipis yamə mine kamhauv iməmīə ikin. !Tukmə ror iriə agelo minə! Narmamə tiksīn kimisəhitə ye nimə kapəriə tuk narmamə, mhapəh nharkunien mə iriə agelo minə. ³ Kini rikimiə tukraməsik narmamə yamə mine kisarə ye kalabus. Rikimiə tukramhə tuk əriə rəmhen kin mə kimiə min naksarə ye kalabus. Taksərerpən tuk yamə mine kivəhsi-pən nəmhayen kimi əriə rəmhen kin mə kimiə min naksarig atuk nəmhayen a ye nipraimiə.

⁴ Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien, mə in ramərhakə nipig m-fam. Pəh narmamə m-fam tukhasiai nimhakuə kape narmamə. Kughen tukrəkir mivəh-si-pən narpinien kimi tamaruə mine piakəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriu minə, mine narman mine nipiraovin yamə mine kasəkrəh kin əriə minə, yerman yame ramapir-pən tuk piraovin yame pəh nien mə kafan, mine piraovin yame pəh nien mə kafan atuatuk yerman.

⁵ Sərer isok tuk norkeikei-pikiēn mane. Rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk kapəmiə narimnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rimini mīmə,

“!To yakpəh nəpəhyen ik,
mipəh nətayen iram tuk nipig kirik!”

(Dut 31:6)

⁶ Ror pən kitawə kharkun nhaniyen mhama,
“Kughen Yermaru In yasitu kapətawə,
to tukhapəh nhaginien.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.”

(Sam 118:6-7)

⁷ Rikimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur minə kapəmiə yamə mine kimisəkupən mishaoun əmīə ye nəgkiarinen kape Kughen. Sətarig-ru kin narimnar huvə yamə mine rimatarhav ye nimraghien kapəriə, kini mishatətə ye Yermaru rəmhen kin əriə.

⁸ Yesu Kristo to ripəh nukreikinien. Norien kafan raməmīr əmə məkna apa kupan, muə meriəji-pə ai taktakun mamvən to ripəh norien infamien. ⁹ Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pisin pisin minə tukhavi ta əmīə ye swatuk atuatuk. Kimiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu irəmīə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərigien riskai.

12:24: Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2 * **12:24:** Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nitawin ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kimnhopni Yesu, in ripəh naiyohyen kin tai nimraghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nitaw Yesu in rhuvə rapita nitaw Ebel. Əmru Jen 4:10 **12:25:** Hib 3:12 **12:25:** Hib 1:1 **12:25:** Hib 2:2,3; 10:29 **12:26:** Eks 19:18 **12:28:** Sam 15:5; Dan 2:44 **12:28:** Mal 2:5; 4:2 **12:29:** Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7 **13:1:** Rom 12:10 **13:2:** Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13 **13:2:** Jen 18:1-33 **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34 **13:4:** Mal 2:15 **13:4:** Dut 22:22 **13:7:** Hib 13:17, 24; 1 Kor 16:16 **13:7:** Hib 6:12 **13:8:** Sam 102:27; Hib 1:12 **13:9:** Efes 4:14 **13:9:** Kol 2:7

Ripəh nihuvəyən mə kitawə tuksəri-pən natuakəmien kape nəviginien, mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakisien mə natuakəmien minə a to khapəh nisasituyen ye narmamə.

¹⁰ Narmamə yamə mine kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kirik kapəriə rikək ye nihuvəyən yame Yesu rimivəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan.

¹¹ Meinai pris ramhopni nar miragh kini mivəh nitawin mivaan apa imə lkin Ramərhakə lkin, kini mivəh-si-pən Yesu kimi Kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə. Kini ai, kharəhsi-ərhav nar miragh a apa iruə ye nimə tapolen kapəriə, mhavaan əru. ¹² Ye norien kirikianə əmə min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rimmərig nəmhayen ye nıpran kini mımhə mə nitawin rirkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kisatuatuk. ¹³ Ror pən, pəh kitawə tuksor məkna, mhatərhav iruə imətawə ikin, masor kirikianə kitawə min, masərər matuk, nar apnapig narmamə kasor naurisien kimi ətawə rəmhen kin yame kimisor iran. ¹⁴ Imətawə atuatuk rikək ye tokrei tanə e, mine taon yame raməmır rerin. Mərig kitawə kamhawhin taon yame tukripiuə.

¹⁵ Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nıpig m-fam. Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nıpig m-fam, mhani-ərhav nhagin. ¹⁶ Hapəh nisaru-kinien norien huvə mine nəvraiye narimnar kapəriə mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rikək, meinai norien e in rəmhen kin sakrefaes yame riki Kughen ragien tukun. ¹⁷ Sor nəkwai nəmasur minə ye niməhuak, misewaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nımraghien kapəriə mhapəh nisapisien, meinai iriə kharkun mə tuk nıpig kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimiə taksor mə rikiriə tukragien tuk wok e. Mərig tukmə nakasor rikiriə ripəh nagienien tuk wok kapəriə, to khapəh nisasituyen irəmiə.

¹⁸ Səhuak tuk əmawə, meinai yakharkun mə kapəmawə norien in ratuatuk əmə, kini yaksorkeikei mə nıpig mi-fam kimawə jaksor əmə norien huvə. ¹⁹ Yakorkeikei pik mə kimiə takasəkeikei misaiyoh Kughen mə jakrerig-pre aihuaa əmə məm əmiə.

²⁰ Yakaməhuak min tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmiə. Kughen e in e nukne nəmərinuyen. Kini In rimmor Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimmərig nəmhayen, mə nitawin tukraiye mor promes rerin ruə mor nəfrakisien kin. Yesu e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyən sipsip minə kafan. Yakaməhuak mə Kughen ²¹ tukriyəhsi-pre narimnar huvə minə fam kimi əmiə yame tukror əmiə naksəmhen tuk norien nar yame In rorkeikei. Kini yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nımraghien kapəriə kirikianə kirikianə. Kini ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəriə norien rhuvə, kini rikin tukragien pik tukun. Kini pəh kivəhsi-haktə nhag Kristo nıpig mifam, mamvən, infamien rikək. Amen.

²² Piak minə mine nowinik minə. Nəkwəkwə e kafak ripəh napomh-pikien. Mərig yakamaiyoh skai əmiə mə taksor-ru kapəriə nərigien rapomh min mə taksətərig kin kafak nəgkiarinen yame ravəh-si haktə nətərigien kapəriə.

²³ Yakorkeikei mə takharkun mə kimirisin piatawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kimru min jakraurə.

²⁴ Sokrən huvə kimi nəmehuə minə kapəriə mine nəməhuak minə iməmiə ikin. Nəmə Itali kasokrən huvə irəmiə.

²⁵ Pəh Kughen tukrautə-pre kin nihuvəyən kafan kimiə əmiə minə fam. Amen.

13:9: 1 Kor 8:8; Hib 9:10 **13:11:** Lev 16:15 **13:11:** Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 **13:12:** Jon 19:17
13:12: Rom 3:25 **13:12:** Efes 5:26 **13:13:** Luk 9:23 **13:13:** Hib 11:26 **13:14:** Hib 12:27 **13:14:** Fil
3:20; Hib 11:10; 12:22 **13:15:** 1 Pita 2:5 **13:15:** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 **13:16:** Rom 12:13 **13:16:**
Fil 4:18 **13:16:** Sam 50:21-15; Hos 14:2 **13:17:** Hib 13:7,24 **13:17:** Aes 62:6; Wok 20:28 **13:18:** 1 Tes 5:25
13:18: Wok 23:1 **13:20:** Rom 15:33 **13:20:** Wok 2:24 **13:20:** Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat
26:28 **13:20:** Hib 9:20 **13:20:** Jon 10:11 **13:21:** Fil 2:13 **13:21:** Rom 11:36

Jemes

Nəkwəkwə yame Jemes rimirai

Nəgkiarjen kwəkwə kape nəkwəkwə e Jemes

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kashatə ye Yesu Kristo misarə ye kantri pisin pisin minə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e? Ye nipig a, nəmehua minə kape nəmə Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahas-pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak minə khapasaah kimisap Jerusalem misarə kantri pisin pisin minə. Mərig kimnharəh-pikən nipig əutən minə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nərigien kapəriə meinai kisarə ye nipig əutən minə. Kini morkeikei mə tukrhajoun əriə ye nuknei nhatəyən yame ratuatuk. Nipig yermamə kirik rhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien ruə mihuvə, kini maməpəh norien has minə.

Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel minə

¹ Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurə tuk əmiə, kwənəəus twelef kape nəmə Isrel yamə mine nimnhavən misarə kirikianə kirikianə ye tanimtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə.

Nhatəyən mine nirkunien

² Piak minə mine nowinik minə, narimnar pisin pisin tukhauə masor nəmhəyen kimi əmiə. Nipig takasəm, rikimiə tukraməkeikei mamagien ³ meinai nakwənharkun ta mə nipig əutən minə tukhauə, mə tukəm-ru nhatəyən kapəmiə. Nipig əutən minə a taksor əmiə nakhaskai huvə ye nhatəyən kapəmiə. ⁴ Kini takasəkeikei masərəer timtim ye nhatəyən kapəmiə miseriəji-pən nipig yame takhauə rikimiə rimruə, nar has kirik rikək irəmiə. ⁵ Mərig tukmə kimiə kirik, kafan nirkunien ripəh nəmhenien, rhuvə mə in tukraiyoəh Kughen, pəh In tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruə mehua məpomh min, meinai In ravəhsi-pən apnapig əmə narimnar kimi narmamə minə fam, mipəh nhekien narmamə tuk nar yame kisaiyoəh kin. ⁶ Mərig tukmə yermamə a raiyoəh kin, pəh tukramhatətə əmə ye Kughen, kini pəh kafan nərigien tukripəh norien kiraru; meinai yermamə yame kafan nərigien ramor kiraru, in rəmhen kin peao peao ye tame tahik, yame nimətag ramher-əpu, ravi apnapig. ⁷ Tukmə ror rikin raməsik mə Kughen Yermaru tukrifəhsi-pən narimnar kimin, mərig, nikam, to ripəh nivəhsi-pənien, ⁸ meinai nərigien kafan ramor kiraru. To ripəh narerskaiyen tuk nar kirik yame rikin raməsik mə tukror.

Yavən has mine yermamə yame nautə kafan ripsaah

⁹ Tukmə yavən has kirik irəmiə, pəh rikin tukragien meinai Kughen ravəhsi-haktə in. ¹⁰ ?Mərig yermamə yame nautə kafan rehua, tukragien tuk nar kirik uə? Rirkək, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.* Yakamni məkneikin meinai nəmə nautə kapəriə ripsaah tukharkək rəmhen kin jiji nai yamə mine kisaukei misəsaah. ¹¹ Nipig mirh rhaktə, məpan-əpan pik, mhen mənvhirik tukrimsiə. Jiji nai minə tukasəkeikei misaukei tuk nipig kirik, misəsaah-əsaah. Nihuvəyen kapəriə tukrirəkək. Rəmhen əmə kin nəmə kapəriə nautə ripsaah. Kasor wok ripsaah mhavəh mane iran, mərig tukpiasəkeikei mhamhə tuk nipig kirik.

Kughen to ripəh norien yermamə kirik rimir ye nahasien

¹² Yermamə yame ramərəer skai ye nipig əutən ramuə tukun mə tukəm-ru nhatəyən kafan, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai nipig rimikurao ye nipig əutən minə a, kini Kughen tukrivəh-sipən kafan nərok, in e nimraghien rerin. Kughen ruirpen ta mə nimraghien rerin e, in kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.

¹³ Mərig tukmə təvhagə hah ravi nərigien kape yermamə kirik, pəh tukripəh niniyen mə, "Kughen e ravəh-sipə-vəhsi-pə kimi yo." Pəh tukripəh niniyen nəgkiarjen məknakin meinai to nar kirik ripəh niviyen nətərigien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kini Kughen to ripəh nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi narmamə. ¹⁴ Mərig nətərigien has kape yermamə in ravəh-si-pən-vəhsi-pən atuk kimin, kini mavi-pən in mə tukrətərig kin təvhagə

1:1: Mat 13:55; Wok 15:13; Gal 1:19; 1 Pita 1:1 **1:2:** Rom 5:3-5 **1:3:** 1 Pita 1:7 **1:5:** Prov 2:3-6 * **1:10:** Swatuk pisin kape nukreikinien nəgkiarjen ye v. 10: "Mərig yermamə irəmiə yame kafan nautə rehua, pəh in tukragien min, meinai Kughen tukriwəh-si-əhu in." **1:11:** Aes 40:6-8

has. ¹⁵ Nətərigien has ramkuə kin təvhagə has. Kini nīpig təvhagə has rurə mehuə, kini ramuə kin nīmḥəyen.

¹⁶ Piak minə mine nowinik minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə ye nīkarin kape narimnar minə e. ¹⁷ Narimnar huvə minə fam mine narimnar m-fam yamə mine kisatuatuk, kamhasi-pən əmə tuk Kughen apa yerpīrig, yame In rimnor mirh mine makua mine kəmhau minə. Norien kafan to rīpəh nukreikinien rəmhen kin yame mirh rhaktə mhen narimnar kini nanmiriə raukreikin-kreikin. Mərig In raməmīr rerin, kini to rīpəh nukreikinien. ¹⁸ Kini ye kafan əmə nərigien, Kughen rimnor ətawə kwənhauə kwajikovə əfrakis minə kafan ye nīpig yame nəgkiarien əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kini kimishatətə iran. Kughen ramni mə kitawə khahuə pik ye nīmīrīn mīpik ətawə, rəmhen kin yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

Sətərig kin nəgkiarien kape Kughen masor

¹⁹ Piak minə mine nowinik minə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: kimiə m-fam takasəkeikei misərer matuk tuk nətərigien kin nəgkiarien, mhapəh nishai-mrenien nar tuk nəgkiarien, pəh niemhaa tukrīpəh nhai-aihuayen əmiə, ²⁰ meinai niemhaa kape yermamə to rīpəh nikuəyen kin kwənkwan yame ratuutuk yame Kughen rorkeikei. ²¹ Ror pən, takasəkeikei misəpəkiak-ta kin norien əmkimik minə, mine norien has pisin pisin yamə mine khapsaah ye tokrei tanə. Misiwaiyu, mhavəh nəgkiarien yame Kughen rīvəhsi-pre yerkimia, meinai nəgkiarien e rirkun nīvəh-miraghien əmiə. ²² Mərig takasəkeikei misor naha nhagin yame nəgkiarien a ramni. Tukmə nakasətərig əmə kin mhapəh nisorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk əmə irəmiə, ²³ meinai yermamə yame ramərig nəgkiarien kape Kughen mīpəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kin yermamə yame raməm nīmīrīn ye glas, ²⁴ tukmə rəm ta nīmīrīn, marar, mīvən isok tukun, taktəkun əmə reinein mə nīmīrīn rhawor pən iran mine. ²⁵ Mərig yermamə yame raməm huvə loa yame ratuutuk yame ramrisin narmamə, mamor nīpig mīfam, mīpəh nəru-kinien nar yame ramərig, kini in mamor, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis ye narimnar fam yame in ramor.

²⁶ Mərig yermamə yame rīmətamə in yeməhuak kirik, mərig rīpəh narha-huvəyen tuk naha nhagin yame nəramin ramni, ramhajoun mə in rameikuə atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnapig əmə. ²⁷ Norien minə kape nəhuakien yame Rīmtawə Kughen raməm mə in ratuutuk məmīr, iriə e: Nəmahuaq minə tukasəkeikei misasitu ye nīpīraovin mine kwajikovə yamə mine kīmhə tan kin əriə tukmə kisarə ye nīpig ətən. Kini masəkeikei masəm huvə nīmraghien kapəriə mə norien has minə kape tokrei tanə tukhapəh nisorien mə iriə kasəmkimik.

2

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə minə tiksīn

¹ Piak minə mine nowinik minə, nakwəshatətə ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame In yerpīrig pik. Ror pən, takhapəh nīsəmīen mə narmamə tiksīn yerpīrig, tiksīn ye tanə; mərig taksəm əmə əriə mə kisəm nəmhen. ² Kini tukmə nakasofugin əmiə, kini yermamə kiraru kirauə ye nəkwai nīmə kape nofuginien, kirik kafan neipən rhuvə, rīvəhsi-pən ring kimnor kin gol, kini kirik kafan nautə rirkək, kafan neipən reikus-eikus, ³ rīpəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan neipən rhuvə, mhani-pən tukun mhama, “Yuə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuvə,” misarar mhani-pən tuk kwən a yame kafan nautə rirkək mhama, “Ɔrer-pən isok,” uə, “Ɔkwətə-əhu ye nīmoptanə.” ⁴ Nīpig tukmə nakasor norien minə məknakin, ramhajoun mə nakasəm mə kimiə tiksīn nakhahuvə misapita kimiə tiksīn, kini masəkir əmhen narmamə ye nətərigien has kapəriə.

⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə yame yakorkeikei əmiə, yakmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta uə nikam mə Kughen ruirpen ta narmamə nautə kapəriə rirkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyen kapəriə tukriskai, kini muirpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajikovə minə kafan, misarə ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruini-pən ta mə kape narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei In. ⁶ Mərig kimiə nakasəm oror narmamə yamə mine kapəriə nautə rirkək. ?Mərig ni-pa mine kasor nəmḥəyen kimi əmiə? ?Ni-pa mine kasərip-ərhav əmiə ye nīmri mirh? Mə narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə kasor məknakin. ⁷ Kini iriə kəmhani hah nhag Yesu, yame nhagin rehuə. Yame kafan e kimiə.

⁸ Ye natuakəmīen ehua kape Yermaru kapətawə ramni ye Nəkwəkwə kape Kughen mə, “Takasəkeikei morkeikei piām rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev 19:18) Tukmə nakasəri-pən əfrakis nəgkiarien minə a, kimiə nakasor norien huvə minə en.

⁹ Mærig tukmæ kimæ nakamhasiai narmamæ tiksın, mhapæh nhasiaiyen tiksın, in e kimæ nakasor tævhagæ has. Kini natuakæmien a tukror æpu æmia, mini mimæ kimæ narmamæ kape nakapirien Loa. ¹⁰ Ror mækneikin meinai yermamæ kirik yame ramakapir nægkiarieren kirikianæ æmæ ye Loa, ye næmien kape Kughen, in yor tævhagæ has ræmhen æmæ kin yame in ramakapir nægkiarieren minæ fam ye Loa. ¹¹ Ror mækneikin meinai Kughen e yame ramni mæ, "Takhapæh nisakrahıyen kin piraovın" (*Eks 20:14*) in Kughen kirikianæ æmæ min yame ramni mæ, "Takhapæh nishopniyen yermamæ." (*Eks 20:13*) Kini tukmæ nimnæpæh nækræh-pawk-æyen kin piraovın, mærig nimnhopni yermamæ, ik yermamæ kape nakæpir-æmæyen Loa.

¹² Mærig Kughen rimini loa kirik yame ramrisin narmamæ*, kini In tukrækir æmhen narmamæ mæmru mæ kimisari-pæn loa e uæ nikam. Ror mækneikin, ye nægkiarieren minæ mine norien minæ fam kapæmiæ, taksæri-pæn loa e. ¹³ Meinai tukmæ yermamæ kirik, rikin rapæh nehuayen tuk narmamæ, Kughen, rikin tukripæh neihuayen tukun, miævhsi-pæn narpnien kimin. Norkeikeiyen narmamæ in rhuvæ rapita niævhsi-pænien tai tævhagæ has kape narmamæ.

Nhatætøyen in nuknen, kini norien huvæ kwænkwan

¹⁴ Piak minæ mine nowinik minæ. ? Rhawor? ? Tukmæ yermamæ kirik ramni mæ in ramhatætæ ye Yesu Kristo, mærig ripæh norien norien huvæ minæ, to nhatætøyen mæknakin riwæh miragh in uæ nikam? Nikam, in ror nar apnapig æmæ kin. ¹⁵ Kini tukmæ piautawæ kirik uæ nowintawæ kirik, kafan neipæn ræmætıt, uæ næviginien nan ripæh næmhenien, ¹⁶ kini tukmæ kimæ kirik ripæh niævhsi-pænien neipæn uæ næviginien kimin, marar mini-pæn æmæ tukun mimæ, "Amvæn. Pæh næmærinuyen tukramæmir tuk ik. Arkaoh, mamvæn nævigin huva." ? Mærig rikimæ ramæsik mæ in rimnasitu iran uæ? Nikam, nægkiarieren kafan ror nar apnapig æmæ kin. ¹⁷ Ye norien kirikianæ æmæ min, tukmæ nhatætøyen kape yermamæ ramæmir pisin æmæ tuk in, norien huvæ minæ kharkæk iran, ramhajoun mæ nhatætøyen kafan nagheen rirkæk, ræmhen kin yame rimamhæ.

¹⁸ Mærig narmamæ tiksın tukhani mhamæ, "Nikam. Narmamæ tiksın kamhawæh nhatætøyen, kini tiksın kasor wok huvæ minæ." Mærig yakamni-pre tuk ik mæ, "Tukmæ yakpæh næmien norien huvæ minæ kafam, yakeinein mæ nhatætøyen kafam in næfrakisien uæ nikam. Mærig nipig tukmæ nakamæn norien huvæ minæ kafak, ramhajoun pæn mæ nhatætøyen kafak in næfrakisien." ¹⁹ Ik nakamni mimæ, "Yakamni næfrakisien ye Kughen yame kirikianæ æmæ." !Rhuvæ æmæ tuk ik! Mærig yarmhæ minæ min kamhani pakw mæ Kughen kirikianæ æmæ, mærig kisakur mhagin pik kin.

²⁰ Ah. Ik nakætæwao. ? Rhawor? ? Nakirkun uæ nikam mæ yermamæ yame ramhatætæ, mærig ripæh norien norien huvæ minæ, kafan nhatætøyen, nipran rirkæk? Tukmæ nakeinein, yakhajoun ik. ²¹ Rikim tukramæsik riprau e Ebrahim. Kughen rimini mæ in ratuatuk ye nimrin tuk norien yame rimnor, meinai rimikir tini a Aesak, miævæn, mærhæu haktæ ye kapier yame rimig rhaktæ. ²² Ramhajoun-pæn mæ kafan nhatætøyen mine norien kawor nar kirikianæ. Kafan nhatætøyen rimikuæ kin kwænkwan, in e norien yame rimnor. ²³ Ror pæn, nægkiarieren e kape Nækwækwæ kape Kughen rimauæ mor næfrakisien kin, yame rimini mæ, "Ebrahim rimnhatætæ ye Kughen, Kughen rimini mæ Ebrahim in ratuatuk ye nimrin." (*Jen 15:6*) Kini kamni kimæ Kughen, in kirik e Ebrahim. ²⁴ Kini taktækun ai, nakirkun næmien mæ pæh nien mæ nhatætøyen æmæ ramor Kughen tukrini mæ narmamæ kisatuatuk ye nimrin, mærig nhatætøyen mine norien huvæ minæ ramor Kughen tukrini mæ narmamæ kisatuatuk ye nimrin.

²⁵ Ye norien kirikianæ æmæ, in apa kupan, piraovın kirik aikin, nhagin e Rehab. In piraovın kape swatuk, mærig Kughen rimini mæ in pian atuatuk tuk norien huvæ yame in rimnor. Kini wok e in e yame rimnor: nipig kimnher-pæn kin yemæ Isrel mir kiraru mæ tukwæm-æsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnæhitæ ye kafan nimæ tuk æriu, mher-pæn kin æriu kwaiyu karin mirarerig.[†]

²⁶ Niprai yermamæ, tukmæ nanmin ræta iran, rimamhæ. Kini ye norien kirikianæ æmæ min, nhatætøyen yame ripæh nikuayen kin norien huvæ minæ, nagheen rirkæk ræmhen kin yame rimamhæ.

3

Nægkiarieren kape yermamæ mine kafan norien

2:11: Eks 20:13-14; Rom 13:9 * **2:12:** Em-ru nægkiarieren ye nikarin kape "loa yame ramrisin narmamæ" ye Jem 1:25.

2:12: 1 Pita 2:16 **2:13:** Mat 5:7; 18:21-35 **2:15:** 1 Jon 3:17 **2:18:** Gal 5:6 **2:21:** Jen 22:9-12 **2:25:**

Hib 11:31 † **2:25:** Emru stori kape Rehab ye Jos 2.

¹ Piak minə mine nowinik minə. Ripəh nihuvəyen mə kimia khapsaah takhauə nəmhajoun minə kape nimahuak, meinai nakharkun mə Kughen In tukrəm huvə məkir nımraghien mine nəgkiarrien kape nəmhajoun minə rapita yame tukrəkir nımraghien mine nəgkiarrien kape narmamə apnapig, ² meinai kitawə mifam tukhamir ye nımraghien kapatawə nipig ripsaah. Mərig tukmə yermamə kirik ramehuə ye neramin, ramhajoun pən mə in yermamə atuatuk kirik, kini rirkun nehuəyen ye nipran minə fam əgkəp. ³ Ye norien kirikianə əmə min, kamruk-pən braedel ye nəkwai hos mə in tukror nərigien kape yermamə. Kaməkəkin kapən kapə hos, kini raukreikin nipran minə fam. ⁴ Kini bot, in nar ehua kirik. Kini nimətag ehua ramrəh, mərig stia in nar kəskəh kirik yame nipig kapten ramarar-arar iran, kini niprai bot minə fam ramiko-pən a kapten rorkeikei mə tukrivən pən ikin. ⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nerami jir in nar kəskəh kirik, mərig rirkun nivi-pənien nar ehua minə. Rikimia tukrasik min ru kwəntarh ye nap in nar kəskəh kirik mərig rirkun nuək-pənien məs nai ripsaah. ⁶ Kini nəfraksien, nerami jir in rəmhen kin nap yame Setan ramhitgin-pən nap iran. Nerami jir in nori yermamə yame ramor norien has minə fam kape tokrei tanə. Kini nahasien minə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk minə fam ye nımraghien fam kape narmamə. ⁷⁻⁸ Nehuəyen ye nerami jir in rəmhen kin norien yepou ye nar aparu pisin pisin minə mə tuksepou. In e nar miragh minə, mine man minə, mine nar miragh yamə mine kaserko, mine yamə mine kisarə ye tahik. Kimirkwəji əriə kasəpou. Mərig keinein norien yepou ye nerami jir. In nar aparu. In rukwar kin nahasien mine kakonə kape nımhəyen.

⁹ !Aweh! Neramtawə, nipig kirik kitawə kamhani vi vi Kughen Rimtawə kin, misarar, mamhani hah narmamə yame Kughen rimnor əriə kamhavəh nanmin. ¹⁰ Nheri yermamə kirikianə əmə ramni kwis nini-vivi-yen mine nahasien. Piak minə mine nowinik minə, nar e ripəh nəmhenien. ¹¹ ?Nakirkun mə nu heikən mine nu oukəh to krasi-pən ye nımri nu kirikianə uə? Nikam. ¹² Piak minə mine nowinik minə. ?Nai e figtri to rikuə kin kwənwai nai e olif uə? Nikam. ?Kini grep to rikuə kin kwənkwai nai e fig uə? Nikam. Kini nımri nu oukəh ripəh nikwar-kwarien kin nu heikən.

Nirkunien yame ramsi-pən tuk Kughen

¹³ ?Kwən kirik ye kwerkwan irəmia yame rikin raməsik mə rirkun pik nar uə? Rhuvə. Pəh nımraghien huvə kafan tukramhajoun mə rirkun əfrakis nar. Pəh in tukror narimnar ye nirkunien, kini pəh nərigien kafan tukreiwaiyu. ¹⁴ Mərig tukmə rikimia ririkianə kirikianə uə? Jalus, uə naksərig atuk əmə əmia, to nakhapəh nisausitien mhamə nakharkun pik nar, tamə nakaseikuə atuk əmə irəmia. ¹⁵ Nərigien has minə a khapəh nhasi-pənien ye rao ye neai; mərig kape tokrei tanə əmə, mine nərigien kape yermamə, mine kape Setan. ¹⁶ Meinai nipig narmamə kasor jalus, masorkeikei mə tukamhavəhsi-haktə atuk əriə, məkneikin masəri-pən əmə kapəriə atuk nərigien, masor nahasien, kini norien has minə fam kamhatərhav-pə.

¹⁷ Mərig yermamə yame ravəh nirkunien yame ramsi-pən ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikin: Nar yame raməkupən, kafan nımraghien tukratuatuk. Kini morkeikei pik nəmərinuyen. In yemə mar kirik. In ramsiai narmamə. Kini in norkeikeien kafan tukreihuə. Kini nımraghien kafan tukrikuə kin kwənkwan ripsaah. In tukrəm narmamə mə kisəm nəmhen əmə. Tukripəh niniyen nar kirik mipəh mamor nar pisin. ¹⁸ Narmamə kape nərahuyen nəmərinuyen kisəmhen kin narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kini rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kisasitu ye narmamə misərhəhu nəmərinuyen, norien kapəriə tukrikuə kin nımraghien yame in ratuatuk.

4

Yermamə yame rorkeikei pik norien kape tokrei tanə

¹ ?Naha e nhagin nuknei tigoh mine nəmhookien ye nımraghien kapəmia? Narimnar minə e kamhauə meinai kimia naksorkeikei mə taksərig huvə ye nipraimia. Kini nətragien minə a kape nərigien huvə ye nipraimia, iriə kasoriah rikimia kirikianə kirikianə. ² Rikimia ramvən tuk narimnar kape nəmə pisin minə, mərig nakhapəh nhavəhyen, kini masotgoh mamhauə əmia minə tuk nhavəhyen narimnar. Naksorkeikei narimnar tiksın, mərig nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Mərig nakhapəh nhavəhyen narimnar meinai nakhapəh nisaiyohyen Kughen tukun. ³ Kini nipig tukmə naksaiyoh kin, mhapəh nhavəhyen, meinai nimisaiyoh kin ye nərigien yame rahas, mhamə takhavəh əmə narimnar kape nərig-huvəyen ye nipraimia.

⁴ !Aweh! Nimisəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kin yame piraovin ripəh nisaiyən kafan yerman, məpəh, məməri-pən yerman pisin. ?Nakharkun uə nikam, mə, yermamə yame rorkeikei narimnar kape tokrei tanə in

raməmakin Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narimnar kape tokrei tanə, in tikmir kape Kughen. ⁵Naksor məknakin, masor təkun nəgkiarien kape Kughen* yame ramni mə Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kitawə kafan minə əmə. ⁶Mərig Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen rehuə pik. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Kughen tukrətapig kin narmamə yamə mine kisausit, mərig tukrautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhawəh-si-əhu kapəriə nərigien.” (Prov 3:34)

⁷Ror məkneikin, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmiə misor nəkwai Kughen. Nipig Setan tukramuə mivəhsi-pre vəhsi-pre kimi əmiə, taksərer tim tim, pəh in tukrap nivən isok tuk əmiə. ⁸Havən ipakə tuk Kughen kini In tukruə ipakə tuk əmiə. Kimiə yor təvhagə has minə, səraov. Kini kimiə yamə mine nətərigien kapəmiə ramor kiraru, sor nərigien kapəmiə ratuatuk. ⁹Rhuvə mə rikimiə tukrəmhə kini məpou, misasək apomh tuk kapəmiə təvhagə has. Hapəh nisarhien, misasək əmə. Pəh kapəmiə nagienien tukrərkək, rikimiə tukrəpəu. ¹⁰Havəhsi-əhu əmiə mhaue tuk Kughen Yermaru, kini In tukrivəh-si haktə əmiə.

¹¹Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-oror-ien nhagmiə minə. Tukmə yermamə kirik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nəgkiarien has kirik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen,† mamni mə loa e in nar apnapig, ripəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e ripəh nəmhenien, to ripəh norien nəkwan, mamor əmə mə in ramehuə ye loa. ¹²Mərig Kughen pisin əmə In rimmərehu loa e. In pisin əmə tukrəkir narmamə. In pisin əmə rirkun nivəh-miraghien narmamə, mine noriahyen. ?Mərig ik pa? ?Rhawor e nakmə takəkir norien kape piam minə?

Taksətigtə ye Kughen

¹³Sətərig-ru. Kimiə nakamhani mhamə, “Towei uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kirik, misarə aikin kape newk kirikianə, misor bisnes aikin, mhavəh mane aikin.”

¹⁴Naksəgkiar məknakin, mərig nakseinein naha nhagin yame tukritərhav tianəkwamer. ? Kini nimməghien kapəmiə in rəmhen kin naha nhagin? In rəmhen əmə kin nehenap yame ramənəh, mirkək min. ¹⁵Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikin mhamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə tuksor narimnar minə a.” ¹⁶Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk əmiə. Nəgkiar-ausitien minə məknakin kisahas pik. ¹⁷Ror məkneikin mə yermamə yame rirkun norien nar yame ratuatuk, mipəh norien, ramor təvhagə has en.

5

Nəgkiarien ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə

¹Kimiə narmamə kapəmiə nautə rehuə. Sətərig huvə kin nəgkiarien e. Rhuvə mə taksərig rahas misasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə. ²Kapəmiə nautə ruəmətət ta, kini ivn minə kwəsəkwətəih-əkwtəih kapəmiə neipən. ³Nəmtəyen rimməs narimnar kapəmiə yame kimmor kin gol mine silva. Nəmtəyen e tukrhajoun-pən mə kimiə nimisor təvhagə has, kini tukrəs min nipraimiə rəmhen kin yame nap raməkəwəru nar kirik. Nar apnapig mə Nipig Kwasig ruauə ipakə, mərig kimiə naksəptig kin nautə ripsaah kapəmiə. ⁴!Səm-ru! Yorwok minə kapəmiə kimisor pawk wok ye nəsimien kapəmiə mərig nimməhapəh nisərokien əriə rəmhen. Iriə kimsasək ətgin Kughen Yermaru tuk nərokien yame nimməhapəh nhavəhsi-pənien kimi əriə, kini Kughen yame Rəsanin Pik rimmərig nasəkien kapəriə. ⁵Naksəmhen kin nar miragh yamə mine kaməvigin əriə kisəsis-əsis, tuk nhopniyen əriə kamən, meinai kimiə nimmisarə ye tokrei tanə e ye nimməghien yame rimar. Masor rikimiə ragien tuk kapəmiə nautə, mərig pəh nien mə tuk tu Kughen rəkir norien kape narmamə mivəhsi-pre narpinien kimi əmiə. ⁶Nimisərip-ərhav narmamə atuatuk minə ye nimmə mirh, mharuk-pən nəgkiarien əutan irəriə, mishopni əriə, nar apnapig mə iriə kimməhapəh nhani-hahyen əmiə.

Nərigien kapətawə tukrapomh ye nipig kape nəmhəyen

⁷⁻⁸Ror pən, piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre tuk əmiə mə taksor nərigien kapəmiə rəpomh kini mamhawhin nipig yame Yesu Yermaru tukrərerig-pə min iran. Pəh nien mə tuktu Yesu Yermaru tukrərerig-pə min, ror pən takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rəpomh, masərer tim tim, rəmhen kin yame yəsim kirik rawhin nipig kape nəviginien meriaji tukrimruə kini rivəh nan nəviginien.

4:4: Rom 8:7; 1 Jon 2:15 * 4:5: Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərig keinein mə raməgkiar atuatuk ye naha japta uə ves. 4:6: 1 Pita 5:5 4:7: Efes 6:12 4:8: Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7 4:10: Job 5:11; 1 Pita 5:6 † 4:11: Əmru loa e ye Jem 1:15. 4:12: Rom 2:1; 14:4 4:14: Sam 39:5,11; Prov 27:1 4:17: Luk 12:47 5:2: Mat 6:19 5:4: Dut 24:14-15 5:5: Luk 16:25 5:7-8: Dut 11:14; Jer 5:24

⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-hahyen əmiə minə, tamə Yermaru rarpin tai norien has minə kapəmiə. !Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkir norien kape narmamə!

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə. Rikimiə tukrəsik-ru profet kupən yamə mine kimmhiani-ərhav nəgkiarinen ye nhag Kughen Yermaru. Kapəriə nimmraghien ramhəjoun ətawə mə nətərigien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nipiğ nəmhayən ramuə tuk ətawə. ¹¹ Kini nakharkun məkneikin mə kamni kimə narmamə yamə mine kasərer tim tim məknakin ye nipiğ nəmhayən ramuə, iriə kasarə ye nihuvəyən əfrakis. Nimesərig nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rimmərer tim tim ye nipiğ əutən minə, kini mharkun mə Kughen Yermaru rimməmarha huvə tuk Job. Narimmə ahas minə ripsaah rimməvən tukun; kini ai, Kughen rimməror huvə pik pən kimin. Kini ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə riki Kughen rehuə rehuə pik tuk ətawə, kini In rorkeikei ətawə.

Takamni əmə nəfrakisien ye nipiğ m-fam

¹² Piak minə mine nowinik minə. Nar rhuvə pik mə rikimiə tukraməsik, mə takhapəh nhavəhyen kwəsə ye nhag rao ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kirik min. Nipiğ mifam takhani əmə nəfrakisien. Nipiğ tukmə nakhani mhamə, “Ewəh,” kini pəh kapəmiə nəgkiarinen tukruə mor nəfrakisien kin. Kini nipiğ tukmə nakhani mhamə, “Nikam,” kini pəh kapəmiə nəgkiarinen tukruə mor nəfrakisien kin. Tamə Kughen rivəhsi-pre narpinien kimi əmiə.

Nəhuakien yame ramor nipran

¹³ Tukmə kimiə kirik ramarə ye nipiğ əutən, rhuvə mə tukrəhuak kimi Kughen. Tukmə kimiə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukrəni nipei kape nəgnəginien. ¹⁴ Tukmə kimiə kirik ramhə, rhuvə mə tukrokrən kin elda minə kape nimməhuak pəh khauə misəhuak-pən iran, misətəg-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru. ¹⁵ Kini iriə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsanin. Kini Yermaru rivəhsi-haktə in. Kini tukmə rimməror təvhagə has, Yermaru tukrivəh-si ta. ¹⁶ Ror məkneikin, mə takhani-ərav-pre norien has minə kapəmiə tuk əmiə minə, masəhuak-pən irəmiə minə mə taksəsanin. Nəhuakien kape yemə atuaturə nagheen rehuə, kini mor nipran, ¹⁷ rəmhen kin kwən a Elaeja kupən. In niprai yermamə rəmhen kin ətawə. Mərig in rimməməhuak maməhuak mə nəhig tukripəh nipiən, kini nəhig ripəh nipiən meriaji newk kisəsər mine makuə sikis.* ¹⁸ Kini maməhuak min mə nəhig tukrip, kini Kughen rher-pə kin nəhig, kini nəsimien minə fam kimisor kwənkwairea.

Vi-pə min narmamə yamə mine kapəriə nərigien rimamir

¹⁹⁻²⁰ Piak minə mine nowinik minə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kimiə kirik ramiko maməpəh swatuk kape nəfrakisien, kini kimiə kirik rivi-pə min, yermamə yame rivi-pə yor təvhagə has ramrərig-pə min ye swatuk kape nəfrakisien, in ravəh-miragh kwən a ye nimməyən kafan, kini maməror swatuk kimin mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehə minə kafan.

5:11: Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8

5:12: Mat 5:34-37

5:14: Mak 6:13

5:15: Mat 17:18-20

* 5:17: Əm-ru stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1.

5:18: 1 King 18:42-45

5:19-20: Gal 6:1

1 Pita

Nəkwəkwə yame Pita rimməkupən mirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə ye tanə minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kimə Tarki.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, yamehuə kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik niməhuak minə. Mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə tiksın, mhopni tiksın. Mərig riphə nuhyen Pita.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak yamə mine kasərig nəmhəyen. Morkeikei mə tuksərer tim tim ye kapəriə nhatətəyen kini misor norien yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasien ramvən tuk əriə.

Pita ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mine nakasarə ikin minə fam apa ye provins minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig kimiə yepsipis əmə eikin e. ² Kughen Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa kupən, in rimiini kafan nərigien məəhu, kini muirkun ta swatuk minə fam kape nimraghien kapətawə. Kini Nanmin Kafan rimməəhu karin əmiə mə kafan narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerin ye rao ye neai

³ !Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In rimmor ətawə kwəsarha min ye nimraghien vi, kini kitawə kasəəhu-pən tim tim kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin meinai Yesu Kristo rimmirragh min ye nimhəyen kafan. ⁴ Kini ye nimraghien vi e, kitawə kamhawəh narimmnar huvə minə apa ye rao ye neai yame Kughen rimməəhu karin mə kapətawə. Kini nar a to riphə nahasien, mipəh nimətitiən, kini mipəh nirkəkien.

⁵ Ye nhatətəyen kapətawə, nasaninien kape Kughen rhotkimkimin ətawə meriaji Kughen tukrivəh miragh ətawə. Kini ye Nipig Kwasig, Kughen tukrhajoun narmamə mə In ruəvəh miragh ta ətawə. ⁶ Rikimiə tukragien pik tuk nar e, nar apnapig tukmə nipig əutən pisin pisin minə kamhauə pawk ye kapəmiə nimraghien. Mərig kamhauə tuk nipig kwəkwə əmə. ⁷ Nipig əutən minə a kwənhauə mə narmamə tuksəm nhatətəyen kapəmiə mə ?nakasərer tim tim uə? Aean e gol ramser-ser, in nar kirik yame nap raməs-ta nəmtəyen iran. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig əutən minə kisəmhen kin nap yame raməs-ta namkimikien ye kapəmiə nhatətəyen. Nhatətəyen in rapita aean e gol. Kini Kughen tukrini vi vi əmiə tuk nhatətəyen kapəmiə, mivəhsi-haktə nhagmiə, mivəh-si-pre nisaiyen ehuə kimi əmiə ye nipig yame Yesu Kristo tukruə iran.

⁸ Nimmhapəh nisəm-pakw-əyen Yesu Kristo mərig naksorkeikei In. Kini nakhapəh nisəm-pakw-əyen In ai taktəkun, mərig nakashatə iran. Kini rikimiə rukwar kin nagienien yame in rhuvə pik rapita. To nakhani nəgkiarien kirik, mərig to rapəh neriajen nagienien kapəmiə. ⁹ Rikimiə ramagien məkneikin meinai kimiə nakwənhawəh nar e yame nimisəəhu-pən nərigien kapəmiə iran, in e mə Kughen tukrivəh miragh kapəmiə nimraghien.

¹⁰ Profet kupən minə kimnhani-ərhav mə Kughen tukrivəh-si-pre nihuvəyen kimi əmiə, kini misarkut pik mə tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. ¹¹ Nanmin kape Kristo raməmir irəriə mamhajoun əriə kin nəmhəyen yame Kristo tukrərig ye niran, kini ai, Kughen tukripi-vəhsi-haktə In. Mərig profet kupən minə kimisarkut mə tukharkun swatuk yame narimmnar minə a tukhauə iran, mine nipig atuatuk yame tukhatərhav-pə iran. ¹² Mərig Kughen rimmhajoun profet kupən minə mə narimmnar minə a kimnhani-ərhav ye nikarin kape Kristo tukhapəh nhatərhav-pəyen ye nipig kapəriə, mərig tukhatərhav-pə ye rao e kasarə iran ai taktəkun mine. Kini taktəkun ai, narmamə kamhani-ərhav nəgkiarien kape Nəvsaoyen Huvə kimi əmiə ye nasaninien kape Nanmin kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai. Kini narimmnar minə a khahuvə pik, ror

mækneikin mə agelo minə min kwəsorkeikei mə tuksəm mharkun narimnar yamə mine kimnhatarhav-pə.

Nimraghien yame ratuatuk

¹³ Ror pən, nətərigien kapəmiə tukriskai tuk norien wok. Takasarha huvə tuk nimraghien kapəmiə. Misərahū-pən tim tim nətərigien kapəmiə ye nihuvəyən yame Kughen tukrautə-pre kin kimi əmiə ye nipiğ yame Yesu tukrērērig-pə min iran. ¹⁴ Sor nəkwai Kughen ramhen kin yame kwajikovə huvə minə kator nəkwai rimriə minə mine nisinriə minə. Kupan, nimnhapəh nharkunien nəfrakisien kape Kughen, masor norien has yamə mine rikimie atuk əmə rorkeikei. Mərig taktəkun ai, takhapəh niseighanien kin norien minə a mə tukhavi-ta min nətərigien kapəmiə. ¹⁵ Kughen e yame rimnokrən kin əmiə, In ramərhakə matuatuk. Kini ye norien kirikianə, norien minə fam yamə mine nakasor, tukasəkeikei misatuatuk ¹⁶ meinai Nəkwəkwə Kape Kughen ramni mimə, “Takasəkeikei misəmərhakə misatuatuk meinai Yo, yakamərhakə matuatuk.” (*Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7*)

¹⁷ Kughen tukmə raməkir narmamə In rapəh norien ror pişin kimi narmamə tiksın. Ror məkneikin, tukmə naksokrən pawk kin In mə Rimimie, mərig ye nimraghien kapəmiə ye tokrei tanə e, takasəkeikei mhasiai huvə In, misarə ye tokrei tanə e ramhen kin yepsipis minə əmə tiksın ¹⁸⁻¹⁹ meinai nakwənharkun mə pəh nien mə Kughen rimnarpin nimraghien kapəmiə kin narimnar yamə mine tukharkək tuk nipiğ kirik rəmhen kin gol uə silva; mərig rimnarpin nimraghien kapəmiə kin nitaw Tini Keikei Yesu Kristo, yame In rəmhen kin kwaji sipsip huvə kirik yame nəmkimikien rirkək əfrakis iran. In rimirisin əmiə ye nimraghien yame rahas yame kapəmiə kaha minə kimishajoun əmiə kin kupən. ²⁰ Kughen rimrəpən ta Kristo apa kupən, ye nipiğ yame rirəh nor-hanəyən tanimtanə; mərig taktəkun ai, kwənhauə ipakə tuk Nipiğ Kwasiğ, kini Kughen rimnor əpu In, mə tukruə miwəhsi-pre nihuvəyən kimi əmiə. ²¹ Nakwənharkun Yesu Kristo, ror məkneikin mə nakshatətə ye Kughen yame rimivəh miragh In ye nimhəyən kafan, kini miwəhsi-haktə In miwəhsipən nəhuəyən kimin. Ror məkneikin, takshatətə ye Kughen misərahū-pən tim tim kapəmiə nətərigien iran.

²² Nakwəsari-pən nəgkiarien əfrakis, kini miwəsəspir kapəmiə nimraghien ruauə mivi. Kimie nakwənhauə mwəsorkeikei kimie minə tiksın. Kini takasəkeikei misorkeikei əmiə minə yerkimie minə fam. ²³ Meinai nəgkiarien a rimnor əmiə nakwəsarha vi ta; nimraghien vi a, infamien rirkək. Meinai nəgkiarien kape Kughen tukraməmir kape rerin, to rirəh rirkəkin tuk nipiğ kirik. ²⁴ Kini Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Narmamə m-fam kisəmhen əmə kin mənvhirik,

Kini nihuvəyən fam kapəria kisəmhen əmə kin jiji nai.
Mənvhirik tukrimisə, kini jiji nai tukrəsaaħ,

²⁵ mərig nəgkiarien kape Yermaru ramarə kape rerin.”

(*Aes 40:6-8*)

Kini in e nəgkiarien kape Nəvsəoyen Huvə yame narmamə kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmiə.

2

¹ Ror pən mə takasəkeikei misəpəh norien minə e ye nimraghien kapəmiə, rəmhen kin: norien m-fam kape nor-ahas-pənien kimi narmamə, mine norien minə fam kape neikuəyən, mine nini-pikien əmə nar, mine jalus, mine norien m-fam kape nini-hahyən narmamə. ² Takasəkeikei misorkeikei pik nəgkiarien kape Kughen yame rəmtir huvə, rəmhen kin yame kwajikovə əmtəmtə ramasək tuk nəmahyən. Meinai Kughen rimivəh miragh əmiə, takasəkeikei misən nəgkiarien kafan misəihuə kin. ³ Kimie nakwəsəm əpu norien kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pik; rəmhen kin yame nakwəsən əsigəvin nəviginiən kirik, mharkun mə in rhekin pik.

Səpaag yame ramraptərakin nimə kape Kughen, ramragh

⁴ Kughen rorkeikei mə tukrivhərikin kafan kirik nimə kin ətawə narmamə minə, kini mirpən Səpaag ye nimə kirik yame narmamə kimisarəkikin ta, mərig in Səpaag huvə kirik yame Kughen tukrəkir məkupən. Kini tukmə nakhauə ye nhatəyən kapəmiə tuk Səpaag e Kristo, ⁵ kimie minə naksəmhen kin səpaag yame ramragh, yame Nanmin kape Kughen rimnəkir mavhərikin kafan kin nimə. Kini Nanmin kape Kughen raməmir irəmiə, nakasofugin ye Yesu Kristo masor narimnar yame Kughen rikin ragien tukun, rəmhen kin yame pris yame rəmrhakə rawəhsi-pən sakrefəes kimi Kughen, rikin ramagien tukun. ⁶ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mimə,

“Səmru. Yımnekir Səpaag ye nimə kirik apa Saeon* ,

In səpaag huvə kirik yame yimirpen.

Səpaag e kape nırapıtərəkinien nimə,

kini narmamə yamə mine kishatətə iran, to nıpig kirik khapəh nisaurisien tukun.” (Aes 28:16)

⁷ Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran. Mərig narmamə yamə mine khapəh nıshatətəyən iran, Səpaag e tukror-pən əriə rəmhen kin yame Nəkwəkwə Kape Kughen rımını kupən mımə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhırəkinien nimə kimisarakikin,

mərig Kughen rımmor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkır məkupən. (Sam 118:22)

⁸ Kını Nəkwəkwə kape Kughen rımını kupən mımə,

“Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kını In Səpaag yame tukror narmamə kamhamır.” (Aes 8:14)

Iriə kamharəh-pikin səpaag e meinai kimisəpəh nəgkiarrien kape Kughen. Kını in e nərigien kirik kape Kughen yame rımını mə iriə tukhamır məknakin.

⁹ Mərig Kughen rımırpen ta əmiə mə kafan mınə, kını kimia pris mınə kape King, kını kimia nəmə rhakə yamə mine Kughen ramarmaru irəmia. Kını kimia kwənərəus mınə tiksin kape Kughen. In rımmor əmiə məknə mə takharkun nini-ərhavayen nəgkiarrien yame ravəhsi-haktə In tuk kafan nihuvəyən mine narımmar yame In rımmor. In rımisəkirən əmiə mə taksətə ye nəpignapien, mhauə ye nikakien huvə kafan. ¹⁰ Apa kupən, kimia narmamə apnəpig əmə; mərig taktəkun ai, kimia kwənərəus mınə kape Kughen. ¹¹ Apa kupən, nımmhapəh nharkunien nihuvəyən kape Kughen; mərig taktəkun ai, nakwənharkun nihuvəyən kape Kughen.

¹¹ Yo mınə tiksin yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rikimia tukraməsik mə tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuatuk kapəmiə. Kitawə kisəmhen əmə kin yepsipis mınə, mine nəmə iruə mınə ikin e. Ror məkneikin, yakamni-pre skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk norien has yamə mine nətərigien atuk əmə kapəmiə rorkeikei. Nətərigien mınə e kasoriah rikimia rəmhen kin yame tikmır mınə kasarowagin kimi əmiə. ¹² Nıpig m-fam kitawə kisarə yerki narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kını nımmraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk huvə mə tukmə kamharuk-pən pawk nəgkiarrien has irəmia, mərig tuksəm norien huvə mınə kapəmiə, kını mhasiai Kughen ye nıpig yame In tukruə məkir narmamə iran.

Nısiayen nəmehuə mınə

¹³ Kitawə narmamə kape Yermaru, kını kisorkeikei mə tukhasiai nhagin. Ror məkneikin, takasor nəkwai nəmehuə mınə fam yamə mine narmamə kamhavəh-sihakta əriə mə tuk-sarmaru. Takasor nəkwai yamehuə kape gavman‡ yame in yamehuə əgkəp, ¹⁴ mine kafan nəmehuə yamə mine ramher yarhav kin əriə mə takasor wok kafan. Iriə tukhavan misor narpinien kimi narmamə yamə mine kasəkapır natuakəmien kapəriə, kını mhani vi vi narmamə yamə mine kasor norien huvə. ¹⁵ Takasor məkneikin meinai Kughen rorkeikei mə kapəmiə norien huvə mınə tukhani-əhu nəgkiarrien ətəwao mınə kape narmamə yamə mine kapəriə nirkunien rirkək. ¹⁶ Kimia, pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmia rəmhen kin yame yemehuə kirik ramarmaru ye slef kafan, meinai Kughen ruirisin ta əmiə tukun. Mərig rikimia tukripəh nəsikien mımə, “Kughen ruirisin ta yo, kını ror məkneikin mə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, nar apnəpig mə in təvhagə hah.” Nıkam. Kimia slef mınə kape Kughen, kını ror məkneikin, taksəri-pən norien yamə mine kisatuatuk.

¹⁷ Takhavəhsi-pən nısiayen yame ratuatuk kimi narmamə m-fam. Taksorkeikei nəməhuak mınə, in e narmamə kape Kughen mınə, kını takhagin mhasiai Kughen, kını mhasiai mın nəmehuə§ mınə.

¹⁸ Kimia slef mınə, takasəkeikei misor nəkwai kapəmiə nəmehuə mınə, kını mhavəhsi-pən nısiayen kimi əriə. Taksor-pən məknakin kimi əriə m-fam, yamə mine kasor rımar-pre tuk əmiə, mine yamə mine kasərik mitə pik əmiə. ¹⁹ Tukmə ror kimia naksor əmə nar atuatuk, mərig kapəmiə nəmehuə mınə kasor ahas-pre kimi əmiə, kını nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiə tukmə nakharəhpikin nıpig əutən mınə a masərer tim tim əmə meinai nakasərha-pən əmə tuk Kughen. ²⁰ ?Nakmə ta mə to nakor nar has kirik, kını nəmehuə mınə khauh ik tukun, kını narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nıkam, tukhani mə nımiyəh narpinien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə mınə, nar apnəpig narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik.

* 2:6: Saeon, nhag pisin e Jerusalem. 2:9: Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8 † 2:10: Əmru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23. 2:11: Gal 5:17,24 2:12: Mat 5:16 ‡ 2:13: Gris ramni “Sor nəkwai king.” 2:13: Taet 3:1

2:15: 1 Pita 3:16 § 2:17: Gris ramni “Hasiay king.” 2:17: Rom 12:10 2:18: Efes 6:5 2:20: 1 Pita 3:14,17

²¹ Kughen rimnokran kin amia ma taksarig nambahayen meinai Kristo rimnarig nambahayen tuk amia. In rimnakupan mahajoun norien atuutuk a ma kimia taksari-pen ama tamhek nihun.

²² Nakwakwa kape Kughen rimini kupen mimə,

“In rimipah norien tavhaga has kirik,

kini In rimipah niniyen nagkiarinen eikuə kirik.”

(Aes 53:9)

²³ Narmama kimhahi hah pawk In, marig In rimipah nhorpinien tai nagkiarinen has kaparia. Rimnarig pawk nambahayen ye nipran, marig rimipah niniyen ma tukrarpin tai norien has kaparia. Marig In rimnarahu-pen narimnar fam ye kwermi Kughen yame nipig m-fam kafan norien kape nakirien narmama in ratuutuk ama. ²⁴ Ye nipig a, Yesu rimnaker ye nai kamarkwao kin, mivah narpinien kape tavhaga has minə fam kapatawa ye nipran. In rimamha ma tavhaga has minə kapatawa tukror infamien kini ma kitawa tukhamragh, misari-pen swatuk kape natuutukien.

“Kimoh In, rimnarig nambahayen ye nipran tuk nivah-miraghien atawa.”

(Aes 53:5-6)

²⁵ “Apa kupen, kimia nimisamhen kin sipsip yama mine kaserwei.

Marig taktakun ai, nakwasarar minhauə tuk Yermama Yame Ramarha Huvə tuk Sipsip minə, in e, Yermama Yame Ramarha Huvə tuk nimraghien kapamia.”

(Esik 34:5-6)

3

Norien atuutuk kape yerman mine piraovin yame kwawarkurək ta

¹⁻² Kini ye norien kirikianə ama kape nisaiyen Yermaru, kimia nipiraovin yama mine nakwasarkurək ta, takasəkeikei misor nakwai narman kapamia. Kini tukma narman kapamia khapəh nhaniyen nafrakisien ye nagkiarinen kape Kughen, norien huvə ama kapamia tukrivi əria khauə mhani nafrakisien iran. Narman kapamia tuksəm ma norien kapamia ratuutuk, kini mine narmama kamhasiai amia, norien e ramhen tuk niviyen əria. Nagkiarinen kirik rirkək ma to naksək əpnis pen mhavi əria kin. ³⁻⁴ Pəh narman tuksəm amia kharkun ma nakhahuvə. Marig pəh nien ma nakahuvə meinai nakhavəhsi-pən neipən huvə, uə naksərar huvə nikwənemia, uə naksəkwan jen uə nakharuk-pən narimnar kimnər kin gol ye nimətirgimia. Marig pəh tuksəm amia kharkun ma nakhahuvə tuk narimnar yame to ripəh nahasien tuk nipig kirik. In e ye nimraghien kapamia, ma nakasarə mar, kini misarə apis-apis. Norien minə e khahuvə ye nimri Kughen. ⁵ In e norien kape nipianəhuak kupən yama mine kimsarəhu-pən tim tim nətarigien kaparia ye Kughen. Iriə nakmnasor nakwai narman minə kaparia, kini ye norien a, kimsor rirkiriə rhuvə. ⁶ Ramhen kin Sera kupən, in ramor nakwai Ebrahim, kini mamokran kin in ma kafan yemehua. Kini kimia e kwənərus kape Sera tukma naksor norien yama mine kisatuutuk, mhapəh nhaginien kin nar kirik.

⁷ Kini ye norien kirikianə ama min, kimia narman yama mine nakwasarkurək ta, misarə kimia nipiraovin kapamia, takasəkeikei masarha huvə tuk nimraghien kaparia. Takasəkeikei mhasiai əria meinai iriə khapəh nhaskaiyen ramhen kin amia, kini mine kimia miriə min takhavəh nar huvə e yame Kughen Rimtawə tukrivəsi-pre, in e nimraghien rerin. Tukror məkneikin ma nar kirik rirkək yame to rərər əswasig kin nəhuakien kapamia.

Nəmahuak minə fam

⁸ Nagkiarinen infamien e. Kimia mifam takasəkeikei misor məkneikin: Takhavəh nətarigien kirikianə; rikimia tukreihua tuk amia minə; taksorkeikei amia minə; taksor rikimia rimar tuk amia minə; taksor nərigien kapamia reiwaiyu. ⁹ Kini tukma narmama kator ahas-pre tuk amia, marig takhapəh nisarpinien tai norien has kaparia. Tukma narmama kasəgkiar has-pre kimi amia, marig takhapəh nisarpinien. Marig taksəhuak, misaiyoh Kughen ma tukror huvə pən kimi əria. Taksor məkneikin meinai Kughen rimnokran kin amia ma taksor məkneikin, mipihavəh nihuvəyen kafan. ¹⁰ Meinai Nakwakwa kape Kughen rimini kupən mimə,

“Yermama yame rorkeikei nimraghien huvə,

kini morkeikei ma tukramarig huvə ye nipig mifam,

in to ripəh niniyen nagkiarinen has minə,

kini in to ripəh neikuəyen.

¹¹ In tukraməkeikei marar ye norien has minə,

kini mor ama narimnar yame rhuvə.

In tukraməkeikei mamarkt pik ma tukramarə iriə narmama m-fam ye nəmarinuyen.

¹² In tukraməkeikei mamor məkneikin meinai Kughen Yermaru ramarha huvə tuk narmama yama mine kisatuutuk,

kini mamatarig huvə kin nəhuakien kaparia,

2:21: Mat 16:24; Jon 13:15 **2:22:** Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5 **2:23:** Aes 53:7; 1 Pita 3:9 **2:24:** Rom 6:11

2:25: Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 **3:1-2:** Efes 5:22 **3:3-4:** 1 Tim 2:9 **3:6:** Jen 18:12 **3:7:** Efes

mərig In mamor tikmir kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah.” (Sam 34:12-16)

¹³ Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narimnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to roriah əfrakis əmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatak kapəmiə, mərig Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyən.

“Takhapəh nəhəginien kin nəmhəyən yame narmamə tukasor,

kini pəh rikimiə tukriyəh nəsik-pikien.”

(Aes 8:12-13)

¹⁵ Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kin Yermaru kapəmiə maməkupən ye nımraghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhamə, “Rhawor e nakasərhupən məknakin nətərigien kapəmiə ye Yesu,” kini nıpig mıfam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpinien nəgkiarrien kapəriə. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə. ¹⁶ Kini ye nıpig mıfam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratuatak əmə. Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimiə narmamə kape Kristo, mərig iriə tukpisaursis tuk nini-hahyən əmiə. ¹⁷ Tukmə ye nərigien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiə tuk norien huvə minə kapəmiə, nar e in rhuvə rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiə tukun. ¹⁸ Ror məkneikin meinai Kristo rimamhə tuk təvhagə has minə, rimamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuatak əgkəp, mərig rimamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien mə In tukriyəh əriə mhavən tuk Kughen. Kimishəpni In, nıpran rimhə, mərig Nanmin kape Kughen rımnor mərimə min ye nımhəyən kafan. ¹⁹ Məkneikin Nanmin kape Kughen rikir In rıvən minə-ərhav nəgkiarrien kape Kughen kimi nanmi narmamə yamə mine kwənhamhə misəmir ye kalabus, ²⁰ iriə a yamə mine kimisəsik pawk nəkwai Kughen, mərig In rimneito kin əriə, nərigien kafan rəpomh. In a ye nıpig yame Noa rımnavhirəkin rao iran, narmamə eit əmə kımnisarə ye nəkwai rao, kini Kughen rımivəh miragh əriə ye nıpig rao a rımnaiyu mameiai-pən ye nu ehua. ²¹ Kini nu ehua a in rımnor nımtətien ye baptaes yame ramhəjoun mə Kughen ravəh miragh ətawə ye norien e yame In rımnor Yesu Kristo rımamragh min ye nımhəyən kafan. Mərig norien baptaes e, nıpran, pəh nien mə kaməkwi-ta nəmkimik ye nıprai jir, mərig nıpran e kitawə kwəsasarə ye norien has kapətawə, mhausə tuk Kughen, masərig yerkitawə mə təvhagə has rıirkək. ²² Kini Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kini mamkwətə ye nikar Kughen matuk, mamehua ye agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nanmin minə fam, mine yermaru minə fam.

4

Swatuk kape norien nəkwai Kughen

¹ Meinai nıpig Yesu Kristo rımnamarə ye tokrei tanə, In mamərig rahas ye nıpran, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei mhavəh min nərigien a, mə taksərer tim tim. Meinai yermamə yame ramərig rahas ye nıpran, ramhəjoun mə rınəpəi ta norien kape təvhagə has. ² Ror məkneikin, kimiə yamə mine nakasarə hanə ye tokrei tanə e, takhapəh nisəri-pəniən narimnar has yamə mine kamhaurə atuk ye nərigien kapəmiə. Mərig taksor nəkwai Kughen. ³ Mərig kimiə nakwasoriah ta nıpig rehuə tuk nıkwəsigiən kin norien minə kape narmamə yamə mine khapəh nhaniyən nəfrakisien ye Kughen. Kupan kimiə nakamhakir apnapig nıpiraovin; kini nətərigien kapəmiə ramvən əmə tuk nar has minə; kini misapis pik kin nınimien; kini masor lafet kape nırpəhuyən nıpiraovin; kini mamhanien alikol kini misapis misarmar; kini masəhuak kimi nanminar minə, in e nəpnaihyən kafan rahas pik. ⁴ Mərig taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kimiə nakwasəpəh nhakwasigiən kin əriə mamhavən kimiə miriə mhavi-ərhav ye kwənhəruə kape təvhagə has kapəriə. Kini iriə masoriah pik nhagmiə tukun. ⁵ Mərig iriə tukasəkeikei mhani-ərhav narimnar fam ye nımraghien kapəriə kimi Kughen yame In ramərer matuk mə tukrəkir əmhen narmamə yamə mine kwənhamhə mine yamə mine kamhamragh. ⁶ Ror pən kwənhani-ərhav-pən ta Nəvsəoyen Huvə kimi narmamə yamə mine kwənhamhə ta* ; mə nar apnapig mə narmamə kımnhauh əriə ye tokrei tanə, mərig Nanmin kape Kughen rirkun norien əriə mə tuksarə iriə min ye rao ye neai.

⁷ Kitawə kwənhauə ipakək tuk nıpig yame narimnar minə fam tukharkək iran. Ror məkneikin, rikimiə tukramarə, kini takasəkeikei misarha huvə tuk nımraghien kapəmiə, mə takharkun nəgkiarrien kimi Kughen ye nəhuakien yame ror nanmin. ⁸ Mərig nar yame rhuvə pik mə takasor - taksorkeikei əmiə minə yerkimie m-fam, meinai tukmə nakasor məknakin, takhapəh nisərigien norien has yamə mine nakasor irəmə minə. ⁹ Nəkwai nımə kapəmiə, kape narmamə m-fam. Tukmə khaurə ye nəkwai nımə, takhapəh nhani-pikien əriə. ¹⁰ Kughen rımivəh-sipre nirkunien pisin pisin kimi əmiə kirikianə kirikianə. Rhuvə

3:14: Mat 5:10; 1 Pita 2:20; 4:14 3:16: 1 Pita 2:12 3:20: Jen 6-7 4:1: Rom 6:2,7 4:3: Efes 2:2-3

4:5: Wok 10:42 * 4:6: 3mru 1 Pita 3:19-20 mine 1 Tes 4:13-18. 4:7: Rom 13:11-12 4:8: 1 Pita 1:22

mə taksor narimnar ye nirkunien minə a misasitu irəmiə minə. Kini taksor narimnar a ye norien kape yorwok yamə mine kasor wok atuatur kape Kughen nipig mifam. Taksəwhai nihuvəyen kafan ye swatuk pisin pisin yamə mine In rimiwəh-si-pre. ¹¹ Tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nəgkiarrien, pəh tukrəgkiar rəmhen kin yame Kughen atuk In raməgkiar. Kini tukmə Kughen rimiwəh-si-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nasituyen ye narmamə, pəh tukrasitu irəriə ye nasanien yame Kughen riwəhsi-pən kimin. Ye norien minə fam, narmamə tuksəgnəgin Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rimnor. Pəh kitawə tukhani-ərhav kafan nihuvəyen mine nasanien mhavən mhavən mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəmahuak minə tuksərig rahas ye niprairiə

¹² Yo minə tiksın, yame yakorkeikei pik əmiə, takhapəh nisakurien tuk nəmhayen yamə mine kamhaurə tuk əmiə mə tuksəm-ru nhatətəyen kapəmiə. ¹³ Mərig tukmə nakasərig nəmhayen rəmhen kin yame Kristo rimnərig, pəh rikimiə tukramagien əmə, mə nipig yame Kristo tukrirerig-pə min iran, nikhakien tukrarkurao iran, rikimiə tukragien pik. ¹⁴ Tukmə narmamə kamhahi hah əmiə tuk nhag Kristo, mərig Kughen tukriwəhsi-pre nihuvəyen, meinai Nanmin kape Kughen yame rəsanin makak, raməmır irəmiə. ¹⁵ Rhuwə mə, tukmə narmamə khamə tukhauh ik, pəh nien mə kamhauh ik meinai nimnakapir loa kirik, uə nimnhopni yermamə, uə nimnəkrəh kin nar kirik, uə nimnəgkiar ye nar kirik yame pa rimə kafam. ¹⁶ Mərig tukmə khamə tukhauh ik, pəh tukhauh əmə ik meinai ik yeməhuak kirik. Kini takpəh naurisien tukun. Mərig takəgnəgin Kughen meinai nakvəh nhag e Kristen. ¹⁷ Ror məkneikin meinai nipig kape nəkirien narmamə ruərikakun ta. Kini Kughen tukrakupən məkir narmamə minə kafan. !Kini rahas pik tuk narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen! ¹⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, "Tukmə narmamə yamə mine kisatuatur, yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə kamharəh-pikin nipig əutən, kini mərig, narmamə yamə mine kaseinein Kughen masor təvhagə hah, tukamharəh-pikin pik nipig əutən." (Prov 11:31)

¹⁹ Kini ror məkneikin, narmamə yamə mine Kughen rameighan kin əriə kisərig rahas ye niprairiə, tukasəkeikei misəruhu-pən nimraghien kapəriə ye kwermın, yame rimnor narimnar fam, yame In to rapəh nor-təkunien kafan nəgkiarrien. Kini rhuwə mə iriə tukasəkeikei masor norien yame rhuvə mamharpin.

5

Nəgkiarrien ramvən kimi elda minə mine nitamaruə

¹ Kini taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə elda minə kape niməhuak. Yo elda kirik rəmhen kin əmiə, kini yo min yimnəm kin nimrik nəmhayen kape Kristo, kini yo jakvəh nimraghien rerin yame Kristo tukriwəhsi-pə. ² Kafak e nəgkiarrien yakamni-pre tuk əmiə mīmə, taksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen yamə mine kasəmır ye kwermimiə, rəmhen kin yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei kimi əmiə tukun, mərig meinai rikimiə ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini takhapəh nisor-əməyen tuk mane; mərig taksor meinai rikimiə ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə. ³ Mərig rapəh nəmhenien mə kimiə takhauə misəmhen kin nəmasur yamə mine kasərik mitə yorwok kapəriə minə, mərig kimiə taksor norien yen in ratuatur mihuvə mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəmiə khakwasig kin. ⁴ Yamehuə kape narmamə yamə mine kasarha huvə tuk sipsip minə natukrirerig-pə min, kini ye nipig a, In tukriwəh-si-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rimnapita ye naiyuyen. Mərig nərokien e, nimraghien rerin, to rapəh nahasien tuk nipig kirik.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə nitamaruə, hasiai masor nəkwai elda minə kape niməhuak. Kini kimiə mifam əgkəp takhavəhsi-əhu kapəmiə nərigien, mhasiai əmiə minə fam. Taksor məknakin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, "Kughen rikin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mine kisausit, mamərəer əswasig kin əriə, mərig In ramautə-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə." (Prov. 3:34)

⁶ Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmir ye kwermi Kughen əsanin mə In tukrivəh-si haktə əmiə ye nipiğ atuatuk kafan. ⁷ Narimnar fam yamə mine nakasərig pik mhapam kin, havəhsi-pən kimi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.

⁸ Sarha, masərig əmiə, meinai, kapəmiə tikmir Setan in rəmhen kin laeon yame ramaiyu apis apis, mamokworuə, nehe nəkwən ramaiyu, mamarha-kin yermamə mə tukrəs mətgai. ⁹ Sərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə nipiğ Setan ramuə tuk əmiə, meinai nəməhuak minə tiksini ikin minə fam ye tanimtanə, kimiə miriə nakasərig nəmhəyen kirikianə əmə.

¹⁰ Mərig takasərig nəmhəyen kape nipiğ kwəkwə əmə, kwasig ikin, Kughen tukror əmiə naksərig rhuə min ye kapəmiə nımraghien, kini mor naksəsanin ye kapəmiə nhatətəyen, masərer tim tim, kini nar kirik rirkək mə to rivi-ta əmiə. Nihuvəyen minə fam kamhasi-pən əmə tuk Kughen, kini In rımnokrən kin əmiə mə takhauə tuk Kristo misarə ye rao ye neai kape rerin. ¹¹ Pəh kitawə tukhani-ərhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhavən, mhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹² Kwən e Saelas* rımnasitu irak, kimru min, yakrərai nəkwəkwə e, kini yakaməm in rəmhen kin piak kirik, in yemə huvə kirik, kini kafak nəfrakisien raməmır iran. Yakmərarai nəgkiarien kwəkwə ye nəkwəkwə e kimi əmiə mə jakrəvəh-si haktə kapəmiə nətərigien. Kini yakamni-ərhav nərigien yame yimrai ta, yamə mine kasəgkiar ye nihuvəyen əfrakis kape Kughen. Sərer timtim irəriə. ¹³ Piaumiə minə mine nowinmiə minə kape nıməhuak eikin e Rom kasokrən huvə irəmiə. Kughen rımırpen əmiə miriə. Kini kwən e Mak yame yakokrən kin in mə 'narik,' in min ramokrən huvə irəmiə.† ¹⁴ Sokrən huvə irəmiə minə rəmhen kin mə kimiə kirikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nəmərinuyen kimi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo minə.

5:6: Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 5:7: Mat 6:25-30 5:8: 1 Tes 5:6 5:9: Efes 6:10-18; Jem 4:7 5:9:

Efes 6:11-13; Jem 4:7 * 5:12: Gris ramni Silvanus, mərig tukmə ror nhag pisin e Saelas. 5:12: Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30 † 5:13: Nəgkiarien kape Gris ramni mə, "Nipiğ naksəfugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmiə minə." 'Holy Kiss' ror nımətəien mə kasəfugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Pita

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pita rimirai Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkwə e 2 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə fam.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to rıpəh nırerıg-pə-minien.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rimirkun mə pəh nien mə tuktu rimhə, kini rorkeikei mə tukrıvəhsi-pən nəgkiarien infamien kafan kimi niməhuak. Morkeikei mə tukrisig nəməhuak minə, mor əpu nhajounien eikuə minə. Mərig niməhuak tukraməkeikei mərer tim tim məri-pən əmə nhajounien yame ratuatak. Kini morkeikei mə nhatəyən kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə miskai, kini nirkunien kapəriə ye nıkarın kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

*Pita ramokrən huvə irəriə
(Jud 4-13)*

¹ Yo Saemon Pita, yo yor atuə kin mine aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmiə yamə mine nakhavəh nhatəyən yame in rhuvə rəmhen kin kapəmawə nhatəyən. Norien atuatak kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo yame ravəh miragh ətawə in swatuk yame nimnhavəh nhatəyən a iran.

² Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyən mine nəmərinuyen kimi əmiə rapita, meinai nakwənharkun In mine Yesu Yerमारु kapətawə.

Kughen rimnokrən kin əriə mə narmamə kafan minə

³ Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə ye nihuvəyən mine nikhakien kafan ye nipig yame kitawə kimnhauə mharkun In. Kini ye nəsaninien kafan, In rimivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə yamə mine tukasəkeikei mhavəh ye nimraghien kapətawə mə rikin tukragien tuk ətawə. ⁴ Kini ye nəsaninien mine nikhakien kafan in rimivəhsi-pə kafan promes yamə mine kishəuə mhahuvə pik. Kughen rimivəhsi-pə məknakin promes minə e mə norien kapətawə tukrəmhen kin norien kafan, kini mə kitawə tuksap ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsi-pən tuk nərgien has minə yerki narmamə.

⁵ Kini ror məkneikin, takasəkeikei misarkut mə norien kapəmiə tukrhuvə pik. Taksəsik əpnis norien minə e ye nhatəyən kapəmiə: Taksor huvə pən kimi narmamə; kini takhavəh nirkunien; ⁶ kini masarha huvə tuk nimraghien kapəmiə; kini masərer tim tim ye Kughen ye nipig ətən minə; kini mhavəhsi-pən kapəmiə nimraghien fam kimi Kughen nhamisor nəkwən; ⁷ kini masorkeikei nəməhuak minə; masorkeikei min narmamə minə fam. ⁸ Rhuvə mə taksor norien minə e mamharpin, mə nirkunien kapəmiə ye nıkarın kape Yesu Kristo Yerमारु kapətawə tukror kwənkwan. ⁹ Mərig tukmə nakhapəh nisorien narimnar minə a, naksəmhen kin yermamə yame nımrin rıpis, uə yame raməm nar ipakə əmə, məpəh nəmien nar ehua e mə Yesu rimnəspir-ta təvhagə has kapətawə yamə mine kimisor kupən. ¹⁰ Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeikei misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən mə nəfrakisien mə Kughen ruirpen ta əmiə, kini minokrən kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor narimnar minə a, kini to nakhapəh nhamisor tuk nipig kirik; ¹¹ kini Kughen rikin tukragien tuk nəhitəyən ye kwəruə mə takhavən ikin Yesu Kristo Yerमारु Kapətawə yame rimivəh miragh ətawə ramarmaru ikin kape rerin.

¹² Ror məkneikin mə, nipig mifam jakaməkeikei mamni-pre narimnar minə e kimi əmiə mə rikimə tukraməsik əriə, nar apnapig mə kimie nakwənharkun ta narimnar minə e, kini masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakvənhawəh ta. ¹³ Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rikik raməsik hanə mə ratuatak mə jakni-ərhav min narimnar minə a mə rikimie tukraməsik min, ¹⁴ meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktu yakmhə. Yesu Kristo Yerमारु kapətawə rimnhajoun ta məknakin yo. ¹⁵ Kini taktəkun ai yakamarkut pik mə nipig tukmə yakmhə, kini takhapəh nisəru-kinien narimnar minə a.

¹⁶ Nipig kimawə yimnamhani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yimnhasim atuk tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik raməterig atuk kin. Nikam. Kimasir yimərham kin nimrimasir mə nəsaninien mine nikhakien kafan kawehua pik. ¹⁷⁻¹⁸ Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nipig Kughen Rimtawə rimivəhsi-pən nisaiyən kimin, kini mor nıpran rakhak kini məsiə, kini

rimnærig riki Kughen e yame In Rakhak Pik rimini-pæn tukun minæ, "In e narik yame yakorkeikei, rikik ragien pik tukun." Kimasir yimihærig rikin ramsi-pæn ye rao ye neai.

¹⁹ Mærig kitawæ kharkun huvæ mæ nægkiarinen kape profet kupæn minæ in næfraksien, ræmhen kin laet kirik yame ramasiæ ye næpignapien. Kini rhuvæ mæ kimia min taksarig huvæ nægkiarinen a mamhævæn miseriaji naksam huvæ nipran ræmhen kin laet yame ramasiæ yenpig, mine nægkiarinen kafan ramamir yerkimia ræmhen kin fetukai ramhaktæ mamasiæ.

²⁰ Mærig nar yame rhuvæ pik mæ takharkun, in e nægkiarinen minæ kape profet minæ ye Nækwækwæ kape Kughen, pæh nien mæ kamhani æmæ næmien kapæria, ²¹ meinai profesi kirik rirkæk ye Nækwækwæ kape Kughen yame ramtærhav æmæ ye nærigien kape narmamæ; mærig profet minæ kimhnani-ærhav nægkiarinen yamæ mine kimnhasi-pæn tuk Kughen nipig Nanmin Kafan rimnamvæn yerkiria.

2

Næmhajoun eikuæ minæ

¹ Mærig profet eikuæ minæ apaikin yerki næmæ Isrel kupæn, kini ye norien kirikianæ æmæ min, næmhajoun eikuæ minæ tukhauæ min yerkimia. Tukshajoun oror æmia, misoriah apis-apis nhatætøyen kapæmia. Mamhaukreikin-pæn nimætairia kimi Yesu Yermaru, nar apnapig mæ In rimivæhsi-ta narpinien kape tævhagæ has kapæria. Kini pæh nien mæ tuktu, Kughen tukroriah æria ye narpinien yame iria atuk æmæ kamhavi-pæ. ² Kini narmamæ khapsaah tukhakwasig kin norien has minæ kapæria yame minæ kasor naurisien. Kini ror mækneikin, narmamæ khapsaah tukhani hah swatuk kape næfraksien. ³ Iria kasæptig kin mane. Kasæptig kin mane, mishajoun eikuæ æmia, mhavæhsi-ta nautæ kapæmia, masæni kwanage yame ramsi-pæn æmæ ye nærigien kapæria. Apa kupæn, Kughen ruini-ærhav ta narpinien kapæria, kini pæh nien mæ tuktu, tukroriah æria. ⁴ Kimia nimisæm norien kafan kupæn, kini mharkun mæ In tukror mæknakin narpinien. Nipig agelo kupæn minæ kimisor tævhagæ has, Kughen ripæh niraptækinien æmæ narpinien kapæria, mærig rimnarak-æhu kin æria apa ye nækwai nimir yame reiwaiyu pik, mirkwæji æria kin jen, apa ikin ræpignap ikin. Kini iria tuksaræ ye næmhøyen miseriaji-pæn In tukrini-ærhav narpinien kapæria.

⁵ Kini ye norien kirikianæ æmæ min, ye nipig kape Noa, Kughen ripæh niraptækinien æmæ narpinien kape narmamæ yamæ mine kimisæsik nækwæn, mærig rimnhopni æria ye nu ehua yame rimætin mhakta. Mærig Noa, yame rimini-ærhav nægkiarinen kape norien yame ratuatuk, Kughen rimivæh miragh in mine kafan narmamæ seven. ⁶ Kini ye norien kirikianæ æmæ min, Kughen rimnor narpinien tuk nahasien kape næmæ Sodom mine Gomora, kini mivaan æru taon mir a kin nap; kimiwor nimrawk kin æriu. Nar a ramhajoun-pæn naha nhagin yame Kughen tukror min kimi narmamæ yamæ mine kasæsik nækwæn. ⁷⁻⁸ Mærig kwæn a Lot rimnamaræ iria miria, kini nipig m-fam in rimnæm norien has minæ kapæria, kini mamærig nægkiarinen has minæ kapæria. Mærig nipig m-fam, in ratuatuk æmæ; kini rikin rærhakis pik tuk norien has minæ kapæria, yamæ mine kimisæsik nækwai Kughen. Kughen rimivæh miragh kwæn a Lot ⁹ ramhajoun-pæn mæ Kughen Yermaru rirkun rivæh-miragh-ien narmamæ yamæ mine kashatætæ iran, kini rirkun ni-ræhsita-yen æria ye naha næmhøyen yame kasaræ iran. Mærig narmamæ yamæ mine khapæh nisatuatukien, Kughen rirkun niraptækinien æria mor narpinien kimi æria taktækun mivæn meriaji nipig yame In tukrækir narmamæ iran. ¹⁰ Kughen tukror narpinien kimi næmæ has minæ fam, mærig In tukror narpinien ehua kimi narmamæ yamæ mine kasor narimnar kape naurisien yame niprairia æmæ rorkeikei mæ tuksor, kini narimnar e kasor æria kasæmkimik. Narmamæ minæ a khapæh nisorkeikeiyen mæ Kughen tukreihua iræria.

Narmamæ minæ a kisausit mhapæh nhasiayen nar kirik, kini mhapæh nhaginien kin nhani-hahyen nhag agelo mine ye neai. ¹¹ Mærig agelo minæ tiksins iria yerpirig misapita; mærig iria to khapæh nhani-hahyen agelo apnapig minæ ye nimri Kughen Yermaru. ¹² Mærig narmamæ minæ a kamhani hah narimnar yame khapæh nharkun-huvøyen. Iria kisæmhen kin nar aparu minæ, yame kapæria nirkunien rirkæk. Kasor æmæ nar yame niprairia æmæ rorkeikei. Mærig, nar aparu minæ kasarha-pæ ye tokrei tanæ mæ narmamæ tuksarhakin æria mishopni æria. Kini ye norien kirikianæ æmæ min, Kughen tukroriah næmæ has minæ a ræmhen kin yame kamhopni nar aparu minæ.

¹³ Kughen tukrarpin tai norien has kapæria meinai iria kasor ahas pæn kimi narmamæ. Rikiria ragien æmæ tuk næviginien mine ninim-pikien; pæh nien mæ yenpig æmæ, mærig yenpig mine yeraan. Iria kisæmhen kin næmkimikien ye neipæn, mine nimap pien. Masoriah nhag nimæhuak. Mhauæ masævigin kimia miria, mærig kaseikuæ iræmia, masor norien

1:17-18: Mat 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35 **1:21:** 2 Tim 3:16; 1 Pita 1:11-12 **2:1:** Mat 24:11; Jud 4 **2:4:** Jud 6
2:5: Jen 6-8; 2 Pita 3:6 **2:6:** Jen 19:24; Jud 7 **2:7-8:** Jen 19:1-16 **2:10:** Jud 7-8,16 **2:11:** Jud 9 **2:12:**

has. ¹⁴ Nipig m-fam kapəriä nərigien ramvən tuk nəkrahəyen kin nipiraovin yamə mine kapəriä nərigien rımar. Kini nipig m-fam kasor təvhagə has mhapəh nisəpəhyen. Mamhavi ta narmamə yamə mine kapəriä nərigien rapəh niskaiyen; kambahkwasig kin norien has kapəriä. Mishajoun əriä kin norien kape nəptigien kin nauta. Mərig Kughen rımini ta narpinien kapəriä. ¹⁵ Kimisəpəh swatuk yame ratuatuk, mamhaiko masəri-pən swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin, nhagin e Balam, yame rorkeikei pik nivəhyen mane ye norien yame rahas. ¹⁶ Mamarə, dongki kafan rımnhek in tuk norien has kafan. Kitawə kharkun mə dongki ta rapəh nəgkiarien, mərig Kughen rımnor mə dongki tukrəgkiar ramhen kin yermamə raməgkiar mə tukrini-əhu norien ətəwao kape profet a.*

¹⁷ Nəmhajoun eikuə minə, nhajounien kapəriä nıpran rirkək, ramhen kin nımrı nu yame rınəmıt, mine napuə yame nımətəg ehuə ramahia ta kin, kini nəhig rirkək iran. Mərig Kughen rımnərəhu karin iməriä ikin mə nəpignapien. ¹⁸ Iriä kasəgkiar ausit mamhani nəgkiarien yame nıpran rirkək. Iriä kasəgkiar ye narımnar yamə mine nıprai narmamə kisorkeikei, kini mhavi-pə narmamə khauə ye nahasien yame kwəsəta pə pə əmə iran. ¹⁹ Kamhani əutən mə narmamə kharkun nisəri-pənien naha nhagin yame iriä atuk kisorkeikei, natuakəmien kirik rirkək iran. Mərig nərigien has kapəriä ravi pik nərigien kapəriä mamor yamehuə kin kapəriä. "Tukmə nar kirik ramarmaru iram, ik nakuauə slef kafan." ²⁰ Mərig tukmə iriä kisap ta ye nahasien kape tokrei tanə nipig kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəh Miragh ətawə, məkneikin, misarag, mamharerig-pən tuk norien kape təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriä. Iriä kasəmır ye nahasien yame rahas rapita yame kimisarə iran kupən. ²¹ Meinai, tukmə yermamə rapəh nirkunien swatuk kape natuatukien, rahas kwənmopin. Mərig tukmə yermamə rirkun, kini marar, mıpəh nəri-pən-huyven Nəgkiarien kape Kughen yame kivəhsi-pən kimin, norien a in rahas rapita.

²² Kini iriä kasor mə nuhpikinien mir e kawəfrakis yamə karəni mırəmə, "Kuri tukrırəuə, marə, mırerig-pən min, mamən nıruəyen kafan," (*Prov 26:11*) mine, "Pukəh, tukmə rar, mhawən, marə, mırerig-pən min məsək-əsok ye nımtəgei."

3

Nipig yame Yesu tukrırerig-pə min iran

¹ Yo minə tiksın, in e kafak nəkwəkəwə yame ror kiraru kin yame raurə kimi əmiä. Yakamher-pre kin əriu mə tukrisig əmiä, mə rikimia tukraməsik narımnar minə e, mawor nərigien kapəmıä mə tukratuatuk. ² Yakorkeikei mə taksətərig min kin nəgkiarien yamə mine profet minə kape Kughen kimisəvsao kin misəkupən, mine nəgkiarien kape Yesu Yermaru yame Rımivəh Miragh ətawə, yame aposol minə kapəmıä kimnhani-ərhav-pre ta tuk əmiä.

³ Nar kirik yame taksəkupən mharkun, in e Nipig Kwasig ruauə ipakə, kini narmamə tiksın tukasor narımnar yame nıprairiə əmə rorkeikei, kini tuksarh iakei irəmıä mhama, ⁴ "Rhawor? ?Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen? Nəmehuə kapətawə minə kimnisarə, minahmə ta, mərig rıpəh hanə nuəyen. Kupən, ririkakun ye narımnar yame Kughen rımnor, muə meriaji-pə nipig e towei mine, narımnar fam kisəm nəmhen əmə."

⁵ Mərig iriä kwəsəru-kin mə apa kupən əgkəp, Kughen rımnəgkiar əmə, neai rəmır, kini nımoptanə rhaktə ye tame tahik; kini tahik mine nımoptanə kwəwhai əriu minə. ⁶ Kini ye nipig a, rarar, mor min tahik rakarokın nımoptanə, moriah fam. ⁷ Kini rəgkiar əmə, neai mine tokrei tanə kawəmır, mawəmır huvə əmə mawerıaji-pə e towei mine, mıravən mwerıaji nipig yame Kughen tukrəkır narmamə iran, mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kisəsik nakwan, mhopni əriä, mivaən əru neai mine tokrei tana.

⁸ Mərig yo minə tiksın, takhapəh nisəru-kinien nar kirik e mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nipig kirikianə in ramhen əmə kin newk wan taosen; kini tukmə newk wan taosen, in ramhen əmə kin nipig kirikianə. ⁹ Mərig narmamə tiksın, rıkirirə raməsik mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes minə kafan; mərig, nıkam. Kafan nətərigien rapomh tuk ətawə. Kini rikin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpinien kimi yermamə kirik; mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriä tuk norien has minə kapəriä mharerig-pə tukun.

¹⁰ Mərig Nipig yame Yesu Yermaru tukrırerig-pə iran, ramhen kin yeməkrəh raurə - nakseinein nipig yame tukruə iran. Ye nipig a, taksərig narkarəkien ehuə, məkneikin neai tukrirkək. Kini nap tukrarkwəru mırh, mine kəmhau minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine narımnar fam yame raməmır-pən iran. Tukharkək fam.

2:15: Jud 11; Rev 2:14 * **2:16:** Takəm stori kape Balam mine dongki ye Nam 22:28-35. **3:2:** Jud 17 **3:3:** 1 Tim 4:1; Jud 18 **3:4:** Mat 24:48 **3:5:** Jen 1:6-9 **3:6:** Jen 7:11; 2 Pita 2:5 **3:8:** Sam 90:4 **3:9:** Hab 2:3; 1 Tim 2:4 **3:10:** Mat 24:29,35; Luk 12:39; 1 Tes 5:2

¹¹ Kini meinai Kughen tukroriah narimnar m-fam məknai, kimiə takasəkeikei misərig nimirghien kapəmiə. Nimirghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk ye nimir Kughen. Pəh Kughen rəəhu karin nimirghien kapəmiə mə kafan. ¹² Rikimiə tukraməsik pik nipiğ yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuaa əmə. Ye nipiğ a, nap tukrəkwaru neai, kini nəpan-əpanien tukror mirh, mine makuə, mine kəmhau minə kisaiyu mharkək. ¹³ Mərig Kughen ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimir. Kini rikitawə raməsik promes a.

¹⁴ Yo minə tiksın, ror məkneikin mə tukmə nakhawhin mə Nipiğ a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukripəh nəm-pən-ien nar has kirik irəmiə; nəmkimik tukrirəkək irəmiə; kini taksarə ye nəmərinyen kimiə min. ¹⁵ Rikimiə tukraməsik mə Yesu Yermaru, nərigien kafan rəpomh pik tuk ətawə, mamor mə tukrimar tuk nivəh-miraghien narmamə. Kini nəkwəkəwə yame Pol rimirai kimi əmiə ye nirkunien yame Kughen rimivəh-sipən kimin ramni məknə. ¹⁶ In raməvsao kin narimnar minə a ye nəkwəkəwə minə fam kafan. Ye nəkwəkəwə minə a, narimnar tiksın aikin yame riskai tuk nirkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhəpəh nharkunien nar; kini nərigien kapəriə rapəh nəmirien kirikianə, iriə kamhaukreikin nəgkiarien minə kape Pol, kini mhaukreikin nəgkiarien minə tiksın min ye Nəkwəkəwə kape Kughen. Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkəwə e

¹⁷ Yo minə tiksın, ror məkneikin meinai nəkwənharkun ta narimnar minə e, sarha, mə nəgkiarien ətəwəo kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen tukripəh nivitayen əmiə eikin nəhatəyən kapəmiə ramərer tım tım ikin, tamə nəkhamir ye nəhatəyən kapəmiə. ¹⁸ Mərig takasor nəhatəyən kapəmiə raməhuə miskai ye nirkunien ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh ətawə, mine ye nihuvəyən yame rimnautə-pre kin kimi əmiə.

!Pəh tukamhani vi vi In nipiğ m-fam - taktəkun, mamhavən infamien rirəkək! Amen.

1 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12 kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

? Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə kirikianə kirikianə tuksəvhekin, misher-pən kin nəkwəkwə e rīvən ye niməhuak pisin pisin minə fam.

? Narəyen rimmhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə tiksin khamə Yesu in yermamə arnapig əmə, kini Nanmin kape Kughen rimaue əmə ye nipran nipig Jon Baptaes rimmor baptaes iran, kini məta iran nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin. Mərig nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rimaue mor niprai yermamə kin. Kini iriə mishajoun min mə norien has in rirkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tuksor arnapig əmə norien has mərig in ai ye kapəriə nhajounien, niprai yermamə in nar arnapig əmə. Nhag nhajounien minə a, ye nəgkiarrien kape nəmə Gris, kamni kimə, “Nostisism.”

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jon rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min nəgkiarrien yame ratuatuk, kini mə tukrini-ərhav neikuəyen minə e kape nəmhajoun eikuə minə. Kini ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehua. Kini morkeikei mə tukrasitu, mor nhatəyəyən kape nəməhuak minə ruə miskai kini mharkun huvə min mə Kughen rimivəh miragh əfrakis əriə, iriə mhavəh nimirghien rerin.

Nəgkiarrien Mragh

¹ Yakamhani-ərhav Nəgkiarrien kape Nimirghien. Kwasig ikin Kughen rimmor narimnar fam, Nəgkiarrien e rimməkupən marə. Kimawə yimisərig, kini misəm kin nimirimawə, kini mharap kin kwermimawə. ² Kini Nəgkiarrien ai ritərhav-pə; yimisəm, masarer-ərhav mamhani-ərhav, kini mamhani-pre min tuk əmiə mə In e In nimirghien rerin. Iriu Rimtawə Kughen, kimwəkupən mwarə, kini rimmajirhav-pə tuk əmawə. ³ Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narimnar yamə mine yakməsəm kini mwəsərig-ta, mə kimə min takhauə kisor kirikianə kitawə-m kimə. Kitawə Rimtawə Kughen mine Tini Yesu Kristo tukhauə kirikianə. ⁴ Yakamharai narimnar minə e mə tukror rikitawə ramagien pik əmə.

Nəriwəkien ye nikhakien

⁵ Nəgkiarrien e in e yimisərig tukun kini mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nikhakien, kini nəpignapien rirkək əfrakis iran. ⁶ Tukmə kitawə kamhani mə kwənhauə kirikianə kitawə min, mərig kitawə kaseriwək əmə ye nəpignapien, kitawə kaseikuə, kini mhapəh nisarayen ye nəfrakisien. ⁷ Mərig tukmə kaseriwək ye nikhakien, rəmhen kin yame Kughen ramarə ye nikhakien, kitawə kwəsor kirikianə kitawə min; kini nitaw Yesu, Ji Kughen, rimməspir rikitawə tuk nahasien m-fam, mor kitawə kisatuatuk ye nimir. ⁸ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kini miseikuə atuk əmə irətawə, kini nəfrakisien rirkək irətawə. ⁹ Kughen In ratuatuk, to rapəh nakapirien nəgkiarrien kafan. Kini tukmə kitawə khani-ərhav təvhagə hah kapətawə, In tukraspir ətawə, məru-kin norien has mifam kapətawə, mə tuksatuatuk ye nimir. ¹⁰ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kitawə kasor mə Kughen In yeikuə, kini nəgkiarrien kafan rapəh namirien ye nimirghien kapətawə.

2

Yesu Kristo in yermamə kape nasituyen irətawə

¹ Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəgkiarrien e kimi əmiə mamni-əhu əmiə mə takhapəh nisorien təvhagə has. Mərig tukmə kasor təvhagə hah, yermamə kirik kapətawə tukrəgkiar atua kin kapətawə kimi Kughen. Yermamə e In e Yesu Kristo, yemə atuatuk. ² Yesu e, Kughen rimivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimmayiu.

1:1: Jon 14:6 **1:1:** Jon 1:1,3 **1:1:** Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2 Pita 1:16; 1 Jon 4:14 **1:2:** Jon 1:1-4; 11:25; 14:6
1:2: Jon 15:27 **1:2:** Jon 1:1-4 **1:3:** 1 Kor 1:9 **1:5:** 1 Tim 6:16 **1:6:** Jon 3:19-21; 8:12; Efes 5:8; 1 Jon 2:11
1:6: 1 Jon 2:4; 4:20 **1:7:** Aes 2:5 **1:8:** Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 **1:8:** 1 Jon 2:4 **1:9:** Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 **1:9:** Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22 **1:10:** Jon 5:38 **2:1:** 1 Tes 2:11 **2:1:** Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25 **2:2:** Rom 3:25; 1 Jon 4:10

Nitawin rimnaiyu, pəh nien mə kapətawə pisin əmə, mərig kape narmamə m-fam ye tokrei tana. ³ Mərig tukmə kitawə kasəri-pən nəgkiarien kape Kughen, ramhajoun mə kitawə kharkun huvə mə kwənhauə mīnharkun Kughen. ⁴ Tukmə yermamə rimə rirkun Kughen mərig rapəh nari-pən-huvəyən nəgkiarien kafan, in rameikua əmə; nəfrakisien rirkak iran. ⁵⁻⁶ Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarien kafan, norkeikeiyen kape Kughen ramkuə əfrakis kin norkeikeiyen yerkin.* Yermamə yame ramni mə in ravəh Yesu yerkin, tukraməkeikei məri-pən swatuk kirikianə əmə yame Yesu rimməri-pən. Norien a tukramhajoun mə kitawə kamhavəh Yesu yerkitawə.

Kitawə tukasəkeikei masorkeikei atawə minə

⁷ Yo minə tiksın, pəh nien nəgkiarien vi kirik yame yakamrai kimi əmiə mə taksəri-pən; mərig nəgkiarien akwas kirik yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarien akwas e nəgkiarien yame nakwənharkun-ta. ⁸ Mərig, nəfrakis, ramor mə nəgkiarien vi kirik tuk əmiə. Kini, nimirghien kape Yesu mine kapəmiə kawor əpu kaməm mə nəgkiarien e nəfrakis, meinai taktakun ai, nəpignapien rinamrikak, kini nikhakien əfrakis rinakhak-pə.

⁹ Kini yeməhuak kirik yame ramni mə in ramərer ye nikhakien, mərig raməməkin nəməhuak minə tiksın, yermamə en ramarə hanə ye nəpignapien. ¹⁰ Mərig yeməhuak yame rorkeikei nəməhuak minə, in ramarə ye nikhakien. Kini nar kirik to rapəh norien rimir. ¹¹ Mərig tukmə raməməkin in kirik, ramarə hanə ye nəpignapien, rimuvrig əpis in, raməriwək əmə ye nəpignapien.

¹² Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

Meinai Kughen rinəspir-ta təvhagə has kapəmiə kin norien yame Yesu rimmor.

¹³ Tatə minə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimməkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narimnar.

Nitamarua, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁴ Kwajikovə minə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai nakwənharkun-ta Rımtawə Kughen.

Tatə minə, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai kimiə nakwənharkun-ta In yame rimməkupən mamarə kwasig ikin Kughen ror narimnar.

Nitamarua, yakamrai nəkwəkəwə e raurə kimi əmiə,

meinai nakwənhaskai, nəgkiarien kape Kughen raməmir irəmia, kini nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁵ Takhapəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narimnar fam kape tokrei tana. Yermamə yame rorkeikei pik narimnar kape tokrei tanə, norkeikeiyen kape Rımtawə Kughen rirkak yerkin. ¹⁶ Meinai norien m-fam kape tokrei tanə khapəh nhasi-pəniyen ye Rımtawə Kughen, mərig kape tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e: Riki jir raməkrəh, kamanipin tuk narimnar kape nıprai jir əmə, kivəhsi-haktə jir tuk nautə mine norien kafan. ¹⁷ Mərig tokrei tanə e tikripirkək, mine narimnar m-fam yame ramswin iran mavi nərgien. Mərig narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen, tuksarə kape rerin.

Tikmir minə kape Kristo kwənhauə ta

¹⁸ Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nıpig Kwasig. Nakwəsərig mə tikmir kirik kape Kristo tukrua. Kini taktakun ai, tikmir minə khapsaah kape Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nıpig Kwasig. ¹⁹ İria kwəsəpəh kapətawə nıməhuak minə, meinai iria, pəh nien mə kitawə əgkəp minə tiksın əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksın a, to kipihapəh nisəpəhyen ətawə. Mərig iria kimisap-ta irətawə, ramhajoun mə iria pəh nien mə kitawə minə tiksın.

²⁰ Mərig kimiə, Kristo, Yemə İmərhakə, rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiə mor kimiə nakharkun nəfrakisien. ²¹ Yakamrai nəkwəkəwə e kimiə əmiə, pəh nien mə nakseinein

2:2: Jon 3:17 2:3: 1 Jon 4:13; 5:2 2:3: Jon 14:15 2:4: Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8 2:4: 1 Jon 1:6,8 2:5-6: Jon 14:15 * 2:5-6: Swatuk pisin kirik kape nukreikien v 5: "Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarien kafan, in rorkeikei pik Kughen." 2:5-6: 1 Jon 4:12 2:5-6: Mat 11:29 2:5-6: 1 Jon 2:3 2:5-6: Jon 15 2:7: Dut 6:5; Lev 19:18 2:7: 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6 2:8: Jon 13:34 2:8: Rom 13:12 2:8: Jon 1:9 2:8: Efes 5:8; 1 Tes 5:5 2:9: 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21 2:9: 1 Jon 1:5 2:10: 1 Jon 3:14 2:10: Sam 119:165 2:11: 1 Jon 1:6 2:11: Jon 11:9; 12:35 2:13: Jon 1:1 2:13: Jon 16:33 2:14: Jon 1:1 2:14: Efes 6:10 2:14: 1 Jon 2:13; Sam 119:9-11; Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10 2:15: Rom 12:2 2:15: Jem 4:4 2:16: Jen 3:6; Rom 13:14; Efes 2:3 2:16: Prov 27:20 2:17: Hib 12:27 2:17: Mat 12:50 2:18: Rom 13:11 2:18: 1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7 2:18: 1 Jon 4:1 2:19: Wok 20:30 2:20: 1 Jon 2:27; 2 Kor 1:21-22

nəfraksien, mərig kimiə nakwənharkun ta nəfraksien, kini minharkun mə nəfraksien ri pəh ni kuəyen kin neikuəyen. ²² ?Pa e in yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo yame Kughen rimirpen. Yermamə e in e, in tikmir kape Kristo. In rukreikin-pən nimeitaan kimi Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²³ Yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi Tini, Yesu, reinein nofuginien ye Rimtawə Kughen. Mərig yermamə yame ramni nəfraksien ye Tini Yesu, rofugin ye Rimtawə Kughen.

²⁴ Rikimiə tukraməsik mipəh nisəru-kinien nəgkiarinen yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarinen a raməmır hanə irəmiə, mor əmiə naksofugin ye Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²⁵ Kini nar a in a, nimirghien rerin, Kughen ruini-ta mə tukrivəhsi-pə kimi ətawə.

²⁶ Yakamrai nəgkiarinen minə e kimi əmiə mamni-ərhav narmamə yamə mine kasarkut tuk ni vi-tayen əmiə. ²⁷ Mərig kimiə, Kristo rinəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi əmiə, raməmır təvir hanə irəmiə. ? Ror pən, pa min rirkun nhajounien nar vi kirik kimi əmiə? Yermamə rirkək. Nanmin Rhakə, yame Kristo rinəvrai-pre-ta kimi əmiə ramhajoun narimnar fam kimi əmiə. Nhajounien a raməfrakis, mipəh neikuəyen ni pəg kirik. Nanmin Rhakə ramhajoun əmiə mə takasofugin ye Kristo mamharpin.

²⁸ Kini taktəkun ai, kwajikovə minə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh ni pəg tukruə, məm kitawə khapəh nhaginien, mhəpəh nisaurisien tuk nisərierien ye nimirin.

²⁹ Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə narmamə m-fam yamə mine kasor norien atuatur, iriə a kwajikovə minə kape Kughen.

3

Kimiə e kwajikovə minə kape Kughen

¹ !Səmrul Norkeikeyen yame Rimtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehuə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə minə. Kini nəfraksien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen. ² Yo minə tiksın. Kitawə kwajikovə kape Kughen minə ai taktəkun. Kitawə khapəh nharkunien mə ni praitawə tukrhawor pən iran mine ni pəg Kristo tukrirerig-pə min. Mərig kitawə kharkun mə ni pəg tukrirerig-pə min, kitawə tuksəmhen kin In, meinai ye ni pəg a, tuksəm əfra mə In ror məkna. ³ Narmamə m-fam yamə mine kasərhə-pən nərigien kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə, meinai Kristo min In ratuatuk. ⁴ Narmamə yamə mine kasor təvhagə has, masakapir min loa kape Kughen, meinai ni pəg nəgkiarinen e “təvhagə has” ni pəran rimə “nakapirien loa kape Kughen.” ⁵ Kini kimiə nakharkun mə Kristo rimauə mə tukririsin ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has rirkək iran. ⁶ Yermamə yame ramofugin-pən ye Kristo to rapəh min ni pəginien ye təvhagə has. Yermamə yame ramirpin-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in rirəh nəmien Kristo, mipəh nirkunien In.

⁷ Kafak kwajikovə minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukrivə nərigien kapəriə nakstəwəo. Yermamə yame ramor norien yame ratuatuk, in en yemə atuatur, rəmhen kin Kristo in ratuatuk. ⁸ Mərig yermamə yame ramirpin əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a rimnəkupən mor təvhagə has, kini mamor təvhagə has mamirpin. Mərig Ji Kughen rimauə mə tukrəsər-əsər wok a kape Setan. ⁹ Mərig yermamə yame rimnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen, to ri pəh ni pəginien ye təvhagə has, meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mamirpin, meinai rimnarha vi min muə kwajikovə kape Kughen. ¹⁰ In e swatuk tuk nirkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, mine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: Narmamə yamə mine khapəh nisorien nar atuatur, kini mhəpəh nisorkeikeyen nəməhuak minə tiksın, iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen minə.

Tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə

¹¹ Nəgkiarinen e in e, nakwəsərig-ta kupən, mə kitawə tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Rahas mə taksəri-pən norien kape kwən e Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in rimnhopni naorahini. ?Kini rimnhopni naorahini tuk naha? Meinai naorahini, kafan norien in ratuatuk, mərig Ken, kafan norien rahas. ¹³ Ror pən kin, yo minə tiksın, takhapəh nisakurien ni pəg narmamə ye tokrei tanə kasəməkin əmiə. ¹⁴ Mərig kitawə kasorkeikei

2:21: 2 Pita 1:12 **2:22:** 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7 **2:23:** Jon 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon 1:9 **2:24:** Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9
2:26: 1 Jon 3:7 **2:27:** 1 Jon 2:20 **2:27:** 1 Kor 2:12 **2:27:** Jon 15:4 **2:28:** 1 Jon 3:2; Kol 3:4 **2:28:** Efes 3:12 **2:29:** 1 Jon 3:7 **2:29:** Jon 1:13 **3:1:** Jon 3:16 **3:1:** Jon 1:12 **3:1:** Jon 15:21; 16:2,3 **3:2:** Kol 3:4; 1 Jon 2:28 **3:2:** Rom 8:29; 2 Pita 1:4 **3:2:** Jon 17:24; 2 Kor 3:18 **3:3:** 2 Kor 7:1; 1 Jon 1:7; 2 Pita 3:13,14 **3:5:** 1 Jon 3:8 **3:5:** 2 Kor 5:21 **3:6:** 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11 **3:8:** Jon 8:44
3:8: Hib 2:14 **3:9:** Jon 1:13 **3:9:** 1 Jon 5:18 **3:10:** 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12 **3:10:** 1 Jon 3:8 **3:10:** 1 Jon 2:9; 4:8 **3:11:** 1 Jon 2:7 **3:11:** Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5 **3:12:** Jen 4:8 **3:12:** Prov 29:10
3:13: Jon 15:18,19; 17:14

nəməhuak minə tiksin, ramhajoun mə kwənhəterhav ta ye kwənmhan kape nīmħəyen, mhauə imei nīmraghien. Mərig yermamə yame raməmək əmə, ramərə hanə ye kwənmhan kape nīmħəyen. ¹⁵ Kini yermamə yame raməməkin narmamə, in rəmhen kin yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, rīpəh nivəhyen nīmraghien rerin.

¹⁶ Yesu rimnarakikin nīmraghien kafan tuk ətawə, mhajoun ətawə kin norien kape norkeikeiyen narmamə. Kini ye norien kirikianə əmə min, rhuvə mə kitawə tuksarakikin nīmraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tiksin. ¹⁷ Tukmə yermamə kirik, kafan nautə rīpsaah, kini məm mə nəməhuak minə tiksin kasəkəkwə kin nar kirik, mərig raməptig kin nautə kafan, ?norkeikeiyen kape Kughen raməmīr iran uə? !Nikam, rīrkək! ¹⁸ Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mərig pəh kisorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə. ¹⁹⁻²⁰ Kasor norien minə a, mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar apnapig mə kasərig yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mərig khaus ye nīmri Kughen, rikitawə ramərinu əmə. Meinai Kughen rīrkun rikitawə rapita ətawə. In rīrkun narimnar fam.

²¹ Yo minə tiksin, pəh khapəh nisərigien yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mhauə ye nīmri Kughen, rikitawə ramərinu əmə, ²² mīpīhavəh naha nhagin yame kimisaiyoh In kin, meinai kasor nakwan, mine norien yame In rorkeikei. ²³ Nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tini, Yesu Kristo, misorkeikei ətawə minə rəmhen kin yame in rimini ta. ²⁴ Yermamə yame raməri-pən nəgkiarien e yame Kughen rimivəhsi-pə, ramofugin iriu Kughen, kini Kughen ramofugin iriu min. Kini kharkun mə Kughen ramofugin kitawə min, meinai rīnəvrai-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə.

4

Pəh kisəkir huvə nanmin minə

¹ Yo minə tiksin, profet rīpsaah kamhani mhamə Nanmin kape Kughen raməmīr irəriə, mərig takhapəh nhani-nəfakisien irəriə m-fam. Taksokupən misəkir əmhen əriə, mə nanmin a raməmīr irəriə, kape Kughen əfrakis, uə nikam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. ² In e swatuk tuk nīrkunien mə Nanmin əfrakis kape Kughen raməmīr irəriə uə nikam: Tukmə yermamə rimə Yesu Kristo rimaus nīpran ror nīprai yermamə kin, yermamə a, Nanmin kape Kughen raməmīr əfrakis iran. ³ Mərig yermamə yame rapəh nini-ərhavyen Yesu, pəh nien mə Nanmin kape Kughen raməmīr iran. In e in tikmir kape Kristo. Kimiə nīmnharkun mə tikmir e tukruə ye tokrei tanə; kini ruauə ta.

⁴ Kwajikovə minə kafak, kimiə narmamə kape Kughen minə, nakwənhakura-ta ye profet eikuə minə, meinai Nanmin yame raməmīr yerkimie in rapita nanmin yame raməmīr ye tokrei tanə. ⁵ Iriə, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikin mə nəgkiarien kapəriə, kape tokrei tanə əmə; kini narmamə yamə mine kasərig kin əriə, iriə min narmamə kape tokrei tanə. ⁶ Mərig kitawə narmamə kape Kughen minə. Ror məkneikin, narmamə yamə mine kharkun Kughen, iriə kasərig kin ətawə. Mərig narmamə yamə mine kaseinein Kughen, iriə khapəh nisərigien kin ətawə. In e swatuk tuk nīrkunien Nanmin əfrakis kape Kughen mine nanmin eikuə.

Norkeikeiyen kape Kughen

⁷ Yo minə tiksin, pəh kitawə kisorkeikei ətawə minə, mhawor norkeikeiyen ramsi-pən tuk Kughen. Kini narmamə yamə mine kwəsarha vi min mhauə kwajikovə kape Kughen minə, kini mīnharkun-ta Kughen, iriə kasor norkeikeiyen. ⁸ Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikin mə narmamə yamə mine kaseinein Kughen, kapəriə norkeikeiyen rīrkək. ⁹ Kughen rimnor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə məkneikin: In mher-pə kin Tini kwənkwan kirikianə əmə, ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nīmraghien tukun. ¹⁰ Norkeikeiyen əfrakis ramni məkneikin mə, “Pəh nien mə kitawə kimisorkeikei Kughen, mərig In rimnorkeikei ətawə mher-pə kin Tini ruə, kini mivəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rimnaiyu.” ¹¹ Yo minə tiksin, Kughen rorkeikei ətawə ror

3:14: Jon 5:24 **3:14:** 1 Jon 2:9 **3:15:** 1 Jon 2:9 **3:15:** Mat 5:21,22; Jon 8:44 **3:15:** Gal 5:20,21 **3:16:** Jon 10:11 **3:16:** Jon 15:13; 1 Tes 2:8 **3:17:** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16 **3:17:** 1 Jon 4:20 **3:18:** Esik 33:31; Rom 12:9 **3:21:** Efes 3:12; 1 Jon 5:14 **3:22:** Mat 7:7 **3:22:** Jon 14:15 **3:22:** Hib 13:21 **3:23:** Jon 6:29 **3:23:** Jon 1:12; 3:18; 20:31 **3:23:** Jon 13:34 **3:24:** 1 Jon 2:3 **3:24:** 1 Jon 2:6; 4:15 **3:24:** 1 Jon 4:13 **4:1:** Jer 29:8 **4:1:** Mat 7:15; 1 Jon 2:18 **4:2:** Jon 1:14; 1 Jon 2:23 **4:2:** 1 Kor 12:3 **4:3:** 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7 **4:3:** 1 Jon 2:18 **4:4:** Jon 16:33 **4:4:** 2 King 6:16; Rom 8:31 **4:5:** Jon 15:19; 17:14,16 **4:6:** Jon 8:47 **4:6:** Jon 14:17 **4:6:** Mak 13:5 **4:7:** 1 Jon 3:11 **4:7:** Jon 1:15 **4:7:** 1 Jon 2:4 **4:9:** Jon 1:18 **4:9:** Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11 **4:10:** Rom 5:8,10 **4:10:** Rom 3:25

mækneikin, kitawə min tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Kipəh nəmien Kughen nīpig kirik. Mərig tukmə kitawə kasorkeikei ətawə minə, ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹³ Kughen rimməvrai-pə Nanmin kafan kimi ətawə kini kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini In ramofugin-pə tuk ətawə. ¹⁴ Kini kimawə yakwəsəm ta kini mamhani-ərhav mə Rımtawə Kughen rimmherpə-kin Tini mə tukrivəh miragh narmamə m-fam. ¹⁵ Narmamə yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəria, kini iriə kasarə min iran. ¹⁶ Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətigə min ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əria. ¹⁷ Kitawə tuksarə məkneikin, norkeikeiyen tukrikuə kin norkeikeiyen yerkitawə, mə kitawə tukhapəh nhaginien ye nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen əmə kin norien kape Yesu. ¹⁸ Mərig norkeikeiyen mine niginien to krapəh nīwəmir-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav niginien. Tukmə rikitawə raməsik mə tukhavəh narpinien kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen rīpəh hanə nikuəyen kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹⁹ Kitawə kasorkeikei ətawə minə meinai Kughen rimmorkeikei ətawə məkupən. ²⁰ Mərig yermamə yame ramni mə rorkeikei Kughen, marar maməməkin in minə tiksin, rameikuə. Meinai tukmə yermamə kirik raməməkin in minə tiksin yamə mine raməm əria, ?tukrharwor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nīpig kirik? To rapəh norien. ²¹ Kini Yesu rimməvrai-pə nəgkiarien kirik mə tuksor: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei min ik minə tiksin.

5

Kwəsapita norien kape tokrei tana

¹ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen. Kini narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Rımtawə Kughen, iriə kasorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə. ² Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwən, tukasəkeikei misorkeikei min kwajikovə kape Kughen minə.

³ Tukmə kasor nəkwai Kughen, ramhajoun mə kasorkeikei Kughen. Kini kafan loa rəmhen kin kajipə yame rəruvəruvə əmə, ⁴ meinai narmamə yamə mine kimisarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen, iriə kwəsapita norien minə kape tokrei tana. Kini nhatəyən kapətawə ravəhsi-pə nəsaninien tuk napitayen norien kape tokrei tana. ⁵ ?Ni-pa minə e kwəsapita norien kape tokrei tana? Iriə e yamə mine kamhani nəfrakisien mə Yesu in Ji Kughen.

Kinor əpu Yesu

⁶ Yesu Kristo ritərhav-pə ye nu mine nitə. Pəh nien mə ye nu əmə, mərig rimauə ye nu mine nitə. Kini Nanmin kape kughen ramni-ərhav mə nəfrakisien, meinai Nanmin kape Kughen in nuknei nəfrakisien. ⁷ Nar misir e in e kisisar karhor əpu Yesu: ⁸ Irisir e: Nanmin İmarhakə, mine nu, mine nitə*. Nar misir e kisisar karhajoun Yesu. ⁹ Nīpig kirik, kitawə kisərig nəgkiarien yamə mine narmamə kamhani-ərhav, kini kitawə kamhani nəfrakisien irəria. Mərig nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nīkarin kape kafan Kwajikovə, in rehuə pik mapita, meinai Kughen a in a ramni-ərhav. ¹⁰ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen, ramhajoun mə nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav rinəmir ta yerkirirə. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, rəmhen kin iriə khamə Kughen In yeikuə kirik. Meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav ye nīkarin kape kafan Kwajikovə.

¹¹ In e nəgkiarien yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen rivəhsi-pə nimirghien rerin kimi ətawə, kini nimirghien e, kivəh tuk Tini. ¹² Narmamə yamə mine kamhavəh Ji Kughen

4:11: Jon 3:16 4:11: Jon 15:12; 1 Jon 3:11 4:12: Jon 1:18 4:12: 1 Jon 4:17; 2:5 4:13: 1 Jon 2:3 4:13: 1 Jon 3:24 4:14: Jon 15:27 4:14: Luk 2:11; Jon 3:17 4:15: 1 Jon 3:24 4:16: 1 Jon 4:8 4:16: 1 Jon 3:24 4:17: 1 Jon 4:12; 2:5 4:17: Efes 3:12 4:18: Rom 8:15 4:20: 1 Jon 2:9 4:20: 1 Jon 1:6; 2:4 4:20: 1 Jon 3:17 4:20: 1 Jon 4:12; Jon 1:18 4:21: 1 Jon 2:7,9 5:1: Jon 3:15 5:1: Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23 5:1: 1 Jon 2:23 5:2: 1 Jon 2:3 5:2: 1 Jon 3:14 5:3: Jon 14:15 5:3: Mat 11:30 5:4: Jon 1:13 5:6: Jon 19:34,35 5:7: Jon 14:17 * 5:8: Nīpig Jon ramni "nu" nīpran ramni "baptaes," kini nīprai "nitə" nīpran ramni "nimhəyen kape Yesu." Nar misir e baptaes, mine nimhəyen kape Yesu, mine Nanmin Rhakə, karhaor əpu Yesu. 5:9: Jon 5:33,34 5:9: Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18 5:10: Jon 3:33; 1 Jon 1:10 5:11: Mat 25:46 5:11: Jon 1:4

yerkiria, iria kamhavəh nımraghien. Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen Ji Kughen yerkiria, khapəh nhavəhyen nımraghien.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmia yamə mine nakshatətə ye nhag Ji Kughen, mə kimiə takharkun huvə mə nakwənhavəh ta nımraghien rerin. ¹⁴ Kini tukmə kitawə khauə ye nımri Kughen, rikitawə ramərinu, meinai kitawə kharkun mə tukmə kisaiyoh kin naha nhagin ratuatuk ye nərigien kape Kughen, In tukrərig nəhuakien kapətawə. ¹⁵ Kharkun mə In ramərig ətawə, mharkun min mə tukpihavəh naha nhagin yamə mine kitawə kisaiyoh In kin.

¹⁶ Tukmə kitawə kasəm yeməhuak kirik ramor təvhagə has, mərig pəh nien mə təvhagə has yame rirkun nikir-pəniyen ye nımhəyen, pəh kisəhuak tukun, kini Kughen tukrivəhsi-pən nımraghien kimin. Mərig təvhagə hah kirik aikin yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen, kini yakpəh niniyen mə tuksəhuak tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah ai yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen. † ¹⁷ Norien has minə fam e, in təvhagə has, kini mərig təvhagə has minə tiksın aikin khapəh nhakir-pəniyen narmamə ye nımhəyen.

¹⁸ Kitawə kharkun mə narmamə yamə mine kwəsərha vi mhaue kwajikovə minə kape Kughen khapəh nharpiniyen ye təvhagə hah, meinai Ji Kughen rampik ətəəkın əria, kini yemə has e Setan reinein nırap-rapiyen əria. ¹⁹ Kini kharkun mə kitawə e kwajikovə kape Kughen minə, mərig narmamə m-fam kape tokrei tana, iria kasəmır ye kwermi Setan. ²⁰ Kitawə kharkun min mə Ji Kughen rımaue kini mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə, mə tukharkun Yermamə e yame In nəfrakisien. Kini kitawə kasofugin-pən tuk Kughen yame In nəfrakisien, misofugin-pən min tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen əfrakis, mine nuknei nımraghien rerin.

²¹ Kwajikovə minə kafak, səmir isok tuk nanmi nar yamə mine kamhavəh tamhek Kughen yerkimia.

5:12: Jon 3:15,16,36 5:13: 1 Jon 5:11 5:14: Efes 3:12; 1 Jon 3:21 5:14: Mat 7:7 5:15: 1 King 3:12
 5:16: Jem 5:15 5:16: Hib 6:4-6; 10:26 † 5:16: Tukmə ror "təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nımhəyen"
 nıpran ramni "kamni hah Nanmin Rhaka." Yesu rimini ye Mak 3:28-29 ma, "Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmia, mə
 Kughen rirkun niwəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani
 has Nanmin Imərhaka, to Kughen rıpah niwəhsi-tayen nıpig kirik. Təvhaga hah a tukraməmır kape rerin." 5:17: 1
 Jon 3:4 5:17: 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1 5:18: Jon 1:13 5:18: Jon 14:30 5:19: 1 Jon 4:6 5:19: Jon 12:31;
 14:30; 17:15 5:20: Luk 24:45 5:20: Jon 17:3 5:20: 1 Jon 5:11 5:21: 1 Kor 10:14; 1 Tes 1:9

2 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kiraru kin Nəgkiarieren kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipig a gavman rimə tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarieren kureikin mima, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikova minə kape piroavin, iriə e nəmhuak minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə khap-saah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarieren kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən min napirien kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhavən apnapig min tuk nivi-tayen nəməhuak minə, mə tuksəpəh nəgkiarieren əfrakis.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rimə narmamə yamə mine kashatə ye nəgkiarieren əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarieren kapəriə, kini mhapəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəməhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərigien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik

¹ Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin* yame Kughen rimirpen, mine kafan kwajikova minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien, iriə min kasorkeikei əmiə. ² Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmır yerkitawə, kini tukraməmır rerin yerkitawə.

³ Pəh kisarə ye nokieiyen mine nəfrakisien. Kini pəh Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tukaravəhsi-pə nihuvəyen mine norkeikeiyen mine nəmərinyen kimi ətawə.

Pəh kitawə tuksəri-pən nəgkiarieren əfrakis minə

⁴ Rikik ramagien ehuə nipig yimnam narmamə minə tiksin kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien, rəmhen kin yame Rimtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor. ⁵ Kini taktəkun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarieren vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarieren əmə in e yame nakwəsərig-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə kitawə tuksor əmə norkeikeiyen kimi ətawə minə. ⁶ Kini norkeikeiyen e, nipran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame nakwəsərig-ta kupən.

⁷ Meinai nəmhajoun eikuə minə khap-saah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. Iriə khapəh nhaniyen nəfrakisien mə Yesu Kristo rimnor niprai yermamə kin. Iriə a nəmeikuə minə, mine tikmir minə kape Kristo. ⁸ Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwai wok kapəmiə tukrikuə pik mapita. Tamə, naksəpkərhav ye kwənkwai nəmnhawkien kapəmiə. ⁹ Yermamə yame raməsik əpnis nhajounien kape Kristo ye nərigien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame ramraptərkən tim tim nhajounien kape Kristo, Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu, kawəmır yerkin. ¹⁰ Tukmə yermamə kirik ruə tuk ik, mərig mīpəh naniyen nhajoun-atuutuk-ien kape Kristo, takpəh nini-vivi-yen in, mīpəh neighanien kin in ruə imam yerkwano. ¹¹ Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.

Nəgkiarieren infamien

¹² Yəkmə jakni-pre nəgkiarieren minə tiksin min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pəpa. Yəkmə jakurə məm əmiə, kisəgkiar atuutuk kimi ətawə minə, pəh tukror rikitawə ramagien pik əmə.

¹³ Kwajikova minə kape piam,† yamə mine Kughen rimirpen əriə, iriə kamhani vivi ik.

* **1:1:** Niprai nəgkiarieren e "piraovin" ramni "niməhuak." **1:1:** 1 Pita 5:13 **1:1:** Jon 8:32 **1:2:** Jon 14:17
1:4: 3 Jon 1: 3,4 **1:5:** 1 Jon 2:7 **1:7:** 1 Jon 4:1 **1:7:** 1 Jon 2:22; 4:2,3 **1:7:** 1 Jon 2:18 **1:8:** 1 Kor 3:8;
 Hib 10:35,36; 11:26 **1:9:** Jon 8:31 **1:9:** 1 Jon 2:23 **1:10:** Rom 16:17 **1:11:** 1 Tim 5:22 **1:12:** Jon 3:29
 † **1:13:** Tukmə ror "Kwajikova minə kape piam" nipran ramni "narmamə kape niməhuak kape Jon."

3 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kisisər kin Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 3 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Gaeas e in yamehuə kirik kape niməhuak, kini in rirkun Jon.

?Narəyen rimmhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə kape niməhuak kamhavən ikin pisin pisin minə, mishajoun. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginiən kimi əriə, mhavəhsi-pən napirien kimi əriə, misasitu irəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Gaeas, in yermamə kirik yame ramasitu ye nəmhajoun yamə mine kaseriwək ikin pisin pisin minə. Jon rimmərig nəvsaoyen kirik ye norien huvə kape Gaeas, kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəh-si haktə nərigien kafan.

Jon rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Gaeas

¹ Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yakorkeikei əfrakis ik. ² Piak keikei, yakwirkun mə kafam nimraghien ye nimir Kughen in rhuvə əmə, kini yakaməhuak mə takəsanin mamərig huvə əmə yerkim, kini narəyen m-fam kafam tukrhuvə. ³ Rikik rimməgien nipig yimmərig nəməhuak minə tiksın kimnhavə masəsaov kin kafam narer-tim-tim-ien tuk nəfrakisien, mhani mə nakamripin ye nəriwəkien ye nəfrakisien. ⁴ Yakərig mə kwajikovə minə kafak kaseriwək ye nəfrakisien, rikik ragien mapita narimnar m-fam.

Gaeas ramor wok huvə kirik

⁵ Piak keikei, ik nakəger əutən tuk naha nhagin yame nakamor kimi nəməhuak yamə mine kamhaurə tuk ik, nar apnapig mə iriə yepsipis minə. ⁶ Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kin kafam norkeikeiyen. Kini nipig iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriə ye norien yame Kughen rorkeikei. ⁷ Meinaı iriə kaseriwək tuk nini-ərhayven Nəgkiarien kape Yesu Kristo. Masarkurao, mərig nəmə khapəh nisəhuakien khapəh nisəsitu yen irəriə. ⁸ Ror məkneikin mə kitawə tukasəkeikei misasitu irəriə, mə kitawə tukhavəh kwermıtawə minə kirikianə tuk nini-ərhayven nəfrakisien.

Diotrefes mine Demetrius

⁹ Yakwərai-ta nəkwəkwə kirik kimi niməhuak kafam, mərig kwən e Diotrefes, in rorkeikei pik mə tukrivəhsi-haktə atuk in mə in yeməhuə kirik, kini mipəh nətərigien kin ətawə. ¹⁰ Tukmə yakurə, kini jakəvsao atuatur kin norien kafan, yame in raməsiwən-apsapis kin niniyen nikartawə. Kini marə mor min nar has kirik min, mipəh neighanien kin nəməhuak minə khavən iman ikin. Mamni-əhu min narmamə yamə mine kisorkeikei mə tukseighan kin nəməhuak minə khavən imariə ikin mə tukhapəh niseighanien kin, kini mher-yerhav kin əriə ye niməhuak.

¹¹ Piak keikei, takpəh nisigoviniən norien has kape narmamə; mərig taksigoviniən norien huvə kape narmamə. Meinaı narmamə yamə mine kasor norien huvə, iriə e kwajikovə minə kape Kughen. Mərig narmamə yamə mine kasor norien has, iriə kiseinein əgkəp Kughen.

¹² Mərig kwən a Demetrius, narmamə m-fam kasəgnəgin in. Kini kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakis. Kini kimawə min yaksəgnəgin in, kini nakirkun mə yakamhani əfrakis.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. ¹⁴ Yakmə jakurə məm ik, kawəgkiar atuatur kimi ərau minə.

¹⁵ Pəh takamarə ye nəmərinuyen.

Ik minə tiksın ikin e kamhani-pre rhuvə kimik. Kini takni-pən rhuvə tuk kitawə minə tiksın aikin a kirikianə kirikianə.

Jud

Nəkwəkwə yame Jud rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jud

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jud rimirai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Keinein mə Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa. Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. **?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai?** Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kaseriwək ikin pisin pisin minə, mishajoun narmamə. Mərig kimishajoun oror əria, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak tuksor norien has apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasien, meinai nihuvəyen kape Kughen in rehuə, to ripəh norien narpinien kimi əria.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jud rorkeikei mə nəməhuak minə ikin minə fam tukharkun mə nəgkiarien kape nəmhajoun eikuə minə in rahas, kini in neikuəyen əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh narpinien ehuə kirik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarien yame in nəfrakisien.

Nəgkiarien kupən

¹ Yo Jud, yo yor atuəkin kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni “rhuvə” tuk əmiə yamə mine Kughen rimirpen-ta əmiə. Kughen, Rımtawə rorkeikei əmiə, kini Yesu Kristo ramarha huva tuk əmiə.

² Pəh nihuvəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehüə mamarə yerkimia.

Norien kape nəmhajoun eikuə minə

³ Yo minə tiksın, apa kupən yimnorkeikei pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi əmiə yame raməvsao kin swatuk yame Kughen rimivəh miragh ətawə iran. Mərig taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə mimə taksərer tim tim tuk nırapətəkinien nəgkiarien əfrakis kape nhatətəyen kapətawə. Kughen ruərəhu-pən ta nəgkiarien kafan ye kwermi nəməhuak minə mikirikiana, kini to nipig kirik rapəh min nərəhu-pəniən. ⁴ Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksın kimnhaurə apis apis yerkimia. Iriə misəsik nəkwai Kughen, mhaukrekin nihuvəyen kape Kughen mhamə In rameighan kin nəkrəhyen kin piraovin mine təvhagə hah pisin pisin minə. Mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yesu Kristo yame In Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.

⁵ Yakmə jakni-pre tuk əmiə narimnar e yame nakwənharkun fam ta, mimə in apa kupən, nipig Kughen rimivəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əria apa Ijip, iriə tiksın kiimsasar mhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, Kughen rimnhopni əria.* ⁶ Kini rikimia tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksın kimisəpəh neihuəyen kapəriə misap-ta kin kwənmhaan atuətuk kapəriə. Kughen rimirkwəji əria kin jen yame to rapəh nivı-əruyen, mətapig kin əria apa ikin rəpignap ikin meriaji Nipig Ehuə yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi əria iran. ⁷ Rəmhen əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə mine rarkurao irəriu. Narmamə aikin a kimisəpəh norien atuətuk mhavən ye norien kape nəkrəhyen kin piraovin, mine norien kape narman kamhakir atuk əria minə, mine nipiraovin kamhakir atuk əria minə. Kini Kughen rimnor narpinien kimi əria ye nap, mimə narmamə tuksəm kwənkwai norien has minə a in e nap yame ramuək rerin.

⁸ Nar apnapig əmə narmamə minə a kwənharkun narimnar minə a, mərig ye norien kirikianə əmə min, iriə kamhani mhamə kimisəmrərhav misəm mə kameighan kin norien has minə a, mhavən, masor ye nipirairiə. Khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihuə irəriə, kini mamhani hah nhag agelo minə ye neai. ⁹ Mərig kupən, Mikael, in yamehuə pawk kape agelo minə, in ripəh nivəh-sihaktə-atuk-ien in mə to rini hah nhag Setan nipig kimiwotgoh iriu min tuk niprai Moses. Mamni əmə tukun mə, “Pəh Kughen əmə tukror narpinien kimik.”

¹⁰ Mərig narmamə minə a kamhani hah narimnar yamə mine kaseinein. Kisəmhen əmə kin nar miragh aparu yamə mine kasor əmə narimnar yame nipirairiə rorkeikei. Kasor norien a masoriah atuk əria kin.

1:1: Mat 13:55 1:4: Gal 2:4; 2 Pita 2:1 * 1:5: Nam 14:26-35 1:6: 2 Pita 2:4 1:7: Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10 1:9: Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7 1:10: 2 Pita 2:12

¹¹ !Kəsi! Tuksarə ye narpinien ehuə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ji Adam e Ken rimməri-pən kupən. Mhavəhsi-pən min rikiriə m-fam ye norien yame profet e Balam rimmor kupən, meina! in rimmorkeikei pik mane. Kini masor norien kape kwən e Kora, masəsik nəkwai nəmasur minə. Kini ye norien kirikianə əmə yame Kughen rimmoriah Kora mine kafan minə, Kughen tukroriah əriə.[†] ¹² Nipig nakharaptərəkin nəviginien e kape norkeikeiyen, kasəvigin əmə mhapəh nisaurisien kin. Kasərig əmə əriə, ramhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip maməvigin atuk əmə in. Iriə kisəmhen kin nimaas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao rirəhpikin məməteih. Kisəmhen min kin napuə yame nimətag ramrəh mamuə, mərig nəhig rapəh nipien. Kisəmhen əmə min kin nai yame ruauə ye nipig kape norien kwənkwan, mərig rirəh nikuəyen. Rimhə əmə. Narmamə kimisəvi-əvi, rimhə fam. ¹³ Norien kapəriə ror naurisien məsasao rəmhen kin peao peao ye tame tahik. Kisəmhen kin kəmhau yamə mine kimisəta ye kwənmhaan atuətuk kapəriə, miserwei. Kughen rimmor apnəpeinə ye kwənmhaan kapəriə ye nəpignapien, yame tuksarə rerin ikin.

¹⁴ Apa kupən, kwən e Inok, in kwənkwan yame ror seven kin ye kwənəgəus kape Adam, rimini-ərhav nəgkiarieren kape Kughen yame rimiwəh-sipən kimin mimə, "İsəmrul! Yermaru ramuə iriə kafan agelo minə khapsaah, khapsaah pik. ¹⁵ Ramuə mə tukrəkir narmamə m-fam miwəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nishatəyəyen ye Kughen tuk norien has pisin pisin m-fam yamə mine kimisor. Mivəhsi-pən narpinien kimi yor təvhagə has minə tuk nini-hahyen In."

¹⁶ Nipig m-fam, narmamə minə a kamhani pik mus mus, kini mamhani hah narimmər fam. Iriə kasəri-pən əmə nərigien has kapəriə, kini masəgkiar ausit kimi əriə minə, kini mamhani nəgkiarieren heikən mə narmamə tuksəri-pən nərigien kapəriə.

Jud ramor kwirig kimi əriə

¹⁷ Mərig kafak narmamə minə, rikimiə tukraməsik nəgkiarieren yame aposol minə kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə kimnhani mə tukruə. ¹⁸ Iriə kimnhani-pre tuk əmiə mhamə, "Nipig Kwasig tukruə ipakə, narmamə tiksin tuksarəh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən əmə nərigien has kapəriə." ¹⁹ Narmamə minə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nərigien kape tokrei tana. Nanmin kape Kughen rirkək irəriə.

²⁰ Mərig kimiə, kafak narmamə minə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatəyəyen yame ratuatuk huvə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Misəgkiar kimi Kughen ye Nanmin kafan. ²¹ Mhavəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerkimie mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rikin tukreihuə tuk əmiə, mivəhsi-pre nimraghien rerin kimi əmiə.

²² Sasitu ye narmamə yamə mine nhatəyəyen kapəriə rirəh niskaiyen; kapəriə nərigien kiraru. ²³ İpakə narmamə tiksin khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh miragh əriə. Rikimiə tukreiwaiyu pawk tuk narmamə tiksin, mərig takhagin kin norien has kapəriə yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meriaji neipən kapəriə.

Nəgkiarieren infamien kape Jud

²⁴⁻²⁵ Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nrapərəkinien əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamirien, mirkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əgkəp ye nimraghien kapəmiə, mivəh əmiə naksarer ye nimmr in mine nikhakien kafan, rikimiə ragien pik aikin. Kughen kirikianə əmə; In ravəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. Neihuəyen, mine nəsaninien, mine nikhakien, mine narmaruyen, kape Kughen əmə apa kupən əgkəp, muə meriaji-pə taktakun, mamvən, mipəh norien infamien. !Amen!

[†] **1:11:** Stori kape Ken raməmir ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam raməmir ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah raməmir ye Nam 16:1-35. Əmru min 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12 **1:12:** 2 Pita 2:13,17 **1:14:** Jen 5:18, 21-24 **1:18:** 2 Pita 3:3 **1:20:** Kol 2:7 **1:23:** Sek 3:2; Rev 3:4 **1:24-25:** Rom 16:27; 2 Pita 3:18

Revelesen

Yesu ramhajoun Jon kin narimnar yamə mine tukripiuə Nəgkiarien kwakwə kape nəkwəkəwə e Revelesen

?Pa rimirai nəkwəkəwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkəwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkəwə yamə minə e Jon rimirai, nhagri e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? In rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasarer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Nipig a yame rimirai nəkwəkəwə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehua kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khamə yermamə kirikianə əmə in yerpig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehua kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kimə Patmos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmrərhavyen kimin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neai. Kini mam min narimnar yamə mine tukripiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowaginien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig Kwasig.

?Rimirai nəkwəkəwə e tuk naha? In rimirai nəkwəkəwə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukrini-pən tuk nəməhuak minə mə tukserer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehua kape gavman kape Rom ramhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masəger timtim. Kini Jon rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərgien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktəkun. Nipig Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran, kini In tukri-vəhsihaktə əriə.

Jon rimirikakun nəkwəkəwə kafan

¹ Nəkwəkəwə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimnor əpu. Narimnar minə e, Kughen rimivəh-sipən kimi Yesu, mimə In tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimnher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon. ² Jon ramərer-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimnəm, kini mirai əriə ye nəkwəkəwə e. Narimnar minə a yame in rimnəm, in nəgkiarien kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo. ³ Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkəwə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhekin-ərhav nəgkiarien mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen.

Jon rimirai nəkwəkəwə e ramvən kimi niməhuak seven

⁴ Yo Jon, yakamher-pən kin nəkwəkəwə e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, kini tukripiarə rerin min, In tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə. Kini pəh nanmin minə e iriə seven* yamə mine kasəmir kupən ye jea kape King, iriə min tuksor məneikin iramiə. ⁵ Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmiə. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfrakisien, kini In ai In rimnarə rerin mukupən ye nimhəyen, kini In ramarmaru ye king minə kape tanimtanə.

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimnorkeikei ətawə, kini nitawin rimnaiyu mirisin-ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ⁶ In King kapətawə, kini rimnor ətawə kwənhauə ye narmaruyen kafan, kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rimni Kughen, kasor wok kafan. !Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyen mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

⁷ !Səmrul! In ramrerig-pə min ye napua. Kini narmamə m-fam tuksarha-pən misəm atuatak ye nimiria. Kini narmamə minə e kimishai nikao iran tuksəm min, kini narmamə

* 1:4: Sek japta 4 raməvsao kin nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nipran e "Kughen e nanmin kafan rhuə rhuə pik." 1:5: Kol 1:18; Sam 89:27 1:5: Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16 1:7: Dan 7:13

minə e ye kwənərəus minə fam ye tanimtanə, rikiriə tukrəmh, misasək apomh pik tuk nar yame kimisəm. Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

⁸ Yermaru Kughen rimiini mimə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehuə Pik.”

Jon rimməm Yesu ye rao ye neai

⁹ Yo Jon, yo piaumiə kirik meinai kitawə m-fam kwənhauə kirikianə kitawə Yesu. Kini nipig nəmhyen ramuə tuk ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kitawə kamhavəh kwerməwə kirikianə, nərigien kapətawə rəpomh, kasərəer skai.

Kimnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərhav nəgkiarrien yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərəer-ərhav tuk Yesu. ¹⁰ Nipig kirik, ye nipig kape Yermaru kapətawə†, Nanmin kape Kughen rimikuar irak, kini yimmərig yermamə kirik rokrən ehuə ye nimətak, rikin rəmhen kin naiyuk, ¹¹ mamni mimə, “Rai-pən narimmər yamə mine nakaməm ye nəkwəkwə kini mher-pən kin ye niməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rīvən apa Efesas, mine Smana, mine Pegamam, mine Tuatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

¹² Kini, yimmərar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimnər kin gol. ¹³ Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yimməm yermamə kirik ramərəer, rəmhen kin Ji Yermamə. Ramarkaoh kin neipən kirik rəpomh meriəji təpaage nihun. Rimivitərəkin niməgen kin kətəut yame kimnər kin gol. ¹⁴ Kapən kapə mine nəkwənən, kwəhawən, rəmhen kin nimri sipsip. Kini nimrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. ¹⁵ Nihun mir kwəmhen kin bras yame kivaan ye nap mə nəmtəyən tukrəta, kini kwasig ikin, kəspir mə tukrəgir mihuvə. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəæg kwənharuəruə. ¹⁶ In ravəh kəmhuə seven ye kwermən matuk. Kini nau yame resə ye nikarən mir ramsi-pən ye nəkwən. Yermamə a rakhak maməsia, rəmhen kin mirh yerkwəiə.

¹⁷ Nipig yimməm kwən a, yimneiwaiyu mowhan yo ye nihun ikin rəmhen kin mə yimamhə. Mərig In rərao-pə mirap yo kin kwermən matuk, mimə, “Pəh niginiən. Yo e, nirikakunien mine infamien. ¹⁸ Yo e yemə mragh. ! Yimamhə mokupən mərig, əm-ru, yakamragh rerin! Kini yo yakamehuə ye nimhəyən; yakirkun nəhitəyən ye kwənmhaan kape nimhəyən. ¹⁹ Ror məkneikin mə takaməkeikei mirai naha nhagin yame naknəm ruəstərəhəv-pə e taktəkun, mine yamə mine tukripitərhav. ²⁰ Mərig jakhəprai-pre niprai kəmhuə minə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermən matuk, mine nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnər kin gol. Kəmhuə minə e iriə seven, nipran e, agelo minə kape niməhuak seven. Kini nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnər kin gol, nipran e, niməhuak minə iriə seven.”

2

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas

¹ Kini rimiini-pə tuk yo mimə “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Efesas, mini-pən mimə,

Yermamə yame ravəh kəmhuə seven ye kwermən matuk, mameriwək ye kwerkwan ye nar kamərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnər kin gol, kafan e nəgkiarrien ramni mimə,

² “Nəmə Efesas, yakirkun kapəmiə norien minə. Yakirkun mə naksəmmhakw pik, nərigien kapəmiə rəpomh, naksarər tim tim. Yakirkun mə kimiə nakhani-əhu nəmə has minə. Kini narmamə tiksin aikin kamhani mə iriə aposol minə, mərig iriə kharəh nisəfrakisien, kini naksəkir əmhen əriə, məsəm mə iriə nəmeikuə minə. ³ Yakirkun mə nərigien kapəmiə rəpomh. Nahasien ravəh pawk əmiə, mərig nakasərəer tim tim tuk nhagik, mhəpəh nisəpouyən.

⁴ Mərig nakasor nar kirik yame rapəh namhenien ye nimrik: Nakwəsəpəh norkeikeiyen kupən kapəmiə. ⁵ Rikimiə tukraməsik norkeikeiyen yame nimisarə iran kupən. Sarar, masor nar yame nimnasor kupən. Tukmə nakhapəh nisararien, jakurə, mirəhsi-ta nar e kamərəhu-pən laet iran kapəmiə ye kwənmhaan yame ramərəer ikin. ⁶ Mərig nar kirikianə əmə e nakasor rhuəv: Naksəməkin norien has minə kape nukwao kape Nikolas*, rəmhen amə kin yame yo yakəməkin əriə.

1:7: Sek 12:10 † **1:10:** “Nipig kape Yermaru” e Sande, nipig Yesu rimimragh min ye namhəyən kafan. **1:13:** Dan 7:13 **1:14:** Dan 7:9 **1:14:** Esik 1:28 **1:16:** Hib 4:12; Jon 12:48 **1:17:** Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6 **1:18:** Sam 42:2 **2:1:** Rev 1:16 **2:1:** Rev 1:12-13 **2:4:** Jon 13:35; Jer 2:2-5 * **2:6:** Nikolas in yəhəjoun eikuə kirik. Tukmə ror in ramhəjoun mə narpiniən rirəkək tuk təvhagə has; mimə “Pəh kisor amə təvhagə has mamharpin.”

⁷ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarinen yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nımraghien, yame rauruə ye nəsimien kape Kughen.”

Nəgkiarinen ramvən kimi nəməhuak minə apa Smana

⁸ Kini In rımnəgkiar mamni-pə mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Smana, mını-pən mımə,

Yermamə yame in nırıkakunien mine nərkinien, yame rımamhə mımragh mın, kafan e nəgkiarinen ramni mımə,

⁹ “Nəmə Smana, yakırkun mə naksarə ye nıpig əutən, kapəmiə nautə rırkək. Mərig pəh nien mə kapəmiə nautə rırkək əfrakis. !Kimiə, kapəmiə nautə rehüə pik əgkəp! Yakırkun mə narmamə tıksin kamhani hah əmiə, mamhani mın mə iriə e narmamə yamə mine Kughen rımırpen-ta əriə†. Mərig nıkam. Kapəriə nımə kape nofuginien, kape Setan əmə. ¹⁰ Takhapəh nhaginien kin nəməhəyen yame pəh nien mə tuktu tukruə irəmiə. Yakamni-pre tuk əmiə, mə Setan tukrəhi-pən əmiə tıksin ye kalabus mə tukəm əpu-ru nhatətəyen kapəmiə. Kimiə taksarə ye nəməhəyen kape nıpig ten. Taksərər tımtim miseriaji nıməhəyen kapəmiə. Kini jakwəhsi-pre kapəmiə nərökien, rəmhen kin yame kəvəvhəo-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rınapita ye naiyuyen. Nərökien e in e nımraghien rerin.

¹¹ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarinen yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukrıpəh nıvənien marə ye nəkwai nap ehüə.”

Nəgkiarinen ramvən kimi nəməhuak minə apa Pegamam

¹² Kini In rımnəgkiar mamni-pə tuk yo mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Pegamam, mını-pən mımə,

Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye nıkarin mir, kafan e nəgkiarinen ramni mımə,

¹³ “Nəmə Pegamam, yakırkun ikın nakasarə ikın. Taon a, Setan ramkwətə mamarmaru ikın.‡ Mərig kimiə naksarər tim tim tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikın, kımnhopri pawk kwən a Antipas, yame rımnərər tim tim tuk nını-ərəhavyen nhagik; mərig, kimiə nakhapəh nisəpəhyen nhatətəyen irak.

¹⁴ Mərig nakasor narımnar tıksin yamə mine rapəh nəmhenien ye nımrik: Kimiə tıksin aikin a, nakamhakwasig kin nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rımnor swatuk kimi King Balak mə in tukrıvəhsi-pən vəh-sipən kimi nəmə Isrel, pəh iriə tuksoz norien has, masən nəviginien yame kamor sakrefaes kin ramvən kimi nanmı kughen pisin minə, kini masor apnapig nar.§ ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə mın, kimiə tıksin naksəri-pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas.* ¹⁶ !Ror pən takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhəgə has kapəmiə! Tukmə nakhapəh nisararinen, pəh nien mə tuktu, jakura tuk əmiə, muh narmamə mınə e, kini mərai əriə kin nau yame resrə ye nıkarin mir.

¹⁷ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarinen yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakwəhsi-pən nəviginien erkwaig e kamni kimə ‘mana’ kimin. Kini jakwəhsi-pən mın kapier hawən kirik kimin, yame kirai pən nhag vi iran, kini yermamə yame rawəh, in pisin əmə tikrırkun nhagin.”

Nəgkiarinen ramvən kimi nəməhuak minə apa Tuatira

¹⁸ Kini In rımnəgkiarimamni-pə tuk yo mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Tuatira, mını-pən mımə,

Ji Kughen, nımırin mir kwəmhen kin nap raməwhəo. Kini nıhun mir kwərır mirahuvə rəmhen kin aean e bras yame kaməspir rərır. Kini kafan e nəgkiarinen ramni mımə,

¹⁹ “Nəmə Tuatira, yakwırkun-ta norien kapəmiə. Yakırkun kapəmiə norkeikeiyen mine nhatətəyen, mine nasıtuyen ye narmamə. Kini yakırkun mın mə nərigien kapəmiə rəpompə tuk narər-tım-timin. Yakırkun mə norien kapəmiə yamə mine nakasor taktəkun khahuvə rapita norien yamə mine nımnasor kupən.

²⁰ Mərig nakasor nar kirik yamə rapəh nəmhenien ye nımrik: Kimiə nakhapəh nhani-əhuyen norien kape piraovın a yame ramhen kin piraovın kupən e Jesebel.† In ramni mə

2:7: Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2 2:8: Rev 1:17-18 † 2:9: Gris ramni mə, “Iriə kamhani mə iriə kwənərəus kape Isrel, mərig nofuginien kapəriə kape Setan əmə.” 2:9: Jon 8:33-47 2:11: Rev 20:11-15; 21:8

2:12: Rev 1:16 ‡ 2:13: Mə taon e Pegamam, kasəhuak pik kimi kughen eikuə minə aikin. § 2:14: Stori kape Balam mine Balak raməmir ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16. * 2:15: Əm-ru footnote ye Rev 2:6. 2:17: Jon 6:31-33,35,48,51

2:18: Dan 10: 6; Rev 1:14-15 † 2:20: Nakəm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mine 2 King 9:22.

in profet kirik, mærig kafan nhajounien ramkir oror kafak yorwok minæ, kasor apnapig nar. Kini in mamhajoun æriæ mæ tuksæn næviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi kughen pisin minæ. ²¹ Yimihwin pian a mæ tukrarar ye kafan norien kape nikwasig-apnapigien kin narman, mærig in ramapæh. ²² Ror mækneikin mæ taktækun ai, jakvæhsi-pæn næmhøyen kimin ye bed kafan. Kini narmamæ yamæ mine kasor apnapig nar iriæ min, tukmæ khapæh nisararien ye norien kapæriæ, jakvæhsi-pæn næmhøyen ehua kimi æriæ, ²³ mhopni min ji pian a minæ. Ror pæn nimæhuak minæ fam tukharkun mæ Yo pisin æmæ yakirkun nærigien minæ kape narmamæ, mine rikiriæ. Kini jakærok æmiæ ræri-pæn æmæ norien kapæmiæ yame mine nakasor.

²⁴ Mærig taktækun ai, jakægkiar kimi æmiæ næmæ Tuatira yamæ mine nakhapæh nisæri-pænien nhajounien kape Jesebel, mhapæh nisærigien nægkiarien e kamni kimæ 'Nægkiarien pam kape Setan.' To yakpæh næræhu-pre-min-ien nar pam kirik iramiæ, mærig nar kirikianæ yakmæ jakni-pre tuk æmiæ: ²⁵ Havæh tim tim nar yame nakwænhavæh ta, miseriaji nipig jakmærig-pre iran. ²⁶⁻²⁷ Yermamæ yame rapita ye narowaginien e, kimi mamærer tim tim tuk norien nækwak, mamvæn meriaji infamien, yo jakvæhsi-pæn nehuøyen e kimin yame Rimik rimivæhsi-pæ kimi Yo, mamni mimæ,

'In tukramarmaru ye tanæ pisin pisin minæ,

mamræh kwætavhæ yame kimnor kin æean, [ramhajoun mæ nagheen rehuæ].

Kini in tukrakapir-pir narmamæ ye tanimtanæ, ræhmen æmæ kin yame æean ramakapir-pir tikikwipir kimnor kin kwænajiæpik.'

(Sam 2:9)

²⁸ Kini Yo jakvæhsi-pæn min kæmhau e fetukai kim in.

²⁹ Yermamæ yame nimætirgin raræ, tukramækeikei mærig huvæ nægkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pæn tuk nimæhuak minæ."

3

Nægkiarien ramvæn kimi næmæhuak minæ apa Sadis

¹ Kini In rimnægkiar mamni-pæ mimæ, "Rai nækwækwæ kirik rivæn kimi ægelo kape nimæhuak apa taon e Sadis, mini-pæn mimæ,

Yermamæ yame ravæh nanmin kape Kughen, iriæ seven, kini miavæh min kæmhau iriæ seven, kafan e nægkiarien ramni mimæ,

"Næmæ Sadis, yakirkun norien minæ kapæmiæ. Yakirkun mæ kamni kimæ kimiæ nakamhamragh, mærig nikam, kimiæ nakwænhamhæ-ta. ² !Sarha-ra! Norien huvæ yamæ mine kimiæ nimisor kupan, pæh nien mæ tuktu, kharkæk fam. Mærig kimiæ takasækeikei misarkut mæ takhavæsi si haktæ min norien kapæmiæ misor pæh ruæ miskai, mainai yakpæh næmien norien huvæ kirik yame nimisor mhavæn misor infamien iran, yame ratuatuk ye nimri Kughen kafak. ³ Ror mækneikin mæ rikimiæ tukramæsik nægkiarien yame nimnhavæh misærig apa kupæn, misor nækwæn. Kini misarar ye nærigien kapæmiæ. Mærig, tukmæ nakhapæh nisarhayen, jakuræ tuk æmiæ ræmhen kin yame yækræh kirik rauræ, nakseinein nipig yame jakuræ tuk æmiæ.

⁴ Mærig narmamæ tiksins kimiæ miriæ apa Sadis khapæh nisorien neipæn kapæriæ ræmkimik. Kisæmhen tuk niseriwækien kimawæ miriæ, neipæn kapæriæ rhawæn æmæ.

⁵ Yermamæ yame rapita ye narowaginien e, tukrivæhsi-pæn neipæn hawæn. Kini Yo to yakpæh noriah-oriahæn nhagin ye Nækwækwæ kape Nimraghien. Kini yo jakni-ærhav nhagin ye nimri Rimik mine kafan ægelo minæ, mæ in e in kafak atuatur yermamæ.

⁶ Yermamæ yame nimætirgin raræ, tukramækeikei mærig huvæ nægkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pæn tuk nimæhuak minæ."

Nægkiarien ramvæn kimi næmæhuak minæ apa Filadelfia

⁷ Kini In rimnægkiar mamni-pæ mimæ, "Rai nækwækwæ kirik rivæn kimi ægelo kape nimæhuak apa taon e Filadelfia, mini-pæn mimæ,

Yermamæ yame In næfrakisien mamærhakæ, kafan e nægkiarien. In ramræh ki kape King Deved kupæn.* Tukmæ ræhitæ ye kwæruæ, yermamæ to rapæh nætapigien. Kini tukmæ rætapig ye kwæruæ kirik, yermamæ to rapæh næhitæyen. In mamni mimæ,

⁸ "Næmæ Filadelfia, yakirkun norien minæ kapæmiæ. !Sæmru! Yimnæhitæ ye tapig kirik tuk æmiæ, to yermamæ kirik rapæh nætapigien. Yakirkun mæ næsaninien kapæmiæ in rækæskæh pawk, mærig kimiæ nakasor nækwak, mhapæh nisæpæhyen Yo. ⁹ !Sæmru! Narmamæ tiksins ye nofuginien kape Setan, iriæ kamhani mhæmæ iriæ narmamæ yamæ mine Kughen nimirpen-ta æriæ.† Mærig, nikam. Iriæ næmeikuæ minæ. !Sæmru! Jakor æriæ kisænimkur ye nimrimia,

2:23: Jer 17:10 2:28: Rev 22:16 3:1: Rev 1:16 3:5: Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23

* 3:7: Nakæm-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King ræmhen kin nehuøyen kafan. 3:7: Aes 22:22 † 3:9: Im-ru footnote ye Rev. 2:9

mhani-erhav mhamə Yo yakorkeikei əfrah əmiə. ¹⁰ Kimiə nimnharap-tərəkin tim tim nəgkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə nərigien kapəmiə tukrapomh tuk narertim-timien. Tuk nar e, jakamarha huvə tuk əmiə ye nipiğ kape nəmħəyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye tanimtanə, mə tukəkir nhatətəyen kape narmamə yamə mine kisərə ye tanimtanə.

¹¹ Pəh nien mə tuktu, yakurə. Haraptərəkin tim tim narimnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukriyəh niwəhsita-yen kapəmiə nərokien yame nakwənhavəh ta. [‡] ¹² Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakor in ramhen kin nai ehua kirik yame ramhapəs Nimə Ehuə kape Kughen kafak. To riyəh nitərhavyen ye nimə a tuk nipiğ kirik. Kini jakrai-pən nhagik vi iran, mine nhag kafak Kughen, mine nhag taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimə Jerusalem Vi, Kughen ramher-pə kin ramsi-pən apa ye neai, mameiwaiyu-pə.

¹³ Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Laodisia

¹⁴ Kini In rimməgkiar mamni-pə mīmə, “Rai nəkwəkwə kirik rīvən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Laodisia, mini-pən mīmə,

Yermamə yame kamni kimə ‘Amen,’ yame kirkun nətigətəyen iran mə tukrerer matuk tuk nini-erhavyen əmiə nəfraksien, yame in nuknei narimnar m-fam yame Kughen rimmor, kafan e nəgkiarien ramni mīmə,

¹⁵ “Nəmə Laodisia, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə nimraghien kapəmiə rəmhen kin nu yame rəpiwən əmə. Rhuvə mə nhatətəyen kapəmiə tukriyəh norien kiraru. ? Mə taksəpan, uə, taksokiei? ¹⁶ Mərig kimiə nakasərer əmə ye kwerkwan. Naksəpiwən əmə. Nakhapəh nisapan-pikien, mhapəh nisokiei-pikien. Ror pən, jakətəg əmiə ai taktəkun, ¹⁷ mərig in ai kimiə nakamhani mhamə, ‘Eh, kapətawə nautə rehuə; yakhavəh mane ehua; kapətawə nimraghien rhuvə pik, narimnar m-fam rarə, kini nar kirik rapəh nirkəkien tuk ətawə.’ Mərig kimiə nakseinein mə nakwəsarə ta ye nahasien. Riki narmamə raməpou tuk əmiə. Kapəmiə nautə rirkək əgkəp. Nimrimia ripsis. Nakasaiyu kopiə kopiə. ¹⁸ Ror pən, yakaməvhag kimi əmiə mīmə takhauə tuk Yo mhavəh gol e yame rərir mihuvə, pəh kapəmiə nautə tukripsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh neipən hawən tuk narkəohyen kin, mə takhapəh nisaurisən kin naiyu-kopiə-kopiə-yen. Kini takhauə min tuk Yo mhavəh meresin misəvit-pən ye nimrimia, mə nimrimia tukrəmtir, pəh naksəm huvə nar.

¹⁹ Narmamə minə m-fam yamə mine yakorkeikei pik əria, yakəgkiar skai kimi əria, kini mərip atuətuk əria. Ror məkneikin mə taksarkut pik misarə ye norien has kapəmiə. ²⁰ ! Sərig-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, maməsik-əsik tapig. Tukmə yermamə kirik mərig rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən imə, kin məvigin kimru min.

²¹ Yo yaknapita ta ye narowaginien, mivən kimru Rimik, məməkwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kirikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrəkwtə kimru min ye jea kafak, mamarmaru kimru min.

²² Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

4

Kasəgnəgin Kughen ye rao ye neai

¹ Kwasig ikin, yimiwaag haktə məm kwəruə kirik raməkweg apa ye neai. Kini yimmərig min yermamə yame rinaməgkiar kimi yo kupən. Raməgkiar min kimi yo, rikin rehuə rəmhen kin naiyuk, mīmə “Hekimter, muə. Yakhajoun ik kin narimnar yamə mine tukripiuə.” ² Məkneikin, nəsaninien kape Nanmin Rhakə rimmor kimi yo. Yakwaag kupən, məm King ramkwətə ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai. ³ Kini yermamə yame ramkwətə aikin a, yakəm in rhuvə mərir, rəmhen kin kapier huvə mir kiraru nhagriu e jaspə mine kanilian. Kini mərai-mərai kirik rarkurao ye jea kafan, maməsiə pik rəmhen kin kapier huvə e emeral. ⁴ Kini jea tiksin aikin, iriə m-fam 24, kasarkurao ye jea ehua a kape King. Kini namehuə tiksin, iriə m-fam 24, kasəkwətə-pən ye jea minə a; mhavəhsipən neipən hawən, misəvəvhao kin kəvəvhao kape nisaiyen, kimnor kin gol. ⁵ Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, raməroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmatei mamtarəh. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a Nanmin kape

3:9: Jon 8:44; Rev 2:9 **3:10:** Hib 12:1-3 **3:10:** Jon 17:15 ‡ **3:11:** Gris ramni mə “Haraptərəkin tim tim narimnar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukriyəh niwəhyen kapəmiə kəvəvhao.” Kəvəvhao e nərokien.

3:14: Jon 1:1-3; Kol 1:16; Rev 1:17 **3:18:** Job 23:10; Mal 3:2-3; 1 Pita 1:6-9 **4:2:** Esik 1:26-28

Kughen, iriä seven. ⁶ In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikin rəmhen kin tahik, mərig rəmhen kin glas yame rərir maməsia.

Kini in a ye kwerkwan, nar miragh minə, kamni kimə “jerubim,” iriə kuas, kasarkurao ye jea ehua kape King. Nimririə ripsaah pik, mamswin-pən apnapig əmə ye nıprairiə mine nimeitairiə. ⁷ Yame kupən ikin, rəmhen kin laeon. Yame ror kiraru kin, rəmhen kin kau. Yame ror kisısər kin, kapən kapə rəmhen kin yermamə. Kini yame ror kuas kin, rəmhen kin kweriə yame raviə. ⁸ Nar miragh minə a kuas, təmər-əməririə sikis. Kini nimririə ramswin-pən apnapig əmə irəriə, mivən ye tikirkəvirriə. Nıpig m-fam kasəni nıpei, yenpig mine yeraan, mhapəh nhapəhyen, mamhani mhamə, “Kughen Yermaru, Nagheen Rehuə Pik.

In ramərhakə, mamərhakə, mamərhakə pik.

In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin min.”

⁹ Kini nar miragh minə a, kamhani nəfrakisien ye nehuəyen kape Kughen, mamhavəhsi-pən nısiyaien kimin, mamhani vi vi King yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru mamarə rerin, infamien rirkək. ¹⁰ Iriə kamhani vi vi In, nəmehuə minə, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu yermamə a yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəgnəgin In. Kwəsəvəvhao kin kəvəvhao kape king, məkneikin, mharəhsi-ta, misərəhu kupən ye jea yame King ramkwətə ikin mamarmaru, mamhani mhamə,

¹¹ “Kapəməwə Yermaru Kughen,

Ik nakatuatuk məmhen əgkəp mə narmamə m-fam tuksəgnəgin əmə Ik, mhasiai əmə Ik, meinaı Ik nımnor narımnar m-fam. Nagheem rehuə pik.

Nımnəgkiar əmə mını mə narımnar m-fam tukhaswin, məkneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

5

Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwə yame kimnarpəvin

¹ Məkneikin, yımnəm King ramkwətə-pən ye kafan jea, mivəh nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin ye kwermin matuk. Kimirai-pən nəgkiarinen ye nıkarin mir. Kivaan kandel raiyu, kivaan ətərəkın ye nəpəəg nımrin m-seven. ² Məkneikin yımnəm agelo əsanin kirik raməgkiar pik mamaiyoh mımə, “?Pa e in rəmhen matuatuk mə to rəvit-əpir-pir nehe kandel, məvi nəkwəkwə e?” ³ Mərig yermamə kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tanə, uə ye kwənımhaan kape nımhəyen, yame in ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə e məvheikin. ⁴ Yermamə rirkək yame ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə məhuekin, yakasək pik tukun. ⁵ Kini ai, yemehua kirik rımini-pə tuk yo mımə, “Pəh nasəkien. Ɛm-ru, Kwən e kamni kimə, ‘Laeon kape kwənərəus kape Judah,’ in Nukne Deved, in rinapita ta ye narowaginien kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapir nehe kandel seven, məvi nəkwəkwə a.”

⁶ Məkneikin, yımnəm kwaji sipsip kirik ramərər ye kwerkwan ye jea kape King mine nar miragh kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24. Nakəm Kwaji Sipsip a nakməta mə kınhopni-ta. Kapan əpat seven, kini nımrin, iriə seven min, iriə a kasərər tuk nanın kape Kughen iriə seven, yamə mine rınnher-pə kin iriə kamhavan ye tanımtanə. ⁷ Kwaji Sipsip e, rıvən a ikin King ramkwətə-pən ye kafan jea ikin, mərao-pən mirəhsi-ta nəkwəkwə ye kwermi King matuk. ⁸ Mirəhsi-ta ta nəkwəkwə e, məkneikin, nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu Kwaji Sipsip. Kimnhavəh gita* kapəriə, mine besin kımnor kın gol, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Kini nar a ramənah mapien huvə in rəmhen kin nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə.

⁹ Kini nar miragh minə kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24, kasəni nıpei vi kirik mhamə,

“Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwə e,
məvit-əpir-pir nehe kandel yame kımivaan-ətərəkın kin.

Meinaı kımishopni Ik, nıtawım rınnaiyu,

Nakarpin nımraghien kin kape narmamə ye tanə m-fam, mine kwənərəus m-fam, mine kantri m-fam, mine yamə mine kamhani nəgkiarinen m-fam.

¹⁰ Kini nımnor əriə kwənhauə ye narmaruyen kafam, kini iriə kafam pris minə, kasor wok kape Kughen kapəməwə.

Iriə tuksarmaru ye tanımtanə.”

4:8: Eks 3:14 5:5: Jen 49:9-10 5:5: Aes 11:1 * 5:8: Nəgkiarinen kape nəmə Gris rapəh nıniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk naniyen nıpei, rəmhen kin gita. 5:8: Sam 14:12

¹¹ Kini yimíwaag-pən mìn məm, mərig riki agelo minə khapsaah khapsaah khapsaah, to kipəh nahueikin-famien əriə. Kasərer misarkurao ye jea kape King mine nar mīragh minə e, kamni kimə, ‘jerubim,’ mine nəmasur minə. ¹² Kasəni pik nipei kirik mamhani mhamə, “Kwaji Sipsip yame kimnhopni, In ratuatuk məmhen mə tukhavəh-si haktə In, meinai In ravəh fam nəsaninien, mine nirkunien, mine nautə, mine nagheen. !Pəh khasiai In, misəgnəgin In!”

¹³ Məkneikin, yimnərig narimnar fam yame Kughen rimmor ye rao ye neai, mine ye tanimtanə, mine ye tame tahik, mine ye kwənmhaan kape nimhəyen, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,

“Pəh nini-vi-vi-yen mine nisaiyen ramvən tuk King yame ramkwətə-pən ye jea, mine tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravəh nikhakien mine narmaruyen.

! Pəh nini-vi-vi-yen mine nəsaninien ramvən tuk əriu, mivən, mivən, mivən, mipəh norien infamien!”

¹⁴ Məkneikin, nar mīragh e, kamni kimə, ‘jerubim,’ iriə kuas, kamhani mhamə, “!Amen!” Kini nəmehuə minə kisənimkur ye nihun, misəgnəgin In.

6

Kwaji sipsip rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə kin

¹ Kini yakəm Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame rəkupən, yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə yame kimnarəvin-arpəvin kin. Məkneikin, nar mīragh e kamni kimə, ‘jerubim,’ kirikianə irəriə rarar mokrən ehua rəmhen kin karuəruə, mīmə, “!Yuə-ru!” ² Yakwaag haktə məm hos kirik khawən. Yermamə yame ramkwətə ye hos ramrəh nəvhəgə. Məkneikin kəvəvhəo-pən kin kəvəvhəo kirik kape king iran. In ramaiyu mamavən rəmhen kin yermamə yame rapita ye narowaginien, kini mamvən mìn mə tukrapita min.

³ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə kin, yame ror kiraru kin, kini nar mīragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kiraru kin, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!” ⁴ Məkneikin, hos kirik kəvhəo raiyu muə. Yermamə yame ramkwətə ye hos, kivəhsi-pən nao kape narowaginien kimin. Kini Kughen rameighan-pən kin neihuəyen kimin mə tukriəhsita nəmərinyen ye tanimtanə. Nuhyen əjir ramavən ikin minə fam.

⁵ Kini ai, Kwaji Sipsip a rakapir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə kin, yame ror kisīsər kin, kini nar mīragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kisīsər kin, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!” Məkneikin, yimíwaag-pən məm hos kirik kapig. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh skel kirik kape nakirien nəviginien. ⁶ Kini yimnərig riki yermamə kirik risi-pən ye kwerkwan ye nar mīragh kuas e kamni kimə ‘jerubim.’ Mamni-pən tukun mīmə, “!Yuvən! Kameighan kin ik kimə takor nikumhə kimi tanimtanə. Tukmə kisarakikin mane ehua mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.* Mərig takpəh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimə ‘olif,’ mine ‘grep.’”

⁷ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə kin, yame ror kuas kin, kini nar mīragh e kamni kimə ‘jerubim,’ yame ror kuas kin, rarar, mamni mīmə, “!Yuə-ru!” ⁸ Yakwaag-pən məm hos kirik kəratə. Yermamə yame ramkwətə iran, nhagin e Nimhəyen. Iriu kwən kirik, nhagin e Kwənmhaan kape Nimhəyen rikwasig kin in miravən. Kirəvəh neihuəyen mə tukwəhapni narmamə kin nao, mwəhopni əriə kin nikumhə, uə kin nar aparə minə, uə kin nəmhəyen. Kirəvəh nehuəyen məknakin rəmhen kin nipar nimoptanə kirikianə, mīrəpəh əmə nipərin kisīsər.

⁹ Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə kin, yame ror kirkirip kin, məkneikin yakwaag-pən ye nəpəəg tebol apa ye Nimə Ehua kape Kughen, məm narmamə yamə mine kimnhopni əriə tuk narer-timtimien tuk nini-ərhavyen nəgkiarieren kape Kughen. ¹⁰ Iriə kasokrən apomh mamhani-pən tuk Kughen mhamə, “!Ik nakamarmaru ye narimnar m-fam. Ik nakəmərhakə; kini Ik nəfrakisien. ?Mərig, tuk nagheen mine kini Ik nakakir narmamə ye tanimtanə, marpin tai nitawmawə?” ¹¹ Kamhani məknakin, Kughen rīvəhsi-pən neipən hawən kimi əriə m-fam, mīni-pən tuk əriə mīmə, “!Takhawhin pi pom. Piamūiə minə mine kakə kapəmīə minə tiksin kasor hanə kafak wok. Pəh kiseriəji tukhopni piəpiə mìn narmamə yamə mine kimivəh nihupin irəriə.”

¹² Kini ai, Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətəəkkin nəkwəkwə kin, yame ror sikis kin, yakəm mig ehua ramkiu. Mīrh rīpis rəpignap. Makuə rəvhəo rəmhen kin

* 6:6: Gris ramni mīmə, “Nimri wit yame tukor bred kin kape nipig kirikianə əmə, nimrin rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nipig kirikianə, kini raes yame tukən ye nipig kirikianə, nipig rhaktə rəmhen kin mane yame kamərok tuk wok kape nipig kirikianə.” Mərig nipran e, tuksarakikin mane ehua mhavəh nəviginien rikəskəh əmə.

nitá. ¹³ Kámhau miná kisásaah-ásaah miseiwaiyu-pá ye nimoptaná, rámhen kin nai† yame nimatag ehúá rameitétáeg kin, kwánkwan yame rapkáh rásaah. ¹⁴ Kini neai rirkák, rámhen kin yame kimarpávin-arpávin fam távheité. Kini tukwas miná mine taná miná kiséta ye kwánmhaan kapária miná.

¹⁵ Kini king miná kape tanímtaná, mine narmaru miná, mine namasur miná kape mobael miná, mine narmamá yamá mine kapária nautá rehuá, mine narmamá yamá mine kamhaváh nehuáyen, mine slef miná, mine narmamá apnapig miná, iriá m-fam khaván miserkwaig ye nápáeg kapier ehúá, uá kasárer ágin kapier miná ye níkar tukwas miná. ¹⁶ Kini kisasák apomh-pán tuk tukwas miná mine kapier ehúá miná mhamá, “! Ésaah! Mákwtá-tarákin émawá merkwaig kin émawá ye nimri King e yame ramkwáta ye kafan jea, mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip. ¹⁷ Meinai nípig a ruauá yame Kughen mine Kwaji Sipsip tukraváhsi-érhav-pá niemhaa kapáriu. ?Kini pa nhagin rirkun narér-huváyen?”

7

Kimírpen narmamá wan hundred foti fo taosen má kape Kughen

¹ Kini ai yakám agelo kuas kasárer-pán ye níkarin kuas kape tanímtaná, mamharaptarákin nímatag kuas ye níkarin kuas kape tanímtaná, má nímatag kirik tukrípáh nher-herien nimoptaná mine tahik mine naiminá. ² Kimíváh-sípén násaninien kimi éria tuk noriahyen nimoptaná mine tahik. Mákneikin yimnám agelo kirik risi-pira. In raváh nar kirik yame Kughen Miragh raváh má tukror-pán nátétao kin ye kafan narmamá. Mokrán apomh kin agelo miná e kuas yamá mine kíváhsi-pán násaninien kimi éria má tuksoríah nimoptaná mine tahik, mímá, ³ “Hapáh pi pom. Kwásig íkin táksoríah tahik mine naiminá mine tanímtaná, tuksaréhu-pán nátétao kape Kughen ye nupanai narmamá kafan miná.” ⁴ Kini yimíváh níhupin ye narmamá yamá mine kéréhu-pán nátétao kape Kughen irériá: Iriá m-fam wan hundred foti fo taosen. Iriá kwánéráus miná kape Isrel.

⁵ Ye kwánéráus kape Juda, kéréhu-pán nátétao kape Kughen ye narmamá twelef taosen. Ye kwánéráus kape Ruben, iriá twelef taosen. Ye kwánéráus kape Gad, iriá twelef taosen.

⁶ Ye kwánéráus kape Asere, iriá twelef taosen. Ye kwánéráus kape Naftali, iriá twelef taosen. Ye kwánéráus kape Manase, iriá twelef taosen.

⁷ Ye kwánéráus kape Simeon, iriá twelef taosen. Ye kwánéráus kape Livae, iriá twelef taosen. Ye kwánéráus kape Isakara, iriá twelef taosen.

⁸ Ye kwánéráus kape Sebulun, iriá twelef taosen. Ye kwánéráus kape Josef, iriá twelef taosen. Ye kwánéráus kape Benjamin, iriá twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh kin neipán hawán

⁹ Kini ai, yakwaag ákupan irak, mám kwhen ehúá kirik, to kipáh návheikin-famien. Khasi-pán ye kantri miná fam, mine ye kwánéráus miná fam, mine ye nágkiaríen miná fam. Tikiriá ror písin písin. Kasárer kúpén ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh min kin neipán hawán. Kamhaváh kwermi námír. ¹⁰ Misokrapomh mhani mhamá, “Kughen kapátawá yame ramkwáta ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu písin ámá kraváh miragh átwá.”

¹¹ Agelo miná fam kasárer rao rao kin jea kape King mine námehúá miná, mine nar miragh e kamni kimá ‘jerubim’ iriá kuas. Misánimkur kúpén ye jea kape King, maséhuak kimi Kughen ¹² mhamá,

“!Amen! Kapátawá Kughen In rhuvá pik, makhak pik.

Nirkunien kafan rehuá. Nagheen rehuá. Násaninien kafan rehuá.

Páh kiságnágin In, mhásiaí In, mhani vi vi In kape rerin.

Amen.”

¹³ Mákneikin yamehuá kirik irériá raiyoh-pá mímá, “?Narmamá miná e kasarkaoh kin neipán hawán, iriá ní-pa miná e? ?Khasi-pán híá?”

¹⁴ Mérig ámá yakmá, “Yemasur. Ik ámá nakirkun.”

Kini ramrípin míni-pá mímá, “Narmamá miná e, kwáséta ye namháyen ehúá; misaikwas ye kapária neipán kin nitaw Kwaji Sipsip, ror neipán ramhawán. ¹⁵ Ror pán, Iriá kasárer ye nimri Kughen, yame ramkwáta mamarmaru.

Maséhuak kímín ye nákwai Nimá Kafan yenpig mine yeraan.

Kini King e yame ramkwáta-pán ye jea mamarmaru, In tukrhotikám-kámín éria ye nípig m-fam.

¹⁶ Iriá, sweiwei tukrípáh nuh-minien éria.

Tukhapáh nisakwákwa-minien.

Rukweiha tukripah min nhenien ariä.

Napan-apanien kape mirh tukripah min nasien ariä.

¹⁷ Meina Kwaji Sipsip yame ramkwatä ye kwerkwan ye jea kape King, In tukrarha tuk ariä ramhen kin yermamä yame ramarha tuk sipsip.

In tukramkir ariä mamvæn ye nimri nu miragh, kini Kughen tukrirai-ta fam nehe nimriä.”

8

Nähuakien in ramhen kin sakrefaes yame kivaan äru, nehenap ramänah, mapien huvä, mamvæn tuk Kughen

¹ Märiq nipig Kwaji Sipsip a rävit-äpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ätäräkin näkwakwä kin, yame ror seven kin, nägkiarinen rirkäk ye rao ye neai kape nipig kwakwä, ramhen kin haf aoa. ² Kini yakwaag-pän kin agelo yamä mine kasarer ye nimri Kughen, iriä seven, mäm iriä kamharäh naiyuk. ³ Kini agelo min kirik ramräh besin kirik yame kimnor kin gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramänah, mapien huvä. Riräh mivæn marer kupæn ye tebol ye nimä ehua kape Kughen. Kivähsi-pän narimnar ripsaah yame ror nämiovin kimin mä tukrivähsi-pän kimi Kughen, iriä nähuakien kape narmamä kape Kughen minä, mivaan apa ye tebol yame kimnor kin gol, yame ramärer kupæn ye jea kape King. ⁴ Näuwäh kape nämiäv nar a, mine nähuakien kape narmamä minä kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwermän, kashaktä mamhavæn tuk Kughen. ⁵ Kini agelo a ramräh besin a, miväh nap ye tebol misial-pän ye besin, matägätäg-pän ye tanimtana. Mäkneikin raroapig, karuäruä rarkwomätei, nuvrig-uvrigien rehua, kini nimmimien ravæn.

Naiyuk minä

⁶ Mäkneikin agelo seven kwäsärer matuk tuk nherien naiyuk. ⁷ Kini yame räkupæn rimnher naiyuk. Mäkneikin kamätäg-pän aes mine nap mine nitä ye tokrei tana. Rimuäk mä s nipar tanä kirik, mipäh min nipärin kiraru, kini muäk mä s naiminai nipärin kirikianä, mipäh min nipärin kiraru. Kini muäk mä s mänvhirik nipärin kirikianä, mipäh min nipärin kiraru.

⁸ Kini agelo yame ror kiraru kin rimnher naiyuk, kini kærähu-pän ye tame tahik nar kirik ramhen kin tukwas ehua yame ramuäk. Nipar tahik kirikianä rimnor nitä kin, mipäh min nipärin kiraru. ⁹ Rimnoriah nar miragh yamä mine kasarä ye tahik, nipärin kirikianä, mipäh min nipärin kiraru. Moriah min rao minä ye tahik, nipärin kirikianä, mipäh min nipärin kiraru.

¹⁰ Kini agelo yame ror kisisär kin rimnher naiyuk, mäkneikin kämhau ehua kirik rier ta, mamuäk ramhen kin kwensia. Risi-faktä ye neai meiwaiyu mäwhan muäk-pän ye nu minä mine nimri nu minä nipärin kirikianä, mipäh min nipärin kiraru. ¹¹ Kämhau a kamni kimä 'Räukäh Pik.' Rimnor nipar nu räukäh, mipäh min nipärin kiraru. Kini narmamä khapsaah yamä mine kimnhanim nu yame räukäh, kimnhamhä.

¹² Kini agelo yame ror kuas kin rimnher naiyuk, nar kirik ruh mirh mine makuä mine kämhau minä, mor nipar mirh ripsis, mipäh min nipärin kiraru kaoäsiä. Nipar makuä ripsis, mipäh min nipärin kiraru kaoäsiä. Nipar kämhau ripsis, mipäh min nipärin kiraru kaoäsiä. Yeraan, rukweiha ramavæn nipärin kiraru, mipäh min nipärin kirikianä. Yenpig, neai ramäsiä nipärin kiraru, mipäh min nipärin kirikianä.

¹³ Mäkneikin yimnarha-pän mamäm kweriä ramivä ye napuä, mokrapomh mima, “! Aweh! Aweh! !Aweh! Agelo kisisär min tukrher naiyuk, mirhor nahasien ramvæn tuk narmamä ye tokrei tana.”

9

¹ Kini agelo yame ror kirkirip kin rher naiyuk, mäkneikin yakäm kämhau risi-faktä ye neai meiwaiyu-pä ye tokrei tana. Kimivähsi-pän ki kirik kimin tuk nähitäyen ye näkwai nimir ehua yame reiwaiyu pik. ² Nipig rimnähitä ye näpäg a, nehenap ramänah ramhen kin nehenap kape nap ehua. Nehenap yame ramsi-pän tuk näkwai nimir ruvrig äpis mirh mine napuä. ³ Kini nar miragh khapsaah kisämhen kin käviraiyuk khasi-pän ye nehenap a, miseiwaiyu-pä. Kivähsi-pän näsaninien kimi ariä mä tukshai narmamä kin nipikovriä, ramämhä pik. ⁴ Kini-pän tuk ariä kimä tukhapäh nisoriahyen mänvhirik mine naiminai mine näsimien. Märiq tukSORIAH ämä narmamä yamä mine nätatäo kape Kughen rirkäk ye nupanariä. ⁵ Kini kivähsi-pän näsaninien kimi ariä mä tuksäs narmamä masor nämhäyen kimi ariä tuk makuä kirkirip. Märiq tukhapäh nishopniyen narmamä. Kini nämhäyen

yame iriä tuksärig rahah kin, in rapita pik yame wərawk* ramhai əjir. ⁶ Ye nipiğ minə a, narmamə tuksarkut mə tukhamhə miseinein. Misorkeikei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nhamhəyen.

⁷ Yimnam kəvraiuyuk eihua minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərer matuk tuk narowaginien. Iriə kimisəvəvhao kin nar kirik rəmhen kin kəvəvhao kape king yame kamor kin gol. Kini nimiririə rəmhen kin nimri yermamə. ⁸ Nikwəneriə rəpomh rəmhen kin nikwəne piraovin, kini kweruriə resrə rəmhen kin kweru laeon. ⁹ Kimiviterəkin nimagiriə kin aean. Nipiğ khaiəvə, təmərəriə rarkarik rəmhen kin hos khapsaah yamə mine kamhavi kat mamhəvən ye narowaginien. ¹⁰ Nipikovriə raməs əjir raməmhə rapita pik yame wərawk ramhai əjir. Iriə kamhəvəh nəsaninien ye nipi kovriə kape makuə kirikirip tuk norien nəmhəyen kimi narmamə. ¹¹ Kapəriə yamehuə in yermaru kape nəkwai nimir ehuə yame rewaiyu pik. Ye nəgkiarien kape nəmə İsrəl ramni mə nhagin e Abadon. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə nhagin e Apolion.†

¹² Awəh! Nahasien kupən rinor infamien. Mərig, nahasien kiraru apaikin tukpirauə.

¹³ Məkneikin agelo yame ror sikis kin ramher naiyuk. Kini yakərig riki yermamə risi-pən apa yerki kapən apət tebol yame kimmor kin gol, yame ramərer kupən ye nimri Kughen. ¹⁴ Rini-pən tuk agelo a yame ramor sikis kin, yame ramrəh naiyuk, mima, “Ris-in-ta agelo kuas yamə mine kimirkwəji əriə apa ye nu eihua a Yufretes.” ¹⁵ Ror məkneikin ririsin-ta agelo kuas a yamə mine kərəhu əriə apaikin mə tuksərer matuk tuk aoa atuatur e, mine nipiğ atuatur e, mine makuə atuatur e, mine newk atuatur e yame tukirisin əriə kamhəvən mişhopni narmamə ye tokrei tanə, nipərin kirikianə, mhapəh min nipərin kiraru.

¹⁶ Kini yimivəh nişupin ye mobael minə kapəriə, yamə mine kisaiyu ye hos, kini iriə fam tu hundred milian. ¹⁷ Kini yakəmrərhəv min maməm min narmamə kasaiyu ye hos məkneikin: Kimiviterəkin nimagiriə kin aean yame rəwhəo rəmhen kin nap, kini ror blu rəmhen kin napuə apig, kini rəokrə rəmhen kin nimar nai yame rimhiak-imhiak. Kini kapən kapə hos minə a rəmhen kin kapən kapə laeon. Nap, mine nehenap, mine təpis krhisi-pən ye nəkwairiə.

¹⁸ Nahasien misir e - nap, mine nehenap mine təpis - krhisi-pən ye nəkwairiə mihopni nipər narmamə ye tanimtanə, mipəh min nipərin kiraru. ¹⁹ Kini nəsaninien kape hos minə e, ramsi-pən ye nəkwairiə mine nipi kovriə. Nipikovriə rəmhen kin kapən kapə snek yame raməkwpəh.

²⁰ Mərig narmamə yamə mine nahasien misir e kirihəpəh nişhopniyen əriə, khapəh nisararien ye nərigien kapəriə. Mhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi yarmhə minə mine nanmi kughen eikuə yamə mine kamivhirəkin kin gol, ua silva ua bras, ua kapier, ua nai. Narimnar minə a kisəru, nimiririə ripsis, niprairiə rəpou. ²¹ Kini narmamə minə a khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk nhopniyen narmamə mine norien nahawk, mine norien kleva, mine nor-apnapigien nar, mine nəkrəhyen.

10

Agelo yame ravəh nəkwəkwə kəskəh

¹ Kini ai yakəm agelo min kirik, nagheen rehuə, ramsi-pən ye neai. Ramvən ye napuə rəmhen kin mə kafan neipən. Kini mərai-mərai rarkurao ye kapən kapə. Kini in rəkhak maməsəiə rəmhen kin mirh. Kini nişun mir kwəmhen kin səpaag ehuə mir yamə mir kirauək.

² Kini in ravəh nəkwəkwə kəskəh ye kwermi matuk yame kimməvi. In rərip nişun matuk ye tahik, mərip nişun mawor ye nimoptanə. ³ Kini mokrən apomh. Rikin rəmhen kin rikl laeon. In rokrən apomh, karuəruə rhorpin m-seven. ⁴ Karuəruə rhorpin m-seven, yakmə jakrai-pən ye nəkwəkwə a, mərig yakərig riki yermamə kirik risi-fakta ye neai mima, “Erkwaig kin nəgkiarien e yame karuəruə ramni, mipəh nirai-pən-ien ye nəkwəkwə.”

⁵ Kini ai agelo a yame yimnam kupən ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə mivəhsi-haktə kwermi matuk ye neai, ⁶ mivəh kwəsə ye nhag yarə rerin, yame kimmor neai mine nimoptanə mine tahik mine narimnar fam. Kini mima, “Kughen tukripəh nişwin-minien. ⁷ Mərig nipiğ agelo yame ror seven kin tukrher naiyuk, kini mərig-məniwəniyen kape Kughen tukruə mor nəfraksien kin ai taktəkun. In tukritərhəv rəmhen əmə kin yame rimini ta kupən kimi kafan yorwok minə, iriə a kafan profet minə.”

⁸ Kini ai yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mima, “Yuvən, mirəh nəkwəkwə yame kimməvi ye kwermi agelo matuk yame ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə.”

⁹ Məkneikin, yimavən maiyoh agelo mə tukrivəhsi-pə nəkwəkwə kəskəh a kimi yo. Kini rimə, “Vəh mən. Nar a tukroriah tipim. Mərig tukmə nəkən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak.” ¹⁰ Məkneikin yimavən mivəh nəkwəkwə kəskəh ai ye kwermi agelo, mən, mərig

* 9:5: Gris rapəh nişin “wərawk” mərig ramni “skopion.” Nipikoın raməs əjir, raməmhə pik. † 9:11: Apolion, nipran e ramni mə, “Yakamoriah.”

rheikən rəmhen kin sukapak. Yimmən, mətgai, roriah tipik. ¹¹ Kini kini-pə tuk yo kimə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav narimnar minə e yamə tukritərhav-pə tuk nəmə tanə pisin pisin minə, mine yermaru minə, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine narmamə yamə mine nəgkiarien kapəriə ror pisin pisin.”

11

Yemə mir yame kimawarer tuk Yesu

¹ Kini ai kivəhsi-pə nipər nuwig kirik kimi yo, kini kimə, “Yuvən, mivəh napomhien kape Nimə kape Kughen mine tebol. Məvheikin min narmamə yamə mine kasəhuak aikin. ² Mərig takpəh nivəhyen napomhien kape kwənmmaan e iruə, meinai kwənmmaan a kivəhsi-pən kimi nəmə iruə. Iriə tuksviəsis-əviəsis Taon Rhakə mhavən mhavəh makuə foti tu. ³ Kini yəkvəhsi-pən nəsaninien kimi kafak yermamə mir yamə mir e kawarer-ərhav tuk yo. Tukravəhsi-pən neipən has yame ror nimitət mə iriu kwərig rahah, kawarer-ərhav tuk nini-ərhavyen kafak nəgkiarien kape makuə foti tu.”* ⁴ Iriu e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kaməəhu-pən laet irəriu yame kawarer kupən kin Yermaru kape tanimtanə.† ⁵ Kini tukmə yermamə kirik rimə tukroriah əriu, nap tukrisi-pən ye nəkwairiu, məs in məkwəru. Tukwhopni-hopni fam narmamə yamə mine khamə tuksoriah əriu. ⁶ Kini kwəə mir e, tukmə kirani-ərhav nəgkiarien kape Kughen, marivəh nəsaninien tuk nətapigien kin napuə mə nəhig tukripəh nipien. Mirarkun nukreikinien nimri nu ruə nitə, kini mirarkun nuhyen narmamə ye tanimtanə kin naha nhagin nahasien yame kaworkeikei mə tukawor.

⁷ Kini tukrani-ərhav fam nəgkiarien kapəriu, məkneikin, nar miragh yame ramarə ye nəkwai nimir ehua yame reiwaiyu pik tukrhaktə muh əriu, mapita əriu mhopni əriu. ⁸ Niprairiu tukraməmir ye swatuk ye taon ehua e kimməsik-pən Yermaru kapəriu ye nai kamarkwao kin. Ikin aikin a, kamni nəgkiarien ukreikin kirik kimə nhagin e Sodom, uə Ijip. ⁹ Kini narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kwənərus pisin pisin minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine narmamə ye kantri minə fam tukhauə misarha əterik ye niprairiu, mhapəh niseighanien kin mə tuknim əriu mhavəh nipig piəpiə kisiser mine nipərin. ¹⁰ Narmamə ye tanimtanə tuksagien, masor lafet, mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə minə, misagien meinai profet mir e yame kimiwor pik nahasien kimi əriə kwəramhə. ¹¹ Kini nipig piəpiə kisiser mine nipərin ruə mivən, Kughen rivəhsi-pən min neihagien kimi əriu, kawarer. Narmamə m-fam yamə mine kasəm əriu, kisakur pik. ¹² Məkneikin iriu kawərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mamni mima, “Wəer mirəuə.” Napuə rivəh əriu mivən ye rao ye neai. Kini tikmir minə kapəriu kisiser əmə misarha əterik irəriu.

¹³ Kini ye nipig atuətuk a, nimnimien ehua kirik ramavən moriah nipər kwənmmaan kirikianə ye taon a, mipəh min nipərin naen. Nimnimien rimnhopni narmamə m-fam seven taosen. Kini narmamə m-fam yamə mine khapəh nhamhəyen kimmhagin pik, mhani nəfraksien mə Kughen ye rao ye neai, In ravəh neihuəyen.

¹⁴ !Aweh! Nahasien ehua yame ror kiraru kin nor infamien ai. Mərig nahasien yame ror kisiser kin, pəh nien mə tuktu, ruə.

Agelo yame ror seven kin ramher naiyuk

¹⁵ Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, məkneikin riki narmamə risi-pən ye neai, misokrapomh mhamə,

“Kapətawə Yermaru, mine kafan Kristo, iriu kawarmaru ye tanimtanə.

Narmaruyen kapəriu tukramarə rerin.”

¹⁶ Kini namehuə minə, iriə m-fam twenti fo, kasəkwətə ye jea kapəriə ye nimri Kughen. Misiwaiyu misənimkur, masəhuak kimi Kughen, ¹⁷ mhamə,

“Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen,

meinai Ik nimivəh kafam nəsaninien ehua mirikakun mamarmaru.

Nagheem rehuə pik.

Ik nimnarə rerin, mamarə min ai taktəkun.

¹⁸ Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərig niemhaa ehua kape Kughen tukruə.

Nipig a ruəuə yame Ik takəkir narmamə yamə mine kwənhamhə, mivəhsi-pən nərok kimi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə, mine narmamə apnapig minə mine namehuə yamə mine kamhasiai nhagin.

Kini nipig a ruəuə yame Ik takoriah narmamə yamə mine kasoriah tanimtanə.”

* **11:3:** uə tuk nipig wan taosen tu hundred sikiti. † **11:4:** Əmru narmamə mir e “olif” mine “nar kaməəhu-pən laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

¹⁹ Mækneikin kimmñhita ye Nimə kape Kughen apa ye neai, kini kəm Bokis yame ramor nımtätien ye Nirpenien kape Kughen ramkwətə imə. Mækneikin ramaroapig, nuvrıg-uvrıgien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətei, kini nımmınen ramavən, kini aes ramasaah-pə.

12

Pıraovin mine nar miragh rəmhen kın algita

¹ Kini nımtätien ehuə kirik rımasi-pən ye neai, mor nar vi kirik irak yakakur. Pıraovin kirik ramvən ye mirh rəmhen mə kafan neipən. Mamkwətə mərip-pən nihun ye makuə. Məvhəvhao kın kəmhou twelef. ² Mamasək pik mamərig nəmñayen meinai rınor tıpin, kini natukreimək. ³ Kini yımməm nımtätien pısın kirik rımasi-pən mın ye neai. In e nar miragh rəmhen kın algita ehuə. In rəwhao; kapən kapə risıp iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kın kəvəvhao kape King, seven. ⁴ Nıpkovin ramuh-ita kəmhou minə ye neai. Mıpiki-əhu nıpərin kirikianə kısısaah misewaiyu-pə ye tokrei tanə, mıpəh mın nıpərin kiraru.* Mækneikin, algita a ruə marer ye nımrı pian a yame natukreimək. Tukmə tını rarha, rətgai.† ⁵ Pian a rırəh tını yerman, yame In tukrarımaru ye kantri minə fam. In rırəh kwətavhə yame kımnor kın aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərig Kughen rımıvi-ta kwajikovə en tuk algita, miwəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwətə ye jea kafan mamarmaru. ⁶ Mərig pian a rımnap mivən apa ye tıpəvsik. Kughen rımnapnəpeinə ta ye kwənmhaan a mə tukramarə ikin. Tukamarha tukun kerıaji nıpig wan taosen tu hundred sikisti.‡

⁷ Kini narowaginien kirik apa ye rao ye neai. Mikael mine kafan agelo minə kımnhauh algita mine kafan agelo minə. Kini algita minə kafan agelo minə kımnhauh mın əriə. ⁸ Mərig algita, nagheen rapəh nəmñenien. Mikael mine kafan minə kısıpita əriə, misher yerhav kın əriə ye rao ye neai. ⁹ Kımnharəh algita ehuə a, misarakikin-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kımə Setan uə Yarhmə. In ramkir oror narmamə m-fam ye tanımtanə. Kımnarakikin-əhu in, iriə kafan agelo minə fam.

¹⁰ Kini yakərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mokrapomh mımə, “Taktəkun ai, Kughen kapətawə rımivəh miragh ətawə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yerımaru, nagheen rehuə.

Kini taktəkun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh mın nəsaninien mine nehuəyen ye narımnar m-fam.

Ror mækneikin mə taktəkun ai, kınarakikin-əhu Setan ye nımrı Kughen.

Setan e in e raməkər-əkər pən piatawə minə kimi Kughen yenpıg mine yeraan.

¹¹ Mərig piatawə minə kımnhauh in misapita ye nəsaninien kape nitaw Kwaji Sipsip mine nını-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen.

Misapita mın in meinai tukhopni pawk əriə, rikiriə rapəh nəsikien nımraghien kapəriə.

¹² Kımıə yamə mine nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kımnarakikin-ərhav algita.

Mərig, !Aweh! Nahasion tukruə ye nımoptanə mine tahik, meinai Setan rımneıwayu-pən tuk əriu.

Nıemhaa ramhai pik in, meinai in rırkun mə ipakə əmə rınerıaji kafan nıpig.”

¹³ Algita rəm mə kımnarakikin-əhu ye tokrei tanə, rarar, mırpəhu pıraovin yame rımırəh tını yerman. ¹⁴ Mərig kıwəhsi-pən kwermı kweriə kimi pian a, tukrırah, mivə mivən apa ye kwənmhan Kughen rımnapnəpeinə iran apa ye tıpəvsik.§ İkin aikın a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nıpig wan taosen tu hundred sikisti.* ¹⁵ Mərig snek a rımıruə kın nu rəmhen kın yarıwəh ehuə kirik mə narh tukrırah pian a mamvən. ¹⁶ Mərig nımoptanə rımnasıtu ye pian a məkwaag mətgai nu ehuə yame algita rımıruə kın. ¹⁷ Kini niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mivən mə tukhauh mın kafan minə kwənarəus. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masərer tımtım tuk nını-ərhavyen Yesu. ¹⁸ Algita a rımavən marer apa ye nıpakır apa ye tahik.

13

Nar miragh yame rımñateih haktə tahik

* **12:4:** Tukmə ror nıpran e ramni mə Setan rıvi-ta agelo tıksın ye rao ye neai, kısısaah, misewaiyu pən ye tokrei tanə. Əmru nəgkiarien kirik ramvən kimi Setan ye Ezik 28:11-19 mine Aes 14:12-15. † **12:4:** Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kini Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kini Setan tukrorıah. **12:4:** Mat 2:13-14 ‡ **12:6:** uə makuə 42,

uə newk kısısar mine makuə sikis. **12:7:** Dan 10:13,21; 12:1 **12:9:** Jen 3:1 **12:9:** Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15 § **12:14:** Meri rikır Yesu kiravən apa lıjip kape newk kısısar. Əmru Mat 2:13-18 * **12:14:** Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nıpig kirikianə, mine nıpig kiraru, mine nıparın,” mərig nıpran e ramni mə, “newk kısısar mine makuə sikis” uə “nıpig wan taosen tu hundred sikisti.”

¹ Kini yimnam nar miragh ehuə kirik rimnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kini rimnukrai-pən kəvəvhao kape king ye kapan əpat minə. Kapan kapə risip iriə seven, kini kirai-pən nəgkiarlen kirikianə kirikianə irəriə yame ramni hah Kughen. ² Nar miragh a yimnam rəmhen kin pusi ehuə kamni kimə leped. Mərig nihun minə kisəmhen kin nar miragh kirik kamni kimə bea. Kini nəpəəg nəkwən rəmhen kin laeon. Algita rīvəhsi-pən nəsaninien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kimi nar miragh a. ³ Kimnhoteih kapən kapə nar miragh e kirik, kimə tikrimhə; mərig ripəh, mimragh min. Kimnhoteih pawk kapən kapə, ripəh nimhəyen, narmamə m-fam ye tanimtanə kisakur, mhakwasig kin. ⁴ Masarar masəgnəgin min algita meinai in rīmivəhsi-pən neihuəyen kimi nar miragh a. Masəgnəgin nar miragh a misaiyoh mhamə, “?Pa rəmhen kin nar miragh a? Rirkək. ?Kini pa rirkun nuhyen? Rirkək.”

⁵ Kimneighan kin nar miragh a mə in tukrəgkiar ausit mini-hah Kughen. Kimneighan kin neihuəyen kimin mə in rirkun norien naha nhagin yame in rorkeikei kape makuə foti tu. ⁶ Kini in rīmini nəgkiarlen hah ripsaah ye Kughen, mine nhagin, mine imei Kughen, in e, narmamə yamə mine kasara ye rao ye neai. ⁷ Kimivəhsi-pən min nəsaninien kimin mə tukrarowagin iriə narmamə kape Kughen minə, mapita əriə. Kini kīvəhsi-pən nehuəyen kimin tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənərəus minə fam, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine yamə mine kamhani nəgkiarlen pisin pisin, mine kantri minə fam. ⁸ Narmamə minə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kimi narmiragh a. Mərig narmamə tiksın tukhapəh nisəhuakien kimin, iriə e yamə mine kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nirmraghien kwasig ikin Kughen rīpior narimnar fam. Nəkwəkwə a kape Kwaji Sipsip yame kimnhopni.

⁹ Yermamə yame nimətirgin rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kin.

¹⁰ Tukmə kimə tukvəhsi-pən yermamə kirik ye kalabus, pəh ruvən.

Tukmə kimə tukhapni yermamə kirik kin nau, pəh khapni kin nau.

Nəgkiarlen e nīpran ramni mə narmamə kape Kughen minə tukasəkeikei misərer tim tim tuk nhatəyən iran.

Nar miragh yame rimnateih haktə nimoptanə

¹¹ Kini yimnam min nar miragh kirik rimnateih haktə nimoptanə mhaktə. Kapan əpat kiraru rəmhen kin kwaji sipsip kirik. Mərig rəgkiar, rikin rəmhen kin algita kirik. ¹² In ramor atuə kin kape nar miragh kupən e yame kapən kapə seven, mivəh fam nehuəyen kafan. Kini maməkeikei kimi narmamə m-fam ye tanimtanə mə iriə tuksəhuak kimi nar miragh kupən yame kimnhoteih kapən kapə kini ruahuvə min. ¹³ Kini nar miragh e kapan əpat kiraru rimmor nimtətien ehuə pisin pisin. Marə mor min nap risi-pən ye neai mamuə ye tokrei tanə ye nimri narmamə. ¹⁴ Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh e yame kapan əpat kiraru mimə in rirkun norien nimtətien ye nīpig ramərer iriu nar miragh yame kapan kapə seven. In rameikuə ye narmamə ye tokrei tanə kin nimtətien yamə mine in ramor. Kini mini-pən tuk əriə mə tukasəkeikei misərai kapier mhasigəvin nanmi nar miragh a kimnhoteih kapan kapə kini ruahuvə min, mhasiai in. ¹⁵ Kini Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh yame kapan əpat kiraru, mə tukreihagh-pən ye kapier yame risigovin nanmi nar miragh e kapan kapə seven, mə tukrəgkiar, mamni mə tukhopni narmamə yamə mine khapəh nhasiaiyen in. ¹⁶ Kini in raməkeikei kimi narmamə m-fam əgkəp - nəmehuə minə, mine narmamə apnapig minə, mine narmamə kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kapəriə nar kirik rirkək, mine slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mə tukhavəh nətətao kafan ye kwermiriə matuk uə nupanairiə. ¹⁷ Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nətətao a, kaseinein nivəhyen nimri nar kirik, mine norien salem kin nar kirik. Nətətao e, in nhag narmiragh e yame kapan kapə seven, uə namba yame ramor nimtətien ye nhagin. ¹⁸ Ror məkneikin mə kimə takasəkeikei mhavəh nirkunien. Tukmə nirkunien kafam rəmhen, nakirkun niniyen nīpran. Namba e in 666. In ramor nimtət ye yermamə.

14

Kwaji sipsip mine narmamə wan hundred foti fo taosen

¹ Kini ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərer apa ye tokrei tukwas a Saeon. Kini narmamə wan hundred foti fo taosen kasərer iriə min. Kini kimirai-pən nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiə. ² Kini yakərig nəgkiarlen kirik risi-pən ye neai. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə uə məmhen min ye karuəruə yame ramarkwəmətəi. Kini mamhen min kin narmamə khapsaah kamhauh

* **13:5:** Makuə 42 rəmhen kin nīpig wan taosen tu hundred sikisti, uə newk kisisir, makuə sikis. Emru Rev 11:2, 3, mine 12:6. **13:6:** Dan 8:10-11 **13:6:** Efes 2:6

gita.* ³ Kini iriä kasäni nipe vi kirik apa kupæn ye jea kape King mine nar miragh kuas a kamni kimä 'jerubim' mine namehua minä. Narmamä apnapig kaseinein nipe a. Narmamä wan handred foti fo taosen ämä yamä minä e Kughen rimnærok nimraghien kapæriä muæpik-ta äriä ye tanimtanä, iriä kharkun næniän nipe e. ⁴ Narmamä minä e iriä e, yamä mine kimisarha huvä tuk kapæriä nimraghien, mä næmkimik rirkäk iræriä. Iriä kharæh nhakirien piraovin. Iriä namä vi minä. Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavæn ikin pukaa ramvæn ikin. Kughen rinærok-ta nimraghien kape narmamä minä a. Iriä kape Kughen ämä mine Kwaji Sipsip e. Iriä kisæmhen kin næviginiän yame kimnæhuak vi ämæ kin næsimien, yame kivæhsi-pæn kimi Kughen mine Kwaji Sipsip. ⁵ Iriä kharæh niseikuayen nipig kirik. Kini nar kaskæh kirik rirkäk mä tukror äriä kasæmkimik ye nimri Kughen.

Agelo misir kisisær

⁶ Kini ai yakam min agelo kirik ramivä yerpig ye nimago-ago. In ramni-ærhav nævsaoyen huvä yame rimnaræ rerin, infamien rirkäk kimi narmamä ye tokrei tanä, ye kantri minä fam, minä kwænæus minä fam, minä narmamä yamä mine kamhani nægkiariän pisin pisin, minä narmamä yamä mine tikiriä ror pisin pisin. ⁷ In rokrapomh mamni mimä, "Hagin kin Kughen mhasiai In. Kini mhani næfrakisien ye kafan neihuayen. Meina in a nipig atuutuk kafan ruauä tuk nækirien nimraghien kape narmamä. Sægnægin In. In rimnor rao ye neai, minä nimoptanä, minä tahik, minä nimri nu minä."

⁸ Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin ramæri-pæn mamni mimä, "Babilon rimamir! Babilon rimamir! Babilon Ehuä Nagheen Rehuä rimamir, meiwaiyu! In ræmhen kin piraovin kape swatuk yame ravi-pæ narmamä ye kantri minä fam khauä mamhanim waen iriä min. Mærig waen nin, in a nirpæhuyen nætæwaoyen. Mamækeikei kimi narmamä mä tukror norien has iriä min. Kini nipig kamhanim waen a, iriä kamhavi-pæ niemhaa kape Kughen tuk äriä."

⁹ Kini agelo min kirik yame ror kisisær kin ramkwasig kin æriu. Mokræn apomh mamni mimä, "Narmamä yamä mine kasæhuak kimi nar miragh yame kapæn kapæ iriä seven, minä nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, kini mhavæh nætætao kafan ye nupanairiä uæ kwermiriä, ¹⁰ iriä tukasækeikei mhanim waen ni piraovin e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kipæh nækwær-ækwærien kin nu. Tuksærig næmhøyen ye nap mine kwænkwiwä yamä mir kawækwæru äriä ye nimri agelo rhakä minä mine Kwaji Sipsip. ¹¹ Kini næuwæh kape nap yame ramæs äriä mor næmhøyen kimi äriä, in ramænah nipig minä fam, infamien rirkäk. Narmamä yamä mine kasæhuak kimi nar miragh yame kapæn kapæ seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin in kin, mhavæh nætætao kafan, iriä tukharæh nisapisien yenpig mine yeraan." ¹² Nægkiariän e nipran ramni mä narmamä kape Kughen yamä mine kasor nækwan tukasækeikei misærer tim tim ämæ tuk nhætæyæn iran.

¹³ Kini yimnærig min riki yermamä kirik risi-pæn apa ye neai mimä, "Takrai-pæn nægkiariän e ye nækwækwä, 'Taktækun ai, mamvæn, narmamä kape Yermaru, to khamhæ pawk, mærig tuksaræ ye nihuvæyæn æfrakis.'"

Kini Nanmin kape Kughen rimä, "Inæfrah! Iriä tuksapis ye næmnhawkien kapæriä, meina tukhavæh kwænkwai wok kapæriä."

Agelo rampik ta narmamä ye tanimtanä

¹⁴ Kini ai yimnarha-pæn mæm napuä hawæn kirik, mæm yermamä kirik ramkwætæ-pæn ye napuä. Kwæn a in ræmhen kin Ji Yermamä. In rævæhao kin kævæhao kape King, yame kimnor kin gol. Mamræh nau iko kirik. ¹⁵ Kini yimnæm min agelo kirik risi-pæn apa ye Nimä kape Kughen muä, kini mokræn apomh kin yermamä a ramkwætæ-pæn ye nimar-mar napuä, mimä, "Ræh kafan nau iko mivæn marpai. Meina nipig kape narhakiniän næviginiän ruauä, kini næsimien ye tanimtanä ruæmruä." ¹⁶ Kini yimnæm yermamä yame ramkwætæ-pæn ye nimar-mar napuä rimowhan nao iko kafan muä ye tokrei tanä, mipik narmamä m-fam ræmhen kin yame næsimien yame ruæmruä tuk nivæhyen.

¹⁷ Kini agelo kirik min rimatærhav-pæ ye Nimä kape Kughen apa ye rao ye neai, mamræh min nao iko. ¹⁸ Agelo min kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, risi-pæn ye tebol muä, kini mokræn kin agelo yame rævæh nao iko mimä, "Narmamä ye tanimtanä kisæmhen kin kwænkwai grep yame ruæmhiak. Væh kafan nao iko mipik äriä." ¹⁹⁻²⁰ Mækneikin, agelo e rimowhan kafan nao iko, mivæn ye tanimtanä, kini mipik-ta narmamä yamä mine kisæmhen kin kwænkwai grep yame rimhiak. Kini marakikin äriä apa iruä ye taon, apa ye kwænmhaan ehua yame kamæviæsis kwænkwai grep ikin, mä nehen tukraiuyu. Ikin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamä mivæhsi-pæn narpiniän kimi äriä. Tukæviæsis äriä, nitawriä tukraiuyu

* **14:2:** Nægkiariän kape næmä Gris rapæh niniyæn 'gita,' mamni ämæ 'hap.' In nar kirik kamuh tuk næniyæn nipe, ræmhen kin gita. **14:3:** 1 Pita 1:19 **14:4:** 2 Kor 11:2; Rev 21:9

aikin, rəmhen kin nu ehua kirik yame napomhien kafan rəmhen kin tri hundred kilometa, kini rəmnim pik. Tukmə hos kirik rəviəfugin, reriəji nipəghigin.

15

Narmamə kape Kughen kasəgnəgin In

¹ Kini yakarha-pən ye rao ye neai məm nımtatien kirik, yakakur. Agelo seven kamhavəh narpinien, iriə seven, mamhauə. Narpinien minə e, iriə kator niemhaa kape Kughen tukror piəpiə, infamien iran. ² Məkneikin, yımnəm nar kirik rəmhen kin tahik, mərig kimnor kin glas, nap ramuək iran. Narmamə tiksın kasərəer ye nikar-kar tahik a. Iriə e yamə mine kimisarowagin misapita nar miragh a kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, mine namba yame ramor nımtət ye nhagin. Kughen rımvəhsi-pən gita * minə kimi əriə, ³ kamhauh, masəni nıpe kape Kwaji Sipsip mine Moses kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhama,

“Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pik Əgkap.

Yaksəm kafam norien ehua minə, yaksakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratuatuk əfrakis!

⁴ Yermamə kirik to riəpəh nipəhyen nisaiyen Ik, Yermaru.

Kini yermamə kirik to riəpəh nipəhyen nivəh-sihaktəyen nhagin.

Meinai Ik pisin əmə nakamərhakə.

Narmamə ye kantri minə fam tuksəm mə norien minə fam kafam kisatuatuk, mhaue masərəer ye nımrım mamhani vi vi Ik.”

⁵ Kwəsəni-ta nıpe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kimnəhitə-pən Ikin Kughen Ramarə Ikin. In e, Nimə Tapolen kape Kughen†. ⁶ Agelo seven khasi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamhavəh narpinien minə, iriə seven. Iriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsə, kamni kimə ‘linen.’ Kimivitərəkin nımagiriə kin kətəut yame kimnor kin gol. ⁷ Məkneikin, nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas, kini kirik irəriə rıvəhsi-pən besin kimnor kin gol seven kimi agelo minə a iriə seven. Besin minə a khakwar kin niemhaa kape Kughen yame ramarə rerin. ⁸ Məkneikin, nətokien yame ramor nımtatien ye neihuayen mine nıkhakien kape Kughen rauvig əpis Ikin Kughen Ramarə Ikin, kini narmamə kiseinein nisauru-pənien Ikin Kughen Ramarə Ikin miseriaji agelo seven khavəh-siərhav fam narpinien minə seven.

16

Besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen

¹ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik rokrən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, mamni-pən tuk agelo minə seven mımə, “Havən. Misətəg-pən besin seven yamə mine khakwar kin niemhaa kape Kughen ye tanımtanə.” ² Agelo yame raməkupən rıvən mətəg-pən besin kafan ye tanımtanə. Məkneikin, narmamə yamə minə kimnhavəh nətətao kape nar miragh a kapən kapə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, nımap pien ripsaah ye nıprairiə.

³ Kini agelo yame ror kiraru kin rətəg-pən besin kafan ye tahik. Tahik ror nitə kin. Rəriəp rəmhen kin nitaw yermamə yame ruamhə ta. Kini nar miragh ye tahik minə fam kimnhamhə.

⁴ Kini agelo yame ror kisısər kin rətəg-pən besin kafan ye nımrı nu minə, mine ye kwerkwai nu minə, ror nitə kin. ⁵ Kini yakərig riki agelo yame ramehuə ye nu minə ramni mımə,

“Kughen, Ik pisin əmə Ik Kughen, nakatuatuk.

Ik e yame nımnamarə rerin, mamarə mın taktəkun.

Kini ratuatuk mə takor məkneikin narpinien kimi narmamə.

⁶ Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kimnhavi nitaw narmamə kafam minə, mine profet minə kafam.

Kini Ik takvəhsi-pən nitə kimi əriə mə tukhanım.”

⁷ Kini yakərig mın tebol* rəgkiar mımə,

“!Nəfrah! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuə pik, nəgkiarrien yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis matuatuk.”

* 15:2: Nəgkiarrien kape nəmə Gris rapəh nıniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nıpe, rəmhen kin gita. 15:4: Jer 10:7; Sam 86:9-10 † 15:5: Ye nəkwai Nimə Tapolen, bokis kirik aikin yame kiwəhsi-pən

Natuakəmien 10. Əmru Eks 38:21, Nam 1:15. * 16:7: Tebol rəgkiar, tukmə ror nıpran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kimnhopni əriə, kasəmır ye nəpəəg tebol apa ye rao ye neai. Əm-ru Rev. 6:9.

⁸ Kini agelo yame ror kuas kin rätäg-pän besin kafan ye mîrh. Kini mîrh raväh nəsaniēn tuk nivaaniēn narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjir. ⁹ Nəpan-əpaniēn kape mîrh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame In ramor narpiēniēn minə e, mərig khapəh nisariēn ye nərigiēn kapəriə mħauə mħavəh-si haktə In.

¹⁰ Kini agelo yame ror kirkirip kin rätäg-pän besin kafan apa ikin nar mîragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru ikin. Məkneikin, ikin minə fam yame in ramarmaru ikin kisapignap. Kini narmamə kasərig nəmħəyēn misəkwəsis nheramriə ¹¹ mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmħəyēn minə nimap kapəriə. Mərig khapəh nisariēn ye nərigiēn kapəriə tuk təvhəgə has kapəriə.

¹² Kini agelo yame ror sikis kin rätäg-pän besin kafan ye nu ehua e kamni kimə Yufretes. Məkneikin nu rəmit mor swatuk kape king minə tuksəriwək iran mħasi-fiak. ¹³ Məkneikin yakəm nanmin has kisəsər kirhamhen kin frog. Kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai algita; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai nar mîragh kapən kapə seven; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai profet eikua.† ¹⁴ Yarhmə misir e kirhor nîmtətiēn minə. Kirhitərhav-pän tuk king minə ye tanîmtanə m-fam, mîrhokrən kin əriə mə tuksofugin masərer matuk tuk narowaginiēn ye nîpig yame Kughen Nagheen Rehua Pik tukrəkir narmamə iran. ¹⁵⁻¹⁶ Kini yarmhə misir e kirhofugin king minə apa ikin kirik, ye nəgkiariēn kape namə Isrel, kamni kimə, Amagedon.‡

Kini Yesu rimini mîmə, “!Arha-pə ru! !Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə! Rhuva mə narmamə tukhapəh nisariēn, masarha, mħapəh nhavəhsi-tayēn kapəriə neipən tuk napiriēn mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yēn misauris kin.”

¹⁷ Kini agelo yame ror seven kin rätäg-pän besin kafan ye nîmago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kirik risi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misi-pən atuaturuk ye jea kafan mîmə, “Ror infamiēn.” ¹⁸ Məkneikin raroapig, karuarua rarkwomətēi, nuvrig-uvrigiēn rehua, kini nîmnimien ravən. Nîmnimien ehua kirik ripəh hanə noriēn rəmhen kin yama. ¹⁹ Kini taon ehua e[§] rarkwopir nîpərin kisəsər. Kini taon fam ye kantri minə fam kisasaah mħarkək. Kughen, rikin ramuh noriēn has minə kape taon a Babilon, mivəhsi-pən kap yame rukwar kin waen e in e niēmhaa kafan, maməkeikei kimin mə tukrinim fam. ²⁰ Məkneikin kimnahiə ta kin kwaji tanə minə fam, kħarkək. Kini kipəh nəm-minien tukwas minə. ²¹ Kini aes rəmhen kin kapiēn ehua risi-pən ye napuə məsaaħ markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kirikianə əmə rəmhen kin fiiti kilo. Kini narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasiēn kape aes, meinai nahasiēn a in rahas pik.

17

Piraovin kape swatuk yame rahas pik

¹ Məkneikin agelo kirik ye agelo seven yamə mine kamharəh besin seven ruə mini-pə tuk yo mîmə, “Yuə-ru. Pəh yakħajoun ik kin narpiēniēn yame piraovin kape swatuk yame rahas pik tukrarə iran. Piraovin a in a taon* yame ramərer ipakə tuk nu minə tiksin. ² King minə ye tanîmtanə kimnhavən tukun. Kini narmamə kape tanîmtanə kimnhanim nin waen, misapis iriə min, kini mamhavən tukun.”

³ Kini Nanmin kape Kughen raməmîr irak, kini agelo a rikir yo mivən apa ye tipəvsik. Aikin, yakəm piraovin ramkwətə-pən ye nar mîragh kirik rəwhao. Kirai-pən nəgkiariēn yame ramni-hah Kughen ye nîpran. Nar mîragh a, kapən kapə risip-sip iriə seven, kapən apət iriə ten. ⁴ Kini piraovin a ramavən ye neipən pepol rəmhen kin neipən kape king, mine neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nîpran mokwan kwenar mîruk-pən ye nîmətirgin yame kimnor kin gol mine kapiēn yame nîmrin rhaktə pik, mine perel. Kini in ravəh kap kirik kimnor kin gol, yame rukwar kin nahasiēn kafan yame rəmkimik pik ye nîmri Kughen mine nor-apnapigien nar kafan. ⁵ Kini kirai-pən nəgkiariēn kirik ye nupanan, nîpran rerkwaig, yame ramni mîmə,

TAON EHUĚ IN E BABILON, NAGHEEN REHUĚ.

IN NĪSĪN NĪPIRAOVĪN MĪNĒ M-FAM KAPE SWATUK.

KĪNI IN NUKNE NORIEN HAS YAMĒ MĪNE KASĒMKĪMĪK.

⁶ Kini yakəm mə piraovin a rinapis kin nitaw narmamə kape Kughen minə. Iriə e narmamə yamə mine kimisarər-ərhav tuk nini-ərhavyēn Yesu. Yakəm in, nanmik rivə. ⁷ Məkneikin agelo a rini-pə tuk yo mîmə, “?Nakamakur tuk naha? Yo jakpihoprai-pre nəgkiariēn erkwaig ye piraovin mine nar mîragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən kapə risip iriə seven, kini kapan apət iriə ten. ⁸ Nar mîragh yame nîmnəm, rinamragh,

† 16:13: Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikua e yame rətēi haktə ye nîmoptanə. Kapan apət kiraru. ‡ 16:15-16: ‘Amagedon’ nîpran ramni ‘tukwas apa Megido.’ Nakəm kwənmħaan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29-30; 2 Kron 35:22. § 16:19: Tukmə ror taon ehua e Jerusalem uə Babilon. * 17:1: Tukmə ror taon a Babilon uə?

mærig ripəh nımraghien e towei, mærig pəh nien mə tuktu tukrhekimter, mhaktə-pə ye nəkwai nimir yame reiwayu pik, maiyu mamvən, Kughen tukroriah. Kini narmamə ye tanımtanə yamə mine nhagriə rirkək ye Nəkwəkwə kape Nımraghien tuksəm nar mıragh a yame rımamragh, mırkək, mırerig-pə min, tuksakur. ⁹ Takaməkeikei mivəh nirkunien tuk nirkunien nıprai nəgkarien e. Kapən kapə nar mıragh e, iriə seven, kasor nımtətien ye tukwas minə seven yame piraovin a ramkwətə-pən irəriə.[†] ¹⁰ Kapən mın nımtətien ye King, iriə seven. King kirkirip kwənhuə ta mwənhavən. King kirikianə e ramarə ai taktəkun. Kini king kirik min tukripiua. Mærig tukruə mamarə kape nıpig kwakwə əmə. ¹¹ Kini nar mıragh e yame rımnamarə, mırkək ai taktəkun, in king kirik yame ror eit kin. In tukrikwasig kin king minə iriə seven mamhavən, Kughen tukroriah in. ¹² Kapən əpat iriə ten yamə mine nımnəm əriə, kasor nımtətien ye king iriə ten, yamə mine khapəh hanə nisarmaruyen. Mærig iriə tukhavəh neihuəyen mə iriə king minə, misarmaru iriə nar mıragh a, mærig kape nıpig kwakwə əmə. ¹³ Nətərigien kapəriə kirikianə əmə tuk nivəh-sipənien kapəriə nehuəyen mine nəsaninien kimi nar mıragh a. ¹⁴ Mærig Kwaji Sipsip tukruə iriə narmamə yamə mine rımırpen-ta əriə, mokrən kin əriə, khakwasig kin. Kini In tukrapita narmamə yamə mine kasarowagin-pən kimin, meinai In Yermaru kape yermaru minə, mine King kape king minə.”

¹⁵ Kini ai agelo e rini-pə tuk yo mimə, “Nu yamə mine nımnəm əriə, ikin piroavin kape swatuk ramkwətə ikin, kasor nımtətien ye kwhen minə. In e narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kantri minə, mine narmamə yamə mine kamhani nəgkarien pisin pisin. ¹⁶ Kapan əpat ten yame nımnəm, mine nar mıragh a, iriə tuksəməkin piraovin kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mə tukramaiyu kopia kopia, masoriah in, mhavaan ye nap, masən nusan. ¹⁷ Tuksor məkneikin meinai Kughen rımnərəhu-pən yerkiria mə tuksor nərigien kafan kini mor rikiriə kirikianə əmə tuk nhavəh-sipənien kapəriə nəsaninien mine nehuəyen kimi nar mıragh e, mə in tukrarmaru, meriaji nəgkarien kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁸ Kini piraovin a nımnəm, in taon ehua yame ramarmaru ye king minə kape tanımtanə.”

18

Babilon rımamir

¹ Kwasig ye narımnar minə e, yımnəm agelo kirik ramsi-pən ye neai. In ravəh nehuəyen, kini in risia-pen tanımtanə kin nıkhakien kafan. ² Rokrapomh ye rikin ehua mimə, “!Rımamir! !Babilon Taon Ehuə Nagheen Rehuə rımamir! Yarhmə minə kamhavən misarə ikin.

Nanmın has minə kasaiyu ətgin in. In ruauə rəmhen kin nəpəəg nai yame man has yamə mine kamgin kin əriə kasapir ikin.

³ Meinai kantri minə fam kisapis kin nin waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavən tukun mhakir in.

Kini king minə kape tanımtanə kamhavən tukun mamhakir. Kini sto kipa ye tanımtanə, nautə kapəriə rehuə meinai rikin ramvən pik tuk nautə.”

⁴ Məkneikin yakərig riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mamni mimə, “Kafak narmamə minə, sətə ye pian a mə in tukripəh nırəh-pikinien əmiə.

Mə kimia takhapəh nhavəhyen narpinien yame in tukrivəh.

⁵ Meinai in rımærig kafan təvhagə has rhaktə meriaji kapuapig. Kughen rikin raməsik kafan təvhagə hah.

⁶ Sarpin tai norien kafan yame in rımnor irəmiə.

Sarpin mikiraru.

Waen yame in rımivəhsi-pre kimi əmiə in riskai. Havi-pən tai nin waen ye kap kafan yame in riskai min, rapita.

⁷ Havəh-sipən nahasien mine nəmhəyen kimin rəmhen kin nagienien yame in rımnavəh kupən tuk nautə ehua kafan.

Maməgkiar ausit yerkin mamni mimə, ‘Yo kwın kirik. Yo e yakamkwətə mamarmaru.

To yakpəh nasəkien tuk nıpig kirik meinai kafak yerman rirkək mə to rımhə.’

⁸ Ror məkneikin, Kughen, Nagheen Rehuə, tukrivəhsi-pən narpinien kimin. Nikumhə tukrəs in; tukrasək; nap tukrəs; tukrimhə. Narpinien minə a tukrivəh in ye nıpig kirikianə əmə.

⁹ “Kini nıpig king kape tanımtanə yamə mine kimnhavən tukun mamhakir, kini mamhavəh kwis nautə kafan, kisəm nəuwəh kape nap yame ramarkwəru in, kisəsək, rikiriə rapou tukun. ¹⁰ Kafan nəmhəyen tukror əriə khagin, masərer isok tukun mhama,

[†] 17:9: Narmamə khapsaah rikiriə ruh mimə nar mıragh e kapan kapə 7, uə tukwas 7, nıpran e Taon Rom. Kimivhirəkin hakta ye tukwas iriə 7.

“!Kəsi! !Kəsi tuk taon ehuə! !Aweh, Babilon, taon yame ramərer əusik əusik, mərig taktəkun ai, in rīvəh kafan narpiniyen ye nīpig kīrīkianə əmə!’

¹¹ “Kini sto kipa minə min ye tanimtanə tuksasək tukun, meinai yermamə min kīrīk rīrkək aikin mə to rīvəh nīmri narimnar kapəriə. ¹² Yermamə min kīrīk rīrkək mə to rīvəh nīmri kapəriə gol, mine silva, mine kapier huvə minə, minə perel, mine neipən huvə yamə mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamə min kīrīk rīrkək mə to rīvəh nīmri narimnar kamor kin kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapier huvə e kamni kimə ‘mabel’, mine nai kapəriə yame rapien huvə, ¹³ mine narimnar yame nəmiovin rapien huvə rəmhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkinsens. Yermamə min kīrīk rīrkək mə to rīvəh nīmri kapəriə oel mine waen, mine flaoa, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor salem kin yermamə).

¹⁴ “Ror pən sto kipa minə tuksasək pik, mhamə, “Babilon, nakorkeikei pik nautə, mərig nīmnapkarhav iran. Nautə mine marə-marə kafam ruirkək, to nakpəh nəm-minien tuk nīpig kīrīk.” ¹⁵ Sto kipa yamə mine kimisor salem kin narimnar minə e apa taon a tuksərer isok tukun, masəm nəmhəyen kafan, khagin kin. Misasək, rīkiriə rəpou ¹⁶ mhamə, “!Aweh, kəsi! Taon ehuə e rimavən ye neipən huvə kimnor kin linen mine pepol mine skalet,

mokwan-pən gol mine kapier huvə mine perel.

¹⁷ Mərig taktəkun ai kimnoriah fam nautə ehuə kafan ye nīpig kīrīkianə əmə.’

“Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə mine kasor wok ye nəkwai rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavən ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəh mane ye narimnar kape tame tahik tuksərer isok tuk Babilon. ¹⁸ Tuksəm nap rəs in, mine nehənap, misasək mhamə, “!Kəsi! Taon ehuə e rinor pisin ye taon minə tiksin.” ¹⁹ Tuksərəsuun kapəriə kapə kin nīmokkrur [misor nīmətien mə rīkiriə rərhakis], misasək, mhamə,

“!Aweh! Narmamə yamə mine kamhavəh rao ye tahik, kapəriə nautə rīmnehuə tuk mane kape taon əsanin a.

Mərig kimnoriah in ye nīpig kīrīkianə əmə.

²⁰ Mərig kimia ye rao ye neai, kimia narmamə kape Kughen, mine aposol minə, mine profet minə, rīkimia tukraməkeikei magien, meinai Kughen rīmivəhsi-pən narpiniyen kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmia.’”

²¹ Məkneikin, agelo əsanin kīrīk rīmərəh kapier ehuə kīrīk, marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, minə,

“Kinarkwəsis məkneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To rapəh nərer-minien.

²² Kini tukhapəh nisərig-minien riki gita* mine tərhenao, mine naiyuk ramasək ye taon a.

Kini tukhapəh nisərig-minien narkarəkien kape kapier minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor flaoa kin. Kini yermamə kape narpəkao-huvəyen ye narimnar rīrkək min aikin.

²³ Nīkhakien kape laet minə tukriyəh min nəsiəyen aikin.

Tukhapəh nisərig-minien riki piraovin mine yerman yamə mir kararpen əriu minə ye narkurəkien.

Mərig in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehuə əfrakis minə. Taon a rīmnavigin rhakə kantri minə fam, mikir oror əriə.

²⁴ Taon ehuə e Babilon in rīmivəh narpiniyen meinai rīmivi nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə ikin minə fam ye tanimtanə.

Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine kimnhopni əriə rīmnaiyu ye taon a.’”

19

Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

¹ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kīrīk rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh ye rao ye neai, mhani mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In ravəh miragh ətawə. Nīpran rakhak maməsiə. Nəsaniniyen, in kafan pisin əmə. ² Meinai In raməkir atuaturuk narmamə ye nəfrakisien.

Kafan nəgkiariyen ruoh-ta piraovin kape swatuk e yame rīmnapir-pən apnapig tuk narmamə.

In rīnarpin ta tai nitaw kafan yorwok minə.”

³ Kini kasokrən apomh min mhamə,

* **18:22:** Nəgkiariyen kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’

“! Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e, ramənah mamvən mīpəh norien infamien.”

⁴ Kini namehuə minə iriə twenti fo, mine nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim’, kisanimkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamarmaru ikin, masəgnəgin In, mhamə, “!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!”

Narkurəkien kape Kwaji sipsip

⁵ Kini ai, riki yermamə kirik ramsi-pən ye jea kape King, mīmə,

“!Yorwok minə kape Kughen, səgnəgin In!

Kimiə yamə mine nakamhasiai Kughen, nar apnapig mə kimiə nəmehuə minə uə kimiə narmamə apnapig minə, səgnəgin In.”

⁶ Kini ai, yakərig nuvrīg-uvrīgien kirik ramhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh, mamhen min kin tahik yame ramuh kwənharəruə, mine karuəruə yame ramarkwəmətəi, mamni mīmə,

“Pəh khani vi vi Yermaru, Kughen kapəstawə, Nagheen Rehuə Pik. In ramarmaru.

⁷ Pəh kisagien, mhani nəfrakisien ye nehuəyen kafan.

Meinai ruauə ye nipig atuutuk kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip.

Kini kafan piraovin ramərer matuk mawhin.

⁸ Kini Kughen rīvəhsi-pən neipən huvə kimin mə tukrarkaoh kin.

Neipən e kamni kimə linen. Rhawən maməsia.” (Neipən hawən e linen ramor nīmətəien ye norien atuutuk kape narmamə kape Kughen).

⁹ Kini agelo rini-pə tuk yo mīmə, “Rai-pən nəgkiarien e ye nəkwəkəwə, ‘Narmamə yamə mine kimirpen-ta əriə mə tukhavən ye nəviginien kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.” “Kini marar mini-pə min tuk yo mīmə, “Nəgkiarien minə e in nəgkiarien əfrakis kape Kughen.”

¹⁰ Məkneikin, yakənimkur ye nihun mə jakəhuak kimin, mərig in rini-əhu mīmə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piām yamə mine kasərer skai tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu. !Thuak əmə kimi Kughen! Meinai narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiarien kape profet minə.”

Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən

¹¹ Kini yimnəm rao ye neai rəhita. Məkneikin yakəm hos khawən kirik. Yermamə yame ramkwətə-pən iran, nhagin mir e, “Yermamə Yame Kirkun Nhatətə-skaiyen Iran,” mine “Nəfrakisien.” Tukmə rīmə tukrəkir narmamə uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuatukien. ¹² Nimirin mir kwəmhen kin nap raməwhao. In rəvəvhao kin kəvəvhao khapsaah kape king. Kini kirai-pən nhag kirik iran yame yermamə kirik rirkək yame rirkun; In pisin əmə rirkun. ¹³ Ramarkaoh kin neipən kirik yame keires-pən ye nitə. Nhagin min e, “Nəgkiarien kape Kughen.” ¹⁴ Kini mobael minə ye rao ye neai kamhakwasig kin. Iriə m-fam kasəkwətə-pən ye hos khawən minə, misarkaoh kin neipən e ‘linen’ yame rhawən mihuvə. ¹⁵ Kwən a, kafan kirik aikin nao yame ramtərhav ye nəkwən yame in tukrhapni narmamə ye kantri minə kin. “In mamrəh kwətəvhə yame kinnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].”

(Sam 2:9) In tukrhajoun

niemhaa kape Kughen e Nagheen Rehuə kimi narmamə ye kantri minə, ramhen kin yame kaməvīas kwənkwai grep mə nehen tukraiye kor waen kin. ¹⁶ Kirai-pən nhagin ye neipən kafan mine nuvan kimə,

KING KAPE KING MİNƏ MINE YERMARU KAPE YERMARU MİNƏ

¹⁷ Kini ai yakəm agelo kirik rərer-pən ye mirh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mine kamhaivə apa ye nimago-ago mīmə, “Pəh khauə misofugin tuk nəviginien ehuə a kape Kughen ¹⁸ mə tuksən nusai king minə, mine namehuə kape mobael minə, mine nəmə əsanin minə, mine hos minə, mine narmamə kasəkwətə-pən iriə, mine nusai narmamə minə fam: slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mine namehuə minə, mine narmamə apnapig minə.”

¹⁹ Məkneikin yakəm nar miragh apərə kapən kapə seven, mine king minə kape tanimtanə, mine kapəriə mobael minə kasofugin iriə min, mə tuksarowagin iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mine kafan mobael minə. ²⁰ Mərig kimmharapətəkin nar miragh a, mine profet eikuə yame ramor nīmətəien pisin pisin minə nipig raməmir iriu nar miragh a. Ramor nīmətəien minə a tuk neikuəyen ye narmamə yamə mine kamhavəh nətətao kape nar miragh masəhuak kimi nanmi nar yame kinnor kisigovin kin. Kirəh əriu, karamragh, karko-pən kin əriu apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpan-əpan, mamapien. ²¹ Kini yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rimmhapni fam mobael

minə kapəriə kin nao yame rimatərhav ye nəkwən. Kini man minə m-fam kimnhavən, misən nīprairiə, tīpriə rəsiis.

20

Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen

¹ Kini ai, yakəm agelo kirik risi-faktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəəg ehua yame rewaiyu pik, mine jen ehua kirik. ² Rarar mivən miraptərəkin algita ehua a in a snek kupən kamni kimə yarmhə uə Setan, mirkwəji ətərəkin kape newk wan taosen. ³ Markopən kin in ye nəpəəg ehua yame rameiwaiyu pik, mətəpīg əsigin in mə tukriphəh nīkir-ororien narmamə ye kantri minə meriaji-pən newk wan taosen ruə mivən. Ai tukpīaməkeikei kirisin min kape nīpig kwakwə əmə.

⁴ Kini ai yakəm jea minə tiksın kape king, narmamə kasəkwətə-pən irəriə. Kughen rimiwəhsi-pən neiuhəyen kimi əriə mə tuksəkir əmhen narmamə. Kini yakəm min narmamə yamə mine kimnərərū nīpətək nuairiə meinai kimisarər-ərhav tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu mine nəgkiarien kape Kughen. Iriə kimnhapəh nisəhuakien kimi nar miragh a kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kini mhapəh nhawəhyen nətatao kafan ye nupanairiə mine kwermiriə. Kini taktəkun ai iriə kamhamragh min, masarmaru iriə Yesu Kristo kape newk wan taosen. ⁵⁻⁶ Narmamə minə a, iriə kimisəkupən mamhamragh min ye nimhəyen kapəriə. Iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, kini iriə nəmə atuatuk minə kape Kughen. Tukhapəh nhavəniən ye nəkwai nap ehua; mərig tukhauə rəmhen kin pris minə kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriə min kape newk wan taosen. Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə miseriaji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpinien kimi Setan

⁷ Nīpig newk wan taosen rinor infamien, tukrisin min Setan ye kalabus. ⁸ In tukrivən ye tanimtanə mameikuə ye kwənərəus kape Gog mine Magog, in e, narmamə ye kantri minə fam ye tanimtanə. Setan tukrofugin narmamə ye tanimtanə mə tukhauə misofugin misərer matuk tuk narowaginien. Narmamə kafan khapsaah pik misəmhən kin nīpakir ye nīkar-kar tahik. ⁹ Tuksaiyu rik rik mhavən ye kantri minə fam ye tanimtanə. Misərer misarkurao ikin narmamə kape Kughen minə kasarə ikin. Ikin aikin a taon ehua e yame Kughen rorkeikei pik.* Mərig nap kirik risi-faktə ye neai meiwaiyu məkwəru əriə. ¹⁰ Məkneikin kirəh Setan yame ravəhsi-pən-vəhsi-pən kimi əriə, karko-pən kin ye nəkwai nap ehua yame ramapien. Ikin a, kimnarko-pən ta kin nar miragh a kapən kapə seven mine profet eikuə a. Irisir tukrhərig nəmhəyen rerin yeraan mine yenpig.

Nəkirien infamien

¹¹ Kini ai yakəm min jea hawən ehua a, mine Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikin, tokrei tanə mine neai kimīwap tuk nimrin, miravən mirarkək.

¹² Kini ai yakəm narmamə yamə mine kwənhamhə ta, nəmehua minə mine narmamə apnapig minə. Iriə kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikin kəvi nəkwəkwə minə tiksın. Kini kəvi min nəkwəkwə kirik, in e Nəkwəkwə kape Nimraghien. Tukəm nəkirien kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ye nəkwəkwə a. Kaməkir əmhen əriə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹³ Tahik rameighan-pən kin narmamə yamə mine kimisəmnim aikin, mine kwənmhaan kape nimhəyen rameighan-pən kin narmamə yame kwənim ta əriə aikin. Kəkir narmamə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹⁴ Məkneikin karko-pən kin nar mir e Nimhəyen mine Kwənmhaan kape Nimhəyen† ye nap ehua. Nəkwai nap ehua e, in nimhəyen yame ror kiraru kin. ¹⁵ Narmamə yamə mine kīpəh nəmien nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien, tukarko-pən kin əriə ye nəkwai nap ehua a.

21

Jerusalem vi

¹ Kini ai yakəm neai vi mine tokrei tanə vi meinai neai akwas mine tokrei tanə akwas kwərarkək. Kini tahik ruirkək min. ² Kini yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kimnor-pən marəmarə kafan rəmhen kin piroavın yame kamor-pən kafan marə-marə kimin mə tukarkurək kapəriu. ³ Kini ai yakərig riki yermamə kirik rōkrən apomh misi-pən tuk jea kape king mamni mīmə, “!Səmrui! Taktəkun ai, Kughen rinor rukwanu kafan yerki narmamə. In tukrarə iriə miriə. Kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kughen In atuatuk tukrarə iriə

20:1: Rev 1:18 **20:8:** Esik 38:2,9,15 * **20:9:** Taon a, in Jerusalem. † **20:14:** Əmru yermamə mir e Nimhəyen mine Kwənmhaan kape Nimhəyen ye Rev 6:8 mine 1:18.

min. In kapəriä Kughen. ⁴ In tukrirai ta nehe nimiria fam. Nimhøyen rirkäk aikin a; mine nasäkien tuk nimhøyen. Nar kupæn minä e, iriä kwänharkäk ta, tukhapäh nhauä-minien.”

⁵ Kini King yame ramkwätä-pæn ye jea kafan rini mimä, “Yakukreikin narimnar fam khauä mhavi min.” Kini mimä, “Rai-pæn fam narimnar minä e ye näkwäkwä, meinai narmamä kharkun nhaniyen näfrakisien ye nägkiarinen minä e, mishatöä iräria.” ⁶ Kini marä, mini-pä min tuk yo mimä, “Taktäkun ai, rinor infamien. Yo e nuknen mine näukräukrin. Yo nirikakunien, mine näркиnien. Yo, jakvähsi-pæn nu kimi narmamä yamä mine kasäkwäkwä. Tukhanim, mhapäh nhawähayen nimirin. In e nimir nu yame rukwar mamarh-lärhav mivähsi-ärhav Nimraghien Rerir. ⁷ Jakvähsi-pæn nihuväyten minä e kimi narmamä yamä mine kasapita ye narowaginen minä e. Yo jakamäkeikei mamor rämhen kin kapəriä Kughen, iriä kafak kwajikovä minä. ⁸ Märig narmamä yamä mine kamhagin kin nhaniyen nhagik, mine yamä mine kasämkimik, mine yamä mine khapääh nhaniyen näfrakisien irak, mine yamä mine kashopni äjir, mine yamä mine kasor apnapig nar, mine yamä mine kasor kleva, mine yamä mine kasähuak kimi kughen eikuä minä, mine nämeikuä minä, imäria atuatk e ye näkwai nap ehua. Ikin rapien ikin. In e nimhayen yame ror kiraru kin.”

⁹ Kini ai, agelo kupæn kirik ramägiar kimi yo. In kirik ye agelo minä e seven yamä mine kamharäh besin minä seven yamä mine khakwar kin narpinien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamä. In rimauä mini-pä tuk yo mimä, “Yuä-ru, päh yakhajoun ik kin piraovin kape Kwaji Sipsip, yame tukarkuräk iriu min.” ¹⁰ Mäkneikin näsaninien kape Nanmin kape Kughen ruä irak, yakam agelo rikir-ta yo yakravän ye tukwas ehua kirik, tokren apa yerpärip ägkap. Kini in rhajoun yo kin Taon Rhakä kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pæn tuk Kughen ye rao ye neai. ¹¹ Taon a ramasiä kin nikhakien kape Kughen. Ramasiä rämhen kin kapier huvä kirik e yame rämtir huvä rämhen kin glas, kamni kimä ‘jaspa.’ ¹² Käupä kafan räpomh yerpärip markurao ye taon. Kwäruä kafan twelef. Agelo twelef kasärer tuk kwäruä minä. Kirai-pæn nhag kwänäräus minä kape kwajikovä twelef kape Isrel ye kwäruä minä a. ¹³ Kirai-pæn nhag kisäsär ye nikarin fiak ikin, kisäsär ye nikarin pirä ikin, kisäsär ye nikarin prah ikin, kisäsär ye nikarin pihui ikin. ¹⁴ Käupä kape taon e ramärer haktä ye kapier twelef. Kini kirai-pæn nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapier minä a.

¹⁵ Kini agelo yame ramägiar kimi yo maväh nar kirik kimmor kin gol tuk nivähayen mak ye nehuäyen kape taon a, mine kwäruä minä, mine käupä kafan. ¹⁶ Taon a, kona iran kuas. Nehuäyen kape nikarin minä fam kisäm nämhen. Taon a räpomh, agelo a riväh neihuäyen kape nikarin minä fam mine napomhien kafan mäm mä iriä m-fam rämhen kin tu taosen tu hundred twenti kilometa.* ¹⁷ Käupä kape taon a rikimkim rämhen kin sikisti faef meta.† Agelo a raväh napomhien kape taon rämhen kin narmamä kamhavah mak ye napomhien kape narimnar. ¹⁸ Käupä kimivhäräkin ämä kin kapier huvä e jaspa. Kini kimivhäräkin taon a kin gol in ämä in ämä. Gol e rhuvä, mamasiä rämhen kin glas. ¹⁹ Kimmor huvä nuknei käupä a kin kapier huvä pisin pisin, iriä twelef. Kärähu-pæn jaspa ye kapier yame räkupän. Kärähu-pæn safaea ye kapier yame ror kiraru kin. Kärähu-pæn agat ye kapier yame ror kisäsär kin. Kärähu-pæn emeral ye kapier yame ror kuas kin. ²⁰ Kärähu-pæn onikis ye kapier yame ror kirkirip kin. Kärähu-pæn kanilian ye kapier yame ror sikis kin. Kärähu-pæn yalakwoj ye kapier yame ror seven kin. Kärähu-pæn malakaet ye kapier yame ror eit kin. Kärähu-pæn topas ye kapier yame ror naen kin. Kärähu-pæn kalsedoni ye kapier yame ror ten kin. Kärähu-pæn takwoes ye kapier yame ror leven kin. Kärähu-pæn ametis ye kapier yame ror twelef kin. ²¹ Kwäruä twelef a, kimmor kin perel ehua twelef. Iriä fam a, kimmor kin perel ehua kirikianä ämä. Kini swatuk ehua ye näkwai taon a kimmor fam ämä kin gol, rämtir huvä rämhen kin glas.

²² Ikin a, yakpääh nämien nimähuak kirik, meinai Kughen ämä, yame Nagheen Rehuä Pük Ägkap, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin ämä a nimähuak. ²³ Kini taon a rapäh nätagtäyen ye mirh mine makuä, meinai nikhakien kape Kughen ramasiä fam aikin, kini Kwaji Sipsip in laet kafan. ²⁴ Kini narmamä ye kantri minä fam tuksäriwäk ye nikhakien kafan. Kini namehuä minä kape tanimtanä tukhapik nautä huvä kapəriä mhavän misätu-pæn aikin a. ²⁵ Kipäh nätapigien kin kwäruä minä nipig kirik, meinai nipigien rirkäk aikin a. ²⁶ Narmamä ye kantri pisin pisin minä ye tanimtanä tukhapik nautä huvä minä kapəriä mhaüä misärähu-pæn aikin a. ²⁷ Märig narimnar yamä mine kasämkimik ye nimir Kughen, mine narmamä yamä mine kasor nar yame ror naurisien, mine nämä eikuä minä, iriä e to khapääh nisauru-pänien ye

21:6: Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39 * **21:16:** Gris ramni mä neihuäyen kafan 12,000 stadia. Tukmä ror namba e 12,000 nipran ramni mä räpomh räpomh räpomh. † **21:17:** Gris ramni mä rikimkim rämhen kin 144 kubit. Tukmä ror namba 144 nipran ramni mä koupa a riskai riskai riskai. **21:23:** Aes 60:19

taon a. Narmamə əmə yamə mine kimirai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimiraghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriə əmə e kharkun nisauru-pənien aikin.

22

Nu miragh

¹ Agelo rimnhajoun ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhen kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip. ² Mamaiyu mamvən ye kwerkwan ye swatuk ehuə ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə ramərer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianə, rakuə m-twelef - ye makuə minə fam. Kini narmamə ye kantri minə fam kasor nimirin tuk norhuvayen nəmhayen. ³ Kini Kughen to ripəh min norien narpinien.* Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwətə ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minə kasəhuak kimin. ⁴ Tuksəm nimirin. Kini kirai-pən nhagin ye nupanairiə. ⁵ Nipigien tukrirəkək. To khapəh nisətəgtəyen ye mirh mine laet, meinai Kughen raməsia-pen əriə. Tuksarmaru kape rerin, infamien rirkək.

⁶ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Nəgkiarrien e, kirkun nətəgtəyen iran, kimə in nəfrakisien. Kughen e yame rimini-ta kupən kimi kafan profet minə narimnar yamə mine tukripiuə, rher-pə kin kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok minə kin narimnar yamə mine pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei mhaü.”

Yesu tukripiuə

⁷ Kini ai Yesu rini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptəəkən nəgkiarrien yame Kughen rimini-ərhav kupən ye nəkwəkwə e, iriə tuksarə ye nihuvayen əfrakis.”

⁸ Yo Jon, yimnəm narimnar minə e kin nimirik kini mərig. Kini nipig yimnərig məm, yakənimkur ye nihu agelo yame rimikir yo mivən mhajoun narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin. ⁹ Mərig rarar minə-pə tuk yo mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptəəkən nəgkiarrien ye nəkwəkwə e. Əhuak əmə kimi Kughen.”† ¹⁰ Kini minə-pə tuk yo mimə, “Takpəh nivitəəkən-timtim-ien nəkwəkwə e, meinai nəgkiarrien yame ramni-ərhav, pəh nien mə tuktu, ritərhav-pə. ¹¹ Narmamə yamə mine kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətərigien rəmkimik, pəh nətərigien kapəriə tukraməkimik əmə mamripin. Mərig narmamə yamə mine kasor nar atuaturuk, pəh iriə tukasor əmə nar atuaturuk mamharpin. Narmamə yamə minə khahuvə pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

¹² Kini Yesu rarar minə mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvəh nərokien mivəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisor. ¹³ Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərkhkien. Yo nuknen mine nəukrəukrin. ¹⁴ Narmamə yamə mine kasəikwas ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye nihuvayen əfrakis, meinai jakeighaan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e. ¹⁵ Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nisauru-pənien ye taon a. In e narmamə yamə mine kisəmkimik mine yamə mine kasor kleva masəmtah, mine yamə mine kasor apnəpik nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə. ¹⁶ Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukriini-ərhav narimnar minə e kimi niməhuak minə. Yo e, nuknei King Deved, mine kwənərəus min kafan. Yo e yakəmhen kin kəmhou e fetukai yame raməsia huvə.”

¹⁷ Nanmin kape Kughen, iriū piraovin kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “!Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasərig nəgkiarrien e khama, “!Hauə!” Tukmə yermamə rəkwəkwə, pəh ruə. Tukmə yermamə rorkeikei, pəh ruə minim Nu Miragh mipəh nivəhyen nimirin.

¹⁸ Yo Jon, yakamər kwirig kimi narmamə minə fam yamə mine kasərig nəgkiarrien yame raməmri ye nəkwəkwə e minə tukmə yermamə kirik raməsik əpnis nəgkiarrien ye nəgkiarrien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsik əpnis nahasien yamə mine nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. ¹⁹ Kini tukmə yermamə kirik rivəhsi-ta nəgkiarrien tiksın ye nəgkiarrien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrivəhsi-ta nihuvayen mir yamə mir nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. Iriū e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə, mine kwənmhaan kafan ye taon rhakə kape Kughen.

* **22:3:** Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamə, mivəhsi-pən narpinien kimi əriə; mərig ikin e ramrəh-si ta narpinien a. **22:4:** Mat 5:8; 2 Kor 4:6 † **22:9:** Əmru Rev. 19:10. **22:17:** Aes 55:1; Jon 7:37

²⁰ Kwən e yame ruini-ərhav narimnar minə e mimə, “Nəfrah. Pəh nien mə tuk tu yakrerig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

²¹ Pəh Kughen tukrautə-pə kin nihuvəyen kape Yesu Yermaru kimi narmamə kafan minə. Amen.

Diksonari

Agelo in nanmin yame ramarha tuk yermamæ. Wok kapæriæ in e kamhani-ærhav nægkiarien kape Kughen tuk narmamæ kape Kughen minæ. Agelo khapsaah, yame rhuvæ kirik, yame raha kirik. Yame raha kamni kimæ yarmhæ, kasoriah nimraghien kape narmamæ.

Aposol in yermamæ kirik ræmhen kin kamher-pæn kin. Yesu rimirpen narmamæ twelef kafan minæ mæ tukhauæ iriæ aposol tuk norien merekel mine nini-ærhavyen nægkiarien kafan (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). In apa kupan, kimini aposol ræmhen kin narmamæ yamæ mine kimisæm Yesu misæriwæk iriæ min misæm nimhøyen kafan ye kros. Yesu rimivæhsi-pæn nehuøyen kimi Pol mæ Pol rinnæm In ye næmrærhavyen kini Yesu rokræn kin in mæ in aposol min kirik kafan.

Farisi kisæmhen kin pati kirik. Iriæ kisæmhen kin næmehuæ kape næmæ Isrel. Iriæ narmamæ tiksins yamæ mine kharkun huvæ loa, masæri-pæn, mamharpin. Yesu ripæh norkeikeiyen æriæ meinai iriæ kasæsik æpnis loa kape Kughen, kini mhavæhsi-haktæ atuk æriæ mæ iriæ kisæri-pæn huvæ loa. Pati mir a Farisi mine Sadusi, kamhani mæ iriæ næmhajoun minæ kape loa.

Fig in nai kirik yame kamæn kwænkwan. Nimarin ræmhen kin malberi, mærig kwænkwan ræmhen kin kwænimh, mærig in rheikæn.

Gol in kapiet okræ kirik yame ramser-ser pik, mærir. Kamor narimnar ripsaah kin yame nimir rhaktæ, ræmhen kin ring mine earring uæ kwenar yame kamækwan.

Grep, plantesen kape grep Grep in kwænkwai nai kirik, tiksins ræmræmræ, tiksins ræwhao. Kamor waen kin. Kwænkwan ræmhen kin pi. Ramerko ræmhen kin næraus.

Hæ pris in yermamæ kirik yame ramærhakæ. In ravæh nar miragh mavi nitæ mamor sakrefæes kin mæ Kughen tukrivæhsi-ta narpinien kape tævhagæ has kape narmamæ. Newk minæ fam kasarukun daes tukun mæ pa nhagin e ye pris minæ a in tukruæ mamor wok kape hæ pris kape newk kirikianæ.

Herod Niutestamen ramvsao kin narmamæ kuas nhagriæ e Herod.

1. *Herod Ehuæ* in king kape provins e Judia nipig Yesu rimnarha-pæ. In e rimæ tukhopni Yesu ye nipig yame rimnarha iran (Mat 2:1-22; Luk 1:5).

2. *Herod Antipas* in ji Herod Ehuæ yame rimnamaru ye nipig Yesu rimnarha. In rimnamaru ye tanæ e Galili ye nipig a Yesu rinamor wok mamni-ærhav nægkiarien kape Kughen iran. In e in rimikir ta piraovin kape piauni Filip, nhagin e Herodias. Kini nipig Jon Baptaes rimini-æhu in mæ tukripæh nikirien Herodias, rimnæruru ta kapan kapæ Jon Baptaes (Mak 6:14-29). Nipig næmæ Isrel kimisærip Yesu ye kot, Herod Antipas e in e rimini mæ Yesu tukramækeikei mimha.

3. *Herod Agripa Kirikianæ* in ji Aristopolas e in piau Herod Antipas. In rimnor ahas pæn kimi aposol minæ nipig Yesu rimamhæ mamragh min mamvæn ye rao ye neai. Mhopni Jemes e piau Jon. In a rimnausit pik, Kughen rimnor narpinien kimin, ramamhæ mim minæ kimisæn tipeuæ iran (Wok 12:1-23).

4. *Herod Agripa Kiraru* in ji Herod Agripa Kirikianæ. Herod a in a rimnamaræ ye nipig kape Pol, mamætarig kin nægkiarien kafan nipig rinnærer ye kot kape Festas (Wok 25:13-26:2; 29:19, 27-32).

Hosana In nægkiarien akwas kirik kape næmæ Isrel. Nipran ramni mæ "Havæh si haktæ" uæ "Væh miragh."

Ji yermamæ Nipran rimæ in yermamæ æmæ kirik. Mærig profet Esikel rimivæh nahag a mamægkiar atuk iran. Yesu rivæh nahag a mamor mæ in yemehuæ kirik ræmhen kin Profet Esikel kupan.

Kaonsel kasækir nægkiarien apa kot.

Kot In nar kirik yame ramækir nægkiarien kape narmamæ mæ rameikuæ uæ ramæfrah. Mivæh-si-pæn narpinien kimi narmamæ tuk nakapirien loa.

Kristo in nahag. Ye nægkiarien kape næmæ Gris, nipran e ramni mimæ "yermamæ yame Kughen rimirpen mæ tukrher-pæ kin mæ tukrivæh miragh narmamæ." Næmæ Isrel kimnhawhin kwæn a Kristo mæ tukruæ, kisæm mæ pa e nhagin in Kristo. Næmæ Isrel khapsaah khamæ pæh nien mæ Yesu in Kristo, meinai kisæm mæ Yesu in yermamæ apnapig æmæ, kafan nar kirik rikæk. Mærig narøyen kape Yesu rimnor nægkiarien minæ kape profet tu minæ rimauæ minor næfrakisien kin, ramhajoun pæn mæ Yesu in Kristo.

Leprosi in næmhøyen kirik yame ror yermamæ ramhir-æmhir, tikin ramæta. Tukmæ yermamæ ravæh næmhøyen a leprosi mærer ipakæ tuk yermamæ kirik, rikrun nivæhsi-pæniin kimi yermamæ ai. Ror pæn kin narmamæ kamhagin pik kin næmhøyen a leprosi mæ in næmhøyen ætæn.

Lifaet in kirik ye kwənərəus twelef kape nəmə Isrel. Laen əmə kape Lifaet in pisin əmə rirkun nuəyen mə pris.

Loa kape Moses ramni ye nəkwəkwə kirkirip e Moses rimirai kupan ye Oltestamen: Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba mine Dutronome.

Lugun apa Galili in nu əgkap, mərig raməmür ye kwerkwə ye tanə apa Isrel, kini rehuə pik, mavi rəmhen kin tahik. Peao peao aikin kafan. Nahag pisin kirik e Lugun Taebirias (Jon 6:1) uə Lugun Genesaret (Luk 5:1). Nehuəyen kafan rəmhen kin twenti tu kilometa.

Mesaea in nəgkiarien kape nəmə Isrel nıpran rəmhen əmə kin Kristo, uə “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin mə tukrivəh miragh narmamə.”

Nanmin kape Kughen in rəmhen kin nanmin kirik yame ramor wok yerki yermamə. Kughen Yermaru, mine Yesu Kristo, mine Nanmin Rhakə, irisir kirikiana.

Narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel in translesen kape Inglis yame ramni mə “Gentile.” Kupan, nəmə Isrel iriə khamə Kughen rimirpen əmə əriə mə iriə narmamə kafan minə. Khamə iriə pisin əmə kharkun naha nhagin yame ratuatuk, mhamə iriə pisin əmə kharkun Kughen. Nəmə Isrel kəsıg pən narman mhamə Kughen rimirpen əriə pisin əmə.

Narmaruən kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Kingdom of God.” Nıpran kirik e narmamə tukhavən misarə iriə Kughen ye rao ye neai. Kirik min e Kughen tukrarə mehuə ye nımraghien kafam mhajoun ik kin swatuk.

Nəviginien Rhakə in Lodsapa. Bred mine waen yame nəməhuak minə kamhavəh, rikiriə raməsik nımhəyen kape Yesu.

Nikakien kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Glori.” Ramhajoun pən nehuəyen kape Kughen kini mamor mə yermamə tukrivəhsi-pən nisiayen mivəh-si haktə In.

Nimə Ehuə kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Temple.” Kini in kirikiana əmə, ye taon kape nəmə Isrel ye kapitol city Jerusalem. Hae pris minə kape nəmə Isrel kimisor sakrefaes ye newk minə fam aikin a. Mərig ye newk A.D. 70 mobael kape nəmə Rom kimisarkwəsis nimə a.

Nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ror pisin ye nimə ehuə kape Kughen apa Jerusalem, meinai nimə kape nofuginien khapsaah ye taon pisin pisin. Nəmhajoun kape loa minə kimnhavəh-si ərhav nəgkiarien aikin, mərig khapəh nisorien sakrefaes aikin. Mərig nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel rıpəh nəmhenien kin niməhuak minə ai taktakun, meinai nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nıpig Kwəsıg nıpran rimə nıpig Kughen tukruə iran. Tukroriah tokrei tanə, maməkir narmamə, nıpik ta nəməhuak minə iriə tuksap mhavən misarə ye rao ye neai. Kini Kughen tukrivəhsi-pən narmamə yamə mine khapəh nhakwasigien kin in iriə Setan ye nap yame ramuək rerin.

Nırpenien wi Apa kupan, swatuk kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has in e niviyen nitaw nar miragh. Kughen rımnor əpu norien a ye nəkwəkwə mine kamni kimə Oltestamen. Kini In mor promes wi mımə norien kape niviyen nitaw nar miragh tukror infamien. Nırpenien wi e ramni tukmə nımını nəfrakisien ye Yesu Kristo, in rirkun nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kafam. Kimnəsəvheikin nırpenien wi e ye nəkwəkwə mine kamni kimə Niutestamen.

Pasova Nıpig Moses rımnamkir ye rhav narmamə kafan minə ye kwermi Fero, agelo kirik kape Kughen rımivəh miragh kwənərəus kape Moses. Ror pən nahasien ruə, mivi-ərokin əriə. Mhopni fam nımiri nupan minə narman kape nəmə Ijip. Mərig nəmə Isrel kimisərəhu-pən nitaw sipsip ye kwəruə, agelo rəm rirkun mə iriə kimisor nəgkiarien yame Moses rımını, kini in mivi-əro kin əriə. Ror pən kin nəmə Isrel kasor nıpig e Pasova ye newk minə fam, masor nəviginien ramuh pən nıpig a. (Ɛm-ru stori kape Pasova ye Eks12:21-30).

Perel in kapier huvə kirik yame raməmür apa ye nəkwai nar kirik ye tahik rəmhen kin kokias. Nımrin rhaktə, kamor kwenar kin, mine earring.

Profet in yermamə kirik yame Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kimin mə nar kirik tukritərhav-pə mor nəfrakisien kin. Profet iriə m-fam twenti yamə mine kimnharai nəkwəkwə minə ye Oltestamen, ririkakun ye Aesaea, mor infamien ye Malakae. Mhani mhami tukmə narmamə khapəh nisəri-pənien nəgkiarien kape Kughen, Kughen tukroriah narəyen kapəriə. Mərig profet min tiksın aikin yamə mine kimnhaph nharaiyen nəkwəkwə.

Promes nıpran e nırpenien.

Sabat Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nıpran ramni mə “seven.” In nıpig infamien kape wik, yame yermamə ramapis iran meinai Kughen rımnor narımnar fam mivəh nıpig sikis mamapis ye nıpig yame ror seven kin. Sabat in nıpig kirik kape nəmə Isrel kasəhuak iran. Ririkakun ye Fraede sikis klok yenaiyu, mor infamien ye Sarure, sikis klok yenaiyu. Nıpig aposol minə kimnhavən apa kantri pisin pisin minə, nəmə ikin minə a kimnhapəh

nharkunien narøyen kape nəmә Isrel, mhapәh nisәhuakien ye Sabat, kini nipig kimnhauә mharhun Yesu, misәhuak ye Sande meinai Yesu rimimragh min ye nimhәyen kafan ye Sande.

Sadusi iriә kisәmhen kin pati kirik. Iriә kisәmhen kin nәmehuә kape nәмә Isrel. Iriә min kimishajoun loa kape Moses. Iriә khamә tamә tukmә yermamә rimamhә, rinor infamien; nanmin to ripәh nivәnien ikin kirik. Mhani min mә agelo rikәk mine yarmhә.

Saeon in tukwas kirik yame kimivhirakin-pән Jerusalem ikin (Dut 4:48). Nhagin min kirik e Heron. Ye nәkwәkwә e Hibus, Saeon in ramuh pән rao ye neai.

Sakrefaes Yame kimnamor kupan narmamә kimnhavәhsi-pән nar miragh pisin pisin rәmhen kin mak, kau, uә sipsip kimi hae pris minә mә tukhavaan әru mhavәh tamhek tәvhagә has kapәriә. Sakrefaes min kirik in e tuk niniyen tenkiu. Mәrig tukmә nar miragh yame ramhә uә yame rahas, to kipәh norien sakrefaes kin.

Sakomsaes Kughen rimini-pән tuk Ebrahim ye Jen 17 mә tukvәh nao kimi narman kәtu karin әriә pәh kafan. Tukmә nipig yerman rarha mivәh nipig eit, kivәh nao kimin ramuh pән mә ravәh nihuvәyen yame Kughen rimivәhsi-pән kimi Ebrahim. Mәrig Aposol Pol rimnhajoun mә norien kape sakomsaes riukreikin ai taktakun. Sakomsaes to ripәh nivәhyen ik nakvәn ye rao ye neai, mәrig takni nәfrakisien ye Yesu Kristo, pәh Yesu ror sakomsaes kimik mәrai ta nahasien yerkim.

Setan ye nәgkiarinen kape nәмә Isrel, nipran ramni mә "tikmir." Setan in agelo kirik kape Kughen kupan yame rimnamor norien has mipәh nikwasigien kin nәrigien kape Kughen, Kughen rher-yerhav kin ye rao ye neai iriә kafan kwhen, kiseiwaiyu-pә ye tokrei tanә (Aes 14:12-15; Esik 28:1-19; Mat 13:38-40; Luk 1:15; Jud 6, Rev 12).

Sinae in tukwas kirik ye kantri apa Ijip. Kwәnnmhan a in a Kughen rimivәh-si pән Natuakәmien Ten kimi Moses ikin (Hib 12:18-24).

Sisa pa rimә nhag yermamә mәrig in nehuәyen rәmhen kin presiden. In yamehuә kape nәмә Rom. Nәмә Rom kamhani mhama in әmә rәmhen kin ji Kughen.

Slef in yermamә kirik yame ramor wok әmә mipәh nivәhyen narok iran. Ramor wok әmә mamәri-pән әmә nәrigien kape yemehuә kafan, mәrig ripәh nәri-pәnien nәrigien kafan.

Wit in nai kirik rәmhen kin raes, kamәkwai-әkwai, kwәnkwan ramәsaah, mamәpәh tikin. Kamarkin kwәnkwan kamor flaoa kin.

Yalgita in nar miragh ehuә kirik rahas pik yame ramәmir ye nәkwәkwә kape Revelesen. Ramәs yermamә.

Nuknei Nәgkiarinen Minә Ye Niutestamen

Baptaes

Mat 28:18-20	Wok 10:44-48	Gal 3:26-27
Jon 3:22	Wok 16:14-15, 31-33	Kol 2:12
Jon 4:1-2	Wok 19:1-7	1 Pita 3:20-22
Wok 2:37-42	Wok 22:12-16	
Wok 8:12, 36-38	Rom 6:1-4	

Famle

Kwajikovә minә

Mat 15:3-6	Efes 6:1-3	1 Tim 5:4, 8
Luk 2:51	Kolos 3:20	Hib 12:7-11

Mama mine tatә

Efes 6:4
Kolos 3:21
1 Tim 3:4-5

Piraovin kimhә tan kin

Wok 6:1	1Kor 7:39-40	Jem 1:27
Rom 7:2-3	1 Tim 5:3-16	

Narkurәkien

Mat 19:4-6	Kolos 3:18-19	Hib 13:4
1 Kor 7:1-16	Taet 2:3-5	1 Pita 3:1-7
Efes 5:21-33		

Gavman

Mat 22:15-22	Rom 13:1-7	Taet 3:1
Wok 5:27-29	1 Tim 2:1-4	1 Pita 2:13-17

Kamor ahas pən kimi nəməhuak mīnə

Mat 5:10-12	1 Kor 4:11-13	1 Pita 3:13-17
Mak 13:9-13	2 Kor 4:8-11	1 Pita 4:12-19
Luk 12:4-9	Fil 1:28-29	1 Jon 4:7-12, 16
Jon 15:18-21	2 Tes 1:4-8	Rev 2:10
Wok 5:41	2 Tim 3:10-13	
Rom 8:35-37	Hib 10:32-39	
Rom 12:12-14, 17-21	Hib 12:3-4	

Kughen

Mak 10:27	Rom 11:33-36	1 Pita 1:14-17
Mak 12:29-30	1 Kor 8:4-6	1 Jon 1:5
Luk 1:37	2 Kor 1:3	1 Jon 4:7-12, 16
Luk 6:35-36	1 Tim 1:17	Jud 24-25
Jon 4:24	1 Tim 6:15-16	Rev 4:8-11
Wok 14:14-17	Hib 4:13	Rev 15:3-4
Rom 17:22-31	Hib 10:30-31	
Rom 1:18-23	Jem 1:17	

Kughen ramasitu irətawə

Mat 6:25-34	Rom 8:28	Hib 1:3
Mat 10:29-31	Rom 11:36	Jem 4:13-16
Wok 14:15-17	Kol 1:17	

Kughen rīmnor tokrei tanə

Mat 19:4	Wok 17:24-26	Hib 1:2
Jon 1:3	1 Kor 8:6	Hib 11:3
Wok 14:15	Kol 1:15-16	Rev 4

Kughen tukrəkir narmamə

Mat 7:21-23	Rom 2:1-11	Hib 9:27-28
Mat 16:24-27	Rom 14:10-12	Hib 10:26-31
Mat 25:31-46	1 Kor 3:10-15	1 Pita 1:17
Jon 3:18-21	1 Kor 4:5	1 Pita 4:3-5
Jon 5:24-29	2 Kor 5:9-10	Rev 20:11-15
Wok 17:30-31	2 Tes 1:5-10	

Kughen ramor narmamə khauə misatuatuk ye nīmrīn

Wok 13:38-39	Rom 5:1, 9-10, 18-19	Gal 3:6-9
Rom 1:16-17	Gal 2:16	Taet 3:7
Rom 3:21-26		

Kughen ravəh miragh narmamə

Jon 3:16-17	Rom 5:1-11	1 Tim 1:15-16
Wok 2:37-39	Rom 10:9-13	1 Tim 2:3-7
Wok 4:11-12	Efes 2:1-10	1 Pita 1:3-5

Kughen eikuə minə, mine norien kape kleva minə

Mat 4:10	1 Kor 6:9-11	1 Tes 1:9-10
Wok 13:4-12	1 Kor 8:1-13	1 Jon 5:21
Wok 17:22-31	1 Kor 10:1-22	Rev 21:8
Wok 19:11-20	2 Kor 6:14-18	Rev 22:15
1Kor 5:11	Gal 5:19-21	

Mane

Mat 6:19-21, 24-34	1 Tim 6:6-10, 17-19	Jem 2:1-9
Luk 12:13-21, 32-34	Hib 13:5-6	Jem 5:1-6
Wok 20:35		

Nanmin kape Kughen

Mat 28:19	Wok 8:14-17	Efes 1:13-14, 17
Mak 1:9-11	Wok 10:44-48	Efes 3:16
Mak 3:28-30	Wok 13:2-4	Efes 4:3-4, 30
Luk 1:35	Wok 15:28	Efes 5:18-20
Luk 3:16	Wok 16:7-10	Efes 6:17-18
Luk 4:1	Wok 19:1-7	1 Tes 1:5-6
Luk 11:13	Rom 5:5	1 Tes 5:19
Luk 12:12	Rom 7:6	2 Tes 2:13
Jon 1:32-34	Rom 8:9-16, 26-27	Taet 3:5-6
Jon 3:5-8	1 Kor 2:4, 9-16	Hib 2:4
Jon 7:37-39	1 Kor 3:16	Hib 9:14
Jon 14:15-17, 26	1 Kor 6:11, 19	1 Pita 1:2, 11
Jon 15:26	1 Kor 12:1-13	2 Pita 1:20-21
Jon 16:7-15	2 Kor 1:21-22	1 Jon 2:20
Jon 20:19-23	2 Kor 5:5	1 Jon 3:24
Wok 1:4-5, 8	2 Kor 13:14	1 Jon 4:13
Wok 2:1-18, 38-39	Gal 3:2-5	1 Jon 5:6-8
Wok 4:31	Gal 4:6	
Wok 5:3-5	Gal 5:16-18, 22-25	

Napir-pəniən tuk piraovin pisin

Mat 5:27-30	1Kor 6:9-20	1 Tes 4:1-8
Jon 8:2-11	Gal 5:19	Hib 13:4
Rom 13:8-10	Efes 5:3	Jud 7
1Kor 5:9-11	Kol 3:5-6	

Nap ehua

Mat 10:28	Luk 16:23-26	Rev 20:10-15
Mat 13:41-42, 47-50	2 Tes 1:9	Rev 21:8
Mat 25:41		

Nəkwəkwə kape Kughen

Mat 4:1-4	Rom 15:4	Hib 4:12
Mat 5:17-20	Rom 16:26	1 Pita 1:22-25
Mat 22:29	Kol 3:16	2 Pita 1:19-21
Jon 8:31-32	1 Tes 2:13	2 Jon 9-10
Jon 20:31	1 Tim 4:13	Rev 1:3
Wok 20:32	2 Tim 3:14-17	

Naviginien rhakə

Mat 26:26-30	Luk 22:14-20	1 Kor 11:17-34
Mak 14:22-26	1 Kor 10:14-22	

Navsaoyen huvə

Wok 20:24	Gal 1:6-12	1 Tes 1:5
Rom 1:2-4, 16-17	Efes 1:13	2 Tes 2:14
1 Kor 1:17-25	Fil 1:27	2 Tim 1:8-11
1 Kor 15:1-7	Kol 1:5-6	2 Tim 2:8-10

*Nhatətəyen***Yermamə ramhatətə ye Kughen, Kughen ravəh mirgah in**

Jon 1:12	Jon 20:31	Rom 10:9-10
Jon 3:15-18, 36	Wok 4:12	Gal 2:16
Jon 6:47	Wok 16:30-31	Efes 2:8-9
Jon 14:6	Rom 3:20-22	

Kisərer tim tim ye nhatətəyen

Mak 11:22-25	Rom 14:22-23	Hib 11:1-40
Luk 17:5-6	1 Kor 13:13	Jem 1:2-8
Jon 14:1	2 Kor 5:6-7	Jem 2:14-26
Rom 5:1-2	Gal 5:6	1 Pita 1:3-9

Nimhəyen

Jon 6:39-40	1 Kor 15:12-58	Rev 14:13
Jon 11:17-27	2 Kor 5:1-10	Rev 21:1-4
Jon 14:1-4	Fil 1:20-24	Rev 22:1-5
Rom 8:10-11, 38-39	1 Tes 4:13-18	
Rom 14:7-9	Hib 2:14-15	

Ninivivi-yen Kughen

Luk 17:11-19	Fil 4:4-7	1 Tes 5:18
Jon 6:11	Kol 2:7	1 Tim 2:1
Rom 1:21	Kol 3:17	1 Tim 4:4-5
Efes 5:20	Kol 4:2	

*Nəmehuə ye niməhuak***Norien kape nəmehuə ye niməhuak**

Wok 6:1-6	1 Tim 3:1-13	Taet 1:5-9
Wok 14:23		

Nəgkiarien ramvən kimi nəmehuə minə

Mat 28:18-20	1 Tes 2:1-12	2 Tim 3:10-4:5
Luk 22:24-27	1 Tim 4:1-16	Taet 2:7-8
Wok 20:17-35	2 Tim 2:1-26	1 Pita 5:1-4

Nisiayen nəmehuə minə kape niməhuak

1 Kor 9:14	1 Tes 5:12-13	Hib 13:7,17
Gal 6:6	1 Tim 5:17-22	

Nəpəyən piraovin

Mat 5:31-32	Luk 16:18	1 Kor 7:10-16
Mat 19:3-9	Rom 7:2-3	

Nəpəyən nəviginien tuk nəhuakien

Mat 6:16-18	Wok 13:1-3	Wok 14:23
Mak 2:18-20		

Nasituyen

Mat 6:1-4	1 Kor 10:24	Hib 13:1-3, 16
Mat 7:12	2 Kor 8:1-15	Jem 1:27
Mat 25:31-46	2 Kor 9:1-15	Jem 2:15-16
Luk 3:10-11	Gal 6:9-10	1 Jon 3:16-18
Luk 6:38	Fil 4:14-19	
Wok 11:27-30	Hib 10:24	

Nəpisien kin ninimien

Rom 13:13	Gal 5:19-21	Taet 1:7
1Kor 5:11	Efes 5:18	1 Pita 4:3-5
1Kor 6:9-11	1 Tim 3:1-3	

*Nəhuakien kimi Kughen***Norien kape nəhuakien**

Mat 6:5-13	Jon 16:23-26	1 Tim 4:4-5
Mat 7:7-11	Rom 8:26-27	Hib 4:16
Mat 18:19-20	Rom 12:12	Hib 10:19-22
Mak 11:24-25	Efes 2:18	Jem 1:5-8
Luk 11:1-13	Efes 6:18	Jem 4:2-3
Luk 18:1-8	Fil 4:6-7	Jem 5:13-18
Luk 21:36	Kol 4:2	1 Pita 4:7
Jon 14:13-14	1 Tes 5:17	1 Jon 3:21-22
Jon 15:7	1 Tim 2:1-4, 8	1 Jon 5:14-15

Nəhuakien tiksın ye Nırpenien Vi

Mat 11:25-26	Wok 16:25	Fil 1:3-5, 9-11
Mat 14:23	Wok 20:36	Kol 1:9-12
Mat 19:13-15	Wok 21:5	Kol 4:3-4
Mak 1:35	Rom 1:9-10	1 Tes 3:9-13
Luk 5:16	Rom 10:1-2	2 Tes 1:11-12
Luk 6:12	Rom 15:30-33	2 Tes 3:1-5
Luk 22:32, 39-46	2 Kor 12:7-10	Hib 5:7
Jon 11:41-42	Efes 1:15-20	Hib 7:25
Jon 17:1-26	Efes 3:14-21	
Wok 4:24-31	Efes 6:19-20	

Nərigien kapətawə tukreiwaiyu

Mat 5:3-12	Luk 18:9-14	Kol 3:12-13
Mat 18:1-5	Efes 4:2	Jem 4:5-10
Luk 14:7-11	Fil 2:3-11	1 Pita 5:5-7

Norien kape nəhuak minə

Mat 16:13-20	1Kor 12:12-30	Kolos 3:12-17
Jon 13:34-35	Gal 5:22-26	1 Tes 5:16-17
Jon 14:27	Efes 1:22-23	Hib 10:24-25
Wok 2:41-42	Efes 2:19-22	1 Pita 2:4-10
Rom 12:4-8	Efes 4:1-16	Rev 19:5-10
Rom 12:9-13	Kol 1:18	

Narmamə kape kughen kasofugin kirikianə

Mat 18:19-20	Efes 1:22-23	1 Tim 4:13
Wok 2:41-47	Efes 4:11-16	Hib 10:24-25
Rom 12:4-8	Kolos 3:15-17	

Nipig autən minə

Rom 8:18-25, 28	Jem 1:2-4	1 Pita 2:19-21
2 Kor 1:4	1 Pita 1:6-9	1 Pita 5:8-10
2 Kor 4:16-18		

*Nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has***Kughen ravəhsita narpinien kape təvhagə has**

Mat 26:28	Wok 26:18	Hib 10:17-18
Mak 11:25-26	Efes 1:7	1 Jon 1:8-2:2
Wok 5:31	Kol 1:13-14	
Wok 10:43	Kol 2:13-14	

Tukhapəh nisarpinien tai təvhagə has

Mat 6:12-15	Luk 6:37	Efes 4:31-32
Mat 18:21-35	Luk 17:3-4	Kol 3:13
Mak 11:25	2 Kor 2:5-11	

Nor-huvəyen yermamə

Mat 4:23-25	Wok 8:4-8	2 Kor 12:7-10
Mat 9:35	Wok 19:11-16	1 Tim 5:23
Mat 11:2-5	Wok 28:8-9	2 Tim 4:20
Wok 3:1-6	1 Kor 12:9, 29-30	Jem 5:14-15

*Norkeikeiyen***Kughen rorkeikei narmamə m-fam**

Jon 3:16	Efes 2:4-5	1 Jon 4:9
Rom 5:8		

Tukasəkeikei masorkeikei Kughen

Mat 22:37-38	Jon 14:21	1 Jon 5:3
Mak 12:28-30	1 Pita 1:8	

Tukasəkeikei misorkeikei narmamə

Mat 5:43-48	1 Jon 2:9-11	1 Jon 4:7-21
Mat 22:39	Jon 15:12-17	1 Kor 13:1-13
Jon 13:34-35	Rom 12:9-10	1 Kor 16:14
1 Tes 4:9-10	Rom 13:8-10	Gal 5:13-14
1 Pita 4:8	1 Jon 3:11-18	

Norien nəkwai Kughen

Jon 14:15, 21, 23-24	1 Pita 1:14-16	1 Jon 3:22-24
Jon 15:10-17	1 Jon 2:3-8	2 Jon 5-6
Rom 13:8-10		

*Norien has***?Naha e norien has?**

Rom 1:18-32	Efes 2:1-3	Jem 4:17
Rom 8:5-8	Efes 5:3-5	1 Pita 4:3
Gal 5:19-21	Kol 3:5-10	1 Jon 3:4-5

Narmamə m-fam kasor təvhagə has

Jon 8:7-9	Rom 5:12	1 Jon 1:8-10
Rom 3:9-20, 23	Gal 3:22	

Kughen tukror narpinien tuk norien has

Mat 10:28	Rom 6:23	Hib 10:26-31
Mat 13:41-42	Gal 6:7-8	1 Pita 1:17
Jon 3:18-20, 36	Kol 3:5-6	1 Pita 4:3-5
Wok 17:30-31	2 Tes 1:7-9	Jud 7
Rom 1:18-19	Hib 9:27	Rev 20:11-15

Nararien ye nərigien tuk norien has

Mat 4:17	Wok 2:37-40	2 Kor 7:8-11
Mak 6:12	Wok 3:19-20	2 Pita 3:9
Luk 13:1-5	Wok 17:29-31	Rev 9:20-21
Luk 15:1-31	Wok 20:21	
Luk 24:45-47	Wok 26:19-20	

*Rao ye neai***Swatuk kape ni vənien ye rao ye neai**

Mat 19:16-30	Jon 17:2-3	Efes 2:1-6
Luk 10:25-28	Jon 20:31	Kolos 2:13
Jon 3:1-16	Rom 5:21	Kolos 3:1-4
Jon 5:19-29	Rom 6:5-14	2 Tim 1:10
Jon 10:10	Rom 8:10-17	Taet 3:4-7
Jon 11:25-26	2 Kor 5:17	1 Pita 1:23
Jon 14:6	Gal 2:20	1 Jon 5:11

?Rao ye Neai rəmhen kin naha?

Luk 12:32-34	Kol 3:1	Rev 21:22-22:5
Jon 14:1-3	1 Pita 1:4-5	Rev 22:14-15
2 Kor 5:1-8	Rev 4:1-11	
Fil 1:23	Rev 21:1-4	

Sakrefaes

Mat 9:13	Rom 12:1	Hib 9:6-10:18
Mak 12:33		

Setan

Mat 13:19	2 Kor 2:10-11	2 Tes 2:9-12
Mat 25:41	2 Kor 4:4	1 Pita 5:8-9
Luk 4:1-13	2 Kor 11:13-15	1 Jon 3:8-10
Luk 22:3-4	Efes 2:2	Rev 12:7-12
Jon 8:42-44	1 Tes 2:18	Rev 20:1-3

Nukuraoyen ye nivəhsipən-vəhsipənien kape Setan

Mat 4:1-11	2 Kor 12:7-10	Hib 12:1-2
Mat 6:13	Efes 3:20-21	Jem 4:7
Luk 22:31-32	Efes 6:10-18	1 Pita 1:5
Jon 17:14-19	Fil 4:13	1 Pita 5:8-11
Rom 8:31-39	1 Tes 3:5-8	1 Jon 4:4
Rom 12:12	2 Tes 3:3	1 Jon 5:3-5
Rom 16:19-20	2 Tim 1:7-8	Rev 12:7-12
1 Kor 10:12-13	Hib 2:18	
1 Kor 16:13	Hib 4:14-16	

Swatuk tuk nuəyen kwajikovə kape Kughen

Jon 1:12-13	Gal 4:6-7	1 Jon 3:1-3
Rom 8:14-17	Hib 12:5-11	

Swatuk yame Kughen ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah

Mat 26:26-29	Efes 1:7	1 Jon 1:6-7
Rom 3:25	Hib 9:11-14	Rev 7:14-17
Rom 5:9-10		

*Yesu Kristo***Yesu in ji Kughen**

Mat 11:27-30	Jon 20:26-31	Kol 2:9-10
Mat 16:13-17	Wok 3:13-16	Hib 1:1-14
Luk 1:35	Wok 4:10-12	Hib 7:26-28
Jon 1:1-18	1 Kor 3:11	1 Jon 2:1-2
Jon 5:19-29	2 Kor 4:4-6	1 Jon 5:20
Jon 6:35-40	2 Kor 5:21	Rev 1:12-18
Jon 8:58	Gal 4:4-5	Rev 19:11-16
Jon 11:25-27	Fil 2:5-11	
Jon 17:1-5	Kol 1:15-20	

Yesu rimauə ye tokrei tanə rəmhən kin ətawə narmamə

Jon 1:14	Luk 2:1-20	Fil 2:6-7
Luk 1:26-38	Mat 2:1-23	Hib 2:14-18
Mat 1:18-25	Gal 4:4-5	

Nhajounien kape Yesu

Mat 4:23-25	Mat 11:1-6	Wok 10:36-38
Mat 7:28-29	Luk 4:14-44	Jon 20:30-31
Mat 9:35-36		

Yesu rimnor nimtätien minə

Mat 8:1-15, 23-33	Mak 1:21-28	Luk 22:50-51
Mat 9:1-7, 18-33	Mak 7:32-37	Jon 2:1-11
Mat 12:9-14, 22	Mak 8:22-25	Jon 4:46-54
Mat 14:15-32	Luk 5:4-8	Jon 5:5-9
Mat 15:22-28, 32-38	Luk 7:11-15	Jon 9:1-7
Mat 17:14-18	Luk 13:10-13	Jon 11:11-44
Mat 20:29-34	Luk 14:1-4	Jon 21:4-6
Mat 21:18-22	Luk 17:12-14	Wok 2:22

Kimnharaptərəkin Yesu misor narpinien kimin

Mat 26:47-68	Mak 15:1-20	Jon 18:1-14, 19-24
Mat 27:1-2, 11-31	Luk 22:47-53	Jon 18:28-19:16
Mak 14:43-65	Luk 22:63-23:25	

Kimisarkwətərəkin pən Yesu ye nai kamarkwao kin

Mat 27:32-56	Luk 23:26-49	Jon 19:17-37
Mak 15:21-41		

Kimnerkwaig kin niprai Yesu

Mat 27:57-66	Luk 23:50-56	Jon 19:38-42
Mak 15:42-47		

Yesu rimimragh min

Mat 28: 1-20	Wok 2:24-32	Wok 17:2-3, 30-31
Mak 16:1-8	Wok 3:15	Rom 1:4
Luk 24:1-49	Wok 4:10, 33	Rom 4:24-25
Jon 20:1-21:14	Wok 10:39-43	1 Kor 15:3-8, 12-21
Wok 1:3-8	Wok 13:29-39	Rev 1:18

Yesu rimirerig-pən ye rao ye neai

Luk 24:50-51	Efes 1:20-23	Hib 7:25-26
Wok 1:9-11	Fil 2:9-11	Hib 10:12-14
Wok 2:32-36	Hib 1:3-11	1 Pita 3:22
Wok 5:30-31	Hib 2:9	
Rom 8:34	Hib 4:14-16	

Yesu tukrirerig pə ye tokrei tanə

Mat 24:29-44	1 Tes 1:9-10	2 Tim 4:8
Jon 14:1-3	1 Tes 3:13	Hib 9:28
Wok 1:10-11	1 Tes 4:13-5:11	2 Pita 3:1-18
Wok 3:19-21	2 Tes 1:6-10	1 Jon 3:1-3
Fil 3:20-21	2 Tes 2:1-4	Rev 1:7
Kol 3:4	1 Tim 6:13-15	Rev 22:12-13